

तुरिन्द्रियतियंकपञ्चेन्द्रियाणामपि तत्र प्रक्षेपात् ८१ । तेज्यः चतुर्गतिजाविनो मिथ्यादृष्टयो विशेषाधिका इह कतिपयाविरतसम्यग्दृष्ट्यादिसञ्ज्ञि
व्यतिरेकेण शेषाः सर्वेपि तिर्यञ्चो मिथ्यादृष्टिचिन्तायां चासंख्येयनारकादयस्तत्र प्रक्षिप्यन्ते ततः स्तियंगजीवराश्यपेक्षया चतुर्गतिका मिथ्यादृष्टय
श्चिन्त्यमाना विशेषाधिकाः ८२ । तेज्योप्यविरता विशेषाधिका अविरतिसम्यग्दृष्टीनामपि तत्र प्रक्षेपात् ८३ । तेज्यः सकषायिणो विशेषाधिका हे
शविरतादीनामपि तत्र प्रक्षेपात् ८४ । तेज्यः कृत्स्नस्या विशेषाधिका उपशान्तमोहादीनामपि तत्र प्रक्षेपात् ८५ । तेज्यः सयोगिनो विशेषाधिकाः
सयोगिकेवलनामपि तत्र प्रक्षेपात् ८६ । तेज्यः संसारस्या विशेषाधिका अयोगिकेवलनामपि तत्र प्रक्षेपात् ८७ । तेज्यः सर्वजीवा विशेषाधि
काः सिद्धानामपि तत्र प्रक्षेपात् ८८ ॥ इति श्री मलयगिरिविरचितायां प्रज्ञापनाष्टीकायां बहुवक्तव्यास्यं तृतीयं पदं समाप्तम् ॥ ३ ॥

व्याख्यातं तृतीयपदं मिदानीं चतुर्थमा रज्यते-तस्य चायमजिसम्बन्धः इहानन्तरपदेदिगनुपातादिनाऽल्पबहुत्वसङ्ख्या निर्द्धारिता अस्मिन्स्तु तथा
अल्पबहुत्वसङ्ख्या निर्द्धारितानां जीवानां सत्त्वानां जन्मतः प्रज्जत्यामरणात् यन्तारकादिपर्यायरूपेण व्यवच्छिन्नमवस्थानं तच्चिन्त्यते, अनेन स
म्बन्धेनायातस्यास्येदमादिमं सूत्रं-नेरइयाणं जन्ते । केवइयं कालं ठिईपक्कता इति ॥ नेरयिकाणां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्जप्ताः तत्र स्थी

वज्जवत्तव्वयपदं सम्मत्तं ॥ ३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

णेरइयाणं जन्ते ! केवइयं कालं ठिई पक्कता ? गोयमा ! जहस्सेणं दसवाससहस्साइं उक्कोसेणं तेत्तीसं साग

नेरयिकाणां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्जप्ता ? गीतम । जघन्येन दशवर्षसहस्राण्युत्कर्षतस्त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि । अपर्याप्तनेर

हारनो महादंडक अल्पबहुत्वो पदं तौजो समामथया इणतीजे पदे अल्पबहुत्व जीवो कच्छा २७ हार प्रज्ञापना भगवती मांज ॥ ३ ॥

नेरइयाणं जन्ते केवतियं कालं ठिई पं० । हि वै चरथैपदे पर्याप्त उत्कृष्टजघन्यस्थिति आयुमो कहैक्के-नारकीनो हे भगवन् कतला कालनो स्थिति कहौ । गो०
जहक्केणं दसवाससहस्साइ उ० तित्तोसंसागरोवमाइं । हे गीतम जघन्य थोडो दशहजारवर्षनो स्थितिरत्नप्रभानो अपेक्षाये उत्कृष्टो ततोऽसंसागरोपम

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषां ॥

यते ऽवस्थीयते अनया ऽयुः कर्मानुज्ज्वलेति स्थितिः स्थितिरायुः कर्मानुज्ज्वलेति जीवनमिति पर्यायाः । यद्यप्यत्र जीवेन मिथ्यात्वादिजिह्वात्तानां कर्मणु

रोचमाइं अपज्जत्तणेरइयाणं जंते ! केवडयं कालं ठिई पससत्ता ? गोयमा ! जहस्येणं अंतोमुज्जत्तं उक्को
सेणवि अंतोमुज्जत्तं पज्जत्तगणेरइयाणं जंते ! केवडयं कालं ठिई पससत्ता ? गोयमा ! जहस्येणं दसवासस
हससाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोचमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं रयणप्पप्पुठविणेइयाणं जंते !

यिकाणां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्जप्ता ? गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षेणाप्यन्तर्मुहूर्त्तं, पर्याप्तकर्णैरयिकाणां कियन्तं कालं
स्थितिः प्रज्जप्ता ? गौतम ! जघन्यतो दशवर्षसहस्राणि अन्तर्मुहूर्त्तानानि उत्कर्षत स्त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि अन्तर्मुहूर्त्तानानि, रत्नप्रज्ञापृथि
वीनैरयिकाणां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्जप्ता ? गौतम ! जघन्यतो दशवर्षसहस्राण्युत्कर्षतः सागरोपमम्, अपर्याप्तरत्नप्रज्ञापृ

नौ स्थिति तमतमा पृथिवीनौ अपेक्षायै । अपज्जत्तग नेरइयाणं भते केवडियं कालं ठिई प० । अपर्याप्तानारकोनी केतलाकालनौस्थितिकही । गो० जह
स्येणं अंतोमुहूर्त्तं उक्कोसेणवि अंतोमुहूर्त्तं । हेगौतम जघन्येपिण अंतर्मुहूर्त्तं उत्कर्षेपिण अंतर्मुहूर्त्तं । पज्जत्तगनेरइयाणं भते केवडियं कालं ठिई प० । पर्याप्ता
नारकोनी केतलाकालनौस्थितिकही । गो० जहस्येणं दसवाससहस्राइं । हेगौतम जघन्येदशहजारवर्षं । अंतोमुहूर्त्तूणाइं उक्कोसेणं तेत्तीससागरोच
माइं अंतोमुहूर्त्तूणाइं । अंतर्मुहूर्त्तजणौ उत्कर्षेतेतीससागरोपम अंतर्मुहूर्त्तजणौ । रयणप्पभाण पुठवौण नेरइयाणं भते केव० । रत्नप्रभा पृथिवीना नारकोनी
हेभगवन् केतलाकालनौस्थिति । गोयमा जहस्येणं दसवाससहस्राइं उक्कोसेणं सागरोचमं । हेगौतम जघन्येदशहजारवर्षं उत्कर्षे एकसागरोपम । अपज्ज
त्तरयणप्पपुठवौनेरइयाणं भते के० । अपर्याप्ता रत्नप्रभाना नारकोनी केतलीस्थिति हेभगवन् । गोयमा जहस्येणवि अंतोमुहूर्त्तं उक्कोसेणवि अंतो मुहूर्त्तं ।
हेगौतम जघन्येपिण अंतर्मुहूर्त्तं उत्कर्षेपिण अंतर्मुहूर्त्तं । पज्जत्तरयणप्पपुठवौनेरइयाणं भते के० । पर्याप्ता रत्नप्रभाना नारकोनी केतलीस्थिति हेभगवन् ।
गोयमा जहस्येणं दसवाससहस्राइं । हेगौतम जघन्येदशहजारवर्षं । अंतोमुहूर्त्तूणाइं उक्कोसेणं सागरोचमं अंतोमुहूर्त्तूणं सकरप्पपुठवौनेरइयाणं भते

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

केवड्यं कालं छिई पसत्ता ? गोयमा ! जहखेणं दसवाससहस्साइं उक्कोसेणं सागरोवमं अपज्जत्तरयणप्प
 ज्ञापुढविणेरइयाणं केवड्यं कालं छिई पसत्ता ? गोयमा ! जहखेणवि अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणवि अंतोमु
 ज्जत्तं पज्जत्तययणप्पज्ञापुढविणेरइयाणं जते ! केवड्यं कालं छिई पसत्ता ? गोयमा ! जहखेणं दसवा
 ससहस्साइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं सागरोवमं अंतोमुज्जत्तूणं । सक्करप्पज्ञापुढविणेरइयाणं जते ! केव
 ड्यं ठाणं छिई पसत्ता ? गोयमा ! जहखेणं एगं सागरोवमं उक्कोसेणं तिसि सागरोवमाइं अपज्जत्तय
 सक्करप्पज्ञापुढविणेरइयाणं जते ! केवड्यं कालं छिई पसत्ता ? गोयमा ! जहखेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेण
 वि अंतोमुज्जत्तं पज्जत्तसक्करप्पज्ञापुढविणेरइयाणं जते ! केवड्यं कालं छिई प० ? गोयमा ! जहखेणं साग

थिवीनैरयिकाणां जदन्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येनाप्यन्तमुहूर्तमुत्कर्षेणाप्यन्तमुहूर्तं पर्याप्तकरत्तप्रज्ञापृथिवी
 नैरयिकाणां जदन्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येन दशवर्षसहस्राण्यन्तमुहूर्तानानि उत्कर्षतः सागरोपममन्तमुहूर्तानि
 म् । शंकराप्रज्ञापृथिवीनैरयिकाणां जदन्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येनैकं सागरोपममुत्कर्षत स्त्रीणि सागरोपमा
 नि, अपर्याप्तकशंकराप्रज्ञापृथिवीनैरयिकाणां जदन्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येनान्तमुहूर्तमुत्कर्षेणाप्यन्तमुहूर्त

के० । अमूर्द्धतज्जणो उत्कृष्टो सागरोपम अमूर्द्धतजन शंकरप्रभाना नारकीनोस्थिति केवलोकाल हेभगवन् । गोयमा जहखेण एगसागरोवमं ।
 उक्कोसेणं तिसि सागरोवमं । हेगौतम जहखेण एकसागरोपम उत्कृष्टेतीनसागरोपमनो स्थिति । अपज्जत्तसक्करप्पपुढविणेरइयाणं भते के० । अपर्याप्ता
 शंकरप्रभाना नारकीनो केतलोस्थिति हेभगवन् । गोयमा जहखेण अंतोमुहूर्तं उ० अंतोमुहूर्तं । हेगौतम जघन्येअतमेहूर्तं उत्कृष्टे अतमेहूर्तं । पज्जत्तग
 सक्करप्पपुढविणेरइयाणं भते के० । पर्याप्ताशंकरप्रज्ञापृथिवीना नारकीनोस्थिति हेभगवन् केतलोस्थितिकर्हो । गोयमा जहखेण सागरोवमं अंतोमुहूर्तं

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

रोयमं अतोमुज्जत्तूणं उक्कोसेणं तिस्सि सागरोवमाइं अतोमुज्जत्तूणाइं बालुयप्पन्नापुढविनेरइयाणं जंते ! केवइयं कालं ठिई पस्सत्ता ? गोयमा ! जहन्नेणं तिस्सि सागरोवमाइं उक्कोसेणं सत्त सागरोवमाइं अप ज्ञत्तयबालुयप्पन्नापुढविनेरइयाणं जंते ! केवइयं कालं ठिई पस्सत्ता ? गोयमा ! जहम्मेणं अतोमुज्जत्तं उक्कोसेणवि अतोमुज्जत्तं । पज्ञत्तयबालुयप्पन्नापुढविनेरइयाणं जंते ! केवइयं कालं ठिई पस्सत्ता ? गोय

म् । पर्याप्तकंराप्रजापृथिवीनैरयिकाणां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गीतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तानं सागरोपम मुत्कर्षतोन्तर्मुहूर्त्तानानि त्रीणि सागरोपमाणि । बालुकाप्रजापृथिवीनैरयिकाणां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गीतम ! जघन्येन त्रीणि सागरोपमाणि उत्कर्षतः सप्तसागरोपमाणि । अपर्याप्तकबालुकाप्रजापृथिवीनैरयिकाणां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गीतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्त्तम् । पर्याप्तकबालुकाप्रजापृथिवीनैरयिकाणां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गीतम ! जघ

त्तूण ८० । तिन्निसागरोवमाइं अतोमुहत्तूणाइं । हेभगवन् जघन्य एकसागरोपम अतर्महत्तंऊणी उत्कृष्टौतीनसागरोपम अतर्महत्तंऊणी । बालुयप्पभपुढवीनेरइयाणं भंते के० । बालुकप्रभाना नारकीनी केतलीस्थिति हेभगवन् । गोयमा जहन्नेणं तिन्निसागरोवमाइं ८० सत्तसागरोवमाइं । हेगीतम जघन्ये तीनसागरोपम उत्कृष्टेसातसागरोपम । अपज्जत्तबालुयप्पभपुढवीनेरइयाणं भंते के० । अपर्याप्ता बालुकप्रभाना नारकीनी केतलीस्थिति हेभगवन् गोयमा जहन्नेणं अतोमुहत्तं उक्की० अतमुहत्तं । हेगीतम जघन्य अतर्महत्तं उत्कृष्ट अतर्महत्तं । पज्जत्तगबालुयप्पभपुढवीनेरइयाणं भंते के० । पर्याप्तावा लुकप्रभाना नारकीनी केतलीस्थिति हेभगवन् । गोयमा जहन्नेणं तिन्निसागरोवमाइं अतोमुहत्तूणाइं । हेगीतम जघन्यतीनसागरोपम अतर्महत्तंऊणी । ८० सत्तसागरोवमाइं अतोमुहत्तूणाइं । उत्कृष्टेसातसागरोपमनो अतर्महत्तंऊणी । पंकप्पभपुढवीनेरइयाणं भंते के० । पंकप्रभाना नारकीनी केतलीस्थिति कहो प्र० । उत्तर हेगीतम जघन्य सात सागरोपम उत्कृष्ट दश सागरोपमनो स्थिति कहो । अपज्जत्तपंकप्पभत्ति । अपर्याप्त पंकप्रभाना नारकीनी

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

द्रुलानां ज्ञानावरणीयादिरूपतया परिणतानां यदवस्थानं सा स्थिति रितिप्रसिद्धं तथापि नारकादिव्यपदेशहेतुरायुःकर्मानुज्जति स्तथाहि-यद्यपि नरकगतिपञ्चेन्द्रियजात्यादिनामकर्मादयाश्रयो नारकत्वपर्याय स्तथापि नारकायुःप्रथमसमयसंवेदनकालएव तन्निबन्धननारकक्षेत्रमप्राप्नोपि नारकस्य व्यपदेशं लज्जन्ते, तथाच मीनीन्द्रं प्रवचन-नेरइयणं भंते ! नेरइयसु उववज्जइ अनेरइय नेरइयसु उववज्जइ ? गो० ! नेरइय नेरइयसु उववज्जइ नो अनेरइय नेरइयसु उववज्जइ इत्यादि,, ततः सैवायुःकर्मानुज्जति रिह यथोक्तव्युत्पत्त्या स्थिति रजिधीयते इति, अत्र निर्वचनमाह-गो यमेत्यादि ॥ एतच्च पर्याप्तापर्याप्तविज्ञानाज्ञावेन सामान्यत उक्तं यदा तु पर्याप्तापर्याप्तज्ञागेन चिन्ता तदेदं सूत्रं-अपज्जत्तनेरइयाणं जंते । इत्यादि ॥ इहापर्याप्ता द्विविधा लब्ध्या करणैश्च तत्र नैरयिका देवा सङ्खेयवर्षायुष स्तिर्यग्मनुष्याः करणैरेवाऽपर्याप्ता न लब्ध्यालब्ध्याऽपर्याप्तकानां तेषु मध्ये उत्पादासम्भवात् तत एते उपपातकालएव करणैः कियन्तं काल मपर्याप्ता द्रष्टव्याः 'सेषास्तु तिर्यग्मनुष्या लब्ध्या अपर्याप्ता उपपातकाले च, उक्तञ्च-नारगदेवातिरिमणु यगत्भजाजेअसंखवासाऊ । एएअपज्जत्ती इववाएचेबओचवा ॥ १ ॥ सेसायतिरियमणुया लद्वंपप्पोववायकालेय । दुहुत्तं वियज्जइयवा पज्जत्तियरेयजिणवयणं ॥ २ ॥ अपर्याप्तकाश्च जघन्यत उत्कर्षतोवान्तर्मुहूर्तं मत उक्तं-गोयमा ! जहन्नेणं उक्कोसेणं अंतोमुहुत्तं, ॥ अपर्याप्ताद्वापगमे च शेषकालः पर्याप्ताद्वा तत उक्तं पर्याप्तसूत्रे-गोयमा ! जहन्नेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तऊणाइं उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं अंतोमुहुत्तऊणाइं ॥ एतच्च पृथिव्यऽविज्ञागेन चिन्तितं सम्प्रति पृथिवीविज्ञागेन चिन्तयति-रयणपपजापुढविनेरइयाणं जंते ! इत्यादि सुग

मा ! जहन्नेणं तिन्नि सागरोवमाइं अंतोमुहुत्तूणाइं उक्कोसेणं सत्तसागरोवमाइं अंतोमुहुत्तूणाइं पंकप्प

न्येन त्रीणि सागरोपमाणि अन्तर्मुहूर्तानानि उत्कर्षतः सत्तसागरोपमाणि अन्तर्मुहूर्तानानि । पङ्कप्रजापृथिवीनैरयिकाणां जदन्त । कियन्तं

हे भगवन् केतला कालनी स्थिति कही प्र० । उत्तर हे गौतम जघन्य अन्तर्मुहूर्तं नो उत्कृष्ट पिण अन्तर्मुहूर्तं नो कही । पज्जत्तय पकरपभत्ति । पर्याप्ता पंकप्रभापृथिवीना नारकीनी हे भगवन् केतला कालनी स्थिति कही प्र० । उत्तर हे गौतम जघन्य अन्तर्मुहूर्तं ग्यून सात सागरोपम उत्कृष्ट अन्तर्मुह

। टीका ।

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

जापुठविनेरइयाणं जंते ! केवइयं कालं ठिई पसुत्ता ? गोयमा ! जहस्सेणं सत्तसागरोवमाइं उक्कोसेणं दससागरोवमाइं । अपज्जत्तयपंकप्पजापुठविनेरइयाणं जंते ! केवइयं कालं ठिई पसुत्ता ? गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तयपंकप्पजापुठविनेरइयाणं जंते ! केवइयं कालं ठिई पसुत्ता ? गोयमा ! जहन्नेणं सत्तसागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं दससागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं धूमप्पजापुठविनेरइयाणं जंते ! केवइयं कालं ठिई पसुत्ता ? गोयमा ! जहस्सेणं दससागरोवमाइं

कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येन सप्तसागरोपमाणि उत्कर्षतो दशसागरोपमाणि, अपर्याप्तपङ्कप्रजापृथिवीनैरयिकाणां जदन्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्यतो प्यन्तमुहूर्तमुत्कर्षतोप्यन्तमुहूर्तम्, पर्याप्तपङ्कप्रजापृथिवीनैरयिकाणां जदन्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येन सप्तसागरोपमाणि अन्तमुहूर्तानानि उत्कर्षतो दशसागरोपमाणि अन्तमुहूर्तानानि । धूमप्रजापृथिवीनैरयिकाणां जदन्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येन दश सागरोपमाण्युत्कर्षतः सप्तदश सागरोपमाणि । अपर्याप्तधूमप्रजापृथिवीनैरयिकाणां जगवन् ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येनाप्यन्तमुहूर्तं मुत्कर्षतोप्यन्तमुहूर्तम् ।

तं ग्यून दश सागरोपम नी कही । धूमप्पमत्ति । धूमप्रभापृथिवी ना नारकीनी हे भगवन् केतला कालनी स्थिति कही प्र० । उत्तर हे गौतम जघन्य दश सागरोपम नी उत्कृष्ट सतरह सागरोपम नी कही । अपज्जत्तय धूमत्ति । अपर्याप्त धूमप्रभा पृथिवीना नारकीनी हे भगवन् केतला काल नी स्थिति कही प्र० । उत्तर हे गौतम जघन्य पिण अन्तमुहूर्तं नी उत्कृष्ट पिण अन्तमुहूर्तं नी कही । पज्जत्तधूमत्ति । पर्याप्त धूमप्रभा पृथिवीना नारकीनी हे भगवन् केतला कालनी स्थिति कही प्र० । उत्तर हे गौतम जघन्य अन्तमुहूर्तं ग्यून दश सागरोपम उत्कृष्ट अन्तमुहूर्तं कम सतरह सागरोपम कही । तमप्पमत्ति । तमप्रभा पृथिवीना नारकीनी हे भगवन् केतला कालनी स्थिति कही प्र० । उत्तर हे गौतम जघन्य सतरह सागरोपम

॥ मल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

उक्कोसेणं सतरसागरोवमाइं । अपज्जत्तयधूमप्पन्नापुढविणेरइयाणं जंते ! केवइयं कालं ठिईं पस्सत्ता ? गो
यमा ! जहस्सेणवि अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तयधूमप्पन्नापुढविणेरइयाणं जंते ! केवइयं
कालं ठिईं पस्सत्ता ? गोयमा ! जहस्सेणं दससागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं सतरसागरोवमाइं
अंतोमुज्जत्तूणाइं , तमप्पन्नापुढविनेरइयाणं जंते ! केवइयं कालं ठिईं पस्सत्ता ? गोयमा ! जहस्सेणं सत
रसागरावमाइं उक्कोसेणं बावीसंसागरोवमाइं । अपज्जत्तयतमप्पन्नापुढविनेरइयाणं केवइयं कालं ठिईं प०
? गोयमा ! जहस्सेणवि अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणवि । अंतोमुज्जत्तं पज्जत्तयतमप्पन्नापुढविनेरइयाणं जंते ! केव

पर्याप्तधूमप्रज्ञापृथिवीनैरयिकाणां जदन्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येन दश सागरोपमाण्यन्तर्मुहूर्त्तानानि उत्कृष्टतः
सप्तदशसागरोपमाण्यन्तर्मुहूर्त्तानानि , तमप्रज्ञापृथिवीनैरयिकाणां जदन्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येन सप्तदशसाग
रोपमाण्युत्कर्षतो द्वाविंशतिः सागरोपमाणि । अपर्याप्ततमप्रज्ञापृथिवीनैरयिकाणां कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येनान्तर्मु
हूर्त्तमुत्कर्षेणाप्यन्तर्मुहूर्त्तम् । पर्याप्ततमप्रज्ञापृथिवीनैरयिकाणां जदन्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येन सप्तदश

उत्कृष्ट बावीस सागरोपम नौ कहौ । अपज्जत्ततमत्ति । अपर्याप्त तमप्रभा पृथिवीना नारकीनी हे भगवन् केतला कालनौ स्थिति कहौ प्र० । उ
त्तर हे गौतम जघन्य पिण अन्तर्मुहूर्त्त नौ उत्कृष्ट पिण अन्तर्मुहूर्त्त नौ कहौ । पज्जत्तयतमत्ति । पर्याप्ता तमप्रभा पृथिवीना नारकीनी हे भगवन्
केतला कालनौ स्थिति कहौ प्र० । उत्तर हे गौतम जघन्य अन्तर्मुहूर्त्त न्यून सतरह सागरोपमनौ उत्कृष्ट अन्तर्मुहूर्त्त न्यून बावीस सागरोपम नौ कहौ
अहेसत्तमत्ति । अधोसातमी पृथिवी ना नारकीनी हे भगवन् केतला कालनौ स्थिति कहौ प्र० । उत्तर हे गौतम जघन्य बावीस सागरोपम नौ उत्कृष्ट
तेतौस सागरोपम नौ प्ररूपौ । अपज्जत्तय अहेसत्तमत्ति । अपर्याप्त नौच सातमी पृथिवीना नारकीनी केतला कालनौ स्थिति प्ररूपौ प्र० । उत्तर

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

इयं कालं ठिई पन्तत्ता ? गोयमा ! जहन्नेणं सतरसागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं बावीसं सागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । अहे सत्तमपुढविनेरइयाणं जंतं ! केवइयं कालं ठिई प० ? गोयमा ! जहन्नेणं बावीसं सागरोवमाइं उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं । अपज्जत्तयअहेसत्तमपुढविनेरइयाणं जंतं ! केवइयं कालं ठिई प० ? गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तयअहेसत्तमपुढविनेरइयाणं जंतं ! केवइयं कालं ठिई प० ? गोयमा ! जहन्नेणं बावीसंसागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं ॥ देवाणं जंतं ! केवइयं कालं ठिई प० ? गोयमा ! जहन्नेणं दसवा

सागरोपमाण्यंतमुहूर्त्तानान्युत्कर्षंतो द्वाविंशतिः सागरोपमाण्यंतमुहूर्त्तानानि । अघस्सप्तमापृथिवीनैरयिकाणां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम । जघन्येन द्वाविंशतिः सागरोपमाण्युत्कर्षंतस्त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि । अपर्याप्तकाघस्सप्तमापृथिवीनैरयिकाणां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम । जघन्येनान्तमुहूर्त्तमुत्कर्षेणाप्यन्तमुहूर्त्तम् । पर्याप्तकाघस्सप्तमापृथिवीनैरयिकाणां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम । जघन्येन द्वाविंशतिः सागरोपमाण्यन्तमुहूर्त्तानानि उत्कर्षंत स्त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाण्यन्तमुहूर्त्तानानि । देवानां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम । जघन्येन दशवर्षसहस्राण्युत्कर्षंतस्त्रयस्त्रिंशत्सा

हे गौतम जघन्य अन्तर्मुहूर्त्तं नो उत्कृष्टं पिण अन्तर्मुहूर्त्तं नो कही । पज्जत्त अहेसत्तमत्ति । पर्याप्तं नौचे सातमो पृथिवीना नारकीनी हे भगवन् केतला कालनो स्थिति कही प्र० । उत्तर हे गौतम जघन्य अन्तर्मुहूर्त्तं ग्यून बावीस सागरोपम उत्कृष्टं अन्तर्मुहूर्त्तं ग्यून तेत्तीस सागरोपम नो प्ररूपी देवाणं भतेत्ति । देवतानी हे भगवन् केतला कालनो स्थिति कही प्र० । उत्तर हे गौतम जघन्य दश हजार वर्षनो उत्कृष्टं तेत्तीस सागरोपम नो प्ररूपी । अपज्जत्तदेवाणंति । अपर्याप्त देवतानी हे भगवन् केतला कालनो स्थिति प्ररूपी प्रश्न । उत्तर हे गौतम जघन्य पिण अन्तर्मुहूर्त्तं नो उत्कृष्टं

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

ससहस्रसाइं उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं । अपज्जत्तदेवाणं जंतं ! केवडयं कालं ठिई प० ? गोयमा !
जहस्येणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तदेवाणं जंतं ! केवडयं कालं ठिई प० ? गोयमा !
जहस्येणं दसवाससहस्रसाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तउणियाए । देवीणं
जंतं ! केवडयं कालं ठिई प० ? गोयमा ! जहस्येणं दसवाससहस्रसाइं उक्कोसेणं पणपन्नपलिनवमाइं । अपज्ज
त्तगदेवीणं जंतं ! केवडयं कालं ठिई प० ? गोयमा ! जहस्येणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं
पज्जत्तयदेवीणं जंतं ! केवडयं कालं ठिई प० ? गोयमा ! जहन्तेणं दसवाससहस्रसाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं

गरोपमाणि । अपर्याप्तदेवानां जदन्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्तम् । पर्याप्तकदेवा
नां जदन्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येन दशवर्षसहस्राणि अन्तर्मुहूर्तीनानि उत्कर्षतस्त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि अन्तर्मु
हूर्तीनानि ॥ देवीनां जदन्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येन दशवर्षसहस्राण्युत्कर्षतः पञ्चपञ्चाशत्पल्योपमानि, अप
र्याप्तकदेवीनां जदन्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येनाप्यन्तर्मुहूर्तमुत्कर्षष्टाप्यन्तर्मुहूर्तम् । पर्याप्तदेवीनां जदन्त ! कि

पिण अन्तर्मुहूर्तं नौ कहौ । पज्जत्तदेवाणंति । पर्याप्ता देवतानौ हे भगवन् केतला कालनौ स्थिति कहौ प्रश्न । उत्तर हे गौतम जघन्य अन्तर्मुहूर्तं
न्यून दश हजार वर्षनौ उत्कृष्ट यौ अन्तर्मुहूर्तं न्यून तेत्तीस सागरोपम नौ कहौ । देवीणं भंतेति । देवीनौ हे भगवन् केतला कालनौ स्थिति कहौ
प्रश्न । उत्तर हे गौतम जघन्य दश हजार वर्षनौ उत्कृष्ट पंचावन ५५ पल्योपमनौ कहौ । अपज्जत्तदेवीणंति । अपर्याप्ता देवीनौ हे भगवन् केतला
कालनौ स्थिति कहौ प्रश्न । उत्तर हे गौतम जघन्य पिण अन्तर्मुहूर्तं उत्कृष्ट पिण अन्तर्मुहूर्तं नौ कहौ । पज्जत्तदेवीणंति । पर्याप्ता देवीनौ हे भगवन्
केतला कालनौ स्थिति कहौ प्रश्न । उत्तर हे गौतम जघन्य अन्तर्मुहूर्तं न्यून दश हजार वर्षनौ उत्कृष्ट अन्तर्मुहूर्तं न्यून ५५ पंचावन पल्योपम नौ क

॥ मू० ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

उक्लोसेणं पणपन्नपलित्वमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । जवनवासीणं जंते ! देवाणं केवइयं कालं ठिई प० ? गोयमा ! जहन्नेणं दसवाससहस्साइं उक्लोसेणं सातिरेगं सागरोवमं । अपज्जत्तयजवनवासीणं जंते ! देवाणं केवइयं कालं ठिई प० ? गोयमा ! जहन्नेणवि अंतोमुज्जत्तं उक्लोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तयजवनवासीणं जंते ! देवाणं केवइयं कालं ठिई प० ? गोयमा ! जहन्नेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्लोसेणं सातिरेगं सागरोवमं अंतोमुज्जत्तूणं । जवनवासिणीणं जंते ! देवीणं केवइयं कालं ठिई प०

यन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तानानि दशवर्षसहस्राणि उत्कर्षतः पञ्चपञ्चाशत्पल्योपमान्यन्तर्मुहूर्त्तानानि ॥ जवनवासिदेवानां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येन दशवर्षसहस्राणि उत्कर्षतः सातिरेकं सागरोपमम् । अपर्याप्तकजवनवासिदेवानां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येनाप्यन्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतोऽप्यन्तर्मुहूर्त्तम् । पर्याप्तकजवनवासिदेवानां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येन दशवर्षसहस्राण्यन्तर्मुहूर्त्तानानि उत्कर्षतः सातिरेकं सागरोपमम् । जवनवासिनीनां देवीनां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येन दशवर्षसहस्राण्युत्कर्षतोऽर्द्धपञ्चमानि

हौ । भवणवासौणं भंतेत्ति । भवनवासौ देवतानी हे भगवन् केतला कालनी स्थिति कहौ प्र० । उत्तर गौतम जघन्य थौ दश हजार वर्षनी उत्कृष्ट थौ सातिरेक सागरोपम कहौ । अपज्जत्तयभवणवासौणंति । अपर्याप्त भवनवासौ देवतानी केतला कालनी स्थिति कहौ प्र० । उत्तर गौतम जघन्य थौ पिण अन्तर्मुहूर्त्तं उत्कृष्ट थौ पिण अन्तर्मुहूर्त्तं । पज्जत्तभवणवासौणंति । पर्याप्त भवनवासौ देवतानी हे भगवन् केतला कालनी स्थिति कहौ प्र० । उत्तर गौतम जघन्य थौ दश हजार वर्षनी अन्तर्मुहूर्त्तं न्यून उत्कृष्ट थौ अन्तर्मुहूर्त्तं न्यून सातिरेक सागरोपम । भवणवासौणंति । भवनवासि देवीनी हे भगवन् केतला कालनी स्थिति कहौ प्र० । उत्तर हे गौतम जघन्य थौ दश हजार वर्षनी उत्कृष्ट थौ साटि चार पद्योपम नी कहौ । अपज्जत्तिया

॥ भूत ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

१ गोयमा ! जहखेणं दसवाससहस्साइं उक्कोसेणं अष्टपंचमाइं । पलिउवमाइं अपज्जत्तियाणं जंते !
 जवणवासिणीणं देवीणं केवइयं कालं छिई प० ? गोयमा ! जहन्तेणवि अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणवि अंतोमु
 ज्जत्तं । पज्जत्तियाणं जंते ! जवणवासिणीणं देवीणं केवइयं कालं छिई पसत्ता ? गोयमा ! जहखेणं दसवा
 ससहस्साइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं अष्टपंचमाइं पलिउवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । असुरकुमाराणं जंते !
 देवाणं केवइयं कालं छिई पसत्ता ? गोयमा ! जहखेणं दसवाससहस्साइं उक्कोसेणं साइरेगं सागरोवमं
 अपज्जत्तयअसुरकुमाराणं जंते ! देवाणं केवइयं कालं छिई पसत्ता ? गोयमा ! जहखेणवि अंतोमुज्जत्तं

(साइंचतुः) पल्योपमानि । अपर्याप्तजवनवासिदेवीनां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येनाप्यन्तर्मुहूर्तं मुत्कर्षणाप्य
 न्तर्मुहूर्तम् । पर्याप्तजवनवासिदेवीनां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येन दशवर्षसहस्राण्यन्तर्मुहूर्तीनानि उत्कर्षतो
 द्वंपञ्चमानि पल्योपमान्यन्तर्मुहूर्तीनानि ॥ असुरकुमाराणां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्यतो दशवर्षसहस्राण्युत्क
 षंतः सातिरेकं सागरोपमम् । अपर्याप्तासुरकुमारदेवानां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येनाप्यन्तर्मुहूर्तं मुत्कर्षतो

य भवणवासिणीणति । अपर्याप्त भवनवासि देवीनो हे भगवन् केतला कालनो स्थिति कहौ प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण अन्तर्मुहूर्तं उत्कृष्ट
 थो पिण अन्तर्मुहूर्तं कहौ । पज्जत्तयाणं भवणवासिणीणति । पर्याप्त भवनवासो देवीनो हे भगवन् केतला कालनो स्थिति कहौ प्र० उत्तर हे गौतम
 जघन्य थो अन्तर्मुहूर्तं न्यून दस हजार वर्ष उत्कृष्ट थो अन्तर्मुहूर्तं न्यून साडे चार पल्योपम नो कहौ । असुरकुमाराण भतेत्ति । असुरकुमारदेवतानो
 हे भगवन् केतला कालनो स्थिति कहौ प्र० उ० हे गौतम जघन्य दस हजार वर्षनो उत्कृष्ट थो सातिरेक सागरोपम नो कहौ । अपज्जत्त असुरकुमारा
 णति । अपर्याप्त असुरकुमार देवतानो हे भगवन् केतला कालनो स्थिति कहौ प्र० उत्तर गौतम जघन्य थो पिण अन्तर्मुहूर्तं उत्कृष्ट पिण अन्तर्मुहूर्तं

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

उक्लोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तयअसुरकुमारानं जंतं ! केवइयं कालं ठिई पसत्ता ? गोयमा ! जहन्तेणं
दसवाससहस्साइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्लोसेणं सातिरेगं सागरोपमं अंतोमुज्जत्तूणं । असुरकुमारीणं जंतं !
देवीणं केवइयं कालं ठिई पसत्ता ? गोयमा ! जहन्तेणं दसवाससहस्साइं उक्लोसेणं अष्टपंचमाइं पलित्त
वमाइं । अपज्जत्तियाणं असुरकुमारीणं जंतं ! देवीणं केवइयं कालं ठिई पसत्ता ? गोयमा ! जहन्तेणवि
अंतोमुज्जत्तं उक्लोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तियाणं असुरकुमारीणं जंतं ! केवइयं कालं ठिई पसत्ता ? गो

प्यन्तमुहूत्तं । पर्याप्तकासुरकुमाराणां देवानां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येनान्तमुहूर्तानानि दशवर्षसहस्रा
ण्युत्कर्षतः सातिरेकं सागरोपममन्तमुहूर्तानम् ॥ असुरकुमारदेवीनां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येन दशवर्ष
सहस्राण्युत्कर्षतोद्वपञ्चमानि पत्थोपमानि । अपर्याप्तकासुरकुमारदेवीनां जदन्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येनाप्यन्त
मुहूर्तमुत्कर्षेणाप्यन्तमुहूर्तम् । पर्याप्ता सुरकुमारदेवीनां जदन्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येन दशवर्षसहस्राण्यन्तमु

नी कहौ । पज्जत्त असुरकुमाराणंति । पर्याप्त असुरकुमार देवतानो हे भगवन् केतला कालनो स्थिति कहौ प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तमुहूर्त
न्यून दश हजार वर्षनो उत्कृष्ट थो अन्तमुहूर्त न्यून कुछ अधिक सागरोपम कहौ । असुरकुमारौणं भंते देवीणति । असुरकुमार देवीनो हे भगवन्
केतला कालनो स्थिति कहौ प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य दश हजार वर्षनो उत्कृष्ट साठे चार पत्थोपमनो कहौ । अपज्जत्तियाणं असुरकुमारीणं
ति । अपर्याप्त असुरकुमारदेवीनो हे भगवन् केतलो आयु कछो प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो पिण अन्तमुहूर्त नो उत्कृष्ट थो पिण अन्तमुहूर्त नो ।
पज्जत्तियाणं असुरकुमारौणंति । पर्याप्ता असुरकुमारनो देवीनो केतलो आयु कछो प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो अन्तमुहूर्त न्यून दश हजार वर्षनो
उत्कृष्ट थो अन्तमुहूर्त न्यून साठ चार पत्थोपमनो कछो । नागकुमाराणं देवाणंति । नागकुमार देवतानो हे भगवन् केतलो आयु कछो प्र० उ० हे गौ०

॥ मल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

यमा ! जहस्येणं दसवाससहस्साइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं अष्टपंचमाइं पलिनवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । नागकुमाराणं जंतं ! देवाणं केवडयं कालं ठिई पसत्ता ? गोयमा ! जहस्येणं दसवाससहस्साइं उक्कोसेणं दोवि पलिनवमाइं देसूणाइं । अपज्जत्तयाणं जंतं ! नागकुमाराणं देवाणं केवडयं कालं ठिई पसत्ता ? गोयमा ! जहस्येणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तयाणं जंतं ! नागकुमाराणं देवाणं केवडयं कालं ठिई पसत्ता ? गोयमा ! जहस्येणं दसवाससहस्साइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं दोसि पलिनवमाइं देसूणाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । नागकुमारीणं जंतं ! देवीणं केवडयं कालं ठिई पसत्ता ? गोयमा ! जहस्येणं

हूर्त्तीनान्युत्कर्षतोद्वं पञ्चमानि पल्योपमान्यन्तर्मुहूर्त्तीनानि । नागकुमाराणां जदन्त ! देवानां कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येन दशवर्षसहस्राण्युत्कर्षतो देशोने द्वे पल्योपमे । अपर्याप्तकनागकुमाराणां जगवन् ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्य तोप्यन्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्त्तम् । पर्याप्तकानां जदन्त ! नागकुमाराणां देवानां कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येन दशवर्षसहस्राण्यन्तर्मुहूर्त्तीनान्युत्कर्षतो देशोने द्वे पल्योपमेन्तर्मुहूर्त्तीने । नागकुमारीणां जदन्त ! देवीनां कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येन दशवर्षसहस्राणि उत्कर्षतो (देशेन ऊनं) देशोने (किञ्चिन्न्यूनं) पल्योपमम् । अपर्याप्तकनागकुमारीणां जदन्त ! देवीनां कियन्तं

जघन्य थो दशहजार वर्षनो उत्कष्ट थो देशेन दोय पल्योपम कह्यो । अपज्जत्तियाणं नागकुमाराणंति । अपर्याप्त नागकुमारनो हे भगवन् केतलो आयु कह्यो प्र० उ० जघन्य थो पिण अन्तर्मुहूर्त्त कह्यो उत्कष्ट थो पिण अन्तर्मुहूर्त्त कह्यो । पज्जत्तयाणं नागकुमाराणंति । पर्याप्त नागकुमार देवतानो हे भ० केतलो आयु कह्यो प्र० उ० हे गौ० जघन्य अन्तर्मुहूर्त्त न्यून दशहजार वर्षनो उत्कष्ट देशेन दोय पल्योपम एतेले अन्तर्मुहूर्त्त न्यून दोय पल्योपम कह्यो नागकुमारोणंति । नागकुमारो देवीनो हे भ० केतलो आयु कह्यो प्र० उ० हे गौ० जघन्य दशहजारवर्षनो उत्कष्ट देशेन पल्योपम । अपज्जत्तियाणं नागकु

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

दसवाससहस्साइं उक्कोसेणं देसूणं पलिन्वमं । अपज्जत्तियाणं नागकुमारीणं जंते ! देवीणं केवडयं कालं
ठिई प० ? गोयमा ! जहसणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तियाणं नागकुमारीणं जंते !
देवीणं केवडयं कालं ठिई प० ? गोयमा ! जहन्तेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं देसूणं
पलिन्वमं अंतोमुज्जत्तूणं । सुवस्सकुमाराणं जंते ! देवाणं केवडयं कालं ठिई पसत्ता ? गोयमा ! जहसणं
दसवाससहस्साइं उक्कोसेणं दो पलिन्वमाइं देसूणाइं । अपज्जत्तयाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणवि
उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तयाणपुच्छा ? गोयमा ! जहसणं दसवाससहस्साइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्को

कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्यतोप्यन्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्तम् । पर्याप्तकनागकुमारीणां जदन्त ! देवीनां कियन्तं कालं स्थितिः
प्रज्ञ० ? गौतम ! जघन्येन दशवर्षसहस्राण्यन्तर्मुहूर्तीनानि उत्कर्षतो देशोने पल्योपममन्तर्मुहूर्तीनम् ॥ सुपर्णकुमाराणां जगवन् ! देवानां किय
न्तं कालं स्थितिः प्रज्ञ० ? गौतम ! जघन्येन दशवर्षसहस्राण्युत्कर्षतो द्वे पल्योपमे देशोने । अपर्याप्तकानां पृच्छा ? गौतम ! जघन्येनाप्युत्क
र्षतोप्यन्तर्मुहूर्तम् । पर्याप्तकानां पृच्छा ? गौतम ! जघन्येन दशवर्षसहस्राण्यन्तर्मुहूर्तीनानि उत्कर्षतो देशोने द्वे पल्योपमेन्तर्मुहूर्तीने । सु
मारीणां । अपर्याप्त नागकुमार देवीनां जगवन् केतलो आयु कक्षा प्र० ८० हे गौ० जघन्येन पितृ अन्तर्मुहूर्त उत्कर्ष पितृ अन्तर्मुहूर्तं । पज्जत्तियाण
नागकुमारीणं । पर्याप्त नागकुमारो देवीनां जगवन् केतलो आयु कक्षा प्र० ८० हे गौ० जघन्येन अन्तर्मुहूर्तं ग्यून दशहजार वर्षेना उत्कर्ष अन्तर्मुहूर्तं
ग्यून देशोने पल्योपम । सुवर्णकुमाराणां । सुवर्ण कुमार देवतानो केतलो स्थिति कक्षी प्र० उत्तर हे गौतम जघन्येन दशहजार वर्ष उत्कर्ष दश
शान दोय पल्योपम । अपज्जत्तियाण पुच्छा, अपर्याप्त सुवर्णकुमारनां प्र० कीधो उत्तर हे गौतम जघन्येन दशहजार वर्ष उत्कर्ष दश पितृ अन्तर्मुहूर्तं । पज्जत्त
याण पुच्छा । पर्याप्तनां प्र० कीधो उत्तर हे गौतम जघन्येन दशहजार वर्ष उत्कर्ष दश अन्तर्मुहूर्तं ग्यून देशोने दोय पल्योपम । सुव

॥ भूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

सेणं दो पलिनुवमाइं देसूणाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । सुवस्सकुमारीणं देवीणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणं दसवा
ससहस्साइं उक्कोसेणं देसूणं पलिनुवमं । अपज्जत्तियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणवि उक्कोसेणवि अं
तोमुज्जत्तं । पज्जत्तियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं देसूणं
पलिनुवमं अंतोमुज्जत्तूणं, एवं एएणं अज्जिलावेणं उहियअपज्जत्तपज्जत्तसूत्तत्तयं देवाणं देवीणय णेयत्तं जाव
थणियकुमाराणं जहा नागकुमाराणं । पुढविकाइयाणं जते ! केवइयं कालं ठिई प० ? गो० ! जहन्तेणं अंतो
मुज्जत्तं उक्कोसेणं बावीसं वाससहस्साइं । अपज्जत्तयपुढविकाइयाणं जते ! केवइयं कालं ठिई प० ? गो० !

पणकुमारदेवीनां पृच्छा ' गौतम ! जघन्येन दशवर्षसहस्राण्युत्कर्षतो देशेनं पल्योपमम् । अपर्याप्तसुपर्णकुमारदेवीनां पृच्छा , गौतम !
जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्तम् । पर्याप्तसुपर्णकुमारदेवीनां पृच्छा ' गौतम ! जघन्येन दशवर्षसहस्राण्यन्तर्मुहूर्तीनानि उत्कर्षतो देशेनं
पल्योपममन्तर्मुहूर्तीनम् । एवमेतेनाज्जिलापेनौघिकापर्याप्तपर्याप्तसूत्रत्रय देवानां देवीनाञ्च ज्ञातव्यं यावत्स्तनितकुमाराणां यथा नागकुमा
राणाम् ॥ पृथिवीकायिकानां प्रदन्त । कियत्कालं स्थितिः प्रज्ञ० ? गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतो द्वाविंशतिवर्षसहस्राणि । अपर्याप्त

सकुमारौणं पुच्छा । सुवर्णकुमारौणो प्रश्न कौधो उत्तर हे गौतम जघन्य दशहजारवर्ष उत्कृष्ट देशेन पल्योपम । अपज्जत्तियाणं पुच्छा । अपर्याप्त सुव
र्णकुमार देवीनो प्रश्न कौधो उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण अन्तर्मुहूर्त उत्कृष्ट थो पिण अन्तर्मुहूर्त । पज्जत्तियाणं पुच्छा । पर्याप्त सुवर्णकुमारनो
देवीनो प्रश्न कौधो उत्तर हे गौतम जघन्य अन्तर्मुहूर्त ग्यून दशहजारवर्ष उत्कृष्ट थो अन्तर्मुहूर्त ग्यून देशेन पल्योपम , इम एणे अभिलावे औघिक १
अपर्याप्त २ पर्याप्त ३ सूत्र तीन देवता देवीना जाणवा यावत्स्तनितकुमार लगे कहवी जिम नागकुमारने कछां तिम कहवी । पृथिवीकायिकनो
हे भगवन् कतलां आयु कछां हे गौतम जघन्य अन्तर्मुहूर्त नो उत्कृष्ट बावीसहजार वर्षनो । अपज्जत्तयपुढविकाइयाणंति । अपर्याप्त पृथिवीकायिकनो

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

जहन्नेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तयपुढविकाइयाणं जंते ! केवइयं कालं ठिई प० ? गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं बावीसं वाससहस्साइं अतोमुज्जत्तूणाइं । सुज्जमपुढविकाइयाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं अपज्जत्तयसुज्जमपुढविकाइयाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तयसुज्जमपुढविकाइयाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । बादरपुढविकाइयाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं बावीसं वाससहस्साइं । अपज्जत्तयबादरपुढविकाइयाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं ।

कपृथिवीकायिकानां जदन्त ! कियत्कालं स्थितिः प्रज्ञ० ? गौतम ! जघन्यतोप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्तम् । पर्याप्तकपृथिवीकायिकानां जदन्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञ० ? गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्तं मुत्कर्षतो द्वाविंशतिवर्षसहस्राण्यन्तर्मुहूर्तानि । सूक्ष्मपृथिवीकायिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्यतोप्यन्तर्मुहूर्तं मुत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्तम् । अपर्याप्तसूक्ष्मपृथिवीकायिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षेणाप्यन्तर्मुहूर्तम् । पर्याप्तसूक्ष्मपृथिवीकायिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्यतोप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्तम् । बादरपृथिवीकायिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्त

हे भगवन् केतलो आयु कच्छो प्रश्न उत्तर हे गौतम ! जघन्य थो पिण अन्तर्मुहूर्तं उत्कृष्ट थो पिण अन्तर्मुहूर्तं नो कच्छो । पज्जत्तपुढविकाइयाणंति । पर्याप्त पृथिवीकाय नो हे भगवन् केतलो आयु कच्छो प्रश्न उत्तर हे गौतम ! जघन्य थो अन्तर्मुहूर्तं उत्कृष्ट थो अन्तर्मुहूर्तं न्यून दशहजारवर्ष नो कच्छो । सुज्जमपुढविकाइयाणंति । सूक्ष्मपृथिवीकाय नो प्रश्न कौधो उत्तर हे गौतम ! जघन्य थो पिण उत्कृष्ट थो पिण अन्तर्मुहूर्तं नो । अपज्जत्तयसुज्जमपु० । अपर्याप्त सूक्ष्मपृथिवीकायिक नो प्र० कौधो उत्तर हे गौतम ! जघन्य थो पिण उत्कृष्ट थो पिण अन्तर्मुहूर्तं नो । पज्जत्तयसुज्जमपु० । पर्याप्तसूक्ष्मपृथिवीकायिक नो प्र० कौधो उत्तर हे गौतम ! जघन्य थो पिण उत्कृष्ट थो पिण अन्तर्मुहूर्तं नो । बादरपुढविकाइयाणंति । बादरपृथिवीकायनो प्र० कौधो उत्तर हे

॥ मूला ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

पञ्चतयवाद्रपुढविकाइयाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । आउकाइयाणं जंते ! केवइयं कालं ठिई प० ? गोयमा ! जहन्तेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं सत्तवाससहस्साइं । अपञ्चतयआउकाइयाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पञ्चतयआउकाइयाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं सत्तवाससहस्साइं अंतोमुज्जत्तज्जणिआइं । आउकाइयाणं उहियाणं अपञ्चतयाणं पञ्चतयाणं जहा सुज्जमपुढविकाइयाणं तथा जा

मुहूर्त्तमुत्कर्षतो द्वाविंशतिवर्षसहस्राणि । अपर्याप्तकवाद्रपृथिवीकायिकानां पृच्छा , गौतम ! जघन्येनाप्यन्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्त्तम् । पर्याप्तकवाद्रपृथिवीकायिकानां पृच्छा , गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतो द्वाविंशतिवर्षसहस्राण्यन्तर्मुहूर्त्तानानि ॥ अप्कायिकानां जदन्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञ० ? गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतः सप्तवर्षसहस्राणि । अपर्याप्तकाप्कायिकानां पृच्छा , गौतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्त्तम् । पर्याप्तकाप्कायिकानां पृच्छा , गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतः सप्तवर्षसहस्राण्यन्तर्मुहूर्त्तानानि । अप्का

गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त्तं नो उत्कृष्ट थो बावीसहजारवर्षं नो । अपञ्चतयवाद्रपुढविकायियाणंति । अपर्याप्त वाद्र पृथिवीकायिक नो प्र० कीधो उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त्तं नो उत्कृष्ट थो पिण अन्तर्मुहूर्त्तं नो । पञ्चतयवाद्रपुढविति । पर्याप्त वाद्रपृथिवीकायिक नो प्र० कीधो उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त्तं नो उत्कृष्ट थो अन्तर्मुहूर्त्तं न्यून बावीसहजार वर्षं नो । आउकाइयाणं भंते ति । अप्कायिक नो हे भगवन् कीतलो आयु कइयो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त्तं नो उत्कृष्ट थो सातहजारवर्षं नो । अपञ्चतयआउकाइयाणंति । अपर्याप्ताप्कायिक नो प्र० कीधो उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्त्तं नो कइयो । पञ्चतय आउकाइयाणंति । पर्याप्त अप्कायिक नो प्र० कीधो उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त्तं उत्कर्ष थो सातहजारवर्षं अन्तर्मुहूर्त्तं न्यून । आउकाइयाणं आहियाणंति । अप्कायिक औविक १ अपर्याप्त २ पर्याप्तने जिम स

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

णियत्नं । वादरण्याउकाडयाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुज्जतं उक्कोसेणं सत्तवाससहस्साइं अपज्ज
तयवादरण्याउकाडयाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जतं । पज्जत्तयाणं पुच्छा ?
गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुज्जतं उक्कोसेणं सत्तवाससहस्साइं अतोमुज्जतूणाइं । तेउकाडयाणं जंते ! केवइयं
कालं ठिई पसत्ता ? गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुज्जतं उक्कोसेणं तिसि राइंदियाइं । अपज्जत्तयाणं पुच्छा
? गोयमा ! जहन्नेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जतं । पज्जत्तयाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुज्जतं

यिकानामौघिकानामपर्याप्तकानां पर्याप्तकानां यथा सूक्ष्मपृथिवीकायिकानां “जणितं” तथा जणितव्यम् । वादराप्कायिकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूतंमुत्कर्षतः सप्तवर्षसहस्राणि । अपर्याप्तवादराप्कायिकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूतं । पर्याप्तका
नां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूतंमुत्कर्षतः सप्तवर्षसहस्राण्यन्तर्मुहूर्तानानि । तेजस्कायिकानां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञ० ?
गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूतंमुत्कर्षतस्त्रीणि रात्रिंदिवानि । अपर्याप्तकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनाप्यन्तर्मुहूतंमुत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूतम् । पर्या
प्तकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूतंमुत्कर्षतस्त्रीणि रात्रिंदिवानि अन्तर्मुहूर्तानानि । सूक्ष्मतेजस्कायिकानां पृच्छा, गौतम । जघन्ये

क्ष्म पृथिवी कायिकाने कह्यो तिम कहवो । वादरआयुकाडयाणंति । वादर अप्कायिकनो प्र० कीधो हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूतं उत्कृष्ट थो सात
हजारवर्ष नो कह्यो । अपज्जत्तयवादर आउकाडयाणंति । अपर्याप्तवादर अप्कायिक नो प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुह
तं । पज्जत्तयाणंति । पर्याप्तक नो प्र० कीधो उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूतं उत्कर्ष थो सातहजारवर्ष अन्तर्मुहूतं जन कह्यो । तेउकाडयाणंति ।
तेजस्काय नो प्र० कीधो उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूतं उत्कर्ष थो तीन अहोरात्र । अपज्जत्तियाणंति । अपर्याप्त तेजस्कायिक नो प्र० कीधो उ०
हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूतं । पज्जत्तियाणंति । पर्याप्त तेजस्कायिक नो प्र० कीधो उ० हे गौतम जघन्य अन्तर्मुहूतं नो उत्क

॥ मू० ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

उक्लोसेणं तिसि राइंदियाइं अंतोमुजत्तूणाइं । सुज्जमतेउकाइयाणं पुच्छा ? गो० ! जहन्नेणवि उक्लोसेणवि अंतोमुजत्तं । अपज्जत्तापज्जत्ताणं सुज्जमाणं पुच्छा ? गो० ! जहन्नेणवि उक्लोसेणवि अंतोमुजत्तं । वायरते उकाइयाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुजत्तं उक्लोसेणं तिसि राइंदियाइं । अपज्जत्तयाणं पुच्छा, ? गोयमा ! जहन्नेणवि उक्लोसेणवि अंतोमुजत्तं । पज्जत्तयाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुजत्तं उक्लोसेणं तिसि राइंदियाइं अंतोमुजत्तूणाइं । वाउकाइयाणं जंतं ! केवइयं कालं ठिई प० ? गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुजत्तं उक्लोसेणं तिसि वाससहस्साइं । अपज्जत्तवाउकाइयाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्ने

॥ मूल ॥

नाप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्तम् । अपर्याप्तपर्याप्तसूक्ष्मतेजस्कायिकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्तम् । वादरतेजस्कायिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनात्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतस्त्रीणि रात्रिंदिवानि । अपर्याप्तकवादरतेजस्कायिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनोत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्तम्, पर्याप्तकवादरतेजस्कायिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनात्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतस्त्रीणि रात्रिंदिवानि अन्तर्मुहूर्तानि । वायुकायिकानां

॥ अ० ॥

ष थौ तीन रात्रिदिन । सुज्जमतेउकाइयाणंति । सूक्ष्मतेजस्कायिक नो प्र० कौधो उत्तर हे गौतम जघन्य थौ पिण उत्कर्ष थौ पिण अन्तर्मुहूर्तं नो कथा । अपज्जत्तापज्जत्ताणं सुज्जमाणं । अपर्याप्त पर्याप्त सूक्ष्म तेजस्कायिक नो प्र० कौधो उत्तर हे गौतम जघन्य थौ पिण उत्कर्ष थौ पिण अन्तर्मुहूर्तं नो । वादरतेउकाइयाणंति । वादरतेजस्काय नो प्र० कौधो उत्तर हे गौतम जघन्य अन्तर्मुहूर्तं उत्कृष्ट तीन अहोरात्र । अपज्जत्तयाणंति । अपर्याप्त वादरतेजस्काय नो प्र० कौधो उत्तर हे गौतम जघन्य थौ पिण उत्कर्ष थौ पिण अन्तर्मुहूर्तं । पज्जत्ताणंति । पर्याप्त वादर तेजस्काय नो प्र० कौधो उत्तर हे गौतम जघन्य थौ अन्तर्मुहूर्तं उत्कृष्ट थौ तीन रात्रिदिन अन्तर्मुहूर्तं जन । वाउकाइयाणंति । वायुकायिक नो हे भगवन् केवला कालनो स्थिति कहो । गौतम जघन्यथौ अन्तर्मुहूर्तं नो उत्कृष्ट थौ तीन हजारवर्ष नो । अपज्जत्तवायुकाइयाणंति । अपर्याप्त वायुकायिक नो प्र० कौधो उत्तर हे गौतम जघ

॥ भाषा ॥

णवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जतं । पज्जत्ताणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणं अंतोमुज्जतं उक्कोसेणं तिसि वा
ससहस्साइं अंतोमुज्जतूणाइं । सुज्जमवाउकाइयाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणवि उक्कोसेणवि अंतोमु
ज्जतं । अपज्जत्ताणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जतं । पज्जत्तयाणं पुच्छा ? गो
यमा ! जहसेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जतं । वादरवाउकाइयाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणं अंतोमुज्ज
तं उक्कोसेणं तिसि वाससहस्साइं । अपज्जत्तवादरवाउकाइयाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणवि उक्कोसे

पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूतंमुत्कर्षंतस्त्रीणि वधंसहस्त्राणि । अपर्याप्तवायुकायिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूतं
म् । पर्याप्तकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूतंमुत्कर्षंतस्त्रीणि वधंसहस्त्राण्यन्तर्मुहूर्त्तानानि ॥ सूक्ष्मवायुकायिकानां पृच्छा, गौतम ! ज
घन्यतोप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्त्तम् । अपर्याप्तकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्यतोप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्त्तम् । पर्याप्तकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येना
प्युत्कर्षेणाप्यन्तर्मुहूर्त्तम् । वादरवायुकायिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूतंमुत्कर्षंतस्त्रीणि वधंसहस्त्राणि । अपर्याप्तवादरवायुकायि

न्य थो पिण उत्कृष्ट थो पिण अन्तर्मुहूर्त्तं । पज्जत्ताणंति । पर्याप्त वायुकायिको प्र० कौधो उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त्तं उत्कृष्ट थो तीनहजार
वधं अन्तर्मुहूर्त्तं जन । सुहमवायुकाइयाणंति । सूक्ष्मवायुकायिको प्रश्न कौधो उ० हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्त्तं । अपज्जत्तियाणं
ति । अपर्याप्त सूक्ष्मवायुकायिको प्रश्न कौधो उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कृष्ट थो पिण अन्तर्मुहूर्त्तं । पज्जत्तयाणंति । पर्याप्त सूक्ष्मवायुकायिको प्रश्न
कौधो उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्त्तं । वादर वाउकाइयाणंति । वादर वायुकायिको प्रश्न कौधो उत्तर हे गौतम ज
घन्य थो अन्तर्मुहूर्त्तं उत्कर्ष तीनहजारवधं नो । अपज्जत्तवादरवाउकाइयाणंति । अपर्याप्तवादर वायुकायिको प्र० कौधो उत्तर हे गौतम जघन्य थो
पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्त्तं । पज्जत्तवादर वायु० । पर्याप्तवादर वायुकायिको प्रश्न कौधो उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त्तं उत्कर्ष थो तीन

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

णवि अंतोमुज्जतं । पज्जत्तवादरवाउकाइयाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणं अंतोमुज्जतं उक्कोसेणं तिसि
वाससहस्साइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । वणस्सइकाइयाणं जंतं ! केवइयं कालं ठिई पसत्ता ? गोयमा ! जहसेणं
अंतोमुज्जतं उक्कोसेणं दसवाससहस्साइं । अपज्जत्तयाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणवि उक्कोसेणवि
अंतोमुज्जतं । पज्जत्तयाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं अंतोमुज्जतं उक्कोसेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुज्ज
त्तूणाइं । सुज्जमवणस्सइयाकाइणं उहियाणं अपज्जत्तापज्जत्ताणय अंतोमुज्जतं । वादरवणस्सइकाइयाणं

कानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्तम् । पर्याप्तवादरवायुकायिकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतो स्त्रीणि व
पंसहस्राण्यन्तर्मुहूर्तीनानि ॥ वनस्पतिकायिकानां प्रदत्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञः ? गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतो दशवर्षसह
स्राणि । अपर्याप्तकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्तम् । पर्याप्तवनस्पतिकायिकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्तमु
त्कर्षतो दशवर्षसहस्राण्यन्तर्मुहूर्तीनानि । सूक्ष्मवनस्पतिकायिकानामौघिकानामपर्याप्तपर्याप्तकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्तमु
त्कर्षतो दशवर्षसहस्राणि । अपर्याप्तवादरवनस्पतिकायिकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनोत्कर्षतश्चान्त

हजारवर्ष अन्तर्मुहूर्तं जन । वणस्सइकाइयाणंति । वनस्पतिकाइक नो हे भगवन् केतला कालनो स्थिति कही । हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त
उत्कृष्ट दश हजार वर्षनो । अपज्जत्तियाण पुच्छा । अर्याप्त वनस्पतिकाय नो प्रश्न कौधा उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्त
पज्जत्तयाणति । पर्याप्त वनस्पतिकाय नो प्र० कौधा उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त उत्कर्ष थो दश हजार वर्ष अन्तर्मुहूर्तं जन । सुहमवणस्सइ
काइयाणति । सूक्ष्मवनस्पतिकायिक औघिक अपर्याप्त पर्याप्त नो अन्तर्मुहूर्त नो आयु कझा । वादरवणस्सइकाइयाणति । वादरवनस्पतिकाय नो प्र०
कौधा उत्तर हे गौतम जघन्य अन्तर्मुहूर्त उत्कृष्ट दश हजार वर्ष नो कझा । अपज्जत्तवादर वणस्सइकाइयाणति । अपर्याप्त वादर वनस्पतिकाय नो प्र०

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

पुच्छा ? गो० ! जहन्नेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं दसवाससहस्साइं । अपज्जत्तवाटरवणस्सइकाइयाणं पुच्छा ? गो० ! जहन्नेणं उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तवाटरवणस्सइकाइयाणं पुच्छा ? गो० ! जहन्नेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । वेइंदियाणं जते ! केवइयं कालं ठिई पसत्ता ? गो० ! जहस्सेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं वारस संवच्छराइं । अपज्जत्तवेइंदियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तवेइंदियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं वारस संवच्छराइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । तेइंदियाणं जते ! केवइयं कालं ठिई पसत्ता ? गोयमा ! जहस्सेणं अंतोमुज्जत्तं

मुहूत्तंम् । पर्याप्तवाटरवनस्पतिकायिकानां पृच्छा' गौतम ! जघन्येनान्तमुहूत्तंमुत्कर्षतो दशवर्षसहस्राण्यन्तमुहूर्त्तानानि । द्वीन्द्रियाणां जदन्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञ० ? गौतम ! जघन्येनान्तमुहूत्तंमुत्कर्षतो द्वादश संवत्थराणि । अपर्याप्तद्वीन्द्रियाणां पृच्छा' गौतम ! जघन्येनोत्कर्षतश्चान्तमुहूत्तंम् । पर्याप्तद्वीन्द्रियाणां पृच्छा' गौतम ! जघन्येनान्तमुहूर्त्तमुत्कर्षतो द्वादश संवत्थराणि अन्तमुहूर्त्तानानि ॥ त्रीन्द्रियाणां जदन्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञ० ? गौतम ! जघन्येनान्तमुहूर्त्तमुत्कर्षत एकोनपञ्चाशद्वात्रिंशदिवानि । अपर्याप्तत्रीन्द्रियाणां जदन्त !

कौंधो हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो बिष अन्तमुहूर्त्तं । पज्जत्तवाटर वणस्सइकाइयाणंति । पर्याप्त वाटर वनस्पतिकाय नो प्र० कौंधो उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तमुहूर्त्तं उत्कर्ष थो दशहजारवर्ष नो अन्तमुहूर्त्तं ग्यून । वेइंदियाणंति । वेइंदियनो हे भगवन् केतला कालनो स्थिति कही प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तमुहूर्त्तं उत्कर्ष थो वारेवर्ष । अपज्जत्तयाणं वेइंदियाणंति । अपर्याप्त द्वीन्द्रिय नो प्र० कौंधो उत्तर हे गौतम जघन्य था पिण अन्तमुहूर्त्तं उत्कर्ष थो बिष अन्तमुहूर्त्तं । पज्जत्तवेइंदियाणंति । पर्याप्त वेइंदिय नो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य अन्तमुहूर्त्तं उत्कर्ष थो वारे वर्ष अन्तमुहूर्त्तं जन । तेइंदियाणंति । त्रीन्द्रियनो हे भगवन् केतला कालनो स्थिति कही प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तमुहूर्त्तं उत्कर्ष थो उगुण

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

उक्लोसेणं एगूणवस्सराइंदियाइं । अपज्जत्ततेइंदियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणवि उक्लोसेणवि अंतोमु
 ज्जत्तं । पज्जत्ततेइंदियाणं पुच्छा ? गोयमा ! अंतोमुज्जत्तं जहस्सेणं उक्लोसेणं एगूणवस्सराइंदियाइं अंतोमु
 ज्जत्तूणाइं । चउरिंदियाणं जंतं ! केवइयं कालं ठिई पस्सता ? गोयमा ! जहस्सेणं अंतोमुज्जत्तं उक्लोसेणं
 तम्मासा । अप्पज्जत्तयचउरिंदियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणवि उक्लोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तयचउ
 रिंदियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं अंतोमुज्जत्तं उक्लोसेणं तम्मासा अंतोमुज्जत्तूणा । पंचिंदियतिरिक्ख
 जोणियाणं जंतं ! केवइयं कालं ठिई प० ? गोयमा ! जहन्तेणं अंतोमुज्जत्तं उक्लोसेणं तिसि पलित्थमाइं ।

पृच्छा, गौतम । जघन्येनोत्कर्षत अन्तर्मुहूर्तम् । पर्याप्तत्रीन्द्रियाणां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षत एकोनपञ्चाशद्वात्रिंदिवानि
 अन्तर्मुहूर्तानानि । चतुरिन्द्रियाणां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतः षण्मासाः । अपर्याप्तचतुरिन्द्रियाणां पृच्छा, गौतम । जघ
 न्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्तम् । पर्याप्तचतुरिन्द्रियाणां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतः षण्मासा अन्तर्मुहूर्तानाः ॥ पञ्चेन्द्रिय

चास अहोरात्र । अपज्जत्ततेइंदियाणंति । अपर्याप्त तेरिंद्रिय नो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्तं । पज्जत्ततेइंदियाणं
 ति । पर्याप्त तेरिंद्रिय नो प्र० कौधो उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्तं उत्कर्ष थो उगुणचास अहोरात्र अन्तर्मुहूर्तं जन । चउरिंदियाणंति । चो
 रिंद्रियनो हे भगवन् केतला कालनो स्थिति कहो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्तं उत्कृष्ट थो छ मासनो कहो । अपज्जत्तयचउरिंदियाणं
 ति । अपर्याप्त चतुरिंद्रियनो केतला कालनो स्थिति कहो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्तं कहो । पज्जत्तयचउरिंदिया
 णति । पर्याप्त चौरिंद्रीनो केतला कालनो स्थिति कहो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्तं उत्कृष्ट थो अन्तर्मुहूर्तं न्यून छ मास । पंचिंदियति
 रिक्खजोणियाणंति । पंचेन्द्रियतिर्यंच योनिकनो हे भगवन् केतला कालनो स्थिति कहो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्तं उत्कृष्ट थो तीन पल्लो

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

अपज्जत्तपंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं , पज्जत्तपं
चिंदियतिरिक्खजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं तिस्सि पल्लिउत्तमाइं अंतो
मुज्जत्तूणाइं । सम्मूच्छिमपंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं
पुत्तकोठी । अपज्जत्तयसम्मूच्छिमपंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणवि उक्कोसेणवि
अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तयसम्मूच्छिमपंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं अंतोमुज्जत्तं उ

तियंग्योनिकानां जदत्त । कियत्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतस्त्रीणि पत्थोपमानि । अपर्याप्तकपञ्चेन्द्रियति
र्यंग्योनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्त्तम् । पर्याप्तपञ्चेन्द्रियतिर्यंग्योनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्
षतस्त्रीणि पत्थोपमान्यन्तर्मुहूर्त्तानानि । सम्मूर्च्छिमपञ्चेन्द्रियतिर्यंग्योनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतः पूर्वकोटिः । अप
र्याप्तकसम्मूर्च्छिमपञ्चेन्द्रियतिर्यंग्योनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्यत उत्कर्षतश्चान्तर्मुहूर्त्तम् । पर्याप्तसम्मूर्च्छिमपञ्चेन्द्रियतिर्यंग्योनिकानां पृ
च्छा, गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतः पूर्वकोटिरन्तर्मुहूर्त्ताना । गभंयुत्क्रान्तिकपञ्चेन्द्रियतिर्यंग्योनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्त

पम । अपज्जत्तपंचिंदियत्ति । अपर्याप्त पंचेन्द्रिय तिर्यंच योनिक नो प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्त्तं । पज्जत्तपंचिंदिय
त्ति । पर्याप्त पंचेन्द्रिय तिर्यंच योनिक नो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त्तं उत्कर्ष थो तीन पत्थोपम अन्तर्मुहूर्त्तं न्यून । सम्मूर्च्छिमपंचिंदियति
रिक्खजोणियाणत्ति । सम्मूर्च्छिम पंचेन्द्रिय तिर्यंच योनिक नो प्र० कोटो उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त्तं उत्कर्ष थो पूर्वकोटो । अपज्जत्तयसम्मूर्च्छि
मत्ति । अपर्याप्त सम्मूर्च्छिम पंचेन्द्रिय तिर्यंच नो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो णिण अन्तर्मुहूर्त्तं । पज्जत्तयसम्मूर्च्छिमत्ति । पर्याप्त सम
ूर्च्छिम पञ्चेन्द्रिय तिर्यंच योनिक नो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त्तं उत्कर्ष थो अन्तर्मुहूर्त्तं न्यून पूर्वकोटो । गभंयुत्क्रान्तिक

॥ मूला ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

क्लोसेणं पुव्वकोली अंतोमुज्झूणा । गप्पवक्कंतिपंचिदियतिरिक्कजोणियाणं पुच्छा ? गो० ! जहसेणं अंतोमु
ज्झूतं उक्कोसेणं तिस्सि पलित्तमाइं । अपज्जत्तगप्पवक्कंतिपंचिदियतिरिक्कजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा !
जहसेणवि अंतोमुज्झूतं उक्कोसेणवि अंतोमुज्झूतं । पज्जत्तगप्पवक्कंतिपंचिदियतिरिक्कजोणियाणं पुच्छा ?
गोयमा ! जहसेणं अंतोमुज्झूतं उक्कोसेणं तिस्सि पलित्तमाइं अंतोमुज्झूणाइं । जलयरपंचिदियतिरिक्क
जोणियाणं केवडयं कालं ठिई पसत्ता ? गोयमा ! जहसेणं अंतोमुज्झूतं उक्कोसेणं पुव्वकोली । अपज्जत्त
जलयरपंचिदियतिरिक्कजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्झूतं । पज्जत्तयज

मुहूर्त्तमुत्कर्षंत स्त्रीणि पत्न्योपमानि । अपर्याप्तगर्भव्युत्क्रान्तिकपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्यत उत्कर्षंतश्चान्तमुहूर्त्तम् ।
पर्याप्तगर्भव्युत्क्रान्तिकपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्तमुहूर्त्तमुत्कर्षंत स्त्रीणि पत्न्योपमान्यन्तमुहूर्त्तानानि । जलचरप
ञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्तमुहूर्त्तमुत्कर्षंतः पूर्वकोटिः । अपर्याप्तजलचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम !
जघन्यत उत्कर्षंतश्चान्तमुहूर्त्तम् । पर्याप्तजलचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्तमुहूर्त्तमुत्कर्षंतः पूर्वकोटिरन्तमुहूर्त्तो

पंचेन्द्रिय तिर्यञ्च योनिकनो प्र० हे गौतम जघन्य थो अन्तमुहूर्त्त उत्कर्ष थो तीन पत्न्योपम । अपज्जत्तगभ्वक्कतियत्ति । अपर्याप्त गर्भव्युत्क्रान्तिक पञ्चेन्द्रिय
तिर्यञ्चयोनिकनो प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो उत्कर्ष थो पिण अन्तमुहूर्त्त । पर्याप्तगर्भव्युत्क्रान्तिक पंचेन्द्रिय तिर्यञ्चयोनिकनो प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो
अन्तमुहूर्त्त उत्कर्ष थो तीन पत्न्योपम अन्तमुहूर्त्त जन । जलयरपंचिदियतिरिक्कजोणियाणति । जलचरपंचिदिय तिर्यञ्च योनिकनो हे भगवन् केतला
कालनो स्थिति कही प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तमुहूर्त्त उत्कर्ष थो पूर्वकोटि । अपज्जत्त जलयरपंचिदियत्ति । अपर्याप्त जलचर पंचेन्द्रिय ति
र्यञ्चयोनिक नो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तमुहूर्त्त नो । पज्जत्तपंचिदियत्ति । पर्याप्त जलचर पंचेन्द्रिय तिर्यञ्चयोनिक नो

॥ मल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

लयरपंचिदियतिरिस्कजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं पुव्वकोणी अंतोमुज्जत्तूणा । सम्मूच्छिमजलयरपंचिदियतिरिस्कजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं पुव्वकोणी । अपज्जत्तयसम्मूच्छिमजलयरपंचिदियतिरिस्कजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं पुव्वकोणी । पज्जत्तसम्मूच्छिमजलयरपंचिदियतिरिस्कजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं पुव्वकोणी अंतोमुज्जत्तूणा । गप्पवक्कतियजलयरपंचिदियतिरिस्कजोणियाणं पुच्छा , गोयमा ! जहन्तेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं पुव्वकोणी । अपज्जत्तयगप्पवक्कतियजलयरपंचिदियतिरिस्कजो

ना । सम्मूच्छिमजलयरपञ्चेन्द्रियतियंग्योनिकानां पृच्छा , गौतम ! जघन्येनान्तमुहूत्तंमुत्कर्षेण पूर्वकोटिः । अपर्याप्तसम्मूच्छिमजलयरपञ्चेन्द्रियतियंग्योनिकानां पृच्छा , गौतम ! जघन्यत उत्कर्षतश्चान्तमुहूत्तम् । पर्याप्तसम्मूच्छिमजलयरपञ्चेन्द्रियतियंग्योनिकानां पृच्छा , गौतम ! जघन्येनान्तमुहूत्तंमुत्कर्षेण पूर्वकोटिरन्तमुहूत्ताना । गर्जव्युत्क्रान्तिकजलयरपञ्चेन्द्रियतियंग्योनिकानां पृच्छा , गौतम ! जघन्येनान्तमुहूत्तंमुत्कर्षेण पूर्वकोटिः । अपर्याप्तगर्जव्युत्क्रान्तिकजलयरपञ्चेन्द्रियतियंग्योनिकानां पृच्छा , गौतम ! जघन्यत उत्कर्षतश्चान्तमुहूत्तम् । पर्याप्तगर्जव्यु

प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तमुहूत्तं उत्कर्ष थो अन्तमुहूत्तं ग्यून पूर्वकोटो । सम्मूच्छिमजलयरपंचिदियतिरिक्खति । सम्मूच्छिम जलयर पंचेन्द्रिय तियं च योनिक नो प्रश्न उ० हे गौतम जघन्य थो अन्तमुहूत्तं उत्कर्ष थो पूर्वकोटो । अपज्जत्तसम्मूच्छिमजलयरपंचिदियति । अपर्याप्त सम्मूच्छिम जलयर पंचेन्द्रिय तियं च योनिक नो प्रश्न उ० हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तमुहूत्तं । पज्जत्तसम्मूच्छिमजलयरपंचिदियति । पर्याप्त सम्मूच्छिम जलयर पंचेन्द्रिय तियं च योनिक नो प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो पिण अन्तमुहूत्तं उत्कर्ष थो पूर्वकोटो अन्तमुहूत्तं जन । गप्पवक्कतियजलयरति । गर्भंय त्तागित्तज जलयर पंचेन्द्रिय तियं च योनिक नो प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो अन्तमुहूत्तं उत्कर्ष थो पूर्वकोटो । अपज्जत्तगप्पवक्कतियति । अपर्याप्त गर्भंय

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

गियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तगप्पवक्कांतियजलयरपंचिंदियतिरि
स्कजोगियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं पुव्वकोली अंतोमुज्जत्तूणा । चउप्पय
थलयरपंचिंदियतिरिस्कजोगियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं तिसिपलिनवमाइं
अपज्जत्तयचउप्पयथलयरपंचिंदियतिरिस्कजोगियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणवि उक्कोसेणवि अंतोमु
ज्जत्तं । पज्जत्तयचउप्पयथलयरपंचिंदियतिरिस्कजोगियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणं अंतोमुज्जत्तं उक्को
सेणं तिसि पलिनवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । सम्मूच्छिमचउप्पयथलयरपंचिंदियतिरिस्कजोगियाणं पुच्छा ,

त्क्रान्तिकजलचरपञ्चन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतोन्तर्मुहूर्त्तानां पूर्वकोटिः । चतुष्पदस्थलचरपञ्चन्द्रिय
तिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षत स्त्रीणि पत्न्यापमानि । अपर्याप्तस्थलचरपञ्चन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौत
म । जघन्यत उत्कर्षतश्चान्तर्मुहूर्त्तम् । पर्याप्तचतुष्पदस्थलचरपञ्चन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतस्त्रीणि प
त्न्योपमान्यन्तर्मुहूर्त्तानानि । सम्मूच्छिमचतुष्पदस्थलचरपञ्चन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतश्चतुरशीतिवर्ष

त्क्रान्तिक जलचर पंचेन्द्रिय तिर्यचयोनिक नो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त्त उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्त्त । पज्जत्तगप्पवक्कांतियजलयरपंचिंद
यत्ति । पर्याप्त गर्भस्यत्क्रान्तिक जलचर पंचेन्द्रिय तिर्यच योनिक नो प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त्त उत्कर्ष थो अन्तर्मुहूर्त्त ऊन पूर्वकोटो ।
चउप्पय थलयरपंचिंदियतिरिक्खत्ति । चतुष्पदस्थलचर पंचेन्द्रिय तिर्यग्यानिक नो प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त्त उत्कर्ष थो तौन पत्न्यापम
अपज्जत्तयचउप्पयथलयरपंचिंदियत्ति । अपर्याप्त चतुष्पदस्थलचर पंचेन्द्रिय तिर्यग्यानिक नो प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्त
र्मुहूर्त्त । पज्जत्तयचउप्पयथलयरपंचिंदियत्ति । पर्याप्त चतुष्पदस्थलचर पंचेन्द्रिय तिर्यच योनिक नो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त्त उत्कर्ष थो

॥ सूक्ता ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

१ गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुज्जतं उक्कोसेणं चउरासीइं वाससहस्साइं अपज्जातयसम्मूच्छिमचउप्पयथलय
रपंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं पुच्छा ? गो० ! जहस्सेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जतं पज्जातगसम्मूच्छिम चउप्प
यथलयरपंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं पुच्छा ? गो० ! जहन्नेणं अंतोमुज्जतं उक्कोसेणं चउरासीइं वाससहस्साइं
अंतोमुज्जतूणाइं । गप्पवक्कांतियचउप्पयथलयरपंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणं अं
तोमुज्जतं उक्कोसेणं तिस्सि पलितुवमाइं । अपज्जातगगप्पवक्कांतियचउप्पयथलयरपंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं

सहस्राणि । अपर्याप्तसम्मूच्छिमस्थलचरचतुप्पदपञ्चेन्द्रियतिथंयोनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनात्कपंतश्चान्तमुहूर्तम् । पर्याप्तसम्मूच्छिम
चतुप्पदस्थलचरपञ्चेन्द्रियतिथंयोनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्तमुहूर्तमुत्कपंतश्चतुरशीतिवर्षसहस्राण्यन्तमुहूर्तीनानि । गर्भव्युत्क्रा
न्तिकचतुप्पदस्थलचरपञ्चेन्द्रियतिथंयोनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्तमुहूर्तमुत्कपंतस्त्रीणि पत्न्योपमानि । अपर्याप्तकगर्भव्युत्क्रान्ति
कचतुप्पदस्थलचरपञ्चेन्द्रियतिथंयोनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनात्कपंतश्चान्तमुहूर्तम् । पर्याप्तकगर्भव्युत्क्रान्तिकचतुप्पदस्थलचरपञ्चे

तीन पत्न्योपम अन्तमुहूर्तं जन । सम्मूच्छिमचउप्पयथलयरपंचिंदियति । सम्मूच्छिमचतुप्पदस्थलचर पंचेन्द्रिय तिथंचयोनिक नो प्र० उत्तर हे गौतम
जघन्य थो अन्तमुहूर्तं उत्कर्षं थो चौरासी सहस्रं थो नो । अपज्जातसम्मूच्छिमचउप्पयथलयरपंचिंदियतिरिक्कति । अपर्याप्त सम्मूच्छिम चतुप्पदस्थलचर
पंचेन्द्रिय तिथंचयोनिक नो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्षं थो पिण अन्तमुहूर्तं नो । पज्जातसम्मूच्छिमचउप्पयथलयरपंचिंदियतिरिक्कजो
णियाणं पुच्छा । पर्याप्त सम्मूच्छिम चतुप्पदस्थलचर पंचेन्द्रिय तिथंचयोनिक नो प्रश्न ७० हे गौतम जघन्य थो अन्तमुहूर्तं उत्कर्षं थो चौरासी हजारवर्ष
अन्तमुहूर्तं जन । गर्भवक्कांतियचउप्पयथलयरपंचिंदियति । गर्भव्युत्क्रान्तिकचोपद थलचर पंचेन्द्रिय तिथंचयोनिक नो प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य थो
अन्तमुहूर्तं उत्कर्षं थो तीन प्रत्नोपम । अपज्जातगर्भवक्कांतियचउप्पयथलयरति । अपर्याप्त गर्भज चोपदस्थलचर पंचेन्द्रिय तिथंचयोनिक नो प्रश्न । उत्तर

॥ सूक्ता ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं पज्जत्तगप्पवक्कांतियचउप्पयथलयरपंचिंदियतिरि
 रक्कजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं तिसि पलिवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं ।
 उरपरिसप्पथलयरपंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं पुव्व
 कोली अपज्जत्तयउरपरिसप्पथलयरपंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणवि उक्कोसे
 णवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तगउरपरिसप्पथलयरपंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं
 अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं पुव्वकोली अंतोमुज्जत्तूणा । सम्मूच्छिमसामसपुच्छा कायव्हा, गोयमा ! जहन्तेणं

न्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूत्तमुत्कर्षतस्त्रीणि पत्योपमान्यन्तर्मुहूर्तोन्नानि । उरःपरिसपंस्थलचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनि
 कानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूत्तमुत्कर्षतः पूर्वकोटिः । अपर्याप्तकोरःपरिसपंस्थलचरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम ।
 जघन्येनान्तर्मुहूत्तमुत्कर्षतः श्वान्तर्मुहूत्तम् । पर्याप्तकोरःपरिसपंस्थलचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूत्तमुत्कर्
 षतोन्तर्मुहूर्तोन्ना पूर्वकोटिः । सम्मूच्छिमसामान्यपृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूत्तमुत्कर्षतस्त्रिपञ्चाशद्वर्षसहस्राणि । अपर्याप्तकसम्मूच्छिमो

हे गौतम जघन्यथो पिण उत्कर्षथो पिण अन्तर्मुहूत्तं । पज्जत्तगप्पवक्कांतियचउप्पयथलयरति । पर्याप्त गर्भव्युत्क्रान्तिक चोपद थलचर पंचिंद्रिय तिर्यग्यो
 निक नो प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्यथो अन्तर्मुहूत्तं उत्कर्षथो तीन पञ्चापम अन्तर्मुहूत्तं ग्यून । उरपरिसप्पथलयरति । उरपरसर्प थलचर पंचेन्द्रिय
 तिर्यञ्च योनिकनो प्र० गौतम जघन्यथो अन्तर्मुहूत्तं उत्कर्षथो पूर्वकोटो । अपज्जत्तयउरपरिसप्पथलयरति । अपर्याप्त उरपरसर्प थलचर पंचेन्द्रिय तिर्यच
 योनिक नो प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्यथो अन्तर्मुहूत्तं उत्कर्षथो पिण अन्तर्मुहूत्तं । पज्जत्तगउरपरिसप्पथलयरति । पर्याप्त उरपरसर्प थलचर पंचेन्द्रिय
 तिर्यञ्च योनिक नो प्र० उ० हे गौतम जघन्यथो अन्तर्मुहूत्तं उत्कर्षथो पूर्वकोटो अन्तर्मुहूत्तं ग्यून । सम्मूच्छिमसामवति । सम्मूच्छिमनो सामान्य पृच्छा

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

अतोमुज्जतं उक्लोसेणं तेवस्स वाससहस्साइं । अपज्जत्तगसम्मूच्छिमउरपरिसप्पथलयरपंचिंदियतिरिस्कजोणि
याणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणवि उक्लोसेणवि अतोमुज्जतं । पज्जत्तगसम्मूच्छिमउरपरिसप्पथलयरपंचिं
दियतिरिस्कजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणं अतोमुज्जतं उक्लोसेणं तेवस्स वाससहस्साइं अतोमु
ज्जतूणाइं । गप्पवक्कांतियउरपरिसप्पथलयरपंचिंदियतिरिस्कजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणं अतो
मुज्जतं उक्लोसेणं पुव्वकोढी । अपज्जत्तगगप्पवक्कांतियउरपरिसप्पथलयरपंचिंदियतिरिस्कजोणियाणं पुच्छा ?
गोयमा ! जहस्सेणवि उक्लोसेणवि अतोमुज्जतं । पज्जत्तगगप्पवक्कांतियउरपरिसप्पथलयरपंचिंदियतिरिस्क

रःपरिसपंस्थलचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनोत्कर्षतश्चान्तर्मुहूर्तम् । अपर्याप्तकसम्मूच्छिमोरःपरिसपंस्थलचरपञ्चे
न्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतश्चिपञ्चाशद्वर्षसहस्राव्यन्तर्मुहूर्तानि । गर्भव्युत्क्रान्तिकोरःपरिसपंस्थल
चरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतः पूर्वकोटिः । अपर्याप्तकगर्भव्युत्क्रान्तिकोरःपरिसपंस्थलचरपञ्चे
न्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षताव्यन्तर्मुहूर्तम् । पर्याप्तकगर्भव्युत्क्रान्तिकोरःपरिसपंस्थलचरपञ्चेन्द्रियति

करवो उ० हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्तं उत्कर्ष थो त्रैपन हजार वर्षेनो । अपज्जत्तसम्मूच्छिमउरपरिसप्पत्ति । अपर्याप्तसम्मूच्छिम उरपरिसर्प थलचर
पंचेन्द्रिय तिर्यच योनिक नो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्तं । पज्जत्तगसम्मूच्छिमउरपरिसप्पत्ति । पथप्पिसम्मूच्छिमउरपरिसर्प
थलचर पंचेन्द्रिय तिर्यग्योनिक नो प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्तं उत्कर्ष थो त्रैपन हजार वर्षे अन्तर्मुहूर्तं ग्यून । गप्पवक्कांतियउरपरिसप्पत्ति ।
गर्भव्युत्क्रान्तिक उरपरिसर्प थलचर पंचेन्द्रिय तिर्यच योनिक नो प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्तं उत्कर्ष थो पूर्वकोटो । अपज्जत्तयगगप्पवक्कांतिय
उरपरिसप्पत्ति । अपर्याप्त गर्भज उरपरिसर्प थलचर पंचेन्द्रिय तिर्यच योनिक नो प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्तं । पज्ज

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

जोगियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणं अंतोमुज्जतं उक्कोसेणं पुव्वकोढी अंतोमुज्जतूणा । नुयपरिसप्पथ
लयरपंचिंदियतिरिक्कजोगियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं अंतोमुज्जतं उक्कोसेणं पुव्वकोढी । अपज्जत
यनुयपरिसप्पथलयरपंचिंदियतिरिक्कजोगियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जतं
पज्जतयनुयपरिसप्पथलयरपंचिंदियतिरिक्कजोगियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणं अंतोमुज्जतं उक्कोसेणं
पुव्वकोढी अंतोमुज्जतूणा । सम्मूच्छिमनुयपरिसप्पथलयरपंचिंदियतिरिक्कजोगियाणं पुच्छा ? गोयमा !
जहसेणं अंतोमुज्जतं उक्कोसेणं वायालीसं वाससहस्साइं । अपज्जतयसम्मूच्छिमनुयपरिसप्पथलयरपंचिंदि

यंग्योनिकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतः पूर्वकोटिरन्तर्मुहूर्तोना । जुजपरिसपंस्थलचरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौ
तम । जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतः पूर्वकोटिः । अपर्याप्तजुजपरिसपंस्थलचरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनाप्युत्कर्षतो
प्यन्तर्मुहूर्तम् । पर्याप्तजुजपरिसपंस्थलचरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतः पूर्वकोटिरन्तर्मुहूर्तोना । स
म्मूच्छिमभुजपरिसपंस्थलचरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतो द्विचत्वारिंशद्वषसहस्राणि । अपर्याप्तसम्मू

त्तगभवकतियउरपरिसप्पत्ति । पर्याप्त गर्भज उरपरिसर्प थलचर पंचेन्द्रिय तिर्यंच योनिक नो प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्तं उत्कर्ष थो पूर्व
कोढी अन्तर्मुहूर्तं न्यून । भुजपरिसप्पथलयरत्ति । भुजपरिसर्प थलचर पंचेन्द्रिय तिर्यंच योनिक नो प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्तं उत्कर्ष थो
पूर्वकोढी । अपज्जतयभुजपरिसप्पत्ति । अपर्याप्त भुजपरिसर्प थलचर पंचेन्द्रिय तिर्यंच योनिक नो प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण
अन्तर्मुहूर्तं । पर्याप्तक भुजपरिसर्प थलचर नो प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्तं उत्कर्ष थो पूर्वकोढी अन्तर्मुहूर्तं न्यून । सम्मूच्छिम भुजपरिसर्प
पंचेन्द्रिय नो प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्तं उत्कर्ष थो वेतालोस हजारवर्ष । अपज्जतयसम्मूच्छिमभुजपरिसप्पत्ति । अपर्याप्त सम्मूच्छिम भुज

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

यतिरिस्कजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तगसम्मूच्छिमज्जुपपरि
सप्पथलयरपंचिंदियतिरिस्कजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं वायालीसं वा
ससहस्साइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । गप्पवक्कतियज्जुपपरिसप्पथलयरपंचिंदियतिरिस्कजोणियाणं पुच्छा ? गो
यमा ! जहसेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं पुव्वकोट्ठी । अपज्जत्तगप्पवक्कतियज्जुपपरिसप्पथलयरपंचिंदियति
रिस्कजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तगप्पवक्कतियज्जुपपरिस
प्पथलयरपंचिंदियतिरिस्कजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं पुव्वकोट्ठी अंतोमु

च्छिमज्जुपपरिसपस्थलचरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्त्तम् । पर्याप्तसम्मूच्छिमज्जुपपरिसपस्थलचर
पंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतो द्विचत्वारिंशद्वर्षसहस्राण्यन्तर्मुहूर्त्तानि । गर्जद्व्युत्क्रान्तिकज्जुपपरिस
पस्थलचरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतः पूर्वकोटिः । अपर्याप्तगर्जद्व्युत्क्रान्तिकज्जुपपरिसपस्थलचरप
ंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्यत उत्कर्षतश्चान्तर्मुहूर्त्तम् । पर्याप्तगर्जद्व्युत्क्रान्तिकज्जुपपरिसपस्थलचरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिका

परिसर्प थलचर पंचेन्द्रिय तिर्य च योनिक नो प्र० ३० हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्त्त । पज्जत्तगसम्मूच्छिमभुजपरिसपत्ति । पर्या
प्तकसम्मूच्छिम भुजपरिसर्प थलचर पंचेन्द्रिय तिर्य च योनिक नो प्र० ३० हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त्त उत्कर्ष थो वेतालौम हजार वर्ष अन्तर्मुहूर्त्त जन
गभ्रवक्कतियभुजपरिसपत्ति । गर्भव्युत्क्रान्तिक भुजपरिसर्प थलचर पंचेन्द्रिय तिर्य च योनिक नो प्र० ३० हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त्त उत्कर्ष थो पूर्व
कांडो । अपर्याप्तक गर्भव्युत्क्रान्तिक भुजपरिसर्प थलचर पंचेन्द्रिय तिर्य च योनिक नो प्र० ३० हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्त्त । पज्ज
त्तगभ्रवक्कतियभुजपरिसपत्ति । पर्याप्त गर्भव्युत्क्रान्तिक भुजपरिसर्प थलचर पंचेन्द्रिय तिर्य च योनिक नो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त्त उत्कर्ष

॥ भूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

ऊतूणा । खहयरपंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं जंतं ! केवइयं कालं ठिई पसप्ता ? गोयमा ! जहस्सेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं पलिनवमस्स असंखेज्जाजागे । अपज्जात्तयखहयरपंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जात्तयखहयरपंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं पलिनवमस्स असंखिज्जाजागे अंतोमुज्जत्तूणे । सम्मूच्छिमखहयरपंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं बावत्तरिवाससहस्साणि । अपज्जात्तयसम्मूच्छिमखहयरपंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणवि उक्कोसेणवि अंतो

नां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतः पूर्वकोटिरन्तर्मुहूर्त्तानां । खचरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां प्रदन्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतः पत्न्योपमस्यासङ्ख्येयाजागः । अपर्याप्तखचरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षतोऽप्यन्तर्मुहूर्त्तम् । पर्याप्तखचरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतः पत्न्योपमस्यासङ्ख्येया जागो ऽन्तर्मुहूर्त्तानः । सम्मूच्छिमखचरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतो द्विसप्ततिवर्षसहस्राणि । अपर्याप्तसम्मूच्छिमखचरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतो द्विसप्ततिवर्षसहस्राण्यन्तर्मुहूर्त्तानानि । गजं वपुत्क्रान्तिक

थो पूर्वकोटो अन्तर्मुहूर्त्तं जन । खहयरपंचिंदियात्त । खचर पंचेन्द्रिय तिर्यच्च योनिक नो प्र० ८० हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त्तं उत्कर्ष थो पत्न्यापम नो असंख्यातमो भाग । अपज्जात्तखहयरत्ति । अपर्याप्त खचर पंचेन्द्रिय तिर्यच्च योनिक नो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्त्तं । पज्जात्तयखहयरपंचिंदियतिरिक्कजोणियाणत्ति । पर्याप्त खचर पंचेन्द्रिय तिर्यच्च योनिक नो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त्तं उत्कर्ष थो पत्न्यापम नो असंख्यातमो भाग अन्तर्मुहूर्त्तं न्यून । सम्मूच्छिमखहयरपंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं पुच्छा । सम्मूच्छिम खचर पंचेन्द्रिय तिर्यच्च योनिक नो

॥ म० ॥

॥ अ० ॥

॥ मा० ॥

मुञ्जत्तं । पञ्जत्तयसम्मूर्च्छिमखहयरपंचिंदियतिरिस्कजो णियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुञ्जत्तं उक्कोसेणं वावत्तरिवाससहस्साइं अंतोमुञ्जत्तूणाइं । गप्पवक्कंतियखहयरपंचिंदियतिरिस्कजो णियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणं अंतोमुञ्जत्तं उक्कोसेणं पलित्ठवमस्स असंखेज्जइजागे । अपज्जत्तयगप्पवक्कंतियखहयरपंचिंदियतिरिस्कजो णियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुञ्जत्तं । पज्जत्तयगप्पवक्कंतियखहयरपंचिंदियतिरिस्कजो णियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुञ्जत्तं उक्कोसेणं पलित्ठवमस्स असंखेज्जइजागे अंतोमुञ्जत्तूणो । मणुस्साणं जंते ! केवइयं कालं ठिई पस्सत्ता ? गोयमा ! जहन्नेणं

खचरपञ्चेन्द्रियतियंग्योनिकानां पृच्छा ? गौतम ! जघन्येनान्तमुद्दत्तमुत्कर्षतो पत्थोपमस्याऽसंख्ये जागे । अपर्याप्तगज्जंयुत्क्रान्तिकखचरपञ्चेन्द्रियतियंग्योनिकानां पृच्छा ? गौतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षतश्चान्तमुद्दत्तम् । पर्याप्तकगज्जंयुत्क्रान्तिकखचरपञ्चेन्द्रियतियंग्योनिकानां पृच्छा ? गौतम ! जघन्येनान्तमुद्दत्तमुत्कर्षतः पत्थोपमस्यासंख्येयतमे जागे ऽन्तमुद्दत्तीने । मनुष्याणां जदन्त । कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्जप्ता ? गौतम ! जघन्येनान्तमुद्दत्तमुत्कर्षतस्त्रीणि पत्थोपमानि । अपर्याप्तकमनुष्याणां पृच्छा ? गौतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षतश्चान्तमुद्दत्तम् । पर्याप्तकमनुष्याणां पृच्छा ? गौतम ! जघन्येनान्तमुद्दत्तमुत्कर्षतस्त्रीणि पत्थोपमानि अन्तमुद्दत्तीनानि । सम्मूर्च्छिममनुष्याणां पृच्छा ? गौतम ! जघन्येना

प्रश्न ८० हे गौतम जघन्य थी अन्तमुद्दत्तं उत्कर्ष थी बहत्तर हजार वर्ष । अपज्जत्तसम्मूर्च्छिमखहयरपंचिंदियति । अपर्याप्त सम्मूर्च्छिम खचर पंचेन्द्रिय तिर्येच योनिक नो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थी पिण उत्कर्ष थी पिण अन्तमुद्दत्तं । पज्जत्तयसम्मूर्च्छिमखहयरपंचिंदियति । पर्याप्त सम्मूर्च्छिम खचर पंचेन्द्रिय तिर्येच योनिक नो प्र० ८० हे गौतम जघन्य थी अन्तमुद्दत्तं उत्कर्ष थी बहत्तर हजार वर्ष अन्तमुद्दत्तं न्यून । गप्पवक्कंतियखहयरपंचिंदियति गभंयुत्क्रान्तिक खचर पंचेन्द्रिय तिर्येच योनिक नो प्र० ८० हे गौतम जघन्य थी अन्तमुद्दत्तं उत्कर्ष थी पत्थोपम नो असंख्यात मो भाग । अपज्जत्तयग

॥ सूक्त ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

अंतोमुज्जतं उक्कोसेणं तिसि पलिनवमाइं । अपज्जत्तगमणुस्साणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणवि उक्को
सेणवि अंतोमुज्जतं । पज्जत्तयमणुस्साणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुज्जतं उक्कोसेणं तिसि पलिन
वमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । सम्मुच्छिममणुस्साणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जतं
गप्पवक्कंतियमणुस्साणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुज्जतं उक्कोसेणं तिसि पलिनवमाइं । अपज्जत्त
गप्पवक्कंतियमणुस्साणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जतं । पज्जत्तगप्पवक्कंतियमणु
स्साणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणं अंतोमुज्जतं उक्कोसेणं तिसि पलिनवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । वाणमंतराणं

प्युत्कर्षतश्चान्तर्मुहूर्तम् । गर्ज्युत्क्रान्तिकमनुष्याणां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनाऽन्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतस्त्रीणि पत्योपमानि । अपर्याप्तगर्ज्युत्क्रान्ति
कमनुष्याणां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षतश्चान्तर्मुहूर्तम् । पर्याप्तगर्ज्युत्क्रान्तिकमनुष्याणां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षत
स्त्रीणि पत्योपमानि अन्तर्मुहूर्तानि । वानव्यन्तराणां देवानां जदन्त । कियन्तं कासं स्थितिः प्रज्ञप्ता, गौतम ! जघन्येन इमं वर्षसहस्रा

भवकंतियखहयरत्ति । अपर्याप्त गर्ज्युत्क्रान्तिक खचर पंचेद्रिय तिर्यंच योनिक नो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्त ।
पज्जत्तगभवकंतियखहयरत्ति । पर्याप्त गर्ज्युत्क्रान्तिक खचर पंचेद्रिय तिर्यंच योनिक नो प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त उत्कर्ष थो पत्योपम
नो असंख्यातमो भाग अन्तर्मुहूर्तं न्यून । मणुस्साणं भंते त्ति । मनुष्य नो हे भगवन् केतला कास नो स्थिति कही प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्त
र्मुहूर्त उत्कर्ष थो तीन पत्योपम । अपज्जत्तगमणुस्साणं पुच्छा । अपर्याप्त मनुष्य नो प्र० ८० गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्त । पज्ज
त्तयमणुस्साणं त्ति । पर्याप्त मनुष्य नो प्र० कौर्धा उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त उत्कर्ष थो तीन पत्योपम अन्तर्मुहूर्तं न्यून । सम्मुच्छिममणुस्सा
णं पुच्छति । सम्मुच्छिम मनुष्य नो प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त उत्कर्ष थो पिण तेहिज । गभवकंतियमणुस्साणं पुच्छा । गर्भज मनुष्य

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

५ भाषा ॥

जंते ! देवाणं केवद्वयं कालं छिई पस्वता ? गोयमा ! जहन्तणं दसवाससहस्साइं उक्कोसेणं पलिनुवमं ।
 अपज्जत्तवाणमंतरदेवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तयवाणमंतर
 देवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं पलिनुवमं अंतोमुज्ज
 तूणं । वाणमंतरीणं देवीणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणं दसवाससहस्साइं उक्कोसेणं अरुपलिनुवमं । अ
 पज्जत्तियाणं जंते ! वाणमंतरीणं देवीणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्ज

णि उत्कर्षतः पत्न्योपमम् । अपर्याप्तकवानव्यन्तर देवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षतोऽप्यंतर्मुहूर्तम् । पर्याप्तकवानव्यन्तराणां देवा
 नां पृच्छा, गौतम ! जघन्येन दस वर्षसहस्राणि अन्तर्मुहूर्तानानि उत्कर्षतोऽन्तर्मुहूर्तानं पत्न्योपमम् । वानव्यन्तरीणां देवीनां पृच्छा, गौत
 म ! जघन्येन दस वर्षसहस्राणि उत्कर्षतोऽद्वंद्वपत्न्योपमम् । अपर्याप्तदेवीनां जदन्त । पृच्छा, गौतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षतश्चान्तर्मुहूर्तम् ।
 पर्याप्तकवानव्यन्तरीणां जदन्त । पृच्छा, गौतम ! जघन्येन दस वर्षसहस्राणि अन्तर्मुहूर्तानानि उत्कर्षतोऽद्वंद्वपत्न्योपमम् अन्तर्मुहूर्तानम् ।
 ज्योतिष्काणां जदन्त । देवानां कियन्त कालं स्थितिः प्रज्जप्ता, गौतम ! जघन्येन पत्न्योपमाष्टजागो उत्कर्षतः पत्न्योपमं वर्षसहस्राण्यधिकम् ।

नो प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य थी अन्तर्मुहूर्तं उत्कर्ष थी तीन पत्न्योपम । अपज्जत्तन गभवक्तियमणस्साणं ति । अपर्याप्त गर्भज मनुष्य नो प्रश्न कीधी
 उत्तर हे गौतम जघन्य थी पिण उत्कर्ष थी पिण अन्तर्मुहूर्तं नो । पज्जत्तगभवक्तियमणस्साणं ति । पर्याप्त गर्भज मनुष्य नो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य
 थी अन्तर्मुहूर्तं उत्कर्ष थी तीन पत्न्योपम अन्तर्मुहूर्तं न्यून । वाणमंतराणं भंते देवाणां ति । वानव्यन्तर देवनी हे भगवन् केतवा काल नो स्थिति क
 ही प्र० २० हे गौतम जघन्य थी दसहजार वर्ष उत्कर्ष थी पत्न्योपम । अपज्जत्तयवाणमंतराणं ति । अपर्याप्त वानव्यन्तर देवता नो प्र० २० हे गौतम
 जघन्य थी पिण उत्कर्ष थी पिण अन्तर्मुहूर्तं । पज्जत्तयवाणमंतराणं देवाणं ति । पर्याप्त वानव्यन्तर देवता नो प्र० २० हे गौतम जघन्य थी अन्तर्मुहूर्तं

॥ अ० ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

तियाणं जंते ! वाणमंतरीणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्येणं दसवाससहस्साइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । उक्कोसेणं
अरुपलिनवमं अंतोमुज्जत्तूणं । जोइसियाणं जंते ! देवाणं केवडयं कालं ठिई पसत्ता ? गोयमा ! जह
स्येणं पलिनवमठनागो उक्कोसेणं पलिनवमं वाससयसहस्समप्पहियं । अपज्जत्तयजोइसियाणं पुच्छा ?
गोयमा ! जहस्येणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तयजोइसियाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणं पलि
नवमठनागो अंतोमुज्जत्तूणो उक्कोसेणं पलिनवमं वाससयसहस्समप्पहियं अंतोमुज्जत्तूणं । जोइसिणीणं

अपर्याप्तज्योतिष्काणां पृच्छा, गौतम । जघन्येनाप्युत्कर्षतश्चान्तर्मुहूर्तम् । पर्याप्तकज्योतिष्काणां पृच्छा, गौतम । जघन्येन पल्योपमाष्टजागम
न्तर्मुहूर्तानमुत्कर्षतः पल्योपमं वषंशतसहस्राव्यधिकमन्तर्मुहूर्तानम् । ज्योतिष्कदेवीनां पृच्छा, गौतम । जघन्यतः पल्योपमाष्टजाग उत्कर्षं

न्यून दशहजार वर्षेना उत्कर्षं थो पल्योपम अन्तर्मुहूर्तं न्यून । वाणमंतरीणं देवीणंति । वानव्यन्तर देवी नो प्र० ८० गौतम जघन्य थो दश हजारवर्ष
उत्कर्षं थो अहं पल्योपम । अपज्जत्तियाणं भंते वाणमंतरीणं देवीणंति । अपर्याप्त वानव्यन्तर देवी नो हे भगवन् केतलो आयु कट्ठा हे गौतम जघन्य
थो पिण उत्कर्षं थो पिण अन्तर्मुहूर्तं । पज्जत्तियाणं भंते वाणमंतरीणं देवीणंति । पर्याप्त वानव्यन्तर देवी नो प्र० ८० हे गौतम जघन्य थो दशहजा
रवर्ष अन्तर्मुहूर्तं ऊन उत्कर्षं थो अहं पल्योपम अन्तर्मुहूर्तं न्यून । जोइसियाणं भंते देवाणति । जोतिष्क देवता नो हे भगवन् केतलो काबनो स्थिति
कहो प्र० ८० हे गौतम जघन्य थो पल्योपम नो आठमो भाग उत्कर्षं थो पल्योपम एकलाख वर्ष अधिक । अपज्जत्तयजोइसियाणं पुच्छा । अपर्याप्त
जोतिष्क नो प्र० ८० हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्षं थो पिण अन्तर्मुहूर्तं । पज्जत्तयजोइसियाणति । पर्याप्त जोतिसो नो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य
थो पल्योपम नो आठमो भाग अन्तर्मुहूर्तं न्यून उत्कर्षं थो पल्योपम लाख वर्ष अधिक अन्तर्मुहूर्तं न्यून । जोइसियाणं भंते देवीणंति । जोतिष्क देवी
नो प्र० ८० हे गौतम जघन्य थो पल्योपम नो आठमो भाग उत्कर्षं थो अहं पल्योपम पचास हजारवर्ष अधिक । अपज्जत्तियाणं जोइसियाणति । अ

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाष ॥

जन्ते ! देवीनां पुच्छा ? गोयमा ! जहस्रेणं पलिनुवमठनागो उक्कोसेणं अरुपलिनुवमं पम्मासवाससहस्स
मप्पहियं । अपज्जत्तियाणं जोइसिणीणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्ज
त्तियाणं जोइसिणीणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्रेणं पलिनुवमठनागो अंतोमुज्जत्तूणो उक्कोसेणं अरुपलि
नुवमं पम्मासवाससहस्सेहिं अप्पहिए अंतोमुज्जत्तूणं । चंदविमाणेणं जन्ते ! देवाणं पुच्छा ? गोयमा !
जहस्रेणं चउजागपलिनुवमं उक्कोसेणं पलिनुवमं याससयसहस्समप्पहियं । चंदविमाणेणं जन्ते ! अपज्जत्तयाणं
देवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । चंदविमाणेणं जन्ते ! पज्जत्तयाणं देवाणं

लोऽहं पत्न्योपमं पञ्चाशद्वर्षसहस्राज्यधिकम् । अपर्याप्तकज्योतिकदेवीनां पृच्छा, गौतम ! जघन्यत उत्कर्षतश्चान्तर्मुहूर्तम् । पर्याप्तज्योतिकदे
वीनां पृच्छा, गौतम ! जघन्यतः पत्न्योपमाष्टमजागोक्तर्मुहूर्तान् उत्कर्षतोर्द्वपत्न्योपमं पञ्चाशद्वर्षसहस्रैरधिकमन्तर्मुहूर्तानम् । चन्द्रविमाने जद
न्त ! देवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येन चतुर्जागं पत्न्योपममुत्कर्षतः पत्न्योपमं वर्षलक्षज्यधिकम् । चन्द्रविमाने जदन्त ! अपर्याप्तकदेवानां
पृच्छा, गौतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्तम् । चन्द्रविमाने जदन्त ! पर्याप्तकानां देवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येन पत्न्योपमचतुर्जागम

पर्याप्त जातिष्क देवो नो प्र० ८० हे गौतम जघन्य थो उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्तं । पज्जत्तियाणं जोइसिणीणंति । पर्याप्त जातिष्क देवो नो प्र० ८० हे
गौतम जघन्य थो पत्न्योपम नो चाठमा भाग अन्तर्मुहूर्तं नून उत्कर्ष थो अन्तर्मुहूर्तं ऊन पचास हजारवर्ष अधिक अहं पत्न्योपम । चंदविमाणेणं भन्ते
देवाणंति । चन्द्रविमाने भदन्त देवतानी कतला कालनो स्थिति कही प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य थो चतुर्भाग पत्न्योपम उत्कर्ष थो पत्न्योपम लाख
वर्ष अधिक । चंदविमाणेणं भन्ते अपज्जत्तयाणं देवाणंति । चन्द्रविमान मा हे भगवन् अपर्याप्त देवनी पृच्छा हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण
अन्तर्मुहूर्तं । चंदविमाणेणं भन्ते पज्जत्तयाणंति । चन्द्रविमान मां देवतानी हे भगवन् कतला आयु प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य थो चतुर्भाग पत्न्योपम

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

मं ॥ शेषमपि सुगम मापदपरिसमाप्ते भवरं चंदविमाणेणं जंते । देवाणमित्यादि ॥ चन्द्रविमाने चन्द्र उत्पद्यते शेषाश्च तत्परिवारजूता स्तत्र तत्परिवारजूतानां जघन्यतश्चतुर्जांगपत्न्योपमप्रमाणा उत्कर्षतः केषांचिदिन्द्रसामानिकादीनां वर्षलक्ष्याज्यधिकं पत्न्योपमं चन्द्रदेवस्य तु यथोक्तमुत्क

पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणं चउजागपलिनुवमं अंतोमुज्जत्तूणं उक्कोसेणं पलिनुवमं वाससयसहस्समप्पहियं अंतोमुज्जत्तूणं । चंदविमाणेणं देवीणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्तेणं चउजागपलिनुवमं उक्कोसेणं अहपलिनुवमं पस्सासाए वाससहस्सेहिं अप्पहियं । चंदविमाणेणं अपज्जत्तियाणं देवीणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेण वि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तूणं । चंदविमाणेणं पज्जत्तियाणं देवीणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं चउजागपलिनुवमं अंतोमुज्जत्तूणं उक्कोसेणं अहपलिनुवमं पस्सासाए वाससहस्सेहिं अप्पहियं अंतोमुज्जत्तूणं । सूरवि

न्तर्मुहूर्त्तानमुत्कर्षतः पत्न्योपमं वर्षलक्ष्याज्यधिकमन्तर्मुहूर्त्तानम् । चन्द्रविमाने देवीनां पृच्छा, गौतम ! जघन्येन पत्न्योपमचतुर्जांगमुत्कर्षतोर्द्धं पत्न्योपमं पञ्चाशद्वर्षसहस्रैरधिकम् । चन्द्रविमाने अपर्याप्तकदेवीनां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनोत्कर्षतश्चान्तर्मुहूर्त्तम् । चन्द्रविमाने पर्याप्तकदेवीनां पृच्छा, गौतम ! जघन्येन पत्न्योपमचतुर्जांगमन्तर्मुहूर्त्तानमुत्कर्षतोर्द्धंपत्न्योपमं पञ्चाशद्वर्षसहस्रैरधिकमन्तर्मुहूर्त्तानम् । सूर्यविमाने जद

अन्तर्मुहूर्त्तं जग उत्कर्षं श्रौ पत्न्योपमं लाखवर्षं अधिक अन्तर्मुहूर्त्तं जग । चंदविमाणे देवीणंति । चन्द्रविमान मां देवीनां प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य श्रौ पत्न्योपम नो चौथा भाग उत्कृष्ट श्रौ पचास हजार वर्षे अधिक अर्द्ध पत्न्योपम । चंदविमाणे अपज्जत्तियाण देवीणंति । चन्द्रमां ना विमानने विषे अपर्याप्तक देवीनां स्थितिनां प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य श्रौ पत्न्योपम नो चौथा भाग अन्तर्मुहूर्त्तं न्यून उत्कर्ष श्रौ पत्न्योपम नो चौथा भाग अन्तर्मुहूर्त्तं न्यून पंचास हजारवर्ष अधिक अर्द्ध पत्न्योपम । सूरविमाणेणं भतेदे वाणति । सखेना विमानने विषे हे भगवन् देवतानो केतला काळवी स्थिति कही प्रश्न उत्तर हे गौ

टीका ॥

मूल ॥

अ० ॥

भाषा ॥

माणेणं जंते ! देवाणं केवडयं कालं छिई पसत्ता ? गोयमा ! जहन्तेणं चउजागपलिनुवमं उक्कोसेणं पलि
नुवमं वाससहस्समप्पहियं । सूरविमाणे अपज्जत्तदेवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं चउजागपलिनुवमं अतोमुज्जत्तूणं उक्को
सेणं पलिनुवमं वाससहस्समप्पहियं अतोमुज्जत्तूणं । सूरविमाणदेवीणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं चउ
जागपलिनुवमं उक्कोसेणं अठ्ठपलिनुवमं पंचहिं वाससएहिं अप्पहियं । सूरविमाणे अपज्जत्तियाणं देवीणं
पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं चउजागपलिनुवमं उक्कोसेणं अतोमुज्जत्तूणं । सूरविमाणे पज्जत्तियाणं देवीणं पुच्छा ? गो

न्त ! देवानां कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येन पत्न्योपमचतुर्जागमुत्कर्षतः पत्न्योपमं वर्षसहस्राज्यधिकम् । सूर्यविमाने उप
र्याप्तदेवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनोत्कर्षतश्चान्तर्मुहूर्तम् । सूर्यविमाने पर्याप्तदेवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येन चतुर्जागपत्न्योपममन्तर्मुहू
र्तानम् उत्कर्षतः पत्न्योपमं वर्षसहस्राज्यधिकमन्तर्मुहूर्तानम् । सूर्यविमाने देवीनां पृच्छा, गौतम ! जघन्येन पत्न्योपमचतुर्जागमुत्कर्षतोद्दे
पत्न्योपमं पञ्चजिर्वषंशतैरधिकम् । सूर्यविमाने उपर्याप्तदेवीनां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनोत्कर्षतश्चान्तर्मुहूर्तम् । सूर्यविमाने पर्याप्तदेवीनां पृ

तम जघन्य थो चौथे भागे पत्न्योपमने उतकृष्ट पत्न्योपम हजारवर्ष अधिक । सूरविमाणे अपज्जत्तदेवाणंति । सूर्यना विमानने विषे अपर्याप्त देवीनां प्रश्न
उ० हे गौतम जघन्य थो पिण उतकृष्ट थो पिण अन्तर्मुहूर्तं । सूरविमाणे पज्जत्तदेवाणंति । सूर्यविमानने विषे पर्याप्त देवीनां प्रश्न उ० हे गौतम जघन्य
थो अन्तर्मुहूर्तं न्यून पत्न्योपमनो चौथो भाग उतकृष्ट थो अन्तर्मुहूर्तं न्यून हजारवर्ष अधिक पत्न्योपम । सूरविमाणे देवीणंति । सूर्यना विमानने विषे दे
वीनां प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो पत्न्योपमनो चौथो भाग उतकृष्ट पांच वर्ष अधिक अहं पत्न्योपम । सूरविमाणे अपज्जत्तियाणं देवीणंति । सूर्यना
विमानने विषे अपर्याप्त देवीनां प्र० उ० हे गो० जघन्य थो पिण उतकृष्ट थो पिण अन्तर्मुहूर्तं । सूरविमाणे पज्जत्तियाणं देवीणंति । सूर्यना विमानने विषे

॥ सूरा ॥

॥ अ० ॥

॥ गाथा ॥

यमा ! जहन्नेणं चउत्तागपलिउवमं अंतोमुज्जत्तूणं उक्कोसेणं अरुपलिउवमं पंचहिं वाससएहिं अप्पहियं
अंतोमुज्जत्तूणं । गहविमाणे देवाणं पुच्छा ? गो० ! जहस्सेणं चउत्तागपलिउवमं उक्कोसेणं पलिउवमं । गहवि
माणे अपज्जत्तदेवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । गहविमाणे पज्जत्तदेवा
णं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणं चउत्तागपलिउवमं अंतोमुज्जत्तूणं उक्कोसेणं पलिउवमं अंतोमुज्जत्तूणं ।
गहविमाणे देवीणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणं चउत्तागपलिउमं उक्कोसेणं अरुपलिउवमं । गहविमाणे
अपज्जत्तियाणं देवीणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तियाणं गहविमाणे

च्छा, गौतम ! जघन्येन चतुर्जागपत्योपममन्तमुहूर्त्तानमुत्कर्षतोद्वपत्योपमं पञ्चजिर्वर्षशतैरधिकमन्तमुहूर्त्तानम् । ग्रहविमाने देवानां पृच्छा,
गौतम ! जघन्येन चतुर्जागपत्योपममुत्कर्षतः पत्योपमम् । ग्रहविमानेऽपर्याप्तदेवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनोत्कर्षतश्चान्तमुहूर्त्तम् । ग्रहवि
माने पर्याप्तदेवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्तमुहूर्त्तानं पत्योपमचतुर्जागमुत्कर्षतः पत्योपममन्तमुहूर्त्तानम् । ग्रहविमाने देवीनां पृच्छा,
गौतम ! जघन्येन चतुर्जागपत्योपममुत्कर्षतोद्वपत्योपमम् । ग्रहविमानेऽपर्याप्तदेवीनां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनोत्कर्षतश्चान्तमुहूर्त्तम् । ग्रह

पर्याप्तदेवीनां स्थितिर्नो प्र० उ० हे गौतम जघन्यथो अतर्मुहूर्त्तं न्यून पत्योपमं नो चौथो भाग उत्कर्षथो पांच वर्ष अधिक् पत्योपम अतर्मुहूर्त्तं न्यून
न । गहविमाणे देवाणं पुच्छा । ग्रहना विमानने विषे देवता नो प्र० उ० हे गो० जघन्यथो पत्योपमनो चौथो भाग उत्कर्षथो पत्योपम
अपज्जत्तदेवाणं ति । ग्रहना विमान मां अपर्याप्त देवता नो प्र० उ० हे गौतम जघन्यथो पिण उत्कर्षथो पिण अतर्मुहूर्त्तं । गहविमाणे पज्जत्तदेवाण
पुच्छा । ग्रहना विमानने विषे पर्याप्त देवनो प्र० उ० हे गौतम जघन्य अतर्मुहूर्त्तं न्यून पत्योपमं नो चौथो भाग उत्कर्षथो पत्योपम अतर्मुहूर्त्तं ऊन
गहविमाणे देवीणं पुच्छा । ग्रहना विमानने विषे देवीनां प्र० उ० हे गौतम जघन्यथो पत्योपम चतुर्भां उत्कर्ष अर्हं पत्योपम । गहविमाणे अपज्ज

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ २१ ॥

देवीणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्येणं चउजागपलिनुवमं अंतोमुज्जतूणं उक्कोसेणं अरुपलिनुवमं अंतोमुज्जतू
णं । नरुक्कतविमाणे देवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्येणं चउजागपलिनुवमं उक्कोसेणं अरुपलिनुवमं । न
रुक्कतविमाणे अपज्जत्तयाणं देवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्येणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जतू । नरुक्कतवि
माणे पज्जत्तयाणं देवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्येणं चउजागपलिनुवमं अंतोमुज्जतूणं उक्कोसेणं अरुप
लिनुवमं अंतोमुज्जतूणं । नरुक्कतविमाणदेवीणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्येणं चउजागपलिनुवमं उक्कोसेणं

विमाने पर्याप्तकदेवीनां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तानं पत्थोपमचतुर्जागमुत्कर्षतोद्वं पत्थोपममन्तर्मुहूर्त्तानम् । नक्षत्रविमाने देवानां पृ
च्छा, गौतम ! जघन्येन चतुर्जागपत्थोपममुत्कर्षतोद्वं पत्थोपमम् । नक्षत्रविमानेऽपर्याप्तदेवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनोत्कर्षतश्चान्तर्मुहूर्त्त
म् । नक्षत्रविमाने पर्याप्तकदेवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येन चतुर्जागपत्थोपममन्तर्मुहूर्त्तानमुत्कर्षतोद्वं पत्थोपममन्तर्मुहूर्त्तानम् । नक्षत्रविमाने
देवीनां पृच्छा, गौतम ! जघन्यतश्चतुर्जागं पत्थोपममुत्कर्षतस्सातिरेकं चतुर्जागपत्थोपमम् । नक्षत्रविमानेऽपर्याप्तकदेवीनां पृच्छा, गौतम !

त्तियाणं देवीणं पुच्छा । ग्रहविमानने विषे अपर्याप्त देवीनां प्र० ८० हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अंतर्मुहूर्त्तं । पज्जत्तियाणंति । पर्याप्त
ग्रहविमाननी देवीनां प्र० ८० हे गौतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त्तं नून पत्थोपम चतुर्भाग उत्कर्ष थो अन्तर्मुहूर्त्तं ग्यून अर्धं पत्थोपम । नरुक्कतविमाणे देवाणं
पुच्छा । नक्षत्र विमानमां देवता नां प्र० ८० हे गौतम जघन्य थो चतुर्भाग पत्थोपम उत्कर्ष थो अर्धं पत्थोपम । नरुक्कतविमाणे अपज्जत्तयाणं देवाणंति
नक्षत्रना विमानने विषे अपर्याप्त देवतानां प्र० ८० हे गौ० जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्त्तं । नरुक्कतविमाणे पज्जत्तदेवाणंति । नक्षत्रना विमान
ने विषे पर्याप्त देवतानां प्र० ८० हे गौ० जघन्य थो अन्तर्मुहूर्त्तं जन पत्थोपम चतुर्भाग उत्कर्ष थो अन्तर्मुहूर्त्तं जन अर्धं पत्थोपम । नरुक्कतविमाणे देवी
णं पुच्छा । नक्षत्रना विमानने विषे देवीनां प्र० ८० हे गौतम जघन्य थो चतुर्भाग पत्थोपम उत्कर्ष थो सातिरेक चतुर्भाग पत्थोपम । नक्षत्र विमान ने

॥ सूत्र ॥

॥ प्र० ॥

॥ भाषा ॥

सातिरेगं चउन्नागपलिनुवमं । नरकहविमाणे अपज्जत्तियाणं देवीणं पुच्छा ? गो० ! जहसेणवि उक्कोसेणवि
अंतोमुज्जत्तं । नरकहविमाणे पज्जत्तियाणं देवीणं पुच्छा ? गो० ! जहसेणं चउन्नागपलिनुवमं अंतोमुज्जत्तूणं
उक्कोसेणं सातिरेगं चउन्नागपलिनुवमं अंतोमुज्जत्तूणं । ताराविमाणे देवाणं पुच्छा ? गो० ! जहसेणं अठ
न्नागपलिनुवमं उक्कोसेणं चउन्नागपलिनुवमं । ताराविमाणे अपज्जत्तदेवाणं पुच्छा ? गो० ! जहसेणवि उक्को
सेणवि अंतोमुज्जत्तं । ताराविमाणे पज्जत्तदेवाणं पुच्छा , गो० ! जहसेणं अठन्नागपलिनुवमं अंतोमुज्जत्तूणं उ

जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्त्तम् । नक्षत्रविमाने पर्याप्तकदेवीनां पृच्छा , गौतम ! अन्तर्मुहूर्त्तानं चतुर्भागपल्योपममुत्कर्षतोऽन्तर्मुहूर्त्तानं साति
रेकं चतुर्भागपल्योपमम् । ताराविमाने देवानां पृच्छा , गौतम ! जघन्येनाष्टभागं पल्योपममुत्कर्षतश्चतुर्भागं पल्योपमम् । ताराविमानेऽपर्या
प्तदेवानां पृच्छा , गौतम ! जघन्यतश्चोत्कर्षतश्चान्तर्मुहूर्त्तम् । ताराविमाने पर्याप्तदेवानां पृच्छा , गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तानमष्टभागपल्यो
पममुत्कर्षतोऽन्तर्मुहूर्त्तानं चतुर्भागपल्योपमम् । ताराविमाने देवीनां पृच्छा , गौतम ! जघन्येनाष्टभागपल्योपममुत्कर्षतः सातिरेकमष्टभागपल्यो

विषे अपर्याप्त देवीनां प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्त्तं । नक्षत्रविमाणे पज्जत्तियाणंति । नक्षत्र विमानने विषे पर्याप्त
देवीनां प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य थो चतुर्भाग पल्योपम अन्तर्मुहूर्त्तं न्यून उत्कर्ष थो सातिरेक चतुर्भाग पल्योपम अन्तर्मुहूर्त्तं न्यून । ताराविम ने
देवाणं ति । ताराविमानने विषे देवतानो प्र० ८० हे गौतम जघन्य थो अष्टभाग पल्योपम उत्कर्ष थो चतुर्भाग पल्योपम । ताराविमाणे अपज्जत्तदे
वाणंति । ताराविमान ने विषे अपर्याप्त देवतानो प्र० ८० उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्त्तं । ताराविमाणे पज्जत्तदेवाणंति ।
ताराविमानने विषे पर्याप्त देवतानो प्र० ८० हे गौतम जघन्य थो अष्ट भाग पल्योपम अन्तर्मुहूर्त्तं न्यून उत्कर्ष थो चतुर्भाग पल्योपम अन्तर्मुहूर्त्तं न्यून
ताराविमाणे देवीणंति । ताराविमानने विषे देवीनां प्रश्न ८० हे गौतम जघन्य थो अष्ट भाग पल्योपम उत्कर्ष थो सातिरेक अष्ट भाग पल्योपम ।

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

क्लोसेणं चउत्तागपलिनुवमं अंतोमुज्जत्तूणं । ताराविमाणे देवीणं पुच्छा ? गो० ! जहस्सेणं अठत्तागपलिनुवमं
उक्लोसेणं साइरेगं अठत्तागपलिनुवमं । ताराविमाणे अपज्जत्तियाणं देवीणं पुच्छा, गो० ! जहस्सेणवि उक्लो
सेणवि अंतोमुज्जत्तं । ताराविमाणे पज्जत्तयाणं देवीणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणं अठत्तागपलिनुवमं
अंतोमुज्जत्तूणं उक्लोसेणं साइरेगं अठत्तागपलिनुवमं अंतोमुज्जत्तूणं । वेमाणियाणं जंतं ! देवाणं केवडयं
कालं ठिई पस्यता ? गोयमा ! जहस्सेणं पलिनुवमं उक्लोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं । अपज्जत्तयवेमाणिया
णं जंतं ! पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणवि उक्लोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तवेमाणियाणं पुच्छा ? गोयमा

पमम् । ताराविमानेऽपर्याप्तदेवीनां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनोत्कर्षतश्चात्तमुद्भूतम् । ताराविमाने पर्याप्तदेवीनां पृच्छा, गौतम ! जघन्येना
त्तमुद्भूतीनामष्टभागं पर्यापममुत्कर्षतोत्तमुद्भूतीनां सातिरेकमष्टभागपर्यापमम् । वैमानिकानां जदत्त ! देवानां कियत्तं कालं स्थितिः प्रवृत्ता
? गौतम ! जघन्यतः पर्यापममुत्कर्षतस्त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि । अपर्याप्तकवैमानिकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यत्तमुद्भूतम् ।
पर्याप्तवैमानिकानां पृच्छा, गो० ! जघन्येन पर्यापममत्तमुद्भूतीनामुत्कर्षतस्त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाण्यत्तमुद्भूतीनानि । वैमानिकदेवीनां पृच्छा,

ताराविमाणे अपज्जत्तदेवीणंति । ताराविमाने विषे अपर्याप्त देवीनां प्र० ८० हे गौतम जघन्य थी पिण उत्कर्ष थी पिण अत्तमुद्भूतं । ताराविमाणे
पज्जत्तयाण देवीणंति । ताराविमाने विषे पर्याप्त देवीनां प्र० ८० हे गौतम जघन्य थी अष्ट भाग पर्यापम अत्तमुद्भूतं न्यून उत्कर्ष थी सातिरेक अ
ष्टभाग पर्यापम अत्तमुद्भूतं न्यून । वेमाणियाणं भवेत्ति । वैमानिक देवनी हे भगवन् केतसा कालनी स्थिति कही प्र० ८० हे गौतम जघन्य थी पर्या
पम उत्कर्ष थी तेत्तीस सागरोपम । अपज्जत्तयवेमाणियाणं देवाणंति । अपर्याप्त वैमानिक नो प्र० ८० हे गौतम जघन्य थी पिण उत्कर्ष थी पिण
अत्तमुद्भूतं । पज्जत्तवेमाणियाणं पुच्छा । पर्याप्त वैमानिकनो प्र० ८० हे गौतम जघन्य थी अत्तमुद्भूतं न्यून पर्यापम उत्कर्ष थी अत्तमुद्भूतं न्यून तेती

॥ अ० ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

जहसेणं पलिनुवमं अंतोमुज्जत्तुणं उक्कोसेणं तेहीसं सागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । वेमाणिणीणं जंतं !
 देवीणं केवइयं कालं ठिईं पस्यत्ता ? गोयमा ! जहन्तेणं पलिनुवमं उक्कोसेणं पणपत्तं पलिनुवमाइं । अप
 ज्जत्तियाणं देवीणं वेमाणिणीणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पज्जत्तयाणं वेमा
 णिणीणं देवीणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणं पलिनुवमं अंतोमुज्जत्तूणं उक्कोसेणं पणपस्यं पलिनुवमं अंतो
 मुज्जत्तूणं । सोहम्मेणं जंतं ! कप्पे देवाणं केवइयं कालं ठिईं पस्यत्ता ? गोयमा ! जहन्तेणं पलिनुवमं उक्को
 सेणं दो सागरोवमाइं । सोहम्मे कप्पे अपज्जत्तदेवाणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्तेणवि उक्कोसेणवि अंतो

? गीतम ! जघन्येन पत्न्योपममुत्कर्षतः पञ्चपञ्चाशत्पत्न्योपमानि । अपर्याप्तकर्वैमानिकदेवीनां पृच्छा, गीतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्तं
 तम् । पर्याप्तकर्वैमानिकदेवीनां पृच्छा, गीतम ! जघन्येन पत्न्योपममन्तर्मुहूर्तानमुत्कर्षतः पञ्चपञ्चाशत्पत्न्योपमान्यन्तर्मुहूर्तानि । सौधर्मं
 जदन्त ! कल्पे देवानां कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्जप्ता ? गीतम ! जघन्येन पत्न्योपममुत्कर्षतो द्वे सागरोपमे । सौधर्मं कल्पेऽपर्याप्तकदेवानां
 पृच्छा, गीतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्तम् । सौधर्मं कल्पे पर्याप्तकदेवानां पृच्छा, गीतम ! जघन्येन पत्न्योपममन्तर्मुहूर्तानमुत्कर्षतो

स सागरोपम । वेमाणीणं अंतं देवीणांति । वेमानिकनो देवीना हे भगवन् कतत्ता आयु कट्ठा प्र० ४० । ४ गो० जघन्य थो पत्न्योपम उत्कर्ष थो पचावन
 पत्न्योपम । अपज्जत्तियाणं वेमाणीणंति । अपर्याप्त वेमानिकनो देवीना प्र० ४० । ४ गीतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्तं । पज्जत्तियाणं
 वेमाणीणं देवीणांति । पर्याप्त वेमानिक देवीना प्रश्न उत्तर हे गीतम जघन्य थो अन्तर्मुहूर्तं न्यून पत्न्योपम उत्कर्ष थो अन्तर्मुहूर्तं न्यून पचावन पत्न्योपम
 सोहम्मेणं अंतंति । सौधर्मं देवकाकने विषे हे भगवन् देवतानो कतत्ता कालनो स्थिति कट्ठा प्रश्न उत्तर हे गीतम जघन्य थो पत्न्योपम उत्कर्ष थो दो
 सागरोपम । सोहम्मे कप्पे अपज्जत्तदेवाणांति । सौधर्मं देवकाकने विषे अपर्याप्त देवानां प्र० उत्तर हे गीतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्तं ।

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

मुञ्जत्तं । सोहम्मे कप्पे पज्जत्तदेवाणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्नेणं पलिन्वमं अंतोमुञ्जत्तूणं उक्कोसेणं दो
सागरोयमाइं अंतोमुञ्जत्तूणाइं । सोहम्मे कप्पे देवीणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्नेणं पलिन्वमं उक्कोसेणं प
न्नासं पलिन्वमाइं । सोहम्मे कप्पे अपज्जत्तियाणं देवीणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्नेगवि उक्कोसेणवि अंतो
मुञ्जत्तं (ग्रन्थाग्रं २५००) सोहम्मे कप्पे पज्जत्तियाणं देवीणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्नेणं पलिन्वमं
अंतोमुञ्जत्तूणं उक्कोसेणं पन्नासं पलिन्वमाइं अंतोमुञ्जत्तूणाइं । सोहम्मे कप्पे परिग्गहियाणं देवीणं पु

द्वे सागरोपमेऽन्तर्मुहूर्त्तानि । सौधर्मे कल्पे देवीनां पृच्छा, गौतम ! जघन्येन पल्योपममुत्कर्षतः पञ्चाशत्पल्योपमानि । सौधर्मे कल्पेऽपर्याप्त
कदेवीनां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षतोऽप्यन्तर्मुहूर्त्तम् । सौधर्मे कल्पे पर्याप्तकदेवीनां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्त्तानि पल्योपममुत्कर्
षतः पञ्चपञ्चाशत्पल्योपमान्यन्तर्मुहूर्त्तानि । सौधर्मे कल्पे परिग्रहीतानां देवीनां पृच्छा, गौतम ! जघन्येन पल्योपममुत्कर्षतः सप्तपल्यो
पमानि । सौधर्मे कल्पे परिग्रहीतानामपर्याप्तकदेवीनां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षतोऽप्यन्तर्मुहूर्त्तानम् । सौधर्मे कल्पे परिग्रहीत

सोहम्मे कप्पे पज्जत्तदेवाणं पुच्छा । सौधर्मे कल्पे पर्याप्त देवता प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो पल्योपम अन्तर्मुहूर्त्तं न्यून उत्कर्ष थो दीय सागरोपम
अन्तर्मुहूर्त्तं न्यून । सोहम्मे कप्पे देवीणंति । सौधर्मे कल्पेने विषे देवीनां प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो पल्योपम उत्कर्ष थो पचास पल्योपम । सोहम्मे
कप्पे अपज्जत्तियाणं देवीणंति । सौधर्मे कल्पेने विषे अपर्याप्तक देवीनां प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अंतर्मुहूर्त्तं । सोहम्मे कप्पे पज्जत्ति
याणं देवीणंति । सौधर्मे कल्पेने विषे पर्याप्तक देवीनां प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो अंतर्मुहूर्त्तं न्यून पल्योपम उत्कर्ष थो अंतर्मुहूर्त्तं ऊन पचास पल्योपम
सोहम्मे कप्पे परिग्गहियाणं देवीणंति । सौधर्मे कल्पेने विषे परिग्रहीत देवीनां प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो पल्योपम उत्कर्ष थो सात पल्योपम । सो
हम्मे कप्पे परिग्गहियाणं अपज्जत्तियाणंति । सौधर्मे कल्पेने विषे परिग्रहीत अपर्याप्तक देवीनां प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अंतर्मुहूर्त्तं

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

च्छा, गोयमा ! जहन्तेणं पलिउवमं उक्कोसेणं सत्त पलिउवमाइं । सोहम्मो कप्पे परिग्गहियाणं अपज्जत्ति
याणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्तेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । सोहम्मो कप्पे परिग्गहियाणं पज्जत्तियाणं
देवीणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्तेणं पलिउवमं अंतोमुज्जत्तूणं उक्कोसेणं सत्त पलिउवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं
सोहम्मो कप्पे अपरिग्गहियाणं देवीणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्तेणं पलिउवमं उक्कोसेणं पन्नासंपलिउव
माइं । सोहम्मो कप्पे अपरिग्गहियाणं अपज्जत्तियाणं देवीणं पुच्छा, गो० ! जहन्तेणवि उक्कोसेणवि अंतो
मुज्जत्तं । सोहम्मो कप्पे अपरिग्गहियाणं पज्जत्तियाणं देवीणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्तेणं पलिउवमं अंतो

पर्याप्तकदेवीनां पृच्छा, गीतम । जघन्येन पत्थोपममत्तमुहूर्त्तानमुत्कर्षतः सप्तपत्थोपमान्यन्तमुहूर्त्तानानि । सौधर्मं कल्पेऽपरिग्रहीतानां देवी
नां पृच्छा, गीतम । जघन्येन पत्थोपममुत्कर्षतः पञ्चाशत्पत्थोपमानि । सौधर्मं कल्पेऽपरिग्रहीतानासपर्याप्तकानां देवीनां पृच्छा, गीतम ।
जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तमुहूर्त्तम् । सौधर्मं कल्पेऽपरिग्रहीतानां पर्याप्तकानां देवीनां पृच्छा, गीतम । जघन्येन पत्थोपममत्तमुहूर्त्तानमुत्कर्षतः

सोहम्मो कल्पे परिग्गहियाणं पज्जत्तियाणं देवीणंति । सौधर्मं कल्पने विधे परिग्रहीत पर्याप्तक देवीनां प्र० उत्तर हे गीतम जघन्य थो अतमुहूर्त्तं जन
पत्थोपम उत्कर्ष थो अतमुहूर्त्तं जन सात पत्थोपम । सोहम्मो कल्पे अपरिग्गहियाणं देवीणंति । सौधर्मं कल्पने विधे अपरिग्रहीत देवीनां प्र० उत्तर हे
गीतम जघन्य थो पत्थोपम उत्कर्ष थो पंचास पत्थोपम । सोहम्मो कल्पे अपरिग्गहियाणं अपज्जत्तियाणं देवीणंति । सौधर्मं कल्पने विधे अपरिग्रहीत
अपर्याप्ता देवीनां प्र० उत्तर हे गीतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तमुहूर्त्तं । सोहम्मो कल्पे अपरिग्गहियाणं पज्जत्तियाणं देवीणंति ।
सौधर्मं कल्पने विधे अपरिग्रहीत पर्याप्तक देवीनां प्र० उत्तर हे गीतम जघन्य थो पत्थोपम अतमुहूर्त्तं जन उत्कर्ष थो पंचास पत्थोपम अन्तमु
हूर्त्तं जन । इसाणे कल्पे देवाणं पुच्छा । इसान कल्पने विधे देवतानां प्र० उत्तर हे गीतम जघन्य थो सातिरेक पत्थोपम उत्कर्ष थो सातिरेक दे

॥ मल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

मुञ्जतूणाइं । ईसाणे कप्पे देवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणं साइरेगं पलिनुवमं उक्कोसेणं साइरेगाइं दो सागरोवमाइं । ईसाणे कप्पे अपज्जत्तयाणं देवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुञ्जत्तं ईसाणे कप्पे पज्जत्तयाणं देवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणं सातिरेगं पलिनुवमं अंतोमुञ्जत्तूणं उक्कोसेणं सातिरेगाइं दो सागरोवमाइं अंतोमुञ्जत्तूणाइं । ईसाणे कप्पे देवीणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणं सातिरेगं पलिनुवमं उक्कोसेणं पणपसपलिनुवमाइं । ईसाणे कप्पे देवीणं अपज्जत्तियाणं पुच्छा, गोयमा ! जहस्से णवि उक्कोसेणवि अंतोमुञ्जत्तं । ईसाणे कप्पे पज्जत्तियाणं देवीणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्तेणं साइरेगं

पञ्चाशत्पत्त्योपमान्यन्तर्मुहूर्त्तानि । ईशाने कल्पे देवानां पृच्छा, गौतम । जघन्येन सातिरेकं पत्त्योपममुत्कर्षतः सातिरेके द्वे सागरोपमे । ईशाने कल्पेऽपर्याप्तकदेवानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्त्तम् । ईशाने कल्पे देवानां पर्याप्तकानां पृच्छा, गौतम । जघन्ये न सातिरेकं पत्त्योपममन्तर्मुहूर्त्तानम् । उत्कर्षतः सातिरेके द्वे सागरोपमेन्तर्मुहूर्त्तानि । ईशाने कल्पे देवीनां पृच्छा, गौतम । जघन्यतः साति रेकं पत्त्योपममुत्कर्षतः पञ्चपञ्चाशत्पत्त्योपमानि । ईशाने कल्पेऽपर्याप्तकदेवीनां पृच्छा, गौतम । जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्त्तम् । ईशाने

सानरोपम । ईशाणे कप्पे अपज्जत्तियाणं देवाणंति । ईशान कल्पने विषे अपर्याप्तक देवानी प्र० ४० हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्षं थो पिण अन्तर्मुहूर्त्तं । ईशाणे कप्पे पज्जत्तयाणं देवाणंति । ईशान कल्पने विषे पर्याप्तक देवतानी प्र० ४० हे गौतम जघन्य थो सातिरेक पत्त्योपम अन्तर्मुहूर्त्तं जन उत्कर्षं थो सातिरेक दोय सानरोपम अन्तर्मुहूर्त्तं जन । ईशाणे कप्पे देवीणंति । ईशान कल्पने विषे देवीनां प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य थो सातिरेक पत्त्योपम उत्कर्षं थो पंचावन पत्त्योपम । ईशाणे कप्पे अपज्जत्तियदेवीणंति । ईशान कल्पने विषे अपर्याप्तक देवीनां प्रश्न ४० हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्षं थो पिण अन्तर्मुहूर्त्तं । ईसाणे कप्पे पज्जत्तियदेवीणंति । ईशान कल्पने विषे पर्याप्तक देवीनां प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य थो सातिरेक

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

पलिनुवमं अंतोमुज्जत्तूणं उक्कोसेणं पणपसपलिनुवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । ईसाणे कप्पे परिग्गहियाणं देवीणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणं साइरेगं पलिनुवमं उक्कोसेणं नव पलिनुवमाइं । ईसाणे कप्पे परिग्गहियाणं अपज्जत्तियाणं देवीणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्ने गवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । ईसाणे कप्पे परिग्गहियाणं पज्जत्तियाणं देवीणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणं साइरेगं पलिनुवमं अंतोमुज्जत्तूणं उक्कोसेणं नव पलिनुवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । ईसाणे कप्पे अपरिग्गहियाणं देवीणं पुच्छा ? गोयमा ! जह

कल्पे पर्याप्तकदेवीनां पृच्छा, गौतम । जघन्येन सातिरेकं पल्लोपममन्तमुद्दुत्तानमुत्कर्षतः पञ्चपञ्चाशत्पल्लोपमान्यन्तमुद्दुत्तानानि । ईशाने कल्पे परिग्रहीतानां देवीनां पृच्छा, गौ० । जघन्येन सातिरेकं पल्लोपममुत्कर्षतो नव पल्लोपमानि । ईशाने कल्पे परिग्रहीतानामपर्याप्तक देवीनां पृच्छा, गौतम । जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तमुद्दुत्तम् । ईशाने कल्पे परिग्रहीतानां पर्याप्तकदेवीनां पृच्छा, गौतम । जघन्येन सातिरेकं पल्लोपममन्तमुद्दुत्तानमुत्कर्षतो नवपल्लोपमान्यन्तमुद्दुत्तानानि । ईशाने कल्पेऽपरिग्रहीतानां देवीनां पृच्छा, गौतम । जघन्येन सातिरेकं

पल्लोपम अन्तमुद्दुत्तं जन । उत्कर्षं धौ पंचावन पल्लोपम अन्तमुद्दुत्तं जन । ईसाणे कप्पे परिग्गहियाणं देवीणंति । ईशान कल्पने विषे परिग्रहीत देवीनां प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य धौ सातिरेक पल्लोपम उत्कर्षं धौ नव पल्लोपम । ईसाणे कप्पे परिग्गहियाणं अपज्जत्तियदेवीणंति । ईशानकल्पने विषे परिग्रहीत अपर्याप्तक देवीनां प्र० उ० हे गौतम जघन्य धौ पिण उत्कर्षं धौ पिण अन्तमुद्दुत्तं । ईसाणे कप्पे परिग्गहियाणं पज्जत्तियाणं देवीणंति । ईशान कल्पने विषे परिग्रहीत पर्याप्तक देवीनां प्र० उ० हे गौतम जघन्य धौ सातिरेक पल्लोपम अन्तमुद्दुत्तं नून उत्कर्षं धौ नव पल्लोपम अन्तमुद्दुत्तं जन । ईसाणे कप्पे अपरिग्गहियाणं देवीणं पुच्छा । ईशान कल्पने विषे अपरिग्रहीत देवीनां प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य धौ सातिरेक पल्लोपम उत्कर्षं धौ पंचावन पल्लोपम । ईसाणे कप्पे अपरिग्गहियाणं अपज्जत्तियाणं देवीणं पुच्छा । ईशान कल्पने विषे अपरिग्रहीत अपर्याप्तक देवीनां प्र० उ० हे

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

न्तेणं साइरेगं पलिउवमं उक्कोसेणं पणपसपलिउवमाइं । ईसाणे कप्पे अपरिग्गहियाणं अपज्जत्तियाणं
देवीणं पुच्छा, गो० ! जहस्येणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । ईसाणे कप्पे अपरिग्गहियाणं पज्जत्तियाणं
देवीणं पुच्छा, गोयमा ! जहस्येणं साइरेगं पलिउवमं अंतोमुज्जत्तूणं उक्कोसेणं पणपसपलिउवमाइं अंतो
मुज्जत्तूणाइं । सणकुमारे कप्पे देवाणं पुच्छा, गोयमा ! जहस्येणं दो सागरोवमाइं उक्कोसेणं सत्त सागरो
वमाइं । सणकुमारे कप्पे अपज्जत्ताणं देवाणं पुच्छा, गोयमा ! जहस्येणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । स
णकुमारे कप्पे पज्जत्ताणं देवाणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्तेणं दो सागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं

पत्थोपममुत्कषंतः पञ्चपञ्चाशत्पत्थोपमानि । ईशाने कल्पेऽपरिग्रहीतानामपर्याप्तकदेवीनां पृच्छा, गौतम । जघन्येनोत्कर्षतश्चान्तर्मुहूर्तम् ।
ईशाने कल्पेऽपरिग्रहीतानां पर्याप्तकदेवीनां पृच्छा, गौतम । जघन्येन सातिरेकं पत्थोपमयन्तर्मुहूर्तान्सुत्कर्षंतः पञ्चपञ्चाशत्पत्थोपमानि
अन्तर्मुहूर्तानि । सनत्कुमारे कल्पे देवानां पृच्छा, गौतम । जघन्येन द्वे सागरोपमे उत्कषंतः सप्त सागरोपमानि । सनत्कुमारे कल्पे ऽप
र्याप्तकदेवानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनोत्कर्षतश्चान्तर्मुहूर्तम् । सनत्कुमारे कल्पे पर्याप्तकानां देवानां पृच्छा, गौतम । जघन्येन द्वे सागरो

गो० जघन्यं यो पिण उत्कर्षं यो पिण अन्तर्मुहूर्तम् । ईसाणे कप्पे अपरिग्रहियाणं पज्जत्तियाणं देवीणंति । ईशानकल्पदेवलोकेने विषे अपरिग्रहीत पर्या
प्तक देवीनो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्यं यो सातिरेक पत्थोपम अंतर्मुहूर्तं जन उत्कर्षं यो पंचावन पत्थोपम अन्तर्मुहूर्तं जन । सणकुमारे कप्पे देवाणं
पुच्छा । सनत्कुमार कल्पेने विषे देवतानो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्यं यो दोय सागरोपम उत्कर्षं यो सात सागरोपम । सणकुमारे कप्पे अपज्जत्ताणं
देवाणंति । सनत्कुमार कल्पदेवलोकने विषे अपर्याप्त देवतानो प्र० उ० हे गो० जघन्यं यो पिण उत्कर्षं यो पिण अन्तर्मुहूर्तम् । सणकुमारे कप्पे पज्जत्ताणंति
सनत्कुमार देवलोकने विषे पर्याप्त देवतो प्र० उ० हे गौतम जघन्यं यो अन्तर्मुहूर्तं जन दोयसागरोपम उत्कर्षं यो अन्तर्मुहूर्तं जन सातसागरोपम । सा

॥ जल ॥

॥ प्र० ॥

॥ भाषा ॥

सप्त सागरोवमाहं अतोमुज्ज्वूणाहं । माहिंदे कप्पे देवीणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्तेणं साइरेगाहं दो सा
गरोवमाहं उक्कोसेणं सप्त साहियाहं सागरोवमाहं । माहिंदे अपज्जत्ताणं देवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जह
स्सेणवि उक्कोसेणवि अतोमुज्ज्वूणाहं । माहिंदे पज्जत्ताणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणं साइरेगाहं दो सागरो
वमाहं अतोमुज्ज्वूणाहं उक्कोसेणं सप्तसाहियाहं सागरोवमाहं अतोमुज्ज्वूणाहं । वंजलोए कप्पे देवाणं
पुच्छा, गोयमा ! जहस्सेणं सप्तसागरोवमाहं उक्कोसेणं दससागरोवमाहं । वंजलोए अपज्जत्ताणं पुच्छा,

पमेत्तमुहुत्तानि उत्कर्षतः सप्तसागरोपमाण्यत्तमुहुत्तानि । माहेन्द्रे कल्पे देवानां पृच्छा, गौतम । जघन्येन सातिरेके द्वे सागरोपमे उत्कर्ष
तः सप्तसागरोपमानि साधिकानि । माहेन्द्रे कल्पे उपर्याप्तदेवानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनोत्कर्षतश्चात्तमुहुत्तम् । माहेन्द्रे कल्पे पर्याप्त
कानां देवानां पृच्छा, गौतम । जघन्येन सातिरेके द्वे सागरोपमेत्तमुहुत्तानि उत्कर्षतः सप्तसागरोपमाण्यत्तमुहुत्तानि । ब्रह्मलोके कल्पे दे
वानां पृच्छा, गौतम । जघन्येन सप्तसागरोपमाण्यत्तमुहुत्तानि उत्कर्षतः दशसागरोपमाणि । ब्रह्मलोके कल्पे उपर्याप्तकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनोत्कर्षत

हिंदेरूपे देवाण्यति । माहेन्द्र देवलोकने विषे देवतानो प्र० ८० हे गौतम जघन्य थो सातिरेक दोय सागरोपम उत्कर्ष थो अधिक सात सागरोपम ।
माहिंदे कल्पे अपज्जत्तयदेवाण्यति । माहेन्द्र देवलोकने विषे अपर्याप्त देवतानो प्र० ८० हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अत्तमुहुत्तं । माहिंदे
पज्जत्ताणं पुच्छा । माहेन्द्र देवलोकने विषे पर्याप्तदेवतानो प्रश्न ८० हे गौतम जघन्य थो सातिरेक दोयसागरोपम अत्तमुहुत्तंजन । उत्कर्ष थो साते अवि
क एकसागरोपम अत्तमुहुत्तं जन । वंजलोए कल्पे देवाण्यति । ब्रह्मलोक कल्पने विषे देवतानो प्रश्न ८० हे गौतम जघन्य थो सात सागरोपम उत्कर्ष
थो दस सागरोपम । वंजलोए अपज्जत्ताण्यति । ब्रह्मलोकने विषे अपर्याप्त देवतानो प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अंतमुहुत्तं
वंजलोए पज्जत्ताण्यति । ब्रह्मलोकने विषे पर्याप्त देवतानो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो सात सागरोपम अंतमुहुत्तं थो अत उत्कर्ष थो दस साग

॥ १॥

॥ ४० ॥

॥ भाषा ॥

१ गोयमा ! जहस्येणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । वंनलीए पज्जत्ताणं पुच्छा , गोयमा ! जहन्तेणं सत्त
सागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । उक्कोसेणं दससागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । लंतए पुच्छा ? गो० ! जह
न्तेणं दससागरोवमाइं उक्कोसेणं चउदससागरोवमाइं । लंतए अपज्जत्ताणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्येणवि
उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । लंतए पज्जत्ताणं पुच्छा , गोयमा ! जहन्तेणं दससागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं
उक्कोसेणं चउदससागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । महासुक्को देवाणं पुच्छा , गोयमा ! जहन्तेणं चउदससा
गरोवमाइं उक्कोसेणं सत्तरसागरोवमाइं । महासुक्को अपज्जत्ताणं पुच्छा , गोयमा ! जहन्तेणवि उक्कोसे

अन्तर्मुहूर्तम् । ब्रह्मलोके कल्पेपर्याप्तकानां पृच्छा , गौतम ! जघन्येन सप्तसागरोपमाण्यन्तर्मुहूर्तीनानि उत्कर्षतो दशसागरोपमाण्यन्तर्मुहूर्ती
नानि । लान्तके पृच्छा , गौ० ! जघन्येन दशसागरोपमाण्युत्कर्षतश्चतुर्दशसागरोपमाणि । लान्तकेऽपर्याप्तकानां पृच्छा , गौतम ! जघन्येनोत्कर्षत
अन्तर्मुहूर्तम् । लान्तके पर्याप्तकानां पृच्छा , गौतम ! जघन्येन दशसागरोपमाण्यन्तर्मुहूर्तीनान्युत्कर्षतश्चतुर्दशसागरोपमाण्यन्तर्मुहूर्तीनानि । महा
शुक्ले देवानां पृच्छा , गौतम ! जघन्येन चतुर्दश सागरोपमाण्युत्कर्षतः सप्तदश सागरोपमाणि । महाशुक्लेऽपर्याप्तकदेवानां पृच्छा , गौतम ! जघ
न्येनोत्कर्षतश्चान्तर्मुहूर्तम् । महाशुक्ले पर्याप्तकानां पृच्छा , गौतम ! जघन्येन चतुर्दशसागरोपमाण्यन्तर्मुहूर्तीनान्युत्कर्षतः सप्तदशसागरोपमाण्य

रोपम अंतर्मुहूर्तं श्री जन । लंतए पुच्छा । लंतकनो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य श्री दस सागरोपम उत्कर्षं श्री चउदै सागरोपम । लंतए अपज्ज
त्ताणंति । लंतक देवलोकने विषे अपर्याप्त देवतानो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य श्री पिण उत्कर्षं श्री पिण अन्तर्मुहूर्तं । लंतए पज्जत्ताणंति ।
लंतकने विषे पर्याप्त देवतानो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य श्री दस सागरोपम अन्तर्मुहूर्तं श्री जन उत्कर्षं श्री अन्तर्मुहूर्तं श्री जन चउदै सागरोपम ।
महाशुक्ले देवाणंति । महासुक्ले देवलोकने विषे देवतानो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य श्री चउदै सागरोपम उत्कर्षं श्री सत्तर सागरोपम । महासुक्ले

॥ सुत्त ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

णवि अंतोमुज्जत्तं । महासुक्को पज्जत्ताणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्तेणं चीदस्ससागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं सत्तरसागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । सहस्सारे देवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं सत्तरसागरोवमाइं उक्कोसेणं अठारससागरोवमाइं । सहस्सारे अपज्जत्ताणं पुच्छा, गोयमा ! जहस्सेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । सहस्सारे पज्जत्ताणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणं सत्तरसागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं अठारस सागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । आणए देवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणं अठारस

त्तमुहुत्तीनानि । सहस्सारे देवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येन सप्तदश सागरोपमाण्युत्कर्षतोष्टादशसागरोपमाणि । सहस्सारेऽपर्याप्तकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनोत्कर्षतश्चान्तमुहुत्तम् । सहस्सारे पर्याप्तकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येन सप्तदश सागरोपमाण्यन्तमुहुत्तीनान्युत्कर्षतोष्टादश सागरोपमाण्यन्तमुहुत्तीनानि । आनते कल्पे देवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनाष्टादशसागरोपमाण्युत्कर्षत एकोनविंशतिः सागरोपमाणि । आनते कल्पेऽपर्याप्तकानां देवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनोत्कर्षतश्चान्तमुहुत्तम् । आनते कल्पे पर्याप्तकदेवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनाष्टा

अपज्जत्ताणंति । महासुक्को देवलोकने विषे अपर्याप्त देवतानो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तमुहुत्तं । महासुक्को पज्जत्ताणंति । महासुक्कोने विषे पर्याप्त देवतानो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो चउदै सागरोपम । अंतमुहुत्तं करि जन उत्कर्ष थो सत्तर सागरोपम अंतमुहुत्तं करि जन । सहस्सारे देवाणंति । सहस्सार देवलोकने विषे देवतानो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो सत्तरह सागरोपम उत्कर्ष थो अठारै सागरोपम । सहस्सारे अपज्जत्ताणंति । सहस्सारकल्पने विषे अपर्याप्त देवतानो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तमुहुत्तं । सहस्सारे पज्जत्ताणं देवाणंति । सहस्सारे कल्पने विषे पर्याप्त देवतानो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो सत्तरह सागरोपम अन्तमुहुत्तं जन उत्कर्ष थो अठारै सागरोपम अन्तमुहुत्तं जन । आणए कप्पेति । आनतकल्पे देवतानो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो अठारै सागरोपम उत्कर्षे उगणीस सागरोपम ।

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

सागरोवमाइं उक्कोसेणं एगूणवीसं सागरोवमाइं । आणए अपज्जत्ताणं देवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्से
णवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । आणए पज्जत्ताणं देवाणं पुच्छा, गोयमा ! जहस्सेणं अठारस सागरोव
माइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं एगूणवीसं सागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । पाणए कप्पे देवाणं पुच्छा,
? गोयमा ! जहन्तेणं एगूणवीसं सागरोवमाइं उक्कोसेणं वीसंसागरोवमाइं । पाणए अपज्जत्ताणं देवाणं
पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । पाणए पज्जत्ताणं देवाणं पुच्छा ? गोयमा ! ज
हस्सेणं एगूणवीसं सागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं वीसंसागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । आरणे
देवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं वीसंसागरोवमाइं उक्कोसेणं एकवीसं सागरोवमाइं । आरणे अपज्ज
त्ताणं देवाणं पुच्छा, गोयमा ! जहस्सेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । आरणे पज्जत्ताणं देवाणं पुच्छा,

दशसागरोपमाण्यन्तमुहूर्त्तीनानि उत्कर्षंत शतुर्विंशतिसागरोपमाण्यन्तमुहूर्त्तीनानि । अधस्तनग्रैवेयकदेवानां पृच्छा, गौब्रह्म ! जघन्येन च

आणए कप्पे अपज्जत्तदेवाणंति । आनत कल्पे अपर्याप्त देवतानो प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य धी पिण उत्कर्षं धी पिण अन्तर्मुहूर्त्तं । आणए कप्पे
पज्जत्ताणंति । आनतकल्पे पर्याप्त देवतानो प्र० उ० हे गौतम जघन्ये अठारह सागरोपम अन्तर्मुहूर्त्तं जन उत्कृष्टे उगणीस सागरोपम अन्तर्मुहूर्त्तं जन ।
पाणए कप्पे देवाणं पुच्छति । प्राणत कल्पना देवतानो प्र० उ० हे गौतम जघन्य धी उगणीस सागरोपम उत्कृष्ट धी वीस सागरोपम । पाणए अपज्ज
त्ताणंति । प्राणत कल्पे अपर्याप्त देवतानो प्र० उ० हे गौतम जघन्ये पिण उत्कृष्टे पिण अन्तर्मुहूर्त्तं । पाणए पज्जत्ताणंति । प्राणत कल्पे पर्याप्त देवता
नो प्रश्न उ० हे धी० जघन्य धी उगणीससागरोपम अन्तर्मुहूर्त्तकरो जन उत्कृष्टे वीससागरोपम अन्तर्मुहूर्त्तकरो जन । आरणेकप्पे देवाणं पुच्छेति । आर
णकल्पे देवतानो उ० प्र० हे गौ० जघन्य धी वीस सागरोपम उत्कृष्टे इक्कवीससागरोपम । आरणेकप्पे अपज्जत्तदेवाणंति । आरणकल्पने विधे अपर्याप्त

॥ म० ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

गोयमा ! जहन्नेणं वीसंसागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं एकवीसं सागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं ।
अचुएकप्पे देवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणं एकवीसं सागरोवमाइं उक्कोसेणं वावीसंसागरोवमाइं ।
अचुए अपज्जत्ताणं देवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । अचुए पज्जत्ताणं
देवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणं एकवीसं सागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं वावीसं सागरोवमाइं
अंतोमुज्जत्तूणाइं । हेठिम हेठिम गेविज्जदेवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणं वावीसंसागरोवमाइं उक्को
सेणं तेवीसंसागरोवमाइं । हेठिम हेठिम अपज्जत्तदेवाणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्नेणवि उक्कोसेणवि अंतो
मुज्जत्तं । हिठिम २ पज्जत्तदेवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्नेणं वावीसंसागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्को

देवतानां प्र० ८० हे गौ० जघन्य थो पिण उत्तकष्ट थो पिण अत्तमुद्धत्तं । आरण्यकल्पे पज्जत्तदेवाणं पुच्छेति । आरण्यकल्पे विषे पर्याप्त देवतानां प्र० ८०
हे गौ० जघन्य थो वीससागरोपम अत्तमुद्धत्तं जन उत्तकष्ट थो इक्कवीस सागरोपम अत्तमुद्धत्तं जन । अचुएकप्पे देवाणं पुच्छेति । अच्युतकल्पे विषे देव
तानां प्र० ८० हे गौ० जघन्य थो इक्कवीस सागरोपम अत्तमुद्धत्तं जन उत्तकष्ट थो वावीससागरोपम अत्तमुद्धत्तं जन । अचुएकप्पे अपज्जत्तदेवाणं पुच्छेति ।
अच्युतकल्पे विषे अपर्याप्त देवतानां प्र० ८० हे गौ० जघन्य थो पिण उत्तकष्ट थो पिण अत्तमुद्धत्तं । अचुएकप्पे पज्जत्तावति । अच्युत कल्पे विष पर्याप्त
देवतानां प्र० ८० हे गौतम जघन्य थो इक्कवीस सागरोपम अत्तमुद्धत्तं जन उत्तकष्ट थो वावीस सागरोपम अत्तमुद्धत्तं जन । हिठिमहिठिम देवाणं
पुच्छेति । हेठिमहेठिम देवतानां प्र० ८० हे गौतम जघन्य थो वावीस सागरोपम उत्तकष्ट थो पिण तेवीस सागरोपम । हिठिमहिठिम अपज्जत्तेति ।
हिठिमहिठिम अपर्याप्त देवतानां प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण उत्तकष्ट थो पिण अंतमुद्धत्तं । हिठिमहिठिम पज्जत्तेति । हेठिमहेठिम पर्याप्ता
नां प्रश्न ८० हे गौ० जघन्य थो वावीस सागरोपम अत्तमुद्धत्तं जन उत्तकष्ट थो तेवीस सागरोपम अत्तमुद्धत्तं जन । हेठिमहेठिमगेविज्जदेवाणं पुच्छेति ।

॥ मूल ॥

॥ भाषा ॥

सेणं तेवीसं सागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । हिठिममज्जिम गेविज्जदेवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणं
तेवीसं सागरोवमाइं उक्कोसेणं चोवीसं सागरोवमाइं । हिठिममज्जिम अपज्जत्तयदेवाणं पुच्छा , गो० !
जहन्तेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । हिठिममज्जिम पज्जत्तदेवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहसेणं तेवीसं
सागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं चोवीसं सागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । हिठिमउवरिमगेविज्जदे
वाणं पुच्छा , गोयमा ! जहन्तेणं चउवीसं सागरोवमाइं उक्कोसेणं पणवीससागरोवमाइं । हेठिमउवरिम
गेविज्जदेवाणं अपज्जत्ताणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । हेठिमउवरिमगेवि

तुविंशतिसागरोपमाशुत्कर्षतः पञ्चविंशतिसागरीपमाणि । अथस्तनो परितन ग्रैवेयकदेवानामपर्याप्तानां पुच्छा , गौतम ! जघन्येनोत्कर्षतं

हेठिमहेठिम ग्रैवेयके देवतानो प्रश्न उ० हे गौ० जघन्य थो पिण तेवीस सागरोपम उत्कर्ष थो पिण चोवीससागरोपम । हेठिमहेठिम अपज्जत्तदेवाणंति ।
हेठिमहेठिम ग्रैवेयकने विषे अपर्याप्त देवतानो प्रश्न उ० हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहत्तं । हेठिमहेठिमगेविज्जदेवाणं पुच्छेति ।
हेठिममध्यम ग्रैवेयके देवतानो प्रश्न उ० हे गौतम जघन्य थो पिण तेवीस सागरोपम उत्कर्ष थो पिण चोवीस सागरोपम । हेठिममज्जिम अपज्जत्तदेवाण
ति । हेठिममध्यम अपर्याप्त देवतानो प्रश्न उ० हे गौतम ! जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहत्तं । हेठिममज्जिम पज्जत्तदेवाणंति । हेठिम मध्यम
पर्याप्त देवतानो प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो तेवीस सागरोपम अन्तर्मुहत्तं जन उत्कर्ष थो चोवीस सागरोपम अन्तर्मुहत्तं जन । हेठिम उवरिमगेवि
ज्जदेवाणंति । हेठिम उवरिमग्रैवेयक देवतानो प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो चउवीस सागरोपम उत्कर्ष थो पंचविंशति सागरोपम । हेठिम उवरिमगे
विज्जदेवाणं अपज्जत्ताणंति । हेठिम उवरिमग्रैवेयक देवता अपर्याप्तानो प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहत्तं । हेठिमउवरि
मगेविज्जदेवाणं पज्जत्ताणं पुच्छति । हेठिमउवरिम ग्रैवेयकना पर्याप्त देवतानो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो चोवीस सागरोपम अन्तर्मुहत्तं जन

॥ अथ ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

जादेवाणं पञ्जानां पुच्छा, गोयमा ! जहन्तेणं चउवीसं सागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं पणवीसं सागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । मज्झिमहेठिमगेविज्जदेवाणं पुच्छा, गोयमा ! जहस्सेणं पंचवीसं सागरो वमाइं उक्कोसेणं षड्वीसं सागरोवमाइं । मज्झिमहेठिमगेविज्जदेवाणं अपञ्जानां पुच्छा ? गोयमा ! जह स्सेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । मज्झिमहेठिमगेविज्जदेवाणं पञ्जानां पुच्छा, गोयमा ! जहस्सेणं पणवीसं सागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं षड्वीसं सागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । मज्झिम २ गेवि

ज्ञान्तमुहूतंम् । अथस्तनो परितनग्रेवेयकदेवानां पर्याप्तानां पृच्छा, गौ० । जघन्येन चतुर्विंशतिसागरोपमाण्यन्तमुहूर्त्तानानि उत्कर्षेण पञ्च विंशति सागरोपमाण्यन्तमुहूर्त्तानानि । मध्यमाधस्तनग्रेवेयकदेवानां पृच्छा, गौतम । जघन्येन पञ्चविंशतिसागरोपमाण्यत्कर्षतः षड्विंशति सागरोपमाणि । मध्यमाधस्तन ग्रेवेयकदेवानामपर्याप्तानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनाप्युत्कर्षतश्चान्तमुहूर्त्तंम् । मध्यमाधस्तनग्रेवेयकेपर्याप्त देवानां पृच्छा, गौतम । जघन्येन पञ्चविंशतिसागरोपमाण्यन्तमुहूर्त्तानानि उत्कर्षेण षड्विंशतिसागरोपमाण्यन्तमुहूर्त्तानानि । मध्यममध्यम ग्रेवेयकदेवानां पृच्छा, गौतम । जघन्येन षड्विंशतिसागरोपमाणि उत्कर्षेण सप्तविंशतिसागरोपमाणि । मध्यममध्यमग्रेवेयके अपर्याप्तानां दे

उत्कर्षं धौ पचीस सागरोपम अन्तमुहूर्त्तं जन । मज्झिमहेठिमगेविज्जदेवाणंति । मध्यम हेठिमग्रेवेयक देवतानो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य धौ प चीस सागरोपम उत्कर्षं धौ क्वीस सागरोप । मज्झिम हेठिमगेविज्जग अपञ्जानदेवाणंति । मध्यम हेठिम ग्रेवेयकना अपर्याप्त देवतानो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य धौ पिण उत्कर्षं धौ पिण अन्तमुहूर्त्तं । मज्झिमहेठिमगेविज्जदेवाणं पञ्जानांति । मध्यम हेठिम ग्रेवेयकना पर्याप्त देवतानो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य धौ पचीस सागरोपम अन्तमुहूर्त्तं जन उत्कर्षं धौ क्वीस सागरोपम अन्तमुहूर्त्तं जन । मज्झिम २ गेविज्जदेवाणंति । मध्यम २ ग्रेवेयक देवतानो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य धौ क्वीस सागरोपम उत्कर्षं धौ सत्ताकोस सागरोपम । मज्झिम २ गेविज्जअपञ्जानदेवाणंति । मध्यम २

॥ सूक्त ॥

॥ अ० ॥

॥ भाष्य ॥

जदेवाणं पुच्छा, गोयमा ! जहस्येणं ठह्नीसं सागरोवमाइं उक्कोसेणं सत्तावीसं सागरोवमाइं । मज्झिम २
गेविज्जदेवाणं अपज्जत्ताणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्येणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । मज्झिम २ गेविज्जदे
वाणं पज्जत्ताणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्येणं ठह्नीसं सागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं सत्तावीसं सा
गरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । मज्झिमउवरिमगेविज्जदेवाणं पुच्छा, गोयमा ! जहस्येणं सत्तावीसं सागरो
वमाइं उक्कोसेणं अष्टावीसं सागरोवमाइं । मज्झिमउवरिमगेविज्जदेवाणं अपज्जत्ताणं पुच्छा, गोयमा !
जहस्येणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । मज्झिमउवरिमगेविज्ज देवाणं पज्जत्ताणं पुच्छा, गोयमा ! जहस्ये

वानां पुच्छा, गौतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षतञ्चालमुद्धूतं । पर्याप्तानां तत्रैव पुच्छा ' गौतम ! जघन्येन पट्विंशतिसागरोपमायत्तमुद्धूतानानि
उत्कर्षंत स्सप्तविंशतिसागरोपमायत्तमुद्धूतानानि । मध्यमोपरितनयैवेयकदेवानां पुच्छा ' गौतम ! जघन्येन सप्तविंशतिसागरोपमाणि उत्कर्
षंथा ऽष्टाविंशतिसागरोपमाणि । तत्रैवापर्याप्तानां पुच्छा ' गौतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यत्तमुद्धूतं । मध्यमोपरिम यैवेयकदेवानां पर्याप्ता
नां पुच्छा, गौतम ! जघन्येन सप्तविंशतिसागरोपमाणि अत्तमुद्धूतानानि उत्कर्षंथा ऽष्टाविंशतिसागरोपमायत्तमुद्धूतानानि । उपरितना

यैवेयकना अपर्याप्त देवतानो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्षं थो पिण अत्तमुद्धूतं । मज्झिम २ गेविज्जदेवाणं पज्जत्ताणंति । मध्यम २
यैवेयकना पर्याप्त देवतानो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो क्कावोस सागरोपम अत्तमुद्धूतं जन उत्कर्षं थो सत्तावीस सागरोपम अंतमुद्धूतं जन ।
मज्झिमउवरिमगेविज्जदेवाणंति । मध्यमउपरिम यैवेयकना देवतानो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य थो सत्तावीस सागरोपम उत्कर्षं थो अष्टावीस साग
रोपम । मज्झिमउवरिमगेविज्जग अपज्जत्तदेवाणंति । मध्यम उपरिमयैवेयकना अपर्याप्त देवतानो उ० प्र० हे गौतम जघन्य थो पिण उत्कर्षं थो पिण
अत्तमुद्धूतं । मज्झिमउवरिमगेविज्जग पज्जत्तदेवाणंति । मध्यमउपरिम यैवेयकना पर्याप्त देवतानो प्र० उ० हे गौतम जघन्य थो सत्तावीस सागरोपम

॥ भूत ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

णं सप्तावीसं सागरोवमाहं अतोमुज्जत्तूणाहं उक्कोसेणं अष्टावीसं सागरोवमाहं अतोमुज्जत्तूणाहं । उवरिमहेठिमगेविज्जदेवाणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्नेणं अष्टावीसं सागरोवमाहं उक्कोसेणं एगूणतीसंसागरोवमाहं । उवरिमहेठिमगेविज्जदेवाणं अपज्जत्ताणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्नेणवि उक्कोसेणवि अतोमुज्जत्तं । उवरिमहिठिमगेविज्जदेवाणं पज्जत्ताणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्नेणं अष्टावीसं सागरोवमाहं अतोमुज्जत्तूणाहं उक्कोसेणं एगूणतीसं सागरोवमाहं अतोमुज्जत्तूणाहं । उवरिममज्जिमगेविज्जदेवाणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्नेणं एगूणतीसं सागरोवमाहं उक्कोसेणं तीसंसागरोवमाहं । उवरिममज्जिमगेविज्जदेवाणं अपज्जत्ताणं

अस्सनगैवेयकदेवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येना ऽष्टाविंशतिसागरोपमाणि उत्कर्षेण एकोनत्रिंशत्सागरोपमाणि । उपरितनाधस्तनगैवेयकदेवानाम पर्याप्तकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षतश्चान्तर्मुहूर्तम् । उपरितनाधस्तनगैवेयकदेवानां पर्याप्तकानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येना ऽष्टाविंशति सागरोपमाण्यन्तर्मुहूर्तानानि उत्कर्षेण एकोनत्रिंशत्सागरोपमाण्यन्तर्मुहूर्तानानि । उपरितनमध्यम गैवेयकदेवानां पृच्छा,

अन्तर्मुहूर्तं जन उत्कर्षं धी अष्टावीस सागरोपम अन्तर्मुहूर्तं जन । उवरिमहेठिमगेविज्जदेवाणंति उपरिमहेठिम गरैवेयकना देवतानो प्र० ८० हे गौतम जघन्य धी अष्टावीस सागरोपम उत्कर्षं धी एगुणतीस सागरोपम नो कद्धो । उवरिम हेठिमगेविज्जग अपज्जत्तदेवाणंति । उपरिम हेठिम गरैवेयकना अपर्याप्त देवतानो प्र० ८० हे गौतम जघन्य धी पिण उत्कर्षं धी पिण अन्तर्मुहूर्तं । उवरिमहेठिमगेविज्जदेवाणं पज्जत्ताणंति उपरिम अधस्तन गरैवेयकना देवता पर्याप्तानो प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य धी अष्टावीस सागरोपम अन्तर्मुहूर्तं न्यून उत्कर्षं धी एगुणतीस सागरोपम अन्तर्मुहूर्तं जन । उवरिम मज्जिमगेविज्जदेवाणंति । उपरिममध्यमगरैवेयकना देवतानो प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य धी एगुणतीस सागरोपम उत्कर्षं धी चौस सागरोपम । उवरिममज्जिमगेविज्जदेवाणं अपज्जत्ताणंति । उपरिममध्यम गरैवेयकना अपर्याप्त देवतानो प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य धी पिण उत्कर्षं धी पिण अंतर्मुहूर्तं

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

पुच्छा, गोयमा ! जहन्नेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्झं । उवरिममज्जिमगेविज्जगदेवाणं पज्जत्ताणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं एगूणतीसं सागरोवमाइं अंतोमुज्झत्तूणाइं उक्कोसेणं तीसं सागरोवमाइं अंतोमुज्झत्तूणाइं । उवरिम २ गेविज्जगदेवाणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्तेणं तीसं सागरोवमाइं उक्कोसेणं एकतीसं सागरोवमाइं । उवरिम २ गेविज्जदेवाणं अपज्जत्ताणं पुच्छा ? गोयमा ! जहस्सेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्झं । उवरिम २ गेविज्जदेवाणं पज्जत्ताणं पुच्छा, गोयमा जहन्तेणं तीसं सागरोवमाइं अंतोमुज्झत्तूणाइं

गौतम ! जघन्येनैकोनत्रिंशत्सागरोपमाण्युत्कर्षतं त्रिंशत्सागरोपमाणि । उपरितम मध्यमग्रैवेयकदेवानामपर्याप्तानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षतश्चान्तमुद्भूतम् । उपरितममध्यमग्रैवेयकदेवानां पर्याप्तानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनैकोनत्रिंशत्सागरोपमाण्यन्तमुद्भूतानान्युत्कर्षतं त्रिंशत्सागरोपमाण्यन्तमुद्भूतानानि । उपरिमोपरिमग्रैवेयकदेवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येन त्रिंशत्सागरोपमाण्युत्कर्षत एकत्रिंशत्सागरोपमाणि । उपरिमोपरिमग्रैवेयका पर्याप्तकदेवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तमुद्भूतम् । उपरिमोपरिमग्रैवेयकदेवानां पर्याप्तानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येन त्रिंशत्सागरोपमाण्यन्तमुद्भूतानानि उत्कर्षत एकत्रिंशत्सागरोपमाण्यन्तमुद्भूतानानि । विजयवेजयन्तजयन्तापराजि

हूतं । उवरिममज्जिमगेविज्जगदेवाणं पज्जत्ताणंति । उपरिममध्यमग्रैवेयकना पर्याप्त देवतानां प्र० ८० हे गौतम जघन्येन एगूणतीसं सागरोपम अंतमुद्भूतं जन उत्कर्षं यो तीसं सागरोपम अन्तमुद्भूतं जन । उवरिम २ गेविज्जगदेवाणंति । उपरिम २ गेवेयकना देवतानां प्र० ८० हे गौतम जघन्येन यो तीसं सागरोपम उत्कर्षं यो एकतीसं सागरोपम । उवरिम २ गेविज्जगदेवाणं अपज्जत्ताणंति । उपरिम २ गेवेयकना अपर्याप्त देवतानां प्र० ८० हे गौतम जघन्येन यो पितृ उत्कर्षं यो पितृ अन्तमुद्भूतं । उवरिम २ पज्जत्तदेवाणंति । उवरिमोपरिम गेवेयकना पर्याप्त देवतानां प्र० ८० हे गौतम जघन्येन यो तीसं सागरोपम अंतमुद्भूतं जन उत्कर्षं यो एकतीसं सागरोपम अन्तमुद्भूतं जन । विजयवेजयन्तजयन्तापराजितसु देवाणंति । विजयवेजयन्त

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

उक्लोसेणं एकतीसं सागरोवमाइं अंतोमुज्जूणाइं । विजयवेजयंतजयंतअपराजिएसुणं जंतै देवाणं केवइ
यं कालं ठिइ पस्सत्ता ? गोयमा ! जहस्सेणं एकतीसं सागरोवमाइं उक्लोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं । वि
जयवेजयंतजयंतअपराजितदेवाणं अपज्जत्ताणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्तेणवि उक्लोसेणवि अंतोमुज्जत्तं ।
विजयवेजयंतजयंतअपराजितदेवाणं पज्जत्ताणं पुच्छा, गोयमा ! जहस्सेणं एकतीसं सागरोवमाइं अंतोमु
ज्जत्तूणाइं उक्लोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । सव्वठसिद्धगदेवाणं जंतै ! केवइयं कालं ठिइ
पस्सत्ता ? गोयमा ! अजहन्तमणुक्लोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं ठिइ पस्सत्ता । सव्वठसिद्धगदेवाणं अपज्जत्ताणं

तेषु जदन्त । देवानां कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गीतम ! जघन्येनैकत्रिंशत्सागरोपमाण्युत्कर्षतस्त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि । विजयवैजय
न्तजयन्तापराजितदेवानामपर्याप्तानां पुच्छा, गीतम ! जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्तम् । विजयवैजयन्तजयन्तापराजितेषु पर्याप्तदेवानां पु
च्छा, गीतम ! जघन्येनैकत्रिंशत्सागरोपमाण्यन्तर्मुहूर्तीनामि उत्कर्षतस्त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाण्यन्तर्मुहूर्तीनानि । सर्वार्थसिद्धकदेवानां जद
न्त ! कियन्तं कालं स्थितिः प्रज्ञप्ता ? गीतम ! अजघन्यानुत्कर्षेण त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि स्थितिः प्रज्ञप्ता । सर्वार्थसिद्धकदेवानामपर्याप्तका

जयन्त अपराजित विमान ना देवतानो प्र० ८० हे गीतम जघन्य थौ एकत्रोस सागरोपम उत्कर्ष थौ तेत्रोस सागरोपम । विजयवैजयन्तजयन्त अप
राजितदेवाणं अपज्जत्ताणंति । विजय वैजयन्त जयन्त अपराजितना अपर्याप्त देवतानो प्र० ८० हे गी० जघन्य थौ पिण उत्कर्ष थौ पिण अन्तर्मुहूर्तं ।
विजयवैजयन्तजयन्तअपराजितदेवाणं पज्जत्ताणंति । विजय वैजयन्त जयन्त अपराजित विमानना पर्याप्त देवतानो प्र० उत्तर हे गीतम जघन्य थौ
एकत्रोस सागरोपम अन्तर्मुहूर्तं जन उत्कर्ष थौ तेत्रोस सागरोपम अन्तर्मुहूर्तं जन । सव्वठसिद्धगदेवाणं भन्ते केवइयति । सर्वार्थसिद्ध विमानना देवतानो
हे भगवन् केतला कालनो स्थिति कहौ प्र० उत्तर हे गीतम अजघन्य अनुत्कर्ष तेत्रोस सागरोपम नो कहौ । सव्वठसिद्धगदेवाणं अपज्जत्ताणंति । सर्वा

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

एमेव, एवं सूर्यादिविमानेष्वपि ज्ञावनीयं । इतिश्री मलयगिरिविरचितायां प्रज्ञापनाटीकायां चतुर्थे स्थितारूपं पदं समाप्तं ॥ ४ ॥
तदेवं व्याख्यातं चतुर्थपदमिदानीं पञ्चममारभ्यते तस्य चायमाजिसम्बन्धः, इहानन्तरपदे नारकादिपर्यायरूपेण सत्त्वानामवस्थितिरुक्ता इहत्वी
दयिकृतायोपशमिकृतायकृतावाश्रयपर्यायावधारणं प्रतिपाद्यते । तत्रचेदमादिमं सूत्रं-कइविहाणं जंते ! पज्जवा पज्जता इति ॥ अथ केनाजिमा
येण गीतमस्वामिना जगवानेवं पृष्टं उच्यते-उक्तमादौ प्रथमपदे प्रज्ञापना द्विविधाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा-जीवप्रज्ञापना अजीवप्रज्ञापनाचेति, तत्र जी

पुच्छा, गोयमा ! जहस्सेणवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जतं । सव्वठसिद्धदेवाणं पज्जत्ताणं केवइयं कालं ठिइ
पसत्ता ? गोयमा ! अजहन्तमणुक्कासेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं ठिइ पसत्ता । पसत्त
णाए जगवतीए चउत्थं ठिइपदं सम्मत्तं ॥ ४ ॥ कइविहाणं जंते ! पज्जवा पसत्ता ? गोयमा !

नां पृच्छा, गीतम । जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्तम् । सर्वार्थसिद्धदेवानां जदन्त । पर्याप्तकानां पृच्छा, गीतम । अजघन्यानुत्कर्षेण त्र
यस्त्रिंशत्सागरोपमास्यन्तर्मुहूर्तानि स्थितिः प्रज्ञप्ता ॥ इतिश्रीप्रज्ञापनासूत्रसंस्कृतानुवादे रामचन्द्रगङ्गविनेयेन नानकचन्द्रेण विरचिते
चतुर्थे स्थितिपदं सम्पूर्णम् ॥ ४ ॥ कतिविधा जदन्त । पर्यावाः प्रज्ञप्ताः ? गीतम । द्विविधाः प्रज्ञप्तास्तद्यथा-जीवप

थसिद्ध विमानना अपर्याप्त देवतानो हे भगवन् केतला कालनो स्थिति कहौ प्र० ४० हे गीतम जघन्य थो पिण उत्कर्ष थो पिण अन्तर्मुहूर्तं नो कहौ
सव्वठसिद्धदेवाणं पज्जत्तावंति । सर्वार्थसिद्ध विमानना पर्याप्त देवतानो केतला कालनो स्थिति कहौ प्र० ४१ हे गीतम अजघन्य थो अनुत्कर्ष थो
तेत्तीस सागरोपम अन्तर्मुहूर्तं ग्यून नो कहौ ॥ एतले प्रज्ञापना नो चीथो स्थिति पद पूर्ण थयो ॥ ४ ॥ चतुर्थ पदने बिषे नारकादि पर्या
यरूप थो जीव नो स्थिति कहौ इहां पंचम पदने बिषे ती श्रीदयिक कृतायोपशमिक कृतायक भाव जाय्थी पर्याय नो अवधारण कहैके-कति विहाणं
भंतेति । केतले भेदे हे भगवन् पर्याय कथा प्रश्न उत्तर हेगीतम बेप्रकारना कथा ते कहैके-जीव पर्याय अने अजीव पर्याय । जीवपज्जवाणं भंतेति । जी

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

वाञ्छाजीवाश्च द्रव्याणि, द्रव्यलक्षणं चेदं “गुणपर्यायवद्द्रव्यमिति”, ततो जीवाजीवपर्यायज्जैदावगमार्थमेवं पृष्टवान् तथाच जगवानपि निर्वचनमेव माह-गो० । दुविहा पज्जवा पं तं-जीवपज्जवा य अजीवपज्जवा य इति ॥ तत्र पर्याया गुणा विशेषाधर्मो इत्यनर्थान्तरं, ननु सम्बन्धसम्प्रतिपादय तदमुक्तं इहत्वौदयिकादिजावाश्रयपर्यायपरिमाणाऽवधारणं प्रतिपाद्यत इति औदयिकादयश्च जावा जीवाश्रया स्ततो जीवपर्याया एव नम्यन्ते अथ चास्मिन्निर्वचनसूत्रे हयानामपि पर्याया उक्ता स्ततो न सुंदरः सम्बन्धः, तदयुक्तमजिप्रायापरिज्ञानात् औदयिकोहि जावः पुद्गलवृत्तिरपि जवति ततो जीवाजीवज्जैदेमौदयिकजावस्य द्वैविध्या न सम्बन्धः, कथं न निर्वचनसूत्रयो विरोधः सम्प्रति सम्बन्धपरिमाणावगमाय पृच्छति-जीवपज्जवाणं जते ! किं संखेजा इत्यादि ॥ इह यस्माद्जनस्पतिसिद्धवर्जं सर्वपि नैरयिकादयः प्रत्येकमसङ्ख्येया मनुष्येस्वसङ्ख्येयत्वं समूच्छिममनुष्यापेक्षया वनस्पतयः सिद्धाश्च प्रत्येकमनन्ता स्ततः पर्यायिणामनन्तत्वाद्भवन्त्यनन्ता जीवपर्यायाः तदेवं गौतमेन सामान्यतो जीवपर्यायाः पृष्टा जगवानपि

दुविहा पसप्ता, तंजहा-जीवपज्जवा य अजीवपज्जवा य । जीवपज्जवाणं जते ! किं संखेजा असंखेजा अणंता ? गोयमा ! नोसंखेजा नो असंखेजा अणंता । से केणठेणं जते ! एवं वुच्चइ-जीवपज्जवा नो संखेजा नो असंखेजा अणंता ? गोयमा ! असंखेजा णेरइया असंखेजा असुरा असंखेजा नागा

यंवा ज्वाजीवपर्यंवाश्च । जीवपर्यंवा जदन्त ! किं सङ्ख्येया असङ्ख्येया अनन्ताः ? गौतम ! नोसंख्येया नोऽसंख्येया अनन्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त । एवमुच्यते-जीवपर्यंवा नो संख्येया नो असंख्येया अनन्ताः ? गौतम ! असंख्येया नैरयिकाः असंख्येया असुरा असंख्येया नागा असंख्येयाः

व पर्याय हे भगवन् स्युं संख्याता असंख्याता अनन्ताकै प्रश्न उत्तर हे गौतम जीव पर्याय संख्याता नही असंख्याता पिण नही अनन्ताकै । तेइ स्यामा टै हे भगवन् इम कश्चो जीवपर्याय संख्याता नही असंख्याता पिण नही अनन्ताकै प्रश्न उत्तर हे गौतम असंख्याता नारकीकै असंख्याता असुरकै असंख्याता नागकै असंख्यात सुवर्णकुमारकै असंख्याता विद्युत्कुमारकै असंख्याता अग्निकुमारकै असंख्याता दीपकुमारकै असंख्याता उदधिकुमा

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

य सामाभ्येन निर्वचनमुक्तवान्' इदानीं विशेषविषयप्रश्न गौतम आह-नेरइयाणं जंते । केवइया पज्जवा पत्तता इति ॥ अथ केनाजिप्रायेणैवं गौतमः पृष्ठवान् ? उच्यते-पूर्वं किल सामान्यप्रश्ने पर्यायिणामनन्तत्वात् पर्यायाणामानन्त्यमुक्तं यत्र पुनः पर्यायिणामानन्त्यं नास्ति तत्र कथमिति च पृच्छति-नेरइयाणमित्यादि ॥ तत्रापि निर्वचनमिदमनन्ता इति, अत्रैवं जातसंशयः प्रश्न इति-सेकेणठेणं जंते ! इत्यादि ॥ अथ केनार्थेन केन कारणेन केन हेतुना जदन्त । एवमुच्यते-नेरयिकाणां पर्याया एव समन्ता इति, जगवानाह-गोयमा ! नेरइए नेरइयस्स दव्वठ्याए तुल्ले इत्यादि ॥

असंखेज्जा सुवग्गा असंखेज्जा विज्जुकुमारा असंखेज्जा अग्गिकुमारा असंखेज्जा दीवकुमारा असंखिज्जा उदहिकुमारा असंखेज्जा दिसाकुमारा असंखेज्जा वायुकुमारा असंखेज्जा थणियकुमारा असंखिज्जा पुढवि काइया असंखिज्जा आउकाइया असंखेज्जा तेउकाइया असंखेज्जा वाउकाइया अणंता वणस्सइकाइया असंखेज्जा वेइंदिया असंखेज्जा तेइंदिया असंखेज्जा चउरिंदिया असंखेज्जा पंचिंदियतिरिक्कजोणिया असंखेज्जा मणुस्सा असंखेज्जा वाणमंतरा असंखेज्जा जोइसिया असंखेज्जा वेमाणिया अणंता सिद्धा से

सुपर्णा असंखेया विद्युत्कुमारा असंखेया अग्निकुमारा असंखेया द्वीपकुमारा असंखेया उदधिकुमारा असंखेया दिक्कुमारा असंखेया वायुकुमारा असंखेयाः स्तनितकुमारा असंखेयाः पृथिवीकायिका असंखेया अष्कायिका असंखेया स्तेजस्कायिका असंखेया वायुकायिका अन्नान्ता वनस्पतिकायिका असंखेया द्वीन्द्रिया असंखेयास्त्रीन्द्रिया असंखेया श्वतुरिन्द्रिया असंखेयाः पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिका असंखेया मनु

रक्षे असंख्यात दिशकुमार असंख्याता वायुकुमार असंख्याता स्तनितकुमार असंख्याता पृथिवीकायिक असंख्यात अष्कायिक असंख्याता तेजस्कायिक असंख्याता वायुकायिक अन्नान्ता वनस्पतिकायिक असंख्याता वेरिन्द्री असंख्यात तेरिन्द्री असंख्याता चौरिन्द्री असंख्याता पञ्चेन्द्रिय तिर्बन्ध योनिक असंख्याता मनुष्य असंख्याता वानव्यन्तर असंख्याता जातिषो असंख्याता वैमानिक अन्नान्ता सिद्ध ते तेषु अर्थे हे गौतम इम कल्लो जीवना प

टीका ॥

मूल ॥

अ० ॥

भाषा ॥

अथ पर्यायाणामानन्त्यं कथं घटते इति पृष्ठे तदेव पर्यायाणामानन्त्यं यथाशुक्त्युपपन्नं जवति तथा निर्वचनीयं नान्यत्; ततः केनाजिप्रायेण जग
वानेवं निर्वचनमवाचि नैरयिको नैरयिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्य इति ? उच्यते-एकमपि द्रव्यमनन्तपर्यायमित्यस्य न्यायस्य प्रदर्शनार्थं तत्र यस्मादि
दमपि नारकजीवद्रव्यमेकसङ्ख्याऽवर्तुमिदमिति नैरयिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यो द्रव्यमेवार्थो द्रव्यार्थं स्तद्भावो द्रव्यार्थता तया तुल्य एवं तावद्द्रव्या
र्थतया तुल्यत्वमजिहित मिदानीं प्रदेशार्थतामधिकृत्य तुल्यत्वमाह-पस्सट्ठयाए तुल्ले ॥ इदमपि नारकजीवद्रव्यं लोकाकाशप्रदेशपरिमाणप्रदेशमिति
प्रदेशार्थतयापि नैरयिको नैरयिकस्य तुल्यः प्रदेशस्वार्थः प्रदेशार्थस्तद्भावः प्रदेशार्थता तया प्रदेशार्थतया कस्मादजिहितमिति चेत् ? उच्यते-द्र
व्यद्वैविध्यप्रदर्शनार्थं तथाहि-द्विविधं द्रव्यं प्रदेशवत् अप्रदेशवच्च, तत्र परमाणुरप्रदेशो द्विप्रदेशादिकं तु प्रदेशवत् एतच्च द्रव्यद्वैविध्यं पुद्गलास्ति

एणण्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-तेणं णोसंखेज्जा नो अ्संखिज्जा अण्णंता । णेरइयाणं जंते ! केवइया प
ज्जावा पस्सत्ता ? गोयमा ! अण्णंता पज्जावा पस्सत्ता । से केण्ठेणं जंते ! एवं वुच्चइ-णेरइयाणं अण्णंता प
ज्जावा पस्सत्ता ? गोयमा ! णेरइए णेरइयस्स दव्ठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उग्गाहणठयाए सियहीणे

या असंख्येया वानव्यन्तरा असंख्येया ज्योतिष्का असंख्येया वैमानिका अनन्ताः सिद्धा स्तत्तेनार्थेन गीतम् । एवमुच्यते-ते (जीवपर्यवाः) नै
व संख्येया नैवासंख्येया अनन्ताः । नैरयिकाणां जदन्त ! कियन्तः पर्यवाः प्रज्जप्ताः ? गीतम् ! अनन्ताः पर्यवाः प्रज्जप्ताः । अथ केनार्थेन जद
न्त ! एवमुच्यते-नैरयिकाणामनन्ताः पर्यवाः प्रज्जप्ताः ? गीतम् ! नैरयिको नैरयिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्योऽवगाहनार्थतया

र्वाय सख्याता नखो असंख्याता पिब नखो अनन्ताहे । नारको माहि हे भगवन् कतला पर्याय कच्चा प्र० उत्तर हे गीतम् अनन्ता पर्याय कच्चा । ते
कणे अर्थे हे भगवन् इम कच्ची जे नारको ना पर्याय अनन्ताहे प्र० उत्तर हे गीतम् नारको नारकीने द्रव्यार्थ पणे करी तुल्यहे अने प्रदेशार्थ पणे करी
बिब नारको नारकीने समहे नारक जीव द्रव्य बांकाकाशप्रदेश परिमाण प्रदेशोहे तेही अवगाहनार्थताये करी कदाचित् हीन आँखो अवगाहना

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

काय एव प्रवति शेषाणि तु धर्मास्तिकायादीनि द्रव्याणि नियमा त्सप्रदेशानि ॥ उग्राहणतया सिय हीणे इत्यादि ॥ नैरयिकोऽसङ्ख्यातप्रदेशोऽपरस्य नैरयिकस्य तुल्यप्रदेशस्य अवगाहनावगाहं शरीरोच्छयोवगाहनमेवार्थोऽवगाहनार्थस्तद्भावो वगाहनार्थता तथा अवगाहनार्थतया ॥ सिय हीणे इत्यादि ॥ स्याच्छब्दः प्रज्ञासास्तिविविधाविचारणाऽनेकान्तसंशयप्रश्नादिष्वर्थेषु, अत्राऽनेकान्तद्योतकस्य ग्रहणं स्याद्दीनो नैकांतेन हीन इत्यर्थः' स्यात्तुल्यो नैकांतेन तुल्य इत्यर्थः' स्यादप्यधिको नैकान्तेनाप्यधिक इति ज्ञावः' कथमिति चेत् ? उच्यते-यस्माद्वक्ष्यति-रत्नप्रज्ञापृथिवीनैरयिकाणां प्रवधारणीयस्य वैक्रियशरीरस्य जघन्येनावगाहनाया अङ्गुलस्यासङ्ख्येयौ जाग उत्कर्षतः सप्तधनूषि त्रयोहस्ताः षट्चाङ्गुलानि, उत्तरोत्तरासु च पृथिवीषु द्विगुणं २ यावत्सप्तमपृथिवीनैरयिकाणां जघन्यतो वगाहनाऽङ्गुलस्यासङ्ख्येयौ जाग उत्कर्षतः पञ्चधनुःशतानीति तत्र ॥ जडहीणेत्यादि ॥ यदि हीन स्ततो ऽसङ्ख्येयजागहीनोवा स्यात्सङ्ख्येयजागहीनो वा संख्येयगुणहीनो वा स्यात् असङ्ख्येयगुणहीनोवा अथाप्यधिक स्ततोऽसङ्ख्येयजागाप्य

सिय तुल्ये, सिय अप्रहिणु यदि हीणे असंख्येयजागहीने वा संख्येयजाग हीणे वा संख्येयगुणहीने वा

कदाचित् सम कदाचित् अधिक अवगाहना हुवे ते जिम रत्नप्रभाना नारकीने भवधारणीय वैक्रिय शरीर नो जघन्य अवगाहना अंगुलने असंख्यातवे भाग उत्कर्षं यो सात धनुष तौन हाथ छ अंगुलनो कही इम आगे आगे उत्तरोत्तर पृथिवीमां बेगुष बेगुष कहवी यावत्सातमो पृथिवीना नारकीनो जघन्य अवगाहना अंगुलने असंख्यातवे भाग उत्कर्षं यो पांचसे धनुष कही । जडहीणे असंख्येयजागहीणेवा । जो हीन हुवे तो अंगुलने असंख्यातवे भागहीन हुवे एक नारकी ५०० से धनुषनी अवगाहनानो धणी हुवे १ नारकी अंगुलने असंख्यात भागे नून होवे ते असंख्यात भाग हीन कहिये । संख्येयगुणहीणेति । तथा एक नारकीने ४८८ बारसे अठाणू धनुषनी अवगाहना हुवे ते ५०० पांचसे धनुषनी अवगाहना ना नारकी बी संख्यात भाग हीन कहावे । संख्येयगुण हीणेवा । एक नारकी एकसौ पचीस धनुष जंचपणेछे अने अन्ध बीजो परिपूर्ण पांचसौ धनुष जंचपणेछे एकसौ पचीसने बारगुणा करवाधो पांचसौ पूरायाव ते हेतु पांचसौ धनुष जंचपणा नो अपेक्षावे एकसौ पचीस धनुष जंचपणे जे नारकी ते संख्यातगुणहीन कहि

धिकोवा स्यात् संख्येयजाग्राधिकोवा संख्येयगुणाधिकोवा ऽसंख्येयगुणाधिकोवा कथमिति चेदुच्यते-एकः किल नारक उच्चैस्त्वेन पञ्चधनुःशतानि अपरस्तान्येवाद्भुलाऽसंख्येयजागहीनानि अद्भुलासंख्येयजागश्च पञ्चानां धनुःशतानामसंख्येये जागे वर्तन्ते तेन सोऽद्भुलासंख्येयजागहीनः पञ्चधनुः शतप्रमाणो परस्य परिपूर्णपञ्चधनुःशतप्रमाणस्यापेक्षया ऽसंख्येयजागहीन इतरस्त्वितरापेक्षया ऽसंख्येयजाग्राधिकः, तथा एकः पञ्चधनुःशता न्युच्चैस्त्वेना ऽपरस्तु ताभ्येव द्वाभ्यां त्रिजिर्वा धनुर्जिन्यूनानि ते च द्वे त्रीणि वा धनूषि पञ्चानां धनुःशतानां संख्येयजागे वर्तन्ते ततः सोपरस्य परिपूर्णपञ्चधनुःशतप्रमाणस्यापेक्षया संख्येयजागहीनः अपरस्तु परिपूर्णपञ्चधनुःशतप्रमाणस्तदपेक्षया संख्येयजाग्राधिक स्तथा एकः पञ्चविंशति धनुःशतमुच्चैस्त्वेना ऽपरः परिपूर्णानि पञ्चधनुःशतानि पञ्चविंश च धनुःशतं चतुर्जिर्गुणितं पञ्चधनुःशतानि जवन्ति ततः पञ्चविंशत्यधिकधनुःश

संख्येयजागहीणं वा । अह अग्रहि ए असंख्येयजागमग्रहि ए संख्येयजागमग्रहि ए वा असंख्येयजागमग्रहि ए

स्याद्भीनः स्यात्तुल्यः स्यादन्वधिको यदि हीनो ऽसंख्येयजागहीनो वा संख्येयजागहीनो वा संख्येयगुणाहीनो वा ऽसंख्येयगुणाहीनो वा । अथा

वे । असंख्येयजागहीणवन्ति । तथा एक नारको अपर्याप्त अवस्था मा अगल ने असंख्यातवे भाग अवगाहनायै रहै अने बीजां अन्य नारको पांचसो धनुष अवगाहनायै रहै ते अगलनो असंख्यात मो भाग असंख्यातगुणो धाय तिवारे पांचसो धनुष धाय ते हतु अपर्याप्त अवस्था मां अगलने असंख्यातवे भागे वर्ततो तेनारको पूर्ण पांचसो धनुष अवगाहनायै वर्तता नारकोनो अपेक्षायै असंख्यातगुणहीन कहियो । अह अग्रहि ए असंख्येयजागमग्रहि ए । जे अधिक हुवे तो असंख्यात भाग अधिक हुवे, जिम एक नारको पांचसो धनुष ऊंचपण अन्य बीजां नारको अगलने असंख्यातवे भागे ऊंचपणे ते अगलनो असंख्यातमो भाग असंख्यात भागके तथो पांचसो धनुषनो अवगाहनायै वर्ततो नारको असंख्यातगुण अधिक कहिवाय । संख्येयजागमग्रहि ए । तथा संख्यातभाग अधिक हुवे, जिम पांचसो धनुषनो पूर्ण अवगाहना एकनो बीजानो दो तीन धनुष कम पांचसो नो अवगाहनाक दो तीन धनुष जे छ पांचसोने संख्यात भागके त थो दो तीन धनुष भून पांचसो धनुष नो अवगाहना ना नारको नो अपेक्षायै पांचसो पूर्ण धनुष नो अवगा

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

તપ્રમાણોઽસ્ત્વેપ્યપરસ્ય પરિપૂર્ણપચ્ચધનુઃશતપ્રમાણસ્યાપેક્ષયા સંસ્થેયગુણહીનો જવતિ તદપેક્ષયાત્વિતર પરિપૂર્ણપચ્ચધનુઃશતપ્રમાણઃ સંસ્થેયગુણાધિકઃ, તથા ઇકોઽપર્યાપ્તાવસ્થાયામદ્ગુલસ્યા સંસ્થેયજાગવગાહે વર્તતે અન્યસ્તુ પચ્ચધનુઃશતપ્રમાણાન્યુઽસ્ત્વેનાદ્ગુલાસંસ્થેયજાગશ્ચાસંસ્થેયેન ગુણિતઃસન્ પચ્ચધનુઃશતપ્રમાણો જવતિ તતોઽપર્યાપ્તાવસ્થાયામદ્ગુલાસંસ્થેયજાગપ્રમાણેઽવગાહે વર્તમાનઃ પરિપૂર્ણઃ પચ્ચધનુઃશતપ્રમાણાપેક્ષયા અસંસ્થેયગુણહીનઃ પચ્ચધનુઃશતપ્રમાણસ્તુ તદપેક્ષયા અસંસ્થેયગુણાન્યધિકઃ ॥ ઠિડે સિયહીણા ઇત્યાદિ ॥ યથાઽવગાહનયા હાનો વૃદ્ધો ચ ચતુઃસ્થાનપતિત ઉક્ત સ્ત થા સ્થિત્યાપિ વક્તવ્ય ઇતિ જાવઃ ॥ એતદેવાહ-જડહીણે અસંસ્થેઋજડજાગહીણેવા ઇત્યાદિ ॥ તત્રૈકસ્ય કિલ નારકસ્ય ત્રયસ્ત્રિંશત્સાગરોપમાણિ સ્થિતિ રપરસ્યતુ તાન્યેવ સમયાદિન્યૂનાનિ તત્ર યઃ સમયાદિન્યૂનસ્ત્રયસ્ત્રિંશત્સાગરોપમપ્રમાણસ્થિતિકઃ સ પરિપૂર્ણસ્ત્રયસ્ત્રિંશત્સાગરોપમસ્થિતિકનારકાપે

સંસ્થેજાગુણમપ્પ્રહિણવા । ઠિડે સિયહીણે સિયતુલ્લે સિયમપ્પ્રહિણ । જડહીણે અસંસ્થેજાગહીણે વા સંસ્થે

ન્યધિકો ઽસંસ્થેયજાગાન્યધિકો વા સંસ્થેયજાગાન્યધિકો વા ઽસંસ્થેયગુણાધિકો વા સંસ્થેયગુણાધિકો વા । સ્થિતો સ્યાદ્દીનઃ સ્વાતુલ્યઃ સ્યા દન્યધિકઃ । યદિ હીનો ઽસંસ્થેયજાગહીનો વા સંસ્થેયજાગહીનો વા સંસ્થેયગુણહીનો વા ઽસંસ્થેયગુણહીનો વા । અથાન્યધિકો ઽસંસ્થેયજા

હનાયે વર્તતા નારકો સંસ્થાતગુણ આધિકા કહિવાયકે । અસંસ્થિજગુણમપ્પ્રહિણતિ । અસંસ્થાતગુણ અધિક હવે જિમ અપર્યાપ્ત અવસ્થાયે અંગુલને અસ સ્થાતવે ભાગે વર્તતા નો અપેક્ષાયે પાંચસો ધનુષ નો અવગાહનાયે વર્તતા નારકો । સંસ્થેજગુણ અપ્પ્રહિણતિ । સંસ્થાતગુણ અધિક જેમ ૧૨૫ એકસો પચીસ ધનુષનો અવગાહનાયે વર્તતા નારકો નો અપેક્ષાયે જે પૂર્ણ પાંચસો ધનુષનો અવગાહનાયે વર્તતા નારકો તે સંસ્થાતગુણ અધિકકે એકસો પચીસ સંસ્થાતગુણા ૪ ગુણા કરવા થી પાંચસો પૂરાવાય તે થો । ઠિડે સિયહીણે ઇત્યાદિ । જેમ અવગાહનાને વિષે જાનિ હૃદિ કહો તેમજ હાં સ્થિતિ ને વિષે પણ ચતુસ્થાન પતિત કહવો, કદાચિત્ હોન કદાચિત્ તુલ્ય કદાચિત્ અધિક હવે । જડ હીણે ઇત્યાદિ । જો હીન હવે તો અસંસ્થાત ભાગ હોન તે જિમ એક નારકોનો ૩૩ તેજોસ સાગરોપમ નો સ્થિતિ અને થીજાનો સમય આદિ ન્યૂન તેજોસ સાગરોપમ નો સ્થિતિ હવે તો તિહાં જે સમય આદિ

॥ ટીકા ॥

॥ મૂલ ॥

॥ અ. ॥

॥ ભાષા ॥

तया असंख्येयजागहीनः । परिपूर्णः त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमस्थितिकस्तु तदपेक्षया असंख्येयजागाऽन्यधिकः समयादेः सागरोपमापेक्षया ऽसंख्येयजागमा
त्रत्वात्, तथाह्यऽसंख्येयैः समये रकाऽवलिका संख्याताजिरावलिकाजिरेक उच्छासनिः स्वासकालः सप्तजिरुच्छासनिःश्वासैरेकः स्तोकः सप्तजि स्तोकै
रेको लवः सप्तसप्तत्या ७७ लवानामेकोमुहूर्तः त्रिंशता मुहूर्तैरहोरात्रः पञ्चदशजिरहोरात्रैः पक्षो द्वाभ्यां पक्षाभ्यां मासो द्वादशजि मासेः संवत्सरः
असंख्येयैः संवत्सरैः पत्न्योपमसागरोपमाणि । समयावलिकोच्छासमुहूर्तदिवसाहोरात्रपक्षमाससंवत्सरयुगैर्हीनः परिपूर्णस्थितिकनारकापेक्षयाऽसं
ख्येयजागहीनो जवति तदपेक्षयात्वित्रोसङ्ख्येयजागाऽन्यधिकः, तथा एकस्य त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि स्थितिः परस्य तान्येव पत्न्योपमैर्नूनानि द
शजिश्च पत्न्योपमकोटाकोटीजिरेकं सागरोपमं निष्पद्यते ततः पत्न्योपमैर्नूनस्थितिकः परिपूर्णस्थितिकनारकापेक्षया सङ्ख्येयजागहीनः परिपूर्णस्थिति
कस्तु तदपेक्षयासङ्ख्येयजागाऽन्यधिकः, तथा एकस्य सागरोपममेकं स्थितिपरस्य परिपूर्णानि त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि तत्रैकसागरोपमस्थितिकः प

ज्जइजागहीणे वा संखेज्जगुणहीणे वा असंखिज्जगुणहीणे वा । अहं अप्रहिं अप्रहिं असंखेज्जइजागमप्रहिं वा

नून तेजोस सागरोपम स्थितिक नारकोके ते तेजोससागरोपम स्थितिक नारकोको अपेक्षया असंख्यातभाग हीनके, समय आदि जे के ते सागरोपमने
असंख्याते भागेके तिमज देखाडेके—असंख्यात समयथो १ आवलिका संख्याती आवलिकाथो १ उच्छासनिश्वास सात उच्छासनिश्वासथो १ स्तोक सात
स्तोक थो १ लवसतहत्तर लवथो १ मुहूर्त त्रौस मुहूर्त थो १ अहोरात्र पचदश अहोरात्र थो १ पक्ष द्वाय पक्ष थो १ मास बार मासथो १ संवत्सर असं
ख्यात वर्ष थो पत्न्यापम सागरोपम थाय के, समय आवलिका उच्छासनिश्वास मुहूर्त दिवस अहोरात्र पक्ष मास संवत्सर युग इत्यादि थो हीन ते
त्रौस सागरोपम स्थितिक नारको पूर्ण ३३ सागरोपम स्थितिक नारको थो असंख्यात भाग हीन कहिवाय । एहनो अपेक्षया इतर एतला माटे समय
आदि ऊन स्थितिक नारको नो अपेक्षया बीजो जे पूर्ण तेजोस सागरोपम नो स्थिति सो नारको के ते असंख्यात भाग अधिक के । तथा एक नारको
नो तेजोस सागरोपम नो स्थिति के अने बीजानी पत्न्योपम नून तेजोस सागरोपम नो स्थिति हावे दृश्य पत्न्योपम कोडाकोडो थो एक सागरोपम थाय

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ भाषा ॥

रिपूर्णस्थितिकनारकापेक्षया संख्येयगुणहीनः एकस्य सागरोपमस्य त्रयस्त्रिंशता गुणैः परिपूर्णस्थितिकत्वाप्राप्तेः, परिपूर्णस्थितिकस्तु तदपेक्षया सङ्ख्येयगुणाध्यधिकः, तथा एकस्य दशवर्षसहस्राणि स्थितिरपरस्य त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि दशवर्षसहस्राण्यसङ्ख्येरूपेण गुणकारेण गुणितानि त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि भवन्ति ततो दशवर्षसहस्रस्थितिकस्त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमस्थितिकनारकापेक्षया असङ्ख्येयगुणहीनस्तदपेक्षया तु त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमस्थितिको असङ्ख्येयगुणाध्यधिक इति' तदेवमेकस्य नारकस्याऽपरनारकापेक्षया द्रव्यतो द्रव्याथंतया प्रदेशार्थतया च तुल्यत्वमुक्तं क्षेत्रसोवगाहनं प्रति हीनाधिकत्वेन चतुःस्थानपतितत्वं कालतोपि स्थितितो हीनाधिकत्वेन चतुःस्थानपतितत्वमिदानीं ज्ञावाश्रयं हीनाधिकत्वम् प्रतिपाद्यते, यतः सकलमेव जीवद्रव्यमजीवद्रव्यं वा परस्परतो द्रव्यक्षेत्रकालज्ञावैर्विभज्यते यथा घटः तथाहि घटो द्रव्यत एको मार्तिको ऽरः काञ्चनो राजतादिर्वा क्षेत्रत एक इहत्यो परः पाटलिपुत्रकः कालत एको ऽद्यतनो ऽन्यस्त्वैवमः परुत्तनो वा ज्ञावत् एकः स्यामो ऽपरस्तु रक्तादिरेवम

• टीका ॥

तिवारे पल्योपमने संख्यातगुणा करवाथी ३३ सागरोपम थाय ते माटे कहिवो जे पल्योपम ग्यून ३३ सागरोपम स्थितिक नारकी छे ते परिपूर्ण ३३ सागरोपम स्थितिक नारकी नौ अपेक्षाये संख्येय भाग हीन छे, जे पिण पूर्ण तेनोससागरोपम स्थितिक नारकीछे ते पल्योपम ग्यून तेनोस सागरोपम स्थितिक नारकनौ अपेक्षाये संख्येयभाग अधिक छे। तथा एक नारकनौ एक सागरोपम स्थिति अने बीजा नौ परिपूर्ण तेनोस सागरोपम नौ तिहां जे एकसागरोपम स्थितिक नारकीछे ते परिपूर्ण ३३ सागरोपम स्थितिक नारकनौ अपेक्षाये संख्यातगुण हीनछे, जे माटे १ सागरोपमने ३३ तेनोस गुणा करवाथी परिपूर्ण ३३ सागरोपम थाय, तिहां जे परिपूर्ण ३३ सागरोपम स्थिति नारकीछे ते १ सागरोपम स्थितिक नारकनौ अपेक्षाये संख्यातगुण अधिको छे। तथा एकनारकनौ दशहजारवर्षनौ स्थिति अने बीजानौ परिपूर्ण ३३ तेनोस सागरोपमछे ते दशहजारवर्ष जे छे ते असंख्याता गुणकारे गुणवाथी ३३ सागरोपम थाय तेमाटे दशहजारवर्ष स्थितिक नारकी तेनोस सागरोपम स्थितिनौ नारकनौ अपेक्षाये असंख्यातगुण हीन

॥ भाषा ॥

स्यदपि तत्र प्रथमतः पुद्गलविपाकिनामकर्मादयनिमित्तजीवोदयिकजावाश्रयेण हीनाधिकत्वमाह-कालवसुपज्जवेहिं सिय हीणे सिय तुल्ले सिय अ
 प्रहिये ॥ अस्याक्षरघटना पूर्ववत् तत्र यथा हीनत्वमन्यधिकत्वं वा तथा प्रतिपादयति ॥ जइहीणेत्यादि ॥ इह जावापेक्षया हीनाधिकत्वचिन्तायां
 हानी वृद्धौ च प्रत्येकं षट्स्थानपतितत्वमवाप्यते षट्स्थानके च यत् यदपेक्षया अनन्तजागहीनं तस्य सर्वजीवानन्तकेन जागे हते यल्लज्यते तेना
 नन्ततमेन जागेन हीनं यच्च तदपेक्षयासंख्येयजागहीनं तस्यापेक्षणीयस्यासंख्येलोकाकाशप्रदेशप्रमाणेन राज्ञिना जागे हते यल्लज्यते तावता जागेम
 न्यूनं यच्च तदधिकृत्य संख्येयजागहीनं तस्यापेक्षणीयस्योत्कृष्टसंख्येयकेन जागे हते यल्लज्यते तावता हीनं गुणनसंख्यायां तु यद्यतः संख्येयगुणं तद
 वधिज्जुतमुत्कृष्टं संख्येयकेन गुणितं सत् यावद्भवति तावत्प्रमाणमवसातव्यं यच्च यतोऽसंख्येयगुणं तदवधिज्जुतमसंख्येमलोकाकाशप्रदेशप्रमाणेन

संखेज्जइजागमप्रहिए वा अ्संखिज्जगुणमप्रहिए संखिज्जगुणमप्रहिए वा । कालवसुपज्जवेहिं सियहीणे

गाधिको वा संख्येयजागाधिको वा ऽसंख्येयगुणाधिको वा संख्येयगुणाधिको वा । कालवसुपज्जवेहिं सियहीणे । यदि

के, एहनो अपेक्षाये बीजा पूर्ण स्थितिक नारकी असंख्यातगुण अधिकोके । इम एक नारकने अन्य बीजा नारकनो अपेक्षाये द्रव्यथो प्रदर्शार्थ थो तुल्य
 पणो कहिवो । क्षेत्र थो अवगाहना मां हीनाधिक पणं करौ चतुःस्थानपतित पणो काल थो पिण स्थिति मां हीनाधिक पणं करौ चतुःस्थानपतित
 पणो कइयां हिवे भाव आश्री हीनाधिक पणो कहतो कहैके—जे माटे समस्त जीव द्रव्य अथवा अजीव द्रव्य परस्पर द्रव्यक्षेत्र काल भाव थो विभाविये
 जेम घट द्रव्यथो एक् माटोनी बीजा सोनानां अथवा चांदोनी क्षेत्रथो कौकण देशनो नौपनो एक पाटलीपुत्र नो नौपनो काल थो एक आज नो नौप
 नो एक भूतकालनो नौपनो भाव थो एक नीलो अन्य बीजा लाल आदि एम अन्य पिण जाणवा तिहां प्रथम पुद्गल विपाकि नामकर्मादय निमित्त
 जीवाने ओदयिक भावाश्री हीनाधिक पणो कहैके—कालवसुपज्जवेहिं सियहीणे इत्यादि ॥ एहनो अक्षर घटना पूर्वो परे जाणवी कदाचित् हीन

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

गुणकारेण गुण्यते गुणितं सत् यावद्भवति तदवसेयं यच्च यस्मादनन्तगुणं तदवधिभूतं सर्वजीवानन्तकरूपेण गुणकारेण गुण्यते गुणिनं सत् यावद्भवति तावत्प्रमाणं द्रष्टव्यं तथाचैतदेव कर्मप्रकृतिसङ्ग्रहिण्यां षट्स्यानकप्ररूपणावसरे जागहारगुणकारस्वरूपमुपवर्णितम्-सर्वजीवाणामनसंखलोगसंखेज्जगत्स जेद्वत्स जागो तिसु गुणणातिसु इति ॥ सम्प्रत्यधिकृतसूत्रोक्तषट्स्यानपतितत्वं ज्ञायते-तत्र कृष्णवर्णपर्यायपरिमाणं तत्त्वतीनन्तसङ्ख्यात्मकमप्यसद्भावस्यापनया किल दशसहस्राणि १०००० तस्य सर्वजीवानन्तकेन ज्ञातपरिमाणपरिकल्पितेन जागो ह्रियते लब्धं ज्ञातं १००, तत्रैकस्य किल नारकस्य कृष्णवर्णपर्यायपरिमाणं दशसहस्राणि, अपरस्य तावदेव ज्ञातेन हीनानि ९९००, ज्ञातं च सर्वजीवानन्तजागहारलब्धत्वादनन्ततमोजागस्ततो यस्य ज्ञातेन हीनानि दशसहस्राणि सोपरस्य परिपूर्णदशसहस्रप्रमाणकृष्णवर्णपर्यायस्य नारकस्यापेक्षया नन्तजागहीनस्तदपेक्षया तु सोपरः कृष्णवर्णपर्यायोऽनन्तजागाज्यधिकः तथा कृष्णवर्णपर्यायपरिमाणस्य दशसहस्रसङ्ख्याकस्या संख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणपरिकल्पितेन पञ्चाशत्परिमाणेन

सियतुल्ले सियमप्पहिण । जदि हीणे अणंतनागहीणे वा असंखेज्जनागहीणे वा संखेज्जनागहीणे वा संखि

હવે કદાચિત્ તુલ્ય હવે કદાચિત્ અધિક હવે, તિહાં જેહ જિમ હૌન હવે અધિક હવે તે હિજ કહેલું—જેહોણે રત્યાદિ। જો હૌન હવે તો અનન્તભાગ હૌન હવે અથવા અસંખ્યાત ભાગ હૌન હવે અથવા સંખ્યાત ભાગ હૌન હવે અથવા સંખ્યાતગુણ હૌન હવે અસંખ્યાતગુણ હૌન હવે અથવા અનન્તગુણ હૌન હવે, રહ્યાં માવનો અપેચાયે હૌનાધિક ણનાં ચિંતા માં હામિ અને સુદ્ધિને વિષે પ્રત્યક્ષે ષટ્સ્થાન પતિત હવે, ષટ્સ્થાન માં જેહ જેહનો અપેચા યે અનન્ત ભાગ હૌન હવે, તેહને સર્વ જૌવાનન્તક થૌ ભાગ હાર ક્રિયાથકાં જે લાભે તેહ અનન્તતમ ભાગ થૌ હૌન, જે પિણ જેહનો અપેચાયે સંખ્યાત ભાગ હૌન હવે તેહને અપેચાગૌય અન્ય દ્રવ્ય અસંખ્યાતલોકાકાશપ્રદેશપ્રમાણરાશિ થૌ ભાગ હાર કરવા થૌ જે લાભે તેતલા ભાગ થૌ ન્યૂન, જે પિણ જનજી અપેચાયે સંખ્યાત ભાગ હૌન હવે તેહને અપેચાશૌક ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યેયકના ભાગહાર થૌ જે લાભે તેતલા ભાગ થૌ હૌન। જેહ અર્થાદિ રત્યાદિ। જો અધિક હવે તો અનન્ત ભાગ અધિક હવે અથવા અસંખ્યાત ભાગ અધિક અથવા સંખ્યાત ભાગ અધિક અથવા સંખ્યાતગુણ અધિક અથવા અસંખ્યાત

॥ टीका ॥

॥ अथ ॥

॥ भट्टराज ॥

जागहारेण जागो ह्रियते लब्धे द्वे शते । एषोऽसंख्येयतमोजाग स्तत्रैकस्य किल नारकस्य कृष्णवर्णपर्याया दशसहस्राणि शतद्वयेन हीनावि ८०००, अपरस्य परिपूर्णानि दशसहस्राणि १०००० । तत्र यः शतद्वयहीनदशसहस्रप्रमाणकृष्णवर्णपर्यायः स परिपूर्णकृष्णवर्णपर्यायनारकापेक्षया ऽसंख्येय जागहीनः परिपूर्णकृष्णवर्णपर्यायस्तु तदपेक्षयाऽसंख्येयजागाधिकः २ । तथा तस्यैव कृष्णवर्णपर्यायराशौ दशसहस्रसंख्याकस्योत्कृष्टसंख्येयकपरिमाणं कल्पितेन दशकपरिमाणेन जागहारेण जागो ह्रियते लब्धं सहस्रं एषः किल सङ्घाततमोजागः तत्रैकस्य नारकस्य किल कृष्णवर्णपर्यायपरिमाणं नवसहस्राणि ८०००, अपरस्य दशसहस्राणि १००००, नवसहस्राणि तु दशसहस्राणि सहस्रेण हीनानि सहस्रञ्च संख्येयतमो जाग इति नवसहस्रप्रमाणकृष्णवर्णपर्यायपरिपूर्णकृष्णवर्णपर्यायनारकापेक्षया संख्येयजागहीनः तदपेक्षया त्वितरः संख्येयजागाधिकः, तत्रैकस्य नारकस्य किल कृष्णवर्णपर्यायपरिमाणं सहस्रं अपरस्य दशसहस्राणि तत्र सहस्रदशकोनोत्कृष्टसङ्घातकल्पनेन गुणितं दशसहस्रसंख्याकं भवतीति सहस्रसंख्यकृष्णव

जागुणहीणे वा असंख्यजागुणहीणे वा अणंतगुणहीणे वा । अह अग्रहि ए अणंतजागमग्रइ ए वा असंख्यजा

हीनो ऽनन्तजागहीनो वा ऽसंख्येयजागहीनो वा संख्येयजागहीनो वा संख्येयगुणहीनो वा ऽसंख्येयगुणहीनो वा ऽनन्तगुण हीनो वा । अथा

गुण अधिक अथवा अनन्तगुण अधिक हुवे । गुणन संख्याने विषे ता जह जह थो संख्यातगुण हुवे तह तदवधिभूत उत्कृष्ट संख्येयकना गुणवा थो जेतलो हुवे तेतलो जाणवो । जह जह थो असंख्यातगुणो हुवे तो तेहने तदवधिभूत हुवे असंख्येय लोकाकाशप्रदेश प्रमाण गुणाकार थो गुणिये गुणतां थका जेतलो हुवे तेतलो जाणवो, जह जह थो अनन्तगुण हुवे तदवधिभूत हुवे सर्व जीवानन्तक थो गुणतां थका जेतलो हुवे तेतले प्रमाणे जाणवो, सां प्रत एहीज सूत्रनो भावना कहैके—तिहां कणवर्ण पर्याय परिमाण तत्वथो अनन्तसंख्यात्मक भो के तथापि असङ्ख्यापना थो दशहजार परिमाणे देखवो तेहने सर्वजीवानन्तकने शत परिमाण कल्पनाये करी तेहथो भाग देवो लब्ध १०० तिहां एक नारकोने कणवर्ण पर्याय परिमाण दशहजार हुवे अने बोजाने १०० न्यून दशहजार हुवे एतले ८१०० शत हुवे तेहने सर्वजीवानन्त भागहारलब्धपणा थो अनन्ततम भाग हुवे तेमाटे शत न्यून दश

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

शं पर्यायो नारको दशसहस्रसंख्याककृष्णवर्णपर्यायनारकापेक्षया संख्येयगुणहीनस्तदपेक्षया परिपूर्णकृष्णवर्णपर्यायसंख्येयगुणाज्यधिकः तथा एकस्य किल नारकस्य कृष्णवर्णपर्यायाय द्वे शते ऽपरस्य परिपूर्णानि दशसहस्राणि द्वे च शते संख्येयलोकाकाशप्रदेशपरिमाणं प्रकल्पितेन पञ्चाशत्परिमाणेन गुणकारगुणितेन दशसहस्राणि जायन्ते, ततो द्विशतपरिमाणकृष्णवर्णपर्यायो नारकः परिपूर्णकृष्णवर्णपर्यायनारकापेक्षया असंख्येयगुणहीनस्तदपेक्षया त्वितरोऽसंख्येयगुणाज्यधिकः ५ तथैकस्य किल नारकस्य कृष्णवर्णपर्यायपरिमाणं शतमपरस्य दशसहस्राणि शते च सर्वजीवानन्तकपरि कल्पितेन गुणकारेण गुणिते जायन्ते दशसहस्राणि ततः शतपरिमाणकृष्णवर्णपर्यायो नारकः परिपूर्णकृष्णवर्णपर्यायनारकापेक्षया ऽनन्तगुणहीन इतरस्तु तदपेक्षयाऽनन्तगुणाज्यधिको यथा कृष्णवर्णपर्यायानधिकृत्य हानौ सृष्टौ च षट्स्थानपतितत्वमुक्तं मेवं शेषवर्णगन्धरसस्पर्शैरपि प्रत्येकं षट्स्थानपतितत्वं ज्ञावनीयं तदेवं पुद्गलविपाकेनामकर्मादयजनितजीवौदयिकाज्ञावाश्रयेण षट्स्थानपतितत्वमुपदर्शितं मिदानी जीवविपाकिज्ञाना

ज्ञागमप्लुडए वा संखेज्ज्ञागमप्लुडए वा संखेज्ज्ञगुणमप्लुहिए वा अ्संखेज्ज्ञगुणमप्लुहिए वा अ्णंतगुणमप्लुहि
ए वा । नीलवन्नपज्जवेहिं लोहियवन्नपज्जवेहिं पीयवन्नपज्जवेहिं सुक्खिवन्नपज्जवेहिय ठ्ठाणवप्पिए ।

अ्यधिको ऽनन्तज्ञागाधिको वा ऽसंख्येयज्ञागाधिको वा संख्येयज्ञागाधिको वा संख्येयगुणाधिको वा ऽसंख्येयगुणाधिको वा ऽनन्तगुणाधिको
वा । नीलवर्णपर्ययै लोहितवर्णपर्ययैः पीतवर्णपर्ययैः शुक्लवर्णपर्ययैश्च षट्स्थानपतितः । सुरजिगम्यपर्ययैः दुरजिगम्यपर्ययैः षट्स्थानपतितः ।

हजार कृष्णवर्ण पर्याय परिमाण नारको छे ते अपर पूर्ण दशहजार परिमाण कृष्णवर्ण पर्यायना नारको थो अनन्त भागे हीनछे तेहनी अपेक्षायै पूर्ण परिमाण पर्याये वर्तते नारको अनन्तभाग अधिकोछे, एम आगे भावना टीका थो जायवी । नीलवन्नपज्जवेहिंति । जेम कृष्णवर्ण पर्यायनी भावना कही तेमज नीलवर्ण पर्यायनी तथा लोहितवर्ण पर्यायनी करवी तथा पीतवर्णपर्याये करी शुक्लवर्ण पर्याये करी षट्स्थान पतित कहवो । सुभ्रिगंध पज्जवेहिंति । सुरभिगम्य पर्याये करी दुरभिगम्य पर्याये करी षट्स्थान पतित कहवो । तित्तरस पज्जवेहिं इत्यादि । तित्तरस पर्याये करी कटुकरस पर्याय

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ. ॥

॥ भाषा ॥

वरणीयादिकर्मन्तयोपशमजाबाश्रयेण तदुपदर्शयति-आजिनिबोहिपञ्जवेहिं इत्यादि ॥ पूर्ववत् प्रत्येकमाजिनिबोधिकादिषु षट्स्थानपतितत्वं जा वनीय, इह द्रव्यतस्तुल्यत्वं वदता सम्मुखितसर्वप्रज्ञदनिर्जदबीजं मसूरागडकरसवदनजिब्यक्तदेशकालक्रमप्रत्यवब्रुविशेषज्ञेदपरिखतैर्याग्यं द्रव्यमि त्यावेदितं, अवगाहनया चतुःस्थानपतितत्वमजिवहता क्षेत्रतः सङ्कोचविकोचधर्मात्मा न तु द्रव्यप्रदेशसङ्ख्याया इति दर्शितम्, उक्तञ्चेतदन्यत्रा पि बिकसनसङ्कोचनयो नस्तोद्भूतप्रदेशसङ्ख्याया वृद्धिर्हासौस्तक्षेत्रतस्तु तावान्मनस्तस्मात्स्थित्या चतुःस्थानपतितत्वं वदता आयुःकर्मस्थितिर्नि वृत्तं कानामध्यवसायस्थानानामुत्कर्षापकर्षवृत्तिरुपदर्शिता अन्यथा स्थित्या चतुःस्थानपतितत्वायोगात्, आयुःकर्मचोपलक्षणं तेन च सर्वकर्मस्थिति निवृत्तं केवलयवसायेत्कर्षाबूकषवृत्तिरवसातव्या कृष्णादिपर्यायैः षट्स्थानपतितत्वमुपदर्शयिता एकस्यापि नारकस्य पर्याया अनन्ताः किम्पुनः सर्वेषां

सुप्तिगंधपञ्जवेहिं दुप्तिगंधपञ्जवेहिं ठठाणवक्रिए। तित्तरसपञ्जवेहिं कटुयरसपञ्जवेहिं कसायरसपञ्जवेहिं
शुबिलरसपञ्जवेहिं मज्जररसपञ्जवेहिय ठठाणवक्रिए। कर्कशफासपञ्जवेहिं मज्जयफासपञ्जवेहिं गरुयफा
सपपञ्जवेहिं लज्जयफासपञ्जवेहिं सीतफासप० उसिणफासपञ्जवेहिं णिरुफासपञ्जवेहिं लुक्कफासपञ्जवेहिं
य ठठाणवक्रिए। आजिनिबोहियनाणपञ्जवेहिं सुयनारणपञ्जवेहिं उहिनाणपञ्जवेहिं मइशुन्नाणपञ्जवेहिं

तित्तरसपर्यवैः कटुकरसपर्यवैः कषायरसपर्यवै रस्ररसपर्यवै मधुररसपर्यवैः षट्स्थानपतितः । कर्कशरसपर्यवै मृदुकरसपर्यवै गुंरुकरसपर्यवै
पर्यवै लघुस्पर्शपर्यवैः शीतस्पर्शपर्यवै रूक्षस्पर्शपर्यवैः श्लिग्धस्पर्शपर्यवैः रूक्षस्पर्शपर्यवैः षट्स्थानपतितः । आजिनिबोधिकज्ञानपर्यवैः श्रुत

करो कषायरस पर्यायेकरो अस्तरस पर्यायेकरो मधुररस पर्यायेकरो पिण प्रत्येके षट्स्थान पतित कहवो । कक्कडफासपञ्जवेहिं इत्यादि । कर्कशस्पर्श
पर्यायेकरो कोमलस्पर्श पर्यायेकरो भारीजेस्पर्श तेहने पर्यायेकरो लघुस्पर्श पर्यायेकरो कृष्णस्पर्श पर्यायेकरो श्लिग्धस्पर्श पर्यायेकरो रूक्षस्पर्श पर्यायेकरो
पिण षट्स्थान पतित कहवो । आभिनिबोहियनाणपञ्जवेहिं इत्यादि । मतिज्ञान पर्यायेकरो श्रुतज्ञान पर्यायेकरो अवधिज्ञान पर्यायेकरो मतिअज्ञान

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

नारकाणामिति दर्शितं, अथ नारकाणां पर्यायानन्त्यं पृष्टेन जगवता तदेव पर्यायानन्त्यं वक्तव्यं न त्वन्यत्, ततः किमर्थं द्रव्यक्षेत्रकालजावाजिघा-
नमिति-तदयुक्त मज्जिप्रायापरिष्ठानात्' इह न सर्वेषां सर्वं स्वपर्यायाः समसंख्याः किन्तु षट्स्थानवतिता एतच्चालक्षरमेव दर्शितम्' तच्च षट्स्थान-
पतितत्वं परिणामित्वमन्तरेण न जवति तच्च परिणामित्वं यथोक्तलक्षणस्य द्रव्यस्येति, द्रव्यतस्तुत्यत्वमजिहितं तथा न कृष्णादिपर्यायैरेव पर्यायवान्
जीवः किन्तु तत्तत् क्षेत्रसङ्कोचविकोचधर्मतयापि' तथा तत्तद्ध्यवसायस्थानयुक्ततयापीति स्थापनार्थं क्षेत्रकालाज्यां चतुःस्थानपतितत्वं मुक्तमिति
कृतं प्रसङ्गेन' तदेवमवसितं नैरयिकाणां पर्यायानन्त्यमिदानीमसुरकुमारेषु पर्यायाग्रपिपृच्छिपुराह-असुरकुमाराणं जन्ते ! केवइया पज्जवा प०,
इत्यादि॥ उक्तएवार्थः प्रायः सर्वेष्वप्यसुरकुमारादिषु ततः सकलमपि चतुर्विंशतिदण्डकसूत्रं प्राग्वद्भावनीयं, यस्तु विशेष उपदर्शयते तत्र यत् पृथि

सुयञ्चन्ताणपज्जवेहिं विजंगनाणपज्जवेहिं चस्कुदंसणपज्जवेहिं अचस्कुदंसणपज्जवेहिं लुहिदंसणपज्जवेहिं
ठठाणवन्तिए । से तेणठेणं ? गोयमा ! एवं वुञ्जइ-णेरइयाणं नो संखेज्जा नो असंखेज्जा अणंता पज्ज
वा पसत्ता । असुरकुमाराणं जन्ते ! केवइया पज्जवा पसत्ता ? गोयमा ! अणंता पज्जवा पसत्ता । से

ज्ञानपर्यवै रवधिज्ञानपर्यवै मत्यज्ञानपर्यवैः श्रुताज्ञानपर्यवै विजङ्गज्ञानपर्यवै अलुदंशनपर्यवै रचलुदंशनपर्यवै रवधिदंशनपर्यवैः षट्स्थानपति
त स्तत्तेनार्थेन । गौतम ! एवमुच्यते-नैरयिकाणां नो संखेया नो असंखेया अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । असुरकुमाराणां जदन्त ! कियन्तः प-
र्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः" अथ केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते-असुरकुमाराणां मनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम !

पर्यायेकरी श्रुत अज्ञान पर्यायेकरी विभंगज्ञान पर्यायेकरी चलुदंशन पर्यायेकरी अचलुदंशन पर्यायेकरी अवधिदंशन पर्यायेकरी पिण प्रत्येके षट्स्थान
पतित कहवी । ते तेषे अर्थे हे गौतम इम कच्चो नैरयिकना पर्याय संख्याता नञ्चो असंख्याता नञ्चो अनन्ताहे । असुरकुमाराणं भते केवइया पज्जवा
इति । असुरकुमारने हे भगवन् केतला पर्याय कच्चो प्राश्न उत्तर हे गौतम ! अनन्ता पर्याय कच्चो । ते केणे अर्थे हे भगवन् इम कच्चो-जे असुरकुमारना

टीका

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

वीकायिकादीनामवगाहनाया अङ्गुलासङ्ख्येयज्ञागप्रमाणायाअपि चतुःस्थानपतितत्वं तदङ्गुलासङ्ख्येयज्ञागस्यासङ्ख्येयज्ञेदजितत्वादवसेयं स्थित्या हीनत्व मधिकत्वञ्च त्रिस्थानपतितं न चतुःस्थानपतितमसङ्ख्येयगुणवृद्धिहान्यो रसम्भवात्' कथं तयोरसम्भव इति चेत् उच्यते-इह पृथिव्यादीनां सर्वज्ञ

केणठेणं ज्ञते ! एवं वुञ्चइ-असुरकुमाराणं अणंता पज्जवा पस्सत्ता ? गोयमा ! असुरकुमारे असुरकुमार स्स दब्बठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उगाहणठाए चउठाणवफ़िए , ठिईए चउठाणवफ़िए , कालवन्तपज्ज वेहिं ठठाणवफ़िए , एवं नीलवन्तपज्जवेहिं लोहितहालिद्ववस्सपज्जवेहिं सुक्खिलवस्सपज्जवेहिं सुप्पिगंधपज्ज वेहिं दुप्पिगंधपज्जवेहिं तित्तरसपज्जवेहिं कहुयरसपज्जवेहिं कसायरसप० अंबिलरसप० मज्जररसपज्जवेहिं

असुरकुमारो ऽसुरकुमारस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्यो ऽवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः । स्थितौ चतुःस्थानपतितः । कालवर्ण पर्यवैः षट्स्थानपतितः । एवं नीलवर्णपर्यवै लोहितहारिद्रवणपर्यवैः शुक्लवर्णपर्यवैः सुरजिगंधपर्यवै दुर्जिगन्धपर्यवै स्तित्तरसपर्यवैः कटुकरस

अनन्ता पर्याय कक्षा प्रश्न उत्तर हे गौतम ! असुरकुमार असुरकुमारने द्रव्यार्थे तुल्यके प्रदेशार्थेकरो पिण तुल्यके अवगाहनार्थतायेकरो चतुःस्थान पतित के, स्थिति औ पिण चतुःस्थान पतित कहवो । कालवर्णपज्जवेहिंति । कालवर्ण पर्यायेकरो षट्स्थान पतित कहवो । एवं नीलवर्णपज्जवेहिं इत्यादि । एवं नीलवर्ण पर्याये करो काल पोत वर्ण पर्याये करो शुक्लवर्ण पर्याये करो सुगंध पर्याये तथा दुर्गन्ध पर्याये करो तीक्ष्णरस पर्याये करो कटुभारस पर्याये करो कषाबरस पर्याये करो खटारस पर्याये करो मधुररस पर्याये करो कर्कश मृदु गुस्तु लघु शीत उश्न श्लिग्ध पर्याये करो लूखारस पर्याये करो मतिज्ञान पर्याये करो अतज्ञान पर्याये करो अवधिज्ञान पर्याये करो मतिअज्ञान पर्याये करो अत अज्ञान पर्याये करो विभंगज्ञान पर्याये करो चक्षुदर्श पर्याये करो अचक्षुदर्शन पर्याये करो अवधिदर्शन पर्याये करो पिण प्रत्येके षट्स्थान पतित कहवो । ते तेणे अर्थे हे गौतम इम कक्षा- जे असुरकुमारने अनन्ता पर्याय कक्षा । एवं जहे इत्यादि । एम जिम नारकी अने असुरनी वक्तव्यता कहो तेम नागकुमारनी पिण कहवो यावत्

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

न्यमायुःकुलकजवगहणं कुलकजवगहणस्य परिमाणमावलिकामां द्वेते षट्पञ्चाशदधिके मुहुर्त्तं च द्विघटिकाप्रमाणे सर्वतद्गुण्य कुलकजवगहणानां पञ्चषष्टिसहस्राणि पञ्चशतानि षट्त्रिंशदधिकानि ६५३६ " उक्तं च-दांनिसयाङ्गनियमा कृप्यन्ताइपमाणुहोति । आवलिसपमाणेणं खुफ्फागजव गहणमेयं ॥ १ ॥ पन्नठियसहस्साहं पंचेवसयाङ्गंतहयकत्तीसा । खुफ्फागजवगहणाइति ॥ एते मुहुत्तेणं पृथिव्यादीनां च स्थितिरुत्कर्षतोपि सङ्केय वर्षप्रमाणाः ततोनासङ्केयगुणवृद्धिहान्योः सम्भवः शेषवृद्धिहानित्रिकजावनात्येवं-एकस्य किल पृथिवीकायस्थितिः परिपूर्णानि द्वाविंशतिवर्षसह

कस्कफासपज्जवेहिं मउयफासपज्जवेहिं गरुयफासपज्जवेहिं लज्जयफासप० सीतफासप० उसिणफासप० निरुफासपज्जवेहिं लुस्कफासपज्जवेहिं च्छान्निणिबोहियनाणपज्जवेहिं सुयनाणपज्जवेहिं उहिनाणप० मड च्छन्ताणप० सुयश्चस्साण० विज्जंगनाणपज्जवेहिं चरकुदंसणपज्जवेहिं अचरकुदंसणपज्जवेहिं उहिदंसणपज्ज वेहिय लठ्ठाणवरुणिए । से तेणठेणं ? गोयमा ! एवं वुच्चइ-असुरकुमारारणं अणंता पज्जबा पस्सत्ता । एतं जहा

पर्यवैः कषायरसपर्यवै रस्ररसपर्यवै मधुररसपर्यवैः कर्कशरसपर्यवै मृदुरसपर्यवै गुरुकसपर्यवै लघुकसपर्यवैः शीतरसपर्यवै रुधिररस पर्यवैः क्षिग्धरसपर्यवै रूतसरसपर्यवै राजनिमिषोधिकज्ञानपर्यवैः श्रुतज्ञानपर्यवै रवधिज्ञानपर्यवै मत्पज्ञानपर्यवैः श्रुताज्ञानपर्यवै विज्जङ्गना नपर्यवै अलुदंशनपर्यवै रचलुदंशनपर्यवै रवधिदर्शनपर्यवैः यदस्थानपतित स्तत्तेनार्थेन गीतम । एवमुच्यते-असुरकुमारारणामनन्ताः पर्यवाः प्र

स्तनितकुमार कर्णे कहवी । पुठविका इयाणं भंते केवइया पज्जवा प० इत्यादि । पृथिवी कायिकने हे भगवन् केतया पर्याये कक्षा प्र० ४० हे गी तम ! अनन्ता पर्वाइ कक्षा ते कहैके-अथ केषे अर्थे हे भगवन् इमकक्षा जे पृथिवी कायना अनन्ता पर्याय के-हे गीतम पृथिवी कायिक पृथिवी कायिकने द्रव्यार्थ पणें तुल्य के प्रदेशार्थ पणें पिण तुल्य के अवगाहनार्थताये कदाचित् तुल्य कदाचित् अधिकके । जइहीणे इत्यादि । जो हीन हुवे तो असंख्यात भाग हीन हुवे अथवा संख्यात भागहीन हुवे संख्यातगुण हीनहुवे, अथवा असंख्यातगुण अधिक हुवे । जो अधिक हुवे तो असं

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

स्त्राणि अपरस्य तान्येव समयन्यूनानि ततः समयन्यूनद्वाविंशतिवर्षसहस्रस्थितिकः परिपूर्णद्वाविंशतिवर्षसहस्रस्थितिकापेक्षया असङ्ख्येयजागहीनस्त
दपेक्षयात्वित्रोऽसङ्ख्येयजागाधिकः । तथा एकस्य परिपूर्णानि द्वाविंशतिवर्षसहस्राणि स्थिति रपरस्य तान्यवान्तर्मुहूर्तादि नोनानि अन्तर्मुहूर्ता
दिकं द्वाविंशतिवर्षसहस्राणां संख्येयतमो जागः ततान्तर्मुहूर्तादियूनद्वाविंशतिवर्षसहस्रस्थितिकः परिपूर्णद्वाविंशतिवर्षसहस्रस्थितिकापेक्षया

णेरइया जहा असुरकुमारा तहा नागकुमारावि जाव थणियकुमारा । पुढविकाइयाणं जंते ! केवइया प
ज्जवा पस्सत्ता ? गोयमा ! अणंता पज्जवा पस्सत्ता । से केणठेणं एवं वुच्चइ—पुढविकाइयाणं अणंता पज्जवा
पस्सत्ता ? गोयमा ! पुढविकाइए पुढविकाइयस्स दव्वठयाए तुल्ले, पदेसठयाए तुल्ले, उगाहणठयाए सिय
हीणे सिय तुल्ले सिय अप्पहिए । जइ हीणे असंखेज्जइजागहीणे वा संखेज्जइजागहीणे वा संखेज्जगुणहीणे वा
असंखिज्जगुणहीणे वा । अइ अप्पहिए असंखेज्जइजागअप्पइए वा संखेज्जइजागअप्पहिए वा संखेज्जगुण
मप्पहिए वा असंखिज्जगुणमप्पहिए वा । ठिईए सियहीणे सियतुल्ले सियअप्पहिए, जइ हीणे असंखिज्ज

ज्ञप्ताः । एवं यथा नैरयिका यथा असुरकुमारास्तथा नागकुमारा अपि यावत्स्तनितकुमाराः । पृथिवीकायिकानां जदन्त ! कियन्तः पर्यंवाः
प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! अनन्ताः पर्यंवाः प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थेनैव मुच्यते—पृथिवीकायिकानां मनन्ताः पर्यंवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! पृथिवीकायि
कः पृथिवीकायिकस्य द्रव्याद्यंतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्यः, अवगाहनार्थतया स्याद्हीनः स्यात्तुल्यः स्यादस्यधिकः । यदि हीनो असंख्येयजा

ख्यात भागे अधिक हुवे संख्यात भागे अधिक हुवे अथवा संख्यातगुण अधिक हुवे अथवा असंख्यातगुण अधिक हुवे । स्थितिने विषे विस्थान पतित क
हुवो कदाचित् हीन कदाचित् तुल्य कदाचित् अधिक हुवे । जइहीणे इत्यादि । जो हीन हुवे तो असंख्यात भाग हीन हुवे अथवा संख्यात भाग हीन
हुवे अथवा संख्यातगुण हीन हुवे । अइ अब्बहिए इत्यादि । जो अधिक हुवे तो असंख्यात भाग अधिक हुवे अथवा संख्यात भाग अधिक हुवे अथ

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

संख्येयज्ञागहीनः तदपेक्षया तु इतरः संख्येय ज्ञागान्यधिकः तथा एकस्यद्वाविंशतिवर्षसहस्राणि स्थितिरपरस्यान्तर्मुहूर्तं मासो वर्षं वर्षसहस्रं वा अन्तर्मुहूर्तादिकं नियतपरिमाणया संख्यया गुणितं द्वाविंशतिवर्षसहस्रस्थितिप्रमाणं जवति तेनान्तर्मुहूर्तादिप्रमाणस्थितिकः परिपूर्णद्वाविंशति

ज्ञागहीणे वा संखेज्ज्ञागहीणे वा संखेज्ज्ञागुणहीणे वा । अहं अग्निरिह अंसंखेज्ज्ञागअग्निरिह वा संखेज्ज्ञागअग्निरिह वा संखेज्ज्ञागमग्निरिह । वसोहिं गंधेहिं रसेहिं फासेहिं मइअन्ताणपज्जवेहिं सुयअस्माण पज्जवेहिं अचस्कुदंसणपज्जवेहिं ठाणवहिं । आउक्काइयाणं जंते ! केवइया पज्जवा पस्सत्ता ? गो यमा ! अणंता पज्जवा पस्सत्ता । से केणठेणं जंते ! एवं वुञ्जइ—आउकाइयाणं अणंता पज्जवा पस्सत्ता

गहीनो वा संख्येयज्ञागहीनो वा संख्येयगुणहीनो वा ऽसंख्येयज्ञागहीनो वा । अथाज्यधिकोऽसंख्येयज्ञागान्यधिको वा संख्येयज्ञागान्यधिको वा संख्येयगुणान्यधिको वा ऽसंख्येयगुणान्यधिको वा । स्थितौ स्याद्दीनस्यातुल्यस्यादज्यधिकः । यदि हीनोऽसंख्येयज्ञागहीनो वा संख्येयज्ञागहीनो वा संख्येयगुणहीनो वा अथाज्यधिकोऽसंख्येयज्ञागान्यधिको संख्येयज्ञागान्यधिको वा संख्येयगुणान्यधिको वा । वर्णैर्गन्धैरसैस्पर्शैर्मन्यज्ञानपर्यवैः अज्ञानपर्यवैरक्षुर्दर्शनपर्यवैः षट्स्थानपतितः । अप्कायिकानां जदन्त ! कियन्तः पर्यवाः प्रज्जप्ताः ? गौतम ! अनन्ताः पर्यवाः प्रज्जप्ताः । अथकेनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते—अप्कायिकानामनन्ताः पर्यवाः प्रज्जप्ताः ? गौतम ! अप्कायिकोप्कायिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदे

वा संख्यातगण अधिक हवे पृथिवी आदि एकैन्द्रिय ने उतर्क्यं थो पिण स्थिति संख्यातवर्ष प्रमाणे कही तेमाटे असंख्यातगुण हानि अने वडि सम्भवे नथी एतले बिस्मान पतित कहवा भावना टीका थो जाणवी । वसोहिं गंधेहिं रसेहिं इत्यादि । वर्णं पांच थो गंध थो रस थो रस थो मतिअज्ञान बर्णिये करी अतअज्ञान पर्याये करी अचक्षुदर्शन पर्याये करी षट्स्थान पतित कहवा । आउक्काइयाणंति । आउकाइने हे भगवन् केतला पर्याय कक्षा हे गौतम अनन्ता पर्याय कक्षा । ते केणे अर्थे हे भगवन् इम कक्षा जे अप्कायना अनन्ता पर्याय कक्षा प्र० ४० हे गौतम अप्कायिक अप्कायिकने

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

वर्षसहस्रस्थितिकापेक्षया संख्येयगुणहीनः तदपेक्षया तु परिपूर्णद्विंशतिवर्षसहस्रस्थितिकः सङ्ख्येयगुणायधिकः । एवमष्कायिकादीनामपि च तुरिन्द्रियपर्यन्तानां स्वस्वीत्कष्टस्थित्यनुसारेण स्थित्या त्रिस्थानपतितत्वं ज्ञावनीयम् । तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणां मनुष्याणां च चतुःस्थानपतितत्वं तेषां द्युत्कर्षत स्त्रीणि पत्न्योपमानि स्थितिः पत्न्योपम ज्वासङ्ख्येयवर्षसहस्रप्रमास्रमतो ऽसंख्येयगुणवृद्धिहान्यो रपि सम्भवा दुपपद्यते-चतुःस्थानपतितत्वं एवं व्यन्तराणामपि तेषां जघन्यतो दशवर्षसहस्रस्थितिकत्वा दुत्कर्षतः पत्न्योपमस्थितिः ज्योतिष्कवैमानिकानां पुनः स्थित्या त्रिस्थानपतितत्वं यतो

१ गोयमा ! आउकाइए आउकाइयस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले , उग्गाहणठाए चउठाणबन्निए ठिईए तिठाणबन्निए , वन्तगंधरसफासमडुआसाणसुयअसाणअचरकुदंसणपज्जवेहिय ठठाणबन्निए । ते उकाइयाणं पुच्छा , गोयमा ! अणंतपज्जवा पससत्ता । से केणठेणं जंतं ! वुञ्चइ-तेउकाइयाणं अणंतं प ज्जवा पससत्ता ? गोयमा ! तेउकाइए तेउकाइयस्स दव्वठयाए तुल्ले पएसठयाए तुल्ले , उग्गाहणठाए चउ

आर्थतया तुल्योऽवगाहनार्थतया चतुस्स्थानपतितः । स्थितौ त्रिस्थानपतितः । वर्णगन्धरसस्पर्शमत्यज्ञानश्रुताज्ञानाचक्षुर्दर्शनपर्यवैश्च षट्स्थान पतितः । तेजस्कायिकानां पृच्छा , गौतम ! अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त ? एवमुच्यते-तेजस्कायिकानामनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! तेजस्कायिकस्तेजस्कायिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्योऽवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः स्थितौ त्रिस्थानप

द्रव्यार्थं करो तुल्य प्रदेशार्थं करो पिण तुल्य के , अवगाहनार्थतया चतुःस्थान पतित एतले जेम पृथिवीकायिक तेमज जांखवा । स्थितिने विषे त्रिस्थान पतित जेम पृथिवीकायिक तेमज , वर्ण गन्ध रस स्पर्श मति अज्ञान श्रुत अज्ञान अने अचक्षुर्दर्शन पर्याये करो षट्स्थान पतित कहवा । तेउका इयाणंति । तेजस्काय नो प्रश्न उ० हे गौतम तेजस्कायिकने अनन्त पर्वाय कह्या । ते केणे अर्थे हे भगवन् इम कह्यो जे तेजस्काय ने अनन्ता पर्याय के प्र० उ० हे गौतम तेजस्काय तेजस्कायने द्रव्यार्थं तुल्य प्रदेशार्थं तुल्य के , अवगाहनार्थे करो चतुःस्थान पतित के , स्थितिने विषे त्रिस्थान पतित

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० १ ॥

॥ भाषा ॥

ठाणवन्नि ए ठिईए तिठाणवन्नि । वसगंधरसफासमइअन्ताणसुयअन्ताणअचरकुदंसणपज्जवेहिय ठठाण
वन्नि । वाउकाइयाणं पुच्छा, गोयमा ! वाउक्काइयाणं अणंता पज्जवा पसत्ता । से केणठेणं जंते !
एवं वुच्चइ—वाउकाइयाणं अणंता पज्जवा पसत्ता ? गोयमा ! वाउकाइए वाउक्काइयस्स दव्वठयाए तुल्ले
पदेसठयाए तुल्ले उगाहणठयाए चउठाणवन्नि ठिईए तिठाणवन्नि वसगंधरसफासमइअन्ताणसुयअन्ता
णअचरकुदंसणपज्जवेहिय ठठाणवन्नि । वणस्सइकाइयाणं जंते ! केवइया पज्जवा पसत्ता ? गोयमा !

तितः । वर्णगन्धरसस्पर्शमत्यज्ञानश्रुतज्ञानाचतुर्दर्शनपर्यवै च षट्स्थानपतितः । वायुकायिकानां पुच्छा, गीतम ! वायुकायिकानामनन्ताः पर्य
वाः प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त । एव मुच्यते—वायुकायिकानामनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गी० । वायुकायिको वायुकायिकस्य द्रव्यार्थतया
तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्यो अवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः । स्थितिं त्रिस्थानपतितः । वर्णगन्धरसस्पर्शमत्यज्ञानश्रुतज्ञानाचतुर्दर्शनपर्यवै
च षट्स्थानपतितः । वनस्पतिकायिकानां जदन्त । कियन्तः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गीतम ! अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त !

कहवा, वर्ण गन्ध रस स्पर्श मति अज्ञान श्रुत अज्ञान अचतुर्दर्शन पर्याये करी षट्स्थान पतित के । वाउकाइयाणंति । वायुकायिक नां प्रश्न उत्तर
र हे गीतम वायुकायिकने अनन्ता पर्याय कछा । ते केणे अर्थे हे भगवन् इस कछा वायुकायिकने अनन्ता पर्याय हे गीतम वायुकाय वायुकायने
द्रव्यार्थे तुल्य प्रदेशार्थे करी पिण तुल्य के, अवगाहनार्थतावे करी चतुःस्थान पतित । स्थितिने बिषे त्रिस्थान पतित, वर्ण गन्ध रस स्पर्श मति अ
ज्ञान श्रुत अज्ञान अचतुर्दर्शन पर्याये करी षट्स्थान पतित के । वणस्सइकाइयाणंति । वनस्पतिकायिकने हे भगवन् केतला पर्याय कछा प्र० च० हे
गीतम अनन्ता पर्याय कछा । ते केणे अर्थे हे भगवन् इस कछा वनस्पतिकायिकने अनन्ता पर्याय प्र० च० हे गीतम वनस्पतिकायिक वनस्पतिकायिकने
द्रव्यार्थे तुल्य प्रदेशार्थे पिण तुल्य के, अवगाहनार्थताये चतुःस्थान पतित । स्थितिने बिषे त्रिस्थान पतित । वर्ण गन्ध रस स्पर्श मति अज्ञान श्रुत अ

॥ मज्झ ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

अणंता पज्जवा पसन्ता । से केण्ठेणं जंति ! एवं वुच्चइ वणस्सइकाइयाणं अणंता पज्जवा पसन्ता ? गोय
मा ! वणस्सइकाइए वणस्सइकाइयस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले । उग्गाहणठयाए चउठाणवन्निए
ठिईय तिठाणवन्निए । वन्तगंधरसफासमइअन्ताणसुयअन्ताणअचरकुदंसणपज्जवेहिय ठठाणवन्निए से
तेण्ठेणं ? गोयमा ! वणस्सइकाइयाणं अणंता पज्जवा पन्तत्ता । वेइंदियाणं पुच्छा , गोयमा ! वेइंदि
याणं अणंता पज्जवा पन्तत्ता । से केण्ठेणं जंते ! एवं वुच्चइ वेइंदियाणं अणंता पज्जवा पन्तत्ता ? गो
यमा ! वेइंदिए वेइंदियस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले । उग्गाहणठयाए सियहीणे सियतुल्ले सियअ

एवमुच्यते-वनस्पतिकायिकानामनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! वनस्पतिकायिको वनस्पतिकायिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्यो
ऽवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः । स्थितौ त्रिस्थानपतितः । वर्णगन्धरसस्पर्शमत्यज्ञानश्रुताज्ञानाचक्षुर्दर्शनपर्यवै च षट् स्थानपतित स्तत्ते
नार्थेन गौतम । वनस्पतिकायिकानामनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । द्वीन्द्रियाणां पुच्छा , गौतम । द्वीन्द्रियाणामनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । अथ केना

ज्ञान अचक्षुदर्शन पर्याये करी षट्स्थान पतित कहवां ते तेषे अर्थे हे गौतम इम कच्चो वनस्पतिकायिके अनन्ता पर्याय कच्चा । वेइंदियाणं पुच्छा ।
द्वीन्द्रिययो प्रश्न उत्तर हे गौतम बेरिन्द्री ने अनन्ता पर्याय कच्चा । ते केषे अर्थे हे भगवन् इमकच्चो बेरिन्द्री ने अनन्ता पर्याय प्र० ८० हे गौतम ब
रिन्द्री बेरिन्द्री ने द्रव्यार्थे तुल्य प्रदेशार्थे तुल्य के । अवगाहनाये करी कदाचित् हीन कदाचित् तुल्य कदाचित् अधिक हुवे , जे हीन हुवे तो असंख्या
तभाग हीन हुवे अथवा संख्यात भाग हीन हुवे अथवा संख्यात गुण हीन हुवे अथवा असंख्यात गुण हीन हुवे । अह अवमहि एत्ति । जो अधिक
हुवे तो असंख्यात भाग अधिक हुवे संख्यात भाग अधिक हुवे अथवा संख्यात गुण अधिक हुवे अथवा असंख्यात गुण अधिक हुवे । स्थितिने बिसे
त्रिस्थान पतित हुवे । वर्ण गन्ध रस स्पर्श आभिनिबोधिकज्ञान श्रुतज्ञान मति अज्ञान श्रुत अज्ञान अचक्षुदर्शन पर्याये करी षट्स्थान पतित हुवे ।

अहिए । यदिहीणे असंखेज्जइजागहीणे वा संखेज्जइजागहीणे वा संखेज्जगुणहीणे वा असंखेज्जगुणहीणे वा ।
अह अहिए असंखेज्जनागमअहिए वा संखेज्जनागमअहिए वा संखेज्जगुणअहिए वा असंखेज्जगुणअहिए
हिए वा ठिईए तिठाणवहिए । वन्तगंधरसफासअण्णिणिवोहियनाणसुअण्णामतिअण्णाणसुयअण्णाणअच
रकुदंसणपज्जवेहिय ठठाणवहिए । एवं तेइंदियाणवि । एवं चउरिंदियाणवि, णवरं दो दंसणा चरकुदं
सणं अचरकुदंसणपज्जवेहिय ठठाणवहिए । पंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं पज्जवा जहा णेरइयाणं तहा
जाणियव्वा । मणुस्साणं जंते ! केवइया पज्जवा पन्नत्ता ? गोयमा ! अणंता पज्जवा पन्नत्ता । से केणठे
णं जंते ! एवं बुच्चइ मणुस्साणं अणंता पज्जवा प०, गोयमा ! मणुस्सस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए

र्थेन जदन्त ! एवमुच्यते-द्वीन्द्रियाणामनन्ताः पर्यवाः ? गौतम ! द्वीन्द्रियो द्वीन्द्रियस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्यो वगाहनार्थतया
स्याद्वीतः स्यात्तुल्यः स्यादन्यधिकः । यदि हीनोऽसंख्येयजागहीनो वा संख्येयजागहीनो वा संख्येयगुणहीनो वा ऽसंख्येयगुणहीनो वा । अथा
न्यधिकोऽसंख्येयजागाधिको वा संख्येयजागाधिको वा संख्येयगुणाधिको वा ऽसंख्येयगुणाधिको वा । स्थितौ त्रिस्थानपतितः । वरागन्धरस

एवं तेइंदियाणवि । तेइंद्रीने पणि इमज कहवो । एवं चउरिंदियाणवि । चौरिन्द्रीने पणि एमज कहवो एतसो विशेष दर्शन दोय चक्षुदर्शन अने अ
चक्षुदर्शन पर्याये करी षट्स्थान पतित कहवो । पंचिंदियतिरिक्क जोणियाणंति । पंचिन्द्रिय तियंछ योनिक ने पर्याय जिम नारको ने कछा तिम
कहवा । मणस्साणं भतेति । मनुष्यने हे भगवन् केतला पर्याय कछा प्र० उत्तर हेगौतम अनन्ता पर्याय कछा । ते केणे अर्थे हे भगवन् इम कछा
मनुष्यने अनन्ता पर्याय कछा प्र० उत्तर हे गौतम मनुष्यने मनुष्य द्रव्यार्थे करी तुल्य प्रदेशार्थे करी पणि तुल्य अवगाहनाये करी चतुस्थान पतित
स्थितिये करी चतुःस्थान पतित वर्ण गन्ध रस स्पर्श मतिज्ञान श्रुतज्ञान अबधि मनपर्यव ज्ञान पर्याये करी षट्स्थान पतित कहवो केवलज्ञान पर्याये

॥ अ० ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

ज्योतिष्काणां जघन्यमायुः पत्न्योपमाष्टनाग उत्कर्षतो वर्षलक्षाधिकं पत्न्योपमं वैमानिकानां जघन्यं पत्न्योपमं उत्कृष्टं त्रयत्रिंशत्सागरीपमाणि दशको
टाकोटीसंख्येयपत्न्योपमप्रमाणं च सागरीपमतः क्षेपामप्य संख्येयगुणवृद्धिहान्यसम्भवात्, स्थितिः त्रिस्थानपतितता शेषसूत्रजावनात् सुनमत्वात्
स्वयं जावनीया, तदेवं सामान्यतो नैरयिकादीनां प्रत्येकपर्यायानन्तं प्रतिपादितमिदानीं जघन्याद्यवगाहनाद्यधिकृत्य तेषामेव प्रत्येकं पर्यायाग्रं

तुल्ये उग्राहणछाए चउछाणवक्रिए । छिईए चउछाणवक्रिए । वन्तगंधरसफासञ्चाजिणिबोहियनाणसुयनाण
उहिनाणमणपज्जवनाणपज्जवेहिय छछाणवक्रिए, केवलनाणपज्जवेहिं तुल्ये तिहिं अन्नाणेहिं तिहिं दंसणेहिं
छछाणवक्रिए केवलदंसणपज्जवेहिं तुल्ये । वाणमंतरा उग्राहणछाए छिईए चउछाणवक्रिया वन्तादीहिं छछाण

स्पृशजिनिबोधिकज्ञानश्रुतज्ञानमत्यज्ञानश्रुताज्ञानाचक्षुर्दंशनपर्यवैश्च षट्स्थानपतितः । एवं त्रीन्द्रियाणामपि । एवं चतुरिन्द्रियाणामपि, नवरं
द्वेदंशने चक्षुर्दंशनाचक्षुर्दंशनपर्यवैः षट्स्थानपतितः । पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पर्यवा यथा नैरयिकाणां तथा जगितव्याः । मनुष्याणां जद० ।
किपन्तः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! अनन्ताः पर्यवाः, तत्केनाऽर्थेन जेदन्त । एवमुच्यते मनुष्याणामनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! मनुष्यो
मनुष्यस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेष्टार्थतया तुल्योऽवगाहनया चतुःस्थानपतितः । स्थितौ चतुःस्थानपतितः । वर्णगन्धरसस्पर्शजिनिबोधिकज्ञान
श्रुतज्ञानावधिज्ञानमनःपर्यवज्ञानपर्यवैः षट्स्थानपतितः । केवलज्ञानपर्यवैस्तुल्यः । त्रिजिज्ञानैस्त्रिजिर्दंशनैः षट्स्थानपतितः, केवलदंशनप
र्यवैस्तुल्यः । वानव्यन्तराः अवगाहनाद्यंतया स्थितौ चतुःस्थानपतिताः । वर्णादिजिः षट्स्थानपतिताः । ज्योतिष्कवैमानिकावपि एवचैव नवरं

करो तुल्यं त्रयं अज्ञानं त्रयं दर्शने करो षट्स्थान पतितं केवलदर्शनं पर्याये करो तुल्यं छे । वाणमंतरस्ति । वानव्यन्तरं अवगाहनाये करो स्थितिं
करो चतुःस्थानपतितं वर्णं आदिकं करो षट्स्थान पतितं । जोइसिबवेमाणियाविंति । ज्योतिष्को वैमानिकं पियं एमज्जं कहवा एतलो विशेषं स्थिति
ने विषे त्रिस्थान पतितं कहवा । जइन्तोगाहणाणं नैरइयाणंति । जघन्तं अवगाहना ना नारकीने हे भगवन् केतला पर्यायं कक्षा प्र० उत्तरं हेगो

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

वक्रिया जोडसियवेमाणियात्रि एवंचेव नवरं ठिईए चउठाणवक्रिए तिठाणवक्रिया । जहन्तोगाहणाणं
जंते ! णेरइयाणं केवइया पज्जवा पसुत्ता ? गोयमा ! झुणंता पज्जवा प० । से केणठेणं जंते ! एवं वुच्चइ—
जहन्तोगाहणाणं जंते णेरइयाणं केवइया पज्जवा पसुत्ता ? गोयमा ! झुणंता पज्जवा पसुत्ता । सेकेण
ठेणं जंते ! एवं वुच्चइ जहन्तोगाहणाणं णेरइयाणं झुणंता पज्जवा पसुत्ता ? गोयमा ! जहन्तोगाहण
ए णेरइए जहन्तोगाहणस्स णेरइयस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उग्गाहणठयाए तुल्ले ठिईए चउ
ठाणवक्रिए । वसुगंधरसफासपज्जवेहिं तिहिं नाणेहिं तिहिं झुसाणेहिं तिहिं दंसणेहिं ठठाणवक्रिए । उ

स्थितौ त्रिस्थानपतितौ । जघन्यावगाहनकानां जदन्त । नैरयिकाणां कियन्तः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम । अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्तास्तत्केनार्थेन
जदन्त । एवमुच्यते—जघन्यावगाहनकानां नैरयिकाणां मनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम । जघन्यावगाहनको नैरयिको जघन्यावगाहनकनैरयि
कस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया च तुल्योवगाहनयाऽपि तुल्यः स्थितौ चतुःस्थानपतितः । वर्णरसगन्धस्पर्शपर्यवैस्त्रिजिज्ञानैस्त्रिजिरज्ञानैस्त्रि
जिर्दर्शनैः षट्स्थानपतितः । उत्कृष्टाऽवगाहनकानां जदन्त । नैरयिकाणां कियन्तः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम । अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । त

तम अनन्ता पर्याय कक्षा । ते केषु अर्थे हे भगवन् इम कक्षा जघन्य अवगाहना ना नारकीने अनन्ता पर्याय कक्षा प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्य अव
गाहना ना नारकी जघन्य अवगाहना ना नारकीने द्रव्यार्थे तुल्य प्रदेशार्थे तुल्य अवगाहनाये पिण तुल्य स्थितिये करी चतुःस्थान पतित वर्ण रस
रस रस पर्याय करी घण ज्ञाने करी घण अज्ञाने करी घण दर्शने करी षट्स्थान पतित । उत्कृष्टा अवगाहना ना नारकी ने
हे भगवन् केतला पर्याय कक्षा प्र० उत्तर हे गौतम अनन्ता पर्याय कक्षा, ते केषु अर्थे हे भगवन् इम कक्षा उत्कृष्ट अवगाहना ना नारकी ने अन
न्ता पर्याय प्र० उ० हे गौतम उत्कृष्ट अवगाहना ना नारकी उत्कृष्ट अवगाहना ना नारकी ने द्रव्यार्थे तुल्य प्रदेशार्थे तुल्य अवगाहनाये तुल्य स्थि

॥ मन् ॥

॥ ज० ॥

॥ भाषा ॥

प्रतिपादयिषुराह-जहन्मोगाहणां जन्ते । इत्यादि ॥ सुगमं ॥ नवरंठिईएचउठाणवहिण इति ॥ जघन्यावगाहनो हि दशवर्षसहस्राणिस्थितिकोपि जवति रत्नप्रज्ञाया मुत्कष्टस्थितिकोपि सहस्रमनरकपृथिव्यांतत्रोपपद्यते, स्थित्या चतुःस्थानपतितत्वात् ॥ तिहिं नाणाहिं तिहिं अन्नाणाहिंति ॥ इह

क्रीसोगाहणयाणं जन्ते ! णेरइयाणं केवइया पज्जवा पसप्ता ? गोयमा ! अणंता पज्जवा पसप्ता । से के णठेणं जन्ते ! एवं बुच्चइ-उक्कोसोगाहणयाणं णेरइयाणं अणंता पज्जवा पसप्ता ? गोयमा ! उक्कोसोगाह णए णेरइए उक्कोसोगाहणस्स णेरइयस्स दव्ठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले । उग्गाहणठयाए तुल्ले । ठितीए सियहीणे सियतुल्ले सियअप्पहिण । यदि हीणे असंखेज्जइजागहीणे वा संखेज्जइजागहीणे वा । अह अप्प हिण असंखेज्जजागअप्पहिण वा संखेज्जजागमप्पहिण वा वत्तगंधरसफासपज्जवेहिं तिहिं नाणेहिं तिहिं अ स्माणेहिं तिहिं दंसणेहिं ठठाणवहिण । अजहन्नुक्कोसगाणं जन्ते ! केवइया पज्जवा पसप्ता ? गोयमा !

स्केनार्थेन जदन्त । एवमुच्यते उत्कर्षावगाहनकानां नेरयिकाणामनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गीतम् । उत्कर्षावगाहनकनेरयिक उत्कर्षावगाहन कनेरयिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्योऽवगाहनार्थतया तुल्यः, स्थितौ स्याद्गीतः स्यात्तुल्यः स्यादज्यधिकः । यदि हीनोसङ्खेयजा गहीनोवा सङ्खेयजागहीनोवा । अथाज्यधिकः असंखेयजागाज्यधिकः संखेयजागाज्यधिको वा, वर्णगन्धरसस्पर्शपर्यवेस्त्रिजिज्ञानैस्त्रिजिरज्ञानै स्त्रिजिर्दशनैः षट्स्थानपतितः । अजघन्योत्कर्षावगाहनकानां नेरयिकाणां जदन्त । कियन्तः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गीतम् । अनन्ताः पर्यवाः

तिये करौ कदाचित् हीन कदाचित् सम कदाचित् अधिक । जे हीन हुवे असंख्यात भागहीन हुवे संख्यात भाग हीन हुवे । जे अधिक हुवे ते अ संख्यात भाग अधिक हुवे संख्यात भाग अधिक हुवे । वर्ण मन्ध रस स्पर्श पर्याये करौ जण ज्ञाने करौ जण अज्ञाने करौ जण दर्शने करौ षट्स्थान प तित कह्यो । अजहन्नुक्कोसगाणं नेरइयाणंति । मध्यम अवगाहना ना नारकी जे हे भगवन् केतच्चा पर्याय कच्चा प्र० उत्तर हे गीतम् अनन्ता पर्याय

॥ टीका ॥

॥ मस ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

यदा गर्जव्युत्क्रान्तिकसञ्ज्ञिषण्डेन्द्रिया नरकेषूत्पद्यन्ते तदा स नारकायुःसंवेदनप्रथमसमयएव पूर्वगृहीतीदारिकशरीरपरिसाटं करोति तस्मिन्नेव समये सम्यग्दृष्टे स्त्रीणि ज्ञानानि मिथ्यादृष्टे स्त्रीणि अज्ञानानि समुत्पद्यन्ते ततोऽविग्रहेष्वविग्रहेण वा गत्वा वैक्रियशरीरसङ्घातं करोति यस्तु सम्पूर्णमा सञ्ज्ञिषण्डेन्द्रियो नरकेषूत्पद्यते तस्य तदानीं विप्रङ्गुज्ञानं नास्तीति अथन्यावगाहनस्या ज्ञानानि जजनया द्रष्टव्यानि द्वे त्रीणिवेति । उत्कृष्टावगाहनसूत्रे स्थित्या हानी वृद्धौ च द्विस्थानपतितत्वं ' तद्यथा-असङ्ख्येयजागहीनत्वं वा सङ्ख्येयजागहीनत्वं वा तथा असङ्ख्येयजागाधिकत्वं वा संख्येयजागाधिकत्वं वा ' नतु संख्येयाऽसंख्येयगुणवृद्धिहानी कस्मा दितिचे दुष्यते-उत्कृष्टावगाहमाहि नैरयिकाः पञ्चधनुःशतप्रमाणाः ते च सप्तमनरकप

अणंता पञ्जवा पन्तवा । से केणठेणं जंते ! एवं वुच्चइ-अजहन्नुक्कोसगाणं णेरइयाणं अणंता पञ्जवा पसत्ता ? गोयमा ! अजहन्नुक्कोसए णेरइएअजहन्नुक्कोसगस्स णेरइयस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उगाहणठयाए तुल्ले । ठिईए सियहीणे सियतुल्ले सियअप्पहिए । जदि हीणे असंखिज्जइजागहीणे वा संखेज्जइजागहीणे वा , अहअप्पहिए असंखेज्जइजागअप्पहिए संखेज्जइजागअप्पहिए वा वन्तगंधरसफा सपज्जवेहिं तिहिं नाणेहिं तिहिं अन्नाणेहिं तिहिं दंसणेहिं लठाणवफिए । अजहन्नुक्कोसोगाहणगाणं

प्रज्ञप्ताः, अजघन्योत्कृष्टावगाहनकनैरयिकोऽजघन्योत्कृष्टावगाहनकनैरयिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्योऽवगाहनार्थतया स्याद्दीनः स्यात्तुल्यः स्यादन्यधिकः । यदि हीनोऽसंख्येयजागहीनो वा सङ्ख्येयजागहीनो वा संख्येयगुणहीनो वा संख्येयगुणहीनो वा । अथाप्यधिकोऽसंख्येयजागाधिको वा संख्येयजागाधिको वा संख्येयगुणाधिको वा असंख्येयगुणाधिको वा । स्थितौ स्याद्दीनः स्यात्तुल्यः स्याद

कक्षा, ते केषे अर्थे हे भगवन् इम कक्षा जे मध्यम अवगाहना ना नारकी ने अनन्ता पर्याय कक्षा प्र० उत्तर हे गौतम मध्यम अवगाहना नो नारकी मध्यम अवगाहना ना नारकी ने तुल्य के द्रव्यार्थ पथे करो प्रदेशार्थ पथे तुल्य के अवगाहनाये करो कदाचित् हीन कदाचित्तुल्य कदाचित् अ

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

यिष्यां तत्र जघन्या स्थिति द्वाविंशतिसागरोपमाणि उत्कृष्टा अयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि ततो सङ्ख्येयसंख्येयजागहानिवृद्धिरेव घटेते न सङ्ख्येयगुणहा निवृद्धी तेषां चोत्कृष्टावगाहनानां त्रीणि ज्ञानानि त्रीण्यज्ञानानि वा नियमा द्वेदितव्यानि न जघनया जघनाहेतोः सम्पूर्णिमासञ्जिपञ्चेन्द्रियोत्पा दस्य तेषामसम्भवात्' अजघन्योत्कृष्टावगाहनसूत्रे मदवगाहनया चतुःस्थानपतितत्वं तदेवं-अजघन्योत्कृष्टावगाहनोहि सर्वजघन्याङ्गुलासङ्ख्येयजागा त्परतो मनाक् बृहत्तराङ्गुलासङ्ख्येय जागा दारन्य यावदङ्गुलासङ्ख्येयजागन्यूनानि पञ्चधनु शतानि तावदवसेयः ततः सामान्यनैरयिकसूत्रेइवात्राप्युपप

जन्ते ! णेरइयाणं केवइया पज्जवा पस्यत्ता ? गोयमा ! अणन्ता पज्जवा पस्यत्ता । से केणठेणं जन्ते ! एवं वुच्चइ-अजहन्नुक्कोसोगाहणगाणं अणन्ता पज्जवा पस्यत्ता ? गोयमा ! अजहन्नुक्कोसोगाहणए णेरइए अजहन्नुक्कोसोगाहणस्स णेरइयस्स दब्बठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उगाहणठयाए सिय हीणे सिय तुल्ले सिय अप्पहिए । जइ हीणे असंखेज्जइजागहीणे वा संखेज्जइजागहीणे वा संखेज्जगुणहीणे वा असंखिज्ज गुणहीणे वा । अह अप्पहिएवा असंखिज्जजागमप्पहिए वा संखेज्जइजागमप्पहिए वा संखिज्जगुणअप्पहिए

अधिकः । यदि हीनोऽसंख्येयजागहीनो वा संख्येयजागहीनो वा असंख्येयगुणहीनो वा संख्येयगुणहीनो वा । अथान्यधिकोऽसंख्येयजागा

धिक छे । जइ हीणे इत्यादि । जे हीन हुवे असंख्यात भागहीन हुवे अथवा संख्यात भागहीन हुवे संख्यात गुण हीन हुवे अथवा असंख्यात गुण ही न हुवे । अइ अधिहिएति । जे अधिक हुवे संख्यात भाग अधिक हुवे अथवा संख्यात भाग अधिक हुवे संख्यात गुण अधिक हुवे अथवा असंख्या त गुण अधिक हुवे, स्थितिने बिषे कदाचित् हीन कदाचित् तुल्य कदाचित् अधिक हुवे, जे हीन हुवे असंख्यात भाग हीन हुवे अथवा संख्यात भा ग हीन हुवे अथवा असंख्यातगुण हीन हुवे अथवा संख्यात गुण हीन हुवे, अथ जे अधिक हुवे असंख्यात भाग अधिक हुवे संख्यात भाग अधिक हुवे अथवा संख्यातगुण अधिक हुवे अथवा असंख्यात गुण अधिक हुवे, वणं गन्ध रस स्पर्श पर्माये करौ चक्ष ज्ञाने करौ चक्ष अज्ञाने करौ चक्ष दर्शने

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

द्यते' अवगाहनत चतुःस्थानपतितता स्थित्या चतुःस्थानपतितता सुप्रतीता दशवर्षसहस्रेण्य आरज्यो तर्कतस्त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाशामपि तस्यां लज्जमानत्वात्, जघन्यस्थितिसूत्रेऽवगाहनया चतुःस्थानपतितत्वं तस्यावगाहनायां जघन्यतोद्गुलासंख्येयजागादारज्योत्कर्षतः सप्तपादोनधनुषोऽवाप्यमानत्वात्, अत्रापि त्रीण्यज्ञानानि केषांचि त्कदाचि त्कतया द्रष्टव्यानि संमूर्च्छिमासंज्ञिपञ्चेन्द्रियेण्य उत्पन्नानामपर्याप्तावस्थायां विजंगस्याऽज्ञावात्, उत्कृष्टस्थितिचिन्तायामवगाहनया चतुःस्थानपतितत्वं मुत्कृष्टस्थितिकस्याऽवगाहनायां जघन्यतोद्गुलासंख्येयजागादारज्योत्कर्षतः पञ्चानां धनुःज्ञाताना मवाप्यमानत्वात् ॥ अजहन्नुक्कोसिर्द्विर्द्वि एव एवंचेवेत्यादि ॥ अजघन्योत्कृष्टस्थितावपि वक्तव्यं यथा जघन्यस्थितिसूत्रे उत्कृष्टस्थिति सूत्रे च नवरमय विज्ञेयो जघन्यस्थितिसूत्रे उत्कृष्टस्थितिसूत्रे च स्थित्या तुल्यत्व मज्जिहित मत्रतु स्वस्थानेपि स्थितावपि चतुःस्थानपतित इति व

वा असंखेज्जागुण्यप्रहि एवा । छिर्द्वि ए सियहीणे सियतुल्ले सियप्रहि ए । जदि हीणे असंखेज्जागहीणे वा संखेज्जागहीणे वा असंखेज्जागुणहीणे वा संखेज्जागुणहीणे वा । अह अप्रहि ए असंखेज्जागुण्यप्रहि एवा संखेज्जागुण्यप्रहि ए वा संखेज्जागुण्यप्रहि ए असंखेज्जागुण्यप्रहि ए वा वन्तगंधरसफासपज्जावेहिं तिहिं नाणेहिं तिहिं अन्ताणेहिं तिहिं दंसणेहिं ठाणवहिं । स तेणठेणं एवं बुद्धि ? गोयमा ! अजहन्नुक्कोसो

धिको वा संख्येयजागाधिको वा संख्येयगुणाधिको वा असंख्येयगुणाधिको वा । वर्षगन्धरसपर्यवैस्त्रिजिह्वानैस्त्रिजिरज्ञानैस्त्रिजिर्दंशनैः षट्स्थानपतितस्तत्तेनार्थेन गौतम । अजघन्योत्कृष्टावगाहनकानां नैरयिकाशामनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । जघन्यस्थितिकानां जदन्त । नैरयि

करो षट्स्थान पतित हुवे ते तेणे अर्थे हे गौतम इम कद्धो मध्य अवगाहना ना नारको ने अनन्ता पर्याय कद्धा । जहन्न द्वितीयाशति । जघन्य स्थितिना नारको ने हे भगवन् केतला पर्याय कद्धा प्र० उत्तर हे गौतम अनन्ता पर्याय कद्धा, ते केषे अर्थे इम कद्धो जघन्य स्थितिना नारको ने अनन्ता पर्याय प्र० उ० हे गौतम जघन्य स्थितिना नारको जघन्य स्थितिक नारको ने द्वयार्थे तुल्य प्रदेशार्थे तुल्य अवगाहनाये चतुःस्थान पतित, स्थिति

॥ टीका ॥

॥ म० ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

गाहणगाणं णेरइयाणं अणंता पज्जवा पससत्ता । जहससि ठिईयाणं जंते ! णेरइयाणं केवइया पज्जवा प०
? गोयमा ! अणंता पज्जवा पससत्ता । से केणठेणं जंते ! एवं वुच्चइ—जहन्तठिईयाणं णेरइयाणं अणंता
पज्जवा पससत्ता ? गोयमा ! जहन्तठितीए नेरइए जहन्तठिईयस्स णेरइयस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए
तुल्ले उगाहणठयाए अउठाणवक्रिए । ठिईए तुल्ले वन्तगंधरसफासपज्जवेहिं तिहिं नाणेहिं तिहिं अन्ताणेहिं
तिहिं दंसणेहिं ठठाणवक्रिए । एवं उक्कीसठिईएवि । अजहन्तुक्कीसठिईएवि एवं णवरं सठाणे अउठाणवक्रिए
जहससुगुणकालयाणं जंते ! णेरइयाणं केवइया पज्जवा पससत्ता ? गोयमा ! अणंता पज्जवा पससत्ता । से
केणठेणं जंते ! एवं वुच्चइ — जहससुगुणकालयाणं नेरइयाणं अणंता पज्जवा पससत्ता ? गोयमा ! जहससु

काणां कियन्तः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गीतम । अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञ० । अथ केनार्थेन ज० । एवमुच्यते जघन्यस्थितिकनैरयिकाखामनन्ताः पर्यवाः
प्रज्ञप्ताः ? गीतम । जघन्यस्थितिकनैरयिको जघन्यस्थितिकनैरयिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्योऽवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः
स्थितौ तुल्यः । वर्णगन्धरसस्पर्शपर्यवेष्टिजिज्ञानैस्त्रिजिरज्ञानैस्त्रिजिदंशनेः षट्स्थानपतितः । एवमुत्कर्षस्थितिकनैरयिकोपि चतुःस्थानपतितः
अजघन्योत्कर्षस्थितिकोपिनवरं स्वस्थाने चतुःस्थानपतिततः । जघन्यगुणकालकानां जदन्त । नैरयिकाणां कियन्तः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गीतम । अन
न्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । तत्केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते—जघन्यगुणकालकानां नैरयिकाखामनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गीतम । जघन्यगुणकालक

ने विषे तुल्य वषं गन्ध रस स्पर्श पर्याये करौ अणं ज्ञानं अणं अज्ञानं करौ अणं दर्शने करौ षट्स्थान पतित । एवं उक्कीसठितीएवि । एमज एत्तकट्ट स्थि
तिना नारको ने आवावो कहवो । अजहन्तुक्कीसठिती एवि, मध्यम स्थितिना नारको ने पणि इमज एतलो विशेष स्वस्थाने चतुस्थान पतित कहवो ।
अहन्नगुणकालयाणंति । जघन्यगुण कालकने हे भगवन् नारको ने केतला पर्याय कक्षा प्र० उत्तर हे गीतम अनन्ता पर्याय कक्षा, ते केषे अर्थे हेभन

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

णकालए नेरइए जहन्तगुणकालगस्स नेरइयस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले तंगाहणठयाए चउठाण
वक्रिए । ठितीए चउठाणवक्रिए । कालवस्सपज्जवेहिं तुल्ले अण्वसेसहिं वस्सगंधरसफासपज्जवेहिं तिहिं ना
णेहिं तिहिं अन्ताणेहिं तिहिं दंसणेहिं ठठाणवक्रिए सेतेगठेणं गोयमा ! एवं बुद्धइ - जहन्तगुणकालया
णं नेरइयाणं अणंता पज्जवा पस्सता । एव उक्कोसगुणकालएवि । अजहस्समणुक्कोसगुणकालएवि एवंचेव
नवरं कालवस्सपज्जवेहिं ठठाणवक्रिए । एवं अण्वसेसा चत्तारि वस्सा दो गंधा पंच रसा अठ फासा ज्ञाणि
यव्वा । जहस्सानिणिबोहियनाणीणं जते ! नेरइयाणं केवइया पज्जवा पस्सता ? गोयमा ! अणंता पज्ज

नेरयिको जघन्यगुणकालकनेरयिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतयापि तुल्योऽवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः । स्थिती चतुःस्थानपतितः ।
कालवर्षपर्यवै स्तुत्योऽवशेषवर्णनस्यरसस्पर्शपर्यवैस्त्रिजिज्ञानैस्त्रिजिरज्ञानैस्त्रिजिदर्शनैः षट्स्थानपतितस्तत्तन्नार्थेन जदन्त । एवमुच्यते-जघन्यगुण
कालकनेरयिकायामनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । एवमुत्कर्षगुणकालकोपि । अजघन्यानुत्कर्षगुणकालकोप्येवञ्चैव नवरं कालवर्षपर्यवैः षट्स्थानपतितः
एवमवशेषाश्चत्वारोवर्णाः द्वी गन्धी पञ्च रसा अष्टौ स्पर्शा ज्ञाणितव्याः । जघन्याजिनिबोधिकज्ञानिनां जदन्त । नेरयिकाणां कियन्तः पर्यवाः

वन् इम कल्लो जघन्यगुण कालक नारकी ने अनन्ता पर्याय कल्लो प्र० ८० हे गौतम जघन्यगुण कालक नारकी जघन्यगुण कालक नारकीने द्रव्यार्थे
तुल्य प्रदेशार्थे तुल्य अवगाहनार्थे चतुस्थान पतित । स्थितिने विधे चतुस्थान पतित कालवर्ष पर्याये तुल्य, अवशेष वर्ष गन्ध रस स्पर्श पर्याये करी चण
ज्ञान चण अज्ञाने करी चण दर्शनेकरौ षट्स्थान पतित । तेह तेथे अर्थे गौतम इम कल्लो जघन्यगुणकालक नारकीने अनन्ता पर्याय कल्लो । एवं उक्कोस
गुणकालयाणंति । एमज उट्कट गुण कालकने षणि कहवो । अजहम्रमणकोसति । मध्यम गुण कालकने षणि एमज कहवो एतवो विशेष काल वर्ष
पर्यायेकरौ षट्स्थान पतित । एमज अवशेष चार वर्ष होयगन्ध पांच रस आठ फरस कहवा । अइवाभिनिबोहियति । जघन्य अभिनिबोधिक ज्ञानी

॥ मत्ता ॥

॥ ज० ॥

॥ भाषा ॥

कथं समयाधिकदशवर्षसहस्रेण आरज्योत्कर्षतः समयोनवपञ्चिंशत्सागरोपमाणा मवाप्यमानत्वात्, जघन्यगुणकालिकादिसूत्राणि सुप्रतीतानि

वा पञ्चमा । से केणष्ठेण जंते ! एवं बुद्धि-जहन्त्याजिनिबोहियनाणीणं नेरुहयाणं व्युणंता पञ्जवा पञ्चमा
गोयमा ! जहन्त्याजिनिबोहियनाणीनेरुहए जहन्त्याजिनिबोहियनाणिरुह नेरुहयरस ददुहयाए तुल्ले पदेस
ठयाए तुल्ले उग्गाहणठयाए चउठाणवजिए । टितीए चउठाणवजिए । वरुणंघरसफासपञ्जवेहिं ठठाण
वजिए । आजिनिबोहियनाणपञ्जवेहिं तुल्ले सुयनाणमुहिनाणपञ्जवेहिं ठठाणवजिए । एवं उक्कोसाजिनि
बोहियनाणीवि । अजहन्मणुक्कोसाजिनिबोहियनाणीवि एवंचेय नवरं आजिनिबोहियनाणपञ्जवेहिं स

प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! अनन्ताः पर्यायः प्रज्ञप्ता स्तत्केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते-जघन्याजिनिबोधिकज्ञानिनां नैरयिकाखामनन्ताः पर्यायः प्रज्ञ
प्ताः ? गौतम ! जघन्याजिनिबोधिकज्ञानिनैरयिकी जघन्याजिनिबोधिकज्ञानिनैरयिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतयावा तुल्योऽवगाहना
र्थतया चतुस्थानपतितः । स्थिती चतुस्थानपतितः । वर्णगन्धरसस्पर्शपर्यायैः षट्स्थानपतितः । आजिनिबोधिकज्ञानपर्यायैः स्तुल्यः श्रुतज्ञाना
वधिज्ञानपर्यायैः षट्स्थानपतितः । स्वमुत्कृष्टाजिनिबोधिकज्ञानिनोपि । अजघन्यानुत्कृष्टाजिनिबोधिकज्ञान्यप्येवं चैव नवरमाजिनिबोधि

नारकोने हेभगवन् केतवा पर्याय कक्षा प्र० उत्तर हे गौतम अनन्ता पर्याय कक्षा, ते कणे अर्थे हे भगवन् इम कक्षा-जघन्याभिनिबोधिक ज्ञानी ना
रकोने अनन्ता पर्याय कक्षा प्र० उत्तर हे गौतम जघन्य आभिनिबोधिक ज्ञानी नारको जघन्य आभिनिबोधिक नारको ने द्रव्यार्थे तुल्य प्रदेशार्थे तुल्य
अवगाहनाये चतुस्थान पतित । स्थितिने विषे चतुस्थान पतित । वर्ण गन्ध रस स्पर्श पर्याये करी षट्स्थान पतित । आभिनिबोधिक ज्ञान पर्याये करी
तुल्य श्रुतज्ञान अने अधिज्ञान पर्याये करी षट्स्थान पतित । एवं उक्कोसाभिनिबोहियनाणी वि । एवम उक्कष्ट आभिनिबोधिक ज्ञानी पिब कह
वी । अजहन्मणुक्कोसाभिनिबोहियनाणीवि एवं चेवत्ति । मध्यमा भिनिबोधिकज्ञानी ने पणि एमज जायवो एतलो विशेष आभिनिबोधिक ज्ञान प

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

नवरं ॥ जस्स नाणा तस्स अन्नाणा नत्थि ॥ यस्य ज्ञानानि तस्याज्ञानानि न सन्तीति यतः सम्यग्दृष्टे ज्ञानानि मिथ्यादृष्टे रज्जानानि सम्यग्दृष्टित्वं च मिथ्यादृष्टित्वोपमर्देन प्रवर्तते मिथ्यादृष्टित्वमपि सम्यग्दृष्टित्वोपमर्देन प्रवर्तते ततो ज्ञानसद्भावे अज्ञानाज्जाव एवमज्ञानसद्भावे ज्ञानाज्जावः तत उक्तं-जहा नाणा तहा अन्नाणवि जाणियत्वा नवरं जस्स अन्नाणा तस्स नाणा नज्वन्ति इति ॥ शेषं पाठसिद्धमेवमसुरकुमारादिसूत्रास्यपि

छाणे ठाणवळिए । एवं सुयनाणी । उहिनाणीवि एवंचेव नवरं जस्स नाणा तस्स अस्साणा नत्थि जहा नाणा तहा अस्साणावि जाणियत्वा नवरं जस्स अस्साणा तस्स नाणा नत्थि । जहस्सचस्कुदंसणीणं जंते ! नेरइयाणं केवइया पज्जत्ता पस्सत्ता ? गोयमा ! अणंता पज्जत्ता पस्सत्ता । से केणछेणं जंते ! एवं वुच्चइ जहस्सचस्कुदंसणीणं नेरइयाणं अणंता पज्जत्ता पस्सत्ता ? गोयमा ! जहन्तचस्कुदंसणीणं नेरइए जहन्तच स्कुदंसणीणस्स नेरइयस्स दस्सुठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उगाहणठयाए चउठाणवळिए । छिईए चउठा

कज्ञानपर्यवेः स्वस्थाने षट्स्थानपतितः । एवं श्रुतज्ञान्यवधिज्ञान्यपि नवरं यस्य ज्ञानानि तस्याज्ञानानि न सन्ति यथा ज्ञानानि तथाऽज्ञानान्यपि प्रणितव्यानि नवरं यस्याज्ञानानि तस्य ज्ञानानि न सन्ति । जघन्यचक्षुर्दर्शनिनां प्रदन्त ! नैरयिकाणां कियन्तः पर्यवाः प्रज्जप्ताः ? गौतम ! अनन्ताः पर्यवाः प्रज्जप्ताः । अथकेनार्थेन प्रदन्त ! स्वमुच्यते-जघन्यचक्षुर्दर्शनिनां नैरयिकाणामनन्ताः पर्यवाः प्रज्जप्ताः ? गौतम ! जघ

र्षयिं करो स्विस्थाने षट्स्थान पतित । एवं सुयनाणी त्वादि । एमज्ज श्रुतज्ञानो अने अवधिज्ञानो ने पाणि वक्तव्यता कहवो एतस्मिं विशेष जेहने ज्ञान हुवे तेहने अज्ञान न हुवे जेम ज्ञान तेम अज्ञान पिण कहवा एतस्मिं विशेष जेहने अज्ञान तेहने ज्ञान नहो । जहन्न चक्षुर्दंसण नेरइयासंति । जघन्य चक्षुर्दर्शन नारको ने हे भगवन् केतवा पर्याय कछा हे गौतम ! अनन्ता पर्याय कछा । ते केणे अर्थे हे भगवन् इम कछो जघन्य चक्षुर्दर्शन नारको ने अनन्ता पर्याय कछा हे गौतम जघन्य चक्षुर्दर्शन नारको ने जघन्य चक्षुर्दर्शन नारको द्रव्यार्थे करो तुल्य प्रदेमार्थे करो पणि तुल्य अवगाहनाये करो चतुःस्थः

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

जावनीयानि प्रायः समानगमत्वात्, जघन्यावगाहनादिपृथिव्यादिसूत्रे - स्थित्या त्रिस्थानपतितत्वं संख्येयवर्षायुक्तत्वात्, एतच्च प्रागेव सामान्यपृ

णवक्रिए । वन्तगंधरसफासपज्जवेहिं तिहिं नाणेहिं तिहिं अन्ताणेहिं ठठाणवक्रिए । चरकुदंसणपज्जवेहिं तुल्ले । अचरकुदंसणपज्जवेहिं उहिदंसणवज्जवेहिं ठठाणवक्रिए । एवं उक्कोसचरकुदंसणीवि । अजहसमणुक्कोसचरकुदंसणीवि एवंचेव नवरं सठाणे ठठाणवक्रिए । एवं अचरकुदंसणीवि उहिदंसणीवि । जहसोगाहणगाणं जंते ! असुरकुमाराणं केवइया पज्जवा पसत्ता ? गोयमा ! अणंता पज्जवा पसत्ता । से केणठेणं जंते ! एवं वुच्चइ-जहसोगाहणगाणं असुरकुमाराणं अणंता पज्जवा पसत्ता ? गोयमा ! जहसोगाह

न्यचतुर्दशनिर्णयिको जघन्यचतुर्दशनिर्णयिकस्य द्रव्याथंतया तुल्यः प्रदेयार्थतया तुल्योऽवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः । स्थितौ चतुःस्थानपतितः । वर्णगन्धरसस्पर्शपर्यवैस्त्रिजिज्ञानैस्त्रिजिरज्ञानैः षट्स्थानपतितः । चतुर्दशनपर्यवैस्तुल्योऽचतुर्दशनपर्यवैरवधिदर्शनपर्यवैः षट्स्थानपतितः । एवमुत्कृष्टचतुर्दशनिर्णयि । अजघन्यानुकर्षचतुर्दशनिर्णयैर्वै नवरं स्वस्थाने षट्स्थानपतिताः । एवमचतुर्दशन्यपि, अवधिदर्शन्यपि एवं । जघन्यावगाहनकानां जदन्त । असुरकुमाराणां कियन्तः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । अथकेनार्थेन

न पतित, स्थितिने विषे चतुःस्थान पतित बरं गन्ध रस स्पर्श पर्याये करी चण ज्ञाने करी चण अज्ञाने करी षट्स्थान पतित हुवे चतुर्दशन पर्याये करी तुल्य अचतुर्दशन पर्याये करी अवधिदर्शन पर्याये करी षट्स्थान पतित हुवे । एवं उक्कोस चरकुदंसणीवित्ति । एमज उक्कोस चतुर्दशनो पणि कहवो मध्यम चतुर्दशनो ने पणि एमज कहवो एतलो विशेष स्वस्थान ने विषे षट्स्थान पतित हुवे । एवं अचरकुदंसणीवि । अचतुर्दशनो पणि एमज कहवो । जहसोमाइणगाणं भते असुरकुमाराणंति । जघन्य अवगाहना ना असुरकुमारने हे भगवन् केतला पर्याय कछा प्र० उत्तर हे गौतम अनन्ता पर्याय कछा । ते कीणे अर्थे हे भगवन् इस कछा जघन्य अवगाहना ना असुरकुमारने अनन्ता पर्याय कछा प्र० उत्तर

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

णए असुरकुमारे जहसोगाहणगस्स असुरकुमारस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उग्गाहणठयाए तुल्ले
ठिईए चउठाणवट्ठिए । वस्सादीहिं ठठाणवट्ठिए । आग्निणिबोहियनाणसुयनाणलुहिनाणपज्जवेहिं तिहिं
नाणेहिं तिहिं अन्ताणेहिं तिहिं दंसणेहिय ठठाणवट्ठिए । एवं उक्कोसोगाहणएवि । एवं अजहस्समणुक्को
सोगाहणएवि नवरं उक्कोसोगाहणएवि असुरकुमारठितीए चउठाणवट्ठिए । एवं जाव थणियकुमारो ।
जहन्तोगाहणगाणं जंते ! पुढविकाइयाणं केवइया पज्जवा पस्सत्ता ? गोयमा ! अणंता पज्जवा पस्सत्ता ।

जदन्त ! जघन्यावगाहनकानामसुरकुमाराणामनन्ताः पर्यवाः प्रज्जप्ताः ? गौतम ! जघन्यावगाहनकोऽसुरकुमारो जघन्यावगाहनकस्यासुरकुमारस्य
द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्योऽवगाहनार्थतया तुल्यः । स्थितौ चतुःस्थानपतितः । वर्षादिजिः षट्स्थानपतितः । आग्निनिबोधिक
ज्ञानश्रुतज्ञानावधिज्ञानपर्यवैस्त्रिजिज्ञानैस्त्रिजिरज्ञानैस्त्रिजिर्दर्शनैः षट्स्थानपतितः । एवमुत्कर्षावगाहनकोऽपि । एवमजघन्यानुत्कर्षावगाह
नकोऽप्यसुरकुमारस्थितौ चतुःस्थानपतितः । एवं यावत्स्तनितकुमारः । जघन्यावगाहनकानां जदन्त ! पृथिवीकायिकानां कियन्तः पर्य
वाः प्रज्जप्ताः ? गौतम ! अनन्ताः पर्यवाः प्रज्जप्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते-जघन्यावगाहनकानां पृथिवीकायिकानामनन्ताः पर्यवाः

हे गौ० जघन्य अवगाहना नो असुरकुमार जघन्य अवगाहना ना असुर कुमारेने द्रव्यार्थे तुल्य प्रदेशार्थे पणि तुल्य अवगाहना थो तुल्य के । स्थिति
थो चतुःस्थान पतित के । वर्षादिके करी षट्स्थान पतित कहवो । आग्निनिबोधिक ज्ञान श्रुतज्ञान अवधिज्ञान पर्याये करी तीन ज्ञान तीन अज्ञान
तीन दर्शने करी षट्स्थान पतित हुवे । एव उक्कोसोगाहणएवि । एमज उक्कट अवगाहना नो असुरकुमार कहवो । एमज मध्यम असुरकुमारेने क
हवो एतको विशेष उक्कट अवगाहना नो असुरकुमार स्थितिथे चतुस्थान पतित एमज यावत्स्तनित कुमार लगे कहवो । जहन्तोगाहणमां भते पुढ
विकाइयाणंति । जघन्य अवगाहना ना पृथिवीकायिक ने हे भगवन् केतवा पर्याय कइया १ गौतम ! अनन्ता पर्याय कइया । तेह केणे अर्थ हे भगवन्

॥ २५३ ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

पृथिवीकायिकसूत्रे जावितं पर्यायचिंतायामज्ञाने एवमत्यन्तानुत्पन्नमलक्षणं वस्तुन्ये ननु ज्ञाने तेषां सम्यक्त्वस्पर्शापि तेषु मध्ये सम्यक्त्वसहितस्य चोत्पा

से केणठेणं जंते ! एवं बुद्धि-जहन्तो गाहणगाणं पुढविकाइयाणं अणंता पज्जवा पसुत्ता ? गोयमा ! जह
सो गाहणए पुढविकाइए जहन्तो गाहणगस्स पुढविकाइयस्स दवुठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले । उग्गाहण
ठयाए तुल्ले । ठितीए तिठाणवणिए । वन्नगंधरसफासपज्जवेहिं दोहिं अखाणेहिं अचखुदंसणपज्जवेहिय
वठाणवणिए । एवं उक्कोसो गाहणएवि । अजहसमणुक्कोसो गाहणएवि एवंचेव नवरं सठाणे चउठाणव
णिए । जहन्तठितीयाणं जंते ! पुढविकाइयाणं पुच्छा , गोयमा ! अणंता पज्जवा पसुत्ता । से केणठेणं

प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! जघन्यावगाहनकः पृथिवीकायिको जघन्यावगाहनकस्य पृथिवीकायिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्योऽवगाह
नार्थतया तुल्यः स्थितौ त्रिस्थानपतितः, वर्णगन्धरसस्पर्शपर्यवैर्द्रव्यामज्ञानान्यामचक्षुर्दर्शनपर्यवैश्च पटस्थानपतितः । एवमुत्कर्षावगाह
नकपृथिवीकायिकोपि । अजघन्यानुत्कर्षावगाहनकपृथिवीकायिकोप्येव नवरं स्वस्थाने चतुःस्थानपतितः । जघन्यस्थितिकानां जदन्त !
पृथिवीकायिकानां पृच्छा' गौतम । अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त । एवमुच्यते-जघन्यस्थितिकानां पृथिवीकायिकानामन

इमं कक्षा जघन्य अवगाहना ना पृथिवीकायिके ने अनन्ता पर्याय कक्षा प्र० ६० हे गौतम जघन्य अवगाहना ना पृथिवीकायिक जघन्य अवगा
हना ना पृथिवीकायिक ने द्रव्यार्थे करो तुल्य प्रदेशार्थे करो पणि तुल्य अवगाहनाय करो पणि तुल्य हे । स्थितिये करो त्रिस्थान पतित कहवो स
ख्यातवर्ष आयुपणा यकी । वर्णं गंध रस फरस पर्याये करो दोय अज्ञाने करो अचक्षुर्दर्शन पर्याये करो पटस्थान पतित कहवो । एवं उक्कोसो गाहण
विति । एम उक्कोस अवगाहना ना पृथिवी कायिकने आलायो कहवो । अजहस मणुक्कोसएवि एवंचेवति । मध्यम अवगाहना ना पृथिवीकायिक ने
पणि एमज कहवो एतसो विशेष स्वस्थाने चतुस्थान पतित हे । जहणठितीयाणं पुढविकायियाणंति । जघन्य स्थितिना पृथिवीकायिकने हे भगवन्

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

जन्ते ! एवं वुञ्चइ—जहन्नठितीयाणं पुढविकाइयाणं अणन्ता पज्जवा पसन्ता ? गोयमा ! जहस्यठितीए पु
ढविकाइए जहस्यठितीयस्स पुढविकाइयस्स दह्ठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उगाहणठयाए चउठाणवफिए
ठिडंए तुल्ले । वस्यगंधरस्सफासपज्जवेहिं मतिअन्ताणसुयअन्ताणअचस्कुदंसणपज्जवेहिय ठठाणवफिए एवं
उक्कांसठितीएवि । अजहन्नमणुक्कोसठितीएवि एवंचेव णवरं सठाणे तिठाणवफिए । जहन्नगुगकालयाणं
जन्ते ! पुढविकाइयाणं पुच्छा, गोयमा ! अणन्ता पज्जवा पसन्ता । से केणठेणं जन्ते ! एवं वुञ्चइ—जहन्न

न्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम । जघन्यस्थितिकः पृथिवीकायिको जघन्यस्थितिकस्य पृथिवीकायिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्यो
ऽवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः । स्थितौ तुल्यः । वस्यगन्धरस्सपर्यवैर्मत्यज्ञानश्रुताज्ञानाचनुदर्शनपर्यवैश्च षट्स्थानपतितः । एवमुत्कर्षस्थि
तावपि । अजघन्यानुत्कर्षस्थितावप्येव नैव नवरं स्वस्थाने त्रिस्थानपतितः । जघन्यगुणकालकानां ज० । पृथिवीकायिकानां पृच्छा, गौतम !
अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । अथ कतार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते—जघन्यगुणकालकानां पृथिवीकायिकानामनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! जघ

केतला पर्याय प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्यस्थितिना पृथिवीकायिक ने अनन्ता पर्याय कक्षा । तेह केणे अर्थ हे भगवन् इस कक्षा जघन्य स्थितिना पृ
थिवीकायिक ने अनन्ता पर्याय कक्षा प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्यस्थिति ना पृथिवीकायिक जघन्यस्थितिक पृथिवीकायिक ने द्रव्यार्थ करौ तुल्य प्र
देशार्थ करौ पणि तुल्य अवगाहनार्थ करौ चतुस्थान पतित कहवो । स्थितिने विषे तुल्य । वस्य गंध रस फरस पर्याये करौ मति अज्ञान श्रुत अज्ञान अ
चनुदर्शन पर्याये करौ षट्स्थान पतित कहवो । एवमुक्कोसठितीएविति । एमज उत्कृष्ट स्थितिना पृथिवीकायिक ने कहवो । अजहस्यमणुकोसठितीएवि
एवं चेविति । मध्यमस्थिति मा नारकी ने पणि एमज कहवो एतलो विशेष स्वस्थान ने विषे त्रिस्थान पतित । जहस्यगुणकालयाणं भते पुढविकाइया
णं ति । जघन्य गुण कालक पृथिवी कायिकने हे भगवन् केतला पर्याय कक्षा प्र० ८० हे गौतम अनन्ता पर्याय कक्षा । तेह केणे अर्थ हे भगवन् इस

॥ भूत ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

गुणकालगाणं पुढविकाइयाणं अणंता पज्जवा पसत्ता ? गोयमा ! जहन्तगुणकालए पुढविकाइए जहन्तगुणकालगस्स पुढविकाइयस्स दव्ठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उग्गाहणठयाए चउठाणवफिए । ठि तीए तिठाणवफिए । कालवस्सपज्जवेहिं तुल्ले अवसेसेहिं वस्सगंधरसफासपज्जवेहिं ठठाणवफिए । दोहिं अन्नाणेहिं अचस्कुदंसणपज्जवेहिय ठठाणवफिए । एवं उक्कोसगुणकालएवि । अजहस्समगुक्कोसगुणकाल एवि एवंचेव णवरं सठाने ठठाणवफिए । एवं पंचवन्ता दोग्घा पंचरसा अठफासा जणियत्ता । जह स्समइअन्ताणीणं जंते ! पुढविकाइयाणं पुच्छा , गोयमा ! अणंता पज्जवा पसत्ता । से केगठेणं जंते !

न्यगुणकालकः पृथिवीकायिको जघन्यगुणकालकस्य पृथिवीकायिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्यो वगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः । स्थितौ त्रिस्थानपतितः । कालवर्णपर्यवै स्तुल्यो अवशेषैर्वर्णगन्धरसस्पर्शपर्यवैः षट्स्थानपतितः । द्वाभ्यामज्ञानाभ्यामवलुर्दशनपर्यवै अ षट्स्थान पतितः । एवमुत्कर्षगुणकालकोपि । अजघन्यानुत्कर्षगुणकालकोप्येवं चैव नवरं स्वस्थाने षट्स्थानपतितः । एवं पंच वर्णा द्वौ गन्धौ पञ्च रसा अष्टौ स्पर्शा जणितव्याः । जघन्यमत्यज्ञानिनां जदन्त ! पृथिवीकायिकानां पुच्छा , गौतम ! अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । अथकेनार्थेन जदन्त !

कक्षा—जघन्यगुण कालक पृथिवीकायिक ने अनन्ता पर्याय कक्षा प्रश्न उत्तर हे गौतम जघन्यगुणकालक पृथिवीकायिक जघन्यगुणकालक पृथिवी कायिक ने द्रव्यार्थे करी तुल्य प्रदेशार्थे करी तुल्य अवगाहनार्थे करी चतुस्थान पतित के । स्थितिने विषे त्रिस्थान पतित । कालवर्ण पर्याय करी तुल्य अवशेष वर्ण गंध रस फरस पर्याय करी षट्स्थान पतित । दो अज्ञाने करी अचक्षुर्दशन पर्याय करी षट्स्थान पतित कहवो । एवं उक्कोसगुणकालएवि ति । एमज उत्कर्षगुणकालक ने पणि वक्तव्यता कहवो । अजहस्समगुक्कोसगुणकालएविति । मध्यमगुण कालकने पणि एमज जाणवो एतलो विशेष स्वस्थाने षट्स्थान पतित हुवे । एवं पंच वर्णा दो गंधा इति । एस्स पांच वर्ण दोय गंध पांच रस आठ फरस भणवा । जहस्समइअन्ताणीणं भंते पुढवि

एवं बुद्धि-जहन्ममतिश्चान्नाणीपुठविकाइए जहन्ममतिश्चान्नाणिणस्स पुठविकाइयस्स दव्वठयाए तुल्ले पदे
सठयाए तुल्ले ठगाहणठयाए चउठाणवळिए । छितीए तिठाणवळिए वत्तगंधरसफासपज्जवेहिं ठठाणव
वळिए । मतिश्चान्नाणपज्जवेहिं तुल्ले सुयश्चान्नाणपज्जवेहिं अचरकुदंसणपज्जवेहिं ठठाणवळिए । एवं उक्को
समतिश्चान्नाणीवि । अजहस्समणुक्कोसमतिश्चान्नाणीवि एवंचेव नवरं सठाणे ठठाणवळिए एवं सुयश्चा
णीवि । अचरकुदंसणीवि एवंचेव । एवं जाव वणस्सइकाइया । जहस्सोगाहणमाणं जंते ! बेइंदियाणं पुच्छा ,

एवमुच्यते-जघन्यमत्यज्ञानिपृथिवीकायिकानामनन्ताः पर्यायाः प्रज्ञप्ताः १ गौतम । जघन्यमत्यज्ञानिपृथिवीकायिकी जघन्यमत्यज्ञानिपृथिवीका
यिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्योऽवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः । स्थितौ त्रिस्थानपतितः । वर्णरसस्पर्शपर्यवैः षट्स्थान
नपतितः मत्यज्ञानपर्यवैस्तुल्यः श्रुत्यज्ञानपर्यवैरचक्षुदर्शनपर्यवैः षट्स्थानपतितः । एदमुत्कर्षमत्यज्ञान्यपि । अजघन्यानुत्कर्षमत्यज्ञान्यप्येवं चैव
नवरं स्वस्थाने षट्स्थानपतितः । एवं श्रुताज्ञान्यपि । अचक्षुदर्शन्यप्येवं चैव । एवं यावदुत्तरपतिकायिकः । जघन्यावगाहनकानां जदन्त । द्वी

काइयाणंति । जघन्यमति अज्ञानो पृथिवीकायिक नो प्रश्न उत्तर हे गौतम अनन्ता पर्याय कइया । तेह केणे अर्थ हे भगवन् इम कइया जघन्यमति
अज्ञानो पृथिवी कायिकने अनन्ता पर्याय प्र० ८० हे गौतम जघन्य मतिअज्ञानो पृथिवी कायिक जघन्य मति अज्ञानो पृथिवी कायिकने द्रव्यार्थ
करो तुल्य प्रदेशार्थे करो तुल्य अवगाहनार्थे करो चतुस्थान पतित । स्थितिने विषे त्रिस्थान पतित । वर्ण रस रस स्पर्श पर्याये करो षट्स्थान पतित ।
मति अज्ञान पर्याये करो तुल्य । श्रुत अज्ञान पर्याये करो अक्षुदर्शन पर्याये करो षट्स्थान पतित । एवं उक्कोसमणुक्कोसमतिश्चान्नाणीवि । एमज एतको मति
अज्ञानो पणि जाणवो । अजहस्समणुक्कोसमतिश्चान्नाणीवि । मध्यम मति अज्ञानो पृथिवी कायिक पणि एमज एतको विशेष स्वस्थाने षट्स्थान पतित ।
एवं सुवनाणीविति । एमज श्रुतज्ञानो पणि जाणवो । अचक्षुदर्शनीवि एवंचेव । अचक्षुदर्शनो पणि एमज जाणवो । एवं जाववणस्सइकाइयति । एम

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

दासम्भवात् “उजयाज्ञावो पुढवाडयसुइतिवचनात्” अतएवैतदेवोक्तमत्र-दोहिंअन्नाणेहिं इति ॥ जघन्यावगाहनद्वीन्द्रियसूत्रे ॥ दोहिं नाणेहिं दोहिं अन्नाणेहिं इति ॥ द्विन्द्रियाणां हि कषाञ्चित् अपर्याप्तावस्थायां सास्वादनसम्यक्त्वमवाप्यते सम्यग्दृष्टे च ज्ञाने लभ्यते शेषाणां मज्ज्ञानं तत उक्तं-द्वाज्यां ज्ञानाज्यां द्वाज्या मज्ज्ञानाज्यामिति, उत्कृष्टावगाहनायां त्वपर्याप्तावस्थाया अज्ञावात्, सासादनसम्यक्त्वं नावाप्यते तत स्तत्र ज्ञाने नवक्तव्ये तथा चाह-

१ गोयमा ! अणंता पज्जवा पसुत्ता । से केणठेणं जंते ! एवं वुच्चइ-जहसोगाहणगाणं वेइंदियाणं अणंता पज्जवा प० १ गोयमा ! जहसोगाहणए वेइंदिए जहसोगाहणगरुस वेइंदियरुस दव्ठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले । उगाहणठयाए तुल्ले । छितीए तिठाणवट्टिए । वसुगंधरसफासपज्जवेहिं दोहिं नाणेहिं दोहिं अस्साणेहिं अचस्कुदंसणपज्जवेहिं उठाणवट्टिए । एवं उक्कोसोगाहणएवि नवरं णाणा नत्थि । अ

न्द्रियाणां पृच्छा, गीतम ! अनन्ताः पर्ययाः प्रज्ञप्ताः । अथकेनार्थेन जदन्त । एवमुच्यते-जघन्यावगाहनकालां द्वीन्द्रियाणामनन्ताः पर्ययाः प्रज्ञप्ताः १ गीतम ! जघन्यावगाहनको द्वीन्द्रियो जघन्यावगाहनकस्य द्वीन्द्रियस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्योवगाहनार्थतया तुल्यः, स्थितौ त्रिस्थानपतितः । वर्णगन्धरसस्पर्शपर्यवै द्वाज्यां ज्ञानाज्यां द्वाज्यां अज्ञानाज्यां अचक्षुर्दर्शनपर्यवैः षट्स्थानपतितः । एवमुत्कर्षावगाह

यावत् वनस्पतिकाय लगे सर्वं जायवा । जहसोगाहणगाणं वेइंदियाणंति । जघन्य अवगाहना ना वेइंदियनो प्रश्न उत्तर हे गीतम अनन्ता पर्याय क ह्या । ते केणे अर्थे हे भगवन् इत्य कल्लो जघन्य अवगाहना ना वेइंद्री ने अनन्ता पर्याय प्रश्न उत्तर हे गीतम जघन्य अवगाहना ना वेइंद्री जघन्य अवगाहना ना वेइंद्रिय ने द्रव्यार्थे करी तुल्य प्रदेशार्थे करी तुल्य अवगाहनार्थे करी तुल्य स्थितिने विषे त्रिस्थान पतित । वर्ण गंध रस फल पर्याय करी दोय ज्ञान दोय अज्ञान अचक्षुदर्शन पर्याये करी षट्स्थान पतित । एवं उक्कोसोगाहणएवि । एम उत्कृष्ट अवगाहना नो द्वीन्द्रिय पणि एतलो विशेष ज्ञान नथी । अजहन्न मणुक्कोसोगाहणए जहा जहसोगाहण एत्ति । मध्यम अवगाहना नो वेइंद्री जिम जघन्य अवगाहना ना वेइंद्री एतलो

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

एवं उक्तोऽसितो ग्राहणाएवि नवरं नास्ति न त्विति ॥ तथा अजघन्योऽवगाहना किल प्रथमसमयादूर्ध्वं भवति इति अपर्याप्तावस्थायामपि तस्यासंभवात् सासादनसम्पत्तवतां ज्ञाने अन्येषां चाज्ञाने इति, ज्ञाने चाज्ञाने च वक्तव्ये ब्रह्मावाह-अजहन्नुक्तोऽसितो ग्राहणाए जहा जहन्तो ग्राहणाए इति तथा जघन्यस्थितिसूत्रे द्वे अज्ञाने एव वक्तव्ये न तु ज्ञाने यतः सर्वजघन्यस्थितिको लब्ध्यपर्याप्तको ज्ञवति न च लब्ध्यपर्याप्तकेषु मध्ये सासादनसम्पत्तिरूपपद्यते किं कारणमिति चेदुच्यते लब्ध्यपर्याप्तको हि सर्ववर्त्तिष्ठः सासादनसम्पत्तिश्च मनाक्शुभपरिणामस्ततः स तेषु मध्ये नोत्पद्यते

अहसमणुक्तोऽसितो ग्राहणाए जहा जहसो ग्राहणाए णवरं स्रष्टाणे उगाहणाए च उठाणवह्निः । अहस्रितीयाणं जंते वेङ्गदियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता पज्जवा पससन्ता । से केणठेणं जंते एवं बुद्धिजहस्रितीयाणं वेङ्गदियाणं अणंता पज्जवा पससन्ता गोयमा ! जहस्रितीये वेङ्गदि ए जहस्रितीयस्स वेङ्गदियस्स दन्तुठया ए तुल्ले पदेस्रितीये तुल्ले उगाहणठयाए च उठाणवह्निः । ठितीये तुल्ले । वस्रिगंधरसफासपज्जवेहिं दोहिं

नकोपि नवरं ज्ञानानि न सन्ति । अजघन्यानुत्कर्षावगाहनको यथा जघन्यावगाहनको नवरं स्वस्थाने ऽवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः । जघन्यस्थितिकानां जदन्त ! द्वीन्द्रियाणां पुच्छा, गौतम ! अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते-जघन्य स्थितिकानां द्वीन्द्रियाणामनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौ० । जघन्यस्थितिको द्वीन्द्रियो जघन्य स्थितिकस्य द्वीन्द्रियस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतयापि तुल्योऽवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः । स्थित्या तुल्यो वर्षमन्थरसस्पर्शपर्यवैर्द्वान्यामज्ञानान्यामचक्षुर्दर्शनपर्यवैः षट्स्थानपतितः । एव

विशेष स्वस्थाने अवगाहनाये करो चतुःस्थान पतित । जहन्न ठितीयाणति । जघन्न स्थितिक वेङ्गद्री ने हे भगवन् केतव्या पर्याय प्रश्न उत्तर हे गौतम अनन्ता पर्याय । तेह केणे अर्थ हे भगवन् इम कच्छा जघन्य स्थितिक वेङ्गद्री ने अनन्ता पर्याय हे गौतम जघन्य स्थितिक वेङ्गद्री जघन्य स्थिति ना वेङ्गद्री ने द्रव्यार्थ करो तुल्य प्रदेशार्थ करो तुल्य अवगाहनाये करो चतुःस्थान पतित । स्थितये करो त्रिस्थान पतित । वर्ष मन्थर स स्पर्श पर्याय

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

तेनाज्ञाने एव सन्त्यते न ज्ञाने उत्कृष्टस्थितिषु पुनर्मध्ये सासादनसम्यक्कसहितोप्युत्पद्यते इति तत्सूत्रे ज्ञाने ऽज्ञाने च वक्तव्ये तथाचाह-एवं उक्तो

अन्ताणेहिं अक्षरकुदंसणपञ्जवेहिं ठठाणवन्निए । एवं उक्तोसठ्ठितीएवि नवरं दो नाणा अप्पहिया । अ
जहम्मणुक्तोसठ्ठितीए जहा उक्तोसठ्ठितीए नवरं ठितीए तिठाणवन्निए । जहम्मणुकालयाणं जंते ! वेइं
दियाणं पुच्छा , गोयमा ! अणंता पज्जवा पम्मत्ता । से केणठेणं जंते ! एवं बुद्ध-जहम्मणुकालयाणं
वेइंदियाणं अणंता पज्जवा पम्मत्ता ? गोयमा ! जहम्मणुकालए वेइंदिए जहम्मणुकालगस्स वेइंदियस्स
दव्वठयाए तुल्ले पदेसव्वयाए तुल्ले उग्गाहणव्वयाए चउठाणवन्निए ठितिए तिठाणवन्निए । कालवस्सपज्जवेहिं

मुत्कर्षस्थितिकोपि । नवरं द्वे ज्ञानेऽन्यधिके । अजघन्यानुत्कर्षस्थितिको यथोत्कर्षस्थितिको नवरं स्थित्या त्रिस्थानपतितः । जघन्यगुणका
सकामां द्वीन्द्रियाणां पुच्छा । गीतम् । अक्षताः पर्ययाः प्रज्ञप्ताः । सत्कर्णार्थेन जदन्त । एवमुच्यते-जघन्यगुणकालकानां द्वीन्द्रियाणामनन्ताः पर्य
याः प्रज्ञप्ताः ? गीतम् । जघन्यगुणकालको द्वीन्द्रियो जघन्यगुणकालकस्य द्वीन्द्रियस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्यो बगाहनार्थतया
चतुःस्थानपतितः । स्थित्या त्रिस्थानपतितः । कालवर्णपर्यवे स्तुत्योऽवशेषे वर्णगन्धरसस्पर्शपर्यवे हान्यां ज्ञानाज्यां ह्याज्यामज्ञानाज्यामचक्षुर्दं

ये करो दोस अज्ञान अने अचक्षुदर्शन पर्याये करो पट्स्थान पतित । एवं उक्तोसठ्ठितीएवि । एमज उत्कृष्ट स्थितिक पण जाबवो एतलो विशेष दोस
ज्ञान अधिक । अजहम्मणुक्तोसठ्ठितीए जहा उक्तोसठ्ठिती । मध्यम स्थितिक जेम उत्कृष्ट स्थितिक एतलो विशेष स्थितिये करो त्रिस्थान पतित । जह
म्मणुकालयावति । जघन्यगुण कालक वेइन्द्रो नो प्रत्य उत्तर हे गीतम् अनन्ता पर्याय कछा । तेह कंके अर्थे हे भगवन् इम कछा-जघन्य गुण का
लक वेइन्द्रो ने अनन्ता पर्याय कछा अ० ४० हे गीतम् जघन्य गुण कालक वेइन्द्रो जघन्यगुण कालक वेइन्द्रोने द्रव्यार्थे तस्य प्रदेशार्थे करो तस्य अ
वगाहनाये करो चतुःस्थान पतित । स्थितिये करो त्रिस्थान पतित । कालवर्ण पर्याये करो तस्य, अवशेष वर्ण गंध रस फरस पर्याये करो वे ज्ञाने क

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

सठिईगवि नवरं दोनाया अण्हिया इति ॥ एवमेवाजघन्योत्कृष्टस्थितिमूत्रमपि वक्तव्यं, जावसूत्राणि पाठसिद्धानि । एवं त्रीन्द्रिय, चतुरिन्द्रि

तुल्ये अत्रसेसेहिं वन्तगंधरसफासपञ्जवेहिं दोहिं नाणेहिं दोहिं अन्ताणेहिं अत्रकुइंसणपञ्जवेहिं लहान
वहिए । एवं उक्कोसगुणकालएवि । अजहन्तमणुक्कोसगुणकालएवि एवंचेव नवरं सहाणे लहानवहिए ।
एवं पंच वखा दो गंधा पंच रसा अठ फासा जाणियह्या । जहन्ताजिनिबोहियनाणीं जंते ! वेइंदियणं
केवडया पञ्जवा पसह्या ? गोयमा ! अणंता पञ्जवा पसह्या । से केणठेणं जंते ! एवं धुइइ - ? गोयमा !
जहन्ताजिनिबोहियनाणी वेइंदिए जहन्ताजिनिबोहियनाणी वेइंदियस्स दह्ठयाए तुल्ये पदेसठयाए तुल्ये

शनपर्यवेः षट्स्थानपतितः । एवमुत्कर्षगुणकालकोपि । अजघन्यानुत्कर्षगुणकालकोप्येवं चैव नवरं स्वस्थाने षट्स्थानपतितः । एवं पञ्च वर्णा
द्वौ गन्धौ पञ्च रसा अष्टौ स्पर्शा अखितव्याः । जघन्याजिनिबोधिकज्ञानिनां जदन्त । द्वीन्द्रियाणां कियन्तः पर्येवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम । अन
न्ताः पर्येवाः प्रज्ञप्ताः । अथ कनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते—जघन्याजिनिबोधिकज्ञानिनां द्वीन्द्रियाणामनन्ताः पर्येवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम । जघ
न्याजिनिबोधिकज्ञानी द्वीन्द्रियो जघन्याजिनिबोधिकज्ञानिद्वीन्द्रियस्य द्रव्याथंतया तुल्यः प्रदेशाथंतया तुल्योदगाहनार्थंतया चतुःस्थानपति

रो वे अज्ञाने करो अने अचक्षुदशन पर्याये करो षट्स्थान पतित । एवं उक्कोसगुणकालएविति । एमज उक्कट गुण कालक पय कहवो । अजहन्तमणु
कोसगुणकालएविति । अजघन्य अनुत्कृष्ट एतले मध्यम गुण कालक वेइन्द्रिय ने पणि एमज कहवो एतलो विशेष स्वस्थान ने बिषे षट्स्थान पतित ।
एम पांच वखं वे गंध पांच रस आठ फरस कहवा । जहन्ता जिनिबोहियनाणीं भतेति । जघन्य आभिनिबोधिक ज्ञानी ने हे भगवन् वेइन्द्रिय ने के
तला पर्याय कह्या गौतम अनन्ता पर्याय कह्या । तेइ केणे अर्थ हे भगवन् इम कह्या—जघन्य आभिनिबोधिक ज्ञानो वेइन्द्रो ने अनन्ता पर्याय कह्या ।
प्र० उ० हे गौतम जघन्य आभिनिबोधिक ज्ञानो वेइन्द्रिय जघन्य आभिनिबोधिकज्ञानो वेइन्द्रिय ने द्रव्यार्थ करो तुल्य प्रदेशार्थ करो तुल्य उदगाहना

॥ टीका ॥

॥ अ० ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

सुगाहणठयाए चउठाणवक्रिए । ठिईए तिठाणवक्रिए । बसगंधरसफासपज्जवेहिं ठठाणवक्रिए । आनि
णिबोहियनाणपज्जवेहिं तुल्ले । सुयनाणपज्जवेहिं ठठाणवक्रिए अचकुदंसणपज्जवेहिं ठठाणवक्रिए । एवं
उक्कोसाज्जिणिबोहियनाणीवि । अजहन्मणुक्कोसाज्जिनिबोहियनाणीवि एवंचेव नवरं सठाणे ठठाणवक्रिए
एवं सुयनाणीवि । सुयअन्ताणीवि । मतिअन्ताणीअचकुदंसणीवि नवरं जत्थ नाणा तत्थ अन्ताणा नत्थि
जत्थ अन्ताणा तत्थ नाणा नत्थि । जत्थ दंसणं तत्थ नाणावि अस्साणावि । एवंचेव तेइंदियाणवि । एवं

तः । स्थित्या त्रिस्थानपतितः । वर्णगन्धरसस्पर्शपर्यवैः षट्स्थानपतितः । आग्निनिबोधिकज्ञानपर्यवैः स्तुत्यः श्रुतज्ञानपर्यवैः षट्स्थानपति
तः । अचक्षुर्दृशनपर्यवैः षट्स्थानपतितः । एव मुत्कर्षाज्जिनिबोधिकज्ञान्यपि । अजघन्यानुत्कर्षाज्जिनिबोधिकज्ञान्यप्येवं चेव नवरं, स्वस्था
ने षट्स्थानपतितः । एवं श्रुतज्ञान्यपि । श्रुताज्ञान्यपि । मत्तज्ञान्यपि । अचक्षुर्दशन्यपि । नवरं यत्र ज्ञानानि तत्राज्ञानि नसन्ति । यत्रा
ज्ञानानि तत्र ज्ञानानि न सन्ति । यत्र दर्शनं तत्र ज्ञानान्यपि अज्ञानान्यपि । एवं चेव त्रीन्द्रियाण्यपि । चतुरिन्द्रियाण्यप्येव ज्वैव नवरं चक्षु

ये करो चतुःस्थान पतित । स्थितिये करो त्रिस्थान पतित । वर्ण गन्ध रस स्पर्श पर्याये करो षट्स्थान पतित । आग्निनिबोधिकज्ञान पर्याये करो तुल्य,
श्रुतज्ञान पर्याये करो षट्स्थान पतित । अचक्षु दर्शन पर्याये करो षट्स्थान पतित । एवं उक्कोसाभिणिबोहियनाणीवि । एम उक्कट आभिनि बोधिक
ज्ञानी पणि जाणवो । अजहन्मणुक्कोसाभिणिबोहियत्ति । अजघन्य अनुत्कर्ष एतले मध्यम आभिनिबोधिक ज्ञानी ने पणि एमज एतलो विशेष स्व
स्थान ने विषे षट्स्थान पतित । एवं सुयनाणीवि स्व अस्साणीवि मति अस्साणीवि । एमज श्रुतज्ञानी ने तथा श्रुत अज्ञानी ने तथा मति अज्ञानी
ने पण जाणवो । अचक्षुर्दसणीति । अचक्षु दर्शनी पणि एमज एतलो विशेष जिहां ज्ञान हुवे तिहा अज्ञान न हुवे, जिहा अज्ञान हुवे तिहां ज्ञान
न हुवे, जिहा दर्शन हुवे तिहा ज्ञान एवे अज्ञान पण वेहं हुवे । एवं चेव तेइंदियाणवि । तेरिन्द्री पणि एमज जाणवो । चतुरिन्द्रियाणवि एवं चेव

या अपि वक्तव्या नवरं, चतुरिन्द्रियाणां चतुर्दशनमधिकमन्यथा चतुरिन्द्रियत्वाऽयोगादिति तेषां चतुर्दशनविषयमपि सूत्रं वक्तव्यं जघन्यावगाहनतिर्बन्धकपञ्चेन्द्रियसूत्रे-ठिईएतिठावक्रिइइति ॥ इह तिर्यग्पञ्चेन्द्रियसङ्ख्येयवर्षायुक्त एव जघन्यावगाहनो जवति नो सङ्ख्येयवर्षायुक्तः किं कार

चउरिंदियाणवि एवचेव नवरं चस्कुदंसणं अण्णहियं । जहसोगाहणगाणं जंते ! पंचिंदियतिरिक्कजोगियाणं केवइया पज्जवा पससहा ? गोयमा ! अण्णंता पज्जवा पससहा । से केणठेणं जंते ! एवं बुद्ध-जहसो गाहणगाणं पंचिंदियतिरिक्कजोगियाणं अण्णंता पज्जवा पससहा ? गोयमा ! जहसोगाहणए पंचिंदियतिरिक्कजोगिए जहसोगाहणगस्स पंचिंदियतिरिक्कजोगियस्स दद्धयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उगाहणठया ए तुल्ले ठितीए तिठाणवक्रिए । वन्नगंधरसफासपज्जवेहिं दोहिं नाणेहिं दोहिं अस्साणेहिं दोहिं दंसणेहिं

दंशनमन्यधिकं । जघन्यावगाहनकामां जदन्त । पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां कियन्तः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम । अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते-जघन्यावगाहनकामां पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकानामनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम । जघन्यावगाहनकः पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकोजघन्यावगाहनकस्य पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्योऽवगाहनार्थतया तुल्यः । स्थित्या त्रिस्थानपतितः । वर्षगन्धरसस्पर्शपर्यवैर्द्वान्यामज्ञानान्यां द्वाभ्यां ज्ञानान्यां द्वाभ्यां दर्शनाभ्यां षट्स्थानपतितः । उत्पत्त्यावगाहनकोप्येव ज्ञेय

ति । चतुरिन्द्रिय ने षणि एमज एतको विशेष वच्दर्शन अधिको कहवो । जहसोगाहणगाणं भंते पंचिंदियतिरिक्कजोगियाणं केवइया इति । जघन्यावगाहनक हे भगवन् पंचेन्द्रिय तिर्यच्च योनिक ने केवला पर्याय कक्षा प्र० उत्तर हे गौतम अनन्ता पर्याय कक्षा । तेह केणे अर्थे हे भगवन् इम कक्षा—जघन्यावगाहनक पञ्चेन्द्रिय तिर्यच्च योनिक ने अनन्ता पर्याय कक्षा प्र० उत्तर हे गौतम जघन्यावगाहनकपञ्चेन्द्रिय तिर्यच्चयोनिक जघन्यावगाहनक पञ्चेन्द्रिय तिर्यच्च योनिक ने द्रव्यार्थे करो तुल्य प्रदेशार्थे करो तुल्य अवगाहनार्थे करो तुल्य । स्थितिये करो त्रिस्थान पतित । वर्ष गन्ध रस स्पर्श प

॥ टीका ॥

॥ तुल्य ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

अमितिषे दुष्यते-असङ्ख्यवर्षायुकाहि महाशरीराः कङ्ककुक्षिपरिणामत्वात् पुष्टाङ्गराः प्रबलघातूपचया स्तत स्तेषां जूपान् शुक्रनिषेको जवति शुक्रनिषेकानुसारेण च तिर्यङ्मनुष्याखामुत्पत्तिसमये वगाहनेति न तेषां युगलिकानां अघन्यावगाहना लज्यते किन्तु सङ्ख्यवर्षायुषां सङ्ख्यवर्षा युष च स्थित्या त्रिस्थानपतिता एवञ्च जावितं प्राक् तत उक्तस्थित्या त्रिस्थानपतिता इति। दोहिं नाणेहिं दोहिं अन्नाणेहिं इति । जघन्यावगाह नोहि तिर्यक्पञ्चेन्द्रियासङ्ख्यवर्षायुषोऽपर्षाप्नो जवति सोपिषाल्पकायेषु मध्ये समुत्पद्यमानस्ततस्तस्यावधिविजङ्गज्ञानासम्भवात् हे ज्ञाने हे ऽज्ञानं सक्ते । यस्तु विजङ्गज्ञानसङ्घितो नरकादुद्धृत्य सङ्ख्यवर्षायुषेषु तिर्यक्पञ्चेन्द्रियेषु मध्ये समुत्पद्यमानो वक्ष्यते स महाकायेषूत्पद्यमानो द्रष्टव्यो नाल्प कायेषु तथास्वाजाय्या दान्यथाधिकृतसूत्रविरोधः, उत्कृष्टावगाहनतिर्यक्पञ्चेन्द्रियसूत्रे-तिहिं नाणेहिं तिहिं अन्नाणेहिं इति ॥ त्रिजिज्ञानै स्त्रिजि रज्ञानैः षट्स्थानपतिताः त्रीक्ष्णज्ञानानि अथमितिचेदुष्यते-इह यस्य योजनसहस्रशरीरावगाहना स उत्कृष्टावगाहनः सच सङ्ख्यवर्षायुष एव जवति पर्याप्तश्च तेन तस्य त्रीणि ज्ञानानि त्रीक्ष्णज्ञानानि च सम्भवन्ति, स्थित्यापिषासावुत्कृष्टावगाहनः त्रिस्थानपतितः सङ्ख्यवर्षायुषत्वात् । अत्रपन्थो

ठठाणवक्रिए । उक्कोसोगाहणएवि एवंचेय नवरं तिहिं नाणेहिं तिहिं अन्नाणेहिं तिहिं दंसणेहिं ठठा णवक्रिए । जहा उक्कोसोगाहणए तहा अजहसमणुक्कोसोगाहणएवि नवरं उगाहणठितीए चउठाणवक्रिए

नवरं त्रिजिज्ञानै स्त्रिजिरज्ञानै स्त्रिभिर्दर्शनैः षट्स्थानपतितो यथोत्कर्षावगाहनकस्तथाऽजघन्यानुत्कर्षावगाहनकोपि नवरं अवगाहनाय तस्या स्थित्या चतुःस्थानपतितः । अघन्यस्थितिकानां पञ्चेन्द्रियवियोग्योलिकानां जदन्त । कियन्तः पर्यवाः प्रज्जप्ताः ? गीतम । अनन्धाः पर्यवाः प्रज्जप्ताः ।

बायें करी बे ज्ञाने करी बे अज्ञाने करी बे दर्शने करी षट्स्थान पतित हुवे । उक्कोसोगाहणएवि एवं चेवन्ति । उत्कृष्ट अवगाहना ना पंचेन्द्रिय तिर्यक् योनिक ने पञ्च एमज कहबो एतलो विशेष वच ज्ञान वच अज्ञान अने वण दर्शने करी षट्स्थान पतित । जेम उत्कृष्ट अवगाहना नो पंचेन्द्रिय तेम अजघन्य अनुत्कृष्ट अवगाहना नो पंचेन्द्रिय तिर्यक् योनिक पणि जांषबो एतलो विशेष अवगाहनार्थताबे करी चतुःस्थान पतित हुवे । ठितीए षट्ठा

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अर्थ ॥

॥ भाषा ॥

तद्व्यावर्तकसूत्रे-स्थित्या चतुःस्थानपतितो यती जघन्योत्कृष्टावगाहनोऽसङ्ख्येयवर्षाद्युक्तोऽपि लज्यते तत्रोपपद्यते प्रागुक्त्युक्त्या चतुःस्थानपतितत्वं जघन्यस्थितिक्रियार्थकपञ्चेन्द्रियसूत्रे द्वे ऽज्ञाने एव वक्तव्ये नतु ज्ञाने यतीसौ जघन्यस्थितिको लक्ष्यपर्याप्तक एव जवति न तन्मध्ये सासादनसम्यग्दृष्टेरुत्पाद इति । उत्कृष्टस्थितिक्रियार्थकपञ्चेन्द्रियसूत्रे ॥ दो नाणा दो अनाणा इति ॥ उत्कृष्टस्थितिकोऽहं तिर्यक्पञ्चेन्द्रियत्रिपत्योपमस्थितिको

ठितीए चउठाणवहिए । जहस्रठितीयाणं पंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं केवइया पज्जवा पससहा ? गोयमा अणंता पज्जवा पससहा । से केणठेणं जंते ! एवं बुद्धइ-जहस्रठितीयाणं पंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं अणंता पज्जवा पससहा ? गोयमा ! जहस्रठितीए पंचिंदियतिरिक्कजोणिए जहस्रठितीयस्स पंचिंदियतिरिक्कजोणियस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उग्गाहणठयाए चउठाणवहिए । ठितीए तुल्ले । वससगंधरस्स पज्जवेहिं दोहिं अस्साणेहिं दोहिं दंसणेहिं लठाणवहिए । उक्कोसठितीएवि एवंचेव नवरं दोअस्सा

अथकेनार्थेन जदन्त । एवमुच्यते-जघन्यस्थितिकानां पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकानामनन्ताः पर्यवाः प्रज्जप्ताः ? गौतम ! जघन्यस्थितिकः पंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकोजघन्यस्थितिकस्य पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्योऽवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः । स्थित्या तुल्यो वर्णगन्धरसपर्यवे द्वाज्यामस्मानाज्यां द्वाज्यां दर्शनाज्यां षट्स्थानपतितः । उत्कर्षस्थितिकोऽप्येवञ्चैव नवरं द्वे ज्ञाने द्वे अज्ञाने द्वे दर्शने ।

षवहिए । स्थितिं करी चतुःस्थान पतित हुवे । जहस्रठितीयाणं भते पंचेदियतिरिक्कजोणियाणंति । जघन्य स्थितिक पंचेन्द्रिय तिर्यक् योनिक ने हे भगवन् केतला पर्याय कइया प्र० ८० हे गौतम ! जघन्यस्थितिक पंचेन्द्रिय तिर्यक् ने अनन्ता पर्याय कइया तेइ केणे अर्थे हे भगवन् इम कइया जे जघन्य स्थितिक पंचेन्द्रिय तिर्यक् ने अनन्ता पर्याय कइया प्र० ८० हे गौतम जघन्य स्थितिक पंचेन्द्रिय तिर्यक् योनिक जघन्यस्थितिक पंचेन्द्रिय तिर्यक् ने द्रव्यार्थे करी तुल्य प्रदेशार्थे करी तुल्य अने अवगाहनार्थे करी चतुःस्थान पतित हुवे । स्थिति करी तुल्य हुवे, वसं गन्ध रस स्पर्श पर्याये करी वे ज्ञा

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

जवति' तस्य च द्वेऽज्ञाने तावन्नियमेन यदा पुनः षण्मासाविशेषायुर्वैमानिकेषु बद्धायुको जवति तदा तस्य द्वे ज्ञाने लभ्यते' अत उक्तं-द्वे ज्ञाने द्वेऽज्ञाने इति ॥ अजघन्योत्कृष्टस्थितिकृतियं पञ्चन्द्रियसूत्रे-ठिइए चउठाणवक्रिए इति ॥ अजघन्योत्कृष्टस्थितिको हि तिर्यक्पञ्चन्द्रियसङ्ख्यवर्षा युकोपि लभ्यते, असङ्ख्यवर्षायुकोपि समयोनत्रिपत्न्योपमस्थितिकः ततश्चतुःस्थानपतितता जघन्याजिनिबोधिकृतियं पञ्चन्द्रियसूत्रे-ठिइए चउठा

णा दो दंसणा । अजहसमणुक्कोसठितीएवि एवंचेव नवरं ठितीए चउठाणवक्रिए । तिसि नाणा तिसि
अस्माणा तिसि दंसणा । जहसगुणकालगाणं जंते ! पंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं पुच्छा , गोयमा ! अ
णंता पज्जावा प० । से केणठेणं जंते ! एवं बुद्धइ ? गो० ! जहसगुणकालगाणं पंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं
अणंता पज्जावा प० ? गोयमा ! जहसगुणकालए पंचिंदियतिरिक्कजोणिए जहसगुणकालगस्स पंचिंदि

अजघन्यानुत्कर्षस्थितिकोप्येव ज्वैव नवरं स्थित्या चतुस्स्थानपतितः । त्रीणि ज्ञानानि त्रीण्यज्ञानानि त्रीणि दर्शनानि । जघन्यगुणकालकानां
जदन्त । पञ्चन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम ! अनन्ताः पर्ययाः प्रज्ञप्ताः अथकेनार्थेन जदन्त । एवमुच्यते-जघन्यगुणकालकानां पञ्च
न्द्रियतिर्यग्योनिकानामनन्ताः पर्ययाः प्रज्ञप्ताः ? गो० ! जघन्यगुणकालकः पञ्चन्द्रियतिर्यग्योनिकोजघन्यगुणकालकस्य पञ्चन्द्रियतिर्यग्योनिकस्य

न वे अज्ञानं करो वे दर्शनं करो षट्स्थानपतितं हुवे । उत्कृष्टस्थितियं करो पाणि एमज एतलो विशेष वे ज्ञानं वे अज्ञानं वे दर्शनं हुवे । अजहसमण
कोसठितोएवि एवंचेवन्ति । अजघन्य अनुत्कर्षस्थितियं करो पाणि एमज एतलो विशेष स्थितियं करो चतुःस्थानपतितं हुवे । त्रयं ज्ञानं त्रयं अज्ञानं
त्रयं दर्शनं हुवे । जहसगुणकालगाणं भंते ! पंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं पुच्छा , जघन्यगुणकालकं नो हे भगवन् पंचेन्द्रियतिर्यञ्चयोनिकं नो प्रश्न
उत्तरं हे गौतम अनन्ता पर्यायं कक्षा । तेह केणं अर्थं हे भगवन् इमं कक्षां जे पंचेन्द्रियतिर्यञ्चयोनिकं जघन्यगुणकालकं न अनन्ता पर्यायं कक्षा प्र
उत्तरं हे गौतम जघन्यगुणकालकं पंचेन्द्रियतिर्यञ्चयोनिकं जघन्यगुणकालकं पंचेन्द्रियतिर्यञ्चयोनिकं ने द्रव्यार्थं करो तुल्यप्रदेशार्थं करो पण तुल्य

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

यतिरिक्कजोगियस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उगाहणठयाए चउठाणवहिए । ठितीए चउठाणव
हिए । कालवणपज्जवेहिं तुल्ले अण्वसंसेहिं वण्णगंधरसफासपज्जवेहिं तिहिं नाणेहिं तिहिं अण्णाणेहिं तिहिं दं
सणेहिं ठठाणवहिए । एवं उक्कोसगुणकालएवि । अजहन्नमणुक्कोसगुणकालएवि एवंचेव नवरं सठाणे
ठठाणवहिए । एवं पंच वण्णा दो गंधा पंच रसा अठ फासा । जहन्नाजिणिबोहियनाणीणं जंते ! पंचिं
दियतिरिक्कजोगियाणं केवडया पज्जवा पण्णा १ गोयमा ! अणंता पज्जवा पण्णा से केणठेणं जंते !
एवं वुच्चड—गोयमा ! जहन्नाजिणिबोहियनाणीपंचिंदियतिरिक्कजोगिए जहन्नाजिणिबोहियनाणिरस्स पंचिं

द्रव्याण्यंतया तुल्यः प्रदेक्षार्थतया तुल्योवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः । स्थित्या चतुःस्थानपतितः । कालवर्णपर्यायस्तुल्योऽवशेषैर्वर्णगन्धर
सस्पर्शपर्यायै स्त्रिजिज्ञानै स्त्रिजिरज्ञानै स्त्रिजिर्दंशनैः षट्स्थानपतितः । एवमुत्कर्षगुणकालकोपि । अजघन्यानुत्कर्षगुणकालकोप्येवञ्चैव नवरं
स्वस्थाने षट्स्थानपतितः । एवं पञ्च वर्णा द्वौ गन्धौ पञ्चरसा अष्टौ स्पर्शा ज्ञप्तिव्याः । जघन्याजिनिबोधिकज्ञानिनां जदन्त । पंचेन्द्रिय
तिर्यग्योनिकानां कियन्तः पर्यायाः प्रज्ञप्ताः १ गौतम ! अनन्ताः पर्यायाः प्रज्ञप्ताः । अथकेनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते—जघन्याजिनिबोधिकज्ञानि

अवगाहनाये करौ चतुःस्थान पतित छे । स्थितिये करौ चतुःस्थान पतित छे । कालवर्णपर्याय करौ तस्य छे । अवशेष वर्ण गन्ध रस स्पर्श पर्याये करौ
चण ज्ञान चण अज्ञान चण दर्शने करौ षट्स्थान पतित छे । एवं उक्कोसगुणकालएवि । एम उट्ठकठ गुण कालक पंचेन्द्रिय तिर्यञ्च योनिक पण जा
णवा । अजहस्समणुक्कोसगुणकालएवि एवंचेवन्ति । अजघन्व अनट्ठकठ गुण कालक पंचेन्द्रिय तिर्यञ्च योनिक पण एमज एतल्लो विशेष स्वस्थाने षट्स्था
न पतित । एम पंच वर्ण वे गन्ध पांच रस आठ फरस जाणवा । जहन्नाभिणिबोहियनाणीणं भते पंचेदियतिरिक्कजोगियाणंति । जघन्य आभिनि
बोधिक ने हे भगवन् पंचेन्द्रिय तिर्यञ्च योनिक ने केतल्लो पर्याय कल्ला प्र० उत्तर हे गौतम अनन्ता पर्याय कल्ला । तेह कथे अथे हे भगवन् इम कल्ला

दियतिरिस्कजोणियस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उंगाहणठयाए चउठाणवफिए । ठितीए चउ०
वन्तगंधरसफासपज्जवेहिं ठठाणवफिए । आजिणिबोहियनाणपज्जवेहिं तुल्ले । सुयनाणपज्जवेहिं ठठाणव
फिए । चस्कुदंसणपज्जवेहिं अचस्कुदंसणपज्जवेहिय ठठाणवफिए । एवं उक्कोसानिणिबोहियनाणीवि णवरं
ठितीए तिठाणवफिए । तिसि नाणा तिसि अस्साणा तिसि दंसणा । सठाणे तुल्ले संसेसु ठठाणवफिए
अजहन्नुक्कोसानिणिबोहियनाणी जहा उक्कोसानिणिबोहियनाणीवि नवरं ठितीए चउठाणवफिए । एवं

पंचन्द्रियतिर्यग्योनिकस्य अनन्ताः पर्ययाः प्रज्ञप्ताः १ गौतम । जघन्याजिनिबोधिकज्ञानिपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिको जघन्याजिनिबोधिकज्ञानिपं
चेन्द्रियतिर्यग्योनिकस्य द्रव्यार्थतयातुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्योवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः । स्थितौ चतुःस्थानपतितः । वर्णगन्धरसस्पर्श
पर्यवैः षट्स्थानपतितः । आजिनिबोधिकज्ञानपर्यवैस्तुल्यः । श्रुतज्ञानपर्यवैः षट्स्थानपतितः । चक्षुर्दृशनपर्यवै रचक्षुर्दृशनपर्यवैः षट्स्थानपतितः ।
एवमुत्कर्षाजिनिबोधिकज्ञान्यपि नवरं स्थित्या त्रिस्थानपतितः । त्रीणिज्ञानानि त्रीण्यज्ञानानि त्रीणि दर्शनानि । स्वस्थाने तुल्य शेषेषु षट्
स्थानपतितः । अजघन्योत्कर्षाजिनिबोधिकज्ञानि यथोत्कर्षाजिनिबोधिकज्ञानि नवरं स्थित्या चतुःस्थानपतितः । एवं श्रुतज्ञान्यपि । जघन्या

प्र० ३० हे गौतम जघन्य आभिनिर्वाधिक ज्ञानो पंचेन्द्रिय तिर्यच योनिक जघन्य आभिनिर्वाधिक ज्ञानो पंचेन्द्रिय तिर्यच योनिक न द्रव्यार्थं करो तु
ल्य प्रदेशार्थं करो तुल्य अवगाहनार्थं करो चतुस्थान पतित स्थितिये करो चतुस्थान पतित । वर्ण गन्ध रस स्पर्श पर्याये करो षट्स्थान पतित । आभि
निर्वाधिक ज्ञान पर्याये करो तुल्य श्रुतज्ञान पर्याये करो षट्स्थान पतित । चक्षुर्दृशन अचक्षुर्दृशन पर्याये करो षट्स्थान पतित । एवं उक्कोसाभिनिर्वा
हियनाणो विनि । एम उक्कट्ट आभिनिर्वाधिक ज्ञानो पण जाणवो एतलो विशेष स्थितिये करो त्रिस्थान पतित हुवे । त्रण ज्ञाने करो त्रण दर्शने क
रो स्वस्थाने तुल्य हुवे शेष स्थानने विषे षट्स्थान पतित हुवे । अजहन्नुक्कोसाभिनिर्वाहियनाणीति । अजघन्य अनुक्कट्ट आभिनिर्वाधिक ज्ञानो जेम उ

सुयनाणीवि । जहसोहिनाणीणं जंते ! पंचिंदियतिरिस्कजोणियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता पज्जवा प०
से केणठेणं जंते ! एवं वुच्चइ ? गोयमा ! जहसोहिनाणी पंचिंदियतिरिस्कजोणि ए जहसोहिनाणिणस्स
पंचिंदियतिरिस्कजोणियस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उगाहणठयाए चउठाणवफ़िए । ठितीए ति
ठाणवफ़िए । वस्सगंधरसफ़ासपज्जवेहिं आनिणिबोहियनाणसुअनाणपज्जवेहिं ठठाणवफ़िए । उहिनाणप
ज्जवेहिं तुल्ले अस्साणा नत्थि । चस्कुदंसणपज्जवेहिं अचस्कुदंसणपज्जवेहिं ठठाणवफ़िए । एवं उक्कोसोहि

वधिज्ञानिनां जदन्त ! पंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां पृच्छा, गौतम ! अनन्ताः पर्यायाः प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते ? गौतम ! जघ
न्यावधिज्ञानिपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकोजघन्यावधिज्ञानिपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकस्य द्रव्यायंतयातुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्यो ऽवगाहनार्थतया चतुः
स्थानपतितः । स्थित्या त्रिस्थानपतितः । वशंगन्धरसस्पर्शपर्यवैराजिनिबोधिकश्रुतज्ञानपर्यवैश्च षट्स्थानपतितः । अवधिज्ञानपर्यवैस्तुल्योऽज्ञा
नानि न सन्ति । चक्षुर्दर्शनपर्यवैरचक्षुर्दर्शनपर्यवैश्च षट्स्थानपतितः । एवमुत्कर्षाजिनिबोधिकज्ञान्यपि । अजघन्यानुत्कर्षावधिज्ञान्यप्येवंचैव
नवरं स्वस्थाने षट्स्थानपतितः । यथाजिनिबोधिकज्ञानी तथा मत्पज्ञानी श्रुताज्ञानी च । यथावधिज्ञानी यथा विजड्ज्ञानी च । चक्षुर्दर्शन्यश्च

त्कष्ट आभिनिबोधिक ज्ञानी तेमज एतको विशेष स्थितिथो चतुस्थान पतित । एम श्रुतज्ञानी पणि जाणवी । जहसोहिनाणीविति । जघन्य अवधिज्ञा
नी ना हे भगवन् पंचेन्द्रिय तिर्यं च योनिक ना प्रश्न उत्तर हे गौतम अनन्ता पर्याय कह्या । तेह केषे अर्थे हे भगवन् इम कह्या—जघन्य अवधिज्ञानी
ने अनन्ता पर्याय हे गौतम जघन्य अवधिज्ञानी पंचेन्द्रिय तिर्यं च योनिक जघन्य अवधिज्ञानी पंचेन्द्रिय तिर्यं च योनिक ने द्रव्यार्थे करी तुल्य प्रदेशार्थे
करी तुल्य अवगाहनार्थे करी चतुस्थान पतित । स्थितिये करी त्रिस्थान पतित । वशं गन्ध रस स्पर्श पर्याये करी आभिनिबोधिकज्ञान अज्ञान पर्या
ये करी षट्स्थान पतित, अवधिज्ञान पर्याये करी तुल्य, अज्ञान नथो । अचक्षुर्दर्शन चक्षुर्दर्शने करी षट्स्थान पतित । एवं उक्कोसोहिनाणीविति । ए

॥ सप्त ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

णवक्रिये इति ॥ असंख्येयवर्षायुषोपि हि तिर्यक्पंचेन्द्रियस्य स्वप्नमिकानुसारेण जघन्ये नाज्जिनिबोधिकश्रुतज्ञाने लज्यते ततः संख्येयवर्षायुषोऽसंख्येयवर्षायुषश्च जघन्याज्जिनिबोधिकश्रुतज्ञानसम्भवाद्भवति स्थित्या चतुःस्थानपतितः । उत्कृष्टाज्जिनिबोधिकज्ञानसूत्रे स्थित्या च त्रिस्थानपतितता वक्तव्या यत इह अस्योत्कृष्टाज्जिनिबोधिकश्रुतज्ञाने स नियमात्संख्येयवर्षायुषश्च स्थित्या त्रिस्थानपतित एव यथोक्तं प्राक्-अवधिसूत्रे : विजङ्गसूत्रे पि स्थित्या त्रिस्थानपतितता किङ्कारणमिति चे दुच्यते-असंख्येयवर्षायुषोऽवधिविजङ्गासम्भवात् “आह च मूलटीकाकारः-उहि विजंगेसु नियता तिहाणवक्रिये किङ्कारणं प्रवृत्तं उहि विजंगेसु असंख्येयवर्षासाधयस्स नित्यं यतिः” जघन्यावगाहनममुष्यसूत्रे-ठिडयतिहाणवक्रिये इति ॥ तिर्यक् पञ्चेन्द्रियवन्मनुष्यापि जघन्यावगाहनो नियमात् संख्येयवर्षायुषः संख्येयवर्षायुषश्च स्थित्या त्रिस्थानपतित एवेति ॥ तिहिं नाणेहिं इति ॥ यदा यदा कश्चित्तीर्थकरोनुत्तरोपपातिकदेवो वा अप्रतिपतितेनावधिज्ञानेन जघन्यायामवगाहनायामुत्पद्यते तदा ऽवधिज्ञानमपि लज्यते इति त्रिजिज्ञानै रित्युक्तं विजङ्गज्ञानसहितस्तु नारकादुद्दृष्टो जघन्यायामवगाहनायां नोत्पद्यते तथास्वाप्नाव्यादतो विजङ्गज्ञानं न लज्यते इति द्वाज्यामज्ञा

नाणीवि । अजहन्नुक्कोसोहिनाणीवि एवंचेव नवरं सठाणे ठठाणवक्रिये । जहा अज्जिणिबोहियनाणी तहा मतिअन्नाणी सुयअन्ताणीय । जहा उहिनाणी तहा विजंगनाणीय । चरकुदंसणी अचरकुदंसणीय जहा अज्जिणिबोहियनाणी । उहिदंसणी जहा उहिणाणी । जत्य नाणा तत्य अस्माणा नत्य जत्य अस्मा

तुर्दशानी च यथाज्जिनिबोधिकज्ञानी । अवधिदर्शनी यथावधिज्ञानी । यत्र ज्ञानानि तत्राज्ञानानि न सन्ति, यत्राज्ञानानि तत्र ज्ञानानि न सन्ति यत्र दर्शनं तत्र ज्ञानान्यप्यज्ञानान्यपि सन्तीति ज्ञेयतव्यम् । जघन्यावगाहनकानां जदन्त । मनुष्याणां कियन्तः पर्ववाः प्रज्जप्ताः ? गौतम !

न ज उत्कृष्ट अवधिज्ञानी जाणवी । अजहन्नुक्कोसोहिनाणीविति । अजघन्य अनत्कृष्ट अवधिज्ञानी पण एमज एतत्तो विशेष स्वस्थान ने विषे षट्स्थान पतित हुवे । जेम आभिनिबोधिक ज्ञानी तेम मति अज्ञानी श्रुत अज्ञानी पण जाणवी । जेम अवधिज्ञानी तेम विभगज्ञानी पण जाणवी । चक्षुर्दृश

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

णा तस्य नाणा नस्यि । जस्य दंसणा तस्य नाणावि अस्साणावि अय्यिहि ज्ञाणिवर्ध । जहसोगाहणगाणं
जंते ! मणुस्साणं केवडया पज्जवा पसत्ता ? गोयमा ! अणंता पज्जवा पसत्ता । से केणठेणं जंते ! एवं
बुच्चइ—जहसोगाहणगाणं मणुस्साणं अणंता पज्जवा पसत्ता ? गोयमा ! जहसोगाहणए मणुसे जहसो
गाहणगस्स मणुस्सस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उगाहणठयाए तुल्ले ठितीए तिठाणवफ़िए । वस्स
गंधरसफ़ासपज्जवेहिं तिहिं नाणेहिं दोहिं अन्ताणेहिं तिहिं दंसणेहिं ठठाणवफ़िए । उक्कोसोगाहणएवि

अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । अथकेनार्थेन जदन्त । एवमुच्यते—जघन्यावगाहनकानां मनुष्याणामनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! जघन्याव
गाहनको मनुष्योजघन्यावगाहनकस्य मनुष्यस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्योऽवगाहनार्थतया तुल्यः । स्थित्या त्रिस्थानपतितः । वर्षा
गन्धरसस्पर्शपर्यवैस्त्रिजिज्ञानैर्द्रव्यामज्ञानाभ्यां त्रिजिदंशैः षट्स्थानपतितः । उत्कर्षावगाहनकोप्येव ज्वैव नवरं स्थित्या स्याद्दीनः स्यात्तुल्यः
स्यादन्यधिकः । यदि हीनोऽसङ्ख्येयजागहीनोथाज्जधिकोऽसङ्ख्येयजागाधिको द्वेज्ञाने द्वेऽज्ञाने द्वे दंशने । अजघन्युत्कर्षावगाहनकोप्येव ज्वैव

नौ अचक्षुदर्शनौ जेम आभिनिवाधिक ज्ञानौ, अवधिदर्शनौ जेम अवधिज्ञानौ कछो तेम जाणवो । जस्य नाणा तस्य अन्नाणा नस्यिहि । जिहां ज्ञान
हुवे तिहां अज्ञान नहुवे, जिहां अज्ञान हुवे तिहां ज्ञान न हुवे । जिहां दर्शन हुवे तिहां ज्ञान पणि हुवे अज्ञान पणि हुवे । एम कहवो । जहन्नागाह
वगाणं भंते मणुस्साणंति । जघन्य अवगाहना ना मनुष्य ने हे भगवन् केतखा पर्याय कछा प्र० ७० हे गौतम अनन्ता पर्याय कछा । तेह केणे अर्थ हे
भगवन् इम कछो जघन्य अवगाहना ना मनुष्य ने अनन्ता पर्याय के हे गौतम जघन्य अवगाहना ना मनुष्य जघन्य अवगाहना ना मनुष्य ने द्रव्यार्थ
करो तुल्य प्रदेशार्थ करो तुल्य अवगाहनाये करो तुल्य स्थितिये करो त्रिस्थान पपित । वर्षा गन्ध रसस्पर्श पर्याय करो त्रण ज्ञान वे अज्ञाने करो त्रण
दर्शने करो षट्स्थान पतित हुवे । उक्कोसोगाहणएवि एवं चवसि । उत्कृष्ट अवगाहना ना मनुष्य ने पणि इमज कहवो एतलो विशेष स्थितिये करो क

नाभ्यामित्युक्तं । उत्कृष्टावगाहनमनुष्यसूत्रे-ठिइय सियहीणे सियतुल्ले सियअप्पहिण् जइ हीणे असंखेज्जनागहीणे जइ अप्पहिण् असंखेज्जनागअप्प हिण् ॥ उत्कृष्टावगाहना हि मनुष्या स्त्रिगव्यूनाच्छूया स्त्रिगव्यूतानां स्थितिर्जघन्यतः पत्न्योपमासंख्येयजागहीनानि त्रीणि पत्न्योपमानि उत्कृष्टतस्ता न्येव परिपूर्णाणि त्रीणि पत्न्योपमानि "उक्तञ्च जीवाजिगम-उत्तरकुरुदेवकुराण मणुस्साणं भते ! केवडयं कालं ठिइ पन्नत्ता, गोयमा । जहन्नेयं तित्ति पलिउवमाइं पलिउवमस्स असंखेज्जनागहीणाइं उक्कोसेण तित्ति पलिउवमाइंति,, पत्न्योपमासंख्येयजागश्च त्रयाणां पत्न्योपमानामसंख्येय तमोजाग इति पत्न्योपमासंख्येयजागहीनः पत्न्योपमत्रयस्थितिकः परिपूर्णपत्न्योपमत्रयस्थितिकापेक्षया ऽसंख्येयजागहीन इतरस्तु तदपेक्षयाऽसं ख्येयजागाधिकः शेषा वृद्धिहानयो न गण्यन्ते ॥ दो नाणा दो अन्नाणा इति ॥ उत्कृष्टावगाहना हि असंख्येयवर्षायुषो ऽसंख्येयवर्षायुषां चाऽव धिविजङ्गासम्भय स्तथास्वाजाव्या दनो द्वे एव ज्ञाने द्वाज्ज्ञानं इति, तथा अजघन्योत्कृष्टावगाहनः संख्येयवर्षायुषोपि जवत्यसंख्येयवर्षायुषोपि गव्यूतद्विगव्यूतोच्छ्रयस्ततोवगाहनयापि चतुःस्थानपतितत्वं स्थित्यापि तथ ऽऽद्यैश्चतुर्जिर्मन्तिश्रुतावधिमन पर्यवरूपैर्ज्ञानैः षट्स्थानपतिता स्तेषां चतु

एवंचेव नवरं ठितीए सिय हीणे सिय तुल्ले सिय अप्पहिण् । जइ हीणे असंखेज्जइजागहीणे । अह् अप्प हिण् असंखेज्जइजागमप्पहिण् । दो नाणा दो अन्नाणा दो दंसणा । अजहसमगुक्कोसोगाहणएवि एवंचे व नवरं उगाहणठयाए चउठाणवफिण् । ठितीए चउठाणवफिण् । आइल्लेहिं चउहिं नाणेहिं उठाणवफि

नवरमेवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः । स्थित्या चतुःस्थानपतितः । आदिमैश्चतुर्जिर्ज्ञानैः षट्स्थानपतितः । केवलदशानपर्यवैस्तुल्यस्त्रिजिर

टाचित् हीन कदाचित् तुरय कदाचित् अधिक हुवे । जे हीन हुवे असंख्यात भाग हीन हुवे, जे अधिक हुवे असंख्यात भाग अधिक हुवे वे ज्ञान वे अज्ञान वे दर्शन हुवे । अजहसमगुक्कोसोगाहण एवि एवं चेवन्ति । अजघन्य अनुत्कृष्ट अवगाहना ना मनुष्यने पणि एमज एतत्ता विषय अवगाहनार्थताव करो चतुःस्थान पतित हुवे । स्थितिये करो चतुःस्थान पतित हुवे । आइल्लेहिं । आदिम मति अत अवधि अने मनपर्यव ज्ञान करो षट्स्थान पतित

टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

कानपि ज्ञानानां तद्द्रव्यादिशापेक्षतयोपशमवैविध्यतातारतम्यनाशात्केवलज्ञानपर्यवैस्तुत्या ॥ नि शेषस्वावरणक्षयतः प्राप्तुं तस्य केवलज्ञानस्य जेदाभावात् शेषं सुगमं ॥ जघन्यस्थितिकमनुष्यपूत्रे-दोहिं अल खेहि इति ॥ द्वाभ्यामज्ञानाभ्यां सत्यज्ञानमुनाज्ञानरूपाभ्यां षट्स्थानपतितता वक्तव्या नतु ज्ञानाभ्यां कस्मादिति चेदुच्यते-जघन्यस्थितिका मनुष्याः समूर्च्छिमाः समूर्च्छिममनुष्याश्च निषमती मित्या दृष्टपक्षतस्तेषामज्ञानेयं न

ए । केवलनाणपञ्जयेहिं तुल्ये । तिहिं अस्माणेहिं दंसणेहिं लछाणवहिण् । केवलदंसणपञ्जयेहिं तुल्ये । ज हस्यठितीयाणं जंते ! मणुस्साणं केवलदया पञ्जवा पस्यत्ता ? गोयमा ! अणंता पञ्जवा पस्यत्ता । से के ग ठेणं जंते ! एवं बुद्धइ ? गोयमा ! जहस्यठितीए मणुस्से जहस्यठितीयस्से मणुस्से दद्वट्ठयाए तुल्ये पदे सठयाए तुल्ये लंगाहणठयाए चउछाणवहिण् । ठितीए तुल्ये । बस्यगंवरसफासपञ्जयेहिं दोहिं अस्माणेहिं दोहिं दंसणेहिं लछाणवहिण् । एवं उल्लोसठितीएयि नवरं दो नाणा दो अन्ताणा दो दंसणा । अजहसा

ज्ञानैर्ज्ञानैः षट्स्थानपतितः । केवलदर्शनपर्यवैस्तुत्या । जघन्यस्थितिकानां जदत्त । मनुष्याणां कियत्तः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । अथकेनार्थेन जदत्त । एवमुच्यते ? गौतम । जघन्यस्थितिकोमनुष्यो जघन्यस्थितिकस्य मनुष्यस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेष्टव्यं तया तुल्योऽवगाहनार्थतया चतुस्थानपतितः । स्थित्या तुल्योऽवगन्तव्यरसपर्यवैर्हर्षाभ्यामज्ञानाभ्यां द्वाभ्यां दर्शनाभ्यां षट्स्थानपतितः ।

हवे, केवल ज्ञान पर्याये करौ तुल्य हवे जण ज्ञान अने जण दर्शने करौ षट्स्थान पतित हवे । केवल दर्शन पर्याय करौ तुल्य हवे । जहस्यठितीयाणं भं ते मणुस्साणति । जघन्य स्थितिक मनुष्य ने हे भगवन् केतला पर्याय कक्षा प्र० ५० हे गौतम अनन्ता पर्याय कक्षा, तेह केणे अर्थे हे भगवन् इम क ह्यो जघन्य स्थितिक मनुष्य ने अनन्ता पर्याय कक्षा प्र० ५० हे गौतम जघन्य स्थितिक मनुष्य कयल्य स्थितिक मनुष्य ने द्रव्यार्थे करौ तुल्य प्रदेष्टव्यं क रौ तुल्य अवगाहनार्थे करौ चतुःस्थान पतित । स्थितिये करौ तुल्य । बस्य गन्ध रस स्पर्श पर्याये करौ बे च्छाने करौ बे दर्शने करौ षट्स्थान पतित ।

ज्ञाने, उत्कृष्टस्थितिमनुष्यसूत्रे-दो नाणा दो अनाणा इति ॥ उत्कृष्टस्थितिकाहि मनुष्या स्त्रियत्योपमायुषस्तेषां च तावद्ज्ञाने नियमेन यदा पुनः
पयसासावशेषायुषो वैमानिकेषु बह्वायुषस्तदा सम्यक्ज्ञानात् द्वे ज्ञाने लभ्यते अवधिभिर्ज्ञाणवासंख्ययवर्षां यथा न स्त इति त्रीणि ज्ञानानि त्री
ण्यज्ञानानितीतिनोक्तं, अजघन्योत्कृष्टस्थितिकमनुष्यसूत्र मजघन्योत्कृष्टावगाहनमनुष्यसूत्रमिव ज्ञायनीयं । जघन्यानिनिषोधिकमनुष्यसूत्रे द्वे ज्ञाने च

मणुक्कोसठ्ठितीएवि एवं चैव नवरं ठिईए चठ्ठाणवक्रिए । सुगाहणठयाए चउठाणवक्रिए । आइल्लेहिं च
उहि नाणेहिं लठाणवक्रिए । केवलनाणपज्जावेहिं तुल्ले । तिहिं अस्साणेहिं तिहिं दंसणेहिं लठाणवक्रिए
केवलदंसणपज्जावेहिं तुल्ले । जहन्तगुणकालयाणं जंत ! मणुस्साणं केवइया पज्जावा पस्सत्ता ? गोयमा !
अणंता पज्जावा पस्सत्ता । से कंणठेणं जंत ! एवं बुद्धइ ? गोयमा ! जहस्सगुणकालए मणूने जहस्सगुणका

एवमुत्कर्षस्थितिकोपि नवरं द्वे ज्ञाने द्वेऽज्ञाने द्वे दर्शने । अजघन्यानुत्कर्षस्थितिकोप्येव चैव नवरं स्थित्या चतुःस्थानपतितः । अवगा
हनार्थतया चतुःस्थानपतितः । आदिर्मेश्वतुर्जिज्ञाने षट्स्थानपतितः । केवलज्ञानपर्यवस्तुत्यस्त्रिभिर्ज्ञानैस्त्रिभिर्दर्शनैः षट्स्थानपतितः
केवलदर्शनपर्यवस्तुत्यः । जघन्यगुणकालकानां भदन्त । मनुष्याणां क्षिप्यः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ।
अथ कनार्थेन भदन्त ! एवमुच्यते-अजघन्यगुणकालकमनुष्यस्यानन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! जघन्यगुणकालकीमनुष्यो जघन्यगुणकालकस्य

एवं चकोमठ्ठितीएवि एवति । एम उत्कृष्ट स्थिति ने विषे पण एमज एतलो विशेष वे ज्ञान वे अज्ञान अने वे दर्शन हुवे । अकइस मणुक्कोसठ्ठितीएवि
एवं चैवस्ति । अजघन्य अनुत्कर्ष स्थितिने विषे पण एमज एतलो विशेष स्थिति करी चतुःस्थान पतित । अवगाहनार्थताये करी चतुःस्थान पतितहुवे ।
आइल्लेहिंति । पडिन्ना चार ज्ञाने करी षट्स्थान पतित हुवे । केवलज्ञान पर्याये करी तुल्य हुवे । जघ अज्ञान जघ दर्शने करी षट्स्थान पतित हु
वे । केवल दर्शन पर्याये करी तुल्य हुवे । जहस्सगुणकालयासंति । जघन्य गुण कालक ने द्वे भगदन् मनुष्य ने कोतला पर्याय हुवे प्र० उत्तर हे गौतम

॥ टीका ॥

॥ म० ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

लगस्स मणुस्सस्स दण्ठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उगाहणठयाए चउठाणवणिए । कालवस्सपज्जवेहिं तुल्ले अयसेसहिं वस्सगंधरसफासपज्जवेहिं ठठाणवणिए । चउहिं नाणेहिं ठठाणवणिए । केवलनाणपज्जवेहिं तुल्ले तिहिं अन्नाणेहिं तिहिं दसणेहिं ठठाणवणिए । केवलदंसणपज्जवेहिं तुल्ले । एवं उक्कोसगुणकालएवि । अजहन्तमणुक्कोसगुणकालएवि एवं चत्र नअरं सठाणे ठठाणवणिए । एवं पंच वस्सा दो गंधा पंच रसा अठ फासा जाणियस्सा । जहस्साजिणिबोहियनाणीणं जंत ! मणुस्साणं केवडया पज्जवा पस्सस्सा

मनुष्यस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्योऽवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः । कालवर्षपर्यवेस्तुल्योऽवशेषैर्वर्षगन्धरसस्पर्शपर्यवेः षट्स्थानपतितः । चतुर्जिज्ञानैः षट्स्थानपतितः । केवलज्ञानपर्यवेस्तुल्य स्त्रिजिज्ञानैः स्त्रिजिज्ञानैः षट्स्थानपतितः । केवलदर्शनपर्यवेस्तुल्य एवमुत्कर्षगुणकालकोपि । अजघन्यानुत्कर्षगुणकालकोप्येव नवरं स्वस्थाने षट्स्थानपतितः । एवं पञ्च वर्षा द्वौ गन्धौ पञ्च रसा अष्टौस्पर्शा ज्ञातव्याः । जघन्याजिनिबोधिकज्ञानिनां जदन्त ! मनुष्याणां कियन्तः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते ? गौतम ! जघन्याजिनिबोधिकज्ञानिमनुष्यो जघन्याजिनिबोधिकज्ञानिमनुष्यस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशा

अनन्ता पर्याय इवे । तेह केणे अर्थे हे भगवन् इम कट्ठा तेहिज कहवा हे गौतम जघन्यगुण कालक मनुष्य जघन्यगुण कालक मनुष्य ने द्रव्यार्थे करी तुल्य प्रदेशार्थे करी तुल्य अवगाहनार्थेताये करी चतुःस्थान पतित इवे । कालवर्ष पर्याये करी तुल्य अवशेष वर्ष गंध रस अर्थ पर्याये करी षट्स्थान पतित । चार ज्ञाने करी षट्स्थान पतित । केवल ज्ञान पर्याये करी तुल्य त्रय अज्ञान त्रय दर्शने करी षट्स्थान पतित इवे । केवलदर्शन पर्याये करी तुल्य इवे । एवं उक्कोसगुणकालएविति । एम उत्कर्षगुणकालक पण जाणवी । अजघन्य अनत्कर्षगुणकालक पण एमज एतत्ता विशेष स्वस्थाने षट्स्थान पतित इवे । एम पांच वर्ष वे गन्ध बांध रस आठ फरस कहवा । जहस्साभिणिबोहियनाणीणं भते ! मणुस्साणंति । जघन्य आभिनिबोधिक ज्ञा

॥ अ० ॥

॥ अ० ॥

॥ अ० ॥

कथं द्वे दर्शने किंकारणमिति च दुष्यते- जघन्याजिनिबोधिको हि जीवो नियमादवधिमनःपर्यवज्ञानविकलः प्रबलज्ञानावरणकर्मादयसद्वावादन्वया जघन्याजिनिबोधिकज्ञानत्वायोगात्, ततः शेषज्ञानदर्शनासंज्ञवादाजिनिबोधिकज्ञानपर्यवै स्तुत्यश्रुतज्ञानपर्यवै द्वाभ्यां दर्शनाभ्यां च षट्स्थानपतित ता उक्ता उत्कृष्टाजिनिबोधिकसूत्रे-ठिइए तिठाणवफिएइति॥ उत्कृष्टाजिनिबोधिको हि नियमा त्सङ्ख्यवर्णापुरसङ्ख्यवर्णावुष स्तथा जवस्वाजाव्या

गोयमा ! अणंता पज्जवा पसप्ता । से केणठेणं जंते ! एवं बुच्चइ ? गोयमा ! जहन्ताजिनिबोहियनाणी मणुस्से जहस्साजिनिबोहियनाणस्स मणुस्सस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उगाहणठयाए चउठाण वफिए । ठितीए चउठाणवफिए । वन्तगंधरसफासपज्जवेहिं ठठाणवफिए । अज्जाजिनिबोहियनाणपज्जवेहिं तुल्ले । सुयनाणपज्जवेहिं दोहिं दंसणेहिं ठठाणवफिए । एवं उक्कोसाजिनिबोहियनाणीवि नवरं अज्जाजिनिबोहियनाणपज्जवेहिं तुल्ले । ठितीए तिठाणवफिए । तिहिं नाणेहिं तिहिं दंसणेहिं ठठाणवफिए । अ

यंतया तुल्योऽवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः । स्थित्या चतुःस्थानपतितः । वर्णनस्य रसस्पर्शपर्यवैः षट्स्थानपतितः । आजिनिबोधिकज्ञानपर्यवैस्तुल्यः श्रुतज्ञानपर्यवैद्वाभ्यां दर्शनाभ्यां षट्स्थानपतितः । एवमुत्कर्षाजिनिबोधिकज्ञानपर्यवै नवरं आजिनिबोधिकज्ञानपर्यवै स्तुल्यः स्थित्या त्रिस्थानपतितः । स्त्रिजिज्ञाने स्त्रिजिदर्शनैः षट्स्थानपतितः । अजघन्यानुत्कर्षाजिनिबोधिकज्ञानी यथोत्कर्षाजिनिबोधिकज्ञानी

नो मनुष्ये हे भगवन् कतसा पर्याये कक्षा प्र० च० हे गौतम ! अनन्ता पर्याय कक्षा । तेह कथे अर्थे हे भगवन् इम कक्षो प्र० उत्तर हे गौतम जघ न्वाभिनिबोधिक ज्ञानी मनुष्य जघन्वाभिनिबोधिक ज्ञानी मनुष्य ने द्रव्यार्थे करो तुल्य प्रदर्शार्थे करो पञ्च तुल्य अवगाहनाये करो चतुःस्थान पतित हुवे । स्थितिबे करो चतुःस्थान पतित हुवे । बर्ष गंध रस स्पर्श पर्याये करो षट्स्थान पतित हुवे । आभिनिबोधिक ज्ञान पर्याये करो तुल्य हु वे । श्रुतज्ञान पर्याये करो वे दर्शने करो षट्स्थान पतित हुवे । एम उत्कृष्ट आभिनिबोधिक ज्ञानी पञ्च एतसो विशेष आभिनिबोधिक ज्ञान पर्याये

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

त्, सर्वोत्कृष्टाग्निनिबोधिकज्ञानसंज्ञवात्, सङ्ख्येयवर्षायुषश्च प्रागुक्तयुक्तेः स्थित्या त्रिस्थानपतिता इति॥ जघन्यावधिसूत्रे उत्कृष्टावधिसूत्रे च अवगा

जहन्तमणुक्कोसाग्निनिबोधियनाणी जहा उक्कोसाग्निनिबोधियनाणी नवरं ठितीए चउछाणवक्रिए । सछाणे वि छछाणवक्रिए । एवं सुयनाणीवि । जहन्तोहिनाणीणं जंतं ! मणूसाणं केवडया पज्जया पससा ? गो यमा ! छणंता पज्जवा पन्नहा । से केणठेणं जंतं ! एवं बुद्धइ ? गोयमा ! जहन्तोहिनाणी मणूसे जह न्तोहिनाणिरस्स मणूसस्स दछछयाए तुल्ले पदेसछयाए तुल्ले उगाहणछयाए तिछाणवक्रिए । ठितीए तिछा णवक्रिए । वसणंघरस्सफासपज्जवेहिं दोहिं नाणंहिं छछाणवक्रिए । उहिनाणपज्जवेहिं तुल्ले मणपज्जवनाण

नवरं स्थित्या चतुःस्थानपतिनः । स्वस्थानेपि षट्स्थानपतिनः । एवं श्रुतज्ञान्यपि । जघन्यावधिज्ञानिनां जदन्त ! मनुष्याणां कियन्तः पर्य वाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । अथकेनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते ? गौतम ! जघन्यावधिज्ञानी मनुष्यो जघन्यावधिज्ञानि नोमनुष्यस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेज्ञार्थतया तुल्योऽवगाहनार्थतया त्रिस्थानपतिनः । स्थित्या त्रिस्थानपतिनः । अणगन्धरसस्पर्शपर्यवद्द्रव्यां ज्ञानाभ्यां षट्स्थानपतिनः । अवधिज्ञानपर्यवैस्तुल्यो मनःपर्यवज्ञानपर्यवैः षट्स्थानपतिनः । स्त्रिर्निर्दग्धैः षट्स्थानपतिनः । एवमुत्कर्षांति

करो तुल्य । स्थितिये करो विस्थान पतिन हुवे । अण ज्ञान अण दग्धने करो षट्स्थान पतिन हुवे । अजघन्यावधिज्ञानी जेम उत्कर्षा भिनिबोधिक ज्ञानी एतको विशेष स्थितिये करो चतुस्थान पतिन हुवे । सछाणेवि छछाणवक्रिए । स्वस्थान ने विषे पाणि षट्स्थान पतिन हुवे । एम श्रुतज्ञानो पण जाखवा । जहन्तोहिनाणीं भते ! मणूसाणंति । जघन्य अवधिज्ञानी न हे भगवन् मनुष्य ने केवडा पर्याय कछा प्रश्न उत्तर हे गौतम अ नन्ता पर्याय कछा । तेह केषे अर्थे हे भगवन् एम कछा प्रश्न उत्तर हे गौतम ! जघन्यावधिज्ञानी मनुष्य जघन्यावधिज्ञानी मनुष्य ने द्रव्यार्थे करो तु ल्य प्रदेयार्थे करो पण तुल्य अवगाहनाये करो त्रिस्थान पतिन हुवे । स्थितिये करो अण स्थान पतिन हुवे । अण गंध रस स्पर्श पर्याय यो वे ज्ञाने क

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

इनया त्रिस्थानतितो वक्तव्यः । इतः सर्वत्रयवधि बंधोक्तस्वरूपो मनुष्याणां पारत्रयिको न प्रवर्तते किंतु तद्भवनावी सोपिष पर्याप्तावस्थायां ऽ पर्याप्तावस्थायां तद्योग्यविशुद्धजावात् । उत्कृष्टोप्यवधि जावतश्चारित्रिश्च स्ततो जघन्यावधिर्कृष्टावधिर्वाऽवगाहनया त्रिस्थानपतितः अजघन्या

पञ्जवेहिं लुछाणवक्रिए । तिहिं दंसणेहिं लुछाणवक्रिए । सछाणे लुछाणवक्रिए । एवं उक्कोसोहिनाणीवि । अजहसमणुक्कोसोहिनाणीवि एवंच नवरं उगाहणठयाए चउछाणवक्रिए । सछाणे लुछाणवक्रिए । जहा लुहिनाणी तहा मणपञ्जवनाणीवि जाणियहो । नवरं उगाहणठयाए तिछाणवक्रिए जहा अज्जिणिबोहिय नाणीतहा सुयअन्ताणीय जाणियहो । जहा लुहिनाणी तहा विजंगनाणीवि जाणियहो । चखुदंसणी अच खुदंसणी य जहा अज्जिणिबोहियनाणी लुहिदंसणी जहा लुहिनाणी । जत्य नाणा तत्य अस्साणा नत्थि,

निबोधिकज्ञानवपि । अजघन्यानुत्कर्षाज्जिनिबोधिकज्ञानवप्येव नवरं अवगाहनया चतुःस्थानपतितः । स्वस्थाने षट्स्थानपतितः । यथावधिज्ञानी तथा श्रुतज्ञानवपि ज्ञातव्यो नवरं मवगाहनया त्रिस्थानपतितः । यथाज्जिनिबोधिकज्ञानी तथा श्रुतज्ञानवपि ज्ञातव्यः । यथावधिज्ञानी तथा विजङ्गज्ञानवपि ज्ञातव्यः । चक्षुर्दर्शन्यचक्षुर्दर्शनीय यथाज्जिनिबोधिकज्ञानी । अवधिदर्शनी यथाऽवधिज्ञानी । यत्र ज्ञानानि तत्रा

रो षट्स्थान पतितं हुवे । अवधिज्ञान पर्याये करो तल्ल मन्पर्यञ्चान पर्याये करो षट्स्थान पतितं हुवे । तत्र दर्शने करो षट्स्थान पतितं हुवे । एवं उक्कोसोहिनाणी विस्ति । एम उत्कृष्ट अवधिज्ञानो पण जावतो । अजघन्य अनत्कृष्ट अवधिज्ञानो पण एमज एतलो विश्व अवगाहनाये चतुःस्थानपतितं हुवे । स्वस्थाने षट्स्थान पतितः । जेम अवधिज्ञानो तेम मन्पर्यञ्चानो पण कहवो, एतलो विश्व अवगाहनाये त्रिस्थान पतितं हुवे । जेम अ.भि निबोधिक ज्ञानो तेम श्रुत अज्ञानो पण कहवो । जेम अवधि ज्ञानो तेम विभंग ज्ञानो पण कहवो । चक्षु दर्शनो अने अचक्षुदर्शनो जेम आभिनिबोधि क ज्ञानो कह्यो । ओहि दंसणी जहाओहिनाओ । अवधि दर्शनो जेम अवधि ज्ञानो । जिहा ज्ञान हुवे । तिहां अज्ञान न हुवे जिहां अज्ञान हुवे

॥ टीका ॥

॥ मल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

तत्कष्टस्त्वऽर्थाधिः पारजविकीपि सम्भवति ततोऽपर्याप्तावस्थायामऽपि तस्य सम्भवात्, अजयन्तोत्कृष्टावधिरवगाहनया चतुःस्थानपतितः स्थित्या तु जयन्त्यावधिरुत्कृष्टावधिरजयन्तोत्कृष्टावधिर्वा त्रिस्थानपतितः । असंख्येयवर्षाणामवधेऽसम्भवात्, संख्येयवर्षाणामवधे त्रिस्थानपतितत्वात् जयन्त्यमनःपर्यवज्ञानी उत्कृष्टमनःपर्यवज्ञानी अजयन्तोत्कृष्टमनःपर्यवज्ञानी स्थित्या त्रिस्थानपतितः चारित्रिकाभेदमनःपर्यवज्ञानसद्भावात् चारित्रिणां च संख्येयवर्षाणुकत्वात् केवलज्ञानसूत्रेण-उगाहणठयाए चउठाणवक्रिएइति ॥ केवलिसमुद्घातं प्रतीत्य तथाहि-केवलिसमुद्घातगतः केवली शेष केवलिन्यो ऽसङ्ख्येयगुणाऽवगाहनस्तदपेक्षया शेषाः केवलिनो ऽसङ्ख्येयगुणहीतावगाहनाः स्वस्थानेन शेषाः केवलिनश्चिस्थानपतिता इति स्थित्या

जल्य शुद्धाणा तल्य नाणा नल्य । जल्य दंसणा तल्य नाणावि शुद्धाणावि । केवलनाणीणं जंते ! मणु रूपाणं केवलया पञ्जवा पसप्ता ? गोयमा ! शुणंता पञ्जवा पसप्ता, से केणठेणं जंते ! एवं वुञ्जड-केवलनाणीणं मणुरूपाणं शुणंता पञ्जवा पसप्ता, गोयमा ! केवलनाणी मणुरसे केवलनाणिरस मणुरसरस दवठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उगाहणठयाए चउठाणवक्रिए । ठिईए तिठाणवक्रिए । वन्नगंधरसफा

ज्ञानानि न सन्ति । यत्र ज्ञानानि तत्र ज्ञानानि न सन्ति । यत्र दर्शनानि तत्र ज्ञानान्यप्यज्ञानान्यपि । केवलज्ञानिनां जदस्त । मनुष्याणां किं यस्तः पञ्चवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थेन जदस्त । एवमुच्यते-केवलज्ञानिमनुष्याणामनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! केवलज्ञानिमनुष्यी केवलज्ञानिमनुष्यस्य द्रव्यार्थतया तुरयः प्रदेक्षार्थतया तुरयोवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः । स्थित्या त्रिस्थान

तिहां ज्ञान न हुवे । तिहां दर्शन हुवे तिहां ज्ञान अने अज्ञान पाणि बेह हुवे । केवल नाणीणं भते ! मणुस्साणवि । केवलज्ञानी ने हे भववन् मनुष्य ने केतला बर्बाय कक्षा प्रश्न उत्तर हे गौतम अनन्ता पर्याय कक्षा । तेह केणे अर्थे हे भववन् इम कक्षा-केवलज्ञानी मनुष्य ने अनन्ता पर्याय कक्षा प्रश्न उत्तर हे गौतम केवल ज्ञानी मनुष्य केवल ज्ञानी मनुष्य ने द्रव्यार्थे करो तुरय प्रदेक्षार्थे करो पर्ये तुरय अवगाहनार्थे करो चतुःस्थान पतित हुवे । स्थि

॥ टीका ॥

॥ श्रुत ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

ત્રિસ્થાનપતિત્વં સદ્વેવર્ણપક્તવાત્, વ્યત્તરા યથા અસુરકુમારાઃ જ્યોતિકા વૈમાનિકા અપિ તથૈવ નવરં તે સ્થિત્યા ત્રિસ્થાનપતિતા વક્તવ્યાઃ
 યતઃ પ્રાગેવ જ્ઞાતિતં ઉપસંહારમાહ-સેતં જીવપક્તવા ॥ તે જીવપર્યાયાઃ [ગ્રન્થાગ્રં ૫૦૦૦] સમ્પત્યઽજીવપર્યાયાન્ પૃષ્ઠતિ-અજીવપક્તવાણંદિત્યા
 દિ ॥ રૂઢિઅજીવપક્તવાય અરૂઢિઅજીવપક્તવાય ઇતિ ॥ રૂપમિતિ ઉપલક્ષ્યમેતત્ વર્ણગત્યરસપર્યાયં વિદ્યતે યેષાં તે રૂપિકસ્તેત્તે જીવાશ્ચ રૂ
 પ્યજીવા સ્તેષાં પર્યાયા રૂપ્યજીવપર્યાયા इत्यर्थः ' તદ્વિપરીતા અરૂપ્યજીવપર્યાયા અમૂત્યંઽજીવપર્યાયા ઇતિ જાવઃ ॥ અમ્મત્થિકાણ્ ઇત્યાદિ ॥ ધર્મા

સપક્તવેહિં ઠઠાણવઠિણ ॥ કેવલનાણપક્તવેહિં કેવલદંસણપક્તવેહિં તુલ્લે ॥ એવં કેવલદંસણીવિ મણુસસે જ્ઞા
 નિયત્તે ॥ બાણમંતરા જહા અસુરકુમારા એવં જોડસિયા વૈમાણિયા નવરં સઠાણે ઠિઈણ તિઠાણવઠિણ
 જ્ઞાણિયત્તે ॥ સેત્તં જીવપક્તવા ॥ અજીવપક્તવાણં જંતે ! કહ્ધવિહા પસસતા ? ગોયમા ! દુવિહા પ, તં
 રૂઢિઅજીવપક્તવાય અરૂઢિઅજીવપક્તવાય ॥ અરૂઢિઅજીવપક્તવાણં જંતે ! કલિવિહા પસસતા ? ગો
 યમા ! દસવિહા પસસતા, તંજહા-ધમ્મત્થિકાણ્ ધમ્મત્થિકાણ્સસ દંસે ધમ્મત્થિકાણ્સસ પદેસા ॥ અધમ્મત્થિ

નપતિતઃ । વર્ણગત્યરસપર્યાયૈઃ ષટ્સ્થાનપતિતઃ । કેવલજ્ઞાનપર્યાયૈઃ કેવલદર્શનપર્યાયૈસ્તુલ્યઃ । એવં કેવલદર્શન્યપિ મનુષ્યો જ્ઞાતિત્વઃ । જ્ઞાન
 વ્યત્તરા યથાઽસુરકુમારાઃ । એવં જ્યોતિકા વૈમાનિકા નવરં સ્વસ્થાને સ્થિત્યા ત્રિસ્થાનપતિતા જ્ઞાતિત્વ્યાઃ ॥ સમાપ્તા જીવપર્યાયાઃ ॥ અજીવપર્યાયા
 મદન્ત ॥ કલિવિધાઃ પ્રજ્ઞાતાઃ ? નીતમ ! દ્વિવિધાઃ પ્રજ્ઞાતાસ્તદ્વિધા-રૂપ્યજીવપર્યાયાશ્ચારૂપ્યજીવપર્યાયાશ્ચ ॥ અરૂપ્યજીવપર્યાયા જદન્ત ॥ કલિવિ

તિયે કરો વિસ્થાન પતિત હુવે ॥ વર્ણ ગમ્ધ રસ સર્ગ પર્યાયે કરો ષટ્સ્થાન પતિત કેવલ દર્શન પર્યાયે કરો અને કેવલ જ્ઞાન પર્યાયે કરો તુલ્ય હુવે ॥ એમ
 કેવલદર્શનો મનુષ્ય પણ કહ્યો ॥ બાણમંતરતિ ॥ બાણમંતર જેમ અસુરકુમારને કહ્યો ॥ એમ જ્યોતિષો અને વૈમાનિક પણ જાણવા યત્નો વિશેષ સ્વસ્થાને
 સ્થિતિયે કરો વિસ્થાન પતિત કહ્યો ॥ સેત્તં જીવપક્તવા ॥ એત્તે જીવ પર્યાય કહ્યા ॥ હિવે અજીવ પર્યાય કહે છે-અજીવ પક્તવાણં મંતેતિ ॥ અજીવ પર્યા

ટીકા ॥

મૂલ ॥

અ. ॥

માર્ગ ॥

स्तिकाय इति परिपूर्णमवयवि द्रव्यं धर्मास्तिकायस्य देशः स्वरूपं वाद्वादिरूपो विज्ञातः धर्मास्तिकायस्य प्रदेशः स्वरूपेन निर्विज्ञातः प्राणा एवं

काए अधम्मत्तिकायस्स देसे अधम्मत्तिकायस्स पदेसा । आगासत्तिकाए आगासत्तिकायस्स देसे आगासत्तिकायस्स पदेसा अट्टासमए । रूविअजीवपज्जवाणं जंते ! कतिविहा पण्हत्ता ? गोयमा ! चउविहा प०, खंधा खंधदेसा खंधपदेसा परमाणुपोग्गला । तेणं तेजं ! किं संखेज्जा असंखेज्जा अणंता ? गोयमा ! नोसंखिज्जा नोअसंखिज्जा अणंता । से केणठेणं जंते ! एवं बुद्धइ—नोसंखिज्जा नोअसंखिज्जा अणंता ? गोयमा ! अणंता परमाणुपोग्गला अणंता दुपएसिया खंधा जाव अणंता दसपदेसिया खंधा अणंता

धाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम । दशविधाः प्रज्ञप्तास्तद्यथा—धर्मास्तिकायोधर्मास्तिकायस्य देशोधर्मास्तिकायस्य प्रदेशा अधर्मास्तिकायोऽधर्मास्तिकायस्य देशोऽधर्मास्तिकायस्य प्रदेशा आकाशास्तिकाय आकाशास्तिकायस्य देश आकाशास्तिकायस्य प्रदेशा अट्टा समयः १० । रूप्यजीवपर्यायं जदन्त । कतिविधाः प्रज्ञप्ताः ? गौ० । चतुर्विधाः प्रज्ञप्ताः—स्कन्धाः स्कन्धदेशाः स्कन्धप्रदेशाः परमाणुपुद्गलाः । ते जदन्त । किं संख्येया असंख्येयाः अनन्ताः ? गौतम । नोसंख्येया नोसंख्येया अनन्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त । एवमुच्यते—नोसंख्येया नोऽसंख्येया अनन्ताः ? गौतम । अनन्ताः परमाणु

य हे भगवन् केतले भेदे कच्चा प्रश्न ८० हे गो० व प्रकार ना कच्चा ते कहै के—रूपी अजीव पर्याय अने अरूपी अजीव पर्याय । अरूपी अजीव पर्याय हे भगवन् केतले भेदे कच्चा प्रश्न ८० हे गो० दश भेदे कच्चा ते कहै के धर्मास्तिकाय धर्मास्तिकाय देश धर्मास्तिकाय प्रदेश, अधर्मास्तिकाय अधर्मास्तिकायदेश अधर्मास्तिकायप्रदेश, आकाशास्तिकाय आकाशास्तिकायदेश आकाशास्तिकाय प्रदेश, अट्टा समय १० । रूवि अजीवपज्जवाणं भंते कतिविहा प । रूपी अजीव पर्याय हे भगवन् केतले भेदे कच्चा प्रश्न ८० हे गो० चार प्रकार कच्चा ते कहै के—स्कन्ध स्कन्धदेश स्कन्ध प्रदेश अने परमाणु पुद्गल । तेणं भंते किं संखेज्जति । तेह हे भगवन् स्यू संख्याता असंख्याता अनन्ता प्रश्न ८० हे गो० । नही संख्याता नही असंख्याता अनन्ता के । तेह कथे अर्थ

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

त्रिकमधर्मास्तिकाये आकाशास्तिकाये च जावनीयं, एतावता चान्योन्यामुगमात्मकावयवावयवविस्वरूपं धर्मास्तिकायादिकं वस्थिति प्रतिपादितं दशमोऽहो ससयः नन्वत्र पर्याया वस्तुमुपक्रान्ता स्तत्कथं द्रव्यमात्रोपन्यासः कृत, उच्यते-पर्यायपर्यायिणोः कथञ्चिद्भेदेदव्यापनार्थः एवमुत्तरोपि ग्रन्थः आह च मूलटीकाकारः अत्र सर्वत्र पर्यायपर्यायिणोः कथञ्चिद्भेदेदव्यापनार्थमित्यं सूत्रोपन्यास इति परमार्थतस्त्वेतद्द्रष्टव्यं धर्मास्तिकायत्वं धर्मास्तिकायदेशत्वं धर्मास्तिकायप्रदेशत्वमित्यादि ॥ तेषां जन्ते किं संखेजा इत्यादि ॥ स्कन्धादयः प्रत्येकं किं सङ्ख्या असङ्ख्या अनन्ता ? जगवाना ह-अनन्ता एतदेव जावयति-से केवचणं जन्ते। इत्यादि पाठखिद्वं सम्प्रति दण्डकक्रमेण परमाणुपुद्गलादीनां पर्यायाश्चिन्तनीयादण्डकक्रमश्चायं प्रथमतः सामान्येन परमाणवादयश्चिन्तनीयास्तदनन्तरं एव एकप्रदेशाद्यवगाढास्तत एकसमयादिस्थितिकाः तदनन्तरमेकगुणकालकादयः ततो जघन्याद्यवगाहनाप्रकारेण तदनन्तरं जघन्यस्थित्यादिभेदेन ततो जघन्यगुणकालादिक्रमेश तदनन्तरं जघन्यप्रदेशादिना भेदेनेति उक्तञ्च-अणुमाईतु हिमाखं खेतादिपणसंनयणं च । जहन्नावगाहखाईश्च चैवजहन्नादिदेसाय ॥१॥ अस्या अक्षरगमनिका प्रथमतोऽणवादीनाञ्चिन्ताकर्तव्या तदनन्तरं

संखिज्जपदेसिया खंधा अणन्ता असंखिज्जपदेसिया खंधा अणन्ता अणन्तपदेसिया खंधा से तेणठेणं ? गो यमा ! एवं बुद्धि-तेणं नो संखेजा नो असंखिजा अणन्ता । परमाणुपोग्गलाणं जन्ते ! केवइया पण्णवा

पुद्गला अनन्ता द्विप्रदेशिकाः स्कन्धा यावदनन्ता दशप्रदेशिकाः स्कन्धा अनन्ताः संख्येयप्रदेशिकाः स्कन्धा अनन्ता असंख्येयप्रदेशिकाः स्कन्धा अनन्ता अनन्तप्रदेशिकाः स्कन्धास्तत्तेनार्थेन ? गौतम ! एवमुच्यते-ते नो संख्येया नो असंख्येया अनन्ताः । परमाणुपुद्गलानां जदन्त । कियन्तः

हे भ० इम कद्धो नहो संख्याता नहो असंख्याता अनन्ता के प्र० उ० हे गौ० अनन्ता परमाणु पुद्गल अनन्त द्विप्रदेशिक खंध सावत् अनन्ता दशप्रदेशिक खंध अनन्ता संख्यातप्रदेशिक खंध अनन्ता असंख्यातप्रदेशिक खंध अनन्ता अनन्त प्रदेशिक खंध तेह तेण अर्थे हे गौ० इम कद्धो नहो संख्याता नहो असंख्याता अनन्ता के । परमाणु पुद्गलने हे भगवन् केतवा पर्याय कद्धा प्र० उ० हे गौ० परमाणुपुद्गलने अनन्ता पर्याय कद्धा । तेह केव अर्थे हे भ० इम क

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

केन्द्रादिप्रदेशसङ्गतानां अत्रादिशब्दात्कालजावपरिग्रहः ततोऽयमर्थः प्रथमतः क्षेत्रप्रदेशौ रेखादिभिः सङ्गतानाञ्चिन्ता कर्तव्या तदनन्तरं कालप्रदेशौरेखादिसमवेस्ततोजावप्रदेशौरेकगुणकालकादिभिरिति, तदनन्तरं जघन्यावगाहनादीनामिति अत्रापिशब्देन मध्यमोत्कृष्टावगाहना जघन्यमध्यमोत्कृष्टस्थिति जघन्यमध्यमोत्कृष्टगुणकालिकादिवर्णाः परिग्रहः ततो जघन्यादिप्रदेशानां जघन्यप्रदेशानां मध्यमप्रदेशानाम् जघन्योत्कृष्टप्रदेशानामिति । अत्र प्रथमतः क्रमेण परमावगादीनां चिन्ता कुर्वन्नाह-परमाणुपोग्गलाखं जन्ते । इत्यादि ॥ स्थित्या चतुःस्थानपतितत्वं । परिमाणोः समयादारज्योत्कर्षतोऽसङ्ख्येयकालमवस्थानजावात् । कालादिवर्णपर्याये षट्स्थानपतितत्वता एकस्यापि परमाणोः पर्यायानन्त्याविरोधात्, ननु परिमाणुरप्र

पस्यता ? गोयमा ! परमाणुपोग्गलाखं अणन्ता पज्जवा पस्यता । से केणठेणं जन्ते ! एवं बुद्धि-परमाणुपोग्गलाखं अणन्ता पज्जवा पस्यता ? गोयमा ! परमाणुपोग्गले परमाणुपोग्गलस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उगाहणठयाए तुल्ले । ठिईए सिय हीणे सिय तुल्ले सिय अण्णहिए । जइ हीणे संखेज्जइनागही

पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! परमाणुपुद्गलानामनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते-परमाणुपुद्गलानामनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! परमाणुपुद्गलः परमाणुपुद्गलस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्योऽवगाहनार्थतया तुल्यः । स्थित्या स्वाधीनः स्यात्तुल्यः स्यादप्यधिकः । यदि हीनः संख्येयजागहीनोवाऽसंख्येयजागहीनोवा संख्येयगुणहीनोवाऽसंख्येयगुणहीनोवा । अथाप्यधिकोऽसंख्येयजागधि

ज्ञा-परमाणु पुद्गले अनन्ता पर्याय कक्षा प्रश्न ४० हे गौ० परमाणुपुद्गल परमाणुपुद्गले द्रव्यार्थं करो तुल्य प्रदेशार्थं करो पण तुल्य अवगाहनाये करो तुल्य, स्थितिये करो कदाचित् हीन कदाचित् तुल्य कदाचित् अधिक हुवे, जे हीन हुवे ते संख्यात भागे हीन हुवे अथवा असंख्यात भागे हीन हुवे अथवा संख्यात गुणहीन हुवे अथवा असंख्यातगुणहीन हुवे । अथ जे अधिक हुवे असंख्यात भागे अधिक हुवे अथवा संख्यात भागे अधिक हुवे अथवा संख्यात गुण अधिक हुवे अथवा असंख्यातगुण अधिक हुवे । कालवर्ण पर्याये करो कदाचित् हीन हुवे कदाचित् तुल्य कदाचित् अधिक हुवे । जे हीन हुवे अनन्त

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

देशो गीयते ततः कथं पर्यायानमस्याविरोधः पर्यायानमस्ये नियमनः सप्रदेशत्वप्रशक्ते स्तदयुक्तं बस्तुनत्वापरिज्ञानात् । परमाणुहिं अप्रदेशो गीयते

णेवा असंखेज्जनाग० संखेज्जगुणहीणे वा असंखेज्जगुणहीणे वा । अह अप्रहिए असंखेज्जनागमप्रहिए वा संखेज्जनागमप्रहिए वा संखेज्जगुणमप्रहिए वा असंखिज्जगुणमप्रहिए वा । कालवन्तपज्जवेहिं सिय हीणे सिय तुल्ले सिय अप्रहिए जड हीणे अणंतनागहीणे वा असंखिज्जनागहीणे वा संखिज्जनागहीणे वा संखिज्जगुणहीणे वा असंखज्जगुणहीणे वा अणंतगुणहीणे वा । अह अप्रहिए असंखेज्जनागमप्रहिए वा संखेज्जनागमप्रहिए वा संखिज्जगुणमप्रहिए वा असंखिज्जगुणमप्रहिए वा अणंतगुणमप्रहिए वा एवं अणसेसवन्तगंधरुफासपज्जवेहिं ठठाणवहिए । फासाणं सीयउसिणनिहलुस्केहिं ठठाणवहिए से ते ग

को वा सङ्ख्येयजागाधिको वा संख्येयगुणाधिको वा असंख्येयगुणाधिको वा । कालवर्णपर्यवैः स्याद्दीनः स्यात्तुल्यः स्यादन्यधिकः, यदि हीनोऽनन्तजागहीनो वा असंख्येयजागहीनो वा संख्येयजागहीनो वा संख्येयगुणहीनो वा असंख्येयगुणहीनो वा अनन्तगुणहीनो वा । अथान्यधिकोऽसंख्येयजागाधिको वा संख्येयजागाधिको वा संख्येयगुणाधिको वा असंख्येयगुणाधिको वा अनन्तगुणाधिको वा । एवमवशेषवर्णगन्धरुसस्पर्शपर्यवैः षट्स्थानपतितः स्पर्शाणां शीतोष्णस्निग्धरूक्षैः षट्स्थानपतितस्तत्तेनार्थेन ? गीतम ! एवमुच्यते-परमाणुपुद्गलानामनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । हि

भाग हीन हुवे अथवा असंख्यात भागे हीन हुवे अथवा संख्यात भागे हीन हुवे अथवा असंख्यात गुणे हीन हुवे अथवा अनन्तगुण हीन हुवे । जे अधिक हुवे असंख्यात भाग अधिक हुवे संख्यात भाग अधिक हुवे अथवा संख्यात गुण अधिक हुवे अथवा असंख्यात गुण अधिक हुवे अथवा अनन्तगुण अधिक हुवे । एव अवसेसबन्धगंधत्ति । एम शेष बन्ध गन्धरुस अने स्पर्श पर्याये करौ षट्स्थान पतित हुवे । फासाणत्ति । स्पर्शने मध्य शातोश्चिग्धरूक्ष पर्याये षट्स्थानपतित तेह तणे अर्थे गीतम इम कह्यो परमाणु पुद्गलने अनन्ता पर्याय कह्या । दुपदेसिबाण पुच्छा । हिप्रदेशिक नो प्रश्न उत्तर हे गीतम अन

द्रव्यरूपतया सांशो न जवतीति नतु कालजावाज्यामिति “अपएसोदवृद्धया एउ इतिवचनात्” ततः कालजावाज्यां सप्रदेशत्वेपि न कश्चिद्दोषः तथा प
रमाख्यादीनामसङ्घातप्रदेशकस्कन्धपर्यन्तानां केषाञ्चिदनन्तप्रदेशकानामपि स्कन्धानां तथा एकप्रदेशावगाढानां यावत्सङ्घातप्रदेशावगाढानां शीतो

ठेणं ? गोयमा ! एवं वृद्धि—परमाणुपोग्गलाणं अणन्ता पज्जवा पस्सत्ता । दुपदेसियाणं पुच्छा, गोयमा !
अणन्ता पज्जवा पस्सत्ता, से केण ठेणं जन्ते ! एवं वृद्धि—गोयमा ! दुपदेसिये दुपदेसियस्स दवृद्धयाए तुल्ले
पएसठयाए तुल्ले, उग्गाहणठयाए सिय हीणे सिय तुल्ले सिय अप्पहिए । जइ हीणे पदेसहीणे । अह
अप्पहिए पदेसमप्पहिए । ठितीए चउठाणवक्रिए । वन्तादीहि उवरिल्लेहिं चउफासहिय लठाणवक्रिए ।
तियपएसिएवि नवरं उग्गाहणठाए सिय हीणे सिय तुल्ले सिय अप्पहिए । जइ हीणे पदेसहीणे वा दुप

प्रदेशिकानां पृच्छा, गौतम ! अनन्ताः पर्यंवाः प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते ? गौतम ! द्विप्रदेशिको द्विप्रदेशिकस्य द्रव्यार्थतया
तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्यो ऽवगाहनार्थतया स्याद्भीनः स्यात्तुल्यः स्यादज्यधिकः । यदि हीनः प्रदेशहीनः । अथाज्यधिकः प्रदेशाधिकः । स्थि
त्या चतुःस्थानपतितः । वर्णादिजिह्वपरिमै श्रुतुः स्पर्शः षट्स्थानपतितः । त्रिप्रदेशिको ज्येवं नवरमवगाहनया स्याद्भीनः स्यात्तुल्यः स्यादज्यधि
कः । यदि हीनः प्रदेशहीनो वा द्विप्रदेशहीनो वा । अथाज्यधिको वा प्रदेशाधिको वा एवं यावद्दृशप्रदेशिको नवरमवगाहनार्थतया प्रदेशपरि

न्ता पर्याय कक्षा । तेह कण्ठे अर्थे हे भगवन् इम कक्षा प्र० उत्तर हे गौतम बे प्रदेशी खध बे प्रदेशी खधने द्रव्यार्थे करी तुल्य प्रदेशार्थे करी पण तुल्य
अवगाहनाये करी कदाचित् हीन कदाचित् तुल्य कदाचित् अधिक हुवे । जे हीन हुवे प्रदेशे करी हीन हुवे । जे अधिक हुवे तो प्रदेशे अधिक हुवे ।
स्थितिये करी चतुःस्थान पतित हुवे । वन्तादीहिं ति । वर्णादिके करी अजे पहिबा चार स्थाने करी षट्स्थान पतित हुवे । जण प्रदेशिक खध पण
मज एतलो विशेष अवगाहनाये करी कदाचित् हीन कदाचित् तुल्य कदाचित् अधिक हुवे । जे हीन हुवे तो प्रदेश हीन हुवे अथवा द्विप्रदेश हीन

एसहीणे वा । अहं अप्रहिए पदेसमप्रहिए वा एवं जाव दसपदेसिए नवरं उगाहणाए पदेसपरिवुही काय
हा जाव दसपदेसिए नवरं पदेसहीणेति । संखेज्जपदेसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता पज्जावा पं० ।
सेकेणठेणं जंत ! एवं बुद्धइ—गोयमा ! संखेज्जपदेसिए संखेज्जपदेसियस्स दउठयाए तुल्ले पदेसठयाए
सिय हीणे सिय तुल्ले सियमप्रहिए । जइ हीणे संखेज्जनागहीणे वा संखेज्जगुणहीणेया । अहं मप्रहिए एवंचेव
उगाहणठयावि दुठाणवक्रिए, ठितीए अउठाणवक्रिए, वन्नादिउवरिल्ले अउफासपज्जवेहिय ठठाणवक्रिए ।
असंखेज्जपदेसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता पज्जावा पं० । से केणठेणं जंत ! एवं बुद्धइ—गोयमा !

वृद्धिः कर्तव्या यावद्दशप्रदेशिको नवरं प्रदेशहीन इति । संख्येयप्रदेशिकानां पुच्छा, गौतम ! अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थेन जद
न्त ! एवमुच्यते—? गौतम ! संख्येयप्रदेशिकः संख्येयप्रदेशिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदंशार्थतया स्याद्हीनः स्यात्तुल्यः स्यादध्यधिकः, यदि
हीनः संख्येयज्ञानहीनो वा संख्येयगुणहीनो वा, अथाध्यधिक एवं चैवावगाहनार्थतयापि द्विस्थानपतितः स्थित्या चतुःस्थानपतितः । वर्णा
दिजिसुपरिभैश्वर्यजिः स्पर्शश्च षट्स्थानपतितः । असंख्येयप्रदेशिकानां पुच्छा, गौतम ! अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त ! ए

हवे । जो अधिक हवे तो प्रदेश अधिक हवे एम बाबत् दश प्रदेशिक लगे कहवो । एतलो विशेष अवगाहनाने बिसे प्रदेश परिवृद्धी करवो बाबत् दशप्र
देशिक लगे एतलो विशेष प्रदेशहीन कहवो । संखेज्ज पदेसियाणं पुच्छा । संख्यात प्रदेशिक ना प्रश्न उत्तर हे गौतम अनन्ता पर्याय कक्षा । तेह कथे
अर्थे हे भगवन् इम कक्षा प्रश्न उत्तर हे गौतम संख्यात प्रदेशो संख्यातप्रदेशो ने द्रव्यार्थे करो तुल्य प्रदेशार्थे करो कदाचित् हीन कदाचित् तुल्य क
दाचित् अधिक हवे । जे हीन हवे संख्यात भाग हीन हवे अथवा संख्यात गुण हीन हवे । अधिक परि एमज्ज अवगाहनार्थे करो परि द्विस्थान प
तित हवे । स्थितिये करो चतुःस्थान पतित हवे । वर्णादिके करो पहिला चार अर्थे करो छस्थान पतित हवे । असंखेज्जपदेसियाणति । असंख्यात

प्रस्त्रिंशत्स्वरूपा इत्यारम्भे स्पष्टा इति तैरेव परमाण्वादीनां षट्स्थानपतितता वक्तव्या न शेषैः द्विप्रदेशस्कन्धसूत्रे-लुगाहणठयाए सिय हीणे सिय तुल्ले सिय अण्णहिण इत्यादि ॥ यदा द्वावपि द्विप्रदेशकौ स्कन्धौ द्विप्रदेशावगाढावेकप्रदेशावगाढौ वा जवतस्तदा तुल्लेयावगाहनी यदात्वेणो द्विप्रदेशावगाढस्तदा एकप्रदेशावगाढो द्विप्रदेशावगाढापेक्षया प्रदेशहीनो द्विप्रदेशावगाढस्तु तदपेक्षया प्रदेशाज्यधिकः शेषं प्राग्बत्, त्रिप्रदेश स्कन्धसूत्रे-लुगाहणठयाए सिय हीणे इत्यादि ॥ यदा द्वावपि त्रिप्रदेशकौ स्कन्धौ त्रिप्रदेशावगाढौ द्विप्रदेशावगाढावेकप्रदेशावगाढौ वा तदा तुल्यौ यदात्वेकस्त्रिप्रदेशावगाढो वा द्विप्रदेशावगाढो वा उपरस्तु द्विप्रदेशावगाढ एकप्रदेशावगाढो वा तदा द्विप्रदेशावगाढैकप्रदेशावगाढौ यथाक्रमं त्रिप्रदेशावगाढद्विप्रदेशावगाढापेक्षया एकप्रदेशहीनौ त्रिप्रदेशावगाढद्विप्रदेशावगाढौ तु तदपेक्षया एकप्रदेशाज्यधिकौ यदात्वेकस्त्रिप्रदेशावगा

असंख्येयपदेसिए खंधे असंख्येयपदेसियस्स खंधस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए चउठाणवफ़िए । लुगा हणठयाए चउठाणवफ़िए । वन्तादिउच्चरिल्ले चउफ़ासंहिय ठठाणवफ़िए । अणंतपदेसियाणं पुच्छा, गो यमा ! अणंता पज्झाया पं० । से केणठेणं जंत ! एवं वुच्चइ-गोयमा ! अणंतपदेसिए खंधे अणंतपदेसि

वमुच्यते ? गौतम ! असंख्येयप्रदेशिकः स्कन्धः असंख्येयप्रदेशिकस्य स्कन्धस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया चतुःस्थानपतितः । अवगाहनतया चतुःस्थानपतितः । वर्णादिभिरुपरिर्मे श्रुतुर्जिः स्पर्शश्च षट्स्थानपतितः । अनन्तप्रदेशिकानां पृच्छा, गौतम ! अनन्ताः पर्ययाः प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते-? गौतम ! अनन्तप्रदेशिकः स्कन्धो अनन्तप्रदेशिकस्य स्कन्धस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया षट्स्थानप

प्रदेशिक नो प्रश्न उत्तर हे गौतम अनन्ता पर्याय कच्चा, तेह केणे अर्थे हे भगवन् इम कच्चा प्रश्न उत्तर हे गौतम असंख्यात प्रदेशौ खंध असंख्यात प्रदेशौ खंधेन द्रव्यार्थे करो तुल्य प्रदेशार्थे करो चतुःस्थान पतित । अवगाहनावे करो चतुःस्थान पतित । वर्णादिक करो अने पाडिला चार स्पर्श करो षट् स्थान पतित हुवे । अणंतपदेसियाणं ति । अनन्तप्रदेशोनो प्रश्न उत्तर हे गौतम अनन्ता पर्याय कच्चा । तेह केणे अर्थे हे भगवन् इम कच्चा प्रश्न उत्तर

दीक्षा ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

यस्स खंधस्स दव्वठ्ठाए तुल्ले पदेसठ्ठाए ठठाणवक्त्रिए ढंगाहणठ्ठाए चउठाणवक्त्रिए ठितीए चउठा
णवक्त्रिए वन्तगंधरसफासपज्जवेहिं ठठाणवक्त्रिए । एगपदेसोगाढाणं पोग्गलाणं पुच्छा, गोयमा ! अणं
ता पज्जवा पं० । से केणठ्ठेणं जंतं ! एवं वुच्चइ—गोयमा ! एगपदेसोगाढे पोग्गले एगपदेसोगाढस्स पो
ग्गलस्स दव्वठ्ठाए तुल्ले पदेसठ्ठाए ठठाणवक्त्रिए ढंगाहणठ्ठाए तुल्ले ठितीए चउठाणवक्त्रिए वन्तादिउव
रिह्वचउफासेहिय ठठाणवक्त्रिए एवं दुपएसोगाढेवि जाव दसपदेसोगाढे । संखेज्जपदेसोगाढाणं पुच्छा, गो

तितः । अवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः, स्थित्या चतुःस्थानपतितः, वर्णगन्धरसस्पर्शपर्यवैः षट्स्थानपतितः । एकप्रदेशावगाढानां पुद्ग
लानां पृच्छा, गौतम ! अनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त । एवमुच्यते ? गौतम ! एकप्रदेशावगाढः पुद्गलः एकप्रदेशावगाढस्य
पुद्गलस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया षट्स्थानपतितः । अवगाहनार्थतया तुल्यः, स्थित्या चतुःस्थानपतितः । वर्णादिजिह्वपरिमैश्चतुःस्पर्
शैः षट्स्थानपतितः । एवं द्विप्रदेशावगाढोपि सावद्दशप्रदेशावगाढः । संख्येष्वप्रदेशिकानां पृच्छा, गौतम ! अनन्ताः प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थे

हे गौतम अनन्तप्रदेशौ खन्ध अनन्तप्रदेशौ खन्धने द्रव्यार्थे करो तुल्य प्रदेशार्थे करो षट्स्थानपतित इवे । अवगाहनार्थे करो चतुःस्थानपतित इवे स्थि
तये करो चतुःस्थानपतित इवे । वर्णगन्धरसस्पर्श वर्णार्थे करो षट्स्थानपतित इवे । एगपएसोगाढाणं पोग्गलाणं पुच्छा । एक प्रदेशावगाढपुद्गलानो प्र०
उत्तर हे गौतम एकप्रदेशावगाढपुद्गलानां अनन्ता पर्याय कद्धा तेह कथे अर्थे हे भगवन् इम कद्धा प्र० उत्तर हे गौतम एकप्रदेशावगाढपुद्गल एकप्रदेशा
वगाढ पुद्गलने द्रव्यार्थे करो तुल्य प्रदेशार्थे करो षट्स्थानपतित इवे । अवगाहनार्थे करो तुल्य इवे स्थितौवे करो चतुःस्थानपतित इवे वर्णादिके करो अने पढ
वाच्यारस्पर्शे करो षट्स्थानपतित इवे । इम यावत् द्विप्रदेशावगाढलेइ दसप्रदेशावगाढलेइ कहवो । संखेज्जपएसोगाढाणं पुच्छा । संख्यात प्रदेशावगाढ
नो प्रश्न कीधा उत्तर हे गौतम संख्यात प्रदेशावगाढना अनन्ता पर्याय कद्धा तेह कथे अर्थे भगवन् इम कद्धा प्र० उत्तर हे गौतम संख्यातप्रदेशावगाढ

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

यमा ! अणंता पं० । से केणठेणं जंते ! एवं वुच्चइ गोयमा ! संखेज्जपदेसोगाढे पोग्गले संखिज्जपदेसोगा
ढस्स पोग्गलस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए ठठाणवफिए । उगाहणठयाए दुठाणवफिए । ठिईए अउठा
णवफिए । वस्सादिउवरिल्लचउफासेहिय ठठाणवफिए । असंखेज्जपदेसोगाढाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता
पज्जाया प० । सेकेणठेणं जंते ! एवं वुच्चइ गोयमा ! असंखेज्जपदेसोगाढे पोग्गले असंखेज्जपदेसोगाढ
स्स पोग्गलस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए ठठाणवफिए उगाहणठयाए अउठाणवफिए, ठिईए चउठा

न जदन्त ! एवमुच्यते ? गौतम । संख्येयप्रदेशावगाढः पुद्गलः संख्येयप्रदेशावगाढपुद्गलस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया षट्स्थानपतितः ।
अवगाहनार्थतया द्विस्थानपतितः, स्थित्वा चतुःस्थानपतितः । वर्णादिजिरुपरिमेयतुःस्पर्शः षट्स्थानपतितः । असंख्येयप्रदेशावगाढानां पृ
च्छा ' गौतम ! अनन्ताः पर्ययाः प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते ? गौतम । असंख्येयप्रदेशावगाढः पुद्गलोऽसंख्येयप्रदेशावगाढस्य
पुद्गलस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया षट्स्थानपतितः । अवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः । स्थित्वा चतुःस्थानपतितः । वर्णाद्यष्टस्पर्शः
षट्स्थानपतितः । एकसमयस्थितिकानां पृच्छा ' गौतम ! अनन्ताः प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते ? गौतम । एकसमयस्थिति

पुद्गलसंख्यातप्रदेशावगाढपुद्गलने द्रव्यार्थे करौ तुल्य प्रदेशार्थे करौ षट्स्थानपतित हुवे अवगाहनार्थे करौ दोष स्थाने पतित हुवे स्थितौर्थे करौ चतुःस्था
नपतिव हुवे वर्णादिके करौ पहिला चार स्थाने करौ षट्स्थान पतित हुवे । असंखेज्जपदेसोगाढाणं पुच्छा । असंख्यात प्रदेशावगाढानां प्र० उत्तर हे गौ
तम अनन्ता पर्याय कक्षा । तेह केणे अर्थ हे भगवन् इम कक्षा प्र० उत्तर हे गौतम असंख्यात प्रदेशावगाढ पुद्गल असंख्यात प्रदेशावगाढ पुद्गलने द्रव्या
र्थे करौ तुल्य प्रदेशार्थे करौ षट्स्थान पतित हुवे । अवगाहनार्थे करौ चतुःस्थान पतित हुवे, स्थितौर्थे करौ चतुःस्थान पतित हुवे वर्णादिके करौ अने आठ
स्थाने करौ षट्स्थान पतित हुवे । एकसमयस्थिति कानां प्र० उत्तर हे गौतम अनन्त कक्षा तेह केणे अर्थ हे गौतम इम कक्षा प्र०

॥ सूक्त ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

हो उपर एकप्रदेशावगाढस्त्रिप्रदेशावगाढापेलया द्विप्रदेशहीन स्त्रिप्रदेशावगाढ स्तु तदपेलया द्विप्रदेशार्थधिकः एवमेकैकप्रदेशपरिवृत्त्या चतुःप्रदेशादिषु स्कन्धेष्ववगाहनाभिरुक्त्य हानिर्वृद्धि र्वा तावद्वक्तव्या यावद्दशप्रदेशस्कन्ध स्तस्मिंश्च दशप्रदेशकं स्कन्धे एवं वक्तव्य-जइ हीखे पएसही

णवक्रिए , वस्सादिच्छठफासेहिं ठठाणवक्रिए । एगसमयठिईयाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता । से केण ठेणं जंतं ! एवं बुच्चइ ? गोयमा ! एगसमयठिईए पोग्गलं एगसमयठिईयस्स पोग्गलस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए ठठाणवक्रिए, उगाहणठयाए चउठाणवक्रिए, ठिईए तुल्ले, वस्सादिच्छठफासेहिं ठठाणवक्रिए । एवं जाव दससमयठिईए । संखेज्जसमयठिईयाणं एवंचेव नवरं ठिईए दुठाणवक्रिए । असंखेज्जसमयठिईयाणं एवंचेव ठिईए चउठाणवक्रिए । एगगुणकालगाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता । से केण ठेणं जंतं !

कः पुद्गल एकसमयस्थितिकस्य पुद्गलस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया षट्स्थानपतितः । अवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः । स्थित्या तुल्यः । वर्णाद्यष्टस्पर्शैः षट्स्थानपतितः । एवं यावद्दशसमयस्थितिकः । संख्येयसमयस्थितिकानां मेवं चैव नवरं स्थित्या द्विस्थानपतितः । असंख्येयसमयस्थितिकानामप्येवं चैव नवरं स्थित्या चतुःस्थानपतिताः । एकगुणकालकानां पुच्छा गोतम ! अनन्ताः प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थेन ज

उत्तर हे गौतम एकसमयस्थितिक पुद्गल एकसमयस्थितिक पुद्गलने द्रव्यार्थेकरो तुल्य प्रदेशार्थेकरो षट्स्थान पतित, अवगाहनायेकरो चतुःस्थान पतित हुवे । स्थितियेकरो तुल्य हुवे । वर्णादिकेकरो अने आठ फरसेकरो छ स्थान पतित हुवे एम यावत् दश समय स्थितिक लगे कहवो । संख्यात समय स्थितिक पण एमज एतलो विशेष स्थितियेकरो द्विस्थान पतित हुवे । असंखेज्जसमयठितियाणंति । असंख्यात समय स्थितिक पुद्गल पण एमज जाणवो स्थितियेकरो चतुःस्थान पतित हुवे । एगगुणकालगाणंति । एकगुणे कालकानो प्रश्न उत्तर हे गौतम एकगुणे काला पुद्गलने अनन्ता पर्याव कइया । तेह केणे अर्थे हे भगवन् इम कइयो प्रश्न उत्तर हे गौतम एकगुणे काला पुद्गल एकगुणे काला पुद्गलने द्रव्यार्थे तुल्य प्रदेशार्थेकरो षट्स्थान पतित, अवगाह

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

यो वा दुपएसहीणे वा जाव नवपएसहीणे वा । अह अप्रहिए पएसमप्रहिए वा दुपएस मप्रहिए वा जाव नवपएसमप्रहिए इति ॥ जावना पू

एवं बुद्धि ? गोयमा ! एगगुणकालए पोग्गले एगगुणकालगस्स पुग्गलस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए
ठठाणवक्रिए उगाहणठयाए चउठाणवक्रिए ठिड्ढेए चउठाणवक्रिए, कालवस्सपज्जवेहिं तुल्ले अ्वसंसेहिं
वस्सगंधरसपज्जवेहिं ठठाणवक्रिए । अठहिं फासहिं ठठाणवक्रिए । एवं जाव दसगुणकालए । संखेज्जगु
णकालएवि एवंचेव नवरं सठाणे दुठाणवक्रिए । एवं असंखिज्जगुणकालएवि नवरं सठाणे चउठाणवक्रिए
एवं अणंतगुणकालएवि नवरं सठाणे ठठाणवक्रिए । एवं जहा कालवस्सस्स वत्तव्वया जणिआ, तहा से

दन्त । एवमुच्यते ? गौतम । एकगुणकालकः पुद्गल एकगुणकालकस्य पुद्गलस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया षट्स्थानपतितो ऽवगाहनाथं
तथा चतुःस्थानपतितः स्थित्या चतुःस्थानपतितः । कालवर्णपर्यवैस्तुल्यो ऽवशेषैर्वर्णगन्धरसपर्यवैः षट्स्थानपतितः । अष्टजिःस्पर्शैः षट्स्थान
पतितः । एवं यावद्दशगुणकालकः । सङ्ख्येयगुणकालकोऽप्येवं चैव नवरं स्वस्थाने षट्स्थानपतितः । एवमसंख्येयगुणकालकोऽपि नवरं स्वस्थाने च
तु स्थानपतितः । एवमनन्तगुणकालकोऽपि नवरं स्वस्थाने षट्स्थानपतितः । एवं यथा कालवर्णस्य वक्तव्यता जणिता तथा शोषाणामपि वर्ण

नाथेकरो चतुःस्थान पतित इव । स्थिति यो चतुःस्थान पतित इव । कालवर्णं पर्यायेकरो तुल्य इवे, अवशेष वर्णं गंधरस पर्यायेकरो षट्स्थान पतित
हुवे । आठ स्पर्शेकरो षट्स्थान पतित इवे एम यावत् दश गुणे कालो इवे तहां लगे कहवी । संखेज्जगुणकालएविति । संख्यातगुणे कालो पुद्गल पण
एमज एतलो विशेष स्वस्थानने विषे दो स्थाने पतित इवे । एवं असंखिज्जगुणकालएविति । एमज असंख्यातगुणे कालो पुद्गल पण जाणवो एतलो विशेष
स्वस्थानने विषे चतुःस्थान पतित होय । एवं अणंतगुणकालएविति । एमज अनन्तगुणे कालो पुद्गल कहवो एतलो विशेष स्वस्थाने षट्स्थान पतित
हुवे एम जिम कालवर्णनो वक्तव्यता कहो तेमज शेष वर्णगंधरस अने पोरसनो वक्तव्यता कहवो यावत् अनन्तगुणे लूजलमे कहवो । जहन्नोगाहणगाण

॥ टीका ॥

॥ २७१ ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

वीक्षानुसारेण स्वयं कर्त्तव्याः । सङ्घातप्रदेशस्कन्धसूत्रे-जुगाहणवक्रिय इति ॥ सङ्घेयज्ञागेन सङ्घेयगुणेनवेति, असङ्घातप्रदेशकस्कन्धे-
जुगाहणवक्रिय चउठाणवक्रिय इति ॥ असङ्घातज्ञागेन सङ्घतज्ञागेन सङ्घातगुणेनाऽसङ्घातगुणेनेति । अनन्तप्रदेशस्कन्धे प्यवगाहनार्थतया चतुःस्था
नपतितता, अनन्तप्रदेशावगाहनया ऽसम्भवतो ऽनन्तज्ञागान्तगुणाज्यां वृद्धिहान्यसम्भवात् । रगपरसोपाहणं पोगलाणं भन्ते इत्यादि ॥ अत्र द्व
ठयाए तुल्ले पदेसठयाए कठाणवक्रिय इति । इदमपि विहितैकप्रदेशावगाढ परमाणवादिकं द्रव्यमिदं मप्यपरैकप्रदेशावगाढं द्विप्रदेशादिकं द्र
व्यमिति । द्रव्यार्थतया तुल्यता प्रदेशार्थतया षट्स्थानपतितता अनन्तप्रदेशकस्यापि स्कन्धस्यै कस्मिन्नाकाशप्रदेशेऽवगाहसम्भवात्, शेषं सुगमं ।
एवं स्थितिज्ञावाश्रयाण्यपि सूत्राणि उपयुज्य जावनीयानि । जहन्तोगाहणाणं जन्ते दुपएसियास मित्यादि ॥ जघन्या द्विप्रदेशकस्य स्कन्धस्या वगा

॥ टीका ॥

साणवि वस्मगंधरसफासाणं वत्तव्या जणियवा जाव अणंतगुणलुक्के । जहसोगाहणगाणं जन्ते ! दुपदेसि
याणं पुच्छा, गोयमा ! अणन्ता । से केणठेणं जन्ते ! एवं बुद्धि ? गोयमा ! जहसोगाहणए दुपदेसिए खंधे
जहन्तोगाहणगस्स दुपदेसियस्स खंधस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले ठिईए चउठाणवक्रिये कालवन्न

॥ अर्थ ॥

गन्धरसस्पर्शाणां वक्तव्यता जणितव्या यावदनन्तगुणरूपाः । जघन्यावगाहनकानां जदन्त । द्विप्रदेशिकानां पृच्छा । गीतम । अनन्ताः पर्यवाः
प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त । एवमुच्यते ? गीतम । जघन्यावगाहनको द्विप्रदेशिको जघन्यावगाहनकस्य द्विप्रदेशिकस्य स्कन्धस्य द्रव्यार्थ
तया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्यः स्थित्या चतुःस्थानपतितः । कालवर्णपर्यवैः षट्स्थानपतितः शेषवर्णगन्धरसस्पर्शपर्यवैः षट्स्थानपतितः । शी

॥ अ० ॥

भन्ते दुपदेसियाए पुच्छा गोयमा । जघन्य अवगाहनाना हे भगवन् द्विप्रदेशीनै केतव्या पर्याय हे गीतम । अणन्ता पज्जवा पं० सेकेणठुणं भन्ते । अनन्ता
पर्याय तेमाटे इम कच्छी । पं० गोयमा जहन्तोगाहणए दुपदेसिए खंधे । हे गीतम जघन्य अवगाहनाना द्विप्रदेशीखंध । जहन्तोगाहणस्य दुपदेसियस्य खंध
स्य । जघन्य अवगाहनाना द्विप्रदेशीखंधने । दव्वठयाए तुल्ले पएसठयाए तुल्ले । द्रव्यार्थसंज्ञक प्रदेशार्थसंज्ञका । उप्पाहणवक्रियाए तुल्ले ठिईए चउठाणवक्रिये

॥ अर्थ ॥

हना एकप्रदेशात्मिका उत्कृष्टा द्विप्रदेशात्मिका अत्र अपांतरालं नास्तीति मध्यमा न लभ्यते तत उत्तम-अजहन्नुक्कोसोगाहणं नस्यि इति ॥ त्रिप्रदेशकस्य जघन्यावगाहना एकप्रदेशरूपा मध्यमा द्विप्रदेशरूपा, उत्कृष्टा त्रिप्रदेशरूपा, चतुःप्रदेशस्य जघन्या एकप्रदेशरूपा उत्कृष्टा चतुःप्रदे

पञ्जवेहिं कृष्णवर्णिए सेसवन्तगंधरसफासपञ्जवेहिं कृष्णवर्णिए सीतलसिण्णिलुक्कफासेहिं कृष्णवर्णिए सेतेणठेणं ? गोयमा ! एवं बुद्धि-जहन्नुगाहणगाणं दुपदेसियाणं पोग्गलाणं अणंता पञ्जवा प०, उक्कोसोगाहणएवि एवंचेव अजहन्नुमणुक्कोसोगाहणं नस्यि । जहन्नुगाहणगाणं जंते ! तिपदेसियाणं पुच्छा, ? गोयमा ! अणंता, से केणठेणं जंते ! एवं बुद्धि ? गोयमा ! जहा दुपदेसिए जहन्नुगाहणए उक्को

तोप्पस्सिग्गल्लस्सपयंवेः षट्स्थानपतित स्ततेनार्थेन गीतम । एवमुच्यते-जघन्यावगाहनकानां द्विप्रदेशिकानां पुद्गलानामनन्ताः पर्यायाः प्रज्ञप्ताः । उत्कर्षावगाहनकोप्येव चैव अजघन्यानुत्कर्षावगाहनको नास्ति । जघन्यावगाहनकानां जदन्त । त्रिप्रदेशकानां पृच्छा, गीतम । अनन्ताः प्रज्ञप्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त । एवमुच्यते ? गीतम । यथा द्विप्रदेशिको जघन्यावगाहनको उत्कर्षावगाहनको प्येवंचैव, एव मजघन्यानु

अवगाहनार्थे सरीषा स्थितिकरौ चतुःस्थानपतित । कालवस्सपञ्जवेहिं कृष्णवर्णिए । कालवर्णने पर्याय कृष्णानपतित हवै । सेसाव वस्सगन्धरसफासपञ्जवेहिं कृष्णवर्णिए । आकता वर्णगंधरस स्पर्शने पर्याय पृच्छानपतित हवै । सीतलसिण्णिलुक्कफासपञ्जवेहिं कृष्णवर्णिए । गीत उच्य स्सिग्गल्ल स्पर्शने पर्याय पृच्छानपतित हवै । सेतेणठेणं गोयमा दुपदेसियाणं खंधाण । तेनाटे इम हे गीतम दुपदेशोखंधने । अणतापञ्जवा उक्कोसोगाहणा एवि एवंचेव । अनता पर्याय कक्षा उत्कृष्ट अवगाहनानां पिण इमहो ज । अजहन्नुमणुक्कोसोगाहणानस्यि । अजघन्य अनत्कृष्ट अवगाहनाहे नहो प्रदेशमाटे । जहन्नुगाहणा जंते तिपदेसियाण पुच्छा गो० । जघन्य अवगाहनानां त्रिप्रदेशोने केतला पर्याय हे गीतम । अणता प० सेकेणठेणं भते एवं गोयमा । अनता पर्याय कक्षा तेषामाटे भगवन् इम कक्षा जे अनता हे गीतम । जहादुपदेसिए जहन्नुगाहणा भणिमां तहाभा० । किम दायप्रदे

शात्मिका मध्यमा द्विविधा द्विविध्यप्रदेशात्मिका त्रिप्रदेशात्मिका च एवं च सति मध्यमावगाहन चतुःप्रदेशको मध्यमावगाहनचतुःप्रदेशका पेत

सोगाहणएवि एवंचेव, एवं अजहन्मणुक्कोसोगाहणएवि । जहसोगाहणगाणं जंते ! चउपदेसियाणं पुच्छा
? गोयमा ! जहन्तोगाहणए दुपदेसिए तहा उक्कोसोगाहणए चउप्पएसिएवि एवं अजहसमणुक्कोसोगा
हणएवि चउप्पदेसिए णवरं उग्गाहणठयाए सियहीणे सियतुत्ते सियमप्पहिए जइहीणे पदेसहीणे अह अ
प्पहिए पदेसअप्पहिए एवं जाव दसपदेसिए णेयत्वं । नवरं अजहसमणुक्कोसोगाहणए पदेसपरिवुट्ठीकाय

त्कर्षावगाहनकोपि । जघन्यावगाहनकानां जदन्त । चतुःप्रदेशिकानां पुच्छा, गौतम ! यथा जघन्यावगाहनको द्विप्रदेशिको तथा उत्कर्षावगाह
नकश्चतुःप्रदेशिकोपि । एवमजघन्यानुत्कर्षावगाहनकोपि चतुःप्रदेशिको नवरं अवगाहनार्थतया स्याद्दीनः स्यात्तुल्यः स्यादन्यधिकः यदिहीनः
प्रदेशहीनः, अथान्यधिकः प्रदेशान्यधिकः । एवं यावद्दशप्रदेशिके ज्ञातव्यं-नवरमजघन्यानुत्कर्षावगाहनके प्रदेशपरिवृद्धिः कर्तव्या यावत् दशप्र

शौने जघन्य अवगाहन कक्को उत्कृष्ट अवगाहनो कहौ तिम । उक्कोसोगाहणाएवितंचेव एवं अजहसमणुक्कोसोगाहणाएवि । तिम सर्वकहिबो इम अज
घन्य अनुत्कृष्टने पिण इमहौजाणिबो । जहसोगाहणाणं भते चउप्पएसियाणं पुच्छा गोयमा । जघन्य अवगाहनाना ४ प्रदेशोखंधने केतत्ता पर्याव हे
गौतम । जहसोगाहणए दुपदेसिए जहा जहसोगाहणए चउप्पदेसिएवि । जघन्य अवगाहनानाप्रदेशो तिम जघन्य अवगाहनाना चतुःप्रदेशोजाणिवा
एवं जहा उक्कोसोगाहणएदुपदेसिए तहा उक्कोसोगाहणए चउप्पदेसिएवि । इम जिम उत्कृष्ट अवगाहनाना दुपदेशो तिम उत्कृष्ट अवगाहनाना चउ
प्रदेशो पिण कहिवा । एवं अजहसमणुक्कोसोगाहणाएवि चउप्पदेसिए णवरं । इम अजघन्य अनुत्कृष्ट अवगाहनाना चतुःप्रदेशौने ए विशेष । उगाहण
ठयाए सियहीणे । अवगाहनाये केइ हीन । सिय तुत्ते सियमअहिए जइहीणे पदेसहीणे । अह अअहिए पएसमअहिए एवं जाव दसपएसिएणावत्वं न
वरं । अथअधिकोहुवे तो पिण प्रदेशे अधिक इमजां लगे दशप्रदेशतांइ जाणिबो ए विशेष । अजहसमणुक्कोसोगाहणए पएसपरिवुट्ठीकायत्वा । जाव

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

या यदि हीन स्तर्हि प्रदेशतो हीनो जवति । अथा ज्यधिक स्ततः प्रदेशतो ऽधिकः एवं पञ्चप्रदेशादिषु स्कन्धेषु मध्यमावगाहना मधिकृत्य प्रदे-
शपरिवृद्ध्या वृद्धिर्हानिश्च तावद्वक्तव्या यावद्दशप्रदेशके स्कन्धे सप्तप्रदेशपरिवृद्धिः साचै वं वक्तव्या । अजहन्मणुक्कोसोगाहणाय दसपएसिए अज-
हन्मणुक्कोसोगाहणस्स दसपएसियस्स खंघस्स उगाहणठयाए सियहीणे सियतुल्ले सिय अल्लहिए अड हीणे पएसहीणे दुपएसहीणे जावसत्तपएस-
हीणे । अह अल्लहिए पएसअल्लहिए दुपएसअल्लहिए जाव सत्तपएसअल्लहिए इति ॥ शेषं सूत्रं स्वयं मुपपरिजावनीयं सुगमत्वात्, नवर मनत्तप्रदे-

ह्वा जाव दसपदेसियस्स सत्तपएसो परिवुट्ठिज्जाति । जहसोगाहणगाणं जंते ! संखेज्जपदेसियाणं पुच्छा-
? गोयमा ! झणंता । से केणठेणं जंते ! एवं बुद्धइ ? गोयमा ! जहसोगाहणए संखेज्जपएसिए जहन्तोगा-
हणगस्स संखेज्जपदेसियस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए दुठ्ठाणवडिए उगाहणठयाए तुल्ले ठिईए चउठ्ठाण-
वडिए वन्नादिचउफासपज्जवेहिं ठठ्ठाणवडिए एवं उक्कोसोगाहणएवि । अजहन्मणुक्कोसोगाहणएवि एवं

देशिकस्य सप्तप्रदेशाः परिवर्तन्ते । जघन्यावगाहनकानां जदन्त ! संख्यातप्रदेशिकानां पुच्छा, गौतम ! अनन्ता स्तत्केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्य-
ते ? गौतम ! जघन्यावगाहनकः संख्यातप्रदेशिको जघन्यावगाहनस्य संख्यातप्रदेशिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया द्विस्थानपतितः अवगा-
हनार्थतया तुल्यः स्थित्या चतुःस्थानपतितः वर्णादिचतुःस्पर्शपर्यवैः षट्स्थानपतितः, एवमुत्कर्षावगाहनकोपि । अजघन्यानुत्कर्षावगाहनको

दसपएसियस्सत्ते पएसोपरिवुड्ढीज्जाति । जाल्लगै दशप्रदेशात्प्रदेशवृद्धिधायै इमं प्रदशदश सातप्रदेशविस्तारया । जहन्तोगाहणं भते संखिज्जपएसिया-
णं पुच्छा गोयमा । जघन्य अदगाहनानां संख्यातप्रदेशेने केतला पर्याय गौतम । अण्णता प० सक्कण्डण भते प० । अनन्ता पर्याय तेमाटे इमं कह्णी ।
जहन्तोगाहणए संखिज्जपएसिए । जघन्य अवगाहनार्थे संख्यातप्रदेशेने । जहसोगाहणस्स संखिज्जपएसियस्स दव्वठयाए तुल्ले । जघन्य अवगाहनार्थे सं-
ख्यातप्रदेशेने द्रव्यार्थे सरौपा । पएसठयाए दुठ्ठाणवडिए । प्रदेशार्थे सरौपा द्विस्थानपतितुवै । उगाहणठयाए तुल्ले ठिईए चउठ्ठाणवडिए । अजगाहना

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

चेव नवरं सठाणे दुठाणवडिए । जहन्तोगाहणगाणं जंते ! अणसंखिज्जपदेसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता । से केणठेणं जंते ! एवं बुद्धेइ ? गोयमा ! जहन्तोगाहणए अणसंखेज्जपदेसिए खंधे जहन्तोगाहणगस्स अणसंखिज्जपदेसियस्स खंधस्स दह्ठयाए तुल्ले पदेसठयाए अउठाणवडिए उगाहणठयाए तुल्ले ठिईए अउठाणवडिए वस्सादिउत्तरिस्सेफासंहिं उठाणवडिए एवं उक्कोसोगाहणएवि, अजहन्तमणुक्कोसोगाहणएवि एवंचेव नवरं सठाणे अउठाणवडिए । जहन्तोगाहणगाणं जंते ! अणंतपदेसियाणं पुच्छा ? गोयमा ! अणंता । से केणठेणं जंते ? गोयमा ! जहन्तोगाहणए अणंतपदेसिए खंधे जहन्तोगाहणगस्स अणंतपदेसियस्स

प्येवं चेव नवरं स्वस्थाने द्विस्थानपतितः । जघन्यावगाहनकानां जदन्त । असंख्यातप्रदेशिकानां पृच्छा, गौतम । अनन्ताः, तत्कनार्थेन जदन्त । एवमुच्यते ? गौतम । जघन्यावगाहनको ऽसंख्यातप्रदेशिकः स्कन्धो जघन्यावगाहनकस्यासङ्ख्यातप्रदेशिकस्य स्कन्धस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया चतुःस्थानपतितः । अवगाहनार्थतया तुल्यः स्थित्या चतुःस्थानपतितः वर्णादिप्रथमस्पर्शैः षट्स्थानपतितः । एवमुत्कर्षावगाहनकोपि । अजघन्यानुत्कर्षावगाहनको प्येवं चेव नवरं स्वस्थाने चतुःस्थानपतितः । जघन्यावगाहनकानां जदन्त । अनन्तप्रदेशिकानां पृच्छा,

ये सरोषा स्थितिकरो चतुःस्थानपतितं भवे । वस्सादिउत्तरिस्सेफासंहिं उठाणवडिए । वर्णादि ४ स्पर्शे पर्यायं चतुःस्थानपतितं भवे । एवं उक्कोसोगाहणएवि । इमं उत्कृष्टं अवगाहना पिण । अजहन्तमणुक्कोसोगाहणएवि एवंचेव नवरं सठाणे दुठाणवडिए । अजहन्तं अनुत्कृष्टं अवगाहना पिण इमं हौजए विशेषं स्वस्थाने द्विस्थानपतितं भवे । जहन्तोगाहणगाणं भते असंखिज्जपदेसियाणं पुच्छा गोयमा । जघन्यं अवगाहनार्थे असंख्यातप्रदेशीने कीतला प्र० हे गौतम । अणंता प० से केणठेणं भते प्र० गोयमा । अनन्ता पर्यायं तेसंटे इमं कट्ठा हे गौतम । जहन्तोगाहणए अणसंखिज्जपदेसिए । जघन्यं अवगाहनार्थे असंख्यातप्रदेशीने । जहन्तोगाहणगस्स अणसंखिज्जपदेसियस्स खंधस्स । जघन्यं अवगाहनार्थे असंख्यातप्रदेशीने । दह्ठयाए तुल्ले पदेसठयाए अउठा

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

शकोत्कृष्टावगाहनाचित्तायां ठिड्एवि तुल्ले इति ॥ उत्कृष्टावगाहनः किलानन्तप्रदेशकः स्कन्धः स उच्यते यः समस्तलोकव्यापी स चा चित्तमहा स्कन्धः केवलिसमुद्घातकर्मस्कन्धो वा तयो श्चो ऽनयो रपि दंष्ट्रकपाटमथान्तरपूरकलक्षणं श्वतुः समयप्रमाणते ति तुल्यकालता' शेषं सूत्र माप दपरिसमाप्तेः प्रागुक्तजावनानुसारेण स्वयं सुपयुज्य परिजावनीयं नवरं जघन्यप्रदेशकाः स्कन्धा द्विप्रदेशका उत्कृष्टप्रदेशाः सर्वोत्कृष्टानन्तप्रदेशाः,

खंधस्स दब्धयाए तुल्ले पदेसठयाए ठठाणवडिण उगाहणठयाए तुल्ले ठिड्ए चउठाणवडिण वन्तादिअउ फासेहि ठठाणवडिण । उक्कोसोगाहणएवि एवंचेव नवरं ठिड्एवि तुल्ले । अजहस्समणुक्कोसोगाहणमाणं भंते ! अणंतपदेसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता । से केणठेणं ? अजहस्समणुक्कोसोगाहणए अणंतपदेसिए खंधे अ जहन्मणुक्कोसोगाहणगस्स अणंतपदेसियस्स खंधस्स दब्धयाए तुल्ले पदेसठयाए ठठाणवडिण उगाहण

गौतम ! अनन्ताः । अथ कनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते ? गौतम ! जघन्यावगाहनकानन्तप्रदेशिकस्कन्धो जघन्यावगाहनकस्यानन्तप्रदेशिकस्य स्कन्धस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया षट्स्थानपतितः अवगाहनार्थतया तुल्यः स्थित्या चतुःस्थानपतितः वर्णादिचतुर्भिः स्पर्शैः षट्स्थानपतितः । उत्कर्षावगाहनको प्येवं चैव नवरं स्थित्या तुल्यः । अजघन्यानुत्कर्षावगाहनकानां जदन्त ! अनन्तप्रदेशिकानां पुच्छा, गौतम ! अनन्ताः पर्यवाः । अथ केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते ? अजघन्यानुत्कर्षावगाहनकानन्तप्रदेशिकस्कन्धो अजघन्यानुत्कर्षावगाहनकस्या नन्तप्रदेशि

गवाडिण । द्रव्यार्थं सरीषा प्रदेशार्थं चतुःस्थानपतितं भवे । उगाहणठयाए तुल्ले ठिड्ए चउठाणवडिण । अवगाहनार्थं सरीषा स्थितिकरौ चतुःस्थानपतितं भवे । वर्णादिचतुर्विंशतिरूपैरुत्कर्षावगाहनवडिण । वर्णादिउपरिल्ले स्पर्शेन पर्याये षट्स्थानपतितं भवे । एव उक्कोसोगाहणाएवि । इमं उत्कृष्टं अवगाहना पिण अजहन्मणुक्कोसोगाहणाएवि एवंचेव नवरं । अजघन्यं अनुत्कृष्टं अवगाहना पिण इमंहीज ए विशेष । सट्ठाचेचउठाणवडिण । स्वस्थाने चतुःस्थाने पतितं भवे । जहन्नीगाहणयाणं भंते अणंतपदेसियाणं पुच्छा गोयमा । कच्चन्यं अवगाहनार्थं अनन्तप्रदेशीने केतला पर्यायं कच्चा हे गौतम । अणंता प-

॥ टीका ॥

॥ १ ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

ठयाए चउठाणवक्रिए ठिईए चउठाणवक्रिए वन्तादिअठफासेहिं ठठाणवक्रिए । जहन्तठिईयाणं जंते !
परमाणुपोग्गलाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता । से केणठेणं ? गोयमा ! जहन्तठिईए परमाणुपोग्गले अह
न्तठिईयस्स परमाणुपोग्गलस्स दइठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उग्गाहणठयाए तुल्ले ठिईए तुल्ले वन्ताइ
दुफासेहिय ठठाणवक्रिए एवं उक्कोसठिईएवि । अजहन्तमणुक्कोसठिईएवि एवंचेव नवरं ठिईए चउठाण
वक्रिए जहन्तठिईयाणं दुपदेसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता । से केणठेणं ? गोयमा ! जहन्तठिईए दुप

कस्य । स्कन्धस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया षट्स्थानपतितः अवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः स्थित्या चतुःस्थानपतितः वर्णाद्यष्टरूप
र्ज्ञैः षट्स्थानपतितः । जघन्यस्थितिकानां प्रदन्त ! परमाणुपुद्गलानां पृच्छा, गौतम ! अनन्ताः । अथ केनार्थेन प्रदन्त ! एवमुच्यते ? गौत
म ! जघन्यस्थितिकपरमाणुपुद्गलो जघन्यस्थितिकस्य परमाणुपुद्गलस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्योवगाहनार्थतया तुल्यः स्थित्या तु
ल्यः वर्णादिविधिरूपर्ज्ञैः षट्स्थानपतितः । एवमुत्कर्षस्थितिकोपि, अजघन्यानुत्कर्षस्थितिकोप्येवं चैव नवरं स्थित्या चतुःस्थानपतितः । ज

सेकेण्डेणं भंते पं० गोबमा । अनन्ताप्रदेश तेमाटै इम कइओ हे गौतम । जहन्ताग्गाहणए अणंतपएसिएखंधे । जघन्त अवगाहनाये अनन्तप्रदेशौखंधे ।
जहन्ताग्गाहणयस्स अणंतपएसियस्स खंधस्स दइठयाए । जघन्त अवगाहनाये अनन्तप्रदेशौखंधने द्रव्यार्थसरोषा । तुल्ले पणमइयाए कइठाणवक्रिए । प्रदेशा
र्थे कस्थानपतित हुवे । उग्गाहणइयाए तुल्ले ठिईएचइठाणवक्रिए । अवगाहनाये सरोषा स्थितिकरी चतुःस्थानपतित हुवे । बसादिचउफासेहिं
कइठाणवक्रिए । वर्णादि ४ स्पर्शकरी कस्थानपतित हुवे । उक्कोसोगाहणाएवि एवचेव नवरं ठिईए तुल्ले । उदकठो अवगाहनाये बिण इम हीज ए बिशेष
स्थितिसरोषा । अजहन्तमणुक्कोसोगाहणाणं भंते अणंतपएसियाणं पुच्छा गोयमा । अजघन्य अनत्कइ अवगाहना अनन्तप्रदेशौने केतला पर्याव हेगो.
अणतापज्जावा भंते सेकेण्डेयं पं० गोयमा । अजहन्तमणुक्कोसोगाहणए अणंतपएसिएखंधे । अजघन्य अनत्कइ अवगाहना अनन्तप्रदेशौखन्धने । अजह

देसिए जहन्तठिईयस्स दुपदेसियस्स खंधस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उग्गाहणठयाए सियहीणे

अथ स्थितिकानां द्विप्रदेशिकानां पृच्छा, गौतम ! अनन्ताः । अथ केनार्थेन ज्ञदन्त ! एवमुच्यते ? गौतम ! जघन्यस्थितिकद्विप्रदेशिकी जघन्य स्थितिकस्य द्विप्रदेशिकस्य स्कन्धस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्योऽवगाहनार्थतया स्याद्हीनः स्यात्तुल्यः स्यादन्यधिकः यदि हीनः प्रदे

नमणकोसोगाणयस्स अणंतपणसिवस्स खंधस्स । अजघन्य अनत्कृष्टो अवगाहनाना अनन्तप्रदेशोस्कंधेने । दव्वठयाए तुल्ले पणसठयाए क्खणवडिए । द्रव्यार्थेसरोषाकै प्रदेशार्थेकस्थानपतित हुवे । उग्गाहणठयाए चउठाणवडिए । अवगाहनार्थे चतुःस्थानपतित हुवे । वणादिअट्ठफासेहि क्खणवडिए । वर्णादि ८ सार्थे क्खानपतित हुवे । जहणठिइयाणं भंते परमाणुपगल्लणं पृच्छा गोयमा । जघन्य स्थितिना परमाणुपगल्लने कंतला पयांब हे गौतम । अणंते पज्जवा सेकेणठुणं भंते पं० गोयमा । अनन्तापर्याय तेमाटे इम कल्ली हे गौतम । जहन्तठिइएपरमाणुपगल्ल । जघन्य स्थितिनापरमाणुपगल्ल । जहणठिइयस्स परमाणुपगल्लस्स । जघन्य स्थितिनापरमाणु पगल्लने । दव्वठयाए तुल्ल पणसठयाए तुल्ल । द्रव्यार्थेसरोषा प्रदेशार्थेसरोषा । उग्गाहणठयाए तुल्ले ठिइएतुल्ले । अवगाहनार्थेसरोषा स्थितिकरो सरोषा । वणादिदुफासेहियक्खणवडिए । वर्णादिदुस्ये क्खानपतित हुवे । एवं उक्कासठिइएवि । इम उत्कृष्ट स्थिति पिण । अजहणमणकोसठिइएवि एवमेव नवरं ठिइएचउठाणवडिए । अजघन्य अनत्कृष्ट स्थितिना पिण इमहीज ए विशेष चतुःस्थानपतित हुवे जहणठिइयाणं भंते दुपदेसियाणं पृच्छा गोयमा । जघन्य स्थितिना द्विप्रदेशोनी प्र० हे गौतम । अणंता प० सेकेणठुणं भंते पं० गोयमा । अनन्ता पर्याय तेमाटे इम कल्ली हे गौतम । जहणठिइए दुपदेसिएखंधे । जघन्य स्थितिनादुप्रदेशोखन्ध । जहणठिइयस्सदुपदेसियस्स खंधस्स । जघन्य स्थितिनाद्विप्रदेशोखन्धने । दव्वठयाए तुल्ले पणसठयाए तुल्ले । द्रव्यार्थेसरोषा प्रदेशार्थेसरोषाकै । उग्गाहणठयाएसिबहीणे सियतुल्ले सियअभहिए । अवगाहनाने अर्थेसरोषा केहीन केइअधिका केइसरोषा । जइ हीणे पणस हीणे । जहीन तेप्रदेशोहीन । अइ अभहिए पणसमभहिए ठिइए तुल्ले । अथ अधिक प्रदेशे अधिक स्थितिथी सरोषा । वणादिचउफासेहिय क्खणवडिए । वर्णादि ८ सार्थे क्खानपतितहुवे । एवं उक्कासठिइएवि । इम उत्कृष्टो स्थितिना पिण । अजहणम

॥ अ० ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

सियतुल्ले सियश्चप्रहिए जडहीणे पदेसहीणे अह अप्रहिए पदेसठयाए अप्रहिए ठिईए तुल्ले वन्तादिचउ
फासेहिय ठठाणबडिए एवं उक्कोसठिईएवि अजहन्मणुक्कोसठिईएवि एवंचेव नवरं ठिईए चउठाणबडिए
एवं जाव दसपदेसिए नवरं पदेसपरिवुह्नीकायद्या, उगाहणठयाए तिसुवि गमएसु जाव दसपदेसिए नव
पदेसा वुह्निज्जाति । जहन्मठिईयाणं भंते ! संखेज्जपदेसियाणं पुच्छा, गो० ! अणंता । से केणठेणं ? गो० !
जहन्मठिईए संखेज्जपदेसिए जहन्मठिईयस्स संखेज्जपदेसियस्स खंधस्स दव्ठयाए तुल्ले पदेसठयाए दुठा

शहीनः अथान्यधिकः प्रदेशान्यधिकः स्थित्या तुल्यः वर्णादिचतुर्भिः स्पर्शैः षट्स्थानपतितः । एवमुत्कर्षस्थितिकोपि । अजघन्यानुत्कर्षस्थिति
कोप्येवं चैव नवरं स्थित्या चतुःस्थानपतितः । एवं यावद्दशप्रदेशिके नवरं प्रदेशपरिवृद्धिः कर्त्तव्याऽवगाहनार्थतया त्रिष्वपि गमकेषु यावद्दश
प्रदेशिके नव प्रदेशाः परिवर्द्धन्ते । जघन्यस्थितिकानां नदन्त । संख्यातप्रदेशिकानां पुच्छा, गौतम । अनन्ताः । तत्केनार्थेन नदन्त । एवमु
च्यते ? गौतम । जघन्यस्थितिकः संख्यातप्रदेशिको जघन्यस्थितिकसङ्ख्यातप्रदेशिकस्य स्कन्धस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया द्विःस्थानपतितः

युक्कोसठिईएवि एवचेव नवरं ठिती० चउठाणबडिए । अजघन्य अनुत्कर्ष स्थितिनापिण ए विशेष स्थितिकरी चतुःस्थानपतितहुवै । एवं जाव दसपएसिए नवर
षएसपरिवुह्नीकायद्या । इम जांलगें १० प्रदेशस्कंध ए विशेष प्रदेशें २ वृद्धिकरवी । उगाहणठयाए तिसुविगमएसु जाव दसपएसिएणवपएसवुह्निज्जाति ।
अवगाहनार्थो तौने आलावैकरी जांलगें १० प्रदेश तांलगें १ प्रदेशवधारोने कहिवी । जहसठितीयाणं भंते संखिज्जपएसियाणं पुच्छा गोयमा । जघन्य
स्थितिना संख्यातप्रदेशने केतलापर्याय हे गौतम । अणता प० संकेणठेणं भंते प० गोयमा । अनन्तापर्याय तेमाटे इम कखी हे गौतम । जहसठिईएसंखि
ज्जपएसिएखंधे जहसठिईयस्स । जघन्य स्थितिना संख्यातप्रदेशने जघन्य स्थितिने । संखिज्जपएसियस्स खंधस्स । संख्यातप्रदेशीस्कंधने । दव्ठयाए तुल्ले
पएसडयाए चउठाणबडिए । द्रव्यार्थे सरीषाके प्रदेशार्थे चतुःस्थानपतितहुवै । उगाहणठयाए चउठाणबडिए । अवगाहनार्थे चतुःस्थानपतितहुवै । ठिईएतुल्ले

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

णवक्रिए लंगाहणठयाए दुठाणवक्रिए ठिईए तुल्ले वस्सादिचउफासेहिय ठठाणवक्रिए एवं उक्कोसठिईएवि
अजहन्नमणुक्कोसठिईएवि एवंचेव नवरं ठिईए चउठाणवक्रिए । जहन्नठिईयाणं जंते ! असंखिज्जपदेसियाणं
पुच्छा, गोयमा ! अणंता । से केणठेणं ? गोयमा ! जहन्नठिईए असंखिज्जपएसिए जहन्नठिईयस्स असं
खेज्जपदेसियस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए चउठाणवक्रिए लंगाहणठयाए चउठाणवक्रिए ठिईए तुल्ले
वन्नादिउवरिल्लचउफासेहिं ठठाणवक्रिए एवं उक्कोसठिईएवि । अजहन्नमणुक्कोसठिईएवि एवंचेव नवरं
ठिईए चउठाणवक्रिए । जहन्नठिईयाणं अणंतपदेसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता । से केणठेणं ? गोयमा !

अबगाहनार्थतया द्विस्थानपतितः स्थित्या तुल्यः वर्णादिचतुर्जिं स्पर्शैः षट्स्थानपतितः । एवमुत्कर्षस्थितिकोपि । अजघन्यानुत्कर्षस्थितिको
प्येवं चैव नवरं स्थित्या चतुःस्थानपतितः । जघन्यस्थितिकानां प्रदन्त । असंख्यातप्रदेशिकानां पुच्छा, गौतम ! अनन्ताः । तत्केनार्थेन जद
न्त । एवमुच्यते ? गौतम ! जघन्यस्थितिकोऽसंख्यातप्रदेशिको जघन्यस्थितिकस्या संख्यातप्रदेशिकस्य द्रव्याश्रयतया तुल्यः प्रदेशार्थतया चतुः
स्थानपतितोऽवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः स्थित्या तुल्यः वर्णादिप्रथमचतुर्जिं स्पर्शैः षट्स्थानपतितः । एवमुत्कर्षस्थितिकोपि । अ
जघन्यानुत्कर्षस्थितिकोपि एवमेव नवरं स्थित्या चतुःस्थानपतितः । जघन्यस्थितिकानामनन्तप्रदेशिकानां पुच्छा, गौतम ! अनन्ताः । अ

वसादिउवरिल्ले हिं चउफासेहिं बह्वाणवडिए । स्थितिये सरौषा वर्णादिउपरिल्ले ४ स्पशं क्खस्थानपतितहुवे । एवं उक्कोसठिईएवि अजहन्नमणुक्कोसठिईएवि ।
इम उत्कृष्टौ स्थितिना पिण अजघन्य अनुत्कृष्ट पणौ । एवंचेव नवरं चउठाणवडिए । इमहोज ए विशेष स्थितिकरौ चतुःस्थानपतितहुवे । जहन्नठिईयाणं
भंते असंखिज्जपएसियाणं पुच्छा गोयमा । जघन्य स्थितिना हे भगवन् असंख्यातप्रदेशीनो प्र० हे गौतम । अणताप० सेको हेणं भंते प० गोयमा । अन
न्तापर्याय तेमाटे इम कल्लौ हे गौतम । जहन्नठिईए असंखिज्जपएसिए खधे । जघन्य स्थितिना असंख्यातप्रदेशीस्कध । जहन्नठिईयस्स असंखिज्जपएसि

॥ मल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

जहन्तठिईए अणंतपदेसिए जहन्तठिईयस्स अणंतपदेसियस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए ठठाणवडिए उगाहणठयाए चउठाणवडिए ठिईए तुल्ले वन्तादिअठफासेहिं ठठाणवडिए एवं उक्कोसठिईएवि। अजहन्त मणुक्कोसठितीएवि एवंचेय नवरं ठिईए चउठाणवडिए। जहन्नगुणकालयाणं परमाणुपोग्गलाणं पुच्छा,

यकेनार्थेन जदन्त। एवमुच्यते? गौतम! जघन्यस्थितिकान्तप्रदेशिको जघन्यस्थितिकस्यानन्तप्रदेशिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया षट्स्थानपतितो वगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः स्थित्या तुल्यः वर्णादिउपरिष्ठे षट्स्थानपतितः। एवमुक्तं स्थितिकोपि। अजघन्यानुत्कर्षस्थितिको प्येवञ्चैव नवरं स्थित्या चतुःस्थानपतितः। जघन्यगुणकालकानां परमाणुपुद्गलानां पुच्छा, गौतम! अनन्ताः। अथ केनार्थेन

यस्य खंधस्य दव्वठयाए तुल्ले। जघन्यस्थितिना असंख्यातप्रदेशो रक्थं द्रव्यार्थसरोखाके। पएसडुवाए चउठाणवडिए। प्रदेशार्थं चतुःस्थानपतितं हुवे। उगाहणठयाए चउठाणवडिए ठिईए तुल्ले। अवगाहनार्थे चतुःस्थानपतितं हुवे स्थितिसेसरोषा। वणादिउपरिष्ठे चउफासेहिं वडिए। वर्णादिउपरिष्ठा ४ स्थानं कस्यानपतितं हुवे। एवं उक्कोसठिईएवि। इमं उक्तं स्थितिना पिण्णे। अजहन्नमणुक्कोसठिईएवि एवंचेय नवरं ठिईए चउठाणवडिए। अजघन्य अनुत्कर्षस्थितिना पिण्ण इमं होज ए विशेष स्थितिकरो चतुःस्थानपतितं हुवे। जहन्तठिईयाण भन्ते अणंतपणसायाण पुच्छा गोयमा। जघन्य स्थितिना हे भगवन् अनन्तप्रदेशीनां प्र० उ० हे गौ०। अणताप० सेकण्ठण भन्ते गोयमा। अनन्तापर्यायं तेमाठे इमं कच्छा हे गौतम। जहन्तठिईए अणतपणसिएखधे। जघन्य स्थितिना अनन्तप्रदेशनरक्थं। जहन्तठिईयस्य अणंतपणसियस्य खंधस्य। जघन्य स्थितिना अनन्तप्रदेशोखधने। दव्वठयाए तुल्ले पएसडुवाए कउठाणवडिए। द्रव्यार्थे सरोषाके प्रदेशार्थं कस्यानपतितं हुवे। उगाहणठयाए चउठाणवडिए। अवगाहनार्थे चतुःस्थानपतितं हुवे। ठिईए तुल्ले वर्णादिउपरिष्ठे षट्स्थानपतितं हुवे। एवं उक्कोसठिईएवि अजहन्नमणुक्कोसठिईएवि एवंचेय नवरं ठिईए चउठाणवडिए। इमं उक्तं स्थितिना पिण्ण अजघन्य अनुत्कर्षस्थितिना पिण्ण इमं होज ए विशेष स्थितिकरो चतुःस्थानपतितं हुवे। जह

॥ मल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

गोयमा ! अणंता । सेकेगठेणं ? गोयमा ! जहन्तगुणकालए परमाणुपोग्गले जहन्तगुणकालगस्स परमाणु
पोग्गलस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उग्गाहणठयाए तुल्ले ठिईए चउठाणवडिए कालवन्तपज्जवेहिं
तुल्ले अण्वसेसा वन्ता नत्थि गंधरसदुफासपज्जवेहिं ठठाणवडिए । एवं उक्कोसगुणकालएवि । एवं अजहन्तगु
क्कोसगुणकालएवि नवरं सठाणे ठठाणवडिए । जहन्तगुणकालयाणं जंते ! दुपदेसियाणं पुच्छा ? गोयमा !

जदन्त ! एवमुच्यते ? गौतम ! जघन्यगुणकालकः परमाणुपद्मलो जघन्यगुणकालकस्य परमाणुपद्मलस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्यो
उवगाहनार्थतया तुल्यः स्थित्या चतुःस्थानपतितः । कालवर्णपर्यवे स्तुल्यः अवशेषवर्णा नास्ति गन्धरसद्विविधरूपशंपर्यवेः षट्स्थानपतितः ।
एवमुत्कृष्टगुणकालकोपि । एवमजघन्यानुत्कर्षगुणकालकोपि नवरं स्वस्थाने षट्स्थानपतितः । जघन्यगुणकालक नां जदन्त ! द्विप्रदेशिका
नां पुच्छा, गौतम ! अनन्तः । अथकनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते ? गौतम ! जघन्यगुणकालकद्विप्रदेशिको जघन्यगुणकालकस्य द्विप्रदेशिकस्य

गुणकालकनाकपरमाणुपग्ललाख पुच्छा गोयमा । जघन्य गुणकालना परमाणुपद्मलनां प्र० उ० हे गो० । अणंताप० सेकेगठेणं भंते प० गोयमा । अनन्ता
पर्याय ते कंणे अथे इम कच्छा हे गो० । जहन्तगुणकालपरमाणुपग्लले जहन्तगुणकालगस्स परमाणुपग्ललन्त । जवन्त गुणकालनां परमाणुपद्मल जघन्य
गुणकालनां परमाणुपद्मलने । दव्वठयाणतुल्ले पणसठयाणतुल्ले । द्रव्यार्थं सरोषाकै प्रदेशार्थं सरोषाकै । उग्गाहणठयाण तल्ले ठि 'ए' वडिणवडिए । अवगाहना
यं सरोषाकै स्थितिकरो चतुःस्थानपतितहवे । कालवन्तपज्जवेहिं तुल्ले अवसेसावन्तानत्थि । कालवन्तं पर्याये सरोषा याकता वण्णथो । गंधरसफासपज्ज
वेहिं स ठठाणवडिए । गन्धरसस्पर्शने पर्याये क्खम्भान पतित हवे । एवं उक्कोसगुणकालएवि अजहन्तगुणकालगस्स गुणकालएवि । इम उत्कृष्टगुणकालनापिण
अजघन्य अनूत्कर्षगुणकालना पिण इम होज । एवचेव नवरं सठाणे ठठाणवडिए । एविशेष स्वस्थाने क्खम्भानपतित हवे । जहन्तगुणकालयाणं भंते दुपदे
सियाणं पुच्छा गो० । जघन्य गुणकालना हे भगवन् द्विप्रदेशीनां प्र० उ० गो० । अणंताप० सेकेगठेणं भंत प० हे गो० । अनन्तापर्याय तेमाटे इम कच्छा

॥ मल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

अणंता से केणठेणं ? गोयमा ! जहसगुणकालए दुपदेसिए जहसगुणकालगस्स दुपदेसियस्स दव्ठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उगाहणठयाए सियहीणे सियतुल्ले सियअप्पहिए अइ हीणे पदेसहीणे अह अप्पहिए पदेसमप्पहिए ठिइए चउठाणवडिए कालवसपज्जवेहिं तुल्ले अवसेसवसादिउवरिल्लचउफासेहिय ठठाण वडिए । एवं उक्कोसगुणकालतुवि अजहसमणुक्कोसगुणकालएवि एवंचेव नवरं सठाणे ठठाणवडिए । एवं जाव दसपदेसिए नवरं पदेसपरिवुही उगाहणा तहेव । जहसगुणकालयाणं जते ! संखेज्जपदेसियाणं पुच्छा ,

द्व्यर्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्योऽवगाहनार्थतया स्याद्हीनः स्यात्तुल्यः स्यादन्यधिकः यदि हीनः प्रदेशहीनः, अथान्यधिकः प्रदेशान्यधिकः स्थित्या चतुःस्थानपतितः कालवर्णपयंवे तुल्यो वक्षेपवर्णाद्युपरिमचतुर्जिः स्पर्शः षट्स्थानपतितः । एवमुत्कर्षगुणकालकोपि । अज घन्यानुत्कर्षगुणकालको एवेवं चैव नवरं स्वस्थाने षट्स्थानपतितः । एवं यावद्दशप्रदेशिको नवरं प्रदेशपरिवृद्धिरवगाहना तथैव । जघन्य

ह गो० । जहसगुणकालए दुपदेसिणखध । जघन्यगुणकालना द्विप्रदेशोनाखस्य । जहसगुणकालगस्सदुपदेसियस्सखधस्स । जघन्यगुणकालना द्विप्रदेशो रक्कधने । दव्ठवाएतल्ले पणमदुवाएतल्ले । द्वाय्येसरोषा के प्रदेशार्थे सरोषा । उगाहणठयाए सियहीणे सियतुल्ले सियअप्पहिए । अवगाहनार्थे कोऽहीन कोऽसरोषा कोऽधिकइवे । अइहीणे पामहीणे अहअप्पहिए पणममअप्पहिए ठिइए चउठाणवडिए । जेहीनतेप्रदेशहीन जे अधिक तेपिणप्रदेशे अधिक स्थितिकरी चतुःस्थानपतित इवे । कालवसपज्जवेहिं तुल्ले अबिसेमावसादि उवरिल्लचउफासेहियठठाणवडिए । कालवसना पर्यास सरोषा याकतावर्णा दिक्कउपरिल्ल ४ स्पर्शे क्खानपतित इवे । एवं उक्कोसगुणकालएवि । इम उत्कर्षगुणकालना पिण । अजहसमणुक्कोसगुणकालएवि एवंचेव नवरं सठाणेठठाणवडिए । अजघन्य अनत्कर्षगुणकालना पिण इम हीज स्वस्थ ने क्खानपतितइवे । एवं जाव दसपणसीए नवरं दसपणसपरिवुहडोकायव्वा । इम जालगे दशप्रदेशो ए विअण १० प्रदेशां लगे लुइकरोये । उगाहणातहेवमा० जहसगुणकालयाणं भंते सखिज्जपरसियाणं पुच्छा गो० । अवगाहनादिकतिमहीज

गोयमा ! अणंता । से केण्ठेगं ? गोयमा ! जहसगुणकालए संखेज्जपदेसिए जहसगुणकालगस्स संखे
ज्जपदेसियस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए दुठाणवडिए उगाहणठयाए दुठाणवडिए ठिईए चउठाणव
डिए, कालवसपज्जवेहि तुल्ले अवसेसेहि वसादिउवरिल्लचउफासेहि ठठाणवडिए । एवं उक्कोसगुणकाल
एवि एवं अजहसमणुक्कोसगुणकालएवि । एवं नवरं सठाणि ठठाणवडिए । जहसगुणकालयाणं जंते !
असंखिज्जपदेसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता । से केण्ठेगं ? गोयमा ! जहसगुणकालए असंखेज्जपदे

गुणकालकानां जदन्त । संख्यातप्रदेशिकानां पृच्छा । गौतम । अनन्ता स्तत्केनार्थेन जदन्त । स्वमुच्यते ? गौतम । जघन्यगुणकालकः संख्या
तप्रदेशिको जघन्यगुणकालकस्य संख्यातप्रदेशिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया द्विस्थानपतितो ऽवगाहनार्थतयापि द्विस्थानपतितः
स्थित्या चतुःस्थानपतितः कालवर्णपर्यवै स्तुल्यो ऽवशीषैर्बर्णादिप्रथमचतुःस्पृष्टो षट्स्थानपतितः । एवमुत्कर्षगुणकालकोपि । एवमजघन्यानु
त्कर्षगुणकालकोपि नवरं स्वस्थानं षट्स्थानपतितः । जघन्यगुणकालकानां जदन्त । असंख्यातप्रदेशिकानां पृच्छा । गौतम । अनन्ता स्तत्केना

जघन्यगुणकालने संख्यातप्रदेशीनां केतलापर्याय प्र० उ० हेगो० । अणताप० संकेण्ठेगं भंते प० गो० । अनन्तापर्याय तमाटे इम कस्सा हेगो० । जहसगुणका
लए सखिज्जपएसिए खंध । जहसगुणकालगस्स सखिज्जपएसियस्स खंधस्स । जघन्यगुणकालनां संख्यातप्रदेशीस्कंध । जघन्यगुणकालनां संख्यातप्रदेशी
स्कंधने दव्वठयाएतुल्ले पएसठयाए दुठाणवडिए । द्रव्यार्थे मरीषा प्रदेशार्थे द्विस्थानपतित हवे । उगाहणठयाए दुठाणवडिए । अवगाहनार्थे द्विस्थानपतित
हवे । स्थितिकरी चतुःस्थानपतित हवे । कालवसपज्जवेहि तुल्ले अविसेसेहि वसादिउवरिल्लचउफासेहिय कठुअवडिए । कालवर्णने पर्यायसरीषा याक
तावर्णादि उपरिल्ले ४ अशं करो क्खानपतितहुवे । एवं उक्कोसगुणकालएवि अजहसमणुक्कोसगुणकालएवि एवच नवरं सठुणेकठुणवडिए । इम उत्कृष्ट
गुणकाले पिब कहिवा अजघन्य अनुत्कृष्ट गुणकालनां पिब । इम हीज ए विमप खस्थाने क्खानपतित हुवे । जहसगुणकालयाणं भंते असंखिज्जप

॥ सभा ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

सिए जहसगुणकालगस्स असंखेज्जपदेसियस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए चउठाणवहिए ठिईए चउठा
णवहिए कालवस्सपज्जवेहिं तुल्ले अब्बसेसंहिं वस्सादिउवरिल्लचउफासेहिय ठठाणवहिए । एवं उक्कोसगुणका
लएवि । अजहसमणुक्कोसगुणकालएवि एवंचेव , नवरं सठाणे ठठाणवहिए । जहन्तगुणकालयाणं जंतं !
अणंतपदेसियाणं पुच्छा , अणंता । से केणठेणं ? जंतं ! गोयमा ! जहसगुणकालए अणंतपदेसिए जहसगुण

थेनं जदन्त ! एवमुच्यते ? गौतम । जघन्यगुणकालका सङ्घातप्रदेशिको जघन्यगुणकालकस्या ऽसंख्यातप्रदेशिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशा
र्थतया चतुःस्थानपतितः स्थित्या चतुःस्थानपतितः कालवर्णपर्यंबे स्तुल्यः अवशेषवर्णादिप्रथमचतुर्जिं रूपशैः षट्स्थानपतितः । एवमुत्कर्ष
गुणकालकोपि । अजघन्यानुत्कर्षगुणकालको एवेवं चैव नवरं स्वस्थाने षट्स्थानपतितः । जघन्यगुणकालकानामनन्तप्रदेशिकाणां पृच्छा , गौ
तम ! अणंताः । अथ केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते ? जघन्यगुणकालकानन्तप्रदेशिको जघन्यगुणकालकस्या नन्तप्रदेशिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदे

येसियाणं पुच्छा गो० । जघन्यगुणकालना असंख्यातप्रदेशने केतलापर्याय प्र० उ० हेगौ० । अणंताप० सेकेण्डेणं भंते पं० गो० । अनन्तापर्याय तेमाटे इम
कच्चो हे गौतम । जहसगुणकालये असंखिज्जपयेसिय जहसगुणकालगस्स असंखिज्जपय सिवस्स दव्वठयाये तुल्ले पदेसठयाये चउठाणवडिये । जघन्य
गुणकालना असंख्यातप्रदेशना जघन्य गुणकाल । असंख्यातप्रदेशोने द्रव्यार्थं सरौषाकै प्रदेशार्थं चतुःस्थानपतितं हुवे । ठिईयेचउठाणवडिये । स्थिति
करो चतुःस्थानपतितं हुवे । कालवस्सपज्जवेहिं तुल्ले अब्बसेसंहिवस्सादिउवरिल्ल चउफासेहिय क्खुवावडिये । कालवर्णनापर्यायं सरौषा थाकतावर्णादि
उपरवा ४ स्थानं करो क्ख्यानपतितं हुवे । एवं उक्कोसगुणकालएवि अजहसमणुक्कोसगुणकालयेवि एवंचेव नवरं सठाणक्खुवावडिये । इम उत्कृष्टगुणका
लना पिण अजघन्य अनुत्कृष्टगुणकाल पिण इम होमए विअव स्वस्थाने क्ख्यानपतितं हुवे । जहसगुणकालगाणं भंते अणंता पयेसियाणं पुच्छा गोयमा
जघन्य गुणकालना अनन्तप्रदेशोने केतलापर्याय हे गौतम । अणंताप० सेकेण्डेणं भंते प० गोयमा । अनन्तापर्याय तेमाटे इम कच्चो हे गौतम । जहस

॥ मल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

कालगस्स अणंतवदेसियस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए ठठाणवट्ठिए उंगाहणठयाए चउठाणवट्ठिए ठिईए
चउठाणवट्ठिए कालवन्तपज्जवेहिं तुल्ले अण्वसेसेहिय वग्गादिअठफासेहिं ठठाणवट्ठिए । एवं उक्कोसगुणका
लएवि, एवं अजहम्ममणुक्कोसगुणकालएवि एवंचेव नवरं सठाणे ठठाणवट्ठिए । एवं नीललोहियहालिद
सुक्किल्लसुप्पिगंधदुप्पिगंधतित्तकडूयकसायअंबिलमज्जररसपज्जवेहिय वत्तव्या ज्ञाणियद्वा नवरं परमाणुपा
गलस्स सुप्पिगंधस्स दुप्पिगंधो न जस्सति दुप्पिगंधोस्स सुप्पिगंधो न जस्सति तित्तस्स अण्वसेसा न जस्सति,

शाश्वंतया षट्स्थानपतितः । अवगाहनाश्वंतया चतुःस्थानपतितः स्थित्या चतुःस्थानपतितः कालवर्णपर्यवै स्तुत्स्वोऽवशेषैर्वर्णाद्यष्टस्पर्शैः षट्स्था
नपतितः । एवं मुत्तकषण्णकालकोपि अजघन्यानुत्तकषण्ण गुणकालको प्येवंचैव नवरं स्वस्थाने षट्स्थानपतितः । एवं नीललोहितं हारिद्रं शुक्लं सु
रज्जिगन्धं दुर्विगन्धं तित्तं कटुकं कषायं असृग्मधुररसं पर्यवैर्वक्तव्यतां ज्ञाता नवरं परमाणु पुद्गलस्य सुरज्जिगन्धस्य दुर्विगन्धो न ज्ञप्यते दुर्वि
गन्धस्य सुरज्जिगन्धो न ज्ञप्यते तित्तस्यावशेषान् ज्ञप्यते । एवं कटुकादीनि विज्ञप्यं तत्तथैव । अजघन्यगुणकालं कर्कसानामनन्तप्रदेशिकानां

गुणकालं अणंतपणसिणखधे । अजघन्य गुणकालनां अनन्तप्रदेशीयत्वं । अजघन्यगुणकालवरसं अणंतवदेसीवरसं खधरसं । अजघन्यगुणकालनां अनन्तप्रदेशी
यत्वं । दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए ठठाणवट्ठिए । इत्थं सरोषा प्रदेयार्थं कस्थानं पतितं हवे । उगाहणठयाए चउठाणवट्ठिए । अवगाहनाश्व
चतुःस्थानपतितं हवे । ठिईए चउठाणवट्ठिए । स्थितिकरो चतुःस्थानपतितं हवे । कालवन्तपज्जवेहिं तुल्ले अण्वसेसेहिय वग्गादी अठफासेहिय ठठाणवट्ठिए ।
कालवर्णनापर्यायसरोषा आकता । वर्णादिदृश्यं करो कस्थानपतितं हवे । एवं उक्कोसगुणकालएवि । इमं उक्कोसगुणकालनां पिणं । अजहम्ममणुक्कोसग
णकालएवि एवंचेव नवरं सठाणे ठठाणवट्ठिए । अजघन्यं अनुत्तकषण्ण गुणकालं पिणं इमं होज ए विशेषं स्वस्थाने कस्थानपतितं हवे । एवं नीललोहितं हारिद्रं
शुक्लं सुक्किल्लसुप्पिगंधदुप्पिगंधतित्तं कडूयकसायअंबिलमज्जररसपज्जवेहिय । इमं नीलवर्णरातो पीलो धवलो सुगंधं दुर्गंधं तित्तरसं कटुरसं कषायं अंबिलं मधु

एवं कङ्कुषादीनि विसेसं तच्चेव । जहन्तगुणकस्कराणं अणंतपदेसियार्ण पुच्छा , गोयमा ! अणंता । से
केणठेणं ? गोयमा ! जहसगुणकस्करं अणंतपदेसिए जहसगुणकस्करस अणंतपदेसियस दवठयाए
तुल्ले पदेसठयाए ठठाणवडिए उगाहणठयाए चउठाणवडिए ठिईए चउठाणवडिए वसगंधरसेहिं ठठा
णवडिए कस्करफासपज्जवेहिं तुल्ले अवसेसेहिं सत्तफासपज्जवेहिं ठठाणवडिए । एवं उक्कांसगुणकस्करे

पुच्छा , गौतम । अनन्तास्तत्केनार्थेन जदन्त । एव मुच्यते ? गौतम । जघन्यगुणककंसानन्तप्रदेशिको जघन्यगुणककंसस्यानन्तप्रदेशिकस्य द्र
व्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया षट्स्यानपतितो उगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः स्थित्याचतुःस्थानपतितः वर्णगन्धरसैस्षट्स्यानपतितः
ककंसस्पशंपयवे स्तुत्यो वशेषैः समस्पशंपयवैः षट्स्यानपतितः । एवमुत्कर्षगुणककंशोपि । अजघन्यानुत्कर्षगुणककंशोप्येवं चैव नवरं स्वस्थाने

ररसनापर्यायनी । वक्तव्यव्याभा० नवरं परमाणुपुणलस्य । वक्तव्यतासर्वजाणिवो ए बिशेष परमाणुपुणलने । सुभिगधसुद्धिगंधादुभिगधसुद्धिगंधीनमसंति
तिक्तरससंसारसानभणति । सुगन्धने द्गंधमकहे वसोतिक्तरसने शेषरस न कहे । एव कङ्कुषादोषेविसेसंतचवं जहसगुणकस्करं अणंतपदेसियार्ण
पुच्छा गोयमा । इम कटुरकरस आदि कहिवो पाककोपरि जहन्त गुणककंश अनन्तप्रदेशीने केमलापर्याय हे गौतम । अणंताप० । सेकेणठेणं भंते प०
नोवमा । अनन्तापर्याय तेमाटे इम कड्यो हे गौतम । जहन्तगुणकस्करं अणंतपदेसिए खुधे । जघन्यगुणककंश अनन्तप्रदेशीरकध । जहन्त गुणकस्करं
अणंतपदेसियार्ण खुधस्य । जघन्यगुणककंश अनन्तप्रदेशीखन्त । दवठयाएतुल्ल पदेसठयाए ठठाणवडिए । द्रव्यार्थेसरोषा प्रदेशार्थे कस्कर नपतित हुवे ।
उगाहणठयाए चउठाणवडिए । अवगाहनार्थे चतुःस्थानपतित हुवे । वर्णगंधरसेहिं ठठाणवडिए । वर्णगन्धरस फरसे कस्करानपतित हुवे । कस्करफासप
ज्जवेहिं तुल्ले अविसेसेहिं सत्तफासपज्जवेहिं ठठाणवडिए । ककंसस्पशंने पर्याये सरोषा थाकना ० स्पशंने पर्याये कस्करानपतित हुवे । एवं उक्कांसगुणकस्करं
उवि । इम षट्सगुणककंशने पिण । अजघन्यगुणककंसगुणकस्करं उवि । अजघन्य अनूत्कर्षगुणककंश पिण इमजकहिवो । एवच नवरं सट्ठाण ठठाणवडिए ।

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

त्रि, अजहन्मगुणसगुणकस्करेवि एवंचेव नवरं सठाणे ठठाणवडिए । एवं मउयगुणवलज्जवावि जाणि
यत्ते । जहन्तगुणसीयाणं जेत ! परमाणुपोग्गठाण पुच्छा, गोयमा ! अणंता । से के गठे गं ? गोयमा !
जहन्तगुणसीयाणं परमाणुपोग्गले जहन्तगुणसीयस्स परमाणुपोग्गउस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेनठयाए तुल्ले
उगाहणठयाए तुल्ले ठिईए चउठाणवडिए वन्नगंधरसेहिं ठठाणवडिए सीवफासपज्जवेहिं तुल्ले उविणफा
सो न जवति निह्लुस्सफासपज्जवेहिं ठठाणवडिए । एवं उक्कोउगुणसीतवि, अजहन्तमगुणसगुणसी

षट्स्थानपतितः । एवं मृदुगुरुलघवोपगणितव्याः । जघन्यगुणकालकानां शीतानां जदन्त । परमाणुपुद्गलानां पृच्छा, गीतम । अनन्ता स्त
त्केनार्थेन जदन्त । एवमुच्यते ? गीतम । जघन्यगुणकालकशीतः परमाणुपुद्गलो जघन्यगुणकालकशीतस्य परमाणुपुद्गलस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्र
देशार्थतया तुल्यो ऽवगाहनार्थतया तुल्यः स्थित्या चतुःस्थानपतितः वर्णगन्धरसैः षट्स्थानपतितः शीतः स्पर्शपर्यवै स्तुल्यः उष्णस्पर्शो न जवति
स्निग्धरूपस्पर्शपर्यवैः षट्स्थानपतितः । एवमुत्कर्षगुणशीतोपि । अजघन्यानुत्कर्षगुणशीतोप्येव ध्वैव नवरं स्वस्थ ने षट्स्थानपतितः । जघन्य

ण विशेष कथ्यानपतित हवै स्वस्थान । एव मउयगुणवलज्जवाविभा० । इम मृदुगुरुलघवो पण कहिवो । जहन्तगुणसीयाणं भव परमाणुपोग्गठाण पुच्छा
गोयमा । जघन्यगुणकालशीत परमाणुपुद्गलन केनलापर्याय प० उ० हे गो० । अणंता प० सेकेणठणं भव प० । अनन्तापर्याय तमाटे इम कहवो । जहन्तगु
णसीतेरपरमाणुपुग्गले । जघन्यगुणशीतनापरमाणुपुद्गल । जहन्तगुणसीयस्स परमाणुपुग्गलरप । जघन्यगुणशीतपरमाणुपुद्गले । दव्वठयाए प० उगाहणठयाए तुल्ले उगा
हणठयाए तुल्ले ठिईए चउठाणवडिए । द्रव्यार्थे मरोष के प्रदेश र्थे मरोष के । अवगाहन र्थे मरोषा स्थितिकरो चतुःस्थानपतित हवै । सीवफासपज्जवेहिं
तुल्ले उविणफा सो न भवति । शीतस्पर्शना पर्यायमरोषा अणुसमं न कहिवो । निह्लुस्सफासपज्जवेहिं कउठाणवडिए । स्निग्धरूपस्पर्शना पर्यायमरोषा कथ्या
नपतित हवै । एवं उक्कोउगुणसीतवि । इम उक्कोउगुणशीत कहिवो । अजहन्तमगुणसगुणसीरवि एवच नवरं सठ्ठणे चउठाणवडिए । अजघन्यगुणनुत्कर्ष

तेवि एवंचेव नवरं सठाणे ठठाणवळिए । जहन्मगुगसीताणं दुपदेसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता ।
 से केणठेगं जते ! गोयमा ! जहन्मगुगसीते दुपदेसिए जहन्मगुगसीयस्स दुपदेसियस्स दवुठयाए तुल्ले प
 देसठयाए तुल्ले उगाहणठयाए सियहीणे सियतुल्ले सियअण्हिए जदि हीणे पदेसहीणे, अह अण्हिए प
 देसमण्हिए ठिईए चउठाणवळिए वण्णमंवरमपज्जवेहिं ठठाणवळिए सोयफासपज्जवेहिं तुल्ले उसिगणि
 ठलुक्कफासपज्जवेहिं ठठाणवळिए । एवं उक्कांसगुगसीतेवि अजहन्ममगुक्कांसगुगसीतेवि एवंचेव नवरं

गुणशीतानां द्विप्रदेशिकानां पुच्छा, गौतम ! अनन्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त ! सर्वसूच्यते ? गौतम ! जघन्यगुणशीत द्विप्रदेशिको जघन्यगुण
 शीतस्य द्विप्रदेशिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्यो ऽवगाहनार्थतया स्याद्दीनः स्यात्तुल्यः स्यादन्यधिकः यदिहीनः प्रदेशहीनः अथा
 न्यधिकः प्रदेशान्यधिकः स्थित्या चतुःस्थानपतितः वण्णमंवरसंपर्यवैः षट्स्थानपतितः शीतः संपदोपपर्यवैः तुल्यः उज्जस्मिन्मण्डपसंपदोपपर्यवैः षट्

ठगुणसीतना पिण इम हीज ए विअप खख्खने कख्खानपतितह्वे । जहन्मगुगसीयाण भंते द्विप्रदेशिकाणं पुच्छा गोयमा । जघन्यगुणशीतना द्विप्रदेशीने
 केतलापर्याय हे गौतम । अणंताप० । सकेणठेगं भंते प० गोयमा । अनन्तापर्याय तेमाटे इम कच्छी हे गौतम । जहन्मगुगसीएद्विप्रदेशिएखवे । जघन्य
 गुणसीतनाद्विप्रदेशोखत्थना । जहन्मगुगसीयस्स खंवरम । जघन्य गुणसीतनाद्विप्रदेशोखत्थने । दवुठयाएतुल्ले पणसठयाएतुल्ले । उगाहणठयाए सियहीणे सियतुल्ले सियअण्हिए । अवगाहन र्थे कोहीन कोसरोषा कोअधिक । जहन्मगुगसीयस्स पदेसहीणे जहन्मगुगसीयस्स पदेसम
 ण्हिए । जहीन प्रदेशहीन ह्वे ज अधिकते पिण प्रदेशे अधिक । ठिईए चउठ णवळिए । स्थितिकरो चतुःस्थानपतित ह्वे । वण्णादिपज्जवेहिं कट्ठाणवळिए
 ए । वण्णादिपर्याय कख्खानपतित ह्वे । सीतफासपज्जवेहिं तुल्ले । शीतस्यने पर्यायसरोषा । उज्जस्मिन्मण्डपसंपदोपपर्यवै कट्ठाणवळिए । उज्जस्मिन्मण्डपसंपदोपपर्यवै कख्खानपतित ह्वे । एवं उक्कांसगु सीएवि । इम उज्जट गुणसीतना पिण । अजहन्ममगुक्कांसगुगसीएवि एवंचेव नवरं सठाणे कट्ठाण

सठाणे ठठाणवळिए । एवं जाव दसपदेसिए नवरं उगाहणठयाए पएसपरिबुढी कायवा जाव दसपदेसि
यस्स नवपदेसा बुद्धिज्जंति । जहसगुणसीयाणं संखेज्जपदेसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता । से केणठेणं
? गोयमा ! जहसगुणसीते संखेज्जपदेसिए जहन्नगुणसीयस्स संखेज्जपदेसियस्स दवठयाए तुल्ले पदेसठ
याए दुठाणवळिए उगाहणठयाए दुठाणवळिए ठिइए चउठाणवळए बसादीहिं ठठाणवळिए सीयफास
पज्जवेहिय तुल्ले उसिणनिष्ठलुक्केहिं ठठाणवळिए । एवं उक्कोसगुणसीतेवि अजहन्नमणुक्कोसगुणसीतेवि ।

स्थानपतितः । एवमुत्कर्षगुणशीतोपि । अजघन्यानुत्कर्षगुणशीतो प्येवं चैव नवरं स्वस्थाने षट्स्थानपतितः । एवं यावद्दशप्रदेशिको नवरम
वगाहनार्थतया प्रदेशपरिवृद्धिः कर्तव्याः यावद्दशप्रदेशिकस्य नवप्रदेशापरिवर्धन्ते । जघन्यगुणशीतानां संख्यातप्रदेशिकानां पुच्छा, गीतम ।
अनन्ता स्तत्कनार्थेन जदन्त । एवमुच्यते ? गीतम । जघन्यगुणशीतः संख्यातप्रदेशिको जघन्यगुणशीतस्य सङ्ख्यातप्रदेशिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः
प्रदेशार्थतया द्विःस्थानपतितः अवगाहनार्थतया द्विस्थानपतितः स्थित्या चतुःस्थानपतितः वणादिभिः षट्स्थानपतितः शीतस्पर्शपर्यवै स्तु

बडिए । अजघन्य अनत्कर्षगुणशीतना विण ए पिणव स्वस्थाने क्खानपतितहुवे । एवं जाव दसपदेसिए नवरं उगाहणठयाए पएसपरिबुढीकायवा ।
इम जांलगै १० प्रदेशो ए विणव अवगाहनार्थे अवे वृद्धिकरिवो । जाव दसपदेसियस्स एववएसवड्ढिज्जंति । जांलगै १० प्रदेशो तांलगै ८ प्रदेशो
वृद्धिकरिवो । जहसगुणसीयाणं संखेज्जपदेसियाणं पुच्छा गोयमा । जघन्ये गुणशीतना संख्यातप्रदेशीनां प्र० उत्तर हे गीतम । अशतापज्जबा प० सेके
गुणं भंते प० गोयमा । अनन्तापर्याय तेमाटे इम कही हे गीतम । जहसगुणसीये संखेज्जपदेसिए । जघन्य गुणशीतना संख्यातप्रदेशी । जहसगुणसी
यरम संखेज्जपदेसियस्स खयरम । जघन्य गुणशीतने संख्यातप्रदेशीखवने । दवठयाए तुल्ले पदेसठयाए दुठाणवळिए । द्रव्यार्थसरोषा प्रदश ये हिस्खानप
तित हुवे । उगाहणठयाए दुठाणवळिए । अवगाहनार्थे हिस्खानपतित हुवे । ठिइए चउठाणवळिए । स्थितिकरो चतुःस्थानपतित हुवे । वणादिहिं क्ख

एवंचेव नवरं सठाणे ठठाणवडिए । जहसगुणसीयाणं असंखेज्जपदेसियाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता से केणठेणं जंते ? गोयमा ! जहसगुणसीते असंखेज्जपदेसिए जहसगुणसीतस्स असंखेज्जपदेसियस्स दव्वठ याए तुल्ले पदेसठयाए अउठाणवडिए उगाहणठयाए अउठाणवडिए ठिइए चउठाणवडिए वस्सादिपज्जवे हिं ठठाणवडिए सीतफासपज्जवेहिं तुल्ले णिहउसिणलुक्कफासपज्जवेहिं ठठाणवडिए । एवं उक्कोसगुण

त्यः उत्पत्तिगुरुत्तपर्यवेः षट्स्यानपतितः । एवमुत्कर्षगुणशीतोपि अजघन्यानुत्कर्षगुणशीतो प्येव ज्वैव । अजघन्यानुत्कर्षगुणशीतो प्येव ज्वैव नवरं स्वस्थाने षट्स्यानपतितः । जघन्यगुणशीतानां मसङ्घातप्रदेशिकानां पृच्छा, गौतम ! अनन्ताः । अथ केनाऽर्थेन जदन्त ? गौतम ! जघन्यगुणशीता सङ्घातप्रदेशिकी जघन्यगुणशीतस्याः सङ्घातप्रदेशिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया चतुःस्थानपतितो ऽवगाहनार्थतया चतुः

खवडिए । बर्णादिके कस्थानपतितं भवे । सीतफासपज्जवेहिं तुल्लं उसिणं निहलुक्खेहिं कट्ठाणवडिए । शीतस्पर्शने पर्याये सरीषा उष्णं स्निग्धं लूचे कस्थानपतितं भवे । एवं उक्कोसगुणसोएवि अजहसमणुकोसगुणसोएवि एवंचेव नवरं सठाणे कट्ठाणवडिए । इमं उत्कटगुणशीतं पिणं अजघन्यं अनुत्कटगुणशीतनेपिणं इमहीअ ए विशेषं स्वस्थाने कस्थानपतितं भवे । जहसगुणसीयाणं असंखिज्जपदेसियाणं पुच्छा गोयमा । जघन्यगुणशीतना असंख्यातप्रदेशीनी प्र० उ० हे गौ० । अणंतपज्जवा य० सेकेणठेणं जंते पं० गो० । अनन्तापर्यायं तेमाटे इमं कट्ठी हे गौ० । जहसगुणसोए असंखिज्जपदेसियस्स खधरम । जघन्यगुणशीतना असंख्यातप्रदेशीखंधना । जहसगुणसीयरस असंखिज्जपदेसियस्स खधरम । जघन्यगुणशीतना असंख्यातप्रदेशीखंधने । उक्कटयाएतुल्ले पदेसठयाए अउठाणवडिए । द्रव्यार्थसरीषा प्रदेशार्थे चतुःस्थानपतितं भवे । उगाहणठयाए अउठाणवडिए । अवगाहनार्थे चतुःस्थानपतितं भवे । ठिइए अउठाणवडिए । स्थितिकरी चतुःस्थानपतितं भवे । वस्सादिपज्जवेहिं कट्ठाणवडिए । बर्णादिपर्याये कस्थानपतितं भवे । सीतफासपज्जवेहिं तुल्लं उसिणं निहलुक्कफासपज्जवेहिं कट्ठाणवडिए । शीतस्पर्शने पर्याये सरीषा उष्णं स्निग्धं लूचं स्पर्शने पर्याये कस्थानपतितं भवे । एवं उक्कोसगुणसोएवि । इमं उत्कटगुणशीतं पिणं ।

सीतेवि अजहन्तमणुक्कोसगुणसीतेवि एवंचेव नवरं सहाणे लहाणवडिए । जहन्तगुणसीयाणं अणंतपदेसि
याणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता । से केणठेणं ? गोयमा ! जहन्तगुणसीते अणंतपदेसिए जहन्तगुणसीतस्स
अणंतपदेसियस्स दवठयाए तुल्ले पदेसठयाए लहाणवडिए उमाहणठयाए चउहाणवडिए ठिईए चउहा
णवडिए वग्गादिपज्जवेहिं लहाणवडिए सीतफासपज्जवेहिं तुल्ले अविसेसेहिं सत्तफासपज्जवेहिं लहाणव
डिए । एवंउक्कोसगुणसीतेवि अजहन्तमणुक्कोसगुणसीतेवि एवंचेव नवरं सहाणे लहाणवडिए । एवंउसि

स्थानपतितः स्थित्या चतुःस्थानपतितो वर्णादिपर्यवैः षट्स्थानपतितः शीतस्पर्शपर्यवैः स्तुत्यः स्निग्धोष्णरूक्ष स्पर्शपर्यवैः षट्स्थानपतितः ।
एवमुत्कर्षगुणशीतोपि । अजघन्यानुत्कर्षगुणशीतो प्येवञ्चैव नवरं स्वस्थाने षट्स्थानपतितः । अजघन्यगुणशीतानां मनन्तप्रदेशिकानां पृच्छा ' गौ
तम ! अनन्ता स्तत्केनार्थेन ? गौतम ! अजघन्यगुणशीता नन्तप्रदेशिको अजघन्यगुणशीतस्या नन्तप्रदेशिकस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया षट्

अजहन्तमणुक्कोसगुणसीएवि एवंचेव नवरं सहाणे लहाणवडिए । अजघन्य अनुत्कर्षगुणशीतनापिण इमं होज ए विमेष स्वस्थानं कस्थानपतितह्वे । जहन्तगुण
सीयाणं अणंतपदेसियाणं पुच्छा गोयमा । अजघन्य गुणशीतना अनन्तप्रदेशीनां प्र० उत्तर हे गौतम । अणतापज्जवां पं० सेकेणठेणं भते पं० गोयमा । अन
न्तापज्जवां तमाटे इमं कल्लो हे गौ० । जहन्तगुणसीए अणंतपदेसिएखधे । अजघन्यगुणशीतना अनन्तप्रदेशनाखध । जहन्तगुणसीवस्स अणंतपदेसिवस्स खध
स्स दवठयाएतुल्ले परसठयाए लहाणवडिए । अजघन्यगुणशीतना अनन्तप्रदेशोखध अनन्तप्रदेशोखधने द्रव्यार्थेप्रदेशार्थे कस्थानपतितह्वे । उमाहणठयाए
चउहाणवडिए । अविसेसेहिं चतुःस्थानपतितह्वे । ठिईए चउहाणवडिए । स्थितिकरोयतुःस्थानपतितह्वे । वग्गादिपज्जवाहिं लहाणवडिए । वण्णदिपर्याये
कस्थानपतितह्वे । सीतफासपज्जवेहिं तुल्ले । शीतस्पर्शने पर्यायसरोषा । अविसेसेहिं लहाणवडिए । याकता ७ स्पर्शना पर्याये कस्थानपतितह्वे । एवं
उक्कोसगुणसीएवि । इमं उत्कर्ष गुणशीतं पिण । अजहन्तमणुक्कोसगुणसीएवि एवंचेव नवरं सहाणे लहाणवडिए । अजघन्य अनुत्कर्ष गुणशीतने पिण

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ५ ॥

॥ भाषा ॥

णेणिद्धेलुस्के जहा सीते परमाणुपोग्गलस्स तहेव पण्डिपस्को सल्लेसिं न जसत्तिहि ज्ञाणियव्वं । जहन्नपदे
सियाणं ज्ञते ! खंधाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता । से केणठेणं ? गोयमा ! जहन्नपदेसिए खंधे जहन्नपदे
सियस्स खंधस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उगाहणठयाए सियहीणे सियतुल्ले सियमप्लहिए जदिही
णे पदेसहीणे अहमप्लहिए पदेसमप्लहिए ठिंए चउठाणवडिए वन्नगंधरसउवरिल्लचउफासपज्जवेहिं लठा

स्थानपतितो ऽवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः स्थित्या चतुःस्थानपतितो वर्णादिपर्यवैः षट्स्थानपतितः शीतस्पृशंपर्यवैस्तुल्यो ऽवशेषैस्सप्त
स्पृशंपर्यवैः षट्स्थानपतितः । एवमुत्कर्षगुणशीतोपि । अत्रयन्यानुत्कर्षगुणशीतो प्येवञ्चैव नवरं स्वस्थाने षट्स्थानपतितः । एवमुत्पस्त्रिगु
रूतो यथा शीत परमाणुपुद्गल स्तथैव प्रतिपन्न स्सर्वेषां न जण्यते इति जणितव्यं । सांप्रत सामान्यसूत्रमारभ्यते । जघन्यप्रदेशिकानां जदन्त !
स्कन्धानां पृच्छा, गीतम ! अनन्ता स्तत्केनार्थेन ? गीतम ! जघन्यप्रदेशिक स्कन्धो जघन्यप्रदेशिकस्य स्कन्धस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थत
या तुल्यो ऽवगाहनार्थतया स्याद्गीतः स्यात्तुल्यः स्वादन्यधिकः यदि हीनः प्रदेशहीनः अथा न्यधिकः प्रदेशान्यधिकः स्थित्या चतुःस्थानपतितः

इमं होज ए बिशेष खल्ल ने कस्थानपतितं हुवै । एवं उमिणे थिङ्गल्लुक्क जहा सीते परमाणुपुगलस्स तहेव पण्डिपस्कोसल्ले सिनभणत्तित्तभाणियव्वं । इम
उणा स्त्रिगु लूक्क यथा शीतपरमाणुपुद्गले तिसहीज प्रतिपच्चजाणिवो सर्वाने न कहिंवा । सांप्रतसामान्यसूत्रमारभ्यते । द्विवैसामान्यसूत्रकहेक्के । जहन्नप
णसीयाणं भंते खंधाणं पुच्छा गोयमा । जघन्नपदसौखंधेने हे भगवन् केतलापर्याय प्र० उ० हेगौ० । अणता प० संकेणठेणं भंते प० गो० । अनन्तपर्याय ते
माटे इमं कइया हे गीतम । जहन्नपएसिएखंधं जहन्नपएसिवन्नं खवस्स । जघन्य प्रदेशीनाखं जघन्य प्रदेशसौखंधेने । दव्वठयाए तुल्ले पण्डठयाए तुल्ले ।
द्रव्यार्थे सरोषा प्रदेशार्थे सरोषा । उगाहणठयाए सियहीणे सियतुल्ले सियमप्लहिए । अवगाहनार्थे कइहीनं कइसरोषा कइ अधिक । जइहीण पएसहीणे
अहं अहहिए पएसमप्लहिए । जहीन ते प्रदेशहीनं अत्र अधिक ते प्रदेशे अधिक । ठिंए चउठु णवडि । स्थितिकरौ चतुःस्थानपतितुवै । वन्नगंधरस उ

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

णवदिए । उक्कोसपदेसियाणं जंते ! खंधाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता । से केगठेणं ? गोयमा ! उक्को
सपएसिए खंधे उक्कोसपदेसियस्स खंधस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए तुल्ले उगाहणठयाए चउठाणवदिए
ए ठिईए चउठाणवदिए वस्सादिअठफासपज्जवेहिं ठठाणवदिए । अजहसमणुक्कोसपदेसियाणं जंते !
खंधाणं केवडया पज्जवा पस्सत्ता ? गोयमा ! अणंता । से केगठेणं ? गोयमा ! अजहसमणुक्कोसपदेसिए
खंधे अजहसमणुक्कोसपदेसियस्स खंधस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए ठठाणवदिए उगाहणठयाए चउठा

वर्णान्धरसोपरिम चतुःस्वशंपय्यवैः षट्स्थानपतितः । उत्कर्षप्रदेशिकानां जदन्त ! स्कन्धानां पुच्छा गीतम । अनन्ताः । अथ केनार्थेन ? गी-
तम । उत्कर्षप्रदेशिक स्कन्धा उत्कर्षप्रदेशिकस्य स्कन्धस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया तुल्यो ऽवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः स्थित्या
चतुःस्थानपतितः वर्णाद्यष्टस्वशंपय्यवैः षट्स्थानपतितः । अजघन्यानुत्कर्षप्रदेशिकानां जदन्त ! स्कन्धानां कियन्तः पर्य्याः प्रज्ञप्ताः ? गीतम ।
अनन्ताः । अथ केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते ? गीतम । अजघन्यानुत्कर्षप्रदेशिक स्कन्धा ऽजघन्यानुत्कर्षप्रदेशिकस्य स्कन्धस्य द्रव्यार्थतया तु-

वरिज्जं चउठ सपज्जवेहिं कठ्ठाणवदिए । वर्णान्धरस इपरिला ४ अणंता पर्यायेकरो क्खानपतित ह्वे । उक्कोसपसोयाए भेने खंधाणं पुच्छा गोयमा ।
उत्कर्षप्रदेशीनां खंधेने केतला पर्यायि ह गीतम । अणताप० सेके षट्ठेणं भते प० गोयमा । अनन्ता पर्याय तमाटे इम क्खानां हे गीतम । उक्कोसपसिमए
खंधे उक्कोसपसियस्स खंधस्स । उत्कर्ष प्रदेशीखंध उत्कर्ष प्रदेशीखंधेन । दव्वठयाए तुल्ले पण्डयाए तुल्ले । उगाहणठयाए चउठाणवदिए । द्रव्यार्थे प्रदेशा-
र्थे मगीषा । अवगाहनार्थे चतुःस्थानपतित ह्वे । ठिईए चउठाणवदिए । स्थितिकरो चतुःस्थानपति ह्वे । वस्सादि अठफासपज्जवेहिं कठ्ठाणवदिए ।
वर्णादि ८ अणंते पर्याये क्खानपतित ह्वे । अजहसमणुक्कोसपदेसियाणं भते खंधाणं पुच्छा गोयमा । अजघन्य अनुरक्कप्रदेशीनां केतला पर्यायि क्खान-
प० उत्तर हे गीतम । अणताप० सेके षट्ठेण गोयमा । अनन्ता पर्याय तम हे गीतम । अजहसमणुक्कोसपसोए खंध । अजघन्य अनुरक्कप्रदेशीनां खंध ।

॥ ५३ ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

णवक्रिए ठिईए चउठाणवक्रिए वस्सादिअठफासपज्जवेहिं ठठाणवक्रिए । जहन्तोगाहणगाणं जंते ! पोग्ग
लाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता से केणठेणं ? गोयमा ! जहन्तोगाहणए पोग्गले जहन्तोगाहणगस्स पोग्ग
लस्स दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए ठठाणवक्रिए उगाहणठयाए तुल्ले ठिईए चउठाणवक्रिए वस्सादिउवरि
त्तफासेहिय ठठाणवक्रिए । उक्कोसोगाहणएवि एवंचेव नवरं ठिईए तुल्ले । अजहन्तमणुक्कोसोगाहणगाणं
जंते ! पोग्गलाणं पुच्छा, गो० ! अणंता । से केणठेणं ? गो० ! अजहन्तमणुक्कोसोगाहणए पोग्गले अज

त्यः प्रदेशार्थतया षट्स्यानपतितो ऽवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः स्थित्या चतुःस्थानपतितः वर्णाद्यष्टस्पर्शपर्यवेः षट्स्यानपतितः । जघ
न्यावगाहनकानां जदन्त ! पुद्गलानां पृच्छा, गौतम ! अनन्ताः । अथ केनार्थेन ? गौतम ! जघन्यावगाहनकपुद्गलो जघन्यावगाहनकस्य
पुद्गलस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया षट्स्यानपतितो ऽवगाहनार्थतया तुल्यः स्थित्या चतुःस्थानपतितः वर्णादिप्रथमस्पर्शे च षट्स्यानप
तितः । उत्कर्षावगाहनको प्येवञ्चैव नवरं स्थित्या तुल्यः । अजघन्यानुत्कर्षावगाहनकानां जदन्त ! पुद्गलानां पृच्छा, गौतम ! अनन्ताः । अ

जहन्तमणुक्कोसपदेसिबस्स खधस्स । अजघन्य अनुत्कृष्टप्रदेशोखंधने । दव्वठयाए तुल्ले पणसठयाए क्खणवडिण । द्रव्यार्थं सरोषा प्रदेशार्थं सरोषा क्खण
नपतित ह्वे । उगाहणठयाए चउठाणवडिण । अवगाहनार्थं चतुःस्थानपतित ह्वे । ठिईए चउठाणवडिण । स्थितिकरो चतुःस्थानपतित ह्वे । वस्सादि
उठफासपज्जवेहिय क्खणवडिण । वर्णादि अठसग्गना पर्याये क्खणनपतित ह्वे । जहन्तागाहणं पुच्छा गोयमा । जघन्य अवगाहनानां पुद्गलानां
प० उत्तरं हे गौतम । अणंताप० सेकेण्डेणं गोयमा । अनन्तापर्यायं तेमाटे इमं हे गौतम । जहन्तागाहणं पुग्गले जहन्तागाहणगस्स पुग्गलस्स । जघन्य
अवगाहनानां पुद्गल जघन्य अवगाहनानां पुद्गलाने । दव्वठयाए तुल्ले पणसठयाए क्खणवडिण । द्रव्यार्थं सरोषा प्रदेशार्थं क्खणनपतित ह्वे । उगाहणठयाए
तुल्ले ठिईए चउठाणवडिण । अवगाहनार्थं सरोषा स्थितिकरो चतुःस्थानपतित ह्वे । वस्सादि उवरित्तफासेहिय क्खणवडिण । वर्णादिउवरित्तफासेहिय क्खणवडिण ।

हन्तमणुक्कोसो गाहणगस्स पोग्गलस्स दह्ठयाए तुल्ले पदेसठयाए ठठाणवन्निए उगाहणठयाए चउठाणवन्निए ठिईए चउठाणवन्निए । वस्सादिअठफासपज्जवेहिय ठठाणवन्निए । जहन्तठिईयाणं जंते ! पोग्गलाणं पुच्छा, गोयमा ! अणंता । से केणठेणं ? गोयमा ! जहन्तठिईए पोग्गले जहन्तठिईयस्स पोग्गलस्स दह्ठयाए पएसठयाए ठठाणवन्निए उगाहणठयाए चउठाणवन्निए ठिईए तुल्ले वन्तादिअठफासपज्जवेहिय ठठाणवन्निए । एवं उक्कोसठिईएवि अजहन्तमणुक्कोसठिईएवि एवंचेव नवरं ठिईए चउठाणवन्निए । जह

यकेनाऽर्थेन जदन्त । एवमुच्यते ? गौतम ! अजघन्यानुत्कर्षावगाहनक पुद्गलाऽजघन्यानुत्कर्षावगाहनकस्य पुद्गलस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया षट्स्थानपतितोऽवगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः वर्णाद्यष्टस्पर्शपर्यवैश्च षट्स्थानपतितः । जघन्यस्थितिकानां जदन्त ! पुद्गलानां पुच्छा, गौतम ! अनन्ताः । तत्केनार्थेन ? गौतम ! अजघन्यस्थितिक पुद्गलो जघन्यस्थितिकस्य पुद्गलस्य द्रव्यार्थतया प्रदेशार्थतया वा षट्स्थानपतितो वगाहनार्थतया चतुःस्थानपतितः स्थित्या तुल्यः वर्णाद्यष्टस्पर्शपर्यवैः षट्स्थानपतितः । एवमुत्कर्षस्थितिकोपि । अजघन्यानुत्कर्षस्थितिकोप्येवमेव नवरं स्थित्या चतुःस्थानपतितः । अजघन्यगुणकलकानां जदन्त ! कियन्तः पसेवाः ब्रह्मणाः ? गौतम ! अनन्ताः । अथ केनार्थे

स्थानपतिं भवे । उक्कोसो गाहणवन्नि एवंचेव नवरं ठिईए तुल्ले । उत्कृष्ट अवगाहनार्थे पिण्ड इमं होज ए विशेष स्थितिकरौ सरोपा । अजहन्तमणुक्कोसो गाहणगार्थं भन्ते पुग्गला पुच्छा गोयमा । अजघन्य अनुत्कृष्ट अवगाहनानां पुद्गलाने केतला पसां प्र० उत्तरं हे गौतम । अणंता प० से केणठेणं गोयमा । अनन्ता पर्याय तेमाटे इमं कल्लो हे गौतम । अजहन्तमणुक्कोसो गाहण पग्गले । अजघन्य अनुत्कृष्ट अवगाहनानां पुद्गल । अजहन्तमणुक्कोसो गाहणगस्स पुरगलस्स । अजघन्य अनुत्कृष्ट अवगाहनानां पुद्गलाने । दह्ठयाए तुल्ले पएसठयाए ठठाणवन्नि । द्रव्यार्थं सरोपा प्रदेशार्थं कस्थानपतितं भवे । उगाहणठयाए चउठाणवन्नि । अवगाहनार्थं चतुःस्थानपतितं भवे । ठिईए चउठाणवन्नि । स्थितिकरौ चतुःस्थानपतितं भवे । वस्सादि अठफा सपज्जवेहिय ठठा

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

न्तगुणकालयाणं ज्ञंते ! केवडया पज्जवा पसप्ता ? अणंता । से केणठेणं ? गोयमा ! जहन्तगुणकालए
पोग्गले जहन्तगुणकालगरस पोग्गलरस दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए ठठाणवडिए उगाहणठयाए चउठा
णवडिए ठिडंए चउठाणवडिए कालवन्तपज्जवेहिं तुल्ले अवसेसेहिं वन्तगंधफासपज्जवेहिं ठठाणवडिए से
तेणठेणं ? गोयमा ! एवं वुच्चइ—जहन्तगुणकालयाणं पोग्गलाणं अणंता पज्जवा पसप्ता । एवं उक्कोसगु

न ? गीतम ! जघन्यगुणकालक पुद्गलो जघन्यगुणकालकस्य पुद्गलस्य द्रव्यार्थतया तुल्यः प्रदेशार्थतया षट्स्थानपतितो ऽवगाहनार्थतया चतुःस्थानप
तितः स्थित्वा चतुःस्थानपतितः कालवर्णययवै स्तुल्यो ऽवज्ञधैर्वर्णगन्धरसस्पर्शपय्यवैः षट्स्थानपतितः स्तत्केनार्थेन ? गीतम ! एवमुच्यते—जघ
न्यगुणकालकानां पुद्गलानामनन्ताः पर्यवाः प्रज्ञप्ताः । एवमुत्कर्षगुणकालकोपि, अजघन्यानुत्कर्षगुणकालको प्येवञ्चैव नवरं स्वस्थाने षट्स्था

वडिए । वर्णादि ऽ स्पर्शने पर्याये क्स्थानपतितं भवे । जहन्तठिडंयां भंते पुग्गलां पुच्छा गोयमा । जघन्य स्थितिना पुद्गलेने केतलापर्यायं प्र० उक्तर
हे गीतम । अणंताप० सेकेणठेणं गोयमा । अनन्तापर्यायं ते इमं हे गीतम । जहन्तठिडंए पुग्गले जहन्तठिडंयस पुग्गलरस । जघन्य स्थितिना पुद्गल ज
घन्य स्थितिनां पुद्गलेने । दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए क्ठाणवडिए । द्रव्यार्थेसरौषाकै प्रदेशार्थे क्स्थानपतितं भवे । उगाहणठयाए चउठाणवडिए । अव
गाहनार्थे चतुःस्थानपतितं भवे । ठिडंए तुल्ले बसादि अठ्ठफासपज्जवेहिं क्ठाणवडिए । स्थितिकरो सरौषा वर्णादि ऽ स्पर्शने पर्याये क्स्थानपतितं भवे ।
एव उक्कोसठिडंएवि । इमं उक्कष्ट स्थितिना पिण । अजहन्तमण्कोसठिडंएवि । एवंच नवरं ठिनोए चउठाणवडिए । अजघन्य अनुत्कर्ष स्थिति पिण ।
इमज ए विशेष स्थितिकरो चतुःस्थानपतितं भवे । जहन्तगुणकालयां भंते पुग्गलां केवडयापज्जवा प० गोयमा । जघन्य गुणकालना केतलापर्यायं
कक्षा हे गीतम । अणंताप० सेकेणठेणं भंते प० गोयमा । अनन्तापर्यायं तेमाटे इक क्को हे गीतम । जहन्तगुणकालपुग्गले । जघन्य गुणकालना पुद्ग
ल । जहन्तगुणकालगरस पुग्गलरस । जघन्यगुणकालनां पुद्गलेने । दव्वठयाए तुल्ले पदेसठयाए क्ठाणवडिए । द्रव्यार्थेसरौषाकै प्रदेशार्थे क्स्थानपतितं भवे ।

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ म० ॥

णकालएवि अजहन्तमणुक्कोसगुणकालएवि एवंचेव नवरं सठाणे ठठाणवडिए । एवं जहा कालवसपज्जा
वाणं वत्तव्या जणिया तथा संसाणवि वसुगंधरसफासाणं वत्तव्या जणियवा , जाव अजहन्तमणुक्को
सलुक्के सठाणे ठठाणवडिए । सेत्तं रूवि अजीवपज्जावा , सेत्तं अजीवपज्जावा । इति पन्थवणाए त्रिसं
पयं सम्मत्तं ॥ ५ ॥ वारसचउवीसाइं संतरयंएगसमयकत्तोय उवहणपरजविया उयअठेवचअग

नपतितः । एवं यथाकालवर्णपर्यवाणां वक्तव्यता जणिता स्तथैव शेषाणामपि वर्णगन्धरसस्पर्शाणां वक्तव्यता जणितव्या यावदजघन्यानुत्क
र्षरूतः स्वस्थाने पदस्थानपतितः । समाप्ताः रूप्यजीवपर्यवाः , समाप्ता अजीवपर्यवाः ॥ इति श्रीमहोपाध्याय रामचन्द्रगणिविनेयेन नानक
चन्द्रेश्वरविरचिते श्रीप्रज्ञापनानुवादे पञ्चमं विशेषपदं समाप्तम् ॥ ५ ॥ द्वादश च चतुर्विंशतिः सान्तरमेकसमये कुतश्चो । दूर्त

समाहणद्वयए चउठाणवडिए । अवगाहनार्थे चतुःस्थानपतितह्वै । ठिइए चउठाणवडिए । स्थितिकरो चतुःस्थानपतित ह्वै । कालवसपज्जवेहिं तुल्ले
अबसेसेहि वणमधरसफासपज्जवेहिं कठाणवडिए । कालवर्णने पर्याये सरौणा थाकवा । वर्णमन्धरस स्पर्शने पर्यायेकरी कस्थानपतित ह्वै । सेतेशठ्ठणं
पं० मोक्षमा । तेमाटे इम हे गौतम । जहसगुणकालगाण पभगत्ताणं । अणतापज्जावा पं० एव उक्कोसगुणकालएवि । जघन्य गुणकालना पुद्गलने । अन
त्तापर्याय कद्धा इम उत्कृष्टगुणकालना पिण । अजहन्तमणुक्कोसगुणकालएवि एवंचेव नवरं सठाणे कठाणवडिए । अजघन्य अनुत्कृष्ट गुणकालना पिण
इम होज ए विशेष स्वस्थाने कस्थानपतित ह्वै । एवं जहा कालवसपज्जावाणं वक्तव्यता भणिया । इम जघन्य कालवर्णना पर्यायने वक्तव्यता कहो । त
हासेसाणवि वसुगंधरसफासाणं वत्तव्याभा० । तिम होज थाकता वर्णगन्धरसस्पर्शनी वक्तव्यता कहवी । जाव अजहन्तमणुक्कोसलुक्के सठाणे कठाणवडि
ए । जालगे अजघन्य अनुत्कृष्ट लूच स्वस्थाने कस्थानपतित ह्वै । सेत्तरूवी अजीवपज्जावा । पन्थवणाए भगवडेए पंचमपयं सम्मत्त ॥ इहां सर्वपर्याय मति
अनुसारे कहिवा । इति रूपी अजीवना पर्याय कद्धा प्रज्ञापना भगवतो अथमै पांचमो पद पर्वाव विशेष समाप्त थवो ॥ ५ ॥ वारसच

॥ मल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

इति श्रीमलयगिरिविरचितायां विज्ञेयास्यं पंचमपदं समाप्तम् ॥

५

॥ तद्देवं ध्यात्वा तं पंचमपदं । संप्रति षष्ठे मारज्यते-तस्य वा

ऽयं मज्जिस्सम्बन्धः इहानन्तरपदे श्रीदयिकस्यायोपशमिकलायिकावाश्रयं पर्यायपरिमाणावधारणं प्रतिपादितं मिहत्वीदयिकाः लायोपशमिक विषयाः सत्वानामुपपातविरहादयश्चित्त्यन्ते, तत्राऽऽदौ इयं मऽधिकारसंग्रहविधाया-वारसचउवीसाहं इत्यादि ॥ प्रथमगतिषु सामान्यत उपपातविरहोद्वर्तनाविरहस्य च द्वादशमुहूर्ताः प्रमाणं वक्तव्यं तदनन्तरं नैरयिकादिषु भेदेषु उपपातविरहस्यो द्वत्तनाविरहस्य चतुर्विंशतिमुहूर्ता गतिषु प्रत्येकमादौ वक्तव्याः ॥ ततः संतरति ॥ सांतरं नैरयिकादय उत्पद्यन्ते निरन्तरं चैतिवक्तव्यं तदनन्तरं एकसमयेन नैरयिकादयः प्रत्येकं कति उत्पद्यन्ते

रिसा ॥ १ ॥ निरयगईणं जंते ! केवइयं कालं विरहिया उववाएणं पससात्ता ? गोयमा ! जहन्तेणं एक्कं समयं उक्कोसेणं वारसमुज्जत्ता । तिरियगईणं जंते ! केवइयं कालं विरहिया उववाएणं पससात्ता ? गोयमा !

नपारजविकायुक्कं चाष्टावेशकर्षाः ॥ १ ॥ नरकगतिं जंदन्त ! कियन्तङ्कालं विरहिता उपपातेन प्रज्झमा ? गीतम ! जघन्येनैकं समयं मुत्कर्षतो द्वादश मुहूर्ताः ? तिरियगतिं जंदन्त ! कियन्तङ्कालं विरहिता उपपातेन प्रज्झमा ? गीतम ! जघन्येनैकं समयं मुत्कर्षतो द्वादशमुहूर्ताः । मनुष्यगतिमंदन्त ! कियन्तङ्कालं विरहिता उपपातेन प्रज्झमा गीतम ! जघन्येनैकं समयं मुत्कर्षतो द्वादशमुहूर्ताः । देवगतिं जंदन्त ! कियन्तङ्कालं

उवीसावअंतरसंगसमयं बलाय उच्छृण्वरभविद्याउयचअहुवआगरिसा ॥ १ ॥ १२ मङ्कलं समाव्यपणे विरह विरह २४ मङ्कलं नो इमं आंतरो इमसमयं पिण्णं थोडानहुवे । इमं कतिमथले कन्डिओ उदत्तनकिहांथो ॥ १ ॥ उपजेनारको आदिपरभवनो अ उषो किमबांध एतक्कथो आउषो ए व बोलकहिवा । निरयगईणं भते केवइयंकालं विरहिया उववाएणं पससात्ता गोयमा । सामान्यपणं नरकगति आत्मा हे भगवन् कतलाकालनो विरह उपजावनो कच्छा एतले केतलाकोइनारको उपजे नही हे गीतम । जहन्तेणं एगसमयं उक्कोसेणं वारसमुज्जत्ता । जघन्ये समये १ समयकोइनारको न उपजेतो १२ मङ्कलं लगे कोइनारको न उपजे एतक्कथ । तिरियगईणं भते केवइयंकालं विरहिया उववाएणं पं० गोयमा । तिरियगनीगति आत्मा उपजावनो कतलाकालनो

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

कतिचोद्वर्तन्ते इति चिन्तनीयं ततः कुत उत्पद्यन्ते नारकादय इति चिन्त्यते ॥ तत्र त्रयहोरादिति ॥ नैरयिकादय उद्धृता मुनः कुत्रोत्पद्यन्ते इति वक्तव्यं, तदनन्तरं कतिजागाऽवशेषेऽनुज्ज्वमानजवापुषि जीवाः पारजात्रिकत्रायु वृत्तं नीति वक्तव्यं, तथा कतिजिराकर्षे उत्कर्षत आयुर्व्यवस्था इति चिन्ताया मष्टौ आकर्षा वक्तव्याः, एषः संग्रहविगाथासंक्षेपार्थः, एतमवक्रमेण विवरीषुराह-नैरडयगईणं जते ! केवडयं कालं विरहिया उववाणं पल्लता इत्यादि ॥ निरयगतिनाम नरकगतिकर्मादयजनिता जीवस्य औदयिकीजावः सर्वैकः सप्तपृथिवीव्यापीषेति एकवचनं सप्तानाञ्च पृथिवीनां

जहन्मेणं एकांसमयं उक्कोसेणं बारसमुज्जता । मणुयगईणं जते ! केवडयं कालं विरहिया उववाएणं पल्लता
? गोयमा ! जहन्मेणं एगसमयं उक्कोसेणं बारसमुज्जता । देवगईणं जते ! केवडयं कालं विरहिया उववा
एणं पल्लता ? गोयमा ! जहन्मेणं एगसमय उक्कोसेणं बारसमुज्जता । सिद्धिगईणं जते ! केवडयं कालं
विरहिता सिज्जणया पल्लता ? गोयमा ! जहन्मेणं एगसमयं उक्कोसेणं छम्मासा । निरयगईणं जते ! केव

विरता उपपातेन प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! जघन्येनैकं समय मुत्कर्षतो द्वादशमुद्धृताः । सिद्धगति जेदन्त । कियत्तङ्कालं विरहिता सिध्यतया प्रज्ञप्ता
? गौतम ! जघन्येनैकं समय मुत्कर्षतः पणमाषाः । नरकगति जेदन्त । कियत्तङ्कालं विरहिता उद्धर्तन तथा प्रज्ञप्ता ? गौतम ! जघन्येनैकं स

विरह कक्षा हे गौतम । जहन्नयं एगसमयं उ० बारसमुद्धृताय । जघन्ये १ समय उत्कर्षते १२ महत्तं विरह । मणुसगईणं भते केवडयं कालं विरहिया उव
वाएण प० गो० । मणुगतिने केतलाकालनो उपजवानो विरह हे गो० । जहन्नयं एगसमयं उक्कोसेणं बारसमुद्धृता । जघन्ये १ समय उत्कर्षते १२ महत्तं ।
देवगईणं भते केवडयं कालं विरहिया उववाएणं प० गो० । देवगतिनाम जेभ० केतलाकालनो उपजवानो । जहन्नयं एगसमयं उ० बारसमुद्धृता । जघन्ये १
समय उत्कर्षते १२ महत्तं । सिद्धगईणं भते केवडयं कालं विरहिया सिद्धगतिनाम प० गोयमा । सिद्धगतिने केतलाकालनो विरह उपजवानो सीधवानो
हे गो० । जहन्नयं एगसमयं उ० छम्मासा निरयगईणं भते केवडयं कालं विरहिया उववाएणं प० गोयमा । जघन्ये १ समय उत्कर्षते ६ मास द्विवैचवानो

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

परिग्रहः, अस्मिन्ति वाक्यालङ्कारे' जदन्तेति गुर्वामंत्रये परमकल्याणयोगिन् ॥ केवडयंति ॥ कियन्तं कालं विरहिता शून्या प्रज्जप्ता उपपातेन उपप
त्तं उपपातस्तदन्यगतिकानां सत्त्वानां नारकत्वेनेत्याद इतिज्ञावः, तेन प्रज्जप्ता प्ररूपिता जगवता अन्यैश्च ऋषजादिजिस्तीर्यकरैः एवं प्रफेकते
जगवानाह-गीतम ! जघन्यत एकं समयं यावदुत्कर्षतो द्वादश मुहूर्तान्, अत्र सुखप्रेरकभाह-नन्वेकस्यामपि पृथिव्यामग्रे द्वादशमुहूर्तं प्रमाणा उप

इयं कालं विरहिया उव्वट्टणाए प० ? गोयमा ! जहसेणं एगं समयं उक्कोसेणं बारसमुज्जत्ता । मणुयगईणं
जन्ते ! केवडयं कालं विरहिया उव्वट्टणाए प० ? गोयमा ! जहसेणं एगं समयं उक्कोसेणं बारसमुज्जत्ता ।
एवं देवगइएवि रयणप्पज्जापुढविनेरइयाणं जन्ते ! केवडयं कालं विरहिया उववाएणं पस्सत्ता ? गोयमा !

मय मुत्कर्षतो द्वादशमुहूर्ताः । तिर्य्यगति जदन्त ! कियन्तङ्कालं विरहिता उपपातेन प्रज्जप्ता ? गीतम ! जघन्येनैकं समयमुत्कर्षतो द्वादशमु
हूर्ताः । मनुजगति जदन्त ! कियन्तङ्कालं विरहिता उद्वर्त्तन तथा ? गीतम ! जघन्येनैकं समय मुत्कर्षतो द्वादशमुहूर्ताः । एवं देवगत्ववि । रत्न
प्रजापृथिवी मैरयिकाः जदन्त ! कियन्तङ्कालं विरहिता उव्वट्टालेन प्रज्जप्ताः ? गीतम ! जघन्येनैकं समय मुत्कर्षत शतविंशतिमुहूर्ताः । शर्क
रप्रजापृथिवीनैरयिकाः जदन्त ! कियन्तङ्कालं विरहिता उपपातेन प्रज्जप्ताः ? गीतम ! जघन्येनैकं समय मुत्कर्षत स्तस रात्रिदिवानि । या

विरह कहैकै नारकीनै चवणविरह केतली उव्वट्टन हे गो० । जह० एगंसमय उ० बारसमुज्जत्ता । जघन्य १ मज्जत १२ उट्ठट्टो समय । तिरियणईणं भंते
केवडयं कालं विरहिया उव्वट्टणा प० गोयमा । तिर्य्यगतिनै कतलाकालनो विरह चविबानो हे गो० । जह० एगंसमय उ० बारसमुज्जत्ता । जघन्य १ समय
उट्ठट्टे । १२ मज्जत । मणुयगईणं भंते केवडयं काल विरहिया उव्वट्टणा प० गो० । मनुजगतिने कतलाकालनो विरह चवणा हे गो० । जह० एगंसमय उ०
बारसमुज्जत्ता । जघन्य १ समय उट्ठट्टे १२ मज्जत । देवगईणं भंते केवडयं काल विरहिया उव्वट्टणा प० गोयमा । देवगतिनै कतलाकालनो विरह चव
ण हे गीतम । जह० एगंसमय उ० बारसमुज्जत्ता बारं । जघन्य १ समय उट्ठट्टे १२ मज्जत इति सामान्यद्वार कळो विशेष द्वार कहैकै । रयणप्पमपुढवि

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

पातविरही न वक्ष्यते चतुर्विंशतिमुहूर्तादिप्रमाणस्य वक्ष्यमाणत्वात्, ततः कथं सर्वपृथिवीसमुदायेऽपि द्वादशमुहूर्तप्रमाणं प्रत्येकमज्ञावे समुदायेऽज्ञावादितिन्यायस्य श्रवणात्, तदऽयुक्तं वस्तुतत्वापरिज्ञानात्, यद्यपि हि नाम रत्नप्रज्ञादिष्वेकैकनिर्द्धारणेन चतुर्विंशतिमुहूर्तादिप्रमाणउपपातविरही वक्ष्यते तथापि यदा सप्तापि पृथिव्यः समुदिता उपेत्योपपातविरहश्चिन्त्यते तदा स द्वादशमुहूर्तप्रमाणएव लभ्यते, द्वादशमुहूर्तानन्तरमवश्यमन्यतरस्यां पृथिव्यामुत्पादसम्भवा तथा केवलवेदसोपलब्धः यस्तु प्रत्येकमज्ञावे समुदायेऽप्यज्ञाव इतिन्यायः स कारणकार्यधर्मानुगमचिन्तायां नान्यत्रेत्यदोषः यथा नरकगतिर्द्वादशमुहूर्तानुत्तर्कत उपपातेन विरहिता उक्ता एवं तिर्यग्भनृष्यदेवगतयोषि, सिद्धिगतिस्तूत्कर्षतः परमासा

जहन्तेण एगं समयं उक्तासेणं चउत्तीसं मुक्ता । सकूरप्पजापुढविणेरडयाणं जंते ! केवडयं कालं विरहिया उववाएणं पसत्ता ? गोयमा ! जहन्तेणं एगं समयं उक्तासेणं सत्तराडिदियाणि । वालुयप्पजाए पुढवीएणेरडयाणं जंते ! केवडयं कालं विरहिया उववाएणं पसत्ता ? गोयमा ! जहन्तेणं एक्कं समयं उक्तासेणं ण्णमासं । पंकप्पजापुढविणेरडयाणं जंते ! केवडयं कालं विरहिया उववाएणं पसत्ता ? गोयमा ! जहन्ते

लुकप्रज्ञापृथिवीनैरयिकाः जदन्त । कियन्तङ्कालं विरहिताः उपपातेन प्रज्ञप्ताः ? गौतम । जघन्येनैकं समयं मुत्कर्षन्ती ऽहमासं । पङ्कप्रज्ञापृथिवीनैरयिकाः जदन्त । कियन्तङ्कालं विरहिता उपपातेन प्रज्ञप्ताः ? गौतम । जघन्येनैकं समयं मुत्कर्षन्ती मासं । धूमप्रज्ञापृथिवीनैरयिका

नरदं बाणं भते केवडयंकालं विरहिया उववाएणं पं गोयमा । रत्नप्रमानानारकीना केतलां उपजिवानो विरहं कळी हे गौतम । जहं एगंसमयं उ० चउत्तीसंमुहूर्ता । जघन्य १ समयं उ० उ० २४ मङ्गलं । सकूरप्पमुढवीनैरदं बाणं भते केवडयंकालं विरहिया उववाएणं पं गोयमा । शर्करप्रज्ञापृथिवीनामरकीनी केतली हे भगवन् विरहं उपजिवानो कळी हे गौतम । जहं एगंसमयं उ० सत्तराडिदिया । जघन्येनो १ समयं उ० उ० ७ दिनानां विरहं वालुयप्पमुढवीनैरदं बाणं भते केवडयंकालं वि० गोयमा । वालुकप्रमानानारकीना केतलां विरहं उपजिवानो कळी हे गौतम । जहं एगंसमयं उ०

डीका ।

॥ सूक्त ॥

॥ य० ॥

॥ भाषा ॥

नृपपातेन विरहिता, एव मुहूर्तनापि नवरं सिद्धानो द्वर्तस्ते तेषां साध्यपर्यवसितकालतया शाश्वतत्वादिति सिद्धि रूढर्तनया विरहिता वक्तव्या, गतं प्रथमद्वारं । इदानीं चतुर्विंशतिरिति द्वितीयं द्वारमभिधिरसुराह-रयकप्यन्नापुढविनेरइयाणं जंते । केवइयं कालं विरहिया उववाएणं पक्षता इत्यादि ॥ पाठसिद्धं 'नवरमन्नोत्कर्षविगया इमा संग्रहणिगाथा-चउवीसवमुहुत्ता सत्तयराइदियाइपक्खोय । मासोएक्कोदुत्तिउ चउरोळ्ळमासनरए सु ॥ १ ॥ कमसोउक्कोसेणं चउवीसमुहुत्तजवणवासीसु । अदिरहियापुढवाई विगलाणंउतोमुहुत्ततु ॥ २ ॥ संमुच्चिमतिरिपणिंदिय एवचिपगज्जवार

णं एगं समयं उक्कोसेणं मासं । धूमप्यन्नापुढविनेरइयाणं जंते ! केवइयं कालं विरहिया उववाएणं पक्षता ? गोयमा ! जह्मणेणं एगं समयं उक्कोसेणं दोमासा । तमापुढविनेरइयाणं जंते ! केवइयं कालं विरहिया उववाएणं पक्षता ? गोयमा ! जहन्नेणं एक्कं समयं उक्कोसेणं चत्तारिमासा । अहेसत्तमापुढविनेरइयाणं जंते ! केवइयं कालं विरहिया उववाएणं पक्षता ? गोयमा ! जह्मणेणं एगं समयं उक्कोसेणं छमासा ।

जदन्त ! कियन्तङ्कालं विरहिता उपपातेन प्रज्जप्ताः ? गौतम ! जघन्येनैकं समयं मुत्कर्षेण द्वौ मासौ । तमप्रन्नापृथिवीनैरयिका जदन्त ! कियन्तङ्कालं विरहिता उपपातेन प्रज्जप्ताः ? गौतम ! जघन्येनैकं समयं मुत्कर्षतश्चत्वारोमासाः । अधस्सप्रमापृथिवीनैरयिकाः जदन्त ! कियन्तङ्कालं विरहिता उपपातेन प्रज्जप्ताः ? गौतम ! जघन्येनैकं समयं मुत्कर्षतः षण्मासाः । असुरकुमाराः जदन्त ! कियन्तङ्कालं विरहिता

अहमास । जघन्य १ समयं उत्कृष्ट १५ दिन । पक्षप्यभपुढविनेरइयाणं भंते केवइयं कालं वि० गोयमा । पक्षप्रभानारकोनो केतलो विरह हे गौतम । जह० एगसमयं ८० मास । जघन्य १ समयं उत्कृष्टो मास १ । धूमप्यभपुढविनेरइयाणं भंते केवइयं कालं वि० गोयमा । धूमप्रभानारकोनो केतलो विरह उवजिवानो हे गौतम । जह० एगसमयं ८० दोमासा । जघन्य १ समयं उत्कृष्ट २ मास । तमापुढविनेरइयाणं भंते केवइयं कालं वि० गोयमा । तमापृथिवीनारकोनै केतलो विरह अपजवानो हे गौतम । जह० एगसमयं ८० चत्तारिमासा । जघन्य १ समयं उत्कृष्टो ४ मास । अहेसत्तमापुढ

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ अ० ॥

समुद्रता । सम्पुष्टिमग्नमण्डया कमसोऽवतीसवारसया ॥ ३ ॥ वयजोऽसोऽहम्नी साशकप्यचवीसइसुहृतात् । कर्पसंशङ्कुमारे दिवसाश्ववीसइंमु
हुतात् ॥ ४ ॥ माहिदेराइदिय बारसदसमुहृतबज्रलोगंमि । राइदिअदुतवी सुलंतएहोतिपययात्ता ॥ ५ ॥ महसुक्कमिअसई सहस्सारिसयंततउक
प्पदुगे । मासासंखेज्जातह वासासखेज्जवरिदुगे ॥ ६ ॥ हिठिममज्जिमउवरिम जहसंखसयासहस्सलक्खाइं । वासासंखिजेत्तं उक्कोसंखंविहरहकालो ॥

असुरकुमाराणं जंते ! केवइयं कालं विरहिया उववाएणं पसत्ता ? गोयमा ! जहन्नेणं एगं समयं उक्को
सेणं अउवीसं मुज्जता । एवं नागकुमाराणं सुवस्सकुमाराणं विज्जुकुमाराणं अग्गिकुमाराणं दीवकुमाराणं
उदहिकुमाराणं दिसाकुमाराणं वाउकुमाराणं थणियकुमाराणय पत्तेयं जहन्नेणं एगं समयं उक्कोसणं चउ
वीसं मुज्जता । पुढविकाइयाणं जंते ! केवइयं कालं विरहिया उववाएणं पसत्ता ? गोयमा ! अणुसमयम

उपपातेन प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! जघन्येनेक समय मुत्कर्षत अतुविंशति मुहूर्ताः । एवं नागकुमाराणां सुवर्षकुमाराणां विद्युत्कुमाराणां अग्नि
कुमाराणां द्वीपकुमाराणां उदधिकुमाराणां दिक्कुमाराणां वायुकुमाराणां स्तनितकुमाराणां च प्रत्येक जघन्येनेकं समय मुत्कर्षत अतुविं
शतिमुहूर्ताः । पृथिवीकायिका जदन्त । कियन्तुल्लालं विरहिता उपपातेन प्रज्ञप्ताः ? गोयम ! अनुसमयमविरहिता उपपातेन प्रज्ञप्ताः ?

वीनेरइंवाणं भते केवइयंकालं वि० गोयमा । नीचे ७ नारकौनो केतलाविरह उपकवानो हे गोतम । जह० एगंसमयं ७० कप्पासा असुरकुमाराणं
भते केवइयंकालं वि० । जघन्य १ समय उत्कृष्ट ६ मासा असुकुमारने हे भगवन् केतलाकाकना विरह । जह० एगंसमयं ७० अउवीसमुहृता । जघन्य
१ समय उत्कृष्ट २४ महत्तं । नागकुमाराणं पुच्छा गोयमा । नागकुमारने पिण हे गोतम । जह० एगंसमयं ७० अउवीसमुहृता । जघन्य १ समय उ
त्कृष्ट २४ महत्तं । एवंसुवस्सकुमाराणं विद्युत्कुमाराणं अग्गिकुमाराणं । इम सुवर्षकुमाराणं विद्युत्कुमारने अग्निकुमारने । दीवकुमाराणं दिसिकुमाराणं ।
द्वीपकुमारने द्विशिकुमारने । उदहिकु० वाउकु० थणियकुमाराणय पत्तेयं २ । उदधिकुमारने वायुकुमारने स्तनितकुमारने प्रत्येके २ । जहन्नेणं एगंसमयं

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

विरहियं उववाएणं पस्यता । एवं आउकाइयाणवि तेउकाइयाणवि वाउकाइयाणवि वणस्सइकाइयाणवि
अणुसमयविरहिया उववाएणं प० । वेइंदियाणं जंतं ! केवइयं कालं विरहिया उववाएणं पस्यता ? गो
यमा ! जहसेणं एक्कं समयं उक्कासेणं अंतोमुज्जतं । एवं तेइदिया य चउरिंदिया य । सम्मुच्छिमपंचिंदि
यतिरिक्कजोगियाणं जहसेणं एक्कं समयं उक्कासेणं अंतोमुज्जतं । गप्पवक्कतियपंचिंदियतिरिक्कजोगियाणं

एव मष्कायिका स्तेजकायिका वायुकायिका अपि । वनस्पतिकायिका अपि अणुसमयमविरहिता उपपातेन प्रज्ञप्ताः । द्वीन्द्रियाः प्रदन्त । कि
यन्तङ्कालं विरहिता उपपातेन प्रज्ञप्ताः ? गीतम् । जघन्येनैकं समयं मृतकपंतो न्तर्मुहुत्तं । एवं त्रीन्द्रियाश्चतुरिन्द्रियाश्च । सम्मूर्च्छिमपञ्चेन्द्रिय
तिर्यग्योनिकानां प्रदन्त । जघन्येनैकं समयं मृतकपंतो न्तर्मुहुत्तं । गप्पवक्कतियपंचिंदियतिर्यग्योनिकाः प्रदन्त । कियत्तंकालं विरहिता

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

उ० बावोसमुहत्ता । जघन्ये १ समयं मृतकृष्ट २४ महुत्तं । पुढवाकाइयाणं भत कवइयकालं वि० गायमा । पृष्ठिगीकायने हे भगवन् केतलो विरह जप
जवानो हे गीतम् । अणुसमयविरहियं उववाएणं प० । अनुसमयविरह एतलै १ समयमात्रं विरह बिना जपजता कछा । एवं आउकाइयाणवि ।
इम होज अजाय पिण । तेउकाइयाणवि वाउकाइयाणवि वणस्सइकाइयाणवि । तेउकाय पिण वायुकाय पिण । वनस्पतिकाइयाने पिण । अणुस
मयं अविरहियं उववाएणं प० । समयविना जपजिवानो विरह कछा । वेइंदियाणं भत कवइयकालं वि० गायमा । वेइंदियने हे भगवन् केतलो विरह
जपजिवानो हे गीतम् । जह० एगममय उ० अंतोमुहत्ता । जघन्ये १ समयं मृतकृष्ट अंतमुहत्तं । एवं तेइदिया चउरिंदियाणवि । इम त्रीन्द्रियने चौरिद्रि
यने पिण इम होज । सम्मूर्च्छिम पंचिंदिय तिरिक्कजोगियाणं भते कवइयकालं वि० गायमा । सम्मूर्च्छिमपंचेन्द्रियतिर्यगेन केतलकालो विरह जपज वा
नो कछा हे गीतम् । जह० एगममय उ० अंतोमुहत्तं । जघन्ये १ समयं मृतकृष्ट अंतमुहत्तं । गप्पवक्कतिय पंचिंदियतिरिक्कजोगियाणं भते कवइयकालं
वि० गायमा । गर्भजपचेन्द्रियतिर्यगेनोनियान कालोकालं विरह जपजवानो कछा हे गीतम् । जह० एगममय उ० बारसमुहत्ता । जघन्ये १ समयं

जन्ते ! केवडयं कालं विरहिया उववाएणं पसत्ता ? गोयमा । जहखेणं एक्कं समयं उक्कोसेणं बारस मु
ज्जता । सम्मुच्छिम मणुस्साणं जन्ते ! केवडयं कालं विरहिया उववाएणं पसत्ता ? गोयमा ! जहन्नेणं एक्कं
समयं उक्कोसेणं चउवीसं मुज्जता । गप्पवक्कंतिय मणुस्साणं पुच्छा , गोयमा ! जहखेणं एक्कं समयं उक्को
सेणं बारस मुज्जता । वंतराणं पुच्छा , गोयमा ! जहन्नेणं एणं समय उक्कोसेण चउवीसं मुज्जता । जोड
सियाणं पुच्छा , गोयमा ! जहन्नेणं एक्कं समयं उक्कोसेणं चउवीसं मुज्जता । सोहमकप्पदेवाणं जन्ते !

उपपातेन प्रज्ञप्ताः ? गीतम । जघन्येनेकं समय मुत्कर्षतो द्वादशमुहूर्ताः । सम्मुच्छिममनुष्याः जदन्त । कियत्तङ्कालं विरहिता उपपातेन प्र
ज्ञप्ताः ? गीतम । जघन्येनेकं समय मुत्कर्षत श्रुतिर्विंशतिर्मुहूर्ताः । गप्पवक्कंतिय मणुस्साणं पुच्छा , गोयमा ! जघन्येनेकं समय मुत्कर्षतो
द्वादशमुहूर्ताः । व्यन्तराणं पुच्छा , गोयमा ! जघन्येनेकं समय मुत्कर्षत श्रुतिर्विंशतिर्मुहूर्ताः । ज्योतिकाणां पुच्छा , गोयमा ! जघन्येनेकं स
मयमुत्कर्षेण श्रुतिर्विंशतिर्मुहूर्ताः । सौधर्मकल्पदेवाः जदन्त । कियत्तङ्कालं विरहिता उपपातेन प्रज्ञप्ताः ? गीतम । जघन्येनेकं समय मुत्कर्षत श्रु
तकृष्टै १२ मज्जतं । सम्मुच्छिम मणुस्साणं भन्ते केवडयं कालं वि० गोयमा । जह० एगंसमय उ० चउवीसं मुहूर्ता । जघन्ये १ समय उतकृष्ट २४ म
ज्जतं । गप्पवक्कंतिय मणुस्साणं भन्ते केवडयं कालं वि० गोयमा । गभंजमनुष्येने केतलाकालनी विरह उपजवानो हे गीतम । जह० एगंसमय उ० बारसमु
हूर्ता नितराणं पुच्छा गोयमा । जघन्य १ समय उतकृष्ट १२ मज्जतं व्यन्तराणं प्र० उत्तर हे गीतम । जह० एगंसमय उ० चउवीसमुहूर्ता जीयसियाण
पुच्छा गोयमा । जघन्य १ समय उतकृष्ट २४ मज्जतं जोतिष देवनां प्र० उत्तर हे गीतम । जह० एगंसमय उ० चउवीसमुहूर्ता । जघन्ये १ समय उतकृष्ट
२४ मज्जतं । सोहमकल्पदेवाणं भन्ते केवडयं कालं वि० गोयमा । सौधर्मकल्पदेवतानां विरह उपजवानां प्र० उत्तर हे गीतम । जह० एगंसमय उ० चउ
वीसमुहूर्ता । जघन्य १ समय उतकृष्ट २४ मज्जतं । ईशाणिकल्पदेवाणं पुच्छा गोयमा । ईशावकल्पे देवनां प्र० उत्तर हे गीतम । जह० एगंसमय उ० चउ

॥ मल ॥

॥ प्र० ॥

॥ भाषा ॥

केवड्यं कालं विरहिया उववाएणं पण्णता, गोयमा ! जहन्तेणं एक्कं समयं उक्कोसेणं चउव्वीसं मुज्जवा ।
 ईसाणे कप्पे देवाणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्तेणं एक्कं समयं उक्कोसेणं चउव्वीसं मुज्जवा । सणकुमारदेवा
 णं पुच्छा, गोयमा ! जहन्तेणं एक्कं समयं उक्कोसेणं नव राइंदियाइ वीसमुज्जवाइ । माहिदेवाणं पुच्छा,
 ? गोयमा ! जहन्तेणं एक्कं समयं उक्कोसेणं वारस राइंदियाइ दसमुज्जवाइ । वंजलोए देवाणं पुच्छा,
 ? गोयमा ! जहन्तेणं इक्कं समयं उक्कोसेणं अष्टतेवीसं राइंदियाइ । लंतगदेवाणं पुच्छा, गोयमा ! जह
 स्सेणं एगं समयं उक्कोसेणं पणयालीसं राइंदियाइ । महासुक्कदेवाणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्तेणं इक्कं स

विंशतिमुहूर्ताः । ईसाने कल्पे देवानां पुच्छा' गौतम । जघन्येनैकं समयं मुत्कर्षेण चतुर्विंशतिमुहूर्ताः । सनत्कुमाराणां देवानां पुच्छा, गौ
 तम ! जघन्येनैकं समयं मुत्कर्षतो नवरात्रिं दिवानि विंशतिमुहूर्ता अ । माहेन्द्रकल्पे देवानां पुच्छा' गौतम । जघन्येनैकं समयं मुत्कर्षतो
 द्वादश रात्रिं दिवानि दशमुहूर्ताः । वृक्षलोके देवानां पुच्छा' गौतम । जघन्येनैकं समयं मुत्कर्षत स्सार्द्धं त्रयो विंशतिरात्रिं दिवानि । लान्त

वौसमुहूर्ता । जघन्य १ समयं उत्कृष्ट २४ महत्तं । सणकुमारिके देवाणं पुच्छा गोयमा । सनत्कुमारना देवो प्र० उत्तर हे गौतम । जह० एगसमयं उ०
 षवराइंदियाइ वीसाइ महुत्ताइ । जघन्य १ समयं उत्कृष्ट ८ दिनकेव्वी २० महत्तं । माहेन्द्रकल्पे देवाणं पुच्छा गोयमा । माहेन्द्रकल्पे देवो प्र० उत्तर हे
 गौतम । जह० एगसमयं उ० बारस राइंदियाइ दसमुहूर्ताइ । जघन्य १ समयं उत्कृष्ट १२ दिन उपरि १० महत्तं । वंजलोए देवाणं पुच्छा गोयमा । वं
 जल्लोके देवो प्र० उत्तर हे गौतम । जह० एग समय उ० अष्टतेवीसं राइंदियाइ । जघन्य १ समयं उत्कृष्ट साठा २२ दिनो विरह । लांतगे कप्पे
 देवाणं पुच्छा गोयमा । लांतगे देवो प्र० उत्तर हे गौतम । जह० एगसमयं उ० पणयालीसं राइंदियाइ । जघन्य १ समयं उत्कृष्ट ४१ दिन । महासु
 क्कदेवाणं पुच्छा गोयमा । महासुक्के देवो प्र० उत्तर हे गौतम । जह० एगसमयं उ० असोइ राइंदियाइ । जघन्य १ समयं उत्कृष्ट ८० पहरात्रिणो ।

१६५

॥ प्र० ॥

॥ भाषा ॥

समयं उक्लोसेणं असीतिराइं दियाइं । सहस्सारदेवाणं पुच्छा, गोयमा ! जहस्सेणं इक्कं समयं उक्लोसेणं राइंदियं सतं । आणयदेवाणं पुच्छा ? गोयमा ! जहन्तेणं इक्कं समयं उक्लोसेणं संखेज्जमासा । पाणय देवाणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्तेणं एक्कं समयं उक्लोसेणं संखेज्जमासा । आरणदेवाणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्तेणं एक्कं समयं उक्लोसेणं संखेज्जमासा अणुयदेवाणं पुच्छा, गोयमा ! जहस्सेणं एक्कं समयं उक्लोसेणं संखेज्जमासा । हेठिमगेविज्जाणं पुच्छा, गोयमा ! जहस्सेणं इक्कं समयं उक्लोसेणं संखेज्जाइं वाससयाइं ।

कदेवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनैकं समयं मुत्कर्षतः पञ्चचत्वारिंशत् रात्रिदिवसः । महासुद्धदेवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनैकं समयमुत्कर्षतो ऽसीतीरात्रिदिवसाः । सहस्सारदेवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनैकं समयमुत्कर्षतस्सतरात्रिदिवानि । आनतदेवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनैकं समयमुत्कर्षतस्सङ्कातमासाः प्राञ्चतदेवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनैकं समयमुत्कर्षतस्सङ्कातमासाः । आनत देवानां पृच्छा, गौतम ! जघन्येनैकं समयमुत्कर्षतस्संख्यातवर्षाः । अच्युतदेवानां पृच्छा, गौ० ! जघन्येनैकं समयमुत्कर्षतस्सङ्कातदिवसाः । अथस्तनयैवेयकानां

सहस्रारं देवानां पृच्छा गोयमा । सहस्रारं देवानां प्र० उत्तरं हे गौतम । जह० एगसमयं उ० सवराइ दियाइ । जघन्य १ समयं उत्कृष्टं सौदिननी । आण देवानां पृच्छा गोयमा । आनतदेवना प्र० उत्तरं हे गौतम । जह० एगसमयं उ० संखिज्जमासापाण० देवाणं पृच्छा गोयमा । जघन्य १ समयं उत्कृष्टं संख्यातामासं विरहं प्राणतदेवना प्र० उत्तरं उत्तरं हे गौतम । जह० एगसमयं उ० संखिज्जमासा । जघन्य १ समयं उत्कृष्टं संख्यातामासं । आरणदेवानां पृच्छा गोयमा । आरणदेवलोकनां प्र० उत्तरं । जह० एगसमयं उ० संखिज्जमासा । जघन्य १ समयं उत्कृष्टं संख्यातावर्षं । अणुदेवानां पृच्छा गोयमा । अथाकल्य देवानां प्र० उत्तरं हे गौतम । जह० एगसमयं उ० संखिज्जमासा । जघन्य १ समयं उत्कृष्टं संख्यातावर्षं । हेठिमगेविज्जाणं पृच्छा गोयमा । हेठलः प्रैवेकनां प्र० उत्तरं हे गौतम । जह० एगसमयं उ० संखिज्जमासासयाइ । जघन्य १ समयं उत्कृष्टं संख्यातावर्षनां सइंकेडा । मभिमगेवि

॥ सूक् ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

मज्जिमगेबिज्जाणं पुच्छा, गोयमा ! जहस्सेणं एक्कं समयं उक्कोसेणं संखेज्जाइं वाससहस्साइं । उवरिमगे विज्जाणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्तेणं एक्कं समयं उक्कोसेणं संखेज्जाइं वाससयसहस्साइं । विजय १ वैजयंत २ जयंत ३ अपराजियदेवाणं पुच्छा, गोयमा । जहन्तेणं एक्कं समयं असंखेज्जां कालं सव्वसिद्धदेवाणं पुच्छा, गोयमा । जहन्तेणं एक्कं समयं उक्कोसेणं पल्लिनुवमस्स संखेज्जाइंजागं सिद्धाणं जंते । केवइयं कालं विरहिया सिज्जयणयाए पणत्ते ? गोयमा । जहस्सेणं एक्कं समयं उक्कोसेणं लम्मासा । रयणप्पजापुढवी

पृच्छा, गौ० । जघन्येनैकं समयमुत्कर्षतस्सङ्घातानिबर्षसतानि । मध्यमग्रैवेयकानां पृच्छा, जघन्येनैकं समयमुत्कर्षतस्सङ्घातानिबर्षसहस्राणि । उपरिमग्रैवेयकानां पृच्छा, गौ० । जघन्येनैकं समयमुत्कर्षतस्सङ्घातानि बर्षसहस्राणि विजय वैजयन्त जयन्त अपराजित देवानां पृच्छा, गौ० । जघन्येनैकं समयमुत्कर्षतो ऽसङ्घातकालं । सर्वार्थसिद्ध देवानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनैकं समयमुत्कर्षतः पल्लोपमस्य सङ्घातंजागं । सिद्धानां जदन्त । कियन्तकालं विरहिताः सिद्धनयाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम । जघन्येनैकं समयमुत्कर्षतः पणमासाः । रत्नप्रजापृथिवी नैरयिकाणां जद

ज्जगदेवाणं पुच्छा गोयमा । मध्यमग्रैवेयकदेवानां प्रश्न उत्तर हे गौतम । जह० एगंसमयं उ० । जघन्ये १ समय उत्कट्टे । संखेज्जवाससहस्साइं । उवरिमगे विज्जगदेवाणं पुच्छा गोयमा । संख्यातावर्षना सइस्स उपरिल्लायैवेयकानां प्रश्न उत्तर हे गौतम । जह० एगंसमयं उ० । संखेज्जवाससहस्साइं । जघन्ये १ समय उत्कट्टे संख्यातावर्षना लाववरस ऊपज्जवानां । विजयवैजयन्तजयन्त । विजय वैजयन्त जयन्त अपराजिय देवाणं पुच्छा गोयमा । अपराजितना देवानां प्रश्न उत्तर हे गौतम । जह० एगंसमयं उ० । असंखेज्जकालं । जघन्ये १ समय उत्कट्टे असंख्यातकालं । सव्वसिद्धदेवाणं भते केवइयं कालं विरहिया उववाएणं पं० गोयमा । सर्वार्थसिद्धना देवानां केतसाकालनां विरह उपज्जवानां प्रश्न उत्तर हे गौतम । जह० एगंसमयं उ० । पल्लिनुवमस्स संखेज्जभागे । जघन्ये १ समय उत्कट्टे पल्लोपमना असंख्यातमां भागं । सिद्धाणं भते केवइयं कालं विरहिया सिज्जयणया पं० गोयमा । सिद्धनां हे भगवन् केत

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

णेरइयाणं ज्ञंते ! केवडयं कालं विहरिया उव्वहणाए पससत्ते ? गोयमा ! जहस्येणं एक्कं समयं उक्कोसेणं चउवीसं मुज्जत्ता एवं सिद्धिवज्जा उव्वहणावि जाणियह्वा जाव अणुत्तरोववायत्ति, नवरं जोइसियवेमाणि एसु चयणंति अजिलावो कायह्वो । दारं । णेरइयाणं ज्ञंते ! किं संतरं उववज्जंति निरंतरं उववज्जंति, ? गोयमा ! संतरंपि उववज्जंति निरंतरंपि उववज्जंति तिरिक्खयोगियाणं ज्ञंते ! किं संतरं उववज्जंति ? गोयमा ! संतरंपि उववज्जंति निरंतरंपि उववज्जंति । मणुसाणं ज्ञंते ! किं संतरं उववज्जंति निरंतरं उव

न्त ! कियन्तुल्लालं विरहिता उद्वर्त्तना प्रवृत्ताः ? गौतम ! जघन्येनैकं समयं मुत्कर्षत श्रुतुर्विज्ञातिर्मुहूर्ताः । एवं सिद्धवर्जा उद्वर्त्तनापि ज्ञप्तिरव्याः, यावदनुत्तरोपपात इति, नवरं ज्योतिष्कं वैमानिकेषु च्यवनं अजिलापः कर्त्तव्यः । नैरषिकाणां जदन्त ! किं सान्तरं मुत्पद्यन्ते निरन्तरं म्वा उत्पद्यन्ते ? गौतम ! सान्तरमपि उत्पद्यन्ते, निरन्तरमपि उत्पद्यन्ते । तिर्य्यग्योनिकाः जदन्त ! किं सान्तरं मुत्पद्यन्ते निरन्तरं म्वा उत्पद्यन्ते ? गौतम ! सान्तरमुत्पद्यन्ते निरन्तरं म्वा उत्पद्यन्ते । मनुष्याः जदन्त ! किं सान्तरं मुत्पद्यन्ते निरन्तरं म्वा उत्पद्यन्ते ? गौतम ! सान्तरम

जोविरह सोभवानो कक्षां प्रश्न उत्तर हे गौतम । जहस्येणं एगसमयं उ० कम्मासा । जघन्ये १ समय उतक्कष्टो कम्मास । रयणपभपुटवीनैरइयाणं भने केवडयकाल विरहिया उव्वहणा प० गोयमा । रत्नप्रभाना नारकौनो कतला काबना विरहचविवानो कक्षां प्रश्न उत्तर हे गौतम । जह० एगसमयं उ० चउवीसंमुहत्ता । जघन्ये १ समय उतक्कष्ट २४ महुत्तं । एवं सिद्धवज्ज उव्वहणावि भा० जाव अणुत्तरोववाययेति । इम सिद्धवर्जिनि सिद्धनैचविधो नशो ते माटै वर्जो वोजाने सर्वने इम कहिवो जालगे अनुत्तरवासो देवता तालगे ए विशेष । णवर जोइसियवेमाणोए सचयंति अभिलावोकायह्वो दारं । जो तिषो वैमानिकनै चविवानीवचने अधिकोलापकहोए २ हितोयद्वार । ६ । २ । नैरइयाणं भने किं संतरं उववज्जंति निरंतरं उ० गोयमा । नारकौनै हे भगवन् आंतरासहित उपजे प्रश्न उत्तर हे गौतम । संतरंपि उववज्जंति निरंतरंपि उ० तिरिक्खजोशियाणं भने किं संतरं उ० । आंतरासहित उपजे

१ ॥ कालोसंखादुं विजयाइसुचठसुडीइनायवी । संसेजोपल्लसुं जागासवठसिद्धंलि ॥ ८ ॥ गतं द्वितीयंद्वारं २ ॥ अधुना तृतीयंद्वारमाह-नेरइ

वज्जंति ? गोयमा ! संतरंपि उववज्जंति निरंतरंपि उववज्जंति । देवाणं जंते ! किं संतरं उववज्जंति निरंतरं उववज्जंति ? गोयमा ! संतरंपि उववज्जंति निरंतरंपि उववज्जंति । रयणप्पजा षुठविणेरडुयाणं जंते ! किं संतरं उववज्जंति निरंतरं उववज्जंति ? गोयमा ! संतरंपि उववज्जंति निरंतरंपि उववज्जंति । एवं जाव अहे सत्तमाए संतरंपि उववज्जंति निरंतरंपि उववज्जंति । असुरकुमाराणं जंते ! देवाणं किं संतरं

पि उत्पद्यन्ते निरन्तरमपि उत्पद्यन्ते । देवाः प्रदन्त ! किं सान्तरमुत्पद्यन्ते निरन्तरं चोत्पद्यन्ते ? गौतम ! सान्तरमुत्पद्यन्ते निरन्तरमुत्पद्यन्ते । रत्नप्रजापृथिवीनैरयिका जदन्त ! किं सान्तरमुत्पद्यन्ते निरन्तरमुत्पद्यन्ते ? गौतम ! सान्तरमुत्पद्यन्ते निरन्तरमुत्पद्यन्ते, एवं यावदथ सत्तमापृथिवीनैरयिकाः सान्तरमुत्पद्यन्ते निरन्तरमुत्पद्यन्ते । असुरकुमारा जदन्त ! देवाः किं सान्तरमुत्पद्यन्ते निरन्तरमुत्पद्यन्ते

आंतरा विना पिण उपज तिर्यव्योनिबानो आंतरा सहित उपज किं । निरंतर उ० गोयमा सांतरंपि उ० निरंतरंपि उ० । आंतराविना उपज किं हे गौतम आंतरासहित पिण आंतराविना पिण उपज । मणस्साय भते किं सांतरं उ० निरंतरं उ० गोयमा । मत्थ्यते हे भगवन् किम सहित आंतरं उपज आंतरा विना उपज हे गौतम । सांतरंपि उ० निरंतरंपि उ० । आंतरासहित पिण आंतराविना पिण उपज । देवाणं भते किं सांतरं उ० निरंतरं उ० गोयमा । दवता किं आंतरासहित उपज आंतरा विना उपज हे गौतम । सांतरंपि उ० निरंतरंपि उ० । सहित आंतरे पिण आंतरे विना पिण उपज । रत्नप्रजापृथिवीनैरयिका भते किं सांतरं उ० निरंतरं उ० गोयमा । रत्नप्रमानारको आंतरासहित उपज किं आंतरासहित उपज हे गौतम । सांतरंपि उ० निरंतरंपि उ० । आंतरासहित पिण आंतरासहित पिण उपज इमं जालिग । एवं जाव अहे सत्तमाए सांतरंपि उ० निरंतरंपि उ० । नोचे सातमोनरक तां लगे काइवो आंतरासहित पिण आंतरासहित पिण । असुरकुमाराणं भते देवाणं किं सांतरं उ० निरंतरं उ० गोयमा । असुरकु

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

उववज्जति निरंतरं उववज्जति ? गोयमा ! संतरंपि उववज्जति निरंतरंपि उववज्जति । एवं जाव थणिय कुमारा संतरंपि उववज्जति निरंतरंपि उववज्जति । पुढवीकाइयाणं जते ! पृच्छा, किं संतरं निरंतरं उववज्जति ? गोयमा ! नो संतरं निरंतरं उववज्जति । एवं जाव वणस्सइकाइया नो संतरं उववज्जति निरंतरं उववज्जति । वेइंदियाणं जते ! किं संतरं उववज्जति ? गोयमा ! संतरंपि उववज्जति निरंतरंपि उववज्जति । एवं जाव पंचिंदियतिरिक्खजोणिया । मणूसाणं जते ! किं संतरं उववज्जति निरंतरं उववज्जति ?

द्यन्ते ? गौतम ! सान्तरमपि निरन्तरमुत्पद्यन्ते, एवं यावत्स्तनितकुमाराः सान्तरमपि निरन्तरमुत्पद्यन्ते । पृथ्वीकायिकानां जदन्त । पृच्छा ? गौतम ! नो सान्तरं निरन्तरमुत्पद्यन्ते, एवं यावद्वनस्पतिकायिका नो सान्तरं निरन्तरमुत्पद्यन्ते । द्विन्द्रिया जदन्त ! किं सान्तरमुत्पद्यन्ते निरन्तरमुत्पद्यन्ते ? गौतम ! सान्तरमुत्पद्यन्ते निरन्तरमुत्पद्यन्ते, एवं यावत्पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकाः । मनुष्याः जदन्त ! किं सान्तरमुत्पद्यन्ते निरन्तरमुत्पद्यन्ते ? गौतम ! सान्तरमुत्पद्यन्ते निरन्तरमुत्पद्यन्ते । एवं बानव्यन्तरज्योतिष्काः । सौधमईसान

मार किं आंतरेसहित उपजे पिण आंतरेरहित पिण उपजे इ गौतम । सांतरंपि उ० निरंतरंपि उ० । आंतरेसहित पिण सहित पिण । एवं जाव थणियकुमारासांतरंपि उ० निरंतरंपि उ० । इम जालगे स्तनितकुमार तालगे सर्व इम होज कहिबो आंतरासहित पिण सहित पिण । पुढवीकाइयाणं भते किं सांतरं उ० निरंतरं उ० गोयमा । पृथ्वीकायने हे भगवन् आंतरेसहित उपजे आंतरेविना हे गौतम । सांतरंपि उ० निरंतरं उ० । एवं जाव वणस्सइकाइया नोसांतरं उ० निरंतरं उ० । नहो आंतरसहित नहो आंतरेरहित उ० । इम जालगे पंचेन्द्रियतिर्यग तालगे कहिबो आंतराविना उपज । वेइंदियाणं भते किं सांतरं उ० निरंतरं उ० गोयमा । वेइंदियने हे भगवन् आंतरेसहित उपजे किं आंतरेविना हे गौतम । सांतरंपि उ० निरंतरंपि उ० । एवं जाव पंचिंदियतिरिक्खजोणिया । आंतरेसहित पिण आंतरेविना पिण उपज इम जालगे पंचेन्द्रियतिर्यग तालगे कहिबो । मणूसाणं भते किं सांतरं उ० निर

गो० ! संतरंपि उववज्जंति निरंतरंपि उववज्जंति एवं वाणमंतरजोडसिया । सोहम्म ईसाण सणकुमार माहिंद
बंनलाय लंतग महासुक्क सहस्सार आणय पाणय आरण अच्युय हिठिमगेविज्जग मज्झिमगेविज्ज उपरिमगे
विज्ज विजय वैजयंत जयंत अपराजिय सव्वठसिद्ध देवाय संतरंपि उववज्जंति २ । सिद्धाणं जंते ! किं संतरं
सिज्जंति २ ? गोयमा ! संतरंपि सिज्जंति निरंतरंपि सिज्जंति । णेरडयाणं जंते ! किं संतरं उवहंति निरं
तरं उवहंति ? गोयमा ! संतरंपि उवहंति २ । एवं जहा उववाणं जणिणं तहा उवहणावि सिद्धि वज्जा जा

सनत्कुमारमाहेन्द्रवृक्षलोकलान्तकमहाशक्कसहस्वारआनत प्राणत आरण अच्युत अधस्तन ग्रैवेयक मध्यम ग्रैवेयक उपरिमग्रैवेयक विजय
वैजयन्त जयन्त अपराजित सर्वार्थसिद्ध देवाः सान्तरमप्युत्पद्यन्ते निरन्तरमप्युत्पद्यन्ते । सिद्धाः प्रदन्त । सान्तरं सिद्धिस्थानं प्राप्नुवन्ति
निरन्तरम्बा ? गौतम ! सान्तरमपि सिध्यन्ति निरन्तरमपि सिध्यन्ति । नैरयिका प्रदन्त । किं सान्तरमुद्धर्तन्ते निरन्तरमुद्धर्तन्ते ? गौतम !

तरं उ० गोयमा । सांतरंपि उ० निरंतरंपि उ० । सांतरमहित पिण निरन्तर पिण उवजे । एव वाणमंतराजोडसिया । इम होज वानव्यन्तर जोतिषी
माहस्सीयाणसणकुमार माहेदबभलायलांतग । मसासुकमहस्वार आणयपाणय । सोधर्म ईसान तनत्कुमार माहेद्व व्रद्धोद लांतक । महासुक महस्वार
आनत प्राणत । आरणासुयहिठिमगेविज्जमभिमगेविज्जग उपरिमगेविज्जग । आरण अच्युत हेठिलाग्रैवेक विज्जिलाग्रैवेयक उपरिमग्रैवेयक । विजयवैज
यतजयत । विजय वैजयंत जयत । अपराजित सव्वठसिद्धदेवमांतरंपि उववज्जंति निरंतरंपि उववज्जंति । अपराजित सर्वार्थसिद्धलगे सांतरमहित पि
ण ऊपजे सांतरविना पिण ऊपजे । सिद्धाणं भंते किं सांतरमिभंति । सिद्धं हे भगवन् सांतरमहित सौभे । के निरंतर मिभंति गोयमा सांतरंपि सि
भंति । सांतरविना सौभे हे गोतम सांतरमहित स भे । नैरडयाणं भंते किं सांतरं उववहंति निरंतरं उ० गोतमा । नारको माहि हे भगवन् सांतर
महित भवै किं सांतरविना हे गोतम । सांतरंपि उववहंति निरंतरंपि उ० एव । सांतरमहित भवै सांतरविना पिण भवै इम । जहाउववाओभाणि

याणं जन्ते । किं संतरं उववज्जति इत्यादि ॥ पाठसिद्धं प्रागुक्तद्वयार्थानुसारेण जावार्थस्य सुप्रतीतत्वात् । गतं तृतीयद्वारम् ॥ इदानीं चतुर्थद्वार

णियन्ता, जाव वेमाणिया नवरं जोइसिय वेमाणिएसु अयणं अज्जिलावो कायन्तो । द्वारं ३ । नेरइयाणं जन्ते ! एगसमएणं केवइया उववज्जति ? गोयमा ! जहन्तेणं एक्को वा दीवा तिन्नि वा उक्कोसेणं संखिज्जावा असंखिज्जावा उववज्जति । एवं जाव अहेसत्तमाए । असुरकुमाराणं जन्ते ! एगसमएणं केवइया उववज्जति ? गोयमा ! जहन्तेणं एक्को वा दीवा तिन्नि वा उक्कोसेणं संखेज्जा असंखेज्जा वा एवं नागकुमारा जाव

सान्तरमपुद्गत्तंते मिरन्तरमपुद्गत्तंते । एवं यथा उपजातो जन्ति स्तथो दत्तंतापि सिद्धवर्जाः जन्ति तस्याः, याव द्वैमानिकाः नवरं ज्योतिष्क वेमानिकेषु च्यवन्ताऽज्जिलापः कर्तव्यः । द्वार ३ । नेरयिकाः जदन्ते । एकस्मिन्समये कियन्त उत्पद्यन्ते ? गीतम ! जघन्येनेको द्वी वा त्रयो वा, उत्कर्षेण सङ्घाता ऽसंख्याता वा उत्पद्यन्ते । एवं यावदथस्सप्रमायां । असुरकुमाराः जदन्ते । एकसमये कियन्त उत्पद्यन्ते ? गीतम !

ओ तहा उक्कट्ठणापिसिद्धवज्जा भा० जाव वेमाणिया नवरं । जम उपजवो कहिथो तिम चिवो पिण सिद्धवर्जिने कहिथो जालगे वेमानिक एतलो विशेष । जोयमियवेमाणिएसुचयणंति अभिखोकोक यव्वा द्वारं । जातिवो वेमानिकने चिवानो आलायो कहिथो द्विवे उपजवानो चिवानो संख्यावर कहेल्ले ४ चौथो इति । ६ । १ । द्विवे । नेरइयाण भन्ते एगसमएण केवइया उववज्जति गोयमा । नारकीने हे भगवन् एकेसमे केव केतला उप जे हे गीतम । जह० एक्कोवादीवातिन्नि वा उक्को० संखिज्जावा । जघन्यतो १ । २ । ३ । उपजे उक्कट्ठे संख्याता पिण असंखिज्जावा उववज्जति एवं जाव अहेसत्तमाए । असंख्याता पिण उपजे इम जालगे नोचेसातमोत्तरक तालगे कहिथो । असुरकुमाराण भन्ते एगसमएण केवइया उववज्जति गोयमा । असुरमारने हेभ० एकेसमये केतला उपज हेमा० । जह० एक्कोवादीवातिन्नि वा उक्को० संखिज्जावा असंखिज्जावा । जघन्य १ । २ । ३ । उक्कट्ठे संख्याता पिण असंख्याता पिण उपज । एवं नागकुमारा जाव यणियकुमारावि भा० । इम नागकुमार जालगे स्तुतितकुमार तालगे कहिथो । पुढवी काइयाण

टीका ।

॥ प्र० ॥

॥ अ० ॥

॥ पाठा ॥

माह-नेरइयाणं जंते । एगसमएणं केवइया उववज्जंति इत्यादि ॥ निगदसिद्धं, नवरं वनस्पतिसूत्रे-सठाणुववायं पढुच्च अणुसमयमविरहिया अणं ता इति ॥ स्वस्थानं वनस्पतीनां वनस्पतित्वं, ततोऽयमर्थः-यद्यनन्तरजववनस्पतय एव वनस्पतिपूत्यद्यमाना श्रित्यन्ते तदा प्रतिसमयमविरहि

थणियकुमारावि ज्ञाणियत्ता । पुढविकाइयाणं जंते ! एगसमएणं केवइया उववज्जंति ? गोयमा ! अणु समयं अविरहियं असंखेज्जा उववज्जंति । एवं जाव वाउकाइयाणं । वणस्सइकाइयाणं जंते ! एगसमएणं केवइया उववज्जंति ? गोयमा ! सठाणुववायं पढुच्च अणुसमयं अविरहिया अणंता उववज्जंति । परठा णुववायं पढुच्च अणुसमयं अविरहिया असंखेज्जा उववज्जंति । वेइंदियाणं जंते ! केवइया एगसमसएणं

जघन्येनैको द्वौ वा त्रयो वा, उत्कर्षेण सङ्घाता ऽसङ्घाता वा । एव नागकुमाराः यावत्स्तनितकुमारा अपि ज्ञप्तिव्याः । पृथिवीकायिकाः जदन्त ! एकस्मिन्समये कतिचो तपद्यन्ते ? गौतम ! अनुसमयमविरहिता सङ्घातावुत्पद्यन्ते । एवं यावद्वायुकायिकाः । वनस्पतिकायिका जदन्त ! एकसमये कियन्त उत्पद्यन्ते ? गौतम ! स्वस्थानोपपादप्रतीत्य अनुसमयमविरहिता अनन्ता उत्पद्यन्ते, परस्थानोपपातं प्रतीत्यानुसमयमविरहिता असंख्याता उत्पद्यन्ते । द्वीन्द्रिया जदन्त ! एकसमये कियन्त उत्पद्यन्ते ? गौतम ! जघन्येनैको द्वौ वा त्रयो वा, उत्कर्षेण संख्या

भते एगसमएणं केवइया ८० गोयमा । पृथिवीकाइया हे भगवन् एकैसमये केतला उपजे हे गौतम । जह० एकावादावातिनिवा उक्कासिणं अणुसमय अविरहियं असंज्जा उववज्जति । जघन्य १ । २ । ३ । उत्कट्टे समयनो विरहविना एतले समय २ असंख्याता उपजे । एवं जाव वाउकाइयाणं वण स्सइकाइयाणं भते एगसमएण के० गोयमा । इम जाल्लगे वायुकाय ताल्लगे वनस्पतिकाइया एकैसमयकेतला उपजे हे गौतम । सठाणुववाय पढुच्च अणु समयं अविरहियं अणंता उववज्जति । स्वस्थाने उपपात आश्रयोने समय २ विरहविना अनन्ता उपजे । परठाणुववाय पढुच्च अणुसमयं अविरहिय असंखिज्जा उववज्जति । परस्थानकने आश्रयोने विरहविना समय २ असंख्याता उपजे । वेइंदियाणं भते एगसमयणं ८० गोयमा । वेइंदियने हे भ०

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

तं सर्वकालमऽनन्ता विज्ञेयाः प्रतिनिभोदमसङ्ख्येयज्ञागस्य निरन्तरमुत्पद्यमानतया उद्बर्तमानतया च लक्ष्यमानत्वात् ॥ परहाणुववायं पद्मं अणुसम

उवयज्जति ? गोयमा ! जहन्तेण एगो वा दोवा तिन्निवा उक्कोसेण संखेज्जावा असंखेज्जावा । एवं तेइं
दिय चउरिंदिय सम्मुच्छिम पंचिंदियतिरिक्कजोणिया गण्वक्कतियपंचिंदियतिरिक्कजोणिय सम्मुच्छिममणु
स्सवाणमंतरजोइसिय सोहम्मीसाणसणकुमारमाहिंद बंजलोयलंतग सुक्कसहस्सारकप्पदेवा एते जहा णेरइया,
गण्वक्कतियमणुस्स आणय पाणय आरण अचुय गेवेज्जग अणुत्तरोववाइयाय एते जहन्तेण एक्कोवा दोवा ति

ता असङ्कातावा । एवं त्रीन्द्रिय चतुरिन्द्रिय सम्मुच्छिम पञ्चन्द्रिय तिर्य्यग्योनिका गर्भव्युत्क्रान्तिकपञ्चेन्द्रियतिर्य्यग्योनिकाः सम्मुच्छिममनुष्य
वानव्यन्तरज्योतिक्कसौधमंइसानसनत्कुमारमाहेइवूह्ललोक लान्तक शुक्कसहस्सारकल्प देवा एते यथा नैरयिकाः । गण्व्युत्क्रान्तिकमनुष्य आ
नत प्राणत आरण अच्युत येवयका अनुत्तरोपपातिका धैते जघन्येनैको द्वीवा त्रयोवा, उत्कर्षेण सङ्काता उत्पद्यन्ते । सिद्धाः जदन्त ! एकसम
ये कियन्तः सिध्यन्ति ? गोतम ! जघन्येनैकोवा द्वीवा त्रयोवा । उत्कर्षेणाष्टशतं । नैरयिकाः जदन्त ! एकस्विन्समये कियन्तः श्रोतृत्तन्ते ?

एकेसमये केतला उपज हे गोतम । जहं एकोवादोवातिन्निवा उक्को संखेज्जावा असंखेज्जावा । जघन्ये १ । २ । ३ । उत्कर्षे संख्याता असंख्याता उप
ज । एवं तेइंदिया चउरिंदिया सम्मुच्छिमपंचेन्द्रियतिरिक्कजोणिया । इम तेइंदिय चउरिंदिय सम्पूच्छिमपंचेन्द्रिय तिर्य्यचयोनिक । गण्वक्कतियपंचेन्द्रियतिरि
क्कजोणिया । गर्भजपंचेन्द्रिय तिर्य्यचयोनियोनिया । सम्मुच्छिममणुस्सा वाणमंतरजोयसिय सोहम्मीसाणसणकुमारमाहेइ । सम्मुच्छिममनुष्य वानव्यन्तर
वता जातिषो सौधमं इसानसनत्कुमार माहेइ । बंजलोयलंतगसुक्कसहस्सारकल्पदेवाणएज्जहानेरइया गण्वक्कतियमणुस्स । ब्रह्मा लांतक शुक्कसहस्सार
कल्पदेवलोक जिमनारको तिमजाणिवा अनगर्भजमनुष्य । आणयपाणय आरणअचुयगेविज्जगअणुत्तरोववाइयाए एते । प्राणत प्राणत आरण अचुन
येवेक अनुत्तरवासी एसक्के । जइणेण इक्कोवादोवातिन्निवा उक्को संखेज्जावा उवयज्जति । जघन्ये १ । २ । ३ । उत्कर्षे संख्याता उपजे असंख्याता नही

॥ टीका ॥

॥ मू ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

यमऽविरहियमसंखेजा इति ॥ परस्थानं पृथिव्यादयः किमुक्तं जवति-यदि पृथिव्यादयः स्वजावादुहृत्य वनस्पतिपूत्यद्यमानाश्चिन्त्यन्ते तदा ॥ अणुसमयविरहियमसंखेजा वक्तव्या इति ॥ तथा गर्ज्युत्क्रान्तिका मनुष्य उत्कृष्टपदपि सङ्ख्या एव नाऽसंख्येया स्तत स्तस्मूत्रे उत्कर्षतः सङ्ख्या वक्तव्या आनतादिषु देशलोकेषु मनुष्या एवोत्पद्यन्ते न तिर्यचापि मनुष्याश्च सङ्ख्या एवेत्यानतादिमूत्रेष्वपि सङ्ख्या एव वक्तव्या नासङ्ख्याः सिद्धिगता ना मुत्कर्षतोष्टतं एवमुद्धर्तनासूत्रमपि वक्तव्यं ॥ नवरं जोडसियवेमाणियाणं चयणं अजिलावो कायवो इति ॥ ज्योतिषवैमानिकानां हि स्वजावा

न्निवा उक्कोसेणं संखिजा उववज्जति । सिद्धाणं जंते ! एगसमएणं केवइया सिज्जंति ? गोयमा ! जह
न्नेणं एक्कोवा दोवा तिन्निवा उक्कोसेणं अठसयं । णेरइयाणं जंते ! एगसमएणं केवइया उवहंति ? गो
यमा ! जहन्तेणं एक्कोवा दोवा तिन्निवा उक्कोसेणं संखेजावा असंखेजावा उवहंति । एवं जहा उववानं
जणिउं तहा उवहभावि सिद्धवज्जा जाणियवा , जाव अणुत्तरोववाइया नवरं जोडसियवेमाणियाणं च

गौतम ! जघन्येनैको द्वीवा त्रयोवा , उत्कर्षेण सङ्ख्याता ऽसंख्याता वा उद्धर्तन्ते । एवं यथा उपपातो ज्ञात स्तथो द्वर्तनाऽपि सिद्धवर्जा ज्ञातव्याः , यावदनुत्तरोपपातिकाः नवरं ज्योतिषवैमानिकानां चयनेनाजिलापः कर्तव्यः । द्वार ४ । नैरपिका जदन्त ! कुत उत्पद्यन्ते ?

सिद्धाणं भंत एगसमएण केवइया उववज्जति गोयमा । सिद्ध हे भगवन् एकेममये केतलैरुपजे । जह० एक्कोवादोवातिन्निवा उक्को० । पजघन्य १ । २ । ३ । उत्कृष्ट । अठसय नैरइयाणं भंने एगसमयेणं केवइया उववहंति गोयमा । १०८ नारकौने हे भगवन् एकेममय केतला उपजे हे गौतम । जह० एक्कोवादोवातिन्निवा उक्को० संखिजावा । जघन्य १ । २ । ३ । उत्कृष्ट संख्याता पिण । असंखिजावा उववहंति एवं जहा उववाओ भाणयो । असंख्याता पिण चवे इम जुं उपजिबो क्खो । तहा उववहणाविसिद्धवज्जा भा० । तिम चविवो पिण कहिवो सिद्धने वज्जिने । जाव अणुत्तरोववाइयाणं नवरं जोडसियवेमाणियाणं चयणं अभिलाओकाववो द्वार । जालगे अणुत्तरवासौ तालगे कहिवो ए विशेष जातिघो विमानवासौने चविवानो आलावो क

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

दुर्द्धर्तनं च्यवनमित्युच्यते, तथा ऽनादिकालप्रसिद्धे स्ततस्तत्सूत्रे च्यवनेनाऽजिलापकः कर्तव्यः सचैवं-जोडसियाणं जंते । एगसमएणं केवइया चवं
ति ? गोयमा ! जह्मेणं एगोवा दोवा इत्यादि गतं चतुर्थद्वार मिदानीं पञ्चमद्वारमजिधितसुराह-नेरइयाणं भंते । कउं हिंतो उववज्जंति इत्या
दि ॥ पाठसिद्धं, नवरमेघः संक्षेपार्थः सामान्यतो नरकोपपातचिंतायां रत्नप्रजोषपातचिन्तायां च देवनादयपुथिव्यादिपञ्चकविगतेन्द्रियविकायां
तथा ऽसंख्ययवर्षायुषश्चतुष्यदस्रचराणां जेषाणामपि चापर्याप्तकानां तिर्यग्धर्मेन्द्रियाणां तथा मनुष्याणां संसृष्टिमानां गजं व्युत्क्रांतिकानां मय्य

यणेणं अजिलावा कायहो । दारं ४ । नेरइयाणं जंते ! कउं हिंतो उववज्जंति किं नेरइएहिंतो उववज्जंति
तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति मणुस्सेहिंतो उववज्जंति देवहिंतो उववज्जंति ? गोयमा ! नेरइया नो
नेरइएहिंतो उववज्जंति तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति मणुस्सेहिंतो उववज्जंति नो देवहिंतो उववज्जंति
जदि तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं एगिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति वेइंदियतिरिक्खजो

किं नरकादुत्पद्यन्ते किं तिर्य्यग्योनिका दुत्पद्यन्ते मनुष्येभ्य उत्पद्यन्ते देवेभ्य द्योत्पद्यन्ते ? गौतम । नैरयिका नैव नरकादुत्पद्यन्ते तिर्य्यग्यो
निकेभ्य उत्पद्यन्ते, मनुष्येभ्य उत्पद्यन्ते । नैव देवेभ्य उत्पद्यन्ते । यदि तिर्य्यग्योनिकेभ्य उत्पद्यन्ते किमेकैन्द्रियतिर्य्यग्योनिकेभ्यो द्वीन्द्रिय

हिंवा इति ६ । ४ । नेरइयाणं भंते कतोहिंतो उववज्जंति किं नेरइएहिंतो उ० । नारकीने केहो गनिना आतारे उपजे नारकोमरीनारकोमे उपजे के ।
तिरिक्खजोणीएहिंतो उ० मणुस्सेहिंतो उ० देवहिंतो उ० गोयमा । तिर्य्येचमरीनारको मांहि उपजे मनुष्यो उपजे के देवो उपजे हे गौतम । नेरइहिंतो
नो उ० तिरिक्खजोणीएहिंतो उ० । नारकोमरीनारको न हवै तिर्य्येचमरी नारकोमांहि उपजे । मणुस्सेहिंतो उ० नो देवहिंतो उ० जदि तिरिक्खजोणि
हिंतो उ० तदकिं । मनुष्यगतिमांहिथी मरी नारकोमांहि उपजे देवता मरी नारकोमांहि न उपजे तिर्य्येचमोनिथी मरी नारकोमांहि उपजे तो कि ।
एगेदियतिरिक्खजोणीएहिंतो उ० । एगेदियतिर्य्येचमोनिया उपजे कि । वेइंदियतिरिक्खजोणीएहिंतो उ० । वेदियतिर्य्येचमो उपजे कि । तदेदियतिरिक्ख० ।

• टीका

॥ मूल ॥

• अ० ॥

• भाषा ॥

कर्मजूमिजानां अंतरद्वीपजानां कर्मजूमिजानां मप्यसंख्येयवर्षाद्युषां संख्येयवर्षाद्युषामपि अपर्याप्तानां प्रतिषेधः शेषाणां विधानं । शर्करप्रज्ञायां समूर्च्छमाना मपि प्रतिषेधः, बालुकप्रज्ञायां जुजपरिसर्पाणा मपि, पंकप्रज्ञायां खचराणा मपि, धूमप्रज्ञायां चतुष्यदाना मपि, तमःप्रज्ञायां उपरिसर्पाणा मपि, सप्तमपृथिव्यां स्त्रीणा मपि । जवनवासिपूषपातचिन्तायां देवनारकपृथिव्यादिपञ्चकविकर्षेन्द्रियत्रिकाऽपर्याप्तित्यग्नपञ्चेन्द्रिय

णिणहंतो उववज्जंति तेइन्द्रियतिरिक्कजोणिणहंतो उववज्जंति चउरिदियतिरिक्कजोणिणहंतो उववज्जंति पंचिंदियतिरिक्कजोणिणहंतो उववज्जंति ? गोयमा ! नो एगिंदिया नो वेइंदिया नो तेइंदिया नो चउरिदियतिरिक्कजोणिणहंतो उववज्जंति पंचिंदियतिरिक्कजोणिणहंतो उववज्जंति, जउ पंचिंदियतिरिक्कजोणिणहंतो उववज्जंति किं जलयरपंचिंदियतिरिक्कजोणिणहंतो उववज्जंति थलयरपंचिंदियतिरिक्क

तिर्य्यग्योनिकेज्य श्रोतपद्यन्ते त्रीन्द्रियतिर्य्यग्योनिकेज्य उत्पद्यन्ते चतुरिन्द्रियतिर्य्यग्योनिकेज्य श्रोतपद्यन्ते पञ्चेन्द्रियतिर्य्यग्योनिकेज्यो वा उत्पद्यन्ते ? गीतम । नैवैकेन्द्रियेज्यो नैव द्वीन्द्रियेज्यो न च त्रीन्द्रियेज्यो नैव चतुरिन्द्रियतिर्य्यग्योनिकेज्यः पञ्चेन्द्रियतिर्य्यग्योनिकेज्य उत्पद्यन्ते, यदि पञ्चेन्द्रियतिर्य्यग्योनिकेज्य उत्पद्यन्ते किं जलचरपञ्चेन्द्रियतिर्य्यग्योनिकेज्य उत्पद्यन्ते उत थलचरपञ्चेन्द्रियतिर्य्यग्योनिकेज्य उत्पद्यन्ते ऽथवा खचरपञ्चेन्द्रियतिर्य्यग्योनिकेज्य उत्पद्यन्ते ? गीतम । जलचरपञ्चेन्द्रियेज्य उत्पद्यन्ते थलचरपञ्चेन्द्रियेज्योऽप्युत्पद्यन्ते खचरपञ्चेन्द्रि

चउरेऽदियति० पंचइंदियतिरिक्कजोणिणहंतो उ० गोयमा । तेइंदियतिर्येच ऊपजे कि चौरिंदियतिर्येच पंचेदियतिर्येच ऊपजे कि हे गीतम । णो ण गिदियति० णोवेइंदियति० णो । एकेन्द्रिये नही वेइंदियने नरको नही । तेइंदियति० णो चउरेइंदियति० । तेइंदियने नरको नही चौरिंदियने नरकनही । पंचेदियतिरिक्कजोणिणहंतो उ० । पंचेदियतिर्येच ऊपजे नारको माहि । जइपंचिंदियतिरिक्कजोणिणहंतो उ० । तइकि जलचरपंचेदियति० । जो पंचेदियतिर्येचयानिया ऊपजे तोकिमूं जलचरपंचेदियतिर्येच थो ऊपजे । थलयरपंचेदियति० खयरपंचेदियति० गोयमा । थलचरपंचेदियथो

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

जोणिएहिंतो उववज्जाति खहचरपंचिंदियतिरिक्कजोणिएहिंतो उववज्जाति ? गो० ! जलचरपंचिंदियतिरि०
एहिंतो उववज्जाति थलयरपंचिंदियतिरि० एहिंतोवि उववज्जाति खहयरपंचिंदि० एहिंतोवि उववज्जाति । ज
दि जलयरपंचिंदियतिरिक्कजोणिएहिंतो उववज्जाति किं सम्मुच्छिमजलयरपंचिंदियतिरिक्कजोणिएहिंतो उ
ववज्जाति गप्पवक्कांतियजलयरपंचिंदियतिरिक्कजोणिएहिंतो उववज्जाति ? गोयमा ! सम्मुच्छिमजलयरपंचि
दिय० एहिंतोवि उववज्जाति गप्पवक्कांतियजलयरपंचिंदि० एहिंतोवि उववज्जाति । यदि सम्मुच्छिमजलयरपं

य तिर्यग्योनिकेज्ज श्रोतपद्यन्ते । यदि जलचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्ज उत्पद्यन्ते किं सम्मुच्छिमजलचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्ज उत्पद्यन्ते
उत । गर्भव्युत्क्रान्तिकजलचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्ज उत्पद्यन्ते ? गौतम । सम्मुच्छिमजलचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्ज उत्पद्यन्ते । गर्भव्यु
त्क्रान्तिकजलचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्जो प्युत्पद्यन्ते यदि सम्मुच्छिमजलचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्ज उत्पद्यन्ते किं पर्याप्त सम्मुच्छिम ज
लचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्ज उत अपर्याप्त सम्मुच्छिम जलचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्ज उत्पद्यन्ते ? गौतम । पर्याप्त सम्मुच्छिम जलचर

ऊपजे खचरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्जो उ० हि गौतम । जलयरथलयरखयरहिंतो उ० । जइजलचरपंचिंदियतिरिक्कजोणीएहिंतो उ० । जलचरपंचेन्द्रियतिर्यग्य
ोनिकेज्जो ऊपजे किं जलचरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्जो निबाधो ऊपजे किं । तइ किममुच्छिम जलयरपंचिंदियति० । गभवक्कतियजलयरपंचिंदियतिरि० गोयमा ।
तो किमु सम्मुच्छिमजलचरपंचिंदियतिर्यग्योनिकेज्जो निबाधो ऊपजे । गर्भजलचरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्जो ऊपजे किं हि गौतम । सम्मुच्छिमजलयरपंचिंदियति० । सम्मुच्छिम जल
चरथो ऊपजे किं । गभवक्कतियजलयरपंचिंदियति० । गर्भजलचरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्जो पिण ऊपजे । जइसमुच्छिमजलयरपंचिंदियतिरिक्कजोणीएहिंतो
उ० । जोसमुच्छिमजलचरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्जो निबाधो ऊपजे किं । तइ किमपज्जत्तग सम्मुच्छिमजलयरपंचिंदियति० । तोकिमु पर्याप्ता सम्मुच्छिम जलचर
पंचेन्द्रियथो ऊपजे । अपज्जत्तगसमुच्छिमजलचरपंचिंदियति० गोयमा । अपर्याप्ता सम्मुच्छिमजलचर पंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्जो ऊपजे । पज्जत्तगसमुच्छिमजलयर

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

भाषा .

ति नो अप्युपजातगगनवक्त्रातिथयलयरपंचिदिएहिंतो उववज्जाति, जदि थलयरपंचिदियतिरिक्कजोणिएहिं
तो उववज्जाति किं चउप्यथलयरपंचिदियतिरिक्कजोणिएहिंतो उववज्जाति किं परिसप्यथलयरपंचिदिय
तिरिक्कजोणिएहिंतो उववज्जाति ? गोयमा ! चउप्यथलयरपंचिदियतिरिक्कजोणिएहिंतोवि उववज्जाति
परिसप्यथलयरपंचिदियतिरिक्कजोणिएहिंतोवि उववज्जाति, जदि चउप्यथपंचिदियतिरिक्कजोणिएहिंतो
उववज्जाति किं समुच्छिमहिंतो उववज्जाति गप्लवक्त्रातिएहिंतो उववज्जाति ? गोयमा ! समुच्छिमचउप्य
थलयरपंचिदियतिरिक्कजोणिएहिंतोवि उववज्जाति गप्लवक्त्रातिथयचउप्यएहिंतोवि उववज्जाति, जदि समु

र्यग्योनिकेन्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! चतुष्पदस्थलचर पंचेद्रियतिर्यग्योनिकेन्य उत्पद्यन्ते परिसप्यस्थलचरपंचेद्रियतिर्यग्योनिकेन्य उत्पद्यन्ते ।
यदि चतुष्पदस्थलचरपंचेद्रियतिर्यग्योनिकेन्य उत्पद्यन्ते किं समुच्छिमन्य उत्पद्यन्ते उत गप्लवक्त्रातिकेन्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! समुच्छि
म चतुष्पद स्थलचरपंचेद्रियतिर्यग्योनिकेन्यो व्युत्पद्यन्ते गप्लवक्त्रातिकचतुष्पदस्थलचरपंचेद्रियेन्यो व्युत्पद्यन्ते । यदि समुच्छिमचतुष्पदेन्य

तम । चउप्यथलयरपंचेद्रियति० परिसप्यथलयरपंचिदियति० । चौपदथलचर पंचेद्रियतिर्यचथो ऊपजे उरपरिसर्प थलचरपंचेद्रियतिर्यचथो पिण ऊप
जे । जइचउप्यथलयरपंचिदियति० । जो चौपदथलचरपंचेद्रियथो ऊपजे । तइकिंसमुच्छिमचउप्यथलयरपंचिदिति० । तांकिंसमुच्छिमथो चौपदथल
चरपंचेद्रियथो ऊपजे । गप्लवक्त्रातिथयचउप्यथलयरपंचिदियति० गोयमा । किमगभंज चौपदथलचर पंचेद्रियतिर्यच ऊपजे हे गौतम । समुच्छिमचउप्य
थलयरपंचिदियति० गप्लवक्त्रातिथयच० थ० पंचिदियति० । समुच्छिमचौपद थलचरतिर्यच पिण ऊपजे गभंजचौपदथो पिण ऊपजे तिर्यच ऊपजे । जइस
मुच्छिमचउप्यथलयरपंचिदियति० । जोसमुच्छिम चौपदथलचर पंचेद्रिय ति र्यचथो ऊपजे । तइकिपञ्जतगसमुच्छिमचउप्यथलयरपंचिदिय ति रि० ।
तो पर्याप्तासमुच्छिमचौपद थलचरपंचेद्रियथो ऊपजे । अपञ्जतगसमुच्छिमच० थ० पंति० गोयमा । अपर्याप्तासमुच्छिम चौपदथलचरपंचेदितं च ऊपजे हे

च्छिमचउप्पएहिंतो उववज्जाति किं पज्जत्तगसम्मूच्छिमचउप्पयथलयरपंचिंदिएहिंतो उववज्जाति किं अप
ज्जत्तगथलयरसम्मूच्छिमचउप्पयथपंचिंदिएहिंतो उववज्जाति ? गोयमा ! पज्जत्त जाव उववज्जाति नो अप
पज्जत्तगथलयरचउप्पयसम्मूच्छिमपंचिंदियतिरिक्कजोणिएहिंतो उववज्जाति, जदि गप्पवक्कतियचउप्पय
थलयरपंचिंदियतिरिक्कजोणिएहिंतो उववज्जाति किं संखेज्जवासाउयगप्पवक्कतियचउप्पयथलयरपंचिंदिय
तिरिक्कजोणिएहिंतो उववज्जाति किं असंखेज्जवासाउयगप्पवक्कतियचउप्पयथलयरपंचिंदियतिरिक्कजोणि

उत्पद्यन्ते किं पर्याप्तसम्मूच्छिमचतुप्पदस्यलचरपंचेद्रियतिर्यग्योनिकेन्य उत्पद्यन्ते किं अपर्याप्तस्यलचरसम्मूच्छिमचतुप्पदपंचेद्रियतिर्यग्यो
नितेन्य उत्पद्यन्ते ? नीतम ! अयाप्त बावदुत्पद्यन्ते नैवा पर्याप्तस्यलचरचतुप्पदसम्मूच्छिमपंचेद्रियतिर्यग्योनिकेन्य उत्पद्यन्ते, यदि गप्पंयु
त्क्रान्तिकचतुप्पदस्यलचरपंचेद्रियतिर्यग्योनिकेन्य उत्पद्यन्ते किं सङ्ख्यातवर्षायुक्कगप्पंयुत्क्रान्तिकचतुप्पदस्यलचरपंचेद्रियतिर्यग्योनिकेन्य उत्प
द्यन्ते किमसङ्ख्यातवर्षायुक्कगप्पंयुत्क्रान्तिकचतुप्पदस्यलचरपंचेद्रियतिर्यग्योनिकेन्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! सङ्ख्यातवर्षायुक्केन्य उत्पद्यन्ते नैवा स

गीतम । पज्जत्तसम्मूच्छिमच० थ० प० ति० । पर्याप्तसम्मूच्छिम चोपदस्यलचरया ऊपजे । नोअपज्जत्तगसम्मूच्छिमच० थ० प० ति० । पिण अपर्याप्तसम्मू
च्छिम चोपदस्यलचरपंचेद्रियतिर्यग्योनिकेन्य उत्पद्यन्ते । जदिगप्पवक्कतिय च० थ० प० ति० । जोगर्भजचोपदस्यलचरपंचेद्रिय तिर्यग्योनिकेन्य उत्पद्यन्ते । किंसंखेज्जवासाउय ग
प्पवक्कतियच० थ० प० ति० । तौ सङ्ख्यातावर्षेणा आउषावालाथो उपजे । असंखेज्जवासाउय गप्पवक्कतियच० थ० प० ति० गोयमा । असंख्याता वर्षेणा
आयुषावालाथो ऊपजे हे गौतम । संखेज्जवासाउयगप्पं च० थ० प० ति० । संख्यातावर्षेणा आयुथो उपजे । नोअसंख्याता वर्षेणा आउषे न उपजे । जदि स
खेज्जवासाउय गप्पं च० थ० प० ति० । नीतसंख्यातावर्षे आयुः गर्भजथलचरथो उपजे । किं पज्जत्तगसंखेज्जवासाउयगप्पं च० थ० प० ति० । तौकिमू पर्याप्तसंख्यात वर्षेणा आउषावालाथो ऊपजे । अपज्जत्तगसंखेज्जवासाउय गप्पं च० थ० प० ति० गोयमा । कि अपर्याप्तसंख्याता वर्षेणा

॥ मल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

एहिंतो उववज्जति ? गोयमा ! संखेज्जवासाउएहिंतो उववज्जति नो अणसंखेज्जवासाउएहिंतो उववज्जति
जदि संखेज्जवासाउयगप्पवक्कतियचउप्पयथलयरपंचिंदियतिरिक्कजोगिणएहिंतो उववज्जति किं पज्जत्तगसं
खिज्जवासाउयगप्पवक्कतियचउप्पयथलयरपंचिंदियतिरिक्कजोगिणएहिंतो उववज्जति किं अपज्जत्तगसंखेज्ज
वासाउयगप्पवक्कतियचउप्पयथलयरपंचिंदियतिरिक्कजोगिणएहिंतो उववज्जति ? गोयमा ! पज्जत्तएहिंता
उववज्जति नो अपज्जत्तएहिंतो उववज्जति, जदि परिसप्पयथलयरपंचिंदियतिरिक्कजोगिणएहिंतो उववज्ज
ति किं उरपरिसप्पयथलयरपंचिंदियतिरिक्कजोगिणएहिंतो उववज्जति जुयपरिसप्पयथलयरपंचिंदियतिरिक्क

ह्मातवर्षायुकंन्य उत्पद्यन्ते. यदि सङ्घातवर्षायुकगण्युत्क्रान्तिकचतुष्पदस्थलचरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकेन्य उत्पद्यन्ते किं पर्याप्तकसङ्घातवर्षायु
कगण्युत्क्रान्तिकचतुष्पदस्थलचरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकेन्य उत्पद्यन्ते किं अपर्याप्तकसङ्घातवर्षायुकगण्युत्क्रान्तिकचतुष्पदस्थलचरपंचेन्द्रियति
र्यग्योनिकेन्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! पर्याप्तकेन्य उत्पद्यन्ते नैवा पर्याप्तकेन्य उत्पद्यन्ते, यदि परिसप्पयथलयरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकेन्य उत्प

आयुषावालाथो ऊपजे हे गौतम । पज्जत्तगसंखि० ग३० च० थ० पं० ति० । पर्याप्तासंख्याता चीपदस्थलचरथो ऊपजे । अपज्जत्तगसंखि० ग३० च०
थ० पं० ति० । पिण अपर्याप्तासंख्यातावली उपजे पिण अपर्याप्ता । जइउरपरिसप्पयथलयरपंचिंदिय ति० । जो उरपरिसपंथलचर पंचेन्द्रिय तिर्यच उपजे ।
किं उरपरिसप्पयथलयरपंचिंदिय ति० । तोकिमुं उरपरथो उपजे । भुयपरिसप्पयथलयरपंचिंदिय ति० गोयमा । भुजपरिसपंथो ऊपजे हे गौतम ।
टोइंतोवि उववज्जति जइउरपरिसप्पयथलयरपंचिंदिय ति० । दीयांइंतो पिण ऊपजे जो उरपरिसपं थलचरपंचेन्द्रिय तिर्यचथो ऊपजे । किं समुत्कि
मउरपरिसप्पयथलयरपंचिंदिय ति० । तोसमुत्किंम उरपरिसपंथलचरपंचेन्द्रिय तिर्यचथो ऊपजे । ग३० वक्कतियउरसप्पयथलयरपंचिंदिय तिरिक्क० गोयमा ।
ग३० वक्कतियउरपरिसपं थलचरपंचेन्द्रिय तिर्यच ऊपजे हेगौतम । समुत्किमउरपरिंहितो उ० । समुत्किंम उरपरिसपंथो ऊपजे किं । ३० वक्कतियउरपरि

जोणिएहिंतो उववज्जति ? गोयमा ! दोहिंतोवि उववज्जति, जदि उरपरिसप्यथलयरपंचिंदियतिरिक्क
जोणिएहिंतो उववज्जति किं सम्मूच्छिमउरपरिसप्यथलयरपंचिंदियतिरिक्क जोणिएहिंतो उववज्जति किं
गप्पवक्कतियउरपरिसप्यथलयरपंचिंदियतिरिक्क जोणिएहिंतो उववज्जति ? गोयमा ! सम्मूच्छिमेहिंतोवि
गप्पवक्कतिएहिंतोवि उववज्जति, जदि सम्मूच्छिमउरपरिसप्यथलयरपंचिंदियतिरिक्क जोणिएहिंतो उवव
ज्जति किं पज्जत्तएहिंतो किं अपज्जत्तएहिंतो ? गोयमा ! पज्जत्तगसम्मूच्छिमेहिंतो उववज्जति नो अप
पज्जत्तगसम्मूच्छिमउरपरिसप्यथलयरपंचिंदियतिरिक्क जोणिएहिंतो उववज्जति, जदि गप्पवक्कतियउरप

द्यन्ते किं उरः परिसप्यस्थलचरपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्य उत्पद्यन्ते उत जुजपरिसप्यस्थलचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्य उत्पद्यन्ते ? गौतम !
हाज्यामप्युत्पद्यन्ते, यदि उरः परिसप्यस्थलचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्य उत्पद्यन्ते किं सम्मूच्छिमोरः परिसप्यस्थलचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनि
केज्य उत्पद्यन्ते किं गर्ह्युत्क्रान्तिकोरः परिसप्यस्थलचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! सम्मूच्छिमज्योपि गर्ह्युत्क्रान्तिके
ज्याप्युत्पद्यन्ते । यदि सम्मूच्छिमोरः परिसप्यस्थलचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्य उत्पद्यन्ते किं पर्याप्तकेज्यः किमपर्याप्तकेज्यः ? गौतम ! पर्या
प्तसम्मूच्छिमज्य उत्पद्यन्ते नो अपर्याप्तसम्मूच्छिमोरः परिसप्यस्थलचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्य उत्पद्यन्ते, यदि गर्ह्युत्क्रान्तिकोरः परि

हितोवि० उववज्जति । गर्भजथो पिण ऊपजे । जइसम्मूच्छिमउरपरिसप्यथलयरपंचिंदिय तिरिक्कजोणिय । जो सम्मूच्छिम उरपरसपंधो ऊपजे तोकिमू
किपज्जत्तगसम्मूच्छिमउरपरिसप्यथलयर तिरिक्कजोणिय । तो पर्याप्ता सम्मूच्छिम उरपरिसप्यथलयरतिर्यच ऊपजे । अपज्जत्तगसम्मूच्छिम उरपरिसप्य
थलयरपंचिंदियतिरिक्कजोणिया गोयमा । अपर्याप्ता सम्मूच्छिम उरपरसपंधलचरपंचे द्रियतिर्यचओ ऊपजे हे गौतम । पज्जत्तगसम्मूच्छिम उरपरिसप्य
थलयरपंचिंदिय तिरि० । पर्याप्ता सम्मूच्छिमओ ऊपजे । नो अपज्जत्तगसम्मूच्छिम उरपरिसप्यथलयरपंचिंदिय ति० । पिण अपर्याप्ता थलयरउरपरसपंधो

रिसप्यथलयरपंचिंदियतिरिस्कजोणिएहिंतो उववज्जांति किं पज्जत्तएहिंतो किं अपज्जत्तएहिंतो ? गोयमा !
पज्जत्तगप्पवक्कांतिएहिंतो उववज्जांति नो अपज्जत्तगप्पवक्कांतियउरपरिसप्यथलयरपंचिंदियतिरिस्कजोणिए
हिंतो उववज्जांति, जदि जुअपरिसप्यथलयरपंचिंदियतिरिस्कजोणिएहिंतो उववज्जांति किं सम्मुच्छिमज्जुज
परिसप्यथलयरपंचिंदियतिरिस्कजोणिएहिंतो उववज्जांति गप्पवक्कांतियज्जुअपरिसप्यथलयरपंचिंदियतिरिस्क
जोणिएहिंतो उववज्जांति ? गोयमा ! दाहिंतोवि उववज्जांति, जदि सम्मुच्छिमज्जुअपरिसप्यथलयरपंचिं

सपंस्थलयरपञ्चेन्द्रियतिर्ग्योनिकेज्य उत्पद्यन्ते किं पर्याप्तकेज्यः किमपर्याप्तकेज्यः ? गौतम ! पर्याप्तगर्ज्युत्क्रान्तिकेज्य उत्पद्यन्ते नो अप
र्याप्तगर्ज्युत्क्रान्तिकोरपरिसपंस्थलयरपञ्चेन्द्रियतियंग्योनिकेज्य उत्पद्यन्ते । यदि जुअपरिसपंस्थलयरपञ्चेन्द्रियतियंग्योनिकेज्य उत्पद्यन्ते
किं सम्मुच्छिमज्जुअपरिसपंस्थलयरपञ्चेन्द्रियतिर्ग्योनिकेज्य उत्पद्यन्ते गर्ज्युत्क्रान्तिकभुजपरिसपंस्थलयरपञ्चेन्द्रियतिर्ग्योनिकेज्य उत्पद्य
न्ते ? गौतम ! हान्या नुत्पद्यन्ते । यदि सम्मुच्छिमज्जुअपरिसपंस्थलयरपञ्चेन्द्रियतियंग्योनिकेज्य उत्पद्यन्ते किं पर्याप्तकसम्मुच्छिमभुजपरिस

ऊपजे । जइगयाअंतिथ उरपरिसप्यथलयरपंचिंदिय ति० । जां गभंजउरपरसपंथलयरपंचेद्वियतिर्यं च ऊपजे । किंपज्जत्तगप्पवक्कांतिथ उरपरिसप्य
चिंदिय ति० । नो पर्याप्तागभंजथी ऊपजे । अपज्जत्तगप्पवक्कांतिथ उरपरिसप्यथलयरपंचिंदिय ति० गोयमा । अपर्याप्तागभंजउरपरसपंथलयरपंचिंदिय
ऊपजे हे गौतम । पज्जत्तगप्पवक्कांतिथ उरपरिसप्यथलयरपंचिंदिय ति० । पर्याप्तागभंजथी ऊपजे । नो अपज्जत्तगप्पवक्कांतिय उरपरिसप्यथलयरपंचिंदि
ति० । पिण नही अपर्याप्ता उरपरसपंथलयरपंचेद्विय तियं चथी नारको मांहि न ऊपजे । जइभुअपरिसप्यथलयरपंचिंदिय ति० किं समं च्छमभुअप
रिसप्यथलयर पंचिंदियतिरि० । जां भुअपरसपंथलयर पंचेद्विय तियं चथी नारको मांहि ऊपजे तोकिसू सम्मुच्छिम भुजपरसपंथलयरपंचेद्विय तियं च
थी नारको मां ऊपजे । अरभवक्कांतियभुअपरिसप्यथलयरपंचिंदिय ति० गोयमा । गभंजभुअपरसपंथलयर पंचिंदिय तियं च नारको मांहि ऊपजे हे गौत

दियतिरिक्कजोणिएहिंतो उववज्जांति किं पज्जत्तयसम्मूच्छिमनुयपरिसप्पथलयरपंचिंदियतिरिक्कजोणिए
हिंतो उववज्जांति किं अपज्जत्तयसम्मूच्छिमनुयपरिसप्पथलयरपंचिंदियतिरिक्कजोणिएहिंतो उववज्जांति ? गो
यमा ! पज्जत्तएहिंतो उववज्जांति नो अपज्जत्तएहिंतो उववज्जांति, जदि गप्पवक्कतियनुयपरिसप्पथलयर
पंचिंदियतिरिक्कजोणिएहिंतो उववज्जांति किं पज्जत्तएहिंतो उववज्जांति किं अपज्जत्तएहिंतो उववज्जांति

पस्यलचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेन्य उत्पद्यन्ते किमपर्याप्तसम्मूच्छिमनुजपरिसपस्यलचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेन्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! पर्या
प्तकेन्य उत्पद्यन्ते नो अपर्याप्तकेन्य उत्पद्यन्ते, यदि गर्ज्ज्युत्क्रान्तिकनुजपरिसपस्यलचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेन्य उत्पद्यन्ते किं पर्याप्तकेन्य
उत्पद्यन्ते किमपर्याप्तकेन्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! पर्याप्तकेन्य उत्पद्यन्ते नो अपर्याप्तकेन्य उत्पद्यन्ते । यदि खचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेन्य

म । दोहिंतोवि उववज्जाति । दोखेकरो उपजे । जइसमुच्छिमभयपरिसपस्यलयरपंचिंदिय ति० । जो सम्मूच्छिमभयपरिसपस्यलयर पचेन्द्रिय तिर्यचथो
उपजे । कि पज्जत्तगसमुच्छिमभयपरिसपस्यलयरपंचिंदिय ति० । तो पर्याप्तासम्मूच्छिम भयपरयो ऊपजे बि । अपज्जत्तगसमुच्छिमभयपरिसपस्यलयर
पंचिंदिय तिरिक्कजोणिया गोयमा । अपर्याप्तासम्मूच्छिम भयपरिसपस्यलयर पचेन्द्रिय तिर्यचथो ऊपजे हे गौतम । पज्जत्तगसमुच्छिमभयपरिसपस्यलयर
पंचिंदिय तिरिक्कजोणिया । पर्याप्तासम्मूच्छिम भयपरिसपस्यलयरपंचिंदिय ति० । अपज्जत्तगसमुच्छिमभयपरिसपस्यलयरपंचिंदिय तिरिक्कजोणिया । पिण अप
पर्याप्तासम्मूच्छिम भयपरिसपस्यलयर पंचिंदिय तिर्यचने ऊपजे । जइसमुच्छिमभयपरिसपस्यलयरपंचिंदिय तिरिक्कजोणिया । जो गर्ज्ज्युत्क्रान्तिकनुजपरिसपस्यलयर
पंचिंदिय तिरिक्कजोणिया गोयमा । अपर्याप्तासो ऊपजे हे गौतम । पज्जत्तगसमुच्छिमभयपरिसपस्यलयरपंचिंदिय तिरिक्कजोणिया । पर्याप्तासो उ
पजे । नो अपज्जत्तगसमुच्छिमभयपरिसपस्यलयरपंचिंदिय ति० । पिण अपर्याप्तासो न ऊपजे । जइसमुच्छिमभयपरिसपस्यलयरपंचिंदिय ति० । तइकिं सम्मूच्छिमखहरपं० ति० । जो खचरपचेन्द्रि

॥ मल ॥

॥ य० ॥

॥ भाषा ॥

? गोयमा ! पञ्चत्तएहिंतो उववज्जाति नो अपञ्चत्तएहिंतो उववज्जाति, जदि खहयरपंचिंदियतिरिक्कजो
णिएहिंतो उववज्जाति किं सम्मूच्छिमखहयरपंचिंदियतिरिक्कजोणिएहिंतो उववज्जाति किं गप्पवक्कांतियख
हयरपंचिंदियतिरिक्कजोणिएहिंतो उववज्जाति ? गोयमा ! दोहिंतोवि उववज्जाति, जदि सम्मूच्छिमखह
यरपंचिंदियतिरिक्कजोणिएहिंतो उववज्जाति किं पञ्चत्तएहिंतो अपञ्चत्तएहिंतो उववज्जाति ? गोयमा !
पञ्चत्तएहिंतो उववज्जाति नो अपञ्चत्तएहिंतो उववज्जाति, जदि गप्पवक्कांतियखहयरपंचिंदियतिरिक्क
जोणिएहिंतो उववज्जाति किं संखेज्जावासाउयएहिंतो उववज्जाति असंखेज्जावासाउएहिंतो उववज्जाति ?

उत्पद्यन्ते किं सम्मूच्छिमखचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्ज उत्पद्यन्ते किं गर्जव्युत्क्रान्तिकखचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्ज उत्पद्यन्ते ? गोतम ! द्वा
ज्यामप्युत्पद्यन्ते । यदि सम्मूच्छिमखचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्ज उत्पद्यन्ते किं पर्याप्तकेज्जो पर्याप्तकेज्ज उत्पद्यन्ते ? गोतम ! पर्याप्तकेज्ज
उत्पद्यन्ते नो अपर्याप्तकेज्ज उत्पद्यन्ते, यदि गर्जव्युत्क्रान्तिकखचरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्ज उत्पद्यन्ते किं सङ्खेयवर्षायुक्केज्ज उत्पद्यन्ते असङ्खे
यवर्षायुक्केज्ज उत्पद्यन्ते ? गोतम ! सङ्खेयवर्षायुक्केज्ज नो असंखेयवर्षायुक्केज्ज उत्पद्यन्ते । यदि संखेयवर्षायुक्कगर्जव्युत्क्रान्तिकखचरपञ्चेन्द्रि

यतिर्यचथो नारकौमां उपजे तो समूच्छिमखचरथो उपजे किं । गप्पवक्कांतियखहरपं । ति० गोयमा । गर्भजखचरथो उपजे हे गोतम । दोहिंतोवि० उव
वज्जाति । दोएहंती उपजे । जइसमूच्छिमखहरपं । ति० । जो समूच्छिमखचरपञ्चेन्द्रियतिर्यचथो उपजे । किं पञ्चत्तसमूच्छिमख० पं० ति० । तो पर्या
प्ताथो उपजे । अपञ्चत्तसमु० खहरपं । ति० गोयमा । अपर्याप्ताथो उपजे हे गोतम । पञ्चत्तसमु० ख० पं० ति० । पर्याप्ताथो उपजे । ना अपञ्चत्तसमूच्छि
मख० पं० ति० । पिण अपर्याप्ताथो न उपजे । जइगप्पवक्कांतियखहरपंचेदियतिरिक्कजोणिया । जो गर्भजखचरतिर्यचथो उपजे । किं सखिज्जावा
साउयगवम० खहरपंचेदियति० । तो संख्यातावर्षायुथो उपजे । असखिज्जावासाउयग० खहरपंचेदियति० गोयमा । असंख्यातावर्षथो पजे हे गोतम

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

गोयमा ! संखेज्जवासाउएहिंती नो असंखेज्जवासाउएहिंती उववज्जंति , जदि संखेज्जवासाउयगप्पवक्कं
तियखहयरपचिंदियतिरिक्कजोणिएहिंती उववज्जंति किं पज्जत्तएहिंती उववज्जंति अपज्जत्तएहिंती उ० ?
गोयमा ! पज्जत्तएहिंती उववज्जंति नो अपज्जत्तएहिंती उववज्जंति , जदि मणुस्सेहिंती उववज्जंति किं
सम्मूच्छिमणुस्सेहिंती उववज्जंति गप्पवक्कंतियमणुस्सेहिंती उववज्जंति ? गोयमा ! नो सम्मूच्छिमणु
स्सेहिंती उववज्जंति गप्पवक्कंतियमणुस्सेहिंती उववज्जंति , जदि गप्पवक्कंतिय मणुस्सेहिंती उववज्जंति

यतिर्यग्यानिकेन्य उत्पद्यन्ते किं पर्याप्तकेन्य उत्पद्यन्ते अपर्याप्तकेन्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! पर्याप्तकेन्य उत्पद्यन्ते नो अपर्याप्तकेन्य उत्पद्यन्ते ।
यदि मनुष्येन्य उत्पद्यन्ते किं सम्मूच्छिममनुष्येन्य उत्पद्यन्ते गर्ज्युत्क्रान्तिकमनुष्येन्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! नो सम्मूच्छिममनुष्येन्य उत्पद्य
न्ते गर्ज्युत्क्रान्तिकमनुष्येन्य उत्पद्यन्ते । यदि गर्ज्युत्क्रान्तिकमनुष्येन्य उत्पद्यन्ते किं कर्मजूमिगप्पवक्कंतियमणुस्सेहिंती उववज्जंति किमक

संखज्जवासाउयग० खहरपचिंदिय ति० । संख्यातावर्ष आयुथो ऊपजे । नो असंखज्जवासाउयग० खहरपचिंदिय ति० । पिण असंख्यातावर्षायुथो म
ऊपजे । जःसंखज्जवासाउयग० खहरपचिंदिय ति० । जा संख्यातावर्षायु गर्भखचरथो ऊपजे । किंपज्जत्तगसंखज्जवासाउयग० खहरपचिंदिय
ति० । नो संख्यातावर्षायुथो ऊपजे । अपज्जत्तसंखज्जवासाउयग० खहरपचिंदिय ति० गोयमा । अपर्याप्ताथो ऊपजे हे गौतम । पज्जत्तसंखज्जवासा
उयग० खहरपचिंदिय ति० । पर्याप्ताथो ऊपजे । नो अपज्जत्तसंखज्जवासाउयग० खहरपचिंदिय ति० । पिण अपर्याप्ताथो न ऊपजे । जःमणुस्सेहिं
ती उ० । जो मनुष्यथो ऊपजे । तःकिंसम्मूच्छिममणुस्सेहिंती उ० । तो सम्मूच्छिममनुष्यथो ऊपजे । गम्भवक्कतियमणुस्सेहिंती उववज्जंति गोयमा । गर्भज
मनुष्यथो ऊपजे नारको मांहि हे गौतम । नो सम्मूच्छिममणुस्सेहिंती उ० । सम्मूच्छिममनुष्यथो न ऊपजे । गप्पवक्कंतियमणुस्सेहिंती उ० । गर्भजमनुष्य
थो ऊपजे नारको मांहि । जःगम्भवक्कंतियमणुस्सेहिंती उ० । जो गर्भथो ऊपजे ते गर्भजथो ऊपजे । किंकम्मभूमगगम्भवक्कंतियमणुस्सेहिंती उ० ।

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

किं कम्मजूमिगप्पवक्कतियमणुस्सेहिंतो उववज्जति अकम्मजूमिगप्पवक्कतियमणुस्सेहिंतो उववज्जति अंतर
दीवगप्पवक्कतियमणुस्सेहिंतो उववज्जति ? गोयमा ! कम्मजूमिगप्पवक्कतियमणुस्सेहिंतो उववज्जति नो
अकम्मजूमिगप्पवक्कतियमणुस्सेहिंतो उववज्जति नो अंतरदीवगप्पवक्कतियमणुस्सेहिंतो उववज्जति, जदि
कम्मजूमिगप्पवक्कतियमणुस्सेहिंतो उववज्जति किं संखेज्जवासाउयगप्पवक्कतिएहिंतो उववज्जति असंखे
ज्जवासाउएहिंतो उववज्जति ? गोयमा ! संखेज्जवासाउयकम्मजूमिगप्पवक्कतियमणुस्सेहिंतो उववज्जति

मंजूमिगजंयुत्कान्तिकमनुष्येय उत्पद्यन्ते किमन्तरदीपगजंयुत्कान्तिकमनुष्येय उत्पद्यन्ते ? गोतम ! कम्मजूमिगजंयुत्कान्तिकमनुष्येय उ
त्पद्यन्ते नैवा ऽकम्मजूमिगजंयुत्कान्तिकमनुष्येय उत्पद्यन्ते नैवा अन्तरदीपगजंयुत्कान्तिकमनुष्येय उत्पद्यन्ते, यदि कम्मजूमिगजंयुत्कान्ति
कमनुष्येय उत्पद्यन्ते किं सङ्घातवर्षायुक्केय उत्पद्यन्ते उत असंख्यातवर्षायुक्केय उत्पद्यन्ते ? गोतम ! सङ्घातवर्षायुक्ककम्मजूमिगजंयुत्कान्ति

तो कम्मभूमिना गर्भजमनुष्यथो ऊपजे । अकम्मभूमिना गर्भजमनुष्यथो ऊपजे । अन्तरदीवगजंयुत्कान्तिकमणुस्सेहि
तो उ० गोयमा । अन्तरदीपना पिण मनुष्य न ऊपजे हे गोतम । कम्मभूमिना गर्भजमनुष्यथो ऊपजे नारको
मांहि ऊपजे । नो अकम्मभूमिना गर्भजमनुष्यथो ऊपजे । गो अन्तरदीवगजंयुत्कान्तिकमणुस्सेहिंतो उवव
ज्जति । अन्तरदीपना पिण मनुष्य न ऊपजे । जदि कम्मभूमिना गर्भजमनुष्यथो ऊपजे । जो कम्मभूमिना गर्भजमनुष्यथो ऊपजे । किं संखेज्ज
वासाउयगजंयुत्कान्तिकमणुस्सेहिंतो उववज्जति । नोसंख्यातावर्षायुषवालाथो ऊपजे । असंखिज्जवासाउयकम्मभूमिना गर्भजमनुष्यथो ऊपजे । असंखिज्जवासाउयकम्मभूमिना गर्भजमनुष्यथो ऊपजे
गोयमा । असंख्यातावर्षायुषवालाथो ऊपजे हे गोतम । संखिज्जवासाउयकम्मभूमिना गर्भजमनुष्यथो ऊपजे । संख्यातावर्षायुषवालाथो ऊपजे
नो असंखिज्जवासाउयकम्मभूमिना गर्भजमनुष्यथो ऊपजे । पिण असंख्यातावर्षवालाथो मनुष्य न ऊपजे । जदि संखिज्जवासाउयकम्मभूमिना गर्भजमनुष्यथो ऊपजे ।

नो अस्वेज्जवासाउयकम्मनू मिगप्पवक्कंति यमणस्सेहिं तो उववज्जंति, जदि संखेज्जवासाउयकम्मनू मिग
प्पवक्कंति यमणस्सेहिं तो उववज्जंति किं पज्जत्तएहिं तो अपज्जत्तएहिं तो ? गोयमा ! पज्जत्तएहिं तो उवव
ज्जंति नो अपज्जत्तएहिं तो उववज्जंति एवं जहा उहिया उववाइया तहा रयणप्पजापुढवीनेरइयावि उववाए
यत्ता । सक्करप्पजापुढवीनेरइयाणं पुच्छा, गोयमा ! एतं वि जहा उहिया तहं व उववाएयत्ता नवरं सम्मु

कमनुष्येज्ज उत्पद्यन्ते नैवा सङ्घातवर्षायुक्कर्मज्जमिगप्पवक्कंति कमनुष्येज्ज उत्पद्यन्ते, यदि संख्यातवर्षायुक्कर्मज्जमिगप्पवक्कंति कम
नुष्येज्ज उत्पद्यन्ते तर्हि किं पर्याप्तकंज्यो उपर्याप्तकंज्यश्च ? गौतम ! पर्याप्तकंज्य उत्पद्यन्ते नैवा उपर्याप्तकंज्य उत्पद्यन्ते । एवं यथोपि कोपपा
तस्तथैव रत्नप्रजापृथिवीनेरयिका अपि उपपाते ज्ञातव्याः, शर्कराप्रजापृथिवीनेरयिकायां पृच्छा, गौतम ! एतेपि यथोपि का स्तथैवोपपाते ज्ञा

भवक्कंति यमणस्सेहिं तो उववज्जंति । जो सख्यातावर्षायुषवासाधौ कर्मभूमिगर्भज मन्थ न उपजै । किं पज्जत्तसंखेज्जवासाउयकम्मभूमगवभवक्कंति य
मणस्सेहिं तो उववज्जंति । नो पर्याप्तासख्याता कर्मभूमिना गर्भजमन्थथो उपजै । अपज्जत्तसंखेज्जवासाउयकम्मभूमगवभवक्कंति यमणस्सेहिं तो उवव
ज्जंति गोयमा । अपर्याप्तासख्यातावर्षायुष गर्भजमन्थथो उपजै हे गौतम । पज्जत्तसंखेज्जवासाउयकम्मभूमगवभवक्कंति यमणस्सेहिं तो उववज्जंति ।
पर्याप्तसख्यातावर्षायुषकर्मभूमिना मन्थथो उपजै । अपज्जत्तसं० क० ग० भ० उ० । पिण अपर्याप्ता नही उपजै । एवं जहा ओहिया उववाइया तहा
रयणप्पपुढवीनेरयावि उववाए भा० । इम जिम इवै त्थुं आघनां अलावां कद्धा उपजवानो तिम रत्नप्रजापृथिवीना नारकोने सधलो उपजवा पाछ
लोपरे कहिवा । सक्करप्पपुढवीनेरइयाणं पुच्छा गोयमा । हिवै शर्कराप्रमानो प्रश्न कहैकै शर्कराप्रमानारकोना प्रश्न उत्तर भगवन् कहै सांभल हे गौ
तम । एते जहा ओहिया तहं व उववाएयत्ता नवरं समुच्छिमेहिं तो पडिमहोकायत्ता । इहां सर्वजिम आघना आलावा उपजव्या तिम उपजै पिण एत
लो विशेष समुच्छिमनो निषेधकरिवा समुच्छिमतिम तियेव बीजो नरके न जाय । बालुयप्पपुढवीनेरइयाणं भते कथोहिं तो उ० गोयमा । बालुकप्रभा

॥ म० ॥

॥ अ० ॥

॥ भा० ॥

श्चिमेहिंतो पङ्क्तिसेहो कायव्यो । बालुयप्पज्ञापुढविनेरइयाणं जंतं ! कन्तिहिंतो उववज्जाति ? जहा सक्कर
प्पज्ञापुढविनेरइयाणं नुयपरिसप्पेहिंतोवि पङ्क्तिसेहो कायव्यो । पङ्कप्पज्ञापुढविनेरइयाणं पुच्छा, गो० !
जहा बालुयप्पज्ञापुढविनेरइया नवरं खहयरेहिंतो पङ्क्तिसेहो कायव्यो । धूमप्पज्ञापुढविनेरइयाणं पुच्छा,
गोयमा ! जहा पङ्कप्पज्ञापुढविनेरइया नवरं चउप्पएहिंतोवि पङ्क्तिसेहो कायव्यो । तमापुढविनेरइयाणं
पुच्छा ? गोयमा ! जहा धूमप्पज्ञापुढविनेरइया नवरं थलयरहिंतो पङ्क्तिसेहो कायव्यो, इमेणं झुजिलावे

तव्याः नवरं सम्पूर्च्छिमेज्यः प्रतिषेधः कर्तव्यः । बालुकाप्रज्ञापृथिवीनैरयिका जदन्त । कस्मादुत्पद्यन्ते ? यथा शकंराप्रज्ञापृथिवीनैरयिकाः । भुजप
रिसर्पेज्योपि प्रतिषेधः कर्तव्यः । पङ्कप्रज्ञापृथिवीनैरयिकाणां पृच्छा, गोतम । यथा बालुकाप्रज्ञापृथिवीनैरयिका नवरं खचरेज्यः प्रतिषेधः कर्त
व्यः । धूमप्रज्ञापृथिवीनैरयिकाणां पृच्छा, गोतम । यथा पङ्कप्रज्ञापृथिवीनैरयिका नवरं चतुप्पदेज्योपि प्रतिषेधः कर्तव्यः । तमापृथिवीनैरयि
काणां पृच्छा, गोतम । यथा धूमप्रज्ञापृथिवीनैरयिका नवरं थलचरेज्यः प्रतिषेधः कर्तव्यो ऽनेनाजिलापेन । यदि पञ्चेन्द्रियतिथ्योनिके

ये किहां थौ आव्या उपजै हे गोतम । जहा सक्करप्पभपुढविनेरइयाणं मणिओ तहा भा० नवर । जिम शकंरप्रभानारकीनौ परे एतलो विशेष ।
भुयपरिसप्पेहिंतो विपडिसेहोकायव्यो । भुजपरसर्पेणो निषेधकरिवो भुजपरसर्पे नजाय । पङ्कप्पभपुढविनेरइयाणं पुच्छा गोयमा । पङ्कप्रभानो
प्रश्न कौधो हे गोतम । जहा बालुयप्पभपुढविनेरइयाणं तहा भा० । जिम बालुकप्रभातिम । नवरं खहरेहिंतोविपडिसेहोकायव्यो । ए विशेष खचरेज्य
खोयानो निषेधकरिवो । धूमभपुढविनेरइयाणं पुच्छा गोयमा । हिवै धूमप्रभानो प्रश्न कौधो हे गोतम । जहा पङ्कप्पभपुढविनेरइयाणं तहा भा० । जिम
नवरं । जिम पङ्कप्रभातिमडौज पिण ए विशेष । चउप्पएहिंतोविपडिसेहोकायव्यो । चौपदथौ निषेधवो चौपदधूमप्रभातिमे नावे । तमापुढविनेरइयाणं
भते पुच्छा गोयमा । तमापृथिवीनो प्रश्न कौधो हे गोतम । जहा धूमप्पभपुढविनेरइयाणं तहा भा० । जिम धूमप्रभातिम पिण । नवरं थलयरहिंतोवि

णं । जदि पंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं जलयरपंचिंदिएहिंतो थलयरेहिंतो उववज्जंति खहयरपंचिंदिएहिंतो ? गोयमा ! जलयरपंचिंदिएहिंतो उववज्जंति नो थलयरेहिंतो नो खहयरहिंतो उववज्जंति, जदि मणुस्सेहिंतो उववज्जंति किं कम्मजूमिएहिंतो अकम्मजूमिएहिंतो किं अंतरदीवएहिंतो ? गोयमा ! कम्मजूमिएहिंतो उववज्जंति नो अकम्मजूमिएहिंतो नो अंतरदीवएहिंतो उववज्जंति, जइ क

ज्य उत्पद्यन्ते किं जलचरपञ्चेन्द्रियेज्यः स्थलचरेज्य उत्पद्यन्ते खचरपञ्चेन्द्रियेज्य उत्पद्यन्ते ? गौतम । जलचरपञ्चेन्द्रियेज्य उत्पद्यन्ते नो स्थलचरेभ्य नो खचरेभ्य उत्पद्यन्ते । यदि मनुष्येज्य उत्पद्यन्ते किं कर्मजूमिकेज्यो ऽकर्मजूमिकेज्यः किमन्तरद्वीपजेभ्यः ? गौतम । कर्मजूमिजेज्य उत्पद्यन्ते नो अकर्मजूमिजेज्य नो अन्तरद्वीपजेज्य उत्पद्यन्ते । यदि कर्मजूमिजेज्यः किं सङ्ख्येयवर्षायुक्केज्यो ऽसंख्येयवर्षायुक्केज्यः ? गौतम ! सङ्ख्येयवर्षायुक्केज्यो नैवा संख्येयवर्षायुक्केज्य उत्पद्यन्ते, यदि संख्येयवर्षायुक्केज्यः किं पर्याप्तकेज्यो पर्याप्तकेज्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! पर्याप्तकेज्य

पडिसेहोकायव्वो । ए बिशेष थलचरतिर्येच न ऊपजे । इमेण अभिलावेणं जःपंचिंदियतिरिक्खजोणोएहिंतो उववज्जति । इणे आलावे जांणिवी जांपचे द्वियतिर्येच यानिया हुंतो ऊपजे । कि जलयरपंचिंदिएहिंतो उ० । तो जलचरपंचेद्विय तिर्येचथो ऊपजे । थलयरपंचिंदियति० खहयरपंचिंदियति० गो० थलचरपंचेद्वियतिर्येचथो खचरपंचेद्वियतिर्येचथो ऊपजे हे गौतम । जलयरपंचिंदियति० नो थलयरपंचिंदियति० नो खहयरपंचिंदियति० । जलचरपंचेद्वियतिर्येचथो ऊपजे नहो थलचरथो नहो खचरथो । जइ मणुस्सेहिंतो उ० कि कम्मभूममणुस्सेहिंतो । जोमनुष्यथो ऊपजे तो कर्मभूमिथो । अकम्मभूममणुस्सेहिंतो अंतरदोवगमणुस्सेहिंतो उ० गोयमा । अकर्मभूमिथो मनुष्य ऊपजे ते अकर्मभूमिना मनुष्यथो ऊपजे अंतरद्वीपना मनुष्यथो ऊपजे हे गौतम । कम्मभूमएहिंतो उ० जो अकम्मभूमएहिंतो उ० णो । कर्मभूमिना मनुष्यथो ऊपजे पिण अकर्मभूमिथो न ऊपजे । अंतरदोवगहिंतो उ० जइ कम्मभूममणुस्सेहिंतो उ० । अंतरद्वीपनहो ऊपजे जो कर्मभूमिथो मनुष्य ऊपजे । किं सक्खिज्जवासाउकम्म० मणु० उ० असंखिज्जवासाउयक० मणु० उ० गोयमा । तो सं

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

संमुखिमाऽपर्याप्तगर्जव्युत्क्रान्तिकमनुष्याणां प्रतिषेधः शेषाणां विधानं । पृथिव्यप्वनस्पतिषु सकलनैरयिकसनत्कुमारादिदेवानां तेजोवायुद्वित्रिचतुरिन्द्रियेषु सर्वनारकसर्वदेवानां प्रतिषेधः, तिर्यग्पञ्चेन्द्रियेष्टानतादिदेवानां मनुष्येषु सप्तमपृथिवीनारकतेजोवायूनां व्यन्तरेषु देवनारकपृथिवी

ममूमीहन्तो किं संखेज्जवासाउहन्तो असंखेज्जवासाउहन्तो ? गोयमा ! संखेज्जवासाउहन्तो नो असंखेज्जवासाउहन्तो उववज्जन्ति, यदि संखेज्जवासाउहन्तो किं पज्जत्तएहन्तो अपज्जत्तएहन्तो उववज्जन्ति ? गोयमा ! पज्जत्तएहन्तो उववज्जन्ति नो अपज्जत्तएहन्तो, यदि पज्जत्तसंखेज्जवासाउयकममूमीहन्तो उववज्जन्ति किं इत्योहन्तो उववज्जन्ति पुरिसेहन्तो उववज्जन्ति नपुंसएहन्तो उववज्जन्ति ? गो० !

उत्पद्यन्ते नो अपर्याप्तकेयः । यदि पर्याप्तसंख्येयवर्षायुक्कर्ममूमीजेय उत्पद्यन्ते किं स्त्रीयेय उत्पद्यन्ते पुरुषेय उत्पद्यन्ते नपुंसकेय उत्पद्यन्ते ? गौतम । स्त्रीयेयोपि पुरुषेयेयोपि नपुंसकेयेय्युत्पद्यन्ते । अथ सप्तमापृथिवीनैरयिका जदन्त । कुत उत्पद्यन्ते ? गौतम । एवं चैव न

ख्यातावर्षायुषथो ऊपजे असंख्यातावर्षायुषथो ऊपजे हे गौतम । संखिज्जवासाउयकम् ० म० ६० । णाअसंखिज्जवासाउयकम् ० मणु० ६० । संख्यातावर्षायुषथो ऊपजे णिण असंख्यातावर्षायुषथो न ऊपजे । जइसंखिज्जवासाउहन्तो ० किं पज्जत्तसंखि० मकम् ० मणु० ६० । जासंख्यातावर्षायुषथो ऊपजे ता पर्याप्तयो ऊपजे । अपज्जत्तसंखि० क० मणु० ६० गोयमा । किंपर्याप्तयो ऊपजे हे गौतम । पज्जत्तसंखि० क० मणु० ६० । णाअपज्जत्तसंखि० क० मणु० ६० । पर्याप्तसंख्यातावर्षायुषथो ऊपजे णिण अपर्याप्तानथो ऊपजे । जइपज्जत्तसंखिज्जवासाउयकम् ० मणु० ६० । जापर्याप्तसंख्यातावर्षायुषकर्ममूमी ऊपजे । किं इत्योवेदएहन्तो ० पुरिसेवेदएहन्तो ० नपुंसगवेदएहन्तो ० गोयमा । ता स्त्रीवेदीयाथो ऊपजे किंपुरुषवेदीयाथो ऊपजे किं नपुंसकवेद ऊपजे हे गौतम । इत्योहन्तो ० पुरिसेहन्तो ० नपुंसएहन्तो ० । स्त्रीथो ऊपजे पुरुषवेदथो ऊपजे नपुंसकवेदथो ऊपजे । अहेसत्तमाएपटवौनेरइयाणं भन्ते कतोहिं ० ३० गोयमा । नीच सातमौपृथिवौना नारको किंवांथो आया ऊपजे हे गौतम । जहा तमाए तइव सञ्चना० एवर इत्यावेहिंता

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

इत्थीहंतोत्रि पुरिसेहंतोवि नपुंसगेहंतोत्रि उववज्जाति । अहेसत्तमापुठवीनेरइयाणं जंते ! कनेहंतो उवव
ज्जाति ? गोयमा एवंचेव नवरं इत्थीहंतो पण्णिसदो कायवो , असन्तीखलुपढमं दोच्चंसिरीसवातइयपरकी
सीहाजंतिचउत्थिं उरगापणपंचमीपुठवीं ॥ १ ॥ ठठिचइत्थियात्तं मच्छामणुयायसत्तमिंपुठविं एसोपरमुव
वानु बोधवोनेरगपुठवीणं ॥ २ ॥ असुरकुमाराणं जंते ! कनेहंतो उववज्जाति ? गोयमा ! नो नेरइएहिं
तो उववज्जाति तिरिस्सजोणिएहंतो उववज्जाति मणुस्सेहंतो उववज्जाति नोदेवेहंतो उववज्जाति एवं जे

वरं स्त्रीजः प्रतिषेधः कर्तव्यः । प्रथमामसज्जितः खलु द्वितीयनरकंसरीसुपा पत्नी । तार्तीयं यान्ति सिंहं श्वतुर्धुरगाश्च पञ्चमीं पृथिवीम् ॥
१ ॥ पट्टी स्त्रियश्चमत्स्या स्तथैवमनुजाहि सप्तमीं पृथिवीम् । एषपरमुपपातो बोद्धव्यो नरकपृथिवीनाम् ॥ २ ॥ असुरकुमारा जदन्त । कुत उत्प
द्यन्ते ? गीतम् । नो नैरधिकेज्य उत्पद्यन्ते तिर्यग्योनिकेज्य उत्पद्यन्ते मनुष्येज्य उत्पद्यन्ते नो देवभ्य उत्पद्यन्ते एवं यज्यो नैर्यिकाणामुत्प

पण्णिसदोकायवो । इमहो जे ह क्कट्ठातिम पतलो विशेष स्त्रावेदो नो तेहथो निषध करिवो स्त्रोने सातमीनहो नारको । असन्तीखलुपढमं साच्च मरोसवा
तइयपरकी सीहाजंतिचउत्थिं उरगापणपंचमीपुठवीं ॥ १ ॥ असज्जोयोनियात्तथा पहिलो नरके जाय भजपरिसर्पवोजेनगेजाय पण्णिसाजो लगेजाय सिहा
दिचत्थो लगे जाय उरपरसर्पादि पंचमो लगे ॥ १ ॥ क्कट्ठिचइत्थियात्तं मच्छामणुयायसत्तमिंपुठवीं एसोपरमुववात्तो बोधवो नेरगपुठवीणं ॥ २ ॥
स्त्रामरो क्कट्ठाजाय मक्क ने मनुष्यसातमोलगे संक्कटभावधो जाय उपजवानो आलावो क्कट्ठा गाथाने अनुसारं पिण कांकिपावफरदोसंके ॥ २ ॥ असुरकु
माराणं मंते कवोहियो उ० गोयमा । हिवे असुरकुमारमांहि केहिगतिथो जपजै हे गोयम । नोनरइएहंतो उ० तिरिस्सजोणिए हंतो उ० । नारकोथो
न जपजै तिर्येचथो जपजै । मणरसंहितो उ० नोदेवेहंतो उ० । मनुष्यथो जपजै पिण देवथो न जपजै । एव जेहिजे हंतो नेरइयाण उववात्तो भणिओ ।
इमजेहथोनारकोमांहि जपजै । तोहंतो असुरकुमाराणविभा०णवरं । तेहथो असुरकुमारमांहिपिण जपजै ए विशेष । असंक्खिज्जवासाउव अकम्भभूमिग

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

हिंतो नेरइयाणं उववाणं तेहिंतो असुरकुमाराणंवि जाणियत्वं नवरं अणंखेज्जवासाउयअकम्मनूमिगच्छंत
रदीवगमणुस्सतिरिक्खजोगिण्हितोवि उववज्जंति सेसं तंचेव, एवं जाव थणियकुमारा । पढवीकाइयाणं
जंत ! कउंहितो उववज्जंति किनेरइएहिंतो जाव देवेहिंता उववज्जंति ? गोयमा ! नो नेरइएहिंतो तिरि
क्खजोगिण्हितो जाव देवेहिंतावि उववज्जंति । जदि तिरिक्खजोगिण्हितो उववज्जतिकिं एगिंदियतिरि
क्खजोगिण्हितो जाव पंचिंदियतिरिक्खजोगिण्हितो उववज्जंति ? गोयमा ! एगिंदियतिरिक्खजोगिण्हि

दस्तेज्यो असुरकुमाराणामपि जयितव्यो नवरमसंख्येयवर्षायुष्माकमंजूमिकान्तरद्वीपकमनुष्यतिर्यग्योनिकेज्यो प्युत्पद्यन्ते शेषं तच्चैव, यत्वं या
वत्स्तनितकुमाराः । पृथिवीकायिका जदन्त । कुत उत्पद्यन्ते किं नैरयिकेज्यो यावद्देवेज्यः ? गौतम ! नो नैरयिकेज्य स्तिर्यग्योनिकेज्यो याव
द्देवेज्यो प्युत्पद्यन्ते । यदि तिर्यग्योनिकेज्य उत्पद्यन्ते किमकेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्यो यावत्पञ्चेन्द्रियतिर्यग्यानिकेज्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! एक
ेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्योपि यावत्पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्यो प्युत्पद्यन्ते । यदि एकैन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्य उत्पद्यन्ते किं पृथिवीकायिकेज्यो याव

अंतरद्वीवगमणुस्सतिरिक्खजोगिण्हितोवि उ० । असव्याता आयुषाना कम्मभूमिना अतरद्वीपना मनूय तिर्यंचनारको मांहि ऊपजे । सेसतचेव एव जा
वथणियकुमारा । जाकतो सर्वनारकोनो परे जांलगे स्तनितकुमारतांलगे । पढवीकाइयाणं भते कतोहिता उ० कि नेरइएहिंतो जावदेवेहिंता उ०
गोयमा । पृथिवीकाइया मांहि हेभगवन् किहांथो ऊपजे स्यं नारकोथो ऊपजे हेगौतम । नानेरइएहिंताउ० देवेहिंता तिरिक्खजोगिण्हितामणुरमेहिंता
विउ० । नारकोथो न ऊपजे देवताथो तिर्यंचयोनियथो ऊपजे मनूयथो ऊपजे । जइतिरिक्खजोगिण्हिताउ० कि एगिंदियतिरिक्खजोगिय जावपंचिंदिय
ति० गोयमा । जो तिर्यंचथो ऊपजे तांकिं एकेन्द्रियतिर्यंचथो ऊपजे जांलगे पंचेन्द्रियथो ऊपजे हे गौतम । एगिंदियतिरिक्खजोगिण्हिताउ० । एकेन्द्रियति
र्यंचथो ऊपजे । जाव पंचिंदियतिरिक्खजोगिण्हितावि उ० । जांलगे पंचेन्द्रियतिर्यंचथो ऊपजे । जइएगिंदियति० । जो एकेन्द्रियतिर्यंच ऊपजे । किपुढो

काइय० गोटियति० । ता पृथिवीकायथौ उपजै । जाववणसइकाइय एगिदियति० गोबमा । जांलगे वनस्यतिकाइयाथौ उपजै हे गीतम । पठवौकाइय एगिदियति० । जाववणसइकाइय एगिदियति० । पृथिवीकायथौ पिण उपजै जांलगे वनस्यतिकाइयाथौ उपजै । जइपठवौकाइय एगिदियति० तइकि सु इमपठवौकाइय । जापृथिवीकायथौ पिण उपजै ता सूक्ष्मपृथिवीकाइयाथौ उपजै । एगिदियति० बायरपठवौ० एमिदि० ति० गोबमा । वादरपृथिवीथौ उपजै हे गीतम । दाहिंताबि उववज्जंति जइसुहुमपठ० एगिदि० ति० । दायांइ तो उपजै जो सूक्ष्मपृथिवीथौ उपजै । किंपज्जत्तसइमपठ० एगिदि० ति० अपज्जत्तसुहुमपठ० एगिदि० ति० गीतम । तो पर्याप्तसूक्ष्मपृथिवी उपजै अपर्याप्ता सूक्ष्मपृथिवी उपजै हे गीतम । दाहिंता उववज्जंति जइवादरपठवौका

तएहिंतो ? गोयमा ! दोहिंतोवि उववज्जाति, एवं जाव वणस्सडकाइया चउत्तएणं भेदेणं उववाएयया । जइ वेइंदियतिरिक्कजोणिएहिंतो उववज्जाति किं पज्जत्तवेइंदिएहिंतो उववज्जाति सपकासवेइंदिएहिंतो उववज्जाति ? गोयमा ! दोहिंतोवि उववज्जाति एवं तेइंदियचउरिंदिएहिंतोवि । जदि पंचिंदियतिरिक्क जोणिएहिंतो उववज्जाति किं जलचरपंचिंदिएहिंतो एवं जेहिंतो नेरडयाणं उववाउ जणिउ तेहिंतो एतेसिं पि ज्ञाणियव्वो नवरं पज्जत्तगणपज्जत्तगेहिंतोवि उववज्जाति सेसं तंचेव । जदि मणुस्सेहिंतो उववज्जाति किं सम्मुच्छिममणुस्सेहिंतो गप्पवक्कतियमणुस्सेहिंतो उववज्जाति ? गोयमा ! दोहिंतोवि उववज्जाति । जदि

हेनोत्पादयितव्याः । यदि द्वीन्द्रियतिर्यग्योनिकेन्य उत्पद्यन्ते किं पर्याप्तद्वीन्द्रियेन्य उत्पद्यन्ते उपर्याप्तद्वीन्द्रियेन्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! द्वाभ्या मप्युत्पद्यन्ते, यत्नं त्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियेभ्योपि । यदि पञ्चन्द्रियतिर्यग्योनिकेन्य उत्पद्यन्ते किं जलचरपञ्चन्द्रियेन्य एवं येभ्यो नैरयिष्वाणामुत्पादो ज्ञातस्त्येन्य एतेषामपि ज्ञातव्यो नवरं पर्याप्तकापर्याप्तकेभ्यो प्युत्पद्यन्ते शेषं तच्चैव । यदि मनुष्येन्य उत्पद्यन्ते किं सम्मूर्च्छिममनुष्ये

इएहिंतो उ० । दोयांइतो उपजे जावाटरपुशिवी उपजे । किं अपज्जत्तवायरपट० णिंदिय ति० । तो अपर्याप्ता वाटरपुशिवीएकेद्वियथो उपजे । पज्जत्त वायरपट० णिंदियति० गोयमा । पर्याप्तावाटर पुशिवी उपजे हे गौतम । दोहिंतोवि उववज्जाति एवं जाव वणस्सडकाइयाणवि चउत्तएणं भेदेणं उवाव ययवो । पर्याप्ता अपर्याप्ता वेवको उपजे इम यावत् वनस्सतिकायलगं कडिबो ४ भेदेकरो उपजवाने केहासूख १ वाटर २ पर्याप्ता ३ अपर्याप्ता ४ इम ससले उपजावोने कडिबो । जइवेइंदियतिरिक्क जोणिएहिंतो उ० । अथ हिवेको वेइंदियतिर्यच यानियाथको पुशिवीकार मांइ उपजे । तइकि पज्जत्तवे इंदियति० । तो स्यं पर्याप्तवेइंदिय तिर्त्यचयानियाथको उपजे । अपज्जत्तवेइंदियति० गोयमा । अपर्याप्तावेइंदियतिर्यच यानियाथो उपजे हे गौतम । दोहिंतोवि उववज्जाति । ए वेइइकोपुशिवीकाय मांइ उपजे । एवं तेइंदियचउरिंदिएहिंतोवि उववज्जाति । इम इथे प्रकारे तेद्वियचोरीन्द्रियथो उपजाविबो

॥ म० ॥

॥ य० ॥

॥ भाषा ॥

गध्रवक्त्रांतियमणुस्सेहिंतो किं कम्मजूमिगध्रवक्त्रांतियमणुस्सेहिंतो उववज्जंति अकम्मजूमिगध्रवक्त्रांतियमणु
स्सेहिंतो उववज्जंति सेसं जहा नेरइयाणं नवरं अपज्जत्तएहिंतोवि उववज्जंति । जदि देवेहिंतो किं जव
णवासीवाणमंतरजोइसियवेमाणिएहिंतो उववज्जंति ? गोयमा ! जवणवासीदेवेहिंतोवि जाव वेमाणियदे

ज्यो गर्जव्युत्क्रान्तिकमनुष्येज्य उत्पद्यन्ते ? गोतम ! द्वाज्यामप्युत्पद्यन्ते । यदि गर्जव्युत्क्रान्तिकमनुष्येज्यः किं कर्मजूमिगध्रवक्त्रांतिकमनुष्ये
ज्य उत्पद्यन्ते ऽकर्मजूमिगध्रवक्त्रांतिकमनुष्येज्य उत्पद्यन्ते शेष यथा नेरयिकाणां नवरमपर्याप्तकेज्यो प्युत्पद्यन्ते । यदि देवेज्य उत्पद्यन्ते किं
जवनवासिवानव्यन्तरज्योत्तिकवेमानिकेज्य उत्पद्यन्ते ? गोतम ! जवनवासिदेवेज्योपि यावद्वैमानिकदेवेज्यो प्युत्पद्यन्ते । यदि जवनवासिदेवे

तेइ द्वियनोपरसर्वं दोयिभदेकरो कहिवा । जइपच्चिदिय तिरिक्खजाणोएहिंतो उ० । जा पचेद्वियतिर्यवथो ऊपजे तां तइकिं जजवरपच्चिदियति० । जजवर
पचेद्विय तिर्यवथो ऊपजे । एवं जइतिनेरइयाण उववाओ भविआ तेहिंतो एएसिपि भा० नवरं । इम सर्वं जिमतिर्यवथो उवजवाभारको मांइ कछो
इम तिर्यवथे पृथिवीकाय मांइ ऊपजिवो एतलो विशेष । पज्जत्त अबज्जत्तगेहिंतोवि उ० सेसंतचव जइमणुस्सेहिंतो उ० । पर्याप्ता अपर्याप्ताको ऊपजे
थाकतो सबपाछलीपरिं जा मनुष्यो ऊपजे । तइकिं समूखिममणुस्सेहिंतो उ० गध्रवक्त्रांतिय मणुस्सेहिंतो उ० गोयमा । तो समूखिममणुष्यो ऊपजे
गभंजपृथिवी मनुष्यो ऊपजे हे गोतम । दोहिंतोवि उववज्जंति जइगध्रवक्त्रांतियमणुस्सेहिंतो उ० । दोयांहंतो उजजे जागभंजमनुष्यो ऊपजे पृथिवीमांइ
तइकिं कम्मभूमिगध्रवक्त्रांतियमणुस्सेहिंतो उ० । तोकाइ कम्मभूमिना गभंजमनुष्यो अकम्मभूमिना मनुष्यो अतरहीपना मनुष्यो । एव जहानेरइयाणं
तहाभा० नवरं । इम नारकोना आलावानोपरै सर्वं कहिवा ए विशेष । अपज्जत्तएहिंतोवि उ० जइदेवेहिंतो उ० । अपर्याप्ता पृथिवीमांइ ऊपजे जा
देवताको पृथिवीमांइ ऊपजे । किं भवणवासोदेवेहिंतो उ० । तो भवणपतिपृथिवीमां ऊपजे । वाणमतरदे० जायसियदे० वेमाणीवदे० गोयमा ।
वानव्यतर जोतिषो वेमाबिक्खवासोओ ऊपजे हे गोतम । भवणवासीदेवेहिंतोवि उ० जाववेमाणोयदेवेहिंतोवि उ० । भवनपतिओ पृथिवीमांइ ऊपजे

॥ मल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

आदिपञ्चकविकलेन्द्रियत्रिकाऽपर्याप्ततिर्यग्पञ्चेन्द्रियसंमूर्च्छिमाऽपर्याप्तगर्जन्त्युत्क्रान्तिकमनुष्याणां ज्योतिष्केषु सम्मूर्च्छिमतिर्यक्पञ्चेन्द्रियासङ्ख्यवर्षा युक्खबरान्तरहीपजमनुष्याणामपि प्रतिषेधः एवं सौधर्मशानयो रपि । सनत्कुमारादिषु सहस्रारपर्यन्तेषुऽकर्मजूमिजाऽसख्यवर्षायुक्कर्मजूमि

वेहिंतोवि उववज्जंति । जदि जवणवासीदेवेहिंतो किं असुरकुमारदेवेहिंतो जाव थणियकुमारेहिंतो उव बज्जंति ? गोयमा ! असुरकुमारदेवेहिंतो जाव थणियकुमारदेवेहिंतोवि उववज्जंति । जदि याणमंतरदेव हिंतो किं पिसायएहिंतो जाव गंधव्वएहिंतो उववज्जंति ? गोयमा ! पिसाएहिंतोवि जाव गंधव्वेहिंतोवि उववज्जंति । जइ जोइसियदेवेहिंतो किं चंदविमाणेहिंतो जाव ताराविमाणेहिंतो उववज्जंति ? गो० !

ज्यः किमसुरकुमारदेवेज्यो यावत्स्तनितकुमारदेवेज्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! असुरकुमारदेवेज्यो यावत्स्तनितकुमारदेवेज्योऽप्युत्पद्यन्ते । यदि वा नव्यन्तरदेवेज्यः किं पिसाचेज्यो यावद्गन्धर्व्वेज्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! पिसाचेभ्योपि यावद्गन्धर्व्वेज्योऽप्युत्पद्यन्ते । यदि ज्योतिष्केज्यः किं चन्द्रवि मानेज्यो यावत्ताराविमानेज्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! चन्द्रविमाने ज्योतिष्कदेवेज्यो यावत्ताराविमानज्योतिष्कदेवेज्योऽप्युत्पद्यन्ते । यदि वैमानि

जाव वैमानिकथो पिण उपजे । जइभवणवासीदेवेहिंतो उ तइ असुरकुमारदेवेहिंतो उ० । जो भवणपतिदेवथो उपजे तो असुरकुमारथो उपजे । जाव थणियकुमारदेवेहिंतो उ० गोयमा । जालगे स्तनितकुमारथो उपजे हे गौतम । असुरकुमारदेवेहिंतोवि उ० जाव थणियकुमारदेवेहिंतो उ० । असुर कुमारथो उपजे जालगे स्तनितकुमारथो पिण उपजे । जइबाणमंतरदेवेहिंतो उ० किंपिसाएहिंतो उ० । जोबाणमंतरदेवथो उपजे तोपिशाचथो उपजे । जाव गंधव्वेहिंतो उ० गोयमा । जालगे गंधर्व्वथो उपजे हे गौतम । पिसाएहिंतोवि उ० जावगंधव्वेहिंतोवि उ० । पिशाचथो उपजे जावगंधर्व्वथो पिण उपजे । जइजोइसियदेवेहिंतो उ० तइकिं चंदविमाणेहिंतो उ० । जो जालिथो देवताथो उपजे तो चंद्रविमानथो उपजे । जाव ताराविमाणेहिंतो उ० जइमैताराविमानथो उपजे हे गौतम । चंदविमाणजोइसियदेवमाणियदेवेहिंतोवि उ० । चंद्रविमाननाजोतिथो उपजे । जावताराविमाणजोसियदेवेहिंतोवि

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ प्र० ॥

॥ भाषा ॥

चंदविमाणे जोइसियदेवेहिं तो जाव ताराविमाणजोइसियदेवेहिं तोवि उववज्जांति । जदि वेमाणियदेवेहिं तो किं कप्पोवगवेमाणियदेवेहिं तो कप्पातीतगवेमाणियदेवेहिं तो उववज्जांति ? गोयमा ! कप्पोवगवेमाणियदेवेहिं तो उववज्जांति । जदि कप्पोवगवेमाणियदेवेहिं तो उववज्जांति किं सोहम्मोहिं तो जाव अचुएहिं तो उववज्जांति ? गोयमा ! सोहम्मोइसाणेहिं तो उववज्जांति नो सणकुमार जाव अचुएहिं तो उववज्जांति एवं आउ क्काइयावि , एवं तेउवाउएवि नवरं देववज्जेहिं तो उववज्जांति । वणस्सइकाइया जहा पुढवीकाइया , वे

कदेवेज्जः किं कल्पोपकवैमानिकदेवेज्जः कल्पातीतवैमानिकदेवेज्ज उत्पद्यन्ते ? गोतम ! कल्पोपकवैमानिकेज्जो नो कल्पातीतवैमानिकदेवेज्ज उत्पद्यन्ते । यदि कल्पोपकवैमानिकदेवेज्ज उत्पद्यन्ते किं सौधर्मैज्जो यावदच्युतेज्ज उत्पद्यन्ते ? गोतम ! सौधर्मैज्जो उत्पद्यन्ते नो सनत्कुमार (प्रवृत्ति) यावदच्युतेज्ज उत्पद्यन्ते एवमप्पायिका अपि , एवं तेजावास्वपि नवरं देववर्जेज्ज उत्पद्यन्ते । वनस्पतिकायिका यथा पृ

जांलगै ताराविमानना जीतिवौथो ऊपजे । जइविमाणियदेवेहिं तो उववज्जांति किं कप्पोवगवेमाणियदेवेहिं तो उववज्जांति । जो विमानवासोदेवथो पृथिवीमांहि ऊपजे तो कांइकरपगतथो पृथिवीकायमांहि ऊपजे । कप्पातीतवैमाणियदे० गोयमा । कल्पातीतथो पृथिवीमांहि ऊपजे हे गोतम । कप्पोवगवेमाणियदेवेहिं तो उ० नो कप्पातीतवैमाणियदे० उ० । करपगतथो पृथिवीमांहि ऊपजे पिण कल्पातीतनापृथिवीमांहि ऊपजे । जइकप्पोवगवेमाणियदेवेहिं तो उ० किं सोहम्मोइसाणेहिं तो उ० नो सणकुमार जाव नो अचुएहिं तोवि उ० । सौधर्मैज्जो उत्पद्यन्ते नो सनत्कुमार यथा जांलगै अच्युतकरपदेवथो ऊपजे हे गोतम । सोहम्मोइसाणेहिं तो उ० नो सणकुमार जाव नो अचुएहिं तोवि उ० । सौधर्मैज्जो उत्पद्यन्ते नो सनत्कुमार यथा जांलगै अच्युतथो ऊपजे । एवं आउकाइयाणवि एव तेउवाउएवि नवरं देववज्जेहिं तो उ० । इम आउकाइयाणवि कहिवा इम तेउवाउ पिण इम पुतलो विषय देवतावर्जिने ऊपजे । वणस्सइकाइया जहा पुढवीकाइया । इम वनस्पतिकाय सर्व पृथिवीकायनो

॥ मल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

इंद्रियतेंद्रिय चउरिंदिया एते जहा तेउवाऊ देववज्जोहिंतो ज्ञाणियहो । पंचिंद्रियतिरिक्कजोणियाणं ज्ञंते !
कउहिंतो उववज्जांति किं नेरइएहिंतो उववज्जांति जाव देवेहिंतो उववज्जांति ? गो० । नेरइएहिंतोवि उववज्जांति
तिरिक्कजोणिएहिंतोवि मणुस्सेहिंतोवि देवेहिंतोवि उववज्जांति । जदि नेरइएहिंतोवि उववज्जांति किं रय
णप्पन्नापुढवीनेरइएहिंतो जाव अहेसत्तमाएपुढवीनेरइएहिंतो उववज्जांति ? गो० । रयणप्पन्नापुढवीनेर
इएहिंतोवि जाव अहेसत्तमापुढवीनेरइएहिंतोवि उववज्जांति, जदि तिरिक्कजोणिएहिंतो किं एगिंदियतिरि

थिवीकायिकाः, इन्द्रियास्त्रीन्द्रियाश्चतुरिन्द्रिया एते यथा तेजोवायू देववर्ज्यो ज्ञितव्याः । पञ्चेन्द्रियतियग्योनिका जदन्त ! कुत उत्प
द्यन्ते किं नैरयिकेज्य उत्पद्यन्ते यावद्वेज्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! नैरयिकेज्योप्युत्पद्यन्ते तियग्योनिकेज्योपि मनुष्येज्योपि देवेज्योप्युत्पद्यन्ते ।
यदि नैरयिकेज्योप्युत्पद्यन्ते किं रत्नप्रज्ञापृथिवीनैरयिकेज्यो यावदधःसप्तमापृथिवीनैरयिकेज्यो प्युत्पद्यन्ते ? गौतम । रत्नप्रज्ञापृथिवीनैरयि
केज्योपि यावदधःसप्तमापृथिवीनैरयिकेज्यो प्युत्पद्यन्ते । यदि तियग्योनिकेज्यः किमेकेन्द्रियज्यो यावत्पंचेन्द्रियेज्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! एके

परै । बेइंदिया तेइंदिया चउरिंदिया एते जहा तेउवाऊ देववज्जोहिंतो भा० । बेइंदिय तेइंदिय चउरिंदिय ए ज्ञिज तेउवाऊ ज्ञिम देवतावर्ज्जिने
सधलो कहिवो । पंचिंद्रियतिरिक्कजोणियाणं ज्ञंते कताहिंतो उ० । पंचेन्द्रियतियं च योनियानो हे भगवन् किहायो याया ऊपजे । किं नेरइएहिंतो उ०
जाव किं देहिंतो उ० गो० । नेरइएहिंतोवि उ० जाव देवेहिंतोवि उ० । काइ नारकोथो ऊपजे काइ जांलगे देवतायो ऊपजे हे गौतम नारकोथो
ऊपजे जांलगे देवतायो पिण ऊपजे । जइनेरइएहिंतो उ० किं रयणप्पमपुढवीनेरइएहिंतो उ० । जां नारकोथो ऊपजे ताकिस्सं रत्नप्रभायो ऊपजे ।
जाव अहेसत्तमाए पुढवीनेरइएहिंतो उ० गो० । जांलगे सातमो नरकथो पिण ऊपजे हे गौतम । रयणप्पमपुढवीनेरइएहिंतोवि उ० जाव अहेस
त्तमापुढवीनेरइएहिंतोवि उ० । रत्नप्रभापृथिवीनानारकोथो ऊपजे पिण परा । जइतिरिक्कजोणिएहिंतो उ० । जांतिर्यं च पंचेन्द्रिययो ऊपजे

स्कजोगिणहंतो जाव पंचिंदियतिरिस्कजोगिणहंतो उववज्जंति? गोयमा ! एगिंदिणहंतोवि जाव पंचिंदि
एहंतोवि उववज्जंति । अदि एगिंदिणहंतोवि किं पुढवीकाइएहंतो एवं जहा पुढवीकाइयाणं उववाञ्
जणिञ् तहेव एतेसिपि जाणियद्धो नवरं देवहंतो जाव सहस्सारकप्पोवगवेमाणियदेवहंतोवि उववज्जं
ति नो आणयकप्पोवगवेमाणियदेवहंतो जाव अच्चएहंतोवि उववज्जंति । मणुस्साणं जंत ! कनहंतो
उववज्जंति किं नेरइहंतो जाव देवहंतो उववज्जंति ? गोयमा ! नेरइएहंतोवि उववज्जंति जाव देव

न्द्रियेभ्योपि यावत्पञ्चेन्द्रियेभ्य उत्पद्यन्ते, यदि एकैन्द्रियेभ्य स्तर्हि किं पृथिवीकायिकेभ्य एवं यथा पृथिवीकायिकाणामुत्पादो जगित स्त
थैवतेषामपि जगितव्यो नवरं देवेभ्यो यावत्सहस्रारकल्पोपकवैमानिकदेवेभ्योपि उत्पद्यन्ते नैवानतकल्पोपकवैमानिकदेवेभ्यो यावदच्युतेभ्यो
पि उत्पद्यन्ते । मनुष्या ब्रह्मन् ! कुत उत्पद्यन्ते किं नैरयिकेभ्योयावद्देवेभ्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! नैरयिकेभ्योप्युत्पद्यन्ते यावद्देवेभ्योपि । य

किं गिंदिबति० जाव पंचेदियतिरिक्खजोगिणहंतो उ० गोयमा । तां एकैन्द्रिय तिर्यंचथो उपज्जे जांलगै पंचेदियतिर्यंच यानियाथो उपज्जे ह गौतम ।
गिंदियति० जाव पंचेदियतिरिक्खजोगिणहंतोवि उ० । एकैन्द्रियथो पिण उपज्जे जाव पंचेदिय तिर्यंचयानियाथो उपज्जे । अदि गिंदिय ति० किं पु
ढवीकाइयएगिंदियति० । तां एकैन्द्रियथो उपज्जे तां पृथिवीकायथो पंचेदिय तिर्यंचथो उपज्जे । एवं जहा पुढवीकाइयाणं उववाञ्चो भणिञ्चो तहेव एएसि
पिभा० । इम जिम पवे पृथिवीकायने उपज्जवा कद्धा तिम एहने पिण सव्वं कहिवा । नवरं देवहंतो जाव सहस्सारकप्पोवगवेमाणियदेवहंतो उ० ।
ए विशेष जांलगै सहस्सारकल्पनादेवताथो पिण पंचेदिय तिर्यंच मांहि उपज्जे । नो आणयकप्पोवगवेमाणियदेवहंतो उ० । पिण आनतप्राणतना पंचे
दियतिर्यंच मांहि न उपज्जे । जाव अच्चकप्पोवगवेमाणियदे० मणुस्सा णं भन्ते कतोहंतो उ० किनेरइएहंतो उ० । जांलगै अचतादिकतिर्यंचमांहि न
उपज्जे मनुष्य हे भगवन् किहां थो उपज्जे नारकौथो उपज्जे । जाव देवहंतो उ० गोयमा नेरइएहंतोवि उ० जाव देवहंतोवि उ० । जांलगै देवताथो

हिंतोवि । जदि नेरइएहिंतो किं रयणप्पन्नापुढवीनेरइएहिंतो जाव किं अहेसत्तमापुढवीनेरइएहिंतोवि उववज्जांति ? गोयमा ! रयणप्पन्नापुढवीनेरइएहिंतोवि जाव तमापुढवीनेरइएहिंतोवि उववज्जांति णो अहेसत्तमापुढवीनेरइएहिंतो उववज्जांति । जदि तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जांति किं एगिंदियतिरिक्खजोणि एहिंतो, एवं जेहिंतो पंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं उववानं जणिनुं तेहिंतो मणुस्साणवि निरवसेसा जणि यव्वो नवरं अहेसत्तमापुढवीनेरइया तेउवाउकाइएहिंतो न उववज्जांति सव्वदेवेहिंतो य उववज्जाएयव्वा

दि नैरयिकेज्यः किं रत्नप्रजापृथिवीनैरयिकेज्यो यावत्तिकमधस्सत्तमापृथिवीनैरयिकेज्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! रत्नप्रजापृथिवीनैरयिकेज्योपि या वत्तमापृथिवीनैरयिकेज्योपि उत्पद्यन्ते । नैवाधस्सत्तमापृथिवीनैरयिकेज्य उत्पद्यन्ते । यदि तिर्यग्योनिकेज्य उत्पद्यन्ते किं मकेन्द्रियतिर्यग्यो निकेज्य एवं सज्यः पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकानामुत्पादो जणित स्तेज्यो मनुष्याणामपि निरवशेषो जणितव्यो नवरं अधस्सत्तमापृथिवीनैरयिका

उपजे । गौतम नारकीथो पिण ऊपजे बावत् देवताथो ऊपजे । जइनेरइएहिंतोउ० किंरयणप्पन्नापुढवीनेरइएहिंतोउ० । जां नारकीथो ऊपजे तो रत्न प्रभापृथिवीकायथो ऊपजे । जाव अहेसत्तमापुढवीनेरइएहिंतोउ० गोयमा । जांलगो नोचेसातमौथो मनूथमांहि ऊपजे हे गौतम । रयणप्पन्नापुढवीनेर इएहिंतोविउ० । रत्नप्रभाथोपिण ऊपजे । जावकूटोतमापुढवीनेरइएहिंतोविउ० । जांलगो कूटोतमापृथिवी कगै पिण ऊपजे । नो अहेसत्तमापुढवीनेरइ एहिंतोउ० जइतिरिक्खजोणिएहिंतोउ० । पिण सातमौथो मनूथ मांहि न ऊपजे तो तिर्यचथो मनूथमांहि उपजे । किंएगिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतोउ० । तो एकेन्द्रिय तिर्यचथो ऊपजे । एव जहिंतोपंचिंदिय तिरिक्खजोणियाणं उववाओ भणिओ तेहिंतो मणुस्साणविनिरवसेसोना० । इमं जिम पंचेन्द्रिय तिर्यचनो ऊपजवो कज्जांतिम सव्वं अविशेषणै मनुष्यनो पिण कहिवो । नवरं अहेसत्तमापुढवीनेरइएहिंतो । एविशेष नोचेसातमौथो आवां मनूथनथोय । तेउवाउकाइएहिंतो नो उववाएयव्वो सव्वदेवेहिंतो उववायव्वो । तेउकायथो वायुओ आथो मनुष्य नूत्थाय अनसव्वदेवता मांहि थो उ

जाव कप्पातीतगवेमाणियसव्वठसिद्धदेवेहिंतावि उववज्जावेयव्हा । वाणमंतरदेवाणं जंते ! कनुहिंतो उव
वज्जांति किं नेरइएहिंतो जाव देवेहिंतो उववज्जांति ? गोयमा ! जेहिंतो असुरकुमारा तेहिंतोवि जाणिय
व्हा । जोइसियदेवाणं जंते ! कनुहिंतो उववज्जांति ? गोयमा ! एवंचेव नवरं समुच्छिमसंखेज्जावासाउ
यखहरयंतरदीवमणुस्सवज्जेहिंतो उववज्जावेयव्हा । एवं वेमाणियावि सोहम्मीसाणगा जाणियव्हा एवं । सणं

तेजकायिकवायुकायिकेज्यो नोत्पद्यन्ते सर्वदेवेज्योत्पादयितव्या यावत्कल्पातीतकवेमानिकसर्वार्थमिदुदेवेज्योऽपि उत्पादयितव्याः वानव्य
न्तरदेवा जदन्त ! कस्मादुत्पद्यन्ते किं नैरयिकेज्यो यावद्देवेभ्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! एज्योप्यसुरकुमारस्तथा जितव्याः । ज्योतिष्कदे
वा जदन्त ! कुत उत्पद्यन्ते किं नैरयिकेज्यो यावद्देवेभ्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! एवं चैव नवरं समुच्छिमसंखेज्जावासाउ यखहरयंतरदीवमणु
व्यवर्ज्योत्पादयितव्याः, एवं वेमानिका अपि सौधर्मेखानकाप्येवं जितव्याः । एवं सनत्कुमाराक अपि नवरं असङ्घातवर्षायुष्माकर्मजूमिग्रेवे

पज्जवा कहिंवा । जाव कप्पातीतवेमाणियसव्वठसिद्धदेवेहिंतावि उ० । जालगे कल्पातीतनवग्रेवेयकनादेवता सर्वार्थसिद्धना पिण मनुष्यमांहि उपजाव
वा एतल्ले मनुष्यनो आगति कही । वाणमंतरदेवाण भते कतोहिंतो उ० । किनेरइएहिंतो उ० । जावदेवेहिंतो उ० । गोयमा । वाणव्यन्तरना देवता हे भगव
न किहांथो ऊपजे नारकोथी ऊपजे देवताथो ऊपजे हे गौतम । जेहिंतो असुरकुमारा उ० । तेहिंतो वाणमतरावि उ० । जिह मांहिथो असुकुमार
ऊपजे तिहांथो व्यतर ऊपजे । जोयसियदेवाण भते कतोहिंतो उ० । गोयमा । जोतिषोदेवता किहांथो ऊपजे हे गौतम । तंचव णवरं समुच्छिम असं
खिज्जावासाउयखहरपचेटियतिरिक्खजाणोवज्जेहिंतो । इम हीज व्यन्तरनोपरि ए विशेष समुच्छिम असख्याता आयुषानाधणी खचरपंचेद्रियवर्जिने ।
अंतरदीवगमणवज्जेहिंतो उववाएयव्हा वेमाणियदेवाण भते कतोहिंतो उ० । गोयमा । अंतरदीपमां मनुष्यने वर्जिने सबल्ले उपजाव्हा वेमानिक किहां
थो ऊपजे हे गौतम । मोनेरइएहिंतो उ० । तिरिक्खजाणोएहिंतो उ० । नारकोमांहिथो न ऊपजे पंचेद्रियांतयंचथो ऊपजे । मणुसोहिंतावि उ० । पोदेवेहिं

॥ मल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

कुमारगात्रि नवरं अस्वेजासाउयश्चक्रमनूमिगवज्जोहितो उववज्जंति एवं जाव सहस्रारकप्योवगवेमा
णियदेवा ज्ञाणियवा । अणयदेवाणं जंते ! कज्जोहितो उववज्जंति किं नेरइएहिंता जाव देवेहिंता उववज्जं
ति ? गोयमा ! नो नेरइएहिंता नो तिरिक्कजोणिएहिंता मणुस्सेहिंता उववज्जंति, नो देवेहिंता । जइ
मणुस्सेहिंता उववज्जंति किं सम्मुच्छिममणुस्सेहिंता गप्पवक्कतियमणुस्सेहिंता उववज्जंति ? गोयमा !
गप्पवक्कतियमणुस्सेहिंता उववज्जंति नो सम्मुच्छिममणुस्सेहिंता उववज्जंति । जदि गप्पवक्कतियमणुस्से

यकेज्ज उत्पद्यन्ते । एवं यावत्सहस्रारकप्योवगवेमानिकदेवा ज्ञाणितव्याः । आनतदेवा प्रदन्त ! कुत उत्पद्यन्ते किं नेरयिकेज्जो यावहेवेज्ज
उत्पद्यन्ते ? गौतम ! नैव नेरयिकेज्जो नच तिर्यग्योनिकेज्जः, मनुष्येज्ज उत्पद्यन्ते नैव देवेज्जः । यदि मनुष्येज्ज उत्पद्यन्ते किं सम्मुच्छिमम
नुष्येज्जो गप्पवक्कतियमणुस्सेज्ज उत्पद्यन्ते ? गौतम ! गर्ज्जवक्कतियमणुस्सेज्ज उत्पद्यन्ते नैव सम्मुच्छिममणुस्सेज्जः । यदि गप्पवक्कतियमणुस्से

तो उ० एवं सोहम्मोसाणगदेवाविभाणोयवा । मनुष्यथो उपजे देवताथो उपजे इम सीधर्मेशानकरूपे कहिवा । एवं सणंकुमारणविभा० अवर असं
खिज्जवासाउय अकम्ममग वज्जोहितो उ० । इम सनत्कुमार सर्वं कहिवा ए विंश अस्वेजासाउय वणंता आउवाणा अकम्मभूमिना वर्ज्जिने उपजाववा ।
एवं जाव सहस्रारकप्योवगवेमाणियदेवाणंभा० । इम जालगे सहस्रारकरूपना वैमानिकदेवता सघले कहिवा तिर्यच मनुष्यमाहि उपजे । अणयदेवाण
भते कतोहिताउ० किनेरइएहिंता जाव देवेहिंताउ० गोयमा । आनतप्राणतकरूपनादेवकिहांथो उपजे नारकोथो जालगे देवताथो उपजे हे गौतम ।
नो नेरइएहिंता उ० नो तिरिक्कजोणिएहिंता उ० । नारकोथो न उपजे तिर्यचथो पिण न उपजे । मणुस्सेहिंताउ० णोदेवेहिंताउ० जइमणुस्सेहिंताउ० ।
मनुष्यथो उपजे देवताथो न उपजे कोमननुष्यथो उपजे तो । किंसमुच्छिममणुस्सेहिंता उ० गप्पवक्कतियमणुस्सेहिंता उ० गोयमा । सम्मुच्छिमथो उपजे
गर्भजमनुष्यथो उपजे हे गौतम । नोसमुच्छिममणुस्सेहिंता उ० गप्पवक्कतियमणुस्सेहिंता उ० । सम्मुच्छिममनुष्यथो न उपजे गर्भजमनुष्यथो उपजे । जइम

॥ म० ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

हिंतो उववज्जति किं कम्मन्मिगप्पवक्कतियमणुस्सेहिंतो उववज्जति अकम्मन्मिगप्पवक्कतिएहिंतो अंत
रदीवएहिंतो उववज्जति ? गोयमा ! कम्मन्मिगप्पवक्कतियमणुस्सेहिंतो उववज्जति नो अकम्मन्मिगेहिंतो
नो अंतरदीवगेहिंतो । जदि कम्मन्मिगप्पवक्कतियमणुस्सेहिंतो उववज्जति किं संखेज्जवासाउएहिंतो अ
संखेज्जवासाउएहिंतो उववज्जति ? गोयमा ! संखेज्जवासाउएहिंतो नो असंखेज्जवासाउएहिंतो । जदि
संखिज्जवासाउयकम्मन्मिगप्पवक्कतियमणुस्सेहिंतो उववज्जति किं पज्जतएहिंतो अपज्जतएहिंतो उवव

मनुष्येय उत्पद्यन्ते किं कम्मन्मिकेयो अकम्मन्मिकेयो उत्तरदीपकेय ओत्पद्यन्ते ? गौतम । कम्मन्मिगप्पवक्कतियमणुस्सेहिंतो उववज्जति नो अकम्मन्मिगेहिंतो
वाकम्मन्मिकेयो नचांतरदीपकेयः । यदि कम्मन्मिगप्पवक्कतियमणुस्सेहिंतो उववज्जति किं सङ्घातवर्षायुकेयो असङ्घातवर्षायुकेयो ओत्पद्य
न्ते ? गौतम । सङ्घातवर्षायुकेयो उत्पद्यन्ते नैवा असङ्घातवर्षायुकेयो । यदि सङ्घातवर्षायुकेयो कम्मन्मिगप्पवक्कतियमणुस्सेहिंतो उववज्जति किं

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

अवक्कतियमणुस्सेहिंतो उ० किं कम्मन्मिग गप्पवक्कतियमणुस्सेहिंता उ० । जा नभजमनूथ्यो उपजै ता कम्मन्मिना गभजपचंद्रिय मनुष्यथो उपजै । अकम्म
भूमगगग्ग० मण० उ० अंतरदीवगगग्ग० मणु० उ० गोयमा । अकम्मन्मिना गभजमनूथ्यो उपजै अंतरदीपना मनुष्यथो उपजै हे गौतम । नो अकम्मन्म
गहिंतो णो अंतरदीवगेहिंता उ० । अकम्मन्मिना नहो अंतरदीपथो न उपजै । कम्मन्मिग गप्पवक्कतियमणुस्सेहिंता उ० । कम्मन्मिना गभजमनूथ्यो उपजै
जदकम्मन्मिग गग्ग० मण० उ० । जा कम्मन्मिना गभजमनूथ्यो उपजै । किं संखिज्जवासाउयकम्मन्मि० । तां संख्यातावर्ष आयुषथो उपजै । असंखिज्जवासा
उयकम्मन्मि० गोयमा । असंख्यातावर्ष आयुषथो उपजै हे गौतम । संखिज्जवासाउयकम्मन्मि० नो असंखिज्जवासाउयकम्मन्मि० । संख्यातावर्षायुथो उपजै असं
ख्यातावर्षायुषथो उपजै । जद संखिज्जवासाउयकम्मन्मिग गग्गवक्कतियमणुस्सेहिंता उ० । जा संख्यातावर्ष आयुषकम्मन्मिना गभजमनूथ्यो उपजै ।
किंपज्जतसंखिज्जवा० अपज्जतसंखिज्जवा० गो० । तां पर्याप्तासंख्यातावर्षायुषथो संख्याता अपर्याप्तावर्षथो उपजै हे गो० । पज्जतगसंखिज्जवासाउयकम्म

जांति ? गोयमा ! पञ्चतन्त्रसंख्येज्जावासाउयकम्मनूमिगप्पवक्कतियमणुस्सेहिंती उववजांति नो अपञ्चतन्त्रए
हिंती उववजांति । जइ पञ्चतन्त्रसंख्येज्जावासाउयकम्मनूमिगप्पवक्कतियमणुस्सेहिंती उववजांति किं सम्महि
ठीपञ्चतन्त्रसंख्येज्जावासाउयकम्मनूमिगप्पवक्कतियमणुस्सेहिंती उववजांति मिच्छदिठीपञ्चतन्त्रसंख्येज्जावासा
उएहिंती सम्मामिच्छदिठीपञ्चतन्त्रसंख्येज्जावासाउएहिंती उववजांति ? गोयमा ! सम्मदिठीपञ्चतन्त्रसंख्येज्जा
वासाउयकम्मनूमिगप्पवक्कतियमणुस्सेहिंतीवि मिच्छदिठीवासाउयकम्मनूमिगप्पवक्कतिएहिंतीवि नोस म्मा

पर्याप्तकेश्योऽपर्याप्तकेश्यश्चोत्पद्यन्ते ? गौतम ! पर्याप्तकसङ्घातवर्षायुष्कर्मभूमिगर्भं व्युत्क्रान्तिकमनुष्येण उत्पद्यन्ते नैवापर्याप्तकस्य उत्पद्यन्ते । यदि पर्याप्तकसङ्घातवर्षायुष्कर्मभूमिगर्भं व्युत्क्रान्तिकमनुष्यस्य उत्पद्यन्ते किं सम्यग्दृष्टिपर्याप्तकसङ्घातवर्षायुष्कर्मभूमिकस्य उत्पद्यन्ते उत मिथ्यादृष्टि पर्याप्तकसङ्घातवर्षायुष्कस्यः सम्यग्मिथ्यादृष्टिपर्याप्तकसङ्घातवर्षायुष्कस्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! सम्यग्दृष्टिपर्याप्तकसङ्घेयवर्षायुष्कर्मभूमिगर्भं व्युत्क्रान्तिकमनुष्येणोपि मिथ्यादृष्टिपर्याप्तकेश्योपि उत्पद्यन्ते नैव सम्यग्मिथ्यादृष्टिपर्याप्तकसङ्घातवर्षायुष्कर्मभूमिगर्भं व्युत्क्रान्तिकमनुष्येणोपि उत्पद्यन्ते ।

भू० । पर्याप्ता सख्याताकर्मभूमियो उपजै । तो अपज्जतसखेज्जवासाउयकम्भ० । अपर्याप्तासख्यातावर्षायुष कर्मभूमियो न उपजै । जइपज्जतसखेज्जवासाउयकम्भ०मगगभवक्कतियमणुरसेहितो च० । जो पर्याप्तासख्यातावर्षायुष कर्मभूमिना गभेजमनुष्यो उपजै । किंमदिहुपज्जतगसखेज्जवा० । तो सम्यग्दृष्टि पर्याप्ता सख्यातावर्षायुषयो उपजै । मिच्छदिहुपज्जतगसखेज्जवा० । सम्मादिहुपज्जतगसखेज्जवा० । गोयमा । मिथ्यादृष्टि पर्याप्तायो उपजै सम्यग्मिथ्यादृष्टिपर्याप्तासख्यातावर्षायुषयो हेगो० । सम्मादिहुपज्जतगसखेज्जवा० । मिच्छदिहुपज्जतगसखेज्जवा० । सम्यग्दृष्टिपिअउपजै मिथ्यादृष्टिपिअउपजै न उपजै । जो सम्मादिहुपज्जतगसखेज्जवा० । सम्यग्मिथ्यादृष्टिपिअउपजै न उपजै । जइसम्मादिहुपज्जतगसखेज्जवामाउयकम्भ०मगगभवक्कतियमणुरसेहितो च० । जो सम्यग्दृष्टि पर्याप्ता सख्यातावर्षायुषकर्मभूमिना गभेजमनुष्यो उपजै । किंसंयतसम्मादिहुपज्जतगसखेज्जवा० । तोसंयतसम्यग्दृष्टिपिअउपजै । असंयत

मिच्छादिष्ठीपञ्चतन्त्रेण हितो उच्यते ॥ यदि सम्मदिष्ठीपञ्चतन्त्रसंख्येयवासायकम् नूतिगण्यवृत्तियमणुस्मे
हितो उच्यते किं संजयसम्मदिष्ठीपञ्चतन्त्रेण हितो असंजयसम्मदिष्ठीपञ्चतन्त्रेण हितो संजयासंजयसम्मदिष्ठी
पञ्चतन्त्रसंख्येयवासायकम् उच्यते ? गोयमा ! त्रिहितोऽपि उच्यते । एवं जाय अमुगोऽपि एवं गविज्जादे
वापि नवरं संजयासंजया एते पणिसहेयवा । एवं जहेव गविज्जादेवा तहेव अणुत्तरोच्यते वापि नवरं
इमं नाण्यं संजयाचेव । यदि संजयसम्मदिष्ठीपञ्चतन्त्रसंख्येयवासायकम् नूतिगण्यवृत्तियमणुस्मे हितो

त्क्रान्तिकेऽप्युत्पद्यन्ते । यदि सम्यग्दृष्टिपर्याप्तकसङ्घातवर्षाण्युक्तकर्मजूमिकगर्जयुत्क्रान्तिकमनुष्येऽप्युत्पद्यन्ते किं संयतसम्यग्दृष्टिपर्याप्तकेऽप्यो
ऽसंयतसम्यग्दृष्टिपर्याप्तकेऽप्युत्पद्यन्ते ? संयतासंयतासम्यग्दृष्टिपर्याप्तकसङ्घातेऽप्युत्पद्यन्ते ? गौतम । त्रिजिरप्युत्पद्यन्ते । एवं यावदच्युतकल्पः, एवं
यैवेकदेवा अपि नवरं संयतासयता सते प्रतिषेधश्चित्तव्याः, एवं यथैव ग्रैवेकदेवा स्तर्षेवानुत्तरोपपातिकापि नवरं मिमं नानात्वं संयता
षैव यदि संयतसम्यग्दृष्टिपर्याप्तसंख्येयवर्षाण्युक्तकर्मजूमिकगर्जयुत्क्रान्तिकमनुष्येऽप्युत्पद्यन्ते किं प्रमत्तसंयतसम्यग्दृष्टिपर्याप्तसंख्येयवर्षाण्युक्तकर्मजूमिकगर्ज
युत्क्रान्तिकमनुष्येऽप्युत्पद्यन्ते ? प्रमत्तसंयतसम्यग्दृष्टिपर्याप्तसंख्येयवर्षाण्युक्तकर्मजूमिकगर्जयुत्क्रान्तिकमनुष्येऽप्युत्पद्यन्ते ? गौतम । अप्रमत्तसं

सम्प्रतिद्वौपञ्चसप्तसंख्यज्वा० संयतासंयतसम्प्रतिद्वौपञ्चसप्तसंख्यज्वा० गोवमा । असंयतसम्यग्दृष्टि पर्यायाथौ ऊपजे किंसंयतासंयतसम्यग्दृष्टिष्वौ ऊपजे उ०
हे गीतम । तौपहितावि उववर्जाति एव जाव अज्ञाकोकपो । तौनाह्नौ ऊपजे इम जावारमालगो आवक ऊपजे । एवंचेव मेविज्जगदेवाणवि णवर संयत
संयतेहिताविपडिसेही कायव्या । इमयेवेयकनाटेवता तिमहोज ए विशेष यतिमित्यादृष्टिनोप्रतिकरिवो यतिलिमित्या दृष्टिकै तोयेवेबकथोइपरि न ऊपजे
एवं जडेव मेविज्जगदेवा तेवेव अणुसरोववाडेयावि णवर इमे णाणत्तं सजयाचेवउ० । इम तिमहोज असंयतसंयतसम्यग्दृष्टिष्वौ कडिवो पिण ए विशेष
साधुचारिणिष्ठा उपजे । जइसंयतसम्प्रतिद्वौपञ्चसप्तसंख्यज्वासाउवकस्मभूमगभवकंतियमपुरसेहितो उ० । जा संयतसम्यग्दृष्टि पर्याया संख्यातावर्पायुषक

जानामपि प्रतिषेध आनतादिषु तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणामपि विजयादिषु मिथ्यादृष्टिमनुष्याणामपीति । गतं पञ्चमद्वार मिदानी षष्ठं द्वारमत्रिधि
त्सु राह-नेरडयाणं भते ! अणंतरं उवहृत्ता कहिं गच्छन्ति कहे उववज्जंती त्यादि ॥ पाठसिद्धं नवरमत्राप्येषः संक्षेपार्थः, नैरयिकाणां स्वजावा

उववज्जंति किं पमत्तसंजयसम्मदिठ्ठीपज्जत्तएहिंतो अप्पमत्तसंजएहिंतो उववज्जंति ? गोयमा ! अप्पमत्तसं
जएहिंतो उववज्जंति नो पमत्तसंजएहिंतो उववज्जंति । जदि अप्पमत्तसंजएहिंतो उववज्जंति किं इड्ढिपत्त
अप्पमत्तसंजएहिंतो अणिड्ढिपत्तअप्पमत्तसंजएहिंतो उववज्जंति ? गोयमा ! दोहिंतोवि उववज्जंति । दारं ५
नेरडयाणं जंते ! अणंतरं उवहृत्ता कहिं गच्छंति कहिं उववज्जंति किं नेरडएसु उववज्जंति तिरिस्सजो

यतस्म्यदृष्टिपर्याप्तकेज्य उत्पद्यन्ते नो प्रमत्तसंयतेज्य उत्पद्यन्ते । यदि अप्रमत्तसंयतेज्य उत्पद्यन्ते किमर्द्धिप्राप्ताप्रमत्तसंयतेज्यो ऽनर्द्धिप्राप्ताप्र
मत्तसंयतेज्य उत्पद्यन्ते ? गौतम ! द्वाज्यामप्युत्पद्यन्ते । द्वारम् ५ । नैरयिका जदन्त ! अनन्तरमुदुत्थं क्व गच्छन्ति कीत्पद्यन्ते किं नैरयिकेषू
त्पद्यन्ते तिर्यग्योनिकेषु मनुष्येषु देवेषूत्पद्यन्ते ? गौतम ! नो नैरयिकेषूत्पद्यन्ते तिर्यग्योनिकेषूत्पद्यन्ते मनुष्येषूत्पद्यन्ते नो देवेषूत्पद्यन्ते । य

मभूमिना गर्भजमनुष्यो ऊपजे । किं पमत्तसंयतसम्मदिठ्ठीपज्जत्तसंखिज्जवा० अप्रमत्तसंयतसम्मदिठ्ठीपज्जत्तसंखिज्जवा० पं० गोयमा । तो सुंपमादीसंयत
साधुसम्यग्दृष्टिथो ऊपजे अप्रमादीसंयतसम्यग्दृष्टिथो ऊपजे हेगौतम । अप्रमत्तसंयतसम्मदिठ्ठीपज्जत्तसंखि० । अप्रमत्तसाधु अनन्तरेऊपजे । नो पमत्तसंयत
सम्मदिठ्ठीपज्जत्तसंखि० । पिण प्रमादीसाधुथो न ऊपजे । जइ अप्रमत्तसंजएहिंतो० किं इड्ढिपत्तया अप्रमत्तसंजएहिंतो० । जो अप्रमादीसाधुचारिणी
थो ऊपजे तो ऋद्धिप्राप्ति आकर्मवीथि दि प्राप्ति अप्रमत्तथो ऊपजे । अणिड्ढिपत्त अप्रमत्तसंजएहिंतो० गोयमा । अनर्द्धिप्राप्ति अप्रमत्तसंयतथो ऊप
जे हे गौ० । दोहिंतोवि उववज्जंति दारं । बेथको ऊपजे एतले आगतिद्वार कच्छी ५ । नेरडयाणं भते अणंतरं उवहृत्ताकहिं गच्छन्ति कहिं उववज्जंति कि
नेरडएसु ७० । इवै गतिद्वार कहेके नारको हे भगवन् आंतराविना नौकलो किहां जाय किहां ऊपजे नारकोमांहि ऊपजे । कि तिरिस्सजोणिएसु०

टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

णिणसु मणुस्सेसु देवसु उववज्जांति ? गोयमा ! नो नेरइणसु उववज्जांति तिरिक्खजोणिणसु उववज्जांति म
णुस्सेसु उववज्जांति नो देवसु उववज्जांति । जदि तिरिक्खजोणिणसु उववज्जांति किं एगिंदिय जाव पंचिं
दियतिरिक्खजोणिणसु उववज्जांति ? गोयमा ! नो एगिंदिणसु जाव नो चउरिंदिणसु उववज्जांति । एवं जेहिं
तो उववानं जणिनं तेसु उव्वहणावि ज्ञाणियत्ता नवरं समुच्छिमेसु न उववज्जांति, एवं सव्वपुढवीसु ज्ञा
णियत्तं नवरं अहे सत्तमानं मणुस्सेसु न उववज्जांति । असुरकुमाराणं जंते ! अणंतरं उव्वट्ठिता कहिं ग

दि तिर्यग्योनिकेषूत्पद्यन्ते किमेकेन्द्रिय (प्रज्ञाति) यावत्पञ्चन्द्रियतिर्यग्योनिकेषूत्पद्यन्ते ? गौतम ! नो एकेन्द्रियेषु यावन्नोचतुरिन्द्रियेषूत्पद्य
न्ते एवं येन्य उपपातो जणितप्तेषूद्भूतनापि जणितव्या नवरं समुच्छिमेसु नोत्पद्यन्ते, एवं सर्वपृथिवीषु जणितव्यम् नवरमधस्सप्तमातोमनु
ष्येषु नोत्पद्यन्ते । असुरकुमारा जदन्त ! अनन्तरमुद्गत्य क्व गच्छन्ति कोत्पद्यन्ते किं नैरयिकेषूत्पद्यन्ते यावद्देवेषूत्पद्यन्ते ? गौतम ! नो नैरयि

मणुस्सेसु उ० देवसु उ० गोयमा । तिर्यचमांहि उपजे मनुष्यमांहि उपजे देवताथो उपजे हे गौतम । नो नेरइणसु उ० तिरिक्खजोणीणसु उ० मणुस्सेसु
उ० । नारकौमांहि न उपजे तिर्यचमांहि उपजे मनुष्यमांहि उपजे । यो देवसु उ० जइतिरिक्खजोणीणसु उ० । देवमांहिथो न उपजे जंति पंचिंदियतिरिक्ख
उपजे तो । किण्णेदियति० जाव पंचिंदियति० गोयमा । तो एकेन्द्रियमांहि उपजे कि जाव पंचेन्द्रियमांहि उपजे हे गौतम । नो नेरइणसु उ० तिरिक्खजोणीणसु उ०
रिंदियति० पंचिंदियति० । एकेन्द्रियमांहि न उपजे जालगे चौरिंदिय मांहि न उपजे पंचेन्द्रियतिर्यच । एवं जेहिं तो उववानं जणिनं तेसु उव्वहणावि
भा० । इम जेणै उपजिबो कहिंवी तिम चबिवानो वक्तव्यता कही । नवरं समुच्छिमेसु यो उववज्जाति एवं सत्तसुपुढवीसुभा० । उपरं अहस्सप्तमातोमनुष्ये
सुभा० उ० । ए विशेष समुच्छिमेतिर्यच मांहि नारकौमांहिनआवै इम सव्वलौपथिवीये जाणिवां ए विशेष हेवै सातमांना नारकौमानुषमाहिनावै तिर्यच
थाव । असुरकुमाराणं भंत अणंतरं उव्वट्ठिता कहिं गच्छन्ति कहिं उववज्जाति किं नेरइणसु उ० । असुरकुमारथो हे भगवन् चवाने किहां उपजे किहां नार

॥ मल ६

॥ अ० ॥

॥ भाषा ६

च्छंति कहिं उववज्जांति किं नेरइएसु उववज्जांति जाव देवेसु उववज्जांति ? गोयमा ! नो नेरइएसु तिरि
स्कजोणिएसु मणुस्सेसु उववज्जांति नो देवेसु उववज्जांति । जदि तिरिस्कजोणिएसु उववज्जांति किं एगिदि
एसु जाव पंचिंदियतिरिस्कजोणिएसु उववज्जांति ? गोयमा ! एगिंदियतिरिस्कजोणिएसु उववज्जांति नो वे
इंदिएसु जाव नो चतुरिंदिएसु पंचिंदियतिरिस्कजोणिएसु उववज्जांति । जदि एगिंदिएसु उववज्जांति किं
किं पुढवीकाइयएगिंदिएसु जाव वणस्सइकाइयएगिंदिएसु उववज्जांति ? गोयमा ! पुढवीकाइयएगिंदिए

केषु तिर्यग्योनिकेषु मनुष्येषु नो देवेषूपद्यन्ते । यदि तिर्यग्योनिकेषूपद्यन्ते किमेकेंद्रियेषु यवत्पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेषूपद्यन्ते ? गौतम !
एकेंद्रियतिर्यग्योनिकेषूपद्यन्ते नो हीन्द्रियेषु यावन्नो चतुरिन्द्रियेषु पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकेषूपद्यन्ते । यदि एकेंद्रियेषूपद्यन्ते किं पृथिवी
कायिकैकेंद्रियेषु यावद्वनस्पतिकायिकैकेंद्रियेषु उत्पद्यन्ते ? गौतम ! पृथिवीकायिकैकेंद्रियेष्वपि अष्कायिकैकेंद्रियेष्वपि उत्पद्यन्ते नो तजस्का

वीमांहि उपजे । जाव देवेसु च० गोयमा नोनेरइएसु च० तिरिस्कजोणिएसु मणुस्सेसु० णोदेवेसु च० । जाल्लगे देवताथो उपजे हेगौतम नारकीमे न उपजे
तिर्यचमे फर मनुष्यमांहि उपजे देवतामांहि न उपजे । जइ तिरिस्कजोणिएसु च० कि एगिंदियएसु जाव पंचेदिय तिरिस्कजोणिएसु च० गोयमा । जो
तिर्यचमे उपजेनो कोइ एकेद्रियमांहि जाल्लगे पंचेदियतिर्यचमांहि उपजे हे गौतम । एगेदियति० नावेदियति० जाव नो चउरेदियति० पंचिंदि
यति० । एकेद्रियथो उपजे पिण वेदियमे न उपजे जाव चौरिदियमे पिण नहो पंचेदियतिर्यचमांहि उपजे । जइ एगिंदियति० तइ किं पुढवीकाइए
गिंदियति० । जो एकेद्रियमांहि उपजे तो पृथिवीकायमेकि एकेद्रियथो उपजे । जाव वणस्सइकाइयएगिंदियति० गोयमा । जाव वनस्पतिकायमे उप
जे हे गौतम । पुढवीकाइयएगिं० वाउकाइयएगिं० नोतेउकाइयएगिं० । पृथिवीकायथो उपजे अष्कायथो उपजे पिण तेजकायथो न उपजे । नो
वाउकायएगिं० वणस्सइकायएगिंदियति० । वाउकायथो न उपजे वनस्पतिकायथो उपजे । जइपुढवीकाइयएगिंदियति० किं सुहुपुढवीकाइयएगिं०

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

सुवि आउकाइमएगिदिहसुवि उववज्जंति नो तेउकाइएसु नो वाउकाइएसु वणस्सइकाइएसु उववज्जंति
गोयमा ! नो सुउमपुठवीकाइएसु अपज्जसययादरपुठवीकाइएसु उववज्जंति । जइ बादरपुठवीकाइएसु
किं पज्जसगवादरपुठवीकाइएसु अपज्जसययादरपुठवीकाइएसु उववज्जंति ? गोयमा ! पज्जसएसु उवव
ज्जंति नो अपज्जसएसु एवं आउवणस्सइसु जाणियहं, पंचिंदियतिरिक्कजोणियमणुस्सेसु य जहा नेर
इयाणं उव्वहणा समुच्छिमवज्जा तहा जाणियह्वा । एवं जाव थणियकुमारा । पुठवीकाइयाणं जंते !

यिकेषु नो वायुकायिकेषु वनस्पतिकायिकेषूपपद्यन्ते । यदि पृथिवीकायिकेष्वेन्द्रियेषु उत्पद्यन्ते किं सूक्ष्मपृथिवीकायिकेषूपपद्यन्ते वादरपृथि
वीकायिकेषूपपद्यन्ते ? गौतम । सूक्ष्मपृथिवीकायिकेषु वादरपृथिवीकायिकेषूपपद्यन्ते । यदि बादरपृथिवीकायिकेषु किं पर्याप्तकवादरपृथिवी
कायिकेषुपर्याप्तकवादरपृथिवीकायिकेषूपपद्यन्ते ? गौतम । पर्याप्तकूपपद्यन्ते मां उपर्याप्तकेषु । एवमव्वनस्पतीषु जणितव्यम् । पञ्चेन्द्रियतिर्य
ग्योनिकेषु मनुष्येषु य वणा नेरयिकावामुद्धर्तना समुच्छिमवज्जा तथा जणितव्या, एवं यावत्स्तनितकुमाराः । पृथिवीकायिका जदन्त । अत्र

वायरपुठवीकाइएसु गिं गोयमा । जो पृथिवीकावमांइ उपजे तो सूक्ष्मपृथिवीकायथो उपजे बादरपृथिवीकायथो उपजे हे गोतम । वायरपुठवीकाइ
एसुगिदियतिं नो सुउमपुठवीकाइएसुगिं । वादरपृथिवीकायथो उपजे सूक्ष्मपृथिवीकायथो उपजे । जइ बादरपुठवीकाइएसुउ० । जोवादरपृथिवीकाय
थो उपजे । तइकिं पज्जसगवादरपुठवीकाइएसुउ० अपज्जसगवादरपुठवी गोयमा । तो पर्याप्तावादरपृथिवीकायथो उपजे अपर्याप्तावादरपृथिवीका
य उपजे हे गोतम । पज्जसगवादरपुठ० नो अपज्जसगवायरपुठ० एवं आउवणस्सइसुविमा० । पर्याप्तावादरपृथिवी पिण अपर्याप्ताथो न उपजे इम अ
पकाय वनस्पतियो । पंचिंदियतिरिक्कजोणियमणुस्सेसु जहा नेरइयाणं उव्वहणा समुच्छिमवज्जाभणिया तहा भा० । पंचेन्द्रिय त्रियंथथो जोणियाने मनु
ष्यमांइ जिम नारकोनो जइसंता समुच्छिमवज्जांने कहिवा । एवं जाव थणियकुमारा पुठवीकाइयाणं भंते अणंतर उव्वहिता कहिं गच्छतिकहिं उ०

॥ अथा ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

अणंतरं उद्बहिता कहिं गच्छन्ति कहिं उववज्जन्ति किं नेरइएसु जाव देवेसु उववज्जन्ति ? गोयमा ! नो नेरइएसु उववज्जन्ति तिरिक्खजोणिएसु मणुस्सेसु उववज्जन्ति, नोदेवेसु उववज्जन्ति । एवं जहा एतेसिंचेव उववाउ तहा उद्बहणावि देववज्जा ज्ञाणियह्मा । एवं आउवणस्सइवेइदियतेइदियचउरिंदियावि । एवं तेउवाऊवि नवरं मणुस्सवज्जेसु उववज्जन्ति । पंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं जन्ते ! अणंतरं उद्बहिता कहिं गच्छन्ति कहिं उववज्जन्ति ? गोयमा ! नेरइएसु उववज्जन्ति जाव देवेसु उववज्जन्ति, जइ नेरइएसु उववज्जन्ति किं रयणप्पजापुढवीनेरइएसु उववज्जन्ति जाव अहे सत्तमापुढवीनेरइएसु उववज्जन्ति ? गोयमा !

नतरमुदृत्य क्व गच्छन्ति क्वोत्पद्यन्ते किं नैरयिकेषु यावद्देवेषु ? गौतम ! नो नैरयिकेषूत्पद्यन्ते तिर्यग्योनिकेषु मनुष्येषु उत्पद्यन्ते नो देवेषु उत्पद्यन्ते एवं यथा एतेषां चैवोपपातस्तथोदत्तनापि देववज्जा ज्ञातव्या, एवमव्वनस्पतिद्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रिया अपि । एवं तेजोवा य्वपि नवरं मनुष्यवर्जेषु उत्पद्यन्ते । पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिका जदन्त । अनन्तरमुदृत्य क्व गच्छन्ति क्वोत्पद्यन्ते ? गौतम ! नैरयिकेषूत्पद्यन्ते यावद्देवेषूत्पद्यन्ते । यदि नैरयिकेषूत्पद्यन्ते किं रत्तप्रजापृथिवीनैरयिकेषूत्पद्यन्ते यावदधःसत्तमापृथिवीनैरयिकेषु उत्पद्यन्ते ? गौतम ! रत्तप्रजापृ

गोयमा । इमं जालगै स्तनितकुमार पृथिवीकायना जाव पृथिवीथौ नौसरिया किहां जाय हे गौतम । नेरइएसु उ० तिरिक्खजोणीएसु उ० मणुस्सेसु उ० नारकौमे तिर्यंचमे उपजे किं मनुष्यमांहि उपजे । नोदेवेसु उ० एवं जहा एतेसिंचेव उववाओ तहा उद्बहणावि देववज्जाभा० । देवथौ न उपजे इमं जिम उपजथी कद्धी तिम उदत्तना पिण कइवी । एवं आवणस्सइवेइदिया तेइदिय चौरिंदियावि एवं तेजवाऊवि नवरं मणुस्सवज्जमु उ० । इमं अकायवनस्पतिकाय वेदिय तेदिय चौरिंदिय कइवा इमं तेउवाउ ण विशेष मनुष्यथौ वर्जिने । पंचेन्द्रियतिरिक्खजोणियाणं भते अणंतरं उद्बहिता कहिं गच्छन्ति कहिं उ० गोयमा । पंचेन्द्रियतिर्यंच हे भगवन् अनन्तरं चवीने किहां उपजे जाय गौतम । नेरइएसु उ० जाव देवेसु उ० जइ नेरइएसु उ०

रयणप्यज्ञापुढवीनेरडएसु उववज्जाति जाव अहेसत्तमपुढवीनेरडवसु उववज्जाति । जइ तिरिक्खजोणिएसु उववज्जाति किं एगिंदिएसु जाव पंचिंदिएसु ? गोयमा ! एगिंदिएसुवि उववज्जाति जाव पंचिंदिएसुवि उववज्जाति । एवं जहा तेसिंचेव उववाउ उववज्जाति जाणियहा तहेव नवरं असंखेज्जासाउएसुवि एते उववज्जाति । किं सम्मुखिममणुस्सेसु उववज्जाति मणुस्सेसु उ० गल्लवज्जातियमणुस्सेसु उववज्जाति ? गो० ! दोहितोवि

थिवीनैरयिकेषूप्युत्पद्यन्ते यावदधस्सममापृथिवीनैरयिकेषूप्युत्पद्यन्ते । यदि तिर्यग्योनिकेषूप्युत्पद्यन्ते किमेकेन्द्रियेषु यावत्पञ्चेन्द्रियेषु ? गौतम ! एकैन्द्रियेषूप्युत्पद्यन्ते यावत्पञ्चेन्द्रियेषूप्युत्पद्यन्ते एवं यथा तेषाञ्चैवोपपात उद्वर्तनापि तथैव जणितव्या नवरमसङ्केयवर्षायुष्येते उत्पद्यन्ते । यदि मनुष्येषूप्युत्पद्यन्ते किं सम्मुखिममणुष्येषूप्युत्पद्यन्ते गर्ज्युत्क्रान्तिकमणुष्येषूप्युत्पद्यन्ते ? गौ० । द्वयोरप्येवं यथोपपातस्तथो द्वर्तनापि जणितव्या

तइ किं रयणप्यज्ञापुढवीनेरडएसु उ० । नारकोमाहि उपजे जाव देवतामाहि पिण जो नारकोमे उपजे ता रत्तमभापृथिवीने उपजे । जाव अहेसत्तमा पुढवीने० गोयमा । जालगे सातमौनरक्तांइ उपजे हे गौतम । रयणप्यज्ञापुढवीने० जाव अहेसत्तमापुढवीने० । रत्तमभापृथिवीथी उपजे जालगे सातमौनरक्तांइ । जइ तिरिक्खजोणिएसु उ० तइ किं एगिंदियति० जाव पंचिंदियति० गोयमा । जो तिर्यचमाहि उपजे ता एकैद्रियतिर्यचमाहि उपजे जालगे पंचेद्रियथी उपजे हे गौतम । एगिंदियति० जाव पंचेद्रियति० एवं जहा एगसिंचेव उववाओ भणियो । एकैद्रियथी उपजे इम जिम एहनी उपजवो कट्ठा । तहा उववज्जाति भा० नवरं असंखेज्जासाउएसुवि एते उ० । तिम उद्वर्तना पिण कट्ठा ए विषय असंख्यातावर्ष आउषथी उपजे । जइ मणुस्सेसु उ० तइ किं सम्मुखिममणुस्सेसु उ० गल्लवज्जातियमणुस्सेसु उ० गोयमा । जो मनुष्यथी उपजे ता सम्मुखिममनुष्यथी उपजे गर्भजमनुष्यथी उपजे हे गौतम । दोसुविउ० एवं जहा उववाओ भणियो तहेव उववज्जाति भा० नवरं । दोयांझंती उपजे इम जिम उपपात कट्ठा तिम उद्वर्तना कट्ठावो ए विशेष । अकम्मभूमिग अंतरदौवग असंखेज्जासाउएसुवि एते उववज्जाति भाणियव्वं । अकम्मभूमिनामनुष्यतिर्यचमाहि उपजे अंतरदौपना मनुष्यतिर्यचमा

एवं जहा उववाले ज्ञाणिष्ठं तथा उद्धृष्टावि ज्ञाणिष्ठं नवरं अकम्भजूमिगच्छन्तरदीवगच्छसंखेज्जावासाउएसु
वि एते उववज्जातिहि ज्ञाणिष्ठं, यदि देवेषु उववज्जाति किं जवणवईसु उववज्जाति जाव किं वेमाणिएसु
उववज्जाति? गोयमा ! सखेसु देवेषु चैव उववज्जाति । यदि जवणवईसु किं असुरकुमारसु जाव अणियकुमा
रेसु उववज्जाति ? गोयमा ! सखेसु चैव उववज्जाति, एवं वाणमंतरजोडसियवेमाणिएसु निरंतरं उववज्जा
ति जाव सहस्सारीकप्पोत्ति । मणुस्साणं जंते ! अणंतरं उद्धृष्टा कहिं गच्छन्ति कहिं उववज्जाति नेरडए

नवरमकमंजूमिकान्तरहीपकासंखेयवर्षायुक्केषु एत उत्पद्यन्ते इति ज्ञातव्यम् । यदि देवेषूपद्यन्ते किं जवनपतिषूपद्यन्ते याव त्किं वे
मानिकेषूपद्यन्ते ? गीतम ! सर्वेषु चैवोत्पद्यन्ते, यदि जवनपतिषूपद्यन्ते किमसुरकुमारेषु यावत्स्तनितकुमारेषूपद्यन्ते ? गीतम ! सर्वेषु
चैवोत्पद्यन्ते । एवं वाणमन्तरज्योतिष्कवेमानिकेषु निरन्तरमुत्पद्यन्ते यावत्सहस्रारः कल्प इति । मनुष्या जदन्ते ! अनन्तरमुत्पद्यन्ते किं गच्छ
न्ति कोत्पद्यन्ते किं नेरयिकेषु यावद्देवेषूपद्यन्ते ? गीतम ! नेरयिकेषुपि यावद्देवेषूपद्यन्ते, एवं निरन्तरं सर्वेषु स्थानेषु उत्पद्यन्ते ।

हि असंख्यातावर्षायुषमां हि जपजे इम सखे कहवी । जइ देवेषु उववज्जाति तइ किं भवणवासो देवेषु उ० । जा तिर्येवदेवतामं जपजे इम सखे कहवी ।
हि जपजे । जाव किं वेमाणीयदेवेषु उ० गोयमा । जाल्लो वेमानिकमां हि जपजे हे गीतम । सखेसु चैव उ० जइ भवणवासो उ० । सखे जपजे ज
वनपतिषो जपजे । तइ किं असुरकुमारसु उ० जाव अणियकुमारसु उ० गोयमा । ती असुरकुमारयो जपजे जाव स्तनितकुमारयो जपजे हे गीतम ।
सखेसु चैव उ० एवं वाणमन्तरजोडसियवेमाणीएसु निरन्तरं उववज्जाति जाव सहस्सारीकप्पोत्ति । सखे जपजे इम वाणमन्तरजोडसियवेमानिकेषु निर
न्तरं उववज्जाति कहवी जाल्लो सहस्सारीकप्पोत्ति । मणुस्साणं भते अणन्तरं उववज्जाति कहिं गच्छन्ति कहि उ० । मनुष्ये हे भगवन् अन्तरं लोकखे किहां
जाव किहां जपजे । किनेररेसु उ० जाव किं देवेषु उ० गोयमा । मारकीमां हि जपजे जाव भवनपतिषो जपजे हे गीतम । नेरडएसु वि उ० जाव देव

॥ पृष्ठ ६

॥ पृष्ठ ६

॥ पृष्ठ ६

सु उववज्जांति जाव देवेषु उववज्जांति ? गोयमा ! नेरडएसुवि उववज्जांति जाव देवेषुवि उववज्जांति , एवं निरंतरं सव्वेषु ठाणेषु पुच्छा , गोयमा ! सव्वेषु ठाणेषु उववज्जांति न कहंवि पडित्तहो कायहो । जाव सव्वसिद्धदेवेषुवि उववज्जांति अत्येगइया सिज्जांति वुज्जांति मुच्चंति परिनिवायंति सव्वदुरकाणमंतं करंति , बाणमंतरजोइसियवेमाणियसोहम्मीसाणाय जहा असुरकुमारा नवरं जोइसियाणय वेमाणियाण य चयंतीति अजिलावो कायहो । सणकुमारदेवाणं पुच्छा , गोयमा ! जहा असुरकुमारा नवरं एगिंदिए

सर्वेषु स्थानेषूपपद्यन्ते न क्वापि प्रतिषेधः कर्तव्यो यावत्सर्वार्थसिद्धदेवेष्वपि उत्पद्यन्ते , एके केचन सिञ्चन्ति बुञ्चन्ति मुच्यन्ते परिनिर्वान्ति सर्वदुःखानामन्तं कुर्वन्ति । वानव्यन्तरज्योतिष्कवैमानिकसौधमंश्चानाश्च यथा असुरकुमारा नवरं ज्योतिष्कानाञ्च वैमानिकानाञ्च व्यवन्त इत्यजिलापः कर्तव्यः । सनत्कुमारदेवानां पृच्छा , गीतम ! यथा असुरकुमारा नवरमेकेन्द्रियेषु नोपपद्यन्ते , एवं यावत्सहस्रारकदेवाः ,

सुवि ८० एवं निरंतरं सव्वेषु ठाणेषु पुच्छा गोयमा । नारकीमांहि उपजे जालगै देवताथो उपजे इम निरंतर सव्वलै ठिकाणै पूछै हे गीतम । सव्वेषु ठाणेषु उपजे अकहिंवि पडित्तहो कायहो । सव्वेषु ठाणै उपजे कांइ गतिने प्रतिषेध न करिवो । जाव सव्वसिद्धदेवेषुवि ८० । जाव सर्वार्थसिद्धचौवोसे दंडकैथो उपजे । अत्येगइया सिञ्जितबुञ्जितमुच्चंति परिनिवायंति सव्वदुःखाणमंतं करेति । केतबामनुयथी सोभो वुडपामे कर्मथो मूकाये सर्वार्थसिद्धपरि निर्वाण मोचसुखपामे सर्वं संसारना दुःखथो अंतकरे इतखे मोच बाजे । बाणमंतरजोइसियवेमाणियसोहम्मीसाणाय । हिवै बाणव्यन्तर जोतिषी वैमानिक की धर्म ईशान । एते जहा असुरकुमारा नवरं जोइसियाणं वेमाणियाणं चयंति अजिलावो कायहो । ए जिम असुरकुमारनो वक्तव्यता कहो तिम जां णिवो णिण ए विशेष जोतिषी वैमानिकनो वक्तव्यता तिहां मुखेकरो आलावी पाठ कहिवो । सणकुमारदेवाणं पृच्छा गोयमा । हिवै सनत्कुमारनां प्रश्न उत्तर हे गीतम । जहा असुरकुमारा नवरं एगिंदिए सुथो ८० । जिम असुरकुमार तिम णिण ए विशेष एकेन्द्रियमांहि न उपजे सौधमं ईशानना

। प्रश्न ।

। प० ।

। भाषा ।

सु न उववज्जति, एवं जाव सहस्सारगदेवा । आणय जाव अणुत्तरोववाइया एवंचेव नवरं नो तिरिक्कजो
णिएसु उववज्जति, मणुस्सेसु पज्जत्तगसंखेज्जवासाउयकम्मभूमिगगप्पवक्कतियमणुस्सेसु उववज्जति । दारं ६ ।
नेरइयाणं जंते ! कइयाजागावसेसाउया परज्जावियाउयं पकरंति एवं असुरकुमारवि जाव थणियकुमारावि
पुढवीकाइयाणं जंते ! कइयाजागावसेसाउया परज्जावियाउयं पकरंति ? गोयमा ! पुढवीकाइया दुविहा
पन्नत्ता तंजहा—सोवक्कमाउया य निरुवक्कमाउया य तत्थणं जेत निरुवक्कमाउया ते नियमा तिजागावसे

आनत (प्रवृत्ति) यावदनुत्तरोपपातिका एवं चैव नवरं नो तिर्यग्योनिकषूत्पद्यन्ते मनुष्येषु पर्याप्तकसंख्येयवर्षाण्युःकर्मभूमिगर्ज्युत्क्रान्तिक
मनुष्येषूत्पद्यन्ते । दारं । ६ । नेरयिका जदन्त ! कतिजागावशेषायुक्ताः पारजाविकायुः प्रकुर्वन्ति ? गौतम ! नियमात्पञ्चमासावशेषायुक्ताः
पारजाविकायुक्तां प्रकुर्वन्ति । एवं असुरकुमारा अपि यावत्स्तनितकुमाराः । पृथिवीकायिका जदन्त ! कतिजागावशेषायुक्ताः पारजाविकमायुः
प्रकुर्वन्ति ? गौतम ! पृथिवीकायिका द्विविधाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा—सोपक्रमायुक्ताश्च निरुपक्रमायुक्ताश्च । तत्र ये निरुपक्रमायुक्तास्ते नियमाच्च

उपज्जे । एवं जाव सहस्सारगदेवा आणय जाव अणुत्तरोववाइया देवावि एवंचेव नवरं नो तिरिक्कजोणीएसु ७० । इम सहस्सारल्लगे कहिंवा आनतल्ल
जाल्लगे अनुत्तरविमानना तेहने पिण तेहिज ए विशेष पंचेद्वियतिथिं चमांहि न उपज्जे । मणुस्सेसु पज्जत्तगसंखिज्जवासाउयकम्मभूमिगगप्पवक्कतियेसु दारं ।
मनुष्यपर्याप्त संख्यातावर्षेणा आऊषाना कर्मभूमिना गर्भजमनुष्यमांहि उपज्जे ए आगतिहार कल्ली ६ । नेरइयाणं भंते कतिभागावसेसाउयं परभवा
उपकरेति गोयमा । हिंवे आऊषाने केतले भागे आवताभवनो आऊषो बांधे ते दार कहैके नारकीरो हे भगवन् केतलो भाग आऊषायाकतां आवता भव
आऊ बांधे हे गौतम । नियमात्पञ्चमासावसेसाउयं परभवाउयं प० । निखेक्कमास थाकतां हुवे तिवारे दूजा भवनो आऊषो बांधे । एवं असुरकुमारावि
जाव थणियकुमारा पुढवीकाइयाणं भंते कतिभागावसेसाउयं परभवाउयं प० गोयमा । इम असुरकुमार जाल्लगे स्तनितकुमार पृथिवीकायने हे भगव

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

दुहृत्तानां गर्जजसंख्येयवर्षायुक्तित्येकपञ्चद्विधमनुष्येषूत्पादः अथः सप्तमपृथिवीनारकाणां गर्भजसङ्ख्येयवर्षायुक्तित्येकपञ्चद्विधेष्वेव असुरकुमारादिज
वानव्यन्तरज्योतिष्कसीधर्मज्ञानदेवानां वादरपयोमपृथिव्यपवनस्पतिगर्जजसङ्ख्येयवर्षायुक्तित्येकपञ्चद्विधमनुष्येषु पृथिव्यपवनस्पतिद्वित्रिचतुरिन्द्रि
यणां तिर्यग्गतो मनुष्यगतौ च तेजोवायूनां तिर्यग्गतावेव तिर्यग्पञ्चन्द्रियाणां नारकतियेकमनुष्यदेवगतिषु नवर वैमानिकेषु सहस्रारपर्यन्तेषु
मनुष्याणां सर्वेष्वपि स्थानेषु सनत्कुमारादिदेवानां सहस्रारदेवपयन्तानां गर्जजसङ्ख्येयवर्षायुक्तित्येकपञ्चद्विधमनुष्येषु आनतादिदेवतानां गर्जजसङ्ख्ये
यवर्षायुक्तमनुष्येष्वेवेति । गतं षष्ठं द्वार मिदानी सप्तमं द्वारं । तस्य चायमजिसम्बन्ध येषां-जीवानां नारकादिषु गतिषु धिविध उपपातो वर्णितः

साउया परन्तवियाउयं पकरंति तत्यणं जेतं सोवक्कमाउया ते सिय तिन्नागावसेसाउया परन्तवियाउयं प
करंति सिय तिन्नागतिन्नागाउया परन्तवियाउयं पकरंति सिय तिन्नागतिन्नागतिन्नागावसेसाउया परन्तवि

जगावशेषायुक्ताः पारजाविकायुक्तं प्रकुर्वन्ति, तत्र ये सोपक्रमायुक्तास्ते स्यान्निन्नागावशेषायुक्ताः पारजाविकायुक्तं प्रकुर्वन्ति स्यान्निन्नागति
जगावशेषायुक्ताः पारजाविकायुक्तं प्रकुर्वन्ति स्यान्निन्नागतिन्नागतिन्नागावशेषायुक्ताः पारजाविकमायुः प्रकुर्वन्ति । अत्रेजोवायुवनस्पतिका

न कनकाभाग आउवाकतां बोजाभवनां आयुषो बांधे इ गौतम । पटवौकाइयाद्विहापंतं सोवक्कमाउयावनिस्वक्कमाउयाव । पृथिवौकाइयानां दाय
भेदकै तेकडां सोपक्रम आऊषानाधणो १ । निरुपक्रम आऊषानाधणो २ । तत्यणजतेनिस्वक्कमाउयातेषु नियमातिभागावसेसाउयपकरंति । तिहां नि
रुपक्रम आऊषानाधणो ते निधै तीजोभागथाकतां आऊषा बांधे किम २२ हजारवर्ष आयुषानां धणो आपणा भवने तीजोभागे परलोकनां आऊषा
बांधे तेहना उरुक्कथो ७२३३ सातहजारतौनसे ततौमवर्ष ४ मास एतलेक ले आऊषा आगलाभवनां बांध । तत्यणं जेतसोवक्कमाउयातेण सियतिभा
गासमाउयं परमवाउयपं । तिहां तेसोपक्रमा आऊषानाधणो ते कोइतौजोभाग थाकतां आऊषा बांधे । सियतिभागावसेसाउयं परमवाउयपं । सि
यतिभागतिभागतिभागावसेसाउयं परमवाउयपं इमहो । कोइजोव त्रिणभाग एतलेयंम भागथाकतां परभवनां आउवांधे कोइवलौ नवमात्रिभाग २

॥ टी०

॥ म०

॥ अ०

॥ भाषा

याउयं पकरंति । आउतेउवाउवमस्सइकाडयाणं वेडुंदियनेइंदियचउरिंदियाणवि एवंचेव पंचिंदियतिरिक्क
जोणियाणं जेत ! कडुजागावसेसाउया परजविआउयं पकरति ? गोयमा ! पंचिंदियतिरिक्कजोणिया दुवि
हा पन्नहा तजहा—संखेज्जासाउय असंखेज्जासाउय । तत्यणं जेत असंखेज्जासाउया ते नियमाच्छ
मासावसेसाउया परजविआउयं पकरंति तत्यणं जेत संखिज्जासाउया ते दुविहा पन्नहा सोपक्कमाउयाय
निरुक्कमाउयाय । तत्यणं जेत निरुक्कमा ते नियमा तिजागावसेसाउया परजविआउयं पकरंति । तत्यणं

पिक्कानां द्विन्दियतीन्द्रियचउरिन्दियाणामपि एवं चेव । पंचेन्द्रियतिर्यग्योनिका जेत ! कतिजागावसेसाउया पारजाविकायुक्कं प्रकुर्वन्ति ?
गौतम ! पंचेन्द्रियतिर्यग्योनिका द्विविधाः प्रज्झास्तद्वया—संख्येयवर्षायुक्का आसंख्येयवर्षायुक्काश्च । तत्र ये असंख्येयवर्षायुक्का स्ते नियमात्प
रमासावसेसाउया पारजाविकमायुः प्रकुर्वन्ति । तत्र ये संख्येयवर्षायुक्का स्ते द्विविधाः प्रज्झा स्तद्वया—सोपक्कमायुक्काश्च निरुपक्कमायुक्काश्च ।
तत्र ये निरुपक्कमायुक्कास्ते नियमात्तिजागावसेसाउया पारजाविकमायुः प्रकुर्वन्ति । तत्र ये सोपक्कमायुक्कास्ते स्यात्तिजागावसेसाउया पार

करतां २७ मैमागे परभवना आऊषो बाधे इमहो । आउतउवाउवमस्सइकाडयाणवि वेडुंदिय तेइंदियाण चउरिंदियाणवि । अप्तज्जायु वनसतिन
कडिवो वेडुंदिय तेइंदिय चउरिंदिय पिण । एवंचेव पंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं भते कतिजागावसेसाउय परभवाउयपकरंति गोयमा । इमहोज जाणिया
द्विं पंचे द्रियतिर्यच योनिया कतलोभाग आऊषो बाधे हे गौतम । पंचिंदियतिरिक्कजोणियादुविहा पं तं संखिज्जासाउयाय असंखिज्जासाउयाय ।
पंचेन्द्रियतिर्यचना दांयभेदो तेहैहे—संख्यातावर्षना आऊषाणाधणो असंख्यातावर्षनाधणो । तत्यणं जेत असंखिज्जासाउया । तिहां ज असंख्याताउप आयु
पना धणो । तेषं नियमाच्छमासावसेसाउय परभवाउयं प० । ते निश्चेकरो कूमामयांजतां आऊषेतिवारै बोजाभवना आयुः बाधे । तत्यणं जेत संखि
ज्जासाउयातेदुविहा प तजहा । तिहां संख्यातावर्षना आऊषाणाधणो तेहना दांयभेद तेहैहे । सोपक्कमाउयानिरुक्कमाउय तत्यणं जेत निरुक्कमा

ते जीवैः पूर्वजवत्त्वं वर्तमानै र्वायुबद्धः ततः पश्चादुपपातो ऽन्यथोपपातायोगात्' तत्र कियति पूर्वजवायुषि श्रेये पारजाविक्रमायुबद्धमिति संशयः

जते सौवर्कमाउया तेणं सिय तिजागावसेसा परजवियाउयं पकरति सिय तिजागतिजागे परजवियाउयं पकरति । सिय तिजागतिजागतिजागावसेसाउया परजवियाउयं पकरति । एवं मणुस्मावि वाणमंतरजोड सियवेमाणिया जहा नेरडया । कडविहेणं जंत ! आउयबंधं पस्यते ? गोयमा ! ठविहे आउयबंधं पस्यते जातिनाम निहत्ताउए गतिनामनिहत्ताउए ठितीनामनिहत्ताउए उगाहणानामनिहत्ताउए पदेसनमनिहत्ताउ

जाविक्रमायुः प्रकुर्वन्ति, स्यात्त्रिजागत्रिजागे पारजाविक्रमायुः प्रकुर्वन्ति, स्यात्त्रिजाग २ त्रिजागावशेषायुकाः पारजाविक्रमायुः प्रकुर्वन्ति । एवं मनुष्या अपि । वानव्यन्तरश्चोतिक्वैमानिका यथा नैरयिकाः । कतिविधो जदन्त । आयुर्वस्यः प्रज्ञप्तः ? गौतम ! षड्विधः प्रज्ञप्तस्तथा-जातिनामनिधत्तायुर्गतिनामनिधत्तायुः स्थितिनामनिधत्तायुर्वगाहनानामनिधत्तायुः प्रदेशनामनिधत्तायुर्गुणावनामनिधत्तायुः ६ । नैरयिकाणां जदन्त ! कतिविध आयुर्वस्यः प्रज्ञप्तः ? गौतम ! षड्विधः प्रज्ञप्तस्तथा-जातिनामनिधत्तायुर्गतिनामनिधत्तायुः स्थितिनामनिधत्तायुर्व

उया । सोपक्रम आयुधाना धर्षो निरुपक्रम आयुधाना धर्षो ज तिहां निरुपक्रमना धर्षो । तेषं निवमातिभागावसेसाउय परमपाउय प० । निश्चैत्रि भाग आजधोथाकै तिवारे बीजाभवना आजधोवांधे पूर्वकोडिना आयुः धर्षोने २२३३३३३ एतत्पूर्व अने २३ कोडिना प १२ कोडिमहस एतलो पूर्व उपरि एतकोकालरहता आवता भवना आजधो बांधे । तत्पश्च जते सौवर्कमाउया तेणं सियतिभागविससाउय परमपाउय प० । तिहां जे सोपक्रम आयुधाना धर्षो ते कोईजोव जे तीजाभागाथाकै आवताभवना आजधो बांधे । सियतिभागतिभागावसेसाउय परमपाउय प० सियतिभाग २ तिभागावसे साउयं परमपाउय प० । कोईनवमांभाग थाकतांशकांको कोईजोवसतावोसमां भागाथाकै आवताभवना आजधो बांधे । एवं मणुस्मावि वाणमंतर जोवसियवेमाणिया जहां नेरडयहार । इम तियेवनोपरे मनुष्यतापण कडिवो वानव्यन्तर १६ जोतिधो ५ वैमानिक ६२ प्रत्यना जिम मारकौनोपरे कडि

॥ टीका ॥

॥ म० ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

ए अणुजावनामनिहत्ताउए । नेरडयाणं जंते ! कडविहे आउयबंधे पससत्ते ? गोयमा ! ढविहे आउयबंधे प
ससत्ते जातिनामनिहत्ताउए गतिनामनिहत्ताउए ठितीनामनिहत्ताउए उगाहणानामनिहत्ताउए पदेसनामनिह
त्ताउए अणुजावनामनिहत्ताउए । एवं जाव वेमाणियाणं । जीवाणं जंते ! जातिनामनिहत्ताउयं कतिहिं
आगरिसेहिं पकरंति ? गोयमा ! जहन्नेण एक्केणवा दोहिंवा तिहिंवा उक्कोसेण अछहिं । नेरडयाणं जंते !

गाहणानामनिधत्तायुः प्रदेशनामनिधत्तायुरनुजावनामनिधत्तायुरेवं यावद्वैमानिकानाम् । जीवा जदन्त ! जातिनामनिधत्तायुष्म कतिजिराक
र्षैः प्रकुवंन्ति ? गौतम ! जघन्यत एकेन वा द्वाभ्यां वा त्रिजिवां, उत्कर्षतीष्टजिः । नैरयिका जदन्त ! जातिनामनिधत्तायुष्म कतिजिराकर्षैः

वा ७ । कतिविहेष भते आउयबंध प गोयमा । हिवै कतल भदे हे भगवन् आयुषानो बंधकरै ते कहै हे गौतम । कविहे आयुयबंधे प तजहा । कमेद
आयुषानो बंधकत्तां त कहै । जातिनामनिहत्ताउए १ । जातिनाम पृथ्यादि पकप्रकृति नामकर्मनो तेहनी धरिवालोनधत्ताउनिषेके अकर्मपुडलना
नाममोचभवनाथरचनोने जातिनामनिहत्तायु १ । गतिनामनिहत्ताउए २ । गतिनाम नारकौतिर्यच देवतामनुष्य ए ४ प्रकृतिनामकर्मनो तेहने आयुषा
नो धरिवो ते गतिनाम निहत्तायु २ । ठितीनामनिहत्तायु ३ । स्थितिनामनो आयुर्कर्मनो धरिवो भागविवो स्थितिनामनिहत्तायु ३ । वागाहणाना
मनिहत्ताउए । अवगाहना औदारिकादि शरीरनामकर्म ३० तेखान आयुना रहिवोतेहनी धरिवोने अवगाहणानाम निधत्तायु ४ । पएसनामनिहत्ता
उए ५ । प्रदेशउलसंचय आयुषानो धरिवो ज भवेजयदया अनुभविये प्रदेशकम परिणामवसे प्रदेशसक्रमनोपभूमिना परिगृह्यते तत्प्रधाननाम प्रदेशनाम
किमक्त भवतिस्मिन् २ भवेप्रदेशनो अनुभविये तत्प्रदेशनामनिहत्तायु ५ । अणुभावनामनिहत्तायु ६ । अनुभागेतेहनी तौवमंदरसनो आयुनोधरिवो
तेहनी बांधवी ६ । अनुभावो विपाकः सचेहमकषेप्राप्तः परिगृह्यते तत्प्रधाननाम अनुभावनाम यत् यस्मिन् भवे तौवविपाकानां कर्माणिभूयते तथा नार
कायुमे अणुभवर्णगधरस स्फुर्यउपघातना दशदुखरययो अकौत्त्यादिनामानि तदनुभावनाम तेनसह नधत्तायुरनुभावनामनिधत्तायुः । नेरडयाणं भते क

यानः पृच्छति-नैरइयाणं जंते । कइजागावसेसाउया परजवियाउयं बंधंति इत्यादि ॥ पाठसिद्धं तदेवं यद्वागावशेषेऽनुजयमानजवायुषि पारजवि
कमायु बन्धन्ति तत्प्रतिपादितं सम्प्रति यत्प्रकारं बन्धन्ति तत्प्रकारं नैरयिकादिदशकक्रमेण प्रतिपादयति-नैरइयाणं जंते । कतिविहे आउयवं
धे पनत्ते ॥ इत्यादि ॥ जाइनामनिहत्ताउय इति ॥ जातिरेकेंद्रियजात्यादि पञ्चप्रकाराः सैव नाम नामकर्मण उत्तरप्रकृतिविशेषरूपं जातिनाम ते
न सह निधत्तं निधत्तं यदायुस्तजातिनामनिधत्तायु निधेकश्च कर्मपुद्गलानामनुजवनार्थं रचना सा चैवं लक्षणा-भोतूणसुगमवाहं पुढमाइछिइय
बहुयरंदव्वं । सेसेविससहीणं जावुक्कीसन्तिउक्कीसा ॥ १ ॥ गतिनामनिहत्ताउय इति ॥ गतिर्नरकगत्यादिजेदा चतुर्धा सैव नाम गतिनाम तेन सह
निधत्तमायु गतिनामनिधत्तायुः, स्थिति र्यत्तेन जवेन स्थातव्यं तत्प्रधानं नाम स्थितिनाम यत् यस्मिन्जवे उदयमागमन भवतिष्ठते तद्गतिजाति
शरीरपञ्चकादिव्यतिरिक्तं स्थितिनामावसेयमितिज्ञावः, गत्यादीनां वर्जनं तेषां स्वपदैः ॥ गइनामनिहत्ताउय ॥ इत्यादिभि रूपात्तत्वात्, तेन स
ह निधत्तमायुः स्थितिनामनिधत्तायु स्तथा अवगाहते यस्यां जीवः सावगाहना शरीरमौदारिकादि तस्य नाम औदारिकादिशरीरनामकर्म अव
गाहनानाम शेषं तथैव प्रदेशाः कर्मपरमाणव स्तेच प्रदेशाः सक्रमतोप्यनुजयमानाः परिगृह्यन्ते तत्प्रधानं नाम प्रदेशनाम किमुक्तं जवति-यत् य
स्मिन्जवे प्रदेशतोऽनुजयते तत्प्रदेशनामेति, अनेन विपाकोदयमप्राप्तमपि नाम परिगृहीतं तेन प्रदेशनाम्ना सह निधत्तमायुः प्रदेशनामनिधत्ता
युः, तथाऽनुजावो विपाकः सचह प्रकर्षप्राप्तः परिगृह्यते तत्प्रधानं नाम अनुजावनाम यत् यस्मिन् जवे तीव्रविपाकं नामकर्मानुजयते यथा नार

जातिनामनिहत्ताउयं कतिहिं आगरिसेहिं पकरंति ? गोयमा ! जहन्तेणं एकूणवा दोहिंवा तिहिंवा, उ

प्रकुर्वन्ति ? गौतम ! जघन्यत एकेन वा द्वाभ्यां वा त्रिजिवां, उत्कर्षतोष्ट्रिः, एवं यावद्वैमानिकाः । एवं गतिनामनिधत्तमायुष्यपि, स्थिति

तिविहे आयुबंधे प गोयमा क्विहे आयुबंधे प तजहा जातिनामनिहत्तायु गतिनामनिहत्तायु । नारकीने भगवन् केतलेभेदे आयुःनोबंध कइया
गौतम कभेदे आयुषानो बंध कइया केहां नारकीने जाति एकैद्विवादि ५ ना आयुःधरे इम ४ गतिना नामधरवी । ठितीनामनि० बांग्गाइयना० पदेस

कायुषि अशुजवर्णगन्धरसस्पर्शोपपातनादेयदुःस्वराऽयशोऽकीर्त्यादिनामानि तदनुज्ञावनाम तेन सह निधत्तमायुःपुनरावनामनिधत्तायुः, अथ क
स्माज्जात्यादिनामकर्मजिरायु विंशेष्टते ? उच्यते-आयुःकर्मप्राधान्यस्यापनार्थं, तथाहि-नारकाद्यायुरुदयेति जात्यादिनामकर्मणा मुदयो जवति
नान्यथेति जवत्यायुष प्रधानता इति, अथ जात्यादिनाम विंशेष्टमायुः क्लियद्विराकर्षं बध्नातीति जिज्ञासु जीवादिदण्डककर्मण पृच्छति-जीवाणं
भते । जाडनामनिहत्तायुं कइयाहिं आगरिसेहिं पगरंतीत्यादि ॥ आकर्षी नाम तथाविधेन प्रयत्नेन कर्मपुद्गलोपादानं यथा नौः पानीयं पिबंती
जयेन पुनः पुनराघोटयति एवं जीवोपि यदा तीव्रणायुषं व्याध्यवसायेन जातिनामनिधत्तायुरन्यद्वा बध्नाति तदा एकेन मन्देन द्वाभ्यां त्रिभिर्वा मन्दतरेण

ना० । स्थितिवैक्रियादि शरीरनां धरवो अवगाहनानामना आयुबध नारकीने हवे प्रदेग आयुनो धरिवा नाम । अणुभावना० एवं जाव वेमाणियाणं ।
अनुभागततेहनां रसनां धरिवा नारकीने हवे इम यावत् २४ दंडके ॥ इ भेद वैमानिकलगे कहवा । जीवाणं भते जातिनामनिहत्तायुय कतिहि आगरमे
हि पकरेति गीयमा । जीवने हे भगवन् जातिनामकर्मना आयुधरतायको कतले आकर्षेकरो आयुकर्मने बांधे त्रिम गायपाणोपाये पौतौषकोचलो प्रा
दिते आकर्षं कहिये आकर्षीनामकर्म बथा निधत्तमायुवे न कर्मपुद्गलोपादानं यथा गीतम पानीयपिबति जयेन पुनः पुनराघोटयति एवं जीवोपि यदा
तौवायुः हे गीतम । जहन्नेण एकषवादाहिंवा तिहिंवा उ० अठ्ठहिं । जघन्यतो १ आकर्षीकरे इम ३ । २ । उतकष्टे जालगे आठलगे आकर्षीकरे । नेरद
याण भते जातिनामनिहत्तायुयं कतिहि आगरिसेहिं पकरेति गीयमा । हिंवे नारकीने हे भगवन् जातिनामकर्मना आयुः धरतायको वध्याध्यवसायेन
जातिनामायुरन्यद्वा बध्नाति तदा एकेनौयमदेवद्वाभ्यां त्रिभिर्वा मन्दतरेण चतुर्भिर्वा पचघट्मसाष्टभिर्वा बध्नाति कतला आकर्षं करे हे गीतम । जहन्नेण
एकषवादाहिंवा तिहिंवा उ० अठ्ठहिं एव जाव वेमाणिया एवं गतिनामनिहत्तायुपि । जघन्य १ । २ । ३ । उतकष्टे ८ आकर्षी इम जालगे वैमानिकप
पर्यंतगतिनामकर्मयको । एकचित्तिनामनिहत्तायुपि एवं उगाहनाना० । इम स्थितिनामकर्मयको पिण इम अवगाहनाथो । एवं पणसना० एवं अणु

॥ टीका ॥

॥ भाषा ॥

त्रिजि श्रुतिर्जिवा मन्तमेन पञ्चजिः षड्जिः सप्तजि रष्ट्रजिर्वा इह जात्यादिनाम्ना माकर्षणनियम आयुषासह बध्यमानानामवसातव्यो न शेषका

क्लोसेणं अष्टहिं । एवं जात्र वेमाणिया । एवं गतिनामनिहत्ताउएवि । छितीनामनिहत्ताउएवि । तुगाहणा
नामनिहत्ताउएवि । पदेसनामनिहत्ताउएवि । अणुजावनामनिहत्ताउएवि । एतेसिणं जते ! जीवाणं जातिना
मनिहत्ताउयं जहन्तेणं एक्कोवा दोहिया तिहिंवा उक्कोसेणं अष्टहिं आगरिसेहिं पकरेमाणणं कयरकयरे
हिंती अण्णावा बज्जयावा तुल्लावा विसंसाहियावा ? गोयमा ! सत्त्व्योवा जीवा जातिनामनिहत्ताउयं
अष्टहिं आगरिसेहिं पकरेमाणा , सत्तहिं आगरिसेहिं पकरेमाणा संखेज्जगुणा , छहिं आगरिसेहिं पकरे

नामनिधत्तायुष्यपि , अवगाहनानामनिधत्तायुष्यपि , प्रदेशनामनिधत्तायुष्यपि , अनुजावनामनिधत्तायुष्यपि । एतेषां जदन्त ! जीवानां जाति
नामनिधत्तायुर्जघन्येनैकेन वा द्वाभ्यां वा त्रिजिर्वा उत्कर्षतोष्ट्रजिराकर्षेः प्रकुर्वतां कतरे कतरेभ्यो ऽल्पावा बहुका वा तुल्या वा विशेषाधिका
वा ? गौतम । सर्वस्त्वाका जीवा जातिनामनिधत्तमायुरष्ट्रजिराकर्षेः प्रकुर्वन्तः , सप्तजिराकर्षेः प्रकुर्वन्तः सङ्ख्यगुणाः , षड्जिराकर्षेः प्रकुर्वन्तः

भावनामनिहत्ताउएविण एएसिणं भते जीवाण । इम प्रदेशनामकर्म आकर्षाधरिवो इम अनुभावनाम आकर्षाधरिवो इम नारको इ भेदे ऽ आठ ऽ आ
कर्षा कहिवेकरी एहने हे भगवन् जीवनै । जाति नामनिहत्ताउयं जहन्तेण एहेणवा दोहियातिहिंवा उ० अष्टहिं आगरिसेहिं पकरेमाणाणं कयर २ हि
तो अण्णावा ४ गोयमा । जातिनामकर्म आकर्षाधरता तेहनो आकर्षा जघन्य १ । २ । ३ । उत्कर्षे ऽ आकर्षा कर्मपुद्गलनौलेवां करतांथकां संसारमाहि
एहवा जीव केहा २ अल्पघणा इत्यादि हे गौतम । सत्त्व्योवा जीवा जातिनामनिहत्ताउयं अष्टहिं आगरिसेहिं पकरेमाणा । सर्वथाडा जीव जातिनाम
कर्मना आकर्षाधरता धरणहार ऽ आकर्षेना कर्मपुद्गलनारकथाडाहे । सत्तहिं आगरिसेहिं पकरेमाणा संखेज्जगुणा । ७ आकर्षेना करणहार जीव जाति
नामकर्मना संख्यागुणा । छहिं आगरिसेहिं पकरेमाणा संखे० एवं पंचहिसंखे० चउहिसंखे० । तहथो छ आकर्षेना करणहार जाति नामकर्मना सं

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

लां कासांचित् प्रकृतीनां प्रवृत्तेष्वनीत्वा दपरासां परावर्तमानत्वात्, प्रज्ञातकालमपि बंधसम्भवेनाकर्षणनियमात् ॥ १ ॥ इति श्री मलयगिरिविरचिते
तायां प्रज्ञापनाटीकायां व्युत्क्रांताख्य षष्ठं पदं समाप्तम् ॥ ६ ॥ व्याख्यातं षष्ठपदं सिद्धान्तिं सप्रसन्नमभ्युपगच्छते-तस्य चायमभि

संबन्ध इहान्तरपदे सत्त्वानां सुषपातविरहादयो जिह्विता अस्मिन् पुनर्निराकादिप्रावेक्षोत्पन्नानां प्राणापानपर्याप्त्यापरोपानां यथासम्भवमुच्छ्वास
निश्वासाक्रियाविरहाविरहकालपरिमाणमभिधायमित्यनेन सम्बन्धेनायातस्येदमादिसूत्र-निरहयाणं ज्ञेते । इत्यादि ॥ नैरयिका यामिति बाक्यालङ्कारा

माणा संखेज्जगुणा, एवं पंचहिं संखेज्जगुणा, तिहिं संखेज्जगुणा, चउहिं संखेज्जगुणा, दोहिं संखेज्जगु
णा, एगे अगारिसेणं पकरेमाणा संखेज्जगुणा । एवं एतेणं अज्जिलावेणं जाव अणुजावनिहत्ताउय । एवं एते
ठप्पि अण्णावहुदङ्गा जीवादिया ज्ञाणियव्वा ॥ इति पन्तवणाए वक्कंतिपदं षष्ठं सम्मत्तं ॥ ६ ॥

संख्येयगुणाः, एवं पञ्चजिः संख्येयगुणाः, त्रिजिः संख्येयगुणाः, चतुर्जिः संख्येयगुणाः, द्वाज्यां संख्येयगुणाः, एकेनाकर्षणं प्रकुर्वन्तः सङ्ख्येयगु
णाः । एवमेतेनाज्जिलापेन यावदनुजावनामभिधत्तायुः एवमेते षष्ठपि अल्पबहुत्वदण्डका जीवादिका ज्ञातव्याः ॥ इति श्रीमहोपाध्यायरा
मचन्द्रगणिविनेयेन ऋषिनामकचन्द्रेण रचिते प्रज्ञापनानुवादे षष्ठं व्युत्क्रान्तिपदं समाप्तम् ॥ ६ ॥ नैरयिका जद

ख्यातगुणा कै इम ५ ना करणहार संख्यातगुणा इम ४ करणहार संख्यातगुणा । तिहिं संखे० दोहिं सं० एगेणं अगारिसेणं पकरेमाणा संखे० । तौनना
करणहार संख्यातगुणा इम आकर्षणा करणहार संख्यातगुणा इम १ आकर्षणा करणहार संख्यातगुणा । एवं एतेणं अभिलावेणं जाव अणुभागनिह
त्ताउयाण । इम ०यै अज्जिलावेकरो अणुभागकर्मनामलगे कहिवो । एव एते ठप्पिअ अण्णावहुदङ्गा जीवादियाणं भाणियव्वा । इम ए आयुबंधना आकर्ष
ना दण्डकमवदण्डक २४ कहिवा । पण्णवणाए भगवद्वेण वक्कंतियनाम कळुपयं सम्मत्तं ॥ ६ ॥ इति प्रज्ञापना भगवतौर्माहि कळुपदे ८ हार
आयुः बहंतलगे कळ्हा से दण्डके कहियै दिवै ७ सातमो पदकहैके । निरहयाणं भंते केषतिकालस्य आपसंतिवा पाणसंतिवा जससंतिवा नोससंतिवा गो

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

रे जदन्त ! केवडकालस्स इति प्राकृतज्ञेय्या पंचम्यार्थं तृतीयार्थेवा षष्ठी, ततोऽयमर्थः कियतः कालात् कियता कालेन ॥ आणमन्ति ॥ आनन्ति “आनप्राणने इति धातुपाठात्”, मकारोलाक्षिक एवमन्यत्रापि यथायोगं परिज्ञावनीयं, प्राणमन्ति ॥ प्राणन्ति [वाशङ्घौ समुच्चयार्थं] एतदेव पदद्वयं क्रमेणार्थतः स्पष्टयति-ऊससन्तिवा नीससन्तिवा यदेवोक्तं-आनन्ति तदेवोक्तमुच्छ्वासन्ति तथा यदेवोक्तं प्राणन्ति तदेवोक्तं निःस्वसन्ति, अथवा आनमन्ति प्राणमन्ति यम्प्रहूत्वे शब्दे इत्यस्य द्रष्टव्यं, धातूनामनेकार्थतया श्वसनार्थत्वस्याप्यविरोधः । अपरे व्याचक्ष्यते आनन्ति प्राणन्तीत्यनेनांतःस्फुरन्ति उच्छ्वासनि श्वासक्रियापरिगृह्यते उच्छ्वासन्ति निःश्वसन्तीत्यनेन तु बाह्याः, एवं गौतमेन प्रश्ने कृते जगवानाह-गौतम ! सततमविरहितं अतिदुःखिता हि नैरयिका दुःखितानां च निरन्तरमुच्छ्वासनि श्वासी तथा लोके दर्शनात्, तच्च सततं प्रायो वृत्त्यापि स्यादत आह-सतयामेव ॥ सततमेव अनवरतमेव नैकोपि समय स्तद्विरहकालो दीर्घत्वं प्राकृतत्वात्, आनमन्तीत्यादेः पुनरुच्चारणं शिष्यवचनेन आदरोपदर्शनार्थं गुरुजिराद्वियमाश्वचना हि शिष्याः संतोषवंतो ज्वन्ति, तथा च सति पीनःपुण्येन प्रश्नश्रवणार्थं निर्णयादिषु घटन्ते लोकेचादेयवचना ज्वन्ति एवं प्रज्जतज्ज्योपकार स्ती

णेरइयाणं जंते ! केवडकालस्स आणमन्तिवा पाणमन्तिवा ऊससन्तिवा नीससन्तिवा ? गोयमा ! सततं संतयामेव आणमन्तिवा पाणमन्तिवा ऊससन्तिवा नीससन्तिवा । असुरकुमाराणं जंते ! केवडकालस्स आणमं

न्त ! कियता कालेनानमन्ति प्राणमन्ति उच्छ्वासन्ति निःस्वसन्ति ? गौतम ! संततं सततमेवानमन्ति वा प्राणमन्ति वा उच्छ्वासन्ति वा निःस्वसन्ति वा । असुरकुमारा जदन्त ! कियता कालेनानमन्ति वा प्राणमन्ति उच्छ्वासन्ति वा निःस्वसन्ति वा ? गौतम ! जघन्येन सप्तजिः स्तीकं

यमा । नारकौनै हे भगवन् केतलाकालो स्वासलेवे ऽ प्राणमै उत्खासपे नीस्व सले मूकै हे गौतम । सततंसंतयामेव आणमन्तिवा पाणमं । निरनर आतराविना समयमात्र विरहविना आनमे प्राणमं । ऊसमं नीसमं असुरकुमाराणं भते केवतिकालस्स । उत्खामले निस्वासमूकं घणादुःखमाटं घणा स्वासं स्वासपे असुरकुमारनै हे भगवन् केतलाकालमे । पाणमन्तिवा पाणमन्तिवा ऊससं नीससं गोयमा । आनमै प्राणमै उत्खास निस्वास गौतम ।

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

थाजिबृद्धिश्च, असुरकुमारसूत्रे-उक्तीशेणं सातिरेगस्स पक्खस्स इति ॥ इह देवेषु यस्य यावन्ति सागरीपमाणि स्थितिस्तस्य तावत् पक्षप्रमाण उ
च्छ्वासनिःश्वासाक्रियाविरहकालः, असुरकुमाराणां चोत्कृष्टा स्थितिरेकं सातिरेकं सागरीपमं “चमरबलिसारमहियमिति वचनात्”, ततः सातिरेगस्स
पक्खस्सेत्युक्तं सातिरेकात्पक्षा दूर्ध्वमुच्छ्वसन्तीत्यर्थः, पृथिवीकायिकसूत्र-वेमायाए इति ॥ विषमा मात्रा तथा किमुक्तं ज्वरति अनियतविरहकाल

तिवा पाणमंतिवा ऊससंतिवा नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्तेणं सत्तरहं थोवाणं, उक्तीशेणं सातिरेगस्स
पक्खस्स आणमंतिवा जाव नीससंतिवा । नागकुमाराणं जंतं ! केवइकालस्स आणमंतिवा पाणमंतिवा ऊस
संतिवा नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्तेणं सत्तरहं थोवाणं, उक्तीशेणं मुज्जत्तपुहत्तस्स । एवं जाव थणिय
कुमाराणं । पुढवीकाइयाणं जंतं ! केवइकालस्स आणमंतिवा जाव नीससंतिवा ? गो० ! वेमायाए आणमंतिवा

रुत्कर्षतः सातिरेकेण पक्षेणानमन्ति यावन्निःस्वसन्ति वा । नागकुमारा जदन्त ! कियता कालेनानमन्ति वा प्राणमन्ति वा उच्छ्वसन्ति वा निःस्व
सन्ति वा ? गौतम ! जघन्येन सप्तजिः स्तोके रुत्कर्षतोमुहूत्तंपृथक्कम्, एवं यावत्स्तनितकुमाराणाम् । पृथिवीकायिका जदन्त ! कियता का

जहन्तेणं सत्तरहं थोवाणं उ० । जघन्यतो सातस्तोके उत्स्वास निस्वासले दशमहस्रनी उपेक्षाये । सातिरेगस्सपक्खस्स आणमंतिवा जाव नीससंतिवा आ
गकुमाराणं भते केवतिकालस्स । उत्कृष्ट कांइक अधिकपक्ष ख्यामाटे चमरबलि सारमहिय इति वचनात् सागरीपमे एकपक्षवाडो स्वासोत्स्वासलेवे जह
ने ज्वलासागरीपमने तेहने तेतलापक्षवाडा कहिये नागकुमारने हे भगन् केतलेकाले । आणमंतिवा पाणमं० ऊससंतिनीस० गोयमा । आनमेपाणमे
उत्स्वासनिस्वासले हे गौतम । जहन्तेणं सत्तरहथावाण उ० मुहूत्तपुहत्तस्स एव जाव थणियकुमाराणं । जघन्ये ७ स्तोके उत्कृष्टमहूर्त्तपृथक्तादायथी मांडो न
वसोम इमं जालिगे स्तनितकुमार । पुढवीकाइयाणं भते केवतिकालस्स । पृथ्वीकाइया हे भगवन् केतलेकाले । आणमंतिवा जाव नीसमंतिवा गय मा ।
अनमे प्राणमे जाव उत्स्वासनिस्वासले हे गौतम । वेमायाए आणमंतिवा जाव नीससंतिवा । वेमायाए अनियतविरहकाल प्रमाणे जाव उत्स्वासनि

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

मात्रप्रमाणा स्तेषा मुच्छासनिःश्वासक्रिया, तथा देवेषु यो यथा महायुः स तथा सुखी सुखितानां च यथोत्तरं महान् उच्छासनिःश्वासक्रियाविरह कालो दुःखरूपत्वा दुच्छासनिःश्वासक्रियाया स्ततो यथा २ युपः सागरोपमवृद्धि स्तथातथोच्छासनिःश्वासक्रियाविरहप्रमाणस्यापि पक्षवृद्धिः, इति

जाव नीससंतिवा । एवं जाव मणुस्सा । वाणमंतरा जहा नागकुमारा । जोडसियाणं जंते ! केवडकालस्स
आणमंतिवा जाव नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्नेणं मुज्जत्तपुहत्तस्स, उक्कोसेणवि मुज्जत्तपुज्जत्तस्स जाव
नीससंतिवा । वेमाणियाणं जंते ! केवडकालस्स आणमंतिवा जाव नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्नेणं मु
ज्जत्तपुहत्तस्स, उक्कोसेणं तेत्तीसाए पक्काणं जाव नीससंतिवा । सोहम्मदेवाणं जंते ! केवडकालस्स आ
णमंतिवा जाव नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्नेणं मुज्जत्तपुहत्तस्स उक्कोसेणं दोरुहं पक्काणं जाव नीससं

लेनानमन्ति प्राणमन्ति उच्छ्वसन्ति निःस्वसन्ति वा ? गौ० । विमात्रया नमन्ति प्राणमन्ति उच्छ्वसन्ति वा निःस्वसन्ति वा । एवं यावन्मनुष्याः ।
वानव्यन्तरा यथा नागकुमाराः । ज्योतिष्का जदन्त । कियता कालेनानमन्ति वा यावत्प्राणमन्ति निःस्वसन्ति वा ? गौतम ! जघन्यतो मुहूर्तं
पृथक्केनोत्कर्षंतोपि मुहूर्तपृथक्केन यावन्निःस्वसन्ति वा । वैमानिका जदन्त । कियता कालेनानमन्ति प्राणमन्ति यावन्निःस्वसन्ति वा ? गौ० ।

स्वासले । एवं जाव मणुस्सा वाणमंतरा जहा नागकुमारा । इम जांलग मनुष्यतांलगै वानव्यन्तरने जिम नागकुमारनीपर । जाडसियाण भते केवड
कालस्स आणमतिवा जाव नीससंतिवा गोयमा । जोतिष्घोने हे भगवन् केतलाकाले आनमे प्राणमे जाव उत्स्वामनिस्वासले हे गौतम । जहन्नेणं मुहत्त
पहुत्तस्स उ० जाव नीससंतिवा । जघन्ये महर्त पृथक्क वेथो मांडीनवसोम उत्कष्ट महर्तपृथक्कलगै जाव निस्व सले । वेमाणियाणं भते केवडकालस्स आ
णमंतिवा जाव नीससंतिवा गोयमा । वैमानिकने हे भगवन् केतलाकाले आनमेप्राणमे जाव उत्स्वामनिस्वासले हे गौतम । जहन्नेणं मुहत्तपुहुत्तस्स उ०
तेत्तीसाए पक्काणं जाव नीससंतिवा । जघन्ये महर्तपृथक्क उत्कष्ट दायपल्लवाडा जाव ३३ पल्ले नीससे सागरोपमनौ उपचार्ये । सोहम्मदेवाणं भते केव

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

तिवा । ईशानगदेवाणं जन्ते ! केवडकालस्स ण्णमंतिवा जाव नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्तेणं साति
रेगस्स मुहुत्तपुहुत्तस्स उक्कोसेणं सातिरेगाणं दोरहं पस्काणं जाव नीससतिवा । सणकुमारदेवाणं जन्ते !
केवडकालस्स ण्णमंतिवा जाव नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्तेणं दोरहं पस्काणं, उक्कोसेणं सत्तरहं
पस्काणं जाव नीससंतिवा । माहिंदगदेवाणं जन्ते ! केवडकालस्स जाव नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्ते

जघन्यतो मुहुत्तं पृथक्केनोत्कर्षत खयस्सिंशत्पत्ती यावन्निःस्वसन्ति वा । सौधमंदेवा जदन्त ! कियता कालेनानमन्ति वा यावन्निःस्वसन्ति वा ?
गीतम ! जघन्यतो मुहुत्तं पृथक्केनोत्कर्षेण द्वाज्यां पत्ताज्यां यावन्निःस्वसन्ति वा । ईशानदेवा जदन्त ! कियता कालेनानमन्ति वा यावन्निःस्व
सन्ति वा ? गीतम ! जघन्यतः सातिरेकेण मुहुत्तं पृथक्केनोत्कर्षतः सातिरेकाज्यां द्वाज्यां पत्ताज्यां यावन्निःस्वसन्ति वा । सनत्कुमारदेवा जद
न्त ! कियता कालेनानमन्ति यावन्निःस्वसन्ति वा ? गीतम ! जघन्यतो द्वाज्यां पत्ताज्यामुत्कर्षतः सप्तजिः पक्षेयावन्निःस्वसन्ति वा । माहेन्द्रदे

तिकालस्स ण्णमंतिवा जाव नीससंतिवा गोयमा । सौधमंदेवता केतलेकाले आनमेप्राणमे जालगे निस्वासले हे गीतम । जहन्तेणं मुहुत्तपुहुत्तस्स उ०
दोरहंपस्काणं जाव नीससंतिवा । जघन्ये महुत्तं पृथक्क उत्कष्ट दोयपच्चवाडा जाव निस्वासले । ईशानगदेवाणं भन्ते केवतिकालस्स जाव नीससतिवा गो
यमा । ईशानदेवता देवता केतलाकाले जाव निस्वासले हे गीतम । जहन्तेणं सातिरेगस्स मुहुत्तपुहुत्तस्स उ० सातिरेगाणं दोरहंपस्काणं जाव नीससं
तिवा । जघन्ये भाम्भेरो महुत्तं पृथक्क उत्कष्ट भाम्भेरो दोयपच्चवाडा जाव निस्वसे । सणकुमारदेवाणं भन्ते देवाणं केवतिकालस्स जाव नीससतिवा गोयमा ।
सनत्कुमारदेवता हे भगवन् केतलाकाले जाव निस्वासले हे गीतम । जहन्तेणं दोरहंपस्काणं उ० सत्तरहंपस्काणं जाव नीससतिवा । जघन्ये वेपच
वाडा उत्कष्टे सातपच्चवाडा जालगे निस्वासले । माहिंदगदेवाणं भन्ते केवतिकालस्स जाव नीससंतिवा गोयमा । माहेन्द्रदेवता केतलेकाले जाव निस्वा
सले हे गीतम । जहन्तेणं दोरहंपस्काणं उ० सातिरेगाणं सत्तरहंपस्काणं जाव नीससंतिवा । जघन्ये दोयपच्चवाडा उत्कष्ट ७ पच्चवाडा जाव निस्वासले

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

णं दोरहं पस्काणं सातिरेगाणं, उक्कोसेणं सातिरेगाणं सत्तरहं पस्काणं जाव नीससंतिवा । वंजलोयदे
वाणं जंते ! केवडुकालस्स ण्णाणमंतिवा जाव नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्नेणं सत्तरहं पस्काणं, उक्को
सेणं दसरहं पस्काणं जाव नीससंतिवा । लंतगदेवाणं जंते ! केवडुकालस्स जाव नीससंतिवा ? गोय
मा ! जहन्नेणं दसरहं पस्काणं, उक्कोसेणं चउदसरहं पस्काणं जाव नीससंतिवा । महासुक्कदेवाणं जंते !
केवडुकालस्स ण्णाणमंतिवा ? गोयमा ! जहन्नेणं चोदसरहं पस्काणं, उक्कोसेणं सत्तरसरहं पस्काणं जाव

वा जदन्त ! कियता कालेन यावन्निःस्वसन्ति वा ? गौतम ! जघन्यतः सातिरेकाज्यां द्वाभ्यां पञ्चाज्या मुत्कर्षतः सप्तजिः पक्षीः सातिरेकैर्निः
स्वसन्ति वा । ब्रह्मलोकदेवा जदन्त ! कियता कालेनानमन्ति यावन्निःस्वसन्ति वा ? गौतम ! जघन्यतः सप्तजिः पक्षैरुत्कर्षेण दशजिः पक्षैर्याव
न्निःस्वसन्ति वा । लान्कदेवा जदन्त ! कियता कालेन यावन्निःस्वसन्ति वा ? गौतम ! जघन्यतो दशजिः पक्षैरुत्कर्षतश्चतुर्दशपक्षैर्यावन्निःस्व
सन्ति वा । महाशुक्रदेवा जदन्त ! कियता कालेन यावन्निःस्वसन्ति वा ? गौतम ! जघन्यतश्चतुर्दशपक्षैरुत्कर्षतः सप्तदशपक्षैर्यावन्निःस्वसन्ति
वा । सहस्रारदेवा जदन्त ! कियता कालेनानमन्ति यावन्निःस्वसन्ति वा ? गौतम ! जघन्यतः सप्तदशपक्षैरुत्कर्षतोष्टादशपक्षैर्यावन्निःस्वसन्ति

वमलोदेवाण भते केवतिकालस्स जाव नीससंतिवा गोयमा । ब्रह्मलोकना देवता हे भगवन् कंतलेकाले जाव निस्वासले हे गौतम । जहन्नेण सत्तरहं
पस्काणं ७० दसरहंपस्काण जाव नीससंतिवा । जघन्य ७ पक्ष उत्कष्ट १० पक्ष जालगै निस्वासले । लंतगदेवाण भते केवतिकालस्स जाव नी
ससंतिवा गोयमा । लांतककल्पकतलैकाले जालगै जाव निस्वासले गौतम । जहन्नेण दसरहं पस्काण ७० चउदसरहं पस्काण जाव नीससंतिवा । जघ
न्ये १० पक्ष उत्कष्ट १४ पक्ष जाव निस्वासले । महासुक्कदेवाण भते केवतिकालस्स जाव नीससंतिवा गोयमा । महाशुक्रदेवतानो कंतलाकालनो जां
लगै निस्वासले गौतम । जहन्नेण चउदसरहं पस्काण ७० सत्तदसरहं पस्काण । जघन्ये १४ पक्ष उत्कष्ट १७ पक्ष । जाव नीससंतिवा सहस्रारणगदेवा

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

नीससंतिवा । सहस्रारगदेवाणं ज्ञेते ! केवडुकालस्स आणमंतिवा जाव नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्ने गं सत्तरसरहं परकाणं, उक्कोसेणं अठारसरहं परकाणं जाव नीससंतिवा । आणयदेवाणं ज्ञेते ! केवडुकालस्स जाव नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्ने गं अठारसरहं परकाणं, उक्कोसेणं एगूणवीसाए परकाणं जाव नीससंतिवा । पाणयदेवाणं ज्ञेते ! केवडुकालस्स जाव नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्ने गं एगूणवीसाए परकाणं, उक्कोसेणं वीसाए परकाणं जाव नीससंतिवा । आरणदेवाणं ज्ञेते ! केवडुकालस्स जाव नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्ने गं वीसाए परकाणं, उक्कोसेणं एकवीसाए परकाणं जाव नीससंतिवा । अच्युय

वा । आनतदेवा जदन्त ! कियता कालेन यावन्निःस्वसन्ति वा ? गौतम ! जघन्यतोष्टादशपक्षैरुत्कर्षंत एकोनविंशत्यक्षैर्यावन्निःस्वसन्ति वा । प्राणतदेवा जदन्त ! कियता कालेन यावन्निःस्वसन्ति वा ? गौतम ! जघन्यत एकोनविंशत्यक्षैरुत्कर्षतो विंशत्यक्षैर्यावन्निःस्वसन्ति वा । आरणदेवा जदन्त ! कियता कालेन यावन्निःस्वसन्ति वा ? गौतम ! जघन्येन विंशत्यक्षैर्दुत्कर्षणैकविंशत्यक्षै र्यावन्निःस्वसन्ति वा । अच्युतदेवा ज

भंत के० गी० । जाव निखामे सहस्रारकल्पे देवनो प्रश्न गौतम । जहन्ने गं सत्तदमणहं पक्खाणं उ० अठारसरहं पक्खाणं जाव नीससंतिवा । जालगे नीखा सले जघन्ये १७ पक्ष उत्कृष्टे १८ पक्ष । आणयदेवाणं भंत के० गोयमा । आनतदेवनो प्रश्न हे गौतम । जहन्ने गं अठारसरहं पक्खाणं उ० एगूणवीसाए पक्खाणं जाव नीससंतिवा । जघन्ये १८ पक्ष उत्कृष्टे १९ पक्ष जाव निखामल । पाणयदेवाणं भंत के० गोयमा । प्राणतनो प्रश्न हे गौतम । जहन्ने गं एगूणवीसाए पक्खाणं उ० वीसाए पक्खाणं जाव नीससंतिवा । जघन्ये १९ पक्ष उत्कृष्टे २० पक्ष जाव निखामल । आरणदेवाणं भंत के० गी० । आरणदेवनो प्रश्न हे गौतम । जहन्ने गं वीसाए पक्खाणं उ० एकवीसाए पक्खाणं जाव नीससंतिवा । जघन्ये २० पक्ष उत्कृष्टे २१ पक्ष जाव निखामल । अच्युतदेवाणं भंत के० गोयमा । अच्युतदेवनो प्रश्न हे गौतम । जहन्ने गं एकवीसाए पक्खाणं उ० बावीसाए पक्खाणं । जघन्ये २१ पक्ष उत्कृष्टे २२ पक्ष

॥ मल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

देवाणं केवडकालस्स जाव नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्नेणं एकवीसाए पस्काणं, उक्कोसेणं बावीसाए पस्काणं जाव नीससंतिवा । हेठिमहेठिमगेविज्जगदेवाणं जंते ! केवडकालस्स जाव नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्नेणं बावीसाए पस्काणं, उक्कोसेणं तेवीसाए पस्काणं जाव नीससंतिवा । हेठिममज्झिमगेविज्जगदेवाणं जंते ! केवडकालस्स जाव नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्नेणं तेवीसाए पस्काणं, उक्कोसेणं चउवीसाए पस्काणं जाव नीससंतिवा । हेठिमउवरिमगेविज्जगाणं देवाणं जंते ! केवडकालस्स जाव नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्नेणं चउवीसाए पस्काणं, उक्कोसेणं पणवीसाए पस्काणं जाव नीससंतिवा । मज्झि

दन्त ! कियता कालेन यावन्निःस्वसन्ति वा ? गौतम ! जघन्येनैकविंशत्पक्षैरुत्कर्षतो द्वाविंशतिपक्षैर्यावन्निःस्वसन्ति वा । अधस्तनाधस्तनग्रे वेयकदेवा जदन्त ! कियता कालेन यावन्निःस्वसन्ति वा ? गौतम ! जघन्येन द्वाविंशतिपक्षैरुत्कर्षतस्त्रयोविंशत्पक्षैर्यावन्निःस्वसन्ति वा । अधस्तनमध्यमग्रेवेयकदेवा जदन्त ! कियता कालेन यावन्निःस्वसन्ति वा ? गौतम ! जघन्येन त्रयोविंशत्पक्षैरुत्कर्षतश्चतुर्विंशतिपक्षैर्यावन्निःस्वसन्ति वा । अधस्तनोपरिमग्रेवेयकदेवा जदन्त ! कियता कालेन यावन्निःस्वसन्ति वा ? गौतम ! जघन्येन चतुर्विंशत्पक्षैरुत्कर्षतः पञ्चविंशतिपक्षैर्यावन्निःस्वसन्ति वा । मध्यमाधस्तनग्रेवेयकदेवा जदन्त ! कियता कालेन यावन्निःस्वसन्ति वा ? गौतम ! जघन्येन पञ्चविंशत्पक्षैरु

वाडा । जाव नीससंतिवा हिठिमहिठिमगेविज्जगदेवाणं जंते के० गोयमा । जाव निस्सामले हिठिमहिठिमग्रेवेयकदेवो प्रश्न हे गौतम । जहन्नेणं बावीसाए पक्खाणं उ० तेवीसाए पक्खाणं जाव नीससंतिवा । जघन्ये २२ पक्ष उत्कृष्टे २३ पक्ष जाव निस्सामले । हिठिममज्झिमगेविज्जगदेवाणं जंते के० गोयमा । हिठिममध्यमग्रेवेयक देवो प्रश्न हे गौतम । जहन्नेणं तेवीसाए पक्खाणं उ० चउवीसाए पक्खाणं जाव नीससंतिवा । जघन्ये २३ पक्ष उत्कृष्टे २४ पक्ष जाव निस्सामले । हिठिमउवरिमगेविज्जगदेवाणं जंते के० गोयमा हिठिमउपरिमा ग्रेवेयकदेवो प्रश्न हे गौतम । जहन्नेणं चउ

॥ मन् ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

महेष्ठिमगेविज्जगाणं देवाणं जंते ! केवडकालस्स जाव नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्नेणं पणवीसाए प
स्काणं उक्कोसेणं ठव्वीसाए पस्काणं जाव नीससंतिवा । मज्झिममज्झिमगेविज्जगाणं देवाणं जंते ! केवड
कालस्स जाव नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्नेणं ठव्वीसाए पस्काणं, उक्कोसेणं सत्तावीसाए पस्काणं जाव
नीससंतिवा । मज्झिमउवरिमगेविज्जगाणं देवाणं जंते ! केवडकालस्स जाव नीससंतिवा ? गोयमा ! ज
हन्नेणं सत्तावीसाए पस्काणं, उक्कोसेणं अट्ठावीसाए पस्काणं जाव नीससंतिवा । उवरिमहेष्ठिमगेविज्जगाणं
देवाणं जंते ! केवडकालस्स जाव नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्नेणं अट्ठावीसं पस्काणं, उक्कोसेणं एगूण

त्कर्षतः षड्विंशत्पक्षैर्यावन्निःस्वसन्ति वा । मध्यममध्यमग्रैवेयकदेवा जदन्त । कियता कालेन यावन्निःस्वसन्ति वा ? गौतम ! जघन्येन षड्विंश
त्पक्षैस्तत्कर्षतः सप्तविंशत्पक्षैर्यावन्निःस्वसन्ति वा । मध्यमोपरिमग्रैवेयकदेवा जदन्त । कियता कालेन यावन्निःस्वसन्ति वा ? गौतम ! जघन्येन
सप्तविंशत्पक्षैस्तत्कर्षतोऽष्टाविंशत्पक्षै र्यावन्निःस्वसन्ति वा । उपरिमाधस्तनग्रैवेयकदेवा जदन्त । कियता कालेन यावन्निःस्वसन्ति वा ? गौतम !

वीसाए पक्खाणं ३० पणवीसाए पक्खाणं जाव नीससंतिवा । जघन्ये २४ पक्ष उत्कृष्टे २५ पक्ष जाव निस्वासले । मज्झिमहिष्ठिमगेविज्जगद्देवाणं भंते
के० गोयमा । मध्यमहेठलाग्रैवेयकदेवता प्रश्न हे गौतम । जहन्नेणं पणवीसाए पक्खाणं ३० क्ववीसाए पक्खाणं जाव नीससंतिवा । जघन्ये २५ पक्ष
उत्कृष्टे २६ पक्ष जाव निस्वासले । मज्झिमगेविज्जगद्देवाणं भंते के० गोयमा । मध्यमग्रैवेयकदेवता प्रश्न हे गौतम । जहन्नेणं क्ववीसाए पक्खा
णं ३० सत्तावीसाए पक्खाणं जाव नीससंतिवा । जघन्ये २६ पक्ष उत्कृष्टे २७ पक्ष जाव निस्वासले । मज्झिमउवरिमगेविज्जगद्देवाणं भंते के० गोयमा ।
मध्यमउपरिमाग्रैवेयकदेवता प्रश्न हे गौतम । जहन्नेणं सत्तावीसाए पक्खाणं ३० अट्ठावीसाए पक्खाणं जाव नीससंतिवा । जघन्ये २७ पक्ष उत्कृष्टे
२८ पक्ष अट्ठावीसं निस्वासले । उवरिमहिष्ठिमगेविज्जगद्देवाणं भंते के० गोयमा । उपरिमात्रिकेनाग्रैवेयकदेवता प्रश्न हे गौतम । जहन्नेणं अट्ठावी

॥ सूत्र ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

तीसाए पक्काणं जाव नीससंतिवा । उवरिममज्जिमगेविज्जगाणं देवाणं जंते ! केवडुकालस्स अणमंतिवा जाव नीससंतिवा ? गो० ! जहन्नेण एगुणतीसाए पक्काणं, उक्कोसेण तीसाए पक्काणं जाव नीससंतिवा उवरिमउवरिमगेविज्जगाणं जंते ! देवाणं केवडुकालस्स जाव नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्नेण तीसाए पक्काणं, उक्कोसेण एक्कीतीसाए पक्काणं जाव नीससंतिवा । विजय वेजयंत जयंत अपराजितविमाणेसु णं जंते ! देवाणं केवडुकालस्स जाव नीससंतिवा ? गोयमा ! जहन्नेण एक्कीतीसाए पक्काणं, उक्कोसेण

जघन्येनाष्टाविंशत्पल्लैरुत्कर्षत एकोनत्रिंशत्पल्लै र्थावन्निःस्वसन्ति वा । उपरिममध्यमगैवेयकदेवा जदन्त ! कियता कालेन यावन्निःस्वसन्ति वा ? गौतम ! जघन्येनैकोनत्रिंशत्पल्लैरुत्कर्षतस्त्रिंशत्पल्लै र्थावन्निःस्वसन्ति वा । उपरिमोपरिमगैवेयकदेवा जदन्त ! कियता कालेन यावन्निःस्वसन्ति वा ? गौतम ! जघन्येन त्रिंशत्पल्लैरुत्कर्षत एकत्रिंशत्पल्लै र्थावन्निःस्वसन्ति वा । विजयवैजयन्तजयन्तापराजितदेवा जदन्त ! कियता कालेन यावन्निःस्वसन्ति वा ? गौतम ! जघन्येनैकत्रिंशत्पल्लैरुत्कर्षतस्त्रयस्त्रिंशत्पल्लै र्थावन्निःस्वसन्ति वा । सर्वार्थसिद्धदेवा जदन्त ! कियता कालेन याव

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाष ॥

साए पक्काणं उ० एगुणतीसाए पक्काणं जाव नीससंतिवा । जघन्ये १८ पल्ल उत्कृष्टे २८ पल्ल जाव निस्वासले । उवरिममज्जिमगेविज्जगदेवाणं भंते की० गोयमा । उपरिलामध्यमगैवेयकनां देवानी प्रश्न हे गौतम । जहन्नेण एगुणतीसाए पक्काणं उ० तीसाए पक्काणं जाव नीससंतिवा । जघन्ये २८ पल्ल उत्कृष्टे ३० पल्ल जाव निस्वासले । उवरिमउवरिमगेविज्जगदेवाणं भंते की० गोयमा । उपरिला २ गैवेयकनां देवानी प्रश्न हे गौतम । जहन्नेण तीसाए पक्काणं उ० एकतीसाए पक्काणं जाव नीससंतिवा । जघन्ये ३० पल्ल उत्कृष्टे ३१ पल्ल जाव निस्वासले । विजयवैजयजयंत अपराजितविमाणेसुणं भंते देवाणं की० गोयमा । विजयवैजयंत जयंत अपराजित विमानना देवता केवलां कालना निस्वासले हे गौतम । जहन्नेण एकतीसाए पक्काणं उ० तीसाए पक्काणं जाव नीससंतिवा । जघन्ये ३१ पल्ल उत्कृष्टे ३२ पल्ल जाव निस्वासले । सव्वडुसिद्धविमाणेसुणं भंते देवाणं केवतिकालस्स जाव नीससंति

श्री मलयगिरिविरचितायां प्रज्ञापनाटीकायां सप्तममुच्छ्वासपदं समाप्तम् ॥

७

॥ तदेवं व्याख्यातं सप्तमपदमिदानीं

मष्टममारभ्यते-तस्यचायमजिसम्बन्धः-इहानन्तरपदे सत्वानामुच्छ्वासपर्याप्तिनामकर्मयोगाश्रया क्रिया विरहाविरहकालप्रमाणोक्ता सम्प्रति वेदनी

तेहीसाए परकाणं जाव नीससंतिवा । सख्ठसिद्धदेवाणं जंतं ! केवड्कालस्स जाव नीससंतिवा ? गोय
मा ! अजहन्मणुक्कांसेणं तेहीसाए परकाणं जाव नीससंतिवा । इति पन्नावणाए जगवतीए सत्तमं ऊसा
सपदं सम्मत्तं ॥ ७ ॥ कतिणं जंतं ! सन्नानं पस्सत्तानं, गोयमा ! दस सन्नानं पस्सत्तानं तंजहा-

आहारसन्ना भयसन्ना मेज्जणसन्ना परिग्गहसन्ना कोहसन्ना माणसन्ना मायासन्ना लोअसन्ना लोगसन्ना

निःस्वसन्ति वा ? गीतम ! अजघन्यानुत्कर्षतस्त्रयस्त्रिंशत्यक्षी र्यावन्निःस्वसन्ति वा ॥ इति श्री महीपाध्याय रामचन्द्रगणि विनेयेन नानकचन्द्रे
ण विरचिते प्रज्ञापनानुवादे सप्तमं उच्छ्वासपदं समाप्तम् ॥ ७ ॥ कति जदन्त ! सज्जाः प्रज्ञाः ? गीतम ! दस सज्जाः

वा गोयमा । सर्वार्थ सिद्धनां विमाननां हे भगवन् केतलाकाले निस्वासले हे गीतम । अजहसमणुक्कांसेणं तेहीसाए परकाणं जाव नीससंतिवा ।
अजघन्ये अनुत्कर्षे ३३ पक्ष जाव निस्वासले । पञ्चव्याप भगवदेष सत्तम ऊसासपयं सम्मत्तं ॥ इति श्रीप्रज्ञापना भगवतीरो सातमापद उस्वासनिस्वास
पद कक्षा ॥ ७ ॥ कतिणं भंते सखाओ पस्सत्ताओ गोयमा । हिबै द पदे वेदनो मोहनो उदय आओ दर्शना वरणीयादि संज्ञा कहैके
हे भगवन् केतली संज्ञा कहै हे गीतम । दससखाओ पस्सत्ताओ त । दससंज्ञाकही ते कहैके । आहारसखा भयसखा मेज्जणसणा । आहारसंज्ञा वेदनो
आओ भयसंज्ञामोहनो आओ मेयनसंज्ञामोहनो । परिग्गहसखा कोहसखा लोहसखा माणसखा मायासखा । परिग्गहसंज्ञालोमाओ कोधसंज्ञामोहनो
लोभसंज्ञामोहनो मानसंज्ञामोहनो मायासंज्ञामोहनो । लोकसण्हा ओघसण्हा नेरइयाणं भंते कतिसखाओ पस्सत्ताओ गोयमा । मतिजाने जये
ज्ञानोपयोगलोकसंज्ञा सामान्यदर्शने अवबोध ओघसंज्ञा नारकीने हे भगवन् केतली संज्ञा कहै हे गीतम । दस सखाओ पस्सत्ताओ तंजहा आ

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

यमोहनीयोदयाश्रयात् ज्ञानावरणदर्शनावरणक्षयोपशमाश्रयां स्वात्मपरिणामविशेषान् अधिकृत्य प्रश्नसूत्रमाह-कडशंभ्रंतेसन्नाभं पञ्चत्ताभं इति ॥ क
ति कियत्संख्या शमितिवाक्यालंकारे जदन्त । सञ्ज्ञा प्रज्ञप्ताः तत्र संज्ञानं संज्ञा आजोग इत्यर्थः । यदिवा संज्ञायते उनया उयं जीव इति संज्ञा,
उजयत्रापि वेदनीयमोहोदयाश्रिता ज्ञानावरणदर्शनावरणक्षयोपशमाश्रिता च विचित्रा आहारादिप्राप्तिक्रिया साचोपाधिनेधा दृशविधा, तथा
चाह-गौतम । दशविधाः प्रज्ञप्ताः तदेव दशविधत्वं नामग्राहमाह-आहारसन्ना इति ॥ तत्र लुहेदनीयोदया द्या कवलाद्याहारार्थं तथाविधपुद्ग
लापादानाक्रिया सा आहारसञ्ज्ञा ॥ १ ॥ तस्या आजोगात्मिकत्वात्, यदिवा संज्ञायते जीवो उनयेति एवं सर्वत्रापि जावमा कार्या, तथा जयमो
हनीयोदया झुषोद्भान्तस्य दृष्टिवदनविकाररामाञ्जोद्भवादिंक्रिया जयसंज्ञा २ । पुंवोदया न्मैथुनाय ख्यालोकनप्रसन्नवदनसंस्तम्भितोरुवेपथुप्रजृत्तिल
क्षणाक्रिया मैथुनसंज्ञा ३ । तथा लोकोदया त्रयानसंसारकारणाजिघृक्षूप्विंकासचित्तेतरद्रव्योपादानक्रिया परिग्रहसंज्ञा ४ । तथा क्रोधवदनीयो
दयात्, तदावेगशर्णापुरुषमुखनयनदन्तच्छदस्फुरणचष्टा क्रोधसंज्ञा ५ । तथा मानोदयादहङ्कारात्मिका उत्सेकादिपरिणति मानसंज्ञा ६ । मायावे
दनीयेनाऽशुभसंक्रेशा दन्तसम्भाषणादिक्रिया मायासंज्ञा ७ । तथा लोभवेदनीयोदयतो लालसत्त्वेन सचित्तेतरद्रव्यप्रार्थना लोभसंज्ञा ८ । तथा मति
ज्ञानावरणकर्मक्षयोपशमनात् शृष्टाद्यर्थगोचराः सामान्यावबोधक्रिया लोभसंज्ञा ९ । तथा तद्विशेषावबोधक्रिया लोकसंज्ञा १० । एवं चेदमापतितं,

लघुसन्ना । नेरइयाणं जतं ! कडसन्ना पसन्ना ? गोयमा ! दससन्ना पसन्ना ? तंजहा-आहारसन्ना
जयसन्ना मेज्जणसन्ना परिग्रहसन्ना कोहसन्ना माणसन्ना मायासन्ना लोभसन्ना लोभसन्ना लोभसन्ना लोभसन्ना लोभसन्ना । शु

प्रज्ञप्ता स्तद्यथा-आहारसञ्ज्ञा जयसञ्ज्ञा मैथुनसञ्ज्ञा परिग्रहसञ्ज्ञा क्रोधसञ्ज्ञा मानसञ्ज्ञा मायासञ्ज्ञा लोभसञ्ज्ञा लोकसञ्ज्ञा ओषसञ्ज्ञा ।

हारमस्या जाव ओषसणा । दससंज्ञाकडो ते कडैके आहारसंज्ञा जाव ओषसंज्ञा । असुरकमारण भंते कतिसस्या ओ पं गोयमा । असुरकमारने केत
लोसंज्ञाकडो हे गौतम । दससंज्ञाओ पं गोयमा आहारसंज्ञा जाव ओषसंज्ञा । १० संज्ञाकडो गौतम आहारसंज्ञा जाव ओषसंज्ञा । एवं जाव थणि

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

दशानुपयोग उच्यते, ज्ञानोपयोगो लोकसंज्ञा, अन्यत्वाज्जिदधति-सामान्ये प्रवृत्तिर्यथा वल्लभावृत्त्या रोहणमोचसंज्ञा, लोकस्य हेयाप्रवृत्तिर्लोकसंज्ञा, तदेवमेता सुखप्रतिपत्तये स्पष्टरूपा पञ्चान्द्रियानधिकृत्य व्याख्याता एकैन्द्रियाणां त्वेता अव्यक्तरूपा अवर्णितव्याः । नैरयिकमूत्रे-उसन्नकारणं पटुञ्च जयसन्तोषवत्ता इति ॥ अत्रोत्सन्नशब्देन बाहुल्यमुच्यते । कारणशब्देन बाह्यं कारणं, ततोऽयमर्थः-बाह्यकारणमाश्रित्य नैरयिका बाहुल्येन जयसंज्ञोपयुक्ता स्तथाहि सन्ति तेषां सर्वतः प्रज्ञूतानि परमाधार्मिकायः कवलीशक्तिकुंतादीनि जयोत्पादनानि ॥ संतुष्टजाव पटुञ्चेति ॥ इहान्तरोनुजवजावसंततिजाव उच्यते, तत आन्तरमनुजवजावमपेक्ष्य नैरयिका आहारसंज्ञोपयुक्ता अपि यादत्परिग्रहसंज्ञोपयुक्ता अपि अल्पबहुत्वचिन्ता

सुरकुमाराणं जते ! कडु सन्ता पस्यता ? गोयमा ! दम सन्ता पस्यता ? तंजहा-आहारसन्ता जाव उच्य सन्ता । एवं जाव थगियकुमाराणं । एवंपुटवीकाडयाणं जाव बेमाणियावसाणाणं णेयत्वं । नेरडयाणं जते ! किं आहारसन्तोषवत्ता जयसन्तोषवत्ता मेज्जणसन्तोषवत्ता परिग्रहसन्तोषवत्ता ? गोयमा ! उससका

नैरयिकाणां जदन्त ! कतिसज्जाः प्रज्ञप्ताः ? गोतम ! दश सज्जाः प्रज्ञप्ता स्तथा-आहारसज्जा जयसज्जा मैथुनसज्जा परिग्रहसज्जा कोथसज्जा मानसज्जा मायासज्जा लोचसज्जा लोकसज्जा ओघसज्जा । असुरकुमाराणां जदन्त ! कतिसज्जाः प्रज्ञप्ताः ? गोतम ! दश सज्जाः प्रज्ञप्ता स्तथा-आहारसज्जा यावदोघसज्जा । एवं यावत्स्तनितकुमाराः । एवं पृथिवीकायिकानां यावद्वैमानिकावसानानां ज्ञातव्यम् । नैरयिका जदन्त ! किमाहारसंज्ञोपयुक्ता जयसंज्ञोपयुक्ता मैथुनसंज्ञोपयुक्ताः परिग्रहसंज्ञोपयुक्ताः ? गोतम ! उमत्तं “बाहुल्यं” कारणं प्रतीत्य ज

बकुमाराणं एवं पुटवीकाडयाणं । इमं जालगे स्तनितकुमारं तालगे इमं पृथिवीकायादि । वैमाणीयं पञ्चसाणाणं जेसत्वं । वैमानिककल्पे २४ संज्ञके १० संज्ञा कट्ठी । नेरडयाणं भन्ते किं आहारसंज्ञोपयुक्ता जयसंज्ञोपयुक्ता । नारकीने हि भगवन् स्थुं आहारसंज्ञा सहितं जयसंज्ञा सहितं इवै । मेज्जणसंज्ञोपयुक्ता परिग्रहसंज्ञोपयुक्ता गोयमा । मैथुनसंज्ञा सहितं इवै परिग्रहसंज्ञा सहितं इवै गोतम । उससकारणं पटुञ्च जयसंज्ञोपयुक्ता सततिकारणं पटुञ्च

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

यां सर्वस्तोका मैथुनसंज्ञोपयुक्ताः, नैरयिकाहि चक्षुर्निमीलनमपि न सुखिनः केवलमनवरतमतिप्रबलदुःखाग्निमा सन्तप्रमानशरीरा उक्तं च-अच्छिनि मीलिणमसंनत्यमुहं दुःस्वप्नमवपक्रिबद्धं । नरयनेरइयाणं अहो निसंघमाणाणं ॥ १ ॥ ततो मैथुनेच्छा नैतेषां जवतीति यदि परं क्वचित्कदाचित्कं पांचिद्ववति सापि च स्तोककालेति पृच्छासमये स्तोका मैथुनसंज्ञोपयुक्ताः तज्यः सङ्ख्यगुणा आहारसंज्ञोपयुक्ताः, दुःखितानामपि प्रजृतानां प्रजृतकालं वाहारेच्छाया जावतः पृच्छासमये अतिप्रभूतानामाहारसंज्ञोपयुक्तानां सम्भवा तज्यः सख्येयगुणाः परिग्रहसंज्ञोपयुक्ता आहारेच्छादिदेहा र्थमेव जवति परिग्रहेच्छा तु देहे प्रहरणादिषु च प्रजृतंतरकालावस्थायिनी च परिग्रहेच्छा ततः पृच्छासमयेऽतिप्रभूततराः परिग्रहसंज्ञोपयुक्ता अ

रणंपहुञ्च भयसन्तोवउत्ता, संतडजावं पहुञ्च आहारसन्तोवउत्ताणवि जाव परिग्रहसन्तोवउत्ता । एते सिणं जने ! नेरइयाणं आहारसन्तोवउत्ताणं जयसन्तोवउत्ताणं मेज्जणसन्तोवउत्ताणं परिग्रहसन्तोवउत्ता णय कयरेकयरे हिंतो अप्पावा वज्जयावा तुल्लावा विससाहियावा ? गायमा ! सज्ज्योवा नेरइया मेज्ज

यसंज्ञोपयुक्ताः, सन्ततिजावं प्रतीत्याहारसंज्ञोपयुक्ता अपि यावत्परिग्रहसंज्ञोपयुक्ताः । एतेषां जदन्त ! नैरयिकाणामाहारसंज्ञोपयुक्तानां जयसंज्ञोपयुक्तानां मैथुनसंज्ञोपयुक्तानां परिग्रहसंज्ञोपयुक्तानाञ्च कतरे कतरंज्योऽल्पा वा बहुका वा तुल्या वा विशेषाधिका वा ? गौतम । सर्वस्तोका नैरयिका मैथुनसंज्ञोपयुक्ताः, आहारसंज्ञोपयुक्ताः सङ्ख्यगुणाः, परिग्रहसंज्ञोपयुक्ताः सङ्ख्यगुणाः, जयसंज्ञोपयुक्ताः सङ्ख्यगुणाः,

आहारसंज्ञोवउत्तावि । घणीसंज्ञाहुवेनां भयसंज्ञाघणीघणी हुवै आंतरा आश्री जोऽज्ज आहारसंज्ञासहित हुवै । जाव परिग्रहसंज्ञोवउत्तावि एणसिणं भते नेरइयाणं आहारसंज्ञोवउत्ताणं । जालगे परिग्रहसंज्ञासहित हुवै एहनेहे भगवन् नारकोने आहारसंज्ञासहितहुवै । भयसंज्ञोवउत्ताणं मेहणसंज्ञो वउत्ताणं । भयसंज्ञासहितनै मैथुनसंज्ञासहितने । परिग्रहसंज्ञोवउत्ताणय कयरे २ हिंतो अप्पावा जाव विससाहियावा गायमा । परिग्रहसहित तेह ने किह्वा २ खो थोडा चणा सरोषा विशेषाधिकहुवै हे गौतम । सज्ज्योवा नेरइयामेहणसंज्ञोवउत्ता आहारसंज्ञोवउत्ता सख्येयगुणा । सर्वथोडा नारको

॥ टीका ॥

॥ मन् ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

वाप्यन्ते इति ज्वन्ति पूर्वज्यः सङ्ख्येयगुणाः, नरकेषु हि नैरयिकाणां सर्वतो जयमामरणांतजावि ततः पृच्छासमयेऽतिप्रज्ञततमा जयसंज्ञोपयुक्ताः प्राप्यन्ते इति सङ्ख्येयगुणाः, तिर्यक्पञ्चन्द्रिया अपि बाह्यं कारणं प्रतीत्य बाहुल्येनाहारसंज्ञोपयुक्ता ज्वन्ति न शेषसंज्ञोपयुक्ता स्तथाप्रत्यक्षतएवोप

णसन्तोवउत्ता आहारसन्तोवउत्ता संखेज्जगुणा, परिग्गहसन्तोवउत्ता संखेज्जगुणा, जयसन्तोवउत्ता संखेज्जगुणा । तिरिक्कजोणियाणं जंतं ! किं आहारसन्तोवउत्ता जाव परिग्गहसन्तोवउत्ता ? गोयमा ! उसस्सकारणं पढुच्च आहारसन्तोवउत्ता । संतड्ढजावं पढुच्च आहारसन्तोवउत्तावि जाव परिग्गहसन्तोवउत्तावि एतेसिणं जंतं ! तिरिक्कजोणियाणं आहारसन्तोवउत्ताणं जाव परिग्गहसन्तोवउत्ताणय कयरेकयरे हिंतो

तिर्यग्योनिका जदन्त ! किमाहारसंज्ञोपयुक्ता यावत्परिग्रहसंज्ञोपयुक्ताः ? गौतम । उस्सन्नं “बाहुल्यं” कारणं प्रतीत्याहारसंज्ञोपयुक्ताः, सन्ततिजावं प्रतीत्याहारसंज्ञोपयुक्ता अपि यावत्परिग्रहसंज्ञोपयुक्ता अपि । एतेषां जदन्त ! तिर्यग्योनिकानामाहारसंज्ञोपयुक्तानां यावत्परिग्रहसंज्ञोपयुक्तानां च कतरेकतरेज्यो ऽत्वा वा बहुका वा तुल्या वा विशेषाधिका वा ? गौतम । सर्वस्तोका स्तिर्यग्योनिकाः परिग्रहसंज्ञो

मैवृतसंज्ञा ना धणौयं नपुंसकधणा तेहथो आहारसंज्ञा ना धणौ संख्यातगुणा । परिग्रहसंज्ञोवउत्ता सं० । परिग्रहसंज्ञाना धणौ संख्यातगुणा प्रहरणा उ परि मूर्खासहितहुवै । भयसंज्ञावउत्ता अमं । तिरिक्कजोणियाणं भते किं आहारसंज्ञावउत्ता । तेहथो भयसंज्ञानारको तिर्यचयोनियाने हे भगवन् किंसु आहारसंज्ञा हुवै किं । जाव परिग्रहसंज्ञोवउत्ता गोयमा । जाल्लगे परिग्रहसंज्ञा हुवै हे गौतम । उसस्सकारणं पढुच्च आहारसंज्ञोवउत्ता संततिकारणं पढुच्च आहारसंज्ञोवउत्तावि । बाहुल्यपणे आहारसंज्ञातिर्यचने धणौ अंतरा आस्यौ पिण आहारसंज्ञाधणौ हुवै । जाव परिग्रहसंज्ञोवउत्तावि एतेसिणं भते तिरिक्कजोणियाणं आहारसंज्ञोवउत्ता । जाल्लगे परिग्रहसंज्ञा सहितहुवै एहने हे भगवन् तिर्यचयोनियाने आहारादिसंज्ञा । जाव परिग्रहसंज्ञोवउत्ताणय कयरे २ हिंतो अयावा ४ गोयमा । जाल्लगे परिग्रहसंज्ञासहितहुवै केहा २ थो थोडा इत्यादि ४ हेगौतम । सब्बत्थोवा तिरिक्कजोणिया परि

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

लब्धेः आंतरमनुजवजावमाश्रित्याहारसंज्ञोपयुक्ता अपि यावत्परिग्रहसंज्ञोपयुक्ता अपि अल्पबहुत्वचिन्तायां सर्वस्तीकाः परिग्रहसंज्ञोपयुक्ताः परिग्रहसंज्ञायास्तीककालत्वेन पृच्छासमये तेषां स्तीकानामेवावाप्यमानत्वात्, तेज्यो मैथुनसंज्ञोपयुक्ताः सङ्ख्येयगुणा मैथुनसंज्ञोपयोगस्य प्रज्ञूततरका लत्वात्तेज्योपि जयसंज्ञोपयुक्ताः सङ्ख्येयगुणाः सजातीयात्परजातीयाच्च तेषां जयसम्भवतो जयोपयोगस्य च प्रज्ञूततमकालत्वात् पृच्छासमये जयसंज्ञोपयुक्तानामतिप्रज्ञूततराणामवाप्यमानत्वात्, तेज्यः संख्येयगुणा आहारसंज्ञोपयुक्ताः प्रायः सततं सर्वेषामाहारसम्भवात्, मनुष्या बाह्यकारणमपि कृत्य बाहुल्येन मैथुनसंज्ञोपयुक्ताः स्तीकाः शेषसंज्ञोपयुक्ताः संततिजावमान्तरानुजवजारूपं प्रतीत्याहारसंज्ञोपयुक्ता अपि यावत्परिग्रहसंज्ञोपयुक्ता अपि अल्पबहुत्वचिन्तायां सर्वस्तीका जयसंज्ञोपयुक्ताः स्तीकानां स्तीककालं च जयसंज्ञासम्भवात्, तेज्य आहारसंज्ञोपयुक्ताः संख्येयगुणा आहारसंज्ञोपयोगस्य प्रज्ञूततरकालजावात् अतएव हंतो स्तेज्यः संख्येयगुणाः परिग्रहसंज्ञोपयुक्ता स्तेज्यो मैथुनसंज्ञोपयुक्ता संख्येयगुणा मैथुनसंज्ञा

श्रुत्वा ४ ? गोयमा ! सवृत्योवा तिरिस्कजोगिया परिग्रहसंज्ञोवउत्ता, मेज्जणसंज्ञोवउत्ता संखिज्जगुणा, जयसंज्ञोवउत्ता संखेज्जगुणा । आहारसंज्ञोवउत्ता संखेज्जगुणा मणुस्साणं जंते ! किं आहारसंज्ञोव

पयुक्ताः, मैथुनसंज्ञोपयुक्ताः संख्येयगुणाः, जयसंज्ञोपयुक्ताः संख्येयगुणाः, आहारसंज्ञोपयुक्ताः सङ्ख्येयगुणाः । मनुष्या जदन्त ! किमाहारसंज्ञोपयुक्ता यावत्परिग्रहसंज्ञोपयुक्ताः ? गौतम ! इसन्नकारणं प्रतीत्य मैथुनसंज्ञोपयुक्ताः । सन्ततिजावं प्रतीत्याहारसंज्ञोपयुक्ता अपि यावत्प

ग्रहसंज्ञोवउत्ता मेहुणासंज्ञोवउत्ता संखे० । सर्वथाडा तिर्बवसानिवा परिग्रहसंज्ञाना धणो तेइथो मैथुनसंज्ञाना धणो । भयसंज्ञोवउत्ता संखेज्जगुणा आहारसंज्ञोवउत्तासंखेज्जगुणा । तेइथो भयसंज्ञाना धणो संख्यातगुणा तेइथो आहारसंज्ञाना धणो संख्यातगुणा । मणुस्साणं भंते किं आहारसंज्ञोवउत्ता जाव किं परिग्रहसंज्ञोवउत्ता गोयसा । मनुष्ये ते हे भगवन् आहारसंज्ञायुक्तं सर्वं स्युं परिग्रहसंज्ञा सहितहुवै हे गौतम । इसन्नकारणं पडुच्च मेहुणसंज्ञोवउत्ता संततिभाव पडुच्च आहारसंज्ञोवउत्तावि । बाहुल्यपणै मैथुनसंज्ञा सहितकै अंतरपांमौने आहारसंज्ञा सहितकै । जाव परिग्रहसंज्ञोवउत्तावि एएसिणं भंते

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाष ॥

या अतिप्रभूततरं कालं यावद्भावतः पृच्छासमये तेषामतिप्रभूततराणामवाप्यमानत्वात्, तथा बाह्यं कारकमधिकृत्य बाहुल्येन देवाः परिग्रहसंज्ञोपयुक्ता मणिकनकरत्नादीनां परिग्रहसंज्ञोपयोगहेतूनां तेषां सदा सन्निहितत्वात्, संततिभावं यथोक्तरूपं प्रतीत्य पुनराहारसंज्ञोपयुक्ता अपि यावत्परिग्रहसंज्ञोपयुक्ता अपि अल्पबहुत्वचिन्तायां सर्वस्तोका आहारसंज्ञोपयुक्ता आहारेच्छाविरहकालस्यातिप्रभूततया आहारसंज्ञोपयोगकाल

उत्ता जाव परिग्रहसंज्ञोपयुक्ता ? गोयमा ! उससकारणं पद्भुञ्च मेज्जणसंज्ञोपयुक्ता । संततिभावं पद्भुञ्च आहारसंज्ञोपयुक्तावि जाव परिग्रहसंज्ञोपयुक्तावि । एतेसिणं जते ! मणुस्साणं आहारसंज्ञोपयुक्ता जाव परिग्रहसंज्ञोपयुक्ताणय कयरेकयरे हिंती अप्पावा वल्लयावा तुल्लावा विसेसाहियावा ? गोयमा ! सन्नु ल्योवा मणुस्सा जयसंज्ञोपयुक्ता, आहारसंज्ञोपयुक्ता संखिज्जगुणा, परिग्रहसंज्ञोपयुक्ता संखेज्जगुणा, मे ज्जणसंज्ञोपयुक्ता संखेज्जगुणा । देवाणं जते ! किं आहारसंज्ञोपयुक्ता जाव परिग्रहसंज्ञोपयुक्ता ? गोयमा !

रिग्रहसंज्ञोपयुक्ता अपि । एतेषां जदन्त ! मनुष्याणामाहारसंज्ञोपयुक्तानां यावत्परिग्रहसंज्ञोपयुक्तानां च कतरेकतरेज्जो यावद्विशेषाधिका वा ४ ? गौतम ! सर्वस्तोका मनुष्या जयसंज्ञोपयुक्ता आहारसंज्ञोपयुक्ताः सङ्खेयगुणाः । परिग्रहसंज्ञोपयुक्ताः सङ्खेयगुणाः । मैथुनसंज्ञोपयुक्ताः

मणुस्साणं आहारसंज्ञोपयुक्ताणं । जालगे परिग्रहसंज्ञासहितकै एदन्ने हंभगवन् मनुष्येन आहारसंज्ञासहितकै । जाव परिग्रहसंज्ञोपयुक्ताणय कयरेर हिं तो अप्पावा ४ गोयमा । जालगे परिग्रहसंज्ञासहितकै केहा २ थौ थोडा इत्यादि ४ हे गौतम । सञ्चल्योवामणुस्सा भयमन्नीवडत्ता आहारसंज्ञोपयुक्ता संखेज्जगुणा । सर्व थोडामनूष्य भयसंज्ञानाधणी तेइथी आहारसंज्ञानाधणी संख्यातगुणा । परिग्रहसंज्ञोपयुक्ता संखेज्जगुणा मेज्जणसंज्ञोपयुक्ता संखिज्जगुणा । परिग्रहसंज्ञानाधणी संख्यातगुणा मैथुनसंज्ञानाधणी संख्यातगुणा । देवाणं भते किं आहारसंज्ञोपयुक्ता जाव परिग्रहसंज्ञोपयुक्ता गो० । देवताने हे भगवन् किमुं आहारसंज्ञा किं जाव परिग्रहसंज्ञा पिण हुवे हे गौतम । उससकारणं पद्भुञ्च परिग्रहसंज्ञोपयुक्ता संततिभाव पद्भुञ्च आहारसंज्ञोपयुक्ता

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

स्यचातिस्तोक्तया तेषां पृच्छासमये सर्वस्तोकानां तेषामवाप्यमानत्वात्, ततोऽयसंज्ञोपयुक्ताः संख्येयगुणा जयसंज्ञायाः प्रज्ञूतानां प्रज्ञूतकालं च ज्ञावात्, तेभ्यो मैथुनसंज्ञोपयुक्ता जीवापेक्षया बहवो वक्तव्या स्तेच तथैव ज्ञाविता इति ॥ इति श्री मलयगिरिविरचितायां प्रज्ञापनाटीकायां संज्ञाख्यमष्टमं पदं समाप्तम् ॥ ८ ॥ तदेवं व्याख्यात मष्टमं पद मधुना नवम सारज्यते-तस्यचा यमजिसम्बन्ध इहानन्तरपदे

उसस्मकारणं पद्भुञ्ज परिग्गहसस्मोवउत्ता । संतड्जावं पद्भुञ्ज आहारसस्मोवउत्तावि जाव परिग्गहसस्मोवउत्ता वि । एतेसिणं जतं ! देवाणं आहारसस्मोवउत्ताणं जाव परिग्गहसस्मोवउत्ताणय कयरेकयरे हितो अप्पावा ४ ? गोयमा ! सव्वत्थोवा आहारसस्मोवउत्ता, जयसस्मोवउत्ता संखेज्जगुणा, मेज्जणसस्मोवउत्ता संखज्जगुणा, परिग्गहसस्मोवउत्ता संखेज्जगुणा । इति पञ्चवर्णाए जगवर्द्धेए अष्टमं पदं सम्पत्तं ॥ ८ ॥

संख्येयगुणाः । देवा जदन्त ! किमाहारसंज्ञोपयुक्ता यावत्परिग्रहसंज्ञोपयुक्ताः ? गौतम ! उसन्न कारण प्रतीत्य परिग्रहसंज्ञोपयुक्ताः, सन्तति ज्ञावं प्रतीत्याहारसंज्ञोपयुक्ता अपि यावत्परिग्रहसंज्ञोपयुक्ता अपि । एतेषां जदन्त ! देवानामाहारसंज्ञोपयुक्तानां यावत्परिग्रहसंज्ञोपयुक्ता नाञ्च कतरं कतरेभ्योऽल्पावा ४ ? गौतम ! सर्वस्तोका आहारसंज्ञोपयुक्ताः, जयसंज्ञोपयुक्ताः संख्येयगुणाः, मैथुनसंज्ञोपयुक्ताः संख्येयगुणाः, परिग्रहसंज्ञोपयुक्ताः संख्येयगुणाः ॥ इति श्री महोपाध्याय श्री रामचन्द्रगणि विनेयेन ऋषिनामकचन्द्रेण विरचिते प्रज्ञापनानुवादे अष्टमं सं

ज्ञाति । ब हत्थपणे जातां परिग्रहसंज्ञा ना धणो दाना आतराआओ मूर्द्धाधणो हवै मणाविकनो आहारसंज्ञा सहितहवै । जाव परिग्रहसंज्ञोवउत्तावि एतेसिणं भवे देवाणं आहारसंज्ञोवउत्ताणं । जालगे परिग्रहसंज्ञा सहितहवै एहने हे भगवन् देवतान आहारसंज्ञाकहवै । जाव परिग्रहसंज्ञोवउत्ताणय कयरे २ हितो अप्पावा ४ गोयमा । जालगे परिग्रहसंज्ञासहितहवै केहा २ थो अल्पवणा ४ हे गौतम । सव्वत्थोवादेवा आहारसंज्ञोवउत्ता भयसंज्ञोवउत्ता संखिज्जगुणा । सर्वथाडा देवता आहारसंज्ञानाधणो भयसंज्ञाना धणो संख्यातगुणा । मेहुणसंज्ञावउत्ता संखेज्जगुणा परिग्रहसंज्ञोवउत्ता संखेज्जगु

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ प्र० ॥

॥ भाषा ॥

सत्त्वानां संज्ञा परिणामा उक्ता, इदं तेषामेव योनयः प्रतिपाद्यन्ते तत्र च दमादिसूत्रं-॥ कतिविहाणं जन्ते ! जोणी इत्यादि ॥ कतिविधा कतिप्रकारा समिति पूर्ववत् जदन्त । योनिः प्रज्ञप्ता, अथ योनिरिति कः शब्दार्थः ? उच्यते युमिश्रमे युवन्ति तैजसकर्मकशरीरवतः संत श्रीदामरकादि शरीरप्रायोग्यपुद्गलस्कन्धसमुदयेन मिश्रीजवंत्यस्या मिति योनि रूपातिस्थान भौशादिको नि प्रत्ययो, जगवाना ह-गौतम । त्रिविधा योनिः प्रज्ञप्ता तद्यथा-शीता उष्मा शीतोष्णा, तत्र शीतस्पर्शपरिणामा शीता, उष्मस्पर्शपरिणामा उष्मा, शीतोष्मरूपोजयस्पर्शपरिणामा शीतोष्णा, तत्र नैरयिकाणां द्विविधा योनिः शीता उष्मा च न तृतीया शीतोष्णा कस्यां पृथिव्यां का योनि रिति चे दुच्यते-रत्नप्रज्ञायां अक्षरप्रज्ञायां बालुकप्रज्ञा

कतिविहाणं जन्ते ! जोणी पञ्चप्ता ? गोयमा ! त्रिविहा जोणी पञ्चप्ता तंजहा-सीताजोणी, उसिणाजोणी, सीतोसिणा जोणी । नेरइयाणं जन्ते ! किं सीताजोणी उसिणाजोणी सीतोसिणाजोणी ? गोयमा ! सीतावि जोणी उसिणावि जोणी, नो सीतोसिणा जोणी । असुरकुमाराणं जन्ते ! किं सीताजोणी उसिणाजोणी सीतोसिणा

ज्ञापद समाप्तम् ॥

८

॥ कतिविधा जदन्त । यानिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! त्रिविधा योनिः प्रज्ञप्ता, तद्यथा-शीता योनि रूपा योनिः शीतोष्णा योनिः । नैरयिकाणां जदन्त । किं शीता योनिरूपा योनिः शीतोष्णा योनिः ? गौतम ! शीतापि योनिरूपापि योनि नो शीतोष्णा योनिः । असुरकुमाराणां जदन्त । किं शीता योनिरूपा योनिः शीतोष्णा योनिः ? गौतम ! नो शीता योनिः नो उष्णा

या । तथा मथुनसञ्ज्ञानाधरो सख्यातगुणा तद्वथो पारगृहसख्यातगुणा परिगृहसञ्ज्ञानाधरी । पञ्चवणा ए मस्यापद इदं सञ्ज्ञतं ॥ इति प्रज्ञापना भगवतो मां हि दशमज्ञानो चारगतिमै ८ मो पद समाप्त इवो ॥ ८ ॥ कतिविहाणं भन्ते जोणी पं गोयमा । द्विवै नवमो पद योनिनो कहैके इ भगवन् केल्लभदे योनिकहो ते कही इ गौतम । त्रिविहाजोणी पं तं सीताजोणी उसिणाजोणी । तीनभेदे योनिकहो उत्पत्तिनो ठामप्रदेश ते कहै उत्पन्ननो ठामशोत प्रदेश उणायानि । सीतोसिणाजोणी० नेरइयाणं भन्ते किं सीताजोणी उसिणाजोणी सीतोसिणाजोणी गोयमा सीताविजोणी ।

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

यां च यानि नैरयिकाणां मुपपातक्षेत्राणि तानि सर्वाण्यपि शीतस्पर्शपरिणामपरिणतानि उपपातक्षेत्रव्यतिरेकेण चा न्यत् सर्वमपि तिसृष्वपि पृथिवीधूमस्पर्शपरिणामपरिणतं तेन तत्रत्या नैरयिकाः शीतयोनिका उष्मा वेदनां वेदयन्ते, पंकप्रभायां बहून्मुपपातक्षेत्राणि शीतस्पर्शपरिणामपरिणतानि स्तोका लुप्तस्पर्शपरिणामपरिणतानि येषु च प्रस्तटेषु नरकावासेषु शीतस्पर्शपरिणामान्युपपातक्षेत्राणि तेषु तद्व्यतिरेकेण चा न्यत्सर्वं मुप्तस्पर्शपरिणामं तेषु प्रस्तटेषु नरकावासेषु चोपपातक्षेत्राण्युप्तस्पर्शपरिणामानि तेषु तद्व्यतिरेकेण चा न्यत्सर्वं शीतस्पर्शपरिणामं तेन तत्रत्या बहवो नैरयिकाः शीतयोनिका उष्मा वेदनां वेदयन्ते, स्तोका उष्मयोनिकाः शीतवेदना मिति । धूमप्रभायां बहून्मुपपातक्षेत्राणि उष्मस्पर्शपरिणामपरिणतानि स्तोकानि शीतस्पर्शपरिणामानि येषु च प्रस्तटेषु येषुच नरकावासेषु चोष्मस्पर्शपरिणामपरिणतान्युपपातक्षेत्राणि तेषु त

गोयमा ! नो सीताजोणी नो उसिणाजोणी ? सीतासिणा जोणी । एवं जाव थणियकुमाराणं । पुढवीका इयाणं जंतं ! किं सीताजोणी उसिणाजोणी सतोसिणाजोणी ? गोयमा ! सीतावि जोणी उसिणावि जोणी

योनिः शीतोष्मा योनिः । एवं यावत्स्तनितकुमाराणाम् । पृथिवीकायिकानां प्रदन्त । किं शीता योनिरूष्णा योनिः शीतोष्मा योनिः ? गीत

शीतोष्णयोनि, नारकीने हे भगवन् किम् शीतयानि उष्णयानि शीतोष्णयोनि हे गीतम शीतयानिइव । उसिणाविजोणी नोसीतासिणाजोणी । उष्णयानिइव नही शीतोष्णयानि उभयस्पर्शपरिणामनो योनिचौजो भेदनी नारकीने न इव स्यामवती रत्नप्रभा शर्करा बालु प नारकीना उपपातक्षेत्रे सर्व शीतस्पर्शपरिणतकै उपपातक्षेत्रविना चिच्च पृथिवीण उष्णस्पर्श परिणाम परिणतकै तेमाटे उष्णवेदना वेकै पंकप्रभाये उपपातक्षेत्र शीतस्पर्श परिणतकै उष्णपरिणाम परिणतयोडाकै तेमाटे तिहां वणानारकी शीतयोनिया उष्णवेदनाकै वेकै तेमाटे उष्णयोनिया योडा धूमप्रभाये वणा उपपातक्षेत्र उष्णपरिणाम परिणतकै शीतपरिणामो योडाकै जणे पाथकै उष्णस्पर्श परिणतकै वणा तेमाटे उष्णयोनिया वणा शीतयोनिया वेदनाभां वेकै तमप्रभाये उपपातक्षेत्र उष्णस्पर्शपरिणतकै तेमाटे उष्णयोनिया वणा शीतवेदना भांवेकै । असुरकुमाराणं भंते किं सीताजोणी उसिणाजोणी सीतासिणाजोणी गो

टोका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

द्व्यतिरेकेणा न्यत्सर्वे शीतपरिणामं वेपुच शीतरूपशंपरिणामान्यु पपातक्षेत्राणि तेषु न्यत्सर्वे उष्णरूपशंपरिणामं तेन च तत्रत्या बहवो नारका उ
 ष्णयोनिः शीतवेदनां वेदयन्ते स्तोकाः शीतयोनिः उष्णवेदनामिति, तमःप्रजायां तमस्तमःप्रजायां चोपपातक्षेत्राणि सर्वाण्युष्णरूपशंपरिणा
 मपरिणतानि तद्व्यतिरेकेण चान्यत्सर्वे तत्र शीतरूपशंपरिणामं तेन तत्रत्या नारका उष्णयोनिः शीतवेदनां वेदयितार इति । अथवा हितां यज्ञ
 व्युत्क्रान्तिकतिर्यक्पञ्चेन्द्रियगजं व्युत्क्रान्तिकमनुष्याणां व्यन्तरज्योतिर्वैमानिकानां चोपपातक्षेत्राणि शीतोष्णरूपोऽजयस्पर्शपरिणामपरिणतानि तेन

सीतासिणावि जोणी । एवं आउवाउवणस्सइवेइंदियतेइंदियचउरिंदियाणवि पत्तेयं जाणियहं । तेउका
 इयाणं नो सीता उसिणा नो सीतासिणा । पंचिदियतिरिक्खजोणियाणं जंते ! किं सीताजोणी उसिणाजो

म । शीतापि योनिरुष्णापि योनिः शीतोष्णापि योनिः । एवमद्यायुवनरूपतिद्वित्रिचतुरिन्द्रियाणामपि प्रत्येकं जणितव्यम् । तेजस्कायिकानां
 नो शीता उष्णा नो शीतोष्णा । पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां जदन्त ! किं शीता योनिरुष्णा शीतोष्णा योनिः ? गीतम । शीतापि योनिरुष्णा

असुकुमारने भगवन् शीतयानि किं उष्णयानि कांश्च शीतोष्णयानि हे गीतम । नोसीता नोउसिणा सीतासिणाजोणी । नहोशीतयानि नहोउष्ण
 यानि शीतोष्णयानिहवै । एवं जाव थणियकुमारणं पुटवीकाइयाणं भवे किं सीताजोणी २ पुच्छा हे गीतम । इम जांलगे स्तनितकुमारलगे कहिवो
 पांश्वोकाइयानि हे भगवन् किं सीतयानिहवै २ मांइहां प्रश्न हे गी० । सीताविजोणी उसिणाविजोणी सीतासिणाविजोणी । शीत पिण हवै उष्णयानि
 पिण हवै मिश्रयानि पिण हवै । एवं आउवाउवणस्सइ वेइंदियं तेइंदिय चउरिंदियाणवि । इम अप्वाउवणस्सतिने वेइंदिय तेइंदिय चैइंदियने पि
 पत्तेयं २ भाणोयव्वं तेउकाइयाणं नोसीताजोणी । प्रत्येकं २ तौन २ यानि कहवी, तेउकायने नहो गीतयानि । उसिणाजोणी नोसीतासिणाजोणी ।
 उष्णयानि हवै मिश्रयानि पिण हवै । पंचिंदिय तिरिक्खजोणियाणं भंते किं सीताजोणी । पंचेन्द्रियतिर्येच योनियानि हे भगवन् केतलौ । उसिणाजोणी
 सीतासिणाजोणी गो० । शीतयानि उष्णयानि शीतोष्णयानि हे गी० । सीताविउसिणावि सीतासिणाविजोणी । शीतयानि पिण उष्णयानि पिण मिश्रयानि

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

तेषां योनिरुजयस्वप्नावा न शीता नाप्युष्मा, एकेन्द्रियाणामग्निकायिकवर्जानां द्वित्रिचतुरिन्द्रियसम्पूर्णिमतिर्यक्पञ्चेन्द्रियसम्पूर्णिममनुष्याणां चोपपातस्थानानि शीतस्पर्शान्युष्मस्पर्शान्युजयस्पर्शान्यपि जवन्तीति तेषां त्रिविधा योनिः, तैजस्कायिका उष्मयोनिः स्तथाप्रत्यजत उपलब्धेः, अल्पबहुत्वचिन्तायां सर्वस्तीकाः शीतोष्मयोनयः शीतोष्मरूपोजययोनिका जवनवासिगर्जजतिर्यक्पञ्चेन्द्रियगर्जजमनुष्यव्यंतर्ज्योतिष्का वैयोनिका

णी सीतोसिणा जोणी ? गो० ! सीतावि जोणी उसिणावि जोणी सीतोसिणावि जोणी । सम्पूर्णिमपंचिंदिय तिरिक्कजोणियाणवि एवंचेव । गभ्रवक्कंतियमणुस्साणं भंते ! किं सीताजोणी उसिणाजोणी सीतोसिणा जोणी ? गोयमा ! नो सीताजोणी नो उसिणाजोणी सीतोसिणा जोणी । मणुस्साणं किं सीताजोणी उसिणा

पि योनिः शीतोष्णापि योनिः । सम्पूर्णिमपञ्चेन्द्रियतियंयोनिकानामप्येवं चैव । गर्ज्युत्क्रान्तिकमनुष्याणां जदन्त । किं शीता योनिरुष्णा योनिः शीतोष्णा योनिः ? गोतम ! नो शीता योनि नो उष्णा योनिः शीतोष्णा योनिः । मनुष्याणां जदन्त ! किं शीता योनिरुष्णा योनिः शीतोष्णा योनिः ? गोतम ! शीताप्युष्णापि शीतोष्णापि योनिः । सम्पूर्णिममनुष्याणां जदन्त ! किं शीता योनिरुष्णा योनिः शीतोष्णा यो

पिण । सम्पूर्णिमपंचिंदिय तिरिक्कजोणियाणवि एवंचेव । सम्पूर्णिमपंचेन्द्रिय तियंयोनियानि पिण इमहो ज । गभ्रवक्कंतिय पंचिंदिय तिरिक्कजोणियाणं भंते किं । गर्भजपंचेन्द्रिय तियंयोनियानि हे भगवन् केतल्लोयानिहुवे । सीताजोणी उसिणाजोणी सीतोसिणाजोणी गोयमा । शीतयानि उष्णयानि मिश्रयानिहुवे हे गो० । नोसीता नावसिणा सीतोसिणाजोणी मणुस्साणं भंते किं सीताजोणी । नहो शीतयानि नहो उष्णयानि मिश्रयानि । भगवन् किंसी यानिहुवे ३ मांदिहो शीतयानि । उसिणाजोणी सीतोसिणाजोणी गोयमा । उष्णयानि मिश्रयानि हे भगवन् । सीतोसिणाविजोणी । शीतयानिहुवे उष्णयानिहुवे मिश्रयानिहुवे । एवं सम्पूर्णिममनुष्याणवि तिविहाभाणियव्वा । इम सम्पूर्णिममनुष्यने किंसी यानिहुवे इणां ३ मांदिहो । गभ्रवक्कंतियमणुस्साण भंते किं सीताउसिणा सीतोसिणाजोणी गोयमा । गर्भजमनुष्यने किंसीयानिहुवे ३ मांदिहो शीतउष्ण

॥ बीजा ॥

॥ सूत्र ॥

॥ य० ॥

॥ भाष ॥

नामेवोजययोनिकत्वात्, तेज्यो संश्लेषगुणाः उग्रयोनिकाः, सर्वेषां सूक्ष्मवादरजेदज्जिह्वानां तैजस्कायिकानां प्रजृतवराणां नैरयिकाणां कतिपया
नां पृथिव्यप्रायुप्रत्येकवनस्पतीनां वीर्ययोनिकत्वात्, अयोनिका अनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तत्वात्, तज्यः शीतयोनिका अनन्तगुणाः, अनन्तका
यिकानां सर्वेषामपि शीतयोनिकत्वात्, तेषां च सिद्ध्योऽप्यनन्तगुणत्वात्, भूयः प्रकारान्तरेण योनी प्रतिपिवादयिषुराह-कडविहाणं जतं । जो

सीतोसिणा जोणी ? गोयमा ! सीतावि उसिणावि सीतोसिणावि जोणी । सम्मुच्छिममणुस्साणं जतं ! किं
सीताजोणी उसिणाजोणी सीतोसिणाजोणी ? गोयमा ! तिविहा जोणी । वाणमंतरदेवाणं किं सीताजो
णी उसिणाजोणी सीतोसिणा जोणी ? गोयमा ! नो सीता नो उसिणा सीतोसिणा जोणी । जोडसिया
णं वेमाणियाणवि एवंचेव । एतेसिणं जतं ! जीवाणं सीतजोणियाणं उसिणजोणियाणं सीतोसिणजोणि
याणं अजोणियाणय कयरे कयरे हितो अप्पावा ४ ? गोयमा ! सख्ख्योवा जीवा सीतोसिणजोणिया

निः ? गौतम ! त्रिविधापि योनिः । वानव्यन्तरदेवानां किं शीता योनिरुष्णा योनिः शीतोष्णा योनिः ? गौतम ! नो शीता नो उष्णा शी
तोष्णा योनिः । ज्योतिष्काणां वैमानिकानामप्येवं चेव । एतेषां जदन्त ! जीवानां शीतयोनिकानामुष्णयोनिकानां शीतोष्णयोनिकानामयानि

शीतोष्ण हे गौतम । नासीता नाउसिणा सीतोसिणाजोणी । नही शीतयानि नहीउष्ण मिश्रयानिके । वाणमंतरदेवाणं भंते किं सीताउसिणा सीतोसि
णाजोणी गोयमा । वानव्यन्तरदेवताने किसीयानि शीतयानि उष्णयानि मिश्रयानि हे गौतम । नासीता नाउसिणा सीतोसिणाजोणी । नहीशीत नही
उष्ण मिश्रयानिहुवे । जोडसियवेमाणियाणवि एवंचेव एतेसिणं भंते जीवाणं सीतजोणियाणं । जोतिषीने वैमानिकने पिण इमं होज एहने हे भगवन्
जीवने शीतयोनियाने । उसिणजोणियाणं सीतोसिणजोणियाणं । उष्णयोनियाने मिश्रयोनियाने । अजोणियाणय कयरे कयरे हितो अप्पावा
४ गोयमा । अयोनिके केहा २०थो अरूप घणा इत्यादि हे गौतम । सख्ख्योवा जीवासीतोसिणजोणिया उसिणजोणिया सखि० । सर्वथोडा जीवशीतो

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

यो पञ्चता इत्यादि ॥ सचिन्ता जीवप्रदेशसर्वथा अचिन्ता सर्वथा जीवविप्रमुक्ता मिश्रा जीवविप्रमुक्ता विप्रमुक्तस्वरूपाः, तत्र नैरयिकाणां यदुप
पातक्षेत्रं तत्र न केनचिज्जीवेन परिगृहीतमिति तेषां सचित्ता योनिः, यद्यपि सूक्ष्मैकेन्द्रियाः सकललोकव्यापिनः तथापि न तत्प्रदेशैरुपपातस्या
नपुद्गता अन्योन्यानुगमसंबन्धा इत्यचित्तेषु तेषां योनिः, एवमसुरकुमारादीनां जवनपतीनां व्यन्तरज्योतिकर्षमानिकानां वा ऽचिन्तायोनिर्जावनी

उसिणजोषिया अस्खेज्जगुणा, अजोषिया अणंतगुणा, सीतजोषिया अणंतगुणा । कतिविहाणं जंतं !
जोणी पस्सत्ता ? गोयमा ! तिविहा जोणी पस्सत्ता ? तंजहा—सचिन्ता अचिन्ता मीसिया । नेरडयाणं जंतं
तं ! किं सचिन्ता जोणी अचिन्ता जोणी मीसिया जोणी ? गोयमा ! नो सचिन्ता जोणी अचिन्ता नो मी
सिया जोणी । असुरकुमाराणं जंतं ! किं सचिन्ता जोणी अचिन्ता जोणी मीसिया जोणी ? गोयमा ! नो

कानाञ्च कतरे कतरेज्ज्याऽल्पा वा ४ ? गौतम ! सर्वस्वोका जीवाः शीतोष्णयोनिकाः, उष्णयोनिका असख्येयगुणाः, अयोनिका अनन्तगुणाः,
शीतयोनिका अनन्तगुणाः । कतिविधा जदन्त ! योनिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! त्रिविधा योनिः प्रज्ञप्ता, तद्यथा—सचित्ता अचिन्ता मिश्रा । नैरयि
काणां जदन्त ! किं सचित्ता योनिः अचिन्ता योनिः मिश्रायोनिः ? गौतम ! नो सचित्ता योनिः अचिन्ता नो मिश्रायोनिः । असुरकुमाराणां

णशानिया देवतामणो उष्णयोनिया असंख्यानगुणा । अजोषिया अणंतगुणा सीतजोषिया अणंतगुणा । तेहजो अयागो अनन्तगुणा तेहजो शीतयानि
वा अनन्तगुणा । कतिविहाणं जंतं जाणो गोयमा तिविहाजोणी पं तं । कोलभेदे स्वामीयोनि कही हे गौतम तोनेभेदे कहा । सचित्ता अचिन्ता
मीसिया । सचित्त १ प्रदेश अचित्त २ जीव प्रदेशमहित मिश्रजीव प्रदेशमिश्र । नेरडयणं भंते किं सचित्ताजोणो अचिन्ताजोणो मीसियाजोणो गोय
मा । नारकोने हे भगवन् स्वामीयानि सचित्त को अचित्त को मिश्रयोनि ति हे गौतम । नोसचित्ताजोणो अचिन्ताजोणो नोमीसियाजोणो । नहोसचित्त
यानि अचित्तयानि नहो मिश्रयानि हुवे । असुरकुमाराणं भंते किं सचित्ता अचिन्तामीसियाजोणो गोयमा । असुरकुमारने कोहोयोनि सचित्त अचित्त

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

या, पृथिवीकायिकादीनां सम्मूर्च्छिममनुष्यपर्यन्तानामुपपातहेतुं जीवैः परिगृहीतमपरिगृहीतमुन्नयस्वजावं च सम्भवतीति त्रिविधा योनिः गर्भश्रुत्क्रान्तिकतियं कृपञ्चन्द्रियाणां गर्भश्रुत्क्रान्तिकमनुष्याणां च यत्रोत्पत्तिस्तत्र सचिन्ताऽचित्ता अपि शुक्रशोणितादिपुद्गलाः सन्तीति मिश्रा योनिः

सचिन्ताजोणी अचिन्ताजोणी नो मीसिया । एवं जाव थणियकुमाराणं । पुढवीकाडयाणं जंन ! किं सचिन्ताजोणी अचिन्ता जोणी मीसिया जोणी ? गोयमा ! सचिन्ता जोणी अचिन्तावि मीनियवि जोणी । एवं जाव चउरिंदियाणं । सम्मूर्च्छिमपंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं सम्मूर्च्छिममणुस्साणय एवचेव । गण्णवक्कतियमणुस्साणय पंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं गण्णवक्कतियमणुस्साणय नोसचिन्ता नोअचिन्ता मीसिया जोणी । चाणमंत

जदन्त । किं सचिन्ता योनि रचिन्ता योनिर्मिश्रायोनिः ? गौतम ! नो सचिन्ता योनिः अचिन्ता योनि नो मिश्रा । एवं यावत्तन्निजकुमाराणाम् । पृथिवीकायिकानां जदन्त ! किं सचिन्ता योनिरचिन्ता योनि मिश्रायोनिः ? गौतम ! सचिन्तापि योनिरचिन्तापि योनि मिश्रापि योनिः । एवं यावच्चतुरिन्द्रियाणाम् । सम्मूर्च्छिमपञ्चन्द्रियतियं योनिकानां सम्मूर्च्छिममनुष्याणां चैव चैव । गर्भश्रुत्क्रान्तिकपञ्चन्द्रियतियं योनिकानां गर्भश्रुत्क्रान्तिकमनुष्याणाञ्च नो सचिन्ता नो अचिन्ता मिश्रायोनिः । वानव्यन्तरज्योतिक्कवैमानिकानां यथासुरकुमाराणाम् । एतेषां

मिश्रायानि हे गौतम । नोसचिन्ता अचिन्ताजोणी नोमीसियाजोणी । नहो सचित्त अचित्तयानिहवे नहो मिश्रयोनि । एवं जाव थणियकुमाराणं पुढवीकाडयाणं भवे किं सचिन्ता अचिन्ता मीसियाजोणी गोयमा । इम जालगे स्तनिजकुमार पृथिवीकायने हे भयवन् सचित्त किं अचित्त किं मिश्रयोनि हे गौतम । नोसचिन्ता जोणी अचिन्ताजोणीवि मीसियाजोणी । नहो सचित्तहवे योनि अचित्तयोनिहवे मिश्रयोनिहवे । एवं जाव चउरिंदियाणं सम्मूर्च्छिमपंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं । इम जालगे चौरिंदिय तांइ सम्मूर्च्छिमतिरिचयानिहवे । सम्मूर्च्छिममणुस्साणय एवचेव नोअचिन्तामणुस्साणय पंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं । सम्मूर्च्छिममनुष्यने पिण इम होज हिवे गर्भमपंचिंदिय तियं योनियानि । गण्णवक्कतियमणुस्साणं नोसचित्तजोणी । गर्भमनुष्यने नहो स

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

• अ० •

॥ भाषा ॥

अल्पबहुत्वचिन्तायां सर्वस्तीका जीवा मिश्रयोनिका गजं व्युत्क्रान्तिकतियं क्पञ्चेन्द्रियमनुष्याणामेव मिश्रयोनिकत्वात्, तेज्योऽचित्तयोनिका असंख्येयगुणाः नैरयिकदेवानां कतिपयानां च प्रत्येकं पृथिव्यप्तेजोवायुप्रत्येकवनस्पतिद्वित्रिचतुरिन्द्रियसंस्पर्शमतिर्यग्पञ्चन्द्रियसंस्पर्शमनुष्याणामचित्तयोनिकत्वात्, तेज्योऽप्ययोनिका अनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तत्वात्, तेज्यः सचित्तयोनिका अनन्तगुणा निरीदजीवानां अचित्तयोनिकत्वात्,

रजांसि सियवेमाणियाणं जहा असुरकुमाराणं । एते सिणं जंत ! जीवाणं सचित्तजोणीणं अचित्तजोणीणं मौसिजोणीणं अजोणीणय कयरे २ हितो अप्पाया ४ ? गो० ! सव्वत्थोवा जीवा मौसिजोणिया, अचित्तजोणिया असंखिज्जगुणा, अजोणिया अणंतगुणा, सचित्तजोणिया अणंतगुणा । कतिविहाणं जंत ! जोणीया पसत्ता ? गो० ! तिविहा जोणी पसत्ता ? सचित्तजोणिया अणंतगुणा तं०—संवुळा जोणी वियळा जोणी संवुळा

जदन्त ! जीवानां सचित्तयोनिकानामचित्तयोनिकानां मिश्रयोनिकानामयोनिकानाञ्च (मध्यं) कतरे कतरंज्योऽल्पा वा बहुका वा तुल्या वा विशेषाधिका वा ? गौतम ! सर्वस्तीका जीवा मिश्रयोनिकाः, अचित्तयोनिका असंख्येयगुणाः, अयोनिका अनन्तगुणाः, सचित्तयोनिका अनन्तगुणाः । कतिविधा जदन्त ! योनिः प्रज्ञप्ता ? गौतम ! त्रिविधा योनिः प्रज्ञप्ता, तद्यथा—संवृतायोनिर्विवृतायोनिः संवृतविवृतायोनिः ।

चित्तयोनि । नाञ्चित्तजोणी मौसियाजोणी वाणमंतरजांसि वेमाणियाणं जहा असुरकुमाराणं । नहो अचित्तयोनि मिश्रयोनिके वानयंतरने ज्ञातिवोने विमोनवासोने जिम असुरकुमार तिम । एते सिणं भते जीवाणं सचित्तजोणीयाणं । एहने जीवने हे भगवन् सचित्तयोनियानं । अचित्तजोणीयाणं मौसियजोणीयाणं । अचित्तयोनियाने मिश्रयोनियाने । अजोणीयाणय कयरे २ हितो अप्पाया ४ गोयमा । अयोनिने केहा २ थो अरय अणा इत्यादि ४ हे गौतम । सव्वत्थोवा जीवा मौसिजोणीया अचित्तजोणीया असं । सव्वत्थांवा जीव मिश्रयोनिया गभंजमनस्य तिर्यचमणो अचिनयोनि अयं व्यातगुणा देवतानानारको भणो । अजोणीया असं सचित्तजोणीया असं । कतिविहाणं भते जोणी प गोयमा । अयोनि अनन्तयुगा सिद्धमणो सचित्त

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

तेषां च सिद्धेऽप्यनन्तगुणत्वात् । ज्ञेयोऽपि प्रकारान्तरेण योनीप्रतिपिपादयितुकाम आह-कडविहाणं जंते । जोणी पल्लता इत्यादि ॥ तत्र नारका

वियडा जोणी नेरडयाणं जंते ! किं संवुडा जोणी वियडा जोणी संवुडवियडा जोणी ? गो० ! संवुडा जोणी
नोवियडा जोणी नोसंवुडवियडा जोणी । एवं जाव वणस्सडकाडयाणं । वेइंदियाणं पुच्छा, गो० ! नोसं
वुडजाणी वियडा जोणी नोसंवुडवियडा जोणी । एवं जाव चउरिंदियाणं । समुच्छिमपंचिदियतिरिक्कजोणि
याणं समुच्छिममणुस्साणय एवंचव । गप्पवक्कतियपंचिदियतिरिक्कजोणिय गप्पवक्कतियमणुस्साणय नो सं

नेरयिकाणां जदन्त ! किं संवृतायोनिर्विवृतायोनिः संवृतविवृतायोनिः ? गीतम । संवृतायोनिर्नोविवृतायोनिः नो संवृतविवृता योनिः । ए
वं यावद्वनस्पतिकायिकानाम् । द्वीन्द्रियाणां पुच्छा, गीतम । नो संवृतयोनिर्विवृतयोनिर्नोसंवृतविवृतयोनिः । एवं यावच्चतुरिन्द्रियाणाम् ।
सम्मूर्च्छिमपञ्चेन्द्रियतियं ग्योनिकानां सम्मूर्च्छिममनुष्याणां चैव चैव । गज्जव्युत्क्रान्तिकपञ्चेन्द्रियतियं ग्योनिकगज्जव्युत्क्रान्तिकमनुष्याणाञ्च नो

योनि अनन्तगुणा निगोदोया भणो भिहथो निगोदघणो तेमाटी केवलं प्रकारे यानि कही हे गीतम । तिविहाजोणी पंतं संवुडाजोणी वियडाजोणी ।
तीने भदेकही लेकडेके संवृतयोनि १ विक्कटयोनि २ संवुडवियडाजोणी नेरडयाणं भंत किं संवुडाजोणी । संवृतविकटयोनि ३ नारकोन हे भगवन् केत
नो संवृतयोनि । वियडाजोणी संवुडवियडा जोणी गो० । विक्कटयोनि संवृतिविकटयोनि हे गीतम । संवुडजाणी नोवियडाजोणी नोसंवुडवियडाजोणी
संवृतयोनिहवे नही विक्कटयोनि नही संवृतविकटयोनि । एवं जाव वणस्सडकाडयाणं वेइंदियाणं पुच्छा गोयमा । इम जाव वनस्पतिकायने वेइंदियनो
प्रश्न उत्तर हे गीतम । नोसंवुडाजोणी वियडाजोणी नोसंवुडवियडाजोणी । नही संवृतयोनि विकटयोनिहवे नही संवृतविकटयोनि हवे । एवं जाव
चउरिंदियाणं समुच्छिमपंचिदियतिरिक्कजोणियाणं । इम जाव चउरिंदियने सम्मूर्च्छिमपंचेन्द्रिय तियं वयोनियान । सम्मूर्च्छिममणुस्साणय एवंचेव गप्प
क तियपंचिदिय तिरिक्कजोणियाणं । सम्मूर्च्छिममनुष्यने पिण इमहीज गभंजपंचेन्द्रियतियं वयोनियाने । गप्पवक्कतियमणुस्साणं नोसंवुडाजोणी नोविय

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

शां संवृता योनि नैरकनिफुटानां नारकोत्पत्तिस्थानानां संवृतगवाक्षकल्पत्वात्, तत्र च जाताः संतो नैरयिकाः प्रवृद्धमानमूर्द्धं स्तेज्यः पतन्ति श्री
तेज्यः उष्णेषु उष्णेज्यः शीतेष्विति, जवनपतिव्यन्तरज्योतिष्कवैमानिकानामपि संवृतायोनि स्तेषां देवशयनीयदेवदूष्यान्तरिते उत्पादात् “देवस्य

बुधजोणी नो वियक्रा जोणी संवुक्रवियक्रा जोणी । वाणमंतरजोडसियवेमाणियाणं जहा नेरइयाणं । एते
सिणं जंत ! जीवाणं संवुक्रजोणियाणं वियक्रजोणियाणय संवुक्रवियक्रजोणियाणं अजोणियाणय कयरं २
हिंतो अप्पावा ४ ? गो० ! सवृत्योवा संवुक्रवियक्रजोणिया वियक्रजोणिया असंखेज्जगुणा अजोणिया
अणंतगुणा संवुक्रजोणिया अणंतगुणा । कतिविहाणं जंत ! जोणी पं० ? गो० ! तिविहा जोणी पसंहा,

संवृतयोनि नीं विवृतायोनि संवृतविवृतायोनिः । वानव्यन्तरज्योतिष्कवैमानिकानां यथा नैरयिकाणाम् । एतेषां जदन्त ! जीवानां संवृतयो
निकानां विवृतयोनिकानां संवृत्तविवृतयोनिकानामयोनिकानां च कतरे कतरेज्योऽल्पा वा ? गीतम ! संबंस्तोकाः संवृतविवृतयोनिकाः, वि
वृतयोनिका असंखेयगुणाः, अयोनिका अनन्तगुणाः, संवृतयोनिका अनन्तगुणाः । कतिविधा जदन्त ! योनिः प्रज्ञप्ता ? गीतम ! त्रिविधा यो

डाजोणो । गर्भजपंचेद्रिवमनष्येने नहो सवृतयानि नहो विकटयानि । संबुडवियडाजोणी वाणमंतरजोडसियवेमाणियाणं । सवृतविकटयानि हवे दान
व्यन्तरकांतिषो वैमानिकेने । जहा नेरइयाणं णसिणं भंते जीवाणं संबुडवियडाजोणियाणं । जिमनारको तिम एहने हे भगवन् जीवमे सवृतयोनिया
ने विकटयोनियाने । संबुडवियडाजोणीयाणं अजोणीयाणय कयरं हिंतो अप्पावा ४ गोयमा । सवृतविकटयोनियाने अयोनिकेने केहा २ थो थोडा ४ हे
गीतम । सवृत्योवा जीवा संबुडवियडाजोणीया वियडाजोणीया असं० अजोणीया अणं० । सर्वथाडा जीव सवृतविकटयोनिया गर्भजमनष्येने त्रिविचभणो
तेहथो विकटयानि अमंख्यानाविकलेद्रिय समुत्किमभणो तेहथो अयानि अनन्तमिहभणो । संबुडजोणीया अणंतगुणा कतिविहाणं भंते जोणी पं०
गोयमा । सवृत्यो सवृतयानि अनन्तायाकता थावरने निभोदोवाभणा केतलेभेदेयानिनो आकारकहो हे गीतम । तिविहा जोणी पं तं कुमुणया संखा

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाष ॥

शिज्जं सि देवदूषितरिणं अंगुलासंखेज्जज्ञागमेत्ताए सरीरोगाहणाए उववज्जइ इतिवचनात्, यकेन्द्रिया अपि संवृतयोनिका स्तेषामपि योनेः स्पष्टमनुपलक्ष्यमानत्वात्, हीन्द्रियादीनां चतुरिन्द्रियपयंतानां सम्मूर्च्छिमितियं कपञ्चेन्द्रियसम्मूर्च्छिमनुष्याणां च विवृतयोनि स्तेषामुत्पत्तिस्थानस्य जलाशयादेः स्पष्टमुपलक्ष्यमानत्वात्, गर्ज्युत्क्रान्तिकतिथं कपञ्चेन्द्रियगर्ज्युत्क्रान्तिकमनुष्याणां च संवृतविवृतयोनि गर्भस्य संवृतविवृतरूपत्वात्, गर्ज्युत्क्रान्तःस्वरूपतो नोपलक्ष्यते, बहिस्तूदरवृक्षादिनोपलक्ष्यते इति । अल्पबहुत्वचिन्तायां सर्वस्तीकाः संवृताविवृतयोनिकाः गर्ज्युत्क्रान्तिकतिथं कपञ्चेन्द्रियमनुष्याणामेव संवृतविवृतयोनिकत्वात्, तेज्योविवृतयोनिकाः सख्ययगुणाः, हीन्द्रियादीनां चतुरिन्द्रियपयंतानां सम्मूर्च्छिमितियं कपञ्चेन्द्रियसम्मूर्च्छिमनुष्याणां च विवृतयोनिकत्वात्, तेज्योऽयोनिका अनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तत्वात्, तेभ्यः संवृतयोनिका अनन्तगुणा वनस्पतीनां संवृतयोनिकत्वात्, तेषां च सिद्धेभ्योऽप्यनन्तगुणत्वात् । सम्प्रति मनुष्यानि विशेषप्रतिपादनार्थमाह-कडविहाणं जते । जीजी पल्लभा इत्यादि ॥ कूमपृष्ठमिवोन्नता कूर्मोन्नता, शंखस्येवावर्त्तापस्याः सा ज्ञासावर्त्ता, संयुक्तवशीपत्रद्वयाकारत्वात् वंशीपत्रा । खणं सुगमं, नवरं शङ्खावर्त्ता

तं०-कुम्भुन्नया संखावत्ता वंशीपत्रा । कुम्भुन्नयाणं जीणी उत्तमपुरिसमाऊयाणं कुम्भुन्नयाणं जीणीए
उत्तमपुरिसा गङ्गवक्कमंति तंजहा-अरहंतचक्कवहीणं बलदेवा वासुदेवा संखावत्ताणं जीणी इत्थिरयणस्स

निः प्रज्ञप्ता, तद्यथा-कूर्मोन्नता सङ्खावर्त्ता वंशीपत्रा । कूर्मोन्नता योनि उत्तमपुरुषाणां, कूर्मोन्नतायां यानौ उत्तमपुरुषा गर्ज्युत्क्रामन्ति, तद्यथा-अर्हन्तश्चक्रवर्त्तिनो बलदेवा वासुदेवाः । सङ्खावर्त्ता योनिः स्त्रीरत्नस्य, सङ्खावत्तायां योनौ बहवो जीवाश्च पुद्गलाश्चावक्रमन्ते व्युत्क्रामन्ति

वत्ता वसौवत्ताकुम्भुन्नयाणं जीणी । तौने भेदे कङ्गा काळवानौ पठनोपरं जचोते शंखनोपरं आवर्त्तयत्ताणं वशीपत्र आकारपणा स टे कुम्भुन्नत योनि । उत्तमपुरिसमाऊणं कुम्भुन्नयाणं जीणीए उत्तमपुरिसागङ्गवक्कमंति तं० । उत्तमपुरुषमरौ मातारिद्वे कूर्मोन्नतायानिविधे उत्तमपुरुष उपजे ते केहा । अरिहंता चक्रवटौ बलदेवा वासुदेवा । संखावत्ताणं जीणी इत्थिरयणस्स । अहिरंतेर २४ चक्रवर्त्ति १२ बलदेव ८ वासुदेव ८ शंखावर्त्तयोनि चक्रवर्त्तिनौ स्त्री

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

यां बानी बहवो जीवाजीवन्महाः पुद्गलावक्रमन्ते आगच्छन्ति व्युत्क्रामन्ति गर्जतयोत्पद्यन्ते, तथा चीयन्ते सामान्यतः क्षयमागच्छन्ति उपचीयन्ते विशेषतः उपक्षयमागच्छन्ति परं न निष्पद्यन्ते अतिशयलक्ष्माग्निपरितापतोष्वसगमनादिति वृद्धप्रवादः ॥ इति श्री मलयगिरिविरचितायां प्रज्ञापनाटीकायां बोध्याख्यं नवमं पदं समाप्तम् ॥ ८ ॥ तदेवं व्याख्यातं नवमं पदं । इदानीं दशममारभ्यते, तस्य चायमजिस

संस्वावज्ञापणं जोणीं बहवे जीवाय पौगलाय वक्रमन्ति विउक्रमन्ति चयन्ति उवचयन्ति नोचयणं निष्पद्यन्ति वंसीपज्ञाणं जोणीं पिङ्गजस्य वंसीपज्ञायाणं जोणीं पिङ्गजं गच्छं वक्रमन्ति । इति जोणीपदं समाप्तं नवमं ॥ १ ॥ कति जन्ते ! पुढवीन पसुज्ञानं ? गो० ! अठपुढवीन पसुज्ञानं ? तं०—रयणप्यना सकुरप्यना वालुप्यना पकप्यना धूमप्यभा तमप्यना तमतमप्यना इसीप्यभारा । इमाणं जन्ते !

जीवन्ते उपजीवन्ते नैव न निष्पद्यन्ते । वंसीपज्ञायोनिः पृथग्जनस्य, वंसीपज्ञायां योनीं पृथग्जनो गर्ज अवक्रमन्ते ॥ इति श्री महोपाध्याय श्रीरामचन्द्र मणि विनयेन अविमलनन्देन विरचिते प्रज्ञापनानुवादे योनिपदं नवमं समाप्तम् ॥ ९ ॥ कति जदन्ते !

नेद्वे । संस्वावज्ञो णं जाणीणं बहवे जीवाय पौगलाय वक्रमन्ति विउक्रमन्ति चयन्ति । अणा जीव संवत्तपन्नं तिहां पावीने योनिमांदि व्युत्क्रामन्ति गर्ज पणे ऊपजे सामान्यपणे चावे । उपचयं त नोचैः णं निष्पद्यन्ति । विशेष पणे आवे पिण नोपजीनही अतिक्रामन्ते प्रतापे विध्वंसपांसे ण सुवचनं छे । वंसीपज्ञाणं जोणीं पिङ्गजस्य वंसीपज्ञायाणं जोणीं पिङ्गजं गच्छं वक्रमन्ति । ते वंसीपज्ञायोनिं पौगलाय जीवा जीवपन्नं आवे अभ्यासे उपजी सामान्ये आवो विशेषपणे आवे अनेमोपजे । पसुज्ञानं भववत्तं नवमं जीयोपयं अमत्तं । इति प्रज्ञापना भववतोना नवमो पद समाप्त इवो योनिमां विवरो । ८ । कति विहाणं भते पुढवीनी पसुज्ञानं जीवमा । हिंसे १० सो अचरमविवरो कहैके हेम० २ पृथगोक्तजाकहो गो० । अठपुढवीनी प० तं० रयणप्यना सकुरप्यना वालुप्यना पकप्यभा धूमप्यभा तमप्यभा तमतमप्यभा इसीप्यभारा । ८ पृथिवीकही ते कहैके रयणमा १

॥ टीका ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

म्वयः इहानन्तरपदे सत्वानां योनयः प्रतिपादिताः अस्मिन् यदुपपातक्षेत्रं रत्नप्रज्ञादि तस्य चरमाचरमविज्ञागदर्शनं क्रियते, तत्रैवमादिभू-
त्रं-कडणं जत । पुढवीलु पन्नत्तलु इत्यादि सुगमं, नवरमापत्प्राग्ज्ञारा पञ्चवत्वारिंशद्योजनलक्षायां विकल्पाप्रमाणा शुद्धरूपेण कदाशा सिद्धि-
शिला ॥ इमाणां जते । रयणप्यज्ञापुढवी किं चरमा अचरमा ॥ इत्यादि पृच्छा, अथ कथं चरमाचरमपरिज्ञाया ? उच्यते-यदा नाना पर्यक्तवातं
तच्चरमत्वमापेक्षिकमन्यापेक्षया तस्य ज्ञावात्, यथा पूर्वशरीरापेक्षया चरमं शरीरमिति, अचरमं प्रातिमध्यवर्तीति यावत्तदाप्यपेक्षकं तस्य चर-
मापेक्षया ज्ञावात्, यथा तथाविधान्यशरीरापेक्षया मध्यशरीरमचरमशरीरं तदेव चरमाचरमेत्येकवचनान्तः प्रश्नः कृतः स्यात् । बहुवचनान्तमाह
चरमाह अचरमाह इति ॥ एतानि चत्वारि प्रश्नसूत्राणि तथाविधैकत्वपरिणामविशिष्टद्रव्यविषयाणि कृतानि । सस्मृतिप्रदेशानधिकृत्य प्रश्नसूत्र-
द्वयमाह-चरमंतपणसाय इति ॥ चरमाख्यानवर्तित्वात् अन्ताश्चरमान्प्रदेशा, अचरममेव कस्याप्यपेक्षया अनन्तवर्तित्वादेनोऽचरमान्प्रदेशाः,
तदेवं पटसु प्रश्नेषु कृतेषु जगवानाह-गीतम ! सा रत्नप्रज्ञा पृथिवी नोचरमा चरमत्वं ह्यापेक्षकमित्युक्तं नचात्रान्यदपेक्षणीयमस्ति केवलाया एव त-
दन्यनिरपेक्षायापृष्टत्वात्, नाप्यचरमा ततएव हेतोस्तथाह्यचरमत्वमपि आपेक्षिकं नचात्रान्यदपेक्षणीयमस्तीति किमुक्तं जयति ? इयं रत्नप्रज्ञा
पृथिवी न पश्चिमा नापिमध्यमा तदन्यस्यापेक्षणीयस्याविवक्षणादिति, अतएव न चरमाणि चरमत्वव्यपदेशस्यैवाऽसम्भवस्तादृशवद्वचनसम्भवा-
त्, तथाहि-यदा तस्याश्चरमत्वव्यपदेश एवाक्त्युक्ते नोपपद्यते तदा कथं तद्विषयं बहुवचनमुपपत्तुमर्हतीति एवं अचरमाख्यपि प्रतिषेधनीयानि प्रा-

॥ टीका ॥

शंकरप्रभा २ बालकप्रभा ३ पंक्तप्रभा ४ धूमप्रभा ५ तमप्रभा ६ तमतमप्रभा ७ इष्टतमप्रभा ८ ५ जलवीजन मान फटकमय ८ ७ वा ८ । इमाणां जते रय-
णप्यभा पुढवीकिं चरमा अचरमा । हे भगवन् रत्नप्राग्ज्ञायां स्यं चरमा तथा अचरमा । चरमानि अचरमाचरमाणि अचरमाणि । प्रश्नमा १ वचन-
अचरमा १ वचने चरमानि बहुवचने अचरमानि बहुवचने । चरमंतपणसा अचरमंतपणसाय गीतमा । चरमंतपणसा ३ अचरमंतपणसा ४ ए चार-
प्रश्नसूत्रेण रूपपरिणामे विशेषे द्रव्यविषय कौषांपके प्रदश्यात्रो मूत्रकहेके हे गीतम । इमाणां रयणप्यभापुढवी नोचरमा नो अचरमा नोचरमा । रम-

॥ भाषा ॥

गुक्तयुक्ते रचरमत्वव्यपदेशस्यासम्भवात्, न चरमान्तप्रदेशा नाप्यचरमान्तप्रदेशा उक्तयुक्त्या चरमत्वस्याचरमत्वस्य चाऽसम्भवं तस्मात्प्रदेशकत्वनाया अप्यसम्भवात्, यद्येव तर्हि किं स्वरूपा सेत्यत्र आह-नियमान्नियमेनाचरमं चरमाणि च किमुक्तं ज्ञवति यदीयमखररूपत्वा विवर्जितत्वात् पृथ्वर ते तदा यथोक्त जङ्गानामेकेनापि जङ्गेन व्यपदेशो न ज्ञवति यदात्यसंख्यप्रदेशावगाहे त्यनेकावयवविज्ञानात्मिका विषय्यते तदा यथोक्तत्वेन न विषया ज्ञवति तथाहि-रत्नप्रज्ञापृथिवी तावदनेन प्रकारेण व्यवस्थिता स्थापनाद्यैः समवस्थितायाः अस्या यानि प्रांतद्वयस्थितानि खरकाराणि प्र

रयणप्यज्ञापुठ्वी किं चरमा अचरमा चरमाङ्गं अचरमाङ्गं चरमंतपदेशा अचरमंतपदेशा? गो० । इमां रयण प्यज्ञापुठ्वी नो चरमा नो अचरमा नो चरमाङ्गं नो अचरमाङ्गं नो चरमंतपदेशा नो अचरमंतपदेशा नियमा अचरमं चरमानियमं चरमंतपदेशाय अचरमंतपदेशाय एवं जाव अहेसत्तमापुठ्वी सोहम्मादी जाव अनु

पृथिव्यः प्रज्ञप्ताः ? गौतम । अष्टौ पृथिव्यः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा-रत्नप्रज्ञा शर्कराप्रज्ञा वालुकाप्रज्ञा पंकप्रज्ञा धूमप्रज्ञा तमःप्रज्ञा तमस्तमःप्रज्ञा ईष तप्राग्जारा । इयं जदन्त । रत्नप्रज्ञा पृथिवी किं चरमा अचरमा चरमाण्यचरमाणि चरमान्तप्रदेशा अचरमान्तप्रदेशाः ? गौतम । इयं रत्नप्रज्ञा पृथिवी नो चरमा नो अचरमा नो चरमाणि नो अचरमाणि नो चरमान्तप्रदेशा नो अचरमान्तप्रदेशा नियमान्नियमेना चरमं चरमाणि च चरमान्तप्रदेशा चाचरमान्तप्रदेशा च । एवं यावदधसप्तमापृथिवी । सोधर्म (प्रज्ञति) यावदनुत्तरविमानाना मेवं चैव । ईषतप्राग्जाराप्येवं

रत्नाभापृथिवी नहो चरमा नहो अचरमा नहो चरमा १ वचन । नो अचरमानि नोचरमंतपणसाणियमा अचरमंचचरमाणिच । नहो अचरमा नहो अहो चन नहो चरमंतपदेश निश्चय अचरमधणा वचन १ चरम १ वचन २ । चरमंतपणसाय अचरमंतपणसाय एवं जाव अहेसत्तमापुठ्वी । चरमंतप दशने १ अचरमंतपदेश ४ इमं जालीगे हठे सातमौ नरकथौ मांडौ । सोहम्मादी जाव अणुत्तरविमानाणि पवचैव । सोधर्म ईशान जालीगे अणुत्तर विमानसंगे इमहोज । ईसोषध रावि एवंचैव सोगीव एवंचैव एवं अलोगीवि । ईषतप्राग्जारा पिण इमहोज लोकविषेपिण इमहोज इम अलोकमे पिण

टीका ॥

मूल ।

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

त्येकं तथाविधविशिष्टैकत्वपरिणामपरिणामानि चरमाणि १ यत्पुनर्मध्ये महद्भूतप्रजायाः खण्डं तत्तथाविधैकत्वपरिणामयुक्तत्वा देकत्वेन विवक्षितमित्यचरमं २ तजयसमुदायरूपार्थमन्वया तदज्ञादप्रवृत्त्यात्, तदेव मवयवावयविरूपतया चिन्ताया मचरमं चरमाणिचत्यखण्डैकनिर्वचनविशेषा प्रतिपादिता, यदा पुनः प्रदेशाद्विज्ञा क्रियते तदेवं निर्वचनं चरमान्तप्रदेशाश्च अचरमान्तप्रदेशाश्च तथाहि-ये बाह्यखण्डेषु गताः प्रदेशास्तं चरमान्तप्रदेशाः, ये पुनर्मध्यखण्डगताः प्रदेशास्तं चरमान्तप्रदेशाः, अन्ये तु व्याचक्ष्यते-चरमाणि नाम तथाविधप्रविष्टेतरप्रातैकप्रादेशिकश्रेणिपटलरूपाणि मध्यभागोऽचरम इति, नदपि समीचीनं दीपाज्ञावात् चरमान्तप्रदेशा यथोक्तरूपप्रान्तैकप्रादेशिकश्रेणिपटलगताः प्रदेशा अचरमान्तप्रदेशा मध्यभागगताः प्रदेशाः, अनेन निर्वचनसूत्रेण एकात्तुर्नयनिचप्रचालेन अवयवावयविरूपं रत्नप्रजादिकं वस्तु, तथोच्चावयवावयवविनीर्जदाजेद इत्यावेदितं तथाचावयवावयविरूपतायां परोक्तदूषणावकाशस्तथा धर्मसग्रहिणिटीकायां बाह्यवस्तुप्रतिष्ठावसरं प्रतिपादितामिति, ततोऽवधार्यं, एवं चाव अहे सत्तमाय पुढवीय इत्यादि ॥ यथा रत्नप्रजापृथिवी प्रश्ननिर्वचनाज्यामुक्ता एवं शर्कराद्या अपि पृथिव्यः सौधर्मादीनि च विमानानि अनुत्तरविमानपर्यवसानानि । ईषत्प्राग्ज्ञारालोकश्च वक्तव्यः सूत्रपाठोपि सुगमत्वात् स्वयं परिज्ञावनीयः सचैवं-सक्करप्पज्ञायां ज्ञतं । पुढवी किं चरमा अचरमा चरमाणि अचरमाणि इत्यादि ॥ एवमलोकेवि इति ॥ एवमुक्तेन प्रकारेणालोकोपि वक्तव्यः सचैवं-अलोकेवि ज्ञतं । किं चरमे अचरमे इत्यादि ॥ प्रश्नसूत्रं तथैव निर्वचनसूत्रं गीयमा । अचरमे चरमाणि चरमतपएसाय अचरमतपएसाय । तत् चरमाणि या नि लोकनिष्कृष्टेषु प्रविष्टानि शेषमन्वयसमचरमं चरमखण्डगताः प्रदेशा अचरमान्तप्रदेशा अचरमखण्डगताः प्रदेशा अचरमप्रदेशाः, सम्प्रत्यन्तेषु

हरविमाणानां एवंचेव हृसीय्यप्लाराए एवंचेव लोकेवि एवंचेव एवं अलोकेवि । इमीसणं ज्ञतं ! रयणप्पनाए

चैव । लोकेप्येवं चैव । एवमलोकेवि । अस्या प्रदन्त ! रत्नप्रजायाः पृथिव्या अचरमस्य च चरमाणां च चरमान्तप्रदेशानां चाचरमान्तप्रदेशानां

इमहोअ । इमीसणं भवे रयणप्पमाह पुढवीय । त्विमे पसरवपुत्त वहेके हे भवयन् एह रत्नप्रजापृथिवी सुं एहना भेद । अचरमसमयचरमाय चरमतप

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

रत्नप्रज्ञादिषु प्रत्येकं चरमाचरमादिगतमल्पबहुत्वमभिहितपुरिदमाह-इमीक्षेणं जंभे । रयणप्यप्ताए पुढवीए अचरमस्सयं चरमाण इत्यादि प्रश्नसूत्रं सुगमं । निर्वचनसूत्रे सर्वस्तोकं द्रव्यार्थतया अस्या रत्नप्रज्ञायाः पृथिव्या अचरमखरगं कस्मादिति चेदतथाह-एकनिमित्तकारणहेतुषु सर्वाणां विभक्तीनां प्रायो दर्शनमितिन्याया दत्र हेतु प्रथमा ततोयमर्थः-यस्मात्तथाविधैकस्कन्धपरिणामपरिणतत्वादेकं ततस्तोकं तस्मात् यानि चरमाणि खरगानि तान्यसङ्ख्येयगुणानि तेषामसंख्यातत्वात् । अथाचरमं चरमाणि समुदितानि चरमाणां तुल्यानि विशेषाधिकानि चेति प्रश्नायामाह-अचरमं चरमाणि च समुदितानि विशेषाधिकानि, तथाहि-यदचरमद्रव्यं तच्चरमद्रव्येषु प्रक्षिप्तं, ततश्चरमेव्य एकोनाधिकत्वा विशेषाधिकसमुदायो भवति प्रदेक्षार्थत्वचिन्तायां सर्वस्तोका अचरमाक्षरप्रदेशा यतश्चरमखरगानि मध्यखरगापेक्षयातिसूत्रमाणि ततस्तेषां मसङ्ख्येयानामपि ये प्रदेशास्ते मध्यखरगतप्रदेशापेक्षया सर्वस्तोका स्तेषां ऽचरमप्रदेशा असंख्येयगुणा अचरमखरगस्यैकस्यापि चरमखरगसमुदायापेक्षया क्षेत्रतोसंख्येयगुणत्वात्,

पुढवीए अचरमस्सयं चरमाणय चरमंतपदेसाणय अचरमंतपदेसाणय दव्वठयाए पदेसठयाए दव्वठपदेसठयाए कयरेकयरेहिंतो अप्पावा वज्जवावा तुल्लावा विसेसाहियावा ? गोयमा ! सव्वत्थोवे इमीसे रयणप्यप्ताए पुढवीए दव्वठयाए एगे अचरमे चरमाइं असंखेज्जगुणाइं अचरमं चरमाणिय दावि विसेसाहियाइं

च द्रव्यार्थतया प्रदेशार्थतया द्रव्यार्थप्रदेशार्थतया कतरे कतरेन्योल्या वा बहुका वा तुल्यावा विशेषाधिका वा ? गौतम । सर्वस्तोको ऽस्या रत्नप्रज्ञायाः पृथिव्या द्रव्यार्थतया एकोऽचरमः, चरमाणसङ्ख्येयगुणानि, अचरमं चरमाणि च हावपि विशेषाधिकानि । प्रदेक्षार्थतया सर्वस्तो

एसाणय अचरमंतपण्णाणय । अचरमने १ चरमवे २ चरमांतप्रदेशने ३ अचरमांतप्रदेशने ४ । दव्वठयाए पण्णसठयाए दव्वठपण्णसठयाए कयरे २ हिंतो अप्पावा ४ गोयमा । द्रव्यार्थप्रदेशार्थे द्रव्यार्थप्रदेशार्थे केहा २ यो धोडावणा ४ हे गौतम । सव्वत्थोवे इमीसे रयणप्यप्ताए पुढवीए । सर्वधोडा ए रत्नप्रभाविबौनो नारकीधो । दव्वठयाए एगे अचरमे चरमाणि असंखेज्जगुणा । द्रव्ययो १ वचने अचरमहे तेहयो चरमाणि बहुवचने असंख्यातगुणा । अचर

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाष ॥

चरमान्तप्रदेशा अचरमान्तप्रदेशाश्च द्वयेऽपि समुदिता अचरमान्तप्रदेशेभ्यो विशेषाधिकाः कथमिति चे दुष्यते-चरमान्तप्रदेशा अचरमान्तप्रदेशापेक्षया असंख्येयजागप्रमाणा स्ततोचरमान्तप्रदेशेषु चरमान्तप्रदेशप्रक्षेपेऽपि ते अचरमान्तप्रदेशेभ्यो विशेषाधिकाऽयं ज्ञवति, द्रव्यार्थप्रदेशार्थचिन्तायां ॥ अचरमं चरमाणिय दौवि विसेसाहियाइं चरमंतपयसा असंखेज्जगुणा इति ॥ अचरमचरमसमुदाया चरमान्तप्रदेशा असंखेयगुणाः, कथं लुच्यते-इह यदचरमखं तदसंखेयप्रदेशावगाहमपि द्रव्यार्थतया एकं चरमेषु पुनः खंषु प्रत्येकमसंख्येयाः प्रदेशास्ततो ज्ञवन्ति चरमाचरमद्रव्यसमुदाया

पदेसठयाए सव्वत्थोवा इमीसे रयणप्पजाए पुठवीए चरमंतपदेसा अचरमंतपदेसा, अचरमंतपदेसा असंखेज्जगुणा चरमंतपदेसाय अचरमंतपदेसाय दौवि विसेसाहिया दव्वठपदेसठयाए । सव्वत्थोवे इमीसे रयणप्पजाए पुठवीए दव्वठयाए एगे अचरमे चरमाइं असंखेज्जगुणाइं अचरमं चरमाणिय दौवि विसेसाहियाइं चरमंतपदेसा असंखेज्जगुणा अचरमंतपदेसा असंखेज्जगुणा चरमंतपदेसाय अचरमंतपदेसाय दौवि विसे

का अस्या रत्नप्रजायाः पृथिव्या अचरमान्तप्रदेशा अचरमान्तप्रदेशाः अचरमान्तप्रदेशा असंखेयगुणा अचरमान्तप्रदेशाश्च चरमान्तप्रदेशाश्च द्वावपि विशेषाधिकानि द्रव्यार्थप्रदेशार्थतया । सर्वस्तोको ऽस्या रत्नप्रजायाः पृथिव्या द्रव्यार्थतया एकोऽचरमचरमाणि असंखेयगुणानि, अचरमं चरमाणि च द्वावपि विशेषाधिकानि, चरमान्तप्रदेशा असंखेयगुणाः, अचरमान्तप्रदेशा असंखेयगुणाः, चरमान्तप्रदेशाश्च चरमान्तप्रदेशाश्च द्वावपि विशेषाधिकानि । एवं यावदधः सप्तमापृथिवी । सौधर्मस्य यावल्लोकस्य धैवं चैव । अलोकस्य जदन्त । अचरमस्य च चरमाणा

मंचरमं चरमाणिय दौवि विसेसाहिया तिपएसठयाए । तेहथो अचरमचरमएक अचरमचरमेषु क्षेपंततदा द्वावपि विशेषाधिकानौत्यर्थः द्रव्यार्थो प्रदेशार्थं अनेसरौपाधिकइवे हिवे प्रदेशार्थौकहेक्के प्रदेशथौ । सव्वत्थोवे इमीसे रयणप्पजाए पुठवीए चरमंतपदेसा । सर्वथोहा ए रत्नप्रभ पृथिवी नारकीथौ तेपृथिवीये चरमांवेइलाप्रदेशमध्यखंथ गर्भप्रदेशनो अपेजाये । अचरमां पएसा असं० चरमंतपएसाय अचरमां पएसाय दौवि विसेसाहिया । तेहथो अच

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

साहिया । एवं जाव अहेसत्तमा सोहम्मस्स जावलीगस्सय एवंचेव । अलीगस्सणं जंत ! अचरमस्सय च
रमाणय चरमतपदेसाणय अचरमतपदेसाणय दब्बठयाए पदेसठयाए दब्बठपदेसठयाए कयरेकयरेहिंतो

च चरमान्प्रदेशानाञ्च अचरमान्प्रदेशानाञ्च द्रव्यार्थतया प्रवेशार्थतया द्रव्यार्थप्रदेशार्थतया कतरं कतरंन्योऽस्या वा ? ४ गौतम ! सर्वस्तो
कोऽलोकस्य द्रव्यार्थतयैकोऽचरमः, चरमाख्यसख्ययगुणानि, अचरमञ्च चरमाणच द्वेअपि विशेषाधिके । प्रदेशार्थतया सर्वस्तोका अलो

॥ मूल ॥

॥ प्र० ॥

॥ भाषा ॥

रमांतप्रदेश असंख्यातगुणा अचरमखंडममुदायनो अपेत्ताये चत्र असंख्यातगुणा माटे तेहथो चरमांतप्रदेश अचरमांतप्रदेश ए वे विशेषाधिक ते किम च
रमांतप्रदेश अचरमांतप्रदेशनो अपेत्ताये असंख्यातभाग प्रमाण अचरमांतप्रदेश तथाधिके अचरमांतप्रदेशथो विशेषाधिकहवे । दब्बठपठया सख्ययावे ।
द्रव्यार्थप्रदेशार्थे चिंताकहैकै द्रव्यार्थे प्रदेशथो सर्वथोडा । इमोसिरयणप्रमाण पठवीए दब्बठयाए एगे अचरमचरमानि असंखिजगुणानि । ए रत्तप्रभाष्ट
थिवोये द्रव्यार्थप्रदेशथो २ अचरमके तेहथो चरमसंख्यातगुणाके अचरमममुदायथो चरमांतप्रदेश किम असंख्यातगुणा इहां छे चरमषंडांतप्रदेशावमाट
द्रव्यथको एकचरमथको वलोखंडना असंख्यातप्रदेशहवे चरम अचरमद्रव्यसमुदाय असंख्यातगुणा चरमांतप्रदेशथको अचरमांतप्रदेश असंख्यातगुणा तेह
थोचरम अचरमप्रदेशसमुदित विशेषाधिक इम पाळलोपरे । अचरमचरमाणय दोवि विसैसाहिया चरमतपसा असंखिजगुणा अचरमांतपसा
सखेजगुणा । अचरमने चरम ए छे विशेषाधिकहवे तेहथो चरमांतप्रदेश असंख्यातगुणाहवे खंडममुदायनो अपेत्ताये तेहथो अचरमांतप्रदेश असंख्यात
गुणा चरमांतप्रदेशनो अपेत्ताये चत्र असंख्यातगुणा माटे । चरमतपसाय अचरमांतपसाय दोवि विसैसाहियाय । तेहथो चरमांतप्रदेश अने अचर
मांतप्रदेश ए छे विशेषाधिकहवे ते अचरमांतप्रदेशमाहि यथके अचरमांतप्रदेशथो विशेषाधिकहवे । एवं जाव अहेसत्तमाए सोहम्मस्सजावलीगस्सय
एवंचेव । इम जालगे इठलो सातमो नरकलगे कहिवो रत्ताभाथको उपरिसीधम पिण इमहीज कहिवो लोकांतलगे इमहीज कहिवो । अलीगस्सणं
भंते अचरमस्सय चरमाणय चरमांतपसाणय अचरमतपसाणय । हिवे अलोकने विशेषेकरौ कहैकै हेमगवन् अचरमने १ चरमने २ चरमांतप्रदेशने ३

दसह्येयगुणा अचरमान्तप्रदेशा स्तेज्योप्यचरमान्तप्रदेशा असंख्येयगुणा स्तेज्योपि अचरमाचरमप्रदेशाः समुदिता विशेषाधिका इति पूर्ववत्, अलोकसू-
त्रे-प्रदेशाः चिन्तायां सर्वस्तीका अलोकस्य अचरमान्तप्रदेशा लोकनिकुटुम्बान्तस्तेषां जावात्, तेज्यो ऽचरमान्तप्रदेशा अनन्तगुणा अलोकस्यानन्त-
त्वात्, अचरमान्तप्रदेशा अचरमान्तप्रदेशाश्च समुदिता विशेषाधिकाः, अचरमान्तप्रदेशाश्च अचरमान्तप्रदेशापक्षया अनन्तजागकस्याः क्तस्तेषां अचरमा-

अप्यावा ४ ? गायमा. ! सप्तत्योत्रे अलोगस्स दह्युयाए एगे अचरमे अरमाइ अंसखिजगुणाइ अचरमच
चरमाणिय दोवि विसेसाहियाइ, पदेसठयाए सप्तत्योत्रे अलोगस्स अरमंतपदेसा अचरमंतपदेसा अंसखिजगुणा
अरमंतपदेसाय अचरमंतपदेसाय दोवि विसेसाहिया । दह्युपदेसठयाए सप्तत्योत्रे अलोगस्स दह्युयाए एगे

कस्य अचरमान्तप्रदेशाः, अचरमान्तप्रदेशा अनन्तगुणाः, अचरमान्तप्रदेशाश्च अचरमान्तप्रदेशाश्च द्वावपि विशेषाधिकी, द्रव्यार्थप्रदेशार्थतया
सर्वस्तीकोऽलोकस्य द्रव्यार्थतया एकोऽचरमअचरमाण्यसंख्येयगुणानि, अचरमच अरमाणि च द्वेऽपि विशेषाधिके, अचरमान्तप्रदेशा अस-

अचरमांतप्रदेशने ४ । दह्युयाए पदेसठयाए दह्युपदेसठयाए कदरे २ हिता अप्यावा ४ गायमा । द्रव्यार्थो प्रदेशार्थो द्रव्यप्रदेशार्थो किडा २ यो थोडाअवा
४ हवै हे गीतम । सप्तत्योत्रे अलोगस्स दह्युयाए एगे अचरमे अरमाइ असंखिजगुणाइ । सर्वेशोडा अलोकने द्रव्यार्थो १ अचरमके अचरमचने अरमंतपदेसाय
गा तेहथो संख्यातगुणा खेवमणो । अचरमचरमाण्य दोवि विसेसाहियाइ पदेसठयाए सप्तत्योत्रे । तेहथो अचरमचरम ए के विशेषाधिक एतले द्रव्यार्थो
कद्या हिबै प्रदेशार्थो कहेके प्रदेशार्थो सर्वथोडा । अलोगस्स अरमंतपदेसा अचरमंतपदेसा अचरमंतपदेसाय अचरमंतपदेसाय दोवि विसेसाहिया
दह्युपदेसठयाए सप्तत्योत्रे । लोकना अरमांतप्रदेश केहलाप्रदेशमध्यगर्भ खंडगतप्रदेशनो अपेजावे तथा लोकने पृष्ठे तेहना अंतरेमाटे अलोकना अनन्त
माटे तेहथो अरमांतप्रदेश अचरमांतप्रदेश समुदित विशेषाधिक अरमांतप्रदेश अचरमांत प्रदेशो अपेजावे अनन्तमायने अरिषा अचरमांतप्रदेश राशि
बालते अचरमांतप्रदेशार्थो विशेषाधिक द्रव्यार्थ प्रदेशार्थ सर्वथो थोडा । अलोगस्स दह्युयाए एगे अचरमे अरमाइ असंखिजगुणाइ । अलोकने दिपे द्रव्यार्थ

॥ टीका ॥

॥ ५ ॥

॥ मन्त्र ॥

॥ भाषा ॥

न्तप्रदेशराशौ प्रक्षेपेपि ते ऽचरमान्तप्रदेशेभ्यो विशेषाधिका यव जघन्ति, सम्प्रति लोकालोकविषयं प्रश्नसूत्रमाह-लोगालोगस्सणं जतं ! अचरम
स्सय चरमाणय इत्यादि ॥ प्रश्नसूत्रं सुगमं, निर्वचनमाह-गोयमत्यादि ॥ गीतम् । लोकस्य अलोकस्य च यत् एकैकं अचरमखण्डं ततस्तोक्रमकत्वा

अचरमे चरमाहं असंख्यजगुणाह अचरमय चरमाणय दौवि विसेसाहियाहं चरमंतपदेसा असंख्यजगुणा
अचरमंतपदेसा अणंतगुणा चरमंतपदेसाय अचरमंतपदेसाय दौवि विसेसाहिया । लोगालोगस्सणं जतं !
अचरमस्सय चरमाणय चरमंतपदेसाणय अचरमंतपदेसाणय दब्धयाए पदेसठयाए दब्धपदेसठयाए क
यरेकयरेहिंतो अप्पावा बज्जयावा तुल्लावा विसेसाहियावा ? गोयमा ! सज्ज्यावि लोगालोगस्स दब्धया

ह्यगुणा अचरमान्तप्रदेशा अनन्तगुणा अचरमान्तप्रदेशाश्चाचरमान्तप्रदेशाश्च द्वावपि विशेषाधिकौ । लोकालोकस्य जघन्त ! अचरमस्य च
चरमाणाय चरमान्तप्रदेशानाञ्चा चरमान्तप्रदेशानाञ्च (मध्यं) द्रव्यार्थतया प्रदेशार्थतया द्रव्यार्थप्रदेशार्थतया कतरे कतरंभ्योऽल्पा वा ? ४
गी० ! सर्वस्तोको लोकालोकस्य द्रव्यार्थतयैकैकोऽचरमः, लोकस्य चरमाणसंख्येयगुणानि, अलोकस्य चरमाणि विशेषाधिकानि, लोकस्यालोकस्य

। अचरमके चरमांतप्रदेशा असंख्यातगुणा । अचरमचरमाणय दौवि विसेसाहियाहं चरमंतपदेसाय असंख्यजगुणा । अचरमांतप्रदेशो चरमांतप्रद
शो ण वे विशेषाधिक हवे चरमांतप्रदेशो असंख्यातगुणा । अचरमांतपदेसा अणंतगुणा चरमंतपदेसाय । अचरमांतप्रदेशो अनन्तगुणा चरमांतप्रदेशोने ।
अचरमांतपदेसाय दौवि विसेसाहिया । अचरमांतप्रदेशोने दौहोविशेषाधिकहवे । लोगालोगस्सणं भते । द्विवे लोकालोकस्य सूत्रकहेहे लोकालोकाने हे
जगवन् । अचरमस्स चरमाणय चरमंतपदेसाणय अचरमंतपदेसाणय । अचरमने चरमने चरमांतप्रदेशने अचरमांतप्रदेशने । दब्धयाएपपसठयाए दब्ध
पदेसठयाए कयरे २ हिंतो अप्पावा ४ गोयमा । द्रव्यार्थे प्रदेशार्थे द्रव्यार्थप्रदेशार्थे केहा २ थो थोडा हवे ४ हे गीतम् । सज्ज्यावि लोगालोगस्स दब्धयाए
जगमे अचरमे । सर्वथाडा लोकालोकना द्रव्यथो एकेक अचरमलोकनो जे एकेक चरमखंड एकमाटे ते थोडाहे । लोगस्सचरमाहं अचरमजगुणाहं ।

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

त्, तेभ्यो लोकस्य चरमखण्डद्रव्यास्यसंख्येयगुणानि तेषामसंख्यातत्वात्, तेभ्योऽप्यलोकस्य चरमखण्डानि विशेषाधिकानि कथमिति चेदुच्यते-इह यद्यपि लोकस्य चरमखण्डानि तत्त्वतोऽसंख्येयानि तथापि प्रागुपदर्शितपृथ्वीन्यासपरिकल्पनया तास्यष्टौ परिकल्पन्ते, तद्यथा-एकैकं चतसृषु दिक्षु एकैकं च विदिद्व्यति, अलोकचरमखण्डानि च तन्म्यासपरिकल्पनया परिरूप्यमानानि द्वादश तद्यथा-एकैकं चतसृषु दिक्षु द्वे द्वे विदिद्व्यति द्वादश चाष्टभ्यो न द्विगुणानि त्रिगुणानि च किंतु विशेषाधिकानि तेभ्योऽलोकस्य चरमखण्डेभ्यो लोकस्य चरमाचरमखण्डानि अलोकस्य चरमा

ए एगमेगे अचरमे लोगस्स चरमाइं असंखेज्जगुणाइं अलोगस्स चरमाइं विसंसाहियाइं लोगस्स अलोग
स्सय अचरमंच चरमाणिय दीवि विसंसाहियाइं पदेसठयाए सव्वत्थोवा लोगस्स चरमांतपदेसा अलोगस्स
चरमांतपदेसा विसंसाहिया लोगस्स अचरमांतपदेसा असंखिज्जगुणा अलोगस्स अचरमांतपदेसा अणंतगुणा

चाचरम च्च चरमाणि च द्वेअपि विशेषाधिके । प्रदेशार्थतया सर्वस्तोका लोकस्य चरमान्तप्रदेशा अलोकस्य चरमान्तप्रदेशा विशेषाधिकाः, लोकस्याचरमान्तप्रदेशा असंख्येयगुणाः, अलोकस्या चरमान्तप्रदेशा अनन्तगुणाः, लोकस्यालोकस्य च चरमान्तप्रदेशाश्चाचरमान्तप्रदेशाश्च द्वा

तेहथौ लोकना चरमखण्डद्रव्यथौ असंख्यातगुणा तेहथा असंख्यातगुणा माटे । अलोगस्सचरमाइं विसंसाहियाइं । तेहथौ अलोकनाचरमखण्ड विशेषाधिकद्वये ते किम इहलोकना चरमखण्डयो असंख्यातगुणा पूर्वकक्षा वे पृथिवीनो ८ परिकल्पने गिरीये एकी ४ दिशिक्खे वे विदिग्धि १२ पाच्छनौपरि । लोगस्सय अलोगस्सय अचरमंच चरमाणिय दीवि विसंसाहियाइं । लोकने अलो ने अचरमचरमने वे विशेषाधिक अलोकचरमखण्डथौ लोकचरमखण्डसमुदित विशेषाधिक द्विवे प्रदेशथौ कहैकै । एएगमेगेए सव्वत्थोवा लोगस्सचरमांतपदेसा । प्रदेशथौ सर्वथोवा लोकना चरमांतप्रदेश ८ खण्डनाप्रदेशने भवे तेहथौ वलौ । अलोगस्स चरमांतपदेसा विसंसाहिया लोकस्स अचरमांतपदेसा असंखिज्जगुणा । अलोकना चरमांतप्रदेश विशेषाधिक तेहथौ लोकना अचरमांतप्रदेश असंख्यातगुणा चंचना अतिप्रभूतपणा माटे प्रदेशना अतिप्रभूत पणामाटे असंख्यातगुणा । अलोगस्स अचरमांतपदेसा अणंतगुणा । तेहथौ

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाष ॥

चरमखण्डानि समुदितानि विशेषाधिकानि तथाहि-लोकस्य चरमखण्डानि प्रागुक्तपरिकल्पनया अष्टावेकचरममित्युज्जयभीलनेन च अलोकस्यापि चरमाचरमखण्डानि समुदितानि त्रयोदश उज्जयेषां मेकत्र भीलनेन द्वाविंशतिः साच द्वादशज्यो नहिगुणा नापि त्रिगुणाः किंतु विशेषाधिकेति, अलोकस्य चरमखण्डेज्यो लोकालोकचरमाचरमखण्डानि समुदितानि विशेषाधिकानि ॥ प्रदेशार्थताचिन्तायां सर्वस्तीका लोकस्य चरमान्तप्रदेशा अष्टखण्डसंस्कानामेव प्रदेशानां ज्ञावात्, तेज्यो ऽलोकस्य चरमान्तप्रदेशा विशेषाधिकाः तेज्यो लोकस्याचरमान्तप्रदेशा असंख्येयगुणाः के त्रस्यातिप्रज्ञततया तत्प्रदेशानामप्यतिप्रज्ञतत्वाज्ञावात्, तेज्यो प्यलोकस्याचरमान्तप्रदेशा अनन्तगुणाः क्षेत्रस्यानन्तगुणात्वात्' तेज्योपि लोकस्य चरमान्तप्रदेशा अचरमान्तप्रदेशा अलोकस्यापि चरमान्तप्रदेशा अचरमान्तप्रदेशाः समुदिता विशेषाधिकाः, कथमित्येव दुच्यते-इह अलोकस्याचरमान्तप्रदेशराशौ लोकस्य चरमाचरमान्तप्रदेशा अलोकस्य चरमान्तप्रदेशाश्च प्रतिप्यन्ते, तेच सर्वसंख्ययाप्यसंख्येयानन्तराश्रयपेक्षयातिस्तीका इति प्रक्षेपेपि ते अलोकस्याचरमान्तप्रदेशेज्यो विशेषाधिका एव' एतदनुसारं द्रव्यार्थप्रदेशार्थचिन्तासूत्रमपि स्वयं परिज्ञावनीयं-नवरं लोकालो

लोगस्सय अलोगस्सय चरमांतपदेसाय अचरमांतपदेसाय दोवि विसेसाहिया, दब्बुठपदेसठयाए सच्चत्योवे
लोगालोगस्स दब्बुठयाए एगमेगे अचरमे लोगस्स चरमाइं असंखेज्जगुणाइं अलोगस्स चरमाइं विसेसा

वपि विशेषाधिकौ । द्रव्यार्थप्रदेशार्थतया सर्वस्तीको लोकालोकस्य द्रव्यार्थतयैकैकोऽचरमः, लोकस्य चरमाख्यसंख्येयगुणानि, अलोकस्य

अलोकना अचरमांतप्रदेश अनन्तगुणा माटे चच अनन्तीमाटे । लोगस्सय अलोगस्सय चरमांतपदेसाय अचरमांतपदेसाय दोवि विसेसाहिया । तेज्यो लोकना चरमांतप्रदेश अचरमांतप्रदेश अलोकनाचरमांतप्रदेश अचरमांतप्रदेश समुदितविशेषाधिकने किम इहां अलोकना अचरमांतप्रदेश राशिलोकनाचरमांतप्रदेश राशि अलोकना चरमांतप्रदेश घातोये ते सर्वसंख्यायै असंख्येय अनन्तरापेक्षायै धोडा इम घालतेथकां अलोक अचरमांतप्रदेशश्चो विशेषाधिक । दब्बुठपदेसठयाए सच्चत्योवे लोगस्स दब्बुठयाए एगमेगे अचरमे लोगस्सचरमाइं असंखेज्जगुणाइं । इम एथे अनुसारे द्रव्यार्थप्रदेशार्थनो सूत्र

कचरमाचरमखण्डेभ्यो लोकस्य चरमान्तप्रदेशा असङ्ख्येयगुणा इति लोकस्य किल चरमाणि खण्डान्यहो एकैकस्मिंश्च खण्डदेशे खण्डप्रदेशा असङ्ख्येयलोकालोकचरमाचरमखण्डानि च समुदितानि द्वाविंशति स्ततो घटन्ते लोकालोकचरमाचरमखण्डेभ्यो लोकस्य चरमान्तप्रदेशा असङ्ख्येयगुणाः, शेषपदज्ञावना प्राग्वत् ॥ सर्वद्वया विसंसाह्रिया इति ॥ लोकालोकचरमाचरमान्तप्रदेशेभ्यः सर्वद्वयाणि विशेषाधिकानि अनन्तानन्तरुच्यःतां जी

हियाइ लोगस्सय अलोगस्सय अचरमंच चरमाणिय दोवि त्रिसेसाहियाइं लोगस्स चरमंतपदेसा असखे
ज्जगुणा अलोगस्स चरमंतपदेसा त्रिसेसाहिया लोगस्स अचरमंतपदेसा असखिज्जगुणा अलोगस्स अचर
मंतपदेसा अणंतगुणा लोगस्सय अलोगस्सय चरमंतपदेसाय अचरमंतपदेसाय दोवि त्रिसेसाहिया सह्दद्धा

चरमाणि विशेषाधिकानि, लोकस्यालोकस्यचाचरम च चरमाणि च द्वेअपि विशेषाधिके, लोकस्य चरमान्तप्रदेशा असुर्येयगुणाः, अलो कस्य चरमान्तप्रदेशा विशेषाधिकाः, लोकस्याचरमान्तप्रदेशा असुर्येयगुणाः, अलोकस्याचरमान्तप्रदेशा अनन्तगुणाः, लोकस्यवालोकस्य च चरमान्तप्रदेशाश्चाचरमान्तप्रदेशा च हावपि विशेषाधिकौ, सर्वद्रव्याणि विशेषाधिकानि, सर्वप्रदेशा अनन्तगुणाः, सर्वंपयंवा अनन्तगु

[illegible]

॥ टीका ॥

॥ मन्त्र ॥

॥ श्री ० ॥

॥ भाषा ॥

वानां तथा परमाणादीनामनन्तपरमाणात्मकस्वपथ्यत्तानां प्रत्येकानामनन्तसंख्यानां पृथक् २ द्रव्यत्वात्, तेष्वपि सर्वप्रदेशा अनन्तगुणाः ते
ज्योपि स्वपथ्याया अनन्तगुणाः प्रतिप्रदेशं स्वपरजैद्विज्जानां पथ्यायाणामानन्त्यात्, तदेवं रत्नप्रजादिक चरमाचरमादिमेव तद्विशिष्टमितिदानीं पर
माणादिकं चिन्तयन्नाह-परमाणुपुण्यलेखं जते । इत्यादि ॥ तत्र प्रश्नसूत्रे षट्षिंशतिजंगा-यत स्त्रीणि पदामि चरमाऽचरमाऽवक्तव्यलक्षणानि

त्रिसेसाह्रिया सप्तपदेसा अणंतगुणा सप्तपञ्जवा अणंतगुणा । परमाणुपोग्गलाणं जते ! किं चरमे अचरमे
अवत्तवत्तए चरमाइं अचरमाइं अवत्तवत्तयाइं ६ उदाज्ज चरमेय अचरमेय ७ उदाज्ज चरमेय अचरमयाइं ८
उदाज्ज चरमाइं अचरमेय ९ उदाज्ज चरमाइं च अचरमाइं च १० पढमा चउज्जगी । उदाज्ज चरमेय अ
यत्तवत्तएय ११ उदाज्ज चरमेय अवत्तवत्तयाइं च १२ उदाज्ज चरमाइं च अवत्तवत्तए य १४ उदाज्ज चरमाइं

खाः । परमाणुपुद्गलो जदस्त ! किं चरमो चरमोऽवक्तव्यकः । चरमाणि अचरमाणि अवक्तव्यकानि ६ । उताहो चरमश्चाचरमश्च ७ । उताहो
चरमश्चाचरमाणिच ८ । उताहो चरमाणिचाचरमाणिच ९० । प्रथमा चतुर्भङ्गी । उताहो चरमश्चावक्तव्यकश्च ११,
उताहो चरमश्चावक्तव्यानिच १२, उताहो चरमाणिचावक्तव्यश्च १३, उताहो चरमाणिचावक्तव्यानिच १४, द्वितीया चतुर्भङ्गी । उताहो अचर

अचंतगुणा । तेह्यो सर्वद्रव्यविशेषे ऽनगर्भतसखयापरमाण्या स्तवपथ्यत्त प्रत्येकं अनन्तसंख्याये ज्ञात्वाह्वयमाटे तेह्यो सर्वप्रदेश अनन्तगुणा । सप्तपञ्जवा
अचंतगुणा परमाणुपुण्यलेखं भंत । क चरमे १ । तद्व्यो सप्तपथ्याय अनन्तगुणाः प्रदेशे २ अर्धतपथ्यायमाटे परजप्रमादिकना चरम अचरमना भिदांचितव्या
हिवे परमाणुयादि चित्तवै के प्रश्न सूत्रे २६ भाग त्रिणहपटना जाणिवा हे भगवन् परमाणुपुद्गलस्यं चरमकाहये १ वचने । अचरमे २ अवत्तवत्त ३ च
रमाइं ४ अचरमाइं ५ अवत्तवत्तयाइं ६ । अचरम कहिये १ वचने २ अवत्तवत्तयाइं कहिये १ वचन ३ चरमाइं बहुवचने अचरमाइं बहुवचने अवत्त
व्यानि बहुवचने ए ६ बाल । उदाहु चरमेय अचरमेय ७ उदाहु चरमेय । १ सयोगोने सार्धे ४ भांकाकहीछे चरम १ अचरम १ कहिछे चरम १ वचन ।

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

तेषां चैकैकसंयोगे प्रत्येकमेकवचना स्त्रयो जंगाः तद्यथा-चरमः १ अचरमः २ अवक्तव्यकः ३, त्रयो बहुवचनेन तद्यथा-चरमाणि १ अचरमाणि २ अवक्तव्यानि ३ सर्वसंख्यया षट् द्विकसंयोगा स्त्रयस्तद्यथा-चरमाचरमपदयो रेकश्चरमाऽवक्तव्यकपदयो द्वितीयः अचरमाऽवक्तव्यकपदयो तृतीयः ३ एकैकस्मिंश्चत्वारो जंगा । तत्र प्रथमे द्विकसंयोगे गव्यं चरमश्चाचरमश्च १ चरमश्चाचरमश्च २ चरमाश्चाचरमश्च ३ चरमाश्चाचरमाश्च ४

च अचरमाश्च १४ वीया चउजंगी । उदाज्ज अचरमेय अचरमाश्च १५ उदाज्ज अचरमस्सय अचरमाश्च १६ उदाज्ज अचरमाश्च १७ उदाज्ज अचरमाश्च १८ तडया । उदाज्ज चरमेय अचरमेय अचरमाश्च १९ उदाज्ज चरमेय अचरमेय अचरमाश्च २० उदाज्ज चरमेय अचरमाश्च २१ उदाज्ज चरमेय अचरमाश्च २२ उदाज्ज चरमाश्च अचरमेय

मश्चावक्तव्यश्च १५ । उताहो अचरमश्चाऽवक्तव्यानि च १६ । उताहो अचरमाणिचावक्तव्यश्च १७ । उताहो अचरमाणिचावक्तव्यानि च १८ । तृतीया । उताहो चरमश्चाचरमश्चावक्तव्यकश्च १९ । उताहो चरमश्चाचरमश्चावक्तव्यानिच २० । उताहो चरमश्चाचरमाणिचावक्तव्यश्च २१ । उताहो

अचरमाश्च ८ उदाह चरमाश्च अचरमेय २ उदाहचरमाश्च । अचरमाणि बहुवचनेन ८ कहिल्ले चरमाश्च बहुवचने अचरम १ वचने एकद्विक संयोगी ३ भांगा कहिल्ले चरमाश्च बहुवचने । अचरमाश्च १० पटनाचउमंगो उदाह चरमेय अचरमाश्च ११ । अचरमाश्च बहुवचने एकद्विकसंयोगी चोचोभांगो प ६ भांगा मत्त ४ द्विकसंयोगीया मिको १० यथा अवक्तव्य १ वचने द्विकसंयोगीया १ भांगी चरम १ वचने अवक्तव्य बहुवचने । उदाह चरमाश्च अचरमाश्च १२ उदाहचरमाश्च अवक्तव्यश्च १४ वीयाचउमंगो । एतल्ले भांगो वीजो चरमबहुवचने अवक्तव्य १ वचने एतल्ले द्विकसंयोगीया वीजो भांगो वीजोभांगो । उदाह अचरमेय अवक्तव्यश्च १५ उदाह अचरमेय अवक्तव्यश्च १६ । चरमाश्च बहुवचने अवक्तव्यताने एतल्ले वीजोचोमंगोनी चरम १ वचने अवक्तव्य १ वचने द्विकसंयोगीया भांगोयथा । उदाह अचरमाश्च अवक्तव्यश्च १७ उदाह । अचरम १ वचने अवक्तव्यानि बहुवचने ९ द्विकसंयोगी

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

एवमेव चतुर्जंगी चरमावक्तव्यपदयोः एवमेव वा चरमावक्तव्यपदयोः सर्वसंख्यया द्विकसंयोगे द्वादश जंगाः त्रिकसंयोगे एकवचनबहुवचनाभ्यां मष्टौ सर्वसंख्यलनया षड्विंशतिः, अत्र निर्वचनमाह-गोयमा । परमाणुपोगले नो चरमं इत्यादि ॥ परमाणुपुद्गलश्चरमा न जवति चरमत्वं ह्यन्यापेक्षं नवान्यदपेक्षणीयमस्ति तस्याविवक्षणा न च सांशः परमाणुर्येनाज्ञापेक्षया चरमत्वं प्रकल्पन निरवयवत्वा तस्मा न चरमो नाप्यचरमो निरवयवतया मध्यत्वायोगात् कित्ववक्तव्यः चरमाचरमव्यपदेशकारणतः शून्यतया चरमज्ञादेना ऽचरमज्ञादेना वा व्यपदेश्यमशक्यत्वात्,

अवतत्त्वपुत्र २३ उदाहृतं चरमाहं अचरमेव अवतत्त्वपुत्राहं २४ उदाहृतं चरमाहं च अचरम इहं अवतत्त्वपुत्र २५
उदाहृतं चरमाहं च अचरमाहं च अवतत्त्वपुत्राहं च २६ एव तन्नीसं जंगा २६ ? गोयमा ! परमाणुपोगले नो

चरमश्चाचरमाणिचावक्तव्यानि च २२ । चरमाण्यचरमश्चावक्तव्यकश्च २३ । उताहो चरमाण्यचरमश्चावक्तव्यानि च २४ । उताहो चरमाणिचाचरमाणि चावक्तव्यकश्च २५ । उताहो चरमाणिचाचरमाणि चावक्तव्यकानि च २६ । एव मेत षड्विंशतिजङ्गाः ? गोतम ! परमाणुपुद्गलो नो चरमो

नो बौजो भांगो । अचरमाहं च अवक्तव्याहं १८ । अचरमाहं बहुवचन अवक्तव्यता १ वचने १८ । तदेयाचउभंगो उदाहृतं चरमेव अचरमेव अवक्तव्यपुत्र १८ । तलेनौजोभांगो अचरमाहं बहुवचन अवक्तव्यने बहुवचने एकद्विकसंयोगो चौभंगो एतल्ले चौभंगो कहो चौदे पाकुनादिकमथीनो ४ एवं १८ भांगो हि वै त्रिकसंयोगीया ८ भांगो कहिके चरम एकवचन अचरम एकवचनने अवक्तव्य एकवचने एवं त्रिकसंयोगीभांगो । उदाहृतं चरमेव अचरमेव अवक्तव्याहं २० । चरम १ वचने अचरम १ वचने अवक्तव्यानि बहुवचने एव त्रिकसंयोगीभांगो । उदाहृतं चरमेव अचरमाहं च अवक्तव्याय २१ । चरम १ वचन अचरमबहुवचने अवक्तव्यानि बहुवचन त्रिकसंयोगीभांगो । उदाहृतं चरमेव अचरमाहं च अवक्तव्याहं च २२ । चरम १ वचने अचरमानि बहुवचने अवक्तव्यानि बहुवचने एवं त्रिकसंयोगी भांगो । उदाहृतं चरमाहं च अचरमेव अवक्तव्याय २२ । चरम निबहुवचने अचरम १ वचने अवक्तव्यानि ३ बहुवचने त्रिकसंयोगीभांगो । उदाहृतं चरमाहं अचरमेव अवक्तव्याहं च २४ । चरमानि बहुवचने अचरम १ वचने अवक्तव्यने बहुवचने त्रिकसंयोगी भांगो । उदाहृतं

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ. ॥

॥ भाषा ॥

वक्तुं शक्यं हि वक्तव्यं यत्तु चरमशब्देन अचरमशब्देन वा स्व २ निमित्तज्ञानतया वक्तुमशक्यं तदवक्तव्यमिति, शोषास्तु जंगः प्रतिषेध्याः, परमाणौ तेषामसम्भवात्, वक्ष्यति च ॥ परमाणुमियतश्नुं ॥ अस्य अक्षरं परमाणौ परमाणुचिन्तायां तृतीयो जंगः परियाह्यः शोषा निरवयवत्वेन प्रतिषेध्याः । दुपदेसिएणं जंतं । इत्यादि ॥ अक्षरं चरमे नो अचरमे सिय अवतत्तुए इत्यादि ॥ द्विप्रदेशकः स्कन्धः स्यात् कदाचि चरमं कथमिति च दुच्यते ॥ द्विप्रदेशकः स्कन्धो द्वयोराकाशप्रदेशयो रक्षगाढो जवति समश्रेण्या व्यवस्थितया तदा एकोपि परमाणुः अपरपरमाश्वपेक्षया चरमो पराप्यपरमाश्वपेक्षया चरम इति चरम अचरमस्तु न जवति सर्वद्रव्याणामपि केवलाचरमत्वस्यायोगात्, यदातु स एव द्विप्रदेशकः स्कन्धः यदा स्मर्यते अत्र देशः ५ ग्राह्यते तदा स तथाविधैकत्वपरिमाणपरिणततया परमाणुवत् चर

चरमे नो अचरमे नियमा अचरमस्तु सैसा जंगा पक्षिसेहेयक्षा । दुपदेसिएणं जंतं ! खंधे पुच्छा, गो० !
दुपदेसिए खंधे सिय चरमे नो अचरमे सिय अवतत्तुए, सैसा जंगा पक्षिसेहेयक्षा ! तिपदेसिएणं जंतं !

नो अचरमो नियमादवक्तव्यकः शोषा जङ्गाः प्रतिषेधयितव्याः । द्विप्रदेशिको जदन्त । स्कन्धः पुच्छा, गौतम । द्विप्रदेशिकः स्कन्धः स्याच्चर

३ चरमाः अचरमाश्च अवक्तव्यश्च २५ । चरमाणि बहुवचनेन अचरमाणि बहुवचनेन अवक्तव्य १ वचनेन त्रिकसंयोगी भांगो । उदाहृ चरमाश्च अचरमाश्च अवक्तव्यश्च २६ । चरमाणि बहुवचनेन अचरमाणि बहुवचनेन एवं त्रिकसंयोगी भांगो एवं २८ भांगा अठारा पहिलामा ८ त्रिकसंयोगी एवं २६ भांगा जते एवं क्वचोसं गौयमा परमाणुपुग्ले नोचरमेना अचरमेनियमा अवक्तव्य सैसा भगा पक्षिसेहेयक्षा दुपदेसिए णं भंतं खंधे पुच्छा गौयमा । हे गौतम परमाणुपुग्ल चरम नह्वै स्याम टे चरमशब्दविनाकक्षा ते किम जे कहिवा कोई समथनही हुवै कहिवा योग्यमा टे कक्षा पणै सूत्रमाटे शेषभांगा निषेध्या परमाणु असंभवमाटे परमाणुपुग्ल चरमनह्वै परमाणुपुग्ल चरमो भवेव चरमत्वकक्षा अपिजे कतचास पदपेक्षणीयमस्तौ तस्याविवक्षणा शांस परमाणुर्जनां प्रभिक्रियो चरमत्व प्रकल्पतनिरवयवत्वा तस्माच्चरमो निरवयवत्वा तस्माच्चरमो निरवयवतया हिवे एह नो दुप्रदेशो भगवन् खंध प्रश्न ३

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ ५० ॥

॥ भाषा ॥

माचरमव्यपदेशकारणान्नून्यत्वा न चरमशब्देन व्यपदेशं शक्यते माच्यचरमाशब्देनेति अवक्तव्यः । शेषास्तु प्रज्ञाः प्रतिषेध्याः, तथाच वक्ष्यति-पठ
मो तद्वर्णयहोऽदुपपत्ते ॥ अस्यावमर्थः-द्विप्रदेशके स्कन्धे प्रणमोक्तं चरम इति तृतीयोऽवक्तव्य इति जयति, शेषास्तु प्रतिषेध्या असम्भवात्, स
चासम्भवः सुप्रतीतएव ॥ तिपएसिएणं जंते खंधे इत्यादि ॥ प्रज्ञमूत्र प्राग्द निर्वचनं गोयमा ! सिय चरमे इत्यादि ॥ इह यदा त्रिप्रदेशिकः
स्कन्धो द्वयोराकाशप्रदेशयोः समश्रेण्याव्यवस्थितयोरेव भवगाढा जयति तदासौ चरमः साचरचमत्वप्रावना द्विप्रदेशिकस्कन्धवद्भावनीयाः, अच
रमप्रतिषेधः प्राग्वत् स्यादवक्तव्य इति, यदा सएव त्रिप्रदेशकः स्कन्ध एकस्मिन्नाकाशप्रदेशे ऽवगाहते तदा परमाणुवत् चरमाचरमव्यपदेशकार

खंधे पुच्छा, गोयमा ! तिपदेसिए खंधे सिय चरमे नो अचरमे सिय अचरमाइं नो चरमाइं नो अचरमाइं
नो अचरमाइं नो चरमेय अचरमेय नोचरमेय अचरमाइं सिय चरमाइंच अचरमेय नो चरमाइंच अ

मां नो अचरमः स्यादवक्तव्यः शेषा प्रज्ञाः प्रतिषेधयितव्याः । त्रिप्रदेशिको जदन्त । स्कन्धः पृच्छा, गौतम ! त्रिप्रदेशिकः स्कन्धः स्याच्चरमो
नो अचरमः स्यादवक्तव्यको नो चरमाणि नो अचरमाणि नो अवक्तव्यकानि नो चरमश्चाचरमश्च नो चरमश्चाचरमाणि च स्याच्चरमाणि चाचरम

त्तर हे गौतम । दुपदेसिएखंधे सियचरमे नो अचरमे सिय अवक्तव्यए सेसाभगा पडिसेहियवा । बैरदशोखचरमहुवै पिण अचरमनहो पिण अवक्तव्य
द्विप्रदेशोखचने आकाशे अवगाढे समश्रेणि तिवारे १ परमाणुवानो अपेजाये चरमहुवै पिण अचरमनहुवै दुपदेशो खं कडिसे शेष भांगा प्रतिषेधवा द्वि
प्रदेशेखंध पडिखो नौजोभागीहुवै पठमो तद्वर्णो होइ दुपदेशो इति वचनात् । तिपएसिएणं भंते खंधे पुच्छा गोयमा । त्रिप्रदेशोने खंधेने हे भगवन् खू
चरम के अचरम के अवक्तव्य हे गौतम । तिपएसिएखंधे सियचरमे नो अचरमे सिय अवक्तव्यए नो चरमाइं नो अचरमाइं नो अवक्तव्यवाइं । त्रिप्रदेशो
खंध कोइचरमहुवै अचरमहुवै एक आकाशप्रदेशे अवगाहने तिवारे परमाणुवानो परे अवक्तव्यहुवै चरमाइं बहुवचनहुवै अचरमाइं बहुवचनने उपदेश
वा अवक्तव्यपिण न हुवै चरमहुवै नहो अचरमाइं बहुवचन न हुवै । नो चरमेय अचरमाइं सियचरमाइंच अचरमेय नो चरमाइंच अचरमाइंच ।

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाष ॥

शून्यतया चरमाचरमशब्दाभ्यां व्यपदेशमशक्यत्वा दवक्तव्यचतुर्थादयोऽष्टमपर्यन्ताः प्रतिषेध्या असंज्ञवात्, असम्भवस्तु प्रतीतत्वात् स्वयमुपयुज्य वक्तव्यः, नवमस्तु ग्राह्यः तथाचाह-सिय चरमाडय अचरमेय प्राकृतं द्वित्वेपि बहुवचनं ततोयमर्थः स्यात्कदाचिदयं जंग श्वरमौ अचरमश्च, तत्र यदा स त्रिप्रदेशिकस्कन्धः त्रिधाकाशप्रदेशेषु समश्रेण्या व्यवस्थितेष्टेवमवगाहते तदा दिमांतिमौ द्वौ परमाणू पर्यंतवर्तित्वा चरमौ मध्यमस्तु मध्यवर्तित्वादचरम इति, दशमस्तु प्रतिषेध्य स्कन्धस्य त्रिप्रदेशिकतया चरमाचरमशब्दयो बहुवचननिमित्तासंज्ञवात् । एकादशस्तु ग्राह्यस्तथाचाह-सिय चरमेय अवत्तवृण्य ॥ स्यात्कदाचिदयं जङ्ग श्वावक्तव्यश्च, तत्र यदा स त्रिप्रदेशिकः समश्रेण्या विश्रेण्याष्टेवमवगाहते तदा द्वौ परमाणौ समश्रेण्या व्यवस्थिताविति, द्विप्रदेशावगाहद्विप्रदेशकस्कन्धवचरमव्यपदेशकारणजावत् श्वरम एकश्च परमाणुर्विश्रेण्यास्यश्चरमाचरमशब्दाभ्यां व्यपदेशमशक्य इत्यवक्तव्यः शेषास्तु जङ्गाः सर्वेपि प्रतिषेध्याः वक्ष्यतिक-पटमो तद्वल्लनवमो एङ्कारसमोयतिपमसे ॥ अस्यायमर्थः त्रिप्रदेशे स्कन्धे प्रथमोजंगश्चरम इति, तृतीयो वक्तव्य इति, नवमश्चरमौ वा चरमश्च एकादश श्वरमश्वावक्तव्यश्चेति जवति, शेषा जंगा न घटन्ते ॥ चउप्पयसिएणं जंते ! खंधे इत्यादि ॥ प्रश्नसूत्रं प्राग्व निबं चनमाह-गोयमा । सिय चरम इत्यादि ॥ अत्र प्रथमतृतीयं नवमदशमेकादशद्वादशत्रयोविंशतिमसकृ

चरमाइंच सिय चरमेय अचरमेय, सेसा जंगा पडिसेहेयह्वा । चउप्पयसिएणं जंते ! खंधे पुच्छा, गोयमा ! चउप्पयसिएणं खंधे सिय चरमे नो अचरमे सिय अचरमेय नो चरमाइं नो अचरमाइं नो अचरमेय

श्च नो चरमाणि चाचरमाणि च स्याच्चरमश्वावक्तव्यश्च शेषा जङ्गाः प्रतिषेधयितव्याः । चतुःप्रदेशिको जदन्त ! स्कन्धः पृच्छा, गौतम । चतुः

चरमवह्वनेह्वे अचरम १ वचनह्वे चरमाइं बहुवचनेह्वे चरम १ वचनेह्वे १ वचने अवक्तव्य पतले चारयको प्रारंभो ऽ पर्यंतह्वे पटमो तद्वल्लो नवमो एङ्कारमो । सियचरमेय अवत्तवृण असेमाभंगा पडिसेह्वेयवा चउप्पयसिएणं भंते खंधे पुच्छा गोयमा । त्रिप्रदेशो इति त्रिप्रदेशस्कन्धे प्रथमोजंगोति तृतीये वक्तव्यता भवति भवनश्चरमौ वा चरमएकादश श्वरमा श्वावक्तव्यश्चेति भवति विश्वामगौ न घटति ४ प्रदेशोखं वनो प्रश्न भागा साता १ । ५ । ८ ।

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

पाः सम जङ्गा ग्राह्याः शेषाः प्रतिषेध्याः, तत्र प्रथमजंगो यस्याचरमइति, इह यदा चतुःप्रदेशकस्कन्धो द्वयोराकाशप्रदेशयोः समश्रेण्या व्यवस्थितयोरेव मंत्रगाहते-तदा चरमः साच चरमत्वजावना समश्रेण्याव्यवस्थितद्विप्रदेशावगाढद्विप्रदेशैस्कन्धवद्भावनीया, तृतीयोजंगः स्यादवक्तव्य इति सचैव-यदा स एव चतुःप्रदेशकः स्कन्धः एकास्मिन्नाकाशप्रदेशे ऽवगाहते तदा परमाणुवदवक्तव्यः । नवमः स्याच्चरमौचाचरमश्च सचैव यदा स चतुःप्रदेशात्मकस्कन्धः त्रिधाकाशप्रदेशेष्ववमवगाहते तदा आद्यतत्त्वप्रदेशावगाढौ चरमौ मध्यप्रदेशावगाढस्त्वचरमः । दशमः स्याच्चरमौचाचरमौच तत्र यदा स चतुःप्रदेशात्मकः स्कन्धः समश्रेण्या व्यवस्थितेषु चतुर्धाकाशप्रदेशेष्वेवमवगाहते तदा आद्यतत्त्वद्विप्रदेशावगाढौ द्वौ परमाणू चरमौ द्वयोस्तु मध्ययोराकाशप्रदेशयोरवगाढौ द्वौ परमाणू अचरमाविति । एकादशः स्याच्चरमश्चावक्तव्यः सचैव-यदा स चतुःप्रदेशकः स्कन्धः त्रिधाकाशप्रदेशेषु समश्रेण्याचैवमवगाहते तदा समश्रेणिव्यवस्थितद्विप्रदेशावगाढ स्त्रयः परमाणवो द्विप्रदेशावगाढद्विप्रदेशकस्कन्धवत् चरम एकश्च विश्रेणिस्थः परमाणुरिव चरमाचरमज्ञायां व्यपदेशुमशक्यत्वा दवक्तव्य इति, द्वादशः स्याच्चरमश्चावक्तव्यौ च सचैव-यदा स चतुःप्रदेशात्मकस्कन्धः चतुर्धाकाशप्र

ह्याहं नो चरमेय अचरमेय नो चरमेय अचरमाहं च सिय चरमाहं अचरमेय सिय चरमाहं च अचरमा

प्रदेशिकः स्कन्धः स्याच्चरमो नो अचरमः स्यादवक्तव्यकः, नो चरमश्चाचरमश्च, नो चरमश्चाचरमाणिच । स्याच्चरमाश्चरमश्च, स्याच्चरमाणि च

१०। ११। १२। १३। ४ भांगालिवा इ गो० । चउणएसिण खंवे सियचरमे नो अचरमे सिय अवत्तवण । ४ प्रदेशोखंथ चरम १ वचने अचरमनहुवे अवत्तवण । नो चरमा इ नो अवत्तवया इ नो चरमेय नो अचरमेय नो चरमेय । बहुवचने चरमनहुवे बहुवचने अचरमनहुवे बहुवचने अवत्तवण ४ प्रदेश समश्रेण न हुवे चरम १ वचनेनहुवे अचरम एकवचन नहुवे अचरम एकवचन नहुवे बहुवचने अचरमनहुवे चरमनहुवे । अचरमा इ च सियचरमा इ च अचरमेय सियचरमा इ च । एकवचने चरमहुवे १ वचने अचरमनहुवे । अचरमा इ च सियचरमेय अवत्तवणय सियचरमेय । एकवचने अचरमनहुवे १ वचने अवत्तवणहुवे कोइचरमहुवे । अवत्तवया इ च नो चरमा इ च अवत्तवया इ च । अवत्तवणहुवे बहुवचने चरमनहुवे अवत्तवणहुवे । नोचरमेय अवत्तवणय नो

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

देशेष्वेवमवगाहते द्वौ परमाणू द्वयोः समश्रेण्यावस्थितयो राकाशप्रदेशयो द्वौच परमाणू द्वयोः विश्रेण्या व्यवस्थितयोः तदा द्वौ परमाणू समश्रेण्या व्यवस्थितौ द्विप्रदेशावगाहद्विप्रदेशकस्कन्धश्च चरसः द्वौच परमाणू विश्रेणिव्यवस्थितौ केवलपरमाणुवचरमाचरमशब्दाभ्यां व्यपदंष्टुमशक्या वित्यवक्तव्यौ, त्रयोविंशतिनमः स्याच्चरमौवाचरमश्चावक्तव्यश्चकथ मिति चेदुच्यते-इह यदा स चतुःप्रदेशकः स्कन्धश्चतुर्धाकाशप्रदेशेष्वेवमवगाहते त्रयः परमाणवस्त्रिषु समश्रेण्याव्यवस्थितेष्वकाशप्रदेशेष्वेकी विश्रेणिस्य प्रदेशे तदा त्रिषु परमाणुषु समश्रेणिव्यवस्थितेषु मध्ये आद्यन्तौ परमाणुपदंन्तवत्ति त्वा चरमौ मध्यस्त्वचरमौ विश्रेणिस्यस्त्ववक्तव्य इति वक्ष्यतिच-पदमोतईउनवमो दसमोयक्कारसमोयबारसमो । जगाचउप्यपसे तेवीसईमोयजां

इं च सिय चरमेय अवतत्तवए य सिय चरमेय अवतत्तवयाइं च नो चरमाइं च अवतत्तवएय नो अचरमाइं च
 अवतत्तवयाइं च नो अचरमेय अवतत्तवएय नो अचरमेय अवतत्तवयाइं च नो अचरमाइं च अवतत्तवएय नो
 अचरमाइं च अवतत्तवयाइं च नो चरमेय अचरमेय अवतत्तवएय नो चरमेय अचरमेय अवतत्तवयाइं च नो
 चरमेय अचरमाइं च अवतत्तवएय नो चरमेय अचरमाइं च अवतत्तवयाइं च सिय चरमाइं च अचरमेय

चरमाणि च, स्याच्चरमशाणि चावक्तव्यकश्च, नो अचरमाणि चावक्तव्यकानि च, नो अचरमश्चावक्तव्यकश्च, नो अचरमश्चावक्तव्यकानि च,
नो अचरमाणि चावक्तव्यकश्च, नो अचरमाणि चावक्तव्यानि च, नो चरमश्चाचरमश्चावक्तव्यकश्च, नो चरमश्चा चरमश्चावक्तव्यानि च, नो
चरमश्चाचनमाणि चावक्तव्यश्च, नो चरमश्चाचरमाणि चावक्तव्यानि च, स्याच्चरमाणि चाचरमश्चावक्तव्यश्च, शेषा जङ्गाः प्रतिबंधयितव्याः ।

वरमेय अवरमेय अवलम्ब्याहं च । १ वचने वरमनह्वये बहुवचने अवलम्ब्याहं च १ वचन वरमनह्वये एकवचने अवरमह्वये अवलम्ब्याहं च । नां वरमेय अवरम ।
हं च अवलम्ब्याहं च मियवरमाहं च अवरमेय अवलम्ब्यहं च । बहुवचने वरमनह्वये अवरमनह्वये अवलम्ब्याहं च १ वचने वरमह्वये २ वचने अवरमह्वये अवलम्ब्याहं
च १ वचनह्वये । सेसाभंगापडिसिद्धिश्चा ३ पंचपण्डितं भवे खंधे पुच्छा गीयमा । दोषप्रतिषेधमा पठनी तद्विज्ञानवमी दसमी एकारसमाय वारसमा

॥ टीका ॥

॥ मन्त्र ॥

ध्वो ॥ १ ॥ गतार्था ॥ पञ्चपदसिण्णं जन्ते ! इत्यादि ॥ प्रश्नसूत्रं प्राग्धत्, निर्वचनमाह-गोयमा ! सिय चरमे इत्यादि ॥ इह प्रथमतृतीयसप्तमन
वमदशमेकदेशाद्दशत्रयोदशत्रयोविंशतितमचतुर्विंशतितमपञ्चविंशतितमरूपा एकादश जङ्गा ग्राह्याः शषाः प्रतिषेध्याः वक्ष्यतिच-पठमोतद्वं
सतम नवदसवक्कारवारतरसमो । तंवीसचउर्वासां पञ्चवीसइमोपपञ्चमय ॥ १ ॥ तत्रायं प्रथमजङ्गः स्याच्चरम इति, इह यदा पञ्चप्रदेशात्मकस्कन्धा
इयोराकाशप्रदेशार्थः समश्रेण्या व्यवस्थितयोरवमवगाहते त्रयः परमाणव एकस्मिन्नाकाशप्रदेशे द्वौ द्वितीये तदा द्विप्रदेशावगाढद्विप्रदेशकस्कन्धव
चरमः तृतीयो वक्तव्यः सर्वैव-यदा स पञ्चप्रदेशात्मकः स्कन्ध एकस्मिन्नाकाशप्रदेशे ऽवगाहते तदा स परमाणुवदवक्तव्यः, सप्तमः स्याच्चरमश्चाचर
मश्च सर्वैव-यदा पञ्चप्रदेशकः स्कन्धः पञ्चस्वाकाशप्रदेशेष्ववमवगाहते तदा ये चरमाश्चत्वारः परमाणव स्तेषा मेकसम्बन्धिपरिणामपरिणतत्वादे
कवर्णत्व देकगन्धत्वादेकरसत्वादेकरपञ्चात्वाच्चैकत्वव्यपदेशो चरम इति व्यपदेशो मध्यस्तु परमाणु मध्यवर्तित्वादचरम इति, नवमश्चरमौ वा चर
मश्च तत्र यदा स पञ्चप्रदेशकस्कन्धस्त्रिधाकाशप्रदेशेषु समश्रेण्या व्यवस्थितेष्ववमवगाहते द्वौ चरमाणू आद्ये आकाशप्रदेशे द्वावन्ते एको मध्यं तदा

अवत्तवृण्य, सेसा जंगा पठिसेहेयव्वा । पञ्चपदेसिएणं जन्ते ! खंधे पुच्छा, गो० ! पञ्चपदेसिए खंधे सिय
चरमे नो अचरमे सिय अवत्तवृण्य नो चरमाइं नो अचरमाइं नो अवत्तवृयाइं सिय चरमेय अचरमेय नो

पञ्चप्रदेशिको जदत्त ! स्कन्धः पृच्छा, गौतम ! पञ्चप्रदेशिकः स्कन्धः स्याच्चरमः १, नो अचरमः २, स्यादवक्तव्यः ३, नो चरमाणि ४, नो

भांगी चउण्णसे तेजोसइमीय बोधव्वे ४ पांचप्रदेशोखधनां प्रश्न कोधी ११ भांगा पांचप्रदेश खंधेहव्वे हे गौतम । पञ्चपदसिण्णं खंधे सियचरमे १ नो अचर
मे २ सिय अवत्तवृण्य ३ । १ । २ । ३ । ४ । १० । ११ । १२ । १३ । २३ । २४ । २५ । इहां पांचप्रदेशोखंधेनै चरमह्वे १ अचरमह्वे २ अवक्तव्यह्वे ३ । नो
चरमाइंच ४ नो अचरमाइंच ५ नो अवत्तवृयाइंच ६ । चरमनह्वे ४ अचरमवह्ववचने नह्वे ५ अवक्तव्यवचने चरमह्वे ६ । सिय चरमेय अचरमेय
७ नो चरमेय अचरमाइंच ८ । कोइ चरमह्वे अचरमह्वे ७ चरमनह्वे अचरमनह्वे ८ । सिय चरमाइंच अचरमेय ९ सिय चरमाइंच १० सिय चरमेय

आद्यप्रदेशावगाढौ द्वौ चरमौ द्वावन्त्यप्रदेशावगाढौ चरम इति चरमौ मध्यस्तु मध्यवर्तित्वादचरमः, दशमश्चरमीचाचरमी च तत्र यदा स पञ्च प्रदेशात्मकः स्कन्धश्चतुर्घाकाशप्रदेशेषु व्यवस्थितेष्वेवमवगाहते त्रय परमाणवः त्रिघाकाशप्रदेशेष्वेकस्मिन् द्वाविति, तदा आद्यप्रदेशवर्ती परमाणुश्चरमी द्वौचान्त्यप्रदेशवर्तिनो चरम इति चरमौ द्वौव मध्यवर्तित्वादचरमी, एकादशश्चरमश्चावक्तव्यः कथमिति चे दुच्यते-यदा स पञ्चप्रदेशात्मिकाशप्रदेशेषु समश्रेण्याच्चैव मवगाहते, द्वौ २ परमाणू द्वयोराकाशप्रदेशयोः समश्रेण्या व्यवस्थितयोरेको विश्रेणिस्थः तदा चत्वारः परमाणवो द्विप्रदेशावगाहित्वात् द्विप्रदेशावगाढद्विप्रदेशकस्कन्धवचरम एकश्च विश्रेणिस्थः परमाणुरवक्तव्यः, द्वादशश्चरमश्चावक्तव्यौ च तत्र यदा स पञ्च प्रदेशात्मकः स्कन्धश्चतुर्घाकाशप्रदेशेषु समश्रेण्या विश्रेण्याच्चैवमवगाहते द्वौ परमाणू द्वयोराकाशप्रदेशयोः समश्रेण्या व्यवस्थितयोरेको विश्रेणिस्थो द्वौ चान्त्यस्मिन् विश्रेणिस्थे तदा द्वौ परमाणू समश्रेणिव्यवस्थितद्विप्रदेशावगाढौ द्विप्रदेशावगाढद्विप्रदेशकस्कन्धवचरमः द्वौच विश्रेणिस्थः पृथगेकैकाकाशप्रदेशावगाढौ चावक्तव्यौ, त्रयोदशश्चरमौ चावक्तव्यश्च तत्र यदा स पञ्चप्रदेशावगाढपञ्चस्वाकाशप्रदेशेष्वेवमवगाहते द्वौ परमाणू उपरि

चरमेय शुचरमाइं च सिय चरमाइं च शुचरमेय ९ सिय चरमाइं च शुचरमाइं च १० सिय चरमेय शुवत्तव्यएय १२ सिय चरमेय शुवत्तव्ययाइं च १२ सिय चरमाइं च शुवत्तव्यएय १३ नो चरमाइं च शुवत्त

अचरमाणि ५, नो अवक्तव्यानि ६, स्याच्चरमश्चाचरमश्च ७, नो चरमश्चाचरमाणि च ८, स्याच्चरमाणि चाचरमश्च ९, स्याच्चरमाणि चाचरमा

शुवत्तव्यएय ११, अचरमह्वे अचरमवह्वचने ह्वे ८ कोइ बह्वचने चरमह्वे १० कोइ चरमह्वे अवक्तव्यह्वे ११, सिय चरमेय अवक्तव्ययाइं च १२ सिय चरमाइं च अवक्तव्यएय १३, चरमह्वे अवक्तव्यवह्वचने ह्वे १२ बह्वचने चरमह्वे १३, नो चरमाइं च अवक्तव्ययाइं च १४ नो चरमेय अवक्तव्यएय १५, नहुवे चरमवह्वचने अवक्तव्यह्वे १४ नो चरम अवक्तव्यह्वे १५, नोचरमेय अवक्तव्ययाइं १६ नो चरमाइं च अवक्तव्यएय १७, नचरम अवक्तव्यह्वे १६ चरमनहुवे अवक्तव्यह्वे १७, नो चरमाइं च अवक्तव्ययाइं च १८ नो चरमेय अचरमेय अवक्तव्ययाइं च १८, नहो चरम अवक्तव्यह्वे १८ चरम नहुवे

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ अ० ॥

द्वयोराकाशप्रदेशयोः समश्रेण्या व्यवस्थितयो रदगाढो द्वौच द्वयो स्तथैवाद्यः एकपर्यन्तमध्यसमे तदा द्वावुपरितनौ द्विप्रदेशावगाढद्व्यणुकस्कन्धव
चरमौ द्वौवाचस्तनौ चरम इति चरमौ एकश्च केवलः परमाणुरिवावक्तव्य इति, त्रयोविंशतितमः चरमोवाचरमश्चावक्तव्यश्च सचैवं-यदा पञ्चप्रदे
शकः स्कन्धश्चतुर्धाकाशप्रदेशेषु समश्रेण्या विश्रेण्याचैवमवगाहते त्रिधाकाशप्रदेशेषु समश्रेण्या व्यवस्थितेष्वष्टौ एकपरमाणु मध्ये द्वावन्ते एकश्चतुर्थे
पि विश्रेणिस्य एकः तदा त्रिधाकाशप्रदेशेषु मध्यं आद्यन्तप्रदेशावगाढौ चरमौ मध्यप्रदेशवर्त्ती तु द्व्यणुको मध्यवर्त्तित्वादचरमो विश्रेणिस्यश्चावक्त
व्य इति, चतुर्विंशतितमः चरमौ वा चरमश्चावक्तव्यौ च कथमिति चे दुच्यते-स एव यदा पञ्चप्रदेशकः स्कन्धः पञ्चस्वाकाशप्रदेशेषु समश्रेण्या वि

व्याइं च नो अचरमे य अवत्तव्याइं च नो अचरमे य अवत्तव्याइं च नो अचरमाइं च अवत्तव्याइं च नो
अचरमाइं च अवत्तव्याइं च नो चरमेय अचरमेय अवत्तव्याइं च नो चरमेय अचरमेय अवत्तव्याइं च नो
चरमेय अचरमाइं च अवत्तव्याइं च नो चरमेय अचरमाइं च अवत्तव्याइं च सिय चरमाइं च अचरमेय अ

णि च १०' स्याच्चरमश्चावक्तव्यश्च ११, स्याच्चरमश्चावक्तव्यानि च १२, स्याच्चरमाणि चावक्तव्यश्च १३, नो चरमाणि चावक्तव्यानि च १४, नो अ
चरमश्चावक्तव्यश्च १५, नो अचरमश्चावक्तव्यानि च १६, नो अचरमाणि चावक्तव्यश्च १७, नो अचरमाणि चावक्तव्यानि च १८, नो चरमश्चा
रमश्चावक्तव्यश्च १९, नो चरमोऽचरमश्चावक्तव्यानि च २०, नो चरमश्चाचरमाणिचावक्तव्यश्च २१, नो चरमश्चाचरमाणिचावक्तव्यानि च २२,
स्याच्चरमाणि चाचरमश्चावक्तव्यश्च २३, स्याच्चरमाणि चाचरमश्चावक्तव्यानि च २४, स्याच्चरमाणि चाचरमाणिचावक्तव्यश्च २५, नो चरमाणि

अचरमनह्वै अवक्तव्यह्वै १८ । नो चरमेय अचरमाइ च अवत्तव्याइ २० नो चरमेय अचरमेय अचरमाइ च अवत्तव्याइ २१ । चरमनह्वै अचरम
नह्वै अवक्तव्यह्वै २० । १ वचने चरमह्वै अचरमह्वै अवक्तव्यह्वै २१ । १ वचने अचरमह्वै बहुवचने अवक्तव्यह्वै । सिय चरमाइ च अचरमेय अवत्तव्याइ
२३ । कोऽचरम बहुवचनेह्वै अचरमेह्वै अवक्तव्यह्वै २३ । सिय चरमाइ च अचरमेय अवत्तव्याइ च २४ । कोऽवहुवचने चरमह्वै अचरमह्वै अवक्तव्य

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ च० ॥

॥ भाष ॥

श्रेण्याचैवमवगाहते-त्रयः परमाणवः त्रिधाकाशप्रदेशेषु समश्रेणिव्यवस्थितेषु द्वौ च द्वयोः परमाणवो विश्रेणिस्थयोः तदा त्रिधाकाशप्रदेशेषु मध्ये द्वावाद्यन्तप्रदेशवर्तिनौ चरमौ मध्यश्चाचरमौ द्वौ च विश्रेणिस्थावक्तव्यौ, पञ्चविंशतितमचरमौ चाचरमौ चावक्तव्यश्च सचैवं-यदा स पञ्चप्रदेशकः स्कन्धः पञ्चस्वाकाशप्रदेशेषु समश्रेण्या विश्रेण्याचैवमवगाहते चत्वारः शतुर्धाकाशप्रदेशेषु समश्रेणिव्यवस्थितेष्वेको विश्रेणिस्थः तदा चतुर्धाकाशप्रदेशेषु मध्ये द्वावाद्यन्तप्रदेशवर्तिनौ चरमौ द्वौ च मध्यमवर्तिनावचरमावेको विश्रेणिस्थो ऽवक्तव्यः ॥ तत्प्राप्तिसिद्धं ज्ञेयं । इत्यादि ॥ प्रश्नसूत्रं प्राग्वत् । निर्वचनं-गोयमा ! सिय चरमे इत्यादि ॥ इह द्वितीयचतुःपञ्चमषष्ठपञ्चदशषोडशसप्तदशअष्टादशविंशतितमैकविंशतितमद्वाविंशतितमरूपा एकादश जंगाः प्रतिषेध्या वक्ष्यतिच-विचउत्पपंचछठं पञ्जरसोलचसत्तरचारं । वीसेक्कवीसगंच वक्केऊछठंमि ॥ १ ॥ शेषास्त्वेकादयः

वत्तव्वएय सिय चरमाइं च अचरमेय अवत्तव्वयाइं २४ सिय चरमाइं च अचरमाइं च अवत्तव्वएय २५ नो चरमाइंच अचरमाइंच अवत्तव्वयाइंच । तत्प्राप्तिसिद्धं ज्ञेयं ! पुच्छा, गोयमा ! तत्प्राप्तिसिद्धं खंधे सियचरमे १ नो अचरमे २ सिय अवत्तव्वए ३ नो चरमाइं ४ नो अचरमाइं ५ नो अवत्तव्वयाइं ६ सिय

चाचरमाणिचावक्तव्यानि च २६ । षट्प्रदेशिको जदन्त ! स्कन्धः पृच्छा, गीतम ! षट्प्रदेशिकः स्कन्धः स्याच्चरमः १, नो अचरमः २, स्याद

बहुवचनेह्वै २४ । सिय चरमाइंच अचरमाइंच अवत्तव्वएय २५ । कोइचरमबहुवचनेह्वै अचरमबहुवचनेह्वै अवत्तव्वएय २५ । नो चरमाइंच अचरमाइंच अवत्तव्वयाइंच २६ । चरमने बहुवचनेह्वै अचरमबहुवचनेह्वै एतलै ५ प्रदेशीना भांगाकछा १६ । छयणसिद्धं भंते खंधे पुच्छा गोयमा । हिवै ६ प्रदेशोखधना भांगानो प्रश्न उत्तर हे गीतम । छयणसिद्धं खंधे सिय चरमे १ नो चरमे २ सिय अवत्तव्वएय ३ नो चरमाइं ४ । ६ प्रदेशना खधने २ । ४ । ५ । १६ । १७ । १८ । २० । २१ । २२ । ए इय्य रे भांगा प्रतिषेध वा बोला इय्यारेलेवा किवारे चरम ह्वै १ अचरमनेह्वै २ १ वचने अवत्तव्वएय ३ बहुवचने चरमनेह्वै ४ । नो अचरमाइं ५ अवत्तव्वयाइं ६ सिय चरमे अचरमेय ७ । बहुवचने अचरमनेह्वै नही बहुवचने अवत्तव्वएय नहुवै ६ को

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

परिग्राह्या घटमानत्वा तत्र यथा द्वादशो न घटन्ते एकादशस्तु घटन्ते, तथा जायते-इह यदा षट्प्रदेशकः स्कन्धो द्वयोराकाशप्रदेशयोः सम
श्रेण्या व्यवस्थितयोरेव भवगाहृत, एकस्मिन्नाकाशप्रदेशे त्रयः परमाण्वो ऽपरस्मिन्नपि त्रय इति, तदा द्विप्रदेशावगाहद्विप्रदेशकस्कन्धव चर
मः अचरमलक्षणस्तु द्वितीयो जङ्गा न घटते चरमरहितस्य केवलस्याऽचरमस्याऽसम्भवात् नखलुप्रान्ताजावे मध्यं जवतीति जावनीयमेतत्, तृती
यो वक्तव्यलक्षणः सचैव यदा स षट्प्रदेशात्मकः स्कन्ध एतस्मिन्नाकाशप्रदेशेऽवगाहते तदा परमाणुवचरमाचरमशब्देन व्यपदेश्यमशक्यत्वा दवक्त
व्यः, चतुर्थश्चरमाणीति, पंचमो चरमाणीति, षष्ठो वक्तव्यानीति, पंचदशो ऽचरमश्चावक्तव्यश्च, षोडशोऽचरमश्चावक्तव्यानि च, सप्तदशोचरमा
णिचावक्तव्यश्चाष्टादशोऽचरमाणि चावक्तव्यानि चेत्येत सप्तजंगा नुचत एव न सम्भवन्ति तथाप्रकाराणां द्रव्याणामेवासम्भवात्, नहि एवं जगति
केवलानि चरमादीनि द्रव्याणि सम्भवन्ति असम्भवश्च प्रागुक्तजावनानुसारेण सुगमत्वात् स्वयं जावनीयः, समम अचरमश्चाचरमश्चेत्येवंरूप एव यदा
स षट्प्रदेशात्मकः स्कन्धः पञ्चस्यकाशप्रदेशेषु तपरिलेपेण व्यवस्थितेष्वेव भवगाहते द्वौ परमाणू मध्यमप्रदेशे एकैकः शब्देषु तदा तेषां चतुर्णां प
रमाणूना मेकसम्बन्धिपरिणामपरिणतत्वा देकवर्णत्वादेकगन्धत्वादेकरसत्वादेकस्पर्शत्वात् चैकत्वव्यपदेशः, एकत्वव्यपदेशश्चचरम इति व्यपदेशो
यो तु द्वौ परमाणू मध्य तावेकत्वपरिणामपरिणतावित्यचरम अहमश्चरमश्चाचरमो च तत्र यदा स एव षट्प्रदेशात्मकः स्कन्धः षट्सु प्रदेशेषु एक

चरमेय अचरमेय ७ सिय चरमेय अचरमाहं च ८ सिय चरमाहं च अचरमेय ९ सिय चरमाहं च अचरमा
हं च १० सिय चरमेय अवतत्तव्यएय ११ सिय चरमेय अवतत्तव्याहं च १२ सिय चरमाहं च अवतत्तव्यएय

वक्तव्य ३, नो चरमाणि ४, नो अचरमाणि ५, नैवा वक्तव्यानि ६ स्याच्चरमो ऽचरमः ७ स्याच्चरमो ऽचरमाणि च ८ स्याच्चरमाण्यचरमश्च ९

चरमह्वै अचरमह्वै ७ । सिय चरमाहं च ८ सिय चरमाहं च अचरमेय ९ सिय चरमाहं च अचरमाः च ११ । कोचरमह्वै अचरमह्वै चनेह्वै ८
कोचरम १ वचने ह्वै अचरम १ वचनेह्वै १० । सिय चरमे अवतत्तव्यएय ११ सिय चरमेय अवतत्त

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

परिकेपेणैसाधिकमेव मयगाहते तदा पर्यक्तवर्तिनः परिकेपेणावस्थिताश्चत्वारः परमाणवः प्रागुक्तयुक्तेरेकचरमो द्वौ च मध्यवर्तिनावचरमाविति, अन्यत्वं ज्ञेयमिति-चतुर्णां परमाणूनां क्षेत्रप्रदेशान्तरव्यवहितधिकत्वपरिणामी न जवति तदनावाच्च नैष जङ्ग उपपद्यते प्रतिपिदुश्च सूत्रे यतो वक्ष्यति-खिचउत्पपञ्छदुमिति प्राकृतशैल्या लुठअठइत्येवयोः पदयोर्निर्देशं ततोय मर्थः-षष्ठमष्टमं च वजयित्वेति, अथनामैवंरूपापि जगती जवति तदेवं गम्यते य एकवेष्टकाव्यवधानेन चत्वारः परमाणवः ते तथाविधैकत्वपरिणामपरिणतत्वा चरमः तस्मादधिकोऽपि समश्रयेवप्रतिबद्धत्वा न तदतिरिक्त इति सोऽपि तस्मिन्नेव चरमे गण्यते इत्येकं चरमं, पुनश्च योधिकमध्यं व्यवस्थित इति स मध्यवर्तिनत्वादनेकपरिणामित्वा च वस्तु नोऽचरमोऽपि ततोऽचरमावित्यपि जवति अत्रापि न कश्चिद्विरोधस्तत्त्वं पुनः केवलिनो विदति, नवमश्चरमोऽचरमश्च यदा समव षट्प्रदेशकः स्कन्धविष्टाकाशप्रदेशेषु समश्रेण्या व्यवस्थितेष्वेवमवगाहते एकैकस्मिन्नाकाशप्रदेशे द्वौ २ परमाणू इति तदा द्यप्रदेशवर्तिनो द्वौ २ परमाणू चरमो द्वावन्त्यप्रदेशवर्तिनो चरम इति चरमो द्वौ तु मध्यप्रदेशवर्तिनावको चरम इति, दशमश्चरमो वा चरमो च सर्वे-यदा षट्प्रदेशकः स्कन्धश्चतुर्षांकाशप्रदेशेषु समश्रेण्या व्यवस्थितेष्वेवमवगाहते द्वौ चाद्यप्रदेशे द्वौ द्वितीये एकस्तृतीये एकश्चतुर्थे तदा द्वौ परमाणू प्रथमप्रदेशवर्तिनावकश्चरम एकोऽन्यप्रदेशवर्ती चरम इति चरमो द्वौ परमाणू द्वितीयप्रदेशवर्तिनावको चरम एक स्तृतीयप्रदेशवर्ती अचरम इत्यचरमावपि द्वौ, एकादश

१३ सिय चरमाइं च अचरमाइं च १४ नो अचरमेय अचरमाइं च १५ नो अचरमेय अचरमाइं च १६

स्याचरमाण्यचरमाण्यच १० स्याचरमोऽवक्तव्यकः ११ स्याचरमोऽवक्तव्यानिच १२ स्याचरमाण्यवक्तव्य १३ स्याचरमाण्यवक्तव्यानिच १४ नो अचरमो अवक्तव्यकः १५ नचाचरमो अवक्तव्यानिच १६ नैवा चरमाण्यवक्तव्यः १७ नैवा चरमाण्यवक्तव्यानिच १८ स्याचरमो अचरमो अवक्तव्य

व्याइं १२ । कोइचरम १ वचन कोइ अवक्तव्यइवे १ वचने ११ कोइचरम १ वचन अवक्तव्य बहुवचनइवे १२ । सिय चरमाइं च अवक्तव्य १३ सिय चरमाइं च अवक्तव्याइं च १४ । कोइ बहुवचने चरमइवे १ वचने अवक्तव्यइवे १५ कोइ बहुवचन चरमइवे अवक्तव्य बहुवचनइवे १६ । नो चरमय अवक्त

व. य. १५ नो चरमाय अवक्तव्या इ च १६ । चरम १ वचनहृये १ वचने अवक्तव्यहृये एकावचने चरम नहृये बहुवचने अवक्तव्यहृये १६ । नो चरमा इ च अवक्तव्ये १७ नो चरमा इ च अवक्तव्या इ च १८ । बहुवचने चरमहृये बहुवचने अवक्तव्यहृये १७ बहुवचने चरम नहृये अवक्तव्यहृये १८ । सिय च

श्रेणिस्थे तदा द्वावुपरितनावेकश्चरमौ द्वौ चावक्तव्यकाविति, एकोनविंशतितमश्चरमश्चावक्तव्यश्च सचैवं यदा स षट्प्रदेशकः स्कन्धः षट्स्वाकाशप्रदेशेषु एकपरिक्षेपेण विश्रेणिस्थैकाधिकमवगाहते तदा एकवष्टकाश्चत्वारः परमाणवः प्रागुक्तयुक्तेरेकश्चरम एकोऽचरमौ मध्यवर्ती एकोऽवक्तव्यो यश्च विंशतितमश्चरमश्चावक्तव्यौ च स सप्तमप्रदेशस्थैवोपपद्यते न षट्प्रदेशकस्य योप्येकविंशतितमश्चरमश्चावक्तव्यौ चावक्तव्यश्च सोऽपि सप्तमप्रदेशस्थैवोपपद्यते न षट्प्रदेशकस्य यस्तु द्वाविंशतितमः चरमश्चारमौचावक्तव्यौ च सोऽष्टप्रदेशकस्यैवेति, त्रयोप्येकोनविंशत्यादयोऽत्र प्रतिषिद्धाः यश्च त्रयोविंशतितमश्चरमौच चरमश्चावक्तव्यौ च स च यदा स सप्त षट्प्रदेशकः स्कन्धश्चतुर्धाकाशप्रदेशेषु वमवगाहते द्वौ २ परमाणू द्वयोराकाशप्रदेशयो रेक स्तयोरेव रूपश्रेणिस्थे तृतीयाकाशप्रदेशे एको विश्रेणिस्थे इति तदा आद्यप्रदेशावगाहौ द्वौ परमाणू चरम स्तृतीयप्रदेशावगाहश्चरमौ द्वितीयप्रदेशावगाहौ द्वौ परमाणू चरमौ विश्रेणिस्थोऽवक्तव्यः चतुर्विंशतितमश्चरमौ चाचरमश्चावक्तव्यौ च तत्र यदा सप्त षट्प्रदेशात्मकः स्कन्धः पञ्चस्वाकाशप्रदेशेषु समश्रेण्या विश्रेण्याचैवमवगाहते त्रिधाकाशप्रदेशेषु समश्रेण्या वपवस्थि तेषां द्वौ द्वितीये एक स्तृतीये द्वौ द्वयोर्विश्रेणिस्थयोरेकैक इति तदा आद्यप्रदेशावगाहौ चरमौ मध्यावगाहौ अचरमौ विश्रेणिस्थप्रदेशश्च यावगाहौ अवक्तव्यौ पञ्चविंशतितमश्चरमौचा चरमौ चावक्तव्यश्च यदा सप्त षट्प्रदेशात्मकः स्कन्धः पञ्चसु प्रदेशेषु समश्रेण्या विश्रेण्याचैवमवगा

य अचरमाहं च अवत्तव्याहं च २२ सिय चरमाहं च अचरमेय अवत्तव्याहं च २३ सिय चरमाहं च अचरमेय

मोऽवक्तव्यकः २३ स्याच्चरमाणि अचरमोऽवक्तव्यानि च २४ स्याच्चरमाण्यचरमाण्यवक्तव्यश्च २५ स्याच्चरमाण्य अचरमाण्यवक्तव्यानि च २६ । स

रमेय अवत्तव्याहं १८ नो चरमेय अचरमेय अवत्तव्याहं च २० । चरम १ वचने अवक्तव्यहोय ११ १ वचने चरमहोय अचरमहोय बहुवचने अवक्तव्यहोय २० । नो चरमेय अचरमाहं च अवत्तव्याहं च २१ नो चरमेय अचरमाहं च अवत्तव्याहं च २२ । एकवचनेचरमहोय नबहुवचने अचरमहोय १ वचने अचरमहोय १ वचने अवक्तव्यहोय २१ १ वचने अचरमहोय बहुवचने अवक्तव्यहोय अचरमहोय २२ । सिय चरमाहं च अचरमाहं च अवत्तव्याहं च २३ सिय च

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ य० ॥

॥ भाषा ॥

हते चतुर्धाकाशप्रदेशेषु समश्रेणिव्यवस्थितेषु अष्टप्रदेशत्रये एकैकश्चतुर्थं द्वौ पञ्चमे विश्रेणिस्ये एकः तदा आद्यन्तप्रदेशवर्तिनी चरमौ मध्यप्रदेशद्वय
वर्तिनी द्वयचरमौ विश्रेणिप्रदेशस्य एकोऽवक्तव्यः षट्विंशतितमः चरमौ वाऽचरमौ वा वक्तव्यौ सचैव यदा सषट्प्रदेशकः स्कन्धः षट्स्वाकाशप्र
देशेषु समश्रेण्या विश्रेण्याचैवमवगाहते तदा आद्यन्तप्रदेशावगाढौ द्वौ चरमौ द्वौ मध्यप्रदेशावगाढावचरमौ द्वौ च विश्रेणिस्यप्रदेशद्वयावगाढावव
क्तव्याविति ॥ सप्तपणसिएणं जते ! खंधे इत्यादि ॥ प्रश्नसूत्रं प्राग्व निर्वचनमाह-गोयमा ! सप्तपणसिएणं खंधे सिय चरमे नो अचरमे इत्यादि ॥
इह द्वितीयचतुर्थपंचमषष्ठपंचदशषोडशसप्तदशाष्टादशद्वाविंशतितमरूपा नवजङ्गाः प्रतिषेध्याः शेषा उपदेया वक्ष्यतिच-बिचउक्कपंचलठं पणरसो
लंचसत्तरठारं । वज्जिपवावीसडमं संसाजंगाउसत्तमय् ॥ १ ॥ तत्र द्यादीनामष्टादशपर्यन्तानां प्रतिषेधकारणं प्रागुक्तमनुसृतं न केवलमत्र किंतु
सर्वेष्वनुत्तरेषु स्कन्धेषु, यस्तु द्वाविंशतितमः सोष्टप्रदेशकस्यैव घटते न सप्तप्रदेशकस्येत्युक्तं प्राक् तत इह प्रतिषेधः । शेषास्तु प्रथमादयः षट्विंशति
तमपर्यन्ताः सप्तदशजंगाः षट्प्रदेशकस्कन्धस्यैव ज्ञावनीया केवलं विनियजनानुग्रहाय स्थापना-मात्रेणोपदर्श्यन्ते, प्रथमोजंगश्चरमजंगः, तृतीयोवक्तव्यः,
सप्तमश्चरमश्चाचरमश्च, अष्टमश्चरमश्चाचरमौच, नवमश्चरमौचाचरमश्च, दशमश्चरमौचाचरमौच, एकादशश्चरमश्चावक्तव्यश्च, द्वादशश्चरमश्चावक्त

अवत्तल्लयाइं च २४ सिय चरमाइं च अचरमाइं च अवत्तल्लएय २५ सिय चरमाइं च अचरमाइं च अव
त्तल्लयाइं च २६ । सप्तपदेसिएणं जते ! खंधे पुच्छा, गोयमा ! सप्तपणसिएणं खंधे सिय चरमे १ नो अचर

मप्रदेशिको जदत्त ! स्कन्धः पृच्छा, गीतम । सप्तप्रदेशिको स्कन्धः स्याच्चरमः १ नैवाचरमः २ स्यादवक्तव्यः ३ नो चरमाणि ४ नो अचरमाणि

रमाइं च अचरमेय अवत्तल्लयाइं च २४ । कोइबहुवचने चरमहाय अचरमहाय अवत्तल्लयाइं च २५ कोइचरम अचरमबहुवचने अवत्तल्लयाइं च २४ । सिय चर
माइं च अचरमाइं च अवत्तल्लएय २५ सिय चरमाइं च अचरमाइं च अवत्तल्लयाइं च २६ । कोइचरम अचरमबहुवचने अवत्तल्लयाइं च २५ कोइबहुवचने
अचरमबहुवचने चरमहाय अवत्तल्लयाइं च २६ । सप्तपणसिएणं भंते खंधे पुच्छा गोयमा सप्तपणसिएणं खंधे सिय चरमे १ । हिबे ७ प्रदेशाखधनो प्रश्न

॥ टीका ॥

॥ मल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाष ॥

व्यो च, त्रयोदश श्रमोच्चावक्तव्यश्च, चतुर्दश श्रमोच्चावक्तव्योच, एकोनविंशतितम श्रमश्चाचरमश्चावक्तव्यश्च, विंशतितमश्रमश्चाचरमश्चावक्तव्योच, एकविंशतितमश्रमश्चाचरमोच्चावक्तव्यश्च, त्रयोविंशतितम श्रमोच्चाचरमश्चावक्तव्यश्च, चतुर्विंशतितम श्रमोच्चाचरमश्चावक्तव्योच, पंच विंशतितम श्रमोच्चाचरमोच्चावक्तव्यश्च, षट् विंशतितमश्रमोच्चाचरमोच्चावक्तव्यो, इह यस्मा त्सप्तप्रादेशिकस्कन्धः एकस्मिन्प्रादेशिकप्रदेशे ऽवगाह ते द्वयोरपि त्रिष्वपि यावत्सप्तष्वपि ततः एवं जंगाः सम्भवन्ति ॥ अष्टपयसिपयं जंते ! खंधे त्यादि पृच्छा सूत्रं प्राग्वत् निर्वचनसूत्र-अष्टपयसिपयं खंधे सियचरमे इत्यादि ॥ अत्र द्वितीयचतुर्थपञ्चमगष्टपञ्चदशषोडशसप्तदशअष्टादशरूपा अष्टौ जङ्गाः प्रतिषेध्याः, शेषास्तु ग्राह्या वक्ष्यतिच-विचउक्कपंचळठं पन्नरसोलचसश्चराणं । मगवज्जियजंगा संसासंसेसुखंधेसु ॥ १ ॥ सुमगा नवरं संसासंसेसुखंधेसु ॥ इति शेषाजङ्गाः शेषेषु सप्तप्रदेशकात् स्कन्धादितरेषु अष्टप्रदेशादिकषु सर्वेषु स्कन्धेषु द्रष्टव्याः, अन्यत्वेवमुत्तरार्द्धं पठन्ति-सगवज्जियजंगा तेषापरमवह्नियामंगा । संसा सुगमं, ते च प्रथमादयो जङ्गाः षट् विंशतिपयंक्ता अष्टादशजावनात् स्थापनातश्च प्राग्वद्भावनीया, नवरं-चरमश्चाचरमोच्चावक्तव्यो चेत्येवंरूपो द्वाविंशति

मे २ सिय अचरमाइं ३ नो चरमाइं ४ नो अचरमाइं ५ नो अचरमाइं ६ सिय चरमेय अचरमेय ७ सिय चरमेय अचरमाइं च ८ सिय चरमाइं च अचरमेय ९ सिय चरमाइं च अचरमाइं च १० सिय चर

५ अवक्तव्यानि ६ स्याच्चरमोऽचरमश्च ७ स्याच्चरमोऽचरमाणि च ८ स्याच्चरमाण्यचरमश्च ९ स्याच्चरमाण्यचरमाणि च १० स्याच्चरमोऽवक्तव्यश्च ११ स्याच्चरमोऽवक्तव्यानि च १२ स्याच्चरमाण्यवक्तव्यकः १३ स्याच्चरमाण्यवक्तव्यानि च १४ नचाचरमोऽवक्तव्यकः १५ नोऽचरमोऽवक्तव्यानि च

उत्तरं हि जौतम ७ प्रदेशोना खंधचरमहोय । नो अचरमे २ सिय अवक्तव्य ३ नो चरमाइं ४ नो अचरमाइं ५ । कोइ अचरमे २ कोइ अवक्तव्यहोय ३ बहुवचने चरमे ४ बहुवचने अचरमे नहोय ५ । नो अवक्तव्यहोय ६ सिय चरमे ७ सिय चरमे चरमाइं च ८ । बहुवचने अवक्तव्यहोय ६ कोइ कवचने चरमहोय ७ कोइ कवचने अचरमहोय ८ । सिय चरमाइं च ९ अचरमाइं च १० सिय चरमे अवक्तव्यहोय ११ । कोइ चरमबहुवचने अचरमहोय ८ अच

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

तमो जङ्गः तत एवं अथ द्विप्रदेशकादिषु स्कन्धेष्ववक्तव्यावित्येवं रूपं षष्ठो जङ्गः, कस्मात्प्रतिपिष्यते तस्यापि युक्तिः सम्भवजावात्, तथाहि-
यदा एकः परमाणुरस्मिन्नाकाशप्रदेशे द्वितीयो विभ्रैणिस्ये प्रदेश तथा एकोप्यवक्तव्यो द्वितीयोप्यवक्तव्य इति जवत्यवक्तव्याविति जङ्गस्त्रिप्रदेश

मेय अवतत्त्वएय ११ सिय चरमेय अवतत्त्वयाइं च १२ सिय चरमाइं च अवतत्त्वएय १३ सिय चरमाइं
च अवतत्त्वयाइं च १४ नो अचरमेय अवतत्त्वएय १५ नोअचरमेय अवतत्त्वयाइं च १६ नो अचरमाइं च
अवतत्त्वएय १७ नो अचरमाइं च अवतत्त्वयाइं च १८ सिय चरमेय अचरमेय अवतत्त्वएय १९ सिय चर
मेय अचरमेय अवतत्त्वयाइं च २० सिय चरमेय अचरमाइं च अवतत्त्वएय २१ नो चरमेय अचरमाइं च

१६ नेवा चरमाण्य वक्तव्यकः १७ नेवा चरमाण्यवक्तव्यानिच १८ स्याच्चरमोऽचरमो अवक्तव्यकः १९ स्याच्चरमोऽचरमो अवक्तव्यानिच २० स्या
च्चरमोऽचरमाण्य वक्तव्यकः २१ नो चरमो अचरमाण्य वक्तव्यानिच २२ स्याच्चरमाण्यचरमो अवक्तव्यकः २३ स्याच्चरमाण्यचरमो अवक्तव्यानिच २४

रमहाय अवक्तव्यहाय १० कोइ एकवचने चरम १ वचने अवक्तव्यहाय ११ । सिय चरमे अवक्तव्ययाइं च १२ सिय चरमाइं च अवक्तव्यय १३ । कोइ चर
मे अवक्तव्यहाय १२ कोइ चरमे कोइ बहुवचने अवक्तव्यहाय १३ । सिय चरमाइं च अवक्तव्ययाइं च १४ नो चरमेय अवक्तव्यय १५ । कोइ बहुवचने चरम
हाय कोइ एकवचने अवक्तव्यहाय १४ कोइ बहुवचने चरमहाय कोइ बहुवचने अवक्तव्यहाय १५ । नो चरमेय अवक्तव्ययाइं च १६ चरमाइं च अवक्तव्यय
१७ । एकवचने चरम नहाय अवक्तव्यहाय १ वचने १ वचने चरम नहाय बहुवचने अवक्तव्यहाय १७ । नो चरमाइं अवक्तव्ययाइं च १८ सिय चरमे अच
रमेय अवक्तव्यय १९ । कोइ बहुवचने चरम नहाय कोइ एकवचने अवक्तव्यहाय १९ बहुवचने अवक्तव्यहाय बहुवचने चरमहाय १९ । सिय चरमेय अव
क्तव्ययाइं च २० सिय चरमेय अचरमाइं च अवक्तव्ययाइं च २१ । १ वचने चरम एकवचने अचरम एकवचने अवक्तव्यहाय २० कोइ एकवचने चरम एक
वचने अचरम बहुवचने अवक्तव्यहाय २१ । नो चरमेय अचरमाइं च अवक्तव्ययाइं च २२ सिय चरमाइं च अचरमाइं च अवक्तव्यय २३ । एकवचने चरम

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

अवत्तव्याङ् च २२ सिय चरमाङ् च अचरमेय अवत्तव्याङ् २३ सिय चरमाङ् च अचरमेय अवत्तव्याङ् च
२४ सिय चरमाङ् च अचरमाङ् च अवत्तव्याङ् २५ सिय चरमाङ् च अचरमाङ् च अवत्तव्याङ् च २६ । अ
ठपएसिएणं जंते ! खंधे पुच्छा, गोयमा ! अठपएसिए खंधे निय चरमे १ नो अचरमे २ सिय अवत्तव्या
ए ३ नो चरमाङ् नो अचरमाङ् ५ नो अवत्तव्याङ् ६ सिय चरमेय अचरमेय ७ सिय चरमेय अचरमा
ङ् च ८ सिय चरमाङ् च अचरमेय ९ सिय चरमाङ् च अचरमाङ् च १० सिय चरमेय अवत्तव्याङ् ११ सिय

स्याचरमाण्यचरमाणिचावक्तव्यश्च २५, स्याचरमाणिचाचरमावक्तव्यानिच २६ । अष्टप्रदेशिकी जटन्त ! स्कन्धः पुच्छा, गौतम ! अष्टप्रदेशिकः
स्कन्धः स्याचरमः १, नो अचरमः २ । स्यादवक्तव्यकः ३, नो चरमाणि ४, नो अचरमाणि ५, नो अवक्तव्यानि ६, स्याचरमश्चाचरमश्च ७,
स्याचरमश्चाचरमाणि च ८ । स्याचरमाणि चाचरमश्च ९, स्याचरमाणि चाचरमाणि च १०, स्याचरमश्चावक्तव्यश्च ११, स्याचरमश्चावक्तव्यानि

नहोय बहुवचने अचरमहोय अवक्तव्यहोय २२ को बहुवचने चरमहोय बहुवचने अचरमहोय कोऽप्येकवचने अवक्तव्यहोय २३ । निय चरमाङ् च अचरमेय
अवक्तव्याङ् च २४ सिय चरमाङ् च अवत्तव्याङ् २५ । को बहुवचने चरमहोय कोऽप्येकवचने चरमहोय कोऽप्येकवचने अवक्तव्यहोय कोऽप्येकवचने अचर
महोय कोऽप्येकवचने चरमहोय बहुवचने अवक्तव्यहोय २५ । सिय चरमाङ् च अचरमाङ् च अवक्तव्याङ् च २६ । को बहुवचने चरमहोय को अचरमहोय
एकवचने अवक्तव्यहोय २६ । अठपएसिएणं भंते खंधे पुच्छा गो० । हिंवे द गंधना प्रदेयनी प्रश्न बोधो २ । ४ । ५ । ६ । १५ । १६ । १७ । १८ । ए अठ
भांगावर्जं यतः बिचउकपंचकठपनरस सोलममतर यठारस ए एवज्जियभगा सेमासेसमखधेसु ॥ अठारलगेभांगा पाकुतोपरे कडिवा बावोसतोभागा
निषेवळे प्रश्न उत्तर हे गौतम । अठपएसिएखंधे सिय चरमे १ नो अचरमे २ सिय अवक्तव्याङ् ३ । ८ प्रदेयखंध कोऽप्येकवचने चरमहोय १ कोऽप्येकव
चने चरमहोय २ एकवचने कोऽप्येकवचने चरमहोय ३ नो चरमाङ् च ४ अचरमाङ् च ५ नो अवक्तव्याङ् च ६ । बहुवचने चरमहोय ४ अचरमहोय

॥ मज्झ ॥

॥ ४० ॥

॥ भाषा ॥

कचिन्तायामेकस्मिन्नेकपरमाणुरपरस्मिन् द्वौ चतुःप्रदेशकचिन्तायां प्रत्येकं द्वौ २ परमाणू इत्यादि सत्यमेतत् केवलमेव रूपं जगति द्रव्यमेव नास्ति कथमेतदवसित मिति च द्रुच्यते-अतएव प्रतिषेधवचनात्, यदिहि-तथारूपं द्रव्यं सम्भव आचार्यप्रतिषेधं कुर्यादिति यदिवा सम्भवपि जातिपरनिर्देशात् तृतीयजङ्गक एवान्तर्भावो वेदितव्यः यथाचाष्टप्रदेशके स्कन्धे जङ्गाः प्रतिषेध्या विधेयाश्चाक्ता स्तथा सख्यातप्रदेशकेऽसंख्यातप्रदेशकेच प्रत्येकं वक्तव्या स्तथाचाह-संखेज्जपएसिण एसंखेज्जपएसिण इत्यादि ॥ पाठसिद्ध नवरमियं सर्वत्र ज्ञावना यस्मादेकादिष्वप्याकाशप्रदेशे षष्टप्रदे

चरमेय अष्टवत्तव्याइं च १२ सिय चरमाइं च अष्टवत्तव्या १३ सिय चरमाइं च अष्टवत्तव्याइं च १४ नो अचरमेय अष्टवत्तव्या १५ नो अचरमेय अष्टवत्तव्याइं च १६ नो अचरमाइं अष्टवत्तव्या १७ नो अचरमाइं च अष्टवत्तव्याइं च १८ सिय चरमेय अचरमेय अष्टवत्तव्या १९ सिय चरमेय अचरमेय अष्टवत्तव्याइं च

च १२, स्याच्चरमाणि चावक्तव्यश्च १३, स्याच्चरमाणि चावक्तव्यानि च १४, नो अचरमश्चावक्तव्यश्च १५, नो अचरमश्चावक्तव्यानि च १६, नो अचरमाण्यवक्तव्यश्च १७, नो अचरमाणिचावक्तव्यानि च १८, स्याच्चरमश्चाचरमश्चावक्तव्यश्च १९, स्याच्चरमश्चाचरमश्चावक्तव्यानि च २०, स्याच्च

५ बहुवचने अवक्तव्यहोय ६ । सिय चरमेय अचरमेय ७ सिय चरमेय अचरमाइं च ८ । एकवचने चरमहोय एकवचने अचरमहोय ७ को । एकवचने चरमहोय एकवचने अचरमहोय ८ । सिय चरमाइं अचरमेय ९ सिय चरमाइं च १० । कोई बहुवचने चरम एकवचने अचरमहोय ८ कोई बहुवचने चरम १० सिय चरमेय अवक्तव्या ११ सिय चरमेय अवक्तव्याइं च १२ । कोई एकवचने अवक्तव्य ११ कोई एकवचने चरम कोई बहुवचने अवक्तव्यहोय १२ । सिय चरमाइं च अवक्तव्या १३ सिय चरमाइं च अवक्तव्याइं च १४ । कोई बहुवचने चरम कोई बहुवचने अवक्तव्यहोय १३ कोई बहुवचने चरमहोय कोई अवक्तव्यहोय १४ । नो चरमेय अवक्तव्याइं च १६ नो चरमाइं च अवक्तव्या १७ । एकवचने अचरमहोय कोई बहुवचने अवक्तव्यहोय १६ बहुवचने चरमहोय एकवचने अवक्तव्यहोय १७ । नो चरमाइं च अवक्तव्याइं च १८ सिय चरमेय अचरमेय अवक्तव्या १९ । बहुवचने चरमहोय बहुवचने

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

शकादीनां स्कन्धानामवगाही प्रवति तथा घटन्ते' यथोक्ताः सर्वेपि जङ्गाः, नन्वसङ्घातप्रदेशात्मकस्यानन्तप्रदेशात्मकस्यच स्कन्धस्य कथमेकस्मिन्नाकाशप्रदेशे ऽवगाह उच्यते-तथा २ महात्म्या त्रैलोक्यतदनुपपन्न युक्तिनः सम्भाव्यसंनत्य तथाह्यनन्तानन्ताद्विप्रदेशकाः स्कन्धायावदनन्तानन्ताः सङ्ख्येयप्रदेशात्मकाः स्कन्धा अनन्तानन्ता असङ्ख्येयप्रदेशात्मकाः स्कन्धा अनन्तानन्ता अनन्तप्रदेशात्मका लोकश्च सर्वात्मनाप्यसङ्ख्येयप्रदेशात्मक स्तोच सर्वेपि लोक एवावगाढा नालोके ततोऽवसीयते सन्त्येकस्मिन्नप्याकाशप्रदेशे वगाढा बहवः परमाण्वो बहवो द्विप्रदेशकाः स्कन्धा यावद्बहवो ऽनन्त

२० सिय चरमेय अचरमाइं अवत्तव्यएय २१ सिय चरमेय अचरमाइं च अवत्तव्ययाइं च २२ सिय चरमाइं च अचरमेय अवत्तव्यएय २३ सिय चरमाइं च अचरमेय अवत्तव्ययाइं च २४ सिय चरमाइं च अचरमाइं अवत्तव्यएय २५ सिय चरमाइं च अचरमाइं च अवत्तव्ययाइं च २६ संखेज्जपदेसिए असंखेज्जपदेसिए अणं

रमश्चाचरमाणि चावक्तव्यश्च २१, स्याच्चरमश्चाचरमाणि चावक्तव्यानि च २२, स्याच्चरमाणि आचरमश्चावक्तव्यश्च २३, स्याच्चरमाणिचाचरमश्चावक्तव्यानिच २४, स्याच्चरमाणि चाचरमाणिचावक्तव्यश्च २५, स्याच्चरमाणि चाचरमाणिचावक्तव्यानिच २६ । संख्येयप्रदेशिकोऽसंख्येयप्रदेशिको

अवक्तव्यहोय १८ कोइ एकवचने चरमहोय एकवचने अचरमहोय अवक्तव्यहोय १९ । सिय चरमेय अचरमेय अवत्तव्ययाइं च २० सिय चरमेय अचरमाइं च अवत्तव्यएय २१ । कोइ १ वचने चरमहोय १ वचने अचरमहोय बहुवचने अवक्तव्यहोय २० कोइ १ वचने चरमहोय १ वचने अचरमहोय अवक्तव्यहोय २१ । सिय चरमेय चरमाइं च अवत्तव्ययाइं च २२ । सिय चरमाइं च अचरमेय अवत्तव्यएय २३ । बहुवचने अचरमहोय १ वचने अवक्तव्यहोय २२ कोइ बहुवचने चरमहोय १ वचने अचरमहोय अवक्तव्यहोय २३ । चरमाइं च अचरमेय अवत्तव्ययाइं च २४ सिय चरमाइं च अवत्तव्यएय २५ । कोइ बहुवचने चरमहोय १ वचने अचरमहोय बहुवचने अवक्तव्यहोय २४ चरमाइं च बहुवचने अवक्तव्यहोय १ वचने २५ । सिय चरमाइं च अचरमाइं च अवत्तव्ययाइं च २६ । कोइ बहुवचने चरमहोय बहुवचने चरमहोय बहुवचने अवक्तव्यहोय २६ । सत्त्विज्जपदेसिए असत्त्विज्जपदेसिए अणतपदेसिए खंखे

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ ५० ॥

॥ भाषा ॥

प्रदेशात्मकाः स्कन्धा स्तथाचात्र पूर्वसूर्यः-प्रदीपदृष्टान्तमुपवर्णयन्ति-यथैकस्य प्रदीपस्य गृहमध्ये प्रज्वलितस्य प्रज्ञापरमाणवः सर्वमेव गृहं प्राप्नुवंति तथा प्रत्येकं प्रदीपसहस्रस्यापि न च प्रतिप्रदीपप्रज्ञापरमाणवो न जिज्ञाः प्रतिप्रदीपे पुरुषस्य मध्यस्थितस्य छायाजटददर्शनात्, ततो यथेति स्थूला अपि प्रदीपप्रज्ञापरमाणव एकस्मिन्नप्याकाशप्रदेशे बहवो मांति तथा परमाणवादयोपीति न कश्चिद्दोषः । आकाशस्य तथा २ वकाशदान स्वजावतया वस्तूनां च विवित्रपरिणमनस्वजावतया विरोधाज्ञावात्, सम्प्रति परमाणवादेषु ये जङ्गा ग्राह्या ये च षष्ठादिषु न ग्राह्या स्तत्संग्राहिकाः सङ्ग्रहणिगाथा आह-परमाणुमियतडुडत्यादि ॥ पाठसिद्धं, जावितार्थत्वात् । नवरं षट्प्रदेशादिचिन्तायां प्रतिषेध्या जङ्गा स्तोका इति लाघवार्थं तएव संगृहीता इहानन्तरं स्कन्धानां चरमाचरमादिवक्तव्यतोक्ता स्कन्धाश्च यथायोगं परिमण्डलादिसंस्थाने च जवंति इत्यतः संस्थान

तपदेसिए खंधे जहेव अठपदेसिए तहेव पत्तेयं जाणियत्वा । परमाणुमियतडुड पढमोतडुडयहोडुडपदेस पढमोतडुडनवमो एक्कारसमायतिपदेसे ॥ १ ॥ पढमोतडुडनवमो दसमोएक्कारवारसमो जंगाचउप्पदेसे तेवी

अनन्तप्रदेशिकः स्कन्धोयथैवाष्टप्रदेशिकस्तथैव प्रत्येकं जगितव्यम् । परमाणो च तृतीयः प्रथमस्तृतीयो द्विप्रदेशोक्तः । प्रथमस्तृतीयोनवम एका दशमस्त्रिप्रदेशोस्यात् ॥ १ ॥ प्रथमस्तृतीयनवम-दशमैकादशद्वादशश्चैते । जंगाश्चतुःप्रदेशे त्रयोविंशतिश्चज्ञातव्याः ॥ २ ॥ प्रथमस्तृतीयसप्तमनव दशैकादशद्वादशश्चैते । त्रयोदशश्चत्रिचतुः पंचाधिकविंशतिश्चात्र ॥ ३ ॥ द्विचतुःपंचषट् पंचषट्सप्ताधिकं दश । द्वाविंशतिमविहीना जंगान्सप्त

जहेव अठपणसिए तहेव पत्तेयं भाणियच्च । इम संख्यातप्रदेशखंध असंख्यातप्रदेशखंध अनंतप्रदेशोखंधलगे जिम अष्टप्रदेशोखंधकक्षा तिम अनंतप्रदेशो खंधलगे कहिवा नो आकाशप्रदेश ८ प्रदेशखंध अनंतप्रदेशीलगेखंधकक्षा नो अवगाहनाच्च ततको किम तिहां पूर्वाचार्ये प्रदीपने दृष्टांते जिम १ दीप प्रभांने परमाणुये सर्वदृष्टव्याप्योता तिहां वलो सहस्रगमे प्रदीपकौधे प्रभांता परमाणुया जूजूयाथो पुनश्चमध्यरहे धके छायांनो भेटजूजूयो नदीसे जा धूलप्रभाप्रदीपनो हुवे तो एकेके आकाशप्रदेशे घणा २ परमाणुवा प्रायेति प्रदेशपरमाणुयो ने इमहोज कहिवा दोस नहो । परमाणुमित्तयो पढमो

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाष ॥

सडमोयबोछवो २॥ पढमोयतडनसत्तम णवदसएक्कारबारतेरसमो तेवीसचउव्वीसम पणवीसडमोयपंचमए ३॥
विचउत्यपंचठं पन्नरससोलंचसत्तरठारं वीसेक्कवीसवावी सगंचवज्जेज्जठमि ४॥ विचउत्यपंचठं पन्नरस
सोलंचसत्तरठारं वावीसडमविह्ण गा सत्तपदेसमिखंधमि ५॥ विचउत्यपंचठं पन्नरसोलंचसत्तरठारं एतेवज्जि
य जंगा सेसासेसेसुखंधेसु ॥६॥ कइणं जंत ! संठाणा पन्नत्ता ? गो० ! पंचसंठाणा पन्नत्ता , तंजहा—परिमंछले

प्रदेशेभ्यः ॥ ४ ॥ द्विचतुः पञ्चषट् पंचषट्सप्ताष्टाधिकं दश । एते वर्जितजङ्गाः शेषाःशेषेषु ज्ञातव्याः ॥ ५ ॥ कति जदन्त ! संस्थानानि प्रज्ञप्ता
नि ? गौतम । पञ्च संस्थानानि प्रज्ञप्तानि , तद्यथा—परिमंछलं वृत्तं त्र्यस्रं चतुरस्रमायतं च । परिमंछलं जदन्त ! संस्थानं किं संख्येयमसं

ततियायहींतिदुपदेसे पढमाततियोनवमो एक्कारसमोयतिपदसे । हिवे भांगानो गाथाकहैकै प्रथमपरम णयो पहिलाभांगो तौजाभांगो दायप्रदेशोहवै
हिवे पहिलातौजा नवमो इग्यारमो एविप्रदेशोहवै खंधे भांगे १ । पढमाततियोनवमोदसमो एक्कारसोयबारसमो भंगा चउण्णसे तेवोसडमोय बोधवे ।
प्रथम तौजोनवमो दशमो इग्यारमो बारमो एतला भांगा ४ प्रदेशोखंधेहुवै ते वीसमो पिण ४ प्रदेशोखंधेहुवै । पढमाततिया सत्तनवमदसमेक्कारसवा
र तेरसमो तेवीसचउव्वीसो पणवीसडमो पंचमए । पहिला तौजा सातमो नवमो दसमो इग्यारमो बारमो तेरमो चवदमो तेवीसमो चउवीसमो पचवी
समो । विचउत्य पंचठं पन्नरसोलंचसत्तरठं रं वीसेक्कवीसवावीसगंचवज्जेज्जठमि । ए ४ प्रदेशोस्सखने दूजा चौथो पांचमो छठो पनरमो सोलमो सतर
मो अठारमो वीसमो इक्कवीसमो बावीसमो एतले छ प्रदेशोयें विषे वर्जवा । विचउत्य पंचठं पणसोलंचसत्तरठार वावीसडमविह्ण गा सत्तपदेसमि
खंधमि । दूजा चौथो पांचमो छठो पनरमो सोलमो सतरमो अठारमो वावीसमो एतलाभांगा सातमाप्रदेशखंधे विषे वर्जवा । विचउत्य पंचठं पन्नरमो
लंचसत्तरठं एते वज्जियभंगा सेसासेसेसुखंधेसु ॥ २ । ४ । ५ । ६ । १५ । १६ । सतरमो १७ । १८ । एतलाभांगा वर्जवा शेषथाकताखंधे विषे जाणि
वा हिवे द्विप्रदेशो आदिखंध चरमाचरमभेदखंध ते यथ योग्य परिमंछलादि संस्थाने हुवै तेमाटे संस्थाननौवत्तव्यता कहैकै ६ ॥ कतिणं भते संठाणा पं०

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

वक्तव्यतामाह-कदां जने । संठाणा पञ्चता इत्यादि ॥ सुगमं परिमण्डलादीनां संस्थानानां स्वरूपस्याधःप्रथमपदस्य सविस्तरं प्ररूपितत्वात्, शेषं पाठसिद्धं, नवरं ॥ परिमण्डलं जने । सठाणं संखजपयसिए किं संखजपयसोगाढ पुच्छा, गोयमा । संखजपयसोगाढ नो असंखजपयसोगाढ नो अणंतपयसोगाढ इति ॥ यस्मात् तस्य सङ्खेयाएव प्रदेशास्ततः कथमसङ्ख्यध्वनन्तषु वा प्रदशेष्टेवावगाहते इति असंख्यातप्रदेशात्मकमनन्तप्रदेशात्मकं वा पुनः परिमण्डलसंस्थानं सङ्ख्येष्टमङ्खेयषु वा प्रदशेष्टवगाहते विरोधाभावादन्तप्रदशेषु असंख्यातप्रदेशात्मकस्थानमन्तषु प्रदशेषवगा

वहंतं चउरं चयतेय । परिमण्डलाणं जने ! संठाणा किं संखेज्जा असंखेज्जा अणंता ? गो० ! नो संखेज्जा नो असंखेज्जा अणंता । एवं जाव चयए । परिमण्डलेणं जने ! सठाणे किं संखेज्जपदेसिए असंखेज्जपदेसिए अणंतपदेसिए ? गोयमा ! सिय संखेज्जपदेसिए सिय असंखेज्जपदेसिए सिय अणंतपदेसिए

स्येयमनन्तम् ? गौतम ! नो संख्येयं नो असंख्येयमनन्तम् । यथं यावदायतम् । परिमण्डलं जदन्त ! संस्थानं किं संख्येयप्रदेशिकमसङ्ख्येयप्रदेशिकमनन्तप्रदेशिकम् ? गौतम ! स्यात्संख्येयप्रदेशिकं स्यात्संख्येयप्रदेशिकं स्यादनन्तप्रदेशिकम् । यथं यावदायतम् । परिमण्डलं जदन्त ! संस्थानं संख्येयप्रदेशिकं किं संख्येयप्रदेशावगाढमसंख्येयप्रदेशावगाढमनन्तप्रदेशावगाढ ? गौतम ! संख्येयप्रदेशावगाढं नो असंख्येयप्रदेशावगाढं

गोयमा । किंला हे भगवन् संस्थानं कच्छा हे गौतम । पञ्चमठणा पं० तं० परिमण्डलेवहंतंनवरं चयए परिमण्डलाणं भवे सठाणा किं संखेज्जा असंखेज्जा अणंता गोयमा । ५ संस्थानकहे परिमण्डलचूडोने आकार १ वर्तुत २ अंश ३ चतुरंश ४ आयत ५ परिमण्डलसंस्थानने हे भगवन् स्युं कोई संख्यातप्रदेश असंख्यातप्रदेश स्युं अनता हे गौतम । नो संखेज्जा नो असंखेज्जा अणंता एवं जाव चयया । नहीसंख्याता नही असंख्याता अनताहे इस जाहसी चयता । परिमण्डलेणं भवे सठाणे किं संखेज्जपदेसिए असंखेज्जपदेसिए अणंतपदेसिए गोयमा । संस्थान परिमण्डले स्युं संख्यातप्रदेशोद्वे किं असंख्यातप्रदेशोद्वे किं अनंतप्रदेशोद्वे हे गौतम । सिय संखेज्जपदेसिए सिय असंखेज्जपदेसिए सिय अणंतपदेसिए । १३ संख्यातप्रदेशोद्वे कोई असंख्यातप्रदेशोद्वे कोई

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ प्र० ॥

॥ भाषा ॥

हनाविरोधात्, अनन्तप्रदेशात्मकस्यापि विरोधएव यस्माद्धोके व्यसङ्घातप्रदेशात्मकयव लोकादन्यत्र च पुद्गलानां गत्यसम्भव स्तस्मादनन्तप्रदेशिक मप्यसङ्ख्येषु प्रदेशवगाहते नानन्तेषु यवं वृत्तादीन्यपि सस्थानानि प्रत्यक्तं जावनीयानि, सङ्घातप्रदेशा सङ्घातप्रदेश नन्तप्रदेशपरिमण्डलादिसंस्था नचरमाचरमादिविक्तायां निर्वचनसूत्राणि रत्नप्रज्ञाया इव प्रत्येतदयानि, अनेकावयवविज्ञागात्मकत्वाविवक्षाया मचरमच्च चरमानि चेति निर्वचनं

एवं जाव आयते । परिमण्डलेण जने ! संठाणे संखेज्जपदेसिए किं संखिज्जपदेसोगाढे असंखिज्जपदेसोगाढे अणंतपदेसोगाढे ? गोयमा ! संखेज्जपदेसोगाढे नो असंखेज्जपदेसोगाढे नो अणंतपदेसोगाढे । एवं जा व आयए । परिमण्डलेण जने ! संठाणे असंखिज्जपदेसिए किं संखेज्जपदेसोगाढे असंखेज्जपदेसोगाढे अणंतपदेसोगाढे ? गोयमा ! सिय संखेज्जपदेसोगाढे सिय असंखिज्जपदेसोगाढे नो अणंतपदेसोगाढे । एवं

ढं नो अनन्तप्रदेशावगाढम् । यवं यावदायतम् । परिमण्डलं जदन्त ! सस्थानं असंख्येयप्रदेशिकं किं संख्येयप्रदेशावगाढमसंख्येयप्रदेशावगाढमनन्तप्रदेशावगाढम् ? गोतम ! स्यात्संख्येयप्रदेशावगाढं स्यादसंख्येयप्रदेशावगाढं नो अनन्तप्रदेशावगाढं मेव ज्ञेयायतम् । परिमण्डलं ज दन्त ! संस्थानमनन्तप्रदेशिकं किं संख्येयप्रदेशावगाढमसंख्येयप्रदेशावगाढमनन्तप्रदेशावगाढम् ? गोतम ! स्यात्संख्येयप्रदेशावगाढं स्यादसंख्येय

अनन्तप्रदेशोद्भवै । एवं जाव आयते परिमण्डलेण भन्ते संठाणे संखिज्जपणंसिए किं संखिज्जपणंसोगाढे असंखिज्जपणंसोगाढे अणंतपणंसोगाढे ? गोयमा । इमं जांल्लो आयतल्लो कं हवो परिमण्डलं हे भगवन् संस्थाने स्युं संख्यातप्रदेशोद्भवै किं संख्यातप्रदेशावगाढं असंख्यातप्रदेशावगाढं किं अनन्तप्रदेशावगाढं गोतम । संखिज्जपणंसोगाढे नो असंखिज्जपणंसोगाढे नो अणंतपणंसोगाढे । संख्यातावगाढं पणं असंख्यातप्रदेशावगाढं नहो अनन्तप्रदेशावगाढं नहो । एवं जाव आयते परिमण्डलेण भन्ते संठाणे असंखिज्जपणंसिए किं । इमं आयतल्लो कं हवो परिमण्डलं संस्थाने हे भगवन् संख्यातप्रदेश किं । संखिज्जपणंसोगाढं असंखिज्जपणंसोगाढं अणंतपणंसोगाढं गोयमा । पणं संख्यातप्रदेशावगाढं पणं असंख्यातप्रदेशावगाढं किं अनन्तप्रदेशावगाढं गोतम । संखिज्जपणंसोगाढं

टोका ॥

॥ संख ॥

॥ अ. ॥

॥ भाषा ॥

चेव ज्ञायते । परिमंजुलेणं जंते ! संधाणे अणंतपदेसिए किं संखेज्जपदेसोगाढे असंखेज्जपदेसोगाढे अणंतपदेसोगाढे ? गोयमा ! सिय संखेज्जपदेसोगाढे सिय असंखिज्जपदेसोगाढे नो अणंतपदेसोगाढे । एवं जाव ज्ञायए । परिमंजुलेणं जंते ! संधाणे संखज्जपदेसिए संखेज्जपदेसोगाढे किं चरमे अचरमे चरमाइ अचरमाइ चरमंतपदेसा अचरमंतपदेसा ? गोयमा ! परिमंजुलेणं संधाणे संखेज्जपदेसिए संखेज्जपदेसोगाढे नो चरमे नो अचरमे नो चरमाइ नो अचरमाइ नो चरमंतपदेसा नो अचरमंतपदेसा नियमा अरमं च

यप्रदशावगाढं नो अनन्तप्रदेशावगाढम् । एवं यावदायतम् । परिमंजुलं जटन्त ! संस्थानं संख्येयप्रदेशिकं संख्येयप्रदेशावगाढं किं चरममचरमं चरमाण्यचरमाणि चरमान्तप्रदेशा अचरमान्तप्रदेशा ? गौतम ! परिमंजुलं संस्थानं संख्येयप्रदेशिकं संख्येयप्रदेशावगाढं नो चरमं नो अचरमं नो चरमाणि नो अचरमाणि नो चरमान्तप्रदेशा नो अचरमान्तप्रदेशा नियमादचरमञ्च चरमाणि च १' चरमान्तप्रदेशाश्चाचरमान्तप्रदे

ढ सिय असंखिज्जपदेसोगाढे नो अणंतपदेसोगाढे । कोइ संख्यातप्रदेशावगाढं कोइ असंख्यातप्रदेशावगाढं नहो अनन्तप्रदेशावगाढं । एवं जाव ज्ञायते १ परिमंजुलेणं भंते संधाणे अणंतपदेसिए किं संखिज्जपदेसोगाढे । इमं जालगे आयत परिमंजुलसंस्थाने स्थं अनन्तप्रदेशोइवे संख्यातप्रदेशावगाढके । असंखिज्जप० अणंतपदेसोगाढे गोयमा । असंख्यातप्रदेशावगाढं किं अनन्ताप्रदेशावगाढं हे गौतम । सिय संखिज्जपदेसोगाढे सिय असंखिज्जप० नो अणंतपदेसोगाढे । कोइ संख्यातप्रदेशावगाढं कोइ असंख्यातप्रदेशावगाढं नहो अनन्तप्रदेशावगाढं । एवं जाव ज्ञायते परिमंजुलेणं भंते संधाणे संखिज्जपदेसिए असंखिज्जपदेसोगाढे किं । इमं जालगे आयत परिमंजुलसंस्थाने स्थं अनन्तप्रदेशोइवे संख्यातप्रदेशावगाढके असंख्यातप्रदेशावगाढं किं । चरमे अचरमे चरमाणि अचरमाणि चरमंतपदेसा गोयमा । चरमके अचरमके किं अधरमाचरमं बहुवचने के इमं पाकलोपरि के बोलकहवा हे गौतम । परिमंजुले संधाणे संखिज्जपदेसिए असंखिज्जपदेसोगाढे नो चरमे । परिमंजुलसंस्थाने संख्यातप्रदेशो असंख्यातप्रदेशावगाढं नहो चरमं १ वचन । अचरमेच

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

रमाणिय १ चरमंतपदेसाय अचरमंतपदेसाय २ । एवं जाव आयेने । परिमंजलेणं जंते ! सठाणे असंखे
जपदेसिए संखेजपदेसोगाढे किं चरमे पुच्छा, गीयमा ! असंखेजपदेसिए संखेजपदेसोगाढे जहा संखे
जपदेसिए । एवं जाव आयेने । परिमंजलेणं जंते ! सठाणे असंखिजपदेसिए असंखेजपदेसोगाढे । किं
चरमे पुच्छा, गीयमा ! असंखेजपदेसिए असंखेजपदेसोगाढे नो चरमे जहा संखेजपदेसो गाढे । एवं जाव
आयेने । परिमंजलेणं जंते ! सठाणे अणंतपदेसिए संखेजपदेसोगाढे किं चरमे पुच्छा, गीयमा ! तहेव

ज्ञाश्च २, एवं यावदायतम् । परिमंजलेणं जदन्तं संस्थानमसंख्येयप्रदेशिकं संख्येयप्रदेशावगाढं किं चरमं पुच्छा, गीयमा ! असंख्येयप्रदेशिकं
संख्येयप्रदेशावगाढं यथा संख्येयप्रदेशिकमसंख्येयप्रदेशावगाढं किं चरमं पुच्छा, गीयमा ! असंख्येयप्रदेशिकमसंख्येयप्रदेशावगाढं नो चरमं यथा संख्येयप्रदेशावगाढम् । एवं यावदायतम् । परिमंजलेणं जदन्तं संस्थानमनन्त
प्रदेशिकं संख्येयप्रदेशावगाढं किं चरमं पुच्छा, गीयमा ! तथैव यावदायतम् । अनन्तप्रदेशिकमसंख्येयप्रदेशावगाढं यथा संख्येयप्रदेशावगाढं

रमाणि नो अचरमाणि नो चरमंतपदेसा नो अचरमापणसा । अचरमंतपदेसा १ वचने बहुवचने अचरमं न हो चरमांतप्रदेशो न हो अचरमांतप्रदेश ।
नो अचरमंतपदेसा नियमा अचरमवचरमाणिय चरमं पणसाय अचरमापणसाय एवं जाव आयेने । निखे अचरमांतकहिणे चरमकहिणे प्रदेशायां चर
मांतप्रदेशकहिणे इमं रत्नप्रभातो परे जाव आयतलगे कहोये । परिमंजलेणं भंते सठाणे असंखिजपदेसिए संखिजपदेसोगाढे किं चरमे पुच्छा, गीयमा ।
परिमंजलेसंस्थाने हे भगवन् असंख्यातप्रदेशो संख्यातप्रदेशावगाढं चरमनो प्रश्न उत्तर हे गीयमा । असंखिजपदेसिए संखिजपदेसोगाढे जहा संखिजपदे
सिए एवं जाव आयेने । असंख्यातप्रदेशो संख्यातप्रदेशावगाढने जिम संख्याताप्रदेशने कहो तिम होज जाणिओ जांलगे आयत । परिमंजलेणं भंते सठा
णे असंखिजपदेसिए असंखिजपदेसोगाढे किं चरमे पुच्छा, गीयमा । परिमंजले असंख्यातप्रदेशो असंख्यातप्रदेशावगाढने चरमनो प्रश्न उत्तर हे गीयमा ।

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

प्रदेशविवक्षायां चरमान्तप्रदेशाश्चाचरमान्तप्रदेशाश्च, रुम्प्रतिसङ्ख्यातप्रदेशस्य सङ्ख्यातप्रदेशावगाढस्य परिमण्डलादे श्वरमाचरमादिप्रियमल्पबहुत्व

जाव आयते । अणंतपदेसिए असंखेज्जपदेसोगाढे जहा संखेज्जपदेसोगाढे । एवं जाव आयते । परिमंठ
लस्सणं जंते ! संठाणस्स संखेज्जपदेसियस्स संखेज्जपदेसोगाढस्स अचरमस्सय चरमाणय चरमंतपदेसा
णय अचरमंतपदेसाणय दव्वठयाए पदेसठयाए दव्वठपदेसठयाए कयरेकयरेहिंतो अप्पावा बज्जयावा तुल्ला
वा विसंसाहियावा ? गोयमा ! सव्वत्थोवे परिमंठलस्स संठाणस्स संखेज्जपदेसियस्स संखेज्जपदेसोगाढ
स्स दव्वठयाए एगे अचरमे, चरमाइं संखेज्जगुणाइं, अचरमं च चरमाणि य दोवि सिसंसाहियाइं । पदेस

मेवं यावदायतम् । परिमण्डलस्य जदन्त ! संस्थानस्य सङ्ख्येयप्रदेशावगाढस्या चरमस्य च चरमाणाञ्च चरमान्तप्रदेशानां चा चरमान्तप्रदेशानां
च द्रव्यार्थतया प्रदेशार्थतया द्रव्यार्थप्रदेशार्थतया कतरे कतरेभ्योऽल्पा वा बहुका वा तुल्या वा विशेषाधिका वा ? गौतम ! सर्वस्तीक परि
मण्डलस्य संस्थानस्य संख्येयप्रदेशिकस्य संख्यातप्रदेशावगाढस्य द्रव्यार्थतयैकोऽचरमश्चरमाण्यसंख्येयगुणानि, अचरमं च चरमाणि च द्वावपि

असंखिज्जपणसिए असंखिज्जपणसोगाढे नो चरमे जहा संखिज्जपणसोगाढ । असंख्यातप्रदेशो असंख्यातप्रदेशावगाढ चरमहवे जिम असंख्यातप्रदेशाव
गाढ नही । एवं जाव आयते परिमंडलेण भते सठ णि अणंतपणसिए । इमजालगे आयतपरिमंडले अनंतप्रदेशो । संखिज्जपणसोगाढे एवं जाव आयते परि
मंडलक्षणं भंते संखिज्जपणमियस्स । संख्यातप्रदेशावगाढने चरम अचरम इमजालगे आयत परिमंडले संख्यातप्रदेशाने । असंखिज्जपणसोगाढस्य अ
चरमस्सय चरमाणय । असंख्यातप्रदेशावगाढने अचरमने चरमने । चरमंतपणसाणय अचरमंतपणसाणय दव्वठयाए पणसठयाए । चरमांतप्रदेशने अच
रमांतप्रदेशने दव्वथो प्रदव्वथो । दव्वठपणसठयाए कयरे २ हिंतो अप्पावा ४ गोयमा । द्रव्यप्रदेशथो केहा २ थो थोडा हे गौतम । सव्वत्थोवा परिमंडल
स्य संठाणस्स संखिज्जपणसियस्स संखिज्जपणसोगाढस्य । सर्वथोडा परिमंडलना संख्यातप्रदेशाने संख्यातप्रदेशावगाढने । दव्वठयाए एगे अचरमेचरमा

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ भाष ॥

मज्झिमतुराह-परिमण्डलस्सणं जंते ! इत्यादि ॥ सुगमं, नवरं द्रव्यार्थताचिन्तायां चरमाणि ॥ संखेज्जगुणा इति ॥ सर्वात्मना परिमण्डलसंस्थानस्य सङ्घातप्रदेशात्मकत्वात्, असङ्घातप्रदेशस्यासङ्घातप्रदेशावगाढस्याल्पबहुत्वं रत्नप्रज्ञाया इव ज्ञावनीयं, अनन्तप्रदेशकस्याप्यसङ्घातप्रदेशाव

ठयाए सङ्खत्थोवा परिमंडलस्स संठाणस्स संखिज्जपदेसियस्स संखेज्जपदेसोगाढस्स चरिमंतपदेसा अचरिमंतपदेसा संखेज्जगुणा १ चरमंतपदेसाय अचरमंतपदेसा दोवि विसेसाहिया, दव्वठपदेसठयाए सङ्खत्थो वे परिमंडलस्स संठाणस्स संखेज्जपदेसियस्स संखेज्जपदेसोगाढस्स दव्वठयाए एगे अचरमे, चरमाइं संखेज्जगुणाइं, अचरमं च चरमाणि य दोवि विसेसाहियाइं, चरमंतपदेसा संखेज्जगुणा अचरमंतपदेसा सं

विशेषाधिकानि । प्रदेशार्थतया सर्वस्तीकाः परिमण्डलस्य संस्थानस्य संख्येयप्रदेशिकस्य संख्येयप्रदेशावगाढस्य चरमान्तप्रदेशाः, अचरमान्तप्रदेशाः संख्येयगुणाः, चरमान्तप्रदेशा अचरमान्तप्रदेशा द्वावपि विशेषाधिकाः । चरमान्तप्रदेशाः संख्येयगुणाः, अचरमान्तप्रदेशाः संख्येयगु

णि संखेज्जगुणानि अचरमचरमाणय दोविविसेसाहिया तिपणसङ्खयए सङ्खत्थोवा । द्रव्येण चरमादिथो संख्यातगु । कै अचरमने चरमने ण दोय विशेषाधिकद्वै त्रिप्रदेशयो सर्वथोडा । परिमंडलसंठाणस्स संखिज्जपदेसियस्स संखेज्जपदेसोगाढस्स चरमंतपदेसा । परिमंडलनेसंख्यातप्रदेशोनेसंख्यातप्रदेशावगाढना चरमंतपदेसयो । अचरमंतपदेसा संखि० चरमंतपदेसाय । अचरमंतपदेशोसंख्याता चरम अचरमप्रदेश ण वे विशेषाधिकद्वै । अचरमंतपदेसाय दोवि विसेसाहिया । इम सर्व रत्नप्रमानो परिभावनाकरिवो । दव्वठपदेसठयाए सङ्खत्थोवा परिमंडलस्स संठाणस्स । द्रव्यार्थप्रदेशाया सर्वथोडा परिमंडलना असंख्यातप्रदेशो । संखिज्जपदेसियस्स संखिज्जपदेसोगाढस्स दव्वठयाए एगे अचरमेचरमाणि संखिज्जगुणानि । संख्यातप्रदेशावगाढने द्रव्येण १ वच्चेने अचरम चरमयो संख्यातगुणा । अचरमचरमाणय दोवि विसे० चरमंतपदेसा संखेज्जगुणा । अचरमचरम ण वे विशेषाधिकद्वै चरमंतपदेशसंख्यातगुणाकै । अचरमंतपदेसासंखे० चरमंतपदेसाय अचरमंतपदेसाय दोवि विसेसाहिया । अचरमंतप्रदेशाख्यातगुणा चरमंतप्रदेश अचर

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

गाढस्य नवरं संक्रमे अनन्तगुणा इति, क्षेत्रचिन्तातो यदा द्रव्यचिन्ता प्रति संक्रमणं तदा तानि चरमाश्रयनन्तगुणानि वक्तव्यानि तद्यथा-स
वृत्त्योवे एगे अचरमे चरमाइ संतु असंखजगुणाइ, दृष्टु अखंतगुणाइ अचरमं चरमाणि य दोवि विसंसाहियाइ इति ॥ तदेवं संस्थानान्यपि

खेजगुणं चरमंतपदेसाय अचरमंतपदेसाय दोवि विसंसाहिया । एवं बहुतंसचउरंसञ्चायएसुवि जोएय
हुं । परिमंलससणं जंते ! संठाणस्स असंखेजपदेसियस्स संखेजपदेसोगाढस्स अचरमस्स य चरमाणय
चरमंतपदेसाणय अचरमंतपदेसाणय दृष्टुयाए पदेसठयाए दृष्टुपदेसठयाए कयरेकयरेहिंती अप्पावा ४
? गोयमा ! सवृत्त्योवे परिमंलसस संठाणस्स असंखेजपदेसियस्स संखेजपदेसोगाढस्स दृष्टुयाए एगे
अचरमे, चरमाइ संखेजगुणाइ, अचरमंच चरमाणिय दोवि विसंसाहियाइ, पदेसठयाए सवृत्त्योवा परिमं

णाः, चरमान्तप्रदेशाश्चाचरमान्तप्रदेशाश्च द्वावपि विशेषाधिकाः । एवं वृत्त्यस्य चतुरस्त्रायतेष्वपि ज्ञातव्यम् । परिमंलसस जदन्त । संस्थान
स्या संखेयपप्रदेशिकस्य संखेयप्रदेशावगाढस्या चरमस्य च चरमाणां च चरमान्तप्रदेशानां च चरमान्तप्रदेशानां च द्रव्याद्यंतया प्रदेशाद्यंतया

मांतप्रदेश ए वे विशेषाधिकद्वये । एवं बहुतंसचउरंसञ्चायएसुवि ज्ञाणयसं परमहवस्यस । इमं हस चंग चौरंशस्यै इमं जोडिबो परिमंलसने । भते संठा
णस्य असंखिजपणसियस्य संखिजपणसोगाढस्य । इ भगवन् अखंसातप्रदेशोने संख्यतप्रदेशावगाढने । अचरमस्य चरमाणय चरमतपसाणय अचर
मंतपसाणय । अचरमने चरमने चरमांतप्रदेशोने अचरमांतप्रदेशोने । दृष्टुयाए पदेसठयाए दृष्टुपदेसठयाए कयरे २ हिंती अप्पावा ४ गोयमा । द्रव्य
यो प्रदेशो द्रव्यप्रदेशो केडा यो थोडा हे मोतम । सत्यावा परमंडलस्य संठाणस्स असंखिजपणसियस्य संखिजपणसोगाढस्य । सर्वथाडा परिमंल
लसंस्थाने अमंस्थानप्रदेशोने संख्यतप्रदेशावगाढने । दृष्टुयाए एगे अचरमे चरमाणि सखिजगुणानि । द्रव्यथो सर्वथाडा १ अचरमहुवे तेहथो चरमसं
ख्यातगुणा । अचरमं चरमाणि य दोवि विसंसाहिया तिपदेसठयाए सवृत्त्योवा संठाणस्स । अचरमने चरम ए वे पाकलाथो विशेषाधिकद्वये प्रदेशार्थे स

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

फलस्स संठाणस्स असंखेज्जपदेसियस्स संखेज्जपदेसोगाढस्स चरमंतपदेसा अचरमंतपदेसा संखेज्जगुणा च
रमंतपदेसाय अचरमंतपदेसाय दोवि विसंसाहिया, दब्बुठपदेसठयाए सव्वत्थोवे परिमंढलस्स संठाणस्स
असंखेज्जपदेसियस्स संखेज्जपदेसोगाढस्स दब्बुठयाए एगे अचरमे, चरमाइं संखेज्जगुणाइं, अचरमंच च
रमाणिय दोवि विसंसाहियाइं, चरमंतपदेसा अचरमंतपदेसा संखेज्जगुणा, चरमंतपदेसाय अचरमंत

द्रव्यार्थप्रदेशार्थतया कतरं कतरंभ्यो उत्पावा ४ ? गौतम । सर्वस्तीकाः परिमण्डलस्य संस्थानस्या संख्येयप्रदेशिकस्य सङ्ख्येयप्रदेशावगाढस्य द्र
व्यार्थतयैको चरमश्चरमाण्यसंख्येयगुणानि, अचरमञ्च चरमाणि च द्वावपि विशेषाधिकानि, प्रदेशार्थतया सर्वस्तीकाः परिमण्डलस्य संस्थान
स्यासङ्ख्येयप्रदेशिकस्य सङ्ख्येयप्रदेशावगाढस्य चरमान्तप्रदेशाः, अचरमान्तप्रदेशाः सङ्ख्येयगुणाः, चरमान्तप्रदेशाश्चाचरमान्तप्रदेशाश्च द्वावपि वि
शेषाधिकाः । द्रव्यार्थप्रदेशार्थतया सर्वस्तीकः परिमण्डलस्य संस्थानस्यासंख्येयप्रदेशिकस्य संख्येयप्रदेशावगाढस्य द्रव्यार्थतयैकोऽचरमः, चरमा
ण्यसंख्येयगुणानि, अचरमं च चरमाणि च द्वावपि विशेषाधिकानि, चरमान्तप्रदेशा अचरमान्तप्रदेशाः संख्येयगुणाः, चरमान्तप्रदेशाश्च

वथाहा परिमण्डलना । असंखिज्जपएसिचरम संखिज्जपएसोगाढस्स चरमंतपसा । असंख्यतप्रदेशीने संख्यातप्रदेशावगाढने चरमंतप्रदेशो । अच
रमंतपसा संखि० चरमंतपसाय अचरमंतपसाए दोविविसंसाहिया । अचरमंतप्रदेशसंख्यातगुणा चरमंतप्रदेशाने अचरमंतप्रदेशाने ए वे विशेषा
धिकद्वे । दब्बुठपसठयाए सव्वत्थोवा परिमंढलस्स संठाणस्स । द्रव्यार्थप्रदेशो सर्वथाहा परिमण्डलना संस्थान । असंखिज्जपएसिचरम संखिज्जपएसोगा
ढस्स दब्बुठयाए एगे अचरमे । असंख्यातप्रदेशीने संख्यातप्रदेशावगाढने द्रव्यो १ अचरमहे । चरमाणिसंखेज्जगुणाणि अचरमाण्य दोविविसंसाहिया
तेद्वयो चरमसंख्यातगुणा अचरमंतचरम ए वे विशेषाधिक । चरमंतपसामंखि० अचरमंतपसा संखि० । चरमंतप्रदेश संख्यातगुणा अचरमंतः
प्रदेशो संख्यातगुणा । चरमंतपसाय अचरमंतपसाय दोवि विसंसाहिया । चरमंतप्रदेशीने अचरमंतप्रदेशीने ए वे विशेषाधिकद्वे । एवं जाव आयते

पदेमाय दोवि विसेसाहियावा । एवं जाव आयते । परिमंरुलस्सणं जंते ! संठाणस्स असंखेज्जपदेसियस्स
असंखेज्जपदेसोगाढस्स अचरमस्स चरमाणय चरमांतपदेसाणय अचरमांतपदेसाणय दब्बुठयाए पदेसठया
ए कयरेकयरेहिंतो अप्पावा ४ ? गोयमा ! जहा रयणप्पजाए अप्पावज्जयं तहेव निरवसेसं जाणियवा
एवं जाव आयए । परिमंरुलस्सणं जंते ! संठाणस्स अणंतपदेसियस्स संखेज्जपदेसोगाढस्स अचरमस्स
य ४ दब्बुठयाए ३ कयरेकयरेहिंतो अप्पावा ४ ? गो० ! जहा संखेज्जपदेसियस्स संखेज्जपदेसोगाढस्स

रमान्तप्रदेशाश्च हावपि विशेषाधिकाः । एवं यावदायतं । परिमण्डलस्य जदन्त ! संस्थानस्या संख्येयप्रदेशिकस्यासंख्येयप्रदेशावगाढस्याचर
मस्य चरमाणां च चरमान्तप्रदेशानां चाचरमान्तप्रदेशानां च द्रव्यार्थतया प्रदेशार्थतया कतरे कतरेऽप्योऽल्पा वा ४ ? गौतम ! यथा रत्नप्रज्ञा
यामल्पाबहुत्वं तथैव निरवशेषं ज्ञातव्यं । एवं यावदायतम् । परिमण्डलस्य जदन्त ! संस्थानस्यानन्तप्रदेशिकस्य संख्येयप्रदेशावगाढस्या
चरमस्य च ४ द्रव्यार्थतया प्रदेशार्थतया द्रव्यार्थप्रदेशार्थतया कतरे कतरेऽप्योऽल्पा वा तुल्या वा बहुका वा विशेषाधिका वा ? गौतम ! यथा

परिमंडलस्सणं भंते संठा णस्स । इमं जालगे आयत परिमण्डलना हे भगवन् । असंखिज्जपणसिबरस असंखिज्जपणसोगाढस्स अचरमस्सय चरमाणय चर
मांतपणसाणय । असंखयातप्रदेशोने असंखयातप्रदेशावगाढने अचरमने चरमने चरमांतप्रदेशेने । अचरमांतपणसाणय दब्बुठयाए पणसठयाए दब्बुठयाए
यए कयरे २ हिंती अप्पावा ४ गोयमा । अचरमांतप्रदेशेने द्रव्यार्थप्रदेशार्थे द्रव्यप्रदेशो केहा २ थो थोडा ४ हे गौतम । सव्वथोवा एवं जहा रयणप
भाए अप्पावज्जयं तहेव निरवसेसं भाणियव्वं । सर्वथोहा इमं जिम रत्नप्रभानी अरुपवह्वक्खो तिमहोअ निरवशेष पणे कहियो । एवं जाव आयते
परिमंडलस्सणं भंते संठाणस्स अणंतपणसिबरस संखिज्जपणसोगाढस्स । इमं जालगे आयत परिमण्डलसंस्थाने हे भगवन् अनन्तप्रदेशोने संखयातप्रदेशा
वाढने अचरमस्सय दब्बुठयाए कयरे २ हिंती अप्पावा ४ गोयमा । अचरमने द्रव्यार्थे केहा २ थो थोडा ४ हे गौतम । सव्वथोवा एवं जहा संखिज्जपणसि

मन्त्र ।

॥ ५० ॥

॥ भाषा ॥

चरमाचरमादिबिजागेन चिह्नितानि सम्प्रति जीवादीन् चरमाचरमविजागेन चिह्नयति-जीवेशं जन्ते ! गतिचरमेषां किं चरमे इत्यादि ॥ गतिप

नवरं संक्रमेण अणंतगुणा, एवं जाव आयए । परिमंठलस्सणं जन्ते ! संठाणस्स अणंतपदेसियस्स असं
खेज्जपदेसीगाठस्स अचरमस्स ४ जडा रयणप्पजाए नवरं संक्रमे अणंतगुणा । एवं जाव आयए । जीवेशं
जन्ते ! गतिचरमेषां किं चरमे अचरमे ? गोयमा ! सिय चरमे सिय अचरमे । नेरडयाणं जन्ते ! गतिचर
मेषां किं चरमे अचरमे ? गोयमा ! सिय चरमे सिय अचरमे । एवं निरंतरं जाव वेमाणिया । नेरडया

सहयेपप्रदेशिकस्स सहयेपप्रदेशावगाठस्स नवरं संक्रमेणानन्तगुणाः, एवं यावदायतम् । परिमंठलस्य जदन्त ! संस्थानस्यानन्तप्रदेशिकस्या
सहयेपप्रदेशावगाठस्या चरमस्य चरमाणि चरमान्तप्रदेशानां चाचरमान्तप्रदेशानां च यथा रत्नप्रजायां नवरं संक्रमे अनन्तगुणाः । एवं याव
दायतम् । जीवो जदन्त ! गतिचरमेषां किं चरमो चरमः ? गीतम । स्याच्चरमः स्यादचरमः । नेरयिको जदन्त ! गतिचरमेषां किं चरमोऽचर
मः ? गीतम । स्याच्चरमः स्यादचरमः, एवं निरन्तरं यावद्वैमानिकः । नेरयिका जदन्त ! गतिचरमेषां किं चरमा अचरमाः ? गीतम ! चर

यस्म संखिज्जपणसोगाठस्स । सर्वं बाडा इमज्जिम सख्खत्तप्रदेशीने संख्यातप्रदेशावगाठने । नवरं संक्रमेण अणंतगुणा एवं जाव आयति परिमंठलस्सणं जन्ते
संठाणस्स अणंतपदेसियस्स । एतसो विशेष संक्रमेण अनन्तगुणा ण जेव चिंताये जिवारे दृष्टासो संक्रमाणि अनन्तगुणा कडिये इम जांलगे आयत
परिमंठलस्सणं अनन्तप्रदेशीने । असंखिज्जपणसोगाठस्स अचरमस्स जडा रयणप्पजाए । असंख्यातप्रदेशावगाठने चरमादि चरमोक्तं ते जिम रत्नप्रभाये
कडो के तिम जांणिवा । नवरं संक्रमेण अणंतगुणा एवं जाव आयति जीवेशं जन्ते गतिचरमेषां किं चरमे अचरमे गोयमा । ण विशेष संक्रमेण समये
अनन्तगुणा कडिये इम आयत संस्थानलमे कडिवा वीजाचरमायां चरमाचरमे जीवने निःपर्याय रूपासो चरमके अचरम हेगीतम । सिय चरमे सिय
अचरमे नेरडयाणं जन्ते गतिचरमेषां किं चरमे अचरमे गोयमा । कोइ चरम कोइ अचरम समर्थये मनुष्यगतिरूपेपर्याये वर्तते आंतरे कोइ गति पर्याय

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

पर्यायरूपं चरमं गतिचरमं तेन जीवो जदन्त । चिन्त्यमानः किं चरमोऽचरमो ? जगवानाह-गौतम । स्याच्चरमः स्यादचरमः, कश्चिच्चरमः कश्चिदचरम इत्यर्थः, तत्र यः पृच्छासमये सामर्थ्यान्मनुष्यगतिरूपे पर्याये वर्तमानानन्तरं न किमपि गतिपर्यायमवाप्स्यति किंतु मुक्तौ एव जदिता स गतिचरमः शेषस्त्वगतिचरम इति ॥ नेरइएणं जंते गइचरमे इत्यादि ॥ नैरयिको जदन्त । गतिचरमेण सामर्थ्या न्नरकगतिपर्यायरूपेण चरमेण चिन्त्यमानः किं चरमोऽचरमो वा ? जगवानाह-गौतम । स्याच्चरमः स्यादचरमो नरकगतिपर्यायादुद्धृतो मज्झोपि नरकगतिपर्यायमनुजविष्यति, स चरमः शेषस्त्वचरमः, एवं चतुर्विंशतिदशकक्रमेण निरन्तरं तावद्धैमानिकसूत्रं । बहुवचनदशकसूत्रे निर्वचनं ॥ चरमावि अचरमावि इति ॥ पृच्छासमये केचन नैरयिका स्तेषां मध्ये ऽवश्यं केचन नैरयिकगतिपर्यायेण चरमा इतरत्वचरमा स्तत एकमेवेदमत्र निर्वचनं, चरमा अपि अचरमा अपि एवं सर्वस्थानेष्वपि तां तां गतिमचिरुत्थं ज्ञावनीयं ॥ नेरइएणं जंते । ठिइचरमेणं इत्यादि ॥ नैरयिको जदन्त । तत्रैव नरकेषु चरम

णं जंते ! गतिचरमेणं किं चरमा अचरमा ? गोयमा ! चरमावि अचरमावि । एवं निरन्तरं जाव वेमाणि या । नेरइएणं ठितीचरमेणं किं चरमे अचरमे ? गोयमा ! सिय चरमे सिय अचरमे । एवं निरन्तरं जा

मा अपि अचरमा अवि, एवं निरन्तरं यावद्धैमानिकाः । नैरयिको जदन्त । स्थितिचरमेणं किं चरमो चरमः ? गौतम । स्याच्चरमः स्यादचरमः, एवं निरन्तरं यावद्धैमानिकः । नैरयिका जदन्त । स्थितिचरमेणं किं चरमा अचरमाः ? गौतम । चरमा अपि अचरमा अपि, एवं

नहो पामे मुक्तजास्ये ते गति चरमकहिंये शेषकाकतो गति अचरमकहिंये नारकौने गति चरमकहिंये किं अचरमकहिंये हे गौतम । सिय चरमे सिय अचरमे एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया । चरमने अचरमने किम नरकना पर्यायहेदीने केवलोनरकौनही जाय ते गति चरमकहिंये जे वलौ जास्येने अचरमकहिंये इम २४ दंडके भावना करवो वेमानिकषयेत । नेरइएणं भते गतिचरमेणं किं चरमा अचरमा गोयमा चरमावि अचरमावि एवं निरन्तरं जाव वेमाणोय । नारकौने १ वचने स्थितिपर्यायायां अचरम हे गौतम कोइ चरमहाय कोइ अचरमहीव इम २४ दंडके कहिंयो वेमानिकलग्गे ।

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाष ॥

समये स्थितिपर्यायरूपे चरमेण चिन्त्यमानः किं चरमोचरमोवा ? जगवानाह-स्याच्चरमः स्यादचरमः किमुक्तं जवति यो जूयोपि नरकमागत्य स्थितिचरमसमयं प्राप्स्यति सोचरमः शेषस्तु चरमः, एवं निरन्तरं यावद्द्वैमानिको, बहुत्वदणकचिन्तायां ॥ चरमावि अचरमावि इति ॥ इह ये पृच्छासमये स्थितिचरमसमयं प्राप्स्यति सोचरमः शेषस्तु चरमः । एवं निरन्तरं यावद्द्वैमानिको, बहुत्वदणकचिन्तायां चरमावि अचरमावि इति ॥ इह ये पृच्छासमये स्थितिचरमसमये वर्तन्ते ते चिन्त्यन्ते इत्येतन्न अन्यथा उद्धर्तनाया विरहस्यापि सम्भवात्, एकादीनामपि उद्धर्तनाया जावात् चरमाविअचरमावीत्युज्जयत्राप्यवश्यं जाविनां बहुवचनेन निवचनं नोपपद्येत किंतु ये पृच्छासमये वर्तन्ते ते क्रमेण स्व २ स्थितिचरमसमयं प्राप्ताः

व वेमाणिया । नेरइयाणं जंते ! ठितीचरमेणं किं चरमा अचरमा ? गोयमा ! चरमावि अचरमावि । एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया । नेरइयाणं जंते ! जवचरमेणं किं चरमे किं अचरमे ? गोयमा ! सिय चरमे यिय अचरमे । एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया । नेरइयाणं जंते ! जवचरमेणं किं चरमा अचरमा ? गो

निरन्तरं यावद्द्वैमानिकाः । नैरयिको जदन्त ! जवचरमेण किं चरमोऽचरमः ? गौतम ! स्याच्चरमः स्यादचरमः, एवं निरन्तरं यावद्द्वैमानिकाः । नैरयिको जदन्त ! जवचरमेण किं चरमा अचरमा ? गौतम ! चरमा अप्यचरमा अपि, एवं निरन्तरं यावद्द्वैमानिकाः । नैरयिको जद

नेरइयाणं भंते ठितीचरमेणं किं चरमे अचरमे गोयमा । नारकीने बहुवचने स्थितिचरम किं अचरमइय हे गौतम । सियचरमे सिय अचरमे एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया । कांइचरम कोइ अचरम जे वळोनरकमे आबोछिहलो समयपामे ते चरमकहिजे बीजा अचरम इमानिरन्तरं जाव वेमानिकवासी लगे । नेरइयाणं भंते ठितीचरमेणं किं चरमा अचरमा गोयमा । नारकीने १ वचने इभगवन् स्थिति आथो चरमके अचरम हे गौतम । चरमावि अचरमावि एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया नेरइयाणं भंते किं भवचरमेणं चरमे अचरमे गोयमा । चरमपिण इय अचरमपिण इय नारकीने बहुवचने भगवन् इम निरन्तरं जाव वेमानिक किं चरमायोके अचरम हे गौतम । सियचरमे सिय अचरमे एवं जाव वेमाणिया नेरइयाणं भंते किं भवचरमं चरमा कि

॥ टीका ॥

॥ बुद्धि ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

संत स्तेन रूपेण चरमा अचरमावा इत्येत द्वित्तेन उपपद्यते, यथोक्तं निर्वचनमिति, ज्ञवचरमसूत्रगतिचरमसूत्रवत् ॥ नरडणं ज्ञते ! ज्ञासाचरमेवमित्यादि ॥ ज्ञासाचरमं चरमा ज्ञासा ततोयमर्थः-नैरयिको ज्ञदन्त ! चरमायाऽचरमयाज्ञाषया किं चरमोऽचरमोवा शेषं सुगमं, बहुवचनम्

यमा ! चरमावि अचरमावि । एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया । नेरडयाणं ज्ञते ! ज्ञासाचरमेणं किं चरमे अचरमे ? गोयमा ! सिय चरमे सिय अचरमे एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया । नेरडयाणं ज्ञते ! ज्ञासाचरमेणं किं चरमा अचरमा ? गोयमा ! चरमावि अचरमावि, एवं एगिंदियवज्जं जाव वेमाणिया । नेरडयाणं ज्ञते ! ज्ञाणापाणुचरमेणं किं चरमे अचरमे ? गोयमा ! सिय चरमे सिय अचरमे, एवं निरन्तरं जाव वेमाणिए । नेरडयाणं ज्ञते ! ज्ञाणापाणुचरमेणं किं चरमा अचरमा ? गोयमा ! चरमावि अचरमावि,

न्त ! ज्ञासाचरमेणं किं चरमो चरमः ? गोतम ! स्याच्चरमः स्यादचरमः, एवं निरन्तरं यावद्वैमानिकाः । नैरयिका ज्ञदन्त ! ज्ञासाचरमेणं किं चरमा अचरमाः ? गोतम ! चरमा अपि अचरमा अपि, एवमेकन्द्रियवर्जं यावद्वैमानिकाः । नैरयिको ज्ञदन्त ! ज्ञानप्राणचरमेणं किं चरमो चरमः ? गोतम ! स्याच्चरमः स्यादचरमः, एवं निरन्तरं यावद्वैमानिकाः । नैरयिका ज्ञदन्त ! ज्ञानप्राणचरमेणं किं चरमा अचरमाः ? गोत

अचरमा गोयमा । कोइ चरम कोइ अचरम होय इस निरन्तर जांलगे वैमानिकवासी नारकोने एकवचने चरम होय कि अचरम होय हे गोतम । चरमावि अचरमावि एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया नेरडयाणं भंति किं ज्ञासाचरमेणं चरमे अचरमे गो० । चरमपिण होय अचरमपिण होय इस जांलगे वैमानिकवासी नारकोने हे भगवन् अचरम कि चरम भाषाओ हे गोतम । सियचरम सिय अचरमे एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया नवरं एगिंदियवज्जं भाषियव्वं नेरडयाणं भंति ज्ञासाचरमेणं किं चरमा अचरमा गोयमा । चरमपिण होय अचरमपिण होय इस विमानवासीलगे कांहीवो नारकोने हे भगवन् भाषाओ चरम होय कि अचरम होय हे गोतम । चरमावि अचरमावि एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया नवरं एगिंदियवज्जं भा० । चरमपिण होय अचरम

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया । नेरडुएणं जने ! आहारचरमेणं किं चरमे अचरमे ? गो० ! सिय चरमेसिय अचरमे, एवं निरन्तरं जाव वेमाणिए । नेरडुयाणं जने ! आहारचरमेणं किं चरमा अचरमा ? गो० ! चरमावि अचरमावि, एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया । नेरडुयाणं जने ! जावचरमेणं किं चरमे अचरमे ? गो० ! सिय चरमे सिय अचरमे, एवं निरन्तरं जाव वेमाणिए । नेरडुयाणं जने ! जावचरमेणं किं चरमा

म ! चरमा अप्यचरमा अपि, एवं निरन्तरं यावद्वैमानिकाः । नेरयिको जदन्त ! आहारचरमेणं किं चरमो चरमः ? गोतम ! स्याच्चरमः स्यादचरमः । एवं निरन्तरं यावद्वैमानिकाः । नेरयिका जदन्त ! आहारचरमेणं किं चरमा अचरमा ? गोतम ! चरमा अप्यचरमा अपि, एवं निरन्तरं यावद्वैमानिकाः । नेरयिको जदन्त ! जावचरमेणं किं चरमोऽचरमः ? गोतम ! स्याच्चरमः स्यादचरमः, एवं निरन्तरं यावद्वैमानि

पिण्डाय इमज्जालगे वैमानिकवासोलगे ए विम्वि एकेद्रियवर्जिने सचले दडकेजाणवा । नेरडुएणं भन्ते आकापाणचरमेणं किं चरमे अचरमे गो० । नारको ने खामो खामाथो हे भगवन् चरम के अचरम हेगो० । सियचरमे सिय अचरमे एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया नेरडुयाणं भन्ते आकापाणचरमेणं किं चरमा अचरमा गोयमा । कांइ चरम कांइ अचरम इम वैमानिकवासोलगे कहिबो नारकोने हे भगवन् खामो खामाथो चरम किं अचरम हेगोतम । चरमावि अचरमावि एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया । चरमपिण्डाय अचरमपिण्डाय इमविमानासोलगेकहिबो । नेरडुयाणं भन्ते आहारचरमेणं किं चरमे अचरमे गोयमा । नारकोने हे भगवन् आहाराथो चरम किं अचरम हेगोतम । सियचरमे सिय अचरमे एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया नेरडुयाणं भन्ते आहारचरमेणं किं चरमा अचरमा गोयमा । को चरमहोय को अचरमहोय इम वैमानिकलगेकहिबो नारकोने हेम० आहाराथो चरमके अचरमहोय हेगोतम । चरमावि अचरमावि एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया नेरडुयाणं भन्ते भावचरमेणं किं चरमे अचरमे गोयमा । चरमपिण्डाय अचरमपिण्डाय इम निरन्तरं वैमानिकलगेकहिबो नारकोने हे भगवन् भावाथो चरमहोय के अचरम हे गीतम । सियचरमे सिय अचरमे एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया ।

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

अचरमा ? गोयमा ! चरमावि अचरमावि, एवं निरंतरं जाव वेमाणिया । नेरडयाणं जंते ! वन्तचरमेणं किं चरमे अचरमे ? गोयमा ! सिय चरमे सिय अचरमे, एवं निरंतरं जाव वेमाणिए । नेरडयाणं जंते ! वन्तचरमेणं किं चरमा अचरमा ? गोयमा चरमावि अचरमावि, एवं निरंतरं जाव वेमाणिया । नेरडयाणं जंते ! गंधचरमेणं किं चरमे अचरमे ? गोयमा ! सिय चरमे सिय अचरमे, एवं निरंतरं जाव वेमाणिए । नेरडयाणं जंते ! गंधचरमेणं किं चरमा अचरमा ? गोयमा ! चरमावि अचरमावि, एवं निरंतरं

कः । नेरयिका जदन्त ! जावचरमेण किं चरमा अचरमा ? गोतम ! चरमा अप्यचरमा अपि । एवं निरन्तरं यावद्वैमानिकाः । नेरयिको जदन्त ! वर्षचरमेण किं चरमोऽचरमः ? गोतम ! स्याच्चरमः स्यादचरमः, एवं निरन्तरं यावद्वैमानिकाः । नेरयिका जदन्त ! जावचरमेण किं चरमा अचरमा ? गोतम ! चरमा अप्यचरमा अपि, एवं निरन्तरं यावद्वैमानिकाः । नेरयिको जदन्त ! गन्धचरमेण किं चरमोऽचरमः ? गोतम ! स्याच्चरमः स्यादचरमः, एवं निरन्तरं यावद्वैमानिकाः । नेरयिका जदन्त ! गन्धचरमेण किं चरमा अचरमा ? गोतम ! चरमा अप्य

कोई चरम होय कोई अचरम होय इस वैमानिकलगे कहियो । नेरडयाणं भंते भावभावचरमे किं चरमा अचरमा गोयमा । नारकोने हे भगवन् भावार्थो चरम होय के अचरम होय कि हे गोतम । चरमावि अचरमावि एवं निरंतरं जाव वेमाणिया नेरडयाणं भंते वसुचरमेणं किं चरमे अचरमे गोयमा । चरणपिण अचरमपिण होय इस जालगे वैमानिक नारकोने हे भगवन् वर्षचरम होय कि अचरम होय हे गोतम । सियचरम सिय अचरमे एवं जाव निरंतरं वेमाणिया नेरडयाणं भंते वसुचरमेणं किं चरमा अचरमा गोयमा । कोई चरम होय कोई अचरम होय इस जालगे वैमानिक नारकोने हे भगवन् गंधार्थो चरम होय कि अचरम होय हे गोतम । चरमावि अचरमावि एवं निरंतरं जाव वेमाणिया नेरडयाणं भंते गंधचरमेणं किं चरमे अचरमे गोयमा । कोई चरम होय कोई अचरम होय इस जालगे वैमानिक नारकोने हे भगवन् गन्धार्थो चरम होय अचरम होय कि हे गोतम । सियचरम सिय

॥ मूल ॥

॥ अ. ॥

॥ भाषा ॥

जाव वेमाणिया । नेरडुणं जंते ! रसचरमेणं किं चरमे अचरमे ? गोयमा ! सिय चरमे सिय अचरमे, एवं निरंतरं जाव वेमाणिए । नेरडुयाणं जंते ! रसचरमेणं किं चरमा अचरमा ? गोयमा ! चरमावि अचरमावि, एवं निरंतरं जाव वेमाणिया । नेरडुणं जंते ! फासचरमेणं किं चरमे अचरमे ? गोयमा ! सिय चरमे सिय अचरमे, एवं निरंतरं जाव वेमाणिए । नेरडुयाणं जंते ! फासचरमेणं किं चरमा अचरमा ?

चरमा अपि, एव निरन्तरं यावद्वैमानिकाः । नैरयिको जदन्त ! रसचरमेणं किं चरमो चरमः ? गौतम ! स्याच्चरमः स्यादचरमः, एवं निरन्तरं यावद्वैमानिकः । नैरयिका जदन्त ! रसचरमेणं किं चरमा अचरमा ? गौतम ! चरमा अप्यचरमा अपि, एवं निरन्तरं यावद्वैमानिकाः । नैरयिको जदन्त ! स्पर्शचरमेणं किं चरमोचरमः ? गौतम ! स्याच्चरमः स्यादचरमः, एवं निरन्तरं यावद्वैमानिकः । नैरयिका जदन्त !

अचरमे एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया नेरडुयाणं भंते रसचरमेणं किं चरमा अचरमा गोयमा । कोइ चरमहोय कोइ अचरम इम जालगे वैमानिक नारकोने हे भगवन् गन्धश्चो चरमहोय अचरमहोय कि हे गौतम । चरमावि अचरमावि एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया नेरडुयाणं भंते रसचरमेणं किं चरमे अचरमे गोयमा । चरमपिण अचरमपिण इम जालगे वैमानिकतांइ नारकोने हे भगवन् रसकरोचरमके अचरम हे गौतम । सिय चरमे सिय अचरमे एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया नेरडुयाणं भंते रसचरमेणं किं चरमा अचरमा गोयमा । कोइ चरम कोइ अचरम इम जालगे वैमानिकतांइ नारकोने हे भगवन् रसचरम चरमके अचरम हे गौतम । चरमावि अचरमावि एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया । चरमपिण होय अचरमपिण होय इम जालगे वैमानिकतांइ । नेरडुयाणं भंते फासचरमेणं किं चरमे अचरमे गोयमा । नारकोने हे भगवन् स्पर्शश्चो चरमहोय के अचरम हे गौतम । सिय चरमे सिय अचरमे एवं निरन्तरं जाव वेमाणिया । कोइ चरमपिण होय अचरमपिण होय इम जालगे वैमानिकतांइ । नेरडुयाणं भंते फासचरमेणं किं चरमा अचरमा गोयमा । नारकोने हे भगवन् फासाश्चो चरमहोय के अचरम हे गौतम । चरमावि अचरमावि एवं जाव वेमाणिया संवयणगाहा । कोइ

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

त्रे प्रज्ञाप्रार्थी ये पृच्छासमये नारका स्ते स्वकालक्रमेण चरमां ज्ञाषां प्राप्ताः सन्तः तथा चरमया ज्ञाषया चरमा अचरमा वा इति, ततो निवृत्तचरमसूत्रमप्युपनं एवमुच्छ्वासाहारसूत्रेऽपि ज्ञावनीये ज्ञावनीदयिकः शेषं सुगमं ॥ इति श्रीमलयगिरिविरचितायां प्रज्ञापनाटीकायां दशमं चरमाख्यं पदं समाप्तम् ॥ १० ॥ तदेवं व्याख्यातं दशमं पदमिदानीमेकादशमारभ्यते-तस्य चायमज्ञिसम्बन्ध इहानन्तरपदे सत्यानां यदुपपातहेतुं रत्नप्रज्ञादि तस्य चरमाचरमविज्ञागप्रतिपादित इह ज्ञाषापरीक्षायां सत्यादिज्ञाषाविज्ञागोपदर्शनं क्रियते, तत्रचेदमादिसूत्रं-से

गोयमा ! चरमावि अचरमावि, एवं ज्ञाव वेमाणिया । संग्रहणी गाहा-गतिठितिनवेयज्ञासा श्याणा पाणुचरमेयबोधह्या आहारज्ञावचरमे वन्नरसंगंधफासेय ॥ १ ॥ चरमपदं सम्पत्तं ॥ १० ॥ सेनूणं जंते ! मस्सामीति उहारणी ज्ञासा चित्तेमी ति उहारणीज्ञासा अहमस्सामीति उहारणी ज्ञासा अह

स्पर्शचरमेय किं चरमा अचरमाः ? नीतम । चरमा अप्यचरमा अपि एवं यावद्वैमानिकाः । सङ्ग्रहणीगाथा-गतिः स्थितिर्ज्ञावज्ञाषा- नप्राण अचरमतया । हारो ज्ञावोवणरसो गन्धःस्पर्शं स्तथैवच ॥ १ ॥ इति श्री वाचनाचार्य श्री रामचन्द्र गणि शिष्य नानकचन्द्रेण विरचिते प्रज्ञापना नुवादे चरमपदं दशमं समाप्तम् ॥ १० ॥ अथ नूनं जदन्त ! मन्ये अवधारिणी ज्ञाषा, चिन्तयाम्यवधारिणी ज्ञाषा, अथै

चरमज्ञाय कांइ अचरम इम जाणगे वैमानिकतांइ हिंवे संवणगाथा कहैकै । गतिठितिभवेयभासा श्याणापाणुचरमेयबोधह्ये आहारभावचरमे वन्नरसंगंधफासेय ॥ १ ॥ गति १ स्थिति २ भव ४ आनपान ० चरमपांच कक्षा आहारभाव ६ ७ चरम जाणवा वर्णं ८ रस ९ गंध १० स्पर्श ११ चरम ११ जाणवा । पञ्चवर्णाए दशमं चरमपदं सम्पत्तं ॥ इति प्रज्ञापना भगवतोमांहि दशमे पदे अचरमादि भावकक्षा सर्व जौवनां उपपात नरका दिकना कक्षा ॥ १० ॥ सेनूणं भंते मस्सामीति उहारणीभासा चित्तेमीति उहारणीभासा । हिंवे ११ पदे भाषा पर्याप्तानीसत्यादि ४ भाषादेखालकै ते निअै है भगवन् इम मानूकुं भाषायें ते भाषाचिंतवुंकुं ते भाषा अर्थमानूकुं । अहमस्सामीति उहारणीभासा अहचित्तेमीति उहा-

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाष ॥

नूतं जन्ते ! मयामिदंतिउहारिणीजासाइत्यादि ॥ सज्ञाद्यो ऽयंशब्दार्थः, सच वाक्योपन्यासे नूनमुपमानावधारणतर्कप्रश्नहेतुषु इहावधारणे, जदन्त ! इत्यामंत्रणे मन्ये ऽवबुध्य इति एवं यदुत अवधारिणी जाया अवधायंते अवगम्यते ऽर्थो ऽनयेत्यवधारिणी अवबोधवर्जाजज्ञता इत्यर्थः, जायते इति जाया, तद्योग्यतथापरिणामितनिसृष्टनिसृज्यमानद्रव्यसंहतिः सः पदार्थः, वाक्यार्थः पुनरयं-अथ जदन्त ! एवमहं मन्ये यदुतावश्यमवधारिणी जायेति नचैनत् सरुदनालोच्यैवं मन्ये किन्तु चिन्तयामि युक्तिद्वारेणापि परिज्ञावयामीति एवं यदुत अवधारिणीजायेति एव मात्मीयमज्ञिप्रायं जगवते निवेद्या चिकृतार्थविनिश्चयनिमित्तमेवं जगवतं पृच्छति-अहमन्नामी ॥ इह उहारिणीजासा इति इह अथ प्रक्रियाप्रश्नानन्तर्यमंगलोपन्यास प्रतिवचनसमुच्चयेषु, इह प्रश्ने काक्वाचास्य सूत्रस्य पाठ स्ततो यमयं अथ जगवन्नवमहं मन्ये एवमहं मननं कुर्यां यथा अवधारिणीजायेति द्वितीया ज्ञिप्रायनिवेदनमधिकृत्य प्रश्नमाह-अहचिन्तेमीउहारिणीजासाइति ॥ अथ जगवान् एवमहं चिन्तयामि एवमहं चिंतनं कुर्यां यदुतावधारिणी जा

येति निरवद्य मेतदित्याज्ञिप्रायः, सम्प्रतिपृच्छासमयात् यथापूर्वं मननं चिंतनं वा कृतवानिदानीमपि पृच्छासमये तथैव मननं चिंतनं वा करो मि नान्वयेति जगवतो ज्ञानेन संवादयितुं कामः पृच्छति-तहमन्नामीइ उहारिणी जासा तह चिन्तेमि उहारिणी जासा ॥ तथाइति समुच्चय निर्देशावधारणनिश्चयसादृश्यप्रेष्येषु इह निर्देशे काक्वाचास्यापि पाठ स्ततः प्रश्नार्थत्वावगतिः जगवन् ! यथापूर्वं मतवानिदानीमप्यहं तथामन्ये इति एवं यदुत अवधारिणी जायेति किमुक्तं जवति तदानीतनमननस्य पूर्वमननस्य च मदीयस्य कश्चिद्विशेषो ऽस्त्येतद्जगव न्निति यथा पूर्वं जगवन् चिन्तित वान् इदानीमप्यहं तथाचिन्तयामीति एवं यदुत अवधारिणीजायेति अस्त्येतदिति एवं गौतमेनाज्ञिप्रायनिवेदने प्रश्ने कृते जगवानाह-हंता गोय मा ! मन्नामीइ उहारिणी जासा इति ॥ हंतेति सरूपेणप्रत्यवधारणविवादेषु इह प्रत्यवधारणे मन्नामीत्यादीनि क्रियापदानि प्राकृतशैल्या च्छान्दसत्वात् युष्मदर्थेपि प्रयुज्यंते ततोयमर्थः-हंतागौतम । मन्यसे त्वं यदुत अवधारिणीजायेति जानाम्यहं केवलज्ञानेनेदमित्यज्ञिप्रायः, तथाचि

स्यसि त्वमित्येवं यदुतावधारिणी जायेति, इदमप्यहं वेद्वि कैवलित्वात् ॥ अहमन्नामीइ उधारिणी जासा इति ॥ अथेत्यानन्तर्यं मत्संसतत्वात्

चिंतेमीति उधारणी जासा तहमन्नामीति उधारणीजासा तह चिंतेमीति उधारणीजासा ? हंता गोयमा ! मन्नामीति उधारणी जासा । चिंतमिति उधारणी जासा, अह मन्नामीति उधारणी जासा, अहचिंतमीति उधारणी जासा, तह मन्नामीति उधारणी जासा, तह चिंतमीति उधारणी जासा । उधारणीणं जंते ! जासाहिं किं सञ्जा मोसा सञ्जामोसा असञ्जामोसा ? गोयमा ! सिय सञ्जा सिय मोसा सिय सञ्जामोसा

वं मन्ये उवधारिणी जायेति, अथैवं चिन्तयाम्यवधारिणी जायेति, तथा मन्ये उवधारिणी जायेति, तथा चिन्तयाम्यवधारिणी जायेति ? हन्ता गौतम ! मन्ये उवधारिणी जायेति, चिन्तयाम्यवधारिणी जायेति, अथ मन्ये उवधारिणी जायेति, अथ चिन्तयाम्यवधारिणी जायेति, तथा मन्ये उवधारिणी जायेति तथा चिन्तयाम्यवधारिणी जायेति, अवधारिणी जदन्त । जाषा किं सत्या मृषा सत्यमृषा असत्यामृषा ४ ? गौतम ! स्यात्सत्या स्यान्मृषा स्यात्सत्यामृषा स्यादसत्यामृषा । अथ केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते-अवधारिणी जाषा स्यात्सत्या स्यान्मृषा

तहमन्नामीति उ० । ते अवधारणीभाषा अवबोध भूत अर्थं चिंतवृत्तं अवधारणीभाषा । तहचिंतमीति उ० हंता गोयमा मन्नामीति उधारणीभाषा । तिमचिंतवृत्तं अवधारणीभाषा भगवंतकहै हां गौतम मानूकुं अवधारणीभाषा । चिंतमी उहा० अहमन्नामीति उ० अहचिंतमीति उ० तहमन्नामीति उ० तहचिंतमीति उ० । चिंतवृत्तं अवधारणीभाषा अथेमानूकुं अवधारणीभाषा तिम चिंतवृत्तं अवधारणीभाषा । उधारणीणं भते भासा किं रुञ्जा मोसा रुञ्जामोसा असञ्जामोसा गोयमा । हे भगवन् भाषा किम सत्या १ मृषा २ सत्यामृषा ३ के असत्यामृषा ४ हेगौतम । सियसञ्जा सियमोसा सिय सञ्जामोसा सिय असञ्जामोसा सेकेण्डेणं भते ए० । कोइ सत्या १ कोइमृषा २ कोइसत्यामृषा ३ कोइ असत्यामृषा ४ ते किम इमकह्यो । उधारणीणं भासा सियसञ्जा सियमोसा सियसञ्जामोसा । अवधारणीभाषा कोइ सत्या कोइमृषा कोइ सत्यमृषा । सिय असञ्जामोसा गोयमा । कोइ असत्यामृषा हेगौ० ।

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

ऊर्द्धं निःशङ्कं मन्यस्व इत्येवं यदुतावधारिणी ज्ञापेति अथ इत ऊर्द्धं निःशङ्कं चिन्तय इत्येवं यदुतावधारिणी ज्ञापेति, अतीवेदं साध्वनवद्यमित्य
 निप्रायः तथा २ अविकल परिपूर्णं मन्यस्व इत्येवं यदुतावधारिणी ज्ञापेति यथा पूर्वं मतवान् किमुक्तं ज्ञवति यथा त्वया पूर्वमननं कृतमिदानी
 मपि मत्संमतत्वात् सर्वं तथैव मन्यस्व मामनागपि शङ्कां कार्षीरिति, तथा २ अविकलं परिपूर्णं चिन्तय इत्येवं यदुतावधारिणी ज्ञापेति यथा पू
 र्वं चिन्तितवान् मामनागपि शङ्किष्टा इति तदेव ज्ञाया अवधारिणीति निर्णीत मिदानीमियमवधारिणी ज्ञाया सत्या उत सृषेत्यादिनिस्संयार्थं पृ
 ष्णति-उधारिणीं ज्ञते ! इत्यादि ॥ अवधारिणी अवबोधबीजजूता गामितिप्राग्वत्, ज्ञदन्त ! ज्ञाया किं सत्या सृषा सत्यासृषा असत्यासृषेति,
 तत्र संतो मुनय स्तेषामेव जगवदाज्ञासम्यगाराधकतया परमशिष्टत्वात्, सद्भ्यो हिता इह परलोकाराधकत्वेन मुक्तिप्रापिका सत्या युगादिपाठा
 न्युपगमात् यप्रत्ययः, यद्वा यो यस्मिं हितः स तत्र साधुरिति, सत्सु साध्वी सत्या तत्र साधाविति यः प्रत्ययः, यदिवा संतो मूलोत्तरगुणा स्तेषा

मेव जगति मुक्तिपदप्रापकतया परमशोभनत्वात्' अथवा सन्तो विद्यमाना स्तेषां जगवदुपदिष्टा एव जीवादयः पदार्था अन्येषां कल्पनामात्ररचि
 तसत्ताकतया तत्त्वतो सत्यात् तेभ्यो हिता तेषु साध्वी वा यथास्तुतत्त्वप्ररूपणेन सत्या, विपरीतस्वरूपा सृषा, उन्नयस्वज्ञावा सत्यासृषा, या पु
 न स्तिसृष्वपि ज्ञायास्वनधिकृता तल्लक्षणा योमत स्तत्रानन्तर्जाविनी सा आमंत्रणा ज्ञापनादिविषया असत्यासृषा उक्तंच-सद्वाद्द्वियासयामिह संतो
 मुणयोगुणाययच्छावा । तद्विवरीयामोसा मीसाजातदुजयसहावा ॥ १ ॥ अणह्मिगयाजातिसुवि शृष्टाश्चियकंवल्लोअसच्चमोसा । इति जगवानाह-गौ
 तम ! सिय सद्वा इत्यादि ॥ स्यात्सत्या स्यात्सत्या असत्यापि ज्ञवतीत्यर्थः, एवं स्यादसत्या स्यात्सत्यासृषा स्यादसत्यासृषेति, अत्रैवार्थं प्रश्नमा
 ह-सेकेणतेण ज्ञते ! इत्यादि सुगमं, जगवानाह-गौतम ! आराधिनी सत्या' इह विप्रतिपत्तौ सत्यां वस्तुप्रतिष्ठापनबुद्ध्यायां सर्वज्ञमतानुसारेण
 ज्ञायते अस्त्यात्मा सदसन्नित्यानित्याद्यनेकधर्मकलापालिङ्गिन इत्यादि सा यथावस्थितवस्त्वज्ञिधायिनी आराध्यते मोक्षमार्गोनयत्याराधिनी आरा

धिनीत्वा तस्येति, विराधिनी सृषेति, विराध्यते मुक्तिमार्गो नयेति विराधिनी विप्रतिपत्तौ सत्यां वस्तुप्रतिष्ठाशया सर्वज्ञमज्ञप्रातिकूल्येन या जा
 ष्यते यथा नास्त्यात्मा एकान्तनित्यावेत्यादि । तथा सत्यापि परपीडोत्पादिका सा विपरीतवस्त्वजिधानात् परपीडाहेतुत्वाद्वा मुक्तिविराधना
 द्विराधिनी विराधिनीत्वाच्च सृषेति, यातु किञ्चन नगरं पत्तनं वा धिकृत्य पंचसु दारकेषु जातेष्वेव मज्जिधीयते यथास्मि नद्य दश दारका जाता
 इति सा परिस्थूरव्यवहारनयमतेन आराधनविराधिनी इयं हि पञ्चानां दारकाणां यज्जन्त तावतांशेन संवादनसम्भवाद्दाराधिनी दश न पूर्यते इत्ये
 तावतांशेन विसंवादनसम्भवा द्विराधिनी आराधिनी चासौ विराधिनीच आराधनविराधिनी कर्मधारयत्वात् पुंवद्भावः । आराधनविराधिनीयत्वाच्च
 सत्यासृषा यातु नैव आराधना तल्लक्षणविगमात्, नापि विराधिनी विपरीतवस्त्वजिधानाज्ञावात्, परपीडाहेतुत्वाज्ञावाच्च नाप्याराधनविराधि
 नी । एकदेशसंज्ञवादविसंवादाज्ञावात् हेसाधो प्रतिक्रमणं कुरु स्थं किलानि प्रत्युपेक्षस्यत्यादिव्यवहारपतिता आमंत्रिण्यादिज्ञेदजिन्ना सा असत्या
 सृषा नाम चतुर्थी ज्ञाषा । खेतेण ठेकमित्याद्युपसंहारवाक्यं इह यथाबस्थितवस्तुतत्त्वाजिधायिनी ज्ञाषा आराधनीत्वात् सत्येत्युक्तं, ततः संज्ञयापन्न
 स्तदपनोदाय पृच्छति-अहं जन्ते ! गात्रमिया इत्यादि ॥ अथ जदन्त ! गावः प्रतीता सृगा अपि प्रतीताः पशवो ऽजाः पक्षिणोपि प्रतीताः, प्र
 ज्ञाप्यते ऽर्थो ऽनवेति प्रज्ञापनी, अर्थं प्रतिपादनी प्ररूपणीयेति यावत्, क्वमिति पूर्ववत् यथा ज्ञाषा नैषा ज्ञाषा सृषेति, इयमत्र ज्ञावना गाव
 इति ज्ञाषा गोजातिं प्रतिपादयति जातौच त्रिलिंगा अप्यर्था अजिघंया लिंगत्रयस्यापि जातौ सम्भवात्, एवं सृगपञ्चपक्षिष्वपि जावनीयं, नचैते श
 व्वा त्रिलिंगाजिधायिनस्तथाप्रतीते रजावात्, किंतु पुल्लिङ्गजर्जास्ततः संज्ञयः किमयं प्रज्ञापनी किंवा नेति जगवानाह-हंता गोयमा ? हंतैति

सिय असञ्ज्ञामोसा । संकेणठेणं जन्ते ! एवं वुञ्जड-उहारणीणं ज्ञासा सिय सञ्ज्ञा सिय मोसा सिय सञ्ज्ञामो

स्यात्सत्यासृषा स्यादसत्यासृषा ? गौतम ! आराधिनी सत्या विराधिनी सृषा, आराधनविराधिनी सत्यासृषा यत्रैव आराधिनी तत्रैव विरा

आराधनोसञ्ज्ञा विराधनोसञ्ज्ञा आराधनविराधनो सञ्ज्ञामोसा जेतेव आराधनोतेतेव विराधनो । आराधनी भाषा सत्या कहौये विराधनीभाषा

॥ टौका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ. ॥

॥ भाषा ॥

सा सिय असस्रामोसा ? गोयमा ! झाराहणी सञ्चा विराहणी मोसा झाराहणविराहणी सञ्चामोसा जेणेव
झाराहणी तेणेव विराहणी तेणेवाराहणविराहणी असस्रामोसा नाम सा चउत्थी ज्ञासा से तेणहेण ? गोय
मा ! एवं बुद्धयह—उहारणीणं ज्ञासा सिय सञ्चा सिय मोसा सिय सञ्चामोसा सिय असस्रामोसा । अह
जंते ! गाऊ मिया पसू पस्की पन्तवणीणं एसा ज्ञासा ण एसा ज्ञासा मोसा ? हंता गोयमा ! गाऊ मिया

धिनी तत्रैवाराधनविराधिनी असत्यामृषा नास्ती चतुर्थी ज्ञासा तत्तनार्थेन गीतम् । एवमुच्यते—ऽवधारिणी ज्ञासा स्यात्सत्या स्यान्मृषा स्या
त्सत्यामृषा स्यादसत्यामृषा । अथ जदन्त ! गावो मृगाः पशवः पक्षिणः प्रज्ञापन्येषा ज्ञासा नैषा ज्ञासा मृषा ? हन्त गीतम् ! गावो मृगाः
पशवः पक्षिणः प्रज्ञापन्येषा ज्ञासा नैषा ज्ञासा मृषा । अथ जदन्त ! याच स्त्रीवाक् याच पुरुषवाक् याच नपुंसकवाक् प्रज्ञापन्येषा ज्ञासा नै

मृषा कहिये आ० विरा० सत्यामृषा कहिये जिहां आ० तिहां वि० । जेणेव विराहणीतेणेव झाराहणविराहणीणं । जिहांधिनिवि० भाषा तिहांआ० वि०
असस्रामोसाणामं चउत्थीभासा सेतेणहेणं गो० । असत्या असृषानामें चउत्थीभाषा कह्यो तेमाटे हेगो० । एवं उहारणीं भासा सिवसञ्चा सियमोसा सिय
सञ्चामोसा सिव असस्रामोसा । इमकह्यो जे अवधारणो कीइसत्याभाषा कीइमृषा कीइअसत्यामृषा कीइअसत्यामृषा । अहभंते गात्रामियापसुपस्कीपसुव
णीं णसाभासामोसा हंता गोयमा । हिंवे भमवन् गावसृगपशुपक्षी अजादि प्रसिद्ध एहवा वचनना अर्थ जाणिये ए भाषा सत्या मृषा के असत्या
मृषा हे गो० । गात्रामियापसुपस्की पसुवणीं णसाभासा णसाभासामोसा । गावसृगपशु पक्षीनो प्रज्ञापनो णभाषा कह्यो नही ए भाषामृषा । अहभं
ते जाइइत्यौवठ लाय पुरिसब० णपं सगब० पसुवणीं णसा भासा मोसा । अह जे स्त्रीवचन प्रतिपादिका गंगा जे पुरुषवचन ते घटादिकप जे नपुंसकव
चने कुण्डलदि प्रज्ञापनो ए भाषाकहे । हंता गोयमा जाय इत्यौव० पुरिसब० णपं सगब० पसुवणीं णसा भासा णसाभासामोसा । हांगीतम जे
स्त्रीवचन जे पुरुषवचन जे नपुंसकवचन प्रज्ञापनो भाषामृषा नही कह्यो । अहभंत जाब इत्यौ आशमणी जाय पुमावचनो जाय णपं सगत्राणमणो थ

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

प्रत्यवधारणे गौतमेत्यामन्त्रणे गाव इत्यादिका ज्ञाया प्रज्ञापनी तदर्थकथनाय प्ररूपणी यथावस्थितार्थप्रतिपादकतया सत्यत्वात्' तथापि जात्य
जिघासिनीयं ज्ञाया जातिश्च त्रिलिंगार्थसमवायिनी ततो जात्यजिघानेन त्रिलिंगा अपि यथासंज्ञं विशेषा अजिहिता जवतीति' जवति यथाव
स्थितार्थाजिघानादियं प्रज्ञापनी भाषेति, यदप्युक्तं-किंतु पुल्लिङ्गज्ञो इति तत्र शब्दे लिंगव्यवस्थालक्षणवशात् लक्ष्यं च स्त्रीपुंनपुंससहोक्ती परं
तथाग्राम्यादिशुद्धिसुरसंघे स्त्रीप्रायइत्यादि ततो जवेत् क्वचित् शब्दे लक्षणवशात् स्त्रीत्वं क्वचित्पुंस्त्वं क्वचिन्नपुंसकत्वं चापरमार्थतः पुनः सर्वोपि

पसूपस्त्रीपन्नवणीणं एसा ज्ञासा पन्नवणीन एसा ज्ञासा मोसा । अह जंते ! जायइत्यीवज जावपुंवज जाय
नपुंसगवजपन्न वणीणं एसा ज्ञासा न एसा ज्ञासा मोसा ? हंता गोयमा ! जाय इत्यी वज जाय पुम वेज
जाय नपुंसग वज पन्नवणीणं एसा ज्ञासा न एसा ज्ञासा मोसा । अह जंते ! जाय इत्यीष्णमणी जाय

षा ज्ञाया मृषा ? हन्त गौतम ! याच स्त्रीवाक् याच पुरुषवाक् याच नपुंसकवाक् प्रज्ञापन्यैषा ज्ञाया नैषा ज्ञाया मृषा । अथ जदन्त ! याच
स्त्र्याज्ञापनी याच पुमाज्ञापनी याच नपुंसकाज्ञापनी प्रज्ञापन्यैषा ज्ञाया नैषा ज्ञाया मृषा ? हन्त गौतम ! याच स्त्र्याज्ञापनी याच पुमाज्ञा
पनी याच नपुंसकाज्ञापनी प्रज्ञापन्यैषा नैषा ज्ञाया मृषा । अथ जदन्त ! याच स्त्रीप्रज्ञापनी याच पुंसप्रज्ञापनी याच नपुंसकप्रज्ञापनी प्रज्ञाप

सवणौषं एसाभासा एसाभासानीसा । अथ हेमगवन् जे स्त्री आदेशदापनी स्त्री जे पुरुषगौरव बहुल एकैद्रिष्यलक्षणे जे नपुंसक दीयलक्षणे प्रज्ञापनी
भाषा मृषाभाषा । हंतागोयमा जाय इत्योष्णवणी जाय पुमष्णवणी जाय नपुंसगष्णवणी पञ्चवणीषं एसाभासा एसाभासामोसा । हांगौतम
जे स्त्री आदेशदायिनी जेपुरुष आदेशदायिनी जेनपुंसक आदेशदायिनी प्रज्ञापनी भाषा नही मृषा कही । अहभंते जाय इत्योषसवणी जायपुमपसवणी
जाय नपुंसपसवणी षणवणीषं एसाभासा एसाभासामोसा । अथ हेम० जे स्त्री लक्षणीभाषा पुरुषनीभाषा नपुंसकनीभाषा एहवो प्रज्ञापनीभाषा
एमृषा नकहिबे । हंतागो० जाय इत्योषसवणी जाय पुमपसवणी जाय नपुंसकपसवणी पसवणीषं एसाभासा एसाभासामोसा । हांगी० जे स्त्रीप्रज्ञा

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाष ॥

जातिशब्दखिलिङ्गानप्यर्थान् तत्तद्देशकालप्रस्तावादिसामर्थ्यवशादजिघत्से इति न कश्चिदोषः, नचेयं परपीठाजनका नापि विप्रतारणादिदुष्टविव
क्षासमुत्था ततो न मृषेति प्रज्ञापना ॥ अह जंतं । जाय इत्यिवञ्च इत्यादि ॥ अथेति प्रश्ने जदन्त इत्यामन्त्रणे याच स्त्री वाक् स्त्रीलिङ्गप्रतिपादि
का जाया खट्वालेतेत्यादिलक्षणा या पुरुषवाक् घटः पट इत्यादिरूपा याच नपुंसका वाक् कुड्यं कायकमित्यादिलक्षणा प्रज्ञापनीयं जाया नैषा
जाया मृषेति । किमत्र संशयकारणं येनेत्यं घृच्छतीति चेदुच्यते-इह खट्वाघटकुड्यादयः शष्पा यथाक्रमं स्त्रीपुंनपुंसकलिङ्गाजिघांसिनः स्त्रीपुंनपुंसका
नांच लक्षणमिदं-योनिर्मृदुत्वमस्यैयं मुग्धताक्लीवतास्तनौ पुंस्कामितेतिलिङ्गानि सप्तस्त्रीत्वं प्रचक्षते ॥ १ ॥ महनखरतादार्यं शौकीयंस्मश्रुष्टता ।
स्त्रीकामितेतिलिङ्गानि सप्तपुंस्त्वं प्रचक्षते ॥ २ ॥ स्तनादिस्मश्रुकेशादि जावाजावसमन्वितं । नपुंसकबुधाः प्राहुर्भौहानलसुदीपितं ॥ ३ ॥ तथान्यत्रा
प्युक्तं-स्तनकेशवतीस्त्रीस्यात् लोमशःपुरुषःस्मृतः । उजयोर्नंतरंषञ्च तत्रजावेनपुंसकाम् ॥ १ ॥ नचैवंरूपाणि स्त्र्यादिलक्षणानि षट्वादिषूपलभ्यन्ते त
थाहि-यद्येकैकावयवपृथक्करणेन सम्यग्निजालनं क्रियते तथापि न तेषां स्त्र्यादिलक्षणानां तत्रोपलभ्योस्ति ततः प्रज्ञापनीयं जाया न वेति जातसं
शयं स्तदपनोदाय घृच्छतिस्म, अत्र जगवानाह-हंतागोयमेत्यादि ॥ अक्षरगमनिका प्राग्वत्, जावायंस्त्वय-नेह शष्टप्रवृत्तिचिन्तायां यथोक्तानि

पुमश्चाणमणी जाय नपुंसगश्चाणमणी पञ्चवर्णीणं एसा जासा न एसा जासा मोसा ? हंता गोयमा ! जाय

न्यैषा जाया नैषा जाया मृषा ? हन्त गौतम । प्रज्ञापन्यैषा जाया नैषा जाया मृषा । अथ जदन्त ! जातिस्त्रीवाक् जातो पुंवाक् जातो नपुं

पनौ ज पुरुषश्चापनौ जनपुंसकप्रज्ञापनौ प्रज्ञापनौभाषा एभाषामृषा न कहिये । अहभंते जाइति इत्यिव० जा पुमव० जाइति णपमगव० पञ्चवर्णीणं
एसाभासा णएसाभासामोसा । हिबे हेभ० जाति स्त्रीवचन सामान्य जे पुरुष नपुंसकवचन प्रज्ञापनौ ए भाषामृषा नहौ । हंतागो० अहभंते जाइति इत्यौ
आणमणी जाइति पुमआणवणी जाइति णपुंसग आणवणी पञ्चवर्णीणं एसाभासा णएसाभासामोसा । हंतागौतम हिबे सामान्य स्त्रीआमंत्रणी सामान्य
पुरुषआमंत्रणे सामान्य नपुंसकआमंत्रणे प्रज्ञापनौ एभाषा मृषा नहौ । अहभंते जाइति इत्यिपञ्चवणी जाइतिपुमपञ्चवणी जाइति णपुंसगपञ्चवणी प

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

ख्यादिलक्षणानि स्त्रीलिङ्गादिशब्दानि धेयानि किं त्वन्निधेयधर्मा इयं मयि मिदं शब्दव्यवस्थाहेतवः उपदेशवार्यपर्यगस्याः स्त्रीलिङ्गादिशब्दानि धेया न
 चैते कल्पनामात्रे वस्तुतः स्त्रीलिङ्गादिशब्दानि धेयतया परिखमनजावात् तेषामपि धर्माणां तत्त्वतस्तत्त्विकत्वात् आह च-शकटसूनुरपि अयमिवमिति
 ति शब्दव्यवस्थाहेतुरन्निधेयधर्म उपदेशगम्यः, स्त्रीपुंसनपुंसकत्वानांति व्यवस्थापित श्वायमर्थो विस्तरतरकेण स्वोपज्ञादानुशासनविवरणेन
 तः शब्दव्यवहारार्पणतया यथावस्थितायं प्रतिपादनात् प्रज्ञापनीयं ज्ञाया दुष्टविद्वज्ज्ञातः समुत्पत्ते रजावात्, परपीकाहेतुत्वाज्जावाच्च न सृषेति ॥ ५
 इ जत ! इत्यादि ॥ अथ जदन्त ! या च ख्यादिज्ञापनी आज्ञाप्यते आज्ञा संपादने प्रयुज्यते नया सा आज्ञापनी ख्याज्ञापनी स्त्रिया आदेशदा
 यिनीत्यर्थः, या च पुमाज्ञापनी नपुंसकाज्ञापनी प्रज्ञापनीयं ज्ञाया नैषा ज्ञाया सृषेति । अत्रेदं सञ्चयकारणं किल सत्या ज्ञाया प्रज्ञापनी जवति इयं
 च ज्ञाया आज्ञासम्पादनक्रियायुक्ता निधायिनी, आज्ञाप्यमानश्च ख्यादि तथा कुर्यात् न वा ततः संशयमापन्ता विनिश्चयाय पृच्छति-अत्र जगवाना

ह-हंता गीयमा ! इत्यादि ॥ अक्षरगमनिका सुगमा ज्ञावाचरत्वर्थ-आज्ञापनी ज्ञाया द्विधा परलोकावाधिनी इतरा च, तत्र या स्वपरानुग्रहदुष्टा
 श्वायमतरण आमुष्मिकफलसाधनाय प्रतिपन्नैहिकालम्बनप्रयोजनाविवक्षितकार्यप्रसाधनसामर्थ्ययुक्ता विनीत ख्यादिदिनेयजनविषया सा परलो
 कावाधिनी सृषेव च साधूनां आज्ञापनी परलोकावाधनात् इतरा त्वितरविषया सा च स्वपरसंज्ञेजजननाम्पेत्यप्रज्ञापनी साधुवर्गस्य उक्तं च-अवि
 क्षीयमाणवतो किलस्स ईजास ईमुस्त इय । घटालोहनालौ कीकककरणेपवत्तंका ॥ १ ॥ क्रियादिद्रव्य विनिर्माणे नानाद्रव्यमित्याजिप्रायः ॥ अह जत !
 जायडित्थिपत्तवशी इत्यादि ॥ अथ जदन्त ! या च ज्ञाया स्त्रीप्रज्ञापनी स्त्रीलक्षणं प्रतिपादिका योनिर्मृदुत्वमर्थ्यैरमुग्यतेत्यादिरूपा, या च पुंज्ञा
 पनी पुरुषलक्षणप्रतिपादिका मेहनस्वरतादाढ्यमित्यादिरूपा, या च [ग्रंथाय ६०००] नपुंसकप्रज्ञापनी नपुंसकलक्षणा निधायिनी स्तनादिस्मृत्क
 शादिज्ञावाजावसमन्वितमित्यादिलक्षणा, प्रज्ञापनीयं ज्ञाया नैषा सृषेति, ज्ञोत्राजिप्रायः इति चे ? दुच्यते-इह स्त्रीलिङ्गादयः शब्दव्यवहारवत्ता द

न्यत्रापि प्रवर्तते यथा खट्वाघटकुट्यादयः खट्वादिष्वर्थेषु च नखलं तत्र यथोक्तानि स्यादित्युक्तानि सन्ति यथोक्तं-प्राक्-ततः किमियमव्यापकत्वात् स्यादित्युक्तानि प्रतिपादिका ज्ञाया न वक्तव्या आहोश्चि द्वक्तव्येति संशयमापन्नः पृष्ठवान् अत्र जगवानाह-हंता गोयमेत्यादि ॥ अक्षरगमनिका सुप्रतीता ज्ञावायंस्त्वयं-इह स्यादित्युक्तानि द्विधा शब्दव्यवहारानुगतं वेदानुगतं च तत्र यदा शब्दव्यवहारानुगतं प्रतिपादयितुमिच्छते तदेवं न वक्तव्यमव्यापकत्वात् यथा ज्ञाव्यापकता तथा प्रागेव लिखितो दर्शिता विस्तरतस्तु स्वीपञ्चशब्दानुशासनविवरणे तत इयं तदधिकृत्य प्रज्ञापनी, वेदा

इत्यीष्टाणमणी जाय पुमष्टाणमणी जाय नपुंसगाणमणी पन्नवणीं एसा ज्ञासा न एसा ज्ञासा मोसा ।
अह जंत ! जाय इत्यीपन्नवणी जाय पुमपन्नवणी जाय नपुंसगपन्नवणी पन्नवणीं एसा ज्ञासा न एसा
ज्ञासा मोसा ? हंता गोयमा ! अह जंत ! जातीति इत्यीवऊ जातीड पुमवऊ जाती नपुंसगवऊ पन्न
वणीं एसा ज्ञासा न एसा ज्ञासा मोसा ? हंता गोयमा ! जाय इत्यीवऊ जातिपुमवऊ जातीति नपुंस
वऊ पन्नवणीं एसा ज्ञासा न एसा ज्ञासा मोसा । अह जंत ! जायति इत्यीष्टाणमणी जातीति पुमष्टा

सकवाक् प्रज्ञापन्येषा ज्ञाया नैषा ज्ञाया मृषा ? इत्त गौतम ! जातो स्त्रीवाक् जातो पुंवाक् जातो नपुंसकवाक् प्रज्ञापन्येषा ज्ञाया नैषा ज्ञा
या मृषा । अथ जदन्त ! जातिस्त्रीज्ञापनी जातिपुमाज्ञापनी जाति नपुंसकाज्ञापनी प्रज्ञापन्येषा ज्ञाया नैषा ज्ञाया मृषा ? इत्त गौतम !
जातिस्त्रीज्ञापनी जातिपुमाज्ञापनी जातिनपुंसकाज्ञापनी प्रज्ञापन्येषा ज्ञाया नैषा ज्ञाया मृषा । अथ जदन्त ! जातिस्त्रीप्रज्ञापनी जातिपुं
प्रज्ञापनी जातिनपुंसकप्रज्ञापनी प्रज्ञापन्येषा ज्ञाया नैषा ज्ञाया मृषा ? इत्त गौतम ! जातिस्त्रीप्रज्ञापनी जातिपुंप्रज्ञापनी जातिनपुंसकप्रज्ञाप

नवणीं एसाभासा न एसाभीसाभीसा । द्विवेसामान्य स्त्रीप्रज्ञापनी सामान्य पुंप्रज्ञापनी सामान्य नपुंसक प्रज्ञापनी ए भाषा मृषा नहो ।
अहभते मंदकुमाराएवामंदकुमारियावा जाणइ बुयमाणे अहमेसबुयामोति । द्विवहेमं मंदकुमार मंदकुमारतो उत्तानसया बालकाइसी जाणि मोसा

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ ५० ॥

॥ भाषा ॥

नुगतं प्रतिपादयितुमिच्छते तदा यथावस्थितार्थाजिधानात् प्रज्ञापन्येव मृषेति ॥ अहं जन्ते ! जा जाडडित्यिवजुं इत्यादि ॥ अथ जदन्त ! या जाति स्त्रीयाक् जातौच स्त्रीवचनं समेति, या जातौ पुंवाक् पुंवचनं जाव इति, याच जातौ नपुंसकवाक् सामान्यमिति प्रज्ञापनी यथा जाया नैषा जाया मृषेति, कोत्राजिप्रायं इतिच ? दुच्यते-जातिरिह सामान्यमुच्यते-सामान्यस्य च न लिङ्गसङ्ख्यायां योगो वस्तुनामेव लिङ्गसङ्ख्यायां योगस्य तीर्थान्तरीये रज्युपगमात्, ततो यदि परं जातावौत्सर्गिकमेकवचनं नपुंसकलिङ्गं चोपपद्यते न त्रिलिङ्गता, अथच त्रिलिङ्गाजिधायिनीपि शब्दाः प्रवर्तन्ते यथोक्तमनन्तरं ततः संशयः किमेषा जाया प्रज्ञापनी किं वा नेति अत्र जगवानाह ? हंता गोयमा ! इत्यादि ॥ अत्रारथः सुगमो जावर्थस्त्वयं जातिनाम सामान्यमुच्यते-सामान्यं च न परपरिकल्पितमेवमनवयवमाक्रियं तस्य प्रमाणबाधितत्वात्, यथाच प्रमाणबाधितत्वं तथा तत्त्वार्थटीकायां जावितमिति ततोऽवधार्यं, किन्तु समानः परिणामो वस्तुन एव समानपरिणामो यः स एव सामान्यमितिवचनात्, समानपरिणामश्चाने

कधर्मात्मा धर्माणां परस्परं धर्मिणोपिच सहान्योन्यानुवेधान्युपगमात्, तथा प्रमाणेनोपलब्धे स्ततो घटते जातेरपि त्रिलिङ्गतेति प्रज्ञापन्येषा जाया नैषा जाया मृषेति ॥ अहं जन्ते ! इत्यादि ॥ अथ जदन्त ! या जातिरुयाज्ञापनी जातिमधिकृत्य स्त्रीया आज्ञापनी यथा अमुका ब्राह्मणी क्षत्रिया एवं कुर्यादिति, एवं जातिमधिकृत्य पुमाज्ञापनी नपुंसकज्ञापनी आज्ञापनी यथा जाया नैषा जाया मृषेति अत्रापि सशयकारणमिदं आज्ञापनीहि नाम आज्ञासम्पादनक्रियायुक्तस्याद्यजिधायिनी ख्यादिश्चाज्ञाप्यमान स्तथाकुर्या नवेतिसंशयः किमयं आज्ञापनी किं चान्येति, अत्र निर्वचनमाह-हंता गोयमेत्यादि ॥ अत्रारथः सुगमो जावर्थस्त्वयं-आज्ञापनीहि नाम परलोकाबाधिनी सा प्रोच्यते या स्वपरानुग्रहवृष्ट्या विवक्षितार्थसम्पादनसामर्थ्योपेतविनीतस्यादिविनेयजनविषया यथा अमुका ब्राह्मणी साध्वी शुभं नक्षत्रमद्येत्यमुकमङ्गं श्रुत्स्वन्यं च पठेत्यादि सा प्रज्ञापन्येव दोषाज्ञावात्, शेषातु स्वपरपीडाजनना न्मृषेत्याज्ञापनीति ॥ अहं जन्ते ! इत्यादि ॥ अथ जदन्त ! या जातिस्त्रीप्रज्ञापनी जातिमधिक

त्यस्त्रिधा स्त्रीलक्षणस्य प्रतिपादिका यथा स्त्री स्वभावात् तुच्छा जवति गौरवबहुला चलिन्द्रिया दुर्बला च धृत्येति उक्तं च-तुच्छागारवबहुला चलिन्द्रियादुबलायधीर्ह इत्यादि, याच जातिमधिकृत्य पुं प्रज्ञापनी पुरुषलक्षणस्य स्वरूपनिरूपिका यथा पुरुष स्वभावात् गंजीराशयो जवति महत्यामपिचापदि न क्लीवतां जजते इत्यादि, याच जातिमधिकृत्य नपुंसकप्रज्ञापनी नपुंसकजातिप्ररूपिका यथा नपुंसक स्वभावात् क्लीवो जवति प्रबलमोहानलज्वालाकलापश्वलितश्चेत्यादि प्रज्ञापन्येषा ज्ञाया नैषा ज्ञाया मृषेति, अत्रापिदं सशयकारणं दृश्यते-खलु जातिगुणा यवंप्रकारं क्वचित् कदाचिद्व्यञ्जिचारोपि दृश्यते तथाहि-रामापि काचित् गम्भीराशया जवति धृत्याच्चातीव बलवती पुरुषोपि च कश्चि तुच्छप्रकृतिरूपो लज्यते स्तोकायामपि चापदि क्लीवतां जजते नपुंसकोपि कश्चि लम्बमोहानलो दृढसत्त्वश्च ततः संशयः किमेषा प्रज्ञापनी किं च नैति अत्र जगता नाह-हंता गोयमा इत्यादि ॥ अक्षरार्थः सुगमो ज्ञावायंस्त्वयं-इह जातिगुणप्ररूपणं बाहुल्यमधिकृत्य जवति न समस्तव्यक्त्याक्षेपेणातएव जातिगुणान् प्ररूपयन्तो विमलधियः प्रायः शब्दं समुच्चारयन्ति प्रायेणैदं द्रष्टव्यं यत्रापि न प्रायः शब्दः श्रवणं तत्रापि स द्रष्टव्यः प्रस्तावा ततः क्वचित् कदाचिद्व्यञ्जिचारोपि दोषान्नावात् प्रज्ञापन्येषा भाषा न मृषेति, इह ज्ञाया द्विधा दृश्यते एका सम्यगुपयुक्तस्य द्वितीया त्वितरस्य, तत्र यः पूर्वापरानुसन्धानपाटवोपेतः श्रुतज्ञानं पर्यालोच्यार्थाद्भाषते सम्यगुपयुक्तः सचैवं जानाति अहं मेतद्भाषे इति यस्तु करणापटिष्ठतया वातादिनो

णमणी जातीति नपुंसगाणमणी पन्ध्रवणीणं एसा ज्ञासा न एसा ज्ञासा मोसा ? हता गोचमा ! जातीति इत्यीश्याणमणी जातीति पुमश्याणमणी जातीति नपुंसगाणमणी पन्ध्रवणीणं एसा ज्ञासा न एसा ज्ञासा मोसा । अहं जते ! जातीति इत्यीपन्ध्रवणी जातीति पुमपन्ध्रवणी जातीति नपुंसगपन्ध्रवणी पन्ध्रवणीणं एसा

नी प्रज्ञापयन्थिषा ज्ञाया नैषा ज्ञाया मृषा । अथ जदन्त ! मन्दकुसारकोवा मन्दकुसारिकाया जानाति ज्ञापमाणाऽहमेतद्व्रज्यीतीति अहमेतद्व्रज्यी

द्विजनां वांक्ष्मनां वांक्ष्मनां तद्वनस्युं कवियः । गावनां पादशृङ्गननः कवित्वस्युषिणी । हंसोऽयं सप्तर्षिनो जनायां अरुणा अरुणिजानां । अरुणा अरुणिजानां । अरुणा अरुणिजानां ।

॥ टोका ॥

॥ मन्त्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

पहतचैतन्यकतया वा पूर्वापरानुसन्धानविकली यथा कथां चिन्मनसा विकल्प्य २ ज्ञाषते स इतरः रुचैवमपि न जानाति यथा अहमेतत् ज्ञाषे इति । बालादयोपि च ज्ञाषमाणा दृश्यन्ते ततः संशयं किमेते जानन्ति यथाय मेतद्भाषामहे इति किं वा न जानन्तीति पृच्छति-अहं ज्ञते । मन्दकुमारएवा इत्यादि ॥ अथ जदन्त ! मन्दकुमारक उत्तानशयो बालको मन्दकुमारिका उत्तानशया बालिका ज्ञाषमाणा ज्ञापायोग्यान् पुद्गलानादाय ज्ञाषात्वेन परिणमय्य विसृजन्ती एवं जानाति यथा अहमेतद्ब्रवीमीति ? जगवानाह-गौतम ! नायमर्थः समर्थो नायमर्थोयुक्त्युपपन्नो यद्यपि मनः पर्याप्त्यापयोप्त स्तथापि तस्याद्यापि मनःकरणमपटु अपटुत्वाच्च मनःकरणस्य क्षयोपशमोपि मन्दः श्रुतज्ञानावरणस्यहि क्षयोपशमः प्रायो मनःकरण पटिष्ठतामप्यवलज्जोपजायते तथा लोके दर्शनात् ततो न जानाति मन्दकुमारो मन्दकुमारिकावा ज्ञाषमाणा यथाअहमेतत् ब्रवीमीति, किं सर्वोपि न जानातीत्यत आह-तत्त्वमन्निष्ठोऽसि ॥ अन्यत्र शब्दोत्र परिवर्जनायं दृष्टश्चान्यत्रापि परिवर्जनार्थो यथा अन्यत्र द्रोणजीश्याज्यां सर्वं योधाः पराङ्मुखा इति, द्रोणजीश्यावजंयित्वा इत्यर्थः, संज्ञी अवधिज्ञानी जातिस्वरः सामान्यतोपि विशिष्टमनःपटवोपेतो वा तस्मादन्यो न जानाति संज्ञी तु यथोक्तस्वरूपो जानीते एवमाहारादिविषयाख्यपि पञ्चसूत्राणि ज्ञावयितव्यानि । नवरमतिराउलेइति ॥ देशीपदमेत त्स्वामिकुलमित्यर्थः ॥ ज

॥ टीका ॥

ज्ञासा न एसा ज्ञासा मोसा ? हंता गोयमा ! जातीति इत्थीपन्नवणी जातीति पुमपन्नवणी जातीति नपुं सगपन्नवणी २ णं एसा ज्ञासा न एसा ज्ञासा मोसा । अहं ज्ञते ! मन्दकुमारएवा मन्दकुमारिका वा जाणति

॥ मूल ॥

मीति ? गौ० ! नायमर्थः समर्थः । नान्यत्र सज्जिनः । अथ जदन्त ! मन्दकुमारको वा मन्दकुमारिकावा जानाति आहारमाहारमहमनमाहार माहारयिष्यामि २ ? गौतम ! नायमर्थः समर्थः, नान्यत्र सज्जिनः । अथ जदन्त ! मन्दकुमारको वा मन्दकुमारिका वा जानातिममती अ

॥ अ० ॥

मारएवा मन्दकुमारिकावा जाणइ । द्विवे हभ० मन्दकुमारक जाणै । आहार माहारमाणे आहारमेवं आहारमाहारमिति । आहार आहारो न्नाह आहार आहारोकी । गोयमा णीः पटुसमडे णत्थयिष्यामि । हेगौतम एअर्थ समर्थनहो स्यामाटे जेभयो ससो नथो तेतबोयत्ति नथो । अहमेते मन्दकु

॥ भाष ॥

हिदारण इति ॥ ज्ञाता स्वामी तस्य दारकः पुत्रो जलद्वारकः एव मुष्ठादिविषयाश्चपि पञ्च सूत्राणि ज्ञावयितव्यानि नवरमुष्ठादयोप्यतिबालावस्थाः
परिग्राह्याः न जरठाः, न जरठावस्थायां हि परज्ञानस्य संज्ञवात्, सम्प्रत्येकवचनादिज्ञाषादिविषयसंशयापनोदार्थं पृच्छति-अहं ज्ञते । इत्यादि ॥

बुयमाणा अहमेसा बुयामि अहमेसाबुयामि अहमेसे बुयामीति ? गोयमा ! नो इण्ठे समठे णस्यत्य स
न्तिगो । अहं ज्ञते ! मंदकुमारए वा मंदकुमारिया वा जाणति आहारमाहारेमाणे अहमेसे आहारमाहा
रेमि अहमेसे आहारेमिति ? गो० ! नो इण्ठे समठे णस्यत्य सन्तिगो । अहं ज्ञते ! मंदकुमारए वा मंदकुमा
रिया वा जाणति अयंमे अम्मापियरो गो० ! नो इण्ठे समठे णस्यत्य सन्तिग । अहं ज्ञते ! मंदकुमारए
वा मंदकुमारिया वा जाणति अयंमे अतिराउलो अयंमे अतिराउलेत्ति ? गो० ! नो इण्ठे समठे णस्यत्य
सन्तिगो । अहं ज्ञते ! मंदकुमारए वा मंदकुमारिया वा जाणति अयंमे जहिदारिए अयंमे जहिदारएत्ति
? गोयमा ! नो इण्ठे समठे णस्यत्य सन्तिगो । अहं ज्ञते ! उहे गोणे खरे घोळए अए एलए जाणति पु

म्मापितरी ? गोतम ! नायमर्थः समर्थः, नान्यत्र सज्जनः । अथ जदन्त ! मन्दकुमारको वा मन्दकुमारिका वा जानाति ममैतत्स्वामिकुलं २
? गोतम ! नायमर्थः समर्थः, नान्यत्र सज्जनः । अथ जदन्त ! मन्दकुमारको वा मन्दकुमारिका वा जानात्येष मे जलद्वारकः २ इति ? गोत

मारएवा मंदकुमारियावा जाणइ अयंमे अम्मापियरो । हिंवे मन्दकुमार मन्दकुमारिका जाणे माहारा मातापिताके । गो० नो इण्ठे समठे णस्यत्य स
न्तिगो । हे गोतम ए अर्थ समर्थनहो जेमणो संज्ञ नहो । अहं ज्ञते मंदकुमारएवा मंदकुमारियावा जाणइ अयंमे मंहिदारयत्ति । हिंवे हे भग० मन्दकुमार मन्द
कुमारिका जाणे एह माहारा धणोनी बालक एह माहारा धणोनी बालिका । गोयमा नो इण्ठे समठे णस्यत्य सन्तिगो । हे गोतम ए अर्थ समर्थनहो जेमाटे
संज्ञानहो । अहं ज्ञते उहे गोणे खरे घोळए अए एलए जाणइ बुयमाणे अहमेसे बुयामि । हिंवे हे भगवन् जंठ गोण खर अख अज एलकलगे जाणे

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

अथ जदत्त ! मनुष्यो महिषो ऽथो हस्ती सिंहो व्याघ्रो वृथु एतै प्रतीताः , द्वीपी चित्रकविशेषः । अञ्चः अञ्चो जलः तरलो व्याघ्रो जातिविशेषः ।

यमाणे अहमेसे पुयामि ? गोयमा ! णो डण्ठे समठे णणत्थ सन्निणो अह जंते ! उहे गोणे खरे घोळए
अएए लए जाणति आहारमाणे अहमेसे आहारेमि २ ? गोयमा ! णो डण्ठे समठे जाव णणत्थ सन्निणो
अह जंते ! उहे जाव एलए जाणति अयमे अम्मापियरो ? गोयमा ! णो डण्ठे णणत्थ सन्निणो । अह
जंते ! उहे जाव एलए जाणति अयं अतिराउलं २ ? गोयमा ! जाव णणत्थ सन्निणो । अह जंते ! उहे
जाव एलए जाणति अयमे जहिदारए २ ? गोयमा ! जाव सन्निणो । अह जंते ! मणुस्से महिसे आसे ह

म । नायमर्थः समर्थः , नान्यत्र सञ्ज्ञिनः । अथ जदत्त ! उष्ट्रो गौणः खरो घोटक अजा एलको जानाति नायमाणोऽहमेतद्वृत्तीतीति ? गौतम !
नायमर्थः समर्थः , नान्यत्र सञ्ज्ञिनः । अथ जदत्त ! उष्ट्रो गौणः खरो घोटक अजा एलको जानाति आहारमाहारयन्नाहमेवाहारयामीति ?
गौतम ! नायमर्थः समर्थः , नान्यत्र सञ्ज्ञिनः । अथ जदत्त ! उष्ट्रो यावदेलको जानात्येनो मेऽस्थापितराविति ? गौतम ! नायमर्थः समर्थः ,
नान्यत्र सञ्ज्ञिनः । अथ जदत्त ! उष्ट्रो यावदेलको जानाति एतन्मे स्वार्थमकुलमिति ? गौतम ! नायमर्थः समर्थः , नान्यत्र सञ्ज्ञिनः । अथ ज

आहारकरता हं आहारकं । गोयमा जाव णणत्थ सन्निणो । हे गौतम जालिग सञ्ज्ञानहो । अहभते उहे गोणे खरे घोळए अए एलए जाणः अयमथम्मा
पियरो । हिंवे हभगवन् उंठ गोणे खरे घोळए अज एलक जाणं ए माहरा मातापिता । गोयमा णोऽहमेसमठे णणत्थ सन्निणी । हे गौतम नहो एअथ
ममर्थनहो सखो । अहभते उहे जाव एलए जाणइ अयमेवति उरालय । हिंवे हभगवन् उंठ एलक जालिग जाणं ए माहरा प्रधान । गोयमा जाव णण
त्थ सन्निणी । हे गौतम जालिग सखोनहो । अहभते उहे जाव एलए जाणइ अयम भाट्टदारए । हिंवे हभगवन् उंठ एलक जालिग जाणं ए माहरा प्रधान
बालक । गोयमा जाव णणत्थ सन्निणी । हे गौतम जालिग सखोनहो । अहभत मणुस्स महिस्स आस दथो सीहं व, वे गी दौवर अञ्जेतरञ्जेरखरे सि

॥ टीका ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

परस्सरो गंठः शृगालो गोमायुः विहालो माजोरः शुनको मृगदंशः काकः शुनको मृगया कुशलः श्वा शशकः प्रतीतः कीकंतिया लुंकरी चित्रकः प्र

त्थी सीहे वग्गे वगे दीविणं शुच्छं तरच्छं परस्सरे सियाले विराले सुणए कोलसुणए कीकंतिए ससए चि
त्तए चित्तए जेयावन्ते तहप्पगारा सव्हा सा एगवज्ज गा ? हंता गो ० ! मणुस्से जाव चित्तलगा जेयावन्ते तहप्पगारे
सव्हा सा एगवज्ज । अहं जंते ! मणुस्सा जाव चित्तलगा जेयावन्ते तहप्पगारा सव्हा सा वज्जवज्ज ? हंता
गोयमा ! मणुस्सा जाव चित्तलगा सव्हा सावज्जवज्ज । अहं जंते ! मणुस्सी महिसी वलवा हत्थिणिया सीही

दन्त ! उट्ठी यावदेलको जानाति एतन्मं जर्त्तुदारक इति गौतम ! यावत्सञ्चिनः । अथ जदन्त ! मनुष्योमाहृषो श्वाहस्ती सिंहा व्याघ्रावकी
ह्रीपी अञ्चस्तरन्नः परासरः शृगालो विरालः शुनकः काकशुनकः कीकतिकः शशकश्चित्रकश्चिल्लक येपि चान्ये तथाप्रकारा सर्वा सा एकवाक् ?
हन्त गौतम ! मनुष्या यावच्चिल्लक येपि चान्ये तथाप्रकारा सर्वा सैकवाक् ॥ अथ जदन्त ! मनुष्या यावच्चिल्लका येपि चान्ये तथाप्रकाराः स
र्वा सा बहुवाक् ? हन्त गौतम ! मनुष्या यावच्चिल्लकाः सर्वा सा बहुवाक् । अथ जदन्त ! मानुषी महिषी वज्रवा हस्तिनी सिंहो व्याघ्री व

य, ले । हिंवे हे भगवन् मनुष्य महिष अश्व गज सिंह बाघ वृक ह्येपकोही जे चोती अर्थ तरइहां ऊर गड स्थाल । विराले सुणए कोलसुणए कीकंतिस
सिणचित्तेचित्तलण । बिलाह खान कोल लुंकती काग समलो चोती चित्तपण । जोयावन्ते तहप्पगारा सव्हासाएगवज्ज हंता गोयमा । जे अनरे एहवा
तथाप्रक रेण सर्वार्ते एकवचने कहिये हे गौतम । मणुस्से जाव चित्तलगा जेयावन्ते तहप्पगारामव्हासाएगवज्ज । मनुष्यजालगे चित्तलय एहना जे औरण
सर्व एकवचने कहिये । अहं भते मणुस्सा जाव चित्तलगा जेयावन्ते तहप्पगारा सव्हासाबहवज्ज हंता गोयमा । हिंवे भगवन् मनुष्यने जालगे चोत्तलय पण
विशेष एहवा अनराने बहुवचने कहिये हां गौतम । मणुस्सा जाव चित्तलगा सव्हासाबहवज्ज अहं भते मणुस्सो महिसो वलवा हत्थिणिया । मनुष्य जालगे
चित्तल पण विशेषने बहुवचने हिंवे मनुष्यो भगवन् महिषो हथणो । सोहोवगोहोविया अञ्चोपरभूरो सियालो विरालो । सिंहणो बावणो लुंको

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ. ॥

॥ भाषा ॥

तीतः विल्लक आरण्यः पशुविशेषः ॥ जेयावन्ने तद्वप्यगारा इति ॥ येपि चान्ये तथाप्रकारा एकवचनांता इत्यर्थः, सर्वा सा एकवाक् एकत्वप्रतिपादिका वाक्सी अयमत्र प्रश्नेतुरजिप्रायः-इह वस्तु धर्मधर्मिसमुदायात्मकं धर्माश्च प्रतिवस्त्वनन्ताः मनुष्य इत्याद्युक्तौ च सकलं वस्तु धर्मधर्मिसमुदायात्मकं परिपूर्णं प्रतीयते तथा व्यवहारदर्शनात्, एकस्मिंश्चार्थे एकवचनं बहुषु बहुवचनं अत्र बहवो धर्माजिधेया स्ततः कथमेकवचनं अथ च दृश्यते लोके एकवचनेनापि व्यवहार इति पृच्छति-सर्वा सा एकत्वप्रतिपादिका वाग् जवति काक्वाचेदं पठ्यते, ततः प्रश्नार्थत्वावगतिः जगवानाह-हंता गोयमा । इत्यादि ॥ अक्षरार्थः सुगमां जावायंस्त्वयं-अष्टप्रवृत्तिरिह विवक्षाधीना विवक्षाच तत्तत्प्रयोजनवशात् वस्तुः क्वचित् कदाचित् कथंचित् जवतीत्यनियता तथाहि-सम्यक् पुरुषो यदायं मे जनक इति पुत्रेण विवक्ष्यते तदा जनक इत्यजिधीयते स यव यदा तेनैव मा स व्यापयतीति विवक्ष्यते तदा तूपाध्याय इति, तत्र यदा उपसज्जनीजूनधर्माप्राधान्येन विवक्ष्यते तदा धर्मिणा एकत्वात् एकवचनं, धर्माश्च धर्मिण्य

न्तरंगता इति परिपूर्णवस्तुप्रतीतिं यथात्वमिति तदा तूपसज्जनीजूनधर्मिणी धर्माः पाश्चित्यपरोपकारित्वमहादानदायित्वादयः प्राधान्येन विवक्ष्यते तदा धर्माणां बहुत्वा देकस्मिन्नपि बहुवचनं यथा यूयमिति, तत इहापि मनुष्य इत्यादावुपसज्जनीकृतधर्माधर्माप्राधान्येन विवक्षित इति जवति सर्वाप्येवं जातीया एकत्वप्रतिपादिका वाक् ॥ अहं जते ! मणुस्सा इत्यादि ॥ अक्षरगमनिका प्राग्वत् अत्रापीदं संशयकारणं मनुष्यादयः शृष्टा जातिवाचका जातिश्च सामान्यं २ चैकमेकं नित्यं निरवयवमक्रियं सवंगं च सामान्यमिति वचनात् ततः कथमत्र बहुवचनं, अथ च दृश्यते बहुवचनेनापि व्यवहार इति पृच्छति-सर्वा सा बहुवचनप्रतिपादिका वाग् जवति, काक्वापाठात्प्रश्नार्थत्वावगतिः अत्र जगवानाह-हंता गोयमा इत्यादि ॥ अक्षरार्थः सुगमां जावायंस्त्वयं-यद्यपि नामैते जातिवाचकाः शब्दा स्तथापि जातिरजिधीयते समानपरिणामः 'समानपरिणामश्चासमानपरिणामाविनाज्जावी अन्यथैकत्वापत्तिः समानत्वायोगात् ततो यदा समानपरिणामोऽसमानपरिणामसंलुलितप्राधान्येन विवक्ष्यते तदा समान

परिणामस्य प्रतिवक्तव्यतयाजिन्नत्वात् तदजिधाने च बहुवचनं यथा घटा इति यदा तु सगर्वैकः समानपरिणामः प्राधान्येन विवक्ष्यते इतरस्त्व
समानपरिणामः उपसर्जनोन्मूलकस्तदा सर्वत्रापि समानपरिणामस्य एकत्वात्तदजिधानैकवचनं, यदा सर्वोपि घटः पृथुबुधोदराद्याकार इति अत्रा
पि मनुष्या इत्यादौ समानपरिणामोऽसमानपरिणामसंलुलितः प्राधान्येन विवक्षित इति तस्यानेकत्वज्ञावाद्बहुवचनं ॥ अहं जन्ते ! मणुस्सी इत्या

वग्घी वगी दीविया शुच्छी तरच्छी परस्सरी रासन्नी सियाली विराली सुणिया कोलसुणिया कोक्कन्तिया
सिसिया चित्तिया चिल्ललिया जायावन्ता तहप्पगारा सव्वा सा इत्थीवज्ज ? हन्ता गोयमा ! मणुस्सी जाव
चित्तलिया जेयावन्ता तहप्पगारा सव्वा सा इत्थीवज्ज । अहं जन्ते ! मणुस्सी जाव चिल्ललण जेयावन्ता त
हप्पगारा सव्वा सा पुमवज्ज ? हन्ता गोयमा ! मणुस्सी महिसो आसो हत्थी सीहो वग्घो वागी विदावित्तु

की द्वीपिका अच्छी तरच्छी परासरी रासन्नी शृगाली विराली शुनी काकशुनी कांकंतिका शशका चित्रका चिल्लका यापि चान्या तथाप्रकाराः
सर्वा सा स्त्रीवाक् ? इत्तं गौतम ! मानुषी यावच्चिल्लका यापि चान्या तथा प्रकारा सर्वा सा स्त्रीवाक् । अथ जदन्त ! मनुष्यो यावच्चिल्लको
येपि चान्ये तथाप्रकारा सर्वा सा पुंवाक् ? इत्तं गौतम ! मनुष्यो महिषो ऽथो हस्तिः सिंहो व्याघ्रो वको द्वीपको ऽच्छस्तरक्षः परासरः शृ

चौतरी परार्थे गड स्याल्लो बिल्लडा । सुणिया कोलसुणिया कोक्कंतिया सिसिया चित्तिया । कूरो लुंजतो कालो कूरो कागलो शसलो चित्तो । चि
ल्ललिया जेयावन्त तहप्पगारा सव्वासा इत्थीवज्ज हन्ता गोयमा । चित्तलिका पण्णा आर पण्णा सर्वेने एकवचने कहिये हां गौतम । मणुस्सी जाव चिल्ल
लिया जेयावन्ते तहप्पगारा सव्वासा इत्थीवज्ज । मनुष्यो चिल्ललो जाल्लो पण्णा वचने आत्तो वचने कहिये । अहं भते मणुस्से जाव चिल्ललण जेया
वन्ते तहप्पगारा सव्वासा पुमवज्ज हन्ता गोयमा । हिवे लिंगवचने वहेक्के भगवन् मनुष्य चिल्ललग जाल्लो अरण्यपशु विशेष अनैरापण पण्णा मनेने पुरु
षवचनकहिये हां गौतम । मणुस्से महिस्से अस्से हत्थो सीहो वाघो वगी दोवण । मनुष्य महिष अश्व गज सिंह वाघ वृक चौतो । अच्छतरच्छेपरस्सरे सिवः

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

दि ॥ अत्रेदं संशयकारणं इह सर्ववस्तु त्रिलिङ्गं तथाहि-सद्रूपोयमिति पुल्लिङ्गं सृत्परिणति रियं घटाकारा परिणतिरियमिति स्त्रीलिङ्गता इदं वस्त्विति नपुंसकलिङ्गता तत्रैवं शबलरूपे वस्तुनि व्यवस्थिते कथमेकलिङ्गमात्राजिघासीशब्दस्तदजिघासी जवति न खलु नरसिंहे सिंहशब्दो न रशब्दो वा केवलस्तदजिघासी जवति अथच दृश्यते तदजिघासितयापि लोके व्यवहारस्ततः पृच्छति-सद्वा सा इत्यि बज्ज इति ॥ सर्वा सा सव

अच्छो तरच्छो परस्सरो सियालो विरालो सुणु कोलसुणु कोक्कतिनु ससु चित्तनु चिह्वनु जेयावन्ना तहप्पगारा सव्वा सा एगवज्ज । अह जंते ! कंसं कंसोयं परिमंढलं सेलं थूजं जालं च्छालं तारं रूवं अत्थि पव्वं कुण्डं पउमं दुहं दहिं नवनीयं आसणं सयणं जवणं विमाणं छत्तं चामरं जिगारं अंगणं निरंगणं आ जरणं रयणं जेयावन्ते तहप्पगारा सव्वंतं नपुंसगवज्ज ? हंता गोयमा ! कंसं जाव रयणं जेयावन्तं तहप्प

गालो विरालः अनुः काकशुनः कोकलिकः शशकश्चित्रकश्चिल्ललक येपि चान्ये तथा प्रकारा सर्वा सैकवाक् । अथ जदन्त ! कांस्यं कंशोकं प रिमण्डलं शैलं स्थूजं जालं च्छालं तारं रूप्यमस्थि पर्व कुण्डं पट्टं दुग्धं दधि नवनीतं आसनं शयनं जवनं विमानं छत्रं चामरं जङ्गारमङ्गणं निरङ्गणमाजरणं रत्नं यदापि चान्य तथाप्रकार सर्वा सा नपुंसकवाक् ? इन्त गोतम ! कांस्यं यावद्रत्नं यद चान्य तथाप्रकारा सर्वा सा नपुंसक

लेविराले सुणुकोक्कतिएससिएचित्तण चिह्वलण जेयावस्से तहप्पगारा सव्वापुमवज्ज । अर्थेतरांर स्यात्त विलाह स्वान हंस शसलो चौता चौल्ललत अरख पशु विशेय जे एहवा अनेराने पुरुषवचन कहिये । अह भते कंसायं परिमंढले सेतं थूजं जालंवालंताराखं । हिवै हे भगवन् कंशोक परिमंढल सेतं थूजं जालं वाल ताराख । अत्थिकुण्डपव्वंपउमंदुहंदहिणवसोयं आसणं सयणं भवणं विमाणं छत्तं चामरं । अस्थि कुण्ड पर्व पशु दूध दही माषण आयणं यज्ज ण भवनविमानं छत्रं चामर । भिगारं अं खं निरंगणं आभरणं रयणं जेयावस्से तहप्पगारा सव्वेतेनपुंसगवज्ज हंता गोयमा । अंगारकलश अंगणी नि रांगणी आभरणं रत्नं एहवा जे अनेरासर्वने नपुंसकवचनकहिये हां गोतम । कंसं जावरयणं जेयावस्से तहप्पगारा ते सव्वंनपुंसगवज्ज । कंशोत रत्नं कां

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

प्रकाराः स्त्रीलिङ्गविशिष्टार्थप्रतिपादिका वाक् जवति, काक्पाटात् प्रश्नार्थावगतिः जगवानाह-हंता गोयमा इत्यादि ॥ अन्तरार्थः सुगमो ज्ञाया यंस्त्वयं यद्यपि नाम शबलरूपं वस्तु तथाप्येष शब्दो न्याय्यो येन धर्मेण विशिष्टः प्रतिपादयितुमिष्यते स तं प्रधानीकृत्य तेन विशिष्टं न्यग्नूतं शेषधर्माणं धर्मिणं प्रतिपादयति यथा पुरुषत्वे शास्त्रज्ञत्वे दातृत्वे ज्ञोक्तृत्वे जनकत्वे व्यापयितृत्वे च युगपद्व्यवस्थितं पुनः पुनः समागच्छन्तमवलोक्य पिता आगच्छतीति ब्रूते शिष्यस्तूपाध्याय इति । एवमिहापि यद्यपि मनुष्यीप्रज्ञातिकं सर्वं त्रिलिङ्गात्मकं तथापि योनिमृदुत्वास्थैर्यादिलक्षणां स्त्रीत्वमत्र प्रतिपादयितुमिष्टमिति ततः प्रधानीकृत्य तेन विशिष्टं न्यग्नूतशेषधर्माणं धर्मिणं प्रतिपादयतीति जवति सर्वा सा स्त्रीवाक्, एवं पुंवाक् न पुंसकवाच्च वपि ज्ञानीये ॥ अह जन्ते ! पुढवीइत्यादि ॥ सुगमं नवरं ॥ आजइति ॥ पुल्लिंगता प्राकृतलक्षणवशा त्संस्कृते तु स्त्रीत्वमेव ॥ अह जन्ते ! पुढवी इत्यिति आणवणी इत्यादि ॥ अथ जदन्त ! पृथिवीं कुरु पृथिवी मानयेत्येवं स्त्रियां स्त्रीलिङ्गं पृथिव्या आज्ञापनी एवं ॥ आज इति ॥ पुमाज्ञापनी, धान्यमिति नपुंसकाज्ञापनी प्रज्ञापनी एषा ज्ञाया नैषा सृषेति जगवानाह-हंता गोयमा इत्यादि ॥ सुगमं ॥ अह जन्ते ! इत्यादि ॥ अथ जदन्त ! पृथिवी इति स्त्रीज्ञापनी स्वरूपस्य स्त्रीत्वप्ररूपणा ॥ एवं आजइति ॥ पुंज्ञापनी धान्यमिति नपुंसकप्रज्ञापनी आराधि

गारं तं सव्वं नपुंसगवज्ज । अह जन्ते ! पुढवीइ इत्यिवज्ज आउत्ति पुमवज्ज धन्तोत्ति नपुंसगवज्ज पन्नव
णीणं एसा ज्ञासा न एसा ज्ञासा मोसा ? हंता गोयमा ! पुढवीइ इत्यिवज्ज आउत्ति पुमवज्ज धणेत्ति ण

वाक् । अथ जदन्त ! पृथिवीति स्त्रीवाक् अपिति पुंवाक् धनमिति नपुंसकवाक् प्रज्ञापनी एषा ज्ञाया नैषा ज्ञाया सृषा ? हन्त गौतम ! पृथि
वीति स्त्रीवाक् अपिति पुंवाक् धनमिति नपुंसकवाक् प्रज्ञापन्येषा ज्ञाया नैषा ज्ञाया सृषा । अथ जदन्त ! पृथिवीति स्त्रीज्ञापनी अपिति

लगे एहवाने सर्वेने नपुंसकवचनकहिंये । अह भते पुढवीइत्यिवज्ज आज्जति पुमवज्ज धणेत्ति नपुंसकवज्ज पञ्चव्याणं एसाभासा नएसा मोसा हंता गो० ।
द्विवे हेभगवन् पृथिवीति स्त्री वचन अप्ने पुरुषवचन स्त्रीवचने नपुंसकवचन प्रज्ञापनीये प्राकृतवचने संस्कृते एभाषा सृषाकहिंये हां गो० । पुढवीइति

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

नी मुक्तिमार्गाप्रतिपत्तिनी एषा ज्ञाया नैषा ज्ञाया सृष्टेति, किमुक्तं जवति नचैवं वदती मिथ्याज्ञापित्वप्रसंगः, जगवानाह-आराधनी एषा ज्ञाया नैषा ज्ञाया सृष्टेति शाब्दव्यवहारापेक्षया यथावस्थितवस्तुतत्त्वप्ररूपणात्, इह कियत् प्रतिपदं प्रष्टुं शक्यते ततोतिदेशेन पृच्छति-इद्वेवं

पुंसगवज्ज पन्तवणीणं एसा ज्ञासा न एसा ज्ञासा मोसा । अह जंत ! पुढवी इत्यीयाणमणी आउत्ति पुम
आणमणी धणेत्ति नपुंसगाणमणी पन्तवणीणं एसा ज्ञासा न एसा ज्ञासा मोसा ? हंता गोयमा ! पुढवी
ति इत्यीयाणमणी आउत्ति पुमआणमणी धन्नेत्ति नपुंसगाणमणी पन्तवणीणं एसा ज्ञासा न एसा ज्ञासा
मोसा । अह जंत ! पुढवीइ इत्यीपन्तवणी आऊ पुमपन्तवणी धन्नेत्ति नपुंसगपन्तवणी आराहणीणं एसा
ज्ञासा न एसा ज्ञासा मोसा ? हंता गोयमा ! पुढवीइ इत्यीपन्तवणी आउत्ति पुमपन्तवणी धणेत्ति नपुं

पुमाज्ञापनी धनमिति नपुंसकाज्ञापनी प्रज्ञापन्येवा ज्ञाया नैषा ज्ञाया सृष्टा ? इत्त गोतम ! पृथिवीति स्त्र्याज्ञापनी अपिति पुमाज्ञापनी धन
मिति नपुंसकाज्ञापनी प्रज्ञापन्येवा ज्ञाया नैषा ज्ञाया सृष्टा । अथ जदन्त । पृथिवीति स्त्रीप्रज्ञापनी अपिति पुंप्रज्ञापनी धनमिति नपुंसकप्र

वज्ज आऊत्तिपुमवज्ज धन्नेत्तिनपुंसगवज्ज पस्सवणीणं एसा भासा न एसा मोसा । पृथिवीने स्त्र्यावचन अप्ने पुनपवचन स्त्रोनेनपुंसकवचन ए प्रज्ञापनाना
भाषा नहा सृष्टा । अह भंते पढवीतिइत्यो आणमणी आऊत्तिपुम आणमणी । इहवै भगवन् पृथिवीने स्त्र्या आसवणी अप्नेपुरुष आसवणी । धन्नेत्ति
नपुंसग आणमणी पस्सवणीणं एसा भासान एसा भासा मोसा हंता गो० । स्त्रोने नपुंसक आसवणी प्रज्ञापनी ए भाषा सृष्टा नहो हांणी० । पढवीति
इत्यो आणमणी आऊत्तिपुम आणमणी । पृथिवीने स्त्र्या आसवणी अप्ने पुरुष आसवणी । धन्नेत्तिनपुंसग आणमणी पस्सवणीणं एसा भासा मोसा ।
स्त्रोने नपुंसक आणमणी प्रज्ञापनीये भाषा बोलने सृष्टा प्रसंगनहो । अह भंते पढवीतिइत्यो पस्सवणी आऊत्तिपुमपस्सवणी । इहवै हे भगवन् पृथिवीने
स्त्री प्रज्ञापनी अप्ने पुरुष प्रज्ञापनी । धन्नेत्तिनपुंसग पस्सवणी आराहणीणं एसा भासा एसा भासा मोसा हंता गोयमा । धन्नेत्ति नपुंसकप्रज्ञापनी

॥ टीका ॥

॥ पुन ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

जते । इत्यादि ॥ इति रूपदर्शने, सर्वशब्दः प्रकारे । उपदर्शितेन प्रकारेणान्यदपि स्त्रीवचनं पुंवचनं नपुंसकवचनं वा वदति साधु स्तथा तस्मिन् नवं वदति या ज्ञाया सा प्रज्ञापनी ज्ञाया नैषा ज्ञाया सृषेति, जगवानाह-प्रज्ञापनी स्या ज्ञाया शाब्दव्यवहारानुसरणतो दोषाज्ञावात्, अन्यथा स्थितेहि वस्तुन्यन्यथा ज्ञायादोषा यदातु यदस्तु यथावस्थितं तत्तथा ज्ञायातं तदा कोदोष इति । तदेवं ज्ञायाप्रतिपादनविषया ये केचन संदेहा स्ते सर्वव्यपनीताः सम्प्रति सामान्यतो ज्ञायायाः कारणादि पिपृच्छिषुराह-ज्ञायां भंते । किं माह्या इत्यादि ॥ ज्ञाया अवबोधनी ज्ञूना या

सगपन्तवणी श्वाराहणीणं एसा ज्ञासा न एसा ज्ञासा मोसा (ग्रथ ४०००) इच्छेव जते ! इत्यीवयणं वा पुमवयणं वा नपुंसगवयणं वा वयमाणे पन्तवणीणं एसा ज्ञासा न एसा ज्ञासा मोसा ? हंता गोयमा ! इत्यीवयणं वा पुमवयणं वा नपुंसगवयणं वा वयमाणे पन्तवणीणं एसा ज्ञासा न एसा ज्ञासा मोसा । ज्ञासा

ज्ञापनी आराधनी स्या ज्ञाया नैषा ज्ञाया सृषा ? इत्त गीतम । पृथिवीति स्त्रीप्रज्ञापनी अपिति पुंप्रज्ञापनी धनमिति नपुंसकप्रज्ञापनी आराधनी स्या ज्ञाया नैषा ज्ञाया सृषा । इत्येवं जदन्त । स्त्रीवचनं वा पुंवचनं वा नपुंसकवचनं वा वदति (सति) प्रज्ञापन्येषा ज्ञाया नैषा ज्ञाया सृषेति ? इत्त गीतम । स्त्रीवचनं वा पुंवचनं वा नपुंसकवचनं वा वदति प्रज्ञापन्येषा ज्ञाया नैषा ज्ञाया सृषा । ज्ञाया जदन्त ! किमादि

आराधनी भाषा सृषा नहो हां गीतम । पठवन्तिइत्या आसुमणो आकृतिपुमपञ्चवणौ भस्मेत्तिनपुंसगपञ्चवणौ । इद्वे पृथिवीने स्त्री आसंवणौ अप नै पृथ्वे आसंवणौ धान्येने नपुंसकप्रज्ञापनी । आराहणौ एसा भासाण एसा भासा मोसा । आराधनी भाषा सृषा नहो । इच्छेवं भंते इत्येवयणं वा पुमवयणं वा नपुंसगवयणं वा वयमाणे पञ्चवणी एसा भासाण मोसा हंता गोयमा । इत्यादि हे भगवन् स्त्रीवचने पुंषवचने नपुंसकवचने बोलतो बोला यतां प्रज्ञापनी ए भाषा सृषा न कहिये हां गीतम । इत्येवयणं वा पुमवयणं वा नपुंसगवयणं वा वयमाणे पञ्चवणी एसा भासाण एसा भासा मोसा भासाण भंते किमादीया । स्त्रीवचने पुंषवचने नपुंसकवचने बोलनेबोलवतां ए भाषा सृषा नहो भाषाना हे भगवन् कांई आदि मूल । किं पवहा किं

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ. ॥

॥ भाषा ॥

मितिवाक्यालङ्कारे किमादिका उपादानकारणव्यतिरेकेण किमादि मौलं कारणं यस्याः सा किमादिका, तथा किं प्रजवा कस्मात्प्रजव उत्पादो यस्याः सा किंप्रजवा, सत्यपि मौले कारणे पुनः कस्मात्कारणान्तरादुत्पद्यत इतिज्ञावः, तथा किं संस्थितेति केनाकारेण संस्थिता किं संस्थिता कस्येव संस्थानमस्या इतिज्ञावः, तथा किं पर्यवसिता इति कस्मिन् स्थाने पर्यवसिता निष्ठाङ्गता किं पर्यवसिता जगवानाह-गौतम ! जीवादिका जीव आदि मौलं कारणं यस्याः सा जीवादिका जीवगततथाविधप्रयत्नमन्तरणावबोधधीजज्ञतज्ञायाया असम्भवात् आहच-जगवान् जद्रवाहुस्वामी-तिविहंसिरीरभी जीवपणसाहवन्तिजीवसः । जेहिंउगिणहडगहणं तोजासडजासउजास ॥१॥ किं प्रजवा तस्य निवचनमाह-शरीरप्रवहा औदारिक बैक्रियाहारकान्यतमशरीरसामर्थ्यादेव ज्ञायाद्रव्यविनिर्गते, तथा किं संस्थिता इत्यस्य निवचनं वज्रसंस्थिता वज्रस्येव संस्थान यस्याः सा वज्रसंस्थिता ज्ञायाद्रव्याणिहि तथाविधप्रयत्ननिष्ठानि सन्ति सकलमपि लोकमजिह्यामुवन्ति लोकश्च वज्राकारसंस्थितः, किं पर्यवसितेत्यत्र निवचनं लोकान्त पर्यन्तपर्यवसिता परतो भाषाद्रव्याणां गत्युपप्लव्यकधर्मास्तिकायाज्ञावतो गमनासम्भवात् प्रज्ञप्ता मया शेषैश्च तीर्थकृद्भिः पुनरपि प्रश्नमाह-ज्ञासा कतुय

णं जंत ! किमादीया किं पदवा किं संठिया किं पज्जवसिया ? गोयमा ! ज्ञासाणं जीवादीया सरीरप्यज

का किं प्रजवा किं संस्थिता किं पर्यवसिता ? गौतम ! ज्ञाया जीवादिका शरीरप्रजवा वज्रसंस्थिता लोकान्तपर्यवसिता प्रज्ञप्ता । ज्ञाया कुतश्च प्रजवति कतिजिः समयैश्च ज्ञायाते ज्ञाया । ज्ञाया कतिप्रकारा कतिवा ज्ञायाहंतानुता ॥ १ ॥ शरीरप्रजवा ज्ञाया द्वाभ्यांसमयाभ्यां ज्ञायाते

संठिया किं पज्जवसिया गोयमा । स्यावकोऊपनौ कांइ ठ, मेरहैकै ते स्युं पर्यवसिता हे गौतम । भासा जीवादीया सरीरप्रवहा वज्रसंठिया लीगंतप ज्ञासिया प० । भाषा जीवरै आदिकै शरीरयो वहेकै वज्रसंस्थानैकै वज्रस्येव संस्थानंयस्या सा लोकने अंतपर्यवसितकै । भासा कशीपभवति कतिहिंवा समएहिं भासातौत भासा । भाषाकठायौ ऊपजै ते कहैकै केतले समये भाषानौकले । कतिप्यगाराकतिणं भासा अणुमयाओ १ सरीरप्यभावा भासा सा । भाषाके ले प्रकारै केतलौ भाषानी साधन अनुमतिकै पूर्वकहौ पिय काय योगेनौकले । दाहिबसमएहिभासतौ भासा भासाचउपगारा दासिब

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ थ० ॥

॥ भाषा ॥

पञ्चवा इत्यादि ॥ ज्ञाषा कुतो योगात्प्रजवति उत्पद्यते काययोगात् वाक्ययोगाद्वा तथा कतिजिः समयैर्ज्ञाषा ज्ञापते किं मुक्तं जवति कतिजिः समयैर्निर्मुक्तमानद्रव्यसंहत्यात्मिका ज्ञाषा जवति तथा ज्ञाषा कतिप्रकाराः कतिप्रज्ञेदा कतिवा ज्ञाषा साधूनां वक्तुमनुगता अनुगता अनुज्ञाता अत्र निर्वचनं शरीरप्रवहा इत्यादि अत्र शरीरग्रहणेन शरीरयोगः परिगृह्यते शरीरमात्रप्रवत्यस्य प्रागेवनिर्णीतत्वात्, शरीरप्रज्ञा इति कार्यः काययोगप्रज्ञा तथाहि-काययोगेन ज्ञाषा योग्यान् पुद्गलान् गृहीत्वा ज्ञाषात्वेन परिणमय्य वाग्यानेन निरुजति ततः काययोगकला द्वाषा उत्पद्यते इति योगप्रज्ञवेत्युक्तं आह च-जगवान् जद्रवाहुस्वामी-गिरहइय काडयणं निरिहइतहयाडयणजोगेणभित्ति ॥ कडहिवसमएहिं ज्ञासइ ज्ञासमित्यस्य निर्वचनं द्वाष्यां समयाभ्यां ज्ञासते ज्ञाषा तथा ह्येकेन समयेन ज्ञाषायोग्यान् गृह्णाति द्वितीये समये ज्ञाषात्वेन परिणमय्य निरुजतीति ॥ ज्ञासा कडप्पगारा ॥ इत्यस्य निर्वचनं ज्ञाषा सत्यादिज्ञेदा घृतुःप्रकारास्तच्च सत्यादयो जेदाः प्रागेव ज्ञाविता इति ॥ कडवा ज्ञासा अणुमयाय ॥ इत्यस्य निर्वचनं-ज्ञाषा सत्यादिद्वे ज्ञाषे

वा वज्जसंठिया लोगतपज्जवसिया पन्नत्ता । ज्ञासा कणुय पज्जवति कतिहिव समएहिं ज्ञासतीज्ञासं ज्ञासा कतिप्पगारा, कतिवा ज्ञासा अणुमयाय, शरीरप्पज्जवाज्ञासा दोहियसमएहिं ज्ञासतीज्ञासं । ज्ञासा अउप्प

ज्ञाषा । ज्ञाषा अणुप्रकारा द्वे ज्ञाषेवक्तुमनुमतेहंङ्गिः ॥ २ ॥ कतिविधा जदन्त । ज्ञाषा प्रज्ञप्ता ? गौतम । द्विविधा ज्ञाषा प्रज्ञप्ता तद्यथा-पर्याप्ताऽपर्याप्ता च । पर्याप्ता जदन्त । ज्ञाषा कतिविधा प्रज्ञप्ता ? गौतम । द्विविधा प्रज्ञप्ता तद्यथा-सत्या च सुषाच । सत्या जदन्त । ज्ञाषा

भासा अणुमयाया २ । दायममयमाहि भाषा भासे १ समयं भाषाया पदलयहे जे समये लौकले ते भाषाया ४ प्रकार साधते दाय भाषाया अणुसत्तिके सत्यभाषा १ असत्याभाषा २ । कतिविहाणं भंते भासा पं सोयमा । केस्येप्रकारे इ भगवन् भाषा कहौ हे गौतम । दुविहा भासा पं तं पज्जत्तियाय अपज्जत्तियाय पज्जत्तिय भासाणं भंते कतिविहा पं सोयमा । दायप्रकारे भाषा कहौ ते कहैहे पर्याप्तिभाषा अवधारौसकिये ते अपर्याप्ति भाषा अवधारौ नसकिये पर्याप्तिभाषारा केतलाभेदके हे गौतम । दुविहा पं तं सच्चाभासाय सच्चाणं भंते भासा कतिविहा पं सोयमा । दायप्रकारे कच्चा ते कहै स

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ पं ॥

॥ भाषा ॥

साधूनां वक्तुमनुमते तद्यथा-सत्या असत्यामृषा च अर्थात् ये मृषा सत्यामृषे तेनाजुञ्जाते तयोरेयथावस्थितार्थप्रतिपादनपरतया मुक्तिप्रतिषेधित्वा
त् पुनः प्रश्नयति-कतिविहाणं जन्ते इत्यादि ॥ पञ्जत्तिया अपञ्जत्तिया इति ॥ पर्याप्तानामप्रतिनियतरूपतया अवधारयितुं शक्यते सा पर्याप्ता
सा च सत्या मृषावा द्रष्टव्या उजयोरपि प्रतिनियमरूपतया वधारयितुं शक्यत्वात्, यातु मिश्रतया उजयप्रतिषेधात्कृतया वा न प्रतिनियतरूपत
या वधारयितुं शक्यते सा अपर्याप्ता सा च सत्यामृषा असत्यामृषा द्रष्टव्या उजयोरपि प्रतिनियतेन रूपेणावधारयितुं शक्यत्वात् ॥ पञ्जत्तिया
णं जन्ते इत्यादि ॥ जाबितं नवरं सत्यामृषाचेत्पुक्तमतः सत्याज्जदावगमाय प्रश्नमाह-सच्चाणं जन्ते जासा पञ्जत्तिया कतिविहा पन्नता इति पाठसि
द्धं जगवानाह-गोयमा इत्यादि ॥ जणवयसच्चाइति ॥ तं तं जनपदमधिकृत्येष्टार्थप्रतिपत्तिजनकतया व्यवहारहेतुत्वा तस्य, जनपदसत्या, यथा
कौकणादिषु पयः पिच्चमित्यादि, सम्मतसत्या या सकललोकसामर्थ्येन सत्यतया प्रसिद्धा कुमुदकुवलयोत्पलतामरसानां समानेपि पङ्कसंज्ञे
गोपालजनोरविंदमेव पङ्कजं मन्यते न शेषमित्यरविंदं पङ्कजमिति सम्मतसत्या, स्थापनासत्या यथाविधमङ्गादिविन्यासं मुद्राविविन्यासं चोपलज्य
प्रयुज्यते यथा एककं पुरतो बिंदुद्वयसहितमुपलज्य शतमिदमिति बिंदुत्रयसहितं सहस्रमिदमिति तथाविधं मुद्राविविन्यासमुपलज्य वृत्तिकादिषु

गारा दोन्नियजासाञ्चणुमयानु । कतिविहाणं जन्ते ! जासा पन्नता ? गोयमा ! दुविहा जासा पन्नता,
तंजहा-पञ्जत्तियाय अपञ्जत्तियाय । पञ्जत्तियाणं जन्ते ! जासा कतिविहा पसत्ता, गोयमा ! दुविहा प
सत्ता, तंजहा-सच्चाय मोसाय । सच्चाणं जन्ते ! जासा पञ्जत्तिया कतिविहा पसत्ता, गोयमा ! दसविहा

पर्याप्ता कतिविधा प्रज्ञता ? गौतम । दशविधा प्रज्ञता तद्यथा-जनपदसत्या सम्मतसत्या स्थापनासत्या नामसत्या रूपसत्या प्रतीत्यसत्या

त्या मृषा सत्या भाषाना भगवन् केतलाभट्ट हे गौतम । दसविहा ये तं जणवयसच्चा सम्ययसच्चा वचणसच्चा नामसच्चा रूपसच्चा पण्डितसच्चा । १० प्रकारे
ते कहेहे जनपदसत्या समयसत्या स्थापनासत्या नामसत्या रूपसत्या प्रतीत्यसत्या । व्यवहारसच्चा भावसच्चा जोगसच्चा । व्यवहारसत्या भावसत्या योगसत्या

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

माषोयं कार्षापणोपमिति, तथा नामतः सत्या नामसत्या यथा कुलमवर्द्धयन्नपि कुलवर्द्धन इति, तथा रूपतः सत्या रूपसत्या यथा दंजतोऽङ्गीतप्र-
जितरूपः प्रव्रजितोपमिति, तथा प्रतीत्या श्रित्यवस्त्वन्तरं सत्या प्रतीतसत्या यथा अनामिकाया कनिष्ठामधिकृत्य दीर्घत्वमध्यमामधिकृत्य ह्रस्व-
त्वं न च वाच्यम् । कथमेकस्या ह्रस्वत्वं दीर्घत्वं च तात्त्विकं परस्परविरोधादिति जिह्वनिमित्तत्वे परस्परविरोधामन्तामेव यदि कनिष्ठा मध्यमां
वा एकामङ्गुलिमङ्गीकृत्य ह्रस्वत्वं दीर्घत्वं च प्रतिपाद्येत ततो विरोधः संजवेत् एकनिमित्तपरस्परविरुद्धकार्यद्वयासंजवात्, यदात्वेका अधिकृत्य
ह्रस्वत्वमपरामधिकृत्य दीर्घत्वं तदा सत्त्वास्तत्त्वयोरिव जिह्वनिमित्तत्वात्परस्परमविरोधः । अथ यदि तात्त्विके ह्रस्वदीर्घत्वे ततश्च जुत्ववकत्वे
इव कस्मात्ते परानिरपेक्षे न प्रतिजासते तस्मात्परोपाधिकत्वात् काल्पनिके इमे इति तदयुक्तं-द्विविधाहि वस्तुनो धर्मोः सहकारिव्यङ्गरूपा इत-
रेच ॥ तत्र ये सहकारिव्यङ्गरूपा स्ते सहकारिसम्पर्कवशात्प्रतीतिपथमायांति यथा पृथिव्यां जलसम्पर्कतो गन्ध इतरेत्वेवमेवापि यथा कर्पूरादिगंधो
ह्रस्वत्वदीर्घत्वेऽपि च सहकारिव्यङ्गरूपे तत स्ते तं सहकारिणमासङ्ग्याजिज्यक्तिमायात इत्यदोषः, तथा व्यवहारो लोकविवक्ष्याव्यवहारतः सत्या
व्यवहारसत्या यथा गिरिर्दृश्यते गलति जाजनं अनुदरा कन्या अलोमिका एरुका लोकोहि गिरिगतवृक्षराहेतृणादिना सह गिरे रजेद विवक्षित्वा
गिरिर्दृश्यते इति ब्रूते, जाजनादुदके श्रवति उदकजाजनयोरजेद विवक्षित्वा गलति जाजनमिति, सम्भोगजबीजप्रजयोदराभावे ऽनुदरेइति, लवन

पञ्चज्ञा, तंजहा-जणवयवज्ञा समुदितसज्ञा ठवणासज्ञा नामसज्ञा रूपसज्ञा पद्मसज्ञा व्यवहारसज्ञा जाव-
सज्ञा जोगसज्ञा उवम्मसज्ञा । जणवयसंमुत्तियठवणा नामेरूपेपद्मसज्ञेय । व्यवहारजावजोगे दसमेत्तं वम्मस

व्यवहारसत्या जावसत्या योगसत्यौपम्यसत्या १० । जनपदसम्मतस्थापना-नामरूपं प्रतीत्यसत्यञ्च । व्यवहार जावयोगो दशमन्त्वौपम्यसत्यञ्च

जणवय सम्मत्तिववणानामेरूपे पडस सच्चयववहारभावजोगे । जनपद १ सम्मत २ स्थापना ३ नाम ४ रूप ५ प्रतीत्यसत्य ६ व्यवहार ७ भाव ८ योग ९
दसमेयउवम्मसच्चय ॥ १ ॥ मोषाणं भंते भासा पञ्जत्तिया कतिविहा पंतीयमा । उपमासत्या १० ए १० प्रकारे सत्याः कञ्चा सृष्टा भाषा हे भगवन् पर्यायाना

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ च० ॥

॥ भाषा ॥

योग्यलोमजावे ऽलोमिकेति, ततो लोकव्यवहारमपेक्ष्य साधोरपि तथाब्रूवतो जाया व्यवहारस्यैवा जवति, तथा जावो वर्णादि जावतः सत्या जावसत्या किमुक्तं जवति यो जावो वर्णादि र्यस्मिन्नुत्कटो जवति तेन या सत्या जाया जावसत्या यथा सत्यपि पञ्चवर्णसम्भवे खलाका श्रुतेति यथा योगः सम्बन्धस्तस्मात् सत्या योगसत्या, तत्र कृत्रयोगात् विवक्षितशब्दप्रयोगकाले कृत्राजावेपि कृत्रयोगस्य सम्भवात् कृत्री' एवं दशवर्णयोगा हुंकी, उपम्यसत्या, यथा समुद्रवह्निनागः अत्रैवार्थे विनियजनानुग्रहाय संयहणियायामाह-जगद्वयसम्भयठवशा इत्यादि ॥ जावितार्थो मृषा दशविधा तद्यथा-क्रोधनिस्सिया इत्यादि ॥ क्रोधा निस्सिता क्रोधाद्विनिर्गता इत्यर्थः, एवं सर्वत्रापि जावनीयं । तत्र क्रोधाजिज्ञूतो विसंवादनधुञ्चा परं प्रत्याय यत्सत्यमसत्यं वा जापते तत्सर्वं मृषा' तस्य हि आशयो ऽतीवदुष्टस्ततो ख्यापनाया नुनूतमस्माजि स्तदानीमेव मैश्वर्यमित्यादि यदतः,

श्रेय ॥ १ ॥ मोसाणं जते ! जासा पज्जत्तिया कतिविहा पसन्ता, गोयमा ! दसविहा पसन्ता, तंजहा-
क्रोढणिस्सिया माणणिस्सिया मायाणिस्सिया लोचणिस्सिया पेज्जनिस्सिया दोसणिस्सिया हासनिस्सिया
जयणिस्सिया अहक्काडयाणिस्सिया उवघायणिस्सिया ॥ कोहेमाणेमाया लोनेपेज्जेतहेवदोसेय । हासेनएव

१ ॥ मृषा जदन्त । जाया पर्याप्ता कतिविधा प्रज्ञप्ता १ गौतम । दशविधा प्रज्ञप्ता तद्यथा-क्रोधनिश्चिता माननिश्चिता मायानिश्चिता लोचनिश्चिता प्रेमनिश्चिता द्वेषनिश्चिता हास्यनिश्चिता जयनिश्चिता ऽऽख्यायिकानिश्चितोपघातनिश्चिता १० । क्रोधीमानमाया लोचः प्रेम

केतलैः प्रकारैः कहा हे गौतम । दसविहा पं० तं० क्रोढणिस्सिया माणणि० मायाणि० लोचणि० ४ । दशप्रकारे कष्टा ते क्रोधानिश्चित १ माननिश्चित २ मायानिश्चित ३ लोचनिश्चित ४ । पेज्जणि० दोसणि० हासणि० उवघायणि० भयणि० अक्खायणि० । प्रेमनिश्चित ५ द्वेषनिश्चित ६ हास्यनिश्चित ७ घ्राप मा नि० ८ भयनिश्चित ९ आख्यायितानि० १० जे कषाये खमविभूठा । उवघायणि० कोहेमाणे मायालोनेपेजे तहेव । उपघातनिश्चित ते चार पद्धती असत्या पांत क्रोधे माने मायाये लोभे प्रमे तिमहोज । दोसेयहासमए अक्खाये उवघाये इयणिसिया दसमा । द्वेष हास्य भय उपघाते पाण्यते निश्चित इत्या

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ प्र० ॥

॥ भाषा ॥

मायानिस्तुता यत्परवंचयद्यपि पुष्पाक्षरन्यायेन सत्यनापतति शाब्दबुद्ध्या चोपेत्य सत्यं ज्ञापते तदा प्याशयदोषदुष्टमिति सूषेति, माननिस्तुता पूर्वमनन्भूतमप्यैश्वर्यमात्मोत्कर्षनाजिप्रायेण सत्यमसत्यं वा ज्ञापते, लोभनिस्तुता यज्ञाज्ञाजिज्ञूतः कूटतुलादिकृत्वा यथोक्तप्रमाणमिदं तुल्यादीनि वदतः प्रमनिस्तुता वदति प्रेमवशाद्दासोहं तवेत्यदिकदतः, द्वेषनिस्तुता यत्प्रतिनिर्विहतीर्थकरादीनामप्यवर्णं ज्ञापते, हास्यनिस्तुता यत्केलिवशं तोनृतज्ञापणं, जयनिस्तुता तत्स्करादिजयेनासमंजसज्ञापणं, आख्यायकानिस्तुता यत्कथास्वसम्भाव्यजिधानं, उपघातनिस्तुता चौरस्त्वमित्याद्यन्याख्यानं, अत्रापि सङ्ग्रहणिगाथामाह-कोहेमाण्डत्यादि ॥ ज्ञावितार्थो सत्यामृषा दशविधा तद्यथा-उत्पन्नमिस्त्रियादित्यादि ॥ उत्पन्नमिश्रिता अ नुत्पन्नैः सह सङ्गापूरणार्थं यत्र सा उत्पन्नमिश्रिता एवमन्यत्रापि यथायोगं ज्ञावनीयं तत्रोत्पन्नमिश्रिता यथा-कस्मिंश्चित् ग्रामे नगरे अनेष्वधिकेषु वा दारकेषु जातेषु दशदारका अस्मिन्नद्य जाता इति आदि एवमेव मरणकथने विगतमिश्रिता तथा जन्मतो मरणस्य च कृतपरिमाणस्याजिधाने विसंवादाने चोत्पन्नविगतमिश्रिता, तथा प्रजुतानां जीवानां स्लोकानां च सृतानां च शंखशस्त्रकादीनामंकराणां राज्ञी दृष्टं यदा कश्चिदेवं वदति

स्काडय उवघाडयणिस्त्रियादसमा ॥ १ ॥ अपज्जत्तियाणं जंते ! कतिविहा ज्ञासा पसुत्ता, गोयमा ! दुविहा पसुत्ता-सञ्चामोसा य असञ्चामोसा य । सञ्चामोसाणं जंते ! ज्ञासा अपज्जत्तिया कतिविहा पसुत्ता, गो० !

यैव दोषश्च । हास्यजयाख्यायिकमथ उपघातनिश्चिता दशमा ॥ १ ॥ अपर्याप्ता जदन्त । ज्ञासा कतिविधा प्रज्ञप्ता ? गौतम । द्विविधा प्रज्ञप्ता तद्यथा--सत्यामृषा चासत्यामृषाच । सत्यामृषा जदन्त । ज्ञासा अपर्याप्ता कतिविधा प्रज्ञप्ता ? गौतम । दशविधा प्रज्ञप्ता तद्यथा-

टिके करा भठबले । अपज्जत्तियाणं भंते कतिविहा पं० गोयमा दुविहा पं० तं सञ्चामोसा १ असञ्चामोसा २ । अपर्याप्तानो भाषा केतलेमिदे हेवे हेगौतम दोव भेदेकह्या ते सत्यामृषा १ असत्यामृषा २ । सञ्चामोसाणं भंते भाभा अपज्जत्तिया कतिविहा पं० गोयमा । सत्यामृषा भाषाना हे भगवन् अपर्याप्ताना केतलेमिदे हे गौतम । दशविहा पं० तं उत्पन्नमिश्रिता विगतमिश्रिता । १० भेदेकै उत्पन्नमिश्रित उपनो तिम आज १० चेयापके जण्णा किहां

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ य० ॥

॥ भाषा ॥

अहो महान् जीवराशिरयमिति तदा सा जीवमिश्रिता । सत्यामृषात्वं वास्या जीवत्सु सत्यत्वात् सृतेषु सृषात्वात् यदा २ प्रज्ञतेषु सृतेषु स्तोकेषु जीवत्सु एकत्र राशीकृतेषु शृङ्गादिष्वेवं वदति अहोमहानयं सृतो जीवराशिरिति तदा सा अजीवमिश्रिता, अस्यापि सत्यामृषात्वं सृतेषु सत्यत्वात् जीवत्सु सृषात्वात् तथा तस्मिन्नेवराशी एतावन्तोत्र जीवंत एतावन्तोत्र मृता इति नियमेनावधारतोदिसंवादे जीवाजीवमिश्रिता । तथा मूलकादिकमनन्तकायं तस्यैव सक्तैः परिपांशुपत्रै रत्येन वा केनचित्प्रत्येकवनस्पतिना मिश्रमवलोक्य सर्वाप्येषो ऽनन्तकायिक इति वदती ऽनन्तमिश्रिताः, तथा प्रत्येकवनस्पतिसङ्घातमनन्तकायिकेन सह राशीकृतमवलोक्य प्रत्येकवनस्पतिरयं सर्वापि वदतः प्रत्येकमिश्रिता, तथा द्वाकालः सचेह प्रस्तावात् दिवसो रात्रिर्वा परिगृह्यन्ते संमिश्रितौयया साऽहामिश्रिता दिवसे वत्तमान एव वदति उत्तिष्ठ रात्रिर्जातति रात्रौ वा वत्तमानायाम्

दसविहा पञ्चत्ता—उत्पन्नमिस्सिया विगयमिस्सिया उत्पन्नविगयमिस्सिया जीवमिस्सिया अजीवमिस्सिया जीवाजीवमिस्सिया अणन्तमिस्सिया परित्तमिस्सिया अहामिस्सिया अहहामिस्सिया । असञ्ज्ञामो साणं जंते ! जासा अपज्जत्तिया कतिविहा पञ्चत्ता, गोयमा ! दुवालसविहा पञ्चत्ता, तंजहा—अमंतणी

उत्पन्नमिश्रिता विगतमिश्रिता उत्पन्नविगतमिश्रिता जीवमिश्रिताऽजीवमिश्रिता जीवाजीवमिश्रिताऽनन्तमिश्रिता प्रत्येकमिश्रिताऽहामिश्रिताऽहहामिश्रिता । असत्यामृषा जदन्त । जाषा अपर्याप्ता कतिविधा प्रज्ञप्ता ? गौतम ! द्वादशधा प्रज्ञप्ता तद्यथा—आमन्त्रस्याज्ञापनी याच

६१० मनुष्य मूषा । उत्पन्नविगतिमोक्षिया जीवमिस्सिया अजीवमिस्सिया । उत्पन्नविगतिमिस्सिया एवे मिस्सित उपनामूया ते भाषा जीव मिस्सितासंयने देवो महान् जीव राशिते ते हौज शखने देवो अहो महानयं सृतो जीवराशि । जीवाजीवमिस्सिया अणन्तमिस्सिया परित्तमिस्सिया । जीवाजीवमिश्रिता अनन्तमिस्सिता मूला पानदेवो प्रत्येकमिस्सिता प्रत्येकवनस्पति देखीने । अहामिस्सिया अहहामिस्सिया । अहमिस्सिया रात्रि पडोदिनजो अहहामिस्सिता रात्रिदिनमिस्सियाले । असच्चमांसाणं भंते भासा अपज्जत्तिया कतिविहाणं पं० गोयमा असत्या मृषाना हे भगवन् भाषा अपर्याप्ताना केतला

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

तिष्ठोद्गतः सूर्य इति, तथा दिवसस्य रात्रेर्वा एकादशोऽद्वाद्वा सामिश्रिता यथा सा अद्वाद्वामिश्रिता यथा प्रथमपौरुष्यामेव वर्त्तमानायां कश्चित्कं चनं त्वरयन् एवं वदति चल २ मध्याह्नीनूतं इति, असत्यामृषा द्वादशविधा तद्यथा-आमंतणी इत्यादि ॥ तत्र आमंतणी हेदेवदत्त ! इत्यादि एषाहि प्रागुक्तसत्यादिजाषात्रयलक्षणविकलत्वा न्न सत्या नापि मृषा नापि सत्यामृषा केवलं व्यवहारमात्रप्रवृत्तिहेतु रित्यसत्यामृषा एवं सर्वत्र जावना कार्या, अज्ञापनीकार्येषु परस्पर प्रवर्त्तनं यथेदं कुर्वन्ति, याचनी कस्यापि वस्तुविशेषस्य देहीति मार्गणं, पृच्छनी अविज्ञातस्य संदिग्धस्य कस्यचिदर्थस्य परिज्ञानाय तद्विदःपार्श्वं बोदना प्रज्ञापनी विनीतविनयस्य विनयजनस्योपदेशदानं यथा प्राणिषधान्विवृत्ता जयन्ति जवान्तरे प्राणिनो दीर्घायुष इत्यादि उक्तं-प्राणिषद्वाउनियन्ता हवन्तिदीहाउयाअरोगाय । एस्माईपन्नता पन्नवणीवीयरानेहि ॥ १ ॥ याचमानस्य प्रतिषेधवचनं प्रत्याख्यानी, इच्छानुलोमा नाम यथा कश्चि त्किंचित्कार्यमारभ्यमाण कंचन पृच्छति स प्राह करोतु जवान् समाप्येतदजिघ्रेत मिति' अ नजिग्रहा यत्र प्रतिनियतार्थानवधारणं यथा बहुषु कार्येष्ववस्थितेषु कश्चि त्कंचनं पृच्छति किमिदानीं करोमि सप्राह-यत्प्रतिजायते तत्कुर्वन्ति, अजिगृहीता प्रतिनियतार्थानवधारणं यथा इदमिदानीं कसंव्यमिदं ते नेति, संशयकरणी या एका वाक् अनेकार्था अजिघायितया परस्य संशयम्

आणमणी जायणीतहपुच्छणीयपन्नवणी । पञ्चस्काणीजासा जासाइच्छानुलोमाय ॥ १ ॥ अजिगृहियाजासा जासा अजिगृहंमित्रोधया संसयकरणीजासा वोगरुअवोगराचेव ॥ १ ॥ जीवाणं जंते ! किं जासगा अना

नीप्रच्छनीचप्रज्ञापनी । प्रत्याख्यानीजाषा जाषाइच्छानुलोमाय ॥ १ ॥ अनजिग्रहा च जाषा जाषाजिग्रहेचवोदुया । संशयकरणी जाषा व्या

भेदकक्षा हे गौतम । दुबालसविहा पं० तं० आमंतणी आणमणी जायणीतह पुच्छणीयपन्नवणी पञ्चस्काणी भासा भासा च्छानुलोमाय ७ । १२ भेदे कक्षा ते कहेके आमंतणी १ आनयमणी २ याचणी ३ प्रश्न भाषा ४ प्रज्ञापनी सिख्या ५ प्रत्याख्यानी ६ इच्छानुलोमा ७ । आणमिगृहिया भासा भासाच अमिगृहमिवाधया । अनमिगृहीता न अमिगृहीता न जाणिवी । संसयकरणी भासा वीडगा अवीडगाचेव २ जीवाणं भंते किं भासगा । संदेइकारणी १०

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

त्पादयति यथासैधवमानीयता मित्यत्र सैधवशब्दी लक्षणवस्त्रपुरुषवाजिषु, व्याकृता या प्रकटार्था अव्याकृता अतिगम्भीरशब्दार्था अव्यक्ताक्षरप्रयुक्ता वा अविज्ञावितार्थत्वात् शेषं सुगमं ॥ यावत्कण्ठं जंते । ज्ञासृजाया इत्यादि ॥ कति जदन्त ! ज्ञाषाजातानि ज्ञाषाप्रकाररूपाणि प्रज्ञपानि,

सगा ? गोयमा ! जीवा ज्ञासगावि अज्ञासगावि । से केणठेणं जंते ! एवं वुच्चइ—जीवा ज्ञासगावि अज्ञासगावि ? गोयमा ! जीवा दुविहा पञ्चत्ता, तंजहा—संसारसमावन्नगा य अज्ञासगावि । तत्थणं जेते अज्ञासगावि तेणं सिद्धा, सिद्धाणं अज्ञासगा । तत्थणं जेते संसारसमावन्नगा, ते दुविहा, पञ्चत्ता तंजहा—सेलेसिपडिवन्नगाय अज्ञासगावि । तत्थणं जेते सेलेसिपडिवन्नगा तेणं अज्ञासगा, त

कृताव्याकृता चैव ॥ २ ॥ जीवा जदन्त ! किं ज्ञाषका अज्ञाषकाः ? गौतम ! ज्ञाषका अप्यज्ञाषका अपि । अथ केनार्थेन भदन्त ! एवमुच्यते—जीवा ज्ञाषका अप्यज्ञाषका अपि ? गौतम ! जीवा द्विविधाः प्रज्ञप्तास्तद्यथा—संसारसमापन्नकाश्चा संसारसमापन्नकाश्च, तत्र ये संसारसमापन्नका स्ते सिद्धाः सिद्धा अज्ञाषकाः, तत्र ये संसारसमापन्नका स्ते द्विविधाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा—शैलेशिप्रतिपन्नकाश्चा शैलेशिप्रतिपन्नकाश्च, तत्र

व्योक्तता ११ अव्योक्तता १२ प्रयोगतार्था अतिभावनाार्था जीव हे भगवन् भाषका । गोयमा जीवाभासगावि अभासगावि । हे गौतम जीव भासा कपिण अभाषकपिण हे । सेकेणठुणं भंते ए० जीवाभासगावि अभासगावि । ते किसिस्सामो जीव भासक पिण अभासक पिण । गोयमा जीवादुविहा पं० तं० संसारसमावन्नगाय असंसारसमावन्नगाय । हे गौतम जीवदोयभेदे १ संसारोसमावन्नगा १ बोजा असंसारो समावन्नगा । तत्थणं जेते असंसारसमावन्नगा तेणं सिद्धासिद्धाणं अभासगा । जिहां ते असंसारोसमावन्नगा ते सिद्ध सिद्धाणे अभाषक । तत्थणं जेते संसारसमावन्नगा ते दुविहा पं० तं० सेलेसिपडिवन्नगा अज्ञासगावि । जिहां ते संसारोना दोय भेद कहैहे सेलेसिपडिवन्नगा १ जिहां अज्ञासगावि । तत्थणं जेते अज्ञासगावि तेणं अज्ञासगा, त

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ ५० ॥

॥ भाषा ॥

त्यणं जेते असेलेसीपणिवन्तगा ते दुविहा पसस्ता तंजहा—एगिंदियाय अणेगिंदियाय । तत्यणं जेते एगिंदिया तंणं अजासगा, तत्यणं जेते अणेगिंदिया ते दुविहा पसस्ता, तंजहा—पज्जत्तगाय अपज्जत्तगाय तत्यणं जेते अपज्जत्तगा तंणं अजासगा, तत्यणं जेते पज्जत्तगा तंणं जासगा से तेण्ठेणं ? गोयमा ! एवं वुसुड—जीवा जासगावि अजासगावि । नेरइयाणं जंतं ! किं जासगा अजासगा ? गोयमा ! नेरइया जासगावि अजासगावि ! से केण्ठेणं नेरइया जासगावि अजासगावि ? गोयमा ! नेरइया दुविहा पसस्ता,

ये अशैलिप्रतिपत्तका स्ते अजाषकाः, तत्र ये अशैलिप्रतिपत्तका स्ते द्विविधाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा—एकेन्द्रिया शानेकेन्द्रिया अ, तत्र ये एकेन्द्रिया स्ते अजाषकाः तत्र ये अनेकेन्द्रिया स्ते द्विविधाः प्रज्ञप्ताः, तद्यथा—पर्याप्तका अपर्याप्तकाश्च तत्र ये अपर्याप्तका स्ते अजाषका स्तत्र ये पर्याप्तका स्ते जाषका स्तत्तेनार्थेन गौतम । एवमुच्यते—जीवा भाषका अप्यजाषका अपि । नेरयिका जदन्त ! किं जाषका अभाषकाः ? गौतम ! जाषका अप्यजाषका अपि । अथ केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते—नेरयिका जाषका अप्यजाषका अपि ? गौतम ! नेरयिका द्विविधाः प्रज्ञप्ता स्त

हां जे एकेन्द्रिय अभासक कहिं कै । तत्यणं जेते अणेगिंदिया ते दुविहा पं । तिहां अनेकेन्द्रिय तेहनार भेद कइया । तं पज्जत्तगाय अपज्जत्तगाय । ते कहिं कै पर्याप्ता अपर्याप्ता । तत्यणं जेते अपज्जत्तगा तंणं अजासगा । तिहां जे अपर्याप्ता तेह अभासक कहिं कै । तत्यणं जेते पज्जत्तगा तंणं भासगा । तिहां जे पर्याप्ता ते भासक कहिये । सेतेण्ठणं गोयमा ए० जीवाभासगावि अभासगावि । तेमाटे इम गौतम जीवभासक अभासकपिण । नेरइयाणं पुच्छ । गोयमा भासगावि अभासगावि । नारकौना दांय भेद गौतम भासकपिण अभासकपिण । सेके० गोयमा नेरइया दुविहा पं तं पज्जत्तगाय अपज्जत्तगाय । ते इम हे गौतम नारकौना दीयभेद पर्याप्ता अपर्याप्ता । तत्यणं जेते अपज्जत्तगा तंणं अजासगा । तिहां जे अपर्याप्ताने अभाषकै । तत्यणं जेते पज्जत्तगा तंणं भासगा सेते० गोयमा ए० नेरइया भासगावि अभासगावि । तिहां जे पर्याप्ता ते भाषक कहिये ते इम हे गौतम नारकौने भाषकपिण अभा

॥ प्रज्ञ ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

इदं प्रागुक्तायामपि ज्योष्यपातसूत्रान्तरसम्बन्धनार्थं यान्येव सूत्रान्तराणि दर्शयति-जीवाश्च जने ! किं सच्चं जासं जासंति इत्यादि ॥ सुगमं नवरं

तं जहा-पञ्चतगाय अपञ्चतगाय । तस्यणं जेते अपञ्चतगा तेणं अजासगा, तस्यणं जेते पञ्चतगा तेणं जासगा, स तेणठेणं ? गोयमा ! एवं बुद्ध-नेरइया जासगावि अजासगावि । एवं एगिदियवज्जाणं नि रंतरं जाणियव्वं । कतिणं जने ! जासज्जाया पससा, गोयमा ! चत्वारि जासज्जाया पससा, तं जहा-सच्च मेणं जासज्जात वितियं मोसं तइयं सच्चामोसं चउत्थं असच्चामोसं । जीवाणं जने ! किं सच्चं जासं जासं ति मोसं जासं जासंति सच्च मोसं जासं जासति असच्चामोसं जासं जासंति ? गोयमा ! जीवा सच्चपि जा

दथा-पर्याप्तकाश्चा पर्याप्तकाश्च । तत्र ये उपर्याप्तका स्ते उज्जकाः । तत्र ये पर्याप्तका स्ते जायकास्तत्तेनार्थेन गौतम ! एवमुच्यते-नैरयिका जायका अप्यजायका अपि । एवमेकेन्द्रियवर्जं निरन्तरं जयितव्यम् । कियन्ति जदन्त ! जायाजातानि प्रज्ञप्तानि ? गौतम ! चत्वारि जायाजा तानि प्रज्ञप्तानि तदथा-सत्यमेकं जयाजातं द्वितीयं मृषा तृतीयं सत्यामृषाजातं चतुर्थं असत्यामृषाजातं । जीवा जदन्त ! किं सत्यां जाया जायन्ति मिथ्याजाया जायन्ति किं सत्यामृषा जाया जायन्ति किं असत्यामृषाजाया जायन्ति ? गौतम ! जीवाः सत्यामपि भाषां जायन्ति

यकपिण । एवं एगिदियवज्जं निरन्तरं भाषियव्वं । दस एकेन्द्रियवर्जिने सचले कहिवा । कतिणं भन्ते भासज्जाया प० गोयमा चत्वारिभासज्जाया । केतवो हे भगवन् भासज्जाति हे गौतम ४ भाषानोजाति । तं सच्चमेकभासज्जं या वितियं मोसं तत्तियं सच्च मोसं चउत्थं असच्च मोसं । सत्येणं भाषानोजा ति दूजो सृषानोजानि तीजो सत्यामृषाजाति चउत्थो असत्यामृषाजाति । जीवाणं भन्ते किं सच्चभासंजासंति मोसंभासंजासंति सच्चमोसं भासंजासंति असच्चमोसंभासंति । जीव हे भगवन् स्वं सत्याभाषाभाषे मृषाभाषे सत्यामृषाभाषे असत्यामृषाभाषे । गोयमा जीवासच्चपिभासंति मोसपि भा० सच्चमोसपिभा० असच्चमोसपिभा० । हे गौतम जीवसत्य भाषापिण भाषे मृषापिण भाषे सत्यामृषापिण भाषे असत्य मृषापिण भाषे । नैरइयाणं भन्ते

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

द्वित्रिचतुरिन्द्रियेषु सत्यादिजाषात्रः प्रतिषेध स्तेषां सम्यक्परिज्ञानं परिवञ्चनाद्यजितापासम्भवात्, तिर्यक्पञ्चेन्द्रिया अपि न सम्यक् यथावस्थि

सं ज्ञासन्ति जाव असञ्ज्ञामोसं पि ज्ञासं ज्ञासन्ति । नेरड्याणं जने ! किं सञ्च ज्ञासं ज्ञासन्ति जाव किं असञ्ज्ञा मोसं ज्ञासं ज्ञासन्ति ? गोयमा ! नेरड्या सञ्चं पि ज्ञासं ज्ञासन्ति जाव असञ्ज्ञामोसं पि ज्ञासं ज्ञासन्ति एवं अ सुरकुमारा जाव थणियकुमारा । बेड्दिय तेड्दिय चउरिंदियाय नोसञ्चं नोमोस नोसञ्ज्ञामोस ज्ञासं ज्ञासन्ति, असञ्ज्ञामोसं ज्ञासं ज्ञासन्ति । पच्चिंदियतिरिक्कजोणियाणं जने ! किं सञ्च ज्ञासं ज्ञासन्ति जाव किं असञ्ज्ञामोसं ज्ञासं ज्ञासन्ति ? गोयमा ! पच्चिंदियतिरिक्कजोणिया नोसञ्चं ज्ञासं ज्ञासन्ति नोमोसं ज्ञासं ज्ञासन्ति नोसञ्ज्ञा

यावदसत्यामृषामपि ज्ञाषां ज्ञापन्ति, नेरयिका जदन्त । किं सत्यां ज्ञाषां ज्ञापन्ति यावत्किमसत्यामृषां ज्ञाषां ज्ञापन्ति ? गौतम ! नेर यिकाः सत्यामपिभाषां ज्ञापन्ति यावदसत्यामृषामपि ज्ञाषां ज्ञापन्ते, सबमसुरकुमारा यावत्स्तनितकुमाराः । द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रि याश्च नो सत्यां नो मृषां नो सत्यामृषां ज्ञाषां ज्ञापन्ते असत्यामृषां ज्ञाषां ज्ञापन्ते । पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिका जदन्त ! किं सत्यां ज्ञाषां ज्ञाप न्ते यावत्किमसत्यामृषां ज्ञाषां ज्ञापन्ते ? गौतम ! पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिका नो सत्यां ज्ञाषां ज्ञापन्ते नोमृषां ज्ञाषां ज्ञापन्ते नो सत्यामृषां ज्ञा

किं सञ्च ज्ञासं भासति जाव किं असञ्ज्ञामोसं भासं २ ति । नारको हे भगवन् सत्यभाषा बीलै जालगे कांसत्यभाषा बीलै कि । गोयमा नेरड्या सञ्चं पि भासं २ ति जाव असञ्ज्ञामोसं प भासं २ ति । हे गौतम नारको सत्यभाषापिण बीलै जालगे असत्यामृषा पिण बीलै । एवं असुरजावथणियकुमार बे ड्दिय तेड्दियचउरिंदियाय नो सञ्च नो मोसं नो सञ्ज्ञामोस भासं २ ति असञ्ज्ञामोसभासं २ ति । इम असुरकुमारपिण जालगे स्तनितकुमार बेड्दियतेड्दियचउरिंदिय सत्यभाषा न भाषे मृषा न बीलै सत्यामृषा न भाषे असत्यामृषा चौथाभाषा बीलै । पच्चिंदियतिरिक्कजोणियाणं भंति किं सञ्च जाव किं असञ्ज्ञामोसं भासं २ ति । पच्चिंदिय तिर्यक् सत्यभाषाभाषे हे भगवन् कांसत्य जालगे असत्यामृषा भाषाभाषे । गोयमा पच्चिंदियतिरिक्कजोणिया नो सञ्चं भासं २ ति नोमो

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ. ॥

॥ भाषा ॥

तदस्तु प्रदिपादनाग्निप्रायेण जायन्ते नापि परविप्रतारकबुद्ध्या किंतु यदा जायन्ते तदा कुपिताश्चपि परं मारयितुकामा अप्येवमेष जायन्ते ततस्ते
यामपि जाया असत्यामृषा किं सर्वेषामपि तेषां असत्यामृषा नेत्याह-ननत्येत्यादि ॥ सत्यादिकां जायां न जायन्त शिष्यादेरन्यत्र शिष्यापूर्वकं पु
नः शुक्रसारिकादयः संस्कारविशेषास्तथा कुनश्चित्तयाविषयगोपशमविशेषा जातिसरूपं विशिष्टव्यवहारकोशलरूपां वा लब्धिं प्रतीत्य सत्या
दिकां चतुर्विधमपि जायां जायन्ते शेषं सुगमं, सम्प्रति जायाद्रव्यग्रहणादिविषयः संशयापनोदायमाह-जंवेण जत ! जाइं दवाइं जासत्ताए गि

॥ टीका ॥

मोसं जासं जासन्ति एगं असत्तामोसं जासं जासन्ति णणत्थ सिखापण्णं उत्तरगुणलहिंवा पण्णं सत्तापि जासं
जासन्ति मोसपि जासं जासन्ति सत्तामोसपि जासं जासन्ति असत्तामोसपि जासं जासन्ति । मणुस्सा जाव
वेमाणिया । एते जहा जीवा तहा जाणियत्ता । जीवेणं जन्ते ! जाइं दवाइं जासत्ताए गिरहति ताइं किं
ठियाइं गेरहइं अठियाइं गिरहइं ? गोयमा ! ठियाइं गिरहइं ना अठियाइं गिरहइं । जाइं जन्ते ! ठि

॥ मूल ॥

यां जायन्ते एकामसत्यामृषां जायां जायन्ते नान्यत्र शिष्यापूर्वकमुत्तरगुणलब्धिं वा प्रतीत्य सत्यामपि जायां जायन्ते मृषामपि जायां जायन्ते
सत्यामृषामपि जायां जायन्ते असत्यामृषामपि जायां जायन्ते । मनुष्या यावद्वैमानिका यते यथा जीवास्तथा जणितव्याः । जीवो जदन्त !
यानि द्रव्याणि जायात्वेन गृह्णाति तानि किं स्थितान्यस्थितानि गृह्णाति ? गौतम ! स्थितानि नो अस्थितानि गृह्णाति । यानि जदन्त !

॥ अ० ॥

मंभा० ना सत्तामोस भा० एवं असत्तामोसं भासन्ति । गौतमं पचेद्वियतिर्यच योनिया सत्याभाषा नबोलै नहो मृषाभाषे नहो सत्यामृषापिण भाषे
म असत्यामृषाभाषे । तत्थणं सिखापण्णउत्तरगुणलहिंवा पण्णं सत्तापि भासन्ति हे गोयमा । तिहां पिण कोइ तिर्यच शुक्रसारिकादि संस्का
रविशेष मौखाये शकां ४ प्रकारे भाषाभाषे पूर्वक तथा विषयगोपशमिकरो जातिसरणे विशिष्ट व्यवहारकोशलपणै करौ पूर्वभवशिष्यत सत्याभाषा
भाषे मृषाभाषा पिण भाषे । मणुस्सा जाव वेमाणिया एते जहा तहा भा० । मनुष्य जालगे वैमानिकतालगे ४ भाषा कहवो ए सर्वजवना बोधना था

॥ भाषा ॥

रहइ इत्यादि ॥ सुगमं नवरं ॥ ठियाइं ॥ स्थितानि २ न गमनक्रियावंति द्रव्यतश्चिंतायामनन्तप्रदेशिका इति । अनन्तपरमात्मात्मकानि नैकपरमात्मात्मकानि तेषां स्वभावत एव जीवानां ग्रहणायोग्यत्वात् । क्षेत्रचिन्तायामसङ्कृतप्रदेशावगाढानि एकप्रदेशावगाढानां तथास्वभावतया यइ

याइं गिरहइ ताइं किं दख्खुं गिरहइ खेत्तुं गिरहइ कालुं गिरहइ जावुं गिरहइ ? गोयमा ! दख्खुं वि गिरहइ खेत्तुंवि गिरहइ कालुंवि गिरहइ जावुत्तुं गिरहइ । जाइं दख्खुं गिरहइ ताइं किं एगप देसियाइं गिरहइ दुपदेसियाइं गिरहइ जाव अणंतपदेसियाइं गिरहइ ? गोयमा ! नो एगपदेसियाइं गिरहइ जाव नो असखेज्जपदेसियाइं गिरहइ अणंतपदेसियाइं गिरहइ । जाइं खेत्तुं गिरहइ ताइं किं एग

स्थितानि गृह्णाति तानि किं द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो जावतो गृह्णाति ? गौतम ! द्रव्यतोपि क्षेत्रतोपि कालतोपि जावतोपि गृह्णाति । यागि द्रव्यतो गृह्णाति तानि किमेकप्रदेशिकानि गृह्णाति द्विप्रदेशिकानि गृह्णाति यावदनन्तप्रदेशिकानि ? गौतम ! नो एकप्रदेशिकानि यावन्तो असंख्येयप्रदेशिकानि अनन्तप्रदेशिकानि गृह्णाति । यागि क्षेत्रतो गृह्णाति तानि किमेकप्रदेशावगाढानि गृह्णाति द्विप्रदेशावगाढानि गृह्णाति यावदसंख्येयप्रदेशावगाढानि गृह्णाति ? गौतम ! नो एकप्रदेशावगाढानि गृह्णाति यावन्तसंख्येयप्रदेशावगाढानि असंख्येयप्रदेशावगाढानि गृह्णाति ।

हावाजोरे जिम कहिवा । जोवेन भंते जार'दब्बाइ' भासित्ताण गिरहति ताइकं ठियाइ गिरहति अठियाइ गिरहति । हिंवे भाषा द्रव्ययैके जोगइ भगवन् जे द्रव्यभाषा भाषणना यइके ते सुं रद्ध्यथकांथिरद्रव्ययैके स्थितानिगमन क्रियावंके के याधरद्रव्ययैके । गोयमा ठियाइं गिरहति ताइ याइं गिरहति जइ भते ठियाइ गिरहति ताइकि दख्खुं गिरहति खेत्तुं गिरहति कालुं गि० भावतो गि० । हे गौतम थिरद्रव्ययैके पिण अथिरद्रव्य नयइं जे हे भगवन् थिरद्रव्ययै तो ते द्रव्ययै यहे क्षेत्रयै कालयै भावयै । गोयमा द्रव्ययै गि० क्षेत्रयै गि० कालयै गि० भावयै गि० जइद्रव्ययै गि० तइकिं एगपदेसियाइं गिरहति दुपदेसियाइं जाव अणंतपदेसियाइं गिरहति । हे गौतम द्रव्ययैके क्षेत्रयैके कालयैके भाव

॥ टीका ।

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

यायोग्यत्वात्, कालतश्चिन्तायामेकसमयस्थितिकान्यपि यावदसंख्येयसमयस्थितिकान्यपि गृह्णाति पुद्गलानामसंख्येयमपि कालं यावद्व्यवसायसंन

पदेसोगाढाडं गिरहड दुपदेसोगाढाडं गिरहड जाव असंखेज्ज० ? गोयमा ! नो एगपदेसोगाढाडं गिरहड
असंखेज्जपदेसोगाढाडं गिरहड । जाडं कालतु गिरहड ताडं किं एगसमयठियाडं गिरहड दुसमयठियाडं
गिरहड जाव असंखेज्जसमयठियाडं गिरहड ? गोयमा ! एगसमयठितीयाडं गिरहड दुसमयठितीया
डं गिरहड जाव असंखेज्जसमयठितीयाडं गिरहड । जाडं जावतु गिरहड ताडं किं वन्तमंताडं गिरहड

ल्लाति । यानि कालतो गृह्णाति तानि किमेकसमयस्थितिकानि द्विसमयस्थितिकानि यावदसंख्येयसमयस्थितिकानि गृह्णाति ? गौतम ! एक
समयस्थितिकान्यपि द्विसमयस्थितिकान्यपि यावदसंख्येयसमयस्थितिकान्यपि गृह्णाति । यानि जावता गृह्णाति तानि किं वर्णमन्तीनि गन्धम
न्तीनि रसमन्तीनि स्पर्शमन्तीनि गृह्णाति ? गौतम । वर्णमन्तीनि यावत्स्पर्शमन्ती गृह्णाति । यानि जावता वर्णमन्तीनि गृह्णाति तानि किमे

थोग्रहे जे द्रव्यथोग्रहेतो १ प्रदेशो द्रव्य ग्रहे कि दोयप्रदेशो जालगे अनन्तप्रदेशो द्रव्यग्रहे । गायमा नो एगपदेसियाडं गिरहति जाव नो असंखिज्जप०
अणंतपदेसियाडं गि० । हे गौतम एकप्रदयना द्रव्यग्रहे नही जालगे संख्याता असंख्याताप्रदेशपिण नग्रहे केवल अनन्तप्रदेशोनेग्रहे । जइखित्तथोगि० त
इकिं एगपएसोमाडाडं गि० दुपएसोमाडाडं । जे लेवथोग्रहे तो खुं एकप्रदेशावगाठने दोयप्रदेशावगाठने । जाव असंखिज्जपएसोमाडाडं गि० गायमा
नो एगपएसोमाडाडं गिरहति । जालगे असंख्यातप्रदेशावगाठग्रहे हे गौतम नही १ प्रदेशावगाठग्रहे । जाव नो सखिज्जप० असंखिज्जपएसोमाडाडं
गिरहति जइकालतो गि० । जालगे संख्यातप्रदेशावगाठपिण नग्रहे असंख्यातप्रदेशावगाठग्रहे जो कालथोग्रहे । तइकिं एगसमयठितीयाडं गि० दुसमय
ठितीयाडं गि० जाव असंखिज्जसमयठितीयाडं गि० । नो एकसमयनो स्थितिन गृहेकि दोय समयस्थिति जालगे असंख्यातसमयनो स्थितिनाग्रहे । गो
यमा एगसमयठितीयाडं गि० दुसमयठितीयाडं पिमि० जाव असंखिज्जसमयठितीयाडं गि० । हे गौतम एकसमयनो स्थितिनाग्रहे दोसमयेग्रहे कि

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

वात्, तथाचोक्तं-व्याख्याप्रज्ञप्तौ-सेजनिरैकपुद्गलावस्थानचिंतायां-अनन्तपरमिणस्य संधे केविकालं सेय ? गोयमा । जहन्नेयं एकं समयं उक्तीसेयं आवलिषाय असंख्यज्जज्ञागं, निरेय जहन्नेयं एकं समयं उक्तीसेयं असंख्यं कालं मिति ,, तेषां च गृहीतानां ग्रहणानन्तरसमये अवश्यं निसर्गा इति स्वभावे स्थानान्तरसमये ग्रहणं प्रतिपत्तव्यं अन्येतु व्याचक्षते एकसमयस्थितिकान्यपीति आदिज्ञायापरिणामापेक्षया दृष्टव्यं, विचित्रोहि पुद्गलानां परिणामः तत एकप्रयत्नगृहीतमुक्ताअपि ते कंचिदेकं समयं ज्ञायात्वेनावतिष्ठते केचित् द्वीसमयौ याव त्कंचिदसंख्येयानपि समयानिति ॥ तथा गृहणद्वयाइं इति ॥ गृह्यन्ते इति ग्रहणानिरचितानि द्रव्याणि च ग्रहणद्रव्याणि किमुक्तं जवति यानि ग्रहणयोग्यानि द्रव्याणि तानि कानिचित् वर्णपरिणामेन एकैव वर्णनोपेतानि कानिचित् द्वाभ्यां कानिचि त्रिभिः कानिचि चतुर्भिः कानिचि तपञ्चभिः यदा पुनरेकप्रयत्नगृहीतानामपि द्र

गंधमंताइं गिरहइ रसमंताइं गिरहइ फासमंताइं गिरहइ ? गोयमा ! वन्तमंताइं गिरहइ जाव फासमं ताइं गिरहइ जाइं जावतु वन्तमंताइं गिरहइ याइं किं एगवन्ताइं गिरहइ जाव पंचवन्ताइं गिरहइ ? गो

कवर्णानि गृह्णाति यावत्पञ्चवर्णानि गृह्णाति ? गौतम । ग्रहणद्रव्याणि प्रतीत्य एकवर्णान्यपि यावत्पञ्चवर्णान्यपि गृह्णाति । सर्वग्रहण प्रतीत्य

इमं जालगै असंख्यातसमयनो स्थितिनापिण गृहै पुद्गलनो रडिवा असंख्यातकालहृवे ते जयिरेज पुद्गलावस्थानचिंतायां अनन्तपरमिणस्य संधे केविकाल ए गो जलतो एकसमय उक्तीसेयं आवलिषाय असंख्यज्जभागरिण जहन्नेयं एकसमय उक्तीसेयं असंख्यज्जकालमिति एव मुक्तं प्रज्ञप्तौ । जइ भावतो गि० तइकिं वसमंताइं गि० गंधमंताइं गि० रसमंताइं गि० फासमंताइं गि० । जा भावथी भाषानागृहै तो वर्णनागृहै कि गन्धनागृहै रसना द्रव्यकि स्पर्शना द्रव्य । गोयमा वसमंताइं पि गि० जाव फासमंताइं पि गि० जइ भावतो वसमंताइं गि० । हे गौतम वर्णनाद्रव्यगृहै जालगै स्पर्शनाद्रव्यपिणगृहै जा भावथी वर्णदिना गृहै । तइकिं एगवन्ताइं गि० जाव एवं सखवन्ताइं गि० । ती एगवर्णनागृहै जालगै इम सर्ववर्णना द्रव्यगृहै । गोयमा गृहणद्वयाइं पडुच एग वन्ताइं पि गि० जाव पंचवन्ताइं पि गि० । हे गौतम ग्रहणयोग्यद्रव्यादिदेइने १ वर्णना पिणगृहै जाव ५ वर्णनापिण । सखग्रहणं पडुच नियमं पंचवन्ताइं

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

यमा ! गृहणद्व्याङ् पटुञ्च एगवन्ताङ्पि गिरहइ जाव पंचवन्ताङ्पि गिरहइ सत्त्वगहणं पटुञ्च नियमा पंच
वन्ताङ् गिरहइ तजहा—कालाङ् नीलाङ् लोहियाङ् हालिदाङ् सुक्लिदाङ् । जाङ् वन्तन कालाङ् गिरहइ ताङ्
किं एगगुणकालाङ् गिरहइ जाव अणंतगुणकालाङ् गिरहइ ? गोयमा ! एगगुणकालाङ्पि गिरहइ जाव अणं
तगुणकालाङ्पि गिरहइ । एवं जाव सुक्लिदाङ्पि । जाङ् जावतु गंधमंताङ् गिरहइ ताङ् किं एकगंधाङ् गि
रहइ दुगंधाङ् गिरहइ, गृहणद्व्याङ् पटुञ्च एगगंधाङ्पि गिरहइ दुगंधाङ्पि गिरहइ, सत्त्वगहणं पटुञ्च नि

नियमात्पञ्चवर्णानि गृह्णाति तद्यथा—रुपानि नीलानि लोहितानि हरिद्राणि शुक्लानि । यानि वर्णतो कालानि गृह्णाति तानि किमेकगुण
कालानि यावदनन्तगुणकालान्यपि गृह्णाति ? गौतम । एकगुणकालान्यपि यावदनन्तगुणकालान्यपि गृह्णाति । यथं यावच्छुक्लान्यपि । यानि
जावतो गन्धमन्तीति तानि किमेकगन्धीनि द्विगन्धीनि गृह्णाति ? गृहणद्व्याणि प्रतीत्येकगन्धीन्यपि द्विगन्धीन्यपि गृह्णाति, सत्त्वग्रहणं प्रतीत्य
नियमा द्विगन्धीनि । यानि गन्धतः सुरजिगन्धीनि गृह्णाति तानि किमेकगुणसुरजिगन्धीनि यावदनन्तगुणसुरजिगन्धीनि गृह्णाति ? गौतम ।

गि० । सर्वमनुदायना गृहणाश्च निश्चे पांचेद्रव्यगृहे । तं कालाङ् नीलाङ् हालिदाङ् लोहियाङ् सुक्लिदाङ् जइवन्तन कालाङ् गि० । ते कहैकै काला नो
ला पौला राता धवला ५ गृहे जे वर्णथो कालाद्रव्यगृहे । ताङ् किं एगगुणकालाङ् गि० जाव अणंतगुणकालाङ् गि० । तो १ गुणकालना पटुलगृहे कि
जालगे गुणकालना अनन्तगृहे । गोयमा एगगुणकालाङ् गि० जाव अणंतगुणकालाङ्पि गि० । हे गौतम १ गुणकालापटुलगृहे यावत् जालगे अनन्त
गुणकालना पिणगृहे । एवं जाव सुक्लिदाङ्पि जाङ् भावतो गंधमंताङ् गि० ताङ् किं एगगंधाङ् गि० दुगंधाङ् गि० । इम जालगे धवलावर्णना कहवा जी
भावथो गंधना पटुलले तो एकगंधना पिणले वेगंधपिणल । गोयमा गृहणद्व्याङ् पटुञ्च एगगंधाङ्पि गि० दुगंधाङ्पि गि० । हे गौतम जे गृहणयोस्य
द्रव्यतेहना पटुल एकगंधना पिणले वेगंधपिणल । सत्त्वग्रहणं पटुञ्च नियमा दुगंधाङ् गि० जइवन्तन सुभिगंधाङ् गि० तइकिं एगगुणसुभिगंधाङ्

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

व्याणां सर्वेषामपि समुदायो विवक्ष्यते तदा नियमात्पञ्चवर्णानि गृह्णाति, एवं गन्धरसेष्वपि जावनीयं स्पर्शनचिन्तायामेकस्पर्शप्रतिषेध एकस्या

यमा दुग्ंधाडं । जाडं गंधनं सुस्त्रिगंधाडं गिरहड ताडं किं एगगुणसुस्त्रिगंधाडं गिरहड, जाव अणंतगुणसुस्त्रि
गंधाडं गिरहड ? गोयमा ! एगगुणसुस्त्रिगंधाडंपि जाव अणंतगुणसुस्त्रिगंधाडंपि गिरहड एवं दुस्त्रिगंधाडं
पि गिरहड । जाडं जावनं रसमंताडं गिरहड, ताडं किं एगरसाडं गिरहड जाव कि पंचरनाडं गिरहड ?
गोयमा ! गहणद्व्याडं पडुच्च एगरसाडंपि गिरहड जाव पंचरसाडंपि गिरहड, सन्नगहणं पडुच्च नियमा
पंचरसाडं गिरहड । जाडं रसनं तित्तरसाडं गिरहड ताडं किं एगगुणतित्तरसाडं गिरहड जाव अणंतगुण

एकगुणसुरजिगन्धीन्यपि यावदनन्तगुणसुरजिगन्धीन्यपि । एव दुरजिगन्धीन्यपि । यानि जावतो रसमन्तीनि गृह्णाति तानि किमकरसानि या
वर्तिकं पञ्चरसानि गृह्णाति ? गौतम ! ग्रहणद्व्याणि प्रतीत्यैकरसान्यपि यावत्पञ्चरसान्यपि गृह्णाति, सर्वग्रहणं प्रतीत्य नियमात्पञ्चरसानि
गृह्णाति । यानि रसतस्तिक्तरसमन्तीनि गृह्णाति तानि किमेकगुणतित्तरसानि यावदनन्तगुणतित्तरसानि गृह्णाति ? गौतम ! एकगुणतित्तरसान्यपि

गि० । सर्वसमुदायले तिवारे जा गंधनामगंधना पडलयेतो १ मगंधपिणयहे । जाव अणंतगुणसुस्त्रिगंधाडं गि० गोयमा एगगुणसुस्त्रिगंधाडं प गि०
जांलगे अनन्तगुणसुस्त्रिगंधाडं गि० गोतम १ गुणसुस्त्रिगंधाडं गि० जाव अणंतगुणसुस्त्रिगंधाडंपि गि० एवं दुस्त्रिगंधाडंपि गि० । जांलगे अनन्तगुणपिण
यहे इम दुग्ंधपिणयहे । जइभावतो रसमंताडं गि० तइकिं एगरसाडं गि० जाव किं पंचरसाडं गि० । जा भावयो रसना पडलले तो एकरसनाले
कि जांलगे ५ रसनाले । गोयमा गहणद्व्याडं पडुच्च एगरसाडंपि गि० जाव पंचरसाडंपि गि० सन्नगहणं पडुच्च नियमा पंचरसाडं गि० । हे गौत
म ग्रहणद्वीयपडललाथो १ रसनाले जांलगे ५ नापिण यहे अने सर्वपडललाथो ५ रसपिणले । जइरमतो तित्तरसाडं गि० तइकिं एगगुणतित्तरसाडं
गि० जाव अणंतगुणतित्तरसाडं गि० । जो सथो तित्तरसना पडलले १ गुणतित्तरसनाले कि जांलगे अनन्तगुण तित्तरना ले । गोयमा एगगुणतित्तरसाडं

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

पि परमाणोरवश्यं स्पर्शद्वयजायात्' तथाचोक्तं-कारणमेवतदंत्यं सूक्ष्मोनित्यश्चजवतिपरमाणुः । एकरसगन्धवर्णो द्विस्पर्शः कार्यलिङ्गश्च ॥१॥ द्विस्पर्शानि मृदुशीतानि मृदूष्णानीत्यादि ॥ जाव चउफासा इति ॥ यावच्छृङ्खरणा त्रिस्पर्शपरिग्रहः, ततः त्रिस्पर्शान्येवं कानिचिद्द्रव्याणि किल सृ

तित्वाइं गिरहइ ? गोयमा ! एगगुणतित्वाइंपि गिरहइ जाव अणंतगुणतित्वाइंपि गिरहइ एवं जाव मऊ रो रसो । जाइं जावउ फासमंताइं गिरहइ ताइं किं एगफासमंताइं गिरहइ जाव अछफासमंताइं गिरहइ ? गोयमा ! गहणदब्बाइं पढुच्च णोएगफासाइं गिरहइ दुफासाइं गिरहइ जाव चउफासाइं गिरहइ नो पंच फासाइं गिरहइ, जाव नो अछफासाइंपि गिरहइ । सब्बगहणं पढुच्च नियमा चउफासाइं गिरहइ तंजहा— सीयफासाइं गिरहइ उसिणफासाइं गिरहइ णिछफासाइं गिरहइ लुक्कफासाइं गिरहइ । जाइं फासउ सीताइं

यावदनन्तगुणतित्कान्यपि गृह्णाति, एवं यावन्मधुरो रसः । यानि जावतः स्पर्शमन्तीनि गृह्णाति तानि किं एकस्पर्शाणि यावदष्टस्पर्शमन्तीति गृह्णाति ? गोतम ! यद्गणद्रव्याणि प्रतीत्य नैवेकस्पर्शाणि द्विस्पर्शाणि यावच्चतुःस्पर्शाणि गृह्णाति नोपञ्चस्पर्शाणि गृह्णाति यावन्ना अष्टस्पर्शा ण्यपि गृह्णाति । सर्वग्रहणं प्रतीत्य नियमाच्चतुःस्पर्शाणि गृह्णाति तद्यथा-धीतस्पर्शाणि उष्णस्पर्शाणि त्रिगन्धस्पर्शाणि रूक्षस्पर्शाणि गृह्णाति ।

पि गि० जाव अणंतगुणतित्वाइंपि गि० । हे गोतम १ गुणतित्तरसना पुद्गलले जहां अनन्तलगे पिण ले । एवं जाव मधुररसीता० जाबिभावती फासमं ताइं गि० तइकिं ए० फ साइं गि० जाव अछफासाइं गि० । इम मधुरसताइं कहि जी भावथो स्पर्शना पुद्गलले तो १ स्पर्शना पुद्गलले जालगे ८ स्पर्शनाले । गोयमा गहणदब्बाइं पढुच्च णो एगफासाइं तं सीतफासाइं गि० उसिणफासाइं गि० । हे गोतम यद्गणद्रव्यायां निखेस्पर्शना पुद्गलनेयहे तेशीत स्पर्शनेले उष्णस्पर्शनेले । निद्धफासाइं गि० लुक्कफासाइं गि० जइफासतोसीताइं गि० । सिद्धस्पर्शनेल लूजस्पर्शनेल जी स्पर्शथो शीतस्पर्शले । तइकिं एग ग सीताइं गि० जाव अणंतगुणसीताइं गि० । तो १ गुणशीतनेले कि जालगे अनन्तगुणशीतनेले । गोयमा एगगुणसीताइंपि गि० जाव अणंतगुणसी

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाष ॥

दुशीतस्पर्शानि कानिचित् मृदुस्निग्धस्पर्शानि तत्र मृदुस्पर्शां मृदुस्पर्शं पञ्चान्तर्भूत इत्येकस्पर्शः शीतस्निग्धरूपौ तु द्वावन्यौ स्पर्शादिति समुदायमधिकृत्य त्रिस्पर्शानि एवं स्पर्शान्तरयोगेऽपि त्रिस्पर्शानि जावनीयानि कानिचि चतुःस्पर्शानि तत्र चतुःस्पर्शेषु मृदुलघुरूपौ द्विस्पर्शाववस्थितौ सूक्ष्मस्कन्धेषु तयो रवश्यं जावात्, अन्यौतु द्वौ स्पर्शां स्निग्धोष्णौ स्निग्धशीतौ रूक्षोष्णौ रूक्षशीतौ सर्वसमुदायमपेक्ष्य नियमा हानि चतुःस्पर्शानि गृह्णाति, तत्र यौ द्वौ मृदुलघुरूपौ स्पर्शाववस्थितौ ताववस्थितत्वादेव व्यञ्जिचारजावा न्न गच्छते यत्त्वन्म स्निग्धादयश्चत्वारस्ते किल वैकल्पिका इति तानधिकृत्य सूत्रमाह-तज्जहा-सीयफासाइं गेशहड इत्यादि ॥ सुगमं यावत् ॥ जाइं भते । अणंतगुणलुक्खाइं गेशहड ॥ इह किल चरमं सूत्रमनं तरमिदमुक्तं- अणंतगुणलुक्खाइं प गेशहड ॥ ततः सूत्रसम्बन्धवशादिदमुक्तं-जाइं भते । अणंतगुणलुक्खाइं गिशहड इति ॥ यावता ॥ जाइं भते । एगगुणकालवन्नाइं इत्याद्यापि ॥ द्रष्टव्यम् ॥ ताइं भते । किं पुठाइं इत्यादि ॥ तानि जदन्त ! किं स्पृष्टान्यात्मप्रदेशसंस्पृष्टानि गृह्णाति उताऽस्पृ

गिशहड ताइं किं एगगुणसीयाइं गिशहड जाव अणंतगुणसीयाइं गिशहड ? गोयमा ! एगगुणसीयाइं पि गिशहड जाव अणंतगुणसीयाइं पि गिशहड, एवं उसिणगिहलुक्खाइं जाव अणंतगुणाइं पि गिशहड । जाइं भते ! जाव अणंतगुणलुक्खाइं गिशहड ताइं किं पुठाइं गिशहड अपुठाइं गिशहड ? गोयमा ! पुठाइं गि

यानि स्पर्शतः शीतानि गृह्णाति तानि किमेकगुणशीतानि यावदनन्तगुणशीतानि गृह्णाति ? गौतम । एकगुणशीतान्यपि यावदनन्तगुणशीतान्यपि गृह्णाति, एवमुष्णस्निग्धरूक्षानि यावदनन्तगुणान्यपि गृह्णाति । यानि जदन्त ! यावदनन्तगुणरूक्षानि गृह्णाति तानि किं स्पृष्टानि अ

ताइं पि गि० । हे गौतम १ गुणशीतनेल जाल्ले अनन्तगुणशीतताइं ले । एवं जाव अणंतगुणलुक्खाइं पि गि० तदाकिं पुठाइं गि० नी अपुठाइं गि० । इम जाले केडे लजताइं अनन्तगुणाले त आत्मना प्रदेशसंस्थाइं तले के अणसंस्थापिणले । गोयमा पुठाइं गि० नी अपुठाइं गि० जइयं भते पुठाइं गि० त दाकिं उगाडाइं गि० अपीगाडाइं गि० । हे गौतम संस्थां ले नही अणसंस्थापिणले नही जो संस्थापुहलले प्रदेश ती खुं भगवन् अवगाढ आत्मप्रदेश दि

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

एतानि जगवानाह-गौतम । स्पृष्टान्यात्मप्रदेशैः सह संस्पर्शमागतानि गृह्णाति नाऽस्पृष्टानि इहात्मप्रदेशैः संस्पर्शनमात्रप्रदेशावगाहकैवाहिरपि सम्भवन्ति, ततः प्रश्नयति-जाइं जंते । अणंतरोगाढाइं इत्यादि ॥ अवगाढान्यात्मप्रदेशैः सह एककैवावस्थितानि गृह्णाति नानवगाढानि ॥ जाइं जंते । इत्यादि ॥ अनन्तरावगाढानि अव्यवधानेनावस्थितानि गृह्णाति नपरंपरावगाढानि, किमुक्तं जवति येषां आत्मप्रदेशेषु यानि जाषाद्रव्याण्यवगाढानि तैरात्मप्रदेशैः स्तान्येव गृह्णाति नत्वेकद्वित्र्यात्मप्रदेशव्यवहितानि ॥ जाइं जंते । अणंतरोवगाढाइं इत्यादि ॥ अणून्यपि स्तीकप्रदेशान्यपि गृह्णाति बादराण्यपि प्रभूतप्रदेशोपचितान्यपि, इहाणुत्वबादरत्वे तेषामेव जाषायोग्यानां स्कन्धानां प्रदेशस्तोकबाहुल्यापेक्षया व्याख्याते मूलटीका

रहइ नो अपुठाइं गिरहइ । जाइं जंते ! पुठाइं गिरहइ ताइं किं उगाढाइं गिरहइ अणोगाढाइं गिरहइ ? गोयमा ! उगाढाइं गिरहइ नो अणोगाढाइं गिरहइ । जाइं जंते ! उगाढाइं गिरहइ ताइं किं अणंतरोगाढाइं गिरहइ परंपरोगाढाइं गिरहइ ? गोयमा ! अणंतरोगाढाइं गिरहइ नो परंपरोगाढाइं गिरहइ । जाइं जंते ! अणंतरोगाढाइं गिरहइ ताइं जंते ! किं अणूइं गिरहइ बादराइं गिरहइ ? गो

स्पृष्टानि गृह्णाति ? गौतम ! स्पृष्टानि नोऽस्पृष्टानि गृह्णाति । यानि जदन्त ! स्पृष्टानि गृह्णाति तानि किमवगाढानि अनवगाढानि गृह्णाति ? गौतम ! अवगाढानि नोऽनवगाढानि गृह्णाति । यानि जदन्त ! अवगाढानि तानि किमनन्तरावगाढानि परम्परावगाढानि गृह्णाति ? गौतम ! अनन्तरावगाढानि नोपरम्परावगाढानि गृह्णाति । यानि जदन्त ! अनन्तरावगाढानि तानि जदन्त । किमणूनि गृह्णाति बादराणि

एकैचैव रक्षाकै ते ग्रहे के अनेकैचैव रक्षा ते ग्रहे । गोयमा उगाढाइं गि० नी अणोगाढाइं गि० जइ भते उगाढाइं गि० । हे गौतम आत्मप्रदेशसु एकैचैव रक्षाकै ते ग्रहे पि न बीजानायते ते हे भगवन् अवगाढ कहैकै । तदकि अणंतरोगाढाइं गि० परंपरोगाढाइं गि० । ती स्युं आंतरैरक्षाकै तेहने ग्रहेकै आत्मनाप्रदेशसु जे भाषाद्रव्य अवगाढकै एकैवैतौन आत्मप्रदेशसु कै तेहने ग्रहेकै । गोयमा अणंतरोगाढाइं गि० नी परंपरोगाढाइं गि० जवि

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

कारेण व्याख्यानात् ॥ जाइं जंते ! अणूदं पि गेरहइ इत्यादि ॥ ऊदंमपि अधोपि तिर्यगपीति, इह जीवस्य यावत्तिलेने ग्रहणयोग्यानि जाषाद्रव्या
ण्यवस्थितानि तावत्येवमेतन् ऊर्ध्वधस्तिर्यक्त्वं द्रष्टव्यं ॥ जाइं जंते ! उहपि गेरहइ इत्यादि ॥ यानि जाषाद्रव्याण्यंतर्मुहूर्तयावद् ग्रहणोचितानि ता
नि ग्रहणोचितकालस्य उत्कर्षतोन्तर्मुहूर्तप्रमाणस्यादावपि प्रथमसमयेपि गृह्णाति मध्येपि द्वितीयादिष्वपि समयेषु गृह्णाति, पर्यवसानेपि पर्यव
सानसमयेपि गृह्णाति ॥ जाइं जंते ! आयपि गेरहइ इत्यादि ॥ स्वविषयान् स्वगोचरान् स्पृष्टावगाढानन्तरावगाढाख्यान् गृह्णाति नत्वविषयान्

यमा ! अणूदं पि गिरहइ वादराइं पि गिरहइ । जाइं जंते ! अणूदं पि गिरहइ वायराइं पि गिरहइ ता
इं किं उहं गिरहइ अहे गिरहइ तिरियं गिरहइ ? गोयमा ! उहपि गिरहइ अहं व गिरहइ तिरियपि
गिरहइ । जाइं जंते ! उहं पि गिरहइ जाय तिरियं पि गिरहइ ताइं किं आदिं गिरहइ मज्जे गिरहइ प
ज्जवसाणे गिरहइ ? गोयमा ! आदिं पि गिरहइ मज्जे वि गिरहइ पज्जवसाणे वि गिरहइ । जाइं जंते !

वा गृह्णाति ? गौतम ! अणून्यपि गृह्णाति वादराण्यपि गृह्णाति । यानि जदन्त ! अणून्यपि गृह्णाति तानि किमुदं गृह्णाति अधोवा तिर्य
ग्वा गृह्णाति ? गौतम ! ऊर्ध्वमपि गृह्णाति अधस्तादपि तिर्यगपि गृह्णाति । यानि जदन्त ! ऊर्ध्वमपि गृह्णाति यावत्तिर्यगपि गृह्णाति तानि

भंते अणतरोगाढाइं गि० । हे गौतम अनन्तरावगाढने प्रदेशकै पिण परंपरावगाढनै गृह्णे जं हे भगवन् अनन्तरावगाढगृह्णे । तदकिं अणूयाइं गि० वा
यराइं गि० गोयमा अणूयाइं पि गि० वायरायपि गि० । तीसुं अणूयोडाप्रदेशने गृह्णे किं वाटरप्रदेश गृह्णे हे गौतम अनप्रदेशगृह्णे वाटरपिण गृह्णे,
जयि भंते अणूयाइं गि० तदकिं उहं गि० अहे गि० तिरियं गि० । जो हे भगवन् अणूयाप्रदेशगृह्णे ती कांइ ऊर्ध्वल अधल तिरकैने । उहं पि गि० अहे
पि गि० तिरियं पि गि० जयि भंते उहं पि गि० अहे वि गि० तिरियं वि गि० । हे गौतम ऊर्ध्वपिणलै अधपिणलै तिरकैपिणलै जो भगवन् ऊर्ध्वनालै अधनालै
तिरकै लै । तदकिं आदि गि० मज्जे गि० पज्जवसाणे गि० । ती किं धुरलाप्रदेशलै विचलालै ऊहकाप्रदेशलै । गोयमा आदि वि गि० मज्जे वि गि० पज्ज

॥ टीका ॥

॥ मल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

स्पृष्टादिव्यतिरिक्तान् ॥ जाइं जंतं ! सविसए गिरहइ इत्यादि ॥ आनुपूर्वीनामग्रहणापेक्षया यथासक्तत्वं तद्विपरीता अनासुपूर्वा तत्रानुपूर्व्या गृह्णाति नत्वनानुपूर्व्या ॥ जाइं जंतं ! आणुपुष्टि गेरहइ इत्यादि ॥ तिदिसिंति ॥ त्रिदिशि गृह्णाति तिसृष्व्यो दिग्भ्य आगतानि गृह्णाति' एवं चतुर्दिशि षट्दिशि च । एवमुक्ते जगज्जानाह-गौतम ! नियमात् षट्दिशि गृह्णाति षड्भ्यो दिग्भ्य आगतानि गृह्णाति' ज्ञाषकोहि नियमा जस नाह्य मन्थव वसुकायासंजवात् वसनादयां च व्यवस्थितस्य नियमात् षट्दिगागतपुद्गलसम्भवात्, एतेषां संवाद्यानां सङ्ख्येयिगाथामाह-पुष्टीगाहश्रुणतरमित्यादि ॥ प्रथमतोस्पृष्टविषयसूत्रं-तदनन्तरमयगाहसूत्रं-ततोऽनन्तरावगाहसूत्रं, ततोऽणुवादरविषयं सूत्रं' तदनन्तरमूढांधःप्रज्ञतिविषयं

आदिपि गिरहइ मज्झवि गिरहइ पज्जवसानेवि गिरहइ ताइं किं सविसए गिरहइ अविंसए गिरहइ ? गोयमा ! सविसए गिरहइ नां अविंसए गिरहइ । जाइं जंतं ! सविसए गिरहइ ताइं किं आणुपुष्टिं गिरहइ अणुपुष्टिं गिरहइ ? गोयमा ! आणुपुष्टिं गिरहइ नां अणुपुष्टिं गिरहइ । जाइं जंतं ! आणुपु

किमादौ मध्ये पर्यवसानेवा गृह्णाति ? गौतम ! आदावपि मध्येपि पर्यवसानेपि गृह्णाति । यानि जदन्त ! आदौ मध्ये पर्यवसाने गृह्णाति तानि किं सविषयान् गृह्णाति अविषयान्वा गृह्णाति ? गौतम ! सविषयान् गृह्णाति नां अविषयान् गृह्णाति । यानि जदन्त ! सविषयानि गृह्णाति तानि किमानुपूर्व्या अनानुपूर्व्या गृह्णाति ? गौतम ! आनुपूर्व्या गृह्णाति नां अनानुपूर्व्या गृह्णाति । यानि जदन्त ! आनुपूर्व्या गृह्णा

वसानेविंग० । हे गौतम आदिला विचलाना केइलाप्रदेशले । जइ भंत आदाविंग० मज्झविंग० पज्जवसानेविंग० । जो आदनागृहे मध्यना केइला नाप्रदेशले । तइकिं सविसएंग० अविंसएंग० । तो किम् विधेनागृहे के अविधेना गृहे । गोयमा सविंसएंग० नां अविंसएंग० जइ भंत सविसएंग० किं आणुपुष्टिंंग० अणुपुष्टिंंग० । हे गौतम सविधेनागृहे पिण अविधेना प्रदेश नगृहे जो सविधेना प्रदेशगृहे तोसुं अनुक्रमेगृहेकि अनुक्रमविना गृहे गोयमा अणुपुष्टिंंग० णो अणुपुष्टिंंग० जाइं भंत आणुपुष्टिंंग० । हे गौतम अनुक्रमेगृहे पिण अनुक्रमेविना नगृहे जो अनुक्रमेगृहे तो । तइकिं तिद

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

सूत्रं, तत ॥ आडडति ॥ उपलक्षणमेतत् 'आदिमध्यावसानसूत्रं, ततोविषयसूत्रं, तदनन्तरमानुपूर्वीसूत्रं, ततो नियमात् षड्दिशीतिसूत्रं-जीवेणं जने ।
ज इं दव् इ इत्यादि ॥ जीवो यामितिवाक्यलंकारं, जदन्त ! यानि द्रव्याणि ज्ञायाकत्वेन गृह्णाति तानि किं सान्तरं सव्यवधानं गृह्णाति किं वा
निरन्तरं निर्व्यवधानं जगवानाह-सान्तरमपि गृह्णाति । निरन्तरमपि उजयथापि ग्रहणसम्भवात्, तत्र सान्तरनिरन्तरग्रहणयोः प्रत्येकं कालमा

हिं गिरहइ ताडं किं तिदिसिं गिरहइ जाव ढदिसिं गिरहइ ? गोयमा ! नियमा ढदिसिं गिरहइ पुठो
गाढअणंतर अणूयतहवादेरयउहुमहे । आदिविसयाणुपुंणिं नियमातहढदिसिंचेव ॥ १ ॥ जीवेणं जने !
जाडं दव् इं जासत्ताए गिरहइ ताडं किं संतरं गिरहइ निरंतरं गिरहइ ? गोयमा ! संतरंपि गिरहइ निरं

ति तानि किं त्रिदिशि गृह्णाति यावत्षड्दिशि गृह्णाति ? गौतम ! नियमात्षड्दिशि गृह्णाति । स्पृष्टावगाढमनन्तराणुक बादरं तथोद्धमघ
आदिविषयानुपूर्वी षड्दिकसूत्रं ततो नियमान् ॥ १ ॥ जीवो जदन्त ! यानि द्रव्याणि ज्ञायाकत्वेन गृह्णाति तानि किं सान्तरं निरन्तरं वा
गृह्णाति ? गौतम ! सान्तरमपि निरन्तरमपि गृह्णाति सान्तरं गृह्णन् जघन्यत एकसमयं मुत्कर्षतो ऽसङ्ख्यातसमयातरं कृत्वा गृह्णाति निरन्तरं

सिं गि० जाव छटिसिं गि० गोयमा नियमाकटिसिं गि० । तो तिदिशिना प्रदेगग्रहै जालगै छटिशिनाग्रहै गौतम निशेकटिशिनाग्रहै त्रसकायभणो ।
पठुगाढ अणंतर अणूयतहवादेराय उहुमहे आदिविसयाणुपुंणिं नियमा तह छटिसिंचेव ॥ १ ॥ प्रथम अरुष्टसूत्र अवगाढसूत्र अनन्तरावगाढसूत्र पके
अणसूत्र पकेवादेरमूत्र ऊर्ध्वमूत्र अधमूत्र आदि मध्यावसानमूत्र विषयमूत्र यानुपूर्वीमूत्र पके निशेकटिशिनामूत्र ए मंयइणनो गाथाकडो ॥ १ ॥ जीवाणं
भंते जाडं दव् इं जासत्ताए गिरहइ ताडं किं संतरं गि० निरंतरं गि० । जीव डे भगवन् जे द्रव्यभाषापण्ये ग्रहे तो स्थं सांतरसव्यवधानग्रहै किं निरंतरं निर्वि
धानग्रहे । गोयमा सांतरंपि गि० निरंतरंपि गि० सांतरं गि० सांतरं गि० माणि जइन्नणं एगं समयं उ० । गौतम सांतरपिण ग्रहैकै निरंतरपिण ग्रहैकै ।
सांतरग्रहतीथका जघन्ये १ समयने सांतरै करौ गृहै । असंखिज्जसमयं सांतरं कहु गिरहति निरंतरं गिरहमाणि जइन्नणं दोसमयं उ० । असंख्यातसमये करौ

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

नं प्रतिपादयति-सान्तरं गिरहमाणा इत्यादि ॥ सान्तरं गृह्णन् जघन्यतः एकं समयमन्तरं कृत्वा गृह्णाति एतच्च जघन्यत एकं समयमन्तरं सततं ज्ञाया प्रवृत्तस्य ज्ञायमाणस्यावसेयं, तच्चैव-कश्चिदेकस्मिन् समये ज्ञायापुद्गलान् गृहीत्वा तदनन्तरं मोक्षसमये अनुपादानं कृत्वा पुनस्तृतीयं समये गृह्णत्येव न मुञ्चति, द्वितीये समये प्रथमसमयगृहीतान् मुञ्चति अन्यानादत्ते अथान्येन प्रयत्नविशेषेण गृह्णामन्येन च प्रयत्नविशेषेण च निसर्गः तौच परस्परं विरुद्धौ परस्परविरुद्धकार्यकारणा ततः कथमेकस्मिन् समये तौ स्यातां? तदयुक्तं-जीवस्य हि तथास्वाज्ञाव्यात्, द्वावुपयोगावेकस्मिन् समये न स्यातां येतु क्रियाविशेषा स्ते बहवोप्येकस्मिन् समये घटन्ते एव तथादज्ञाना तथाह्येकापि नत्तंकी ज्ञमणादिनृत्यं विदधाना एकस्मिन् पि समये हस्तपादादिगता विचित्रा क्रिया कुर्वन्ती दृश्यते, सर्वस्यापि वस्तुनः प्रत्येकमेकस्मिन् समये उत्पादव्ययावुपजायते एकस्मिन्नेव च समये

तरं पि गिरहड संतरं गिरहमाणे जहन्तेण एगं समयं उक्कोसेण असंखेज्जं समयं अंतरकहु गिरहड, निरन्तरं गिरहमाणे जहन्तेण दोसमए उक्कोसेण असंखेज्जसमए अणुसमयं अविरहियं निरन्तरं गिरहड । जीवेण जंते ! जाइं दब्बाइं नासत्ताए गहियाइं निसरति ताइं किं संतरं निसरति निरन्तरं निसरड ? गोयमा ! संतरं

गृह्णन् जघन्येन द्विसमयं मुत्कर्षतो ऽसङ्घातसमयं अनुसमयं मविरहितं निरन्तरं गृह्णाति । जीवो जदन्त ! यानि द्रव्याणि ज्ञायात्वनं गृहीता नि निसृजति तानि किं सान्तरं निसृजति निरन्तरं निसृजति ? गौतम ! सान्तरं निसृजति नो निरन्तरं निसृजति, सान्तरं निसृजन्नेकं

गृहे एतली आंतरोकरोये गृहे आंतराविना भाषानां पुद्गलगृहे तो जघन्ये १ समय । असंखज्जसमए अणुसमयं अविरहियं निरन्तरं गिरहड । असंख्ये तसमयलगे गृहेमूके अणुसमयं प्रतिममयं विरहविना निरन्तरगृहे । जीवेणं भंते जाइं दब्बाइं भासत्ताए गहियाइं निसरति ताइं किं सांतरं निसरड, निरन्तरं निसरड । जीवेने हे भगवन् जे द्रव्यभाषापथे गृह्या भाषाना पुद्गल नौसरे ते निरन्तरनौसरे सांतरे नौसरे । गोयमा सांतरं निसरति निरन्तरं निसरति सांतरं निसरमाणे एगेणं समणं गिरहडति । हे गौतम सांतरेनौसरे निरन्तरपिण नौसरे सांतरेनौसरेथके इकसमये भाषाना द्रव्यगृहे । एगेणं

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

सङ्घातपरिसाटावपि ततो न कश्चिद्विषयः, आहव ज्ञाप्यकृत्-गृहणनिसर्गपथता परीप्परविरोहिणीकहंसमए । समयेदोउवयोगा नहोउजकिरिया
शकोदोसो ॥ १ ॥ इति, तृतीयं पुनः समये तानेव द्वितीयसमयोपात्तान् पुद्गलान् मुञ्चति नपुनरन्यानादत्त उत्कर्षणत्वसंख्येयान् यावन्निरन्तरं गृ
ह्णाति, तथाचाह-उत्कर्षणासंख्येयान् गृह्णातीति योगः । कदाचित्परोऽसंख्येयैः समये रेकं गृहणमन्येन तत आह-अनुसमयं प्रतिसमयं गृह्णाति
तदापि कदाचिद्विरहितमपि व्यवहारतो ऽनुसमयमित्युच्यते, तत स्तदाह-व्यवच्छेदार्थमाह-अविरहितं एवं निरन्तरं गृह्णाति, तत्राद्यं समये
गृहणमेव न निसर्गः अगृहीतस्य निसर्गोभावात्, पर्यन्तसमये च मोक्षएव ज्ञाप्यप्रायोपरमतो ग्रहणासम्भवात्, शेषेषु द्वितीयादिषु समयेषु ग
ृहणनिसर्गो युगपत्करोति जीवेण जले ! जाइं दवाइं ज्ञासत्ताय गहियाइं निसरइं इत्यादि ॥ प्रश्नमूत्रं सुगमं निर्वचनमाह-सान्तरं निसृजति नो
निरन्तरमियमत्र ज्ञावमा इह ज्ञावाद्गृहणं निरन्तरमुक्तं तथाचानन्तरमूत्र-अणुसमयमविरहितं निरन्तरं गिरहइति ॥ ततो निसर्गोपि प्रथमवर्जं

निसरति नो निरन्तरं निसरति, संतरं निसरमाणे एगेणं समएणं गिरहइ एगेणं समएणं निसरइ । एतेणं
गृहणनिसरिणो वाएणं जहन्नेणं दुममयं उक्कोसेणं अमखेज्जसमइयं अंतामुज्जतिगं गृहणनिसरिणोवायं क

समयन गृह्णाति एकन समयन निसृजति । एतेन गृहणनिसर्गोपायेन जघन्येन द्विसमयमुत्कर्षतोऽसंख्येयसामयिकमाल्लमोहूर्त्तिकं गृहणनिस
र्गोपायं करोति । जीवो जइन्त ! यानि द्रव्याणि ज्ञाप्यत्वन गृहीतानि निसृजति तानि किं जिज्ञानि निसृजति अजिज्ञानि निसृजति ? गो

समाय निसरति एवं एणं निसरिणोवाएणं । एकेसमये सूके इम एणे भिले गृहणनिसरवानो उपायं करो । जहन्नेणं दुममयं ८० असंख्यज्जस
मइयं । एवं निरन्तरयह्या अविरहित एवं निरन्तरं गृह्णाति पञ्चकसमये गृहणमेव निसर्गः अगृहीतस्य निसर्गोभावात् पर्यन्तसमये च मोक्षएव जघन्ये २
समय १ प्रमाण उत्कृष्ट असंख्यातसमये । अतोमुत्तमगृहण निसरिणोवायं करोति जीवेण भंति जाइं दवाइं भासत्ताइं गहियाइं निसरति ताइं
किं भिन्नं इति निसरति । अंतमहत्तप्रमाणहवे गृहणनिसर्गो उपायकरे जीवने हे भगवन् जी द्रव्यभाषा पणं भाषाणं ग्रहणा नोसरे ते भेदाने नोसरे ।

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ पं० ॥

॥ भाषा ॥

पु शेषेषु समयेषु निरंतरं प्रतिपत्तव्यो गृहीतस्यावश्यमनन्तरसमये निसर्गात्, ततो यदुक्तं-सान्तरं निसृजति नो निरन्तरमिति, तत्र ग्रहणापेक्षया द्रष्टव्यं तथाहि-यस्मिन्समये यानि जायाद्रव्याणि गृह्णाति तानि तस्मिन् समये मुञ्चति, यथा प्रथमसमये किंतु पूर्वस्मिन् २ समये गृहीतानि उत्तरस्मिन् २ समये ततोग्रहणपूर्वी निसर्गो गृहीतस्य निसर्गायोगादिति सान्तरनिसर्ग उक्तः-आह च जाप्यकृत्-अणुसमयसंज्ञितरिय गहणं ज्ञेयं जलुविसोक्खोवि । जुत्तो निरंतरो विव जणइकहसंतरोज्जिउ ॥ १ ॥ गहणावेक्खासतलु निरंतरं जंमजाइंगहियाइं । तलुतंमिजेवनिसरइ जह पढमेनिसिरणंनत्थि । निसिरज्जइनागहियं गहणतरियंतिसन्तरंतेणइति । एतदेवसूत्रकदपि स्पष्टयति-संतरंनिसरमाणो मणेषां समसणां गेगहइ ए गेषां समसणां निसरइ इति ॥ एकेन पूर्व २ रूपेण समयेन गृह्णाति एकेनोत्तरोत्तररूपेण समयेन निसृजति अथवा ग्रहणापेक्षानिसर्गाभावात् एकेनाद्येन समयेन गृह्णात्येव न निसृजत्यगृहीतस्य निसर्गासम्भवात्, तथा एकेन पर्यवसानसमयेन निसृजत्येव न गृह्णाति, जापाजिप्रायोपरमतोग्रहणा

रेइ जीवेणं जंते ! जाइं दब्बाइं जासत्ताए गहियाइं निसिरइ ताइं किं जिन्नाइं निसिरइ अजिन्नाइं निस्स

तम । जिन्नान्यपि निसृजति अजिन्नान्यपि निसृजति, यानि जिन्नानि निसृजन्ति तान्यनन्तगुणपरिवृद्ध्या परिवर्द्धमानानि २ लोकान्तं स्पृशन्ति, यान्यजिन्नानि निसृजन्ति तान्यसङ्ख्या अवगाहनावर्गणाः गत्वा जंदापद्यन्ते, सङ्ख्यानि योजनानि गत्वा विध्वंसमागच्छन्ति । एतेषां जदन्त । द्रव्याणां कतिविधो जेदः प्रज्ञप्तः ? गौतम ! पञ्चविधो जेदः प्रज्ञप्तस्तथा-खण्डजेदः प्रतरजेदश्चूणिकाजेदोऽनुतटिकाभेद उत्कटिका

अभिन्नाः निसरति शीयमाभिन्नाः पिनिसरति अभिन्नं पिनं । अण्भेदो नोसरे हे गौतम भेदो नोपिणनोसरे अण्भेदो नोसरे । जइभिन्नाइं निसरति ताः अणंतगुणपरिवृद्धौणं परिवृद्धमाणा लीयतं फमति । जी भेदो नोसरे ती अनन्तगुणा परिवृद्धिकरोवायकी लीकांतप्रतैस्सर्गं उतां च भिन्नाइ सुहमयाए अनन्तगुणावडिदयाए लीगतो पावति पूरवं तियमासाए निरंतरं लीगं । जइ अभिन्नाइ निसरति ताः असांखज्जाओ उगाहणवग्गयाओ गतामियमावज्जति । जी अण्भेदो नोसरे ते असंख्याता अवगाहनानो वर्गणाये बहुत्वमेदप, मै । संखिज्जाइं जीयसाइं गता विडंसमागच्छति तेसिणं

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

सम्भवात्, शेषेषु तु द्वितीयादिषु समयेषु युगपद्ग्रहणानिर्गमं करोति तेषु निरन्तरं जघन्यतो द्वी समयौ उत्कर्षतोऽसंख्येयान् समयान् एतदेवाह-एतेषां ग्रहणानिसरणीवापणं जहन्तं दुसमयं उत्क्रोशेण असंख्येयसमयं अन्तोमुहुतं ग्रहणानिसरणं करोइ इति ॥ जीवेण जाइं दवाइं इत्यादि ॥ प्रश्नसूत्रं सुगमं जगवानाह-गौतम ! जिज्ञान्यपि निसृजति अजिज्ञान्यपि, इयमत्र ज्ञावना-इह द्विविधावक्ता मन्दप्रयत्न स्तीव्रप्रयत्नश्च तत्र यो व्याधिविशेषतोऽनादरतो मन्दप्रयत्नः स ज्ञाषाद्रव्याणि तथाभूतान्येव स्थलखण्डात्मकानि निसृजति, यस्तु नीरोगतादिगुणयुक्तं स्तथाविधादर्ज्ञाव त स्तीव्रप्रयत्नः स ज्ञाषाद्रव्याणि आदानानिसर्गप्रयत्नान्यां खण्डशः कृत्वा निसृजति, आह च ज्ञाष्यकृत्-कोइमंदपयत्तो निसरइसकलाइंसवदवाइं । अन्तोतिवृषयत्तो सोमृच्चइजिंदिउताइं ॥ १ ॥ तत उक्तं-जिज्ञाइपि निस्सरइ अजिज्ञाइपि निस्सरइ जाइ जिज्ञाइ इत्यादि ॥ यानि तीव्रप्रयत्नोक्ता प्रथमतएव जिज्ञानि निसृजति तानि सूक्ष्मत्वाद्बहुत्वाच्च प्रज्ञूतान्यन्यानि द्रव्याणि वासयन्ति तदन्यद्रव्यवासकत्वादेव चानन्तगुणवृद्ध्या परिवर्द्धमानानि षट्सु दिक्षु लोकांतं स्पृशन्ति, लोकांतं प्राप्नुवन्तीत्यर्थः, उक्तञ्च-जिज्ञाइं सुहुमयाए अणतगुणवह्मियाइलोगंतं । पावतिपूरयतिय ज्ञासाएनिरंतरंलोग ॥ १ ॥ यानि पुनर्मंदयत्नो वक्ता यथाज्ञूतान्येव प्राक् ज्ञाषाद्रव्याण्यासीरन् तथाज्ञूतान्येव सकलान्यजिज्ञानि ज्ञाषात्वेन परिणामय निसृजति तान्यसंख्येया अवगाहनावर्गणां मत्वा अवगाहना एकैकस्य ज्ञाषाद्रव्यस्याधारज्ञूता असङ्ख्येयप्रदेशात्मककंद्वविज्ञागरूपा स्तासा मवगाह

रइ ? गो० ! जिज्ञाइपि निस्सरइ अजिज्ञाइपि निस्सरइ, जाइ जिज्ञाइ निस्सरइ ताइं अणंतगुणपरि

जदः । अथ कोसौ खण्डजदः ? खण्डजदोयदयःखण्डानांवा त्रपुखण्डानां वा ताम्रखण्डानां वा सीसखण्डानां वा जातरूपखण्डानां वा ख

भंतं दवाणं कतिविहे भेदं पं० । संख्याता योजने गयेबके विहंसपामे तेइना हेमगन् द्रव्यनाकेतला भेद कहा । गोवमा पंचविहे पं०तं० खडा भेद पय रभेद च णयाभेद अणतडियाभेद उकरियाभेद सेकित खडाभेद २ । हेगौतम पांचभेदे तेकहैके खडा भेदलोहखडादिवत् प्रतरभेद अभ्रकवत् चूर्णिकाभेद पिष्टवत् अनुतडिकाभेद चुवाटिकावत् उत्करिकाभेद हिवेखंडाभेदकहैके । अथखंडाणवा तचखंडाणवा नवखंडाणवा सौसखंडाणवा जातरूपखंडाण

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

नानां वर्गणाः समुदया स्ता असङ्केया अतिक्रम्य ज्ञेयमापद्यन्ते, विज्ञारुनाथं विज्जतीत्यर्थः, विज्ञारुनाथं विज्ञाणानि च सङ्केयानि योजनानि गत्वा विध्यसमागच्छन्ति । शब्दपरिणामं विजहतीत्यर्थः, उक्तं च-गुणसंखेज्जाणुं अवगाहणाञ्जिन्नाइं । जिज्जतिथंसमेतिय संखेज्जाजोयणागंतु ॥ १ ॥ जिज्जान्यपि निसृजन्तीत्युक्तं, तत्र कतिविधशब्दद्रव्याणां ज्ञेय इति पृच्छति-तेसिण ज्ञेते ! दव्वाणमिन्यादि ॥ तत्र खण्डज्ञेदो लोहखण्डादिवत्, प्रतरज्ञेदो ऽञ्जपटलज्जपत्रादिवत् धूसिकाज्ञेदः क्षिप्रपिष्टवत् अनुतटिकाज्ञेद इतुत्तगादिवत् उत्कटिकाज्ञेदः स्तुत्याघर्षवत् यतान्येव ज्ञेदान् व्याख्यातुकामः प्रश्ननिवचनसूत्राण्याह-संकिंतं खण्डज्ञेदे इत्यादि ॥ पाठसिद्धं नवर मनुतटिकाज्ञेदे अवटाः कूपाः तद्वागानि प्रतीतानि इदाअपि न द्यो गिरिनद्यादयः वाप्य चतुरस्त्राकाराः तागव वृत्ताकाराः पुष्करिण्यो दीर्घिकाः ऋउवा नद्यः वक्रानद्यो गुञ्जालिकाः बहूनि केवलं केवलानि पुष्पप्रकरवत् विप्रकीर्णानि सरांसि तान्येव सकैकपत्तया व्यवस्थितानि सरपत्तयः येषु सरस्तु पत्तया व्यवस्थितेषु कूपोदकं प्राणालिकया सञ्चरति

बुद्धीए परिवहुमाणाइं २ लोयंतं फुसंति, जाइं अजिन्नाइं निसिरइ ताइं असंखेज्जाणुं उगाहणयग्गगानु गता ज्ञेदमावज्जति, संखेज्जाइं जोयणाइं गंता विहंतमागच्छन्ति । एतेसिणं ज्ञेते ! दव्वाणं कतिविहे ज्ञेदे पससते ? गो० ! पंचविहे ज्ञेदे पससते, तंजडा-खंठाज्ञेदे पयरज्ञेदे चुसियाज्ञेदे अणुतटियाज्ञेदे उक्कारिया ज्ञेदे । संकिंतं खंठाज्ञेदे २ जडन्तेणं अयखंठाणवा तउखंठाणवा तंखंठाणवा सीसाखंठाणवा जातरूवखं ठाणवा खंठाण ज्ञेदे जवति सेतं खंठाज्ञेदे । संकिंतं पयरान्ते जडं वसाणवा वेत्ताणवा णेलाणवा कंदली

गणकन ज्ञेदो जवति स खण्डज्ञेदः । अथ कोसीं प्रतरज्ञेदः प्रतरज्ञेदो यद्धंसाना वा वेत्ताणां वा नलाना वा कदलीस्तम्भाना वा ऽञ्जपटलानां वा प्रत

वा खंडाण भेदे भवतिसे खंडभेदे संकिंतं पयरभेदे २ जखंबंसाणवा वेत्ताणवा नलाणवा कदलीधंभाणवा । द्विवे प्रतरभेदेस्युं जे वासडानाप्रतर वेत्तस नाप्रतर नलाराप्रतर कदलीनाथम । अथ डलाणवा पयरभेदे भवति सेतं पयरभेदे संकिंतं चुसियाभेदे २ जखं तिलचुसियाणवा । अञ्जपटल प्रतरभेदेइव

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

सा सरः २ पंक्तिः अप्रतीता जेदा लोकतः प्रत्येतव्याः, अल्पबहुत्वं सूत्रप्रमाणया तथेति प्रतिपत्तव्यं युक्ते रविषयत्वात्, शेषं सूत्रं सर्वमपि पाठ सिद्धं ॥ जाव कइविहेण जने । वयणे पत्रते इति । तत्रैकवचनं पुरुष इति द्विवचनं पुरुषाविति । बहुवचनं पुरुषा इति । स्त्रीवचनमियं स्त्री, पुरुषवचनमय पुमान्, नपुंसकवचनमिदं कुण्डं, अध्यात्मवचनं यदन्यच्चेतसि निधाय विप्रतारकबुद्धान्यद्विजगिषुरपि सहसा यच्चेतसि तदेव ब्रूते उपनीतव

थंजाणवा अण्णपण्णलाणवा पयरणं जेदे जवति सेतं पयराजेदे । सेकितं चुन्तियाजेदे २ जस तिलचुन्ताणवा मुग्गचुन्ताणवा मासचुन्ताणवा पिप्पलीचुन्ताणवा मरियचुन्ताणवा सिंगवेरचुन्ताणवा चुन्तियाए जेदे जवति सेतंचुन्तियाजेदे । सेकित अणुतक्रियाजेदे २ जस अण्णलाणवा तलागाणवा दहाणवा नदीणवा वावीणवा पुक्करणीणवा दीहियाणवा गुंजालियाणवा सराणवा सरपंतियाणवा अणुतक्रियाजेदे जवति सेतं अणुतक्रिया

रकेन जेदो जवति स प्रतरजदे । अथ कोसो चूर्णिकाजेदो अण्णिकाजेदो यत्तिलचूर्णाणां वा मुद्गचूर्णाणां वा माषचूर्णाणां वा पिप्पली चूर्णाणां वा मरि चूर्णाणां वा शृङ्गवेरचूर्णाणां वा चूर्णिकाजेदो जवति सचूर्णिकाजेदः अथ कोसावनुतटिका भेदो अनुतटिका भेदो योऽवटानां वा तलागानां वा दहानां वा नदीनां वा वापीनां वा पुक्करिणीनां वा दीर्घिकानां वा गुञ्जालिकानां वा सरसां वा सरपङ्क्तीनां वा अनुतटिका जेदो जवति सोनुतटिकाजे

ते प्रतरभेदकहैके द्विवे चूर्णिकाभेदकहैके जे नालचूर्णं णिंशेय । मग्गचूर्णाणवा मासचूर्णाणवा पिप्पलीचूर्णं मरिचूर्णं शृङ्गवेरचूर्णं चूर्णिकाभेदहवे । भेदभवति सेतंचूर्णाणवाभेद सेकितं अणुतक्रियाभेद जस अण्णलाणवा तलागाणवा दहाण वा नदीणवा वावीणवा । एतलेचूर्णभेदकह्या द्विवे अनुतटिकाकहैके जे अण्णलाणवा तलागाणवा दहाणवा नदीणवा वावीणवा । पुक्करणी दीर्घिका लांबावा गुंजालिका वाव सरोवरपंक्ति जेक्यानी परे नालपंक्ति ते सरपंक्ति । अणुत क्रिया भेदे भवति सेतं अणुतक्रिया भेदे सेकितं उक्ता रया भेदे २ जेण मूसयाणवा तिलसिंगाणवा मंडूणाणवा मूर्गासंगाणवा माससंगाणवा परंडवि

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ ५० ॥

॥ भाषा ॥

चनं प्रशंसावचनं यथा रूपवतीयं स्त्री, उपनीतापनीतवचनं यत्प्रशंस्य निन्दति यथा रूपवतीयं स्त्री परं दुःशीला' अपनीतोपनीतवचनं यन्निंदि-
त्वा प्रशंसति यथेयं कुरूपा परं सुशीलेति' अतीतवचनमकरोदित्यादि, प्रत्युत्पन्नवचनं वत्तमानकालवचनं करोतीत्यादि, अनागतकालवचनं क-
रिष्यतीत्यादि, प्रत्यक्षवचनमयमित्यादि, परोक्षवचनं स इत्यादि, एतानि च षोडशापि वचनानि यथावस्थितवस्तुविषयाणि न कालवचनानि

जेदे । सेकितं उक्कारियाजेदे २ जसं मूसयाणवा तिलसिगाणवा मंछूसाणवा मुग्गसिगाणवा माससिगाणवा
एरंठरीयाणवा फुडिया उक्कारियाए जवति सेतं उक्कारियाजेदे । एएसिणं जेते ! दब्बाणं खंडाजेएणं पयरा
जेएणं चुन्धियाजेएणं अणुतटियाजेएणं उक्कारियाजेएणं मिज्जमाणाणं कयरेकयरेहिं तो अण्णावा ४ ? गो० !
सब्बथोवाइं दब्बाइं उक्कारियाजेदेणं मिज्जमाणाइं अणुतटियाजेदेणं मिज्जमाणाइं अणंतगुणाइं चुन्धियाजेदेणं

दः । अथ कोसावुत्कटिका जेदे उत्कटिका जेदी यो मूषकानां वा मण्डूसानां वा तिलशृङ्गानां वा मुद्गशृङ्गानां वा माषशृङ्गानां वा एरशृङ्गी-
जानां वोत्कटिका भेदी जवति सोयमुत्कटिका जेदेः । एतेषां जदन्त । द्रव्याणां खण्ड भेदेन प्रतरजेदेन चूर्णिकाजेदेनानुतटिकाजेदेनोत्कटि-
काजेदेन जिद्यमानानां कतरे कतरेन्योऽल्पावा बहुका वा तुल्या वा विशोपाधिका वा ? गौतम ! सर्वस्तोकानि द्रव्याणि उत्कटिकाजेदेन जि-
द्यमानानि, अनुतटिकाजेदेन जिद्यमानान्यनन्तगुणानि चूर्णिकाजेदेन जिद्यमानान्यनन्तगुणानि, प्रतर जेदेन जिद्यमानान्यनन्तगुणानि, ख-

याणवा फुडिया उक्कारियाए भवति सेतं उक्कारिया भेदे । ए सर्वे अनताडका भेदहवे एतल्ले अनताडका भेदकट्टा द्विवै उत्कारिका भेदकट्टे । एएसिणं
भेते दब्बाणं खंडा भेदेणं पयरा भेदेणं चुन्धिया भेदेणं । ए सर्वे द्रव्यथो अल्पबहुत्वकट्टे खंडभेद प्रतरभेदे । अणुतटिया भेदेणं उक्कारिया भेदेणं मिज्जमा-
णाणं कयरे २ हिं तो अण्णावा ४ । अनुतटिकाभेदे उत्कारिकाभेदे भेदताने केहां २ थो थोडावणा । गौतमा सब्बथोवाइं दब्बाइं उक्कारिया भेदेणं मि-
ज्जमाणाइं । हे गौतम सर्वथाडा द्रव्ये उत्कारिका भेदेभेदता थक्कै । अणुतटिया भेदेणं मिज्जमाणाइं अणं परयाभेदं मिज्जमाणाइं । तेहथो अनुतटि-

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

जिज्ञमाणाइं अणंतगुणाइं, पतराजेदेणं जिज्ञमाणाइं अणंतगुणाइं, खंडाजेदेणं जिज्ञमाणाइं अणंतगुणाइं । नेरडएणं जंते ! जाइं दब्बाइं नासत्ताए गिरहड ताइं किं ठियाइं गिरहड अठियाइं गिरहड ? गो० ! एवंचेव जहा जीवे वत्तव्या भणिया तहा नेरडयस्सवि जाव अण्णावज्जयं । एवं एगिंदियवज्जं दंठुं जाव वे माणिए । जीवाणं जंते ! जाइं दब्बाइं नासत्ताए गिरहड ताइं ठियाइं गिरहड अठियाइं गिरहड ? गो० !

एकभेदेन जिज्ञमानान्यनन्तगुणानि । नैरयिको जदन्त । यानि द्रव्याणि ज्ञाषात्वेन गृह्णाति तानि किं स्थिता न्यस्थितानि गृह्णाति ? गौतम । एवं चैव यथा जीवे वक्तव्यतांक्ता तथा नैरयिकस्यापि यावदल्पबहुत्वम् । एव मेकेन्द्रियवर्जदण्डको यावद्वैमानिकः । जीवा जदन्त । यानि द्रव्याणि ज्ञाषात्वेन गृह्णाति तानि स्थितानि अस्थितानि गृह्णाति ? गौतम । एवं चैव पृथक्केनापि ज्ञातव्यम् यावद्वैमानिकाः । जीवो जद

काभेट भेदने एकै अनन्तगुणा तेहथो पतरभेटो अनन्तगुणा । अणं० खंडभेदणं मिज्जमाणाइं अणं० नेरडयाणं भंते जाइं दब्बाइं नासत्ताइं गिरहड । तेहथो खंडप्रमाण भेदने अनन्तगुणा नारकीने हे भगवन् जे द्रव्यभाषा पणै ग्रहैके । ताइं किं ठियाइं गि० अठियाइं गि० गोयमा एवं चेव जहा जी वेण वत्तव्या भणिया । तेहथो स्थितयकोग्रहै अस्थितयोग्रहै हे गौतम इम हीज जिम जीवने अखावे वक्तव्यताकहो । तहा नेरडयस्सवि जाव अणा वड्ढं एवं एगिंदियवज्जदंडथो जाव वेमाणीया । तिम नारकीने वक्तव्यता सर्व कहिये इम एक द्रव्य वर्णीने भाषाको दंडकवैमानिकलगे कहियो । जीवाणं भंते जडदब्बाइं नासत्ताए गिरहड ताइं किं ठियाइं गि० अठियाइं गि० एवं चेव । जीवने हे भगवन् जे द्रव्यभाषाथो ग्रहै जि तो खुं रहा थका ग्रहै अस्थितग्रहै इम हीज । गोयमा पुइत्तणविभा० जाव वेमाणीया जीवेणं भंते जाइं दब्बाइं नासत्ताए गि० ताइं किं ठियाइं गि० अठिया इं गि० । गौतम पृथक्पणै पिण जहां वैमानिकलगे कहियो जीवने हे भगवन् जे द्रव्यसत्यभाषा पणै ग्रहैके तो खुं स्थितयकोग्रहै अस्थितपणैग्रहै । गोय मा जहा थोहिथो दंडथो तहाएसावि णवरं विगलेंदियाण पण्डित्ति । गौतम जिम ओघनो दंडककहो तिम कहियो पिण ए विशेष विकलेंद्रियना

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

एवंचेव पुहत्तेणवि नेयत्वं जाय वेमाणिया । जीवेणं जंते ! जाइं दव्वाइं सच्चामोसाजासाए गिरहइ ताइं किं ठियाइं गिरहइ अठियाइं गिरहइ ? गोयमा ! जहा उहियदंऊनं तहा एसोवि नवरं विगलिंदिया न पुच्छिज्जंति एवं मोसजासाएवि सच्चामोसाजासाएवि असच्चामोसाजासाएवि एवंचेव नवरं असच्चामोसाजासाएवि । विगलिंदिया पुच्छिज्जंति इमेणं अभिलावेणं ' विगलिंदिएणं जंते ! जाइं दव्वाइं असच्चामोसाजासाए गिरहइ ताइं किं ठियाइं गिरहइ अठियाइं गिरहइ ? गोयमा ! जहा उहियदंऊनं एवं एते एगत्तपुहत्तेणं दंऊगा

न्त । यानि द्रव्याणि सत्यजापात्वेन गृह्णाति तानि किं स्थितान्यस्थितानि गृह्णाति ? गौतम ! यथोपिकदण्डकस्तथैवैषोपि नवरं विकलेन्द्रिया न प्रष्टव्याः । एवं मृषाजापात्वेपि सत्यामृषाजापात्वेपि, असत्यामृषाजापात्वेपि, एवं चैव नवरं असत्यामृषाजापात्वेपि । विकलेन्द्रियाः प्रष्टव्याः एतेनाजिलापेन । विकलेन्द्रियो जदन्त । यानि द्रव्याणि असत्यामृषाजापात्वेन गृह्णाति तानि किं स्थितानि गृह्णाति अस्थितानि गृह्णाति ? गौतम ! यथोपिकदण्डक एवमेत सकत्वपृथक्त्वेन दण्डका जणितव्याः । जीवो जदन्त ! यानि द्रव्याणि सत्यजापात्वेन गृह्णाति तानि किं सत्यजापात्वेन निसृजन्ति मृषाजापात्वेन निसृजन्ति सत्यामृषाजापात्वेन निसृजन्ति असत्यामृषाजापात्वेन निसृजन्ति ? गौतम ! सत्यजा

प्रश्न विधि । एव मोसाभासाएवि सच्चामोसाभासाएवि असच्चामोसाभासाएवि एवं चेव नवरं । इम मृषाभाषानो प्रश्न इम सत्यामृषाभाषानो प्रश्न असत्य, मृषा नो प्रश्न इम होज सर्व जाणिवो एतलो विशेष । असच्चामोस भासाएणं विगलेदिया पुच्छिज्जंति इमेणं अभिलावेणं विगलेदिएणं भंते जाइं दव्वाइं । असत्यामृषा विगलेदियेन भाषाकहिणे इम पाऊलौपरे कहिवा एणै अलावै विकलेन्द्रिय ते भगवन् जे द्रव्य । असच्च मोसाभासाए गिरहइति ताइं किं ठियाइं गि० अठियाइं गि० । असत्या मृषाभाषापणै गृह्णै ते स्थितिपणै गृह्णै कि अस्थितपणै । गोयमा जहा ओहिओ दंडओ एवं एगत्तपुहत्तेण दमदंडगा भा० जीवेण भंते जाइं दव्वाइं सच्चामोसाजासाएगि० । गौतम जिम ओधनादंडकनो परि इम १ अलावानोपरे पृथक्पणै १० दंडककहिवा १ वचने जीवने

॥ मत्त ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

जाणियह्या । जीवेणं जंते ! जाइं दब्बाइं सच्चानासत्ताए गिरहइ ताइं किं सच्चानासत्ताए निसरति मोसनासत्ताए निसरति सच्चामोसत्ताए निसरइ असच्चामोसत्ताए निसरति ? गोयमा ! सच्चानासत्ताए निसरति नो मोसनासत्ताए निसरति नो सच्चामोसनासत्ताए निसरइ नो असच्चामोसनासत्ताए निसरइ । एवं एमिंदियविगलिंदियवज्जो दंठु जाव वेमाणिया । एवं पुहत्तेणवि । जीवेणं जंते ! जाइं दब्बाइं मोसनासत्ताए गिरहइ ताइं किं सच्चानासत्ताए निसरति मोसनासत्ताए सच्चामोसनासत्ताए असच्चामोसनासत्ताए निसरइ ? गो

पात्वेन निसृजन्ति नो मृषाज्ञापात्वेन नो सत्यामृषात्वेन नो असत्यामृषात्वेन निसृजन्ति । एवमेकेन्द्रियविकलेन्द्रियवर्जो दण्डको यावद्वैमानिकाः । एवं पृथक्तेनापि । जीवो जदन्त ! यानि द्रव्याणि मृषाज्ञापात्वेन गृह्णाति तानि किं सत्यज्ञापात्वेन निसृजन्ति मृषाज्ञापात्वेन सत्यामृषाज्ञापात्वेन असत्यामृषाज्ञापात्वेन निसृजन्ति ? गौतम ! नो सत्यज्ञापात्वेन निसृजन्ति मृषाज्ञापात्वेन निसृजन्ति नो सत्यामृषाज्ञापात्वेन निसृजन्ति नो असत्यामृषाज्ञापात्वेन निसृजन्ति । एवं सत्यामृषाज्ञापात्वेपि । एवमसत्यामृषाज्ञापात्वेपि, एवं चैव नवरमसत्यामृषा

हे भगवन् जे द्रव्यमत्यभाषा पणै गृहै । ताइं किं सच्चामासत्ताए निसरति मोसमासत्ताए नि० सच्चामोसत्ताए नि० असच्चामोसमासत्ताए नि० गोयमा । ते सत्यपणै नौसरै मृषापणै नौसरै सत्यामृषापणै नौसरै असत्यामृषापणै नौसरै गौतम । सच्चामासत्ताए नि० नो मोसामासत्ताए नि० नो सच्चामोसमासत्ताए नि० नो असच्चामोसमासत्ताए नि० । सत्यपणै नौसरै मृषामाषापणै न नौसरै सत्यामृषापणै न नौसरै असत्यामृषापणै न नौसरै । एवं एमिंदियविकलेन्द्रियवर्जो दण्डको जाव वेमाणिया एवं पुहत्तेणवि जीवेणं भते जाइं दब्बाइं मोसत्ताए गिरहइति । इम एकेन्द्रियविकलेन्द्रियवर्जो ने जालगे सघल दंडकै कहियो वेमानिकताइं इम पृथक्पिण कहियो जीवो ने भगवन् जे द्रव्यमृषामाषापणै गृहै । ताइं सच्चामासत्ताए निसरति मोसमासत्ताए नि० सच्चामोसमासत्ताए नि० असच्चामोसमासत्ताए नि० गोयमा । ते सत्यपणै नौसरै कि मृषापणै नौसरै कि सत्यामृषापणै नौसरै कि असत्यामृषापणै नौसरै

॥ सत् ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

तत स्तावेदेतानि सम्यगुपयुज्य वदेति तदा सा ज्ञाया प्रज्ञापनी दृष्टव्या, तथाचाह-इष्टेयं जते । समं वशं दुष्प्रयत्नमित्यादि ॥ जावितार्थमस्यार्यः
प्रतीत एव, सम्यगिति प्रागुक्तमेव सूत्रं सूत्रान्तरसम्बन्धनार्थं भूयः पठति-वक्ष्यं जते । जासञ्जायां पञ्चहा इत्यादि ॥ सुगमं नवरं-आउत्तजासमायो
इति ॥ सम्यक् प्रवचनमालिन्यादिस्तरणपरतया जायमाण स्तथाहि-प्रवचनीक्याहरणत्वादिनिमित्तं गुरुलाघवपर्यालोचनेन मृषाभिजायमाकः

यमा ! नो सञ्जासत्ताए निसरति मोमजासत्ताए निसरउ नो सञ्जामोसजासत्ताए नि० नो असञ्जामोसजा
सत्ताए नि० । एवं सञ्जामोसजासत्ताएवि । एवं असञ्जामोसजासत्ताएवि एवंचेव नवरं असञ्जामोसजासत्ताए
विगलिंदिया तहेव पुच्छिज्जति, जाएचेव गिरहउ ताएचेव निस्सरउ एवं एते एगंत्तपुहत्तिय अउदंत्तगा
जाणियत्ता । कतिविहेणं जते ! वयणे पसत्ते ? गोयमा ! सीलसविहे वयणे पसत्ते, तंजहा-एगवयणे

जावत्वे, विकलेन्द्रिया स्तथैव पृच्छन्ते यथासैव गृह्णाति तथा चेव निसृजन्ति एवमेत एकत्वपृच्छदणकाष्टकं जणितव्यम् । कतिविधं
जदन्त ! वचनं प्रज्ञप्तम् ? गीतम् । धोमशविधं वचनं प्रज्ञप्तम्-तद्यथा-एकवचनम्, द्विवचनम्, बहुवचनम्, स्त्रीवचनम्, पुंवचनम्, नपुंसक

हे गीतम् । सञ्जामासत्ताए नो नि० मोमजासत्ताए नि० नो सञ्जामोसजासत्ताए नि० नो असञ्जामोसजासत्ताए नि० । नहा सत्यपणे नोसरे कि मृषापणे
नोसरे कि सत्यामृषापणे नोसरे असत्यामृषापणे नोसरे कि । एवं सञ्जामोसजासत्ताए नि० असञ्जामोसजासत्ताएवि एव चे । नवरं असञ्जामोसजास
त्ताए । इम सत्यामृषा भाषापिण असत्यामृषाभाषा पिण इम होज एतलो विक्षेप असत्या अमृषाभाषापणे रहै नोकले । विगलिंदिया तहेव पुच्छिज्ज
ति जाएचेव गिरहति ताएचेव निस्सरति । विकलेन्द्रिय पिण तिम होज पृच्छदा असत्या मृषाभाषागृहे असत्यामृषापणे नोसरे । एवं एते एगंत्तपडति
या अउदंत्तगा भा० कतिविहेणं जते वयणे पं० गोयमा । इम एकनै एकउत्तपण्येयं पं० दण्डक कटिवा जेतले भेदे वचनकत्वा गीतम् । सीलसविहेवय पं०
त० एगवयणे दुवयणे बहुवयणे इत्येवयणे पञ्चवयणे । गीतम् १६ भेदेकत्वा ते कहेल्ले एकवचनं पुरुष १ द्विवचनं पुरुष २ बहुवचनं पुरुष ३ स्त्रीवचनं इत्येव

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ पं० ॥

॥ भाषा ॥

दुवयणे वज्रवयणे इत्योवयणे पुमवयणे नपुंसगवयणे शुक्लवयणे उवणीयवयणे शुवणीयवयणे उवणी
याशुवणीयावयणे शुवणीउवणीयवयणे शुतीतवयणे पद्मपुष्पवयणे शुणागवयणे पञ्चस्कवयणे परोस्क
वयणे । इच्छेयं ज्ञेते ! एगवयणं वा जाव परोस्कवयणं वा वदमाणे पन्तवणीणं एसा ज्ञासा न एसा ज्ञासामोसा
? हता गोयमा ! इच्छेयं एगवयणं वा जाव परोस्कवयणं वा वयमाणे पन्तवणीणं एसा ज्ञासा न एसा ज्ञासा
मोसा । कतिणं ज्ञेते ! ज्ञासज्जाया पसत्ता ? गोयमा ! चत्तारि ज्ञासज्जाया पसत्ता, तंजहा—सञ्चमेगं ज्ञा

वचनम्, अध्यात्मवचनमुपनीतवचनमपनीतवचनउपनीतापनीतवचनमपनीतापनीतवचनमतीतवचनं प्रत्युत्पन्नवचनसनागतवचनप्रत्यक्षवचन
परोक्षवचनम् । इत्येव ज्ञदन्त । एकवचनं वा यावत्परोक्षवचनं वा वदमानः प्रज्ञापत्येषा ज्ञाया नैषा ज्ञाया सृषेति ? हन्त गौतम ! इत्येवमे
कवचनं वा यावत्परोक्षवचनं वा वदमानः प्रज्ञापत्येषा ज्ञाया नैषा ज्ञाया सृषेति । कति ज्ञदन्त ! ज्ञाया जातानि प्रज्ञप्तानि ? गौतम ! च

पुरुष वचन अयंपुमान् । नपुंसगवयणे शुक्लवयणे उवणीयवयणे शुवणीयवयणे उवणीयवयणे निन्दकवयणे पद्मपुष्पवयणे । नपुंसकवचने ऽटंकुड
अध्यत्मवचने जे चित्तमे विचारोबाल उपनीतवचनप्रशंसा वचनयथा याश्चौरूपपात्र अपनीतवचन जे निन्दाकरवो अपनीतोपनीतिनिन्दाकरोने स्तुति
करवो यथा अयंकुमार परंमशौलोन नौतिनावचन प्रत्युत्पन्नवर्तमानकालवचननौकरोति । अणागवयणे पञ्चस्कवयणे परोस्कवयणे इच्छेयं ज्ञेते एगवयणं वा
जाव परोस्कवयणं वा वदमाणे पणवणीणं एसाभासा एसाभासामोसा हता गोयमा । अनागतवचनकरसौ प्रत्यक्षवचन अतो परोक्षवचन इत्यादि
एववा वचन भगवन् एकवचनयो मांडोने जालगे १६ मोपरोक्षवचन बोलतांथकां प्रज्ञापनोये भाषाबोलते मृषाभाषानहुवे हां गौतम । इच्छेयं एगवयणं
जाव परोक्षवयणं वदमाणे पञ्चवणीणं एसाभास एसाभासा मोसा कतिणं ज्ञेते भासज्जाया प० गोयमा । इत्यादि एववा एकवचन जालगे परोक्ष
वचनयो मांडोने जालगे १६ मोपरोक्षवचन बोलतेथे प्रज्ञापनो ए भाषाबोल मृषाभाषानहुवे कितलो भाषानो जातिकहो भगवन् हे गौतम । चत्तारिभास

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

सञ्जायं वीयंमोसं नासञ्जायं तद्वयं सञ्चामोसं नासञ्जायं चउत्यं असञ्चामोसं नासञ्जातं । इच्चेयाइं जंते !
चत्वारि नासञ्जायाइं नासमाणे किं आराहए विराहए ? गोयमा ! इच्चेयाइं चत्वारि नासञ्जायाइं आउ
तं नासमाणे आराहए नो विराहए तेग परं असंजय अविरय अपहिहय अपञ्चस्कायपावकस्मे सञ्चं वा ना
सं नासनु मोसं वा सञ्चामोसं वा असञ्चामोसं वा नासं नासनु नो आराहए विराहए । एतेसिण जंते !

त्वारि जाषा जातानि प्रज्ञप्तानि तद्यथा-सत्यमेकं जाषा जातं, द्वितीयं मृषाजाषाजातं, तृतीयं सत्यामृषाजाषाजातं, चतुर्थमसत्यामृषा जा
षा जातमित्येतानि जदन्त ! चत्वारि जाषा जातानि जाषमाणः किमाराधको विराधकः ? गौतम ! इत्येतानि चत्वारि जाषाजातानि आयु
क्त“सम्यग्” जाषमाणः आराधको नो विराधकः, ततः परोऽसयता विरताप्रतिवृत्ताप्रत्याख्यात पापकर्मा सत्यां जाषां जाषको मृषा जाषां
जाषकोः सत्यामृषा वा ऽसत्यामृषा वा जाषां जाषको नो आराधको विराधकः । एतेषां जदन्त ! जीवानां सत्यजाषकानां मृषाजाषकानां

जाया पं० त० सञ्चं गं भासञ्जाया बित्तोवमासभा० तत्तिवं सञ्चामोसं चउत्यं असञ्च मोस भासञ्जाया इच्चेयाइं भंते चत्वारि भासञ्जाया भास
मण्णे किं आराहए विराहए गायमा भा० । ४ भाषा नो जातिक्कहो ते कहेक्के पहिलो सत्यभाषा दूस्रो मृषा २ तीजो सत्यामृषा । चौथो असत्यामृषा इ
त्यादि हे भगवन् ४ भाषा नो जाति भाषेयके ते स्युं आराधक के विराधक हे गौतम । इच्चेयाइं चत्वारि भासञ्जाइं आउत्तभासमाणे आराहए नो वि
राहए तेग परं असंजय अविरय अपहिहये । इत्यादि पहिलो ४ भाषा नो जाति यत्तपणे सम्यग् प्रवचनमात्तपनादि कृपण वचनोड्डाह करणाथी बोलले
माध आराधकद्वे पण विराधक नही निवारणके यत्तपणे बोलतो असयतमनोवा कायसंयतविकल साव्यथापरथो नही निवर्त्त्यो नही निवर्त्तन
हवा । अपञ्चस्काय पावकस्मे सञ्चं नासंमोसी मोसवा सञ्चामोसवा असञ्चामोसवा भासंभासमाणे । नही पचक्को पापकर्म सत्यभाषाप्रते बोलतो मृषा
भाषाप्रते सत्यामृषा असत्यामृषा भाषा बोलतो यको । नो आराहए विराहए एतेसिण भंते जीवाणं सञ्चभासमाणं मोसभासमाणं सञ्चामोसभा० । ते

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

साधुराश्रयक एवेति ॥ तेषपरमित्यादि ॥ ततश्चायुक्तं ज्ञापमाणात् परोऽसंयतो मनोवाक्कायसंयमविकलोऽविरतो विरमतिस्म विरतो न विरतोऽविरतः सावद्यव्यापारादनिवृत्तमना इत्यर्थः, अतएव न प्रतिहतं मिथ्यादुःकतदानप्रायश्चित्तप्रतिपत्यादिना न नाशितमतीतं तथा न प्रत्याख्यातं ज्ञोकरणादया निषदु मनागतं पापकर्म येनासा वप्रतिहताप्रत्याख्यातपापकर्मा शेष पाठसिद्ध, अल्पबहुत्वचिन्तायां सर्वस्तोकाः सत्यज्ञापकाः, इह यः सम्यगुपयुज्य सर्वज्ञमतानुसारेण वस्तुप्रतिष्ठानबुद्ध्या ज्ञापते स सत्यज्ञापकः, ते च पृच्छाकाले कतिपयायव लज्यन्ते इति सर्वस्तोकाः तेज्योऽसंख्येयगुणाः सत्यमृषाज्ञापकाः बहूनां प्रायो यथा तथा चासत्यमृषाज्ञापकसम्बन्धाल्लोके तथादर्शनात्, तेज्यः संख्येयगुणाः मृषाज्ञापकाः क्रोधान्निजूनानां परवच्चनाद्यजिघृक्षानां च प्रजुततराणामुपलम्भा तेषां च मृषाज्ञापकत्वात्, तेज्योऽसंख्येयगुणा असत्यामृषाज्ञापकाः द्वीन्द्रियादीनामप्यसत्यामृषाज्ञापकत्वा तेज्योऽनन्तगुणा अज्ञापकाः सिद्धानामेकेन्द्रियाणां चानन्तत्वात् ॥ इति श्री मलयगिरिविरचितायां

जीवाणं सच्चिन्नासगाणं मोसन्नासगाणं सच्चामोसन्नासगाणं असच्चामोसन्नासगाणं अज्ञासगाणय कयरे कयरेहि
तो अप्यावा ४ ? गोयमा ! सख्योवा जीवा सच्चिन्नासगा मोसन्नासगा असंख्येयगुणा सच्चामोसन्नासगा अ

सत्यामृषाज्ञापकानां असत्यामृषाज्ञापकानाम् ज्ञापकानां च कतरे कतरज्योऽल्पा वा ४ ? गौतम ! सर्वस्तोका जीवाः सत्यज्ञापका मृषाज्ञापका असंख्येयगुणाः सत्यामृषाज्ञापका असंख्येयगुणा असत्यामृषाज्ञापका असंख्येयगुणा अज्ञापका अनन्तगुणाः ॥ इति श्री महोपाध्यायरामचन्द्र ग

धाराश्रयक नहो विराश्रयक कहिये द्विवे अल्पबहुत्वकहेके एहने भगवन् जावने सत्यभाषने मृषाभाषकने सत्यामृषा भाषकने । असच्चामोसभा० अज्ञासगा
णय कयरे २ हिता अप्यावा ४ गो० । असत्यामृषा भाषकने अभाषकने केडा २ धो धोडा घणा हेगो० । सख्योवा सच्चिन्नासगा मोसन्नासगा असं० सच्च
मोसन्नासगा असं० । सर्वधो धोडा जीव सत्यभाष बोधणहार तेहथो मृषाभाषाना बोधणहार असंख्यातगुणा स्य माटे कोषे वेदनावे घणा मृषाभाष
ना भाषक तेहथो सत्यामृषा भाषाना धणो असंख्याता बथा तथा संलापकरतां वही बोलाये तेमाटे असंख्यातगुणा । असच्चामोसभासगा अर्वाख०

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

प्रज्ञापमृटीकायां जाषाख्यमेकादशं पदं समाप्तम् ॥

११

॥ तदेवं व्याख्यातमेकादशं पदमिदानीं द्वादशमारज्यते-अस्यजायम

जिसम्बन्धः इहामन्तरपदे जीवानां सत्यादिजाषाविज्ञानोपदर्शनं कृतं जाषाख्य शरीरायत्ता शरीरप्रवाहजाषेत्यत्रैव प्रतिपादितत्वात्, अन्यत्राप्युक्तं-गिरहृदयकायणं निस्सरदतद्वद्वाइत्युक्तोपपत्तिः । मिति, ततः शरीरप्रविज्ञागप्रदर्शनार्थमिदमारज्यते-तत्रचेदमादिसूत्रं-कदम्ब जन्ते । सरीरा प जता इत्यादि ॥ उत्पत्तिसमयादारज्य प्रतिष्ठं ज्ञीयते इति शरीराणि तानि जदन्त ! कति कियत्संख्याकानि " कतिमितिवाक्यालङ्कारे, प्रज्ञप्तानि

॥ टीका ॥

संखेजगुणा असञ्ज्ञामोसज्ञासगा असंखेजगुणा अज्ञासगा अणंतगुणा । ज्ञासापदं सम्मत्तं ॥ ११ ॥

कतिणं जन्ते ! सरीरा पस्यता ? गोयमा ! पंच सरीरा पस्यता, तंजहा-उरालिए वेउहिए आहारए तेयए कम्मए । नेरइयाणं जन्ते ! कडु सरीरया पस्यता ? गोयमा ! तं सरीरगा पस्यता, तंजहा-वेउहिए तेयए

॥ मूल ॥

णि शिष्य ऋषिनानकचन्द्र विरचिते प्रज्ञापनानुवादे जाषापदं एकादशं समाप्तम् ॥

११

॥ कति जदन्त ! शरीराणि प्र

ज्ञप्तानि ? गौतम ! पञ्च शरीराणि प्रज्ञप्तानि । तद्यथा-ओदारिकं वैक्रिय माहारकं तैजसम् कामंशम् । नेरयिकाणां जदन्त ! कति शरीराणि प्रज्ञप्तानि ? गौतम ! त्रीणि शरीराणि प्रज्ञप्तानि, तद्यथा-वैक्रियं तैजसं कामंशम् । एवमसुरकुमाराणामपि यावत्स्तमितकुमाराणाम् ।

॥ य० ॥

अभासगा अणंतगुणा । तद्वयो असत्या मृषाभाषानी बोधवहार अस्मत्पुत्रगुणा जी माटे वेदिय तेद्विय चौरिद्विय पंचेद्वियादि घणा बोले तद्वयो अभाषक अणंतगुणा पंचेद्वियादिकने सिद्धसेवायां । पञ्चवणाण भासा पयं सम्मत्तं ॥ इति प्रज्ञापना भगवतो सूत्रमाहि भाषापद ११ इत्यारमो समाप्त इवो ॥ ११ ॥ कतिणं भन्ते सरीरा पं० गोयमा । द्विवै शरीरपद वारमो कहैछे हे भगवन् कितले भन्ते शरीरकक्षा हे गौतम । पंचसरीरा पं० च राखिय वेउखिय आहाराए तेउए कम्मए नेरइयाणं भन्ते कतिशरीरगा पं० गोयमा । पांचप्रकारे शरीरकक्षा ओदारिक १ वैक्रिय २ आहारक ३ तैजस ४ कामंश ५ भगवन् नारकोने कितरा शरीरकक्षा हे गौतम । तथो सरीरगा पं० तं० वेउखिय तेउए कम्मए । तीनशरीरकक्षा वैक्रिय १ तैजस २ वा

॥ भाषा ॥

जगवानाह-पञ्चशरीराणि प्रज्ञप्तानि तान्येव नामत आह-उरालियइत्यादि ॥ अमीषां शार्धार्थमात्रं वक्ष्याम स्तथापिस्थानशून्यार्थं किञ्चि दुष्यते-उदारं प्रधानं प्राधान्यं चास्य तीर्थकरणधरशरीरापेक्षया ततो न्यस्या नृत्तरसुरशरीरस्याप्यनक्तगुणहीनत्वात्, अथवा उरालं नाम विस्तरवत् विस्तरवत्तायास्या वस्थितस्वभावस्य सातिरेकयोजनसहस्रमानत्वात्, वैक्रियचैतावदवस्थितप्रमाणं न लज्यते, उत्कर्षतोप्यवस्थितप्रमाणस्य पञ्च धनुःशतप्रमाणत्वात्, तच्चतावत्प्रमाणं सप्तम्यां नान्यत्र यत्तत्तर्वैक्रियं योजनलक्षप्रमाणं तदवस्थितं नाज्ञववर्तित्वानाद्यात् ततो न तदपेक्षा आह च चूर्णिकृत् "उरालं नाम विच्छरालं विसालं ति जंज्ञाणियं होइ कइ साइरगजोपणसहस्रसमवर्धियप्पमाणमोरालियं अन्नमइहमेत्तं नत्थित्ति विव विवियं होज्जा तंतु अणवर्धियप्पमाणं अवर्धियं पुण पंचघणुसयाइ अहे सत्तमाए इमं पुण अवर्धियप्पमाणं साइरगं जयणसहस्रं वनस्पतीनामिति, अथवा उरालं विरलप्रदेशं नतु घनं स्वल्पप्रदेशोपचितत्वा दृढत्वाच्च जेगभवत्, यदिवा उरालं समयपरिज्ञापया मांसास्थिस्नाद्याद्यवयवद्वं सर्वत्र स्वार्थिक इक प्रत्ययः, इह उदारमेव वा औदारिकं पृषोदरादित्वा दिष्टरूपनिष्पत्तिः, प्राकृतत्वात् उरालियमिति, तत्पृषोदारमुदारं उरालं उरालमेव विक्रियं । उरालियंतिपदमं पडुव्वतित्येसरसरीरं ॥ १ ॥ जल्लइयतहोरालं वित्थरवतंतवस्ससयंपप्प पगइयनत्थिअप्पं चइहमेत्तविसालंति ॥ २ ॥ उरलघेवपप्पो वच्चियंतिमहल्लगंजहाजिगळं । मंसठियहासबद्धं उरालंसमयपरिज्ञासा ॥ ३ ॥ तथा विविधा विशिष्टावा क्रिया विक्रिया तस्यां जवं

कम्मए, एवं असुरकुमाराणवि जाव थणियकुमाराणं । पुढवीकाइयाणं जंते ! कति सरीरया पप्पत्ता ? गो

पृथिवीकायिकानां जदन्त ! कति शरीराणि प्रज्ञप्तानि ? गौतम ! त्रीणि शरीराणि प्रज्ञप्तानि । तद्यथा-औदारिकं तैजसं कामणम् । एवं वा युकायिकवर्जं यावच्चतुरिन्द्रियाणाम् । वायुकायिकानां पृच्छा । गौतम ! चत्वारि शरीराणि प्रज्ञप्तानि, तद्यथा-औदारिकं वैक्रियं तैजसं का

मण ३ । एवं असुरकुमाराणवि जाव थणियकुमाराण पुढवीकाइयाणं कतिसरीरा पं० गोवमा । इम असुरकुमारने पिण कालिगे स्तनितकुमार पृथिवी कारियानेइ भगवन् शरीरकप्पा हे गौतम । तओसरीरा पं० तं० उरालिए तेयए कम्मए एवं वाउकायवज्जं जाव चउरिंदियाणं वाउकाइयाणं पच्छा गो

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

वैक्रियं उक्तं च-विविधाविमिश्रणा वा किरियालीपहजं जवंतमिह । वेउद्विथं तथं पुण नारगदेवाणयणइण ॥ १ ॥ अथवा वैकुर्विकमिति शङ्खसंस्कारः, तत्र विकुर्ष इति सिद्धान्तप्रसिद्धोपधातु विकुर्विणं विकुर्विविविधाक्रिया इत्यर्थः, तेन निर्वृत्तं वैकुर्विकं तथा चतुदंशपूर्वविदा कार्यात्पत्तौ योग्यतेनाह्रियते इत्याहारक तैजसोविकार तैजस कर्मणा जत कर्मजमिति, तद्विद्वारिकादीनां शरीराणां मित्यमुपन्यासे किञ्चिदस्ति प्रयोजनं मुत यथाकथंचिदेव प्रवृत्त इति उच्यते-अस्तीति क्रमः किञ्चिदतिथे दुच्यते-परं परप्रदेशे सूक्ष्मं परस्परवर्णनासु प्रदेशबाहुल्यं तथा ह्यौदारिकात् वैक्रियस्य प्रदेशसूक्ष्मं वैक्रियादप्याहारकस्य आहारकादपि तैजसस्य तैजसादपि कामणस्य तथा औदारिकात् वैक्रियस्य वर्णनासु प्रदेशबाहुल्यं वैक्रियादप्याहारकस्याहारकादपि तैजसस्य तैजसादपि कामणस्येति । मतान्येव शरीराणि नैरयिकादिषु सम्भवतश्चिंतयति-नैरयिका जंतुः । कवडया सरीरा पन्नत्ता इत्यादि ॥ पाठसिद्धं ॥ शरीराणि च जीवानां द्विविधानि तद्यथा-ब्रह्मनि मुक्तानि च, तत्र यानि चित्ताकाले जीवैः परिगृहीता

यमा ! तत्तं सरीरा पणत्ता, तंजहा-उरालिए तेयए कम्मए । एवं वाउक्काडयवज्जं जाव चउरिंदियाणं, वाउक्काडयाणं पुच्छा, गोयमा ! चत्तारि सरीरा पणत्ता, तंजहा-उरालिए वेउल्लिए तेयए कम्मए । एवं पंचेदियतिरिक्कजोगियाणवि । मणुस्साणं जंतु ! कति सरीरा पणत्ता ? गोयमा ! पच सरीरया पणत्ता, तं

सं॥म् । एवं पञ्चन्द्रियतिर्यग्योनिकानामपि । मनुष्याणां कति शरीराणि प्रज्ज्ञानि ? गौतम ! पञ्च शरीराणि प्रज्ज्ञानि, तद्यथा-औदारिकं वैक्रियं माहारकं तैजसं कामणम् । वानअन्तर ज्योतिष्क वैमानिकानां यथा नारकाणाम् । कति जइन्तु । औदारिकं शरीराणि प्रज्ज्ञानि ?

यमा । तीन शरीरकत्ता ते कहैक्क औदारिक १ तैजस २ कामण ३ इन वाउक्कायटाजोने जांलगै चौरिंदियतां ३ शरीर वायुकायने कीतल शरीर प्रज्ज्ञ हे गौतम । चत्तारिसरीरा पं० तं० उरालिए वेउल्लिय तेयए वल्लण । ४ शरीर औदारिक १ वैक्रिय २ तैजस ३ कामण ४ । एवं पंचेदियतिरिक्कजोगियाणवि मणुस्साणं भंत कतिसरीरा पं० गोयमा । इन पंचेदियतिर्यग्ने ४ शरीर वैक्रिय कियारहुवे हे भगवन् मनुष्यने कीला शरीर वल्ल हे गौतम ।

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ पं० ॥

॥ भाषा ॥

निवर्तते तानि बद्धानि यानि च पूर्वजेषु परित्यक्तानि तानि मुक्तानि तेषां बद्धानां मुक्तानां च परिमाणमिदानीं द्रव्यक्षेत्रकालैः प्रेरयणीयं । तत्र द्व्यैरजव्यादिभिः क्षेत्रेण श्रेणिप्रतरादिना कालेनावलिकादिना तत्रौदारिकशरीरमधिकृत्याह-कवचायां जते । उरालियसरीरा पक्षता इत्या

जहा—उरालिए वेउव्हिए आहारए तेयए कम्मए वाणमंतरजोडसियवेमागियाणं जहा नारमाणं केवतियाणं जते ! उरालियसरीरा पसन्ना ? गोयमा ! दुविहा पसन्ता, तंजहा—वडेल्लयाय मुक्केल्लयाय । तत्थणं जते वडेल्लया तणं असंखेज्जा असंखेज्जाहिं उसप्पिणी उरसप्पिणीहिं अवहीरति कालत्तं, खित्तत्तं असंखेज्जा लोगा । तत्थणं जते मुक्केल्लया तणं अणत्ता अणत्ताहिं उरसप्पिणीहिं उसप्पिणीहिं अवहीरति कालत्तं, खित्तत्तं

गौतम ! द्विविधानि प्रज्ञप्तानि, तद्यथा—बद्धानि मुक्तानि च । तत्र यानि बद्धानि तानि असङ्खेयानि, असङ्खेयानिरुत्सर्पिण्यवसर्पिणीजि रप ह्रियन्ते कालतः, क्षेत्रतो ऽसङ्खेया लोका (व्याप्यन्ते) तत्र यानि मुक्तानि तानि अनन्तानि अनन्तानिरुत्सर्पिण्यवसर्पिणीजि रप ह्रियन्ते का

पंचसरीरा प० तं० उरालिए वेउव्हिए आहारक तेयए कम्मए वा वाणमंतरजोडसिय वेमागियाणं । ५ शरीरकक्षां ते कहेके औदारिक १ वानिय २ आहारक ३ तेजस ४ कर्मण ५ वाणमंतरजोडसिय वेमागियाणं । जहा नारमाणं केवतियाणं भव उरालियसरीरा पं० गोयमा । तिम नारकोने तिम जाणिया कीला हे भगवन् औदारिक १ शरीरकक्षा हे गौतम । दुविहा पं० तं० बडेल्लयाय मुक्केल्लयाय तत्थणं जते बडेल्लया तणं असंखेज्जाहिं । दोव प्रकारे कक्षां ते उचितकाले पद्यहे ते बडेल्लया पूर्वभवेलेने मूल्या त मुक्केल्लया तिहा जे बडेल्लया कक्षाहे ते असंख्यातके औदारिकशरीर । उरसप्पिणी अवहीरति कालत्तं खित्तत्तं असंखेज्जा लोगा । उरसप्पेसौ अवसर्पणौकाले समये अपहरोये असंख्यातप्रमाण एतला औदारिक शरीरकक्षा कालयो असंख्यात आवली खेत्यौ असंख्यात लोकाकाशप्रमाण । तत्थणं जते मुक्केल्लया तणं अणत्ताहिं उरसप्पिणीहिं अवहीरति कालत्तं खित्तत्तं अणत्तालोगा अभवसिद्धोणं अणत्तगुणसिद्धाणं अणत्ते भागे केवतियाणं भव वेउव्हियसरीरा पं० गोयमा । तिहा जे मुक्केल्लया पूर्वलेने मूल्याते अ

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

दि ॥ इह प्राकृतलक्षणवशादित्यप्रत्यय कप्रत्ययश्च स्वार्थः, ततो बद्धिलया इति ॥ बद्धानीत्यर्थः ॥ मुक्किलया इति ॥ मुक्तानीत्यर्थः । तत्र बद्धं न्यसंख्येया
नि असंख्यत्वमेव प्रथमतः कालतो निरूपयति-असंख्येया हि इत्यादि ॥ प्रतिसमयमेकैकशरीरापहारेण असंख्येयान्निरुत्सर्पिणी अवसर्पिणी च र
वयवशोऽपह्रियन्ते किमुक्तं जवति-असंख्येयान् उत्सर्पिण्यवसर्पिणीषु यावन्तः समयास्तावत्प्रमाणानि बद्धान्यौदारिकशरीराणि वर्तन्ते, इह कालतः
परिमाणं, क्षेत्रत आह-खेतने असंख्येया लोका इति ॥ क्षेत्रतः परिसंख्यानं असंख्येया लोका ॥ यतदुक्तं जवति-सर्वाण्यपि बद्धान्यौदारिकशरीराणि
आत्मीयात्मीयावगाहनाच्चिरात् राकाशप्रदेशेषु परस्परं मर्षिणीजायन् क्रमेण स्याप्यन्ते तदानीं तैरेव मास्तीयमणौ रसंख्येया लोका अव्याप्यन्ते, इह स
कैकस्मिन्नप्याकाशप्रदेशे एकैकौदारिकशरीरस्थापनाया असंख्येया लोका व्याप्यन्ते परं पूर्वावायां आत्मीयावगाहनास्थापनायाः प्ररूपणां कुर्वन्ति
ततोऽपसिद्धान्तदोषो मा प्रापदित्यस्माच्चिरपि तथैव प्ररूपणा क्रियते । आह भूणिकारोपि-जडविक्रैकपणसे शरीरमेगठविज्जडतोवि असंख्ये

जा लोका जवन्ति किन्तु अवसिद्धान्तदोषपरिहरणाय मप्यप्यग्निर्याहि उगाहणाहि ठविक्रन्ते इति, आह नन्वनन्ता जीवा स्ततः कथमसंख्येयान्यौ
दारिकशरीरान्युच्यन्ते-इह द्विविधा जीवाः प्रत्येकशरीरिणोऽनन्तकायिकाश्च, तत्र येन प्रत्येकशरीरिण स्तेषां प्रतिजीवमेकैकौदारिकशरीरमन्यथा
प्रत्येकशरीरत्वायोगात्, येन नन्तकायिका स्तेषां मनन्तानां मनन्तानां मेकैकमौदारिकशरीरमतः सर्वाणि असंख्येयान्यौदारिकशरीरा गणनानि मु
क्तानन्तानि तच्चानन्तत्वं कालक्षेत्रद्रव्यं निरूपयति-अणन्ताहि इत्यादि ॥ कालतः परिमाणं प्रतिसमयमेकैकशरीरापहारेऽनन्तान्निरुत्सर्पिण्यवस
र्पिणीभिः सर्वात्मना पहरियन्ते किमुक्तं जवति अनन्तासु उत्सर्पिण्यवसर्पिणीषु यावन्तः समयास्तावत्प्रमाणानीति, क्षेत्रतः परिमाणमनन्ता लोका
अनन्तेषु लोकप्रमाणेष्वप्याकाशखण्डेषु यावन्त आकाशप्रदेशास्तावत्प्रमाणानीत्यर्थः । द्रव्यतः परिमाणमनन्तविक्रैक्योऽनन्तव्यञ्जोऽनन्तगुणानि, यद्ये
वं तर्हि सिद्धराशिप्रमाणानि जविष्यन्ति तत आह-सिद्धान्तमनन्तज्ञाने अनन्तज्ञानमात्राणि, ननु द्वयोरपि राशयो जवसिद्धिकासिद्धकरूपयो मध्य

पठ्यन्ते प्रतिपतितसम्बद्धयः ततः किं तद्वाग्निप्रमाणानि ज्ञेयः ? उच्यते-यदि तत्प्रमाणानि स्युस्तर्हि तथैव निर्देशः क्रियते सुखप्रतिपत्तिरुत्प्रतिज्ञाहि जगवन्त आर्यश्रयामास्ततस्तथानिर्देशाज्ञायादवसीयते न तत्र तद्वाग्निप्रमाणानि, ननु तर्हि तेषां प्रतिपतितसम्बद्धीनामथ स्ताद्भवेयु रपरि वा उच्यते-कदाचिदथस्तात् कदाचिदुपरि कदाचित् तुत्यान्यपि अनियतप्रमाणत्वात् ननु सर्वकालं तत्प्रमाणानि अत्रापि भूयते कृत्-तो किं परिवर्तितसम्बद्धिराग्निप्रमाणाद् होज्जा ते तंश्चि दोषाविव रासीणं मज्जे पटिज्जतिस्ति कालं जलं जलं तत्प्रमाणाद् होताइ तो तेसिंचेव निदेसो होतो तस्मा न तत्प्रमाणाद् तो किं तेसिं द्विडा होज्जा उवरि होज्जा जलं कयाइ हेठा कयाइ उवरि होति कयाइ तुल्यं इ न निवृत्तकालं तत्प्रमाणाद् इति, अपरः प्राह-कथं मुक्तानि यथोक्तानन्तसंख्यापरिमाणा लुपपद्यन्ते ततो यदि तावदौदारिकादिशरीराणि यावद विकृतानि तावद् गृह्यन्ते, तत स्तेषां मनन्तं कालमवस्थानात्तावादनन्तत्वं न घटते यद्यप्यनन्तमपि कालमवस्थानं भवन् ततो नन्तेन कालेन त

शरीरगणनादनन्तानि ज्ञेयः यावता नन्तं कालमवस्थानं नास्ति पुद्गलाभासत्त्वसंज्ञोपसंख्येयकालावस्थानाभिधानात्, अथवा ये पुद्गला जीवैरौदारिकत्वेन गृहीत्वा मुक्ता अतीताद्यां तेषां ग्रहणं तर्हि सर्वेपि पुद्गलाः सर्वेपि जीवैः प्रत्येकमौदारिकत्वेन गृहीत्वा मुक्ता इति सर्वपुद्गलय हणमापन्नं तथाच सति यदुक्तं अजयसिद्धिकेन्द्रोऽनन्तगुणानि किदुपायमनन्तज्ञानमात्रासीति तद्विरुध्यत सर्वजीवैर्यो कृतेनानन्तगुणकारेणानन्तगुणत्वस्य प्रसक्तत्वा इति ? उच्यते-इह मुक्तानामौदारिकशरीराणां नाधिकतानां भवन् कलानां ग्रहणं नाप्यौदारिकत्वेन ये गृहीत्वा मुक्ताः पुद्गला स्तेषां मुक्तदोषप्रसंगः, किंतु यत् शरीरमौदारिकं जीवेन गृहीत्वा मुक्तं तद्विशिष्टतायां विज्ञाणमनन्तज्ञेदजिह्वं भवति ते चानन्ता जहा भवतो यावत्ते पुद्गला औदारिकपरिणामं न जहति तावत्प्रत्येकमौदारिकशरीरव्यपदेशं लज्जते ये पुनरौदारिकपरिणामं त्यक्तवन्त स्ते न गृह्यन्ते ततएव मेकस्यापि शरीरस्यानन्तानि शरीराणि जातानि एवं सर्वशरीरं अपि ज्ञावनीयं, तथाच सत्येकैकस्य शरीरस्यानन्तज्ञेदजिह्वत्वा देकस्तिनैवपि समये

प्रज्ञतान्यनुत्तानि शरीराण्यवाप्यन्ते तेषां चासंख्येयकालमवस्थानं तेनचासंख्येयेन कालेनान्यानि जीवै विप्रमुक्तान्य संख्येयाण्यवाप्यन्ते तावदपि च प्रत्येकमनन्तज्जेद्विन्नानि तेषुच मध्ये तावता कालेन यान्यौदारिकशरीरपरिणामं विजहति तानि परित्यज्यते केषाणि गच्छन्ते ततमय मुक्तानि यथोक्तप्रमाणानन्तसङ्काका ण्यौदारिकशरीरा ण्युपपद्यन्ते इति नर्क्षेतत् सप्तमीपिकाविकृतं जितं यत् आज्ञापूर्विकत्-नद्विष्यविगलानामेव केषाणां च हणं एयं नय उरालियगहणमुक्ताणं सवपुगलाणं किंतु जंसरीरमोदालिकं जीवेषु मुक्तं तत्रैव असतज्जेयजितं च हीइ जाव ते पुगला तं जीवन्तिव

अणंता लोकां अजवसिद्धिहंतो अणंतगुणा सिद्धाणं अणंतजागो । केवलियाणं जते ! वेउल्लियसरीरगा पसत्ता ? गोयमा ! दुविहा पसत्ता, तंजहा-वहुल्लयाय मुक्कल्लयाय । तत्थणं जेते वहुल्लगा तेणं असंखे जा अंसंखेजाहिं उरसप्पिणीउसिप्पणीहिं अवहीरंति कालउ, खेत्तउ असंखेजाउ सेहीउ पवरस्स असंखेजाइजागो । तत्थणं जेते मुक्कल्लगा तेणं अणंता अणंताहिं उरसप्पिणीउरसप्पिणीहिं अवहीरंति कालउ

लतः । क्षेत्रतो जन्ता लोका अजवसिद्धिकेन्यो ऽनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तो जागः । कति जदन्त । वैक्रियशरीराणि प्रज्ञप्तानि ? गौतम । द्विविधानि प्रज्ञप्तानि तद्यथा-बहुानि मुक्तानि च । तत्र यानि बहुानि तान्यसङ्खेयानि, असङ्खेयानिरुत्सर्पिण्यवसर्पिणीतिरप्यज्यन्ते कालतः, क्षेत्रतो ऽसङ्खेयाः श्रेणयः (तेषां परिमाणं) प्रतरस्याऽसङ्खेयो जागः । तत्र यानि मुक्तानि तान्यनन्तानि अनन्तानिरुत्सर्पिण्यवसर्पिणीतिर

नन्तोऽवसर्पणीकाले समये २ एकेकशरीर अपहराये णतला कालयो पूर्व औदारिकशरीरकरीमूव्या क्षेत्रयो अनन्तालोकाकक्षप्रदेशे एकेकाथापना एलाकै द्रव्ययो प्रमाण अभवसिद्धौ अनन्तभागमात्रावैकै हे भगवन् कीतला वैक्रियशरीरकक्षा हे गौतम । दुविहा पं० तं० बहुलगाय तत्थणं जेते बहुलगा तेणं असंखिजाहिं उरसप्पिणिसिप्पिहिं अवहीरंति कालतो खेतथी । दोयप्रारे बांध्याकै मूक्याकै पूर्वज्जने तिहा जीवांध्याकै ते असंख्याताशरीरकै संख्यातोऽवसर्पणि अवसर्पणी नौसमय एकेोयरीर अपहरिये कालयो क्षेत्रयो । जहा उरालियस्स मुक्कल्लया जहा उरालियस्सवि भा० कीर्वातयाणं भते का

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

त्रियं उरालियसरीरकायप्ययोगं न मुंचन्ति न ताव अन्नपरिणामेणं परिणमन्ति ताङ् पत्तेयसरीरायं जयन्ति यवमेक्किस्स उरालियसरीरस्स अणं तजेयज्जित्तणुं अणंताङ् चैव उरालियसरीराङ् जयन्ति इत्यादि „ आह-कथमेकैकशरीरद्रव्यदेशं शरीरत्वेन व्यवह्रियते ? उच्यते-लवणदृष्टान्तेन तथाहि-स्वार्थेऽपि लवणमुच्यते द्रोणेऽपि लवणमादकोऽपि लवणं यावदेकापि शकंरा लवणमेव मिहापि सकलमप्यौदारिकशरीरं शरीरमुच्यते तद्वैमपि तदेकदेशोऽपि यावदनन्तजागोऽपि शरीरमिति कान्नाज्जिप्पाय इति चेदुच्यते-इह यथा लवणपरिणामपरिणतः स्तोको बहुवा पुद्गलसङ्घातो लवणमुच्यते तथौदारिकशरीरयोग्यपुद्गलसङ्घातोऽपि औदारिकत्वेन परिणतः स्तोको बहुवा औदारिकशरीरव्यपदेशं लज्जते, अथवा जघति समुदायेकदेशोऽपि समुदायशब्दोपचारो यथा अद्भुत्ये स्पष्टे स्पष्टो मया देवदत्त इत्यादौ तत उपचारा न कश्चिद्दोषः, ननु यद्येवं कथं तान्यनन्तलोका

जहा उरालियस्स मुक्खेल्लया तहेव वेउल्लियस्सवि ज्ञाणियत्ता । केवतियाणं जंते ! आहारसरीरया पसत्ता ? गोयमा दुविहा पसत्ता, तजहा-बडेल्लगा मुक्खेल्लयाय । तत्थणं जेते बडेल्लगा तेणं सिय अत्थि सिय नत्थि । जइ अत्थि जहन्नेणं एक्कोवा दोवा तित्थिवा उक्कोसेणं सहस्सपुहत्तं । तत्थणं जेते मुक्खेल्लया तेणं

पट्टियन्ते कालतो यथौदारिकस्य मुक्तानि तथैव वैक्रियस्यापि ज्ञातव्यानि । कियन्ति जदन्त । आहारक शरीराणि प्रज्ञप्तानि ? गौतम ! द्विविधानि प्रज्ञप्तानि तद्यथा-बद्धानि च मुक्तानि च । तत्र यानि बद्धानि तानि स्यादस्ति स्यान्नास्ति यद्यस्ति एकं वा द्वौवा त्रीणि चोत्क

हारगसरोरा पं० गोयमा । जिम औदारिकनामूक्का जिम औदारिक तिमहीज वैक्रिय भगवन् केतला आहारककक्षा हे गौतम । दुविहा पं० तं० बडेल्लगाय मुक्खेल्लगाय तत्थणं जेते बडेल्लगा तेणं सिय अत्थिसिय नत्थि । दीयमेदकक्षा बांध्याछे १ मूक्काकरीने २ तिहां जे बडेल्लगाछे ते किवारेछे कि वारे नथी जे माटे आंतरो । जइ अत्थि जहन्नेणं एक्कोवा दोवा तित्थिवा उ० सहस्सपुहत्तं । जे जघन्थ १ समय दीय समय तीनहुवै उत्कष्टो तो सहस्स युक्ता जघन्थ १ समय उत्कष्टो ६ मास आंतरो उक्ताच आहाराएलो र छमासे जाव हीतिदिविकयाइ उक्कोसेणंविणमा एक्कोसमयं जइन्नेणं १ । तत्थणं

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

काशप्रदेशप्रमाणान्यौदारिकशरीराण्येकैकस्मिन् लोके वगाढानि ? उच्यते-प्रदीपप्रकाशवत् । तथाहि-यथैकस्यापि प्रदीपस्याधीपि सकलजावना वज्रासीनि ज्वलन्ति अन्येषामनकेषां प्रदीपानामधीषि तत्रैवानुविशन्ति परस्परमपि विरोधा तथौदारिकाण्यपि एवं शेषशरीरेष्वपि मुक्तेश्चाधोज्ञं,

अणन्ता जहा उरालिख्यस्स मुक्कल्लयाय तहव जाणियद्धो । केवतियाणं जंते ! तियगसररीया पसुत्ता ? गो यमा ! दुविहा पसुत्ता, तंजहा-बद्धेल्लगाय मुक्कल्लगाय । तत्थणं जेतं बद्धेल्लगा तेषं अणन्ता अणन्ताहिं उ सप्पिणीउरसप्पिणीहिं अवहीरन्ति कालत्तं, खत्तत्तं अणन्ता लोगा, दहत्तं सिद्धएहिंतो अणन्तगुणा सब्बजी वाणं अणन्तजागूणा । तत्थणं जेतं मुक्कल्लगा तेषं अणन्ता अणन्ताहिं उ सप्पिणीउरसप्पिणीहिं अवहीरन्ति

यतः सङ्ख्येयम् । तत्र यानि मुक्तानि तान्यनन्तानि यथौदारिकस्य मुक्तानि तथैव जगितव्यानि । कति जदन्त ! तेजः शरीराणि प्रज्ञप्ता नि ? गौतम ! द्विविधानि प्रज्ञप्तानि तद्यथा-बद्धानि च मुक्तानि च । तत्र यानि बद्धानि तान्यनन्तान्यनन्ताजिह्वसप्पिण्यवसप्पिणीजिरपहिं यन्ते कालतः, क्षेत्रतोऽनन्ता लोकाः, द्रव्यतः सिद्धेभ्योनन्ताः सर्वजीवानामनन्तजागोनाः । तत्र यानि मुक्तानि तानि अनन्तानि अनन्ताजि ह्वसप्पिण्यवसप्पिणीजिरपहिं यन्ते कालतः, क्षेत्रतोऽनन्ता लोकाः, द्रव्यतः सर्वजीवभ्योऽनन्तगुणा जीववर्गस्यास्तौ जागः । एवं काशंशरीर

जेते मुक्कल्लगा तेषं अणन्ता जहा उरालिख्यस्स मुक्कल्लया तहव भा० केवतियाणं भंते तियगसररीया प० गीयमा । तिहां जेतं करीमुक्कया ते अनन्त, के जिम औदारिकनै कच्छा तिम मुक्कल्लगा कडिो केतलै भगवन् तेजस शरीरकच्छा हे गौतम । दुविहा प० त० बद्धेल्लगाय मुक्कल्लगाय तत्थणं जेतं बद्धेल्लगा तेषं अणन्ताहिं उ सप्पिणी उ सप्पिणीहिं अवहीरन्ति कालतो खेत्ततो । दोय भेदकच्छा बड १ अनेकमुक्त २ जिहां जे बद्धेल्लगा ते अनन्तो उरसप्पिणीकाल प्रतिभे अपहरे सर्वजीवने तेजस शरीरके तेमाटे कालथो खेवथो । अणन्तालोगा देवथां सिद्धे हिंतो अणन्तगुणा सब्बजीवाणं अणन्तभाणं । अनन्तालोकाका ये एककेयावके द्रव्यकोसिद्ध अनन्तगुणा सर्वजीवने तेजस शरीरहुवै तेमाटे सर्वजीवथो अनन्तभाग ऊणाके । तत्थणं जेतं मुक्कल्लगातेणं अणन्ता

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

ननु द्रव्यक्षेत्रे विहाय किमिति प्रथमतः कालेन प्ररूपणा कृता उच्यते कालान्तरावस्थायितया पुद्गलेषु जरीरोपचारो नान्यथा ततः कालो गरीया
निति प्रथमत स्तेन प्ररूपणा, उक्तान्यौदारिकाणि । सम्प्रति वैक्रियसूत्रमाह-केवदयाण भन्ते ! इत्यादि ॥ बहूनामसङ्ख्येयानि, तत्र कालतः परि
माणं प्रतिसमयमकैकजरीरापहारे सामस्येनासङ्ख्येयानि रुतसर्पिण्यवसर्पिणीभि रपाह्रियते, किमुक्तं जवति ऽसङ्ख्येयासु उत्तमर्पिण्यवसर्पिणीषु
यावन्तः समया स्तावत्प्रमाणानीति, क्षेत्रतो संख्येयाः श्रेणयः तासांच श्रेणीनां परिमाण प्रतरस्यासङ्ख्येयो जागः । किमुक्तं जवति प्रतरस्यासङ्ख्येय
तमे जागे यावन्त्यः श्रेणयस्तासु च श्रेणिषु यावन्तः आकाशप्रदशास्तावत्प्रमाणानि बहूनि वैक्रियजरीराणांति, अथ श्रेणिरिति किमजिधीयते-
उच्यते घनीकृतस्य लोकस्य सर्वतः समरज्जुप्रमाणस्या यामतः समरज्जुप्रमाणमुक्तावलिरिवैकैकाकाशप्रदेशपक्तिः कथं पुनर्लोको घनीक्रियते कथं
वा समरज्जुप्रमाणो जवति इतिच दुच्यते-इह लोक ऊर्द्धांश्च श्वतुर्दंशरज्जुप्रमाणा धस्तात् विस्तरतो देशानसमरज्जुप्रमाणा एकरज्जुमध्यजागे ब्रह्मलो

कप्रदेशं बहुमध्यदेशजागे पञ्चरज्जुरुपर्यंका रज्जु लोकांते रज्जोश्च परिमाणं स्वयम्भूरमणसमुद्रस्य पूर्ववेदिकान्ता दारव्या परवेदिकांतं यावत् यवंप्र
माणस्य लोकस्य वैशाखस्थानस्यकाटस्थकरयुग्मपुरुषाकारस्य बुद्ध्या व्रसनाड्या दक्षिणजागवर्त्यधोलोकखंडमध्ये देशोनत्रिरज्जुविस्तारमतिरिक्तसम
रज्जुच्छयः परिगृह्य व्रसनाड्या उत्तरपाश्वरज्जुर्द्धांजागविपर्यासेन सङ्घात्यते ऊर्द्धजागो ध क्रियते अधोजागस्तूष्मिति सङ्घात्यते इति, तत ऊर्द्धलो
के व्रसनाड्या दक्षिणजागवर्त्तनी ये द्वे खंडे कूर्पराकारसंस्थिते प्रत्येकं देशोनार्द्धचतुष्टयरज्जुच्छये ते बुद्ध्या समादाय वेपरीत्येनीत्तरपाश्वं सङ्घात्य
ते यवंच किं जातमधस्तनं लोकाद्धं देशोनचतूरज्जुविस्तारं सातिरेकं समरज्जुच्छयं उपरितनमद्धं त्रिरज्जुविस्तारं देशोनसमरज्जुच्छयं तेन उपरित
नमद्धं बुद्ध्या गृहीत्वाधस्तनस्यार्द्धस्योत्तरपाश्वं सङ्घात्यते तथाचसति सातिरेकसमरज्जुच्छयो देशोनसमरज्जुविस्तारो घनो जातः अतः समरज्जुनामु
परि यदधिक तत्परिगृह्य ऊर्द्धांश्च आयतमुत्तरपाश्वं सङ्घात्यते ततो विस्तरतोऽपि परिपूर्णाः समरज्जवो जवन्ति, एवमेव लोको घनीक्रियते घनीक

तच्च सप्रज्जुप्रमाणो जवति यत्रच क्वचन घनत्वेन सप्रज्जुप्रमाणा न पूर्यते तत्र बुद्ध्या परिपूरणीयमेतच्च पट्टिकादौ लिखित्वा दर्शयितव्यं सि
द्धाते च यत्र क्वचनापि श्रेणिप्रतरस्य वा ग्रहणं तत्र सर्वत्राप्येवघनीकृतस्य लोकस्य सप्रज्जुप्रमाणास्यावसातव्यं, मुक्तान्यौदारिकवद्भावनीयानि ॥
आहारकविषय सूत्र-केवडयाणं जते । आहारगसरीरा इत्यादि ॥ बहूनि ॥ सिय अत्य सिय नत्य इति ॥ अस्तीतिनिपातो बहुवचनगर्भः क
टाचि त्सन्ति कटाचि न सन्तीत्यर्थः, यस्मादन्तरमाहारकशरीरस्य जघन्यत एकसमयः उत्कर्षतः परमासा उक्तच-आहाराइलोए छम्मासजान
होतिविकथाइ । उक्तीसेणानियमा एकसमयजह्वणं ॥ १ ॥ इति यदापि जवन्ति तदापि जघन्यत एकं द्वौवा उत्कर्षतः सहस्रपृथक् मुक्तान्यौदा
रिकवत्, तेजसविषयसूत्रमाह-केवडयाणं जते । तेषगसरीरा इत्यादि ॥ तत्र बहूनिनन्तानि अनन्तत्वं कालक्षेत्रद्रव्ये निरूपयति-अणुताहि इत्या
दि ॥ कालतः परिमाणमनतोत्सर्पिण्यवसर्पिणीसमयप्रमाणानि क्षेत्रतोऽनन्तलोकप्रमाणाकाशखण्डप्रदेशपरिमाणानि द्रव्यतः परिमाणं सिद्धय्योऽन

न्तगुणानि तेजसंहि शरीरं सर्वसंसारिजीवानां प्रत्येकं संसारिणश्च जीवाः सिद्धेज्योऽनन्तगुणाः ततस्तेजसशरीराण्यपि सिद्धेज्योऽनन्तगुणानि जव
ति ॥ सब्जिवाणं अणुतजागूणा इति ॥ सर्वजीवानां योऽनन्तमो जाग स्तेनोनानि, इयमत्र जावना-सिद्धानां तेजसशरीरं न विद्यते सर्वशरीराती
तत्वा तेषां सिद्धाश्च सर्वजीवानामनन्तजागं ततस्तेनोनानि सर्वजीवानामनन्तजागोनानि जवन्ति मुक्तानि अनन्तानि तदवानन्तत्वं कालक्षेत्रद्रव्यैः
प्ररूपयति-अणुताहि इत्यादि ॥ कालक्षेत्रसूत्रे प्राग्वत्, द्रव्यतः परिमाणं सर्वजीवज्योऽनन्तगुणानि कथमित्युच्यते-इहैकैकस्य संसारिजीवस्य एक
कं तेजसशरीरं तानिच जीवैर्विप्रमुक्तानि सन्ति प्रागुक्तयुक्तेरनन्तजदजिन्वानि जवन्ति तेषांचासख्येय कालं यावदवस्थानं तावताच कालेन जीवै
र्विप्रमुक्तान्यन्यानि तेजसशरीराणि प्रतिजीवमसख्येयानि वाप्यते तेषामपि प्रत्येकं प्रागुक्तयुक्त्या अनन्तजदजिन्वतेति जवन्ति सब्जिवेज्योऽनन्तगु
णानि तार्त्तिकं जीववर्गप्रमाणानि जवेयु रतआह-जीववर्गसु अणुतजागं इति ॥ जीववर्गस्यानन्तजागप्रमाणानि जीववर्गप्रमाणानि कस्मा न जव

तीति चेदुच्यते-यदि एकैकस्य जीवस्य सर्वजीवराशिप्रमाणानि किञ्चित्समधिकानि वा ज्ञेयं येन सिद्धान्तजगत्पूरणं ज्ञवन्ति ततो जीववर्गप्रमा-
णानि ज्ञवन्ति वर्गोऽपि तेनैव राशिना तस्यराशौ गुणने ज्ञवति यथा चतुश्चतुष्कन गुणने षोडशात्मको वर्गः इति, नचैकैकस्य जीवस्य सर्वजीवप्रमा-
णानि किञ्चित्समधिकानि वा तैजसशरीराणि किञ्चित्स्तोकानि तान्यपि असंख्येयकालावस्थाधीनि तावता कालेन यान्यप्यन्यानि ज्ञवन्ति तास्य
पि स्तोकानि कालस्य स्तोकत्वात्, ततो जीववर्गप्रमाणानि न ज्ञवन्ति किंतु जीववर्गस्यानन्तजगत्पूरणमात्राणि अनन्तजगत्प्रमाणतायां च पूर्वाचार्यप्रद-
शितमिदं निदर्शनम् सर्वजीवा स्तत्ववृत्त्या अनन्ता अपि असत्कल्पनया दशसहस्राणि तेषां च दशसहस्राणां वर्गो दशकोटयः सैकशरीराणि च
मुक्तान्यसत्कल्पनया दशलक्षाणि ततः सर्वजीवेभ्यः किल ज्ञतगुणानीति सर्वजीवेभ्योऽनन्तगुणानि मुक्तानि जीववर्गस्य च शततमेव ज्ञागे वृत्तते

कालं, खेतं घृणता लोका, दहन् सद् जीवेहिंता घृणतगुणा जीववर्गस्य घृणतजगो । एवं कम्प-
गसरीराणि ज्ञाणियन्ता । नेरड्याणं ज्ञते ! केवड्या उरालियसरीरा पञ्चमा ? गोयमा ! दुविहा पञ्चमा,
वद्वेत्तगाय मुक्तेलगाय । तत्पणं जेते वद्वेत्तया तेणं उरालिया णत्थि, तत्पणं जेते मुक्तेलगा तेणं घृणता ज

मपि ज्ञातव्यम् । नेरयिकाणां ज्ञदन्त ! कति औदारिकशरीराणि प्रज्ञप्तानि ? गौतम ! द्विविधानि प्रज्ञप्तानि तद्यथा-वद्वानि मुक्तानि
च । तत्र यानि वद्वानि तान्यौदारिकाणि न सन्ति । तत्र तानि मुक्तानि तान्यनन्तानि यथौदारिकमुक्तानि तथा ज्ञातव्यानि । नेरयिका

अणंताहि उमपिण्णो उमपिण्णोहि अवहोरेति कालत्तो खेततो । जिमासद्वने तेजसशरीरद्वेनहो सर्वशरीरमूणि तिवारे तिहो जेमकेलगतपिण अनन्ता
अनन्तो उमपिण्णो प्रतिसमे २ उमपिण्णो २ के चपडरिये कालथो हिवे जेवथो । अणंतालोमासिदजोवेहिंता अणंतगुणा जीव वर्गासणंतभागे एवं क-
म्पगसरीराणि भा० नेरड्याणं ज्ञते केवड्या उरालियसरीरा प० गोयमा । अनन्तालोकाकाशप्रदेश प्रमाणिके सिद्धको अनन्तगुणा पूर्वकोधा सर्वजीव-
ने अनन्ते भागे न्यूनको मूल्या आसत्कल्प नारकोने गिणोयै इम तेजस शरीरनो परे कामणशरीर कहिवा नारकोने भगवन् केतला औदारिकशरीर

हा उरालियमुक्तेलगा तथा ज्ञाणियह्वा । नेरइयाणं जंते ! केवतिया वेउल्लियसरीरा पसत्ता ? गोयमा ! दुविहा पसत्ता तंजहा—बडेल्लगाय मुक्तेलगाय । तत्थणं जेते बडेल्लगा तेणं असंखेज्जा असंखेज्जाहिं उसप्पिणीहिं उस्सप्पिणीहिं अवहीरंति कालत्तं, खेत्तत्तं असंखेज्जात्तं सेढीत्तं पयरस्स असंखेज्जात्तागो, सेणं सेढीणं विस्स जसूई अंगुलपढमवग्गमूलं वितीयवग्गमूलपहुप्पत्तं अहवणं अंगुलिवितियवग्गमूलघणप्पमाणमेत्तात्तं सेढीत्तं

णां प्रदन्त ! कति वैक्रियशरीराणि प्रज्ञप्तानि ? गौतम । द्विविधानि प्रज्ञप्तानि तद्यथा—बद्धानि मुक्तानि च । तत्र यानि बद्धानि तान्यसंख्येयानि, असंख्येयाजिरुत्सप्पिण्यवसप्पिणीजिरपहियन्ते कालतः, क्षेत्रतोऽसंख्येयाः श्रेणयः प्रतरस्या संख्येयो जागस्तासां श्रेणीनां विक्रमश्चिरद्गुलप्रथमवर्गमूलं द्वितीयवर्गमूलप्रत्युत्पन्नमथवाङ्गुलिद्वितीयवर्गमूलघनप्रमाणमात्राः श्रेणयः, तत्र यानि मुक्तानि तानि यथौदारिकस्य

कक्षा हे गौतम । दुविहा प० तं० बडेल्लगाय मुक्तेलगाय तत्थणं जेते बडेल्लगा तेणं उरालिया । दीय मेद बडेल्लगा १ मुक्तेलगा २ तिहां ज बड तिहां औदारिक । तत्थणं जेते मुक्तेलगा तेणं अणत्ता जहा उरालिय मुक्तेलगा तथा भा० नेरइयाणं जंते केवतिया वेउल्लियसरीरा पं० गोयमा । नय तिहां जेते मुक्ताहे ते औधनो सूचनो परे जिम औदारिकने मुक्तकक्षा तिम नारकौने कहिवा नारकौने केतलाशरीरकक्षा वैक्रिय भगवन् हे गौतम । दुविहा पं० तं० बडेल्लगाय मुक्तेलगाय तत्थणं जेते बडेल्लगा । दीय मेदकक्षा ते कहे बांध्या मुक्ता तिहां ज बडेल्लगाहे । तेणं असंखेज्जाहिं उसप्पिणी उसप्पिणीहिं अवहीरंति कालत्तो खेत्तत्तो । ते असंख्यात्तात्तो अपेवाये कालत्तको असंख्यात्तो उत्सर्पणी अवसर्पणी कालनाप्रतिसमये अघहरिवे पतले खोषाय असंख्यात्तो उत्सर्पणी २ नो जेतला समवने प्रमाण एकालत्तो कक्षी चेवथी । असंखिज्जाओ सेढीओ पयरस्स असंखिज्जदभागे तौसेणं सेढीणं विक्रमसूई अंगुलपढमं वग्गमूलं वितीयमूलपहुप्पत्तं अहवणं अंगुलिवितियवग्गमूलघणप्पमाणमेत्ताओ सेढीओ । असंख्यात्तोअणि जेतला आकाश प्रदेश तेतला प्रमाणे अथ प्रतरसंसघलो असंख्यात्तोअणि हुवे प्रतरत्तो अहभाग त्रिभागे आदि हिवे विशेष निर्हार कहैके प्रतरने असंख्यातमे भागजेतला अणि

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

ततो जीववर्गस्यानन्तजागमात्राणि, एवं कामेणशरीराण्यपि बद्धानि मुक्तानि च जावनीयानि तैजसैः सह समानसंख्येयत्वात्, उक्तान्यौघिकानि पञ्चापि शरीराणि सस्प्रति नैरयिकादिविशेषकविशेषितानि चिन्त्यन्ते-नैरयिकाणञ्जते इत्यादि ॥ नैरयिकाणां बद्धान्यौदारिकशरीराणि न सन्ति जवप्रत्ययतः तेषामौदारिकशरीरासम्भवात्, मुक्तान्यौघिकमुक्तौदारिकशरीरवत्, वैक्रियाणि बद्धानि यावन्तो नैरयिका स्तावत्प्रमाणानि तानि चा संख्येयत्वं कालक्षेत्राज्यां प्ररूपयति-असखज्जाहिं इत्यादि ॥ कालतः परिमाणं प्रतिसमयमेकैकशरीरापहारे सामस्त्येनासंख्ययाजिस्तसर्पिण्य वसर्पिणीजि रपहियन्ते, किमुक्तं जवति असंख्येयामूत्सर्पिण्यवसर्पिणीषु यावन्तः समया स्तावत्प्रमाणानीति, क्षेत्रतोऽसंख्येयाः श्रेणय असंख्येया सु श्रेणिषु यावन्त आकाशप्रदेशा स्तावत्प्रमाणानीति जावः, अथ प्रतरपि सकले ऽसंख्येयाः श्रेणयो जवति प्रतरस्यार्द्धजाग त्रिजागादौ च ततः कियत्संख्याका स्ताः श्रेणय इत्याशङ्कायां विशेषनिर्द्धारणार्थमाह-प्रतरस्याऽसंख्येयजागः किमुक्तं जवति प्रतस्यासंख्येयतमे जागे यावत्यः श्रेणय स्ता

वत्यः परिगृह्यन्ते इदमन्यद्विशेषतरपरिमाणं-तासेणं सेढीणं विक्खंजमूर्द्ध इत्यादि ॥ तासां श्रेणीनां विक्खम्भतो विस्तारमधिकृत्य सूचिरैकप्रदेश कीश्रेणि रङ्गुलप्रथमवर्गमूलं द्वितीयवर्गमूलगुणितं-इयमत्र जावना-इह प्रज्ञापनेन घनीकृतः सप्तरज्जुप्रमाणो लोकः पट्टिकादौ स्थापनीयः श्रेणिश्च रेखाकारेण दर्शनीयाः दर्शयित्वा चैकंप्रमाणं वक्तव्यं अंगुलप्रमाणमात्रस्य यावान् प्रदेशराशि स्तस्यासंख्येयानि वर्गमूलानि जवन्ति तद्यथा-प्रथम वर्गमूल तस्यापि यद्वर्गमूलं तद्द्वितीयवर्गमूलं तस्यापि यद्वर्गमूलं तत्तृतीयवर्गमूलमेव मसंख्येयानि वर्गमूलानि जवन्ति, तत्र प्रथमं यद्वर्गमूलं तद्द्वि तीयेन वर्गमूलेन गुण्यते गुणिते च सति यावन्तः प्रदेशा जवन्ति तावत्प्रदेशात्मिकाः श्रेणिर्बुद्ध्या क्रियते कृत्वा च विक्खम्भतो दक्षिणोत्तरायतत या स्थापनीया तथाच स्थाप्यमानया यावत्यः श्रेणयः स्पृशते तावत्यः परिगृह्यन्ते तत्रेदं निदर्शनमङ्गुलमात्रक्षेत्रप्रदेशराशि स्तत्त्वतो सङ्ख्यातोप्यसत्क ल्पनया षट्पञ्चाशदधिकं द्वेष्टते कल्प्यते ततः प्रथमवर्गमूलं षोडश द्वितीयं चत्वार स्तृतीयं द्वौ, तत्र द्वितीयेन वर्गमूलेन चतुष्फलक्षणेन प्रथमं वर्ग

मूलं षोडशलक्षणं गुण्यते जाता चतुःषष्टिरेतावत्यः श्रेणयः परिगृह्यन्ते, अमुमेवार्थं प्रकारांतरेण कथयति-अष्टवैणमित्यादि ॥ अथवेति प्रकारा-
न्तरण मितिवाक्यालङ्कारे अङ्गुलमात्रक्षेत्रप्रदेशराशौ द्वितीयस्य वर्गमूलस्याऽसत्कल्पनया चतुःफललक्षणस्य यो घनः स्तावत्प्रमाणा इह यस्य राशौ र्योवर्गः
स तेन राशिना गुण्यते ततो घनो ज्ञवति यथा द्विकस्याष्टौ तथाहि-द्विकस्य वर्गश्चत्वारः स्ते द्विकेन गुण्यते जाता अष्टाविति यवमिहापि चतु-
स्यवर्गः षोडश ते चतुर्केन गुण्यते ततश्चतुःस्य घनो ज्ञवति तत्रापि सैव चतुःषष्टिरिति प्रकारद्वयस्याप्यर्थो ज्ञेय इहाय गणितधर्मो यद्वहुं स्तो
केन गुण्यते ततः सूत्रकृता प्रकारद्वयमेवोपदेशितं मन्यथा तृतीयोपि प्रकारोऽस्ति ॥ अङ्गुलविड्यवर्गमूलपदमवगममूलपदुपपन्नमिति ॥ अस्यत्वजिद-
धति अङ्गुलमात्रक्षेत्रप्रदेशराशौः स्वप्रथमवर्गमूलं गुणे यावान् प्रदेशराशौ ज्ञवति तावत्प्रमाणा या ज्ञाया यावत् स्पष्टाः श्रेणयः स्तावतीषु श्रेणिषु
यावन्त आकाशप्रदेशाः स्तावत्प्रमाणानि नैरयिकाणां बहूनि वैक्रियशरीराणीति, मुक्तान्यौदारिकवत्, आहारकाणि बहूनि न सन्ति तेषां तस्य
व्यासम्भवात्, मुक्तानि पूर्ववत् तैजसकामेणानि बहूनि वैक्रियवत्, असुरकुमाराणामौदारिकशरीराणि नैरयिकवत्, वैक्रियाणि बहूनि सङ्ख्या

दि तदेवासंख्येयत्वं कालक्षेत्राज्यां प्ररूपयति-तत्र कालसूत्रं प्राग्वत्, क्षेत्रतोऽसंख्येयाः श्रेणयः असंख्येयास्तु श्रेणिषु यावन्त आकाशप्रदेशाः स्ताव-
त्प्रमाणानीत्यर्थः, ताश्च श्रेणयः प्रतरस्यासंख्येयो जागः प्रतरासङ्ख्येयजागप्रमिता इत्यर्थः, तत्रै नारकचिन्तायामपि प्रतरासङ्ख्येयजागप्रमिता उक्ता
स्ततां विशेषतर परिमाणमाह-तासिणमित्यादि ॥ तासां श्रेणीनां परिमाणा या विक्कम्भसूचिः सा अङ्गुलमात्रक्षेत्रप्रदेशराशौः सस्यस्थिनः प्रथमवर्ग-
मूलस्यासंख्येयो जागः किमुक्तं ज्ञवति अङ्गुलमात्रक्षेत्रप्रदेशराशौः सत्कल्पनया बट्पञ्चाशदधिकशतद्वयप्रमाणास्य यत्प्रथमवर्गमूलं षोडशीनक्षणी तस्य
सङ्ख्येयतमे ज्ञामे यावन्त आकाशप्रदेशाः असत्कल्पनया पञ्च षट् वा तावत्प्रदेशात्मिका श्रेणिपरिमाणा यं विक्कम्भसूचिं रवसीतव्या एव च नैरयिका-
पक्षया ऽमीषां विक्कम्भसूचि रसंख्येयगुणहीना स्तथाहि नैरयिकाणां श्रेणिपरिमाणा यं विक्कम्भसूचिरङ्गुलप्रथमवर्गमूलं द्वितीयवर्गमूलप्रत्युत्पन्नं या
वद्भवति तावत्प्रदेशात्मिका द्वितीयं च वर्गमूलं तत्त्वतोऽसङ्ख्यातप्रदेशात्मकं ततोऽसंख्येयगुणप्रथमवर्गमूलप्रदेशात्मिका नैरयिकाणां च सूचि रनी

पां त्वङ्गुलप्रथमवर्गमूलसंख्येयजागप्रदेशात्मिकेति सुसुखीतत् यस्मात् अहादयकृते सर्वेपि जघनपतयो रजप्रजानैरयिकेभ्यो प्यसंख्येयगुणहीना उक्ता
स्ततः सर्वनैरयिकापत्त्या तं असुरकुमारासुतरासंख्येयगुणहीना जघन्ति' मुक्ताभ्योचिकमुक्तवत्, आहारकाणि नैरयिकवत्, तेजसकामाणि व

तत्पणं जेते मुक्तेलगा लेणं जहा उरालियस्स मुक्तेलगा तहा जाणियस्सा । नेरइयाणं जंते ! केवतिया आ
हारगसरीरा पस्सत्ता ? गोयमा ! दुविहा पस्सत्ता, तंजहा-बद्धेलगाय मुक्तेलगाय । एवं जहा उरालिया
बद्धेलगा मुक्तेलगाय एवं जहा जणिया तहेव आहारगावि जाणियस्सा । तयाकम्मगाइं जहा एतेसिंचेव
वेउवियाइं दावियाइं । असुरकुमाराणं जते ! केवतिया उरालियसरीरा पस्सत्ता ? गोयमा ! जहा नेरइ

मुक्तानि तथा जणितव्यानि । नैरयिकाणां जदन्त ! कियन्ति आहारकशरीराणि प्रज्जमानि ? गोतम । द्विविधानि प्रज्जमानि तद्यथा-बद्धानि
च मुक्तानि चेवं यथोदारिकाणि बद्धानि मुक्तानि च जणितानि तथैवा आहारकाण्यपि जणितव्यानि । तेजसकामाणि यथैतेषां चेव वैक्रिया
णि । असुरकुमाराणां जदन्त ! कति ओदारिकशरीराणि प्रज्जमानि ? गोतम ! यथा नैरयिकाणां ओदारिकाणि जणितानि तथैव तेषामपि

तेतल्ल आइवे तेसणं सेटोणं विक्कमएइं इत्थाइति यणिते विक्कमने विस्तार आयो मूचीनो एवप्रदेशनो यणिते अंगुलप्रथम वर्गमूले वोक्कावर्गमूल वो
जीवर्गमूले असंख्यातवर्गमूले इवै ते गुणेश्चै जेतले प्रदेशइवै तेतल्ले प्रमाणइवै । तत्पणं जेते मक्केलगा लेणं जहा उरालियस्स मक्केलगा तहा भा० नेरइया
णं भंते केवतिया आहारगसरीरा पं० गोयमा । तिहां जेते मक्केलग ते जिम ओदारिकने कळो तिन इहां वैक्रियने अकशरीर कटिओ नारकीने
इ भगवन् कीतला आहारकशरीरकह्या गोतम । दुविहा पं० तं० बद्धेलगाय मक्केलगाय एवं जहा उरालिए बद्धेलगा मक्केलगा भणिया तहेव आहारग
सरीरा भा० । दोष प्रकारे बद्धेलग १ मक्केलग २ इम जिम ओदारिकव्या मूक्काकह्या तिमहीज आहारकशरीर पिण कटिवा । तयाकम्मगाइं ज
हा एतेसिंचेव वेउवियाइं असुरकुमाराणं भंते केवतिया उरालियसरीरा पं० गोयमा । तेजस कामेण जिम एहमे वैक्रियने पिण जाणिवो असुरकुमार

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

दानि बहुवैक्रियवत्, मुक्तान्यौघिकमुक्तवत्, यथाचासुरकुमाराणामुक्तं तथा शेषाणामपि जवनपतीनां वाच्यं, यावत्तनितकुमाराणां पृथिव्यप-
तेजःसूत्रपु बह्वान्यौदारिकशरीराणि असंख्येयानि, तत्रापि कालतः परिमाणचिन्ताया प्रतिसमयमेकैकशरीरापहारं सामरत्येनासंख्येयानि सत्स-

याण उरालिया जणिया तहेव एतसिपि जाणियत्ता । असुरकुमाराणं जंतं ! केवतिया वेउच्चियसरीरा पस-
त्ता ? गोयमा ! दुविहा पसत्ता, तंजहा-बहेलगाय मुक्कलगाय । तत्थणं जेतं बहुलगा तेणं असंखिज्जा
असंखिज्जाहिं उमपिणीउस्सपिणीहिं अवहीरंति कालन, खित्तनं असंखिज्जानं सेटीनं पयरस्स असंखं
ज्जइजागो, तासिणं सेटीणं विस्सज्जसूइ अंगुलपटमवगमूलस्स संखिइजागो, तत्थणं जेतं मुक्कलगा तेणं

जणितव्यानि । असुरकुमाराणां जदन्त । कति वैक्रियशरीराणि प्रज्ञप्तानि ? गौतम । द्विविधानि प्रज्ञप्तानि तद्यथा-बह्वानि च मुक्तानि च ।
तत्र यानि बृहानि तानि असंख्येयानि असंख्येयानिस्तत्सर्पिण्यवसर्पिणीजिरपहियन्ते कालतः, इततोऽसंख्येयाः श्रेणयः प्रतरस्यासंख्येयो जा-
गस्तासां श्रेणीनां विष्कम्भशूचिरकुलप्रथमवर्गमूलस्य संख्येयो जागः । तत्र यानि मुक्तानि तानि यथौदारिकस्य मुक्तानि तथा जणितव्यानि ।

न हे भगवन् केतला औदारिकशरीरकक्षा हे गौतम । जहा नरदेवाणं उरालिया भणिया तहा एतसिंवि भा० असुरकुमाराणं भंतं केवतिया वेउच्चिय
सरीरा प० गोयमा । जिम नारकोने औदारिकशरीर कक्षा तिम उद्धमे पिण कडिवा असुरकुमारेने केतला औदारिकशरीर कक्षा गौतम । दुविहा
प० तं० बहुलगाय मुक्कलगाय तत्थणं जेतं बहुलगा तेणं असंखिज्जा असंखिज्जाहिं उमपिणी उमपिणीहिं । दोमेट बहुलगा १ मुक्कलगा २ तिहां जे बहु
लगति असंख्यात असंख्याता एतमपिणीने समयप्रमाणे । अवहीरंति कालतो खेतो असंखिज्जा नी सेटीनी पयरस्स असंखिज्जभागे । कालतो क
छो दिवै चत्रथा असंख्यातो अणि प्रतर ते असंख्यातमे भागे ते अचिनी । तासिणं सेटीणं विक्कमसूइ अंगुलपटमवगमूलस्स असंखिज्जभागे । विष्कम्भ
मूवो अंगुलतो प्रथमवर्गमूले असंख्यातमे भागेके । तत्थणं जेतं मुक्कलगा तेणं जहा उरालियस्स मुक्कलगा तहा भा० आहारगशरीरा जहा एतसिंवेव

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

जहा उरालियस्स मुक्कल्लगा तथा ज्ञाणियह्वा । आहारमसरीरा जहा एतेसिंचेव उरालिया तहेव दुविहावि
 ज्ञाणियह्वा । तैयाकम्मसरीरगा दुविहावि जहा एतेसिंचेव वेउविया । एवं जाव थणियकुमारा । पुढविका
 डयाणं जते ! केवडया उरालियसरीरगा पसन्ता ? गोयमा ! दुविहा पसन्ता, तजहा-बडेल्लगाय मुक्कल्ल
 गाय । तत्थणं जते बडेल्लगा तेणं असंखेज्जाहिं उसप्पिणीउस्सप्पिणीहिं अवहीरंति कालत्तं, खेत्तत्तं अ
 संखेज्जा लोगा, तत्थणं जते मुक्कल्लगा तेणं अणत्ता अणत्ताहिं उसप्पिणीउस्सप्पिणीहिं अवहीरंति कालत्तं,

आहारकशरीराणि यथैतेषां चैवौदारिकाणि तथैव द्विविधानि ज्ञाणितव्यानि । तेजसकाम्मणशरीरे द्वे अपि यथैतेषां चैव वैक्रियाणि । एवं
 यावत्स्तनितकुमाराः । पृथिवीकायिकानां जदन्त ! कथ्यौदारिकशरीराणि प्रज्ञप्तानि ? गौतम ! द्विविधानि प्रज्ञप्तानि तद्यथा-बद्धानि च मु
 क्तानि च । तत्र यानि बद्धानि तान्यसंख्येयाजित्सप्पिण्यवसप्पिणीजिरपह्णियन्ते कालतः, तत्रतोऽसंख्येया लोकाः । तत्र यानि मुक्तानि ता
 न्यनन्तानि अनन्ताजित्सप्पिण्यवसप्पिणीजिरपह्णियन्त कालतः । तत्रतोऽनन्ता लोकाः, अजवसिद्धिकेन्योनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तजागः ।

उरालिया तहेव भा० । तिहां जते मुक्कल्लगा त जिम औदारिकता मुक्तनोपरे तिमहोज कहिवा आहारकशरीर जिम एहने औदारिकनो परे तिमहो
 ज वेमेट कह्या । तैयाकम्मसरीरगा दुविहा जहा एतेसिंचेव विउविया एवं जाव थणियकुमारा पुढविकाडयाणं जते केवडिया उरालियसरीरगा पं गो
 यमा । तेजस काम्मणशरीरना दोयमेऽजिम एहने तिमहोज कहिवा इम जाल्लगे स्तनितकुमार पृथिवीकायने केतला औदारिकशरीरकह्या गौतम ।
 दुविहा पं० तं० बडेल्लगाय मुक्कल्लगाय तत्थणं जते बडेल्लगा तेणं असंखिज्जाहिं उसप्पिणीउस्सप्पिणीहिं अवहीरंति कालत्ता खेत्ततो असंखिज्जालोगा ।
 दोयप्रकारे कह्या बडेल्लगा मुक्कल्लगा तिहां जते बडेल्लगा ते असंख्याताके असंख्यातो उत्सप्पिणी अवसप्पिणी काल प्रतिमनये अपहरेण कालतो चेतथो असं
 ख्यातलोकाकाशप्रमाण । तत्थणं जते मुक्कल्लगा तेणं अणत्ता अणत्ताहिं उसप्पिणीउस्सप्पिणीहिं अवहीरंति कालत्ता खेत्ततो । तिहां जे मुक्कल्लगा ते अनन्ता

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

खेत्तुं अणंता लोका, अजयसिद्धिर्हंतो अणंतगुणा सिद्धाणं अणंतजागो । पुढविकाइयाणं जंते ! केवड
या वेडवियसरीरा पसत्ता ? गोयमा ! दुविहा पसत्ता, तजहा—वडेल्लगाय मुक्केल्लगाय । तस्यणं जेते वडे
ल्लगा तेणं णत्थि, तस्यणं जेते मुक्केल्लगा तेणं जहा एतेसिंचेव उरालिया जणिया तहेव जाणियव्वं । एवं
आहारगसरीरावि । तेयाकम्मगा जहा एतेसिंचेव उरालिया । एवं आउक्काइया तेउक्काइयावि । बाउका
इयाणं जंते ! केवतिया उरालियसरीरा पसत्ता ? गोयमा ! दुविहा पसत्ता, तजहा—वडेल्लगाय मुक्केल्ल

पृथिवीकायिकानां जदन्त । कति वैक्रियशरीराणि प्रज्ञप्तानि ? गौतम ! द्विविधानि प्रज्ञप्तानि तद्यथा—बद्धानि च मुक्तानि च । तत्र यानि
बद्धानि तानि न सन्ति । तत्र यानि मुक्तानि तानि यथैतेषां चैवौदारिकाणि जणितव्यानि तथैव जणितव्यमनि । एव माहारकशरीराण्यपि
तेजसकामणानि यथैतेषां चैवौदारिकाणि । एवमप्कायिकतेजस्कायिकानामपि । वायुकायिकानां जदन्त । कत्यौदारिकशरीराणि प्रज्ञप्ता

॥ मल ॥

॥ च० ॥

॥ भाषा ॥

अनन्ता उत्तमपिणो अवसरपिणो कालप्रति अपहरौये ते कालयो कच्छा चवथो । अणंतलोका अभवसिद्धौहंतो अणंतगुणा सिद्धाणं अणंतभागे पुढवो
काइयाणं जंते केवतिया वेडवियसरीरा पं० गोयमा । अनन्तालोकाकाशप्रमाणद्वयं अभवसिद्धिं अनन्तगुणा अनन्तालोकाकाशेसिद्धिं अनन्तमे भागे
पृथिवीकायने हे भगवन् केतला वैक्रियशरीरकच्छा गौतम । दुविहा पं० तं० बडेल्लगाय मुक्केल्लगाय तस्यणं जेते बडेल्लगा तेणं णत्थि । दोयभेद बडेल्लग १
मुक्केल्लग २ तिहां जे बडेल्लग ते पृथिवीकायने नथो । तस्यणं जेते मुक्केल्लगा तेणं जहा एतेसिंचेव उरालिया तहेवभा० एवं आहारगसरीरावि तहा क
म्मगा जहा एतेसिंचेव उरालिया । तिहां मुक्केल्लग ते जिम जिहां औदारिकनोपरै वैक्रियनो भावना करिवो इम आहारकशरीरने जाणियो तेजस श
रीर कामेण जिम एहने औदारिकनोपरै जाणियो । एवं आउक्काइया तउक्काइयावि बाउकाइयाणं जंते केवतिया उरालियसरीरा पं० गोयमा ।
इम अप्कायने इम तेऊने बाऊने भगवन् केतला औदारिकशरीरकच्छा । दुविहा पं० तं० बडेल्लगाय मुक्केल्लगाय दुहावि जहा पुढवोकाइयाणं उरालि

पिण्यवसर्पिणीञ्जि रपद्ध्यन्ते, क्षेत्रतः परिमाणचिन्तायामसंख्येया लोकाः आत्मीयाबनाहनाञ्जि रसंख्येया लोका व्याप्यन्ते । मुक्तान्यौघिकमुक्तवत्, तैजसकामणानि बहूनि बह्वीदारिकवत्, मुक्तान्यौघिकमुक्तवत्, वातकायस्याप्यौदारिकशरीराणि पृथिव्यादिवत् घातव्यानि, वैक्रियाणि बह्नाम्यसंख्येयानि तानिच प्रतिसमयमकैकशरीरापहारे पल्योपमासंख्येयजागेन निःशेषतो पद्ध्यन्ते किमुक्तं प्रवति पल्योपमासंख्येयतमं जागे या वतः समया स्तावत्प्रमाणानीति न पुनरन्यधिकानि स्युः तद्याहि-वायुकायिका श्रुतुर्विधा स्तद्यथा-सूक्ष्मा वादराश्च । एकैकं द्विधा पर्याप्ता अपर्याप्ताश्च, तत्र वादरपर्याप्तव्यतिरिक्ताः शेषा स्वयापि प्रत्यकमसंख्येयलोकाकाशप्रमाणाः येतु वादरपर्याप्तास्त प्रतरासंख्येयजागप्रमाणास्तत्र त्रयाणां राशीनां वैक्रियलब्धिरव नास्ति वादरपर्याप्तानामपि संख्येयजागप्रमाणां लब्धि न शेषाणां माहच चूर्णिकृत्-तिष्ठ ताव राशीणां वेउद्वियलब्धौचवनत्य वायव्यज्जहाणपि संख्येयजागमेताण लब्धौ अत्युत्ति, ततः पल्योपमासंख्येयजागसमयप्रमाणा एव पृच्छासमये वायव्यो वैक्रियव

सिन्नोऽव्याप्यन्ते नाधिका इति, इह केचिदाचक्षते सर्वं वायव्यो वैक्रियवर्तिन एव वैक्रियाणां चेष्टाया यवासम्भवात् तदसमीचीनं वस्तुगतेरपरिज्ञाना द्वायवोहि स्वजायाहला स्ततोवैक्रिया अपि वांति इतिप्रतिपत्तव्यं वाताद्वायुरिति व्युत्पत्तिः, आहच चूर्णिकृत्-जेषा संख्येयसुचं लोकागांससु चला वायव्यो वायन्ति तस्मा वेउद्वियावि वाया वायन्तीति पित्तवृत्तिमिति, मुक्तानि वैक्रियास्यौघिकमुक्तवत्, तैजसकामणानि बहूनि बह्वीदारिकवत्, मुक्तान्यौघिकवत्, वनस्पतिकायिकचिन्तायामौदारिकाणि पृथिव्यादिवत्, तैजसकामणान्यौघिकतैजसकामणवत्, द्वीन्द्रियसूत्रे बह्नाम्यौदारिकशरीराणि संख्येयानि तत्र कालतः परिमाणचिन्तायामसंख्येयानि रुतसर्पिण्यवसर्पिणीञ्जि रपद्ध्यन्ते असंख्यातासूतसर्पिण्यवसर्पिणीषु यावतः समया स्तावत्प्रमाणानीति ज्ञावः, क्षेत्रतो ऽसंख्येयाः श्रेण्यो ऽसंख्यातासु श्रेणिषु यावत आकाशप्रदेशा स्तावत्प्रमाणानीत्यर्थः, तसां च श्रेणीनां परिमाणविज्ञेयनिर्द्धारणार्थमाह-प्रतरासंख्येयजागप्रतरस्यासंख्येयजागप्रमिता असंख्येयाः श्रेण्यः परिगृह्यन्ते इति ज्ञावः । प्रतरासंख्येयजागो नैरयि

कजवनपंतीनामपि प्रतिपादित स्ततो विद्वेषतैरपरिभाकनिरूपणार्थं सूचीमानमाह-साविशं सेठीर्यं इत्यादि ॥ तासां श्रेणीनां परिभाषावधारणा

गाय । दुविहावि जहा पुढवीकाडयाणं उरालिया । वेउव्हियाणं पुच्छा, गोयमा ! दुविहा पणत्ता, तंज
हा-बद्धेल्लगाय मुक्केल्लगाय । तत्थणं जेतं बद्धेल्लगा तेषां असंखिज्जा समए २ अवहीरमाणा २ पलिनवम
स्स असंखेज्जाडनागमेत्तेणं कालेण अवहीरंति नोचेवणं अवहिया सिया, मुक्केल्लगा जहा पुढवीकाडयाणं ।
वणस्सइकाडयाणं जहा पुढविकाडयाणं नवरं तेषाकम्मगा जहा उहिया तेषाकम्मगा । वेइंदियाणं जते !

नि ? गौतम ! द्विविधानि प्रज्ञप्तानि तद्यथा-बद्धानि च मुक्तानि च । द्विविधान्यपि यथा पृथिवीकायिकानां औदारिकाणि । वैक्रियाणां
पुच्छा, गौतम ! द्विविधानि प्रज्ञप्तानि तद्यथा-बद्धानि च मुक्तानि च । तत्र यानि बद्धानि तान्यसङ्ख्येयानि समयसमयऽपह्रियमानाः २ ।
पल्यापमन्नासंख्ययज्ञागमात्रेण कालेनापह्रियन्ते नैवचापहृताः स्युः, मुक्ता यथा पृथिवीकायिकानाम् । वनस्पतिकायिकानां यथा पृथिवी
कायिकानां नवरं तेजसकामंशानि यथोधिकतेजसकामंशानि । द्वीन्द्रियाणां जदत्त ! कत्यौदारिकशरीराणि प्रज्ञप्तानि ? गौतम ! द्विविधानि

या वेउव्हियाणं सरीराणं पुच्छा गोयमा । दीवप्रकारे ते कष्टेके बद्धेल्लगा मुक्केल्लगा धेमेदकक्षा पृथिवीतो परि औदारिक जाणिवा वैक्रियमो प्रश्न उत्तर हे
गौतम । दुविहा पं० तं० बद्धेल्लगाय मुक्केल्लगाय तत्थणं जेतं बद्धेल्लगा तेषां असंखिज्जासमय २ अवहीरमाणा २ । दीव सेट बद्धेल्लगा १ मुक्केल्लगा २ तिहां
जे बद्धेल्लगा ते असंख्याता जाणिवा ते समये अपहरते यत्ते । पलिवोवमस्य असंखिज्जाडनागमेत्तेणं कालेण अवहीरंति नो चेवणं अवहियासिया मुक्के
ल्लगा जहा पुढवीकाडयाणं वणस्सइकाडयाणं जहा पुढवीकाडयाणं नवरं तेषाकम्मगा । पल्यापमने असंख्यातभागसो भागसो प्रतिसमय अपहरिये ते
मणो संख्याये पत्तले स्यु पल्यापमना असंख्यातभागना जेतलसमय तेतलसमयप्रमाणके पुच्छासमये वैक्रियशरीरवर्त्तता पामिये पिण आधिकानही
जिन मुक्केल्लगा जिन पृथिवीकायने तिम कहिवी वनस्पतिकायने सब तिम हीज पृथिवीतो परि ए विशेष तेजस कामण । जहा ओहिया तेषाकम्मगा

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० २ ॥

॥ भाषा ॥

यथा विष्कम्भसूची सा असंख्येया योजनकोटाकोट्या असंख्येययोजनकोटाकोटिप्रमाणा इत्यर्थः, अथवेदमन्यद्विशेषतः परिमाणं-असंख्येया इति

कवडया उरालियसरीरा पस्यन्ता ? गोयमा ! दुविहा पस्यन्ता, तंजहा-वहेलगाय मुक्केलगाय । तत्थण जत वहेलगा तेण असंखेज्जा असंखेज्जाहिं उसप्पिणीउरसप्पिणीहिं अवहीरन्ति कालत्तु, खेतत्तु असंखेज्जात्तु से ढीत्तु पयरस्स असंखेज्जइजागो । तासिणं सेढीणं विस्कंत्तसूया असंखेज्जात्तु जोजणकोडाकोडीत्तु असंखेज्जाइं नेढीवग्गमूलाइं, वेइदियाणं उरालियसरीरेहिं वहेलगेहिं पयरे अवहीरन्ति, असंखेज्जाहिं उसप्पिणीउरसप्पिणीहिं कालत्तु, खेतत्तु अंगुलपयरस्स आवलियाए असंखेज्जइजागपलिजागेणं । तत्थण जत मुक्केलगा

प्रश्नानि तद्यथा-बहुानि च मुक्तानि च । तत्र यानि बहुानि तान्यसंख्ययानि असंख्ययानिस्तत्सप्पिण्यवसप्पिणीजिरपट्टियत्तं कालत्तः, सेत्र तोऽसंख्येयाः श्रेणयः प्रतरस्यासंख्ययजागः । तासां श्रेणीनां विष्कम्भसूची असंख्येया योजनकोटाकोट्यः, असंख्ययानि श्रेणिवग्गमूलानि, द्वीन्द्रियाणांमौदारिकशरीरे बह्वेः प्रतरमपट्टियते असंख्ययानिस्तत्सप्पिण्यवसप्पिणीजिः कालत्तः, इत्थतोत्तुलप्रतरस्यावलिकायाश्चासंख्ययजागप्रतिजा

वेरिटियाणं भन्ते कवडिया उरालियसरीरा पं० गोयमा । जिम धीवनीपरे जाणिवा वेदियने हे भगवन् केतला मौदारिकशरीर कड्या गीतम । दुविहा पं० तं० वहेलगाय मुक्केलगाय तत्थण जते वहेलगा तेण असंखेज्जा असंखेज्जाइं उरसप्पिणीउरसप्पिणीहिं । टोवसेद वहेलगा मुक्केलगा तिहां जे ते वहेलगा ते असंखेयाता असंखेयाती उरसप्पिणी अवसप्पिणी । अवहीरन्ति कालत्तु खेतत्तु असंखेज्जाया सेढाया पयरस्स असंखेज्जइजागो तासिणं से ढीणं विष्कंभसूया असंखेज्जाया जोजणकोडाकोडीया । तसिमे अपहरे कालत्तु खेतत्तु असंखेयाती श्रेणीनां प्रतरत्तु असंखेयातभी भाग ते श्रेणि ने विष्कंभसूची असंखेयाती योजन कोडाकोडो । असंखेज्जाइं सेढावग्गमूलाइं वेरिटियाणं उरालियसरीरेहिं वहेलगेहिं पयरे अवहीरन्ति । असंखेया तीश्रेणि वग्गमूले वेदियने मौदारिकशरीर वहेलगे वतरे अपहरिये अपहरे । असंखेज्जाहिं श्रेण्यपिरोरसप्पिणीहिं कालत्तु खेतत्तु अंगुलपयरस्स

॥ टीका ॥

॥ लम् ॥

॥ थ० ॥

॥ भाषा ॥

वर्गमूलाङ्ग इति ॥ एकस्याः परिपूर्णायाः श्रेण्याः प्रदेशराशिस्तस्य प्रथमं वर्गमूलं द्वितीयं तृतीयं च वर्गमूलं यावदसंख्येयतमं वर्गमूलं एतन्
नि सर्वांश्चक्रे सकल्प्यन्ते तेषु च सकलितेषु यावान् प्रदेशराशिर्भवति तावत्प्रदेशात्मिका विष्कम्भसूचि रवसेया । अत्र निदर्शनं श्रणी किल
प्रदेशा असंख्याअप्यसत्कल्पनया पञ्चषष्टिसहस्राणि पञ्चशतानि षट्त्रिंशदधिकानि [६५३६] तेषां प्रथमवर्गमूलं द्विशते षट्पञ्चाशदधिके [२५६]

तेजहा उहियउरालियमुक्केलगा वेउहिया आहारगाय बहेलगा नल्य मुक्केलगा जहा उहिया उरालि जेय
मुक्केलगा तेयाकम्मगा जहा एतंसिचैव उहिया उरालिया, एवं जाव चउरिदिया । पंचिदियतिरिक्कजो
णियाणं एतंचैव नवरं वेउहियसरीरएसु डमो विलेसो-पंचिदियतिरिक्कजोणियाणं जंत ! केवतिया वेउ

गेन । तत्र यानि मुक्तानि तान्यथौघिकौदारिकमुक्तानि, वैक्रियाणि आहारकाणि च बह्वानि न सन्ति, मुक्तानि यथौघिकौदारिकमुक्ता
नि, तेजसकामगानि यथैतेषां चैवौघिकौदारिकाणि, एवं यावच्चतुरिन्द्रियाः । पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकानामेवं चैव नवरं वैक्रियशरीरेष्वयं वि
शेषः-पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां जदन्त ! कति वैक्रियशरीराणि प्रज्ञप्तानि ? गौतम ! द्विविधानि प्रज्ञप्तानि तद्यथा-बह्वानि च मुक्तानि च ।

आवलिवाणं ते असंख्यातो उत्साप्पणी अबसप्पिणायो अपहराय असंख्यात उत्सप्पिणीना समयप्रमाणं कालयो चवथो अंगुलप्रतरनी आवलिकादि पा
कत्तौपरै । असंखिजाइं भागतिभागेण तत्थणं जेते मुक्केलगा ते जहा उहिया उरालियमुक्केलगा तहा भा० । एतलेस्यो भाव जवथो असंख्यातो अथि
जेतला आकाशप्रदेशो प्रमाणं तिहां जेते मूक्याके ते जिम औदारिकने मुक्केलगा कक्षा तिम जाणिवो । वेउहिया आहारगाय बहेलगा नल्य मुक्केलगा
जहा उहिया उरालिया मुक्केलगा तेयाकम्मगा जहा एतंसिचैव उरालिया । वैक्रियशरीरे आहारकना बहेलगाहेल्लो भवप्रति मुक्केलगा जिम औघनी
आलापी तिम औदारिक मुक्केलगा तिम तेजसकामं षिण जाणिवो एहने आवनी जिम । एवं जाव चउरिदिया पंचिदियतिरिक्कजोणियाणं एतंचैव
नवरं वेउहियसरीरएसुडमोविलेसो । इम जांलगी चौरिन्द्रिय तहां लगी कहिवो पंचेन्द्रियतिर्यग्वे वेन्द्रियनोपरै ए विशेषे वैक्रियशरीरहुवे । पंचिदियति

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

द्वितीयं षोडश १६ तृतीयं चत्वारः ४ चतुर्थं द्वौ २ एतेषां च संकलने जाते द्वेष्टते ऽष्टमप्रत्यधिके २७८ एतावता किलासकल्पनया प्रदेशानां सु
चि रिति, अर्थेते द्वौद्रियाः किं प्रमाणाजिरवगाहनाजि रास्तीर्यमाणाः कियता कालेन सकल प्रतरमापूरयन्ति ? उच्यते-अङ्गुलासंख्येयजागप्रमाणा
जिरवगाहनाजिः प्रत्यावलिकासंख्येयजागमेकैकावगाहनारचनेनासंख्येयानिरुत्सर्पिणीजि रापूर्यन्ते । इयमत्र जाबना-एकैकस्मिन्नावलिकाया असं

स्त्रियसरीरया पस्यता ? गीयमा ! दुविहा पस्यता तजहा-बद्धेत्तगा य मुक्केत्तगा य । तत्पणं जेते बद्धेत्त
गा तेणं असंखेज्जा जहा असुरकुमारणां नवरं तासिणं सद्धीणं विस्संजसूई अंगुलपढमवग्गमूलस्स असंखे
ज्जडजागो, मुक्केत्तगा तहेव । मणुस्साणं जेते ! केवइया उरालियसरीरगा पस्यता ? गीयमा ! दुविहा प
स्यता तजहा-बद्धेत्तगा य मुक्केत्तगा य । तत्पणं जेते बद्धेत्तगा तेणं सिय संखिज्जा सिय असंखिज्जा, ज

तत्र यानि बद्धानि तान्यसंख्येयानि यथासुरकुमाराणां । नवरं तासां श्रेणीनां विक्कम्भसूचिरङ्गुलप्रथमवर्गमूलस्यासंख्येयजागः । मुक्तानि तथे
व । मनुष्याणां जदन्त ! कत्थोदारिकशरीराणि प्रज्ञमानि ? गीतम । द्विविधानि प्रज्ञमानि तद्यथा-बद्धानिच मुक्तानिच । तत्र यानि बद्धानि

रिक्खजाणियाणं भंते केवइया वेउच्चियसरीरा पं० गीयमा । पंचेद्रिय तिवंचयानियाने हे भगवन् कीतला वैक्कियसरीरकक्षा हे गीतम । दुविहा पं० तं०
बद्धेत्तगाय मुक्केत्तगाय तत्पणं जेते बद्धेत्तगा तेणं असंखिज्जा जहा असुरकुमाराणां नवरं तासिणं सद्धीणं विक्कम्भसूचौ अंगुलपढमवग्गमूलस्स । दोवभेद बद्धे
त्तगा १ मुक्केत्तगा २ तिहां जे बद्धेत्तगा ते असंख्यातद्द्वे जिय असुरकुमारणीपरै ए विधिष ते अणि विक्कम्भसूचौ अंगुलप्रथमवग्गमूलस्स । असंखिज्जभागे
मुक्केत्तगा तहेव मणुस्साणं भंते केवइया उरालियसरीरा पं० गीयमा । असंख्यातमे भागके मुक्केत्तगा तिमहीज पाकुलोपरै मनुष्यने भगवन् कीतला औटा
रकसरीर कक्षा गीतम । दुविहा पं० तं० बद्धेत्तगाय मुक्केत्तगाय तत्पणं जेते बद्धेत्तगा तेणं सिय संखिज्जा मिय । दोवभेद बद्धेत्तगा मुक्केत्तगा तिहां जे बद्धे
त्तगाके तं कियारे संख्याताए आंकके ७१ । २२८१६२५४३०५६३५४३६५०२३८ । असंखिज्जा । कियारे असंख्याताद्द्वे समूर्ण्णन माहि सेहीए एकतो सं

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ ४०१ ॥

॥ भाषा ॥

संख्येयतमे जागे एकैका अंगुली असंख्येयजागप्रमाणा अवगाहना रच्यते ततो संख्येयाजिरुत्सर्पिष्यवसर्पिणीजिः सकलमपि प्रतरं द्वीन्द्रियशरीरे
 रापूर्यते एतदेवापहारद्वारेण सूत्रकदाह-बेङ्गदियायमित्यादि ॥ द्वीन्द्रियाणां सम्बन्धिजिरौदारिकशरीरे वन्दे प्रतरमसंख्येयाजिरुत्सर्पिष्यवसर्पि
 णीजि रपह्रियते, अत्र प्रतरमिति क्षेत्रतः परिमाणं, उत्सर्पिष्यवसर्पिणीजिरिति कालतः, किं प्रमाणेन पुनः क्षेत्रेण कालेनवाऽपहरणमतआह-
 अङ्गुलपरस्म आवलियायय असंख्येयजागप्रतिजागेति ॥ अङ्गुलमात्रस्य प्रतरस्य एकप्रादेशिकश्रेणिरूपस्य असंख्येयजागप्रतिजागप्रमाणेन स
 यन्त इदं क्षेत्रविषयं परिमाणं, कालपरिमाणमावलिकाया असंख्येयजागप्रतिजागेन असंख्येयतमेन प्रतिजागेन किमुक्तं जवति एकन द्वीन्द्रियेणाङ्गु
 लासंख्येयजागप्रमाणसंख्येयमावलिकाया असंख्येयतमेन जागेनापह्रियते द्वितीयेनापि तावत्प्रमाणं खडं तावता कालेन एव मपह्रियमाणं प्रतरं द्वीन्द्रि
 यैः सर्वैरसंख्येयाजिरुत्सर्पिष्यवसर्पिणीजिः सकलमपह्रियते इति, मुक्तान्यौघिक मुक्तवत्, तैजसकामंथानि बहूनि बह्वीदारिकवत्, बैक्रियाणि पु

नबहुानि तेषां न सन्ति' मुक्तान्यौघिकमुक्तवत्, एवं त्रिषद्विरिन्द्रियाणामपि, तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणां बहूनि मुक्तानि रौदारिकाणि द्वीन्द्रियवत्,
 बैक्रियाणि बहूनि असंख्येयानि तत्र कालतः परिमाणाचिन्तायामसंख्येयाजिरुत्सर्पिष्यवसर्पिणीजि रपह्रियते, क्षेत्रतो संख्येयासु श्रेणिषु यावन्त
 आकाशप्रदेशा स्तावत्प्रमाणानि तासां च श्रेणीनां परिमाणं प्रतरस्यासंख्येयोजागः तथाचाह-जहा असुरकुमारवसिति ॥ यथा असुरकुमाराणां
 तथा वक्तव्यं नवरं विक्रमशूचिपरिमाणाचिन्तायां तत्राङ्गुलप्रमाणा वर्गमूलस्य संख्येयो जाग उक्त इहत्वसंख्येयो जागो वक्तव्यः किमुक्तं जवति
 अङ्गुलमात्रक्षेत्रप्रदेशराशेः एतत्प्रथमं वर्गमूलं तस्यासंख्येयतमे जागे यावन्त आकाशप्रदेशा स्तावत्प्रदेशात्मिका शूचिः पश्यात्यते तावत्याच शूच्या
 याः श्रेणयः स्पष्टा स्तासु श्रेणिषु यावन्त आकाशप्रदेशा स्तावत्प्रमाणानि तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणां बहूनि बैक्रियशरीराणि उक्तं च-अङ्गुलमूलसंख्येय
 जागप्यमायाउहोतिसेहीउ । उत्तरविषयद्वियाणं तिरियाणंसन्निपञ्जाणं ॥ मुक्तान्यौघिकमुक्तवत्, तैजसकामंथानि बहूनि बह्वीदारिकवत्, मुक्ता

न्यौधिकमुक्तवत्' मनुष्याणां बहून्पौदारिकशरीराणि स्यात्कदाचित् संख्येयानि कदाचिदसङ्ख्येयानि कोत्राजिप्राय इति चेदुच्यते-इह ह्ये मनुष्या गजं व्युत्क्रान्तिकाः संमूर्च्छिमाश्च, तत्र गजं व्युत्क्रान्तिकाः सदावस्थायिनां न स कश्चित्कालोऽस्ति यो गर्भव्युत्क्रान्तिकमनुष्यरहितो जवति' संमूर्च्छिमाश्च कदाचिद्विद्यन्ते कदाचिदसंख्येया तेषां मजावो जवति तेषामुत्कर्षतोऽन्तर्मुहूर्त्तप्रमाणत्वात्, ततो यदा संख्येया संमूर्च्छिमा मनुष्या न विद्यन्ते किंतु केवला गजं व्युत्क्रान्तिका एव तिष्ठन्ति तदा स्यात्सङ्ख्येयानामेव गजं व्युत्क्रान्तिकानां ज्ञावात्, महाशरीरत्वे प्रत्येकशरीरत्वे च सति परिमितक्षेत्रवर्त्तित्वात् यदा संमूर्च्छिमास्तदाऽसंख्येयाः संमूर्च्छिमानामुत्कर्षतः श्रेयसङ्ख्येयजागवर्त्तिनजप्रदेशराशिप्रमाणत्वात् तथाचाह-जहन्नपदे संख्येकादित्यादि ॥ जघन्यपदं नाम यत्र सर्वस्तोका मनुष्याः प्राप्यन्ते आह-किमत्र संमूर्च्छिमाणां ग्रहणमुक्तं गजं व्युत्क्रान्तिकानां उच्यते-गजं व्युत्क्रान्तिकानां तेषामेव सदावस्थायितया संमूर्च्छिमविरहे सर्वस्तोकतया प्राप्यमाणत्वात् उत्कृष्टपदेतूनयेषामपि ग्रहणं, यदाह-मूलटीकाकारः-सेत

राणां ग्रहणमुत्कृष्टपदे जघन्यपदे गजं व्युत्क्रान्तिकानामेव केवलानां ग्रहणमिति, अस्मिन् जघन्यपदे संख्येयमनुष्याः तत्र संख्येयकं संख्येयजटिलमिति न ज्ञायते कियंत स्ते इति विशेषसंख्यानिर्द्धारयति-संख्येयाः कोटीकोट्यः अथवा इदमन्यत् विशेषतरपरिमाणं-तिजमल पयस्सठवर्गं च उजमलपयस्सहेठा इति ॥ इह मनुष्यसंख्याप्रतिपादिकान्येकोनत्रिंशदंशकस्थानानि वक्ष्यमाणानि तत्र समयपरिज्ञापया अष्टानामष्टानामंशकस्थानानां यमलपदमिति संज्ञा, चतुर्विंशत्यांशकस्थानैः त्रीणि यमलपदानि लब्ध्यानि उपरि पञ्चांशकस्थानानि तिष्ठन्ति अथच यमलपदमष्टजिरंकस्थानैः कृतं चतुर्थं यमलपदं न प्राप्यते तत उत्तम-त्रयाणां यमलपदानामुपरि पञ्चजिरंकस्थानैः वर्द्धमानत्वात्, चतुर्थस्य च यमलपदस्याधस्तात् त्रिजिरंकस्थानैः हीनत्वात्, अथवा द्वौ २ वर्गाः समुदिता एकां यमलपदं, चत्वारो वर्गाः समुदिता द्वे यमलपदे, षट् वर्गाः समुदिता त्रीणि यमलपदानि, अष्टौ वर्गाः समुदिता चत्वारि यमलपदानि, तत्र यस्मा त्वस्मात्तुपरि वर्त्तते सप्तमस्य वर्गस्याधस्तात् तत उत्तम-त्रिंशमलपदस्योपरि

चतुर्थयमलपदस्याधस्तादिति, त्रिषमलपदस्य त्रितयायां यमलपदानां समाहारः त्रिषमलपदं तस्य, चतुर्थी यमलपदानां समाहारश्चतुर्थयमलपदं तस्य, समप्रति स्पष्टतरं सङ्ख्यानपदशेषति-अथर्वणं बहुवर्गो पञ्चमवर्गपञ्चमो इति ॥ अथवेति प्रकारान्तरे, समिति वाक्यालंकारे, षष्ठो वर्गः पञ्चमवर्गस्य प्रत्युत्पत्नी गुणितः सन् बाधान् जयति तावत्प्रमाणा जघन्यपदे मनुष्या स्तत्र एकस्य वर्गं एकएव सखे दृष्टिं न गत इति वर्गो न गण्यते, द्वयो र्गं अस्त्वार एव प्रथमो वर्गः ॥ चतुर्थी वर्गः षोडश १६ एव द्वितीयो वर्गः षोडशानां वर्गं द्वे ज्ञाते षट्पञ्चाशदधिके २५६ एव तृतीयो वर्गः द्वयोः ज्ञातयोः षट्पञ्चाशदधिकयो र्गः पञ्चषष्टिसहस्राणि पञ्चशतानि षट्त्रिंशदधिकानि ६५५३६ एव चतुर्थी वर्गः सप्तस्य वर्गं अस्त्वारि कोटिशतानि एकोनत्रिंशत्कोटयः एकोनपञ्चाशद्विंशतः सप्तषष्टिः सहस्राणि द्वादश यमलपदधिके एवः पञ्चमवर्गः ४२९८६९२६६ उक्तं च-चत्वारि यकोनिसया अउथेतीसं वहीतिकोटी ॥ अउथावनलकवा सतहीवेवयसहरसा ॥ १ ॥ दोयसयावनलकवा पञ्चमवर्गसमासुही ॥ ययसकनुवगो

॥ टीका ॥

कठोर्गोहोइतंवात्य ॥ २ ॥ यतस्य पञ्चमस्य वर्गस्य यो वर्गं तस्य परिमाणमेकं कोटीकोटीज्ञतसहस्रचतुरशीतिकोटीकोटीसहस्राणि चत्वारि सप्त षष्ट्यधिकानि कोटी २ शतानि चतुष्टत्वारिंशत्कोटिलक्षाणि सप्तकोटीसहस्राणि त्रिंशति सप्तत्यधिकानि कोटिशतानि पञ्चनवति लक्षा एकपञ्चाशत्सहस्राणि षट्शतानि षोडशोत्तराणि १८४६९४८०३०८५५१६१६ एव षष्ठो वर्ग उक्तं-लक्षंकोटीकोटी चतुरशीर्जसहस्रसाह ॥ चत्वारियसह द्वा हीतिसयाकोनिकोटी ॥ १ ॥ आयालंलकवा कोटीकतधेवयसहरसा । तिजिसयासतयरी कोटीखहीतिनादहा ॥ २ ॥ पञ्चाकडकुलकवा एकावनलकवेसहरसाह । कसोलसुतरसया एसोखोहवधवगो ॥ ३ ॥ इति दशः षष्ठो वर्गः पञ्चमवर्गस्य गुण्यते गुणितसति यावान् राशि जयति तावत्प्रमाणा जघन्यपदे मनुष्याः तेषां यतावन्तो जयन्ति ३९२२८१६२५४२६४३३०५६५४२९५०३३६ यतान्येकोनत्रिंशदङ्गुल्यानानि सतानि च कोटीकोट्यादिद्वारेण जयमपि अजिध तु न शक्यन्ते, ततः पर्यन्तवर्तिनोऽङ्गुल्यानादारब्ध अङ्गुल्यानसङ्ख्यामात्रं पूर्वपुरुषप्रणीतेन भाषाद्वयनादिश्रियते-ख

तिलि २ सुतं पञ्चवयनवयनितिवत्तारि । पञ्चवयनितिवयनपञ्च सप्ततिलेव लक्ष उच्यते ॥ १ ॥ दोषदसकोपञ्चदोषकृतेकगतेव । दोषदोषवसत्तत्रय
 ठायाईउवरिहुताई ॥ २ ॥ अथवायमंकस्थानं प्रथमाक्षरसङ्ग्रहः-तितिसुपञ्चनवतिव पतिशुपसतितिवउच्यते । यपदोषपञ्चवयनस पठनस्वरम
 नित्यद्वारा ॥ ४ ॥ एतेषामेव यकोनत्रिंशदंकस्थानानां पूर्वपुरुषैः पूर्वाङ्गैः परिसंख्यान कृत तदुपद्वयते-तत्र चतुरशीति लक्षाणि पूर्वाङ्गं, चतुर
 शीतिलक्षा चतुरशीतिलक्षे गुण्यन्ते ततः पूर्वं जयति तस्यपरिमाणं सप्ततिः काटिलक्षाणि षट्पञ्चाशत्कोटिसहस्राणि ७०५६०००००००००० एतेषां
 जागो द्वियते तत इदमागतं एकादशपूर्वकोटीकोट्यो द्वाविंशतिपूर्वकोटीलक्षाणि चतुरशीतिपूर्वकोटीसहस्राणि अष्टादशोत्तराणि पूर्वकोटिशतानि
 एकाशीतिपूर्वलक्षाणि पञ्चनवतिपूर्वसहस्राणि त्रीणि षट्पञ्चाशदधिकानि पूर्वशतानि अत ऊर्ध्वं पूर्वं जागो न लभ्यते ततः पूर्वाङ्गं जागद्वयं तत्र
 दमागतं सप्तविंशतिपूर्वाङ्गलक्षाणि सप्तति पूर्वाङ्गसहस्राणि षट् यकोनषष्ट्यधिकानि पूर्वाङ्गशतानि, तत ऊर्ध्वं इदमन्यत् ऊर्ध्वरितमवतिष्ठते-अशी

तिलक्षाणि पञ्चाशत्सहस्राणि त्रीणिशतानि षट्त्रिंशदधिकानि मनुष्याणामिति । तथाच पूर्वासायंप्रणीता अत्र गाथा-सगुयाकजहलपद सकारस
 पुष्टकोटिकोटी ॥ आवीसकोटिलक्षा कोटिसहस्राईचलसीई ॥ १ ॥ अष्टवयकोटिसया पुष्टादमुत्तरातउर्ध्वेति । यक्कासीईलक्षा पञ्चाशउर्ध्व
 हस्साय ॥ २ ॥ लप्यन्तातिसिसया पुष्टाणपुष्टेणियाअने । यत्तोपुष्टगाई इमाईअद्विय ईअन्नाई ॥ ३ ॥ लक्काईयगवीसं पुष्टगाणंसयरीसहस्साय ।
 लक्षेवगुण्ठा पुष्टगाणंसयाईति ॥ ४ ॥ तंसीहसपसहस्सा पञ्चासखलजबंसहस्साय । तितिसयाल्लतीसा एवइयाअविगलामगुया ॥ ५ ॥ इति, इमा
 मेव संख्या विंशषोपलम्भनिमित्तं प्रकारान्तरणाई-अष्टवयं ललउर्ध्वेयगागदायराकी इति ॥ अष्टवति प्राग्वत्, षष्टवतिच्छेदनकानि यो राशि
 र्ददाति स षष्टवतिच्छेदनेकादशी राशिः कित्सूक्तं जयति-यो राशि र्द्वेनाईन द्विद्वयानः षष्टवतिवारां लक्षं सहस्रं पर्यंतं सकलमेक रूप पर्यं
 सितं जयति षष्टवतिच्छेदनदायी राशिरिति कः पुनरेवं विध इति चेदुच्यते-रूपस्य षष्ठी वशः पञ्चमवर्गगुणितः कोष्ट प्रत्ययः इतिचेदुच्यते-इह

प्रथमो वर्गश्चिह्नमानो हृच्छेदनके ददाति तद्यथा-प्रथमच्छेदनकं द्वौ द्वितीय एकमिति द्वितीयो वर्गं अत्वारि छेदनकानि, तत्र प्रथममष्टौ द्वितीयं चत्वारः तृतीयं द्वौ चतुर्थमेक इति, एवं तृतीयो वर्गो ऽष्टौ छेदनकानि प्रयच्छति, चतुर्थः षोडशः पञ्चमो द्वात्रिंशति, षष्ठः चतुःषष्टिं सप्तमं पञ्चमवर्गेण गुणितः षस्रवतिकथमेतदवसयमिति चेदुच्यते-इह यो यो वर्गो येन २ वर्गेण गुण्यत तत्र २ तयो द्वयो रपि छेदनकानि प्राप्यते यथा प्रथमवर्गेण गुणिते द्वितीयवर्गे षट् तथाहि-द्वितीयो वर्गः षोडशलक्षणः प्रथमवर्गेण चतुष्कूपेण गुण्यते जाता चतुःषष्टिः तस्याः प्रथमं छेदकः द्वात्रिंशत् द्वितीयं षोडश तृतीयमष्टौ चतुर्थं चत्वारः, पञ्चमं द्वौ षष्ठमेक इति । एवमन्यत्रापि जावनीयं, तत्र पञ्चमवर्गे द्वात्रिंशच्छेदनकानि, षष्ठं चतुःषष्टि स्ततः पञ्चमवर्गेण षष्ठे वर्गे गुणिते षस्रवतिः छेदनकानि प्राप्यन्ते, अथवा रूपं स्थापयित्वा ततः षस्रवतिवारान् दिगुणदिगु

हन्तपदे संखेज्जा संखिज्जान् कोठाकोठीन् तिजमलपयस्स उचरिं चउजमलपयस्स हेठा, अहवणं लठो वग्गो पंचमवग्गपट्ठप्पन्नो, अहवणं लसउल्लेदणदाई रासी उक्कोसपदे असंखिज्जा असंखेज्जाहिं उसप्पिणीउरसप्पिणीहिं अवहीरंति कालत्तं, खत्तत्तं रूवपस्सित्तेहिं मणुरसंहेहिं सेढी अवहीरंति, असंखिज्जाहिं उसप्पिणीउरसप्पिणीहिं कालत्तं, खत्तत्तं अंगुलपठमवग्गमूलं तडयवग्गमूलपट्ठप्पन्नं, तत्थणं जेते मुक्कल्लगा

तानि स्यात्संख्येयानि स्यादसंख्येयानि, लघन्यपदे संख्येयाः, संख्येयाः कोटीकोट्यस्त्रियमलपटस्योपरि चतुयमलपटस्याधस्तात्, अथवा षष्ठो वर्गः पञ्चमवर्गप्रत्युत्पन्नोऽथवा षस्रवतिच्छेदनदामी राशिरुत्कृष्टपदे ऽसंख्येया षस्रवतिजिरुत्कृष्टस्य षस्रवतिजिरपहियन्ते कालतः, क्षेत्रतः

स्थातासु भावते वर्गं न गिणोये कोज्जो वर्गं ४ ए पाँहलो वर्गं १६ बीजो वर्गं २५६ त्रौजो वर्गं ६५५३३६ ए चौबो वर्गं ४२८८६७०२५ ए पांचमो वर्गं १८४८९७४४०७३७०२५५२६१६ ए कठो वर्गः पांचमावर्गमाधे गिणोये तिवारे २८ आंकहुवे एतज्जा लघन्यपदे मन्थके ए २८ आंकपूर्वं पसुवे गमयाकहोके लति सिधिससुष पचेवयनवयतिष् चत्वारि पंचेवतिष् नवपंचसयत्तिष् २८४४४४४४ ॥ १ ॥ पू. कोपं चदाककगे कडुदीदीपवससेवयठायादे सवारिचुंता

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ प. ॥

॥ भाषा ॥

ते जहा उरालिया उहिया मुक्केलगा । वेउल्लियाणं जंते ! पुच्छा, गोयमा ! दुविहा पसन्ना, तंजहा—व
द्वेलगाय मुक्केलगाय । तत्यणं जंते वहुलगा तेणं असखेज्जा समएसमए अवहीरमाणा २ असखेज्जेणं का
लेणं अवहीरंति नोचेवणं अवहिया सिया । तत्यणं जंते मुक्केलगा तेणं जहा उरालिया उहिया, आहा
रगसरीरा जहा उहिया, तेयाकम्मया जहा एत्तंसिचेव उरालिया, वाणमंतराणं जहा नेरइयाणं । उरालि

रूपप्रतिभेमनुय्योः श्रणि रपहियते, असङ्खेयाजिरुत्सपिण्डस्यवसपिण्डीजिः कालनः, क्षेत्रतोङ्गुलप्रथमवर्गमूलं तृतीयवर्गमूलप्रत्युत्पन्नम् । तत्र या
नि मुक्तानि तानि यथोदारिका यथोपिकानि मुक्तानि । वेळियाणां पुच्छा, गोयमा ! द्विविधानि प्रज्ञप्तानि तद्यथा-बहुानि मुक्तानि च । तत्र
यानि बहुानि तानि असङ्खेयानि समय समय उपहिममाणाणि २ असंखेयेन कालना परिपन्ते नैवचापरिहताः स्युः । तत्र यानि मुक्तानि ता
नि यथोदारिकीपिकानि, आहारकशरीराणि यथोपिकानि, तेजसकामाणानि यथा सत्तयां यथोदारिकाणि, वातध्वनराणां यथा नेरयिका

॥ २ ॥ जयाणंथमलपदानामपरि समयमपवा अष्टानां २ अङ्गतां यमलपदे एवं २४ चतुरपरिपंचांका एवं २० । जङ्गलपद संखिज्जासंखिज्जायो
जायणकोडाकोडोयो विजमलपदस्य उदरि चवजमलपदस्यहट्टा अहवणं छुंवावणी पंचमवगपडपसी । जवचपदे सख्यातसख्याती कोडाकोडो
प्रमाणद्वये विषयमलपद चो-ीसे पांके द्वये विषयमलपदे आठवर्गद्वये ४ यमलपद जेमखी छ वर्ग उपरिछै सातसोवर्ग हट्टेहै तेम, टे विजमलपद उप
रि ४ यमलपद हट्टे १५ यमलपद गिणीये पांचमावगं माथे गणतां जवला आंकि आवे ततला जवचपदे मज्जण प विहार सलवगरोटीमाओ विस्तार
करने जो ज्यो । अहवणंछुंवावणीउदरेदणमदाइरासो उकोमपय समंखिज्जा असंखिज्जाहिं उमपिणो उमपिणोहि अवहीरति कालयो । उरुजपदे असं
ख्याता मज्जण असख्याती उरुपरिपणी २ वै प्रतिमये अपहरिये एकलयो । खेतया कवपखिल्लहिं मणरुमोह सही अवहरइ । जवयो एकलपद्यालि म
ज्जण येणि अपहरिये । असंखिज्जाः उमपिणो उमपिणोहि कालता खेतती अंगुलपठनवगमूलं तरवमूलवगपडपसी । असंख्याती उरुपरिपणी २ का

॥ मूल ॥

॥ ४०४ ॥

॥ भाषा ॥

शीक्रियते कृतं च सत् यदि तावत्प्रमाणं राशिर्जयति ततो ऽवसाहव्यमेव षण्वतिच्छेदनकदायी राशिरिति, तदेवं जघन्यपदमजिहितमिदानीमुक्तपदमाह-उक्तोचपण असंख्येया इत्यादि ॥ उक्तपदे ये मनुष्या जयन्ति ते ऽसंख्येया स्त्रापि कालतः परिमाणविज्ञायां समयमेकैकमनुष्यापहारे सामर्थ्येन सङ्ख्याजिरुत्सर्पिण्यवसर्पिणीजि रपह्रियते, क्षेत्रतो रूपे प्रक्षिप्ते मनुष्यैरेकाश्रेणिः पाद्विपुला अपह्रियते किमुक्तं जयति उक्तपदे ये मनुष्या क्षेत्रे मध्ये एकस्मिन् सत्कल्पनया रूपे प्रक्षिप्ते सकलापि श्रेणैरेका पह्रियते तस्याश्च श्रेणः क्षेत्रकालान्यामपहारमार्गेण कालतस्तावदसंख्येयाजिरुत्सर्पिण्यवसर्पिणीजिः क्षेत्रतोजुलप्रथमवर्गमूलं तृतीयवर्गमूलप्रत्युत्पन्नं किमुक्तं जवत्यजुलमात्रक्षेत्रप्रदेशराशिरसत्कल्पनया षट्पञ्चाशदधिकशतद्वयप्रमाणं स्तस्य यत्प्रथमं वर्गमूलमसत्कल्पनया षोडशलक्षं ततः स्तृतीयेन वर्गमूलेनासत्कल्पनया द्विकलक्षं न गुण्यते गुणितं च सति यावाम् प्रदेशराशिर्जयति असत्कल्पनया द्वात्रिंशत् एतावत्प्रमाणैः खड्गै रपह्रियमाणा यावत् श्रेणिर्निर्हानियार्ते तावन्मनुष्या अपि निष्ठा

॥ टीका ॥

मुपयाति आह-कथमेकस्याः श्रेणि यथोक्तप्रमाणैः खड्गै रपह्रियमाणा या असंख्येया उत्सर्पिण्यवसर्पिण्यो लगति ? उच्यते-क्षेत्रस्यातिसूक्ष्मत्वात्, उक्तञ्च सूत्रेपि-सुहुमोयशोयकालो ततोसुहुमयरयंहवइक्षतं । अजुलसेढीमेत्ते उत्सर्पिणीउत्संखिजाडति ॥ १ ॥ मुक्तान्यौघिकमुक्तवत्, वैक्रियाणि बहूनि सख्येयानि गर्भ्युत्क्रान्तिकानामेव केषांचि द्वैक्रियलब्धिसम्भवात्, मुक्तान्यौघिकमुक्तवत्, आहारकाण्यौघिकाहारकवत्, तैजसकामाणां नि बहूनि बह्वीदारिकवत्, मुक्तान्यौघिकमुक्तवत्, व्यन्तराणामीदारिकाणि यथा नैरयिकाणां वैक्रियाण्यबहूनि सङ्ख्यानि, तत्र कालतः परिमाणविज्ञायां प्रतिसमयमेकैकापहारे असंख्येयाजिरुत्सर्पिण्यवसर्पिणीजि रपह्रियन्ते क्षेत्रतो ऽसङ्ख्याः श्रेणयः असंख्यातासु श्रेणिषु यावन्त आकाशप्रदेशा स्तावत्प्रमाणानीति जाव स्ताश्च श्रेणयः कियन्त इति चे दुच्यते-तत्र प्रतरस्यासंख्येयो जागः प्रतरासङ्ख्येयजागप्रमित इत्यर्थः, तथाचाह-वेउद्वियसरीरा जहा नेरइयाण मिति ॥ वैक्रियशरीराणि व्यन्तराणां नैरयिकाणां केवलं सूच्यां विज्ञेय स्तथाचाह-नवरमित्यादि ॥ नवरं ता

सां श्रेणीनां विक्रमशूचि वंशस्येति शेषः, सा च सुप्रसिद्धत्वा लोका कथं सुप्रसिद्धेति चे दुच्यते-इह महादरुणके पञ्चेन्द्रियतिर्यग्गुणसंकेतो संख्ये-
यगुणहीना व्यन्तराः पठ्यन्ते तत एषां विक्रमशूचिरपि तिर्यक्पञ्चेन्द्रियविक्रमशूचि रसंख्येयगुणहीना वक्तव्या इति आह च मूलटीकाकारापि-
जम्हामहादंष्ट्र पचिन्द्रियतिरियनपुंसग्रहितो असंख्येयगुणहीना वाच्यमंतरा पठिक्त तस्या विक्रमसूत्रं वि तेषिं तेहिती संख्येयगुणहीना चैव

या आहारमाय । वेउल्लियसरीरगा जहा नेरइयाणं नवरं तासिणं सेढीणं विस्संजसूडंसंखिज्ज जोयणस्स उ-
वग्गपलिजागो पयरस्स मुक्केल्लया जहा उहिया उरालिया तेयाकम्मया जहा एतेसिणं चैव वेउल्लिया । जो-
इसियाणं एवंचैव नवरं तासिणं सेढीणं विस्संजसूडं वि लप्पन्नं गुलसयवग्गपलिजागो पयरस्स वेमाणियाणं

गामौदारिकाणाहारकानि च । वैक्रियशरीराणि यथा नैर्दयिकाणाम् । नवरं तासां श्रेणीनां विक्रमशूचिः, संख्येयगुणजनशतवर्गप्रतिजाग,
प्रतरस्य मुक्तानि यथोचिकान्यौदारिकाणि । तेजसकामंखानि यथैतेषां चैव वैक्रियाणि । ज्योतिष्काणामेवं चैव नवरं तासां श्रेणीनां विक्र-

लै अपहरिये चैव यो अंगुलप्रथमवर्गमूल त्रिणवर्गमूले प्रत्युत्तर नष्टुवै । तत्पणं जेते मुक्केल्लगा ते जहा उरालिया उहिया मुक्केल्लगा वेउल्लियाणं भंते पु-
च्छा जोयमा । तिहां जे मुक्केल्लगा ते जिम औदारिक ओघनोपरै मुक्केल्लगा कहिया वैक्रियनो प्रश्न उत्तर हे गौतम । दुविहा पं० तं० बहेल्लगाय मुक्के-
ल्लगाय तत्पणं जेते बहेल्लगा तेषां संखिज्जसमण अवहोरमाणि २ । दीयभेदे बहेल्लगा १ मुक्केल्लगा २ तिहां जेते बहेल्लगा ते संख्याताहे समय २ अपहरं अप-
हरै । संखेज्जणं कालेण अवहोरंति नो चैवणं अवहिया सिया तत्पणं जेते मुक्केल्लगा तेषां जहा उरालिया उहिया । संख्याताकाले समये अपहरिये ते
अपहरते थके निखेपथाय तिहां जेते मुक्केल्लगा ते जिम औदारिक आचला आलावानोपरै जाणिवी । आहारसरीरगा जहा उहिया तेयाकम्मया ज-
हा एतसिंचैव उरालिया वाचमंतराणं जहा नेरइयाणं उरालिया । आहारकशरीर जिम आचने आलावे तेजस कामंख जिम औदारिकशरीर तिम
कांषिषो धानव्यंतर जिम नारको औदारिकनो परे । आहारमाय वेउल्लियसरीरगा जहा नेरइयाणं नवरं तासिणं सेढीणं विस्संजसूडं संखेज्जजोयण

टीका

कम्

५०

भाषा

जाणियथा इति, सम्प्रति प्रतिज्ञा उच्यते प्रतिज्ञा गो नाम स्वर्ण ॥ संख्येयोजनशतवर्गप्रमाणाः प्रतिज्ञागः प्रतरस्य पूरणे अपहरणे वा इति वाक्यशेषः । इयमत्र जावना-सङ्ख्येयोजनशतवर्गप्रमाणे श्रेणिसखण्डे यदि एकैको व्यन्तरः स्याप्यते त तस्ते सकलमपि प्रतरमापूरयन्ति यदिवा यद्येकं व्यन्तरापहारं एकैकसङ्ख्येयोजनशतवर्गप्रमाणं श्रेणिसखण्डमपह्रियते तत एकत्र व्यन्तरा निष्ठा या न्ति परतः सकलप्रतरमिति मुक्तान्यौघिकवत्, आहारकाणि नैरयिकवत्, तैजसकामणानि वद्वानि वैक्रियवत्, मुक्तान्यौघिकमुक्तवत् । ज्योतिष्काणामौदारिकाणि नैरयिकवत्, वैक्रियाणि वद्वान्यसंख्येयानि, तत्र कालतो मार्गणायां प्रतिसमयमेकैकापहारिसामस्येनासंख्येयानि सत्सपिण्य वसपिणीजि रपह्रियते, तेवतो ऽसंख्येयाः श्रेण्य स्ताश्च श्रेण्यः प्रतरासंख्येयजागप्रतिज्ञा स्तथाचाह-जोडसियाखं एवञ्च इति ॥ नवरमित्यादि ना विशेषं दर्शयति-नवर तासां श्रेणीनां विक्लम्भशूचि वक्तव्यं विशेषः, इयमपि सुप्रसिद्धत्वात्कोक्ता कथमपि सुप्रसिद्धतिचेदुच्यते-यस्मान्महाद गणके व्यन्तरं ज्योतिष्काः संख्येयगुणा उक्ता सत एतेषां विक्लम्भशूचिरपि तेषां विक्लम्भसूत्रे संख्येयगुणा द्रष्टव्याः तथाचाह-मूलटीकाकारः-ज महावाणमन्तरं हिंती जोडसिया संख्येयगुणा षड्विज्जति तस्मा विक्लम्भसूत्रं वि तसिं तेहिंती संख्येयगुणाश्चैव जवति इति ॥ नवरं प्रतिज्ञागं स्पष्ट तरो विशेषं स्तमवाह-बिडउप्पसगुलसयवगपलिजागो पयरस्स इति ॥ षट्पञ्चाशदधिकशतद्वयाङ्गुलवर्गप्रमाणाः प्रतिज्ञागः प्रतरस्य पूरणे अपहरेणे च, अत्रापीय जावना-षट्पञ्चाशदधिकशतद्वयाङ्गुलवर्गप्रमाणे श्रेणिसखण्डे यद्येकैको ज्योतिष्को ऽवस्थाप्यते ततस्ते सकलमपि प्रतरमापूरयन्ति, यदिवा यद्येकैकज्योतिष्कापहारेण एकैकं षट्पञ्चाशदधिकशतद्वयवर्गप्रमाणं श्रेणिसखण्डमपह्रियते तत एकत्र ज्योतिष्काः परिसमाप्तिमुपयान्ति अप

एवञ्च तासिणं तासिणं सट्ठीणं विस्सज्जसूडं शुंगुलवितीयवग्गमूलं तडुयवग्गमूलपहुप्पन्तं, शुहवणं शुं

म्भशूचिः षट्पञ्चाशदङ्गुलशतवर्गप्रतिज्ञागः प्रतरस्य, वैमानिकानामेवं चैव तासां २ श्रेणीनां विक्लम्भशूचिरङ्गुलद्वितीयवर्गमूलं तृतीयवर्गमूलप्रत्यु

सयवगपलिजागो पयरस्स ॥ आहारकं वैक्रियशरीरं जिम मारको तिमं जाणिक्को ए विशेषं ते श्रेणि विक्लम्भसूत्रो संख्याता यां जन ७ वर्गप्रमाणप्रविभा

रत्र सकलं प्रतरमिति, यवञ्च ज्योतिष्काणां व्यक्तरेभ्यः संख्येयगुणहीनं प्रतिज्ञागः संख्येयगुणाध्ययिका शूचिः पञ्चसङ्गहे पुनःषट्पञ्चाशदधिकश
तद्व्यप्रमाणायव प्रतिज्ञाग उक्तो ननु षट्पञ्चाशदधिकशतद्वयवर्गप्रमाणस्तथाच तद्व्यप्रमाणः-कृष्णकदोसयांगुल सूत्रपण्डितज्ञाद्वयपवरं । जोडसियहि
हीरड इति, मुक्तान्यौधिकमुक्तवत्, आहारकाणि नैरयिकवत्, तैजसकार्शणानि बहूनि वैक्रिययत्, मुक्तान्यौधिकमुक्तवत्, वैमानिकानामौदा
रिकाणि नैरयिकवत्, वैक्रियाणि बहूनि अलंख्येयानि, तत्र कालतो भार्गवा ज्योतिष्कवत्, क्षेत्रतो मार्गजा ऽलंख्येयाः अणय, किमुक्तं जवति
असंख्येयासु श्रेणिषु यावत् आकाशप्रदेशा स्तरवत्प्रमाणानीति । तासां च श्रुतीनां परिमाणं प्रतरस्यासंख्येयोजनागः प्रतरासंख्येयनागप्रमिता या
द्या इत्यर्थः, तत्र प्रतरासंख्येयनागो नैरयिकादिम र्गगायामपि गृहीत इति विशेषतरं परिमाणं प्रतिपादयति-तासिणमित्यादि ॥ तासां श्रुतीनां
विकल्पश्चाचि रज्जुलद्वितीयवर्गमूलं तृतीयवर्गमूलप्रत्युत्पन्नं यतदुक्तं जवति-अज्जुलवान्नङ्गप्रदेशराशौ रसत्कल्पनया षट्पञ्चाशदधिकशतद्वयप्रमाण
स्य यद्वितीयवर्गमूलं तृतीयवर्गमूलमसत्कल्पनया चतुर्फलवत्तत्तृतीयेन वर्गमूलेनासत्कल्पनया द्विकल्पेण गुण्यते गुणितं च सति यावान् प्रदेश

त्पन्नं । अथवाज्जुलतृतीयवर्गमूलचनप्रमाणमात्राः श्रेणयः शेषं तथैव ॥ इति श्री रामचन्द्रगणेश शिष्य नानकचन्द्रविरचिते प्रज्ञापनानुवादे शरी
रपदं समाप्तम् ॥ १२ ॥ कतिविधो जटन्त । परिणामः प्रज्ञप्तः ? गौतम ! द्विविधः प्रज्ञप्तस्तद्व्या जीवपरिणामश्चाजीवप
रिणामश्च । जीवपरिणामो जटन्त । कतिविधः प्रज्ञप्तः ? गौतम ! दशविधः प्रज्ञप्तस्तद्व्या-गतिपरिणाम इन्द्रियपरिणामः कषायपरिणामो
लेश्यापरिणामो योगपरिणाम उपयोगपरिणामो ज्ञानपरिणामो दर्शनपरिणामश्चारित्र्यपरिणामो ब्रह्मपरिणामः । गतिपरिणामो जटन्त । कति
विधः प्रज्ञप्तः ? गौतम ! चतुर्विधः प्रज्ञप्तस्तद्व्या-नैरयिकगतिपरिणामस्तिर्यक्परिणामो मनुजगतिपरिणामो देवगतिपरिणामः । इन्द्रियपरि

गप्रतरपरित यपहरे एवौ भावना पाकुलोपरे । मुके ज्ञया जडा चराक्षया तेषां कल्पया जडा एतेसिषं चैव विचक्षिया कोयसियाणां एवसेव यवरं

राशिर्ज्वल्यसत्कल्पनया अष्टौ तावत्प्रदेशात्मिकया विकल्भसूच्या परिमिताः श्रेणयः परिग्राह्याः तत्रापि तावत् अष्टौ श्रेणय इति प्रकारद्वये प्य
थाजदः, मुक्तान्यौघिकमुक्तवत्, आहारकाणि नैरयिकवत्, तैजसकामांशानि बद्धानि बद्धवैक्रियकवत्, मुक्तान्यौघिकमुक्तवत् ॥ इति श्री-मलय
गिरिविरचितायां प्रज्ञापनाटीकायां द्वादशपद समाप्तम् ॥ १२ ॥ तदेवं व्याख्यातं द्वादश पदं सम्प्रति त्रयोदशमारभ्यते-त

स्यचायमजिसम्बन्ध इहानन्तरपदे श्रीदारिकादिशरीरविभाग उक्तं स्थानि पुनः शरीराणि तथापरिणामे ज्वन्ति नान्यथा ततः परिणामस्वरूप
प्रतिपादनार्थमिदमारभ्यते-तत्रचेदमादिसूत्र-कविविहेण जते । परिणामे पञ्चते इत्यादि ॥ कतिविधः कतिप्रकारो णमिति वाक्यालङ्कार जदन्त ।
परिणामः प्रज्ञप्तः परिणमनं परिणामः कर्त्तरीतिज्ञाव शब्दप्रत्ययः, परिणमनं च नयजेदन्विचित्रं नयाश्च नैगमादयो नके, तेषां च समस्तानाम
पि सङ्ग्राहको प्रवेदन द्वौ नयौ तद्यथा-द्रव्यास्तिकनयः पर्यायास्तिकनयश्च, तथाचाहुः श्रीमल्लिवादिनः-संग्रहविससपत्यारमूनवागरकटक्षुचिउपप
ज्जवनुय सेसात्रिगपासं, तत्र द्रव्यास्तिकनयमतेन परिणमनं नाम यत् कथंचि त्सदेवोत्तरपर्यायरूपं धर्मान्तरमधिगच्छति, नच पूर्वपर्यायस्यापि
सर्वथावस्थानं नोप्येकांतेन विनाश स्तथाचोक्तं-परिकामोह्यथांत्तर गमनं नच सर्वथा व्यवस्थानं । सच सर्वथा विनाशः परिणाम स्तद्विदामिष्टः

गुलद्वयग्रगमूलघणप्यमाणमेतानु सेढीनु सेसं तचेव ॥ इतिसरीरपदं सम्प्रतं ॥ १२ ॥ कति
विहेण जते ! परिणामे पञ्चते ? गोयमा ! दुविहे परिणामे पञ्चते, तजहा-जीवपरिणामे य अजीवप

णामो जदन्त । कतिविधः प्रज्ञप्तः ? गौतम । पञ्चविधः प्रज्ञप्तस्तद्यथा-श्रीब्रह्मिन्द्रियपरिणामश्चैवन्द्रियपरिणामो ब्राह्मिन्द्रियपरिणामो निह्नेन्द्रि
यपरिणामः स्पर्शनेन्द्रियपरिणामः । कषायपरिणामो जदन्त । कतिविधः प्रज्ञप्तः ? गौतम । चतुर्विधः प्रज्ञप्तस्तद्यथा-क्रोधकषायपरिणामो

मूकज्ञग जिम श्रीदारिकशरीर तैजसकामांश जिम एहने वैक्रियनोपरे व्यातिधीना पिण इमहीज वैक्रियना सूत्रकडिवा इमहीज ए विधेय । तामिण
सेढीणं विकल्भसूत्रं कयअंगुलसयवगपलिभागी पयस्स वेनापियाणवि एवचेव णवरं तासिणं सेढीणं विकल्भसूत्रं । त अेषि विकल्भसूची कपससे अंगु

॥ टीका ॥

॥ सूक्त ॥

॥ प. ॥

॥ भाषा ॥

॥ १ ॥ पर्यायास्तिकनयमतेन पुनः परिणमनं पूर्वसत्पर्यायापैक्षया विनाश उत्तरेण चासतापयायेण प्रादुर्भावः, तथाचामुमेव नयमधिकृत्या न्यत्रोक्तं-
सत्पर्यायेण विनाशः प्रादुर्भावोऽसतापयायतः । द्रव्याणां परिणामः प्राक्तंखलु पर्यायनयस्य ॥ २ ॥ जगवानाह-गौतम । द्विविधः परिणामः प्रज्ञप्त-
स्तद्यथा-जीवपरिणामश्चाजीवपरिणामश्च, तत्र जीवस्य परिणामो जीवपरिणामः प्रायोगिकः अजीवस्य परिणामः अजीवपरिणामः सवैश्वसिकः, च
शृष्टौ स्वगतानेकज्जेदसूचको' तांश्च जेदान् अग्र सूत्रकद्वयं व्यति-तथाचाह-जीवपरिणामेण जन्ते ! इत्यादि ॥ दशविधो जीवपरिणामस्तद्यथा-
गतिपरिणाम इत्यादि ॥ तत्र गम्यते नैरयिकादिगतिकर्मोदयवशादवाप्यते इति गतिर्नैरयिकत्वादिपर्यायपरिणतिर्गतिरेव परिणामो गतिपरि-
णामः, तथा इन्द्रनादिन्द्रः आत्माज्ञानलक्षणपरमेश्वर्ययोगात् तस्य दमिन्द्रियमिति निपातनादिन्द्रः ज्ञादादिय प्रत्ययः, इन्द्रियाण्येव परिणाम इ-
न्द्रियपरिणामः, सतथा कषति हिंसति परस्पर प्राणिनोऽस्मिन्निति कषः संसार स्तमयते अन्तर्भूतस्पर्धत्वात् गमयति प्रापयति ये ते कषायाः
कर्मणो शित्यस्य प्रत्ययः, कषायाएव परिणामः कषायपरिणामो, लेइयादिशब्दार्थो व्ययमागलेइयाएव परिणामः लेइयापरिणामः, योगएव परि-
णामो योगपरिणामः, उपयोग एव परिणाम उपयोगपरिणामः, एवं ज्ञानपरिणामदंशनपरिणामचारित्रपरिणामवदपरिणामेष्वपि ज्ञावनीयं, स
स्मृत्यमीषां पदानामित्यं क्रमेणोपन्यासेन कारणमभिधीयते तत्र सर्वज्ञावास्तवज्ञावाश्रिता गतिपरिणाम विना न प्रादुर्भवति ततः प्रथमं गतिप-

रिणामे य । जीवपरिणामेण जन्ते ! कतिविधे पश्यते ? गोयमा ! दसविधे पश्यते, तंजहा-गतिपरिणामे
इन्द्रियपरिणामे कषायपरिणामे लेइयापरिणामे जोगपरिणामे उवलुगपरिणामे नाणपरिणामे दंसणपरि-

मानकषायपरिणामो मायाकषायपरिणामो लोचकषायपरिणामः । लेइयापरिणामो जदन्त ! कतिविधः प्रज्ञप्तः ? गौतम ! षड्विधः प्रज्ञप्त

तद्यत्रवर्गं प्रमाणप्रतिभागे इहां भावना पाळुनोपरे करवो वेमानिकने पिण इमहोज जाणियो ए विशेष ते अणि विष्कंनसवो । अंगुलवितियुवममलं
तइयवममलं पडुपसं अहवणं अंगुलतइयवममलं वणपमाणमेताओ सेठाओ सेठ तचेव । अंगुलहितोय वर्गमल्ले चोजावर्गं मुं ऊपनो अथ ५८ अंगुल

रिणामः गतिपरिणामे च सत्यद्वयमिन्द्रियपरिणाम इति तदनन्तरमिन्द्रियपरिणाम उक्त इन्द्रियपरिणामे च सति इष्टानिष्टविषयसम्बन्धाद्वाग
द्वेषपरिणतिरूपजायते इति तदनन्तरं कषायपरिणामः काषायपरिणामश्चावश्यं लेङ्ग्यापरिणामाविनाज्जावी तथाहि लेङ्ग्यापरिणामः सयोगिके
बलिनामपि यावद्भवति यतो लेङ्ग्यानां स्थितिरूपणावसरे लेङ्ग्याध्ययनं शुक्ललेङ्ग्याया जघन्या उत्कृष्टा च स्थितिः प्रतिपादिता-मुहुतद्वलुजहना
उक्तासाहोइपुष्पकोनीउ । नवहिवरसेहिङ्गणा नायवामुक्ल्लेसाए ॥ इति । साच नववर्षानपूर्वकोटिप्रमाणा उत्कृष्टा स्थितिः शुक्ललेङ्ग्यायाः सयोगि
केवलित्युपपद्यते नान्यत्र, कषायपरिणामस्तु सूक्ष्मसम्परायं यावद्भवति ततः कषायपरिणामो लेङ्ग्यापरिणामाविनाज्जातो लेङ्ग्यापरिणामश्च कषाय
परिणामं विनापि जवति ततः कषायपरिणामानन्तरं लेङ्ग्यापरिणाम उक्तो नतु लेङ्ग्यापरिणामानन्तरं कषायपरिणामः तथा लेङ्ग्यापरिणामो
योगपरिणामात्मको योगपरिणामो लेङ्ग्या इतिवचनात्, उपपादयिष्यते चायमर्थो लेङ्ग्यापदे सविस्तरमतो लेङ्ग्यापरिणामानन्तरं योगपरिणाम
उक्तः संसारिणां च योगपरिणतानामुपयोगपरिणति स्ततो योगपरिणामानन्तरमुपयोगपरिणामः सतिचोपयोगपरिणामे ज्ञानपरिणाम इति,
तदनन्तरं ज्ञानपरिणाम उक्तः ज्ञानपरिणामश्च द्विधा सम्यक्ज्ञानपरिणामो मिथ्याज्ञानपरिणामश्च, तौच न सम्यक्निष्ठ्यात्वव्यतिरेकेण जवत इ

णामे चरित्तपरिणामे वेदपरिणामे । गतिपरिणामेणं जते ! कतिविहे पस्यत्ते ? गोयमा ! चउल्लिहे पस्यत्ते,
तंजहा-नेरइयगतिपरिणामे तिरियगतिपरिणामे मणुयगतिपरिणामे देवगतिपरिणामे । इंदियपरिणामेणं

स्तद्यथा-रुद्रलेङ्ग्यापरिणामो नीललेङ्ग्यापरिणामः कापीतलेङ्ग्यापरिणामस्तेजोलेङ्ग्यापरिणामः पट्टलेङ्ग्यापरिणामः शुक्ललेङ्ग्यापरिणामः । यो

तौजावर्गमूल घनप्रम, णमात्र अणिके धाकता पाकलौपरै जाणिवो । पस्यवणाए सरौर पय सम्यत्त ॥ इति प्रज्ञापना ए भगवतो मूचे हादशमां शरीर
पट संपूर्णमगसत् ॥ १२ ॥ कतिविहेणं भंत परिणामे प० गोयमा । हिवे तरमो पट परिणाम कहैके हे भगवन् कितले प्रकारे परिणाम

कह्या हे गौतम । परिणामे दुविहे प० तं० जीवपरिणामे अजीवपरिणामे जीवपरिणामेणं भंत कतिविहे प० गोयमा । परिणाम दोयप्रकारे कह्या ते

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

ति तदनन्तरं दर्शनपरिणाम उक्तः सम्यग्दर्शनपरिणामे च जीवानां जिनवचनाकर्णनतो नव २ संवेगाविर्भावितश्चारित्र्यावरणकर्मक्षयोपशमतश्चारित्र्यपरिणाम उपजायते, ततो दर्शनपरिणामानन्तरं चारित्र्यपरिणामवशाच्च वेदपरिणामं प्रलयमुपनयन्ति, महासत्त्वास्ततश्चारित्र्यपरिणामानन्तरं

जन्ते ! कतिविधे पश्यते ? गोयमा ! पञ्चविधे पश्यते, तजहा—सोऽइन्द्रियपरिणामे चरिन्द्रियपरिणामे घाणिन्द्रियपरिणामे जिह्मिन्द्रियपरिणामे फासिन्द्रियपरिणामे । कसायपरिणामेण जन्ते ! कइविधे पश्यते ? गोयमा ! चउल्लिहे पश्यते, तजहा—कोहकसायपरिणामे माणकसायपरिणामे मायाकसायपरिणामे लोअकसायपरिणामे । लंस्सापरिणामेण जन्ते ! कतिविधे पश्यते ? गोयमा ! छविहे पश्यते, तजहा—कण्हलेसापरि

गपरिणामो जदन्त ! कतिविधः प्रज्ञप्तः ? गौतम ! त्रिविधः प्रज्ञप्तस्तद्यथा—मनोयोगपरिणामो वाग्योगपरिणामः काययोगपरिणामः । उपयोगपरिणामो जदन्त ! कतिविधः प्रज्ञप्तः ? गौतम ! द्विविधः प्रज्ञप्तस्तद्यथा—साकारोपयोगपरिणामश्चानाकारोपयोगपरिणामश्च । ज्ञानपरिणामो जदन्त ! कतिविधः प्रज्ञप्तः ? गौतम ! पञ्चविधः प्रज्ञप्तस्तद्यथा—आजिनिबोधिकज्ञानपरिणामः श्रुतज्ञानपरिणामोऽवधिज्ञानपरिणामो

कहैछे जीवपरिणाम १ अजीवपरिणाम २ जीवपरिणामना केतलाभेद कछा छै हे गौतम । दसविधे पं० तं० गतिपरिणामे इन्द्रियप० कसायप० लेसायप० जोगप० लवयोगप० गाणप० अगाणप० दंशणप० चरित्तप० वेदप० गतिपरिणामेण भंते कतिविधे पं० गोयमा । दसप्रकारे कछा ते कहैछे गतिपरिणाम १ इन्द्रियपरिणाम २ कसायपरिणाम ३ लेसायपरिणाम ४ उपयोगपरिणाम ५ ज्ञानपरिणाम ६ अज्ञानपरिणाम ७ दर्शनपरिणाम ८ चारित्र्यपरिणाम ९ वेदपरिणाम १० गतिपरिणाम केतलेप्रकारे हे भगवन् कछा हे गौतम । चउल्लिहे पं० तं० नरयगति परिणामे मणवगतिप० तिरियगतिप० देवगतिप० इन्द्रियपरिणामेण भंते कतिविधे पं० गोयमा । ४ प्रकारे नरकगति १ परिणाम १ मनुष्यगति परिणाम २ तिरियगतिपरिणाम ३ देवगति ४ इन्द्रियपरिणाम केतले प्रकारे हे भगवन् कछा हे गौतम । पञ्चविधे पं० तं० सातेन्द्रियप० चखेन्द्रियप० घाणेन्द्रियप० जिह्मिन्द्रियप० फासेन्द्रियप० कसाय

टीका ॥

मना ॥

॥ ४० ॥

॥ भाषा ॥

वेदपरिणाम उक्तः तदेव मुक्ता जीवस्य गत्यादयः परिणामविशेषाः, सम्प्रित्येतेषामैव यथाक्रमं जेदान् उपदर्शयति गङ्गपरिणामेण ज्ञते । कङ्कवि

णामे नीललेसापरिणामे काउलेसापरिणामे तंउलेसापरिणामे पम्हलेसापरिणामे सुक्कलेसापरिणामे । जौग
परिणामेण ज्ञते ! कतिविहे पम्हत्ते ? गोयमा ! तिविहे पम्हत्ते, तंजहा—मणजोगपरिणामे वड्जोगपरि
णामे कायजोगपरिणामे । उवत्तुगपरिणामेण ज्ञते ! कङ्कविहे पम्हत्ते ? गोयमा ! दुविहे पम्हत्ते, तंजहा—
सागारोवत्तुगपरिणामेय अणुगागारोवत्तुगपरिणामेय । नाणपरिणामेण ज्ञते ! कतिविहे पम्हत्ते ? गोयमा !
पंचविहे पम्हत्ते, तंजहा—अणुजिणिवोहियनाणपरिणामे सुयनाणपरिणामे उहिनाणपरिणामे मणपज्जवना

परिणामिणं भवे कतिविह पं० गोयमा । पांचवीकक्षा ते कहेके श्रोत्रेन्द्रिय परिणाम १ दृष्टेन्द्रियपरिणाम २ श्रोत्रेन्द्रियपरिणाम ३ रसनैन्द्रियपरिणाम ४
स्पर्शनैन्द्रिय परिणाम ५ कषायपरिणाम हे भगवन् केतले प्रकारे कक्षा ह गीतम । चउविह पं० तं० कीहकसावप० मानकसावप० मायाकसावप० लो
कसावप० लेसापरिणामिणं भवे कतिविह पं० गोयमा । चारप्रकारे कक्षा ते कहेके श्रोत्रकषायपरिणाम १ मानकषाय २ मायाकषाय परिणाम ३
नामकषाय परिणाम ४ लेखापरिणामना हे भगवन् केतला भेदके हे गीतम । छविह पं० तं० कण्हलेसाप० नाललेसाप० काशयलेसाप० तेजालेसाप०
पम्हलेसाप० सुक्कलेसाप० योगपरिणामेणं भवे कतिविह पं० गोयमा । छमेदके कण्हलेखापरिणाम १ नाललेखापरिणाम २ कापोतलेखापरिणाम ३ तेजो
लेखा परिणाम ४ पद्मलेखापरिणाम ५ शक्कलेखापरिणाम ६ योगपरिणाम केतले प्रकारे भगवन् कक्षा ह गीतम । तिविह पं० तं० मणजोगप० वड्जजो
गप० कायजोगप० उवजोगपरिणामिणं कतिविह पं० गोयमा । तीतमैद मनयोग १ वचनयोग २ काययोगपरिणाम ३ उपयोगपरिणाम हे भगवन् केतला
कारे कक्षा गीतम । दुविह पं० तं० सागारोवत्तुगप० अणुगागारोवत्तुगप० नाणपरिणामिणं भवे कतिविह पं० गोयमा । दीवमैद सागारोवयोग १

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ भाषा ॥

वेदपरिणाम उक्तः सदैव मुक्ता जीवस्य नत्यादयः परिणामविशिष्टाः, सम्प्रत्येतेषामैव यथाक्रमं जेदाम् उपदेशयति गङ्गपरिणामेणं ज्ञते । कङ्कति

णामे नीललेसापरिणामे काउलेसापरिणामे तंतुलेसापरिणामे पङ्कलेसापरिणामे सुक्कलेसापरिणामे । जोग
परिणामेणं ज्ञते ! कतिविहे पस्सत्ते ? गोयमा ! तिविहे पस्सत्ते, तंजहा—मणजोगपरिणामे वड्जोगपरि
णामे कायजोगपरिणामे । उवन्नगपरिणामेण ज्ञते ! कङ्कतिविहे पस्सत्ते ? गोयमा ! दुविहे पस्सत्ते, तंजहा—
सागारोवन्नगपरिणामेय अणुगारोवन्नगपरिणामेय । नाणपरिणामेणं ज्ञते ! कतिविहे पस्सत्ते ? गोयमा !
पंचविहे पस्सत्ते, तंजहा—अणुजिणिबोहियनाणपरिणामे सुयनाणपरिणामे उहिनाणपरिणामे मणपज्जवना

परिणामेणं ज्ञते कतिविह पं० गोयमा । पांचसीकह्या ते कङ्कतिविहं परिणाम १ दण्डद्वयपरिणाम २ अणुद्वयपरिणाम ३ रसनद्वयपरिणाम ४
मणुद्वयपरिणाम ५ कषायपरिणाम हे भगवन् केतले प्रकारे चह्या ह गीतम । चउविह पं० तं० कीहकसायप० माणकसायप० मायाकसायप० लो
कसायप० लेसापरिणामेणं ज्ञते कतिविह पं० गोयमा । चारप्रकारे कह्या ते कङ्कतिविहं परिणाम १ मानकषाय २ मायाकषाय ३
नाभकषाय ४ लेखापरिणामना हे भगवन् केतला भेदके हे गीतम । कङ्कतिविह पं० तं० कण्ठलेसाप० नाळलेसाप० काश्यायलेसाप० तेल्लेसाप०
गुल्लेसाप० सुक्कलेसाप० योगपरिणामेणं ज्ञते कतिविह पं० गोयमा । कङ्कतिविहं कण्ठलेखापरिणाम १ नीललेखापरिणाम २ कापीतलेखापरिणाम ३ तेल्ले
लेखापरिणाम ४ पङ्कलेखापरिणाम ५ अक्कलेखापरिणाम ६ योगपरिणाम केतले प्रकारे भगवन् चह्या ह गीतम । तिविह पं० तं० मणयोगप० वयणजो
प० काययोगप० उवन्नगपरिणामेणं कतिविह पं० गोयमा । तीकभेद मनयोग १ वचनयोग २ काययोगपरिणाम ३ उपयोगपरिणाम हे भगवन् केतला
कारे चह्या गीतम । दुविह पं० तं० सागारोवागप० अणुगारोवागप० नाणपरिणामेणं ज्ञते कतिविह पं० गोयमा । दोषभेद सागारोवाग १

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अंसा ॥

हे पश्यन्ते ॥ इत्यादि पाठसिद्धः, वक्ष्यति नैरयिकादयो येः परिक्रामविशेषे विंजिहास्तान् तथा प्रतिपादयति-नैरडया इत्यादि ॥ सुगमं, नवरं

हरकायचरित्तपरिणामे । वेदपरिणामेण ज्ञते ! कतिविहे पश्यन्ते ? गोयमा ! तिविहे पश्यन्ते, तजहा-इत्यी
वेदपरिणामे पुरिसवेदपरिणामे नपुंसगवेदपरिणामे । नैरडया गतिपरिणामेण निरयगतिया इन्द्रियपरिणामेण
पञ्चिन्द्रिया कसायपरिणामेण कोहकसाईवि जाय लोभकसाईवि । लसापरिणामेण कण्ठलेस्सावि नीललेस्सा
वि काउलेस्सावि । जोगपरिणामेण मगजोगीवि वडजोगीवि कायजोगीवि । उव्रलुगपरिणामेण सागारी

या-सः साधिकचारित्रपरिणामः श्लेदोपस्थापनीयचारित्रपरिणामः परिवारविशुद्धिचारित्रपरिणामः सुदमसम्पदायचारित्रपरिणामो यथाख्या
तचारित्रपरिणामः । वेदपरिणामो जदत्त । कतिविधः प्रश्नः ? गौतम । त्रिविधः प्रश्नस्तद्यथा-स्त्रीवेदपरिणामः पुरुषवेदपरिणामो नपुं
कवेदपरिणामः । नैरयिका गतिपरिणामेन निरयगतिज्ञाः, इन्द्रियपरिणामेन पञ्चेन्द्रियाः कसायपरिणामेन क्रोधकसायिना यावलोभकसायि
नापि । लेडयापरिणामेन कण्ठलेडया अपि नीललेडया अपि कापोतलेडया अपि । योगपरिणामेन मनोयोगिनोपि बाग्योगिनोपि काययोगि

अहस्कायचरित्तपं वेदपरिणामेण ज्ञते कतिविहे पं. गोयमा । पांचमिहे ते कहैके सामायकचारित्रपरिणाम १ श्लेदोपस्थानौद्यचारित्रपरिणाम २ परि
वारविशुद्धचारित्रपरिणाम ३ सुदमसंरायचारित्रपरिणाम ४ यथाख्यातचारित्रपरिणाम ५ वेदपरिणामना हे भगवन् केवला भेदकक्षा हे गौतम । तिवि
हे पं. तं. इत्यवेदपं. पुरिसवेदपं. नपुंसगवेदपं. नैरडयागतिपरिणामेण । तौनमिहे स्त्रीवेदपरिणाम १ पुरुषवेदपरिणाम २ नपुंसकवेदपरिणाम ३ ना
रकौनै गतिपरिणामे । निरयगतिया इन्द्रियपरिणामेण पञ्चेन्द्रिया कसायपरिणामेण कोहकसाईवि जाय लोभकसाईवि लोसापरिणामेण कण्ठलेस्सावि
जाय कापोतलेस्सावि जोगपरिणामेण । नरयगति इन्द्रियपरिणामे पञ्चेन्द्रिय कसायपरिणामे क्रोधकसायिनापि लोभकसाईवि निरयपरिणामे
कण्ठलेस्सावि जाय कापोतलेस्साविपि योगपरिणामे । मनयोगीवि बाग्ययोगीवि काययोगीवि उव्रलुगपरिणामेण सागारी-उव्रलुगवि पाणप

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ. १

॥ अ. १ ॥

नैरयिकाणां कृष्णनीलकापोतरूपाः तिस्र्येव लेश्या न शेषा स्ताः अपि तिस्रः पृथिवीक्रमेणैव आद्ययो द्वयोः पृथिव्योः कापोतलेश्या, तृतीयस्यां कापोतलेश्या नीललेश्या, चतुर्थ्यां नीललेश्या, पचम्यां नीललेश्या कृष्णलेश्या, षष्ठीसप्तम्योः कृष्णलेश्यैव, तत उक्तं कङ्कललेश्या वि नीललेश्या

यउत्तावि शृणागारोवउत्तावि । नाणपरिणामेणं शान्तिणिवाहियनाणीवि सुयत्ताणीवि उहिनाणीवि । शृ
न्ताणपरिणामेणं मतिशृन्ताणीवि सुयशृन्ताणीवि विजंगशृन्ताणीवि । दंसगपरिणामेणं सम्महिठीवि मि
च्छादिठीवि । चरित्तपरिणामेणं नोचरित्ता नोचरित्ताचरित्ता अचरित्ता । वेदपरिणामेणं नोडत्थीवेदगा ना
परिसवेदगा नपुंसगवेदगा । असुरकुमारा एवंचेव नवरं देवगतिया कणहलेस्सावि जाव तेउलेस्सावि । वेद

नोपि । उपयोगपरिणामेन साकारोपयुक्ता अपि अनाकारोपयुक्ता अपि । ज्ञानपरिणामेनात्रिनिबोधिकज्ञानपरिणामिनोपि श्रुत्यज्ञानपरिणामिनोपि अवधिज्ञानपरिणामिनोपि । अज्ञानपरिणामेना मत्त्यज्ञानपरिणामिनोपि श्रुताज्ञानिनोपि विज्ञानज्ञानिनोपि । दर्शनपरिणामेन सम्यग्दृष्टिनोपि मिथ्यादृष्टिनोपि । चरित्रपरिणामेन नोचरित्रा नोचरित्राचरित्रा अचरित्राः । वेदपरिणामेन नोस्त्रीवेदका नोपुरुषवेदका नपुंसकवेदकाः । असुरकुमारा एवं चैव नवरं देवगणिकाः, कल्ललेश्या अपि यावत्तेजोलेश्या अपि, वेदपरिणामेन स्त्रीवेदका अपि पुरुषवेदका

परिणामेण । मनयोग १ वचनयोग २ काययोग उचयोगपरिणामे साकारोपयोग पिण अनाकारोपयोग पिण ज्ञानपरिणाम । आभिज्ञाद्विषयाणां वि
मुखाणां वि आदिगाणां वि अस्मादपरिणामेण मर अस्मादो वि सव्यस्यो वि विभंगस्यो वि देसनपरिणामेण । अतिज्ञात पिण अतुष्टान पिण अव
धिज्ञान पिण अज्ञानपरिणामे मतिअज्ञानो अतअज्ञानो पिण विभंगज्ञानो पिण दशनपरिणामे । सम्यदिष्टो वि जिच्छादिष्टो वि चरितपरिणामेण नो
चारित्तो नो वरित्तो चरित्तो अचरित्तो । सम्यग्दृष्टि मिथ्य दृष्टि सम्यग्मिथ्य दृष्टो पिण चारित्रपरिणामे नारकोने चारित्र नही आवकवते पिण नही अ
चारित्रपणेहवे । वेदपरिणामेण नो इत्यावेदगा नोपुत्तवेदगा नपुंसवेदगा असुरकुमारा वि एवंच एवर देवगतिया । वेदपरिणामे नहो स्त्रोविदे नहो

॥ टीका ॥

५ मम ॥

॥ श्री ० ॥

* भाषा ३

वि काउलेसावि ॥ तथा तिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्यव्यतिरेकेणान्यत्र चारित्रपरिणामः सर्वथा न जवति जवस्वाज्ञाव्यः ततः कृतचारित्रपरिणामतिषे
धः वेदपरिणामचिन्तायां च नैरविका नपुंसका एव स्थितो नापि पुरुषाः नारकसम्प्लिङ्गमा नपुंसकानीतिवचनात्, एवमसुरकुमारा अपि, नवरं
गतिमधिकृत्य देवगतिका स्तेषां च महद्द्विकानां तेजोलक्ष्यापि जवति ततउक्तं-तेउलेसावि इति ॥ वेदपरिणामचिन्तायां स्थितः पुरुषावा नपुंसका
देवानां नपुंसकत्वस्यासंज्ञवात्, तथा पृथिवीकायसूत्रे नवरं ॥ लेसापरिणामेण मित्यादि ॥ इह पृथिव्यम्बुवनस्पतीनां तेजोलेइयापि सम्भवति येन
सौधर्मज्ञानपर्येतानां देवानामतेषूत्यादसंज्ञवात्, ततउक्तं-तेउलेसाविइति । एतेषां च पृथिव्यादीनां पंचानामपि ज्ञाज्ञादनसम्यक्तमपि न जवति

परिणामेण इत्यिवेदगावि पुरिसवेदगावि नोनपुंसगवेदगा सेसं तंचेव, एवंजाव थणियकुमारा । पुढवी
काडया गतिपरिणामेण तिरियगतिया इन्द्रियपरिणामेण एगिंदिया सेसं जहा नेरेइयाणं नवरं लेसापरि
णामेण तेउलेसावि जोगपरिणामेण कायजोगी नाणपरिणामो नत्थि । अन्ताणपरिणामेण मइअन्ताणी

अपि नोनपुंसकवेदकाः शेषं तच्चैव । एवं यावत्स्तनितकुमाराः । पृथिवीकायिका गतिपरिणामेन तिर्यग्गतिकाः, इन्द्रियपरिणामेनैकेन्द्रियाः
ज्ञेयं यथा नैरविकायाम्, नवरं लेइयापरिणामेन तेजोलक्ष्या अपि, योगपरिणामेन काययोगिनोपि । ज्ञानपरिणामो नास्ति । अज्ञानपरि

पुरुषवेदे नपुंसकवेद इवे असुरकुमारानी पण इमहो ज ए विशेष गति आशौदेवगति । कणहलेसावि जाव तेउलेसावि वेदपरिणामे इत्यिवेदगावि पुरि
सवेदगावि नो नपुंसगवेदगावि सेसं तंचेव एवं जाव थणियकुमारा । कणहलया ४ जालगे तेउलक्ष्यातां वेदपरिणामे वेद सौवेदपिण पुरुषवेद पिण
नथो नपुंसकवेद शेष बीजी सर्वनारकौनोपरे इम जालगे स्तनितकुमार । पुढवीकाडया गतिपरिणामेण तिरियगतिया इन्द्रियपरिणामे एगिंदिया सेसं
जहा नेरेइयाणं नवरं । पृथिवीकाडयागतिपरिणामे तिर्यग्गतिया इन्द्रियपरिणामे एकेन्द्रिय शेष जम नारकौ ए विशेष । लेसापरिणामे तेउलेसावि
भा० जोगपरिणामेण काययोगी नाणपरिणामे नत्थि अज्ञानपरिणामे मतिअज्ञानो सुयअज्ञानो । लेस्यामांदि तेउ पिण पृथिवीने योगपरिणामे का

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

आगमनिषेधः ततो ज्ञाननिषेधश्च कृतः, सम्यग्मिथ्यात्वपरिणामस्तु सङ्क्षिप्येन्द्रियाणामेव ज्ञवति न ज्ञेयाणामतस्तन्निषेधः, द्वीन्द्रियादीनां पुनः

वि सुयच्छन्नाणीवि नोविजंगनाणी । दंसणपरिणामेणं नोसम्मदिठीवि मिच्छादिठीवि नोसम्मामिच्छादिठी
वि सेसं तंचेव । एवं आउवणस्सकाइयावि तेऊवाऊवि एवंचेव नवरं लेसापरिणामं जहा नेरइया वेइदि
या गतिपरिणामेणं तिरियगतिया इंदियपरिणामेणं वेइदिया सेसं जहा नेरइयाणं नवरं जोगपरिणामे वय
जोगी काययोगी नाणपरिणामे आत्तिणिवोहियणाणीवि सुयणाणीवि । अन्नाणपरिणामे मत्तिच्छन्नाणी सुय
अस्साणी विजंगनाणी । दंसणपरिणामेणं नोसम्मदिठी मिच्छादिठी नोसम्मामिच्छादिठीवि सेसं तंचेव । एवं

बामन मत्यज्ञानिनोपि श्रुताज्ञानिनोपि नैव विजङ्गुज्ञानिनः । दर्शनपरिणामेन नैव सम्यग्दृष्टिनो मिथ्यादृष्टिनोपि नो सम्यग्मिथ्यादृष्टिना
पि ज्ञेयं तच्चैव । एव महनस्पतिकायिका अपि । तेजोवाद्यपि एवं चैव नवरं लेखापरिणामेन यथा तैरयिकाः । द्वीन्द्रिया गतिपरिणामेन
तिर्यग्गतिकाः । इन्द्रियपरिणामेन द्वीन्द्रियाः, ज्ञेयं यथा तैरयिकाणां नवरं योगपरिणामे धार्यागिनः काययोगिनः । ज्ञानपरिणामे आत्ति
निबोधिकज्ञानिनोपि श्रुतज्ञानिनोपि, अज्ञानपरिणामे मत्यज्ञानिनः श्रुताज्ञानिनो विजङ्गुज्ञानिनः । दर्शनपरिणामं नोसम्यग्दृष्टिनोपि

ययोगी इवे १ सिद्धांतमते पृथिवीने ज्ञाननदो अज्ञानपरिणामे अति अज्ञानी श्रुतज्ञानी । दंसणपरिणामेणं मिच्छादिठी सेसं तंचेव एवं आउवणस्सकाइ
यावि तेऊवाऊवि एवंचेव नवरं लेसापरिणामं । दर्शनपरिणामं मिथ्यादृष्टि आसादनं सम्यक्त्वं नदुवे ते पृथिवीकायने ज्ञानपिण निषेधं शेषनारकोनो
परै इमं आकाशने वनस्पतिने पिण तेइवायुने पिण इमं ज्ञेयं ए विज्ञेयं लेखापरिणामं । जहा नेरइया वेइदिया गतिपरिणामे तिरियगतिया इंदियप
रिणामं वेइदिया सेसं जहा नेरइयाणं नवरं जोगपरिणामे वययोगी काययोगी आणपरिणामे । ज्ञेयं नारकोनोपरै इवे वेइदियगतिपरिणामे तिरिय
गतिवा इंदियपरिणामे वेइदिय शेषं ज्ञेयं नारकोनोपरै ए विज्ञेयं योगपरिणामं वचनयोगं काययोगं आणपरिणामं । आत्तिविबोहियणाणीवि सुयणा

केषांचित् करणपरिणामानां सासादनसम्यक्त्वमवाप्यते तत स्ते ज्ञानपरिणतापि सम्यक्दृष्टयोप्युक्ता स्तिर्यग्पञ्चेन्द्रियाणां च षडपि लेश्या सम्भवन्ति

जहा चउरिंदिया नवरं इंदियपरिवृद्धीकायह्व । पंचिंदियतिरिक्कजोणिया गडपरिणामेण तिरियगतिया सेसं
जहा नेरइयाणं नवरं लेस्सापरिणामेणं जाव सुक्कलेस्सावि । चरित्तपरिणामेणं नीचरित्ता अचरित्तावि च
रित्ताचरित्तावि । वेदपरिणामेणं इत्थीवेदगावि पुरिसवेदगावि नपुंसगवेदगावि । मनुस्सगतिपरिणामेणं म
णुयगतिया इंदियपरिणामेणं पंचिंदिया अण्णिदियावि । कसायपरिणामेणं कौहकसाइवि जाव अकसाइवि

ध्यादृष्टिनो नोसम्यक्ध्याध्यादृष्टिनोपि । एवं यावच्चतुरिन्द्रिया नवरं इन्द्रियपरिवृद्धिः कर्तव्या । पञ्चन्द्रियतिर्यग्यानिता गतिपरिणामेण तिर्यग्गतिकाः शेषं यथा नैरयिकाणाम् । नवरं लेश्यापरिणामेण यावच्छुक्कलेइया अपि । चरित्रपरिणामेण नीचरित्रा अचरित्रा अपि चरित्राचरित्रा अपि । वेदपरिणामेण स्त्रीवेदका अपि पुरुषवेदका अपि नपुंसकवेदका अपि । मनुष्यगतिपरिणामेण मनुजगतिकाः, इन्द्रियपरिणामेण पञ्चन्द्रिया अनीन्द्रिया अपि । कषायपरिणामेण कौयकषायिनोपि यावदकषायिनोपि । लेश्यापरिणामेण कृष्णलेश्या अपि यावदले

णोवि अस्साणपरिणामे मति अस्साणो सुय अस्साणो विभं णाणो दंसणपरिणामेण । मतिज्ञानपिणं सुतज्ञानपिणं अज्ञानपरिणामे मति अज्ञानो सुत अज्ञानो विभं ज्ञानो दर्शनपरिणामे । नो सम्यक्दृष्टिमिच्छद्विहो नो सम्यक्मिच्छद्विहोवि सेसं तच्चेव एवं जाव चउरिंदिया नवरं । सम्यक्कदृष्टिमिच्छा न हो सम्यक्मिच्छा दृष्टि शेषनारको परिइम जाळमे चौरिंदिय ए विशेष । इंदियपरिवृद्धीकायह्व पंचिंदियतिरिक्कजोणिया गतिपरिणामेण तिरियगतिया सेसं जहा नेरइयाणं नवरं । आपणो आपणो इंदियववदरवा पंचिंदिय तिर्यग्यानिता गतिपरिणामे तिर्यग्गतिया शेषं जिम नारकोनोपरि ए विशेष । लेसापरिणामेण जाव सुक्कलेसावि चरित्तपरिणामेणो भवति मणुयगतिपरिणामेण मणुयगतिया इंदियपरिणामे । लेस्सापरिणामे जां लगे शुक्कपिणं इवै चरित्रपरिणामेणो मनुष्यगतिपरिणामे मनुष्यगतिया इंदियपरिणामे । पंचिंदिया अण्णिदियावि कसायपरिणामेण कौहकसाइवि

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

लेखापरिणामेण कण्डलेखावि जाय अलेखावि । जोगपरिणामेण मगजोगीवि जाय अजोगीवि । उव
 लणपरिणामेण जहा नेरुया । नाणपरिणामेण आनिधियोदियनापीवि जाय केवलनापीवि । अज्ञानप
 रिणामेण तिन्निवि अन्नाणा । दृष्टणपरिणामेण तिन्निवि ठंनणा । चरित्तपरिणामेण चरित्तावि अचरि
 त्तावि चरित्ताचरित्तावि । वेदपरिणामेण इत्थीवेदगावि पुरिमवेदगावि नपुंसकवेदगावि अवेदगावि । वाण
 संतरा गतिपरिणामेण देवगतिया जहा असुरकुमारा एव जोगसियावि नवरं लेखापरिणामेण तेउलेखा वे

इण अपि । योगपरिणामेण मनोयोगिनोपि वावदयोगिनोपि । उपयोगपरिणामेण यथा नैरयिकाः । ज्ञानपरिणामेण ज्ञानिद्रोषिकज्ञानप
 रिणामेण सिद्धिः यावत्कलजान्तोपि । अज्ञानपरिणामेण शीत्यप्यज्ञानानि । दर्शनपरिणामेण शीत्यपि दर्शनानि । चरित्रपरिणामेण चरित्रा
 अपि अचरित्रा अपि चरित्राचरित्रा अपि । वेदपरिणामेण स्त्रीवेदका अपि पुरुषवेदका अपि नपुंसकवेदका अपि अवेदका अपि । वातय
 क्तरा गतिपरिणामेण देवगतिका यथासुरकुमाराः, एवं ज्योतिष्का अपि नवरं लेखापरिणामेण लज्जालया येनानिका अप्येव चैव नवरं ले

जाय अकलावि लेखापरिणामेण कण्डलेखावि जाय अलेखावि । पञ्चेन्द्रियविषय अनेन्द्रियविषय इवे कषायपरिणामे कौधकषाई जालगे अकषाई पिण
 लेखापरिणामे कषालेखापिण जालगे अकषाया । जोगपरिणामेण मगजोगीवि जाय अजोगीवि लवयोगपरिणामेण कहा नेरुया नाणपरिणामेण आ
 भिनयोदियनापीवि जाय केवलनापीवि योगपरिणामे । मनयोगी जालगे अयोगीपिण रूपयोगपरिणामे जिस नारकौनो परिज्ञानपरिणामे म तज्ञा
 नी पिण जालगे केवलज्ञानोपिण इवे । अज्ञानपरिणामेण तिन्निवि अन्नाणा दृष्टणपरिणामेण तिन्निठनणा । अज्ञानपरिणामे तौने इवे अज्ञान दर्शन
 परिणामे तौनदर्शन इवे । चरित्तपरिणामेण चरित्तो अचरित्तोवि चरित्ताचरित्तोवि वेदपरिणामेण इत्थीवेदगावि पुरिमवेदगावि नपुंसकवेदगावि
 अवेदगावि । चरित्रपरिणामे चरित्र इवे अचरित्र इवे ४ चरित्रोपिण इवे वेदपरिणामे स्त्रीवेद पुरुषवेद नपुंसकवेदपिण इवे अवेदोपिण इवे । वा संत

ततःसूत्रे 'उक्तं जाव सुकृलेस्सावि इति । तथा देशतश्चारित्रिणो मोपि तेषां मूलपति तत उक्तं-चरित्ताचरिणीवि इति । तथा ज्योतिष्काणां तेजोलक्ष्यैव केवला न शया लेख्या स्तताजिहितं-लेसापरिणामक जने । इत्यादि । स्निग्धबन्धनपरिणामोरुत्तबन्धनपरिणामश्च । तत्र स्निग्धस्य स तो बन्धनपरिणामः स्निग्धबन्धनपरिणामः, तथा रुक्षस्य सतो बन्धनस्य परिणामो रुक्षबन्धनपरिणामश्च शब्दो स्वगतानेकजेटसूचको । अथ कथं

माणियावि एवंचेव नवरं लेसापरिणामेणं तेउलेस्सावि पद्मलेस्सावि सुकृलेस्सावि । सन्तंजीवपरिणामे । अजीवपरिणामेणं जते ! कतिविहे पस्यते ? गोयमा ! दशविहे पस्यते तंजहा-बंधनपरिणामे गडपरिणामे सठाणपरिणामे जेटपरिणामे वन्नपरिणामे गंधपरिणामे रसपरिणामे फासपरिणामे अगुरुलक्ष्यपरिणामे सहपरिणामे । बंधनपरिणामेणं जते ! कतिविहे पस्यते ? गोयमा ! दशविहे पस्यते, तंजहा-गिद्ध

श्यापरिणामेन तंजोलक्ष्या अपि पटललेख्या अपि झल्ललेख्या अपि । समामो जीवपरिणामः । अजीवपरिणामो जदन्त । कतिविधः प्रज्ञप्तः ? गौतम । दशविधः प्रज्ञप्तस्तद्यथा-बन्धनपरिणामांगतिपरिणामः संस्थानपरिणामो जेटपरिणामो वणपरिणामो गन्धपरिणामोरसपरिणामः स्पर्शपरिणामोऽगुरुलक्ष्यपरिणामः शब्दपरिणामः । बन्धनपरिणामो जदन्त । कतिविधः प्रज्ञप्तः ? गौतम ! द्विविधः प्रज्ञप्तस्तद्यथा-स्निग्धबन्ध

रागतिपरिणामेणं दे गतिया पवं जहा असकमारा । वं जायमियावि नवरं लेसा परिणामेणं तेउलेसा । वानव्यं नरागतिपरिणामे देवगतिया इमजिम पसरकमारा इम क्योतिधो । पण ए विशेष लेख्य परिणामे तेजो लक्ष्या हवे । वमाणियावि एवंचेव नवरं लेसापरिणामेणं तेउलेसावि जाव सुकृलेसा वि । वैमानिक पण इम होज ए विशय लेख्या परिणामे तेजलेख्या थो मांडो जालमे झल्ललेख्या पण हवे । सन्तं जीव परिणामे । एले जीव परिणाम कक्षा । सकिंतं अजीव परिणामे २ कंत ते कतिविहे पं० । दशविहे पं० तं० । द्विवै अजीव परिणामना केतकामेद हे भगवन् कक्षा गौतम दश भेदे कक्षा ते कहेछ । बंधनपरिणामे गतिपं० सठाणपं० जेटपं० वन्नपं० गंधपं० रसपं० फासपं० अगुरुलक्ष्यपं० सहपं० । बन्धन परिणाम गति परिणाम

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ पं० ॥

॥ भाषा ॥

स्निग्धस्य सतो बन्धनपरिणामो जवति कथं वा रूक्षस्य सत इति बन्धनपरिणामस्य लक्षणमाह-समनिष्ठयागद्वयादि ॥ परस्परं समस्निग्धतायां तथा परस्परं समरूक्षतायां समगुणरूक्षतायां बन्धो न जवति किंतु यदि परस्परं स्निग्धत्वस्य रूक्षत्वस्य च विषममात्रा जवति तदा बन्धः स्कन्धा नामुपजायते, इयं सत्र जावना-समगुणस्निग्धस्य परमाण्वादेः समगुणस्निग्धेन परमाण्वादिना सह सम्बन्धो न जवति किंतु यदि स्निग्धः स्निग्धे न रूक्षः रूक्षेण सह विषमगुणो जवति तदा विषममात्रत्वाद्भवति तेषां परस्परं सम्बन्धः विषममात्रया बन्धोजवतीत्युक्तं ततो विषममात्रानिरूपणार्थमाह-शिद्धस्सिद्धिद्वयाद्विषयत्वादि ॥ स्निग्धस्य परमाण्वादेः स्निग्धगुणैर्नैव सह परमाण्वादिना बन्धो जवितुमर्हति तदा नियमाद्व्यादि कादिगुणैर्नैव परमाण्वादिनतिजावः, रूक्षगुणस्यापि परमाण्वादेः रूक्षगुणैर्नैव सह परमाण्वादिना सह यदि बंधो जवति तदा तस्यापि तेन व्याख्या

बंधनपरिणामे यं लुक्बंधनपरिणामे यं । समनिष्ठयाएवंधो नहोडसमलुक्कयाएविणहांड । वेमातगिष्ठ
लुक् तत्तेणबंधोखंधाणं । गिष्ठस्सिद्धिद्वयाद्विषयं लुक्स्सलुक्केणद्वयाद्विषयं । गिष्ठस्सलुक्केणउवंडबंधो

नपरिणामश्च रूक्षबन्धनपरिणामश्च । समानस्निग्धतायां नजवतिबन्धः समानरूक्षतायां च । वेमात्रस्निग्धरूक्ष-त्वेनतुबन्धोजवत्यत्र ॥ १ ॥ स्निग्ध-
योद्व्याद्यधिकबोद्धव्योश्चतथैवहि । बन्धः स्निग्धस्यरूक्षेणा जघन्योविषमः समः ॥ २ ॥ गतिपरिणामो जदन्तः । कतिविधः प्रज्ञप्तः ? गौतमः । द्वि

म संस्थान प० भेद प० वर्ण प० गंध प० रस प० स्पर्श प० अग्नौ लघु प० शब्द प० १० । बंधन परिणामेभं भते कति विधे प० दो दविधे प० । बंधन परि-
णामना हे भगवन् कतला भेद गौतम दोय भेद । तं णिडबंध प० लुक्बंध प० । स्निग्ध बंध परिणाम लुक् बंध परिणाम । समनिष्ठयाएवंधो नहोति
समलुक्कयाय विषयं होति वेमात्रगिष्ठ लुक् तत्तेण बंधो उखंधाणं । हि वै किम स्निग्ध बंध परिणाम हुवे किम लुक् बंध परिणाम हुवे सरीषा स्निग्धप-
रिणाम बंधन नो बंध हुवे अलुक् न हुवे को स्निग्ध परमाण्वादि स्निग्ध रणमाथे परमाण्वायानो बंध हुवे तो निश्चे वृद्ध्यादि गुण परमाण्वा बंधा-
यै लुक् गुण परमाण्वादि रूक्ष गुण परमाण्वाया साधे बंध हुवे तो तहनो निश्चे वे आदि गुण वृद्ध रूक्षनो बंध केम हुवे । णिडस्सिद्धिद्वयाद्विषयं

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ ध० ॥

॥ भाषा ॥

कादिगुणैव नान्यथा । यदा पुनः स्निग्धरूपायो बंधस्तदा कथमिति चेदत्राह-निहस्सलुक्खेणेत्यादि ॥ स्निग्धस्य रुक्खेण सह बन्धमुपैति उपपद्यते जघन्यवर्जोविषमः समोवा किमुक्तं जवति एकगुणस्निग्धमेकगुणरूपां च मुक्ता शेषस्य द्विगुणस्निग्धादिद्विगुणरूपादिना सर्वेण बन्धो जवतीति

जहन्तवज्जोविसमोसमोवा ॥ २ ॥ गतिपरिणामेणं जते ! कतिविहे पस्सत्ता ? गोयमा ! दुविहे पस्सत्ते, तजहा-फुसमाणगतिपरिणामेणं अफुसमाणगतिपरिणामेय । संठाणपरिणामेणं जते ! कतिविहे पस्सत्ते ? गोयमा ! पंचविहे पस्सत्ते तजहा-परिमण्डलसंठाणपरिणामे जाव अयायतसंठाणपरिणामे । जेदपरिणामेणं जते ! कतिविहे पस्सत्ते ? गोयमा ! पंचविहे पस्सत्ते, तजहा-खण्डाजेदपरिणामे जाव उक्कारियाजेद

विधः प्रज्ञप्तस्तद्यथा-स्पृशद्गतिपरिणामश्चा स्पृशद्गतिपरिणामश्च । संस्थानपरिणामो जदन्त । कतिविधः प्रज्ञप्तः ? गौतम ! पञ्चविधः प्रज्ञप्तस्तद्यथा-परिमण्डलसंस्थानपरिणामो यावदायतसंस्थानपरिणामः । जेदपरिणामो जदन्त । कतिविधः प्रज्ञप्तः ? गौतम ! पञ्चविधः प्रज्ञप्त

एण लक्खरसलक्खेण दुयाहिणवा निहस्स लुक्खेण उवइ बंधो जहन्तवज्जो विसमोसमोवा । स्निग्ध रुक्ख साथे बंधपांमै जघन्य वर्काने विषम सम हवे एकगुण स्निग्ध एकगुण रुक्ख मूकाने विशेष विमणी स्निग्ध द्विगुण रुक्कादि सर्वं मुं बंध हवे कट्ठा बंधन परिणाम गति परिणाम कहैके । गति परिणामेण भंत कतिविहे पं गो० दुविहे पं तं । हे भगवन् गति परिणामना केतला भेद कट्ठा गौतम टोय भेदे कट्ठा ते कहैके । फुसमाण गति प० अफुसमाण गति प० । स्पर्शगति परिणाम जे वज्जांतरं फरसौने गति करे ते स्पर्शक केतला एकत्वेच फरसौने चाले केतला एक अण फरसौ चाले । संठाण परिणामेणं भंत कतिविहे पं गोयमा पंचविहे पं तं । संस्थान परिणाम ना भगवन् केतला भेद गौतम पांच भेद । परिमण्डल संठाण प० जाव अयायतसंठाण प० । परिमण्डल संस्थान परिणाम जां लगे अयायत परिणाम । भेद परिणामेणं भंते कतिविहे पं गो० पंचविहे पं तं । खण्डा भेद प० जाव उक्कारिय भेद प० । भेद परिणामना हे भगवन् केतला भेद हे गौतम पंचप्रकारे कट्ठा ते कहैके खण्ड भेद परिणाम जां लगे उक्कारिका भेद परिणाम ।

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

उक्तो वस्तुनपरिणामो ऽधुना गतिपरिणाममाह-गन्धपरिणामेणं ज्ञते । इत्यादि ॥ द्विविधो गतिपरिणामो यथा-स्पर्शगतिपरिणामश्च । तत्र वस्तुनं स्पर्शतो यो गतिपरिणामः स्पर्शगतिपरिणामो यथा-विह्वलिकाया जलस्यापरि यत्नं विह्वलिकायाः साहि तथाप्रतिष्ठा सती अपान्तराले जलं स्पर्शतोस्पर्शतो गच्छति वातजनप्रसिद्धमतत् । तथा स्पर्शतो गतिपरिणामो ऽप्यत्र गतिपरिणामो यद्वस्तु न केनापि सहापान्तराले संस्पृशन्नसन्नवति, तस्या स्पर्शगतिपरिणाम इति ज्ञातः ॥ अन्यत्तु व्याचक्षते स्पर्शगतिपरिणामो नात्र य प्रयत्नविशेषात् क्षेत्रप्रदेशात् स्पर्शगच्छति अस्पर्शगतिपरिणामो येन क्षेत्रप्रदेशात् स्पर्शगच्छति तत्र क्षुब्धामहे नजःसंज्ञापितवा तत्रप्रदेशेन स्पर्शव्यतिरेकेण गतेरसम्भवात् । जडुश्रुतं न्याया परिज्ञावर्ज्यं अत्रैव प्रकारांतरमाह-अहवा दीर्घगतिपरिणामेय दृक्स्वगतिपरिणामेय इति ॥ कथं वेति प्रकारेण न्यायावा गतिपरिणामो द्विविधः, तथा दीर्घगतिपरिणामो ह्रस्वगतिपरिणामश्च, तत्र विप्रकृष्टदेशात्तराप्रतिपरिणामो दीर्घगतिपरिणामस्तद्विपरीतो ह्रस्वगतिपरिणामः, परिमण्डलादिसंस्थानविशेषखण्डलेदादयश्च प्रागेव व्याख्याता इति न ज्ञेयो व्याख्येयं, अगुलतयपरिणामो जाषादिपुद्गलानां ॥ कल्पगमणजासाईय्याईअगुलतय्याई इतिवचनात् ॥ तथा अगुलतय्याणां चाकाशादीनां अगुलतयपरिणामप्रत्यक्षप

परिणामे । वस्तुनपरिणामेणं ज्ञते ! कतिविहे पश्यते ? गोयमा ! पञ्चविहे पश्यते, तंजहा-कालवस्तुनपरिणामे जाव सुक्लितवस्तुनपरिणामे । गन्धपरिणामेणं ज्ञते ! कतिविहे पश्यते ? गोयमा ! द्विविहं पश्यते, तं

तद्यथा-खण्डजेदपरिणामो यावदुत्कटिकाजेदपरिणामः । वस्तुनपरिणामो जदन्त । कतिविधः प्र० ? गोयमा ! पञ्चविधः प्रज्ञप्रस्तद्यथा-कालवस्तुनपरिणामो यावच्छुक्लितवस्तुनपरिणामः । गन्धपरिणामो जदन्त । कतिविधः प्रज्ञप्रः ? गोयमा ! द्विविधः प्र० तद्यथा-सुरजिमन्धपरिणामश्च

वस्तुनपरिणामेणं ज्ञते कतिविहे पं गो० पञ्चविहे प त । वस्तुनपरिणामना भगवन् केतला भेद कक्षा हे गोयमा पांच प्रकारे कक्षा ते कहे । कालवस्तुन प० जाव सुक्लितवस्तुन प० । कालो वस्तुन प० जालो भवलो वस्तुन प० । गन्धपरिणामेणं ज्ञते कतिविहे पं गो० द्विविहे पं तं । गन्धपरिणामना केतला भगवन्

लक्षणं तेन मूलधुपरिणामोपि द्रष्टव्यः सचीदारिकादिद्रव्याणां तेजसद्रव्यपर्यन्तानामवसेयः, सरालियवेतद्विषयाहारगतैर्यगुरुलहुदवाइतिवच

जहा—सुप्तिगंधपरिणामे य दुप्तिगंधपरिणामेय । रसपरिणामेणं जते ! कतिविहे पस्यते ? गोयमा ! पंच विहे पस्यते, तंजहा—तिक्ष्णरसपरिणामे जाव मङ्गररसपरिणामे । फासपरिणामेणं जते ! कतिविहे, पस्य ते गोयमा ! अष्टविहे पस्यते, तंजहा—कस्करफासपरिणामे जाव लुस्करफासपरिणामे य । अगुरुलहुपरिणामेणं जते ! कतिविहे पस्यते ? गोयमा ! एगागारे पस्यते । सहपरिणामेणं जते ! कतिविहे पस्यते ? गोयमा ! दुर्विहे पस्यते, तंजहा—सुप्तिहृपरिणामे य दुप्तिहृपरिणामे य ॥ सेतं अजीवपरिणामे ॥ इ

दुरतिगन्धपरिणामश्च । रसपरिणामो जदन्त । कतिविधः प्रज्ञप्तः ? गौतम ! पञ्चविधः प्रज्ञप्तस्तद्यथा—तिक्ष्णरसपरिणामो यावन्मधुररसपरिणामः । स्पर्शपरिणामो जदन्त । कतिविधः प्रज्ञप्तः ? गौतम ! अष्टविधः प्रज्ञप्तस्तद्यथा—ककेशस्पर्शपरिणामो यावद्भूतस्पर्शपरिणामश्च । अगुरुलघुपरिणामो जदन्त । कतिविधः प्रज्ञप्तः ? गौतम ! एकाकारः प्रज्ञप्तः । सहपरिणामो जदन्त । कतिविधः प्रज्ञप्तः ? गौतम ! द्विविधः प्र

भेद कक्षा गौतम दाय भेद कक्षा ते कहैके । सुभिगंधपरि० दुभिगंधप० रसपरिणामेणं भंते कतिविहे पं० गोयमा पंचविहे पं० तं० । सुरभिगन्धपरिणाम दुरतिगन्धपरिणाम रसपरिणामना भगवन् केतला भेद कक्षा गौतम पंचप्रकारे कक्षा ते कहैके । तिक्ष्णरसप० जाव मङ्गररसप० फासपरिणामेणं भंते कतिविहे पं० गोयमा अष्टविहे पं० तं० । तीक्ष्णरसपरिणाम जालगे मंठीरसपरिणाम स्पर्शपरिणामना भगवन् केतला भेद कक्षा गौतम ष प्रका रे ते कहैके । कस्करफासप० जाव लुस्करफासप० अगुरुलघुपरिणामेणं भंते कतिविहे पं० गोयमा एगागारे पं० । ककेशस्पर्शपरिणाम जालगे लूचस्पर्शपरिणाम अगुरुलघुपरिणामना हे भगवन् केतला भेद कक्षा गौतम १ भेद अगुरुलघु । सहपरिणामेणं भंते कतिविहे पं० गोयमा दुर्विहे पं० तं० । अहृपरिणामना केतला भेद कक्षा गौतम २ भेद कक्षा ते कहैके । सुभसहृप० दुभसहृप० सेतं अजीवपरिणामे पञ्चव्याप परिणाम पयं सस्यतं ॥ सुभसहृप

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

नात् ॥ सुप्रसिद्धेति ॥ शुनशब्दः ॥ दुप्रसिद्धेति ॥ अशुनशब्दः ॥ इति श्री मलयगिरिविरचितायां प्रज्ञापनाटीकायां त्रयोदशं पदं समाप्तम् ॥

१३

॥ तदेवं व्याख्यातं त्रयोदशपदनिदानं चतुर्दशमारज्यते-तस्य चायमजिसम्बन्धः, इहानन्तरपदे गत्यादिलक्षणो जीवपरिणाम उक्तः सामान्येन सामान्यं च विशेषनिष्ठमतः स एव विशेषतः कश्चि त्क्वचि त्प्रतिपाद्यते, तत्रैकन्द्रियाणामपि क्रोधादिकषायजावात् सकषायित्वा ज्जीवः कर्मणोयोग्यान् पुद्गलान् आदत्ते इतिवचनात् प्रधानबन्धहेतुत्वाच्चादावेव विशेषतः कषायपरिणामः प्रतिपादनार्थमिदमारज्यते-तत्र चेदमादिसूत्रं-कडणं जते ! कसाया इत्यादि ॥ कति कियत्संख्याकाः कषाया णमिति पूर्ववत् जदन्त ! परमकल्याणयोगिन् कषायाः प्रज्ञप्ताः कषविलेखने, कषति विलेखन्ति कमरूपं क्षेत्रं सुखदुःखस्योत्पादनायति कषायाः औणादिक आयप्रत्ययो निपातनाच्च ऋकारस्य अकारः यदिव कलुखयांति शुदुखजावं संतं कर्म मलिनं कुर्वन्ति जीवमतिकषायाः पूर्ववत्, आयप्रत्ययनिपातनाच्च कलुषशब्दस्य णिजन्तस्य कषायादशः, उक्तञ्च-सुहृदुक्खवहुस्सइयं कम्मखत्तकसन्तित्तजम्हा । कलुसन्तिजं वजीव तेणकसायत्तिवुच्चन्ति ॥ १ ॥ निर्वचनसूत्रं लुप्तार्थं नैरयिकादिदणकसूत्रमपि सुगमं, स

ति परिणामपदं सम्मत्तं ॥

१३

॥ कतिणं जते ! कसाया पसत्ता ? गोयमा ! चत्तारि कसाया

पसत्ता, तंजहा-कोहकसाए माणकसाए मायाकसाए लाजकसाए । नेरइयाणं जते ! कडकसाया पसत्ता

ज्ञप्तस्तथ्या-सुरजिषष्टपरिणामश्च दुरजिषष्टपरिणामश्च । समाप्तोऽजीवपरिणामः ॥ इति श्री मदुपाध्यायशामचन्द्र गणिते प्रज्ञापनानुवादे परिणाम पदं समाप्तम् ॥

१३

॥ कति जदन्त ! कषायाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! चत्वारः कषायाः प्रज्ञ

परिणाम दुर्भेग्यपरिणाम एतलै इति अजीवपरिणामकक्षा ॥ इति प्रज्ञापनामा ए परिणाम पदं तिरमो समाप्तं यथो ॥ १३ ॥ कतिवि

हेयं भन्ते कसाया पं० गोयमा चत्तारिकसाया पं० तं० । द्विवे १४ कषायभाव कहेके केतले भेदे भगवन् कषायकक्षा गौतम ४ भेद कक्षा ते कहेके । कोहकसाया माणक० मायाक० लोहक० नेरइयाणं भन्ते कति कसाया पं० गोयमा चत्तारिकसाया पं० तं० । क्रोधकषाय सानकषाय मायाकषाय

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ य० ॥

॥ भाषा ॥

इपडठिणं जंते ! इत्यादि ॥ कतिषु कियत्प्रकारेषु स्थानेषु प्रतिष्ठितो जदन्त । क्रोधः ? जगवानाह-चतुःप्रतिष्ठित स्तद्यथा-आत्मप्रतिष्ठित इत्या

? गोयमा ! चत्वारि कसाया पस्यन्ता, तंजहा-कोहकसाए जाव लोन्नकसाए । एवं वेमाणियाणं । कति पतिष्ठिणं जंते ! कोहे पन्नत्ते ? गोयमा ! चउपडठिए कोहे पस्यन्ते, तंजहा-आयपतिष्ठिए परपडठिए तदुजयपडठिए अडठिए । एवं नेरइयाणं जाव वेमाणियाणं दंरुनु, एवं माणेणं दंरुनु, मायाए दंरुनु, लो जेणं दंरुनु । कहिणं जंते ! ठाणेहिं कोज्जप्पत्ती जवति ? गोयमा ! चउहिं ठाणेहिं कोज्जप्पत्ती हवइ तंज

मास्तद्यथा-क्रोधकषायो मानकषायो मायाकषायो लोन्नकषायः । नैरयिकाणां जदन्त । कति कषायाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम । चत्वारः कषायाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा-क्रोधकषायो यावलोन्नकषायः । एवं वैमानिकानाम् । कतिप्रतिष्ठितो जदन्त । क्रोधः प्रज्ञप्तः ? गौतम । चतुःप्रतिष्ठितः प्रज्ञ मस्तद्यथा-आत्मप्रतिष्ठितः परप्रतिष्ठितस्तदुजयप्रतिष्ठितोऽतिष्ठितः । एवं नैरयिकाणां यावद्वैमानिकानां दशरुक्कः । एवं मानेन दशरुक्कः, मा यादशरुक्कः, लोन्नदशरुक्कः । कतिजि भदन्त । स्थानैः क्रोधोत्पत्तिः स्यात् ? गौतम । चतुर्भिः स्थानैः क्रोधोत्पत्तिर्भवति तद्यथा-क्षेत्र प्रतीत्य,

लोन्नकषाय नारकोने ह भगवन् केतलाकषाय कक्षा हे गौतम ४ कषाय ते कहैके । कोहकसाया जाव लोन्नकसाया एवं जाव वेमाणियाणं कतिपति ठिणं भंते कोहे पं० गोयमा चउपतिष्ठिए कोहे पं० तं० । क्रोधकषाई पिण जां लोन्नकषाई पिण इम जां लगै वैमानिकताई केतलाकषायने प्रकार भगवन् क्रोध कक्षा हे गौतम ४ प्रतिष्ठित क्रोध कक्षा ते कहै । आयपतिष्ठिए परपतिष्ठिए तदुजयपतिष्ठिए अडठिए एवं नेरइयाणं जाव वेमाणो याणं दंडओ । पोतै कोइ उपायचीनवौने कोपे १ परप्रतिष्ठितपरने उदीरे क्रोध २ बेने उदीरे स्वपरने उपावै क्रोध ४ पोतानोदेहोथीक्रोध इम नार कोने जां लगै वैमानिकने । एव माणेणं दंडओ मायाए दंडओ लोभेणदंडओ कतिविहेणंठाणेहिं कोहोप्पत्ती गोयमा । इम माननोदंडक मायानोदंडक लोभनो पिण इमहोज केतलें भेदे संस्थाने क्रोधनो उत्पत्तिहुवै हे गौतम । चउहिंठाणेहिं कोहोप्पत्ती भवति खित्तंपडुच्च वट्ठुं पडुच्च सरौरं पडुच्च उवाहिं

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ पं० ॥

॥ भाषा ॥

दि आत्मन्येव प्रतिष्ठित आत्मप्रतिष्ठितः किमुक्तं जवति-स्वयमाचरितस्य ऐहिकं प्रत्यपायमवबुध्य यदा कश्चिदात्मन एवोपरि क्रुध्यति तदा आत्मप्रतिष्ठितः क्रोध प्रतिष्ठित इति, यदा पर उदीरयति आक्रोशादिना कोपं तदा किल तद्विषयः क्रोध उपजायते इति स परप्रतिष्ठित इति, नैगमनयदृशंनमेतत् नैगमनयोहि तद्विषयमात्रेणापि तत्प्रतिष्ठितं मन्यते यथा जीवसम्यग्दर्शनमजीवसम्यग्दर्शनमधिकारकोपो एवौ जगत्-प्रत्यक्षो नस्याधिकरणचिन्तायामावश्यकं तदुजयप्रतिष्ठित आत्मपररूपो जयप्रतिष्ठित यदा कश्चित्प्रायश्चित्तापराधपक्षेणापराधप्रतिष्ठितः क्रोध प्रतिष्ठितो नाम यदेषः स्वयं दुश्चरणमाक्रोशादिकच कारणं विना निरालम्बनएव केवलक्रोधवेदनीयादुपजायते, सहि आत्मप्रतिष्ठितः स्वयं दुश्चरणमात्रतश्चात्मविषयत्वाभावात्, नापि परप्रतिष्ठितः परस्यापि निरपराधतया अपराधसम्भावना अजावतः क्रोधात्मन्वनत्वायोगात्' दृश्यतेच कस्यापि कदाचिदेवमेव केवलक्रोधवेदनीयोदयादुपजायमानः क्रोध स्तथाच स पञ्चाद्भूत-अहो मे निष्कारणकोपो नैषाधिकरूपं जायते, नच किंचिद्दिनाशयतीति, अत एवोक्तं पूर्वमहर्षिर्जिः-सापेक्षाणि निरपेक्षाणि च कर्माणि फलविपाकेषु सोपक्रमं निरुपक्रमं च दृष्टं यथा युक्रमिति, एवं मानमायालोका अपि आत्मपरोजयप्रतिष्ठाश्च जावनीयाः, तदेवमधिकरणभेदेन जेद उक्तः सम्प्रतिकारणजेदतो जेदमाह-कहिणं जंते ! ठाणेहिं कोहुप्पत्ती हवइ इत्यादि ॥ तिष्ठत्येजिरिति स्थानानि कारणानि कतिजिः कियत्संख्याकैः स्थानैः कारणैः क्रोधोत्पत्तिं जवति ? जगवानाह-चतुर्भिः स्थानैः तान्येव स्थानान्याह-खत्त पडुच्च इत्यादि ॥ तत्र नैरयिकाणां नैरयिकक्षेत्रं प्रतीत्य तिरश्चां तिर्यक्क्षेत्रं मनुष्याणां मनुष्यक्षेत्रं देवानां

हा—खितं पशुञ्च वस्युं पशुञ्च सरीरं पशुञ्च उवहिं पशुञ्च । एवं नेरइयाणं जाव वेमाणियाणं । एवं माणेणवि

वस्तुम्प्रतीत्य, शरीरम्प्रतीत्य, उपधिं प्रतीत्य । एवं नैरयिकाणां यावद्वैमानिकानाम् । एवं मानेनापि माययापि लोकेनापि । एवमेतेपि

पञ्च एव नेरुंयायं जाव विमाण्यायं । ४ ठिकायै कोवनो उत्पत्ति हुवै नारकौने नारकचेन्न १ वस्ताराचेतन अचेतना श्रित्य शरीराश्रीदीय संस्थान
उपरय द्रव्यादिहरण इमनारकौने जालगे वेनानिकने । एव माणियाय एवं मायाए लोभेणाय एवं एते चत्तारिदंडगा कतिविहेणं भंते कोइ पं० गोयमा

॥ टीका ॥

॥ मन्त्र ॥

॥ अथाथ ॥

देवदेवं ॥ वस्तुं पुरुषेति ॥ वस्तुं सचेतनमचेतनं वा शरीरं प्रतीत्य दुःसंस्थितं विरूपं वा, उपधिं प्रतीत्येति, यद्यस्योकरणं तस्य तच्चौरादिनाप ह्रियमाणमन्यथावा प्रतीत्य' एवं नैरयिकादिदण्डकसूत्रमपि, सम्प्रतिसम्यग्दर्शनादिगुणविधातत्वेन जेदमाह-कडविहेणं भंते ! इत्यादि ॥ अनन्तानुबन्धादिशब्दार्थमग्रे कर्मप्रकृतिपदे वक्ष्यामी जावार्थस्त्वयं-सम्यक्गुणविधातकदनन्तानुबन्धी देशविरतिगुणविधाती अप्रत्याख्यानाः सर्ववि

मायाएवि लोनेणवि । एवं एतेवि चत्तारि दंढगा । कतिविहेणं जंते ! कोहे पसत्ते ? गोयमा ! चउविहे कोहे पसत्ते, तंजहा-अणंताणुबन्धी कोहे अपसत्ताणावरणे कोहे पचरकाणावरणे कोहे संजलने कोहे । एवं नेरइयाणं जाव वेमाणियाणं । एवं माणेणं मायाए लोनेणं एएवि चत्तारि दंढया । कतिविहेणं जंते ! कोहे पसत्ते ? गोयमा ! चउविहे कोहे पसत्ते, तंजहा-आजोगणिहत्तिए अणान्जोगनिहत्तिए उवसंते

चत्वारो दण्डकाः । कतिविधो जदन्त । क्रोधः प्रज्जप्तः ? गौतम । चतुर्विधः क्रोधः प्रज्जप्तस्तद्यथा-अनन्तानुबन्धी क्रोधोऽप्रत्याख्यानावरणः क्रोधः प्रत्याख्यानावरणः क्रोधः संजलनः क्रोधः । एवं नैरयिकाणां यावद्वैमानिकानाम् । एवं मानेन मायया लोनेनैतेपि चत्वारो दण्डकाः । कतिविधो जदन्त ! क्रोधः प्रज्जप्तः ? गौतम । चतुर्विधः क्रोधः प्रज्जप्तस्तद्यथा-आजोगनिर्वर्तितो ऽनाजोगनिर्वर्तित उपशान्तोऽनुपशान्तः ।

चउविहे कोहे पं० तं० । इम मानपिण हुवै इम मावापिण लोभापिण हुवै इम एहना ४ दंढके कहिवा केतले भेदे क्रोधहुवै गौतम ४ प्रकारेहुवै ते कहै । अणंताणुबन्धकोहे अपसत्ताणावरणेकोहे पचरकाणावरणेकोहे संजलनेकोहे एव नेरइयाणं जाव वेमाणियाणं । अनन्तानुबन्धीक्रोध अप्रत्याख्यानीक्रोध प्रत्याख्यानावरणक्रोध संजलनक्रोध इम नारकी जांलगै वैमानिक । एवं माणेणं मायाए लोभेणं भंते एवं एतेचत्तारिदंढगा कतिविहेणं भंते कोहे पं० गोयमा चउविहेकोहे पं० तं० । इम मानमायालोभ इम एहना ४ दंढक केतला भेदे भगवन् क्रोधनाकछा हे गौतम ४ भेदे क्रोधकछा ते कहै । अजोग निहत्तिए अणान्जोगनिहत्तिए उवसंते अनुवसंते एवं नेरइयाणं जाव वेमाणियाणं । जांणनैं उपावै अजाणतो उपावै उपसांत उदयवशान् इम नारकी

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ पं० ॥

॥ भाषा ॥

रतिगुणविधाती प्रत्याख्यानावरण यथाख्यातचारित्रविधातकः संश्र्वलन एता श्वतुरोपि नैरयिकादिदशरुक्रमेण चिन्तयति । एवं मानमायालोभा अपि प्रत्येकं चतुर्विधाः सामान्यतो दशरुक्रमेण च जावनीयाः, सम्प्रत्येतेषामेव क्रोधादीनां निवृत्तिर्जदतोऽवस्थाजदतश्च जेदमाह-कडविहेणं जंते । इत्यादि ॥ यदा परस्यापराधं सम्यगबुद्ध कोपकारणं च व्यवहारतः पुष्टमवलम्ब्य नान्यथास्य शिक्षोपजायते इत्याजोग्य कोपं च विधत्ते तदा स कोप आजोगनिर्वर्त्तितः, यदात्वेनमेवं तथाविधमूहूतं वशा हुणदोषविचारणाशून्यः परवशीभूय कोपं कुरुते तदा स कोपो नाजोगनिर्वर्त्तितः, उपशान्तो नुदयावस्थः अनुपशान्त उदयावस्थ एवमेतद्विषयं दशरुक्रमेण जावनीयं, एवं मानमायालोभाः प्रत्येकं चतुःप्रकाराः सामान्यतो दशरुक्रमेण च वेदितव्याः, सम्प्रतिफलजदेन कालत्रयवर्त्तिनां जेदमजिधातुकाम आह-जीवेणं जंते ! कडहिं ठाणेहिं अठकम्मपयणीउ चिणिं सु इत्यादि ॥ जीवा जदन्त । कतिजिः स्थानैरष्टौ कर्मप्रकृतींश्चितवन्तः चयनं नाम कषायपरिणतस्य कर्मपुद्गलोपादानमात्रं जगवानाह ? गौतम ! चतुर्जिःस्थानै स्तद्यथा-क्रोधेन मानेन मायया लोभेन, एवं नैरयिकादिदशरुक्रमेण चिन्तयन्, एष दशरुकोऽतीतकालविषयः, एवं वर्त्तमानकालजवि

अनुवसन्ते । एवंनेरइयाणं जाव वेमाणियाणं । एवं माणेणवि मायाएवि लोजेणवि चत्तारि दंरुगा । जीवाणं जंते ! कतिहिं ठाणेहिं अठपापकम्मपगणीउ चिणिंसु ? गोयमा ! चउहिं ठाणेहिं अठकम्मपगणीउ चि

एवं नैरयिकाणां यावद्वैमानिकानां । एवं मानेनापि माययापि लोजेनापि चत्वारो दशरुकाः । जीवा जदन्त । कतिजिः स्थानैरष्टौ पापकर्मप्रकृतीश्चितवन्तः ? गौतम ! चतुर्जिः स्थानैरष्टौ पापकर्मप्रकृतींश्चितवन्त स्तद्यथा-क्रोधेन यावद्वैमानिकानां ।

नौपरै जांलगै वैमानिकतांइ । एवं माणेणवि मायाएवि लोभेणं चत्तारि दंरुगा जीवेणं भंते कतिहिं ठाणेहिं अठपापकम्मपयणीउ चिणिंसु गोयमा । इम मानमाया लोभनापिण एहना चारदंडककछा जीवना हे भगवन् १ वच्चे केतले ठामेकरोने ऽ पापप्रकृति अतीतादि २ कालेषांधीबांधेके बांधस्ये हे गौतम । चउहिं ठाणेहिं अठपापकम्मपयणीउ चिणिंसुत कोहेणमाणिं मायाएणलोभेणं एवं नेरइयाणं जाव वेमाणियाणं । ४ ठामे ऽ कर्मप्रकृतिबांधी

टीका ।

मूल ।

अ० ।

भाषा ।

अतःकालविषयावपि वाच्यी, एवमुपपद्यन्तोदीरकवेदननिर्जराविषया अपि प्रत्येकं प्रयत्नो दीरका वाच्य इति सर्वसङ्ख्याष्टादशदीरकाः । तत्रोपचयो नाम स्वस्वाभावाकालस्योपरि ज्ञानावरणीयादिकर्मपुद्गलानां वेदनार्थं निषेकः सचैव-प्रथमस्थितौ सर्वप्रजृतं द्वितीयस्यां स्थितौ विज्ञेयहीनं, ततोपि तृतीयस्यां विज्ञेयहीनं एवं विज्ञेयहीनं २ तावद्वाच्यं यावत् तत्तत्कालव्यमानाय । स्थिते श्रमा स्थिति रेतश्च सविस्तरं कर्मप्रकृति

णिंसु, तंजहा-कोहेणं जाव लोनेणं । एवं नेरइयाणं जाव वेमाणियाणं । जीवेणं जंते ! कतिहिं ठाणेहिं अठकम्मपगळीनु चिणंति ? गोयमा ! चउहिं ठाणेहिं तंजहा-कोहेणं जाव लोनेणं । एवं नेरइया जाव वेमाणिया । जीवेणं जंते ! कतिहिं ठाणेहिं अठकम्मपगळी चिणंस्सति ? गोयमा ! चउहिं ठाणेहिं अठकम्मपगळीनु चिणिस्सति तंजहा-कोहेणं जाव लोनेणं । एवं नेरइया जाव वेमाणिया । जीवाणं जंते !

जीवो जदन्त । कतिजिः स्थाने रण्णे कर्मप्रकृती श्रियोति ? गौतम । चतुर्जिः स्थाने स्तयथा-कोधेन यावलोनेन । एवं नेरयिका यावद्धेमा निकाः । जीवा जदन्त कतिजिः स्थाने रण्णे कर्मप्रकृती श्रियोति ? गौतम । चतुर्जिः स्थाने रण्णे कर्मप्रकृती श्रियोति, तयथा-कोधेन यावलोनेन । एवं नेरयिका यावद्धेमानिकाः । जीवा जदन्त । कतिजिः स्थाने रण्णे कर्मप्रकृती उपचिन्वन्ति ? गौतम । चतुर्जिः स्थाने रण्णे कर्मप्रकृती

क्रोधमान मायालोभ इम नारकोने जालगे वेमाणिकने । जीवाणं भते कतिहिंठाणेहिं अठकम्मपगळीओ उवाचिणं गोयमा । चउहिंठाणेहिं तं कोहेमाणिमाए लोभेणं । जीवने भगवन् केतलो कर्मप्रकृति केतलेठामे बांधे बांधोळे बांधस्वे गौतम ४ ठामे क्रोधमान मायालोभ । एवं नेरइयाणं जाव वेमाणिया जीवा णं भते कतिहिंठाणेहिं अठकम्मपगळीओ उवाचिणं गोयमा । इम नारकोने जालगे वेमाणिकने जीवने भगवन् केतलेठामे ८ कर्मप्रकृतिबांधे हे गौतम । चउहिंठाणेहिं अठकम्मपगळीओ उवाचिणं तं कोहेण जाव लोभेणं एवं नेरइयाणं । ४ ठामे ८ कर्मप्रकृतिविशिषे बांधे क्रोध जालगे लोभतां इम नारका नोपरे । जाव वेमाणिया जीवाणं भते कतिहिंठाणेहिं अठकम्मपगळीओ उवाचिणं गोयमा । जालगे वेमाणिकने जीवने भगवन् केतलेठामे ८ कर्मप्रकृति

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

टीकायां पञ्चसङ्गहटीकायां चाभिहितमिति ततोऽवधार्य, वन्धनं नाम ज्ञानावरणीयादिकर्मपुद्गलानां वयोक्तप्रकारेण स्वस्वाभावाकालोत्तरकालं निषक्तानां यद्व्यकषायपरणतिविशेषा निष्काचनं उदीरणासुदीरणाकरणवशातः कर्मपुद्गलानामनुदयमाप्तानामनुदयावलिफानां प्रवेशनं तदपि हि किञ्चित्तथाविधकषायपरणतिवशाद्भवतीति चउहिं ठाणेहि उदीरहिंसु उदीरन्ति उदीरिस्सतीत्युक्तं, अन्यथा कषायव्यतिरेकेणापि क्षीणमाहोदये ज्ञानावरणादीनां सुदीरिकावर्तते इति, वेदना स्वस्वाभावाकालक्षया दुदयप्राप्तस्य उदीरणाकरणेन वा उदयसुखीभूतस्य कर्मण उपशोगः, निजराः कर्मपुद्गलानामनुज्ञायानुज्ञयकर्मत्वापादानमात्मप्रदेशैः संश्लिष्टानां ज्ञानावरणीयादिकर्मपुद्गलानामनुज्ञयः २ शान्तमभिविज्ञावः, उक्तञ्च पुष्टक्य कस्म साधुनिजराइति, इयञ्च देशनिजरा द्रष्टव्या कषायजनितत्वात् न सर्वनिजरा चाहि निष्कषायस्य सर्वनिरुद्धयोगस्य मोक्षप्राप्तादमधिरोहतो न

कतिहिं ठाणेहिं अष्टकम्मपगळीनु उवचिणिंसु ? गोयमा ! चउहिं ठाणेहिं अष्टकम्मपगळीनु उवचिणिंसु, तंजहा—कोहेणं जाव लोत्तेणं । एवं नेरडया जाव वेमाणिया । जीवाणं पृच्छा, गोयमा ! चउहिं ठाणेहिं उवचिणिंसु कोहेणं जाव लोत्तेणं । एवं नेरडया जाव वेमाणिया । एवं उवचिणिस्सन्ति । जीवाणं जन्ते ! कतिहिं ठाणेहिं अष्टकम्मपगळीनु वंधिंसु ? गोयमा ! चउहिं ठाणेहिं अष्टकम्मपगळीनु वंधिंसु तंजहा—

उपचितवन्तस्तद्यथा—क्रोधेन यावल्लोत्तेन । एवं नेरयिका यावहुमानिकाः । जावानां पृच्छा, गौतम ! चतुर्जिः स्थाने रुपचिन्वन्ति क्रोधेन यावल्लोत्तेन । एवं नेरयिका यावहुमानिकाः । एवंमुपचेष्यन्ति । जीवा जदन्ते ! कतिजिः स्थाने रएणं कम्मप्रकृतीवदुवन्तः ? गौतम ! चतुर्जिः स्थाने

उपचरे गौतम । चउहिं ठाणेहिं अष्टकम्मपगळीनु उवचिणिंसु कोहेणं जाव लोत्तेणं एवं नेरडया जाव वेमाणिया । ४ ठामे प कम्मप्रकृति वंधिं वंधिं वंधिं क्रोधं जाव लोत्तेणं क्रोधेन नेरयिका यावहुमानिकाः । एवं उवचिणिस्सन्ति जीवाणं भन्ति कतिहिं ठाणेहिं अष्टकम्मपगळीनु वंधिंसु गोयमा । इमं जीव प कम्मप्रकृतिविशेषे वंधिं २ जीवन्ते भगवन् केतल्लेठामे प प्रकृतिवंधिं गौतम । चउहिं ठाणेहिं अष्टकम्मपगळीनु उवचिणिंसु कोहेणं जाव लोत्तेणं एवं नेरडया जाव वेमाणिया ।

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ पं. ॥

॥ भाषा ॥

माशिया बांधुमं वर्धति बांधुमंति । ४ ठामि क्रोधं जालगे लोभ इमं नारकी जालगे वैमानिकतां बांधो बांधी बांधय । उटोरिसु उटोरिति उटोरिरिति
वेदेसु वेदेति बांधुमंति निज्जरेमं निज्जरेति निज्जरिसंति पव । उटोरो उटोरे उटोरसे वेदां वेद वेदसो निज्जरो निज्जरे निज्जरसो इमं । एते जीवाइया
वैमानिक्या पज्जवसाणां उटोरिसंति जालगे । जाल वैमानिक्या निज्जरेमं निज्जरेति निज्जरिसंति । एसर्वजीवादिशकौ वैमानिकपण्यं १८ टंके जालगे
वैमानिक निज्जरो निज्जरे निज्जरसो इवे संयहणनोगाया वहेहे । आतिपतिदुग्गिखं पटुचंताणुवधिवासी चण उवधिण पुबंधो उटोरवेदं तहां
निज्जरावेव ॥ १ ॥ आत्मप्रदिशं लेखी प्रतोत्यं अनत्तानुबंधं अभागचरवने उपचवनेबंधं उटोरणां तिमं निज्जरालगे कहिये ॥ १ ॥ पण्यणाणं कस्य प
य चउहसमं सम्पत्तं ॥ इति प्रज्ञापना भगवतो मैश्वर्यमो जीवादिकनां संबधं समाप्तं इवो पदं ॥ १४ ॥ सठाणंवाहं पुहं कतिपदेस

॥ अथ ॥

त्रचक्षेति उपचयसूत्रोपलक्षणं ॥ इतिश्री मलयगिरिविरचितायां प्रज्ञापनाटीकायां चतुर्दशं कषायपदं समाप्तम् ॥ १४ ॥ तदेवं व्याख्या-
तं चतुर्दशं सम्प्रति पञ्चदशमारज्यते-इहानन्तरपदे प्रधानहेतुत्वा द्विशेषतः कषायपरिणाम उक्तः तदनन्तरमिन्द्रियव्यवहाराव लेश्यादिसङ्गाव इति
विशेषत इन्द्रियपरिणामनिरूपणार्थमिदमारज्यत-अत्रच द्वावुद्देशकौ तत्रच प्रथमोद्देशकं ये ऽर्थाधिकारा स्त-इहकमिदं गाथाद्वयम्-संठाणंवा
इह्यत्वादि ॥ प्रथममिन्द्रियाणां संस्थानं वक्तव्यं, संस्थानं नाम आकारविशेषः, ततो बाहुल्यं वक्तव्यं बाहुल्यं २ नाम बहलता पिरुत्वमितिज्ञा-
वः, तदनन्तरं पृथुत्वं वक्तव्यं पृथुत्वं विस्तारः, तदनन्तरं ॥ कतिपदेति ॥ कतिप्रदेशमिन्द्रियमिति वक्तव्यं, तत उगाढमिति वक्तव्यं तत ॥ उगा-
ढमिति ॥ कतिप्रदेशावगाढमिन्द्रियमिति वाच्यं, तदनन्तरमवगाढनादिविषयं कर्कशादिगुणविषयं चाल्पबहुत्वं, ततः ॥ पुच्छति ॥ स्पष्टग्रहणमुप-
लक्षणं तेन स्पष्टास्पष्टविषयं सूत्रं वक्तव्यं, तदनन्तरं ॥ पविच्छति ॥ प्रविष्टाप्रविष्टविषयचिन्ताविषयं ततो विषयपरिमाणं ततोऽनगारविषयं तदन-
न्तरं वशाविषयं ततः कबलविषयं ततः स्थूणाविषयं तदनन्तरं ॥ शिगलति ॥ आगासशिगलविषयं ततो द्वीपोदधिविषयं ततो लोकविषयं तद-

सूत्राणान्ताणुबन्धीश्यान्नोगे चिणउवचिणबन्धउदीरण वेदतहणिज्जराचेव । इति कषायपदं समाप्तं ॥ १४ ॥

संठाणंवाहत्वं पोहत्तंकइपदंसंठागाढे श्प्यावज्जुष्ठपविष्ठवि विसयपरिमाणशुणगारे ॥ १ ॥ श्प्यायश्पसि

चित्ते प्रज्ञापनानुवादे चतुर्दशमं कषायपदं समाप्तम् ॥ १४ ॥ संस्थानं बाहुल्यं तथापृथुत्वं कतिप्रदेशमवगाढम् ।
अल्पबहुत्वस्पष्टं प्रविष्टविषयप्रमाणगाराणि ॥ १ ॥ आदर्शासिमणीदुग्धं पान्तैलज्वलाणितज्ववसा । कम्बलशूणाशिगल द्वीपादन्वाग्लोकालो-

उगाढे श्प्यावज्जुष्ठपविष्ठविषयं शुणगारवाहारे ॥ १ ॥ इन्द्रियं संस्थानं आकारविशेषं बाहुल्यबहलपण्डव पृथुत्वविस्तार इन्द्रियना केतलाप्रदेशेन केतले
प्रदेशावगाढं विषयकर्कशादि गुणचाल्पबहुत्व स्पष्टगुणान् उपलक्षणवास्यबहुत्व विषय परिमाणसतः अनगारे विषयसूत्रं आह रविषय ॥ १ ॥ श्प्यायश्पसि स
मणोदुग्धपाणिं तिलफाणिवसाय कम्बलशूणाशिगलद्वीपोदहिलोगांक्षीय ॥ २ ॥ आदर्शनं विषयनतः तैलविषयं भासोदधियं ततो मणीविषयं दुग्धविष-

नन्तरमेव लोकविषयं इति' तत्र संस्थानादिकर्मोन्द्रियाणां वक्तव्यमिति प्रथमं इंद्रियविषयं सूत्रमाह-कइयं जंते ! इंद्रिया पञ्चता इत्यादि ॥ कति
 कियसंस्थानाकानि समितिवाक्यालंकारे, जदन्त । इन्द्रियाणि प्राग् निरूपितशब्दार्थानि वक्तव्यानि जगज्जनाह-गौतम । पञ्चेन्द्रियाणि प्रज्ञप्तानि
 तान्येव नामत आह-सोइंदियए इत्यादि ॥ एतानि च पञ्चापीन्द्रियाणि द्विधा तद्यथा-द्रव्यतो जावत्तस्य, तत्र द्रव्यतो निवृत्त्युपकरणरूपाणि जा
 वतो लब्ध्युपयोगात्मिकानि आह-तत्त्वार्थसूत्रकृत्-निवृत्त्युपकरणे द्रव्येन्द्रिय लब्ध्युपयोगो जावेन्द्रियमिति, तत्र निवृत्तिर्नाम प्रतिविशिष्टः संस्था
 नविशेषः, सापि द्विधा बाह्याभ्यन्तराच तत्र बाह्यापपंटिकादिरूपा साच विचित्रा न प्रतिकूपनियतरूपतयोपदिष्टं शक्यते तथाहि-मनुष्यश्रोत्रे
 नेत्रयोरुजयपाश्र्वतोजाविनीजुबौ घोपरितनश्रवणवन्त्यापेक्षया समेवाजिनो नेत्रयो रूपरि तीक्ष्णैवाग्रजागे इत्यादि जातिजेदा ज्ञानाविधा अन्यतरा

यमणी पुठपणेतेल्लफाणियवसाय कंवलथूणाधिगिल्ल दीवोदहिलोगालोगेय ॥ २ ॥ कइयं जंते ! इंद्रिया
 पञ्चता ? गोयमा ! पंचइंदिया पञ्चता, तजहा-सोइंदिए चस्किंदिए घाणिंदिए जिप्पिंदिए फासिंदिए । सो
 इंदिएणं जंते ! किंसंठिए पञ्चते ? गोयमा ! कलंबुयापुप्फसंठाणसंठिए पञ्चते । चस्किंदिएणं पुच्छा, गो

कश्च ॥ २ ॥ कति जदन्त ! इन्द्रियाणि प्रज्ञप्तानि ? गौतम ! पञ्चेन्द्रियाणि प्रज्ञप्तानि तद्यथा-श्रोत्रेन्द्रियं चक्षुर्द्रियं घ्राणेन्द्रियं जिह्वेन्द्रि
 यः स्पर्शनेन्द्रियः । श्रोत्रेन्द्रियं जदन्त ! किं संस्थितं प्रज्ञप्तं ? गौतम ! कलम्बुका पुष्पसंस्थानसंस्थितं प्रज्ञप्तं । चक्षुर्द्रियं पुच्छा, गौतम !
 मसूरचन्द्रसंस्थानसंस्थितं प्रज्ञप्तम् । घ्राणेन्द्रियपुच्छा, गौतम ! अतिमुक्तकचन्द्रसंस्थानसंस्थितं प्रज्ञप्तम् । जिह्वेन्द्रियं पुच्छा, गौतम ! क्षुरप्रसं

यपाणि विषयफाणिति विषयपक्षे वशाविश्वः ततः कंवलविषयः धिगल आकाशविषय होषविषय उर्ध्वविषय ततः लोकविषय निवारपक्षी मवलोक
 विषय ॥ २ ॥ कतिणं भंते इंद्रिया पं० गोयमा पंचइंदिया प० तं० सोतेइइ चस्केइए घाणेइए जिभेइए फासेइए सोतेइएणं भंते कि संठिए पं०
 गोयमा । केतलेभेदे हे भगवन् इंद्रियकक्षा गौतम ५ इंद्रियकक्षा श्रोत्रेन्द्रिय चक्षुर्द्रिय घ्राणेन्द्रिय रसेन्द्रिय स्पर्शेन्द्रियना भगवन् केतला संस्थान

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ च० ॥

॥ भाषा ॥

तु निर्वृत्तिसर्वेषामपि जलूनां समानतामेव बाधित्य दृश्यमाणानि संस्थानादिविषयाणि सूत्राणि केवलं स्पष्टानेन्द्रियस्य निर्वृते बाध्याभ्यन्तरजे दानप्रतिपत्तयः पूर्वसूरिभिर्निषेधादतएव बाह्यसंस्थानविषयमेव तत्सूत्रं च वक्ष्यति-फासिदिष्टं ज्ञेयं । किं संठाणसंठिए पञ्चते इति ॥ उपकरणं खड्गस्यानीया बाध्या निर्वृत्तं यां खड्गधारासमाना स्वच्छतरपुद्गलरूमूहात्मिका । अन्तरानिर्वृत्तिस्तस्याः शक्तिविशेष इदञ्चोपकरणरूपं द्रव्येन्द्रियमात्तरनिर्वृतेः कथंचिदर्थान्तरं शक्तिः शक्तिमतोः कथञ्चिद्भेदात् कथञ्चिद्भेदश्च सत्यामपि तस्यामात्तरनिर्वृत्तौ द्रव्यादिनोपकरणस्य विधा तसम्भवात्, तथाहि-सत्यामपि कदम्बपुष्पाद्याकृतिरूपायामात्तरनिर्वृत्तायतिकठोरतरघनगजितादिना शक्त्युपघाते सति न परिच्छेत्तुमीयते जं तवः शब्दादिकमिति । ज्ञानेन्द्रियमपि द्विधा लब्धिरुपयोगश्च तत्र लब्धिः श्रोत्रेन्द्रियादिविषयः सर्वात्मप्रदेशानां तदावरणक्षयोपशम उपयोगः स्व २ विषये लब्ध्यनुसारेणात्मनो व्यापारः प्रणिधानमाह-साम्प्रतमाभ्यान्तरं निर्वृत्तिमधिकृत्य संस्थानादिविचिन्तयिषुः प्रथमतः संस्थानं चिन्तयति-सोऽन्दिष्टं ज्ञेयं । किं संठिए पञ्चते इत्यादि ॥ पाठसिद्धं, अधुना बाहुल्यं चिन्तयति-सोऽन्दिष्टं ज्ञेयं ! केवद्वयं बाहुल्यं पञ्चते इत्यादि ॥ इदं

यमा ! मसूराचंदसंठाणसंठिए पञ्चते । घाणिंदिएणं पुच्छा, गोयमा ! छुडमुत्तगचंदसंठाणसंठिए पञ्चते । जिप्पिंदिएणं पुच्छा, गोयमा ! खुरुप्पसंठाणसंठिए पञ्चते । फासिंदिएणं पुच्छा, गोयमा ! नाणासंठाणसं

स्थानसंस्थितं प्रज्ञप्तम् । स्पष्टानेन्द्रियं पुच्छा, गीतम ! नाना संस्थानसंस्थितं प्रज्ञप्तम् । श्रोत्रेन्द्रियं प्रदत्त । कियद्वाहल्येन प्रज्ञप्तं ? गीतम् ।

कक्षा हे गीतम् । कथं वपुषः संठाणसंठिए पं० चक्षेदिएणं भेते किं संठिया पं० गोयमा । कद्वन्ना फलनो आकर किम आंतरे संभले न सामसे वना गजार्वादिक्ते उपघात परबोनसके चक्षेद्वियनां किमो संस्थानकक्षी गीतम् । मसूराचंद संठिए पं० घाणिंदिएणं पुच्छा गोयमा । मसूरनौफ ड अय चक्षे चंद्रकारकक्षा घाणिंद्वियनी प्रश्न उत्तर गीतम् । अमृतगचंदसंठाण संठिए पं० जिप्पिंदिएणं पुच्छा गीतम् । संपूर्णचंद्रो आकारे जिप्पिंद्वियनी प्रश्न उत्तर गीतम् । खुरुप्पसंठाणसंठिए फासिंदिएणं पुच्छा गोयमा नाणासंठाणसंठिए पं० सोतेदिएणं भेते केवतियवाहल्ये पं० गोयमा । खुरयाने संस्थाने आ

टोका ।

॥ मूल ॥

॥ य० ॥

॥ भाषा ॥

मपि पाठसिद्धं, उक्तश्रवणमर्थोऽन्यथापि ॥ बाह्वृत्तोयसंवाह्यं अङ्गुलसंख्येज्जागोमिति ॥ अत्राह यद्यङ्गुलस्यासंख्येज्जागो बाह्वृत्तं स्पष्टानेन्द्रियस्य ततः

ठिए पस्यते । सोइदिणं जते ! केवडयं वाह्वेणं पस्यते ? गोयमा ! अङ्गुलस्स असंखेज्जागो वाह्वे
णं पस्यते । एवं फासिदिणं । सोइदिणं जते ! केवडयं पोहत्तेणं पस्यते ? गोयमा ! अङ्गुलस्स असंखेज्जा
गो पोहत्तेणं पस्यते । एवं चस्किदिणं घाणिदिणं वि । जिप्पिदिणं पुच्छा, गोयमा ! अङ्गुलपुहत्तेणं प
स्यते । फासिदिणं पुच्छा, गोयमा ! संरीरपमाणमेत्तेणं पस्यते । सोइदिणं जते ! कइपदेसिए पस्यते
? गोयमा ! अणंतपदेसिए पस्यते । एवं जाव फासिदिणं । सोइदिणं जते ! कइपदेसोगाढं पस्यते ? गो

अङ्गुलस्यासङ्ख्यं जाग वाह्वेन प्रज्ञप्तम् । एवं यावत्स्पष्टानेन्द्रियम् । श्रोत्रेन्द्रियं जदन्त । कियत्पृथुत्वेन प्रज्ञप्तम् ? गौतम ! अङ्गुलस्यासङ्ख्यं
जागम्, एवं चक्षिन्द्रियं घ्राणेन्द्रियमपि । जिह्वेन्द्रियं पुच्छा, गौतम ! अङ्गुलपृथुत्वेन प्रज्ञप्तम् । स्पष्टानेन्द्रियं पुच्छा, गौतम ! शरीरप्रमाणे
मात्रम् प्रज्ञप्तम् । श्रोत्रेन्द्रियं जदन्त । कतिप्रदेशं प्रज्ञप्तं ? गौतम ! अनन्तप्रदेशिकं प्रज्ञप्तम् । एवं यावत्स्पष्टानेन्द्रियम् । श्रोत्रेन्द्रियं जदन्त ।

कार श्रोत्रेन्द्रियतो प्रश्न उत्तर गौतम अनेकसंस्थाने सस्थितकक्षी श्रोत्रेन्द्रियतो प्रश्न केवलो बाह्वृत्त पण्ये गौतम । अङ्गुलस्य असंख्येज्जागो वाह्वेणं पं
वं जाव फासिदिणं सोइदिणं केवडयं पुहत्तेणं पं गोयमा । अङ्गुलतो असंख्येज्जागो वाह्वेणं पं इम तां संख्येन्द्रियतो कइवो श्रोत्रेन्द्रियतो
भगवन् केवलो पृथुत्तपणा पुच्छा गौतम । अङ्गुलस्य असंख्येज्जागो पुहत्तेणं पं एवं चस्किदिणं घाणिदिणं वि जिप्पिदिणं पुच्छा गोयमा । अङ्गुलतो
असंख्येज्जागो पृथुत्तकक्षी इम चस्केन्द्रियपण घ्राणेन्द्रियपण जिह्वेन्द्रियतो प्रश्न उत्तर गौतम । अङ्गुलपुहत्ते पं फासिदिणं पुच्छा गोयमा संरीरपणा
मेत्तेणं पं सोइदिणं जते कतिपरसिए पं गोयमा । अङ्गुलपृथुत्तकक्षी संख्येन्द्रिय प्रश्न उत्तर गौतम शरीरप्रमाणे पृथुत्तकक्षी श्रोत्रेन्द्रिय कतल
पदं जलाने नोपना गौतम । अणंतपदेसिए पं एवं जाव फासिदिणं सोइदिणं जते कतिपरसोगाढं पं गोयमा । अनन्तप्रदेशिकं इम जालगे संख्येन्द्रि

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

यमा ! असंखेज्जपदेनोगाढे । एवं जाव फासिदिण् । एतेसिणं जंते ! सोइदिण् चस्कुइदिण् घाणिदिण् जि
 ष्ठिदिण् फासिदियाणं उगाहणठयाए पदेसठयाए उगाहणपदेसठयाए कवरेकवरेहिंता अप्पावा ४ १ गो
 यमा ! सत्थ्योवे चस्किंदिण् उगाहणठयाए, सोइदियउगाहणठयाए संखिज्जगुणे, घाणिदियउगाहणठया
 ए संखेज्जगुणे, जिष्ठीदियउगाहणठयाए संखिज्जगुणे, फासिदियउगाहणठयाए असंखेज्जगुणे, पदेसठया
 ए, सत्थ्योवे चस्किंदिण् पदेसठयाए सोइदिण् पदेसठयाए संखेज्जगुणे, घाणिदिण् पदेसठयाए संखेज्जगु

कतिप्रदेशावगाहं प्रज्ञप्तम् १ गौतम । असत्थ्यप्रदेशावगाहं प्रज्ञप्तम् । एवं यावत्स्पर्शनेन्द्रियम् । एतेषां जदन्त । आत्रेन्द्रियचक्षुर्गन्धिय प्राणे
 न्द्रिय जिह्वेन्द्रिय स्पर्शनेन्द्रियाणां अवगाहनार्थतया प्रदेशार्थतया वगाहनप्रदेशार्थतया कतरेकतरंन्योऽल्पावा ४ १ गौतम । सर्वस्तीकश्च
 क्षिन्द्रिय उवगाहनार्थतया, आत्रेन्द्रियवगाहनार्थतया संख्ययगुणः प्राणेन्द्रियमवगाहनार्थतया संख्ययगुणः जिह्वेन्द्रियवगाहनार्थतया

व आत्रेन्द्रियनां भगन् कतलां प्रदेश वगाह गौतम । असत्थ्यज्जपदेनोगाढे एवं जाव फासिदिण् एतेसिणं भंते सोतेदिय चस्केदिण् घाणिदिण् जिष्ठीदि
 य फासिदियाणं उगाहणठयाए पदेसठयाए कवरे २ हिंता अप्पावा ४ गोयमा । असंख्यातप्रदेशावगाहः ३ म जालीये स्पर्शेन्द्रिय पदने क भगवन् आत्रे
 द्रियने चक्षुर्गन्धियने जिह्वेन्द्रियने स्पर्शेन्द्रिय अवगाहनार्थे प्रदेशार्थे कदा २ ही योहा ४ गौतम । सत्थ्योवे चस्केदिण् उगाहणठयाए सोतेदिय
 उगाहणठयाए संखे । घाणिदिण् उगाहणठयाए संखे । सर्वोहा चक्षुर्गन्धिय अवगाहनार्थो आत्रेन्द्रिय अवगाहनार्थे सर्वे संख्यातगुणा प्राणेन्द्रिय अव
 गाहनार्थो संख्यातगुणा । जिष्ठीदिण् उगाहणठयाए संखे । फासिदिण् उगाहणठयाए संखेज्जगुणे पदेसठयाए । तेहथो जिह्वेन्द्रिय अवगाहना प्रसं
 ख्यातगुणा तेहथो स्पर्शेन्द्रिय अवगाहनार्थे संख्यातगुणा वगाहणठयाए प्रदेशार्थे । सत्थ्योवे चस्केदिण् पदेसठयाए सोतेदिय पदेसठयाए संखे । घा
 णेन्द्रिय पदेसठयाए संखे । जिष्ठीदिण् पदेसठयाए संखे । सर्वोहा चक्षुर्गन्धियना प्रदेश तेहथो आत्रेन्द्रिय संख्यातगुणा तेहथो प्राणेन्द्रिय प्रदेशार्थे

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

णे, जिष्णिदि ए पदे सठया ए संखेजगुणे, फासिंदिय पदे सठया ए असंखेजगुणे, उगाहण पदे सठया ए सख्यो
वे चरिदि ए उगाहण पदे सठया ए सोइदि ए उगाहण ठया ए संखेजगुणे, घाणिदि ए उगाहण ठया ए संखेजगु
णे, जिष्णिदि ए उगाहण ठया ए संखेजगुणे, फासिंदिय उगाहण ठया ए असंखेजगुणे, फासिंदियस्स उगाह
ण ठया ए हिं तो चरिदि ए पदे सठया ए अणंतगुणे, सोइदि ए पदे सठया ए संखिजगुणे, घाणिदि ए पदे सठ
या ए संखिजगुणे, जिष्णिदि ए पदे सठया ए संखेजगुणे, फासिंदिय पदे सठया ए असंखिजगुणे । सोइदिय

संख्येयगुणं, स्पशनेन्द्रियमवगाहनार्थतया असंख्येयगुणं, प्रदेशार्थतया सर्वस्तोकचत्विन्द्रियं, प्रदेशार्थतया श्रोत्रेन्द्रियं संख्येयगुणं, घ्राणे
न्द्रियं प्रदेशार्थतया संख्येयगुणं, जिह्वेन्द्रियं प्रदेशार्थतया संख्येयगुणं, स्पशनेन्द्रियं प्रदेशार्थतया असंख्येयगुणं, अवगाहनप्रदेशार्थतया ।
सर्वस्तोकं चत्विन्द्रियमवगाहना प्रदेशार्थतया, श्रोत्रेन्द्रियमवगाहनप्रदेशार्थतया संख्येयगुणं, घ्राणेन्द्रियमवगाहनप्रदेशार्थतया संख्येयगुणं,
जिह्वेन्द्रियमवगाहनप्रदेशार्थतया संख्येयगुणं, स्पशनेन्द्रियस्यावगाहनार्थतया चत्विन्द्रियं

संख्यतगुणा जिह्वेन्द्रियप्रदेशार्थं संख्यातगुणा । फासिंदिय पठमद्वय ए सखि० सीतेन्द्रियस्पर्शभवे केतितया कक्खड्मुरयगुणा पं० गोचमा । अर्धेन्द्रिय
देवार्थे संख्यतगुणा श्रोत्रेन्द्रिये भवे भगवन् केतला ककंशदिगुणगुरुकक्षा गीतम । अणता कक्खड्मुरयगुणा पं० पञ्च जाव फासेन्द्रियस्य । अनन्ता ककंश
गुरुगुणकक्षा ककंशसूदुलघुगुणस्य जालगे अर्धेन्द्रिय । सीतेन्द्रियस्पर्शभवे केतितयामउयलद्वयगुणा पं० गोचमा । श्रोत्रेन्द्रिये भगवन् केतलासूदुलघुगुण
कक्षा गीतम । अणताम० पञ्च जाव फासेन्द्रियस्य पठमिष भवे सीतेन्द्रिय चक्खेन्द्रिय जिभिन्द्रिय घाणेन्द्रिय । अनन्ता इमं जाकिरी अर्धेन्द्रिय एव भगवन्
श्रोत्रेन्द्रिय चत्वेन्द्रिय जिह्वेन्द्रिय घ्राणेन्द्रिय । फासेन्द्रियकक्खड्मुरयगुणा पं० मउयलद्वयगुणा पञ्च कचरे २ हिं तो अणता ४ गोचमा । अर्धेन्द्रिय ककंशग
रुगुणने सूदुलघुगुणने केहा २ धी थाहा ४ गीतम । सख्योरा चत्वेन्द्रियस्य कक्खड्मुरयगुणा सीतेन्द्रियस्य कक्खड्मुरयगुणा अणंतगुणा घाणेन्द्रियस्य क

॥ म० ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

कथं खड्गहुरिकाद्यजिघाते अन्तःशरीरस्य वेदनानुज्ञायः तदेतदस्मीचीनं सध्यग्वस्तुतत्वापरिज्ञानात्, स्वर्णिन्द्रियस्य विषयः शीतादयः स्पर्शा यथा चक्षुषारूपं गन्धोग्राह्यस्य स्पर्शनञ्च खड्गहुरिकाद्यजिघाते अन्तःशरीरस्य शीतादिस्पर्शवेदनमस्ति किन्तु जघनं तु खड्गहुरिकया न हृत्पित्तवैराग्या

स्सणं जंतं ! केवतिया कस्सकगुरुयगुणा पस्सन्ता ? गोयमा ! सुत्ता कस्सकगुरुयगुणा पस्सन्ता ? गोयमा !
 फासिंदियस्स । सोइंदियस्सणं जंतं ! केवइया मउयलज्जयगुणा पस्सन्ता ? गोयमा ! सुत्ता । एवं जय फा
 सिंदियस्स । एतेसिणं जंतं ! सोइंदिय चस्किंदिय चाणिंदिय जिस्सिइय फासिंदियाणं कस्सकगुरुयगुणाणं मउ
 यलज्जगुणाणं कस्सकगुरुयगुणमउयलज्जगुणाणय कयरकयरहिता सुत्तावा ४ ? गोयमा ! सत्तस्योवा च

प्रदेशार्थतया नन्तुगुण, आत्रेन्द्रियप्रदेशार्थतया संख्ययगुण, घ णेन्द्रियप्रदेशार्थतया संख्ययगुण, जिह्वेन्द्रियप्रदेशार्थतया संख्ययगुणम्, स्पर्शान्द्रियमप्रदेशार्थतया असंख्ययगुणम् । आत्रेन्द्रियस्य जदन्त । कियन्तः कर्कशागुणकगुणाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम । अनन्ताः कर्कशागुणकगुणाः प्रज्ञप्ताः । एवं यावत्स्पर्शान्द्रियस्य । आत्रेन्द्रियस्य जदन्त । कियन्तोः सृष्टुकलपुकगुणाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम । अनन्ताः । एवं यावत्स्पर्शान्द्रियस्य ।

कखडगुहयगुणा अणं । सवथोडा चखेदियस्स ककगुहयगुणने तेहथो यान रूय ककगुण अनत्ताके तेहथो प्रणेदियना अनत्ताककगुण । जिभे
दियस्स कखडगुहयगुणा अणं । फासेदियस्स कखडगुहयगुणा अणं । महुयलहयगुणा । जिह रूयना पिण ककगुण अनत्तास्सग्गिदिय ककगुण अन
त्ता सुदुलघगुणा अणवह्व कही । सख्योवा फासदियस्स मउयलहयगुणा ज जिभेदियस्स मउयलहयगुणा अणं । घाणेदियस्स मउयलहयगुणा अणं ।
सर्वथोडा स्सग्ग रूयना सुदुलघगुणके तेहथो जिभे रूयना सुदुलघगुण अनत्तागुणा तेहथो प्रणेदियना सुदुलघगुण अनत्ताके । सीतेदियस्स मउयलहयगु
णा अणं । चखेदियस्स मउयलहयगुणा अणं । कखडगुहयगुणा मउयलहयगुणाणय कवरे २ हिंती अण्णावा ४ गायमा । तेहथा अ न्दियना सुदुलघ
गुण अनत्तागुणा चखेदियना सुदुलघगुण अनत्तागुणा ककगुहयगुणने सुदुलघगुणने केहा २ थो गीतम । सख्योवा चखेदिय कखडगुहयगुणा सीतेदि

॥ ह्रींकार ॥

॥ अल्ल ॥

4 5 6 7

• २५५५ •

मात्मासकलेनापि शरीरेणानुभवति । न केवलेन त्वगिन्द्रियेण उवरादिवेदुनवत् । ततो न कश्चिदोषः, अथ शीतलपानकादिपाने अन्तःस्पर्शवेदनाप्यनुभूयते ततः कथं सा घटामटाद्यते इति उच्यते-इह त्वगिन्द्रियं सर्वत्रापि प्रदेशपर्यन्तवर्त्ति विद्यते तथा पूर्वमूरिजिःव्याख्याना तथाचाह मूल

स्किंदियस्स कक्कळगुरुयगुणा, सोइंदियस्स कक्कळगुरुयगुणा अणंतगुणा, घाणिंदियस्स कक्कळगुरुयगुणा अणंतगुणा, जिप्पिंदियस्स कक्कळगुरुयगुणा अणंतगुणा, फासिंदियस्स कक्कळगुरुयगुणा अणंतगुणा, मउयलज्जयगुणाणं सव्वत्थोवा फासिंदियस्स मउयलज्जयगुणा जिप्पिंदियस्स मउयलज्जय अणंतगुणा, घाणिंदियस्स मउयलज्जयगुणा अणंतगुणा, सोइंदियस्स मउयलज्जयगुणा अणंतगुणा, चस्किंदियस्स मउयलज्जय अणंतगुणा, कक्कळगुरुयगुणाणं मउयलज्जयगुणाणय सव्वत्थोवा चस्किंदियस्स कक्कळगुरुयगुणा सो

एतेषां जदन्त । ओत्रेन्द्रियचत्विन्द्रियघ्राणेन्द्रियजिह्वेन्द्रिय स्पर्शनेन्द्रियाणां कर्कशगुरुकगुणानां मृदुलघुगुणानां कर्कशगुरुगुणमृदुलघुगुणानां च कतरे कतरेन्योऽल्पावा ४ १ गौतम । सर्वस्तीकाश्चत्विन्द्रियस्य कर्कशगुरुगुणाः, ओत्रेन्द्रियस्य कर्कशगुरुगुणाः अनन्तगुणाः । घ्राणेन्द्रियस्य कर्कशगुरुकगुणा अनन्तगुणाः । जिह्वेन्द्रियकर्कशगुरुकगुणा अनन्तगुणाः, स्पर्शनेन्द्रियस्य कर्कशगुरुलघुकगुणा अनन्तगुणाः, मृदुलघुगुणानां सर्वस्तीकाः स्पर्शनेन्द्रियस्य मृदुलघुकगुणाः, जिह्वेन्द्रियस्य मृदुलघुकगुणा अनन्तगुणाः । घ्राणेन्द्रियस्य मृदुलघुकगुणा अनन्तगुणाः, ओत्रेन्द्रि-

यस्य कक्खडगुरुयगुणा अणं । सर्वथाडा चत्वेन्द्रिय कर्कशगुरुगुणा ओत्रेन्द्रियना कर्कशगुरुगुणा अनन्तगुणा । घ्राणेन्द्रियस्य कक्खडगुरुयगुणा अणं । जिह्वेन्द्रियस्य कक्खडगुरुयगुणा अणं । फासेन्द्रियस्य कक्खडगुरुयगुणा अणं । तेहथो घ्राणेन्द्रियना कर्कशगुरुकगुणा अनन्तगुणा जिह्वेन्द्रियना कर्कशगुरुकगुणा अनन्तगुणा ओत्रेन्द्रियना कर्कशगुरुकगुणा अनन्तगुणा । फासेन्द्रियस्य कक्खडगुरुयगुणेहिंती तरसचेव मउयलज्जयगुणा अणं । जिह्वेन्द्रियस्य मउयलज्जयगुणा अणं । घ्राणेन्द्रियस्य मउयलज्जयगुणा अणं । ओत्रेन्द्रियना कर्कशगुरुकगुणा तेहथो मृदुलघुगुणा अनन्तगुणा जिह्वेन्द्रियना मृदुलघुगुणा अनन्तगुणा ।

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

टीकाकारः सर्वप्रदेशपर्यन्तवर्तित्वाच्च त्वद्योऽन्यत्तरोपि शुद्धिरस्योपरि त्वमिन्द्रियस्य जावादुपपद्यते ततः शीतस्पर्शवेदनानुभवः, आपुना पृथुत्वविषयं सूत्रमाह-सोऽह्निद्वयं भवेत् । केवद्वयं पोहतेष्वं पक्वते इत्यादि ॥ इह पृथुत्वं स्पर्शनेन्द्रियव्यतिरेकेण अवाक्यामिन्द्रियाणामात्माङ्गुलेन प्रतिपत्तव्यं स्पर्शनेन्द्रियस्य उच्छ्वाङ्गुलेन, ननु देहाश्रितानीन्द्रियाणि देहशोच्छ्वाङ्गुलेन प्रतीयते "उच्छ्वेदपमायतामिह सुदेहमिति वचनात्", तत इन्द्रियाण्युच्छ्वाङ्गुलेनमातुं युज्यन्ते नात्माङ्गुलेनेति तदयुक्तं जिह्वादीनामुच्छ्वाङ्गुलेन पृथुत्वप्रमितान्युपगमे त्रिगव्यूतानां मनुष्याणां रसान्यवहारोऽप्यदप्रसक्ते स्तथाहि त्रिगव्यूतादीनां मनुष्याणां षट्गव्यूतादीनां च हस्त्यादीनां स्वस्वशरीरानुसारितया अतिविशालानि मुखानि जिह्वाश्च ततो यद्युच्छ्वाङ्गुलेन तेषां सुरप्राकारतयोक्तस्यान्यन्तरनिर्वृत्यात्मकस्य जिह्वेन्द्रियस्याङ्गुलपृथुक्कलकणो विस्तारः परिगृह्यते तदा अन्यतया न तत्सर्वं जिह्वा

इन्दियस्स कक्कळ्ळगुरुयगुणा अणंतगुणा, घाणिंदियस्स कक्कळ्ळगुरुयगुणा अणंतगुणा, जिप्पिंदियस्स कक्कळ्ळगुरुयगुणा अणंतगुणा, फासिंदियस्स कक्कळ्ळगुरुयगुणा अणंतगुणा, फासिंदियस्स कक्कळ्ळगुरुयहिंतो तस्सच्चैव मउयलज्जयगुणा अणंतगुणा, जिप्पिंदियस्स मउयलज्जयगुणा अणंतगुणा, घाणिंदियस्स मउयलज्जयगुणा अणंतगुणा, सोइंदियस्स मउयलज्जयगुणा अणंतगुणा, चस्किंदियस्स मउयलज्जयगुणा अणंत

यस्य सुदुलघुगुणा अनन्तगुणाः, चत्विन्द्रियस्य सुदुलघुगुणा अनन्तगुणाः । कर्कशगुरुगुणानां सुदुलघुगुणानां च सर्वस्तोकाश्चत्विन्द्रियस्य कर्कशगुरुगुणाः, श्रोत्रेन्द्रियस्य कर्कशगुरुगुणा अनन्तगुणाः, घ्राणेन्द्रियस्य कर्कशगुरुगुणा अनन्तगुणाः, जिह्वेन्द्रियस्य कर्कशगुरुगुणा अनन्तगुणाः, स्पर्शनेन्द्रियस्य कर्कशगुरुगुणा अनन्तगुणाः, स्पर्शनेन्द्रियस्य कर्कशगुरुगुणेष्वन्यत्तस्यैव सुदुलघुगुणा अनन्तगुणाः ।

घ्राणेन्द्रियना सुदुलघुगुण अनन्तगुणा । श्रोतेन्द्रियसमउयलज्जयगुणा अणं० चक्खेन्द्रियसमउयलज्जयगुणा अणं० नेरंदायणं भवेत्तत्तिदंदिवा पं० गोवमा श्रोतेन्द्रिय सुदुलघुगुरुगुण अनन्तगुणा चक्षेन्द्रियना सुदुलघुगुण अनन्ता नारजोने भगवन् केतळाइंदियकथा गौतम । पंचइंदिया पं० तं० श्रोतेन्द्रिय

टीका

॥ सूत्र ॥

॥ पं० ॥

॥ भाषा ॥

व्याप्नुयात् सर्वव्यापित्वाजावेव योसौ बाहुल्येन सर्वात्मना जिह्वाया रसवेदनलक्षणाप्रतिप्राणप्रसिद्धौ व्यवहारः स तद्वच्छब्देदमाभ्यादेवं व्याप्तादिविष-
यंयपि यथायोगं गत्यादिश्रवणरोष्णेदो जावनीयः, तस्मादात्माहुलेन जिह्वादीनां पृथुत्वमवसेयं नाच्छ्रयांगुलेनेति आह च जायकृत-इदियमाणेवि-
षय प्रयच्छिज्जंतिगावयाइणं । जिह्वेदिवाइमाणं संववहारविरुज्जोज्जा ॥ अस्या अतरगमनिका तत उच्छ्रयाहुलमिन्द्रियमानांयि आस्तामिन्द्रिय-
विषयपरिमाणचित्तायामित्यपि शब्दार्थः, जजनीय विकल्पनीयं क्वापि गृह्यते इत्यर्थः, किमुक्तं जवति स्पशंनन्द्रियपृथुत्वपरिमाणचित्तायां या-
ह्यमन्येन्द्रियपृथुत्वपरिमाणचित्तायां न ग्राह्य तेषामात्माहुलेन परिमाणकारणादिति, कथमेतदवसेयमितिचेत् अत आह-यद्यस्मा त्सर्वेषामपी-
न्द्रियाणामुच्छ्रयाहुलेन परिमाणकारणे त्रिगव्यूतादीनामादिशब्दात् द्विगव्यूतादिपरिग्रहो जिह्वेन्द्रियादिमानं सूत्रोक्त संव्यवहारं विरुध्येत यथा न-
न्तरमेव जावितमिति, सम्प्रति कतिप्रदेशावगाहनाद्वारे प्रतिपादयति-सोहृदिवाणं भंते । इत्यादि । निगद सिद्धमल्पसहुत्वद्वारमाह-एवसिपुं म

॥ टीका ॥

ते । इत्यादि ॥ सर्वस्तोके चतुरिन्द्रियमवगाहनायंतया' किमुक्तं जवति सर्वस्तोकप्रदेशावगाहं चतुरिन्द्रियं ततः श्रोत्रेन्द्रियमवगाहनायंतया सङ्ख्येय-
गुणमतिप्रभूतेषु प्रदेशेषु तस्यावगाहनाजावात्, ततोपि प्राणैन्द्रियमवगाहनायंतया संख्येयगुणमतिप्रभूतेषु प्रदेशेषु तस्यावगाहनोपपत्तेः, ततोपि-
जिह्वेन्द्रियमवगाहनायंतया असंख्येयगुणं तस्याहुलपृथक्परिमाणविस्तारात्मकत्वा द्यस्तु दृश्यते पुस्तकेषु पाठः संख्येयगुण इति सोपि पाठो य-
त्पुपपन्नत्वात्, तथाहि-चक्षुरादीनि त्रीक्ष्यपीन्द्रियाणि प्रत्येकमहुलासङ्ख्येयजागविस्तारात्मकानि जिह्वेन्द्रियत्वाहुलासंख्येयपृथक्विस्तारमत्ता उच्यं-
संख्येयगुणमेव तदुपपद्यते नतु संख्येयगुणमिति, ततः स्पशंनन्द्रियं संख्येयगुणं तथाह्यहुलपृथक्परिमाणविस्तारं जिह्वेन्द्रियं पृथक् द्विप्रभूत्या लवयः-
स्पशंनेन्द्रियं तु शरीरप्रमाणमिति सुमहदपि तदुपपद्यते संख्येयगुणमिति, यस्तु बहुषु पुस्तकेषु दृश्यते पाठो संख्येयगुणमिति सोपपाठोयुक्तिवि-
कलत्वात्, तथाह्यमांगुलपृथक्परिमाणं जिह्वेन्द्रियं शरीरपरिमाणं स्पशंनन्द्रियशरीरं उत्कर्षतोपि लक्षयोजनप्रमाणं ततः कथयसंख्येयगुणसुप

गुणा । नेरडयाणं जंते ! कइ इंदिया पसन्ना ? गोयमा ! पंच इंदिया पसन्ना ? तंजहा—सोइदिए जाव
फासिंदिए । नेरडयाणं जंते ! सोइदिए किं संठिए पसन्ने ? गोयमा ! कलंबुयासंठाणसंठिए पसन्ने एवं
जहा उहिया वत्तव्या जणिया तहेव । नेरडयाणं पि अण्णावा बल्लयावा दोमिवि नवर नेरडयाणं जंते !
फासिंदियस्स किं संठिए पसन्ने ? गोयमा ! दुविहे पसन्ने, तंजहा—अवधारिणिज्जेय उत्तरवेउहिएय ।
तत्थणं जेसे अवधारिणिज्जे सेणं ऊअसंठाणसंठिए, तत्थणं जेसे उत्तरविउहिए तच्चेव सेसं तच्चेव । अणु

जिह्वेन्द्रियस्य मृदुलपुक्कगुणा अनन्तगुणाः, घ्राणेन्द्रियस्य मृदुकलपुक्कगुणा अनन्तगुणाः, श्रोत्रेन्द्रियस्य सुदुकलपुक्कगुणा अनन्तगुणाः । अस्तिन्द्रि
यस्य मृदुकलपुक्कगुणा अनन्तगुणाः । नेरयिकाणां जदत्त । कतीन्द्रियाणि प्रज्ञप्तानि ? गौतम । पञ्चेन्द्रियाणि प्रज्ञप्तानि तद्यथा—श्रोत्रेन्द्रिय
यावत्स्पर्शनेन्द्रियम् । नेरयिकाणां जदत्त । श्रोत्रेन्द्रियं किं संस्थितं प्रज्ञप्तम् ? गौतम । कदम्बपुष्पसंस्थानसंस्थितं प्रज्ञप्तम् । यव यथोपिक्का
वक्कयता जणित्ता तथैव नेरयिकाणामपि अत्था वा बहुका वा द्वावपि नवरं नेरयिकाणां जदत्त । स्पर्शनेन्द्रियं किं संस्थितं प्रज्ञप्तम् ? गौत

त्ताव फासिंदिए नेरडयाणं भंते सोइदिए किं संठिए पं० गोयमा कलंबुपुष्पसंठाणसंठिए पं० । पंचेन्द्रिय श्रोत्रेन्द्रिय जालगे सस्येन्द्रिय नारकाने भवन्
श्रोत्रेन्द्रिय किमै संस्थाने गौतम कदंबना फलने संस्थानेहै । एवं जहा श्रोत्रेन्द्रियं वत्तव्याभणिया तहेव नेरडयाणं पि जाव अण्णावहयाणि दोमवि
नवरं नेरडयाणं भंते फासिंदिए किं संठिए पं० गोयमा । इम जिम ओघनी लव्यताकही तिमहीज नारकीनीपरै जालगे कलंबुवहुत्वतालगे ए शिष
नारकीने भगवन् स्पर्शेन्द्रियनो विषे किमै संस्थाने गौतम । दुविहे पं० तं० अवधारिणिज्जेय उत्तर वेउहिएय तत्थणं जेसे अवधारिणिज्जे सेणं हउअंठाण
संठिए पं० । दोयमेदकच्चा अवधारणीय । उत्तरवेकिय तिहां जे अवधारणीय तेतीहुंडकसंस्थाने संस्थितकच्चा, तिहां जे उत्तरवेकियरूप सर्वप कहीपरै
शिव तिम हीज तत्थणं जेसे उत्तरवेउहिए सेसं तच्चेव अणु कुमारायं भंते कतिइदिया पं० गोयमा । अणु कुमारने कतिइदिया इन्द्रियकच्चा गौतम । पंचि

॥ मूल ॥

॥ च० ॥

॥ भाषा ॥

रकुमाराणं जन्ते ! कइ इंदिया पसन्ना ? गोयमा ! पंचिदिया पसन्ना । एवं जहा ओहियाणं जाव अप्पाव
जगाणि दोस्सि वि नवर फासिंदिए दुविहे पसन्ते ? तंजहा, जवधारिणिज्जेय उत्तरवेउस्सिए रिणिज्जे सणं
समचउरंसंठाणसंठिए पसन्ते ? तत्थणं जन्ते उत्तरवेउस्सिए सणं नाणासंठाणसंठिए सेसं तंचेव । एवं जा
व थणियकुमाराणं । पुढविकाडयाणं जन्ते ! कइ इंदिया पसन्ना ? गोयमा ! एगे फासिंदिए पसन्ते । पु
ढविकाडयाणं जन्ते ! फासिंदिए किं संठाणसंठिए पसन्ते ? गोयमा ! मसूरचंदसंठाणसंठिए पसन्ते ? पुढ

म ! द्विविधं प्रज्ञप्तं तद्यथा-जवधारणीयमुत्तर वैक्रियञ्च । तत्र यद्वधारणीयं तदुत्तरसंस्थानसंस्थितं प्रज्ञप्तं । तत्र यदुत्तर वैक्रियं तच्चैव शेषं
तच्चैव । असुरकुमाराणां जदन्त ! कति इन्द्रियाणि प्रज्ञप्तानि ? गोतम ! पञ्च इन्द्रियाणि प्रज्ञप्तानि । एवं यथोपिकानां यावदल्पं बहुत्वका
नि द्वेऽपि नवरं स्पर्शनेन्द्रिये द्विविधे प्रज्ञप्ते ? तद्यथा-जवधारणीयं चोत्तर वैक्रियञ्च तत्र यो जवधारणीयः स समचतुरस्र संस्थानसंस्थितं प्र
ज्ञप्तं ; तत्र यदुत्तर वैक्रियं स्तब्धानासंस्थानसंस्थितं शेषं तच्चैव । एवं यावत्स्तनितकुमाराणां । पृथिवीकाधिकानां जदन्त ! कतोन्द्रियाणि प्रज्ञ
प्तानि ? गोतम ! एक स्पर्शनेन्द्रियं प्रज्ञप्तं । पृथिवीकाधिकानां जदन्त ! स्पर्शनेन्द्रियं किं संस्थान संस्थितं प्रज्ञप्तं ? गोतम ! मसूर चन्द्र संस्था

दिया पं० एवं जहा ओहियाणं जाव अप्पावजगाणि दोस्सि वि । पंचेन्द्रियकक्षा इमं जिम ओधमं तिमं जांल्लगे अल्पबहुत्वविना कहिंवी । नवरं फासि
ंदिए दुविहे पं० तं० भवधारिणिज्जेय उत्तरवेउस्सिए तत्थणं जेसे भवधारिणिज्जेय सणं समचउरंसं संठाण संठिए पं० तं० । ए विशेष स्पर्शेन्द्रियता दीवसेट
कक्षा ते कहैकै ? भवधारणीय बीजो उत्तरवैक्रिय तिहां जे भवधारणीयकै ते समचतुरस्र संस्थानेकै । तत्थणं जेसे उत्तरवेउस्सिए सणं नाणासंठाणसंठिए
सेसं तंचेव एवं जाव थणियकुमाराणं पुढवीकाडयाणं जन्ते कति इंदिया पं० गोयमा । तिहां जे उत्तरवैक्रिय ते नाणाप्रकरणे संस्थाने संस्थितकै इमं जां
ल्लगे स्तनितकुमार पृथिवी कावने हे भगवन् केतला इन्द्रियकक्षा गौतम । एगेफासिंदिए पं० पुढवीकाडयाणं जन्ते फासिंदिए किं संठाणसंठिए पं० गो

विकाइयाणं फासिंदिए केवडयं बाहत्तेणं पस्सत्ते ? गोयमा ! अंगुलस्स असंखेज्जइजागं बाहत्तेणं पस्सत्ते । पुढविकाइयाणं फासिंदिए केवडयं पोहत्तेणं पस्सत्ते, गोयमा ! सरीरप्पमाणमेत्तेणं पस्सत्ते । पुढविकाइयाणं फासिंदिए कतिपदेसं पस्सत्ते ? गोयमा ! अणंतपदेसिए पस्सत्ते । पुढवीकाइयाणं जंतं ! फासिंदिए कइपदेसोगाढे पस्सत्ते ? गोयमा ! असंखेज्जपदेसोगाढे पस्सत्ते । एत्तेसिणं जंतं ! पुढवीकाइयाणं फासिंदियस्स उगाहणठयाए पदेसठयाए कयरेकयरेहितो अप्पावा ४ ? गोयमा । सव्वत्थोवा पुढवीकाइयाणं

नसंस्थितं प्रज्ञप्तं । पृथिवीकायिकानां स्पर्शानेन्द्रियं कियद्वाहुल्येन प्रज्ञप्तं ? गौतम ! अङ्गुलस्य सङ्घातस्मात्तं वाहल्येन प्रज्ञप्तं, पृथिवीकायिकानां स्पर्शानेन्द्रियं कियत्पृथुल्येन प्रज्ञप्तं ? गौतम ! शरीरप्रमाणमात्रं हि प्रज्ञप्तं । पृथिवीकायिकाणां स्पर्शानेन्द्रियं कतिप्रदेशं प्रज्ञप्तं ? गौतम ! अनन्तप्रदेशिकं प्रज्ञप्तं । पृथिवीकायिकानां स्पर्शानेन्द्रियं कति प्रदेशावगाढं प्रज्ञप्तं ? गौतम ! असङ्ख्यप्रदेशावगाढं प्रज्ञप्तं । सत्तेषां जइत्तं । पृथिवीकायिकानां स्पर्शानेन्द्रियस्यावगाहनार्थतायां प्रदेशार्थतायां कतरे अतरेत्योऽल्पा वा ४ ? गौतम ! सर्वलोकं पृथिवीकायिकानां स्पर्शं

यमा । १ स्पर्शेन्द्रियं पृथिवीकायिकानां स्पर्शेन्द्रियकं तिस्रं संख्यानकञ्चो गौतम । मसूरचंदं संठाणसंठिए पं० पुढवीकाइयाणं फासिंदिए केवडयं बाहत्तेणं पं० गोयमा । मसूरचंदं तिस्रं संख्यानं संस्थितकञ्चो पृथिवीकायिकानां स्पर्शेन्द्रियको केतलो वाहुल्यपणी कञ्चो गौतम । अंगुलस्स असंखिज्जइजागं बाहत्तेणं पं० पुढवीकाइयाणं जंतं फासिंदिए केवडिए पुहत्तेणं पं० गोयमा । अंगुलतो असंख्यतमी भागवाहुल्यपणे पृथिवीकाइयाणी स्पर्शेन्द्रियको के के पदे यवडुत्त कञ्चो ी० । सरीरप्पमाणमेत्तेणं पुहत्तेणं पं० पुढवीकाइयाणं जंतं फासिंदिए कतिपदेसिए पं० गोयमा । शरीरप्रमाणपथुज कञ्चो पृथिवीकाइयाणं स्पर्शेन्द्रियको केतलो प्रदेशेज्जु गौतम । अणंतपदेसिए पं० पुढवीकाइयाणं जंतं फासिंदिए कतिपदेसोगाढे पं० गोयमा । अनन्तप्रदेशेज्जु पृथिवीकाइयाणं जंतं सव्वत्थोवा पुढवीकाइयाणं फासिंदियस्स उगाहणठयाए पदेसठयाए कयरेकयरेहितो अप्पावा ४ ? गोयमा । सव्वत्थोवा पुढवीकाइयाणं

पद्यते इति । अनन्तं क्रमेण प्रदेशार्थतयापि सूत्रं जायसीयं उक्तप्रकारेणोपयसूत्रमपि । यानि कर्कशगुरुगुणादिसूत्राणि तानि पाठसिद्धानि न दर्शयन्त्यहोत्वे पञ्चः श्रोत्रज्ञाः कर्कशगुरुगुणादिसूत्राणि यथोक्तकर्कशगुरुगुणा अमीषामेव च पद्यानुपूर्व्या यथापूर्वं सृदुलघुगुणा अनन्तगुणा स्तथैव यथोक्तं कर्कशगुणा यथापूर्वं आतिकीमलतयोपलभ्यमानत्वात् । युगपदुभयात्पबहुत्वसूत्रे ॥ फासिन्दियककशगुरुगुणेहिंती तस्सचैव मउयलघुगुणा अणंतगुणा इति । सरीरेहिं ॥ कतिपयास्य प्रदेशा उपरिवर्तिनः शीतातपादिसम्पर्कतः कर्कशा वर्तन्ते अन्ते तु बहवः तदन्तर्गता अपि सृदव

फासिंदिए उगाहणयाए तेचेव पदेसठयाए अणंतगुणे । पुढविकाइयाणं जंते ! फासिंदियस्स केवइया ककशगुरुगुणा पसत्ता ? गोयमा ! अणंता । एवं मउयलज्जयगुणावि । एतेसिणं जंते ! पुढविकाइयाणं फासिंदियस्स ककशगुरुगुणाणं मउयलज्जयगुणाणं कयरेकयरेहिंती अप्पावा ४ ? गोयमा ! सव्वथोवा पुढविकाइयाणं फासिंदियस्स ककशगुरुगुणा तस्सचैव मउयलज्जयगुणा अणंतगुणा । एवं अणुक्काइयाणं

नन्दिप्रमवगाहनार्थतया, तच्चैव प्रदेशार्थतया अनन्तगुणम् । पृथिवीकायिकानां जदन्त । स्पर्शनेन्द्रियस्य क्रियन्तः कर्कशगुरुगुणाः प्रज्ञप्ता १ गौतम । अनन्ताः । एवं सृदुलघुगुणा अपि । एतेषां जदन्त । पृथिवीकायिकानां स्पर्शनेन्द्रियस्य कर्कशगुरुगुणानां सृदुलघुगुणानां कतिरे कतरेन्योऽल्पा वा ४ ? गौतम । सर्वस्तीकाः पृथिवीकायिकानां स्पर्शनेन्द्रियस्य कर्कशगुरुगुणा स्तस्य चैव सृदुलघुगुणा अनन्तगुणाः । य

ए कयरे २ हिंती अप्पावा ४ गोयमा । असंख्यातप्रदेशावगाढ हे भगवन् एह पृथिवीकायिके स्पर्शेन्द्रियनी अवगाहनार्थे प्रदेशार्थे केहार थी थोडा ४ गौतम । सव्वथोवे पुढविकाइयाणं फासिंदिए उगाहणयाए तंचेव पपसठयाए अणंतगुणे पुढविकाइयाणं भंते फासिंदियस्स केवइया ककशगुरुगुणा पं० गोयमा । सर्वथोवा पृथिवीकाइया स्पर्शेन्द्रिय अवगाहनार्थे तेनीअ प्रदेशार्थे अनन्तगुणा पृथिवीकाइयाने भगवन् स्पर्शेन्द्रियने केतला कर्कशगुरुगुणकक्षा हे गौतम । अणंतगु० एवं मउयलज्जयगुणावि एतेसिणं भंते पुढविकाइयाणं फासिंदियस्सक० मउयलज्जयगुणापथ कयरे २ हिंती अप्पावा ४

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

इति घटन्ते, स्पर्शानेन्द्रियस्य कर्कशगुणेष्वो मृदुलघुगुणा अनक्तगुणा इति । अमून्नेव संस्थानादीत्यल्पबहुत्वपर्यन्तानि द्वाराणि नैरयिकेषु वित्तय
ति-नेरइयाणं जन्ते ! इत्यादि ॥ सुगमं, नवरं नेरइयाणं जन्ते ! फासिंदिए किंसठिए पञ्चत इत्यादि ॥ द्विविधं हि नैरयिकाणां शरीरं प्रवधार
णीयं मुत्तरवैक्रियं च, तत्र प्रवधारणीयं तेषां प्रवस्थनावतएव निर्मूलधिलुप्तपक्षात्पादितसकलप्रीवादिरोमपक्षशरीरवत्, व्यतिर्बीजतससंस्थानोपेतं
यदप्युत्तरवैक्रियं तदपि हुक्तसंस्थानमेव तथाहि-यद्यपि ते वय मत्तिसुन्दरशरीरं विकुर्विष्याम इत्यजिसन्धिना वैक्रियशरीरं मारजन्ते तथापि तेषां

वि जाव वणरसइकाइयाणं नवरं संठाणे इमो विसंसी दठहो । आउक्काइयाणंवि युगविंदुसंठाणसठि
ए पसत्ते । तेउक्काइयाणं सूईकलापसंठाणसठिए पसत्ते । वाउक्काइयाणं पछागासंठाणसठिए पसत्ते । व
णरसइकाइयाणं णाणासंठाणसठिए पसत्ते । वेइंदियाणं जन्ते ! कइइंदिया पसत्ता ? गोयमा ! दो इंदिया

वमप्कायिकानां मपि यावद्वनस्पतिकायिकानाम् । नवरं संस्थाने ऽयं विशेषो द्रष्टव्यः अप्कायिकानां बुद्बुदसंस्थानसंस्थितं प्रज्ञप्तम् । तेजस्का
यिकानां शूची कलापसंस्थानसंस्थितं प्रज्ञप्तम् । वायुकायिकानां पताका संस्थानसंस्थितं प्रज्ञप्तम् । वनस्पतिकायिकानां नानासंस्थानसंस्थितं

गोयमा । अनन्ता कर्कश इमं मृदुलघुगुणं पिण एहने भगवन् पृथिवीकाइया स्पर्शेन्द्रियना कर्कशं गुरुगुणं मृदुलघुगुणं केहा २ धी थीडा ४ गौनम ।
सव्यथीवा पुठवीकाइयाणं फासिंदियरमक०तरसचेव मउयलहुगुणा अणंतगुणा एव आउकाइयाणवि जाव वणरसइकाइयाणं । सव्यथीडा पृथिवीका
इयाने स्पर्शेन्द्रियने कर्कशगुरुगुणाने तेउथी निखेमृदुलघुगुणं अनन्तगुणा इमं पछाकाइयानी पिण जालगे वनररनिकाय तालगे । नवरं संठाणेइमोविसं
सीनेयन्तो आउकाइयाणं वि युगविंदुसंठाणसठिए प० तेउकाइयाणं सूईकलासंठाणसठिए प० । ए विशेष संस्थानं पछाकायनी बुद्बुदने संस्थाने संस्थितक
तेउकायनी सूईकलाप संस्थाने संस्थितकै । वाउकाइयाणं पछागा संठाणसठिए प० । वणरसइकाइयाणं णाणासंठाणसठिए प० । वेइंदियाणं भने कतिइंदि
या प० गोयमा । वाउकायनी अजानी संस्थानकै वनस्पतिकायनी नानाप्रकारनी संस्थानकै वेन्द्रियने भगवन् केतला इन्द्रिय गौनम । दोइंदिया त०

। टीका ।

॥ पूज ।

॥ य० ॥

॥ भाषा ।

मत्यन्ताशुनं तथाविधानामकर्मोदया दतीवाशुनतर मेवो पजायते इति, असुरकुमारमूत्रे जघधारणीयं समस्ततरस्संस्थानं तथास्वाजायात्, उत्तर
वेक्रियं तु नानासंस्थितं स्वेच्छया तस्य निष्पत्तिजायात्, पृथिव्यादिविषयाणि तु सूत्राणि सुप्रतीतान्वेव सम्प्रति स्पष्टद्वारमाह-पुष्पाह जन्ते ! स

पञ्चत्ता, तजहा-जिष्णिदिण्य फासिदिण्य । दीर्घहपि इंदियाणं संठाणं बाहलं पोहतं पदेसनुगाहगाय ज
हा नहियाणं जणिया तहा जाणियह्वा नवरं फासिदिण्य ऊनसंठाणसंठिए पञ्चते । इमो विसेसो-एतेसि
णं जन्ते ! वेइंदियाणं जिष्णिदियफासिंदियाणं उगाहणठयाए पदेसठयाए उगाहणपदेसठयाए कयरेकयरे
हितो अप्पावा ४ ? गोयमा ! सव्वत्थोवे वेइंदियाणं जिष्णिदिण्य उगाहणठयाए फासिदिण्य उगाहणठयाए
असंखेज्जगुणे, पदेसठयाए सव्वत्थोवे वेइंदियाणं जिष्णिदिण्यपदेसठयाए फासिदियपदेसठयाए असंखेज्जगु

प्रज्ञप्तम् । द्वीन्द्रियाणां जदन्त ! कतीन्द्रियाणि प्रज्ञप्तानि ? गौतम ! द्वे इन्द्रिये प्रज्ञप्ते तथ्या-जिह्वेन्द्रियञ्च स्पर्शान्द्रियञ्च, द्वयोरपीन्द्रिययोः
संस्थानं बाहल्यं पृथुत्वं प्रदेशावगाहना च यथौचित्यानां जणितानि तथा जणितव्यानि नवरं स्पर्शान्द्रियं हुण्ठकसंस्थानसंस्थितं प्रज्ञप्तम् ।
अयं विशेषः-एतेषां जदन्त ! द्वीन्द्रियाणां जिह्वेन्द्रियस्पर्शान्द्रियाणामवगाहनार्थतया प्रदेशार्थतया उवगाहनप्रदेशार्थतया कतरं कतरेभ्यो

जिष्णिदिण्य फासिदिण्य दीर्घहपि इंदियाणं संठाणं बाहलं पोहतं पदेसनुगाहं । दीर्घइन्द्रियं तेकहेकै जिष्णिदिण्य दीर्घइन्द्रियना संस्थानवाहुअपृथुत्वं प्र
देशावगाहं । जहा आणिया भणिया तहाभा० नवरं फासिदिण्य ऊनसंठाणसंठिए पं० । तिम ओषमो अलावाकहो जिम जाणियो ए विशेषं स्पर्शान्द्रियं
हुण्ठकसंस्थाने संस्थितके । इमोविसेसो एतेसिणं भन्ते वेइंदिय, णं जिष्णिदिय फासिदिय, णं उगाहणठयाए उगाहण पदेसठयाए कयरे २ हितो अप्पा
वा ४ गोयमा । ए विशेषं एहमे भगवन् वेइंदियने जिम जिह्वेन्द्रियने स्पर्शेन्द्रियने अवगाहनार्थे प्रदेशार्थे अवगाहनार्थे प्रदेशार्थे केहा २ थो थोहा ४
गौतम । सव्वत्थोवा वेइंदियाणं जिष्णिदिण्य उगाहणठयाए फासिदियपदेसठयाए असंखेज्जगुणे पदेसठयाए सव्वत्थोवे वेइंदियाणं । सर्वथाडा वेइ

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

णे, उगाहणपदेसठयाए सख्खोवे वेइंदियस्स जिप्पिंदिए उगाहणठयाए फासिदिय उगाहणठयाए अस्खेज्ज
गुणे, फासिदियस्स उगाहणठयाएहिंतो जिप्पिंदियपदेसठयाए अगंतगुणे, फासिदिए पदेसठयाए अस्खे
ज्जगुणे । वेइंदियाणं भंते ! जिप्पिंदियस्स केवइया कक्कळगुरयगुणा प० १ गो० ! अगंता । एवं फासिदिय
स्सवि । एवं मउयलज्जयगुणावि । एतेसिणं वेइंदियाणं जिप्पिंदियफासिदियाणं कक्कळगुरयगुणाणं मउयल
ज्जयगुणाणं कक्कळगुरयगुणमउयलज्जयगुणाणय कयरकयरंहितो अप्पावा ४ १ गोयमा ! सख्खोवा वेइंदि

उत्पावा ४ १ गोयमा । सर्वस्तीकं द्वीन्द्रियाणां जिह्वेन्द्रियमवगाहनार्थतया, स्पर्शनेन्द्रियमवगाहनार्थतया असङ्ख्यगुणम्, प्रदेशार्थतया सर्वस्ती
कं द्वीन्द्रियाणां जिह्वेन्द्रियं प्रदेशार्थतया, स्पर्शनेन्द्रियं प्रदेशार्थतया असङ्ख्यगुणम् । अवगाहनप्रदेशार्थतया सर्वस्तीकं द्वीन्द्रियस्य जिह्वेन्द्रियं,
अवगाहनार्थतया स्पर्शनेन्द्रियावगाहनार्थतया असङ्ख्यगुणम् । स्पर्शनेन्द्रियस्यावगाहनार्थतयाजिजिह्वेन्द्रियप्रदेशार्थतया अनन्तगुणा, स्पर्शनेन्द्रि
यप्रदेशार्थतया असङ्ख्यगुणा । द्वीन्द्रियाणां प्रदन्त ! जिह्वेन्द्रियस्य किञ्चनः कर्कशगुरुकगुणाः प्रजम् : १ गोयमा । अनन्तः । एवं स्पर्शनेन्द्रि
यस्यापि । एवं मृदुलपुगुणा अपि । एतेषां प्रदन्त ! द्वीन्द्रियाणां जिह्वेन्द्रियस्पर्शनेन्द्रियाणां कर्कशगुरुकगुणानां मृदुलपुगुणानां कर्कशगु

यना परं जिह्वेन्द्रियं अवगाहनार्थो स्पर्शेन्द्रियं अवगाहनार्थो संख्यातगुणा प्रदेशार्थं सर्वस्तीका वेन्द्रियनो । जिप्पिंदिए पणसठयाए फासिदिय पणसठया
ए सखेज्जगुणे उगाहणपणसठयाए सख्खावे वेइंदियस्स जिप्पिंदिए । जिह्वेन्द्रियना अवगाहनाना तेहथो स्पर्शेन्द्रियनो अवगाहना संख्यातगुणा अवगा
हना प्रदेशार्थं सर्वस्तीका वेन्द्रियनो जिह्वेन्द्रियनो । उगाहणठयाए फासिदिए उगाहणठयाए सखेज्जगुणे फासिदियस्स उगाहणठयाए हिंतो जिप्पिंदिए
पणसठयाए । अवगाहनार्थे तेहथो स्पर्शेन्द्रियनो अवगाहनार्थो जिह्वारूप प्रदेशार्थो । अगंतगुणे फासिदिय पणसठयाए सखेज्जगुणे वेइंदियाणं भंते जि
प्पिंदियस्स केवइया कक्कळगुरयगुणा पं गोयमा । अनन्तगुणा स्पर्शेन्द्रियप्रदेशार्थो संख्यातगुणा वेन्द्रियने भगवन् जिह्वेन्द्रियना कर्कशगुरुकगुण केतत्ता

॥ मूल ॥

॥ ४० ॥

॥ भाषा ॥

याणं जिह्मिन्दियस्स कक्कडगुह्यगुणा फासिन्दियस्स कक्कडगुह्यगुणा अणंतगुणा, फासिन्दियस्स कक्कडगुह्यगुणेहिंता तस्सचैव मउयलङ्गयगुणा अणंतगुणा, जिह्मिन्दियस्स मउयलङ्गयगुणा अणंतगुणा । एवं जाव चउरिन्दियस्सि नवरं इन्दियपरिवुद्धी कायस्स । तेइन्दियाणं घाणिदिण् थोवे । चउरिन्दियाणं चस्किदिण् थोवे सेसं तंचेव । पंचिन्दियतिरिक्कजोणियाणं मणुस्साणय जहा नेरइयाणं नवरं फासिदिण् ठस्सिहसंठाणसं

सकगुणसुदुक्कलघुकगुणानां च कनरं कनरंज्योऽल्पा वा ४ ? सर्वस्तीका द्वीन्द्रियाणां जिह्वन्द्रियस्य कर्कशगुरुकगुणाः, स्पर्शानेन्द्रियस्य कर्कशगुरुकगुणा अनन्तगुणाः, स्पर्शानेन्द्रियस्य कर्कशगुरुकगुणेज्यस्तस्यचैव सुदुक्कलघुकगुणा अनन्तगुणाः, जिह्वन्द्रियस्य सुदुक्कलघुकगुणा अनन्तगुणाः । एवं यावच्चतुरिन्द्रियमिति नवरमिन्द्रियपरिवुद्धिः कर्तव्या । त्रीन्द्रियाणां प्रायेन्द्रियं स्तांक, चतुरिन्द्रियाणां चत्विन्द्रियं स्तांकज्ञं तच्चैव । पञ्चन्द्रियतियंन्योनिकानां मनुष्याणां च यथा तैरपिकाणाम्, नवरं स्पर्शानेन्द्रियं चत्विषसंस्थानसंस्थितं प्रवृत्तम्, तद्यथा-समचतुरस्त न्यगो

कच्छा गौतम । अणंता एवं फासिन्दियस्सवि एवं मउयलङ्गयगुणावि एतेमिषं भी वेइ दियाणं जिह्मिदिण् फासिन्दियाणं कक्कडगुह्यगुणाणं मउयलङ्गयगुणाणय कयरे २ हिंता अण्णावा ४ गौतमा । अनत्ता इमं स्पर्शेन्द्रियना पिण एहने भगवन् वेन्द्रियने जिह्वेन्द्रियने स्पर्शेन्द्रियने कर्कशगुरुकगुणे सुदुक्कलघुकगुणे केडा २ थो थोडा ४ गौतम । सव्वलीवा वेइदियाणं जिह्मिन्दियस्स कक्कडगुह्यगुणा फासिन्दियस्स कक्कडगुह्यगुणा अणं । सर्वथोडा वेन्द्रियनोपरि जिह्वेन्द्रियना कर्कशगुरुकगुणहुवे तेइथो स्पर्शेन्द्रियना कर्कशगुरुकगुण अनत्ताके । एवं जाव चउरिन्दियस्सि नवरं इन्दियपरिवुद्धीकायस्स तेइन्दियाणं घाणिदिण् थोवे चउरिन्दियाणं चस्किदिण् थोवे सेसं तंचेव । इमं जिह्मां लगे चउरिन्द्रियतांरे कहिंती ए विशेष इन्द्रियवुद्धीकरिवी तेन्द्रियने प्रायेन्द्रियने थोडाके चउरिन्द्रियने चत्विन्द्रियं थोडा थाकतो पाक्खीपरि । पंचिन्दिय तिरिक्कजोणियाणं मणुस्साणं जहा नेरइयाणं नवरं फासिदिण् ठस्सिहसंठाणसंठाण पं० तं० समचतुरसेणिकोहमंडलेसादीक्कलङ्गमणहुवे । पंचेन्द्रिय तियेवने मनुष्यने जिमं नारकोनोपरि एविशेष स्पर्शेन्द्रिय इ ए

॥ मूल ॥

॥ प० ।

॥ भाषा ।

इदं सुखे इत्यादि ॥ प्राकृतत्वात् सूत्रे शब्दशब्दस्यनपुंसकसत्त्वमन्यथापुंस्त्वं प्रतिपन्नं, स्पृष्टान् जदत् । श्रोत्रेन्द्रियमिति कर्तृपदं सामर्थ्या ल
न्यते । शब्दान् शृणोति, तत्र स्पृष्टं इति स्पृष्टान् तनी रेणुमिवालिङ्गितमात्रानित्यर्थः । पुच्छरेणुवतणुमि इतिवचनात्, ते प्रतिपाद्यते अर्था
यजिरिति शब्दाः तान् शृणोति गृह्णाति उपलभ्यते इति यावत्, किमुक्तं जवति स्पृष्टमात्राण्येव शब्दद्वयाणि श्रोत्रेन्द्रियमुपलभते ननु प्राणेन्द्रि
यादिवत् बहुस्पृष्टानीति कस्मादिति चेदुच्यते-इह शब्दद्वयाणि प्राणेन्द्रियादिविषयजुतेज्यो द्रव्येभ्यः सूक्ष्माणि तथा बहूनि तथा तत्त्ववजाविश
द्योग्यद्रव्यवासकानि च ततः सूक्ष्मत्वादातिप्रभूतत्वात्तदान्यद्रव्यवासकत्वाच्चात्मप्रदेशैः स्पृष्टमात्राण्यपि निर्धृतीन्द्रियं मध्यं प्रविश्य भट्टित्युपकर
णेन्द्रियमजिब्यज्जयति । श्रोत्रेन्द्रियं च प्राणेन्द्रियाद्यपेक्षया स्वविषयपरिच्छेदे पटुतरं ततः स्पृष्टमात्राण्यपि तानि श्रोत्रेन्द्रियमुपलभते नास्पृष्टान्
सर्वथात्मप्रदेशैः सम्बन्धमप्राप्तान्, श्रोत्रेन्द्रियस्य प्राप्तविषयपरिच्छेदस्वभावात्, यथाच श्रोत्रेन्द्रियस्य प्राप्तकारिता तथानन्त्यायनटीकादौ चर्चित

ठिए पण्ते, तंजहा-समचउरंसे णिग्गोहपरिमंरले सादि खुज्जे वामणे कुंठे । वाणमंतरजोडसियवेमा
णियाणं जहा असुरकुमाराणं । पुठाइं जंते ! सदाइं सुणेइं अपुठाइं सदाइं सुणेइं ? गो० ! पुठाइं सदाइं
सुणेइं नो अपुठाइं सुदाइं सुणेइं । पुठाइं जंते ! रुवाइं पासंति अपुठाइं रुवाइं पासंति ? गोयमा ! नो

धपरिमणलं सादि कुब्जं वामनं हुणं । वानव्यन्तरज्योतिक्वैमानिकानां यथासुरकुमाराणाम् । स्पृष्टान् जदत् । शब्दान् शृणोत्यस्पृ
ष्टान् शब्दान् शृणोति ? गौतम ! स्पृष्टान् शब्दान् शृणोति नैवास्पृष्टान् शब्दान् शृणोति । स्पृष्टानि जदत् । रूपाणि पश्यन्ति अस्पृ
ष्टानि रूपाणि पश्यन्ति ? गौतम ! नैव स्पृष्टाणि रूपाणि पश्यन्ति अस्पृष्टानि रूपाणि पश्यन्ति । स्पृष्टानि जदत् । गन्धानि आघाति अ

संस्थाने संस्थाने ते कहैक समचउरंसे १ अयोधजंज २ सादि ३ कुंठ ४ वामन ५ हुंडक । वाणमंतरजोडसियवेमाणियाणं जहा असुरकुमाराणं
पुठ १ मंठे सदाइं सुणेति अपुठाइं सदाइं सुणेति गोयमा । वानव्यन्तरज्योतिक्वैमानिकाने जिम असुरकुमार तिम जाणिसा स्यागी शब्द सामंसे

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ ४० ॥

॥ भाषा ॥

मिति ततोऽवधार्य ॥ पुष्ठाङ्गं जन्ते । रूवाङ्गं इत्यदि ॥ लुगम् निर्वाचनमाह-गौतम । न स्पृष्टानि रूपाणि पश्यति शत्रुः किन्त्वस्पृष्टानि चक्षुषो
प्राप्तिकारित्वाच्च तस्मात्प्राप्तिकारित्वं तत्त्वायंटीकादीं सविस्तरेण प्रसाधितमिति ततोऽवधारणीयं, गन्धादिविषयाणि सूत्राणि सुप्रसिद्धानि नवरं
स्पृष्टान् गन्धान् आजिघ्रतीत्यादि यद्यप्युक्तं तथापि बहुस्पृष्टानीति द्रष्टव्यं, यत उक्तमावश्यकनिर्युक्ती-पुष्ठाङ्गसदृशं रूवाङ्गपासङ्गं अपुष्ठाङ्गं । गन्धं
रसञ्च फासं बहुपुष्ठाङ्गरेडिति ॥ १ ॥ तत्र स्पृष्टानिति पूर्ववत् । बहुनिति आत्मप्रदेशे रास्मीकृतान् बहुमप्यीक्यपपसेहि इतिवचनात्, विशेष
णसमासश्च बहुश्च ते स्पृष्टाश्च बहुस्पृष्टा स्तान् इह स्पृष्टाः स्पर्शमात्रेणापि जवन्ति यथाज्ञप्ति स्ततः स्पर्शमात्रव्यवच्छेदेन स्पर्शविशेषप्रतिपत्तिरव्याह
ता स्यादिति बहुग्रहणं, बहुरूपा ये स्पृष्टा स्तान् परिच्छिनन्ति नान्यानि कस्मादेवमिति चे दुच्यते-गन्धादिद्रव्याणां बाधरत्वात्, अल्पत्वादज्ञाव

पुष्ठाङ्गं रूवाङ्गं पासंति अपुष्ठाङ्गं रूवाङ्गं पासंति । पुष्ठाङ्गं जन्ते ! गन्धाङ्गं अग्राति अपुष्ठाङ्गं गन्धाङ्गं अग्रा
ति ? गोयमा ! पुष्ठाङ्गं अग्राड नो अपुष्ठाङ्गं अग्राड । एवं रसाण्यि फासाण्यि नवरं रसाङ्गं आरसाङ्गं,
फासाङ्गं पदिसंवेदेति अजिलापः कायहो । पविष्ठाङ्गं जन्ते ! सदाङ्गं सुण्डे अपविष्ठाङ्गं सदाङ्गं सुण्डे ? गो

स्पृष्टानि गन्धानि आग्राति ? गौतम । स्पृष्टानि आग्राति नो अस्पृष्टानि आग्राति । एवं रसाणामपि । स्पर्शाणामपि । नवरं रसान्यास्याद
ति स्पर्शाणि प्रतिसंवेदयति अजिलापः कर्तव्यः । प्रविष्टानि जदन्त । शब्दानि शृणोत्यप्रविष्टानि शब्दानि शृणोति ? गौतम । प्रविष्टानि श

अणस्यर्शी शब्द सांभले हे गौतम । पुष्ठाङ्गं सदाङ्गं सुण्डे अपुष्ठाङ्गं सदाङ्गं सुण्डे पुष्ठाङ्गं भन्ते रूवाङ्गं पासंति अपुष्ठाङ्गं पासंति गोयमा । स्पर्शानि श
ब्दसांभले पिब अणस्यर्शी शब्दसांभले स्पर्श हे भगवन् पदेखे स्पर्शां अणस्यर्शी देखे हे गौतम । नो पुष्ठाङ्गं रूवाङ्गं पासंति अपुष्ठाङ्गं रूवाङ्गं पासंति पुष्ठाङ्गं
भन्ते गन्धाङ्गं अग्राति अपुष्ठाङ्गं गन्धाङ्गं अग्राति गोयमा । रसार्थां रूप नदेखे चक्षुदये फरसाने रूपदेखे अणफरसां रूपदेखे अप्राप्तकारण पणामाटे
स्पर्शार्थगन्धग्रहे कि भगवन् अणरपर्यर्शानि गन्धग्रहे गौतम । पुष्ठाङ्गं गन्धाङ्गं अग्राति नो अपुष्ठाङ्गं गन्धाङ्गं अग्राति एवं रसाण्यि फासाण्यि नवरं रसाण्यि

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ. ॥

॥ भाषा ॥

कत्वाच्च घ्राणादीन्द्रियाणामपि श्रोत्रेन्द्रियापेक्षया मन्दशक्तिकत्वादिति, सम्प्रतिप्रविष्टाप्रविष्टविषयचिन्तां कुर्वन्नाह-प्रविष्टाहं जन्ते ! सदाहं इत्यादि ॥ पाठसिद्धं नवरं स्पशंस्तनो रेणोरिवापि जवति प्रवेशो मुखे कवलस्येवेति शृणुष्यस्य जित्वात्, जित्वविषये तास्पृष्टप्रविष्टसूत्राणामिति सम्प्रति विषयपरिमाणनिरूपणार्थमाह-सोऽन्द्रियस्सणं जन्ते ! केवड्य विसए पञ्चते इत्यादि ॥ इह श्रोत्रादीनि प्राप्तविषयपरिच्छेदकत्वात् अङ्गुला सङ्ख्येजागा दप्यागतं शृणादिद्रव्यं परिच्छिन्दन्ति नयनवा प्राप्तकारीति तज्जघन्यतोऽङ्गुलसङ्ख्येजागादव्यवहितं परिच्छिनन्ति किमुक्तं जवति जघन्य तोऽङ्गुलसङ्ख्येजागमात्रे व्यवस्थितं पश्यन्ति ननु ततोऽप्यवक्रिमिति प्राणिप्रसिद्धं श्रयमर्थः तथाच नातिसन्निरुष्टमञ्जनरजोमलादिकं धतुः पश्यतीति, उक्तञ्च-अक्षरमसंखेज्जगुणं जागातो नयनवक्राणं सखेज्जगुलजागोनयनस्सङ्घाति, उत्कर्षतस्तु श्रोत्रेन्द्रियं द्वादशज्यो याजनज्य आगतान् अच्छिन्नान् अव्यवहितान् नान्यैः शृणान्तरे वांतादिकैर्वा प्रतिहतशक्तिकानित्यर्थः, पुद्गलान् अनेन पौद्गलिक शृणो नाम्बरगुण इति प्रतिपादि

यमा ! प्रविष्टाहं सदाहं सुणेड नो अप्रविष्टाहं सुणेड, एवं जहा पुष्ठाणि तथा प्रविष्टाणि । सोऽन्द्रियस्सणं जन्ते ! केवतिए विसए पञ्चते ? गोयमा ! जहन्नेणं अङ्गुलस्स अंसखेज्जइजागे उक्कोसेण वारसहिं जो

ब्धानि शृणोति नैवास्पृष्टानि शब्दानि शृणोति । एवं यथा स्पृष्टानि तथा प्रविष्टान्यपि । श्रोत्रेन्द्रियस्य जदन्त । कियान्विषयः प्रश्नः ? गो-
तम ! जघन्येनाङ्गुलस्यासङ्ख्येयं जागमुत्कर्षतो द्वादशजिर्योक्तेन श्चिन्नं पुद्गलं स्पृष्टं प्रविष्टानि शब्दानि शृणोति । चक्ष्विन्द्रियस्य जदन्त ! किय-

यासापति । स्पर्शगन्ध आश्रयै पिण अणफरसोने अग्रयै इम रसने पिण स्पर्शने पिण ए विशेष रसनै आस्वदे । फाभाणं पडिस्वेदिति अभिलाषो क्त
यञ्चो पविट्ठाहं भंते सदाहं सुणेति अप्रविट्ठाहं सदाहं सुणेति गोयमा । स्पर्शने प्रतिसवेद इम सघले चालावे कडिबो प्रविष्ट हे भगवन् शब्दसुणे के अप्र
विष्टशब्दसामले हे गीतम । पविट्ठाहं सदाहं सुणेति नो अप्रविट्ठाहं स० एवं जहा पुष्ठाणि तथा प्रविष्टाणि सोऽन्द्रियस्सणं भंते केवतिए विसए पं० गो
यमा । प्रविष्ट शब्दसुणे पिण सदाहो अप्रविष्ट शब्दसुणे इम जिम सट्ठकत्वा तिम प्रविष्ट जाणिता श्रोत्रेन्द्रियने हे भगवन् केतला विषय कत्ता गीतम ।

टीका ।

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

तं, यथाच शब्दस्य पौद्गलिकता तथा तत्त्वाद्येदीकार्या प्रपञ्चितमिति न ज्ञेयः प्रपञ्च्यते स्पृष्टान् स्पृष्टमात्रान् ज्ञानं प्रविष्टान् निर्वृत्तीन्द्रियमध्यप्र
विष्टान् शब्दोक्ति न परतोप्यागतान् कस्मादिति चेदुच्यते-परत आगतानां तेषां मन्दपरिणामत्वजावात्, तथाहि-परतः आगता सन्तु ते शब्दपुद्ग

यणेहिं तो विन्ते पुगले पुठे पविठाइं सद्दाइं सुणेइ । चस्किंदियस्सणं जंतं ! केवतिए विसए पसुत्ते ? गो
यमा ! जहन्तेणं अंगुलस्स संखेज्जइजागो उक्कीसेणं सातिरेगात्तं जोयणसयसहस्सात्तं अक्किन्ते पुगले अ
पुठे अपविठाइं रुवाइं पासति । घाणिंदियस्स पुच्छा, गोयमा ! जहन्तेणं अंगुलस्स असंखेज्जइजागो उ
क्कीसेणं नवहिं जोयणेहिं च्छिन्ते पोगले पुठे पविठाइं गंधाइं अग्घाइ । एवं जिप्पिंदियस्सवि । फासिं

निषयः प्रश्नः ? गीतम् । जघन्येनांगुलस्य संख्येयं जागमुत्कषंतः सातिरेकान् योजनशतसहस्रादब्धिनान् पुद्गलानस्पृष्टान् प्रविष्टान् रूपान्
पश्यति, घ्राणेन्द्रियस्य पृच्छा, गीतम् । जघन्येनाङ्गुलस्या संख्येयं जाग मुत्कषंतो नवन्यो योजनस्य स्थितान् पुद्गलान् स्पृष्ट्वा अप्रविष्टान् गन्धा
नाजिघ्रति । एवं जिह्वेन्द्रियस्यापि । स्पृशनेन्द्रियस्यापि । अन्नगारस्य जदन्त ! जायितात्मनो मारणान्तिकसमुद्भातेन समबहतस्य य चरमा

जहन्तेणं अंगुलस्य असंखिज्जभागे उ० बारसेहिं जायणेहिं तो अक्किस्से पुगले पुठे पविठाइं सद्दाइं सुणेइ । जघन्ये अंगुलस्य असंख्यतमोभाग उत्कष्ट
१२ योजन मज्जरवादि छिन्नपुद्गलतो स्पृष्टव्यो पठे मन्दमांभले । चस्किंदियस्यणं अते केवतिए विसए पं० गोयमा । चत्तुइ इन्द्रियतो हेमगवन् कीतलो विस
यकञ्चो इ गीतम् । जहन्तेणं अंगुलस्य असंखिज्जभागे उ० सातिरेगात्तं जोयणसयसहस्सात्तं अक्किस्से पुगले अपठे अपविठाइं रुवाइं पासति घाणिंदिय
स पुच्छा गोयमा । जघन्ये अंगुलस्य असंख्यतमोभाग उत्कष्ट कान्तिक अधिक लाख योजनप्रमाण विषयकञ्चो जिष्णुमारनीपरे १ अक्खिज्जपुद्गल अण
पठे रूपदेखे एतलै अणफारये देखे हिवे घ्राणेन्द्रियतो प्रश्न उत्तर गीतम् । जहन्तेणं अंगुलस्य असंखे ज्जइजागो नवहिं जायणेहिं तो अक्किस्से पुगले पुठे पविठाइति
गंधाइं अग्घाति एवं जि अंदियस्सवि फासेदियस्सवि । जघन्ये अंगुल असंख्यतमोभाग उत्कष्टो ८ योजनस्यो छिन्नपुद्गलपठे ४कं गन्धगन्धै इम जिघ्रे क

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

ला स्तथास्वाज्ञाव्यात् मन्दपरिणामा स्तथोपजायन्ते येन स्वविषयं श्रोत्रविज्ञानं नोत्पादयितुमीश्वराः, श्रोत्रेन्द्रियस्यापि च तथाविधं अद्भुततरं बलं न विद्यते येन परतोपि आगतान् ज्ञानान् शृणुयादिति, चक्षुरिन्द्रियमुत्कृष्टतः सातिरेकान् योजनशतमहस्यादारभ्या खिलान् कटकुल्यादिभिरव्यवहितान् पुद्गलान् अस्पृष्टान् दूरस्थितान् अनपवाप्रविष्टान् ॥ रूपाडन्ति ॥ रूपात्मकान् पश्यति परतोऽव्यवहृतस्यापि परच्छेदे द्रव्यः शक्त्यज्ञावात्, नत्वङ्गुलमिह त्रिधा तद्यथा-आत्माङ्गुलमुच्छयाङ्गुल प्रमाणाङ्गुलञ्च, तत्र जेष्ठात्रयामणूमा तेषां जेष्ठोऽनाङ्गुलवन्तु । तं ज्ञेयमिहायङ्गुलमणियपमाणाङ्गुलमन्तु ॥ इत्येवं रूपात्माङ्गुलं, परमाणुतसरङ्गुलं रहरेङ्गुलमग्नयञ्चवालस्स । लिङ्गाज्जयायजवा अष्टगुणविविध्याकमसो ॥ १ ॥ इत्यादि रूपमुच्छयाङ्गुलं, तृतीयं-उस्सेहङ्गुलमेवं हवडपमाणाङ्गुलसहस्रगुणं । तेष्वेवदुर्गुणियखलु वीरस्सायङ्गुलस्रक्तियं ॥ २ ॥ इत्येवं प्रमाणाङ्गुलं, तत्रात्माङ्गुलेन मीयते तत्काले वापीकूपादिकं वस्तु, उच्छयाङ्गुलेन नरतिथ्यं देवैरयिकशरीराणि प्रमाणाङ्गुलेन पृथिवीविमानानि उक्तञ्च-आयङ्गुले

नवच्छं उस्सेहपमाणातोमिणसुदेह । नगपुढविविमाणाई मिणसुपमाणाङ्गुलेणतु ॥ १ ॥ तत्रेदमिन्द्रियविषयपरिमाणं किमात्माङ्गुलेनाहोश्चित् उच्छयाङ्गुलेन उच्यते-आत्माङ्गुलेन तथाचाह-चक्षुरिन्द्रियविषयपरिमाणचित्तायां ज्ञाप्यकृत्-अप्यतकारिनयणं मकोपनयणस्सविषयपरिमाणं । आयाङ्गुलेणलक्खं अयारित्तंजोयणाणन्तु ॥ १ ॥ ननु देहप्रमाणमुच्छयाङ्गुलेन कियते देहाश्रितानि चेन्द्रियाणि ततस्तथा विषयपरिमाणमपि उच्छयाङ्गुलेन कर्तुमुचितं, कथमुच्यते-आत्माङ्गुलेनेति नैष दोषः, यद्यपिह नाम देहाश्रितानीन्द्रियाणि तथापि तेषां विषयपरिमाणमात्माङ्गुलेनैकदेहानन्यत्वाद् विषयपरिमाणस्य तथाचामुमेवार्थमाज्ञेपपुरस्सरं ज्ञाप्यकटप्याह-नगुज्जणियमुस्सयङ्गुल पमाणातोजीवदेहमाणाह । देहपमाणांतञ्चिय नउड्ढियविषयपरिमाणं ॥ १ ॥ अत्र देहपमाणांतञ्चिय इति । यत्र उच्छयाङ्गुलमेयत्वेनोक्तं तद्देहप्रमाणात्तमेव नत्विन्द्रियविषयपरिमाणं तस्यात्माङ्गुलप्रमेयत्वादिति । अथ यदि विषयपरिमाणमिन्द्रियाणामुच्छयाङ्गुलेन स्या हतः कोदोष आपद्येत पञ्चधनुःशतानि मनुष्याणां विषयव्यवहारविच्छेदे क

याहि-यद्भरतस्यात्मांगुलं तत्किल प्रमाणांगुलं तच्च प्रमाणांगुलमुच्छ्रयांगुलसहस्रेण जवति-उस्सेहंगुलमेगं हवइपमाणांगुलसहस्रसगुण मिति वचनात्, ततो भरतसगरादिबक्रवर्तिनां या अवध्यादयो नृगर्यो येतु स्कन्धावारा आत्मांगुलेन द्वादशयोजनायामतया सिद्धान्ते प्रसिद्धा स्ते उच्छ्रयांगुलप्रमि त्या अनकानि योजनसहस्राणि स्युः, तथाच सति तत्रायुधशालादिषु ताकृतजेर्यादिशष्टश्रवणं न सर्वेषामापद्येत बारसहिजोयणेहिंसोयंआजिगे रहसदमिति वचनात्' अथच समग्रनगरव्यापी समस्तस्कन्धावारव्यापी च विजयढक्कादिशष्टश्रवणमेव प्रतिपाद्यते तथैवच जनव्यवहार स्ततएव मा गमे प्रसिद्धः पञ्चधनुःशतादिमनुष्याणां विषयव्यवहारो व्यवच्छेदं माप्रापदित्यात्मांगुलेनैन्द्रियाणां विषयपरिमाणमवसातव्यं नोच्छ्रयाङ्गुलेन, तथा ज्ञाप्यकृत-जतेणपञ्चणुसय नरादिविसयविवहारवोच्छेनु । पावइसहस्रसगुणियं जेणपमाणांगुलंततो ॥ १ ॥ अत्र तस्मादात्माङ्गुलेनैवेन्द्रियाणां विष यपरिमाणं नोच्छ्रयाङ्गुलेनेति उपसंहारवाक्यं स्वतः परिज्ञावनीयं, यद्यप्युक्तं प्राक् देहाश्रितानीन्द्रियाणीति तेषां विषयपरिमाणमुच्छ्रयाङ्गुलेनेति

॥ टीका ॥

तदप्युक्तमिन्द्रियाणामपि केषांचित् पृथुत्वस्य आत्माङ्गुलेन मीयमानत्वाप्युपगमात्, जावितंचैतत् प्रागपि इन्द्रियप्रमाणवितायां ॥ जयणिज्जमि त्यादि ॥ ज्ञाप्यकारवचनावष्टंजनेनेति तस्मा त्सर्वमिन्द्रियविषयपरिमाणमात्माङ्गुलेनैवंति स्थितं, ननु जवत्वात्माङ्गुलेन विषयपरिमाणं तथाधिकृत सूत्रोक्तं चतुरिन्द्रियविषयपरिमाणं न घटते अधिकस्यापि तद्विषयपरिमाणस्यागमान्तरे प्रतिपादनात्, तथाहि-पुकरवरद्वीपार्द्धे मानुषोत्तरपवंत समीपवर्तिनो मनुष्याः कर्कसक्रांतौ प्रमाणाङ्गुलनिष्पन्नैः सातिरेकै रेकविंशतियोजनलक्षै र्व्यवस्थितमादित्यमवलोकमानाः प्रतिपाद्यते शास्त्रान्तरे च तथा तद्ग्रन्थाः-इगवीसंखलुलक्खा चउतीसंचेवतहसहससाइ । तहपञ्चसयाजणिया सन्नतीसाएअतिरित्ता ॥ १ ॥ इडनयणविसयमाणं पुक्खर दीवद्ववासमणुयाणं । एव्वेणयअवरंणय पिहिं २ होइमणुयाणमित्यादि ॥ ततः कथमधिकृतसूत्रमात्माङ्गुलेनापि घटते प्रमाणाङ्गुलेनापि व्यञ्जिचारि जावात्, उक्तञ्च-लक्खंहिंसक्खीसाए सायरंणेहिपुक्खरदुमि । उदयेपेच्छन्तिनरा सूरउक्कोसएदिवसे ॥ अयणंदियस्सतस्सा विसयपमाणंजहासुए

जगियं । आउस्तेहपमाणं गुलाणयक्रेणविनजुत्तं ॥ २ ॥ सत्यमेतत्-केवलमिदं सूत्रं प्रकाशविषयं द्रष्टव्यं, नतु प्रकाशकविषयं ततः प्रकाशकोधिक
रणमपि विषयपरिमाणं न विरुध्यते इति न कश्चिदोषः । कथमेवंविधोपेक्षीयत इति चेदुच्यते पूर्वोक्तं न तत्र सकलमपि हि का
लकृतं पूर्वसूरिकृतव्याख्यानानुसारेणैव व्याख्यानयति महाधियो च यथाक्षरत्वात् । मन्त्रिदश पूर्वगतसूत्रार्थवद्ब्रह्मपरमया, कालकस्तु तस्य क्वचित्स
हिस्रस्याप्यर्थस्य महताविस्तारेण क्वचिद्विस्तारवतोप्यतिसंक्षेपेणाभिधाने अत्रोक्तैः । अत्र तथैवावस्थितार्थनया जानुमशक्यत्वात् दतयवोक्तमिदमन्य
त्र-जंजहजगियंसुते तहेवजडतंविद्यालणानत्थि । किं कालियाणुयोगो विष्ठादिष्ठप्यहं लेहि ॥ १ ॥ तस्मात् पूर्वसूरिकृतव्याख्यानान्नाधिकतग्रन्थवि
रोधः, आहव जाणकत्-सुत्ताजिप्पायोथं पयासयणिकेतयंनउपयासय । ॥ ३ ॥ सेसो नदिसदेहादिलक्खणया ॥ इति, तथा प्राणोन्द्रियजि
हेन्द्रियस्पर्शनेन्द्रियाणि गन्धादीनुत्कर्षतो नवयोजनेन्य आगतान् अक्खिज्जान् दव्यात्तरैरप्रतिहतशक्तिकान् परिच्छिन्दति, न परत आगतान् प
रत आगतानां मन्दपरिणामत्वज्ञावात्, प्राणादीन्द्रियाणां च तथारूपाणामपि तेषां परिच्छेदं कर्तुमशक्यत्वात्, आहव जाणकत्-बारसहिंतो

दियस्सवि । अणगारस्सणं जंतं ! जाविण्यप्पो मारणांतियसमुग्घाएणं समोहयस्स जे चरिमा णिज्जारापो

निर्जरापुद्गलाः सूक्ष्मा स्ते पुद्गलाः प्रज्ञप्ताः, अमण ! आयुष्मन् ! सर्वलोकमपि तेऽवगाह्य तिष्ठन्ति ? इत्तं गौतम ! अणगारस्य जावितात्मनो

यकपे इन्द्रियेणैव इमं गन्धादि स्पर्शस्पर्शेन्द्रियेणैव इमं जाणिवी । अणगारस्सणं भवे भाविण्यप्पोमारणांतियसमुग्घाएणं समोहयस्स अचरमा णिज्जारा पुग
ला पणत्ता । अणगारनै भगवन् भावितात्मा मारणांतिक समुद्घाते समोहयस्स जे केहला सेलेशो कालांतसमयभावो निर्जेणाना पुद्गल अपगतकम
भाव परमाणुयाने सूक्ष्मपुद्गलकहे । समणाउसो सव्वलीगांपयणते उमा हिताण चहु तहता गीयः । भावमण आयुष्मन् निधे सूक्ष्म चतुर्गिन्द्रियनादिपथ
अनिकांततेपुद्गले इमं पूकै थकां उक्तव आवश्यकसूत्रं निर्युक्ती पठमणेइ मसहं ऊवं पुण पानइ अपठत्तु गन्धरसच्च वत्सपुडु त्रिवीणार हां गौतम । अणगा
रस्सवं भाविण्यप्पो मारणांतिय समुग्घाएणं समोहयस्सजेचरमा णिज्जारापोगलाथं मुहमाणते पोगला पणत्ता । अणगारनै भावितात्मा मारणांतिसम

टीका ।

॥ सूत्र ॥

॥ च ॥

॥ भाषा ॥

सुतं सेवायानवद्विजोवहेहिती । शिवहंतिपत्तमत्वं इतीपरतीनगितहंति ॥ द्वाकमंदपरिणामिधायपरतीनइन्द्रियबलंवि । इन्द्रियविषयाधिकारे
इदमपि सूत्र-अणुगारस्वयंभंते । इत्यादि ॥ न विद्यते अणुगारं गृहं द्रव्यतो जावतश्च यस्या सावनगारः, संयत स्तस्य समितिवाक्यालंकारे, जद
स्त ! जाविअप्यणो इति ॥ जावितो वासित आत्मा ज्ञानदर्शनचारित्र्ये स्तपोविशेषे च येन जावितात्मा तस्य, मारणान्तिकसमुद्घातेन समवहतस्य
ये चरमाः शैलशोकालान्त्यसमयजाविनो निर्जरापुद्गलाः अपगतकर्मजावाः परमाणवः ॥ सुहुमाणं ते पोगलाइति ॥ समिति निश्चये निपाताना
मनेकार्थत्वात्, निश्चितमेतत् सूक्ष्मचक्षुरादीन्द्रिया पथमतिकान्ता स्ते पुद्गलाः प्रज्ञप्ता जगवद्भिः हेममण । हेआयुष्मन् । हेगौतम ! कृतं जगवतः स
स्वोधनमेतत्, तथा निश्चितमेतत्सर्वलोकमपि ते पुद्गलाः स्पृष्टा, एवंवाक्यालंकारी तिष्ठन्ति, यव गौतमेन प्रश्रुते जगवानाह-हंता गोयमा ॥ हं
तेति प्रत्यवधारणे यवमवैतत् गौतम ॥ अणुगारस्वयं जते जावियप्यणो इत्यादि ॥ तदेव पुनरपि प्रश्नः ॥ क्वउमत्येणं जंते ! इत्यादि ॥ अथ को
स्य प्रश्नस्यावकाश उच्यते-इह प्रागुक्तं स्पृष्टानि प्रविष्टानिच ज्ञाष्टद्रव्याणि शृणोतीत्यादि निर्जरापुद्गलाश्चपि सर्वलोकस्पर्शान्न इति तेषामपि श्रोत्रा
दिषु स्पर्शनप्रवेशो नस्त इति न संशयप्रश्नः । क्वउमत्यो जदस्त । मनुष्यः क्वउमत्ययइणं केवलियुदासार्थं । केवलीहि सर्वैरप्यात्मशरीरप्रदेशैः सर्वं
जानाति पश्यतिच यथोक्त-सर्वउजाणइकेवली सर्वउपासइकेवली, स्तुतिकारोप्याह-समन्ततःसर्वगुणनिरक्षमिति, क्वउमत्यस्त्वंगोपाङ्गनामकर्मवि

गला सुज्जमाणं ते पुग्गला पसुत्ता, समणाउसो सल्लोगंपियणं ते उग्गातिन्नाणं चिठ्ठंति ? हंता गोयमा !

मारणान्तिकसमुद्घातेन समवहतस्य ये चरमा निर्जरापुद्गलाः प्रज्ञप्ताः, श्रमण । आयुष्मन् । सर्वमपिलोकं ते उग्गाह्य तिष्ठन्ति । क्वउमत्यो जद

द्वष्टे समोद्घाते जे हेहला निर्जाना पुद्गल ते सूक्ष्मपुद्गलकक्षा । समणाउसो सल्लोगंपियणते उग्गाहिताण विवृति क्वउमत्ययं भंते सणस्ते विविज्जरा
पुग्गलाण किं आणत्ता नाणत्तंवा उणत्तंवा तणत्तंवा गुहयत्तंवा लइयत्तंवा जाणनिपासति गोयमा । अणुगारस्वयं जते जावियप्यणो इति तेषामपि श्रोत्रा
दिषु स्पर्शनप्रवेशो नस्त इति न संशयप्रश्नः । क्वउमत्यो जदस्त । मनुष्यः क्वउमत्ययइणं केवलियुदासार्थं । केवलीहि सर्वैरप्यात्मशरीरप्रदेशैः सर्वं
जानाति पश्यतिच यथोक्त-सर्वउजाणइकेवली सर्वउपासइकेवली, स्तुतिकारोप्याह-समन्ततःसर्वगुणनिरक्षमिति, क्वउमत्यस्त्वंगोपाङ्गनामकर्मवि

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ प. ॥

शेषसंस्कृते रेवेन्द्रियद्वारैर् जानाति पश्यति छद्मस्थग्रहणं अतएवेह छद्मस्थो विज्ञिष्टावधिज्ञानविकलः परिगृह्यते तेषां निर्जरापुद्गलानां ॥ माणत्तमि
ति ॥ अन्यत्वं द्वयोर्जनगारयोः सम्बन्धिनो ये निर्जरापुद्गला स्तेषां परस्परं जित्वमितिज्ञावः, नानात्वं निरपेक्षमेकस्यैव वर्णोदिकृतं वैविध्यं तुम
त्वं अवमताहीनत्वमिति यावत्, तुच्छत्वं निस्सारता गुरुलघुत्वे प्रतीतं जगवानाह-नायमर्थः समर्थो नायमर्थोयुक्त्युपपन्नः छद्मस्थमनुष्य स्तेषां
निर्जरापुद्गलानां मन्यत्वादिकं जानाति पश्यति, अत्रैवार्थं प्रश्नमाह-सं केणठेणं जन्ते । इत्यादि सुगमं ॥ जगवानाह-देववियणमित्यादि ॥ देवो
प्यस्त्येकः कश्चि त्कमपुद्गलविषयावधिज्ञानविकलो य स्तेषां निर्जरापुद्गलानां न किं चिदप्यन्यत्वादिकं जानाति पश्यति वा, किमुक्तं जवति दे

अणगारस्सणं नायिअप्पणो मारणंतियसमुग्घाएणं समोहयस्स जे चरिमा णिज्जरापोग्गला पस्सत्ता, सम
णाउसो ! सल्लोगंपियणं ते उग्गाहिताणं चिठ्ठंति । ठउमत्येणं जन्ते ! मणुस्से तेसिं णिज्जरापोग्गलाणं किं
आणत्तंवा णाणत्तंवा उम्मत्तंवा तुच्छत्तंवा गुरुयत्तंवा लज्जयत्तंवा जाणड पासड ? गोयमा ! णो डण्ठे सम
ठे । सं केणठेणं जन्ते ! एवं पुच्चइ-ठउमत्येणं मणुस्से तेसिं णिज्जरापोग्गलाणं णो किंचि आणत्तंवा णाण

त्त । मनुष्य स्तेषां निर्जरापुद्गलानामन्यत्वं वा नानात्वं वा अवमत्वं वा तुच्छत्वं वा गुरुकत्वं वा लघुत्वं वा जानाति पश्यति ? गौतम ! ना
यमर्थः समर्थः । अथ केनार्थेन जदन्त । एवमुच्यते-छद्मस्थो मनुष्य स्तेषां निर्जरापुद्गलानां नैव किञ्चिदपि अन्यत्वं वा नानात्वं वा अवमत्वं
वा तुच्छत्वं वा गुरुकत्वं वा लघुकत्वं वा जानाति पश्यति ? गौतम ! देवोप्यस्त्येकः कश्चिद्यस्तेषां निर्जरापुद्गलानां नैव किञ्चिदन्यत्वं वा ना

गुरुपणी लघुपणी जाणै देखै गौ० । णोनिण्ठममठे सेकेण्ठं यं भते एवं पुच्चइ ठउमत्येणं मणुस्से तेसिं णिज्जरा पोग्गलाणं णोकिंचि आणत्तंवा णाणत्तंवा
उमत्तंवा हीनत्तंवा गुरुयत्तंवा लज्जयत्तंवा जाणति पासति गो० । ए अर्थसमर्थनही तेस्यामाटें इम कच्चो कच्चमननथने ते निर्जरानापुद्गलके तेपरस्परं
छद्मस्थ अनगारते जूज्वा नथी किमही परस्परं वर्णनी विविजभाव उक्तत हीनपणी गुरुपणी लघुपणी जाणै देखै हेगौतम । देववियणं अर्थेगइए जेण

। टीका ।

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

वानां किल मनुष्येभ्यः पदुतराणि इन्द्रियाणि विद्यन्ते तत्र देवोपि ताव न जानाति पश्यति वा किमुत मनुष्य इति, ॥ स एषमित्याद्युपसंहार
वाक्यं ॥ सुगमं ॥ सुहुमाणं जन्ते । इत्यादि ॥ एयति ॥ एतावन्मानन सूत्मा स्ते पुद्गला निर्जरापुद्गलाः प्रज्ञप्ताः हे श्रमण ! हे आयुषन् ! गीतमस्य
जगत्कृतं सम्बोधनमेतत्सर्वलोकमपि ते एवं रूपाः अत्यन्तसूत्माः पुद्गला अवगाह्य तिष्ठन्ति पुद्गला न तु वादरूपा अन्यथा सांख्यव्याहारिकप्रत्य

त्तंवा उम्मतंवा तुच्छंवा गुरुयत्तंवा लज्जयत्तंवा जाणति पासति ? गोयमा ! देवेवियणं अत्येगतिए जेणं
तेसिं णिज्जरापुग्गलाणं णो किंचि अणत्तंवा णाणत्तंवा उम्मतंवा तुच्छंवा गुरुयत्तंवा लज्जयत्तंवा जाण
ति पासति से तेण्ठेणं ? गोयमा ! एवं वुच्चइ—उत्थेणं मणुस्से तेसिं णिज्जरापुग्गलाणं नो किंचि अण
त्तंवा नाणत्तंवा उम्मतंवा तुच्छंवा गुरुयत्तंवा लज्जयत्तंवा जाणइ पासइ । एएसिएणं सुज्जमाणं जन्ते ! पो

नात्व वा उवमत्वं वा अवमताहीनत्वं वा निस्सारत्वं वा गुरुत्वम्बा लघुत्वं वा जानाति पश्यति तत्तनार्थेन गीतम् । एवमुच्यते—उत्थस्य
मनुष्या निर्जरापुद्गलानां न किञ्चिदन्यत्वं वा नानात्वं वा उत्तमत्वं वा तुच्छत्वं वा गुरुत्वं वा लघुत्वं वा जानन्ति पश्यन्ति । एतावन्माने
न जदन्त ! सूत्मा निर्जरापुद्गलाः प्रज्ञप्ताः हे श्रमण ! हे आयुषन् ! एतत् सर्वलोकमपि ते उवगाह्य तिष्ठन्ति ? नैरयिका जदन्त ! निर्जरा

तेसिं णिज्जरापुग्गलाणं नो किंचि अणत्तंवा उम्मतंवा तुच्छंवा गुरुयत्तंवा लज्जयत्तंवा जाणति पासति से तेण्ठेणं हे गोयमा । देवताणि केतलानि
जे अवविज्जान तेहने निज्जराना पुद्गलपरपरि ज्जाजूव, के नही कांइ परपरि उम्मतपणी तुच्छपणी गुरुयपणी लघुपणी जाणि पा० देखे इम तेम, ई इम
कह्यो गीतम् । उउत्थेणं मणुस्से तेसिं निर्जरापुग्गलाणं नो किंचि अणत्तंवा णाणत्तंवा उम्मतंवा तुच्छंवा गुरुयत्तंवा लज्जयत्तंवा जाणति पासति ।
कइत्यमनुष्य तेहने निज्जर पुद्गल नहुवै कांइ परपरि विचित्रपणी उम्मतपणी तुच्छपणी गुरुयपणी लघुपणी जाणै देखे । एवं सुहुमाणं भन्ते पुग्गला
पञ्चता समणउसी सब्वलोगपियणं ते उगाहित्ताणं विठ्ठंति नेरइयाणं भन्ते निज्जरापुग्गला किं जाणंति पासंति पाहारंति उदाह्वनवाणंति न आ

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

तत्रिरोपमसक्तं सर्वलोकस्पर्शिनस्तो पुद्गलास्ततोयमपि प्रश्नः-नेरडयाणं जंतं ! इत्यादि ॥ नेरयिकास्तावतान् निर्जरापुद्गलानां हारयंतीति सिद्धं, पुद्गलानां तत्तत्तमामयीवज्जन्तो विचित्रपरिणामनस्वजावतया आहाररूपतयापि तेषां परिणामनसत्तयात्, केवलमनदृष्टव्यं ते नेरयिका जानतीत्यादि प्राकृतत्वात् क्रियां हेतुत्वेपि वर्तमानाः ततोयमर्थः-जानन्तः पश्यन्त आहारयन्ति उताऽजानन्तोऽपश्यन्त इति जगदानाह-अजानन्तोऽपश्यन्त इति कस्मादितिष दुच्यते-तेषामतिसूक्ष्मतया चक्षुरादिपयातीतत्वात्, नेरयिकाणां च कर्मणशरीरपुद्गलालम्बनावधिज्ञानविकलत्वात्,

गगला पस्यता, समणाउसो ! सत्त्वं लोमंक्षियणं ते उग्गाहित्ताणं चिठ्ठंति । नेरडयाणं जंतं ! ते निज्जरापोग्गले किं जाणंति पासंति आहारंति उदाज्ज न याणंति न पासंति न आहारंति ? गोयमा ! नेरडयाणं ते निज्जरा पोग्गला न जाणंति न पासंति आहारंति । एवं जाव पंचिंदियतिरिक्कजोगियाणं । मणुस्साणं जंतं ! ते निज्जरापोग्गले किं जाणंति पासंति आहारंति उदाज्ज न जाणंति न पासंति न आहारंति ? गो

पुद्गलान् किं जानन्ति पश्यन्ति आहारयन्ति उताहो नजानन्ति नपश्यन्ति नाहारयन्ति ? गौतम ! नेरयिकास्ताःनिजरापुद्गलान् न जानन्ति न पश्यन्ति नाहारयन्ति । एवं यावत्पञ्चन्द्रियतियंग्योनिकाः । मनुष्या जटन्त ! तान् निर्जरापुद्गलान्किं जानन्ति पश्यन्ति आहारयन्ति उताहो नजानन्ति नपश्यन्ति नाहारयन्ति ? गौतम ! सन्त्येके केचन मनुष्या जानन्ति पश्यन्ति आहारयन्ति सन्त्येके केचन नजानन्ति नपश्यन्ति

हारंति गोयमा । इमं सूक्ष्मपुद्गलकक्षा मनुष्यना अहो आयुष्मन्तो समणो सबलो जन्ते ते अबगाहीने इहै ते नारकीने भगवन् निर्जरापुद्गल जाणैदेखै आहारै के नजाणै नदेखै न आहारै गौतम । नेरडया निज्जरे पुद्गले नयाणंति नपासंति आहारंति एवं जाव पंचिंदियतिरिक्कजोगियाणं मणुस्साणं भते निज्जरेपुद्गले किं जाणंति पासंति आहारंति उदाज्ज न जाणंति पासंति आहारंति गोयमा । नारकी निज्जराणा पुद्गल न जाणै नदेखै आहारै इमं आलस्ये पंचिन्द्रियतियेव । पंचिन्द्रियमनुष्यते भगवन् निर्जराना पुद्गलं स्पर्शजाणै देखै आहारै कहैके नजाणै नदेखै आहारै गौतम । अत्येगड

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ च० ॥

॥ भाषा ॥

एवमसुरादिविषयास्यपि सूत्राणि तावद्वाच्यानि यावत्तिप्येगपञ्चेन्द्रियमूत्रं मनुष्यसूत्रे ॥ सञ्ज्ञिज्ञूपाय इति ॥ सञ्ज्ञितो ज्ञूनाः सञ्ज्ञिज्ञूताः सञ्ज्ञित्वं प्राप्ता इत्यर्थः, तद्व्यतिरिक्ताः असञ्ज्ञिज्ञूताः संज्ञीचेह विशिष्टावधिज्ञानी परिगृह्यते, यस्य ते कामणशरीरपुद्गला विषयज्ञाय विज्ञिति शेष सुग

यमा ! अत्येगतिया जाणंति पासंति आहारंति । अत्येगतिया न जाणंति न पासंति आहारंति सं केग ठेणं जंते ! एवं बुच्चइ । अत्येगतिया जाणंति पासंति आहारंति । अत्येगतिया न जाणंति न पासंति आहारंति ? गोयमा ! मणुस्सा दुविहा पसत्ता, तंजहा—सन्तीजूयाय असन्तीजूयाय, तत्थणं जेते अम न्तीजूता तेन जाणंति न पासंति आहारंति, तत्थणं जेते सन्तीजूता ते दुविहा पसत्ता, तंजहा—उवउत्ताय

न्ति नाहारयन्ति । अथ केनार्थेन जदन्त । एवमुच्यते—सन्त्येके केचन नजानन्ति नपश्यन्ति नाहारयन्ति ? गौतम ! मनुष्या द्विविधाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा—सञ्ज्ञिज्ञूताश्चासञ्ज्ञिज्ञूताश्च । तत्र ये ऽसञ्ज्ञिज्ञूतास्ते न जानन्ति नपश्यन्ति नाहारयन्ति, तत्र ये सञ्ज्ञिज्ञूता स्ते विद्विधाः प्रज्ञप्ता स्त द्यथा—उपयुक्ताश्चानुपयुक्ताश्च । तत्र येऽनुपयुक्ता स्ते नजानन्ति नपश्यन्ति आहारयन्ति, तत्र ये उपयुक्ता स्ते जानन्ति पश्यन्ति आहारयन्ति

या नयाणनि नपासति आहारंति अत्ये० जाणनि पासति । केतलाइक जाणैनही नदेखे आहारै केतला एक जाणै देखे । आहारंति सेकेगठेणं भंत एवं बुच्चइ अत्ये० जाणनिपासति आहारंति अत्ये० नजाणनि नपासति आहारंति गोयमा मणुस्सा दुविहा पसत्ता तंजहा । आहारंते स्य माटे हे भगवन् केतला एक जाणै देखे आहारै केतला एक नजाणै नदेखे आहारै हे गौतम मनुष्य दोयप्रकारकै ते कहैकै । सविभूयाय असविभूयाय तत्थणं जेसे असविभूया तेणं नयाणनि नपासति आहारंति । १ संज्ञीभूत १ असंज्ञीभूत २ तेइही विपरीत तिहां जे असंज्ञीभूत ते जाणैनही नहीदेखे आहारै । तत्थणं जेते सविभूया ते दुविहा पसत्ता तं० उवउत्ता अणुवउत्ता तत्थणं जेसे अणुवउत्ता तेणं नयाणनि नपासति आहारंति । तिहां संज्ञ भूतना दोय भेदकक्षा ते कहैकै उपयोगयुक्त अनुपयोग तिहां जे अनुपयोग ते जाणै नदेखे आहारै । तत्थणं जेते उवउत्ता तेणं जाणति पासति आ

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ ५० ॥

॥ भाषा ॥

मं, वैमानिकसूत्रे ॥ मायीमिच्छादिहीडत्यादि ॥ माया तृतीयकषायः सा ऽत्येषामपि कषायाणां सुपलक्षणीं माया विद्यते येषां ते मायिन उत्कटराग द्वेषा इत्यर्थः, तच्च ते मिथ्यादृष्टयश्च मायिमिथ्यादृष्टय स्तरारूपा उपपन्ना मायिमिथ्यादृष्ट्युपपन्नका स्तद्विपरीता अमायसम्यग्दृष्ट्युपपन्नकाः, इ

अणुवउत्ताय, तत्पणं जेते अणुवउत्ता ते न जाणंति न पासंति आहारंति । तत्पणं जेते उवउत्ता ते जाणंति पासंति आहारंति सेतेणठेणं ? गोयमा ! एवं बुद्धि-अत्येगतिया न याणंति न पासंति आहारंति अत्ये गतिया जाणंति पासंति आहारंति । वाणमंतरजोडसिया जहा नेरडया । वैमाणियाणं जेते ! निजरापोण ला कि जाणंति पासंति आहारंति ? गोयमा ! जहा मणुस्सा । नवरं वैमाणिया दुविहा पस्सत्ता, तंजहा- माईमिच्छादिहीउववन्तगाय अमाईसम्मदिहीउववन्तगाय तत्पणं जेते माईमिच्छादिहि उववन्तगाय ते

तत्तेनार्थेन गौतम । एवमुच्यते-एके केचन नजानन्ति नपश्यन्ति नाहारयन्ति, केचन जानन्ति पश्यन्ति आहारयन्ति । जानअन्तर ज्योतिष्को यथा नेरयिकाः । वैमानिका जदन्त । तान्निजरापुट्टलान्किं जानन्ति पश्यन्ति आहारयन्ति ? गौतम ! यथा मनुष्याः, नवरं वैमानिका द्विविधाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा-मायिमिथ्यादृष्ट्युपपन्नकाश्चामायिसम्यग्दृष्ट्युपपन्नकाश्च । तत्र ये मायिमिथ्यादृष्ट्युपपन्नका ते नजानन्ति नपश्यन्ति नाहा

हारति सेतेणठेणं हे गोयमा । तिहां उपयोग ते जाणै देखे आहारे तेमाटै हे गौतम इम कड्ढा । अत्ये- तत्पणं जेते नपासंति आहारंति अत्ये- जाणंति पासंति आहारंति वाणमंतरजोडसिया जहा नेरडया । केज नजाणै नदेखे आहारे केज जाणै देखे आहारे वाणमन्तरजो ज्योतिष्कोनी जिम नारकी तिम । वैमाणियाणं भते निजरे पुणले किं जाणंति पासंति आहारंति नजाणंति नपासंति आहारंति गोयमा । वैमानिक भगवन् नि जरापुट्टल स्यं जाणै देखे आहारे नजाणै नदेखे आहारे हे गौतम । जहा मणुस्साणं नवरं वैमाणिया दुविहा पस्सत्ता तं- माईमिच्छादिही उववन्तगा य । जिम मनुष्य तिम ए- शेष वैमानिक दीय भेद कड्ढा ते कहैक माई मिथ्यदृष्टि रागद्वेषना धणी बीजा अमाई सम्यग्दृष्टो धैवेयकना । तत्पणं जे

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ थ. ॥

॥ भाषा ॥

इ मायिमिथ्यादृष्ट्युपपन्नकग्रहणेन नवमर्गैवेयकपर्यन्ताः परिगृह्यन्ते, यद्यप्यारातीयेष्वपि कल्पेषु र्वेयकेषु च सम्यग्दृष्टयो देवाः सन्ति तथापि तेषां भवधिर्न कामंशरीरपुद्गलविषय इति मायिमिथ्यादृष्ट्युपपन्नका इव मायिमिथ्यादृष्ट्युपपन्नका इत्युपमानतो मायिमिथ्यादृष्ट्युपपन्नका शब्देनोच्यन्ते, यत्त्वमायीसम्यग्दृष्ट्युपपन्नका स्तेऽनुत्तरसुरा स्तेऽपि द्विधा स्तद्यथा-अनन्तरोपपन्नकाः परस्पररोपपन्नकाश्च अनन्तरमव्यवधानेनोपपन्नका अनन्तरोपपन्नका उपपत्तिसमयवर्तिन इत्यर्थः, परस्परया उपपन्नकाः परस्पररोपपन्नका उत्पत्त्यनन्तरं द्वित्रादिशमयवर्तिन इत्यर्थः, तत्रानन्तरोपपन्नका न जानन्ति न पश्यन्ति तेषामेकसामायिकोपयोगासम्भवात् पर्याप्तत्वाच्च परस्पररोपपन्नका अपि द्विधा पर्याप्ता अपर्याप्ताश्च तत्रापर्याप्ता न जानन्ति न पश्यन्त्यपर्याप्तत्वेन सम्यगुपयोगासम्भवात् पर्याप्ता अपि उपयुक्ता अनुपयुक्ताश्च तत्रानुपयुक्ता न जानन्ति न पश्यन्ति सा

नयाणं न पासन्ति आहारन्ति, तत्पणं जेते अमाईसम्मदिष्टि उववन्नगा ते दुविहा पसत्ता, तंजहा-अणंत रोववन्नगाय परंपरोववन्नगाय, तत्पणं जेते अणंतरोववन्नगा ते नयाणंति नपासन्ति आहारन्ति, तत्पणं जे ते परंपरोववन्नगा ते दुविहा पसत्ता, तंजहा-पज्जत्तगाय, अपज्जत्तगाय, तत्पणं जेते अपज्जत्तगा ते ण

रयन्ति, तत्र येऽमायिसम्यग्दृष्ट्युपपन्नका स्ते द्विविधाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा-अनन्तरोपपन्नकाश्च परस्पररोपपन्नकाश्च । तत्र ये अनन्तरोपपन्नका स्ते नजानन्ति नपश्यन्ति, तत्र ये परस्पररोपपन्नका स्ते द्विविधाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा-पर्याप्तकाश्चापराप्तकाश्च । तत्र येऽपर्याप्तका स्ते नजानन्ति नप

माईमिच्छिद्दी उववन्नगा तेणं नयाणंति नपासन्ति आहारन्ति तत्पणं जेसे अमाईसम्मदिष्टि उववन्नगा तेणं दुविहा पं० तं० । तिहां जे माईमिथ्यादृष्टि ऊपना ते नजाणै नदेखे आहारै तिहां जे अमाई सम्यग्दृष्टि ऊपना तेहना दीय भेद कछा ते कहैछै । अणंतरोववन्नगा तत्पणं जेसे अणंतरोववन्नगा तेणं नयाणंति नपासन्ति आहारन्ति तत्पणं जेसे परंपरोववन्नगा तेणं दुविहा पं० तं० । अनन्तरोपपन्नदेवता परंपरोपपन्नदेवता तिहां जे अनन्तरोपपन्न ते नजाणै नदेखे आहारै तिहां जे परंपरोपपन्न तेहना दीय भेद कछा । पज्जत्तगाय अपज्जत्तगाय तत्पणं जेते अपज्जत्तगा तेणं नयाणंति नपासन्ति

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ थ० ॥

॥ भाषा ॥

मान्यरूपतया विशेषरूपतया वा परिवर्त्तेदस्य प्रणिधानमन्तरेण कर्तुमशक्यत्वात्, येन उपयुक्ता स्ते जायन्ति पश्यन्ति, कथमिति चेदुच्यते-इहाव
इयं उच्यते-अधिज्ञानविषयचित्ताया मिदमुक्तं-संस्वेज्जकस्मद्वे लोकोत्थोत्पत्तिः ॥ अस्यायमर्थः-कर्मद्वयाणि कर्मशरीरद्वयाणि पश्यन्, इत्यतो लो
कस्यासङ्केपान् जागान् पश्यति अनुत्तरसुराश्च सम्पूर्णं लोकनाडी पश्यन्ति ॥ संज्ञितलांगनासिंयासन्ति ॥ अनुत्तरादेवा इतिवचना ततस्ते उपयु
क्ता जानन्ति पश्यन्ति चावधिज्ञानेन तान् निजरापुद्गला निति, आहारयन्तीति च, सर्वत्रापि लोमाहारेणति प्रतिपत्त्यं इन्द्रियाधिकारादय
मपि प्रश्नः ॥ अहायं पेहमाणे इत्यादि ॥ अहायमिति आदर्शं पेहमाणे इति प्रेत्यमाणो मनुष्यः किमादर्शं प्रेत्यते आहोश्चिदात्मानं अत्रा

याणंति न पासन्ति आहारंति, तत्पणं जेते पञ्जहा दुविहा पञ्जहा, तंजहा-उवउत्ताय, अणुवउत्ताय, त
त्यणं जेते अणुवउत्ता ते नयाणं न पासन्ति आहारंति तत्पणं जेते उवउत्ता ते जाणंति पासन्ति आहारंति
सेतेणठेणं ? गो० ! एवं बुद्धि-जाव आहारंति अहायं पेहमाणे मणुस्सं किं अहायं पेहति अहायं पेहति

इयन्ति नाहारयन्ति, तत्र ये पर्याप्तास्ते द्विविधाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा-उपयुक्ताश्चानुपयुक्ताश्च । तत्र ये अनुपयुक्ता स्ते जानन्ति नपश्यन्ति आहा
रायन्ति, तत्र ये उपयुक्ता स्ते जानन्ति पश्यन्ति आहारयन्ति तत्तेनार्थेन गौतम ! एवमुच्यते-यावदाहारयन्ति । आदर्शं प्रेत्यमाणो मनुष्यः
किमादर्शं प्रेत्यते आत्मानं प्रेत्यते प्रतिजागं प्रेत्यते ? गौतम ! नैवादर्शं प्रेत्यते नैवात्मानं प्रेत्यते प्रतिजागं प्रेत्यते । एवमेतेनाजिलापेना

आहारंति । पर्याप्ता अपर्याप्ता तिहां ते अपर्याप्ता ते न जाणै नदेखै आहारे । तत्पणं जेते परंपरीवण्णं तेणं दुविहा पं० तं० उवउत्ताय अणुवउत्ताय ।
तिहां जे परंपरीवण्णं तेहमा २ भेद उपयुक्त अनुपयुक्त । तत्पणं जेते अणुवउत्तातेणं नयाणंति नपासन्ति आहारंति तत्पणं जेते उवउत्ता तं जाणंति
पासन्ति आहारंति सेतेणठेणं पं० गोयमा । तिहां ते अनयाक्त ते न जाणै नदेखै आहारे तिहां ते उपयुक्त जे जाणै देखै आहारे तेमाटे गौतम इम क
झो । अत्थे० नयाणंति नपासन्ति आहारंति अत्थे० जानंति पासन्ति आहारंति । केदं न जाणै नदेखै आहारे केदं जाणै देखै आहारे । अहायं पेह

। टीका ।

॥ सूक्त ॥

॥ ४० ॥

॥ भाषा ॥

त्मशब्देन शरीरमजिगृह्यते उत पलिजागमिति ॥ प्रतिजागं प्रतिबिम्बं जगज्जागृह-आदर्शं तावत्प्रेक्षतएव तस्य स्फुटरूपस्य यथावस्थिततया ते नोपलभात्, आत्मानं आत्मशरीरं पुनर्न पश्यति तस्य तत्राज्ञावात्, स्वशरीरं हि आत्मनि व्यवस्थितं नादर्शं ततः कथमात्मशरीरं च तत्र पश्येदिति, प्रतिजागं स्वशरीरस्य प्रतिबिम्बं पश्यति, अथ किमात्मकं प्रतिबिम्बं उच्यते-च्छायापुद्गलात्मकं तथाहि-सर्वमिन्द्रियकं वस्तु स्थल चयापचयधर्मकं रस्मिबद्धं, रश्मय इति ॥ छायापुद्गला व्यवह्रियन्ते ते च छायापुद्गलाः प्रत्यक्षतएव सिद्धाः सर्वस्यापि स्थूलवस्तुन ज्ञायाया अथ ज्ञता प्रतिप्राप्तिप्रतीतिं, अन्यच्च यदि स्थूलवस्तुव्यवहिततया दूरस्थिततया वा नादर्शादिप्रथगादृशस्थितं बलि ततो न तस्या लक्ष्यपक्ष, तस्य दृश्य सीयत-संतिच्छायापुद्गला इति, ते च छायापुद्गला स्तत्तत्सामग्रीवशा द्विचित्रपरिणमनस्त्वज्ञावा स्तथाहि-ते छायापुद्गलादिषु उच्यन्त्यज्ञास्वर प्रतिगताः सन्तः स्वसम्बन्धिद्रव्याकारमाविज्रणाः इयामरूपतया परिणमन्ते निश्चितं कृष्णाभाः एतच्च प्रसरति दिवसे सूर्यकरनिकरं निश्चितं चन्द्रोद्योते प्रत्यक्षतएव सिद्धं, ते एव छायापरमाणव आदर्शादिज्ञास्वरद्रव्यप्रतिगताः सन्तः स्वसम्बन्धिद्रव्याकारमादधाना सादृश्वर्णाः स्वसम्बन्धि

पलिजागं पेहति ? गो० ! णो झुद्धायं पेहति णो झुत्ताणं पलिजागं पेहति । एवं एतैणं झुत्तिलावेणं झुत्ति

सिमणिं दुग्धतैलं ज्ञाणितरसं (ज्ञाणितव्यं) कम्बलशाटकीं जडत्वं । आर्षाष्टपरिघेष्टितः कन् वावहकाशास्तरं स्पृष्ट्वा तिष्ठति विरसोऽसौ हि

साणे मणुरस्य यदायं पेहति अन्तायं पेहति पलिभायं पेहति गोयमा । आदर्शप्रकृति साणसमृद्धं ते आरौसी जावतादका चालान्ते प्रकृति आणसमृद्धं शरीरं देखे के प्रतिबिम्ब देखे के गीतम । आदर्शं पेहति नो अयाणं पेहति पलिभायं पेहति एवं एतएवं अभिलाषेणं अलि मणिं दुग्धं पारितोहिं साणि नं वासं कवलं साडणं भवे आवेदिउयं परिवेदिउयं समाणे जाव तिय उवांसंतरं फुसेतायं चिहंति विवरप्रिपरियणं समाणे ताईयं सी उवांसंतरं फुसेतायं चिहंति । आरौसाने लयो आत्मानं देखे प्रतिबिम्ब देखे एणे अलायेकरो छ तूवकडिया ते केइवाआदिस खल्ले यणो र दुग्धं पाणी छ तेक प् तारसरसादि कवलं तथा साटक । इता गो० । हे भगवन् आवेदनं परिवेदितागो सकेलितयके जेतलो अवकायांतरं फरसोने तरई वीसुंति साणको

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ अर्था ॥

नि द्रव्ये कृष्णो नीलः श्वितः पीतो वा तदाज्ञापरिणामन्ते यतदप्यादर्शादिष्वप्युक्ततः सिद्धं, ततोऽधिकृतमूत्रेऽपि ये मनुष्यस्य कृत्वापरमाणव आदर्शा
दिकमुपसंक्रम्य स्वदेहवर्णाजतया स्वदेहाकारतया च परिणामन्ते तेषां तत्रोपलब्धिर्न शरीरस्य, तेन प्रतिबिम्बशब्दाख्या अनुरक्त-न शरीर
पश्यति किन्तु प्रतिज्ञागमिति, नैवेतस्त्वमनीषिकाविजृम्भितं, यत उक्तं आगमे सामा उदियाद्याया अज्ञासुरगतानिसिस्तु कालाज्ञा साचेवज्ञासुरग
या सदेहवन्नामुणेयवा ॥ जे आदरिसन्ततां देहावयवाहवन्तिसङ्कुला ॥ तस्मिन्त्यत्रलद्वी पगासयोगानइयरेसिं ॥ मूलटीकाकारोप्याह-यस्मा त्सर्व
मेवहि ऐन्द्रियक स्थूलं द्रव्यं चयापचयधर्मकं रश्मिवच्च जवति, यतश्चादर्शादिषु कृत्वा स्थूलस्य दृश्यते अवगाढरश्मिनी नचादर्शं अवगाढर
श्मिनः स्थूलद्रव्यस्य कस्यचिद्दृशनं जवति नचान्तरितं दृश्यते किञ्चित् अतिदूरस्थं वा अतिपलिजाग प्रतिज्ञाग ॥ पठति ॥ पश्यति एव मसिम
ण्यादिविषयाण्यपि पदसूत्राण्यपि जावनीयानि, सूत्रपाठोप्यव-असिद्धमाणे मणूसे किं असिद्धं अन्ताणं देहद पलिजाग देहद इत्यादि ॥ इह
निजरापुङ्गवाः कृत्वास्थानामिन्द्रियविषय न जवन्ति तेषां भतीन्द्रियत्वादित्युक्तं मतोऽतीन्द्रियप्रस्तावा दिदमप्यतीन्द्रियविषयं प्रश्नमाह-कवलसाहय

मणिं दुष्टं पाणं तेलं फाणियरसं । कंवलसाहणेणं जन्ते ! आवेदियपरिवेदिणं समाणे जावतियं उवासंतरं फु
सिन्नाणं चिठ्ठि, विरल्लेवियणं समाणे तावडयं चैव उवासंतरं फुसिन्नाणं चिठ्ठति ? हंता गोयमा ! कंवल
लसाहणेणं आवेदिय परिवेदिणं समाणे जावतियं चैव चिठ्ठति । थूणाणं जन्ते ! उहं उसिया समाणी जा

स तावच्चैवावकाशान्तरं स्पृष्ट्वा तिष्ठति ? हन्त गौतम ! कंवलसाहक आवेष्टितपरिवेष्टितः सन्नावदवकाशान्तरं स्पृष्ट्वा तिष्ठति तावच्चैव ति
ष्ठति । स्थूणा जदन्त ! ऊर्ध्वमुपिता समाना यावत्क्षेत्रमवगाह्य तिष्ठति तिर्यगपि चायता समाना तावच्चैव क्षेत्रमवगाह्य तिष्ठति ? हन्त गो

धेयकै तैतलो जौज अवकाशान्तरं फरसोनेरहै हंता गौतम । कंवलसाहणेणं आवेदिय परिवेदिय समाणे जावतियं तंचैव थूणाणं भन्ते उहं उसिया समाणी जा
जाव तिर्यगपि यण आयताणी तावडयं चैव क्षेत्रं समाना तिष्ठति हंता गोयमा । कंवलसाहक आवेष्टित परि

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

शं भंते ! इत्यादि ॥ कम्बलशाटकः कम्बलरूपशाटकः कम्बलशाटकः इति व्युत्पत्तेः । आवेष्टितः परिवेष्टितो गाढतरं सम्बलितः, एवं जूतः सन् यावत् अवकाशान्तरं यावत् आकाशप्रदेशानित्यर्थः, स्पृष्टा अवगाह्य तिष्ठति ॥ विरल्लएवीति ॥ विरल्लतोपि विरलीकृतोपि तावदवाकाशा-
न्तरं तावदवाकाशप्रदेशान् स्पृष्टा तिष्ठति जगवानाह-हन्ता गीयमा । इत्यादि ॥ हन्तेति प्रत्यवधारणं एवमवैतत् गौतम ! यत्कम्बलशाटकेणमि-
त्यादि ॥ तदेवं एषोत्र सङ्गुपार्थः, यावत् एवाकाशप्रदेशान् सम्बलितः सन् कम्बलशाटकोऽवगाह्यावतिष्ठते तावन्त एवाकाशप्रदेशान् विततीकृतो
प्यवगाह्यावतिष्ठते, केवलं घनप्रतरमात्रकृतो विशेषः प्रदेशसङ्कातू जयत्रापितुल्या उक्तशायमर्थी अन्यत्रापि नेटपटमधिकृत्य-जहखलुमहापमाशो ने-
तपन्नोकोऽस्मिन्महर्गमि । तन्निबिताविहृद्विय फुसइपएसइति ॥ एव स्थूणासूत्रमपि ज्ञावनीयं ॥ आगासथिग्गलेणं जंते । इत्यादि ॥ आकाशथिग्ग

व इयं खेत्तं उग्गाहित्ताणं चिठ्ठेति तिरियंपियणं श्यायता समाणी तावइयं चैव खेत्तं उग्गाहित्ता चिठ्ठइ ।
? हंता गीयमा ! थूणाणं उहुं उसिया तंचैव चिठ्ठइ । श्यागासथिग्गलेणं जंते ! किस्साफुठ्ठे कडहिं वा का
एहिं फुठ्ठे किं धम्मत्थिकाएणं फुठ्ठं धम्मत्थिकायस्स देसेणं फुठ्ठं धम्मत्थिकायस्स पदेसेहिं फुठ्ठे । एवं श्रथ

तम । स्थूणा ऊर्द्धमुषिता तच्चैव तिष्ठति । आकाशथिग्गलं जदन्त । केन स्पृष्टः कतिज्जि वां कार्यैः स्पृष्टः किं धर्मास्तिकायेन स्पृष्टः धर्मास्ति
कायस्य देशेन स्पृष्टो धर्मास्तिकायस्य प्रदेशोः स्पृष्टः, एवमधर्मास्तिकायेनाकाशास्तिकायनैतन् जेदेन याव त्कि पृथिवीकायिकेन स्पृष्टो याव

वेष्टितश्चकी तैतलो अवकाशान्तररहै इम थूणनै हेमगवन् उच्चैर वसिद्धितथको जतकोच्चैव अवगाह्येने रहै तिरिक्कोपिण अवेष्टितश्चकी स्युं भगवन् तैतले
च्चैव अवगाह्येने रहै हां गौतम । थूणाणं उच्चिया तच्चैव चिठ्ठति आगासथिग्गलेणं भन्ते किप्पा फड कडहिंवा काण्हि फड कि । थंभउटोसतंथके तिम चां
जौउच्छित पिण जेतलो अर्थे आकारविगल हे भगवन् वाररहित भूमि तेहनें फरथे केतले कार्यै स्पृष्टके । धम्मत्थिकाएणं फड धम्मत्थिकायस्स देसेणं फड
धम्मत्थिकायस्स पदेसेहिं फड एव अधम्मत्थिकाएणं आगासथिक्काएणं एएणं मेदणं जाव पुटवीकाण्हिएण फुडे जाव तसकाण्हिएण फुडे अहासमएणं फुडे गो

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ. ॥

॥ भाषा ॥

लं लोकः सदि महतो बहिराकाशस्य विततघटस्य धिग्गलमिव प्रतिजाति । जदन्त । केनस्पृष्टो व्याप्तः, एतत्सामान्योत्स्पृष्टो जेतोऽपि विज्ञेयः । प्रज्ञयति-कतिचिः कियत्संख्याकैः कार्यैः स्पृष्टः । वाशष्टः पक्षान्तर्द्योतनार्थः, ककारान्तरं च सामान्या द्विज्ञेयः तान् वाशष्ट्वा जेतोऽपि स्पृष्टः । किं धम्मत्थिकाएणं फुट्ठं इत्यादि ॥ सुगमं, जगवानाह-हेगौतम । धर्मास्तिकायेन स्पृष्टः धर्मास्तिकायस्य सर्वात्मना तत्रावगाहत्वात्, अतएव नो

धम्मत्थिकाएणं आगासत्थिकाएणं एएणं जेदेणं जाव किं पुट्ठविकाएणं फुट्ठं जाव तत्तकाएणं फुट्ठं अट्ठासमएणं फुट्ठं ? इत्ता गोयमा ! धम्मत्थिकाएणं फुट्ठं नो धम्मत्थिकायस्स देसेण फुट्ठं धम्मत्थिकायस्स पदेसेहिं फुट्ठं । एवं अधम्मत्थिकाएणवि नो आगासत्थिकाएणं फुट्ठं आगासत्थिकायस्स देसेण फुट्ठं आगासत्थिकायस्स पदेसेहिं फुट्ठं जाव वणस्सइकाएणं फुट्ठं । एवं तत्तकाइएणं सिय फुट्ठं सिय नो फुट्ठं, अट्ठासमएणं

त्रसकायेन स्पृष्टो ऽट्ठासमयेन स्पृष्टः ? इत्त गोतम । धर्मास्तिकायेन स्पृष्टो नैवा धर्मास्तिकायेन स्पृष्टो धर्मास्तिकायस्य प्रदेशैः स्पृष्टः । अथ मधर्मास्तिकायेनापि । नैवाकाशास्तिकायेन स्पृष्ट आकाशास्तिकायस्य देशेन स्पृष्ट आकाशास्तिकायस्य प्रदेशैः स्पृष्टो यावद्वनस्पृष्टिकायेन स्पृष्टः । एवं त्रसकायेन स्यात्स्पृष्टः स्यान्नो स्पृष्टः, अट्ठासमयेन देशेन स्पृष्टः । जम्बूद्वीपो जदन्त । द्वीपः केन स्पृष्टः कतिचिर्वा कार्यैः स्पृष्टः किं

वमा । धर्मास्तिकाये स्पृष्टकै किं अधर्मास्तिकाये स्पृष्टकै । इमं विण २ भेदे तथा जालगे पायिवीस्पृष्टकै जालगे त्रसकायस्पृष्टकै तथा अट्ठासमयकाल स्पृष्टकै गौतम । धम्मत्थिकाएणं फुट्ठं नो धम्मत्थिकायस्स देसेण फुट्ठं धम्मत्थिकायस्स पदेसेहिं फुट्ठं । धर्मास्तिकाय सर्गी के धर्मास्तिकायदेसे कत्थो नथो धर्मास्तिकायने प्रदेशेसर्गी । एवं अधम्मत्थिकाएणवि नो आगासत्थिकायस्स देसेण फुट्ठं आगासत्थिकायस्य पदेसेहिं फुट्ठं । इमं अधर्मास्तिकायेन जालिवी आकाशास्तिकायेन नथीस्पृष्ट आकाशास्तिकाय प्रदेशस्पृष्टकै अ काशास्तिकायने प्रदेशे स्पृष्टकै । पुट्ठविकाइएणं फुट्ठं जाव वणस्सइकाइएणं फुट्ठं तत्तकाइएणं सियफुट्ठं अट्ठासमएणं देसेफुट्ठं । पुट्ठविकाइएणं फुट्ठं जालगे वनस्पृष्टिकाये फरसीकै त्रसकाये सर्गीकै पिण अट्ठासमय देसे फरसीकै

टीका ॥

मूल ॥

॥ ४३७ ॥

॥ भाषा ॥

धर्मास्तिकायस्य देशे न संस्पृष्टो योहि येन सर्वात्मना व्याप्तो नासी तस्यैव देशेन व्याप्तो जवति विरोधात्, प्रदेशेस्तु व्याप्तः सर्वेषामपि धर्मास्ति प्रदेशानां तत्रावगाढत्वात्, एव मधर्मास्तिकायविषयेपि निर्वचनं वाच्यं, तथा नो आकाशास्तिकायेन सकलेन द्रव्येण स्पृष्टः आकाशास्तिकाय प्रदेशमात्रत्वा लोकास्य किंतु देशेन व्याप्तः प्रदेशेऽथ पृथिव्यादयोपि सूक्ष्माः सकललोकापन्ना वर्तन्ते तत स्तेरपि सर्वात्मना व्याप्तः ॥ तस्य काइएणं सिय फुळे इति ॥ यदा केवली समुद्रातगतः सन् चतुर्थे समये वर्तते तदा तेन स्वप्रदेशैः सकललोकपूरणान् त्रसकायेन स्पृष्टः केवलिन त्रसकाय

देशेणं फुळे । जंबूद्वीपेणं जंते ! दीवे किस्साफुळे कडहिं वा काएहिं फुळे किं धम्मत्थिकाएणं जाव आगासत्थिकाएणं फुळे ? गोयमा ! णो धम्मत्थिकाएणं फुळे धम्मत्थिकायस्स देशेणं फुळे धम्मत्थिकायस्स पदेशे हिं फुळे । एवं अयधम्मत्थिकायस्सवि आगासत्थिकायस्सवि, पुढविणं फुळे जाव वणस्सड्काएणं फुळे तस काइएणं सिय फुळे सिय नोफुळे अद्दासमएणं फुळे । एवं लवणसमुद्दे धायइ संके दीवे कालोए समुद्दे अ

धर्मास्तिकायेन यावदाकाशास्तिकायेन स्पृष्टः ? गीतम । नो धर्मास्तिकायेन स्पृष्टो धर्मास्तिकायस्य देशेन स्पृष्टो धर्मास्तिकायस्य प्रदेशैः स्पृष्टः, एवमधर्मास्तिकायस्यापि आकाशास्तिकायस्यापि पृथिवीकायेन स्पृष्टो यावद्द्वनस्पतिकायेन स्पृष्टः, त्रसकायेन स्यात्स्पृष्टः स्यान्नैव स्पृष्टः । अद्दासमयेन स्पृष्टः । एवं लवणसमुद्रो धातकिखण्डो द्वीपः कालोदः समुद्रो अन्यन्तर पुक्करादुर्वा वाच्यः पुक्करादुं सर्वथैव नवरत्नद्वारासमयेन नो

देशे अणफरशोके । जंबूद्वीपेणं भंते दीवेकिस्साफुळे कडहिं वा काएहिं फुळे धम्मत्थिकाएणं जाव आगासत्थिकाएणं फुळे हे गोयमा । जंबूद्वीपे हे भगवन् स्युं स्पृष्टके केतले कायेकरी स्पृष्टके धर्मास्तिकायं जानिगे आकाशास्तिकायं स्पृष्टके हे गीतम । अथ धम्मत्थिकाएणं फुळे धम्मत्थिकायस्स देशेणं फुळे धम्मत्थिकायस्स पदेशे हिं फुळे । धर्मास्तिकायं स्पृष्टनहो धर्मास्तिकायनेदेशे स्पृष्टके धर्मास्तिकायने प्रदेशेस्पृष्टके । एवं अयधम्मत्थिकायस्सवि आगासत्थिकायस्सवि पुढविणं फुळे जाव वणस्सड्काइएणं फुळे तसकाइएणं सियफुळे अद्दासमएणं फुळे । इमं अधर्मास्तिकायने पिण आकाशास्तिकायने पि

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ. ॥

॥ भाषा ॥

त्वात्, शेषकालं तु न स्पृष्टः सर्वत्र त्रसकायानामजावात्, एवं जम्बूद्वीपादिविषयाण्यपि सूत्राणि ज्ञावनीयानि, नवरं-बहिःपुष्कराद्वंचित्तायां ॥
अष्टासमणं नो फुल्ले इति ॥ अष्टासमणो य अर्द्धतृतीयद्वीपसमुद्रान्तर्वर्ती न बहिः रेतश्च धमसङ्ग्रहणिकायां जावितं ततो बहिर्द्वीपसमुद्राणां म
हासमणस्पर्शनप्रषेधजम्बूद्वीपे ॥ लवणे गाहा ॥ सर्वद्वीपसमुद्राणां मन्यन्तरवर्ती जम्बूद्वीपः स्तत्परिज्ञपी लवणसमुद्रः तदनन्तरं धातकीखण्डनिधानो द्वीपः
स्ततः कालोदः समुद्रः तदनन्तरं पुष्करवरो द्वीपः, अत ऊर्ध्वं द्वीपसदृशनामानः समुद्राः ततः पुष्करवरसमुद्रः तदनन्तरं वरुणवरो द्वीपो वरुणोदः
समुद्रः क्षीरवरो द्वीपः क्षीरोदः समुद्रः घृतवरो द्वीपो घृतोदः समुद्रः इक्षुवरो द्वीपः इक्षुवरः समुद्रः नन्दीश्वरो द्वीपो नन्दीश्वरः समुद्रः एते ऽष्टा व

स्त्रितरपुष्करश्चे बाहिरपुष्करश्चे एवंचेव नवरं अष्टासमणं नो फुल्ले एवं जाव सयंनुरमणसमुद्रे एसा परिव्राज्जी
इमाहिं गाहाहिं अणुगंतव्वा तंजहा-जंबुद्वीविलवणे धायडकालोयपुष्करेवरुणे । स्त्रीरघयखायनंदिय अरुण
रुणवरेकुंठलेरुयए ॥२॥ आजरणवत्यगंधे उप्लतिलएयपउमनिहिवयणे । वासहरदहनडंलु विजयावस्कार क
प्पिंदा ॥ २ ॥ कुरुमंदिरआवासाकूटानरक्तचंदसूराय । देवेनागेजस्के जूएयसयंनूरमणेय । एवं जहा वाहि

स्पृष्टः, एवं यावत्स्वयम्भुरमणः समुद्र एषा परिपाटी इमाजि गांध्या जिरनुगन्तव्या-तद्यथा-जम्बूद्वीपो लवणं धातकि कालोदपुष्करोवरुणः ।
क्षीरघृतलुनन्दी श्वरारुणारुणवरः-कुण्डलोवचकः ॥ १ ॥ आजरण वस्त्रगन्धोत्पलतिलकं पट्टनिधिरत्नम् । वर्षधराहृदनद्यो विजयावस्कारक
ल्पेन्द्राः ॥ १ ॥ कुरुमन्दिरआवासाः कूटानक्षत्रचन्द्रसूराश्च । देवोनागोपक्षो जूनश्चस्वयम्भुरमणश्च ॥ २ ॥ एवं यथा बाह्यं पुष्कराद्वं जगितं तथा

ए पृथिवीकायै स्पृष्टकै जालगे वनस्रतिकायै स्पृष्टकै त्रसकायने कांडस्पृष्टकै कौंडस्पृष्टकै अष्टासमणै स्पृष्टकै । एवं लवणसमुद्रदेवायनि संदेशेव कालो
समुद्रे अष्टितरपुष्करश्चे बाहिरपुष्करश्चे एवंचेव नवरं अष्टासमणं नो फुल्ले । इम लवणसमुद्रे धातकीखंडद्वीपे कालोदधिसमुद्रे इम मांजिलै पुष्कराद्वं
लगे कडिवा बाहिरलै पुष्कराद्वं इम होज ए विशेष अष्टासमण स्पृष्टनयो कालनयो तैमटे । एवं जाव सयंभूरमणसमुद्रे एसापरिवाडो इमां गाहाहिं

टीका ।

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

विषे समुद्राः एकप्रत्यक्षताराः एकैकरूपा इति ज्ञावाः, अत ऊर्ध्वं तु द्वीपाः समुद्राश्च त्रिप्रत्यक्षताराः, तद्यथा- ॥ अरुण इति ॥ अरुणो ऽरुणवरो ऽरुणवरावजासः कुंजलः कुंजलवरः कुंजलवरविभासः रुचको रुचकवरो रुचकवरावजास इत्यादि, एष आत्र क्रमः नन्दीश्वरसमुद्रानन्तरमरुणद्वीपो ऽरुणसमुद्रस्ततो ऽरुणवरो द्वीपो ऽरुणवरः समुद्र इत्यादि, किमंतः खलु नामग्राहद्वीपसमुद्राः वस्तुं शक्यन्ते, ततस्तन्नामसंग्रहमाह- ॥ आत्रणवत्येत्यादि ॥ गाथाद्वयं यानि कानिचिद्द्वैतरुणनामानि हाराऽर्द्धहारत्वावलिकनकावलिप्रज्ञतीनि यानि च वस्त्रनामानि चीनांशुकप्रज्ञतीनि यानि च गन्धनामानि कोष्ठपुटादीनि यानि चोत्पलनामानि जलसहचन्द्राद्योतप्रमुखानि च तिलकप्रज्ञतीनि वृक्षनामानि यानि पद्मनामानि आत्रपत्रसद्वस्त्रप्रज्ञतीनि यानि च पृथिवीनामानि पृथिवी शर्करावालुकेत्यादीनि, यानि च नवानां निधानानां चतुर्दशानां चक्रवर्तिरत्नानां

रत्नकरं जणि ए तहा जात्र सयंनूरमणे समुद्रे जात्र अष्टासमएणं णो फुले । लोणेणं जंत ! किस्साफुले कडहिं वा काएहिं जहा आगासत्थिग्गल्ले । अलोएणं जंत ! किस्साफुले कडहिं वा काएहिं पुच्छा, गोयमा ! नोधम्मत्थिकाएणं फुले जात्र नो आगासत्थिकाएणं फुले आगासत्थिकायस्स देसेणं फुले आगासत्थिकाय

यावत्स्वयम्भुरमणं समुद्रे यावदष्टासमयेन नो स्पृष्टः । लोको जदन्त ! केन स्पृष्टः कतिजिर्वा कार्ये यथाकाशाश्चिग्गल्लक । अलोको जदन्त ! केन स्पृष्टः कतिजिर्वा कार्ये पुच्छा । गौतम ! नो धर्मास्तिकायेन स्पृष्टो यावत्तथाकाशास्तिकायेन स्पृष्ट आकाशास्तिकायस्य देशेन स्पृष्ट आका

प्रणगतत्वा तं जम्बूद्वीपं लवणा धायात्कालेयपुष्करेवरुणे खीरचः खीरनदिय अरुणवरेकुंडलेत्यग्रे । इमं जालगेस्वयंभूरमणममुद्रतां कडिही ० परिषा १ ० गाथाधी जाणिधी ते कहै जंबूद्वीपलवणसमुद्र धातकोखंड कालोदधिसमुद्र पुष्करवरवरुणक्षोर धूरच च मंदोश्वर ८ अरुणवर कुंडल रुचक ११ । आभरणवत्यगंधे उत्पलतिलपत्रपद्मनिहिरयणे बासहरदहनईओ विजय १० रत्नपदा कुरुभंदरश्व मा कूडानखत्तचंदसूर, य । देवेण, गीतकले भूयस्यम्भुरमणिय । आभरण वस्त्र गंध उत्पल तिलक पद्मनिधि रत्न वर्षधरद्रुह नदी विजय १२ वचरत्नारगिरि कल्पेद्र कुरुमेरु आवासकूट नक्षत्र चंद्रसूर्य देव नाम

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

शुक्लहिमवदादीनां वर्षधरपर्वतादीनां पद्मादीनां गङ्गासिन्धुप्रज्जलीनां नदीनां कच्छादीनां विजयानां मात्यवदादीनां वल्लरकारपर्वतानां सौचमोदीनां कल्पानां अकादीनां मिन्द्राणां देवकुरुत्तरकुरुमन्दराणां भावासानां अकादिसम्बन्धिनं मेरुप्रत्यासत्तादीनां कूटानां शुक्लहिमवदादिसम्बन्धिनं नक्षत्राणां कृत्तिकादीनां चन्द्राणां सूर्याणां च नामानि, तानि सर्वाण्यपि द्वीपसमुद्राणां त्रिप्रत्यवताराणि वक्तव्यानि, तद्यथा-हारोद्वीपो हारः समुद्रः हारवरो द्वीपो हारवरः समुद्रः हारवरावजासो द्वीपो हारवरावजासः समुद्रः इत्यादिना प्रकारेण त्रिप्रत्यवतारा स्ताव दृक्तव्याः । यावत्सूर्योद्वीपः सूर्यः समुद्रः सूर्यवरो द्वीपः सूर्यवरः समुद्रः सूर्यवरावजासो द्वीपः सूर्यवरावजासः समुद्रः । उक्तञ्च जीवाजिगमसूत्रो-अरुणाई द्वीव समुद्रा त्रिपञ्चोपारा यावत्सूर्यवरावजासः समुद्रः सूर्यवरावजास परिकेपे दंशोद्वीपः । ततो देवसमुद्रः तदनन्तरं नागोद्वीपो नागसमुद्रः, ततो यक्षोद्वीपो यक्षसमुद्रः, ततो जूतोद्वीपो जूतः समुद्रः स्वयंजूरमणोद्वीपः स्वयंजूरमणः समुद्रः, एते पञ्चदेवादयो द्वीपाः, पञ्चदेवादयः समुद्राः एक रूपा न पुनरेषां त्रिप्रत्यवतारः । उक्तञ्च-जीवाजिगमसूत्रो-एते पञ्चद्वीपाः पञ्चसमुद्रा एकप्रकारा इति । जीवाजिगमसूत्रे पृक्तं-देवेनागेजक्षे

रस पदेसेहिं फुळे नो पुढाविकाएणं फुळे जाव नो अछासमएणं पुठे एगे अजीवपदेसे अगुरुलज्जए अणं

शास्तिकायस्य प्रदेशोः स्पृष्टो नो पृथिवीकायेन स्पृष्टो यावन्तोद्वासमयेन स्पृष्टः, एकोऽजीवप्रदेशो ऽगुरुलघुकोऽनन्तरगुरुलघुकुण्डैः संयुक्तः

यच्च भूत स्वयंभूरमण । एवं जहा बाहिरपुष्करे भविष तहा जाव सयंभूरमणिय एवं जहा बाहिरपुष्करसमुद्रे जाव अह समणं नो फुडे । इमं किं स बाहिरले पुष्कराई कछो तिम जिहां लगे स्वयंभूरमण इमं किमबाहिर पुष्करसमुद्रे जहां लगे अहासमय नस्यो । लीगिणं भवे निबडाफुड कः हिं वा कण्डिवा जहा अगाससिपमले अलीणं भवे किन्नाफुडे कतिविडेववा काण्डे पुच्छा गीयमा । दिवे केलेकाले स्पृष्ट तिम पाक शपहलनी परे कडिवा दिवे अलोमने स्पृष्टके ते केले स्पृष्टके जीतम । नो अखलिजाणं फुडे जाव नो पागाससिजाणं फुडे पागाससिकायस्य दसेणफुडे वा अखलिकायस्य पदेसेहिं फुळे नो पुढोकाई एणं फुडे । नहीधमास्ति काये स्पृष्ट जांमगे नही पाकाशस्ति काय स्पृष्ट वा काशस्ति काये दसे स्पृष्टके

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

जुष्ययज्ञैर्मणोय एकैकोवेवजादिव्यु तिवकोशान्नित्यइति । पूर्वं आकाशधिमलशब्देन लोकः पटः, अपुना लोकशब्देनेयं तं विपश्चिदु राह-
लोपक्षभंत । किष्काकुलं इत्यादि ॥ पाठसिद्धं अलोकसूत्रं मपि पाठसिद्ध । नवरमेगे अजीवद्वन्द्वे इति ॥ अलोक एको ऽजीवद्वन्द्वदेश आकाशो
स्तिकायस्य देश इत्यर्थः, परिपूर्णस्था काशास्तिकायां नजयति लाकाकाशेन हीनत्वात्, अतएवा गुरुलघुको ऽमूर्तत्वात्, अनन्तं गुरुलघुगुणै
संयुक्तः प्रतिप्रदशं स्वपरमेदजिज्ञाना भनंताना मगुरुलघुपयांयासां जायात् किं प्रमाणतो लोक इति च दत्त आह-सर्वाकाश ममन्तजागोन लोका
काशमात्रसंरुहीन सकलाकाशप्रमाण मिति ज्ञावः, ॥ इति श्रीमलयगिरिविरचितायां प्रज्ञापनाटीकायां इन्द्रियपदस्यो द्वेशकः प्रथमः समाप्तः ॥

१

॥ व्याख्यातः प्रथमोद्देशकः, सम्प्रति द्वितीय मारज्यते-तत्रे द सादा अर्थाधिकारसंग्रहक गायान्त्र्य-इन्द्रियउपचयइत्यादि ॥
प्रथमत इन्द्रियाणां सुपचयो वक्तव्यः, उपचीयन्ते उपचय लीयन्ते इन्द्रियमनेने त्युपचयमायोग्यं पुद्गलसंग्रहसत्त्वात् इन्द्रियपयांति रित्यर्थः, तद

तेहिं अगुरुलघुगुणेहिं संजुते सङ्गागासे अणन्तजागूणे ॥ इन्द्रियपदस्स पठमो उद्देशगो ॥ १ ॥

इन्द्रियउपचयनिष्ठ तृणायसमयानवेच्यसंखेजा । लक्ष्मीउवनगृहा अण्पावज्जणविसंसाहिया ॥ १ ॥ उगाहणा

सर्वाकाशोऽनन्तजागोनः ॥ इति श्री मटुपाध्याय रामचन्द्र गणि शिष्य मानकचन्द्र विरचिते प्रज्ञापनामुवादे इन्द्रियपद प्रथमोद्देशकः समा-
प्तः ॥ १५ ॥ १ ॥ इन्द्रियोपचयनिर्व संनञ्चसमयानवेदसङ्केयाः । लब्धिरुपयोगाद्वा उत्पद्युत्वेविशेषाधिकाः ॥ १ ॥ अत्रगृह

आकाशने प्रदशे स्पष्टकै नही पृथिवीकायै स्पष्ट । जाव नो अहासमणं फल ०गी अजीवद्वन्द्वे अगुरुलघु अणन्तं अगुरुलघुगुणैहि संजुते सव्य
गवे अणन्तभागूणे ॥ इन्द्रियपदस्स पठमो उद्देशगो ॥ जालगे नही अहासमयस्पष्ट ०क अलीउद्देशकै अगुरुलघु अमूर्तकमणी अनन्त अगुरुलघुगुणै संयु-
क्तकै अनन्तापर्यायमाटे सर्व आकाशको अनन्तभागहोनकै ॥ इति इन्द्रिय पदमो पटिका उद्देशगो कश्चो । १ ॥ इन्द्रियवशीउपचयनिष्ठतृणाय
समयामवे असंखिजा लक्ष्मीउवचंगव अण्पावज्जण विसंसाहिया उगाहणा अवाएः हातहवज्जणे गहेवेव दविदिय भावेदिय तीयावहा पुरस्सीया ॥ कति

॥ टीका ॥

॥ अण ॥

॥ क० ॥

॥ भाषा ॥

नन्तरं निवर्तना वक्तव्या, निवर्तनानाम बाह्यान्तररूपा या निवृत्ति राकारमात्रस्य निष्पादनं, तदनन्तरं सा निवर्तना कतिसमया जवती ति

उवाए ईहातहवजणोवग्गहेचेव । इन्द्रियजाविंदिय तीयावहापुरेस्कलीयाय ॥ २ ॥ कडविहेणं जते ! इंदियउवचए पस्सते ? गोमया ! पंचविहे इंदियउवचए पस्सते, तंजहा—सोइंदियउवचए चस्किंदियउवचए घाणिंदियउवचए जिप्पिंदियउवचए फासिंदियउवचए । नेरइयाणं जते ! कतिविहा इंदियउवचए पस्सते ? गोयमा ! पंचविहे इंदियउवचए पस्सते, तंजहा—सोइंदियउवचए जाव फासिंदियउवचए । एवं जाव वेमा

कमपायं इहा तथा व्यञ्जनावग्रहं चैव । द्रव्येन्द्रियजावेन्द्रिया तीतबहुपुरस्कृतानीह ॥ २ ॥ कतिविधो जदन्त ! इन्द्रियोपचयः प्रज्ञप्तः ? गोतम ! पञ्चविध इन्द्रियोपचयः प्रज्ञप्त स्तद्यथा—श्रोत्रेन्द्रियोपचयश्चक्षुर्द्रियोपचयो घ्राणेन्द्रियोपचयो जिह्वेन्द्रियोपचयः स्पर्शनेन्द्रियोपचयः । नेरयिकाणां जदन्त ! कतिविध इन्द्रियोपचयः प्रज्ञप्तः ? गोतम ! पञ्चविधः प्रज्ञप्तस्तद्यथा—श्रोत्रेन्द्रियोपचयो यावत्स्पर्शनेन्द्रियोपचयः । य

विहेणं भंते इन्द्रियोवचए पं० गोयमा । इन्द्रियना उपचय प्रथमद्वार इन्द्रियना उपचययो आगे निवर्तना बाह्यान्तररूप निवृत्ति आकारमात्रना फंदन तिवारपक्खी तेहनी निवर्तना केतला समयहुवै तेहना प्रथ तेहना उत्तर असंख्यातसमयहुवै इन्द्रियना लब्धिप्राप्त उपयोगद्वारे तेहनी चित्तविधो अलपव इत्त उत्तरांतर विशेषाधिक अवग्रहण परिच्छेद कहिबी ते परिच्छेद अपायादि भेद अनेककहे ते पक्खी अपाय कहिसे तिवारपक्खे इहां कहिसे तिवारपक्खी व्यंजनावग्रह कहिबी तिवारपक्खे द्रव्येन्द्रिय कहिवा भावेन्द्रिय कहिवा उदुदग्गनिर्देशान्यायात् केतलेभेदे इन्द्रियउपचय एकतोमिलवीकछी हे गोम पंचविहे इन्द्रियोवचए पं० तं० सोतिंदियोवचए चक्खेदियोवचए घ्राणेदियोवचए जिह्वेदियोवचए फासेदियोवचए नेरइयाणं भंते कतिविहे इन्द्रियोवचए पं० गोयमा । पांचेभेदे इन्द्रिय उपचय कछा ते कहैके श्रोत्रेन्द्रियना उपचय चक्खेन्द्रियना उपचय घ्राणेन्द्रियना उपचय जिह्वेन्द्रियना उपचय स्पर्शेन्द्रिय उपचय नारकीने भगवन् केतला इन्द्रिय उपचय कछा हे गोतम । पंचविहे इन्द्रियोवचए पं० तं० सोतिंदियोवचए जाव फासेदियोवचए । पांचेभेदे

। टीका ।

॥ मूल ॥

। च० ।

॥ भाषा ॥

प्रश्ने ऽसङ्ख्याः सप्तम्या स्तस्या भवेयु रिति निर्धेयं वाच्यं । तत इन्द्रियाणां लब्धि स्तदावरणकर्मस्योपशमरूपा वक्तव्या । तत उपयोगाद्वा तद नन्तर मत्पञ्चवृत्ते चिन्त्यमाने पूर्वस्थाः २ उत्तरेतर्ही उपयोगाद्वा विशेषाचिन्ता वक्तव्या, तत उगाहया इति ॥ अथग्रहणं परिच्छेदो वक्तव्यः, स च परिच्छेदो ऽपायादिजेदा दनेकधे ति । तद्वत्तर मपायो वक्तव्यः, तत इहा तदनन्तरं व्यञ्जनावग्रहं च शास्त्रस्य सुक्तार्थसमुदायकत्वा इ थावग्रहं च वक्तव्यः, तदनन्तरं द्रव्येन्द्रियज्ञान्द्रियसूत्रं । ततो ऽतीतवृत्तपुरस्कृतानि द्रव्येन्द्रियाणि तदनन्तरं जावेन्द्रियाणि विचिन्तनीयानि, तत्र यथोद्देशं तथा निर्देश इति न्यायात् प्रथम मिन्द्रियोपचयसूत्र माह-कइविहेणं जंते । इदियोपचय पञ्चत्वे इत्यादि ॥ सुगमं ॥ जस्स जइ इन्दिया इत्यादि ॥ यस्य नैरयिकादे र्यति यावन्ति इन्द्रियाणि सम्भवन्ति तस्य ततिविध स्तावत्प्रकारइन्द्रियोपचयो वक्तव्यः, तत्र नैरयिकादीनां स्तनित कुमारपर्यवसानानां पञ्चविधः पृथिव्यप्तेजोवायुवनस्पतीना मेकविधो ह्येन्द्रियाणां द्विविधः श्रीन्द्रियाणां त्रिविधं चतुरिन्द्रियाणां चतुर्विधः तिर्य

णियाणं नवरं जस्स जइ इन्दिया तस्स तइविहो चैव इन्दियउवचत्तं जाणियहो । कतिविहेणं जंते ! इदि यनिव्वत्तणा पसत्ता ? गोयमा ! पंचविहा इन्दियनिव्वत्तणा पसत्ता, तंजहा-सोइन्दियनिव्वत्तणा जाव फासिं

वं यावद्देमानिकानाम् । नवरं यस्य यावन्ति इन्द्रियाणि तस्य ततिविधं श्रैवेन्द्रियोपचयो ज्ञेयतव्यः । कतिविधा प्रदत्त ! इन्द्रियनिवर्तना प्रज्ञप्ता ? गौतम ! पञ्चविधा इन्द्रियनिवर्तना प्रज्ञप्ता तद्यथा-श्रोत्रेन्द्रियनिवर्तना यावत्स्पर्शनेन्द्रियनिवर्तना । एवं नैरयिकाणां यावद्देमा

इन्द्रिय उपचय कच्छो ते कहै श्रोत्रेन्द्रिय उपचय जालगे सग्गेन्द्रिय उपचय । एवं जाव वेमाणियाणं जस्स जइ इन्दिया तस्स तइविहीचैव इन्दिय उवचैव भाणियव्वो कतिविहाणं भंते इन्दियनिव्वत्तणा पसत्ता । इम जालगे वैमानिकनी जेहनै जेतली इन्द्रिय तेहना ते इन्द्रिय उपचय इदि वा केतले प्रकारे भगवन् इन्द्रिय निवर्तना कहै ते कहैके । सीतेन्द्रिय निव्वत्तणा जाव फासेन्द्रियनिव्वत्तणा एवं नैरइयाणं जाव वेमाणियाणं नवरं जस्स जइ इन्दिया । श्रोत्रेन्द्रिय निवर्तना जालगे सग्गेन्द्रिय निवर्तना इम नारकी जालगे वैमानिक ए विशेष जेहनी जेतली इन्द्रियके । अथि तस्सततिया

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ च. ॥

दियनिवृत्तणा । एवं नेरइयाणं जाव वेमाणियाणं नवरं जस्स जइ इंदिया अत्थि तस्स तइयाचेव । सोइं
दियनिवृत्तणाणं जंते ! कइ समइया पस्सत्ता ? गोयमा ! असंखेज्जा समया अंतोमुज्जत्तिया पस्सत्ता । एवं
जाव फासिंदियनिवृत्तणा । एवं नेरइयाणं जाव वेमाणियाणं । कतिविहाणं जंते ! इंदियलही पस्सत्ता ?
गोयमा ! पंचविहा इंदियलही पस्सत्ता, तजहा—सोइंदियलही जाव फासिंदियलही । एवं नेरइयाणं नवरं
जस्स जइ इंदिया अत्थि तस्स तावइया जाणियत्ता । कतिविहाणं जंते ! इंदियउवमुगत्ता पस्सत्ता ? गोय

निकानां नवरं यस्य यावन्तीन्द्रियाणि तस्य तावन्ति चैव । श्रोत्रेन्द्रियनिवर्तना जदन्त । कति सामयिका प्रश्नता ? गौतम । असंख्ययाः स
मया अन्तर्मुहूर्तिकाः प्रश्नताः । एवं याव तस्पर्शनेन्द्रियनिवर्तना । एव नेरयिकाणां यावद्वैमानिकानाम् । कतिविधा जदन्त । इन्द्रियलब्धिः
प्रश्नता ? गौतम । पञ्चविधा इन्द्रियलब्धिः प्रश्नता तद्यथा—श्रोत्रेन्द्रियलब्धिर्वावस्पर्शनेन्द्रियलब्धिः । एव नेरयिकाणां नवरं यस्य यति इ
न्द्रियाणि सन्ति तस्य तावन्ति ज्ञातव्यानि । कतिविधा जदन्त ! इन्द्रियोपयोगाद्वा प्रश्नता ? गौतम । पञ्चविधा प्रश्नता तद्यथा—श्रोत्रेन्द्रि

नित्यत्वा भा० सोतेदिय निवृत्तणाणं भंते कतिसमइया पं० गोयमा । तेहनै तेतलो निवर्तना कइवा श्रोत्रेदिय निवर्तनानो नीयजावानो भगवन्
केतला समय कइवा हे गोतम । असंखिज्जसमइया अंतोमुज्जत्तिया पं० एवं जाव फासिंदियनिवृत्तणा एवं नेरइयाणं जाव वेमाणियाणं कतिविहाणं
भंते इंदियलही पं० गोयमा । असंख्यता समयनो एक अंतमेहत्तं पिण कइवा इम अर्थेन्द्रियनो जालगे निवर्तवानो काल इम नारकोनै जालगे वैमा
निकनै केतलै भेदे इन्द्रियनो लब्धि कइवा हे गोतम । पंचविहा इंदियलही पं० तं० सोतेदियलही जाव फासिंदियलही एव नेरइयाणं जाव वेमाणियाणं
पंचेकारे इन्द्रियनो लब्धि कइवा श्रोत्रेन्द्रियनो लब्धि जालगे अर्थेन्द्रियने लब्धि इम नारको जालगे वैमानिकवासी । यवरं जस्स जइ इंदिया अत्थि तस्स तावइया
इंदियलही भा० कतिविहाणं भंते इंदियउवमुगत्ता पं० गोयमा । ए इंदियउवमुगत्ता इंदियलही तेहनै तेतलो इंदियलब्धि कइवा केतलै भेदे इ

मा ! पञ्चविहा इन्द्रियउपयोगहा पञ्चविहा, तंजहा—सोइन्द्रियउपयोगहा जाय फासिन्द्रियउपयोगहा । एवं नेर
इयाणं जाय वेमाणियाणं नवरं जरस जड इन्द्रिया अस्थि । एतेसिणं जते ! सोइन्द्रिय चस्किन्द्रिय चाणिन्द्रि
य जिप्पिन्द्रिय फासिन्द्रियाणं जहन्तियाए उपयोगहाए उक्कांसियाए उपयोगहाए जहन्तुक्कांसियाए उपयोगहा
ए कयरंकरंरहिंता अप्पावा ४ ? गोयमा ! सव्वत्थावा चस्किन्द्रियस्स जहन्तिया उपयोगहा सोइन्द्रियस्स जहन्ति
या उपयोगहा विसंसाहिया, चाणिन्द्रियस्स जहन्तिया उपयोगहा विसंसाहिया, जिप्पिन्द्रियस्स जहन्तिया

योपयोगाद्वा यावत्स्पर्शलेन्द्रियोपयोगाद्वा । यत् नैरयिकाणां यावद्देसानिकानाम् नवरं यस्य यति इन्द्रियाणि सन्ति । एतेषां जदन्त । आग्ने
न्द्रियचक्षुर्न्द्रियघ्राणेन्द्रियाजिह्वेन्द्रियस्पर्शनेन्द्रियाणां जघन्यायां उपयोगाद्वायां उत्कृष्टोपयोगाद्वायां अजघन्यात्कृष्टोपयोगाद्वायां कतरे कतरे
ज्योऽन्या वा ४ ? गौतम ! सवस्तोका चक्षुर्न्द्रियस्य जघन्योपयोगाद्वा, आग्नेन्द्रियस्य जघन्योपयोगाद्वा विशेषाधिका, घ्राणेन्द्रियस्य जघ
न्योपयोगाद्वा विशेषाधिका, जिह्वेन्द्रियस्य जघन्योपयोगाद्वा विशेषाधिका, स्पर्शनेन्द्रियस्य जघन्योपयोगाद्वा विशेषाधिका । उत्कृष्टायां स

द्रियतो उपयोगहा काल कल्लो हे नीम । पञ्चविहा इन्द्रियउपयोगहा पं० त० सोइन्द्रिय उपयोगहा जाय फासिन्द्रियउपयोगहा । पादेभेइन्द्रि
य उपयोगकाल कल्लो ते कल्लेइ सोइन्द्रिय उपयोगकाल जालगे सव्वेन्द्रिय उपयोगकाल । एवं नेरइयाणं जाय वेमाणियाणं नवरं जरसजड इन्द्रिया
नरमतत्तिवा भा० एतेसिणं जते सोइन्द्रिय चस्किन्द्रिय चाणिन्द्रिय जिप्पिन्द्रिय फासिन्द्रियाणं । इमं नारकीने जालगे वेमाणिकने ए विशेष जेइमं जेइन्द्रिय ते
हने तेतकी कहिी एहने भगवन् सोवेन्द्रिय चक्षुर्न्द्रिय घ्राणेन्द्रिय जिह्वेन्द्रिय सव्वेन्द्रियने । जहन्तियाए उपयोगहाए उक्कांसियाए उपयोगहाए जहन्तु
क्कांसियाए उपयोगहाए कयरं कयरं हिंता अप्पावा ४ गोयमा । जघन्ये उपयोगहा काल वट्ठइ उपयोगकाल जघन्य उपयोगकाल जेइन्द्रिय
नी सव्वत्थावा चस्किन्द्रियस्स जहन्तिया उक्कांसिया सोइन्द्रियस्स जहन्तिया उपयोगहा विसंसाहिया । सव्वत्थावा च

॥ मल ॥

॥ ४० ॥

॥ भाषा ॥

उचुगहा विससाहिया, फासिदियस्स जहन्तिया उचुगहा विससाहिया, उक्कोसियाए उचुगहाए स
ह्योवा चस्किदियस्स उक्कोसिया उचुगहा, सोइंदियस्स उक्कोसिया उचुगहा विससाहिया, घाणिंदि
यस्स उक्कोसिया उचुगहा विससाहिया, जिप्पिदियस्स उक्कोसिया उचुगहा विससाहिया, फासिंदि
यस्स उक्कोसिया उचुगहा विससाहिया, जहन्नुक्कोसियाए उचुगहाए सह्योवा चस्किदियस्स जहन्ति
या उचुगहा सोइंदियस्स जहन्तिया उचुगहा विससाहिया, घाणिंदियस्स जहन्तिया उचुगहा विस
साहिया, जिप्पिदियस्स जहन्तिया उचुगहा विससाहिया फासिंदियस्स जहन्तिया उचुगहा विससा

पयोगाद्वायां संस्तोका चत्विन्द्रियस्यो त्कृष्टोपयोगाद्वा, श्रोत्रेन्द्रियस्यो त्कृष्टोपयोगाद्वा विशेषाधिका, घ्राणेन्द्रियस्यो त्कृष्टोपयोगाद्वा वि
शेषाधिका, जिह्वेन्द्रियस्यो त्कृष्टोपयोगाद्वा विशेषाधिका, स्पर्शनेन्द्रियस्यो त्कृष्टोपयोगाद्वा विशेषाधिका, अजघन्यो त्कृष्टोपयोगाद्वायां स
ंस्तोका चत्विन्द्रियस्या जघन्योत्कृष्टोपयोगाद्वा, श्रोत्रेन्द्रियस्या जघन्यो त्कृष्टोपयोगाद्वा विशेषाधिका, घ्राणेन्द्रियस्या जघन्योत्कृष्टोपयोगा
द्वा विशेषाधिका, जिह्वेन्द्रियस्या जघन्योत्कृष्टोपयोगाद्वा विशेषाधिका, स्पर्शनेन्द्रियस्या जघन्योत्कृष्टोपयोगाद्वा विशेषाधिका। स्पर्शनेन्द्रि

चवेन्द्रियनी जघन्य उपयोगकालना श्रोत्रेन्द्रिय उपयोग जघन्यकालना धनी विशेषाधिक स्पर्शेन्द्रिय वेमिटे अंगुल असंखउत्कृष्टताख विषय अंगुलने उत्कृष्ट
११ योजन ५ ए पचेन्द्रियधी कक्षा दिवे भावतः जी जीवने ज्ञानावरणी कर्मलयोगमेगष्टरूप रसगन्ध स्पर्शलेखनी शक्ति उपजे तेभावेन्द्रिय कहिये उ
पयोग भावेन्द्रिय जेहने प्रमाणोपेत तेहने लेखनी शक्ति उपजे ते उपयोग भावेन्द्रिय कहिये । घ्राणेन्द्रियस्स जहन्तिया उपयोगहा विसे । जिह्वेन्द्रिय
स्स जहन्तिया उपयोगहा विसे । फासिंदियस्स जहन्तिया उपयोगहा विसे । घ्राणेन्द्रिय जघन्य उपयोगकालना जघन्य धनी विशेषाधिक तेहधी जि
ह्वेन्द्रिय जघन्य उपयोगकालना धनी विशेषाधिक तेहधी स्पर्शेन्द्रिय जघन्य उपयोगकालना धनी विशेषाधिक । उक्कोसियाए उचुगहाए सह्योवा

हियां, फासिंदियस्स जहन्नियाहिंतो उवन्नगहाहिंतो चरिंदियस्स उक्कोसिया उवन्नगहा विसेसाहिया,
 सोइंदियस्स उक्कोसिया उवन्नगहा विसेसाहिया, घाणिंदियस्स उक्कोसिया उवन्नगहा विसेसाहिया,
 जिप्पिंदियस्स उक्कोसिया उवन्नगहा विसेसाहिया, फासिंदियस्स उक्कोसिया उवन्नगहा विसेसाहिया ।
 कडविहाणं जंते ! इंदियन्नगाहणा पस्सत्ता ? गोयमा ! पंचविहा इंदियन्नगाहणा पस्सत्ता, तजहा—सोइंदि
 यन्नगाहणा जाव फासिंदियन्नगाहणा । एवं नेरइयाणं जाव वेमाणियाणं नवरं जस्स जइ इंदिया एत्थि ।

यस्य जघन्योपयोगाद्वातः चक्षुर्निद्रयोत्कृष्टोपयोगाद्वा विशेषाधिका, श्रोत्रेन्द्रियोत्कृष्टोपयोगाद्वा विशेषाधिका, घ्राणेन्द्रियोत्कृष्टोपयोगाद्वा
 विशेषाधिका, जिह्वेन्द्रियोत्कृष्टोपयोगाद्वा विशेषाधिका, स्पर्शनेन्द्रियोत्कृष्टोपयोगाद्वा विशेषाधिका, कतिविधा जटन्त ! इन्द्रियावगाहना
 प्र० ? गौतम । पञ्चविधा इन्द्रियावगाहना प्रज्ञप्ता तद्यथा—श्रोत्रेन्द्रियावगाहना यावत्स्पर्शनेन्द्रियावगाहना । एवं नेरयिकाणां यावद्वैमानि
 कानाम् । नवरं यस्य यति इन्द्रियाणि सन्ति । कतिविधो जटन्त ! इन्द्रियापायः प्रज्ञप्तः ? गौतम । पञ्चविधः प्रज्ञप्तस्तद्यथा—श्रोत्रेन्द्रियापा

चक्षुर्दियस्स उवन्नगहा संतेदियस्स उक्कोसिया उवन्नगहा विसेसाहिया । हिंवै उतक्कष्ट उपयोगकाले सर्वथोडा चक्खेदिय उपयोगकालना धणो
 तेहथी श्रोत्रेदिय उपयोगकालना धणो उतक्कष्ट विशेषाधिक । घाणेदियस्स उक्कोसिया उवन्नगहा विसे । जिप्पिंदियस्स उक्कोसिया उवन्नगहा वि
 से । फासिंदियस्स उक्कोसिया उवन्नगहा विसे । तेहथी घ्राणेदियने उपयोग काल उतक्कष्टो विशेषाधिक तेहथी जिह्वेदियने उतक्कष्ट उपयोगकाल वि
 शेषाधिक सार्वेन्द्रिय उतक्कष्ट उपयोगकालना धणो विशेषाधिक । जहन्नउक्कोनिया उवन्नगहाण मज्झयावा चक्खेदियस्स जहन्निया उवन्नगहा संते
 दियस्स जहन्निया उवन्नगहा विसे । जघन्य उतक्कष्ट उपयोगकाले सर्वथोडा चक्खेदिय जघन्य उपयोगकाल इवै तेहथी श्रोत्रेदिय जघन्य उपयोग
 कालना धणो विशेष । घाणेदियस्स जहन्निया उवन्नगहा वि । जिप्पिंदियस्स जहन्निया उवन्नगहा वि । फासिंदियस्स जहन्निया उवन्नगहा वि ।

कृपञ्चेन्द्रियमनुष्यव्यंतरज्योतिष्कर्ममानिकानां पञ्चविधः क्रमश्चैवं स्पष्टं न रसनप्राणचक्षुःश्रोत्राणीति । एव मिन्द्रियनिवर्तनादिसूत्राण्यपि वेदितव्यानि, प्रायः सुगमत्वात्, नवर इन्द्रियउपलब्धिगदा इति ॥ यावत्सं काल मिन्द्रियै रुपयुक्त आस्ते तावत् काल इन्द्रियोपयोगा द्वा, ॥ कतिविहाण जंते ! उभयहणा पञ्चत्ता इति ॥ कतिविधं कतिप्रकारं जदन्त । इन्द्रियै रवग्रहणं परिच्छेदः प्रज्ञप्तः, यत् तस्यावस्थाने पृष्ट साधन्यञ्च विशेष निष्ठ मतो ऽपायादिविशेषविषयाणि सूत्राण्या ह-कतिविहेणं जंते । इन्द्रियत्रयाए पञ्चत्ते इत्यादि ॥ तत्रा वयग्रहणानेना उवग्रहीतस्य ईहाज्ञानेन ईहितस्य निर्णयरूपो यो व्यवसायः सो पायः शाखएवायं शाङ्गएव चायं इत्यादिरूपो ऽवधारणात्मको निर्णयो ऽवाय इतिज्ञावः, ईहा इति ॥ ईहचष्टाया मीहन मीहा सद्भूतार्थपर्यालोचनरूपा चष्टा इत्यर्थः, किमुक्तमवति अवग्रहा दुत्तरकाल सवायात्पूर्वं सद्भूतार्थविशेषोपाटानाजिमुखो

कटविहेणं जंते ! इन्द्रियत्रयाए पञ्चत्ते ? गोयमा ! पञ्चविहे इन्द्रियत्रयाए पञ्चत्ते, सोइन्द्रिए च्वाय जाव फासिन्द्रियत्रयाए । एवं नैरडयाणं जाव वेमाणियाणं जरस जड इन्द्रिया च्छिय । कतिविहाणं जंते ! ईहा पञ्चत्ता ? गोयमा ! पञ्चविहा पञ्चत्ता, तंजहा-सोइन्द्रियईहा जाव फासिन्द्रियईहा । एवं जाव वेमाणि

यो यावत्स्पष्टं नेन्द्रियापायः । एवं नैरयिकाणां यावद्वैमानिकानां यस्य यतीन्द्रियाणि सन्ति । कतिविधा जदन्त ! ईहा प्रज्ञप्ता ? गोतम । पञ्चविधा प्रज्ञप्ता तद्यथा-श्रोत्रेन्द्रियेहा यावत्स्पष्टं नेन्द्रियेहा । यत् यावद्वैमानिकानां नवरं यस्य यतीन्द्रियाणि सन्ति । कतिविधा जदन्त !

तेहधी प्राणेंद्रिय जघन्य उपयोगकालना धणी विशेषाधिक तेहधी जिभिन्द्रियने जघन्य उपयोगकालना धणी विशेषाधिक तेहधी स्पर्शेंद्रिय जघन्य उपयोगना धणी विशेषाधिक । फासिन्द्रियस जहन्निया उवचीगहा द्विती चक्केन्द्रियस उक्कीनिया उवचीगहा तिस्रानिया । तेहधी स्पर्शेंद्रिय जघन्य उपयोगकालना धणी तेहधी चक्षुर्नेन्द्रिय उतकष्ट उपयोगकालना धणी विशेषाधिक । सीतेन्द्रियस उक्कीनिया उवचीगहा ि० वाणेंद्रियस उवचीगहा ि० जिभिन्द्रियस उक्कीनिया उवचीगहा ि० । तेहधी श्रोत्रेंद्रिय उतकष्ट उपयोगकालना धणी विशेषाधिक तेहधी प्राणेंद्रिय उतकष्ट

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ च० ॥

॥ भाषा ॥

उसङ्गतायै विशेषपरित्यागाजिमुखः प्रायो ऽत्र मधुरत्वादयः शंखादिशब्दधर्मो दृश्यन्ते, न कर्कशानिष्ठुरतादयः, शाङ्खादिशब्दधर्मो इत्येवंरूपो न
तिविशेष इहा आह च ज्ञाप्यकृत्-ज्ञाप्यविसेसा दाशब्दायाजिमुहमीहा । दुविहे उगहे पन्नते तंजहा-वज्जणोग्गहे अत्योग्गहे इति ॥ अवग्रहो
द्विविधार्थावग्रहो व्यञ्जनावग्रहश्च तत्र अवग्रहण मवग्रहः अर्थस्यावग्रहो ऽर्थावग्रहः अनिर्देशसामान्यसाररूपाद्यर्थग्रहण मितिजावः । आह च न
द्यध्ययनचूर्णिकृत्-सामान्यरूपाद्विसेसरहित्यस्स अनिर्देशस्स अवग्रहण मवग्रह इति, तथा व्यञ्ज्यते ऽनेना ऽर्थः प्रदीपेन व घटइति व्यञ्जनं त

याणं नवरं जरुस जड इंदिया । कतिविहेणं जंतं ! उगहे पसत्ते ? गोयमा ! दुविहे उगहे पसत्ते, तं
जहा-अत्योग्गहे वज्जणोग्गहे । वज्जणोग्गहेणं जंतं ! कडविहे पसत्ते ? गोयमा ! चउल्लिहे पसत्ते, तंज
हा-सोइंदियवज्जणोग्गहे घाणिंदियवज्जणोग्गहे जिप्पिंदियवज्जणोग्गहे फासिंदियवज्जणोग्गहे । अत्योग्गहेणं

अवग्रहः प्रज्ञप्तः ? गीतम ! द्विविधो ऽवग्रहः प्रज्ञप्तस्तद्यथा-अर्थावग्रहश्च व्यञ्जनावग्रहश्च । व्यञ्जनावग्रहो जदन्त । कतिविधः प्रज्ञप्तः ? गी
तम ! चतुर्विधः प्रज्ञप्तस्तद्यथा-श्रोत्रेन्द्रियव्यञ्जनावग्रहो घ्राणेन्द्रियव्यञ्जनावग्रहो जिह्वेन्द्रियव्यञ्जनावग्रहः स्पर्शनेन्द्रियव्यञ्जनावग्रहः । अर्था
वग्रहो जदन्त । कतिविधः प्रज्ञप्तः ? गीतम ! पञ्चविधः प्रज्ञप्तस्तद्यथा-श्रोत्रेन्द्रियार्थावग्रहश्च घ्राणेन्द्रियार्थावग्रहश्च जिह्वेन्द्रियार्थावग्रहश्च स्पर्शनेन्द्रियार्थावग्रहश्च

उपयोगकालना धणी विशेषाधिक तेइथो जिह्वेन्द्रिय उत्कृष्ट उपयोगकालना धणी विशेषाधिक । फासेदियस्स उकोसिया उवणीगहा वि० कति
विहाणं भने इंदिय उगाहणा पं० गोयमा । तेइथो स्पर्शनेन्द्रिय उत्कृष्ट उपयोगकालना धणी विशेषाधिक केतलैभेदे हे भगवन् इंदियनो अवगाहना
हे गीतम । पंचविहाइ दियओगाहणा पं० तं० सोते।योंगाहणा जाव फासेदियोगाहणा । पांचैपकारै इन्द्रिय अवगाहना ओवेदिय अवगाहना
लगे स्पर्शनेन्द्रिय अवगाहना । एवं नेरइयाणं जाव वेमाणियाणं नवरं जस्य जड इंदिया अल्लि ततिया भा० कतिविहेणं भंते इंदिय अवग्रह पं० गो
० म नारको जालगे ए विशेष जेहने जेतला इंदिय तेहने तेतला उपपातक कहिवा केतलै भेदे इंदियनो अपपात कहियो हे गीतम । पंचविहे इंदियो

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ पं० ॥

॥ भाषा ॥

सो पकरणेन्द्रियस्य शब्दादिपरिणतद्रव्याणां च यः परस्परं सम्बन्धः सम्बन्धे हि सति सौम्यः श्रोत्रादीन्द्रियेण व्यञ्जितुं शक्या स्ते ना न्यथा, ततः सम्बन्धो व्यञ्जनं आह्वय प्राप्यकत्-व्यञ्जिज्जज्जज्जत्यो यकोवृदीवणावज्जतं च उवगरणादियसद्वा अहपरिणयदवसंबंधा । व्यञ्जनेन सम्बन्धिना वगृह्यं

जन्ते ! कतिविहे पञ्चत्ते ? गोयमा ! षड्विहे पञ्चत्ते, तंजहा—सोड्दियञ्चत्योवग्गहे १ चरिक्कंदियञ्चत्योवग्गहे २ घाणिंदियञ्चत्योवग्गहे ३ जिप्पिंदियञ्चत्योवग्गहे ४ फासिंदियञ्चत्योवग्गहे ५ नोड्दियञ्चत्योवग्गहे । नेरइयाणं जन्ते ! कतिविहे उग्गहे पञ्चत्ते ? गोयमा ! दुव्विहे पञ्चत्ते, तंजहा—ञ्चत्योवग्गहे वंजणोवग्गहे । एवंञ्चसुरकुमाराणं जाव वेमाणियाणं । पुढविक्काइयाणं जन्ते ! कतिविहे उग्गहे पञ्चत्ते ? गोयमा !

न्द्रियार्थावग्रहः स्पर्शानेन्द्रियार्थावग्रहो ना इन्द्रियार्थावग्रहः । नेरयिकाणां जदन्त । कतिविधो ऽवग्रहः प्रज्ञप्तः ? गौतम ! द्विविधः प्रज्ञप्तस्तद्यथा—अर्थावग्रहश्च व्यञ्जनावग्रहश्च । एवमसुरकुमाराणां जाव त्स्तनितकुमाराणाम् । पृथिवीकायिकानां जदन्त ! कतिविधो ऽवग्रहः प्रज्ञप्तः, गौतम ! द्विविधो ऽवग्रहः प्रज्ञप्तस्तद्यथा—अर्थावग्रहो व्यञ्जनावग्रहश्च । पृथिवीकायिकानां व्यञ्जनावग्रहः कतिविधः प्रज्ञप्तः ? गौतम ! एकः स्पर्शान्द्रियव्यञ्जनावग्रहः प्रज्ञप्तः । पृथिवीकायिकानां जदन्त । कतिविधो ऽर्थावग्रहः प्रज्ञप्तः, एकं स्पर्शान्द्रियावग्रहं प्रज्ञप्तं । ए

ववाए पं० तं० सीतेन्द्रियोववाए जाव फासिंदियाववाए । पांचेप्रकारे इन्द्रियना उपपातकत्वा ते कहैकै श्रोत्रेन्द्रिय उपपात जालगे स्पर्शेन्द्रिय इहां एवं नेरइयाणं जाव वेमाणियाणं णवरं जस्स जइ इन्द्रिया अस्सि तत्तिगा भा० कतिविहेणं भंते इन्द्रियइहा पं० गोयमा । इम नारकीने जालगे वेमानिक ए विशेष जेहने जेतला इन्द्रियकै तेतला उपपातकत्वा जेतला भेदे भगवन् इहां कही गौतम । पंचविहे इन्द्रियइहा पं० तं० सीतेन्द्रियइहा जाव फासिंदियइहा एवं नेरइयाणं । पांचेभेदे इन्द्रियनी इहां श्रोत्रेन्द्रियनी इहां जालगे स्पर्शेन्द्रियनी इहा एव नारकी । जाव वेमाणियाणं णवरं जस्स जइ इन्द्रिया तत्तिगा भा० कतिविहेणं भंते उग्गहे पं० गोयमा । जालगे वेमानिक ए विशेष जेहने जेतला इन्द्रिय तेहने तेतलो इहां कहिनी केतले

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

सम्बध्यमानस्य शब्दादिरूपस्या र्थस्या व्यक्तरूपः परिच्छेदो व्यञ्जनावग्रहः अथवा, व्यञ्ज्यते इति व्यञ्जनानि रुद्धुल मितिधचनात् कमण्य नट् व्यञ्जनानां शब्दादिरूपतया परिणतानां द्रव्याणां मुपकरणेन्द्रियसंप्राप्तानां मवग्रहो ऽव्यक्तरूपः परिच्छेदो व्यञ्जनावग्रहः, आह-प्रथमं व्यञ्जना वग्रहो जवति, ततो ऽर्थावग्रह स्ततः कस्मा दिह प्रथममर्थावग्रह उपन्यस्तः स उच्यते-स्पष्टतयो पलज्यमानत्वात्, तथाह्य र्थावग्रहः स्पष्टरूप तया सर्वैरपि जंतुभिः सवेद्यते शीघ्रतरगमनादौ कृत्स्नत्वर मपलज्यन्ते किञ्चिद् दृष्टं न परिजावितं सम्य गिति व्यवहारदर्शनात्, अपिचा र्थाव ग्रहः सर्वेन्द्रियमनोजावी, व्यञ्जनावग्रहस्तु नेति प्रथम मर्थावग्रह उक्तः, संप्रतितु व्यञ्जनावग्रहा दूढं अर्थावग्रह इति क्रममाश्रित्य प्रथमं व्यञ्जना वग्रहस्वरूपं प्रतिपादयिषुः प्रश्न कारयति शिष्यं 'वञ्जणोग्रहेण जते ! कइविह पल्लहे इत्यादि ॥ इह व्यञ्जनमुपकरणेन्द्रियस्य शब्दादिपरिणत द्रव्याणां च परस्परसम्बन्ध इत्युक्तं प्राक् ततश्चतुर्णामेव श्रोत्रादीनां मिन्द्रियाणां व्यञ्जनावग्रहो न नयनमनसो रप्राप्यकारित्वात्, सा चा प्रा

दुविहे उगगहे पसत्ते, तंजहा-अत्योग्रहेय वञ्जणोग्रहेय । पुढविकाइयाणं जते ! वञ्जणोग्रहे कइविहे पसत्ते ? गोयमा ! एगे फासिदियवञ्जणोग्रहे पसत्ते । पुढविकाइयाणं जते ! कइविहे अत्योग्रहे पसत्ते, एगे फासिदियअत्योग्रहे पसत्ते । एवं जाव वणस्सइकाइयाणं । एवं वेइंदियाणावि नवरं वेइंदियाणं वं

मेदे अवग्रहकक्षो हे गीतम । दुविहे उगगहे पं० तं० अत्योग्रहेय वञ्जणोग्रहेय वञ्जणोग्रहेण जते कतिविहे पं० गोयमा । अवग्रह दीयमेदे कक्षो तेकहेके अ र्थावग्रह व्यञ्जनावग्रह ते रूपनी परिच्छेद ते व्यञ्जनावग्रहना केतलामेद कक्षो हे गीतम । चइविहे पं० तं० सीतिदिय वञ्जणोग्रहे घाणिंदिय वं० जिभिंदिय वं० फासिदिय वं० । अर्थावग्रहणं भंत कतिविहे पं० गोयमा । व्यञ्जनावग्रहना ४ मेद कक्षो तेअर्थावग्रहेन्द्रियव्यञ्जनावग्रह घाणिंदियव्यञ्जनावग्रह जिभे द्रव्यव्यञ्जनावग्रह सर्गेन्द्रियव्यञ्जना कक्षिहे पं० तं० सीतिदिय अत्योग्रहे कक्षोदिय अं० घाणिंदिय अं० जिभिंदिय अं० फासिदिय अं० नो इंदिय अं० नेरइयणं भंत कतिविहे उगगहे पसत्ता हे गोयमा । अर्थावग्रहना भगवन् केतलामेद कक्षो हे गीतम । अकारे कक्षो ते अर्थावग्रहेन्द्रियव्यञ्जनावग्रह च

॥ टीका ॥

॥ मन्त्र ॥

॥ भाषा ॥

टीका ।

मूल ॥

च० ॥

भाषा ॥

प्रकारिता ननुध्ययमलीकायां प्रदर्श्यते त्रि ने ह प्रदर्श्यते, अर्थावग्रहः यद्विधः तद्यथा-सोऽहंदिगग्रगणहे इत्यादि ॥ श्रोत्रेन्द्रियार्थावग्रहो व्य
ञ्जनावग्रहांतरकाल भेकसामायिक मनिर्दिश्य सामान्यमात्रार्थावग्रहः श्रोत्रेन्द्रियार्थावग्रहः, एवं घ्राणजिह्वास्पर्शनेन्द्रियार्थावग्रहश्चपि वाच्यं, चक्षु
मंसोत्स व्यञ्जनावग्रहो न जवति तत स्तयोः प्रथममेव स्वरूपद्रव्यगुणक्रियाकल्पनातीतमनिर्दिश्यसामान्यमात्रस्वरूपाथार्थावग्रहो अवसेयः ॥ ना

ज गोमगहे दुविहे पसस्ते । एवं तेहंदिचउरिंदियाणवि नवरं हंदिचपरिवुह्नी कायह्वा । चउरिंदियाणं वंजणोग्ग
हे त्रिविहे पसस्ते । अथीवग्गहे चउरिहे पसस्ते, संसाणं जहा नेरइयाणं जाव वेमाणियाणं । कतिविहा

य यावद्वनस्पतिकायिकानां । एवं द्वीन्द्रियाणामपि नवरं द्वीन्द्रियाणां व्यञ्जनावग्रहं द्विविधं प्रज्ञप्तं । एवं त्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियाणामपि नवरं
रभिन्द्रियपरिवृद्धिः कर्तव्या, चतुरिन्द्रियाणां व्यञ्जनावग्रहं त्रिविधः प्रज्ञप्तो ऽर्थावग्रहश्चतुर्विधः प्रज्ञप्तः । शवाणां यथा नैरयिकाणां
यावद्वैमानिकानां । कति प्रकाराणि जटन्त । इन्द्रियाणि प्रज्ञप्तानि, गौतम । द्विविधं प्रज्ञप्तं द्रव्येन्द्रियं जावेन्द्रियञ्च । कतिप्रकाराणि ज
दन्त । द्रव्येन्द्रियाणि प्रज्ञप्तानि, गौतम । अष्टौ द्रव्येन्द्रियाणि प्रज्ञप्तानि, तद्यथा-द्वौ श्रोत्रौ द्वौ घ्राणौ जिह्वा स्पर्शेन्द्रियञ्च । नैरयिकाणां

जवेन्द्रिय अर्थावग्रह प्रणिन्द्रियार्थावग्रह जिह्वा स्पर्शेन्द्रिय अर्थावग्रह नौ इन्द्रिय अर्थावग्रह नारकौने हे भगवन् केतले भेदे अवग्रहकह्यो
हे गौ म । दुविहे च० तं अथीवग्गहे वंजणोग्गहे । दौयभेदे अवग्रह ते कहै अर्थावग्रह व्यञ्जनावग्रह पुढीकाइयाणं भंते वंजणोग्गहे कतिविहे पं०
ीयमा । पृथिवीकाइयाणं के-ले भेदे हेभगवन् व्यञ्जनावग्रहकह्यो हे-गी० । एमी फासिंदिय वंज-ीवग्गहे पं० एक स्पर्शेन्द्रिय व्यञ्जनावग्रह पं० गीयमा ।
पुढीकाइयाणं भंते कतिविहे अथीवग्गहे गी० । पृथिवीकाइयाणं हे भगवन् केतले भेदे अर्थावग्रहकह्यो हे-गी० । एमी फासिंदिय अथीवग्गहे पं० एव ज, व
वणस्पर्शकाइयाणं इम वेः दियणवि नवरं वेः दियणं वंजणोग्गहे दुविहे पं० । एक स्पर्शेन्द्रिय अर्थावग्रह इम जालगी वनस्पतिकाय इम वेन्द्रियने ए
विश्व वेन्द्रियने व्यञ्जनावग्रह दौयगीदे कह्यो । अथीवग्गहे दुविहे पं० एवं तेहंदिचउरिंदियाणवि नवरं हंदिच परिवुह्नी कायह्वा चउरिंदियाणं वं

पसवणा
पद
१५
॥ ४४५ ॥

इन्द्रियव्यापकगो इति ॥ नरे इन्द्रियं मनस्तत्र द्विधा, द्रव्यरूपं जावरूपञ्च तत्र मनःपर्याप्तिनामकर्मादयतो यन्मनःप्रायोग्यवर्गणादलिक माटा य मनस्त्वेन परिणामनं तद्द्रव्यरूपं मनस्तथाचाह-नद्यध्ययनचूर्णिकृत्, मणपञ्जतिनामकस्मोदयतो जीगे मणोदद्ये चित्तुमणने परिणामियदद्या दद्वमणोजनइ इति ॥ तथा द्रव्यमनोवद्वमेन जीवस्य यो मनः स जावमनः तथाचाह-नद्यध्ययनचूर्णिकृद्व-जीवापुण मणपरिणामकिरियावता जावमणो किन्नणियं होइ मणदद्यालदयो जीवस्समणवावारी जावमणो जनइ इति, तत्र ह जावमनसा प्रयोजन तद्गुणो ह्य वडयं द्रव्यमन सोपि गुणं जवति द्रव्यमनोत्तरेण जावमनसो ऽसजवात्, जावमनोविनापि च द्रव्यमनो जवति, यथा जवस्थकेवलिनो' तत उक्तं-जावमनसा प्रयोजनं तत्र नोडादियेण जावमनसार्थावगहो द्रव्येन्द्रियव्यापारनिरपेक्षवताद्यर्थस्वरूपपरिजावनाजिमुखः प्रथम संकसामायिको रूपाद्युद्भाकारा दिविशेषचिन्ताविकलो निर्देष्टव्यतामात्रमात्रचिन्तात्मको बोधो नो इन्द्रियार्थावगहः अवगुणं चो पलक्षणं तेन नोइन्द्रियार्थावगुणस्य साक्षादि तयोस्तू पलक्षणात् उपादान विधिवत्त्वात् सूत्रगते रित्य दोषः ॥ कइविहाण जत । इन्द्रिया पलत्ता इति ॥ द्रव्येन्द्रियं सुगमं प्राग्जावितत्वान्,

णं जते ! इन्द्रिया पलत्ता ? गोयसा ! दुविहा पलत्ता, तंजहा-द्विद्विद्याय जाविद्विद्याय । कइणं जते ! द

जदत्त ! कति द्रव्येन्द्रियाणि प्रज्ञप्तानि । गौतम ! अष्टौवेव । एवं असुरकुमाराणां याव तस्तनित्कुमाराणामपि । पृथिवीकायिकानां जदत्त ।

जयो वगहे तिविहे पं । अर्थावगह दोयप्रकारे कछो इम तेन्द्रिय चीरिन्द्रियने पिण प विंशष पकेन्द्रियनी हडिकौजे चीरिन्द्रियने व्य जनावगुह ३ प्रकारे कछो । अर्थोवगहे चउत्तिहे पं । सेमाणं जहा नेरदयाणं जाव वेमाणीयाणं कतिविहाणं भंते इ द्रिया पं । गोयसा । अर्थावगुह ४ प्रकारे कछो थाकता दंडकने नारकौनो परि जालगै वैमानिक केतलै प्रकारे भगवन् इन्द्रिय कछा हे गौतम । दुविहा पं तं । द्रव्येन्द्रियाय भावेन्द्रिया णय कनिणं भंते द्रव्येन्द्रिया पं । गोयसा । दोयप्रकारे कछा ते द्रव्येन्द्रिय मननो भावेन्द्रिय मननो परिणाम ते भगवन् केतलै प्रकारे कछा हे गौतम । इन्द्रियेन्द्रिया पं तं । दोसातादोनेता दोवण जीइ फ, सेनेरदयाणं भंते कतिद्रव्येन्द्रिया पं । गोयसा । ए भेदे द्रव्येन्द्रिय कछा ते वैश्रीव जेतव दोप्राण जीम स्पर्श नारकीने

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ पं. ॥

॥ भाषा ॥

कइविहेणं जंते ! दद्विदिया पन्नत्ता इति ॥ द्रव्येन्द्रियसङ्ख्याविषयं दशहकसूत्रञ्च पाठसिद्ध, एकैकजीवविषयातीतबहुपुरस्कृतद्रव्येन्द्रियचिन्तायां ॥

द्विदिया पस्यते ? गोयमा ! अथ दद्विदिया पस्यते, तंजहा—दोसोत्ता दोनेत्ता दोघाणा जीहा फासे । ने रइयाणं जंते ! कइ दद्विदिया पस्यत्ता ? गोयमा ! अथ । एतेचेव एवं असुरकुमाराणं जाव थणियकुमारा णवि । पुढविक्काडयाणं जंते ! कइ दद्विदिया पस्यत्ता ? गोयमा ! एगे फासिदिए पस्यते । एवं जाव वण स्सइकाडयाणं । वेइंदियाणं जंते ! कइ दद्विदिए पस्यते ? गोयमा ! दोदद्विदिया पस्यत्ता, तंजहा—फासिं दिएय जिप्पिंदिएय । तेइंदियाणं पुच्छा, गोयमा ! चत्तारिदद्विदिया पस्यत्ता ? दो घाणा जीहा फासिंदिए चउरिंदियाणं पुच्छा, गोयमा ! ठ दद्विदिया पस्यत्ता, तंजहा—दो नेत्ता दोघाणा जीहा फासे संसाणं

कति द्रव्येन्द्रियाणि प्रज्ञप्तानि, गौतम ! एकं स्पर्शेन्द्रियं प्रज्ञप्तम् । एवं यावद्वनस्पतिकायिकानां । द्वीन्द्रियाणां जदन्त । कति द्रव्येन्द्रियाणि प्रज्ञप्तानि, गौतम ! द्वे द्रव्येन्द्रिये प्रज्ञप्ते, जिह्वेन्द्रियं स्पर्शेन्द्रियञ्च । त्रीन्द्रियाणां पुच्छा, गौतम । चत्वारि द्रव्येन्द्रियाणि प्रज्ञप्तानि, द्वौ प्राणौ जिह्वा स्पर्शेन्द्रियञ्च । चतुरिन्द्रियाणां पुच्छा, गौतम । षट् द्रव्येन्द्रियाणि प्रज्ञप्तानि, तद्यथा—द्वौ नेत्रौ द्वौ प्राणौ जिह्वा

भगवन् केतला द्रव्येन्द्रियं कक्षां ह गौतम । अथ एतेचेव एवं असुरकुमाराणं जाव थणियकुमाराणं पुढकाइयाणं भंते कतिद्वेदिया पं० गी० । ए तेहो ज इम असुरकुमार पिण जालगे स्तानितकुमार पृथिवीकाइयाने भगवन् केतला द्रव्येन्द्रियं कक्षा गौतम । एगे फासिदिए पं० एवं जाव वणस्सइकाइया वेइंदियाणं भंते कतिद्वेदिया पं० गोयमा । एक स्पर्शेन्द्रियं कक्षो इम जालगे वनस्पतिने वेन्द्रियने भगवन् केतला द्रव्येन्द्रियं कक्षा गौतम । दोद्वेदिया पं० तं० फासिदिए जिप्पिंदिएय तेइंदियाणं पुच्छा गा० चत्तारिद्वेदिया पं० तं० दोघाणा जीहे फासे चउरिंदियाणं पुच्छा गी० । दोयद्रव्येन्द्रियं कक्षा ते स्पर्शेन्द्रियं जिह्वेन्द्रियं तेन्द्रियनां प्रश्न उत्तर गौतम ४ द्रव्येन्द्रियं कक्षा ते कइहे दोय प्रार्णेन्द्रियं जीम स्पर्शं चौरिंदियनां प्रश्न उत्तर हे गौतम ।

टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ पं० ॥

॥ भाषा ॥

पुरस्कृतां अष्टवा सोलसवा सत्तरस्सवा संखेज्जावा असंखेज्जावा अणंतावा इति ॥ यो नैरयिको नन्तरजवे मनुष्यत्वमवाप्य सेत्स्यति तस्य मानुषजवसम्बन्धान्यष्टौ, यः पुनरन्यतरजवे तिर्यक्पञ्चेन्द्रियत्वमवाप्य तत उद्भूतो मनुष्येषु गत्वा सेत्स्यति तस्याष्टौ तिर्यक्पञ्चेन्द्रियजवसम्बन्धान्यष्टौ, मनुष्यजवसम्बन्धिनीति षोडश' यः पुनरनन्तरं नरकाद्भवत् तिर्यक्पञ्चेन्द्रियमवाप्य तदनन्तरमेकजवे पृथिवीकायादिको जूत्वा मनुष्येषु समागत्य सेत्स्यति तस्याष्टौ तिर्यक्पञ्चेन्द्रियजवसम्बन्धिनि, एकं पृथिवीकायादिजवसम्बन्धि, अष्टौ च मनुष्यजवसम्बन्धिनि इति सप्तदश संख्येय

जहा नेरइयाणं जाव वेमाणियाणं । एगमेगस्सणं जंते ! नेरइयस्स केवइया दव्विंदिया अइया ? गोयमा !
अणंता । केवइया बहेल्लगा ? गोयमा ! अठ । केवइया पुरस्कृता ? गोयमा ! अठवा सोलसवा सत्तर
सवा संखेज्जावा असंखेज्जावा अणंतावा । एगमेगस्सणं जंते ! असुरकुमारस्स केवइया दव्विंदिया अतीता ?

स्पर्शेन्द्रियञ्च । शेषाणां यथा नैरयिकाणां याव द्वैमानिकानां । एकैकस्य प्रदन्त । नैरयिकस्य कियन्ति द्रव्येन्द्रियाण्यतीतानि ? गौतम ! अनन्तानि । कियन्ति बहूनि ? गौतम ! अष्टौ । कियन्ति पुरस्कृतानि ? गौतम ! अष्टौ वा षोडश वा सप्तदश वा संख्येयानि वा असंख्येयानि वा अनन्तानि वा । एकैकस्य प्रदन्त । असुरकुमारस्य कियन्ति द्रव्येन्द्रियाण्यतीतानि ? गौतम ! अनन्तानि । कियन्ति बहूनि ? अष्टौ,

छ दव्वेदिया पं० दोनेत्ता दोघाणा जीहे फ.सेवेसाणं जहा नेरइयाणं । छ दव्वेन्द्रिय २ नेत्र दोघाण जीभ स्पर्श शेषदंडके जिम नारकी तिम जिहां लगी जाव वेमाणिया एगमेगस्सणं भंते नेरइयस्स केवतिया दव्वेदिया अतीता गोयमा । वैमानिक जालगै एकाकीने हे भगवन् नारकीने केतला दव्वेन्द्रिय आत्माकपना पूर्वकरी मूक्या हे गौतम । अणंता केवइया बहेल्लगा गोयमा अठ केवइया पुरस्कृता गोयमा । अनन्ताकरी मूक्या केतले बहेल्लग पणं पिण पूर्वकरी मूक्या गौतम ८ इन्द्रिय केतला पूर्वकीधो मनुष्य तिर्यक्देवनो अपेक्षये गौतम । अठवा सोलसवा सत्तरसवा संखेज्जावा असंखेज्जावा अणंतावा एगमेगस्सणं भंते असुरकुमारस्स केवइया दव्वेदिया अतीता गोयमा । ८ इन्द्रिय १६ १७ भवना संख्याता अथवा असंख्याता अनन्ता एकाकी भगवन्

॥ टीका

॥ मूलः

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

कालं संसारावस्थायिनः सङ्ख्येयानि असंख्येयकालमसंख्येयानि अनन्तकालमनन्तानि, असुरकुमारसूत्रे-पुरस्कृता अथवा नववा इत्यादि ॥ तत्रासुरजवाद्बुद्ध्यान्तरजवे मनुष्यमवाप्य सेत्स्यति ततो ऽष्टौ, असुरकुमारादपरस्त्रीज्ञानपर्यन्ताः पृथिव्यप्वनस्पतिषूत्यद्यन्ते ततो यो नन्तरजवे पृथिव्यादिषु गत्वा तदनन्तरं मनुष्यत्वमवाप्य सेत्स्यति तस्य नव संख्येयादिजावना प्राग्वत्, पृथिव्यप्वनस्पतिषूत्रे-पुरस्कृता अथवा नववेति ॥ पृथिव्यादयोह्यनन्तरसृष्ट्य मनुष्येषूत्यद्यन्ते सिद्ध्यन्ति च तत्र योनन्तरजवे मनुष्यत्वमवाप्य सेत्स्यति तस्य मनुष्यजवसम्बन्धीत्यष्टौ यस्त्वनन्तरमेकं पृथिव्या जवमवाप्य तदनन्तरं मनुष्यो जूत्वा सेत्स्यति तस्य नव तेजोवायवो नन्तरमुद्बृता मनुष्यत्वमेव न प्राप्नुवन्ति, द्वित्रिचतुरिन्द्रियास्त्वनन्तरं मनुष्यत्वमवाप्नुवन्ति, परं न सिद्ध्यन्ति, ततस्तेषां सूत्रेषु जघन्यपदे नवनवेति वक्तव्यं शेषजावना प्रागुक्तानुसारेण कर्तव्या, मनुष्यसूत्रे-पुरस्कृतानि द्रव्येन्द्रियाणि कस्यापि सन्ति कस्यापि न सन्तीति तद्वयमव सिद्ध्यतो न सन्ति शेषस्य संतोति जावः, यस्यापि सन्ति सोऽपि यद्यनन्तरजवे जूयोपि मनुष्यो जूत्वा सेत्स्यति तस्याष्टौ, यः पुनः पृथिव्याद्येकजवान्तरितो भूत्वा सिद्धिगामी तस्य नव शेषजावना प्राग्वत्, सनत्कुमारादयो देवा अनन्तरमुद्बृता न पृथिव्यादिधायांति किन्तु पञ्चेन्द्रियेषु ततस्ते नैरयिकवदुक्तव्याः, तथावाह-सप्तकुमारमाहिर्दक्षजलोयलतगसुकसहस्रारआणयपाणयआरणअसुयगेवेज्जगदेवस्सय जहा नेरइयस्स । विजयादिदेवअनुष्टुपसूत्रेषु योनन्तरजवे मनुष्यत्वमवाप्य सेत्स्यति तस्याष्टौ, यः पुनरेकवारं मनुष्यो जूत्वा जूयोपि मनुष्यत्वमवाप्य सेत्स्यति तस्य धौःश' यस्त्वपान्तराले देवत्वमनुजूय मनुष्योजूत्वा सिद्धिगामी तस्य चतुर्विंशतिमनु

गोयमा ! अणंता । केवइया वडेलगा ? अण्ठ । केवइया पुरस्कृता ? अण्ठवा नववा संखिज्जावा असंखि

कियन्ति पुरस्कृतानि ? अष्टौ वा नव वा संख्येयानि वा असंख्येयानि वा अनन्तानि वा । एवं यावत्स्तनितकुमाराणां तावद्गणितवयम् । एवं

असुरकुमारनै केतला द्रव्येन्द्रियकरी मूक्या हे गीतम । अणंता केवइया वडेलगा गोयमा अण्ठकेवइया पुरस्कृता गोयमा । अनन्ताकरी मूक्या केतलावडेलगा पूर्वकरी मूक्या हे गीतम न पूर्वकौधा केतलः पूर्वकौधी मनुष्यणीके गीतम । अण्ठवा नववा सत्तरसवा संखिज्जावा असंखिज्जावा अणंतावा एवं जा

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

जावा अणतावा । एवं जात्र थणियकुमाराणं ताव जाणियत्वं । एवं पृथ्वीकाडययाउक्काडया । वणस्सइ
काडयस्सवि नवरं केवडया बडेल्लगत्ति पुच्छा, एवं उत्तरं एके फासिदिए दब्बिदिए । एवं तेउक्काडयवाउ
क्काडयस्सवि नवरं पुरस्कत्ता नववा दसवा । एवं बेइदियाणवि नवरं बडेल्लग पुच्छाएदांमि । एवं ते
इंदियस्सवि नवरं बडेल्लगा चत्तारि । एवं चउरिंदियस्सवि नवरं बडेल्लगा । पच्चिंदियतिरिस्कजोणियम
णुस्सवाणमंतरजोइसियसोहम्मोसाणगदेवस्स जहा असुरकुमारस्स नवरं मणुस्स पुरस्कत्ता कस्सइ अत्थि

पृथ्वीकायिकाष्कायिकाः । वनस्पतिकायिकस्या एव नवरं कियत्ति बढानीति पुच्छा, एवमुत्तरं सकं स्पर्शेन्द्रियं द्रव्येन्द्रियम् । एवं तेजरका
यिकवायुकायिकस्यापि नवरं पुरस्कृतानि नव वा दस वा । एवं ह्रीन्द्रियाण्यपि नवरं बढानीति पुच्छायां ह । एवं त्रीन्द्रियस्यापि नवरं बढा
नि चत्वारि । एवं चतुरिन्द्रियस्यापि नवरं बढानि । पञ्चेन्द्रियांतय्योनिकमनुष्य वानव्यन्तरज्योतिष्कसौधर्मेशानदेवस्य यथासुरकुमारस्य न

व थणियकुमाराणं । ८ । ८ । १७ सीकै सख्याता असंख्याता अनन्ता इम जांकि स्तनितकुमारने । एवं पृथ्वीकाडयाणं आउकाडयाणं वणस्सइकाडया
णं नवरं केवडया बडेल्लगत्ति पुच्छा एके फासिदिए दब्बिदिए । इम पृथ्वीकाडयाने अरकाडयाने वनस्पतिकाडयाने ए विशेष केतला पूर्ववांध्य
इम प्रश्न उत्तर पणै १ स्पर्शेन्द्रिय द्रव्येन्द्रिय । एवं तेउक्काडयाणवि वाउकाडयाणवि नवरं पुरस्कत्ता नववा दसवा एवं बेइदियाणवि नवरं बडेल्लगा पु
च्छाएदांमि । इम तेउकायने पिण वायुकायने पिण ए विशेष पूर्वोक्ता १० इम केन्द्रियन ए विशेष बडेल्लग प्रश्न दीयाने । एवं तेइंदियस्सवि नवरं
बडेल्लगा चत्तारि एवं चउरिंदियस्सवि नवरं बडेल्लगा छ पंचटगि रिक्कजोणिया मणुस्सा वाणमंतराजोइसिया सोहम्मोसाणगदेवस्स एतेसिं । इम
तेन्द्रियने ए विशेष बडेल्लग ४ इम चउरिंदियने ए विशेष बडेल्लग ६ इमे पंचेन्द्रिय तिर्यव योनिया यथा मनुष्य वानव्यन्तर ज्योतिष्क सौधर्मेशान देव
ता इयाने । जहा असुरकुमार नवरं मणुस्सपुरस्कत्ता कस्सइ अत्थि कस्सइ नत्थि जस्स अत्थि । जिम असुरकुमारने ए विशेष मनुष्यने पूर्वोक्ता केहने

॥ मूल ॥

॥ प्र० ॥

॥ भाषा ॥

कस्सइ नत्थि, जस्स अत्थि अथवा नववा संखिज्जावा असंखिज्जावा अणंतावा । सणंकुमारमाहिंदबंजलं
तगसुक्कसहस्सारअणयपाणयआरणअच्चयगेविज्जगदेवस्स जहा नेरइयस्स । एगमेगस्सणं जंते ! विजयवे
जयंतजयंतअपराजियदेवस्स केवइया दव्विंदिया अतीता ? गोयमा ! अणंता, केवइया वडेल्लगा ? अथ ।
केवइया पुरस्कटा ? अथ वा सोलस वा चउवीसा वा संखेज्जा वा । सब्बअसिहगदेवस्स अतीता अणंता व
डेल्लगा अथ पुरस्कटा अथ । नेरइयाणं जंते ! केवइया दव्विंदिया अतीता ? गोयमा ! अणंता । केवइ

वरं मनुष्यस्य पुरस्कृतानि कस्यापि सन्ति कस्यापि नसन्ति यस्य सन्ति अष्टौ वा नव वा सङ्केयानि वा असङ्केयानि वा अनन्तानि वा । सन
त्कुमारमाहिंद्रव्रह्मलान्तकशुकसहस्रारारणप्रणतारणाच्युतकयैवेयकदेवस्य यथा नैरयिकस्य । एकैकस्य जदन्त ! विजयवैजयन्तजयन्तापराजि
तदेवस्य कियन्ति द्रव्येन्द्रियाणि अतीतानि ? गौतम । अनन्तानि । कियन्ति बद्धानि ? अष्टौ, कियन्ति पुरस्कृतानि अष्टौ वा षोडश वा च
तुर्विंशतिर्वा संख्येया वा । सर्वाण्यसिद्धिकदेवस्यातीतान्यनन्तानि बद्धानि अष्टौ, पुरस्कृता न्यष्टौ । नैरयिकाणां जदन्त ! कियन्ति द्रव्येन्द्रि

न इवे जेहनै इवे । अठ्ठा नववा संखेज्जावा अणंतावा सणंकुमारमाहिंद बंभ लंनग सुक्कसहस्सार अणयपाणय आरण अच्चयगेविज्जगदे स्म । ८
संख्य ता असंख्याता अनन्ता सत्कुमार माहिंद्र ब्रह्म लान्तक शुक्र सहस्रार आनत प्राणत आरण अच्च । यैवेयकना देवतानै । जहा नेरइयस्स एगमेग
स्सणं भंते विजय वैजयंत जयंत अपराजियदेवस्स केवइया दव्विंदिया अतीता गोयमा । जिम नारकीनो १ काने भगवन् विजय १ वैजयंत २ जयन्त ३
अपराजितना केतला द्रव्येन्द्रिय पूर्वेकीवा गौतम । अणंता वडेल्लगा केवइया पुरेक्खडा गोयमा । अनन्ता कीवा केतला बांध्या ८ केतले पूर्वे कीवा इंद्रि
य ८ मनुष्यना केतले गौतम । अठ्ठा सोलसवा चउवीसावा संखेज्जावा सब्बअसिहगदेवस्स अतीता अणंता वडेल्लगा अठ्ठा पुरेक्खडा अठ्ठा नेरइयाणं भंते केव
इया दव्विंदिया अतीता गोयमा । ८ । १६ । २४ इम संख्याता सर्वार्थ विहना देवने पूर्वे कीवा अनन्ता वडेल्लगा ८ पुरेकीवा नारकीनै भगवन् केतला

॥ मूल ॥

॥ ४० ॥

॥ भाषा ॥

प्यनवे ऽष्टौ । देवजवे ऽष्टौ, जूयोपि मनुष्यजवे अष्टाविति संख्येयानि संख्येयं कालं संसारावस्थायिन इह विजयादिषु चतुर्षु गताः प्रज्जतमसंख्ये

या वद्धेल्लगा ? गोयमा ! असंखिज्जा । केवडया पुरस्कळा ? गोयमा ! अणंता । एवं जाव गेवेज्जगदेवाणं नवरं मणुस्साणं वद्धेल्लगा सिय संखिज्जा सिय असंखिज्जा । विजयवेजयंतजयंतअपराजियदेवाणं पुच्छा, गोयमा ! अतीता अणंता वद्धेल्लगा असंखिज्जा पुरस्कळा असंखिज्जा । सल्लुठसिद्धगदेवाणं पुच्छा, गोयमा ! अतीता अणंता वा वद्धेल्लगा संखिज्जा पुरस्कळा संखेज्जा । एगमेगस्सणं जते ! नेरइयस्स नेरइयत्ते केव

याणि अतीतानि ? गौतम ! अनन्तानि । कियन्ति बद्धानि ? गौतम ! असंख्येयानि । कियन्ति पुरस्कृतानि ? गौतम ! अनन्तानि । एवं या वद्दुपैवेयकदेवानां नवरं मनुष्याणां बद्धानि स्यात्संख्येयानि स्यादसंख्येयानि । विजयवैजयन्तजयन्तापराजितदेवानां पृच्छा, गौतम ! अतीतान्यनन्तानि, बद्धान्यसंख्येयानि, पुरस्कृतान्यसंख्येयानि । सर्वाणंसिद्धदेवानां पृच्छा, गौतम ! अतीतान्यनन्तानि, बद्धानि संख्येयानि । पुरस्कृतानि संख्येयानि । एकैकस्य जदन्त ! नेरयिकस्य नेरयिकत्वे कियन्ति द्रव्येन्द्रियाण्यतीतानि ? गौतम ! अनन्तानि, कियन्ति बद्धानि ?

द्रव्येन्द्रियाकरी मूक्या गौतम । अणंता केवडया बद्धेल्लगा गोयमा असंखिज्जा केवडया पुरेक्खडा गोयमा । अनन्ता केवला बद्धेल्लगा गौतम असंख्याता केतलै पूर्वैकोधा गौतम । अणंता एवं जाव गेवेज्जगदेवाणं नवरं मणुस्साणं वद्धेल्लगा सियसंखेज्जा सियअसंखेज्जा विजयवैजयंतजयंतअपराजियदेवाणं पुच्छा गोयमा । अनन्ता इमं जालुगी यैवेयकदेवतारा ए विंशेय मनुष्येने बद्धेल्लगा किवारे संख्याता किवारे असंख्याता विजय १ वैजयंत २ जयंत ३ अपराजितदेवतो प्रश्न उत्तर हे गौतम । अतीता अणंता बद्धेल्लगा असंखेज्जा पुरेक्खडा असंखिज्जा सल्लुठसिद्धगदेवाणं पुच्छा गोयमा । पाछुली इन्द्रिय अनन्ता कीधा बद्धेल्लगा असंख्याता पूर्वैकोधा असंख्याता सर्वार्थनिहता देवतो प्रश्न उत्तर हे गौतम । अतीता अणंता बद्धेल्लगा संखिज्जा पुरेक्खडा संखिज्जा एगमेगस्सणं भंते नेरइयस्स नेरइयत्ते केवडया द्रव्येन्द्रिया अतीता गोयमा । पाछुलो इन्द्रिय अनन्ता बद्धेल्लगा संख्याता पूर्वैकोधा संख्याता एकीकाना

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ. ॥

॥ भाषा ॥

इया दक्षिदिद्या अतीता ? गोयमा ! अणंता, केवडया बढेल्लगा ? अठ, केवडया पुरस्कळा ? गोयमा ! क
स्सइ अत्थि कस्सइ नत्थि जस्स अत्थि अठवा सोलसवा चउवीसवा संखिज्जावा असंखिज्जावा अणंतावा । ए
गमेगस्सणं भंते ! नेरइयस्स असुरकुमारत्ते केवडया दक्षिदिद्या अतीता ? गोयमा ! अणंता, केवडया बढेल्ल
गा ? गोयमा ! नत्थि । केवडया पुरस्कळा ? गोयमा ! कस्सइ अत्थि कस्सइ नत्थि, जस्स अत्थि अठ
वा सोलसवा चउवीसवा संखेज्जावा असंखेज्जावा अणंतावा । एवं जाव थणियकुमारत्ते । एगमेगस्सणं

अष्टौ । कियन्ति पुरस्कृतानि ? गौतम । कस्यापि सन्ति कस्यापि नसन्ति यस्य सन्ति अष्टौ वा षोडश वा चतुर्विंशति वां सस्येयानि वा
असस्येयानि वा ऽनन्तानि वा । एकैकस्य प्रदन्त ! नैरयिकस्यासुरकुमारत्वे कियन्ति द्रव्येन्द्रियाण्यतीतानि ? गौतम । अनन्तानि । कियन्ति
बद्धानि ? गौतम । न सन्ति । कियन्ति पुरस्कृतानि ? गौतम । कस्यापि सन्ति कस्यापि नसन्ति यस्य सन्ति अष्टौ वा षोडश वा चतुर्विं
शति वां सस्येयानि वा ऽसस्येयानि वा नन्तानि वा । एवं जाव त्स्तनितकुमारत्वे । एकैकस्य प्रदन्त ! नैरयिकस्य पृथिवीकायिकस्य किय

रकीने भगवन् नारकी पणौ केतला द्रव्येन्द्रिय पूर्वकीधा हे गौतम । अणंता केवडया पुरस्कळा गोयमा कस्सइ अत्थि कस्सइ नत्थि जस्स अत्थि तरस ।
अनन्ता केतला पूर्वकीधा गौतम केहने के केहने नहीके नारकीयां वल्ले नारकी पणौ नह्वे । अठवा सोलसवा चउवीसवा संखिज्जावा असंखिज्जावा
अणंतावा । जेहने के तेहने ८ । १६ । २४ वे भावना संख्याता असंख्याता अनन्ता । एगमेगस्सणं भवे नेरइयस्स असुरकुमारत्ते केवडया दक्षिदिद्या अती
ता गोयमा । एकैकनारकीने हे भगवन् असुरकुमारपणौ केतला द्रव्येन्द्रिय पूर्वकीधा गौतम । अणंतावा केवडया बढेल्लगा गोयमा नत्थि केवडया पुरस्क
ळा गोयमा । अनन्ता केतले भेटे बधितग गौतम । कस्सइ अत्थि कस्सइ नत्थि जस्सअत्थि अठवा सोलसवा चउवीसवा संखिज्जावा असंखिज्जावा अणं
तावा । केहनेके केहने नहीके जेहनेके तेहने ८ । १६ । २४ संख्याता असंख्याता अनन्ता । एवं जाव थणियकुमारत्ते एगमेगस्सणं भंते नेरइयस्स पुढवी

॥ अ० ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

यमनंतं वा कालं संसारे नावतिष्ठन्ते ततः संखेज्जावा इत्येवोक्तं मासंखेज्जा अणंता वा इति सर्वार्थसिद्धिस्तन्नन्तरज्वे नियमतः सिध्यति तत
स्तस्याऽजघन्योत्कृष्टपुरस्कृता अष्टा विति । बहुवचनचिन्तायां नैरयिकसूत्रे बह्वानि द्रव्येन्द्रियाणि असंख्येयानि नैरयिकाणामसंख्यातत्वात् । एवं
शेषसूत्रे ध्वप्यप्युच्य वक्तव्यं नवरं मनुष्यसूत्रे-सिध्य संखेज्जा ॥ इह सम्पूर्चिममनुष्याः कदाचि त्सर्वथा न सन्ति तदन्तरस्य चतुर्विंशतिमुहूर्त्तप्रमा
णस्य प्रागजिधानात्, तत्र यदा पृच्छासमये सर्वथा न सन्ति तदा संख्येयानि गन्तमनुष्याणां संख्येयत्वात्, यदातु सम्पूर्चिमा अपि सन्ति तदा
असंख्येयानि सर्वार्थसिद्धिमहाविमानदेवाः संख्येया वादरत्वे महाशरीरत्वे च सन्ति परिमितक्षेत्रवर्धित्वात्, ततो बह्वानि पुरस्कृतानि वा तेषां
द्रव्येन्द्रियाणि संख्येयानि ॥ एगमेगस्सणं जंते । नेरइयस्स नेरइयस्से इत्यादि ॥ कस्सइ अत्थि कस्सइ नत्थि इति ॥ यां नरकादुद्भूतो जूयोपि नै
रयिकत्वं नावाप्स्यति तस्य न जवंति यस्त्ववाप्स्यति तस्य सन्ति सोपि यटोकवारमागामी ततऽष्टौ द्वौ वारौ चेत् तर्हि षोडश यदिवा त्रीन् वा
रान्' ततश्चतुर्विंशतिसंख्येयानि वारान् आगामी न संख्येयानीत्यादि, मनुष्यत्वचिन्तायां कस्सइ अत्थि कस्सइ नत्थि इति न वक्तव्यं मनुष्या
गमनस्यावश्यं ज्ञावित्वात्' ततो जघन्यपदेऽष्टौ उत्कर्षतोऽनन्तानीति वक्तव्यं, विजयवेज्जयतजयंतापराजितचिन्तायामतीतानि द्रव्येन्द्रिया न
सन्ति कस्मादिति च दुच्यते-इह विजयादिषु चतुर्षु गतो जीवो नियमा त्तत उद्भूतो न जातुचिदपि नैरयिकादिपञ्चन्द्रियतिर्यक्यवसानेषु तथा

जंते ! नेरइयस्स पुढविकाइयस्स केवइया दव्विंदिया अतीता ? गोयमा ! अणंता । केवइया बद्धेत्तगा ?

न्ति द्रव्येन्द्रियाण्यतीतानि ? गौतम ! अनन्तानि । कियन्ति बह्वानि ? गौतम ! नसन्ति । कियन्ति पुरस्कृतानि ? गौतम ! कस्याप्यस्ति कस्य

काययत्ते केवइया दव्विंदिया अतीता गोयमा । इमं जालं स्तनितकुमारं एकेकनारकीने पृथिवीकायना केतला भावाश्री द्रव्येन्द्रिय पूर्वकोधा हे गौत
म । अणंता केवइया बद्धेत्तगा एकं केवइया पुरस्कृता गोयमा कस्सइ अत्थि कस्सइ नत्थि जस्सत्थि इकीया दोवा तिस्रिवा संखिज्जावा असंखिज्जावा अ
णंतावा । अनन्ता कीधा केतला बाण्णपूर्वे एके केतला मूक्या पूर्वकोधा गौतम कोहने के कोहनेन के कोहनेके १ । २ । ३ । संख्याता असंख्याता अनन्ता ।

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ च० ॥

॥ भाषा ॥

व्यंतरेषु ज्योतिषेव मध्ये समागमिष्यति तथास्वाप्नाद्या न्मनुष्येषु सौधमांदिषु वा गमिष्यति तत्रापि जघन्यत एकं द्वौवा त्रयानुत्कर्षतः संख्येया

गोयमा ! नल्यि । केवडया पुरस्कटा ? गोयमा ! कस्सड अल्यि कस्सड नल्यि, जस्स अल्यि एक्कोवा दोवा तित्तिवा संखेज्जावा असंखेज्जावा अणंतावा । एवं जाव वण स्सडकाडयत्ते । एगमेगस्सणं जंते ! नेरइयस्स वेइंदियत्ते केवडया दव्विंदिया अतोता ? गोयमा ! अणंता । केवडया वड्ढेल्लगा ? गोयमा ! नल्यि । केवडया पुरस्कटा ? गोयमा ! कस्स अल्यि कस्स नल्यि, जस्स अल्यि दोवा चत्तारिवा छवा संखिज्जावा असंखिज्जावा अणंतावा । एवं तेइंदियत्तेवि नवरं पुरस्कटा चत्तारिवा अठ्ठवा बारसवा संखिज्जा

चिन्नास्ति, यस्यास्ति, एको वा द्वौवा त्रयो वा सङ्ख्यातानिवा असङ्ख्यातानिवा अनन्तानिवा । एवं यावद्वनस्पतिकायिकत्वे । एकैकस्य जटन्त । नेरयिकस्य द्वीन्द्रियत्वे कियन्ति द्रव्येन्द्रियाख्यतीतानि ? गौतम ! अनन्तानि । कियन्ति बद्धानि ? गौतम ! नसन्ति । कियन्ति पुरस्कृतानि ? गौतम ! कस्यसन्ति कस्य नसन्ति, यस्यसन्ति द्वौवा चत्वारो वा षड्वा सङ्ख्यातानिवा असङ्ख्यातानिवा अनन्तानिवा । एवं तृन्द्रियत्वेपि नवरं पुरस्कृतानिचत्वारिवा ऽष्टौवा द्वादशवा सङ्ख्यातानिवा असङ्ख्यातानिवा अनन्तानिवा । एव चतुरिन्द्रियत्वेपि नवरं पुरस्कृतानि षड्वा द्वादशवा

एवं जाव वणस्सडकाडयत्ते एगमेगस्सणं भते नेरइयस्स वेइंदियत्ते केवडया दव्वेइंदिया अतोता गोयमा । इम जांलगे वनस्पतिकाय एक्काकीने भगवन् नार कीने वेइंदियणं केतला द्रव्येन्द्रिय पूर्वकीधा गौतम । अणंता केवडया वड्ढेल्लगा गोयमा नल्यि केवडया पुरकटा गोयमा । अनन्ताकीधा केतलावांध्या गौतम नही केतला पूर्वकीधा गौतम । कस्सड अल्यि कस्सड नल्यि दोवा चत्तारिवा छवा संखिज्जावा असंखिज्जावा अणंतावा । केडनेक्के केडने नथी जेडनेक्के २ । ४ । ६ । संख्याता असंख्याता अनन्ता । एवं तेइंदियत्ते नवरं पुरस्कटा चत्तारि अठ्ठवा बारसवा संखिज्जावा असंखिज्जावा अणंता । इम ते द्रियने ए त्रिष पूर्वकीधा ४ । ८ । १२ । संख्याता असंख्याता अनन्ता । एवं चतुरिंदियत्तेवि नवरं पुरस्कटा छवा बारसवा अठ्ठारसवा संखेज्जावा अ

॥ टीका ॥

॥ पृष्ठा ॥

॥ ४५० ॥

॥ भाषा ॥

उटादशवा सङ्ख्यातानिवा असङ्ख्यातानिवा उनन्तानिवा । पञ्चेन्द्रियलिप्यांभीनिकत्वे यथा सुमुखमारत्वे । मनुष्यत्वेऽपि एवञ्चैव नवरं कियन्ति
पुरस्कृतान्यष्टौवा षोडशवा चतुर्विंशद्वा सङ्ख्यातानिवा उच्यन्तानिवा अनन्तानिवा । सर्वेषां मनुष्यवर्जाणां पुरस्कृतानि मनुष्यत्वे कस्याप्यस्ति
कस्यापि नास्तीति एवं नीयते, वानव्यन्तरज्योतिष्कसौर्वसंकयावद्गुणैव प्रकट्यत्वे अतीतानि अनन्तानि बहूनि न सन्ति । पुरस्कृतानि कस्य सन्ति
कस्य न सन्ति यस्य सन्ति अष्टौवा षोडश चतुर्विंशद्वा संख्यातानिवा उच्यन्तानिवा अनन्तानिवा । सर्वकस्य नः । नैरधिकस्य विजयवैजयन्त

[illegible]

॥ अथवा ॥

न नपुन रसंख्येयान् अनन्तान् वा । ततो नैरयिकस्य विजयादित्वे अतीतानि द्रव्येन्द्रियाणि नसंतीत्युक्तं पुरस्कृतानि अष्टौ षोडशवा विजयादि
वा चउत्रीसंवा संखिज्जावा असंखिज्जावा अणंतावा । एगमैगस्सणं जंतं ! नेरइयस्स विजयवेजयंतजयंत
अपराजितदेवत्ते केवइया दव्विदिया अतीता नत्थि, केवइया वड्डेल्लगा ? नत्थि, केवइया पुरस्कृता ? क
स्सइ अत्थि कस्सइ नत्थि जस्स अत्थि अठ्ठा सोलसवा । सव्वठ्ठसिद्धदेवत्ते अतीता नत्थि, वड्डेल्लगा
नत्थि, पुरस्कृता कस्स अत्थि कस्स नत्थि जस्स अत्थि अठ्ठा । एवं जहा नेरइए दंठुत्तं नीता तहा असुर
कुमारेणावि नेयहो जाव पंचिंदियतिरिक्कजोणिणं नवरं जस्स सठाणे जइ वड्डेल्लगा तस्स तइ जाणि

जयन्तापराजितदेवत्वे कियन्ति द्रव्येन्द्रियाण्यतीतानि ? गौतम । नसन्ति, कियन्ति वट्टानि ? नसन्ति । कियन्ति पुरस्कृतानि ? कस्य सन्ति
कस्य नसन्ति, यस्य सन्ति अष्टौवा षोडशवा । सर्वार्थसिद्धदेवत्वे अतीतानि नसन्ति, वट्टानि न सन्ति, पुरस्कृतानि कस्य सन्ति कस्य नसन्ति, यस्य
सन्ति अष्टौ । एवं यथा नैरयिकेदण्डको नीत स्तथा असुरकुमारेणपि ज्ञातव्यः, यावत्पञ्चेन्द्रियतिय्यंग्योनिकानां नवरं यस्य संस्थाने यानि वट्टा
नि तस्य तान्येव ज्ञातव्यानि । एकैकस्य ज० । मनुष्यस्य नैरयिकत्वे कियन्ति द्रव्येन्द्रियाण्यतीतानि ? गौ० । अनन्तानि, कियन्ति वट्टानि ?

असंख्यता अनन्ता । एगमैगस्सणं भंतं नेरइयस्स विजय वेजयंत जयंत अपराजितदेवत्ते केवइया दव्वेदिया अतीता नत्थि णक्कोवि केवइया पुरस्कृता
गोयमा । णक्का नारकीने ह्ते भ० विजय वेजयंत जयंत अपराजितदेवत्ते केवइया दव्वेदिया अतीता नत्थि णक्कोवि केवइया पुरस्कृता
पूर्वकीधा गौ० । कस्सइ अत्थि कस्सइ नत्थि जस्स अत्थि अठ्ठा सोलसवा सव्वठ्ठसिद्धदेवत्ते अतीता नत्थि वड्डेल्लगा नत्थि पुरस्कृता कस्सइ अत्थि कस्सइ नत्थि
जस्स अत्थि । केवनेक्के केवनेनयो जेवनेक्के ८ । १६ । सर्वार्थसिद्धदेवत्ते अतीता नत्थि वड्डेल्लगनयो पूर्वकीधा केवनेक्के केवने नत्थि जेवनेक्के । एवं जहा नेरइए दंठुत्तं नीता तहा असुर
कुमारेणावि नेयहो जाव पंचिंदियतिरिक्कजोणिणं नवरं । इमं जिम नारकीने दड्ढकक्कहो तिम असुरकुमारने पिण जाणिक्को जांलगे पंचेद्रिय

यद्वा । एगमेगस्सणं जंते ! मणुस्सस्स नेरइयत्ते केवइया दव्विंदिया अतीता ? गोयमा ! अणंता, केवइया बढेल्लगा नत्थि, केवइया पुरस्सका ? कस्सइ अत्थि कस्सइ नत्थि जस्स अत्थि अणंता सोलसंवा चउवी संवा संखेज्जावा असंखेज्जावा अणंतावा । जाव एवं पंचिंदियतिरिक्कजोगियत्ते नवरं एगिंदियविगलिंदि एसु जस्स जत्ति पुरस्सका तस्स तत्तिया जाणियद्वा । एगमेगस्सणं जंते ! मणुस्सस्स मणुस्सत्ते केवइया दव्विंदिया अतीता ? गोयमा ! अणंता । केवइया बढेल्लगा ? गोयमा ! अण, केवइया पुरस्सका ? कस्सइ अ

नसति, कियन्ति पुरस्कृतानि ? कस्याप्यस्ति कस्यापि नास्ति, यस्यास्ति अष्टौवा षोडशवा चतुर्विंशद्वा संख्यातानिवा ऽसंख्यातानिवा ऽनन्ता निधा एवं यावत्पञ्चन्द्रियतिथ्यग्योनिकत्वे नवरमकेन्द्रियविकलेन्द्रियेषु यस्य यति पुरस्कृतानि तस्य तति एव ज्ञातव्यानि । एकैकस्य ज्ञः । म नुष्यस्य मनुष्यत्वे कियन्ति द्रव्येन्द्रियास्थतीतानि ? गौतम ! अनन्तानि । कियन्ति बद्धानि ? गौतम ! अष्ट, कियन्ति पुरस्कृतानि कस्यास्ति कस्यापि नास्ति, यस्यास्ति अष्टौवा षोडशवा चतुर्विंशद्वा संख्यातानिवा ऽसंख्यातानिवा ऽनन्तानिवा । धानव्यन्तरज्योतिष्का यावद्गृहैवेयकदेव

तिर्येचोनिधाने ए विशेष । जस्स सङ्काणे जइ बढेल्लगा तस्स तइ भा० एगमेगस्सणं भते मणुस्सस्स नेरइयत्ते केवइया दव्विंदिया अतीता गोयमा । जेहनै ठ मै जेहनौ बाइल्लपणां तेहनौ तेतलो कहिवा एकैका हेमगवन् मनुष्येन नारकौपणी केतला द्रव्येन्द्रिय पूर्वकी मूक्त्वा गौतम । अणंता केवइया बढेल्लगा नत्थि केवइया पुरस्सका कस्सइ अत्थि कस्सइ नत्थि जस्स अत्थि अणंता सोलसंवा चउवीसंवा संखेज्जावा असंखेज्जावा अणंतावा । अनन्ता केतला बढेल्लगा नत्थी केतला पूर्वकीवा केहनैके केहनै नत्थी जेहनैके ते ८ । १६ । २४ संख्याता असंख्याता अनन्ता । एवं जाव पंचिंदियतिरिक्कजोगियत्ते नवरं एगिंदियविगलिंदिएसु जस्स जइ अत्थि पुरस्सका तस्स तत्तिया भा० । इम जालगे पंचेद्रिय तिर्येचोनिधाने ए विशेष एकैन्द्रिय विकलेन्द्रिय जेहनै पूर्वकी वा तेहनै तेतला कहिवा । एगमेगस्सणं भते मणुस्सस्स मणुस्सत्ते केवइया दव्विंदिया अतीता गोयमा अणंता केवइया बढेल्लगा गो० । एकैकामनुष्येनै

॥ सूत्र ॥

॥ ५० ॥

॥ भाषा ॥

अथि कस्सइ नथि जस्स अथि अठ्ठा सोलसंवा चउवीसंवा संखिजावा असंखिजावा अणंतावा । वा
णमंतरजोडसिय जाव गेवेज्जदेवत्ते जहा नेरइयत्ते । एगमेगस्सणं जंते ! मणुस्सस्स विजयवेजयंतजयंतअप
राजियदेवत्ते केवइया दव्विंदिया अतीता ? गोयमा ! कस्सइ अथि कस्सइ नथि जस्स अथि अठ्ठा सो
लसंवा । केवइया बद्धेत्तगा नथि । केवइया पुरस्सका कस्सइ अथि कस्सइ नथि जस्स अथि अठ्ठा सो
लसंवा । एगमेगस्सणं जंते ! मणुस्सस्स सव्वठ्ठसिद्धदेवत्ते केवइया दव्विंदिया अतीता ? गोयमा ! कस्सइ

तथे यथा नैरयिकत्वे । एकैकस्य जदन्त । मनुष्यस्य विजयवेजयन्तजयन्तअपराजितादेवत्वे कियन्ति द्रुघेन्द्रियास्पतीतानि ? गौतम ! कस्य
सन्ति कस्यनसन्ति, यस्यसन्ति अष्टौ वा षोडशवा । कियन्ति यद्वा नि नसन्ति । कियन्ति पुरस्कृतानि कस्य सन्ति कस्य नसन्ति यस्य सन्ति
अष्टौ वा षोडशवा । एकैकस्य जदन्त । मनुष्यस्य सर्वाथसिद्धदेवत्वे कियन्ति द्रुघेन्द्रियास्पतीतानि ? गौतम ! कस्यसन्ति कस्य नसन्ति य
स्य सन्ति अष्टौ । कियन्ति यद्वा नि नसन्ति, कियन्ति पुरस्कृतानि, कस्य सन्ति कस्य नसन्ति, यस्य सन्ति अष्टौ । वानव्यन्तरज्योतिष्का य
था नैरयिकाः । सौधमदेवा अपि यथा नैरयिका तत्र सौधमदेवस्यापि विजयवेजयन्तजयन्तापराजितदेवत्वे कियन्ति उतीतानि ? कस्य

मनुष्यपणै केतला द्रुघेन्द्रियपणै मूक्खा गौतम केतकावांथा गौतम । अठ्ठ केवइया पुरस्सका कस्सइ अथि कस्सइ नथि जस्सअथि । ८ केतला पूर्वे कीधा
मनुष्यनी भावना केवनेइवै केवने नथा जेहने इवै तेहने । अठ्ठा सोलसंवा चउवीसंवा संखिजावा असंखिजावा अणंतावा वाणमंतरजोडसिया जाव
गेविज्जदेवत्ते । ८ । १३ । २४ सद्धाता असद्धाता अनत्ता इम वानव्यन्तरज्योतिष्का जाल्लगे गौवेयकना देवता । जहा नेरइयत्ते एगमेगस्सणं मणुस्स
स्स विजय वेजयंत जयंत अपराजियदेवत्ते केवइया दव्वेइया अतीता गोयमा । जिम नारकी तिम कहिवा एकेका हे भगवन् मनुष्यने विजय वेजय
त जयंत अपराजित देवताने केतला द्रुघेन्द्रिय पूर्वमूक्खा गौ । कस्सइ अथि कस्सइ नथि जस्सअथि अठ्ठा सोलसंवा केवइया बद्धेत्तगा नथि । केवने केवने

अथ कस्सइ नत्थि जस्स अत्थि अथ, केवइया बद्धेलगा णत्थि, केवइया पुरस्कटा कस्सइ अत्थि कस्सइ न
त्थि जस्स अत्थि अथ । वाणमंतरजोइसिया जहा नेरइए । सोहम्मगदेवेवि जहा नेरइए नवरं सोहम्मगदेवस्स
विजयवेजयंतजयंतअपराजियदेवत्ते केवइया अतीता ? कस्सइ अत्थि कस्स नत्थि जस्स अत्थि अथ, के
वतिया बद्धेलगा णत्थि, केवतिया पुरस्कटा कस्सइ अत्थि कस्सइ णत्थि जस्स अत्थि अथवा सोलस
वा । सत्थसिद्धदेवत्ते जहा नेरइयस्स एवं जाव मेवेज्जगदेवस्स । सत्थसिद्धदेवत्ते ताव नेयव्वं । एगमेग

सन्ति कस्य नसन्ति यस्य सन्ति छणी' कियन्ति वट्टानि नसन्ति, कियन्ति पुरस्कृतानि ? कस्य सन्ति कस्य नसन्ति यस्य सन्ति षोडश वा ।
सर्वार्थसिद्धदेवत्वे यथा नैरयिकस्य । एवं यावद्व्यवयकदेवस्स । सर्वार्थसिद्धदेवत्वे तावद्भातव्यं । एकैकस्य जदन्त । विजयवैजयन्तजयन्ता
ऽपराजितदेवस्य नैरयिकत्वे कियन्ति द्रव्येन्द्रियाख्यतीतानि ? गौतम । अनन्तानि, कियन्ति वट्टानि नसन्ति, कियन्ति पुरस्कृतानि नस
न्ति । एवं यावत्पञ्चन्द्रियतिर्यग्योनिकत्वे । मनुष्यत्वे अनन्तानि अतीतानि वट्टानि नसन्ति पुरस्कृतान्यही वा षोडश वा चतुर्विंशद्वा

नहे जेहनैहे ८ । १६ केतला बडेलगा नथी कौधा । केवइया पुरखडा जखइ अत्थि कस्सइ नत्थि अथवा सोलसवा एगमेगखणं भंते मणुस्ससब्बसिद्धग
देवत्ते केवइया दब्बेदिया अतीता गीयमा । केतला पूर्वेकौधा केहनैहे केहनै नथी जेहनैहे ८ । १६ एकाका भगवन् मनुष्येन सर्वार्थ सिद्धदेवता पणै केत
ला द्रव्ये पूर्वेकौधा गौतम । कस्सइ अत्थि कस्सइ नत्थि जस्स अत्थि अथ केवइया बडेलगा नत्थि केवइया पुरखडा कस्सइ अत्थि कस्स नत्थि जस्स अत्थि । केह
नैहे केहनै नथी जेहनैहे तेहनै ८ केतला बडेलगा नथी केतला पूर्वेकौधा केहनैहे केहनै नथी जेहनैहे । अथ वाणमंतरजोइसिए जहा नेरइए सोहम्मगदे
वेवि जहा नेरइए नवरं सोहम्मगदेवस्स जयंत अपराजिते केवइया दब्बेदिया अतीता गीयमा । तेहनै ८ वाणमन्तरज्योतिषी जिम नारकी सौधर्म दे
वनापिण जिम नारकी तिम ए विशेष सौधर्म देवेन जयंत अपराजिते केतला द्रव्येन्द्रिय पूर्वेकौधा मूक्खा गौतम । कस्सइ अत्थि कस्सइ नत्थि जस्स अत्थि

स्सणं जंते ! विजयवेजयंतजयंतअपराजियदेवस्स नेरइयत्ते केवइया दव्विंदिया अतीता ? गोयमा ! अणं ता, केवइया बढेल्लगा णत्थि, केवतिया पुरस्सका नत्थि । एवं जाव पंचिंदियतिरिक्खजोगियत्ते । मणुस्स ते अणंता अतीता बढेल्लगा णत्थि, पुरस्सका अठ्ठा सोलसवा चउवीसंवा संखेज्जावा । वाणमंतरजोइ सियत्ते जहा नेरइयत्ते । सोहम्मदेवस्से अतीता अणंता बढेल्लगा अत्थि पुरस्सका कस्सइ अत्थि कस्सइ नत्थि जस्स अत्थि अठ्ठा सोलसवा चउवीसावा संखेज्जावा । एवं जाव गेवेज्जागदेवत्ते विजयवेजयंतजयं

सङ्घातानि वा । वानव्यन्तरज्योतिकत्वे यथा नैरयिकत्वे । सौधर्मदेवत्वे अतीतानि अनन्तानि वदाम्यस्ति पुरस्सकानि कस्याप्यस्ति कस्य न सन्ति यस्यास्ति अष्टौ वा षोडश वा चतुर्विंश वा संख्यातानिवा । एवं यावद्भूयैवेकदेवत्वे । विजयवेजयन्तजयन्ताऽपराजितदेवत्वे उतीता नि कस्य सन्ति कस्य नसन्ति यस्य सन्ति अष्टौ, कियन्ति वदामि अष्टौ, कियन्ति पुरस्सकानि कस्य सन्ति कस्य नसन्ति यस्य सन्ति अष्टौ, एकैकस्य जदन्त । विजयवेजयन्तजयन्तापराजितदेवस्य सर्वार्थसिद्धदेवत्वे कियन्ति द्रव्यन्द्रियाश्चतीतानि ? गोतम ! नसन्ति । कियन्ति य

अइ केवइया बढेल्लगा णत्थि केवइया पुरस्सका । केहमे के केहने नथी जेहनेके तेहमे ण केतला एकमे बढेल्लगा नथी केतला पूर्वेकीया । कस्सइ अत्थि कस्सइ नत्थि कस्सइ अठ्ठा सोलसवा सच्चइसिद्धदेवत्ते जहा नेरइयस्स । केहमे के केहने नथी जेहनेके तेहने ण । १६ सर्वार्थसिद्ध देवता जिम नारकी नो परे । एवं जाव गीज्जागदेवस्स सच्चइसिद्धदेवत्ते तहा णायव्वं । इम जालगे येवेयकदेवताने सर्वार्थसिद्धना देवतानी परे जाणियी । एगमेगहमणं भेत्ते विजय वेजयंत जयंत अपराजियदेवस्स नेरइयत्ते केवइया दव्विंदिया अतीता गोयमा । एकैका भगवन् विजय १ वेजयंत २ जयंत ३ अपराजित ना देवता देवने नारकीपिण केतला द्रव्येकरी मूक्या गोतम । अणंता केवइया बढेल्लगा नत्थि केवइया पुरस्सका नत्थि एवं जाव पंचिंदियतिरिक्ख जोगियत्ते मणुस्सते अतीता । अनन्ता केतला बढेल्लगा तही केतला पूर्वेनथी कीया इम जालगे पंचिंदियतिर्यं योनिशा मनुष्यने पाछली । अणंता

तच्छपराजितत्वे श्रुतीता कस्सइ अत्थि कस्सइ नत्थि जस्स अत्थि अह, केवतिया बद्धेल्लगा अह, केवति
या पुरस्कन्ता कस्स अत्थि कस्स नत्थि जस्स अत्थि अह । एगमेगस्सणं जते ! विजयवेजयंतजयंतशपरा
जियदेवस्स सव्वहसिहदेवत्ते केवइया दव्विंदिया श्रुतीता ? गोयमा ! नत्थि । केवतिया बद्धेल्लगा नत्थि,
केवतिया पुरस्कन्ता कस्सइ अत्थि कस्सइ नत्थि, जस्स अत्थि अह । एगमेगस्सणं जते ! सव्वहसिहगदे
वस्स नेरइयत्ते केवतिया दव्विंदिया श्रुतीता ? गोयमा ! अणंता । केवइया बद्धेल्लगा, नत्थि । पुरस्कन्ता

दुःखानि न सन्ति । कियन्ति पुरस्कृतानि, कस्य सन्ति कस्य न सन्ति, यस्य सन्ति अष्टौ ॥ सर्वकस्य जदन्त । सर्वार्थसिद्धकदेवस्य नैराधिकत्वे कियन्ति द्रव्येन्द्रियाण्यतीतानि ? गौतम ! अनन्तानि । कियन्ति धर्मानि न सन्ति पुरस्कृतानि न सन्ति । एवं मनुष्यजनाः यावद्भूयैव यकदेव

बहुलग्ना नारिय पुरकुखडा अठ्ठा सोलसवा चउवोसाया संखिज्जावा वाणसंतरजीयसिखत्ते कजा नारियत्ते सोहसगदेवत्ते अतीना । अनत्ता कीधा बहुलग्ना नथी पूर्वकीधा ८ । १६ । २४ संख्यातावा नारियत्ते नारिकी तिस सौवसदेवत्ते । अनत्ता बहुलग्ना नारिय पुरकुखडा करसइ अतिथ करसइ नारिय करसइतिथ अठ्ठा सोलसवा संखिज्जा अरविज्जावा । अनत्ता दंडियकावा बहुलग्ना नथी पूर्वकीधा कइनेके कइने नथी जइनेछे ८ । १६ । संख्यातावा असंख्यातावा । पर्वजाव सिखिज्जादेवत्ते विजय बैजयंत कथेंत अपराजितयत्ते अतीना करसइअतिथ करसइअतिथ करसइअतिथ । इस जाल मे सैवियकजा देवता विजयबैजयंत कथेंत अपराजितयत्ते अतीनाकाले कइनेके कइने नथी जइनेके । अठ्ठा कवइया बहुलग्ना अठ्ठा कवइया पुरकुखडा करसइ अतिथ करसइ नारिय करसइतिथ । ८ कंतला बहुलग्ना ८ कंतला पूर्वकीधा कइनेके कइने नथी जइनेके अठ्ठा । एनत्ताइससं अने विजय बैजयंत कथेंत अपराजितयत्ते संखिज्जादेवत्ते कवइया दंडिया अतीना गोयना । तेइमे एककाजे हे अगवज्जि विजय बैजयंत कथेंत अपराजित देवने सर्वायतिह देवता कंतला दंडिय कीधा तीतल । नारिय कवइया बहुलग्ना नारिय कवइया पुरकुखडा अतिथ एव संख्यातावा जाल सोदिकगदेवत्ते अठ्ठा अठ्ठा

॥ मल ॥

॥ अ० ॥

॥ भद्रा ॥

नत्थि । एवं मणुस्सवज्जं जाव गेवेज्जगदेवत्ते मणुस्सत्ते अतीता अणंता, केवडया बड्ढेल्लगा नत्थि केवडया पुरस्कळा अठ, विजयवेजयंतजयंतापराजियदेवत्ते अतीता कस्सड अत्थि कस्सड नत्थि जस्स अत्थि अठ केवडया बड्ढेल्लगा, नत्थि । केवडया पुरस्कळा नत्थि । एगमेगस्सणं जत्ते ! सव्वठसिद्धदेवस्स सव्वठसिद्धदेवत्ते केवडया दब्बिंदिया अतीता ? गोयमा ! नत्थि, केवडया बड्ढेल्लगा अठ । केवडया पुरस्कळा नत्थि । नेरडयाणं जत्ते ! नेरडयत्ते केवडया दब्बिंदिया अतीता ? गोयमा ! अणंता केवडया बड्ढेल्लगा असंखेज्जा

त्वे मनुष्यत्वे अतीतान्यनन्तानि कियन्ति बहूनि नसन्ति । कियन्ति पुरस्कृतानि अष्टौ । विजयवैजयन्तजयन्ताऽपराजितदेवत्वे अतीतानि कस्य सन्ति कस्य नसन्ति यस्य सन्ति, अष्टौ । कियन्ति बहूनि नसन्ति । कियन्ति पुरस्कृतानि नसन्ति । एकैकस्य प्रदन्त । सर्वार्थसिद्धकदेवस्य सर्वार्थसिद्धकदेवत्वे कियन्ति द्रव्येन्द्रियाण्यतीतानि ? गौतम ! नसन्ति । कियन्ति बहूनि, अष्टौ । कियन्ति पुरस्कृतानि नसन्ति । नेरयिकाणां प्रदन्त । नेरयिकत्वे कियन्ति द्रव्येन्द्रियाण्यतीतानि ? गौतम ! अनंतानि । कियन्ति बहूनि, असंख्यातानि ।

अतीता । केतला बड्ढलग नथी केतला पूर्वेकीधा नथी एम मनुष्यवर्जी जालगे येवेयकदेवता लगे ण णिष मनुष्यपणे मूक्या । अणता केवडया बड्ढलग नत्थि केवडया पुरस्कळा अठ विजय वेजयंत जयंत अपराजितदेवत्ते अतीता कस्सड अत्थि कस्सड नत्थि जस्स अत्थि अनन्ता । केतला बांधा नथी केतला पूर्वेकीधा ण णिज वेजयंत जयंत अपराजितदेवता पत्थ अतीत काले कहने के कहने नथी जेहनेके अठ । केवडया बड्ढलग नत्थि केवडया पुरस्कळा नत्थि एगमेगस्सणं भंते सव्वठसिद्धदेवस्स सव्वठसिद्धदेवत्ते केवडया दब्बिंदिया अतीता गोयमा नत्थि । तेहने ण केतला बड्ढलग नथी पूर्वे केतला कीधा तेषिण नथी एकेकने भगवन् सर्वार्थसिद्धता देवाने सर्वार्थसिद्धता देवतापणे केतला दब्बेदिय अतीतकालेकी मूक्या गौतम नथी । केवडया बड्ढलग अठ केवडया पुरस्कळा नत्थि नेरडयाणं भंते नेरडयत्त केवडया दब्बेदिया अतीता गोयमा । केतला बड्ढलग कद्धा ण केतला पूर्वेकीधा नथी ना

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

केवडया पुरस्कृता अणन्ता । नेरडयाणं जन्ते ! असुरकुमारस्ते केवतिया दन्धिदिया अतीता ? गोयमा ! अणन्ता । केवडया बद्धेलगा नल्लि, केवडया पुरस्कृता अणन्ता । एवं जाव गेविज्जदेवत्ते । नेरडयाणं जन्ते ! विजयवेजयंतजयन्तापराजियदेवत्ते केवडया दन्धिदिया अतीता नल्लि, केवतिया बद्धेलगा नल्लि, केवडया पुरस्कृता असंखेज्जा । एवं सल्लसिद्धदेवत्तेवि एवं जाव पंचिदियतिरिक्खजोणियाणं सल्लसिद्धदेवत्ते जाणियल्लं, नवरं वणस्सड्काडयाणं विजयवेजयंतजयन्तापराजियदेवत्ते सल्लसिद्धदेवत्तेय पुरस्कृता अणन्ता ।

कियन्ति पुरस्कृतानि, अनन्तानि । नेरयिकाणां जदन्ते ! असुरकुमारत्वे कियन्ति द्रव्येन्द्रियाण्यतीतानि ? गोतम । अनन्तानि । कियन्ति वद्धानि, नसन्ति । कियन्ति पुरस्कृतानि अनन्तानि । एवं यावद्गोवेषकदेवत्ते । नेरयिकाणां जदन्ते ! विजयवेजयंतजयन्तापराजितदेवत्ते कियन्ति द्रव्येन्द्रियाण्यतीतानि ? नसन्ति । कियन्ति वद्धानि ? नसन्ति । कियन्ति पुरस्कृतानि असङ्खेयानि । एवं सर्वार्थसिद्धकदेवत्तेपि एवं यावत्पञ्चन्द्रियतिगंगोनिकानां सर्वार्थसिद्धकदेवत्ते जणितव्यं, नवरं वनस्पतिकायिकानां विजयवेजयन्तजयन्तापराजित

रकोने भगवन् नारकीयणे केतला द्रव्येन्द्रिय अतीतकाले करीमूक्या गोतम । अणन्ता केवडया बद्धेलगा असखिज्जा केवडया पुरस्कृता अणन्ता नेरडयाणं असुरकुमारानि केवतिया दन्धिदिया अतीता गोयमा । अनन्ता केतला बांध्या असख्याता केतला पूर्वकांधा अनन्ता नारकोने भगवन् असुरकुमार पणं केतला द्रव्येन्द्रिय अतीतकाले करीमूक्या गोतम । अणन्ता केवडया बद्धेलगा नल्लि केवडया पुरस्कृता अणन्ता । अनन्ता केतला बांध्या नथो केतले पूर्वकांधा अनन्ता । एवं जाव गेविज्जदेवत्ते नेरडयाणं भन्ते विजय वेजयंत जयन्त अपराजितदेवतानि केतला द्रव्येन्द्रिय अतीता गोयमा । इमं जालगे गोवेषकना देवता तालगे कडिवां नारकीने भगवन् विजय वेजयंत जयन्त अपराजितदेवतानि केतला द्रव्येन्द्रिय अतीतकाले करीमूक्या गोतम । नल्लि केवडया बद्धेलगा नल्लि केवडया पुरस्कृता संखेज्जा एवं सल्लसिद्धदेवत्तेवि एवं जाव पंचिदियतिरिक्खजोणिया सल्लसिद्धदेवत्ते भा० नवरं । नथी के

संख्यसिंमं पुनस्संख्यसिद्धगवज्जाणं सठाणं बडेलगा असंख्येजा परठाणे बडेलगा नत्थि । मणुस्साणं जंते !
नेरइयत्ते अतीता अणंता । बडेलगा नत्थि, पुरस्कटा अणंता । एवं जाव गेवेज्जदेवत्ते नवरं सठाणे अ
तीता अणंता । बडेलगा सियसंख्येजा सियअसंख्येजा । पुरस्कटा अणंता । मणुस्साणं जंते ! विजयवे
जयंतजयंतापराजियदेवत्ते केवतिया दह्मिदिया अतीता ? गीयमा ! संख्येजा दह्मिदिया अतीता, केव

देवत्वे सर्वार्थसिद्धदेवत्वे पुरस्कृतान्यनंतानि । सर्वेषां मनुष्यसर्वार्थसिद्धकवर्जानां स्वस्थाने बहून्त्यस्तुपाति, परस्थाने बहूनि न स
न्ति । मनुष्याणां जदंत । नैरधिकत्वे ऽतीतान्यनंतानि । बहूनि न सन्ति, पुरस्कृतान्यनंतानि । एवं यावद्देवदेवत्वे नवरं स्वस्थाने ऽतीता
नि अनन्तानि, बहूनि स्यात्संख्येयानि स्यादसंख्येयानि, पुरस्कृतान्यनंतानि । मनुष्याणां जदंत । विजयवैजयंतजयंतापराजितदेवत्वे कियंति

तला बाध्या नथी केतला पूर्वकीधा संख्याता इमं सर्वार्थनिहता देवता लगे कहिवा इमं जालगे पदेद्विधितियेव तालगे सर्वार्थनिहता देवतानीपरंपरा
ये कहिवा ए विशेष । वणखइ कारियाणं विजय वैजयंत जयंत अपराजितदेवत्ते सल्लहसिद्धदेवत्ते पुरस्कटा । वनस्पतिकारिया जीवने विजय वैजयंत
जयंत अपराजितदेवत्ते सर्वार्थनिहते अलावे पूर्वे । अणंता सल्लहसिद्धगवज्जाणं सल्लह बडेलगा असंख्येजापरठ्ठणे बडेलगा नत्थि । अ
नन्ताकीधा इमं कहिवा सर्वने कहिवा सर्वने स्थाने असंख्याता परस्थाने बाध्या नथी । वणखइ कारियाणं सल्लह बडेलगा अणंता मणुस्साणं नेरइयत्ते
अतीता अणंता बडेलग नत्थि पुरस्कटा अणंता । वनस्पतिकारियाणं स्वस्थानके बाध्या अनन्ताकहिवा अतीताकाले मनुष्यने अलावेनारकीपणे अती ।
काले अनन्ताकरीमंका बाध्या नथी पूर्वकीधा ते अनन्ता । एवं जाव गेवेज्जदेवत्ते नवरं सल्लह अतीता अणंता बडेलगा सियसंख्येजा सियअसंख्ये
जा पुरस्कटा अणंता । इमं जालगे गेवेज्जदेवता तालगे ए विशेष परंस्वस्थानके अनन्तकहिवा अतीताकाले बडेलग कियारे संख्याता असंख्याता
कहिवा पूर्वकीधा ते अनन्ता कहिवा । मणुस्साणं भंते विजय वैजयंत जयंत अपराजितदेवत्ते केवतिया दह्मिदिया अतीता गीयमा । मनुष्यने भगवन्

॥ पूज ॥

॥ ४५५ ॥

॥ भाषा ॥

तिया बद्धेलगा नल्य, केवतिया पुरस्कटा, सियसंखिजा सियअसंखिजा । एवं सच्चसिद्धदेवत्तेवि, वा
णमंतरजोइसियादेवाणं एवंचेव । सोहम्मदेवाणं एवंचेव नवरं विजयवेजयंतजयंतापराजियदेवत्ते अतीता
असंखेजा । बद्धेलगा नल्य, पुरस्कटा असंखिजा । सच्चसिद्धदेवत्ते अतीता नल्य, बद्धेलगा नल्य,
पुरस्कटा असंखिजा । एवं जाव गेविज्जदेवाणं विजयवेजयंतजयंतापराजियाणदेवाणं जते ! नेरइयत्ते
केवतिया द्वाविंदिया अतीता ? गोयमा ! अणंता, केवइया बद्धेलगा नल्य, केवइया पुरस्कटा नल्य ।

द्रव्येन्द्रियाण्यतीतानि ? गौतम । संख्येयानि द्रव्येन्द्रियाण्यतीतानि, कियंति बह्वानि नसंति, कियंति पुरस्कृतानि स्यात्संख्येयानि स्याद
संख्येयानि । एवं सर्वार्थसिद्धदेवत्तेपि । वानअन्तरज्योतिष्कदेवानां एवंचैव ' सौधर्मदेवा नामेवं चैव नवरं विजयवेजयंतजयंतापराजितदे
वत्ते अतीतान्यसंख्येयानि, बह्वानि नसंति, पुरस्कृतान्यसंख्येयानि । सर्वार्थसिद्धदेवत्ते अतीतानि नसंति । बह्वानि नसंति, पुरस्कृतान्यसं
ख्येयानि । एवं यावद्द्रव्येयकदेवानां । विजयवेजयंतजयंतापराजितानां देवानां जदत्त । नेरयिकत्वे कियंति द्रव्येन्द्रियाण्यतीतानि ? गौत

विजय वेजयंत जयंत अपराजित देवतापणे केतला द्रव्येन्द्रिय अतीतकाले करीमूक्या गौतम । असंखिजा केवइया बद्धेलगा नल्य केवइया पुरस्कटा
सियसंखिजा सियअसंखिजा । असंख्याता केतलावध्या नथी केतलापूर्वकीधा किवारे संख्याता किवारे असंख्याता । एवं सच्चसिद्धदेवत्तेवि वाणसंत
जोयसियदेवाणं एवंचेव सोहम्मदेवाणं एवंचेव नवरं । इम सर्वार्थसिद्धदेवा देवने अल्लखे तादे कडिवा वानअन्तर ज्योतिषी देवतापिण इमहोज कडि
वी सौधर्म देवतानेपिण इम होज प विशेष । विजय वेजयंत जयंत अपराजियदेवत्ते अतीता सखेजा बद्धेलगा नल्य पुरस्कटा असंखिजा । विजय
वेजयंत जयंत अपराजितने आलावे अतीतकाल इम संख्याता कडिवा बद्धेलगा कडिवा पूर्वकीधा ते असंख्याता कडिवा । सच्चसिद्धदेवत्ते अतीता
नल्य बद्धेलगा नल्य पुरस्कटा असंखिजा । सर्वार्थसिद्धदेवने आलावे अतीतकाले नथी कडिवा बद्धेलगापिण न कडिवा पूर्वकीधा असंख्याता कडिवा ।

एवं जाव जोइसियत्ते नवरं एसिं मणुस्सत्ते अतीता अणंता केवइया बद्धेल्लगा नत्थि, पुरस्कटा असंखे
ज्जा । एवं जाव गेवेज्जगदेवत्ते सत्थाणं अतीता असंखेज्जा केवइया बद्धेल्लगा असंखेज्जा, केवइया पुर
स्कटा असंखेज्जा । सत्त्वठसिद्धगदेवत्ते अतीता नत्थि, बद्धेल्लगा नत्थि, पुरस्कटा असंखेज्जा । सत्त्वठसि

म । अनंतानि, कियंति बद्धानि ? नसंति, कियंति पुरस्कृतानि ? नसंति । एव यावज्ज्यातिष्ठत्वे नवरं एतेषां मनुष्यत्वे अतीतान्यनंतानि,
कियंति बद्धानि नसंति, कियंति पुरस्कृतानि असंख्येयानि । एवं यावद्दुर्गैवेयकद्वयत्वे, स्वस्थाने अतीतान्यसंख्येयानि, कियंति बद्धानि अ
संख्येयानि, कियंति पुरस्कृतान्यसंख्येयानि । सर्वार्थसिद्धदेवत्वे अतीतानि नसति बद्धानि नसति पुरस्कृतानि असंख्येयानि । सर्वार्थसिद्ध

एवं जाव गेविज्जगदेवाण विजयवैजयंत जयंन अपराजियदेवाणं भंते नेरइयत्ते केवइया दव्वेदिया अतीता गोयमा । इण अलविं जालगै गेवेयकना
देवता तांलगे कहिवा विजयवैजयंत जयंन अपराजियदेवने भगवन् नारकीयणं केतला द्येदिय अतीतकाले कक्खा गीतम । अणंता केवइया बद्धेल्लगा
नत्थि केवइया पुरस्कटा नत्थि एवं जाव जोइसियत्ते नवरं मणुस्सत्ते अतीता अणंता । अनत्ता केतला बांध्या नथी केतला पूर्वकोधा तीपण नथी इम
जालगै न्योत्तिषीणी अलावी तांलगे ए विषेय मनुष्यपणे अतीतकाले अनत्ता कहिवा । बद्धेल्लगा नत्थि पुरस्कटा असंखिज्जा एवं जाव गेविज्जगदेवत्ते
सत्थाणं अतीता असंखिज्जा बद्धेल्लगा असंखिज्जा पुरस्कटा । बद्धेल्लगा नथी कहिवा पूर्वकोधा ते असंख्याता कहिवा इम जालगै गेवेयकना देवता तां
लगे स्वस्थाने अतीतकाले असंख्यात कहिवा बद्धेल्लगा असंख्याता कहिवा । असंखिज्जा सत्त्वठसिद्धगदेवत्ते अतीता नत्थि बद्धेल्लगा नत्थि पुरस्कटा अ
संखिज्जा सत्त्वठसिद्धगदेवाणं भंते नेरइयत्ते केवइया दव्वेदिया अतीता गोयमा । सर्वार्थसिद्धदेवता देवपणे अतीतकाले न कहिवा बद्धेल्लगापण न कहिवा
पूर्वकत असंख्याता कहिवा सर्वार्थसिद्धदेवता देवतां भगवन् नारकीयणं केतला द्येदिय अतीतकाले कक्खा गीतम । अणंता केवइया बद्धेल्लगा नत्थि
केवइया पुरस्कटा गोयमा । अनत्ता केतला बद्धेल्लगा नथी केतला पूर्वकोधा गीतम । नत्थि एवं मणुस्सत्ते जाव गेविज्जगदेवत्ते मनुष्यत्ते अतीता अणं

ऋगदेवाणं जते ! नेरइयत्ते केवइया अतीता ? गोयमा ! अणंता, केवइया बहेलगा नत्थि । केवइया पु
रक्खहा नत्थि । दारं । कतिणं जते ! जाविंदिया पस्सत्ता ? गोयमा ! पंचजाविंदिया पस्सत्ता, तजहा—
सोइंदिए जाव फासिंदिए । नेरइयाणं जते ! कड जाविंदिया पस्सत्ता ? गोयमा ! पुंन जाविंदिया पस्स
त्ता, तजहा—सोइंदिए जाव फासिंदिए । एव जस्स इंदिया तस्स तत्तिया जाणियह्वा । जाव वेमागियाणं ।

देवानां जदन्त ! नेरयिकस्य कियन्त्यतीतानि ? गौतम ! अनन्तानि, कियन्ति बह्वानि नसन्ति, कियन्ति पुरस्कृतानि नसन्ति ॥ द्वारम् ॥ क
ति जदन्त ! जावेन्द्रियाणि प्रज्ञप्तानि ? गौतम ! पञ्च जावेन्द्रियाणि प्रज्ञप्तानि तद्यथा—श्रोत्रेन्द्रियं यावत्स्पर्शनेन्द्रियम् । नेरयिकाणां जद
न्त ! कति जावेन्द्रियाणि प्रज्ञप्तानि ? गौतम ! पञ्च जावेन्द्रियाणि प्रज्ञप्तानि तद्यथा—श्रोत्रेन्द्रियं यावत्स्पर्शनेन्द्रियमेव यस्येन्द्रियाणि तस्य
तावन्ति प्रज्ञितव्यानि । यावद्देमानिकानाम् । एकैकस्य जदन्त ! नेरयिकस्य कियन्ति जावेन्द्रियाण्यतीतानि ? गौतम ! अनन्तानि, कियन्ति

ता बद्धेलगा नत्थि पुरक्खहा संखिज्जा । नथी इमं मनुष्येणो अलाभो वर्जी नै जलगे गैवेशकता देवता मनुष्येणो केवलद्रव्येन्द्रिय अतीतकाले कक्षा
पनत्ता बद्धेलग नकाहवा पूर्वकृतसंख्याता कहिवा । विजय वेजयंत जयंत अपराजितदेवत्ते केवइया द्रव्येन्द्रिया अतीता गोयमा । द्विवै विजय वेजयं
त जयंत अपराजितदेवतापणे केवलद्रव्येन्द्रिय अतीतकाले कक्षा गौतम । संखिज्जा केवइया बद्धेलगा नत्थि केवइया पुरक्खहा नत्थि सव्वहुसिद्धगदे
वाणं भंते सव्वहुमिहगदेवत्ते केवइया द्रव्येन्द्रिया अतीता गोयमा । संख्याता केवल बद्धेलग नहो केवला पूर्वकृत नथी सर्वाथ बिहना देवने भगवन् सर्वाथ
सिहना देवतापणे केवला द्रव्येन्द्रियमूक्कानथी गौतम । नत्थि केवइया बद्धेलगा संखिज्जा केवइया पुरक्खहा नत्थि । दारं नथी केवला बद्धेलग संख्याता के
वला पूर्वकाधा नथी द्रव्येन्द्रिये दार कक्षी इति १५ । २ । उद्देश । कतिणं भंते भावेन्द्रिया पं गोयमा पंचभावेन्द्रिया पं तं सोतेऽपि जाव फ भेति
नेरइयाणं भंते केवइया भावेन्द्रिया पं गोयमा । केवला भगवन् भावेन्द्रिय गौतम पांचिमेहे कक्षा ते अवेन्द्रिय जाणुगी सवेन्द्रिय नारणी भगवन् केवला

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

एगमेगस्सणं जंते ! नेरइयस्स केवडया जाविंदिया अतीता ? गोयमा ! अणंता । केवडया बडेलगा पंच
केवडया पुरस्कटा पंचवा दसवा एकारसवा संखेज्जावा असंखेज्जावा अणंतावा । एवं असुरकुमारस्सवि
नवरं पुरस्कटा पंचवा दसवा तथा संखेज्जावा असंखेज्जावा अणंतावा । एवं जाव थणियकुमारस्स । एवं
पुढविक्काइया आउक्काइया वणस्सडकाइस्सवि । वेइंदियतेइंदियचउरिंदियस्सवि । तेउक्काइयवाउकाइ

वद्धानि पंच । कियन्ति पुरस्कृतानि पंच वा दश वा एकादश वा सख्ययानि वा असख्ययानि वा अनन्तानि वा । एवमसुरकुमारस्यापि न
वरं पुरस्कृतानि पंच वा दश वा षड्वा संख्येयानि वा असख्येयानि वा अनन्तानि वा । एवं यावत्स्तनितकुमारस्यापि । एवं पृथिवीकायिका
प्कायिकवनस्पतिकायिकस्यापि । धीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियस्यापि । तेजस्कायिकायुकायिकस्यापि एवञ्चैव नवरं पुरस्कृतानि षड्वा सप्तवा

भावेन्द्रियकक्षा नीतम । पंच भावेन्द्रिया पं० तं० सांतेदिण जाव फासेदिण एवं जस्य जइइंदिया तस्स तनिया भा० जाव वेमणिवा । ५ भावेन्द्रियकक्षा
ते त्रीवेन्द्रिय जाव स्पष्टेन्द्रिय इम जेहनै जेतला इंद्रिय तेहनै तेतला भावेन्द्रियकक्षा जालगी वैमानिच । एगमेगस्सणं भते नेरइयस्स केवडया भावेन्द्रिया
अतीता गो० । इइवैणकेकनै भगवन् जारकीनै केतला भावेन्द्रियकरीमूक्या गो० । अणंता केवडया बडेलगा पंच के० पुरस्कटा पंचवा दसवा एकारसवा
संखेज्जावा असंखेज्जावा अणंतावा । अनन्ता केतला बडेलग पांचकतलै पूर्वकौधा पांचःन्द्रिय १० ११ सख्याता असंख्यता अनन्ता । एवं असुरकुमार
स्यावि नवरं पुरस्कटा पंचवा क्क वामखेज्जावा असंखेज्जावा अणंतावा एवं जाव थणियकुमारस्सवि । इम असुरकुमारनै ण विंशेय पूर्वकौधा ५ ई संख्या
त असंख्यता अनन्ता इंद्रिय इम चालगे स्तनितकुमार । एवं पुढविक्काइया आउक्काइय वणस्सडकाइयस्सवि वेः दिय तेइंदिय चउरिंदियस्सवि तेउ
काइय वाउकाइयस्सवि । इम पृथिवीकाय अक्काय वनस्पतिकायपिण वेन्द्रिय तेन्द्रिय चौरिन्द्रिय तेपिण तेउकायनापण । एवंचैव नवरं पुरस्कटा क्क
सप्तवा संखेज्जावा असंखेज्जावा अणंतावा पंचेन्द्रियतिरिक्खलोजीणियस्स जाव इयाणस्स । ए विंशेय पूर्वकौधा ६ । ७ सख्याता असंख्यता अनन्ता पंचे

॥ सूच ॥

॥ ४० ॥

॥ भाषा ॥

यस्संवि एवंचेव नवरं पुरस्कृता त्वा सत्तवा संखिज्जावा असंखिज्जावा अणंतावा । पंचिदियतिरि
स्कजाणियस्स जाव ईसाणस्स जहा असुरकुमारस्स नवरं मणुस्सस्स पुरस्कृता कस्सड अत्थि कस्स
ड नत्थि न्नि जाणियत्वं । सणकुमार जाव गेवेज्जागस्स जहा नेरइयस्स । विजयवेज्जयंतजयंतअपराजिय
देवस्स अतीता अणंता बडेल्लगा पंच पुरस्कृता पंचवा दसवा पत्तरसवा संखिज्जावा । सव्वठसिद्धगदेवस्स
अतीता अणंता, बडेल्लगा पंच केवइया पुरस्कृता पंच । नेरइयाणं जंते ! केवइया जाविंदिया अतीता ?

संखेयानि वा ऽसंखेयानि वा ऽनन्तानि वा । पञ्चेन्द्रियतियंग्योनिकस्य यावदीशानस्य यथासुरकुमारस्य नवरं मनुष्यस्य पुरस्कृतानि क
स्य संति कस्य नसन्तीति जणितव्यम् । सनत्कुमार (प्रवृत्ति) यावद्गैवेयकदेवस्य यथा नेरयिकस्य । विजयवैजयन्तजयन्तापराजितदेवस्या
तीतान्यनन्तानि । बडानि पञ्च, पुरस्कृतानि पञ्च वा दश वा पञ्चदश वा संखेयानि वा । सर्वार्थसिद्धदेवस्यातीतान्यनन्तानि । बडानि प
ञ्च, कियन्ति पुरस्कृतानि ? पञ्च । नेरयिकाणां जदन्त । कियन्ति जावेन्द्रियाण्यतीतानि ? गौतम ! अनन्तानि । कियन्ति बडानि ? असङ्के

न्द्रियनिर्यंचने जालगे इशानने । जहा असुरकुमारस्स नवरं मणुस्स पुरस्कृता कस्सड अत्थि कस्सड नत्थि निभाणोवत्त्वं । जिम असुरकुमारने ए विशेष
मनुष्ये पूर्वकीधा केहनैके केहनैनथी इम कहियो । सणकुमार जाव गेवेज्जागस्स जहा नेरइयस्स विजय वैजयंत जयंत अपराजियदेवस्स अतीता अणंता
बडेल्लगा पंच पुरस्कृता । सनत्कुमारने जालगे गेवेयकतां इ जिमनारको तिमविजयवैजयंत जयंत अपराजितदेवने पूवे अनन्ता बाध्याः पांचपूर्वकीधा ।
पंचवा दसवा पत्तरसवा संखिज्जावा सव्वठसिद्धगदेवस्स अतीता अणंता बडेल्लगा पंच पुरस्कृता पंच द. र. ५ । १० । १५ संख्याता इन्द्रियद्वै सर्वार्थनिह
नादेवने कीधा अनन्ताबाध्या ५ पूर्वकीधा इति १५ । ३ । द्वार समाप्त थयो । नेरइयाणं भते केवइया भाविंदिया अतीता गीयमा अणंता केवइया बडे
लगा असंखिज्जा के० पुरस्कृता अणंता । नारहीने भगवन् केतलाभाविंदिय लेइ मूक्या गौतम अनन्ता केतलाबाध्या असंख्याता इम जिम पूर्वकीधा

गोयमा ! अणंता, केवडया वड्ढेलगा असंखेज्जा, केवडया पुरस्कटा अणंता । एवं जहा दव्हिंदिएसु पोह
त्तेणं दंढुं जणितुं तहा जाविंदिएसु पोहत्तेणं दंढुं भाणियत्तो नवरं वणस्सड्काइयाणं वड्ढेलगावि अणं
ता । एगमेगस्सणं भंते ! नेरडयस्स नेरडयत्ते केवडया भाविंदिया अतीता ? गोयमा ! अणंता । वड्ढेल
गा पंच, पुरस्कटा कस्सड् अत्थि कस्सड् नत्थि जस्स अत्थि पंचवा दमवा पत्तरसवा संखेज्जावा असंखे
ज्जावा अणतावा । एवंअसुरकुमाराणं जाव थणियकुमाराणं । नवरं वड्ढेलगा नत्थि । पुडविकाइयत्त जा

यानि, किंयन्ति पुरस्कृतानि ? अनन्तानि । एवं यथा द्रव्येन्द्रियेषु पृथक्केन दण्डको उक्तस्तथा जावेन्द्रियेषुपि पृथक्केन दण्डको जणितव्यो
नवरं वनस्पतिकायिकानां बहुान्यप्यनन्तानि । एकैकस्य जदन्त ! नेरयिकस्य नेरयिकत्वे किंयन्ति जावेन्द्रियाण्यतीतानि ? गौतम ! अनन्ता
नि । बहुानि पंच, पुरस्कृतानि कस्य सन्ति कस्य नसन्ति यस्य सन्ति पंच वा दश वा पंचदश वा संखेयानि वा असंखेयानि वा अनन्ता
नि वा । एवमसुरकुमाराणां यावत्स्तनितकुमाराणां नवरं बहुानि नसन्ति । पृथिवीकायिकत्वे यावद्दीन्द्रियत्वे यथा द्रव्येन्द्रियाणि, त्रीन्द्रि

अनन्ता । दवेदिएसु पुहत्तेणं दंढुं भाणियत्तो तहा भावेदिएसुवि पुहत्तेणं दंढुं भा० वणस्सड्काइयाणं वड्ढेलगा अणंता भा० । इमं जिम द्रव्येन्द्रिये
पृथक्कनो दंढुं कच्छो तिम भावेन्द्रियनो पृथक्कनो दंढुं कच्छो वनस्पतित्ते वड्ढेलगा अनन्ताकच्छा । एगमेगस्सणं भंते नेरडयस्स नेरडत्ते केवडया भाविंदिया
अतीता गोयमा । एकैक गारकीने हे भगवन् कतत्ता भावेन्द्रियकच्छा हे गोयम । अणंता वड्ढेलगा पंच पुरक्खडा करस्सड् अत्थि कस्सड् नत्थि जस्सत्थि । अ
नन्ता वड्ढेलगा ५ पूर्वकीधा कहनें नखो जेहनें के तेहनें । पंचवा दमवा पत्तरसवा संखेज्जावा असंखेज्जावा अणंतावा । ५ । १० । १५ । संख्याता असंख्या
ता अनन्ता दाद्वय । एवं असुरकुमाराणं जाव थणियकुमाराणं नवरं वड्ढेलगा नत्थि पुडविकाइयत्ते जाव वेदिय जहा दवेदिया तेदियत्तेमि । इमं अस्
रकुमार जालगे स्तनितकुमार ए विशेष वड्ढेलगा नही इमं थिमीकाययिण जालगे वेन्द्रियपिण जिम द्रव्येन्द्रिय इन्द्रियपणेपिण । तहा पुरक्खडा तिमि

यु द्विसत्यं स्यान्नन्तरजबे निधमतो भोक्तृगमनात्, एवं यथा नैरयिकत्वादिषु चतुर्विंशती स्थानेषु चित्ता कृता तथा असुरकुमारादीनामपि प्रत्येकं कृतव्याः पूर्वोक्तज्ञावनानुसारेण स्वयमुपयुज्य परिभावेनीया, ज्ञावेन्द्रियसूत्रास्यपि सुगमान्येव केवलं द्रव्येन्द्रियगतज्ञावनानुसारेण तत्र ज्ञा

व वेङ्गदियत्ते जहा दहिंदिया, तेङ्गदियत्ते तहेव नवरं पुरस्कृता तिस्रिवा कृवा नववा संखेज्जावा असंखेज्जावा अणंतावा । एवं चउरिदियत्तेवि नवरं पुरस्कृता चत्तारिवा अठवा वारसवा संखेज्जावा असंखेज्जावा अणंतावा । एवं तेचेव गमो चत्तारि नेयव्हा जेचेव दहिंदिएसु नवरं ततियगमो जाणियव्हा जस्स जड जे इंदिया ते पुरस्कृतेसु मुण्येव्हा चउत्यगमो जहेव दहिंदिया जाव सव्वठसिद्धगदेवाणं सव्वठसिद्धगदेवत्ते केव

यत्वे तथैव नवरं पुरस्कृतानि तिसृवा षट्वा नववा संख्येयानि वा असंख्येयानि वा अनन्तानि वा । एवं चतुरिन्द्रियत्वेपि नवरं पुरस्कृतानि चत्वारि वा अष्टौ वा द्वादश वा संख्येयानि वा असंख्येयानि वा अनन्तानि वा एवं ते चैव गमाश्चत्वारो ज्ञातव्या ये चैव द्रव्येन्द्रियेषु नवरं तृतीयगमो ज्ञातव्यो यस्य यतीन्द्रियाणि तानि पुरस्कृतेषु ज्ञातव्यानि चतुर्थगमो यथैव द्रव्येन्द्रियाणि यावत्सर्वार्थसिद्धदेवानां सर्वार्थं

वा कृवा नववा संखेज्जावा असंखेज्जावा अणंतावा । तिस्रुर्वपूर्वकीधा त्रिण ३ इ । नव ९ संख्याता अनन्तावा । एवं चउरिन्द्रियत्तेवि नवरं पुरस्कृता चत्तारिवा अठवा वारसवा संखिज्जावा असंखिज्जावा अणंतावा । इम चीरिन्द्रियपिण ए विशेष पूर्वकीधा ४ । ८ । १२ । संख्याता असंख्याता अनन्ता । एवं एणचेव गमा चत्तारि णियव्हा जेचेव दहिंदिएसु नवरं तदय गमे जाणियव्हा । इम ४ गमाकहिवा जिम द्रव्येन्द्रियकह्नी तिम ७ विशेष तीजे अलावे जाणिवी । जस्स जड इंदिया तइया पुरस्कृता समुण्येव्हा चउत्यगमो जहेव दहिंदिया जाव सव्वठसिद्धगदेवाणं सव्वठसिद्धगदेवत्ते केवइवा भाविदिया । जेइने जेतलाइंदिय तेइने तेतलापूर्वकीधा जाणिवी चौथगमे जिम द्रव्येन्द्रिय तिम जाणिवी जालगे सर्वाधिनिहना सर्वाधिनिहना देवनासर्वने केतलाने भावेन्द्रिय । अतीता नात्य बडुलगा संखेज्जा पुरस्कृता नात्य । पञ्चवणाए पञ्चरत्नं इंदिय पयं सम्मतं ॥ अतिक्रम्या नथो बहेलगा संख्याता पूर्वकीधा

टीका

सूत्र

च

पञ्चवणा

वना जावयितव्या ॥ इति श्री मलयगिरिविरचितायां प्रज्ञापनाटीकायां पञ्चदशमिन्द्रियपदाख्यं पदं समाप्तम् ॥ १५ ॥ त
देवं व्याख्यातं पञ्चदशं पदं, अधुना षोडशमारज्यते-तस्य चायमजिसम्बन्ध इहानन्तरपद प्रधानपदहेतुत्वादिन्द्रियवतामेव लेश्यादिसद्भावात् वि
शेषत इन्द्रियपरिणाम उक्त स्ततस्तदनन्तरमिह परिणामसाध्यात् प्रयोगपरिणामः प्रतिपाद्यते, तत्रचंद्रमादिसूत्रं-कविविहेणं जंत ! इत्यादि ॥ क
तिविधः कतिप्रकारो णामिति वाक्यालङ्कारे जदन्त ! प्रयोगः प्रज्ञप्तः प्रयोग इति प्रपूर्वस्य युक्तिर्योगे इत्यस्य चत्वर्यन्तस्य प्रयोगः परिस्पन्दः क्रिया
आत्मव्यापार इत्यर्थः, अथवा प्रकर्षेण युज्यते व्यापार्यते क्रियासु सम्बन्ध्यते वा साम्प्रदायिकेयापथकर्मणा सहात्मा अनन्तेति प्रयोगः पुन्राप्नोति

तिया जाविंदिया अतीता नत्यि । बहुलगा संखेज्जा पुरस्कृता नत्यि ॥ इति पञ्चव्याए जगवतीए इन्द्रिय
पदं सम्मत्तं ॥ १५ ॥ कतिविहेणं जंत ! पनुगे पस्यत्ते ? गोयमा ! पसरसविहे पस्यत्ते, तंजहा-
सञ्जमणप्यनुगे मोसमणप्यनुगे सञ्जामोसमणप्यनुगे असञ्जामोसमणप्यनुगेवि । एवं बहुप्यनुगे वि चउहा ।

सिद्धदेवत्वे कियन्ति जावेन्द्रियाणि अतीतानि नसन्ति बहूनि संख्येयानि पुरस्कृतानि नसन्ति ॥ इति श्री मदुपाध्यायराजचन्द्रगणविनेये
न नानकचन्द्रेण विरचिते प्रज्ञापनानुवादे इन्द्रियपदं समाप्तम् ॥ १५ ॥ कतिविधो जदन्त ! प्रयोगः प्रज्ञप्तः ? गोतम ।
पञ्चदशविधः प्रज्ञप्तस्तद्यथा-सत्यमनःप्रयोगो मृषामनःप्रयोगः सत्यमृषामनःप्रयोगो असत्यमृषामनःप्रयोगः । एवं वाक्प्रयोगोपि चतुर्दो

नथो । इति प्रज्ञापना भगवतो मांदि पनरमो पद इन्द्रियनो परिणाम कश्चो १५ । ४ । पनरमे पदे चौथेउहेस्ये समाप्त थो ॥ १५ ॥
कतिविहेणं भंते पयोगं पं० गोयमा पसरसविहेणयोगे पं० तं० । द्विवै सालमेप्रयोग पद कहैके केतलेभेदे प्रयोगकश्चो संगराये इत्यादि गोतम १५ वि
प्रयोगकश्चो जेणेजोणिये ते प्रयोग ते कहैके । सञ्जमणप्ययोगे मोसमणप्य० सञ्जामोसमणप्य० असञ्जामोसमणप्ययोगे । सत्यमनोप्रयोग १ मृषामनोप्रयो
ग २ सत्यामृषामनप्रयोग असत्यामृषामनप्रयोग । एवं चउहावयपयोगे भा० उरालियसरीरकायपयोगे उरालियमोससरी का० वेउविहसरीरका०

करणे यज्प्रत्ययः, जगन्नामाह-पञ्चदशविधः प्रकृतः । तदेव पञ्चदशविधत्वं दर्शयति-सहस्रमण्यप्यनुगे इत्यादि ॥ सन्तो भूतयः पदार्थोवा तेषु यथासंख्यं भूतिप्रापकत्वेन यथावस्थितवस्तुस्वरूपचिन्तनेन च साधु सत्यं अस्ति जीवः सदसद्रूपो देहमात्रस्याप्येत्यादिरूपतया यथावस्थितवस्तुचिन्तनपरं सत्यं च तत् मनश्च सत्यमनस्तस्य प्रयोगो व्यापारः सत्यमनःप्रयोगः ॥ असहस्रमण्यप्यनुगेति ॥ सत्यविपरीतं मनस्यं नास्ति जीवः एकात्मसद्रूपश्चेत्यादिकुविकल्पनपरं तच्च तन्मनश्च तस्यप्रयोगो असत्यमनःप्रयोगः ॥ सहस्रोसमण्यप्यनुगे इति ॥ सत्यमृषा सत्यासत्ये यथा ध्वस्वेतिरेषलाज्ञादिभिर्गुणेषु बहुषु शोकदुःखेषु अशोकखनमेवेदमिति विकल्पनपरं तत्रहि कतिपयाऽशोकवृक्षाणां सङ्गादात् तच्च तन्मनश्चेत्यादि प्राग्बत्, तथा असहस्रासमण्यप्यनुगेति ॥ यन्न सत्यं नापि मृषा तदसत्यामृषा इह विप्रतिपत्तौ सत्यां वस्तुप्रतिष्ठाशया सर्वज्ञयतानुसारेण विकल्पते यथा अस्तिजीवः सदसद्रूप इत्यादि तत्किल सत्य परिज्ञाधिक्यं साराधिकत्वात्, यत्पुन विप्रतिपत्तौ सत्यां यद्वस्तुप्रतिष्ठाशयापि सर्वज्ञमनो

तीर्णं विकल्पते, यथा नास्तिजीवः एकान्तनित्योवेत्यादि, तदे सत्यं विराधकत्वात्, यत्पुन वस्तुप्रतिष्ठाशामन्तरेण स्वरूपमात्रपर्यालोचनपरं यथा द्रवदत्तात् घट आनतव्यो गोयांचनीया इत्यादिविचिन्तनपरं तत् असत्यमृषा इहहि स्वरूपमात्रपर्यालोचनपरत्वात् न यथोक्तलक्षणं सत्यं नापि मृषा, सतर्दापि व्यवहारमयमतापक्षया द्रष्टव्यं मन्यथा विप्रतारकाबुद्धिपूर्वकं मनस्येकत्वमिति । अन्यत्रतु सत्येतच्च तन्मनश्च तस्य प्रयोगो असत्यमृषाजनःप्रयोगः, एवं बहुषुप्यनुगोवि चतुहा इति ॥ यथा जनःप्रयोगश्चतुर्धा तथा वाक्योपयोगिश्चतुर्धा, तद्यथा-सत्यवाक्प्रयोगो मृषावाक्प्रयोगः सत्यमृषावाक्प्रयोगः असत्यामृषावाक्प्रयोगः, एताश्च सत्यवागादयः सत्यजनःप्रभृतिव ज्ञावनीयाः पूर्वव ज्ञाविता इति, उरालियसरीरकायप्यनुगे इति ॥ औदारिकादिशब्दाय मयवक्ष्यामः । औदारिकमत्र शरीरं औदारिकशरीरं तदेव पुद्गलस्कन्धसमुदायवत्वेत्यात्, उपधीपनःमत्वा च कायः औदारिकशरीरकायः तस्य प्रयोगः औदारिकशरीरकायप्रयोगः अथच तिरश्चोपनुष्यस्य च पर्याप्तस्य औदारिकमित्रशरीरकायप्रयोग इ

ति, औदारिकञ्च तन्मिश्रञ्च औदारिकमिश्रं केन सह मिश्रितमिति चेदुच्यते-कर्मणेन तथा चोक्तं-निर्युक्तिकारेण शस्त्रपरिज्ञाध्ययने क्रिया
कर्मण्येव हारेऽश्वान्तरंजीवो तेषां परमिस्त्वेन जावशरीरस्सनिष्पत्तिः ॥ १ ॥ ननु मिश्रत्वमुज्जयनिष्ठं तथा हि-यथा औदारिकं कामणेन मिश्रं
तथा कामणमप्यौदारिकेण मिश्रं, ततः कस्मादौदारिकमिश्रमेव तदुच्यते-न कामणमिति उच्यते-इह व्यपदेशसंप्रवर्तनीया येन विवक्षितार्थ
प्रतिपत्तिर्निःप्रतिपत्ती औदारिका मुपजायते अन्यथा सन्देहापत्तितो विवक्षितार्थाप्रतिपत्तयः न तेषां मुपकारः कृतः स्यात्, कामणञ्च शरीर
मांससारमविच्छेदेनावस्थितत्वात् सकलेषुपि शरीरेषु सम्भवति, ततः कामणमिश्रमित्युक्तमजायते किं तिर्यग्मनुष्याणां मपर्याप्तावस्थायां त
द्विवक्षितं नूनं देवनारकाणां मिति, तत उत्पत्तिमाश्रित्यौदारिकस्य प्रधानत्वात्, कदाचित्कत्वाच्च निःप्रतिपत्तिविवक्षितार्थप्रतिपत्त्यर्थं मौदारि
केण व्यपदिश्यते औदारिकमिश्रमिति तथा यदौदारिकशरीरो वैक्रियलब्धिसम्पन्नो मनुष्यतिर्यक्पञ्चन्द्रियः पर्याप्तकषादरवायुकायिको वा वैक्रि

य करोति तदा किलौदारिकशरीरप्रयोगस्य वर्तमानप्रदेशान् विवक्षितं वैक्रियशरीरयोग्यान् पुद्गलानुपादाय वैक्रियशरीरपर्याप्त्या यावन्न पर्या
प्तमुपगच्छति तावत् यद्यपि वैक्रियणमिश्रतोदारिकस्यो जयनिष्ठाः तथा प्यौदारिकस्य प्रारम्भकतया प्रधानत्वात् तेन व्यपदेश औदारिकमि
ति नवैक्रियेति, तथा आहारकमपि शरीरं यदा कश्चिदाहारकलब्धमान् पूर्वधरः करोति तदा यद्यप्याहारकेण मिश्रत्वमौदारिकस्यो जयनिष्ठां
तथाप्यौदारिकमारम्भकतया प्राधान्यमिति तेन व्यपदेशप्रवृत्तिरौदारिकमिश्रमिति नत्वाहारकञ्चेति औदारिकमिश्रं च तत् शरीरचेत्यादि पू
र्ववत्, वैक्रियशरीरकायप्रयोगो वैक्रियशरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य वैक्रियमिश्रशरीरकायप्रयोगो देवनारकाणामपर्याप्तावस्थायां मिश्रता च तदानी
कामणेन सह वेदितव्यो अत्राद्यपपरिहारो प्राग्वत् तथा यदा मनुष्यस्तिर्यक्पञ्चन्द्रियो वायुकायिको वा वैक्रियशरीरीज्ज्वा कृतकार्यो वैक्रि
यपारजहीणो रौदारिकप्रवृत्तयेततस्तदा किल वैक्रियशरीरवर्तनीदारिकोपादानात् प्रवर्तते इति वैक्रियस्य प्राधान्यात् तेन व्यपदेशो नौदारि

केणेति वैक्रियमिश्रमिति । तथा आहारकशरीरकायप्रयोग आहारकशरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोग आहारकादौदारिक प्रविशतः यत्तदुक्तं प्रवर्तते यदा आहारकशरीरी जूत्वा कृतकायः पुनरप्यौदारिकं गृह्णाति तदा यद्यपि मिश्रत्वमजयनिष्ठं तथाप्यौदारिके प्रवेशे आहारकबलनत्याहारकस्य प्रधानत्वा तेन व्यपदेशेनौदारिकया हारकमिश्रमिति, यतश्च सिद्धान्ताजिप्रायेणोक्त कस्यग्रथिकाः पुनर्वैक्रियस्य प्रारम्भकाले परित्यागकाले च वैक्रियमिश्रमाहारकशरीरस्य प्रारम्भकाले परित्यागकाले च आहारकमिश्रं नत्वकस्यास्यवस्थायामौदारिकमिश्रमिति प्रतिपन्नाः तेजस्कामंशशरीरप्रयोगोविग्रहगतौ समुद्घातावस्थायां वा सयोगिकेवलिन स्तृतीयवर्तुषपञ्चमवर्तुषे इह तेजस्कामंशन सहाय्य निधारीति युगप तेजस्कामंशग्रहणं श्रमूनेव पञ्चदश प्रयोगान् जीवादिषु स्थानेषु चिन्तयन्नाह-जीवादि जन्ते । कतिविह पनुगे पन्त्र इत्यादि ॥

॥ टीका ॥

नुरालियसरीरकायप्यनुगे नुरालियमीससरीरकायप्यनुगे वेउहियसरीरकायप्यनुगे वेउहियमीससरीरकायप्यनुगे आहारसरीरकायप्यनुगे आहारगमीससरीरकायप्यनुगे कम्मासरीरकायप्यनुगे । जीवाणं जन्ते ! कतिविहे पनुगे पस्यते ? गीयमा ! पन्तरसविहे पनुगे पस्यते, तंजहा-सञ्चमणप्यनुगे जाव कम्मासरीरकायप्यनुगे

॥ मूल ॥

औदारिकशरीरकायप्रयोग औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगो वैक्रियशरीरकायप्रयोगो वैक्रियमिश्रशरीरकायप्रयोग आहारकशरीरकायप्रयोग आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगः कामंशशरीरकायप्रयोगो । जीवानां जदन्ते । कतिविधः प्रयोगा प्रज्ञप्तः ? गीतम । पञ्चदशविधः प्रयोगः प्र

॥ अ. १

वेउहियमीससरीरका० । इम ४ प्रकारवचनप्रयोगकक्षा औदारिकशरीरकाय प्रयोगप्रथम औदारिकमिश्रशरीरकाय प्रयोगवत्यति समय वैक्रियमिश्रशरीरकाय प्रयोग भवधारणीयको उत्तरवैक्रियकरताह्वै वैक्रियकायप्रयोग । आहारगसरीरका० आहारगमीसरीरकाय तेजस्कामसरीरकायप्यनुगे जीवाणं जन्ते कतिविहपयोगे पं० गीयमा । आहारकशरीरकायप्रयोग आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोग आहारकशरीर प्रारम्भवेलाह्वै कामंशशरीरकाय प्रयोग तेजस्कामप्रयोगशरीर जीवने भगवन् केतलाप्रयोगकक्षा गी० । पन्तरसविहपयोगे पं० तं० सञ्चमणप्यनुगे जाव कम्मासरीरकायप्यनुगे नेरदय, थं

॥ भाषा ॥

तत्र जीवपदे पञ्चदशापि प्रयोगाः नामाजीवापेक्षया सदैव पञ्चदशानामपि योगानां लप्स्यमानत्वात्, नैरयिकपदे एकादश श्रीदारिकीदारिकमिश्राहारकाहारकमिश्रयोगाणां तेषामसम्भवात्, यद्यपि सर्वेष्वपि जवनपतिष्वन्तरज्यातिष्वैमानिकेषु जावनीयं, पृथिव्यादिषु वायुकायवर्जेष्वकेन्द्रियेषु प्रत्येक २ प्रयत्नयः प्रयोगाः श्रीदारिकीदारिकमिश्रकामणलक्षणावायुकायिकेषु यच्च वैक्रिय २ मिश्रयोरपि तेषां सम्भवात्, द्वित्रिचतुरिन्द्रियाणां प्रत्येकं चत्वारः, श्रीदारिकमौदारिकमिश्रं कामणमसत्यामृषाजाया च ज्ञायास्तु सत्यादयो जाया स्तथा न सम्भवति विगलसुश्रसत्तामोक्ष इति

गे । नरइयाणं जंते । कडविहे पनुगे पसुत्ते ? गोयमा ! एकारसविहे पनुगे पसुत्ते, तजहा—सञ्चमण्यपुनगे जाव अस्सञ्चमण्यपुनगे । जाव डप्पनुगे चउहा, वेउल्लियसरीरकायप्पनुगे वेउल्लियमीससरीरकायप्पनुगे कम्मासरीरकायप्पनुगे । एवं असुरकुमाराणवि जाव थणियकुमाराणं । पुढविकाडयाणं पुच्छा, गोयमा ! ति विहे पनुगे पसुत्ते, तजहा—नुरालियसरीरकायप्पनुगे नुरालियमीससरीरकायप्पनुगे कम्मासरीरकायप्पनुगे,

उपस्तुत्या—सत्यमनःप्रयोगो यावत्कामणशरीरकायप्रयोगः । नैरयिकाणां जदन्त । कतिविधः प्रयोगः प्रज्ञप्तः ? गौतम । एकादशविधः प्रयोगः प्रज्ञप्तस्तुत्या—सत्यमनःप्रयोगो यावद्सत्यमनःप्रयोगो यावद्वाक्प्रयोगश्चतुर्दश, वैक्रियशरीरकायप्रयोगो वैक्रियमिश्रशरीरकायप्रयोगो कामणशरीरकायप्रयोगः । एवमसुरकुमाराणामपि यावत्स्तनितकुमाराणां । पृथिवीकायिकानां पृच्छा, गौतम । त्रिविधः प्रयोगः प्रज्ञप्तस्तु

भवेत् कतिपयोगे पं० गोयमा । १५ प्रकारै तेजैहै सत्यमनप्रयोग जालगै कामणशरीरकायप्रयोग नारकीते हे भगवन् केतला प्रयोगकक्षा गौतम । एकारसविहे पयोगे पं० तं० सञ्चमण्ययोगे जं व असञ्च, मोसवः पयोगे वेउल्लियसरीरकायप्पयोगे वेउल्लियसमरिकाय कम्मासरीरका० ११ भेदेकह्यो सत्यमनप्रयोग जालगे अमत्यामृषावचनप्रयोग वैक्रियशरीरकायप्रयोग ८ वैक्रियमिश्रकायप्रयोग १० कामणशरीरकायप्रयोग । एवं असुरकुमाराणवि जाव थणियकुमारा पुढगीकाडयाणं पुच्छा गोयमा । ६म असुरकुमारने जालगे स्तनितकुमारने पृथिवीकायनी प्रश्न गौतम । त्रिविहेपयोगे पं० तं० श्री

वचनात्, एषेन्द्रियैर्यक्योनिकानां त्रयोदश आहारकक्षरकमिश्रयो स्वेमांससम्भवस्तुर्दशपूर्वाधिगमासम्भवात्, पशुष्वेव पञ्चदशापि मनुष्या
 यं सर्वजावसम्भवात्, अधुना जीवादिषु पदेषु निधत्तप्रयोगजावचित्तयिषुरिदमाह-जीवाणं जन्ते । इत्यादि ॥ प्रश्नसूत्रं सुगम, निर्वचनसूत्रे सर्वे
 षि तावद्भूतयुः सत्यमन-प्रायोगिण इत्यादिरेकोजङ्गः किमुक्तं भवति सदैव जीवा बहव एव, सत्यमन-प्रायोगिणोप्यसत्यमन-प्रायोगिणोपि याव
 द्वैक्रियमिश्रशरीरकायप्रायोगिणोपि लज्यन्ते, तत्र सदैव वैक्रियमिश्रशरीरकायप्रायोगिणो नारकादीनां सदैवोपपातोत्तरवैक्रियारम्भसम्भवात्, स

एवं जाव वणस्सइकाइयाणं नवरं वाउक्काइयाणं पंचविहे पनुगे पसुत्ते, तंजहा-उरालियकायप्पनुगे उरा
 लियमीससरीरकायप्पनुगे, वेउल्लिए दुविहे, कम्मासरीरकायप्पनुगे । वेइंदियाणं पुच्छा, गोयमा ! चउवि
 हे पनुगे पसुत्ते, तंजहा-असञ्जामोसवइप्पनुगे उरालियसरीरकायप्पनुगे उरालियमीसकायप्पनुगे कम्मा

या-श्रीदारिकशरीरकायप्रयोगो श्रीदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगो कामणशरीरकायप्रयोगः । एवं यावद्भनस्पतिकायिकानां नवरं वायुकायि
 कानां पञ्चविधः प्रयोगः प्रश्नस्तद्यथा-श्रीदारिककायप्रयोगो श्रीदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगो वैक्रिय द्विविधं कामणशरीरकायप्रयोगः ।
 द्विन्द्रियाणां पृच्छा, गीतम । चतुर्विधः प्रयोगः प्रश्नस्तद्यथा-असत्यमृषावाक्प्रयोगो श्रीदारिकशरीरकायप्रयोग श्रीदारिकमिश्रशरीरकायप्र

रालियसरीरका० उरालियमीससरीरका० । तीनेभेदेप्रयोगे श्रीदारिकशरीरकायप्रयोग श्रीदारिकमिश्रकायप्रयोग कामणशरीरकायप्रयोग । एवं जा
 व वणस्सइकाइयाणं नवरं वाउक्काइयाणं पंचविहेषयोगे पं० तं० । इमं जालमी वनस्पतिने पिण ए विशेष वायुकायने ५ प्रयोगकक्षा ते । उरालियसरीर
 का० उरालियमीससरीरका० वेउल्लिए दुविहे कम्मासरीरका० वेइंदियाणं पुच्छा गोयमा । श्रीदारिककायप्रयोग श्रीदारिकमिश्रकायप्रयोग वैक्रियने वै
 क्रियमिश्रने कामणशरीरकाय ५ वेन्द्रियनी प्रश्न गीतम । चउविहपयोगे पं० तं० सञ्जामोसवइप्पयोगे उरालियसरीरका० उरालियमीससरीरका०
 मन्नासरीरका० एवं जाव चउरिदियाणं पंचिंदियतिरिक्खजेपियाणं पुच्छा गोयमा । चारप्रयोगकक्षा ते असत्यामृषावचनप्रयोग एमेहं जी श्रीदारिक

। टीका ।

। मन् ।

। च० ।

। भाषा ।

देवं कामेश्वरीरकायप्रयोगिणः सर्वदेवं वनस्पत्यादीनां विग्रहेष्वान्तरगतीं लज्जमानत्वात्, आहारकशरीरी च कदाचित् संबंधा न लज्जते य
समासान् यावदुत्कर्षणोत्तरजायात्, यदापि लज्जते तदापि जघन्यपदे एको द्वौवा उत्कर्षतः सहस्रपृथक् उक्तं च - आहारग इलोए लम्मासेजान
होतिविकयाइं । उक्तीसेणंनिपमा एकसमयजहनेणं होताइजहनेणं एकं दोतित्तिपचेहवति उक्तीसेणंजुगवं पुहुतमेस सहससाण्, ततो यदा आ
हारकशरीरकायप्रयोगी आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी चैकोपि न लज्जते तदा वचनविशिष्टत्रयोदशपदात्मकः एकोजङ्गः त्रयोदशपदानामपि स
देव बहुत्वेनावस्थितत्वात्, यदा त्वकआहारशरीरकायप्रयोगी लज्जते तदा द्वितीयः तेषि यदा बहवो लज्जन्ते तदा तृतीयः, एवमेव आहारकमि
श्रशरीरकायप्रयोगिपदेनापि द्वौ जंगौ लज्जन्ते, इत्येकयोगे चत्वारो जंगौ, द्विकसंयोगेपि प्रत्येकमेकवचनबहुवचनाभ्यां चत्वार इति सर्वतद्भाषा

सरीरकायप्पनुगे । एवं जाव चउरिंदियाणं । पंचिंदियतिरिस्कजोणियाणं पुच्छा, गोयमा ! तेरसविहे पनु
गे पसुत्ते, सच्चमणप्पनुगे जाव असच्चासोसमणप्पनुगे । एवं वडप्पनुगेवि उरालियसरीरकायप्पनुगे उरालि
यमीससरीरकायप्पनुगे, वेउल्लियसरीरकायप्पनुगे वेउल्लियमीससरीरकायप्पनुगे कम्मासरीरकायप्पनुगे । मणु

योगो कामेश्वरीरकायप्रयोगः । एवं यावच्चतुरिन्द्रियाणां । पञ्चेन्द्रियतिथ्यंग्योनिकानां पृच्छा, गौतम । त्रयोदशविधः प्रयोगः प्रज्ञप्तस्तथा-
सत्यमनःप्रयोगो भावदसत्यमृषामनः प्रयोगः । एवं वाक्प्रयोगोपि, औदारिकशरीरकायप्रयोग औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगः, वैकियश

कायप्रयोग औदारिकमिश्रकायप्रयोग कामेश्वरीरकायप्रयोग इम चौरिंदियनैपिण पंचेद्रियतिथिचनो प्रश्न गौतम । तेरसविहेपयोगे पं० तं० सच्चम
णप्पयोगे सोसमणप्प० सच्चमोसमणप्प० असच्चासोसमण० । १२ भेदेप्रयोग कट्टिये तेकहै सत्यमनप्रयोग १ मृषामनप्रयोग २ सत्वामृषामनप्रयोग ३
असत्वामृषामनप्रयोग ४ । एवं चउडा वयापयोगेवि उरालिमरौरका० उरालियमीससरीरका० वेउल्लियसरीरका० वेउल्लियमीससरीरका० कम्मरौर
का० मणुआणं पुच्छा गोयमा । इम ४ प्रकारे वचनप्रयोगकद्धा ८ औदारिकशरीरकायप्रयोग औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोग वैकियशरीरकायप्रयोग

टोका ।

मूल ।

च० ॥

भाषा ।

प्रक्रियामिश्रक, यप्रयोग कर्मणशरी क यप्रयोग ननु, यतो प्रश्न गौतम । पशुरसहिष्णुयोगे प० तं० सच्चम० जाव कश्च सरीरक० । १५ सेट्टेप्रयोगक
इति मत्थननप्रयोग जाक, मणशरीरकायप्रयोग १५ । वाणमंतरजीवसिधवेनाणौय णं जहा नेरइयाण जावाणं भंते कि सच्चम० प्रयोगी जाव किं
कश्च सरीरकायप्रयोगी गोचना । वातअंतरज्यांतपी वेमानिकतै जमनरकनैतिम जीवनै जं भगवन् किम् मत्थननप्रयोग के जासंगं क, मणकाय

॥ भगवा ॥

पि कामंशरीरकायप्रयोगिणोपि सदा बहव एव लज्यन्ते इति, पदप्रयच्छुच्यनात्मकः प्रत्येकमेकएव जङ्ग, वायुकायिके धीदारिकद्विक्रियद्विक्रियदि
ककामंशरीरलक्षणपदपञ्चकबहुवचनात्मक एको जङ्ग स्तेषु वैक्रियशरीरिणां वैक्रियमिश्रशरीरिणां च सदैव बहुत्वे लज्यमानत्वात्, हीन्द्रियेषु य
द्यप्यन्तर्मुहूर्तकोपपातविरहकालं तथाप्युपपातविरहकालोन्तर्मुहूर्तं लघु औदारिकमिश्रगतमन्तर्मुहूर्तमतिवृहत्प्रमाणमत औदारिकमिश्रशरीरका
यप्रयोगिणोपि तेषु सदैव लज्यन्ते, कामंशरीरकायप्रयोगी तु कदाचिदेकोपि न लज्यत आन्तर्मुहूर्तकोपपातविरहकालजावात्, यदापि लज्य
ते तदापि जघन्यत एको हीवा उत्कर्षताऽसंख्येयाः ततो यदा एकोपि कामंशरीरकायप्रयोगी न लज्यते, तदा प्रथमो जङ्गः, यदा पञ्चमः

मी, गोयमा ! जीवा सञ्चैवि तावहोज्जा सञ्चमणप्पनुगीवि जाव वेउब्बियमीससरीरकायप्पनुगीवि कम्मा
सरीरकायप्पनुगीवि ॥ १ ॥ अहवेगेय आहारगसरीरकायप्पनुगीय ॥ १ ॥ अहवेगेय आहारगसरीरकायप्प
नुगिणो य २ अहवेगेय आहारगमीससरीरकायप्पनुगी य ३ अहवेगेय आहारगमीससरीरकायप्पनुगिणो

कामंशरीरकायप्रयोगिणः १ गौतम । जीवाः सर्वेपि तावद्भवन्ति सत्यमनःप्रयोगिणोपि याव द्वैक्रियमिश्रशरीरकायप्रयोगिणोपि कामंशरीर
कायप्रयोगिणोपि । १ । अथवैककआहारकशरीरकायप्रयोगीच । १ । अथवैक आहारकशरीरकायप्रयोगिणश्च २ अथवैकक आहारकमिश्रशरी
रकायप्रयोगिणश्च ३ अथवैक्रियाणि आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च ४ चत्वारो जङ्गाः, अथवैक आहारकशरीरकायप्रयोगिणश्चाहारकमि

प्रयोगी गौतम । जीवा सञ्चैवितावहोज्जा सञ्चमणप्पनुगीतेति जाव वेउब्बियमीससरीरकायप्पनुगीवि कम्मासरीरकायप्पनुगीवि अहवेगेय आहारकम
रीरकायप्पनुगीय १ जीवने सञ्चलाप्रयोगिणद्वे सत्यमनप्रयोगो पिणद्वे जाव वैक्रियमिश्रशरीरकायप्रयोगी पिणद्वे कामंशरीरकायप्रयोगी पिणद्वे १२ अथवा
आहारकशरीरकायप्रयोगीद्वे १ वचने १ । अहवेगेय आहारगसरीरकायप्पनुगिणो य २ अहवेगेय आहारगमीससरीरकायप्पनुगिणो य ३ अहवेगेय आहारगमीस
रीरकायप्पनुगिणो य चत्वारो जङ्गाः । अथवा १ आहारकशरीरकायप्रयोगीद्वे बहुवचन २ अथवा १ आहारकमिश्रकायप्रयोगीद्वे १ वचने बहुवचने एवं

कामेशशरीरी लज्जने तदा द्वितीयो यदा बहवस्तदा तृतीय इति । एवं त्रिचतुरिन्द्रियेष्वपि जायनीयं ॥ पञ्चिन्द्रियतिरिक्त्व तेष्वपि जडा नैरड्या इत्यादि ॥ पञ्चिन्द्रियतिर्यङ्गयोनिका यथा नैरयिका सथा वक्तव्या नवरं वैक्रियमिश्रशरीरकायप्रयोगिस्थाने औदारिक २ मिश्रशरीरकायप्रयोगि

य ४ अज्जंगो, अहवेगेय आहारगसरीरकायप्युत्तमी य आहारगमीससरीरकायप्युत्तमी य १ अहवेगेय आहारगसरीरकायप्युत्तमी य आहारगमीससरीरकायप्युत्तमिणो य २ अहवेगेय आहारगसरीरकायप्युत्तमिणो य आहारगमीससरीरकायप्युत्तमी य ३ अहवेगेय आहारगसरीरकायप्युत्तमिणो य आहारगमीससरीरकायप्युत्तमिणो य ४ एण जीवाणं अह जंगा, नैरड्याणं जते । किं सत्त्वमप्युत्तमी जाव किं कम्मासरीर

प्रशरीरकायप्रयोगिणश्च १ अथवैके आहारकशरीरकायप्रयोगिणो आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च २ अथवैके आहारकशरीरकायप्रयोगिणश्च आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च ३ अथवैके आहारकशरीरकायप्रयोगिणश्च आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च ४ यते जीवानामष्टौ जङ्गाः । नैरयिका जदन्त । किं सत्यमनःप्रयोगिणो याव त्किं कामेशशरीरकायप्रयोगिणः ? गौतम । नैरयिकाः सर्वेपि तावद्भवन्ति सत्यमनःप्रयोगि

भागा ४ अथवा १ आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणो द्वौ ४ भागा गौ० । अहवेगेय आहारगसरीरकायप्रयोगिणो य आहारगमीससरीरकायप्रयोगिणो य अहवेगेय आहारगसरीरकायप्रयोगिणो य अथवा १ आहारकशरीरकायप्रयोगिणो एकवचने आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणो १ अथवा १ आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणो । आहारगमीससरीरकायप्रयोगिणो य अहवेगेय आहारगसरीरकायप्रयोगिणो य आहारगमीससरीरकायप्रयोगिणो य ३ । अहवेगेय आहारगसरीरकायप्रयोगिणो य आहारगमीससरीरकायप्रयोगिणो य अथवा १ आहारकशरीरकायप्रयोगिणो बहुवचने आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणो ३ । अहवेगेय आहारगसरीरकायप्रयोगिणो य आहारगमीससरीरकायप्रयोगिणो य अथवा १ आहारकशरीरकायप्रयोगिणो बहुवचने आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणो बहुवचने । एण जीवाणं अह नैरड्याणं भंते किं सत्त्वमप्युत्तमी जाव किं कम्मासरीरकायप्रयोगिणो गौतमा । ए जीवता ८ भागा नारकोने भगवन् सत्त्वमनःप्रयोगिणो जाकने कामे

यो वक्तव्याः ' किमुक्तं जवति सत्यमनप्रयोगिणोपीत्यादि ताव इत्तथ्यं यावदसत्यामृषावाक्प्रयोगिणोपि, तत औदारिकशरीरकायप्रयोगिणोपि औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणोपीति वक्तव्यं, यतानि दश पदानि बहुवचने न सदावस्थितानि यद्यपि च तिर्यग्पञ्चेन्द्रियाणामप्युपपातविरहकाल अन्तर्मुहूर्तक स्थाप्युपपातविरहकालान्तर्मुहूर्तं लघु औदारिकमिश्रान्तर्मुहूर्तमतिवृद्धित्वाप्यौदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणः सदा लभ्यन्ते, यद्वस्तु द्वादशमुहूर्तक उपपातविरहकालः सगजं व्युत्क्रान्तिकपञ्चेन्द्रियतिरिश्वां न सामान्यपञ्चेन्द्रियतिरिश्वामिति, कामंशशरीरकायप्रयो

कायप्यनुगी ? गोयमा ! नेरडया सत्वेवि तावहोज्जा सच्चमणप्यनुगीवि जाव वेउल्लियमीससरीरकायप्यनुगीवि १ अहवेगेय कम्मासरीरकायप्यनुगी य २ अहवेगेय कम्मासरीरकायप्यनुगिणो य । एवं असुरकुमारावि जाव थणियकुमारा । पुढविकाइयाणं जंते ! किं नुरालियसरीरकायप्यनुगी नुरालियमीससरीरकाय

णोपि यावद्वैकियमिश्रशरीरकायप्रयोगिणोपि १ अथ वैकं कामंशशरीरकायप्रयोगिणः २ अथ वैकं कामंशशरीरकायप्रयोगिणश्च । एवमसुरकुमारा अपि यावत्स्तनितकुमाराः । पृथिवीकायिका जदन्त ! किमौदारिकशरीरकायप्रयोगिण औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणः कामंशशरीरकायप्रयोगिणः ? गौतम । पृथिवीकायिका औदारिकशरीरकायप्रयोगिणोप्यौदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणोपि कामंशशरीरकायप्रयो

णकायप्रयोगी गौ० ११ नेरडया सत्वेवि ताव होज्जा सच्चमणप्यनुगीवि जाव वेउल्लियमीससरीरकायप्यनुगीवि अहवेगेय कम्मासरीरकायप्यनुगीवि १ ११ नारकौने ए सर्वहुवे सत्यमनप्रयोगीहुवे जाल्लगै वैकियमिश्रकायप्रयोगीहुवे अथवा कामंशकायप्रयोगीहुवे । अहवेगे कम्मासरीरकायप्यनुगीवि २ एवं असुरकुमारावि जाव थणियकुमारा पुढविकाइयाणं भते किं । अथवा १ कामंशशरीरकायप्रयोगी बहुवचनहुवे २ इम असुरकुमारने पिण जाल्लगै स्त नितकुमारने पिण पृथिवीकायने ह भगवन् सुं । उरालियसरीरकायप्रयोगी उरालियमीससरीरका० कम्मासरीरका० गोयमा । औदारिकशरीरकायप्रयोगीहुवे औदारिकमिश्रकायप्रयोगीहुवे कामंशशरीरकायप्रयोगीहुवे गौतम । पुढविकाइया उरालियसरीरकायप्रयोगीवि उरालियसरीरका० कम्मा

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ च ॥

॥ भाषा ॥

गी तु तेष्वपि कदाचि देकोपि न लज्यते शान्तमुहूर्तकोपपातविरहकालजावात्, ततो यदा एकापि कर्मणशरीरी न लज्यते तथा प्रथमोज्ज्वलः ' यदा पुनरेको लज्यते तदा द्वितीयः ' यदा बहुव स्तदा तृतीयः ' मनुष्येषु मनश्चतुष्टयवाक्चतुष्टयीदारिकवैक्रियद्विकरूपाण्येकादश पदानि सदैव बहुवचनेन लज्यन्ते वैक्रियमिश्रशरीरिणः कथं सदैव लज्यन्ते इति चेदुच्यते-विद्याधराद्यपेक्षया तथाहि-विद्याधरा अन्यपि केचिन्मिथ्यादृष्ट्यादयो

प्यनुगी कम्मासरीरकायप्यनुगी ? गो० ! पुढाविक्काइयाणं नुरालियसरीरकायप्यनुगीवि नुरालियमीससरीरका यप्यनुगीवि कम्मासरीरकायप्यनुगीवि । एवं जाव वणस्सइकाइयाणं नवरं वाउक्काइया वेउच्चियसरीरकायप्य नुगीवि, वेउच्चियमीससरीरकायप्यनुगीवि । वेइंदियाणं जंते ! किं नुरालियसरीरकायप्यनुगी जाव कम्मास

गिणोपि । एवं यावद्वनस्पतिकायिकानां नवरं वायुकायिका वैक्रियशरीरकर्मणप्रयोगिणोपि, वैक्रियमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च । द्वीन्द्रिया जदन्त । किमौदारिकशरीरकायप्रयोगिणो यावत्कर्मणशरीरकायप्रयोगिणः ? गीतम । द्वीन्द्रियाः सर्वेपि तावद्भवन्ति असत्यमृषावाक्प्रयो गिणोपि औदारिकशरीरकायप्रयोगिणोपि औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणोपि । अथवैकः कर्मणशरीरकायप्रयोग्यपि, अथवैकः कर्मणश

सरीरका० । पृथिवीकाइया औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणोपि औदारिकशरीरकायप्रयोगिणोपि कर्मणकायनांप्रयोगी पिणोपि । एवं जाव वणस्सइका इयाणं नवरं वाउक्काइया वेउच्चियसरीरकायप्यनुगीवि । इमं जालगे वनस्पतिकायपिण ए विशेष वायुकायने वैक्रियशरीरकायप्रयोगीहुवे । वेउच्चिय मीसासरीरका० वेऽंदियाणं जंते किं नुरालियसरीरकायप्यनुगी जाव किं कम्मासरीरका० गीयमा । वैक्रियमिश्रशरीरकायप्रयोगीहुवे द्विवे वेद्वियने भगवन् औदारिकशरीरकायप्रयोगीहुवे जालगे स्सुं कर्मणशरीरकायप्रयोगी गीतम । वेऽंदिया मल्लेवितावडोळा असच्चामीसवइण्योगीवि नुरालिय सरीरकायप्यनुगीवि नुरालियमीसासरीरका० । वेऽंदियने सर्वं कहिवो असत्ताअमृषावचनप्रयोगीहुवे औदारिकशरीरकायप्रयोगीहुवे औदारिकमिश्र शरीरकायप्रयोगीहुवे । अहवेगेय कम्मासरीरका० अहवेगेय कम्मासरीरकायप्यनुगीवि एवं जाव उअरंदिया पांचदियतिरिक्खजोपिथा जहा नेरंदिया

वैक्रियलब्धिवम्पन्ना अन्योन्यतावेन सदैव विकुर्वणायां लज्यन्ते आह च मूलटीकाकारः-मनुष्या वैक्रियमिश्रशरीरप्रयोगिनः सदैव विद्याधरादीनां विकुर्वणाजावादिति, औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी कामणशरीरकायप्रयोगी च कदाचि त्वसंव्या न लज्यते द्वादशभौद्वितीयाप्यातद्विरहकाल

शरीरकायप्यनुमी ? गो० ! वेङ्गदिया सखेवि तावहोज्ञा असञ्जामोसयडुप्यनुमीवि नुरालियसरीरकायप्यनुमी
वि नुरालियमीससरीरकायप्यनुमीवि । अहवेगेय कम्मासरीरकायप्यनुमीवि अहवेगेय कम्मासरीरकायप्यनु

शरीरकायप्रयोगी च १, अथवैक कामणशरीरकायप्रयोगिणश्च, एवं यावच्चतुरिन्द्रियाः । पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिका यथा नैरयिका नवर भीदारि
कशरीरकायप्रयोग्यपि औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोग्यपि, अथवैकः कामणशरीरकायप्रयोगी च, अथवैके कामणशरीरकायप्रयोगिणश्च । म

चवरं उरालियसरीरकायप्यनुमीवि । अथवा एककामणशरीरकायप्रयोगीगुह्वै अथवा बहुवचने कामणशरीरकायप्रयोगीगुह्वै इमं ज्ञानगे चौरिन्द्रिय जां
गिवा इमं पंचेन्द्रियतिर्यक्जिम नारकीतिम ए विम्वे औदारिकशरीरकायप्रयोगीगुह्वै । उरालियमासासरीरका० अहवेगेय कम्मासरीरकायप्रयोगिणी
य मनुष्याणं भन्ते किं सञ्जमण्ययोगी । औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगीगुह्वै अथवा १ कामणशरीरप्रयोगीगुह्वै मनुष्यनै भगवन् स्युं सत्यमनप्रयोगीगुह्वै ।
जाव किं कम्मासरीरकायप्रयोगी गीयसा मणुष्या सखेवि ताव होजा । जलगे स्युं कामणशरीरप्रयोगीगुह्वै गौतम मनुष्यने १५ प्रयोगगुह्वै । सञ्जमण्यप्रयोगी
गौवि जाव उरालियसरीरकायप्रयोगीगुह्वै वेङ्गदियसरीरका० वेङ्गदियमोससरीरका० अहवेगेय उरालियमीसासरीरकायप्रयोगीगुह्वै । सत्यमनयोग
जालगे औदारिकशरीरकायप्रयोगीगुह्वै वैक्रियशरीरकायप्रयोगीगुह्वै वैक्रियमिश्रशरीरकायप्रयोगीगुह्वै अथवा १ औदारिकशरीरकायप्रयोगीगुह्वै । अहवेगे
य उरालियमीसासरीरकायप्रयोगीगुह्वै २ अहवेगेय आहारगसरीरकायप्रयोगीगुह्वै अहवेगेय आहारगसरीरकायप्रयोगीगुह्वै २ । अथवा १ औदा
रिकमिश्रशरीरकायप्रयोगीगुह्वै अथवा १ आहारकशरीरकायप्रयोगीगुह्वै अथवा १ आहारकशरीरकायप्रयोगीगुह्वै बहुवचने । अहवेगेय आहारगमो
सासरीरकायप्रयोगीगुह्वै अहवेगेय आहारगमीसासरीरकायप्रयोगीगुह्वै अहवेगेय कम्मासरीरकायप्रयोगीगुह्वै १ । अथवा आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी

टीका ।

मूल ।

च० ।

भाषा ।

गीय १ अहवेगेय कम्मासरीरकायप्पनुगिणी य । एनं जाव चउरिंदिया । पंचिंदियतिरिक्कजोणिया ज हा नेरडया नयंरं नुरालियसरीरकायप्पनुगीवि नुरालियमीससरीरकायप्पनुगीवि । अहवेगेय कम्मासरीरका यप्पनुगीय अहवेगेय कम्मासरीरकायप्पनुगिणी य । मणुस्साणं जंते ! किं सच्चमणप्पनुगी जाव किं कम्मा सरीरकायप्पनुगी ? गोयमा ! मणुस्सासत्तेवि तावहोज्जा सच्चमणप्पनुगीवि जाव नुरालियसरीरकायप्पनुगी वि, वेउत्तियसरीरकायप्पनुगीवि । वेउत्तियमीससरीरकायप्पनुगीवि । अहवेगेय उरालियमीससरीरकायप्प नुगी य । अहवेगेय नुरालियमीससरीरकायप्पनुगिणी य । अहवेगेय आहारगसरीरकायप्पनुगी य । अहवे गेय आहारगसरीरकायप्पनुगिणी य । अहवेगेय आहारगमीससरीरकायप्पनुगी य । अहवेगेय आहारगमी सासरीरकायप्पनुगिणी य । अहवेगेय कम्मगसरीरकायप्पनुगी य । अहवेगेय कम्मगसरीरकायप्पनुगिणी य २ एते अठ्ठजंगा पत्तेय, अहवेगेय नुरालियमीससरीरकायप्पनुगी य आहारगसरीरकायप्पनुगी य अहवे

नुष्ठा जदन्त ! किं सत्यमनःपूयोगिणी यावात्क कार्मणशरीरकायपूयोगिणः ? गोतल ! मनुष्ठाः सर्वेपि तावज्ज्वलि सत्यमनःपूयोगिणीपि या वदौदारिकशरीरकायपूयोगिणीपि वैक्लियशरीरकायपूयोगिणीपि वैक्लियमिश्रशरीरकायपूयोगिणीपि । अथवैक औदारिकमिश्रशरीरकायपूयो गी च । अथवैक औदारिकमिश्रशरीरकायपूयोगिणश्च । अथवैक आहारकशरीरकायपूयोगी च । अथवैक आहारकशरीरकायपूयोगिणश्च, अथ वैक आहारकमिश्रशरीरकायपूयोगी च, अथवैक आहारकमिश्रशरीरकायपूयोगिणश्च, अथवैक कार्मणशरीरकायपूयोगी च, अथवैक कार्मण

गोहुवे अथवा १ आहारकमिश्रशरीरकायपूयोगीगोहुवे अथवा १ क, मणशरीरकायपूयोगीगोहुवे १ । अहवेगेय कम्मासरीरकायप्पनुगीगीय २ एते कट्ठ मंगा पत्तेयं अहवेगेय उरालियमीसासरीरकायप्पनुगीगीय अथवा १ क, मणशरीरकायपूयोगीगोहुवे इत्थं ८ अंगा कट्ठा अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकाय

गेय उरालियमीससरीरकायप्यनुगिणो य । आहारगसरीरकायप्यनुगी य । अहवेगेय उरालियमीससरीरका
यप्यनुगिणो य आहारगसरीरकायप्यनुगिणो य । अहवेगेय उरालियसरीरकायप्यनुगी य । आहारगमी
ससरीरकायप्यनुगी य । अहवेगेय उरालियमीससरीरकायप्यनुगी य । आहारगमीससरीरकायप्यनुगिणो य ।
अहवेगेय उरालियमीससरीरकायप्यनुगिणो य । आहारगमीससरीरकायप्यनुगी य । अहवेगेय उरालियमी
ससरीरकायप्यनुगिणो य । आहारगमीससरीरकायप्यनुगिणो य । एते चत्वारिभंगा, अहवेगेय उरालियमी

शरीरकायप्रयोगिणश्च २ पूर्येकं अष्टौ जङ्गाः । अथर्वेकं औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च । आहारकशरीरकायप्रयोगी च, अथर्वेकं औदा
रिकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्चाहारकशरीरकायप्रयोगी च । अथर्वेकं औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च आहारकशरीरकायप्रयोगिणश्च ।
अथर्वेकं औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च आहारकशरीरकायप्रयोगिणश्च । एवमेते चत्वारो जङ्गाः, अथर्वेकं औदारिकमिश्रशरीरकायप्र
योगिणश्च । आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च । अथर्वेकं औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च । अथर्वेकं

प्रयोगीहवे । आहारगसरीरकायप्रयोगीय अहवेगेय उरालियमीससरीरकायप्रयोगीय आहारगसरीरकायप्रयोगीय । आहारकशरीरकायप्रयोगी
हवे अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे आहारकशरीरकायप्रयोगीहवे । अहवेगेय उरालियमीससरीरकायप्रयोगीय आहारकसरीर
कायप्रयोगीय अहवेगेय उरालियमीससरीरकायप्रयोगीय । अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे आहारकशरीरकायप्रयोगीहवे अथवा १ औदारिक
मिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे । आहारगसरीरकायप्रयोगीय । एवं एते चत्वारिभंगा अहवेगेय उरालियमीससरीरकायप्रयोगीय । १म आहारकभागाकक्षा औदारिकमिश्र
आहारकमिश्रना ४ भागा कक्षैः अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे । आहारगमीससरीरकायप्रयोगीय । अहवेगेय उरालियमीससरीरकायप्रयोगीय । आहा
रगमीससरीरकायप्रयोगीय । एवं एते चत्वारिभंगा । आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे आहारकमिश्रशरीरका

ससरीरकायप्यनुगी य । कम्मासरीरकायप्यनुगी य । अहवेगेय उरालियमीससरीरकायप्यनुगी य । कम्मासरीरकायप्यनुगिणो य । अहवेगेय उरालियमीससरीरकायप्यनुगिणो य । कम्मासरीरकायप्यनुगी य । अहवेगेय उरालियमीससरीरकायप्यनुगिणो य । कम्मासरीरकायप्यनुगिणो य । एते चत्वारि जंगा । अहवेगेय अहारगसरीरकायप्यनुगीय अहारगमीससरीरकायप्यनुगीय अहवेगेय अहारगसरीरकायप्यनुगीय अहारग

औदारिकमिश्रशरीरकायपयोगिणश्च । आहारकमिश्रशरीरकायपयोगी च । अथर्वके औदारिकमिश्रशरीरकायपयोगिणश्च । आहारकमिश्रशरीरकायपयोगिणश्च । एते चत्वारो जङ्गाः, अथर्वके औदारिकमिश्रशरीरकायपयोगी च । कामेशशरीरकायपयोगिणश्च । अथर्वके औदारिकमिश्रशरीरकायपयोगी च कामेशशरीरकायपयोगिणश्च । अथर्वके औदारिकमिश्रशरीरकायपयोगिणश्च । कामेशशरीरकायपयोगी च । अथर्वके औदारिकमिश्रशरीरकायपयोगिणश्च कामेशशरीरकायपयोगिणश्च । एते चत्वारो जङ्गाः । अथर्वके आहारकशरीरकायपयोगी च आहारकमिश्र

यप्रयोगो हुवे बहुवचने इम ए ४ भागा जाणिवे । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय । आहारगमीससरीरकाय । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय । आहारकमीससरीरकाय । एवं एते चत्वारि जंगा । अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगो हुवे आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगो हुवे अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगो हुवे आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगो हुवे ए ४ भागा । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय । कम्मासरीरकाय । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय । कम्मासरीरकाय । अथवा १ आहारकशरीरकायप्रयोगो हुवे कामेशशरीरकायप्रयोगो हुवे अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगो हुवे कामेशशरीरकायप्रयोगो हुवे । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय । कम्मासरीरकाय । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय । कम्मासरीरकाय । एते चत्वारि जंगा । अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगो हुवे कामेशशरीरकायप्रयोगो हुवे अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगो हुवे कामेशशरीरकायप्रयोगो हुवे ए ४ भागा । अहवेगेय आहारगसरीरकाय । आहारगमीससरीरकाय । अहवेगेय आहारगसरीरकाय । अथवा १ आहारकशरीरकायप्रयोगी

मीससरीरकायप्यनुगिणोय । अहवेगेय आहारगसरीरकायप्यनुगिणोय । आहारगमीससरीरकायप्यनुगिणोय ।
अहवेगेय आहारगसरीरकायप्यनुगिणो य । आहारगमीससरीरकायप्यनुगिणो य । एए चत्तारि जंगा । अह
वेगेय आहारगसरीरकायप्यनुगिणोय कम्मासरीरकायप्यनुगिणो य । अहवेगे आहारगसरीरकायप्यनुगिणोय कम्मा
सरीरकायप्यनुगिणोय । अहवेगेय आहारगसरीरकायप्यनुगिणोय कम्मासरीरकायप्यनुगिणोय कम्मासरीर

शरीरकायप्युगि च अथवेके आहारकशरीरकायप्युगि च आहारकमिश्रशरीरकायप्युगिणश्च । अथवेक आहारकशरीरकायप्युगिणश्च आ
हारकमिश्रशरीरकायप्युगि च । अथवेकिआहारकशरीरकायप्युगिणश्च आहारकमिश्रशरीरकायप्युगिणश्च एते चत्वारो जंगाः । अथवेक आ
हारकशरीरकायप्रयोगी च कामणशरीरकायप्रयोगी च, अथवेके आहारकशरीरकायप्रयोगिणश्च कामणशरीरकायप्रयोगिणश्च, अथवेके आह
रकशरीरकायप्रयोगिणश्च कामणशरीरकायप्रयोगी च, अथवेक आहारकशरीरकायप्रयोगिणश्च कामणशरीरप्रयोगिणश्च । चत्वारो जंगाः । अ
थवेक आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च कामणशरीरकायप्रयोगी च, अथवेक आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च कामणशरीरकायप्रयोगिण

ह्वे आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगीह्वे अथवा १ आहारकशरीरकायप्रयोगीह्वे । आहारगमीससरीरका० अहवेगेय आहारगसरीरका० आहारग
मीससरीरका० । आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगीह्वे अथवा १ आहारकशरीरकायप्रयोगीह्वे । आहारकमिश्रकायप्रयोगीह्वे । अहवेगेय आहार
गसरीरका० आहारगमीससरीरकाय० एते चत्तारिभंगा । अथवा १ आहारकशरीरकायप्रयोगीह्वे आहारकमिश्रकायप्रयोगीह्वे ४ भंगा । अ
हवेगेय आहारगसरीरका० कम्मासरीरका० अहवेगेय आहारगसरीरका० कम्मासरीरका० चउभंगा । अथवा आहारकशरीरकायप्रयोगीह्वे कामण
शरीरकायप्रयोगीह्वे अथवा १ आहारकशरीरकायप्रयोगीह्वे कामणशरीरकायप्रयोगीह्वे ४ भंगा । अहवेगेय आहारगमीससरीरका० कम्मासरी
रका० अहवेगेय आहारगमीससरीरका० कम्मासरीरका० । अथवा १ आहारकशरीरकायप्रयोगीह्वे कामणशरीरकायप्रयोगीह्वे अथवा आहारक

कायप्यनुगीय अहवेगेय आहारगसरीरकायप्यनुगीय कम्मासरीरकायप्यनुगीय । अहवेगेय आहारगसरीरकायप्यनुगीय कम्मासरीरकायप्यनुगीय । चउरो जंगा, अहवेगेय आहारगमीससरीरकाय०गीय कम्मगसरीरकाय०गीय । अहवेगेय आहारगमीससरीरकाय०गीय कम्मासरीरकाय०गिणीय अहवेगेय आहारगमीससरीरकाय०गिणीय कम्मगसरीरकाय०गीय । अहवेगेय आहारगमीससरीरकाय०गिणीय कम्मगसरीरकाय०गिणीय । चउरो जंगा । एवं चउवीसं जंगा २४ । अहवेगेय उरालियमीसगसरीरकाय०गीय

अथैके आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च कामंशरीरकायप्रयोगी च, अथैके आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च कामंशरीरकायप्रयोगिणश्च, चत्वारो जङ्गाः । एवं चतुर्विंशतिजङ्गाः । अथैक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी आहारकशरीरकायप्रयोगी आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च १ । अथैक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी आहारकशरीरकायप्रयोगी आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च २ । अथैक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी आहारकशरीरकायप्रयोगिणश्चाहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च ३ । अथैक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी आ

कायप्रयोगीहवे । कामंशरीरकायप्रयोगीहवे । अहवेगेय आहारगमीससरीरका० कम्मासरीरका० अहवेगेय आहारगमीससरीरका० कम्मासरीरका० चउभंगो एवं चउवीसंभंग । अथवा १ आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे कामंशरीरकायप्रयोगीहवे अथवा आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे कामंशरीरकायप्रयोगीहवे चउवचने णववा ४ भागा ए २४ भंगहवे द्विकसंयोगीकञ्चा । अहवेगेय उरालियमीससरीरका० आहारगसरीरकाय० आहारगमीससरीरका० १ । अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे आहारकशरीरकायप्रयोगीहवे आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे १ । अहवेगेय उरालियमीससरीरका० आहारगसरीरका० आहारगमीससरीरका० २ । अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे आहारकशरीरकायप्रयोगीहवे आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे २ । अहवेगेय उरालियमीससरीरका० आहारगसरीरका० आहारगमीससरीरका० ३ । अथ

॥ मूल ॥

॥ च. ॥

॥ भाषा ॥

जावात्, आहारकशरीरी आहारकमिश्रशरीरी वा कदाचित्कः प्रागेवीक्तः सत औदारिकमिश्राद्यजावे पदेकदेशबहुवचनस्यैको जङ्गः, सत औदारिकमिश्रपदेन एकवचनबहुवचनाभ्यां द्वौ जङ्गौ । एवमेव द्वौ जङ्गौ आहारकपदेन, द्वौ आहारकमिश्रपदेन, द्वौ कर्मणपदेनेत्येकैकसंयोगे ऽष्टौ जङ्गाः, द्विकसंयोगे प्रत्येकमेकवचनबहुवचनाभ्यामौदारिकमिश्राहारकपदयोश्चत्वारः । एवमेव औदारिकमिश्राहारकमिश्रयोश्चत्वारः, औदारिकमिश्रकर्मणयोश्चत्वारः, आहारकाहारकमिश्रयोश्चत्वारः, आहारककर्मणयोश्चत्वारः । आहारकमिश्रकर्मणयोश्चत्वारः इति सर्वसंख्यया द्वि

आहारगसरीरकाय०गीय आहारगमीससरीरकाय०गीय १ अहवेगेय नुरालियमीससरीरकाय०गीय आहा
रगसरीरकाय०गीय आहारगमीससरीरकाय०गिणोय २ । अहवेगेय नुरालियमीससरीरकाय०गी य आहा
रगसरीरकाय०गिणो य आहारगमीससरीरकायगी य ३ अहवेगेय नुरालियमीससरीरकाय०गी य आहारग
सरीरकाय०गिणो य आहारगमीससरीरकाय०गिणो य ४ । अहवेगेय नुरालियमीससरीरकाय०गिणो य
आहारगसरीरकाय०गी य आहारगमीससरीरकाय०गी य ५ । अहवेगेय नुरालियमीससरीरकाय०गिणो

हारकशरीरकायप्रयोगिणश्चाहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च ४ । अथर्वैक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्चाहारकशरीरकायप्रयोगी चाहा
रकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च ५ । अथर्वैक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्चाहारकशरीरकायप्रयोगी चाहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च ६ ।
अथर्वैक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्चाहारकशरीरकायप्रयोगिणश्चाहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च ७ । अथर्वैक औदारिकमिश्रशरीर
कायप्रयोगिणश्चाहारकशरीरकायप्रयोगिणश्चाहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च ८ । एत ऋष्टौ जङ्गः । अथर्वैक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयो

वा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी भवे आहारकशरीरकायप्रयोगी बहुवचने आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी भवे २ । अहवेगे नुरालियमीससरीर
का० आहारगसरीरका० आहारगमीससरीरका० ४ । अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी भवे आहारकशरीरकायप्रयोगी बहुवचने भवे वा

कसंयोगे चतर्विंशतिजंगाः, त्रिकसंयोगे औदारिकमिश्राहारकाहारकमिश्रपदानी मेकवचनबहुवचनाभ्या मष्टौ जङ्गाः औदारिकमिश्राहारककामं

य आहारगसरीरकाय०गीय आहारगमीससरीरकाय०गिणो य ६ । अहवेगेय नुरालियमीससरीरकाय०गि
णोय आहारगसरीरकाय०गिणोय । आहारगमीससरीरकाय०गीय ७ । अहवेगेय नुरालियमीससरीरकाय
०गिणोय आहारगसरीरकाय०गिणोय आहारगमीससरीरकाय०गिणोय ८ । एए अष्ट जंगा । अहवेगेय
नुरालियमीससरीरकाय०गीय आहारगसरीरकाय०गीय कम्मगसरीरकाय०गीय ९ । अहवेगेय नुरालियमी

गा चाहारकशरीरकायप्रयोगी च कामणशरीरकायप्रयोगी च १ । अथर्वेक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च आहारकशरीरकायप्रयोगी
च कामणशरीरकायप्रयोगिणश्च २ । अथर्वेक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च आहारकशरीरकायप्रयोगिणश्च कामणशरीरकायप्रयोगिण
श्च ३ । अथर्वेक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी चाहारकशरीरकायप्रयोगिणश्च कामणशरीरकायप्रयोगिणश्च ४ । अथर्वेक औदारिक
मिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्चाहारकशरीरकायप्रयोगी च कामणशरीरकायप्रयोगिणश्च ५ । अथर्वेक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी चाहार
कशरीरकायप्रयोगिणश्च कामणशरीरकायप्रयोगिणश्च ६ । अथर्वेक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च आहारकशरीरकायप्रयोगिणश्च का
मणशरीरकायप्रयोगी च ७ । अथर्वेक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च आहारकशरीरकायप्रयोगिणश्च कामणशरीरकायप्रयोगिणश्च ८ ।

हारकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे ४ । अहवेगेय नुरालियमीससरीरका० आहारगसरीरका० आहारगमीससरीरका० ५ । अथवा १ औदारिकमिश्रशरीर
प्रयोगीहवे आहारकशरीरकायप्रयोगीहवे आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे ५ । अहवेगेय नुरालियमीससरीरका० आहारगसरीरका० आहारग
मीससरीरका० । अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे आहारकशरीरकायप्रयोगीहवे आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे ६ । अहवेगेय नुरा
लियमीससरीरका० आहारगसरीरका० आहारगमीससरीरका० ७ । अथवा औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे आहारकशरीरकायप्रयोगीहवे

। टीका ।

॥ सूत्र ॥

। च० ॥

॥ भाषा ॥

ससरीरकाय०गीय आहारगसरीरकाय०गीय कम्मगसरीरकाय०गिणीय २ । अहवेगेय उरालियमीससरीरका
य०गीय आहारगसरीरकाय०गिणीय कम्मगसरीरकाय०गिणीय ३ । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय०गीय
आहारगसरीरकाय०गिणीय कम्मगसरीरकाय०गिणीय ४ । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय०गिणीय आ
हारगसरीरकाय०गीय कम्मगसरीरकाय०गिणीय ५ । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय०गीय आहारगसरीर

अथर्वेक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च कामणशरीरकायप्रयोगी च १ । अथर्वेक औदारिकमिश्रशरीर
कायप्रयोगी आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च कामणशरीरकायप्रयोगिणश्च २ । अथर्वेक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी आहारकमिश्र
शरीरकायप्रयोगिणश्च कामणशरीरकायप्रयोगी च ३ । अथर्वेक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च का
मणशरीरकायप्रयोगिणश्च ४ । अथर्वेक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च कामणशरीरकायप्रयोगी च ५ ।

आहारक मय्यशरीरकायप्रयोगी हुवे ७ । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय० आहारगसरीरकाय० आहारगमौसासरीरकाय० ८ ० तं अहवेगेय । अथर्वेक
औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी हुवे आहारकशरीरकायप्रयोगी हुवे आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी हुवे ८ ० भागा । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय०
आहारगसरीरकाय० कम्मसरीरकाय० १ । अहवेगेय औदारिककामणशरीरकाय० २ भागा कहैके अथर्वेक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी हुवे आहारकशरीरकाय
प्रयोगी हुवे कामणशरीरकायप्रयोगी हुवे १ । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय० आहारगसरीरकाय० । अथर्वेक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी हुवे
आहारकशरीरकायप्रयोगी हुवे । कम्मसरीरकाय० २ अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय० । कामणशरीरकायप्रयोगी हुवे १ अथर्वेक औदारिकमिश्रशरीर
कायप्रयोगी हुवे । आहारगसरीरकाय० कम्मसरीरकाय० १ । आहारकशरीरकायप्रयोगी हुवे कामणशरीरकायप्रयोगी हुवे १ । अहवेगेय उरालियमीस
सरीरकाय० आहारगसरीरकाय० कम्मसरीरकाय० ४ । अथर्वेक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी हुवे आहारकशरीरकायप्रयोगी हुवे कामणशरीरकाय

काय० गिणो य कम्मासरीरकाय० गिणो य ६ । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय० गिणो य आहारगसरीरकाय
० गिणो य कम्मासरीरकाय० गिणो य ७ । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय० गिणो य आहारगसरीरकाय० गि
णो य कम्मासरीरकाय० गिणो य ८ । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय० गीय आहारगमीससरीरकाय० गीय
कम्मगसरीरकाय० गीय ९ । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय० गीय आहारगमीससरीरकाय० गीय कम्मग
सरीरकाय० गिणो य २ । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय० गीय आहारगमीससरीरकाय० गिणो य क

अथर्वेकं औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्चाहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च कामंशरीरकायप्रयोगिणश्च ६ । अथर्वेकं औदारिकमिश्रशरीर
कायप्रयोगिणश्चाहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च कामंशरीरकायप्रयोगी च ७ । अथर्वेकं औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्चाहारकमिश्रश
रीरकायप्रयोगिणश्च कामंशरीरकायप्रयोगिणश्च ८ । अथर्वेकं आहारकशरीरकायप्रयोगी चाहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च कामंशरीरकाय

प्रयोगी भवे ४ । अहवेगेय उरालियमीससरीरका० आहारगसरीरका० कम्मासरीरका० ५ । अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी भवे आहार
कशरीरकायप्रयोगी भवे कामंशरीरकायप्रयोगी भवे ५ । अहवेगेय उरालियमीससरीरका० आहारगसरीरका० कम्मासरीरका० ६ । अथवा १ वचने
औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी भवे आहारकशरीरकायप्रयोगी भवे कामंशरीरकायप्रयोगी भवे ६ । अहवेगेय उरालियमीससरीरका० आहारगस
रीरका० कम्मासरीरका० ७ । अथवा १ वचने औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी भवे आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी भवे कामंशरीरकायप्रयोगी भवे ७
अहवेगेय उरालियमीससरीरका० आहारगसरीरका० कम्मासरीरका० ८ । अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी भवे आहारकशरीरकायप्रयोगी
भवे कामंशरीरकायप्रयोगी भवे ८ । अहवेगेय उरालियमीससरीरका० आहारगमीससरीरका० कम्मासरीरका० ९ । अथवा १ औदारिकमिश्रशरी
रकायप्रयोगी भवे आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी भवे कामंशरीरकायप्रयोगी भवे ९ । अहवेगेय उरालियमीससरीरका० आहारगमीससरीरका०

म्मासरीरकाय०गी य ३ । अहवेगेय उरालियमीससरीरका०गी य आहारगमीससरीरकाय०गी य कम्मा
सरीरकाय०गिणी य ४ । अहवेगेय उरालियमीससरीरकायगिणी य आहारगमीससरीरकाय०गी य कम्म
गसरीरकाय०गीय ५ । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय०गिणीय आहारगमीससरीरकाय०गीय कम्मास
रीरकाय०गिणीय ६ । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय०गिणी य आहारगमीससरीरकाय०गिणी य क

प्रयोगी च १ । अथवैक आहारकशरीरकायप्रयोगी चाहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च कामणशरीरकायप्रयोगी च २ । अथवैक आहारकशरी
रकायप्रयोगी चाहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च कामणशरीरकायप्रयोगी च ३ । अथवैक आहारकशरीरकायप्रयोगी चाहारकमिश्रशरीरका
यप्रयोगी च कामणशरीरकायप्रयोगी च ४ । अथवैक आहारकशरीरकायप्रयोगी चाहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च कामणशरीरकायप्रयो
गी च ५ । अथवैक आहारकशरीरकायप्रयोगी चाहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च कामणशरीरकायप्रयोगी च ६ । अथवैक आहारकशरीर

कम्मासरीरका० २ । अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे कामणशरीरकायप्रयोगीहवे २ । अहवेगेय
उरालियमीससरीरका० आहारगमीससरीरका० कम्मासरीरका० ३ । अथवा १ वचने औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी
हवे कामणशरीरकायप्रयोगीहवे ३ । अहवेगेय उरालियमीससरीरका० आहारगमीससरीरका० कम्मासरीरका० ४ । अथवा १ औदारिकमिश्रश
रीरकायप्रयोगीहवे आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे कामणशरीरकायप्रयोगीहवे ४ । अहवेगेय उरालियमीससरीरका० आहारगमीससरीरका० कम्मा
सरीरका० ५ । अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे कामणशरीरकायप्रयोगीहवे ५ । अहवेगेय उरालियमी
ससरीरका० आहारगमीससरीरका० कम्मासरीरका० ६ । अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगीहवे कामण
शरीरकायप्रयोगीहवे ६ । अहवेगेय उरालियमीससरीरका० आहारगमीससरीरका० कम्मासरीरका० ७ । अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी

म्मासरीरकाय०मी य ७ । अहवेगेय त्रालियमीससरीरकाय०गिणो य आहारगमीससरीरकाय०गिणो य क
म्मासरीरकाय०गिणो य ८ । अहवेगेय आहारगसरीरकाय०गी य आहारगमीससरीरकाय०गी य कम्मास
रीरकाय०गी य ९ । अहवेगेय आहारगसरीरकाय०गी य आहारगमीससरीरकाय०गी य कम्मगसरीरकाय
०गिणो य २ । अहवेगेय आहारगसरीरकाय०गी य आहारगमीससरीरकाय०गिणो य कम्मासरीरकाय
०गीय ३ । अहवेगेय आहारगसरीरकाय०गी य आहारगमीससरीरकाय०गिणो य कम्मासरीरकाय०गि

कायप्रयोगिणश्चाहारकमिश्ररीरकायप्रयोगिणश्च कामणशीरकायप्रयोगी च ७ । अथवेके आहारकशीरकायप्रयोगिणश्चाहारकमिश्रशीर

गोहुवे आहारकमि०शीरकायप्रयोगीहुवे कामणशीरकायप्रयोगीहुवे ७ । अहवेगेय त्रालियमीसासरीरका० आहारगमीसासरीरका० कम्मासरीरका०
अथवा १ वचने आहारकमि०शीरकायप्रयोगीहुवे आहारकमिश्रशीरकायप्रयोगीहुवे कामणशीरकायप्रयोगीहुवे ८ । अहवेगेय आहारगसरीरका०
आहारगमीसासरीरका० कम्मासरीरका० १ । अथवा आहारकशीरकायप्रयोगीहुवे आहारकमिश्रशीरकायप्रयोगीहुवे कामणशीरकायप्रयोगीहुवे १ ।
अहवेगेय आहारगसरीरकायप्रयोगीय आहारगमीसासरीरकायप्रयोगीय कम्मासरीरकायप्रयोगीय २ । अथवा १ आहारकशीरकायप्रयोगीहुवे
आहारकमिश्रशीरकायप्रयोगीहुवे कामणशीरकायप्रयोगीहुवे २ । अहवेगेय आहारगसरीरकायप्रयोगीय आहारगमीसासरीरकायप्रयोगीय
कम्मासरीरकायप्रयोगीय ३ । अथवा १ आहारकमिश्रशीरकायप्रयोगी आहारकमिश्रशीरकायप्रयोगीहुवे कामणशीरकायप्रयोगीहुवे ३ । अहवेगे
य आहारगसरीरकायप्रयोगीय आहारगमीसासरीरकायप्रयोगीय कम्मासरीरकायप्रयोगीय ४ । अथवा १ आहारशीरकायप्रयोगीहुवे आ
हारकमिश्रशीरकायप्रयोगी कामणशीरकायप्रयोगीहुवे ४ । अहवेगेय आहारगसरीरकायप्रयोगीय आहारगमीसासरीरकायप्रयोगीय कम्मा
शीरकायप्रयोगीय ५ । अथवा १ आहारकशीरकायप्रयोगीहुवे आहारकमिश्रशीरकायप्रयोगीहुवे कामणशीरकायप्रयोगीहुवे ५ । अहवेगेय आ

॥ मू ॥

॥ च० ॥

॥ भाषा ॥

याना मष्टौ औदारिकमिश्राहारकमिश्रकामंखाना मष्टौ वा हारकाहारकमिश्रकामंखाना मिति सर्वसङ्ख्या त्रिकसंयोगे हात्रिंशद्भङ्गाः । औदारि

णो य ४ । अहवेगेय आहारगसरीरकाय०गिणो य आहारगमीससरीरकाय०गी य कम्मासरीरकाय०गी य
५ । अहवेगेय आहारगसरीरकाय०गिणो य आहारगमीससरीरकाय०गी य कम्मासरीरकाय०गिणो य ६ ।
अहवेगेय आहारगसरीरकाय०गिणो य आहारगमीससरीरकाय०गिणो य कम्मासरीरकाय०गी य ७ । अ
हवेगेय आहारगसरीरकायप्ययोगिणो य आहारगमीससरीरकायप्यनुगिणो य कम्मासरीरकायप्ययोगिणो य ८
एवं एतेषु त्रिसंजोएणं चत्वारि अष्ट जंगा , सङ्खेवि मिलिया दत्तौसं जंगा जाणियह्मा ३२ । अहवेगेय

कायप्रयोगिणश्च कामंखशरीरकायप्रयोगिणश्च ८ । एवमेतेषु त्रिकसंयोगेन चत्वारि जङ्गकाष्टकानि । सर्वेपि मिलिता हात्रिंशद्भङ्गा ज्ञात

हारगसरीरकायप्ययोगिणो य आहारगमीससरीरकायप्ययोगी य कम्मासरीरकायप्ययोगिणो य ६ । अथवा १ आहारकशरीरकायप्रयोगीह्वै आहारक
मिश्रशरीरकायप्रयोगीह्वै कामंखशरीरकायप्रयोगीह्वै ६ । अहवेगेय आहारगसरीरकायप्ययोगिणो य आहारगमीससरीरकायप्ययोगिणो य कम्मास
रीरकायप्ययोगिणो य ७ । अथवा १ आहारकशरीरकायप्रयोगीह्वै आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगीह्वै कामंखशरीरकायप्रयोगीह्वै ७ । अहवेगेय
आहारगसरीरकायप्ययोगिणो य आहारगमीससरीरकायप्ययोगिणो य कम्मासरीरकायप्ययोगिणो य ८ । अथवा १ आहारकशरीरकायप्रयोगीह्वै
आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगीह्वै कामंखशरीरकायप्रयोगीह्वै ८ । एवं एते त्रिसंजोएणं चत्वारि अष्ट भंगा सङ्खेमिलिता दत्तौसं भंगा भवति ३२ । ए
त्रिकसंयोगा ४ नै ८ भांगा ह्वै सर्वमिलाने ३२ भांगा ह्वै ३२ । अहवेगेय उरालियमोसासरीरकायप्ययोगी य आहारगसरीरकायप्ययोगी य । अथवा १
औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगीह्वै आहारकशरीरकायप्रयोगी । आहारगमीससरीरकायप्ययोगी य कम्मासरीरकायप्ययोगी य १ । आहारकमिश्र
रीरकायप्रयोगी कामंखशरीरकायप्रयोगी १ । अहवेगेय उरालियमोसासरीरकायप्ययोगी य आहारगसरीरकायप्ययोगी य । अथवा १ औदारिकमिश्र

। टीका ।

। पृष्ठ ।

। अ० ।

। भाषा ।

कमिश्राहारकाहारकमिश्रकर्मरूपाणां तु चतुर्णां पदानां मेकवचनबहुनाभ्यां शोऽनङ्गः । सर्वसंकलनया जंगानां मञ्जीति रिति उक्तः प्रयोगः । एकसंयोगे ८ द्विकसंयोगे २४ त्रिकसंयोगे ३२ चतुष्कसंयोगे १६ एवं सर्वसंख्या जंगः, ८० प्रयोगवशाच्च जीवानां मञ्जीवानाञ्च गतिजं वति, ततो गतिनिरूपणार्थं माह-कडविहणं जते ! नङ्गप्यवायड्यादि ॥ गमनं गतिः प्राप्ति रित्यर्थः, प्राप्तिश्च देशान्तरविषया पर्यायात्तरविषया च उज्जय

उरालियमीससरीरकाय०नुगीय आहारकसरीरकाय०नुगीय आहारगमीससरीरकाय०नुगीय कम्मासरीरकाय०नुगीय १ अहवेगेय उरालियमीससरीरकायप्यनुगीय आहारगसरीरकायप्यनुगीय आहारगमीससरीरकाय०नुगीय कम्मासरीरकाय०नुगिणोय २ । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय०गीय आहारगसरीरकाय०गीय आहारगमीससरीरकाय०गिणो य कम्मासरीरकायप्यनुगीय ३ । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय०गीय आहारगसरीरकाय०गी य आहारगमीससरीरकाय०गिणो य कम्मासरीरकाय०गिणोय ४ । अहवे

व्याः । ३२ । अथर्वक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगो चाहारकशरीरकायप्रयोगो चाहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगो च कामणशरीरकायप्रयोगो च १ । अथर्वक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगो चाहारकशरीरकायप्रयोगो चाहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगो च कामणशरीरकायप्रयोगिणश्च २ । अथर्वक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगो चाहारकशरीरकायप्रयोगो चाहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च कामणशरीरकायप्रयोगो च ३ । अथ

शरीरकायप्रयोगोहवे आहारकशरीरकायप्रयोगोहवे । आहारगमीससरीरकायप्रयोगोय कम्मासरीरकाय० २ । आहारकशरीरकायप्रयोगोहवे कामणशरीरकायप्रयोगोहवे २ । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय० आहारगसरीरकाय० । अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगोहवे आहारकशरीरकायप्रयोगोहवे । आहारगमीससरीरकाय० कम्मासरीरकाय०प्यनुगीय ३ । आहारकमिश्रकायप्रयोगो कामणशरीरकायप्रयोगो ३ । अहवेगेय उरालियमीससरीरकाय० आहारगसरीरकाय० आहारगमीससरीरकाय० कम्मासरीरकाय० ४ । अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगो आहारकशरीरकाय

। टीका ।

। मूल ॥

। च० ॥

॥ भाषा ॥

वाधि गतिशब्दप्रयोगदर्शनात्, तथाहि-कृगती देवदत्तः पत्तनङ्गः तथा वचनमात्रेणाप्यर्थो गतः कोप मिति, लोकोत्तरं न्ययचाप्रयोगः, पर

गेय नुरालियमीससरीरकाय०गी य आहारगसरीरकाय०गिणो य आहारगमीससरीरकाय०गीय कम्मासरी
रकायप्पनुगी य ५ । अहवेगेय नुरालियमीससरीरकाय०गी य आहारगसरीरकाय०गिणो य आहारगमीससरी
रकायप्पनुगीय कम्मासरीरकायप्पनुगिणो य ६ । अहवेगेय नुरालियमीससरीरकाय०गीय आहारगसरीरकाय
०गिणो य आहारगमीससरीरकायप्पनुगिणो य कम्मासरीरकायप्पनुगीय ७ । अहवेगेय नुरालियमीससरीरका
य०गीय आहारगसरीरकायप्पनुगिणो य आहारगमीससरीरकाय०गिणो य कम्मासरीरकायप्पनुगिणो य ८ ।

वैक औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी चाहारकशरीरकायप्रयोगी चाहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च कर्मणशरीरकायप्रयोगिणश्च ४ । अथवै
क औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी चाहारकशरीरकायप्रयोगिणश्चाहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च कर्मणशरीरकायप्रयोगी च ५ । अथवैक
औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी चाहारकशरीरकायप्रयोगिणश्चाहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी च कर्मणशरीरकायप्रयोगिणश्च ६ । अथवैक औ
दारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी चाहारकशरीरकायप्रयोगिणश्चाहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च कर्मणशरीरकायप्रयोगी च ७ । अथवैक औदा

प्रयोगी आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी कर्मणशरीरकायप्रयोगी ४ । अहवेगेय नुरालियमीससरीरका० आहारगसरीरका० आहारगमीससरी
रका० कम्मासरीरका० ५ । अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी आहारकशरीरकायप्रयोगी आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी कर्मणशरीरकाय
प्रयोगी ५ । अहवेगेय नुरालियमीससरीरका० आहारगसरीरका० आहारगमीससरीरका० कम्मासरीरका० ६ । अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरका
यप्रयोगी आहारकशरीरकायप्रयोगी आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी कर्मणशरीरकायप्रयोगी ६ । अहवेगेय नुरालियमीससरीरका० आहारगस
रीरका० आहारगमीससरीरका० कम्मासरीरका० ७ । अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी आहारकशरीरकायप्रयोगी आहारकमिश्रशरी

रकायप्रयोगौ १ । कार्मणशरीरकायप्रयोगो ८ । अहवेगिय उरान्ध्रियमौसासरीरका० आहारगसरीरका० आहारगमौसासरीरका० कस्मासरीरकाय० ८ ।
अथवा १ औदारिकमिथ्यशरीरकायप्रयोगो आहारकशरीरकायप्रयोगौ आहारकमिथ्यशरीरकायप्रयोगौ कार्मणशरीरकायप्रयोगौ ८ । अहवेगिय उरान्ध्रि
यमौसासरीरका० आहारगसरीरका० आहारगमौसासरीरका० कस्मासरीरका० १० । अथवा १ औदारिकमिथ्यशरीरकायप्रयोगौ आहारकशरीरकाय
प्रयोगौ आहारकमिथ्यशरीरकायप्रयोगौ कार्मणशरीरकायप्रयोगौ १० । अहवेगिय उरान्ध्रियमौसासरीरका० आहारगसरीरका० आहारगमौसासरीर
का० कस्मासरीरका० ११ । अथवा १ औदारिकमिथ्यशरीरकायप्रयोगौहवे आहारकशरीरकायप्रयोगौ आहारकमिथ्यशरीरकायप्रयोगौ कार्मणशरीर
कायप्रयोगौ ११ । अहवेगिय उरान्ध्रियमौसासरीरका० आहारगसरीरका० आहारगमौसासरीरका० कस्मासरीरका० १२ । अथवा १ औदारिकमिथ्य

मायु रेकसमयेन एकस्माल्लोकान्ता दपरंलोकान्तं गच्छति' तथा तानिता न्यध्ववसायान्तराणि गच्छन्तीति, गतेः प्रपातो गतिप्रपातः स कतिविधः

० नुगिणो य कम्मासरीरकायप्पनुगिणो य १२ । अहवेगेय नुरालियमीससरीरकायप्पनुगिणो य आहारग
सरीरकायप्पनुगिणो य आहारगमीससरीरकायप्पनुगी य कम्मासरीरकायप्पनुगी य १३ । अहवेगेय नुरा
लियमीससरीरकायप्पनुगिणो य आहारगसरीरकायप्पनुगिणो य आहारगमीससरीरकायप्पनुगी य कम्मा
सरीरकायप्पनुगिणो य १४ । अहवेगेय नुरालियमीससरीरकायप्पनुगिणो य आहारगसरीरकायप्पनुगिणो य
आहारगमीससरीरकायप्पनुगिणो य कम्मगसरीरकायप्पनुगी य १५ । अहवेगेय नुरालियमीससरीरकायप्प

अशरीरकायप्पयोगिणश्चाहारकशरीरकायप्पयोगी चाहारकमिश्रशरीरकायप्पयोगिणश्च कामंणशरीरकायप्पयोगिणश्च १२ । अथवैक औदारिकमि
अशरीरकायप्पयोगिणश्चाहारकशरीरकायप्पयोगिणश्चाहारकमिश्रशरीरकायप्पयोगी च कामंणशरीरकायप्पयोगी च १३ । अथवैक औदारिकमिश्र
शरीरकायप्पयोगिणश्चाहारकशरीरकायप्पयोगिणश्चाहारकमिश्रशरीरकायप्पयोगी च कामंणशरीरकायप्पयोगिणश्च १४ । अथवैक औदारिकमिश्र
शरीरकायप्पयोगिणश्चाहारकशरीरकायप्पयोगिणश्चाहारकमिश्रशरीरकायप्पयोगिणश्च कामंणशरीरकायप्पयोगी च १५ । अथवैक औदारिकमिश्र

शरीरकायप्पयोगी आहारकशरीरकायप्पयोगी आहारकमिश्रशरीरकायप्पयोगी कामंणशरीरकायप्पयोगी १२ । अहवेगेय नुरालियमीससरीरकाय
आहारगसरीरकायप्पयोगिणो य आहारगमीससरीरका० कम्मासरीरका० १३ । अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्पयोगी आहारकशरीरकाय
प्पयोगी आहारकमिश्रशरीरकायप्पयोगी कामंणशरीरकायप्पयोगी १३ । अहवेगेय नुरालियमीससरीरका० आहारगसरीरका० आहारगमीससरीर
का० कम्मासरीरका० १४ । अथवा १ तैजस औदारिकमिश्रशरीरकायप्पयोगी आहारकशरीरकायप्पयोगी आहारकमिश्रशरीरकायप्पयोगी कामंणशरी
रकायप्पयोगी १४ । अहवेगेय नुरालियमीससरीरकायप्पयोगिणो य आहारगसरीरकायप्पयोगिणो य आहारगमीससरीरकायप्पयोगिणो य कम्मासरीर

प्रज्ञप्तः कुत्र २ गतिशब्दप्रवृत्तिरूपनियततीत्यर्थः, जगदानां ह-पञ्चविधः प्रज्ञप्तः तदेवपञ्चविधत्वं दर्शयति-प्रयोगगतिरिति प्रयोगः प्रागुक्तः पञ्चदशविधः स एव गतिः प्रयोगगतिः, इयं देशान्तरप्राप्तिलक्षणा द्रष्टव्या, सत्यमनःप्रवृत्तिपुद्गलानां जीवेन व्यापार्यमाणानां यथायोग मत्पबहुदेशान्तरगमनात् ॥ ततगद् इति ॥ तता विस्तीर्णा साचासौ गतिश्च ततगतिः तथा हि-सङ्ग्रामं सन्निवेशं प्रतिष्ठितो देवदत्तादि स्तयामादिकं याव दद्यापि न प्राप्नोति ताव दन्तरापि एकेकस्मिन् पदन्यासे तत्तद्देशान्तरप्राप्तिलक्षणा गतिरस्तीति ततगतिः, इयं विस्तीर्णत्वविशेषणा पृथगुपाता

नुगिणो य आहारगसरीरकायप्यनुगिणो य आहारगमीससरीरकायप्यनुगिणो य कम्मासरीरकायप्यनुगिणो य १६ । एवं एते चउसंजोएणं सोलस जंगा जवन्ति । सन्नेविणं संपिण्डिया असोइं जंगा जवन्ति । बाणमन्तरजोइसियवेमाणिया जहा असुरकुमारा । कतिविहेणं जन्ते ! गडप्पवाए पसत्ते ? गोयमा ! पंचविहे गडप्पवाए पसत्ते, तजहा-पनुगगति ततगति बंधनच्छेदनगति उववायगति विहायगति । सेकितं पनुगगति?

शरीरकायप्रयोगिणश्चाहारकशरीरकायप्रयोगिणश्चाहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगिणश्च कामेणशरीरकायप्रयोगिणश्च १६ । एवमेते चतुःसंयोगेन षोडश जङ्गाः । सर्वेचेते सम्पिण्डिता अशीति जङ्गा जवन्ति । वानध्यन्तरज्योतिषकैमानिका यथासुरकुमाराः । कतिविधो जदन्त । गतिप्रपातः प्रज्ञप्तः ? गौतम । पञ्चविधो गतिप्रपातः प्रज्ञप्तस्तद्यथा-प्रयोगगति स्ततगतिर्बन्धनच्छेदनगतिरुपपातगति विहायोगतिः ५ । अथ का

कायप्रयोगी १५ । अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी आहारकशरीरकायप्रयोगी आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी कामेणशरीरकायप्रयोगी १५ अहवेगेय उरालियमीसासरीरकायप्रयोगिणीय आहारगसरीरकायप्रयोगिणीय आहारगमीसासरीरकायप्रयोगिणीय कम्मासरीरकायप्रयोगिणीय अथवा १ औदारिकमिश्रशरीरकायप्रयोगी आहारकशरीरकायप्रयोगी आहारकमिश्रशरीरकायप्रयोगी कामेणशरीरकायप्रयोगी १६ । एवं एते चउसंजोएणं सोलसमंगाजवन्ति सन्नेविणं संपिण्डिया असोति मंगा भवति । इम ए चउसंयोगो जोडतां १६ भांगा हुवे सर्वप्रयोगमिच्छी एकठाकरतां जदो ८०

टीका ।

मूल ।

१५ ।

भाषा ।

अन्यथा प्रयोगगता वेवे य मन्तर्जवति, पादन्यासस्य शरीरप्रयोगात्मकत्वात्, एव मुत्तरवापि यथायोगं परिज्ञावनीयम्, तथा ॥ अंगच्छेदयत्नं
इति ॥ अन्धनस्य छेदनं बन्धनच्छेदनं तस्माद्गतिः बन्धनच्छेदनगतिः साच जीवेन विप्रसृक्तस्य शरीरस्य शरीराद्वा विद्युतस्य जावस्यावसातव्या, न
नू कोशसन्ध्यावच्छेदादेर्यत्नोपादे स्तस्या विहायोगतिर्ज्ञेदत्वेन ब्रह्मसाक्षात्त्वात् ॥ उपपत्तयश्च इति ॥ उपपातः प्रादुर्भावः सच क्षेत्रज्ञवज्जदादि
विधः तद्यथा क्षेत्रोपपातो जत्रोपपातश्च, तत्र क्षेत्रमाकाशं यत्र नादकादयो जन्मवः सिद्धाः पुद्गलावा अवतिष्ठन्ते । अवकर्मस्य कर्तृजनितो नैरयिकत्वा
दिकः पर्यायः, सम्भवन्ति कर्मवशवर्तिनः प्राणिनो ऽस्मिन्निति जव इतिव्युत्पत्तः नो जवः जवव्यतिरिक्तः कर्मसम्पत्तव्याद्यनैरयिकत्वादिपर्यायर
हित इतिज्ञावः, सच पुद्गलसिद्धावा उजयस्थापि यथोक्तलक्षणजवातीतत्वात्, उपपात एव गति रूपपातगतिः ॥ विहायोगतिरिति ॥ विहाय

पनुगगति पन्तरसविहा पञ्चज्ञा तंजहा—सञ्चमणप्यनुगगति एवं जहा पनुगो जणिनु तहा एसावि जाणि
यहा । जाव कम्मगसरीरकायप्यनुगगति । जीवाणं जंते ! कडविहा पनुगगती पञ्चज्ञा ? गोयसा ! पन्तरस
विहा पञ्चज्ञा तंजहा—सञ्चमणप्यनुगगति जाव कम्मगसरीरकायप्यनुगगति । नैरहयाणं जंते ! कतिविहा

सा प्रयोगगतिः ? प्रयोगगतिः पञ्चदश विधा प्रज्ञप्ता तद्यथा—सत्यमनः प्रयोगगतिरेवं यथा प्रयोगो प्रज्ञितः साधैरपि प्रज्ञितव्या यावत्का
र्मणशरीरकायप्रयोगगतिः । जीवानां प्रदत्त ! कतिविधा प्रयोगगतिः पूजप्ता ? गौतम । पञ्चदशविधा पूजप्ता तद्यथा—सत्यमनःप्रयोगगति
यावत्कर्मणशरीरकायप्रयोगगतिः । नैरयिकाणां प्रदत्त ! कतिविधा प्रयोगगतिः पूजप्ता ? गौतम । एकादशविधा पूजप्ता, तद्यथा—सत्यमनः

भांगानुवै । वाणसंरज्जयमिश्रवेसाणीया जहा असुरकुमारा कतिविहेण भंते मारपवाए पं० गोयसा । वाणसंरज्ज्योतिषोवैसानिकनै जिम असुरकुमा
र सित केतलैभेदे भगवन् गति प्रपातकहो हे गौतम उभयत्रायौगति शब्दप्रयोगदर्शना भूतथा द्विकगती देवदतः पततमनः इति प्रवादः एकपरमाणुशो
एके समये एकलोकांतकथी मौजिलोकांति एकसमये जायगतः प्रपातोगतिः प्रपातः । पंचविहेणारपवाए पं० तं० । पांचप्रकारे गतिप्रपातकहो गतिजः

सा आकाशेन गति विहायोगतिः, साधोपाधिनेदात् समदशविधा स्तद्यथा-स्पृशद्गतिरित्यादि ॥ तत्र परमाण्वादिकं यदन्येन परमाण्वादिकेन

पनुगगती पञ्चत्वा ? गोयमा ! एकारसविहा पञ्चत्वा तंजहा-सञ्चमण्यपनुगगति एवं उववज्जिऊण जरस
जतिविहा तरस ततिविहा जाणियह्वा, जाय वेमाणियणं । जीवाणं जंतं ! किं सञ्चमण्यपनुगगति जाव

प्रयोगगतिरेवं उत्पद्य यस्य यतिविधा तस्य ततिविधा जणितव्या यावद्वैमानिकानाम् । जीवानां जदन्त । किं सत्यमनःप्रयोगगति यावदका
मणशरीरकायप्रयोगगतिः ? गौतम ! जीवाः सर्वेपि तावद्भवन्ति सत्यमनःप्रयोगगतय एवं तच्चैव पूर्ववर्णितं जणितव्यं, जद्वा स्तथैव यावद्वै

वसनारमूकोने गतिकरे ते गतिकहिजे । पञ्चोगगति तत्तगतौ बंधणवेदणगतौ उववायगतौ विहायगतौ । प्रयोगगति १ ततगति २ विस्तीर्णगति सन्निवे
यंप्रतिष्ठित बंधणच्छेदणगति ३ उपपातगति ४ उपजवाने समे विहायगति ५ गगनगति । सेकितं पञ्चागगति २ पञ्चरसविहा पं० त० सञ्चमण्यपयोग
गतौ । ते स्युं कद्धा प्रयोगगति तेह प्रयोगगतिना १५ भेदकद्धा तेकहैकै सत्यमनप्रयोगगति । एवं जहा पञ्चागोभणियो तहा एमाविभा० जाव कस्यगस
रौरकायप्रयोगगती । इम जिम प्रयोग १५ भेदे कद्धा तिम इहां कहिवा जालगे कामेणशरीरकायप्रयोगगतिहुवे । जीवाणं भंते कतिविहा प्रयोगग
तौ पञ्चत्वा गोय० । जीवने भगवन् केतलेप्रकारे प्रयोगगति कही गौतम । पञ्चरसविहा पं० त० सञ्चमण्यपयोगगतौ जाव कस्यगसरौरकायप्रयोगगती
नेरइयाणं भते कतिविहाप्रयोगगतौ पञ्चत्वा गो० । १५ प्रकारोप्रयोगगति कही ते सत्यमनप्रयोगगति जालगे कामेणशरीरकायप्रयोगगति नारकोने गति
प्रयोग भगवन् केतले भेदेकहौ गौतम । एकारसविहा प्रयोगगतौ पञ्चत्वा तंजहा सञ्चमण्यपयोगगतौ एवं उवज्जिऊण जरस जडविहा आस्य तस्य तति
वा भा० । ११ भेदे प्रयोगगतिकहौ ते सत्यमनप्रयोगगति इम जां उपजेहे जां जेतलीहे तेहने तेतलो गतिप्रयोगकहिवा । जाव वेम गियाणं जीवाणं
भंते सञ्चमण्यपयोगगतौ जाव किं कस्यगसरौरकायप्रयोगगतौ गोयमा । जालगे वेमतिक जीवजे हे भगवन् वदवचने सत्यमनप्रयोग जालगे कामेण
प्रयोगगति गौतम । जावा सच्चैवि ताव हीजा सञ्चमण्यपयोगगतौ वि एवं तच्चैव पुच्चमसंभा० जाव वेमगियाणं तच्चैव भंता भा० । जीवने सवप्रयोग

। टीका ।

। मूल ॥

। पं० ।

। भाषा ॥

परस्परं सम्बन्धमनुनूय अनुनूयेत्यर्थं इति ज्ञातः, गच्छति सा स्पृशद्गतिः स्पृशतो गतिरिति व्युत्पत्तेः । तद्विपरीता अस्पृशद्गतिः यत्परमाख्यादिकं

कम्पगसरीरकायप्यनुगगति । गोयमा ! जीवा सन्नेवि ताव होजा सञ्चमणप्यनुगगतिवि एवं तेचेव पुन्रवन्ति
यं ज्ञाणियत्वं, जंगा तहेव जाव वेमाणियाणं । सेत्तं पनुगगति । सेकिंतं ततगति ? २ जेणं जं गामं वा जाव सन्ति
वेसं वा संपठिए अस्पृशत्ते अंतरापहेव बहड । सेत्तं ततगती । सेकिंतं बंधनच्छेदनगति ? जीवोवा सरीरात्तु स
रीरंवा जीवानु । सेत्तं बंधनच्छेदनगती । सेकिंतं उववायगती ? उववायगती तिविहा पस्सत्ता तंजहा—खित्ता
ववायगती जवोववायगती नो जवोववायगती, सेकिंतं खित्तोववायगती ? खित्तोववायगती पंचविहा प

मानिकानाम् । समाप्ता प्रयोगगतिः । अथ का सा ततगति स्ततगति येन यद्गामं वा यावत्सन्निवेशं वा सम्प्रस्थितो ऽसम्प्रामोक्षरा पयि
च वर्तते सा ततगतिः । अथ का सा बन्धनच्छेदनगतिः ? बन्धनच्छेदनगति जीवो वा शरीराच्छरीरं वा जीवात् । समाप्ता बन्धनच्छेदनगतिः ।
अथ का उपपातगतिः ? उपपातगति स्त्रिविधा प्रज्ञप्ता तद्यथा—क्षेत्रोपपातगति जवोपपातगति नो जवोपपातगतिः । अथ का सा क्षेत्रो
पपातगतिः ? क्षेत्रोपपातगतिः पञ्चविधा प्रज्ञप्ता तद्यथा—नैरयिकक्षेत्रोपपातगति स्तियकक्षेत्रोपपातगतिः मनुष्यक्षेत्रोपपातगति देवक्षेत्रो
पपातगतिः सिद्धक्षेत्रोपपातगतिः । अथ का सा नैरयिकक्षेत्रोपपातगतिः ? नैरयिकक्षेत्रोपपातगतिः सप्तविधा प्रज्ञप्ता तद्यथा—रत्नपूजापयि

गतिद्वये सत्यमनप्रयोगगतिपिण इम तिमहोज पठक्षीपरे कहिवो जालगै वेमानिका तिमहोज भांगा कहिवा । सेत्तं पयोगगती सेकिंतं ततगति २ जेणं
गामं वा जाव सन्निवेशं वा संपठिए अस्पृशत्ते अंतरापहेव बहड । सेत्तं ततगती । सेकिंतं बंधनच्छेदनगति ? जीवोवा सरीरात्तु सरीरंवा जीवानु । सेत्तं बंधनच्छेदनगती । सेकिंतं उववायगती ? उववायगती तिविहा पं० तं० ।
ते ततगति कहिये द्विवे बंधनच्छेदनगति कहैके जीव सरीरयको यरीरप्रयोगगति सेत्तं बंधनच्छेदनगति २ द्विवे उपपातगतिना ३ भेद कहैके । खित्तोव

सप्त तंजहा—नेरइयखेत्तोववायगती तिरिस्सजोणियखेत्तोववायगती मणुस्सखेत्तोववायगती देवखेत्तोववायगती सिद्धखेत्तोववायगती । सेकिंतं नेरइयखेत्तोववायगती ? नेरइयखेत्तोववायगती सप्तविहा पसत्ता तंजहा—रथणप्पजापुढवीनेरइयखेत्तोववायगती जाव अहेसत्तमपुढविनेरइयखेत्तोववायगती । सत्तं नेरइयखेत्तोववायगती । सेकिंतं तिरिस्सजोणियखेत्तोववायगती ? तिरिस्सजोणियखेत्तोववायगती पंचविहा पस

वीनेरयिकक्षेत्रोपपातगति यावदथः सप्तमपृथ्वीनेरयिकक्षेत्रोपपातगतिः । समाप्ता नेरयिकक्षेत्रोपपातगतिः । अथ का सा तिर्यक्क्षेत्रोपपातगतिः ? तिर्यक्क्षेत्रोपपातगतिः पञ्चविधा पूज्या तद्यथा—एकेन्द्रियतिर्यग्गोणिकक्षेत्रोपपातगति यावत्पञ्चेन्द्रियतिर्यक्क्षेत्रोपपातगतिः । समाप्ता तिर्यक्क्षेत्रोपपातगतिः । अथ का सा मनुष्यक्षेत्रोपपातगतिः ? मनुष्यक्षेत्रोपपातगति द्विविधा पूज्या तद्यथा—सम्पूर्णा मनुष्यक्षेत्रोपपातगति गंभ्युत्क्रान्तिकमनुष्यक्षेत्रोपपातगतिः । समाप्ता मनुष्यक्षेत्रोपपातगतिः । अथ का सा देवोपपातगतिः ? देवक्षेत्रोपपातगतिश्च

वायगती भवाववायगती भीमवीववायगती सेकिंतं खितीववायगती २ पंचविहा पं० तं० । तं क्षेत्रोपपात नारकादधीजात भवोपपातगतिभावः कर्मसंघर्षपर्याये उपजे भवोपपातगतिरहित तेषु द्विवै क्षेत्रोपपातगति कहैके पांचेप्रकारे ते । नेरइयखेत्तोववायगती तिरिस्सजोणियखितीव० मणुस्सव० देवखेत्तोव० सिद्धखितीव० सेकिंतं नेरइयखेत्तोववायगती २ सप्तविहा पं० तं० । नारकोक्षेत्रोपपातगति तिर्यक्क्षेत्रोपपातगति मनुष्यक्षेत्रोपपातगति सिद्धक्षेत्रोपपातगति द्विवै नारकोक्षेत्रोपपातगतिना ७ भेदके ते । रथणप्पमपुढी नेरइयखेत्तोववायगती जाव अहेसत्तमा पुढवीनेरइयखेत्तोववायगती । रत्तप्रभापुथिवीनारको क्षेत्रोपपातगति जालगे नीचे सातमीपृथिवीक्षेत्रोपपातगति । सेत्तं नेरइयखितीव० सेकिंतं तिरिस्सजोणीयखितीववायगती २ पंचविहा पं० तं० एगिंदियतिरिस्सजोणियखितीव० । ए नारकोक्षेत्रोपपातगति द्विवै तिर्यक् क्षेत्रोपपातगतिना ५ भेद कहैके ते कहै एकेन्द्रिय तिर्यक् क्षेत्रोपपातगति । जालगे पंचेन्द्रियतिर्यक् क्षेत्रोपपातगति ए तिर्यक्क्षेत्रोपपातगति द्विवै मनुष्यक्षेत्रोपपातगतिना २ भेदके ते कहैके । सम्पूर्णा

सत्येन परमाणादिना सह सम्बन्धमनुजुय गच्छति यथा परमाणुरेकेन समयेन एकस्मा लोकात्तमिति, उपसम्पद्यमानगति यंद
न्यमुपसम्पद्याश्रित्य तदवष्टम्भेन गमनं यथा धनसार्थवाहावष्टम्भेन धर्मधोषसूरीणां अनुपसम्पद्यमानगति र्यतः परस्परमुपष्टम्भरहितानां पयि ग

त्ता तंजहा—एगिंदियतिरिस्कजोणियखेतोववायगती जाव पंचिंदियतिरिस्कजोणियखेतोववायगती सत्तं
तिरिस्कजोणियखेतोववायगती । सेकिंतं मणुस्सखेतोववायगती ? मणुस्सखेतोववायगती दुबिहा पस्सत्ता,
तंजहा—संमुच्छिममणुस्स गप्पवक्कांतियमणुस्सखेतोववायगती । सत्तं मणुस्सखेतोववायगती । सेकिंतं देवखे
तोववायगती ? देवखेतोववायगती चउल्लिहा पस्सत्ता, तंजहा—जयणवई जाव वेमाणियखेतोववायगती

तुविंधा पूज्झा तद्यथा—जवनपति यावद्धैमानिकत्तेत्रोपपातगतिः । समाप्ता देवत्तेत्रोपपातगतिः । अथ का सा सिद्धत्तेत्रोपपातगतिः ? सि
द्धत्तेत्रोपपातगतिरनेकविधा पूज्झा तद्यथा—जम्बूद्वीपे द्वीपे जरतैरवतवषंस्य सपत्तं सप्रतिदिक् सिद्धत्तेत्रोपपातगतिः । जम्बूद्वीपे द्वीपे लल
हिमवच्छिखरिवर्षधरपर्वतस्य सपत्तं सप्रतिदिक् सिद्धत्तेत्रोपपातगतिः । जम्बूद्वीपे द्वीपे हेमवतैरवतवषंस्य सपत्तं सप्रतिदिक् सिद्धत्तेत्रोप
पातगतिः । जम्बूद्वीपे द्वीपे शब्दापातिविकटापातिवृत्तवैताल्यसपत्तं सप्रतिदिक् सिद्धत्तेत्रोपपातगतिः । जम्बूद्वीपे द्वीपे महाहिमवद्रूपिवर्ष
धरपर्वतसपत्तं सप्रतिदिक् सिद्धत्तेत्रोपपातगतिः । जम्बूद्वीपे द्वीपे हरिवर्षरम्यकवर्षसपत्तं सप्रतिदिक् सिद्धत्तेत्रोपपातगतिः । जम्बूद्वीपे द्वीपे
गन्धापातिमाल्यवृत्तवैताल्यसपत्तं सप्रतिदिक् सिद्धत्तेत्रोपपातगतिः । ज० द्वीपे निषधनीलवद्वर्षधरसपत्तं सप्रतिदिक् सिद्धत्तेत्रोपपातगतिः ।
ज० द्वीपे पूर्वविदेहापरविदेहसपत्तं सप्रतिदिक् सिद्धत्तेत्रोपपातगतिः । ज० द्वीपे देवकुरुत्तरकुरु सपत्तं सप्रति० सिद्धत्ते० । ज० द्वीपे मन्दर

मणस्सव० गप्पवक्कांतियमणस्सखि० सेतं मणुस्सखितोव० सेकिंतं देवखितोव० २ चउविहा पं० तं० । समुच्छिममनुष्यत्तेत्रोपपातगति रभंजमनुष्य
त्तेत्रोपपातगति ए मनुष्यत्तेत्रोपपातगति द्विवै देवत्तेत्रोपपातगतिना ४ भेदकहेत्ते । भवणपतिदे० जाव वेमाणियदेवखे० सत्तं देवखे० सेकिंतं सिद्ध

संसं देवखेत्तोववायगती । संकिंतं सिद्धखेत्तोववायगती ? सिद्धखेत्तोववायगती अणुगबिहा पञ्चत्ता तंजहा—
जंबुद्वीवेदीवे जरहेरवय बासस्स सपक्कं सपण्डितिसिं सिद्धखेत्तोववायगती । जंबुद्वीवेदीवे चुल्लहिमवंतसिहरि
वासहरपण्यसपक्कं सपण्डितिसिं सिद्धखेत्तोववायगती । जंबुद्वीवेदीवे हेमवयएरस्सववाससपक्कं सपण्डि
दिसिं सिद्धखेत्तोववायगती । जंबुद्वीवेदीवे सद्दावइवियहावइवहवेयहुसपक्कं सपण्डितिसिं सिद्धखेत्तोववा
यगती । जंबुद्वीवेदीवे महाहिमवंतरूपिवासहरपण्यसपक्कं सपण्डितिसिं सिद्धखेत्तोववायगती जंबुद्वीवेदीवे

स्य पर्वतस्य सपक्कं सप्रतिदिक् सिद्धक्षेत्रोपपातगतिः । लवणसमुद्रस्य सपक्कं सप्रतिदिक् सिद्धक्षेत्रोपपातगतिः । चातकी खंडं द्वीपे पुरिमा
हुं पश्चिमाहुं मंदरस्य पर्वतस्य सपक्कं सप्रतिदिक् सिद्धक्षेत्रोपपातगतिः । कालोदसमुद्रे सपक्कं सप्रतिदिक् सिद्धक्षेत्रोपपातगतिः । पुकरवर
द्वीपाहुं पुरिमाहुं जरतैरावत सपक्कं सप्रतिदिक् सिद्धक्षेत्रोपपातगतिः । एव यावत्पुकरवर द्वीपाहुं पुरिमाहुं पश्चिमाहुं मंदर पर्वत सपक्कं
सप्रतिदिक् सिद्धक्षेत्रोपपातगतिः । समाप्ता सिद्धक्षेत्रोपपातगतिः । समाप्ता क्षेत्रोपपातगतिः । अथ का सा जवोपपातगतिः ? जवोपपातग
ति क्षतुविंधा प्रज्ञप्ता तद्यथा-नैरयिक (प्रज्ञप्ति) यावद्देवजवोपपातगतिः अथ का सा नैरयिकजवोपपातगतिः ? नैरयिकजवोपपातगतिः

खे० २ अणुगबिहा पं० तं० । भवनपतिदेवक्षेत्रोपपातगति जालगै वैमानिक ए देवक्षेत्रोपपातगति द्विवै सिद्धक्षेत्रोपपात अनेकमेतद्धै तेकहै । जंबुद्वी
वे २ जरहेरवयवासस० खिंसपण्डितिसिं सिद्धखेत्तोव० जंबुद्वीवे २ चुल्लहिमवंत सिहरवासहरपण्यसपण्डितिसिं सिद्धखेत्तोव० । जंबुद्वीपनामैद्वीपभर
त एरवत क्षेत्रोपक्षे सिद्धक्षेत्रोपपातगति समद्विधातावस्थायै जंबुद्वीपनामैद्वीपे चुल्लहिमवंतशिखरौ वर्षधरपर्वतसचलै चउपखेर सिद्धक्षेत्रोपपात । जंबुद्वी
वे २ हेमवयएरस्सवासस० खिंसपण्डितिसिं सिद्धखेत्तोव० जंबुद्वीवे सद्दावइवियहावइवहवेयहुस० खिंसपण्डितिसिं सिद्धखे० । जंबुद्वीपनामै हेमवंत एरण्य वर्ष
धरनै क्षेत्रोपक्षे सिद्धक्षेत्रोपपात जंबुद्वीपनामैद्वीप शम्भापाती विकटापाती क्षतवैताटा क्षेत्रोपक्षे सिद्धक्षेत्रोपपातगति । जंबुद्वीवेरमहाहिमवंतरूपिवासहर

हरिवासरम्भगवाससपरकं सपद्मिदिसिं सिद्धखेत्तोववायगती । जंबूद्वीवेदीवे गंधावडमालवंतपरितायावह
वेयहसपरकं सपद्मिदिसिं सिद्धखेत्तोववायगती । जंबूद्वीवेदीवे णिसहनीलवंतवासहरसपरकं सपद्मिदिसिं
सिद्धखेत्तोववायगती । जंबूद्वीवेदीवे पुम्बिदेहावरविदेहसपरकं सपद्मिदिसिं सिद्धखेत्तोववायगती । जंबू
द्वीवेदीवे देवकुहउत्तररुकुसपरकं सपद्मिदिसिं सिद्धखेत्तोववायगती । जंबूद्वीवेदीवे मंदरस्स पद्मयस्स स
परकं सपद्मिदिसिं सिद्धखेत्तोववायगती । लवणसमुद्रस्स सपरकं सपद्मिदिसिं सिद्धखेत्तोववायगती । धा

सप्तविधा प्रज्ञप्ता । एवं सिद्धवर्जो जेदो ज्ञातव्यो यायेव जे ज्ञोपपातगतिः । तथैव ज्ञोपपातगतिः । समाप्ता ज्ञोपपातगतिः । अथ का
सा नो ज्ञोपपातगतिः ? नो ज्ञोपपातगतिः द्विविधा प्रज्ञप्ता तद्यथा-पुद्गल नो ज्ञोपपातगतिश्च सिद्धनो ज्ञोपपातगतिश्च । अथ कासा
पुद्गल नो ज्ञोपपातगतिः पुद्गल नो ज्ञोपपातगतिः यं परमाणु पुद्गलो लोकस्य पीरस्त्या चरमान्तात्या श्रुत्यं चरमान्त मेकसमयेन गच्छ
ति । पाश्चात्याद्या चरमान्ता त्पीरस्त्यं चरमान्तमेकसमयेन गच्छति । दक्षिणात्याद्या चरमान्ता दीतरं चरमान्तमेकसमयेन गच्छति, एवं मी
तरद्वाक्षिणात्यं यावदधः स्त्यादुपरितनं । समाप्ता पुद्गलनो ज्ञोपपातगतिः । अथ का सा सिद्धनो ज्ञोपपातगतिः ? सिद्धनो ज्ञोपपातग

पव्वयपसांखं सपद्मिदिसिं सिद्धखे । जंबूद्वीवे २ हरिवासरम्भगवाससपद्मिदिसिं सिद्धखे । जंबूद्वीपनामैहोपे महादिमवंत रूप्य वर्षधर पर्वत चीफे
र सिद्धं ज्ञोपपातगति जंबूद्वीपनामैहोपे हरिवर्षं रम्यकवर्षना चीफेर सिद्धं ज्ञोपपातगति । जंबूद्वीवे २ गंधावडमालवंतपरितायावहवेयहसपरकं
सपद्मिदिसिं सिद्धखे । जंबूद्वीपदीपे गंधावडमालवंतपरितायावहवेयहसपरकं सपद्मिदिसिं सिद्धखे । जंबूद्वीवे २ णिसहनीलवंतवासहरसपरकं सपद्मिदिसिं
सिद्धखे । जंबूद्वीव २ पुम्बिदेहावरविदेहसपरकं सपद्मिदिसिं सिद्धखे । जंबूद्वीपदीपे निषधनीलवंतवासहरसपरकं सपद्मिदिसिं सिद्धखे । जंबूद्वीपदीपे
देवकुहउत्तररुकुसपरकं सपद्मिदिसिं सिद्धखे । जंबूद्वीपदीपे मंदरस्स पद्मयस्स सपरकं सपद्मिदिसिं सिद्धखे । जंबूद्वीपदीपे लवणसमुद्रस्स सपरकं सपद्मिदिसिं सिद्धखे ।

यईखंनेदीवे पुरिमहपच्छिमहमंदरस्स पव्वयस्स सपस्कं सपफिदिसिं सिह्खेत्तोववायगती । कालीयसमुद्दे
सपस्कं सपफिदिसिं सिह्खेत्तोववायगती । पुक्करवरदीवहे पुरिमहजरहेरवयवाससपस्कं सपफिदिसिं
सिह्खेत्तोववायगती । एवं जाव पुक्करवरदीवहे पच्छिमहपुरिमहमंदरपव्वयसपस्कं सपफिदिसिं सिह्खे
त्तोववायगती । सेत्तं सिह्खेत्तोववायगई । सेत्तं खेत्तोववायगई । सेकिंतं जवोववायगई ? जवोववायगई
चउव्विहा पसत्ता, तंजहा—नेरइयजाव देवजवोववायगती । सेकिंतं नेरइयजवोववायगई ? णेरइयजवो
ववायगती सत्तविहा पसत्ता, एवं सिह्खज्जो नेदी जाणियव्वो, जोचेव खेत्तोववायगतीए सोचेव जवोव
वायगतीए । सेत्तं जवोववायगती । सेकिंतं नोजवोववायगती ? नोजवोववायगई दुविहा पसत्ता तंजहा

उत्तरकुत्तने चौफेर सिह्खचापपातगति । जवुद्धोवे २ मंदरस्सपव्वयस्ससपखिसपाडदिसिसिह्खे । जवुद्धोपेडापे मेरुपव्वतने चौफेर सिह्खचापपातगति ।
जवणसमुद्धेसपाखंसपिडिदिसिंसिह्खे । धायइखड । जवणसमुद्धे चौफेर सिह्खचापपातगति धातकीषडे । दीवपुरिमहपच्छिमहमंदरपव्वयसपखिसपि
डिदिसिसिह्खे । कालीयसमुद्धेसपखिसपिडिदिसिंसिह्खे । दीपे पूर्वाहं पच्छिमाहंमेरुपव्वतने चौफेर सिह्खचापपातगति कालोद्धिसमुद्धेने चौफेर सिह्खे
चापपातगति । पुक्करवरदीवहपु्रिमहभरहेरवयवाससपखिसपिडिदिसिंसिह्खे । पुक्करवरदीपे पुरिमहभरत एरवतत्तेचौफेर सिह्खचापपातगति ।
एवं जाव पुक्करवरदीवहपुच्छिमहमंदरपव्वयसपखिसपिडिदिसिंसिह्खे । इम जा पुक्करवरदीपे मेरुपव्वतनेचौफेर सिह्खचापपातगति एतलै ठामे ।
सेत्तं सिह्खेत्तोववायगती सेत्तं खेत्तोववायगती सेकिंतं भंते भवोववायगती २ चउव्विहा पं० तं० नेरइयम० । सिह्खचापपात कहिये हिवै भवोपपात
ना चारमेदे कहैहै ते नारकी भवोपपातगति । जाव देव० सेकिंतं नेरइयमोववायगती २ सत्तविहा पं० तं० चेवसिह्खज्जेणं भाणीयव्वो जहा खं नं
वायगती सोचेवमा० । जालगे देवभवोपपातगति हिवै नारकीना भवोपपातना ७ भेदकहैहै ते इम सिह्खज्जी भेदसज्जाकहिया जिमज्जेवोपपातगति

॥ मूल ॥

॥ टीका ॥

पुग्गलनोज्जवोववायगती य सिद्धनोज्जवोववायगती य । सेकितं पुग्गलनोज्जवोववायगती ? पुग्गलनोज्जवोववायगती जन्तं परमाणुपोग्गले लोगस्स पुरच्छिमिल्लान् चरिमन्तान् पञ्चच्छिमिल्लं चरिमन्तं एगसमएणं गच्छुड पञ्चच्छिमिल्लान् चरिमन्तान् उत्तरिल्लं चरिमन्तं एगसमएणं गच्छुड दाहिणिल्लान् वा चरिमन्तान् उत्तरिल्लं चरिमन्तं एगसमएणं गच्छति । एवं उत्तरिल्लान् दाहिणिल्लं जाव हेठिल्लान् उवरिल्लं । सेत्तं पोग्गलनोज्जवोववायगती । सेकितं सिद्धनोज्जवोववायगती ? सिद्धनोज्जवोववायगती दुविहा पसत्ता, तंजहा—अणंतरसिद्धनोज्जवोववायगती परंपरसिद्धनोज्जवोववायगती य । सेकितं अणंतरसिद्धनोज्जवोववायगती ? अणंतरसिद्धनोज्जवोववायगती पन्तरसविहा पसत्ता तंजहा—तित्थसिद्धअणंतरनोज्जवोववायगती य जाव अणंगसिद्धनोज्ज

कहो । जाव सेत्तं देवभवोववायगती २ सेकितं नो भवोववायगती २ दुविहा पं० तं० पुग्गलनी भवोववायगती सिद्धनीभ० । जिम देवभवोववायगती कहै ए भवोववायगती हिबै नो भवोववायगतीना दोयभेदकै ते पुद्गलनी भवोववायगती सिद्धनीभवोववायगती । सेकितं पुग्गलनीभ० २ जसं परमाणुपोग्गले लोगस्सपुरच्छिमिल्लान् चरिमन्तान् पञ्चच्छिमिल्लचरिमन्तं । हिबै पुद्गलनी भवोववायगतीना भेदकै जे परमाणुपुद्गलल्लोकनापूर्वना केइहाथो पश्चिमनेकेइने । एगसमएणं गच्छति पञ्चच्छिमिल्लान् चरिमन्तान् पुरच्छिमिल्लं चरिमन्तं एगसमएणं गच्छति दाहिणिल्लान् चरिमन्तान् उत्तरिल्लं चरिमन्तं । १ समये जाय पश्चिमथी पूर्वनेकेइहे २ समये जाय दक्षिणना केइहाथो उत्तरने केइहे । एगसमएणं गच्छति एवं उत्तरिल्लान् दाहिणिल्लं चरिमन्तान् उत्तरिल्लं चरिमन्तं सेत्तं पुग्गलनी भवोववायगती । १ समये जाय इम उत्तरना केइहाथी दक्षिणे जाय इम हेठलाथो उपर उपरथो हेठे सर्वविधि जायवी इम पुद्गलनी गति उपपातकही । सेकितं सिद्धनीभ० २ दुविहा पसत्ता तंजहा अणंतरसिद्धनीभवोववायगती परंपरसिद्धनीभवोववायगती । हिबै सिद्धनीभवोववायगती तेइना दोयभेद कछा ते कहै पन्तरसिद्धनीभवोववायगती १ परंपरसिद्धनीभवोववायगती २ । सेकितं अणंतरसिद्धनी

वोववायगती । सेकितं परंपरसिद्धनोजवोववायगती ? परंपरसिद्धनोजवोववायगती अणैगविहा पसत्ता
तंजहा—अपठमसमयसिद्धनोजवोववातगती । दुसमयसिद्धनोजवोववातगती जाव अणंतसमयसिद्धनोजवा
ववातगती । सेत्तं नोजवोववायगती । सेत्तं उषवायगती । सेकितं विहायगती ? विहायगती सतरसवि
हा पसत्ता तंजहा—फूसमाणगती अफूसमाणगई उषसंपज्जमाणगती अपुषसंपज्जमाणगती पोग्गलगती
मंरूयतगी नावागती नयगती ढायागती ढायाणुवातगती लेस्सागती लेस्साणुवातगती उद्दिश्यपविजत्तगती

ति द्विविधा प्रज्ञप्ता तद्यथा—अनन्तरसिद्धनोजवोपपातगतिः परम्परसिद्धनोजवोपपातगतिश्च । अथ का सा अनन्तरसिद्धनोजवोपपात
गतिः ? अनन्तरसिद्धनोजवोपपातगतिः पञ्चदशविधा प्रज्ञप्ता तद्यथा—तीर्थसिद्धान्तरनोजवोपपातगतिः स यावदनेकसिद्धनोजवोपपात
गतिश्च । अथ का सा परम्परसिद्धनोजवोपपातगतिः ? परम्परसिद्धनोजवोपपातगतिरनेकविधा प्रज्ञप्ता तद्यथा—अप्रथमसिद्धनोजवो
पपातगतिः द्विसमयसिद्धनोजवोपपातगतिः यावदनन्तसमयसिद्धनोजवोपपातगतिः । समाप्ता नोजवोपपातगतिः । समाप्ता उपपातग
तिः । अथ का सा विहायोगतिः ? विहायोगतिः सप्तदशविधा प्रज्ञप्ता तद्यथा—स्पृशद्गतिर स्पृशद्गतिरुपसम्पद्यमानगति रनुपसम्पद्यमानग

मवोववायगती २ पणरसविहा पं० तं० तिल्यसिद्ध अणंतरणोभवोववायगती । द्विवै अनन्तरसिद्धनोजवोपपातना भेट देखालेकै तेहना १५ भेटै जाणि
वा ते कहैकै तिल्यसिद्ध अनन्तरणोभवोपपातगति । जाव अणैगसिद्ध अणंतरणोभवोव० सेत्तं अणंतरसिद्धणोभ० सकितं परंपरसिद्धणोभवोववायगती २
अणैगविहा पं० तं० । जाव अनेकसिद्ध अनन्तरणोभवोपपातगति २ एतलै अनन्तरसिद्धनोजवोपपातगति कहौ द्विवै परंपरसिद्धनोजवोपपातगति
देखालेकै तेहना अनेकप्रकारे जाणिवा ते कहै । अपठमसमयसिद्धणोभवोववायगती एव दुसमयसिद्धणोभ० जाव अणंतसमयसिद्धणोभ० सेत्तं परं
परसिद्धणोभ० । अप्रथमसमय परंपरसिद्धनोजवोपपातगति एव द्वितीय समयसिद्धनोजवोपपात जाव अनन्तासमयसिद्धनोजवोपपातगति एत

चउपुरिसपविज्जगती बंक्रगती पंक्रगती बंधनविमोचनगती । सेकितं फूसमाणगती ? फूसमाणगती ज
खं परमाणुपोगले दुपदेसिए जाव अणंतपदेसियाणं खंधाणं अण्तमन्नं फुसित्ताणगती पवत्तइ । सेत्तं फूस
माणगती । सेकितं अफूसमाणगती ? अफूसमाणगती जत्तं एतेसिंचेव अफुसित्ताणगती पवत्तइ । सेत्तं अ
फूसमाणगती । सेकितं उवसंपज्जमाणगती ? जखं जं रायंवा जुवरायंवा ईसरंवा तलवरंवा माफुवियंवा का
ऊवियंवा इप्पंवा सेठिंवा सेणावई वा सत्यवाहं वा उवसंपज्जित्ताणं गच्छति । सेत्तं उवसंपज्जमाणमती ।

तिः पुद्गलगति मंडूकगति नौगति नैयगति श्वायागति श्वायानुपातगति लेश्यागति लेश्यानुपातगत रुद्रयप्रतिजक्तगति श्रुतुःपुत्रभाव
प्रक्तगति बंक्रगतिः पङ्कगतिः बन्धनविमोचनगतिः । अथ का सा स्पृशद्गतिः ? स्पृशद्गति यत्परमाणुपुद्गलो द्विप्रदेशिको यावदनन्तप्रदेशिका
नां स्कन्धाना मन्योन्यं स्पृष्ट्वा गतिः प्रवर्तते । समाप्ता स्पृशद्गतिः । अथ का सा अस्पृशद्गतिः ? अस्पृशद्गतिर्यदतेषां चैवा स्पृश्य गतिः प्रवर्त
ते, समाप्ता अस्पृशद्गतिः । अथ का सोपसम्पद्यमानगतिः ? उपसम्पद्यमानगति यं राजानं वा श्रेष्ठिन वा युवराजानं वा ईश्वरं वा तलवरं

ले परपरसिद्धनीभवीपपातगति कहौ । सेतं सिद्धणीभ० सेतं उववायगती सेकितं विहायगती २ सत्तरसाविहा प० त० फूसमाणगती अफुसमाणगती ।
एतलै सर्वसिद्धनीगतीनीभवीपपात जाणिवी हिवै उपपातगतितो अधिकारपूर्णथया तेहना १७ मेद कहैहै हिवै विहायगतिकहैहै ते परमाणुया
परमाणुने फरसीने चाले तेकरसमाणगति । उवसंपज्जमाणगती अणुवसंपज्जमाणगती पगलगतती । तेहथी विपरीत अफरशमानगति बीजापरमाणुन
फरसीने चालेते उपसंपज्जमाणगति एहथी विपरीत अनुवसंपज्जमाणगति पङ्कलगति ५ । मंडूयगती णावागती नयगती छायागती छायाणवायगती
लेस्यागती लेखाणवायगती उद्दिष्टविभक्तगती । मेडकानीपरि उहलीने चाले तेमंडूकगति नयगति नैगमादि खमत पोषण नावानीगति छाया
गति देहनी तेहथी विपरीत छाया उपपातगति लेस्यागति कण्ठादि विपरीतलेखा उपपातगति उद्देशगति उद्देशीने । अउपुरिसपविभक्तगती बंका

सेकितं अणुवसंपज्जमाणगती ? अणुवसंपज्जमाणगती जन्तं एतेसिंचेव अन्तमन्तं अणुवसंपज्जिहाणं गच्छति । सेत्तं अणुवसंपज्जमाणगती । सेकितं पोग्गलगती ? पोग्गलगती जन्तं परमाणुपोग्गलाणं जाव अणंतपदेसियाणं खंधाणगती पञ्चत्तई । सेत्तं पोग्गलगती । सेकितं मंछूयगती ? मंछूयगती जन्तं मंछू ए उप्पफित्ता २ गच्छति । सेत्तंमंछूयगती । सेकितं णावागती ? णावागती जन्तं णावापुत्तवेतालीउ दा

वा मांठविकं वा कौटुम्बिकं वा इज्ज वा सेनापतिं वा सार्थवाहं वापसम्पद्य गच्छति, समाप्पोपसम्पद्यमानगतिः । अथ का सा अनुपसम्पद्यमानगतिः ? अनुपसम्पद्यमानगति र्यदेतेषां चैवान्योन्य मनुपसम्पद्यगतिः । समाप्ता ऽनुपसम्पद्यमानगतिः । अथ का सा पुद्गलगतिः ? पुद्गलगति र्यत्परमाणुपुद्गलानां यावदनन्तप्रदेशिकानां शक्यानां गतिः प्रवर्तते । समाप्ता पुद्गलगतिः । अथ का सा मंछूकगतिः ? मण्डूकगति र्यं न्मण्डूक उत्सृत्योत्सृत्य गच्छति । समाप्ता मण्डूकगतिः । अथ का सा नावागतिः ? नावागति र्यन्नावा पूर्ववेताल्या दक्षिणवेतालं जलयथा

गतौ पंकराति बंधणविमोयणगती सेकितं फुसमाणगती २ । ४ पुरुष समकाले चाले तस० वक्रगतौ वाकी पंकागति बांधनचिोनगति द्विवे फुसमाण गति कहैकै । जखं परमाणुपुगले दुपएसिए जाव अणंतपणसियाणं खंधाणं असमखं फुसंत्ताणगती पञ्चत्तई सेत्तं फुसमाणगती सेकितं अफुसमाणगती २ । जे परमाणुपुद्गल बेप्रदेशी जालगे अनंतप्रदेशीखंधने अन्योन्य फरसीनेगतिकरी प्रवर्तते तेफुसमाणगति कहिये द्विवे अफुसमाणगति कहैकै । जखं पत सिंचेव अफुसित्ताणगति पवित्तई सेत्तं अफुसमाणगती सेकितं उवसंपज्जमाणगती २ । जे परमाणुपुद्गलने अणफरशेगतिफरशे तेहनोनाम अफुसमाणगती द्विवे उवसंपज्जमानतेकिम । जखं रायंवा जवरायंवा ईसरंवा तलवरंवा माडंविथंवा कोडंविथंवा इभिंवा सोइंवा सेणावयंवा सखवाहंवा उवसंपज्जता णं गच्छति । जे राजाने युवराजने ईश्वरने तलारने माडंवीने कोडंवीने इभने सेवने सेनापतिने सार्थवाहने वडावजीने जाय । सेत्तं उवसंपज्जमाण गती सेकितं अणुवसंपज्जमाणगती २ । तेहनो नाम उवसंपज्जमाणगति कहिये द्विवे अणुवसंपज्जमानगति तेकिम जे एहनै अनपडिवजीने चाले तेहनो

मनं ॥ पुनर्गलगहं ॥ मासङ्कगति ये नमग्नूकस्येवोत्प्लुत्य गमनं । नाद्यागति र्यन्नाद्या महानद्यादी गमनं, नयगति र्यन्नाद्यानां नेगमादीनां स्व २
मतपोषणं अथवा यन्नाद्यानां सर्वेषां परस्परसापेक्षायां प्रत्यावाद्याधितवस्तुव्यवस्थापनं सा नयगतिः, छायागतिः छायायामनसृत्य तदुपपन्नेन वा

हिणवेतालं जलपहेणं गच्छति दाहिणवेतालं वा अवरवेतालं जलपहेणं गच्छति । सेतं नावागती । से
किंतं नयगती ? नयगती जन्तं नेगमसंगहव्यवहारउज्जुसुयसहसमजिरूढएवंभूताणं नयाणं जा गती, अहं
वा सङ्गनयावि जं डच्छंती । सेतं नयगती । सेकिंतं छायागती ? छायागती जेणं हयच्छायं वा गयच्छा
यं वा नरच्छायं वा किन्नरच्छायं वा महोरगच्छायं वा गन्धर्वच्छायं वा रहच्छायं वा लुत्तच्छायं वा उयसंपज्जिता
णं गच्छति । सेतं छायागती । सेकिंतं छायाणुवायगती ? छायाणुवायगती जेणं पुरिसच्छाया अणुगच्छ

गच्छति दक्षिणवेतालं वा उपरवेतालं जलपथा गच्छति । समाप्ता नाद्यागतिः । अथ का सा नयगतिः ? नयगति र्यन्नेगमसङ्गहव्यवहारसङ्ग
सूत्रशब्दसमजिरूढैवभूतानां नयानां या गतिः, अथवा सर्वनया अपि समिच्छन्ति । समाप्ता नयगतिः । अथ का सा छायागतिः ? छायाग
ति र्येन हयच्छायां वा गजच्छायां वा नरच्छायां वा किन्नरच्छायां वा महोरगच्छायां वा गन्धर्वच्छायां वा रहच्छायां वा लुत्तच्छायां वा उयसंपज्जिता

गति अनुवसंपज्जमानगति एतल्ले अनुवसंपज्जमानगति कहो द्विवे पुद्गलगति कहिये कै । जस परमाणुपुमलाणं जाव अणतपरिसियाणं खयाणंगतो पञ्च
सति सेतं पुमलगतो सेकिंतं मंडूयगती । जेपरमाणुपुद्गलनां अनन्तप्रदेशोभा मंडनगतिकरी प्रवर्त्त एतल्ले पुद्गलगति कहो द्विवे मंडूयगति कहैकै । जस
मंडूयवर्त्तिका गच्छति सेतं मंडूयगती सेकिंतं नावागती २ । जे मंडूयको परिच्छको २ ने चाले तेमंडूयगति द्विवे नावागति कहैकै । जस नावाय
पुव्ववेतालौघो दाहिणवेतालं जलपहेणं गच्छति दाहिणवेतालौघो उत्तरवेतालं जलपहेणं गच्छति सेतं नावागती सेकिंतं नयगती २ । जे नावापूव्व
ने वेलि दक्षिणनौवेसिने जलपहेणमध्यदेशो भाषायै जावे वेतालौदक्षिणनौवेसे उत्तरनौवेसि जलपहेणकरे तेनावागति द्विवे नयगति कहैकै । जस

समाश्रयितुं गतिं श्रद्धायागतिः, श्रद्धायानुपातगतिरिति श्रद्धायाः स्वनिमित्तपुरुषादे रनुपातेन अनुसरणेन गतिं श्रद्धायानुपातगतिः । तथाहि-श्रद्धायापुरुषमनुसरति ननु पुरुषश्रद्धायामतः श्रद्धायाया अनुपातगतिः, लेइयागतिः तिर्यङ्मनुष्याणां कष्मादिलेइयाद्रव्याणि नीलादिलेइयाद्रव्याणि स

ति नोपुरिसे ढायं अणुगच्छति । सेतं ढायाणुवातगती । सेकितं लेस्सागती ? लेस्सागती जन्तं करहलेस्सा नीललेस्सा नीललेस्सं पप्प तारुवत्ताए तारसत्ताए ताफासत्ताए नुज्जोनुज्जो परिणमति । एवं नीललेस्सा

मय्य गच्छति । समाप्ता ढायागतिः । अथ का सा ढायाणुपातगतिः ? ढायाणुपातगतिं यत्पुरुषं श्रद्धायानुगच्छति नैव पुरुष श्रद्धायामनुगच्छति । समाप्ता ढायाणुपातगतिः । अथ का सा लेइयागतिः ? लेइयागतिं यत्कामलेइया नीललेइयां प्राप्य तद्रूपतया तद्रसतया तद्रसपञ्चतया

पिगमसंगहविवहारउज्जसुयसद्दसमभिरुद्ध एवं भूयाणं वयाणं जागतो अहवा सव्वणयाविजं रूढं त सेतं नयगती सेकितं ढायागती २ । जेहने गमने समतिव्यवहारने श्रुतने शब्दने आश्रयणेन नयकरे तेनयगति अथवा सर्वनयने जेवांके ते नयगति काहजे हि वै ढायागति कहैके । जसंतं ढायांवा गय ढायांवा नरकायवा किन्नाका० महारगका० गयवका० उमहका० रहकायंवा उवसपज्जत्ताण गच्छति । तेजिम तेहवीकाया गजकाया पुरुषनोकाया किंनरनोकाया महोरगनोकाया गयवनोकाया वृषभनोकाया रथनोकायाने पडिबर्जी ने चाले । सेतं ढायागतौ सेकितं ढायाणुवायगतौ २ जसं पुरिमं ढाया अणुगच्छति नो पुरिमं ढाया अणुगच्छति सेतं ढायाणुवायगतौ सेकितं लेस्सागती २ । पतले ढायागति जाणिवो हि वै ढायाणुपपातगति कहैके जे पुरुषकाया ले अनुसरे अनुगतिके अनुसरे पिण पुरुषकायामे अनुगके नही ते ढायाणुपपातगति कहौ हि वै लेइयागति कहैके । जसं किरइलेस्सा नीललेस्सं पप्प ता संरुवत्ताए रसत्ताए फासत्ताए भुज्जो २ परिणमति । जे कण्णलेइया तिर्यं व मनुष्यादिकने नीललेइयाने इये नीललेइयाने पामी ने सरूपणे परिणामे वर्णपणे गंधपणे रसपणे फासपणे वारवार परिणामे । एवं नीललेस्सा काउलेस्सं पप्प तारुवत्ताए जाव तासफासत्ताए परिणमति इम नीललेइया कापोतलेइया पामीने रूपपणे जालगे परिणामे । एवं काउलेस्सावि तेउलेस्सावि पडलेस्सावि सुइलेसा पप्प ताडुवत्ताए जाव

॥ टीका ॥

॥ भूय ॥

॥ य० ॥

॥ भाषा ॥

प्राप्य तद्रूपादितया परिणमन्ति' लेइयागतिरिति, लेइयानुपातगति रिति लेइयाया अनुपातो अनुसरणं तेन गति लेइयानुपातगतिः लेइयाया इत्यत्र विग्रहवेलायां कर्मणि षष्ठी यतो वक्ष्यति-यानि लेइयाद्रव्याणि पर्यादाय जीवः कालं करोति तल्लेइयेषूपजायते न ओषलेइयेषु, ततो जीवो

काउलेस्सं पप्प तारुवत्ताए जाव फालत्ताए परिणमति एवं काउलेस्सावि तेउलेस्सं तेउलेस्सावि पम्हलेस्सं पम्हलेस्सावि सुक्कलेस्सं पप्प तारुवत्ताए जाव परिणमति । सेत्तं लेस्सागती । सेकितं लेस्साणुवायगती ? लेस्साणुवायगती जेलेस्साइं दवाइं परिहाडत्ता कालं करेड तल्लेसेसु उववज्जड, तंजहा-कगहलेस्सेसुवा जाव सुक्किल्लेस्सेसुवा । सेत्तं लेस्साणुवायगती । सेकितं उद्दिस्सपविज्जगती ? उद्दिस्सपविज्जगती जेणं

जूयोजूयः परिणमते एवं नीललेश्या कापोतलेश्यां प्राप्य तद्रूपतया यावत्परिणमते परिणमते एवं कापोतलेश्यापि तेजो लेश्यां तेजोलेश्यापि पट्टलेश्यां पट्टलेश्यापि शुक्कलेश्यां प्राप्य तद्रूपतया यावत्परिणमते । समाप्ता लेइयागतिः । अथ का सा लेइयानुपपातगतिः ? लेइयानुपपातगतिः यल्लेश्या द्रव्याणि पर्यादाय कालङ्करोति तल्लेइयेषु त्यजते तद्यथा-कगहलेइयेषु याव च्छुक्कलेइयेषु वा । समाप्ता लेइयानुपपातगतिः । अथ का सा उद्दिश्य प्रविज्जगतिः ? उद्दिश्यप्रविज्जगतिः येना चायत्तवो पाथ्यायं वा स्थविरं वा प्रवर्त्तकं वा गणिं वा मणधरं वा गणावच्छेदकं वोद्दिश्य २ गच्छति । समाप्ता उद्दिश्यप्रविज्जगतिः । अथ का सा चतुःपुरुषप्रविज्जगतिः ? चतुःपुरुषप्रविज्जगतिः स यथा

तामफामत्ताए परिणमति सेत्तं लेस्सागती सेकितं लेस्साणुवायगती २ । इम कापोतलेश्या तेजोलेश्यापिण तेपद्मलेश्यापामोने शुक्कलेश्यापामोने रूपपथे पामोने जालगे फरशपथे परिणमे तेलेस्सागति द्विवे लेस्सा उपपातगति कहैके । जखं लेस्साइं दवाइं परियाइत्ता कालं करोति तल्लेसेसु उववज्जति कयह लेसेसुवा । जे लेस्साये द्रव्यमर्यादा जीवकालकरे तेलेस्सा उपज तेकडो ते कहैके कणलेश्या । जाव सुक्कलेसेसुवा सेत्तं लेस्साणुवायगती सेकितं उद्दिस्सप विभज्जगती २ । जालगे शुक्कलेस्सा जगे तेलेइयानुपपात कहिये द्विवे उद्दिश्यप्रविभज्जगति कहैके । जेणं आयिरियंवा उवक्कायंवा येरंवा पविज्जंवा गणिंवा

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ. ॥

॥ भाषा ॥

लेशपादव्याप्यनुसरति नतु तानि जीवमनुसरतीति, उद्दिश्य प्रविजक्तगतिरिति प्रविजक्तं प्रतिनियतमाचार्यादिकमुद्दिश्य यत्तत्पार्थं गच्छति सा उद्दिश्यप्रविजक्तगतिः, चतुःपुरुषप्रविजक्तगतिरिति, चतुर्द्वौ पुरुषाणां प्रविजक्तगतिः चतुःपुरुषप्रविजक्तगति स्तच्चतुर्द्वौत्वं समगंपञ्जवृद्धिया इत्यादिना ग्रन्थेन स्वयमेव बह्यति तथा ॥ वंका ॥ वक्रा चासौ गतिः, सा चतुर्द्वौ तद्यथा-चनता स्तम्भनता श्लेष्मणता तपनता, तत्र घटनशब्द

आयस्तिवा उवज्जायवा धेरंवा पयस्तिवा गणिवा गणहरंवा गणावच्छेदंवा उद्दिसियउद्दिसिय गच्छति । सेत्तं उद्दिस्यपविजक्तगती । सेकिंतं चउपुरिसपविजक्तगती ? चउपुरिसपविजक्तगती से जहानामए चत्तारि पुरिसा समगंपञ्जवृद्धिया समगं पठिता विसमंपठिता समगंपञ्जवृद्धिया विसमंपञ्जवृद्धिता विसमंपञ्जवृद्धिया सेत्तं चउपुरिसपविजक्तगती । सेकिंतं वंकगती ? वंकगती चउत्तिहा पयस्ता, तंजहा-घटणता

नामका सत्वारो पुरुषाः समकं पर्यवस्थिता अपि समकं प्रस्थिता अपि समं प्रस्थिता समकं पर्यवस्थिता विषमं प्रस्थिता विषमकं पर्यवस्थिताः । समाप्ता चतुःपुरुषप्रविजक्तगतिः । अथ का सा वंकगतिः ? वक्रगतिश्चतुर्विधा प्रज्ञप्ता तद्यथा घटनता स्तम्भनता श्लेष्मणता तपनता । समाप्ता वक्रगतिः । अथ का सा पङ्कगतिः ? पङ्कगतिः स्तु यथा नाम कश्चिपुरुषः पंके बोदके वा कायमुद्दिश्य गच्छति । समाप्ता पङ्कगतिः ।

गणहरंवा गणावच्छेदकंवा उद्दिसिय गच्छति सेत्तं उद्दिस्यपविजक्तगती सेकिंतं चउपुरिसपविजक्तगती २ । जे आचार्यने उपाध्यायने स्थिवरने प्रवर्तकने गणीने गणधरने गणाधिपतिने उद्देश्ये २ ने जाय ते उद्दिश्यप्रविजक्तगति द्विवे ४ पुरुषा ओगति कहैके । से जहा नामए चत्तारिपुरिसा समगंपञ्जवृद्धिया समगंपठिता विसमं २ । ते जिम कोरे ४ पुरुष समकाले समग्रपणे विषमपणे विषमपर्यायपणे । सेत्तं चउपुरिसपविजक्तगती सेकिंतं वंकगती २ चउत्तिहा पं० तं० घटणया श्लेष्मणया लेपणया पवणया सेत्तं वंकगती सेकिंतं पंकगती २ । ते पुरुष ४ प्रविजक्त कहिये द्विवे वंकगतिना ४ भेदके ते कहै घटनखंजागति स्तम्भना श्लेष्मणदिश्लेष्मण जेनी प्रवसति घटनगात तेवक्रगति कहिये द्विवे पंङ्कगति कहैके । से जहा नामएकिनिपुरिसे पंङ्कसिया

। टीका ॥

। मूल ॥

॥ अ. १ ॥

। भाषा ॥

स्य जावः प्रवृत्तिनिमित्तं घटनता घटनमेव चेति, एवं शेषपदशब्दार्थोपि जावनीयः । तत्र घटनसंज्ञागतिः स्तम्भनशीवायां घमण्यादीनां तिष्ठतो वा त्मानोङ्गप्रदेशानां श्लेषणमूर्वादीनां जानुप्रवृत्तिभिः सम्बन्धः पतनं तिष्ठन् एव गच्छतो वा यत्तुं न सतानि च घटनादीनि जीवस्यानीप्सितत्वाद् प्रशस्यत्वाच्च वक्रगतिशब्दवाच्यानि, तथा पङ्केति पङ्कगतिः पङ्कयहणमुदकस्याप्युपलक्षणं तेन पङ्के उदके वा ऽविदुस्तर यदात्मीयं कायं केनापि स होद्व्यं तद्वलेन गच्छति सा पङ्कगतिः, बन्धनविमोचनगतिरिति बन्धना द्विमोचनं बन्धनविमोचनं तेन गतिबन्धनविमोचनगति यदाश्चादिफला ना मतिपरिपाकगतानां मतएव बन्धनाद्विच्युतानां यदा बन्धो विश्रसया निर्व्याघातेन गमनं सा बन्धनविमोचनगतिरिति जावः, सतदेव सूत्रक दुपदशयति-सेकितं पयोगगङ् इत्यादि ॥ सुगममापदपरिसमाप्तः, नवरं जंबूद्वीव २ जरहरवयवासस्स सपक्वं सपक्रिदिसिं सिद्धसेतोववायगङ् इ

थंनगता लेसगता पवक्रणया । सेतं वक्रगती । सेकितं पङ्कगती ? पङ्कगती से जहानामए केडपुरिसं सेडं सिवा पङ्कसिवा उदयंसिवा कायं उल्लिहिता गच्छति । सेतं पङ्कगती । सेकितं बंधणविमोचनगती ? बंधणविमोचनगती जत्तं अंवाणवा अंवाणगाणवा मातुलुंगाणवा चिल्लाणवा कविठाणवा जल्लाणवा फगसाण

अथ का सा बन्धनविमोचनगतिः ? बन्धनविमोचनगतिर्यं दाम्नाणां वा ऽघाटकानां वा मातुलिङ्गानां वा चिल्लानां वा कपित्थानां वा जवानां वा पनसानां वा दाहिमानां वा पारेवतानां वा ऽदाल्लोपानां वा चाराणां वा तन्दुलाणां वा पक्वानां परिपाकगतानां बन्धना द्विप्रमुक्तानां निर्व्याघातेना ऽधो विश्रसया गतिः प्रवर्तते । समाप्ता बन्धनविमोचनगतिः । इति श्री रामचन्द्रगणि शिष्य नानकचन्द्र विरचिते प्रज्ञापनानु

उदयमिवा कायं उल्लिहिता गच्छति सेतं पङ्कगती सेकितं बंधणविमोचनगती २ । ते जिम दृष्टांतै कीटपक्ष पङ्कमापाणी मांदिचात्रै ते पङ्कगति कहिये हिंवे बन्धनविमोचनगति कहैछे । जत्तं अंवाणवा अंवाणगाणवा मातुलिङ्गाणवा चिल्लाणवा कविठाणवा जल्लाणवा फगसाणवा दाहिमाणवा पारेताणवा । जे अंबानी अंबाडगति मातुलिङ्गफल बीजोरा बिजमफल भद्राफल फानसदाहिम फलविशेष । अत्थोलाणवा वाराणवा पाराणवा ति

ति ॥ जम्बूद्वीपे २ य ज्वरतवर्षे मेरुतवर्षे च तयो रूपरि सिद्धिर्ज्ञोपपातगतिर्भवति, कथं मित्या ह-सपक्षं प्रतिदिक् तत्र सह पक्षाः पार्श्वः
पूर्वापरदक्षिणोत्तररूपाः यस्मिन् सिद्धिर्ज्ञोपपातगतिर्भवने, ततः सपक्षं सह प्रतिदिशो विदिश आग्नेय्यादयो यस्मिन् त स्मम्प्रतिदिक् क्रिया
विशेषणं मेतत्, एषो न जावार्थः । जम्बूद्वीपे २ ज्वरतैरावतवर्षयो रूपरि सर्वान् दिक्षु विदिक्षु च सर्वत्र सिद्धिर्ज्ञोपपातगतिर्भवतीति । एवं
शेषजूतेषु ऽपि जावनीयं उपसम्पद्यमानगतिस्त्रे-जं जं राईयंवा इत्यादि ॥ राजा पृथिवीपतिः युवराजा राज्यं चिन्ताकारी राजप्रतिशरीरं,
ईश्वर अणिमाद्यैश्वर्ययुक्तः, तलवरः परतुष्टमरपतिप्रदत्तबन्धविजृम्भितो राजस्थानीयः, मातृविकः क्षिप्रमरुत्वाधिपः, कीटुम्बिकः कतिपयकुटुं
बन्धुवामी, इजमर्हतीति इज्यो धनवान्, श्रेष्ठी-श्रीदेवताध्यासितसौवर्णपट्टजूषितोत्तमांगः, सेनापतिर्पुनर्नृतिनिरूपितचतुरङ्गसैन्यनायकः, सार्थवा
हः सार्थनायकः, नौगतिस्त्रेषु जलनावापुत्रवेताल इत्यादि ॥ वेतालिशब्दो देशीवचनत्वाद्देवालातटवाची ॥ इतिश्री मलयगिरिविरचितायां प्र
ज्ञापनाटीकायां षोडशं प्रयोगपदं समाप्तम् ॥ १६ ॥ तदेवमुक्तं षोडशं प्रयोगपदं सम्प्रति सप्तदशमारज्यते-अस्य चायमजिस

स्वस्य इहानन्तरपदे प्रयोगपरिणाम उक्तः सम्प्रति परिणामसाम्या लेश्यापरिणाम उच्यते, अथ लेश्येति कः शङ्खार्थ उच्यते-लिङ्गयते श्लिष्यते
आत्मा कर्मणा सहानयेति लेश्या कृष्णादिद्रव्यसाचिव्या दात्मनः परिणामविशेषः उक्तं च-कृष्णादिद्रव्यसाचिव्या त्परिणामोयआत्मनः ॥ स्फटिक
स्येवतत्रायं लेश्याशब्दः प्रवर्तते ॥ १ ॥ अथ कानि कृष्णादीनि द्रव्याणि उच्यते-इह योगेसति लेश्या ज्वरति योगाज्ञावेच न ज्वरति ततो योगेन स
हान्वयव्यतिरेकदर्शनात्, योगनिमित्ता लेश्येति निश्चीयते सर्वत्रापि तन्निमित्तत्वनिश्चयस्यान्वयव्यतिरेकदर्शनमूलत्वात्, योगनिमित्ततायामपि वि
कल्पद्वयमवतरति किं योगान्तर्गतद्रव्यरूपा योगनिमित्तकर्मद्रव्यरूपा च, तत्र तावद्योगनिमित्तकर्मद्रव्यरूपा विकल्पद्वयानतिक्रमात्' तथाहि यो

वा दालिमाणवा पारेवताणवा अस्कलोणवा चाराणवा तंदुयाणवा पक्काणं परियागत्ताणं बंधणानु विप्पमु

दुयाणवा एकाणपरियागयाणं बंधणाणी विप्पमुक्काणं निव्वाणाणं । अखरोट रायण बीर तिंदुफल परमनिपाक धातेयके बैठतां बन्धनयां मूक्याणि निव्या

। टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ भाषा ॥

गनिमित्तकर्मद्रव्यरूपा सती चातिकर्मद्रव्यरूपा अथातिकर्मद्रव्यरूपाया न तावत् चातिकर्मद्रव्यरूपा तेषामज्ञावेपि सयोगिकैवल्यिनि लेश्यायाः स
 द्भावात्, नाप्यचातिकर्मरूपा तत्सद्भावेपि अयोगिकैवल्यिनि लेश्याया अज्ञावात्, ततः परिज्ञेयामयोगान्तरगता द्रव्यरूपा प्रत्येया तानिच यो
 गान्तर्गतानि द्रव्याणि यावत्कषाया स्ताव तेषामप्युदयोपवृद्धकाणि ज्ञेयानि, द्रव्यस्य योगान्तर्गतानां द्रव्याणां कषायोपवृद्धणसामर्थ्यं यथापि तद्द्र
 व्यस्य तथाहि-पित्तप्रकोपविशेषा दुपलक्ष्यते महान् प्रवृद्धमानः कोपो न्यस्य बाह्यान्पि द्रव्याणि कर्मणामुदयः सयोपशमादिहेतव उपलब्ध्यन्ते,
 यथा ब्राह्मणैषचिज्ञानावरणस्योपशमस्य सुरापानं ज्ञानावरणोदयस्य कथमन्यथा युक्तायुक्तविवेकविकलतोपजायते, दधिप्रोजनं निद्रारूपपदज्ञाना
 वरणोदयस्य तत्किं योगद्रव्याणि न ज्ञेयानि तेन यः स्थितिपाकविशेषो लेश्यावशा दुपचीयते शास्त्रांतरे सम्यगुपपन्नो, यतः स्थितिविपाको ना
 मानुजाग उच्यते, तस्य निमित्तं कषायोदयान्तर्गतकृष्णादिलेश्या परिणामाः तेष परमार्थतः कषायस्वरूपा एव तदन्तर्गतत्वात्, केवलं योगान्त

॥ टीका ॥

र्गतद्रव्यसङ्कारिकारणजदेवैषिज्ञायां कृष्णादिजदे जिज्ञास्तारतम्यजदेन विचित्राद्योपजायन्ते, तेन यद्भवता कर्मप्रकृतिकता शिवशर्मचार्येण ज्ञा
 तकाख्ये ग्रन्थे जिज्ञेता ठिद्विज्ञाजागं कसाङ्कुण्ड इति ॥ तदपि न समीचीनमेव कृष्णादिलेश्यापरिणामानामपि कषायोदयान्तर्गतानां कषायत्वा
 त्, तेन यदुच्यते कैश्चि द्योगपरिणामत्वे लेश्यानां-योगापयक्रियसं ठियश्चुजानं कसायन्कुण्ड इतिवचनात्, प्रकृतिप्रदेशबन्धहेतुत्वमेव स्या त्वक
 मंस्थितिहेतुत्वमिति तदपि न समीचीनं यथोक्तज्ञावापरिज्ञानात्, अपिच न लेश्यास्थितिहेतवः किंतु कषायाः, लेश्यास्तु कषायोदयान्तर्गता अ
 नुजागहेतवः अत एव च स्थितिविपाकविशेषस्तस्य ज्ञेयति लेश्याविशेषेणैषानुजागप्रतिपत्त्यर्थं पाकग्रहण एतच्च सुनिश्चितं कर्मप्रकृतिटीकादिषु
 ततः सिद्धान्तपरिज्ञानमपि न सम्यक् तेषामस्ति यदप्युक्तं-कर्मनिष्पन्दनोलेश्या निष्पन्दरूपत्वेहि यावत्कषायोदय स्ताव निष्पन्दस्यापि सद्भावा
 त् कर्मस्थितिहेतुत्वमपि युज्यते एवेत्यादि तदप्यस्मीलं लेश्याना मनुजागबन्धहेतुतया स्थितिबन्धहेतुत्वायोगात्, अन्यच्च कर्मनिष्पन्दः किं कर्मक

एक उत कर्मसारः न ताव त्कर्मकल्कस्तस्यासारतथोत्कृष्टानुज्ञागबन्धहेतुत्वानुपपत्तिप्रशक्तेः कस्कोह्यसारो जघति असारश्च कथमुत्कृष्टानुज्ञागबन्ध
हेतुः, अथचोत्कृष्टानुज्ञागबन्धहेतवोपि लेइया जघति, अथ कर्मसार इतिपक्षस्तर्हि कस्य कर्मणाः सार इति वाच्य, यथायोगमष्टानामपि चेत् अष्टा
नामपि कर्मणां शास्त्रे विपाका वर्यन्ते नच कस्यापि कर्मणां लेइयारूपो विपाक उपदिशितः ततः कथं कर्मसारपक्षमंगीकुमंहि तस्मा तपूर्वोक्त
एव पक्षः श्रेया नित्यङ्गीकर्तव्यः तस्य हरिजद्रसूरिप्रवृत्तिजिरपि तत्र प्रदर्शनीकृतत्वादिति, अस्मिंश्च लेइयापदे षट् उद्देशकाः सूत्रेयप्रथमोद्देशका
र्थसङ्ग्रहगाथा-आहारत्यादि ॥ समः ज्ञाष्टः पूर्वार्द्धे प्रत्येकमपि सम्बध्यते उत्तरार्द्धे प्रतिपदं साक्षा त्सम्बन्धेन स्वास्ति ततोयमर्थः-प्रथमोधिकारः
सर्वे समाहाराः सर्वे समशरीराः सर्वे समोच्छ्वासा इति प्रश्नोपलक्षितः द्वितीयः सकर्मण इति तृतीयः, समवर्णा इति चतुर्थः, समलेश्याका इति

क्षाणंवा णिह्वाद्याणं अहे वीसाए गती पवत्तइ । सेत्तं बंधणविमोयणगती ॥ इति पन्तवणाए पनुगपदं सम्मत्तं ॥

१६ ॥ आहारसमशरीरा उरुसासे कम्म वन्त लेस्सासु । समवेदन समकिरिया समाउया चैव वांछ
वा ॥ १ ॥ नेरइयाणं जंतं ! सव्वे समाहारा सव्वे समशरीरा सव्वे समुस्सासनिस्सासा ? गोयमा ! णोइणठे

वादे प्रयोगपदं समाप्तम् ॥ १६ ॥ आहारसमशरीरो-च्छ्वासनिःश्वासकर्मवर्णलेइयाश्च । समवेदनाः समक्रियाः समायुषश्चैव
बोद्धव्याः ॥ १ ॥ नेरयिका जदन्त । सर्वे समाहाराः सर्वे समशरीराः सर्वे समोच्छ्वासनिःश्वासाः ? गोतम । नायमर्थः सत्यः, अथ केनार्थेन

वातपणं । अहेकवास्साएगती पवत्तइ सेत्तं बंधणावमोयणगती । पन्तवणाए पन्थोगपयं सम्मत्तं ॥ अधोगति प्रवर्त्तते तद्वन्धनविमोचनगति कहिये ॥ इति
प्रज्ञापना भगवतो नां सीलसेपदे प्रयोग कक्षा ॥ १६ ॥ आहारसमशरीरा उरुसासे कम्म वन्त लेस्सासु । समवेदनसमकिरिया समाउयाचैव वांछ
वा । द्विवे सतरमे पदे सामान्यलेश्या परिणाम कहिये सर्वसमाहारोप प्रथम १ सम शरीर समोच्छ्वास २ कार्सेणा ३ समलेश्या ४ शरीरोवेदन ५ शरीरोक्रिया ६ शरीरोआयुः ७ । आठ अधिकार जाणिया १ । नेरइयाणं जंतं सव्वे समाहारा सव्वे समशरीरा सव्वे समुस्सासनिस्सासा गोयमा ।

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ थ. ॥

॥ भाषा ॥

पञ्चमः, समवेदनाका इति षष्ठः, समक्रिया इति सप्तमः, समायुष इति अष्टमः, अथ लेश्यापरिणामविशेषाधिकारे कथममीषामर्थानां सुपन्यासोपपत्तिः ? उच्यते-अनन्तरप्रयोगपदे इदमुक्तं-कडविहेणं जंतं । गडप्पवाय इति ? गोयमा ! पंचविहे, पयोगगई ततगई बंधणक्खेयणगई उववायगई विहायगई तत्थ जासा उववायगई सा तिविहा खित्तोववायगई जवोववायगई नोजवोववायगई । तत्थ जवोववायगई चउव्विहा नेरइयजवोववायगई देवजवोववायगई तिरिक्खजोणियजवोववायगई मणुस्सजवोववायगई इति । तत्र नारकत्वादिजवत्वेनोत्पन्नानां जीवानामुपपातसमयादारज्या हाराद्यर्थसम्भवो वड्यंजावी । ततो लेश्याप्रक्रमेपि तेषामुपन्यासमूत्रं यथादेउं निर्देश इतिन्यायात् प्रथमं समाहारा इत्यादि प्रश्नोपलक्षितमर्थोपकारमाह-नेरइयाणं जंतं । इत्यादि ॥ प्रश्नसूत्रं सुगमं, जगवानाह-गोयमे त्यादि ॥ नायमर्थः समर्थः नायमर्थोयुक्त्युपपन्न इतिज्ञावः, पुनः प्रश्नयति-सेकेण्ठेणमित्यादि ॥ सज्जो यज्जार्थः, अथकेनार्थेन केनप्रयोजनेन केनप्रकारेणेतिज्ञावः, जदत्त । एवमुच्यत-नो नैरयिकाः सर्वे समाहारा इत्यादि, जगवानाह-गोयमेत्यादि ॥ इहाल्पत्वं महत्त्वंचापेक्षिकं, तत्र जघन्यमल्पत्वमंगुलासङ्ख्येयजागमात्रत्वमुत्कृष्टं महत्त्वं पञ्चधनुःशतमानत्वमेतच्च जवधारणीयशरीरापेक्षया उत्तरवैक्रियापेक्षया तु जघन्यमल्पत्वमङ्गुलसङ्ख्याजागमात्रत्वमितरं द्वयःमहस्त्रमानत्वं गतावता च किं समशरीर इत्यस्य प्रश्नस्योत्तरमुक्तं, अथ शरीरप्रश्नोद्दितीयस्यानोक्त तत्कथमस्य प्रथमतएव निर्वचनमुक्तं ? उच्यते-शरीरविषमताजिधानेसत्या

समठे । से केण्ठेणं जंतं ! एवं वुच्चइ-नेरइया नोसव्वे समाहारा जाव नोसव्वे समुस्सासनिस्सासा ? गोयमा ! नेरइया दुव्विहा पणत्ता तंजहा-महासरीराय छुप्पसरीराय । तत्थणं जेतं महासरीरा तणं वज्जतराए

जदत्त । एवमुच्यते-नैरयिका नो सर्वे समाहारा याव नो सर्वे समुच्छासनिश्वासाः ? गौतम । नैरयिका द्विविधाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा-महाज

नारकीने हेमगवन् सर्वेने समआहारहवै सर्वसरीषा शरीरहवै सर्वेने सरीषी स्वासीस्वासहवै गौतम । णाइण्हममठ्ठे सेकेण्ठेणं भंते ए० नेरइया नो सव्वे समाहारा जाव सव्वे नो समुच्छासनिश्वासा गोयमा । ए अर्थं समर्थनहो तेकिम भगवन् नारकीने सर्वेसम आहार जावगे निस्वास गौतम ।

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

आहारोच्छ्वासयोर्वैषम्यं सुप्रतिपादितं ज्ञवति द्वितीयस्यानोक्तस्यापि शरीरप्रश्नस्य प्रथमनिर्वाचनमुक्तं इदानीं आहारोच्छ्वासयोर्निर्यञ्चनमाह-तत्पणमित्यादि ॥ तत्राल्पशरीरमहाशरीररूपराशिद्वयमध्ये, यमितिवाक्यालंकृतौ, ये यतो महाशरीरास्ते तदपेक्षया बहुतरान् पुद्गलान् आहारयन्ति महाशरीरत्वादेव दृश्यते हिलांके वृहच्छरीरो बह्वाशी यथा हस्ती, अल्पशरीरोऽल्पज्जो जी शशकवत्, बाहुल्यापेक्षचंद मुदाहरणमुपन्यस्यते, अन्यथा कोपि वृहच्छरीरोऽल्पमश्नाति कश्चिदल्पशरीरोपि भूरिजुंक्ते तथाविधमनुष्यवत्, नारकाः पुनरुपपातादिसद्वृत्त्यानुज्ञावादन्यश्वासद्वेष्टोदयवर्त्तितत्वादेकान्तेन यथा महाशरीरा दुःखिता स्तीव्राहाराज्जिलाषाश्च ज्ञवन्ति तदा नियमाद्बहुतरान् पुद्गलानां हारयन्ति, तथा बहुतरान् पुद्गलान् परिणामयन्ति आहारपुद्गलानुसारित्वात्परिणामस्य, परिणामश्चापृष्टोऽप्याहारकार्यमित्युक्तः, तथा बहुतराण्युपगलेऽस्ससंतिइति ॥ व

पोग्गले आहारन्ति बहुतराण्युपगले परिणामन्ति बहुतराण्युपगलेऽस्ससंति बहुतराण्युपगले नीससंति अग्निस्कणं आहारन्ति अग्निस्कणं परिणामन्ति अग्निस्कणं ऊससंति अग्निस्कणं नीससंति । तत्पणं जेते अप्सरीरा तेषां अप्सतराण्युपगले आहारन्ति अप्सतराण्युपगले परिणामन्ति अप्सतराण्युपगले ऊस

रीराश्चाल्पशरीराश्च । तत्र ये महाशरीरास्ते बहुतराण्युपगलानां हारयन्ति, बहुतराण्युपगलान् परिणामयन्ति, बहुतराण्युपगलान् ऊच्छ्वसन्ति, बहुतराण्युपगला निःस्वसन्ति, अग्नीक्ष्माहारयन्ति, अग्नीक्ष्मां परिणामयन्ति, अग्नीक्ष्ममुच्छ्वसन्ति, अग्नीक्ष्मा निःस्वसन्ति । तत्र ये अल्पशरीरा

नेरुंया दुमिडा पं० तं० महासरीराय अप्ससरीराय तत्पणं जेते महासरीरा तेषां बहुतराण्युपगले आहारन्ति । नारकीनां दौधमेद तेकहैके १ महासरीरो १ दूजा अल्पशरीरो २ तिहां जेमहाशरीरो तेषाण्युपगले आहारं । बहुतराण्युपगले परिणामन्ति बहुतराण्युपगले ऊससंति बहुतराण्युपगले नीससंति अभिक्खणं आहारन्ति । घणापुद्गलनं परिणमे घणापुद्गलनं उस्सासं घणापुद्गलनं निस्वसं वार २ आहारं । अभिक्खणं परिणमेति अभिक्खणं ऊससंति अभिक्खणं नीससंति तत्पणं जेते अप्ससरीरा । वार २ परिणमे वार २ उस्सासं वार २ निस्वसं तिहां जे अल्पशरीरो । तेषां अप्सतराण्युपगले आहारन्ति

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ क० ॥

॥ भाषा ॥

हुतरान् पुद्गलान् उच्छ्वासतया गृह्णन्ति ॥ नीससंतिइति ॥ निःश्वासातया मुञ्चति महाशरीरत्वादेव दृश्यन्तेहि बृहच्छरीरा स्तज्जातीयेतरपेक्षया ब
हूच्छ्वासनिःश्वासा इति, दुःखिता अपि तथैव दुःखिताश्च नारका इति आहारकस्यैव कालकृतं वैशम्यमाह-अजिक्खणमित्यादि ॥ अजीक्षं पौनः
पुण्येनाहारयन्ति ये यतो महाशरीरा स्ते तदपेक्षया शीघ्रं २ तराहारग्रहणस्वभावा इत्यर्थः, अजीक्षमुच्छ्वासंति अजीक्षं निःश्वासंति महाशरीरत्वे
न दुःखिततरत्वा दनवरतमुच्छ्वासादविकुर्वन्तीतिज्ञावः ॥ तत्पण ज्ञत ! इत्यादि ॥ जेत इति ॥ इहापोत्येतावतैवायंसिद्धौ ये ते इति उच्यते तद्वा
षामाश्रमेव अल्पशरीरा स्तेऽल्पतरान् पुद्गलानाहारयन्ति ये यताल्पशरीरा स्ते तदाहरणीयपुद्गलापेक्षया अल्पतरान् पुद्गला नाहारयन्तीति अ
ल्पशरीरत्वादेवेति ज्ञावार्थः, आहञ्च आहारयन्ति इति ॥ कदाचिदाहारयन्ति कदाचिन्ना हारयन्ति महाशरीराहारग्रहणान्तरालापेक्षया बहुतर
कालान्तरयेत्यर्थः, ॥ आहञ्च ऊससंति आहञ्च नीससंति ॥ एतेह्यल्पशरीरत्वेनैव महाशरीरापेक्षया अल्पदुःखत्वा दाहञ्च-कदाचित्सान्तरमित्यर्थः,

संति अप्यतराण पुगले नीससंति आहञ्च आहारयन्ति आहञ्च परिणामंति आहञ्च ऊससंति आहञ्च नीस
संति से तेणष्ठेणं गोयमा ! एवं बुद्धइ-नेरइया नीसहे समाहारा नीसहे समसरीरा नीसहे समुस्सासनीसा

स्तेल्पतरान्पुद्गलानाहारयन्ति, अल्पतरान्पुद्गला न्परिणामयन्ति, अल्पतरान्पुद्गलानुच्छ्वासन्ति, अल्पतरानिश्वासन्ति, कदाचिदाहारयन्ति, क

अप्यतराण पुगले परिणमन्ति अप्यतराणपुगले नीससन्ति । ते अल्पपुद्गलनै अल्पतरपुद्गलनै परिणमन्ति अल्पतरपुद्गल उस्सासै अल्पतरपुद्गलनिस्वासे । आहञ्च
परिणमन्ति आहञ्च आहारयन्ति आहञ्चऊससन्ति आहञ्चनीससन्ति सेतेणष्ठेणं पं० गीतमा । वार २ परिणमै वार २ आहारै वारउस्सासै वार २ निस्वासे
तेमःठै इम कंछी गीतम । नेरइया नी सव्वेममाहार नी सव्वेममासरीरा नी सव्वेमसमरसा सन्निससा नीरइयाणं भन्ते सव्वेमसमकम्मा गोयमा । नारकी
सघला समाहारनही समशरीरो उस्सासनिस्वाम नही नारकीनै विषे भगवन् सर्वने सरीपाकर्म गीतम । णीइण० सेकेणष्ठेणं भन्ते पं० नेरइया नी सव्वे
समकम्मा गोयमा नेरइया दुविहा पं० तं० पुब्बोव्वसगाय पच्छोव्वसगाय । ए अर्थमर्थनही तेकिस नारकीने सघला समकर्म गीतम नारकीना दीय

उच्छ्वासदिकुर्वन्तीतिजावः, अथवा अपर्याप्तिकालेऽल्पशरीराः संतो लोमाहारापेक्षया नाहारयन्ति उच्छ्वासपर्याप्तकालेन नवोच्छ्वासंति अन्यदा चाहारन्ति उच्छ्वासंति चेत्यत आह-आहव आहारयन्ति आहव असंतीत्युक्तं ॥ सेएण्णठेणमित्यादि ॥ निगमनवाक्यं सुगमं, सम्प्रतिसमकर्मत्वाधिका रमाह-नेरइयाणमित्यादि ॥ पुब्बोववन्नगाय पच्छोववन्नगाय इति ॥ पूर्वं प्रथममुपपन्नाः पूर्वोत्पन्ना स्तेएव स्वाधिकः क इति प्रत्ययविधानाः पूर्वोत्पन्ना एवं पश्चादुत्पन्ना स्तत्र पूर्वोत्पन्नपश्चादुत्पन्नानां मध्ये ये पूर्वोत्पन्ना स्ते नरकायु नरकगत्यसातवेदनीयादिकं प्रज्जुतं निर्जीणंमत्तं विद्य

सा । नेरइयाणं जंतं ! सहे समकम्मा ? गोयमा ! नो इण्ठे समठे । केण्ठेणं जंतं ! एवं बुच्चइ-णेरइया नोसहे समकम्मा ? गोयमा ! नेरइया दुविहा पसत्ता तंजहा-पुब्बोववन्नगाय पच्छोववन्नगाय । तत्थणं जेते पुब्बोववन्नगा तेणं अण्णकम्मतरागा । तत्थणं जेते पच्छोववन्नगा तेणं महाकम्मतरागा से तंण्ठेणं गोयमा ! एवं बुच्चइ-णेरइया नो सहे समकम्मा । नेरइयाणं जंतं ! सहे समवन्नगा ? णो इण्ठे समठे । से के

दाचित्परिणामयन्ति कदाचिदुच्छ्वासन्ति कदाचिन्निःश्वसन्ति तत्तेनार्थेन गौतम ! एवमुच्यते-नेरयिका नो सर्वं समाहारा नो सर्वं समशरीरा नो सर्वं समुच्छ्वासनिश्वासाः । नेरयिका जदन्त ! सर्वं समकर्माणः ? गौतम ! नायमर्थः समर्थः । अथ केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते-नेरयिका नो सर्वं समकर्माणः ? गौतम ! नेरयिका द्विविधाः प्रज्जप्तास्तद्यथा-पूर्वोत्पन्नाश्च पश्चादुत्पन्नाश्च । तत्र ये पूर्वोत्पन्ना स्ते ऽल्पतरकाः, तत्र ये पश्चादुत्पन्ना स्ते महत्कर्मतरका स्तत्तेनार्थेन गौतम ! एवमुच्यते-नेरयिका नो सर्वं समकर्माणः । नेरयिका जदन्त ! सर्वं समवर्णाः ?

भेदश्चै तेकहैके पहिलाना ऊपनापकैलाना ऊपना । तत्थणं जेमे पुब्बोववन्नगा तेण अण्णकम्मतरागा तत्थणं जेमे पच्छोववन्नगा तेणं महाकम्मतरागा से तंण्ठेणं गोयमा । तिहां जे पहिलाना ऊपना तेहने छोड कर्मइवै अल्पादि भोगवतामाटे तिहां जेपकैऊपना तेहने महाकर्मतरा भोगवताथके तिणवा स्ते गौतम इम कण्ठो । नेरइया नो सव्वेसमकम्मा नेरइयाणं भंते सव्वेसमवन्ना गोयमा णोऽणं सेकेण्ठेणं भंते ए० नेरइया नो सव्वेसमवन्ना गोयमा ।

टोका ॥

॥ मू० ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

ते इत्यल्पकमंतरका इतरेतद्विपर्यात्ममहाकमंतरकाः, एतच्च समानस्थितिका ये नारका स्तानधिकृत्य प्रणीतमवसेयं। अन्यथाहि रत्नप्रज्ञायामुक्तं
 एस्थितं नारकस्य बहून्यायुषि क्षयमितं पत्न्योपमाविशेषोवतिष्ठते तस्यामेव रत्नप्रज्ञायां दशवर्षसहस्रस्थितिनारकोन्यः कश्चिदुत्पन्नः स किं प्रागुत्प-
 न्नं पत्न्योपमाविशेषायुषं नारकमपेक्ष्य वक्तुं शक्यो यथा महाकर्मैति, वर्णसूत्रे विशुद्धवर्णतरका इति विशुद्धतरवर्णा इत्यर्थः, कथमिति चेदुच्यते-
 इह यस्मान्नैरयिकाणां मप्रशस्तवर्णनामकर्मणो ऽशुजस्तीव्रोनुजागोदयो जवापेक्षं स्तथाचोक्तं-कालजवस्वत्तवेकवो उदत्तसविवागअविवागो। नन्वा-
 यूषि तत्र जवविपाकान्युक्तानि तत्कथमप्रशस्तवर्णनामकर्मण उदयो जवापेक्ष्यो वक्ष्यते? सत्यमेतत् तथाप्यसौ वर्णनामकर्मणो प्रशस्तस्यादयस्तीव्रा-
 नुजागो ध्रुवश्च जवापेक्षः पूर्वाचार्ये व्यवहृतः स पूर्वोत्पन्नैः प्रज्जतो निर्जीणः स्तोकः शेषोवतिष्ठति पुद्गलविपाकि च वर्णनामतेतत्पूर्वोत्पन्ना विशु-

णष्ठेणं नेरइया नो सव्वे समवन्तगा? गोयमा! नेरइया दुच्चिहा पप्पन्ना, तजहा-पुब्बोववन्तगाय पच्छोवव-
 न्तगाय। तत्थणं जेते पुब्बोववन्तगा तेणं त्रिसुद्धवन्ततरागा। तत्थणं जेते पच्छोववन्तगा तेणं अत्रिसुद्ध-
 वन्ततरागा से तेणष्ठेणं गोयमा! एवं बुद्धइ-णेरइया नो सव्वे समवन्ता, एवं जहेव वन्तेण जणिया तहेव

गौतम। नायमर्थः समर्थः। अथ केनार्थेनैवमुच्यते-नैरयिकाः सर्वे नैव समवर्णाः? गौतम। नैरयिका द्विविधाः प्रज्ञप्ता स्तथा-पूर्वोत्पन्ना-
 च पश्चादुत्पन्नाश्च। तत्र ये पूर्वोत्पन्ना स्ते विशुद्धतराः। तत्र ये पश्चादुत्पन्ना स्ते ऽविशुद्धतरा स्ततेनार्थेन गौतम। एवमुच्यते-नैरयिका

नारकीनहो सघलासकर्मो नारकी सघलासमवर्णइवै गौतम नहो ए अर्थं समर्थं ते किम भगवन् इम कहै नारको समवर्ण नहो गौतम। नेरइया दुचि-
 हा पं० तं० पुब्बोववन्तगाय पच्छोववन्तगाय तत्थणं जेसे पुब्बोववन्तगाय तेणं त्रिसुद्धवन्ततरागा। नारकी वे भेट ते कहैछे पहिलाना जपना पछैना जप-
 ना तिहां जे पहिलाना जपना तेने विशुद्धवर्णइवै प्रशस्तवर्णनाम कह्यो उदयभवापेक्षायै। तत्थणं जेसे पत्न्योववन्तगा तेणं अत्रिसुद्धवन्ततरागा सेतेणष्ठेणं
 गोयमा ए० नेरइया नो सव्वेसमवन्ता एवं जहेव वन्ते भणिया। तिहां जे पछै जपना तेहनो अत्रिसुद्धवर्णतरइवै ते माटे इम हे गौतम नारको नहो सघ-

दुतरवर्णाः पञ्चादुत्पन्नैस्तु नाद्यापि प्रज्ञतो निर्जीर्ण इति अविशुद्धतरवर्णाः एतदपि समानस्थितिनैरयिकविषयमवसेय मन्यया पूर्वोक्तरीत्या व्यञ्जि चारसम्भवात् ॥ एवं जहव वने जगिया इत्यादि ॥ एवमुक्तन प्रकारेण यथैव वर्णं जगिता तथैव लेइयास्वपि वक्तव्या तद्यथा-नेरइयाणं जते ! सहे समलेस्सा ? गोयमा । णो इणठ समठे इत्यादि ॥ सुगमचेत नवर पूर्वोत्पन्ना विशुद्धलेइया यस्मा त्पूर्वोत्पन्नैः प्रज्ञतान्यप्रज्ञस्तलेइयाद्रव्या एष नुज्जय लय नीतानि तस्मा ते विशुद्धलेइया इतरे पञ्चादुत्पन्नतया विपर्ययादविशुद्धलेइयाः, एतदपि लइयासूत्र समानस्थितिकनैरयिकापेक्ष मवसे य, समवेदनपदोपलुक्षितार्थाधिकारप्रतिपादनार्थं माह-नेरइयाणं जते ! इत्यादि ॥ समवेदना समानपाठा ॥ सन्निज्जयाय इति ॥ संज्ञिनः सञ्चि पञ्चन्द्रियाः संतो भूताः नारकत्वं गताः सञ्चिभूताः ते महावेदना स्तीन्नाशुजाध्यवसायेनाशुजतरकर्मवन्धनेन महानरकं त्पादात्, असञ्चिनो ऽ सञ्चिपञ्चन्द्रियाः सन्तो जूताः, असञ्चिनो हि चतसृष्वपि गतिषु त्यज्यन्त तद्योगायु र्वन्धसज्जवात्, तथाचो क्तं-कइविहेण जते । असन्नि आउ प

लेस्सासु विसुद्धलेस्सतरागा अविशुद्धलेस्सतरागाय जाणियह्वा । नेरइयाणं जते ! सहे समवेदना ? गोयमा ! णो इणठे समठे । से केणठेणं जते ! एवं वुच्चइ-नेरइया नोसहे समवेदना ? गोयमा ! नेरइया दुविहा पसन्ना तंजहा-सन्तीभूयाय अ्सन्तीभूयाय । तत्थणं जेते सन्तीभूया तंणं महावेदणतरागा तत्थणं जेते अ

ना सर्वे समवर्णाः, एव यथैव वर्णेन जगितास्तथैव लेइयासु अपि विशुद्धतरा अविशुद्धतरा अ जगितव्याः । नैरयिका जदन्त ! सर्वे समवे दनाः ? गौतम ! नायमर्थः समर्थः । अथ कनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते-नैरयिका नो सर्वे समवेदनाः ? गौतम ! नैरयिका द्विविधाः प्रज्ञप्ता

ता समवण सरोषे वणं नहो इम जिम वणं कहे । तहे जलेससु विसुद्धलेस्सतरागा अविशुद्धलेस्सतरागाभा० नेरइयाणं भंते सव्वे ममवेवणा गोयमा । तिम लेइयापिण कहिवो इम विशुद्धलेइया अविशुद्धलेइया कहिवो नारकोमघलाने भगवन् सरोषो वेदनाहुवे गौतम । णो इण० सेकोठेण भंते प० नेरइया नो सव्वेसमवेवणा गोयमा । नहो ए अर्थ समर्थ हे भगवन् तेकिम इम कइया नारकोने नहो सरोषो वेदना गौतम । नेरइया दुविहा प० तं० सन्ती भूया

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

नते गोयमा चउविहे असन्नि आउए पनते तंजहा-नेरइयअसन्निआउए तिरिक्खजोशियअसन्निआउए मणुस्सदेव असन्निआउए इति ॥ तत्र देवे
षु नैरयिकेषु असंज्ञायुषो जघन्यस्थितिदशवर्षसहस्राणि । उत्कर्षतः पत्योपमासङ्ख्येयज्ञानं स्तियंस्तु मनुष्येषु च जघन्यतो क्तमुद्भूतं मुत्कर्षतः पत्यो
पमासङ्ख्येयज्ञान एवञ्चा संज्ञिनः संतो ये नरकेषू त्पद्यन्ते ते ऽतितीव्राशुजाध्यवसायाज्जाः । रत्नप्रजाया मनतितीव्रवेदनेषु नरकेषू त्पद्यन्ते, अ
त्यस्थितिका श्रे त्यलषवेदना । अथवा संज्ञिज्जुताः पर्याप्तकीभूता स्ते महावदनाः पर्याप्तत्वादेव असंज्ञिन इत्य लषवेदना अपर्याप्ततया प्रायो वेदना
या असम्भवात्, यदि वा ॥ सन्निज्जुयस्ति ॥ सञ्ज्ञा सम्यग्दर्शनं सा एषा मस्तीति संज्ञिनः संज्ञिनोज्जुता याताः सञ्ज्ञिभूताः संज्ञित्वं प्राप्ता इत्यर्थः,
ते महावदना स्तेषां हि यथावस्थितपूर्वकृतकमंविपाक मनुस्मरता महो मद्दुःखसकट मिदं मस्माक मापतितः नक्तो जगवदहंत्प्रणीतः सकलदुः

सन्निज्जुता तेणं अण्णवेदणतरागा से तेण्ठेणं गोयमा ! एवं बुद्ध-णेरइया नोसह्मे समवेयणा । णेरइयाणं जं
ते ! सह्मे समकिरिया ? गोयमा ! णो डण्ठे समठे । से केण्ठेणं एवं बुद्ध-नेरइया नो सह्मे समकिरिया
गोयमा ! नेरइया तिविहा पसत्ता, तंजहा-सम्महिठी मिच्छादिठी सम्मामिच्छादिठी, तत्थणं जंते सम्महि

स्तद्यथा-संज्ञिज्जुताश्चासंज्ञिज्जुताश्च । तत्र ये संज्ञिज्जुता स्ते महावेदनतराकाः, तत्रा ऽसंज्ञिज्जुता स्ते अत्यवेदनतराका स्तत्तेनार्थेन गीत
म । एव मुच्यत-नैरयिका नैव सर्वं समवेदनाः । नैरयिका जदन्त । सर्वं समक्रियाः ? गीतम । नायमर्थः समर्थः । अथ कतार्थेन जदन्त ।

य असन्नीभयाय तत्थणं जेसे सवोभूया । नारकोना दीग्गमेद तेकिन संनोथो ऊपना ते सवोभूत असन्नीथो ऊपना ते असन्नीभूत तिहां जं सवोभूत ते मू
हावेदनानां धणीकै । तथं महावेयणतरागा तत्थणं जेसे असन्नीभूया तेषं अण्ण वेयणतरागा सेतण्ठेणं गो० ए० । तेहने वेदना तिहां जे असन्नीभूत तेहन
थोडोवेदना तेमाटे गीतम इम कह्यो । नेरइया नो सव्वे समवेयणा एवं नेरइयाणं भंते सव्वे समकिरिया गो० । नारको नही सव्वं शरीरोवेदना इम ना
रकोने भगवन् सव्वे सरीरोक्रिया गीतम । णो इण० संकेण्ठेणं भंते ए० नेरइया णो सव्वे समकिरिया गोयमा नेरइया तिविहा प० तं० । ए नहो अर्थ

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

समये ते किम भगवन् इमकहै नारकीमघला सरोषौ क्रिया नहौ गौतम नारकौना तौन भेटके ते कहैके । सम्यदिष्टौ मिच्छादिष्टौ सम्यमिच्छदिष्टौ तत्पणं जेसे सम्पादिष्टा तसिणं चत्तारि निरियाओ कळति तं० । सम्यगृष्टि १ निष्ठ, दृष्टि २ सम्यगिमथ्यादृष्टि तिहां जसम्यक्तदृष्टि तहनै ४ क्रियाने । आरभिया पारंगदिया मायावतिया अपसत्त्वाणनिरियाओ कळति तत्पणं जेसे मिच्छादिष्टौ तसिणं पचनिरियाओ कळति तं० । आरभयकौ परिग्रहकौ माया

क्रिये ति ॥ नियइयाउइति ॥ नैरयतिक्यो नियता इत्यर्थः, अवश्यं जावित्वात्, सम्यग्दृष्टीनां त्व नियता संयतादिषु व्यजिचारात् ॥ मिच्छादंसण वत्ति यत्ति ॥ मिथ्यादर्शनं प्रत्ययः कारणं यस्याः सा मिथ्यादर्शनप्रत्यया ननु मिथ्यात्वाविरतिकषाययोगाः कर्मबन्धहेतव इति प्रसिद्धे रिह त्वा रजिक्यादय स्ते जिह्तिता इति' कथं न विरोधः उच्यते-इहाराभपरिग्रहशब्दाभ्यां योगः परितृहीतो योगानां तद्रूपत्वात्, ओषपदैस्तु ओषबन्ध हेतव इत्यदोषः, सत्त्वे समाउया इत्यादेः प्रश्नस्य या निर्वचनजड्गी त द्वावनाक्रियते निबद्धदशवर्षसहस्रप्रमाणायुषा युगप चो त्पन्ना इति प्रथ मजड्गः ॥ १ ॥ तेष्वेव दशवर्षसहस्रस्थितिषु नरकेश्वे के प्रथमतर मुत्पन्ना पर पश्चा दिति द्वितीयः ॥ २ ॥ अन्ये विषम मायु निर्बद्धं कैश्चि द्दशवर्षस हस्रस्थितिषु कैश्चि च पञ्चदशवर्षसहस्रस्थितिषु त्यतिः पुन युगपदिति तृतीयः ॥ ३ ॥ केचि त्सागरोपमस्यतयः केचित्तु दशवर्षसहस्रस्थितयः

या नोसहे समकिरिया । णेरइयाणं जंते ! सहे समाउया समोववन्नगा ? गोयमा ! णो डण्ठे समठे । से केणठेणं जंते ! एवं बुच्चइ ? गोयमा ! णेरइया चउल्लिहा पसत्ता, तंजहा-अत्येगइया समाउया समोवव न्नगा अत्येगइया समाउया विसमोवव न्नगा अत्येगतिया विसमाउया समोववन्नगा अत्येगतिया विसमा

नार्थेन गौ० । एवमुच्यते नैरयिका नैव सर्वे समक्रियाः । नैरयिका ज० । सर्वे समायुषः समोत्पन्नकाः ? गौ० । नायमर्थः समर्थः, अथ केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते ? गौतम । नैरयिका श्रुतुर्विधाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा-एके केचन समायुषः समोत्पन्नकाः, केचन समायुषो विषमोत्पन्नकाः, केचन विषमायुषो विषमोत्पन्नकाः, केचन विषमायुषः समोत्पन्नका एतेनार्थेन गौतम । एवमुच्यते नैरयिका नो सर्वे समायुषो नो सर्वे स

वर्त्तको अप्रत्याख्यानको क्रिया ए ४ प्रकारे तिहां जे मिथ्यादृष्टि नारको तेहने ५ क्रिया करवौ ते कहौ । आरंभोया जाव मिच्छादंसणवत्तिया एवं स म्मिच्छादिद्वि पंचकिरिया कज्जंति सेतेण्डं णं गोयमा ए० । आरंभोया जालगे मिथ्यादर्शन प्रत्ययको इमहोज प्रकारे सम्यग्मिथ्यादृष्टि नारकापिण ५ क्रियाकरे तिणवास्तो हे गौतम इम कहै । नैरइया सव्वे समकिरिया नैरइयाणं जंते सव्वे समाउया समोववन्नगा गोयमा । नारको सव्वे सरोषा

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ ४८८ ॥

॥ भाषा ॥

उयां विसमोववन्नगा एएणं अण्ठेणं गोयमा ! एवं बुच्चइ—णेरइया नोसह्वे समाउया नोसह्वे समोववन्नगा
असुरकुमाराणं जंतं ! सव्वे समाहारा सोचेव पुच्छा, गोयमा ! णो इण्ठे समठे जहा णेरइया । असुरकुमा
राणं जंतं ! सव्वेसमकम्मा ? गोयमा ! णो इण्ठे समठे । से केण्ठेणं जंतं ! एवं बुच्चइ—गोयमा ! असुरकु
मारा दुविहा पसत्ता, तंजहा—पुहोववन्नगाय पच्छोववन्नगाय, तस्यणं जेते पुहोववन्नगा तेणं महाकम्म

मोत्पन्नकाः । असुरकुमारा जदन्त ! सर्वे समाहाराः सा चैव पृच्छा । गौतम । नायमर्थः समर्थो यथा नैरयिकाः । असुरकुमारा जदन्त ! सर्वे
समकर्माणः ? गौतम । नायमर्थः समर्थः । अथ केनार्थेन जदन्त । एवमुच्यते ? गौतम । असुरकुमारा द्विविधाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा—पूर्वोत्पन्न
काश्च पश्चादुत्पन्नकाश्च । तत्र ये पूर्वोत्पन्नका स्ते महाकर्मतराकाः, तत्र ये पश्चादुत्पन्नका स्ते उत्पकर्मतराका स्तत्तेनार्थे नैव मुच्यते—असुरकु

क्रिया न करै हिबे नारकी भगवन् सवलाइ सरीषे आउषे हवै साथथकां ऊपजे गौतम । णो इण्ठे समठे सेकेण्ठेणं भंते ए० नेरइया नोसह्वे समाउया
गोयमा नेरइया चउच्चिहा पं० त० । नही ए अर्थ समर्थ ते स्यामाटे भगवन् इम कह्यो जे नारकी सवला सरीषे आउषे नही गौतम नारकी ४ प्रकारे
कह्यो ते कहैहै । अत्येगइया समाउया समोववन्नगा अत्ये० समाउया विसमोववन्नगा । केतला एक १० हजारने आउषे साथे ऊपना ए प्रथमभांगी १
केतला एक १० हजारने आउषे अने १ पहिली ऊपने एक पछे ऊपना बीजी भांगी २ । अत्ये० विसमाउया समोववन्नगा अत्ये० विसमाउया विस
मोववन्नगा सेतेण्ठेणं गोयमा ए० । केतला एकने विषमायु एकने १० हजारनी स्थिति एकने १५ हजारनी स्थिति ए तौजी भांगी ३ एवं केतलाने
सागरीपमनो स्थिति केतलाने १० हजारनी स्थिति अने एक प्रथमसमये एक बीजे समये ए ४ भांगा तेमाटे इन कह्यो हे गौतम । नेरइया नी सव्वेस
माउया नी सव्वेसमोववन्नगा असुरकुमाराणं भंते सव्वे समाहारा सोचेव पुच्छा गो० । नारकी सरीषो आउषानही साथथकी पिण न ऊपजे असुर
कुमारने भगवन् सवला समाहारी सर्व प्रश्न हे गौतम । णो इण० एवं जहा नेरइया तहा असुरकुमारा भा० असुरकुमाराणं भंते सव्वे समकम्मा गोय

॥ म॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

इत्येवं विषमायुषो विषम मेव चोत्पन्ना इति चतुर्थः ॥ ४ ॥ संप्रत्य सुरकुमारादिद्या हारादिपदनयकं विजावयिषु रिद माह-असुरकुमाराणं जं
ते । सव्वे समाहारा इत्यादि ॥ तत्रास्मिन् सूत्रे नारकसूत्रमानेपि ज्ञावना विशेषेण लिख्यते-असुरकुमाराणामल्पशरीरत्वं जवधारणीयशरीरापेक्ष
या जघन्यतोद्गुलसंख्येयजागमानत्वं महाशरीरं तूत्कर्षतः सप्तहस्तप्रमाणत्वं उत्तरवैक्रियापेक्षया त्वल्पशरीरत्वं जघन्यतोद्गुलसंख्येयजागत्वमुत्कर्षतो
महाशरीरत्वं योजनलक्षमानत्वमिति, तत्रैते महाशरीरा बहुतरान् पुद्गलानाहारयन्ति मनोजलक्षलक्षणाहारापेक्षया देवानां ह्यसि सम्भवन्ति, प्र
धानश्च प्रधानापेक्षया च शास्त्रे निर्देशा वस्तूनां ततोऽल्पशरीरयाहारापुद्गलापेक्षया ये पुद्गला बहुतरा स्ते तान् आहारयन्ति बहुतरान् परि
णामयन्तीत्यादि पदत्रयव्याख्यानं प्राग्वत्, तथा अजीक्ष्माहारयन्ति अजीक्ष्ममुच्छसन्ति' अथ ये चतुर्थां दे उपरि आहारयन्ति स्तोकसप्तकादे श्वो
परि उच्छसन्ति तानाश्रित्याजीक्ष्ममुच्यते' ये सातिरेकवर्षसहस्रस्योपरि आहारयन्ति सातिरेकपक्षस्य चोपरि उच्छसन्ति तानङ्गीकृत्य तेषामल्पका

लोनाहारोच्छ्वासत्वेन पुन २ राहारयन्तीत्यादि व्यपदेशविषयत्वात् तथा अल्पशरीरा अल्पतरान् पुद्गलानाहारयन्तीति उच्छसन्तिच अल्पशरीरत्वा
देव यतः-पुनस्तेषां कादाचित्कत्वमाहारोच्छ्वासयो स्तान् महाशरीरोच्छ्वासान्तरालापेक्षया बहुतमन्तरालत्वात्, तत्र ह्यन्तरालयते आहारादि न
कुर्वन्ति तदन्यत्र ते कुर्वन्तीत्येवं विचक्षणात् महाशरीराणामप्याहारोच्छ्वासयो रन्तरालमस्ति किंतु तदल्पमित्यविवक्षित्वाजीक्ष्मित्युक्तं सिद्धं च म
हाशरीराणां तेषामाहारोच्छ्वासयो रल्पतरत्वं, अल्पशरीराणां तु महान्तरत्वं यथा सौचर्मादिदेवानां सप्तहस्तमानतया महाशरीराणां तयो र
न्तरं वर्षसहस्रद्वयं पद्मद्वयञ्च अनुत्तरसुराणां च हस्तमानतया अल्पशरीराणां त्रयस्त्रिंशद्वर्षसहस्राणि त्रयस्त्रिंशदेव च पक्षा इति, एषाञ्च महाश
रीराणां अजीक्ष्माहारोच्छ्वासाजिधानेना ल्पस्थितिकत्वं भवसीयते, इतरेषां तु विपर्ययो वैमानिकव देवे ति, अथवा लोमाहारापेक्षया अजीक्ष्म
मनुसमप माहारयन्ति महाशरीरापर्याप्तकावस्थायां उच्छ्वासस्तु यथोक्तमानेनापि जवन् परिपूर्णजवापेक्षया पुनःपुन रित्युच्यते अपर्याप्तावस्थायां

त्वं तपशरीरा लोमाहारतो ना हारयन्ति भुज आहारितया हारणात् तत स्ते कदाचि दाहारयन्तो त्युच्यते अपर्याप्तकावस्थायान्च नो च्छ्वसन्ति
 अन्यदातु च्छ्वसन्ति, तत उच्यते-आहत्यो च्छ्वसन्तीति । कर्मसूत्र माह-असुरकुमाराणं जन्ते । सवे समकम्मा इत्यादि ॥ अत्र नैरयिकसूत्रापेक्षया
 विपर्यास नैरयिका हि पूर्वोत्पन्ना अल्पकर्माण उक्ता । इतरेतु महाकर्माणो असुरकुमारास्तु ये पूर्वोत्पन्ना स्ते महाकर्माणः । इतरे अल्पकर्माणः
 कथमिति चे दुच्यते-इहासुरकुमाराः स्वजावादुहृता स्तिर्यन्तुत्पद्यन्ते । मनुष्येषु तिर्यन्तुत्पद्यमानाः कश्चिदेकन्द्रियेषु पृथिव्यप्वनस्पतिषु तपद्यन्ते, के
 चित्पञ्चेन्द्रियेषु मनुष्येष्वपि चोत्पद्यमानाः गज्ज्युत्क्रान्तिकमनुष्येषूत्पद्यन्ते नक्षत्रेषु षण्मासावशेषाद्युषस्य सन्तः पारजविक्रमायु बन्ध्यान्ति नापि ति
 र्यग्मनुष्यधीन्याः प्रकृतीरुपचिन्वन्ति तत स्तेऽल्पतरा एतदापि सूत्र समानस्थितिकसमानजवपरिमिता असुरकुमारविषयमवसयं, पूर्वोत्पन्नका अपि
 बहुपारजविकायुषः पञ्चादुत्पन्ना अपि अबहुपारजविकायुषः स्ताककालान्तरिता ग्राह्याः अन्यथा तिर्यग्मनुष्यधीन्यप्रकृतिष्वपि पूर्वोत्पन्नकाल

पञ्चादुत्पन्न उत्कृष्टस्थितिको जिनवोत्पन्नानन्तसंसारिकश्च महाकर्मतर एव जवति, वशसूत्रे येते पूर्वोत्पन्नका स्ते अविशुद्धवर्णतराः कथमिति चे
 दुच्यते एतेषां हि जवापन्नः प्रशस्तवर्णनाम्नः शुजस्तीव्रानुजाग उदयः सच पूर्वोत्पन्नानां प्रज्जतलयसंपगत इति ते अविशुद्धतरवर्णाः, इतरेतु पञ्चा
 दुत्पन्नतया नाद्यापि प्रज्जतानि निजीण इति विशुद्धवर्णा एतच्च समानस्थितिकामुरकुमारविषयसूत्रं ॥ एतत्तेस्मादधीति ॥ एवं वशसूत्रवत् लेइया
 शूत्रमपि वक्तव्यं, पूर्वोत्पन्ना अविशुद्धलेइया वक्तव्याः पञ्चादुत्पन्ना विशुद्धलेइया कति जावः, कात्र जावनेति चे दुच्यते इह देवानां नैरयिकाणां
 च तथाजवस्वाजाव्या लइयापरिणाम उपपातसमया त्प्रवृत्त्याजवकया ज्जवाति यतो वक्ष्यति तृतीये लेइयोद्देशक सेनूणं जन्ते । कश्चलेसे नेरइय क
 एहलेसेसु नेरइयसु उववज्जइ ककलसे उववहइ ज्जलेसे उववज्जइ तल्लेसे उववहइ इति, अस्यायं जावर्थः पञ्चेन्द्रियतिर्यग्धीनिको मनुष्या वा नर
 केषूत्पद्यमानो यथाक्रमं तिर्यगायुषि मनुष्यायुषि वा क्षीणे नैरयिकायुः संबद्धमान ज्जज्जसूत्रनयदशजने विग्रहेपि वत्तमाती नारक एव लज्यते,

तस्यच कक्षादिलेश्योदयपूर्वजवायुध्यान्तर्मुहूर्त्तवशेषयुक्ते एव वत्तमानस्य जवति तथाचोक्तं-अक्तमुहुत्तमिगर् अक्तमुहुत्तमितेसएजेव । लेसाहिं प
 रिणमाहिं जीवावहतिपरलोथ ॥ एवं देवेष्वपि जावनीयं, तथा लेशवाध्ययने नैरयिकादिषु कक्षादिलेश्यानां जघन्या उत्कृष्टाश्च स्थिति रियं उ
 क्ताऽदसवाससहस्राहं काउम टिई जहन्निया होइ । उक्कोसातिगुदही पलियस्सअसंखजागंच ॥ नीलाएजहन्नटिई तिसुदहीअसंखजागपलियंच ।
 दसउदहीउक्कोसा पलियस्सअसंखजागंच ॥ कयहाएजहन्नटिई दसउदहीअसंखजागपलियंच ॥ तित्तीससागराई सुहुत्तरहियाइउक्कोसा । ससागेरई
 याण लेसाणटिईउवन्नियाइणमो ॥ तेणपरं वोच्छामितिरियाणुमणुसदेवाणां । अन्तोमुहुत्तमहा लेसाणटिईजहिं २ जावो ॥ तिरियाणनराणवा वज्जि
 ताकवलंस, अस्याक्षरगमनिका अन्तर्मुहूर्त्तं कालं यावत्तेश्यानां स्थिति जंघन्या उत्कृष्टाश्च जवति, कासामित्याह जहिं २ जाउ ॥ यस्मिन् पृ
 थिवीकाविकादौ सम्पूर्च्छिममनुष्यादौ च या कप्प द्या लेश्या स्तासां, एताहि क्वचित्काचिद्भवति पृथिव्यप्वनस्पतीनां कप्पनीलकापोतजोरूपा

अतस्त्रो लेश्या स्तेजोवायुद्वित्रिचतुरिन्द्रियसम्पूर्च्छिमतिर्यगपञ्चेन्द्रियमनष्याणां कप्पनीलकापोतरूपा स्तिस्त्रो गर्जजतिर्यगपञ्चेन्द्रियाणां गर्जजमनु
 ष्याणां च पदपीति, नन्ववं शुक्लश्याया अप्यन्तर्मुहूर्त्तमेव स्थितिं प्राप्नोतीत्याशङ्क्यामृक्तं वर्जयित्वा केवलां शुद्धलेश्यामितिजावः, तस्मादियं
 स्थितिः-मुहुत्तद्वंतुजहन्ना उक्कोसाहोइपुव्वकोठीउ । नवहिवरिसंहिजणा नायवासकुलेसाए ॥ ससातिरियनराण लेसाणटिईउवन्नियाहोइ । तेणप
 रं वोच्छामि लेसाणटिईउदेवाण ॥ दसवाससहस्राहं कयहाइं टिईउजहन्नियाहोइ । पल्लासंखियजागो उक्कोसाहोइनायवा ॥ जाकप्पाणटिईखलु उ
 क्कोसाचेवसमयमअहिया । नीलाएजहन्ना पलियअसंखउक्कोसा जानीलाएटिईखलु उक्कोसाचेवसमयमअहिया काउमजहन्ना पलियअसंखउ
 क्कोसा ॥ तेणपरं वोच्छामि तेउलंसजहासुरगणाण । जवणवइवाणमंतर जोइसवंमाणियाणच ॥ दसवाससहस्राहं तेउटिईजहन्नियाहोइ । उक्कोसा
 दोउदही पलियस्सअसंखजागंच ॥ जातउटिईखलु उक्कोसाचेवसमयमअहिया । पम्हाएजहन्ना दसमुहुत्तअहियाउक्कोसा ॥ दससागरोपमाणि अ

ननुमुहूर्ताभ्यधिका स्युःकष्टेतिज्ञावः । अन्तर्मुहूर्तंश्चान्यधिकं यत्प्रागुज्जवावि अन्तर्मुहूर्तं यद्वीतरज्जवावि तत्तद्वयमप्येकं विवक्षित्योक्तं । देवनेर
यिकाणां हि स्थ २ लक्ष्याप्रागुत्तरज्जवान्तरमुहूर्तद्वयनिजाय कालप्रमाणावस्थाना जवाति तथा जापमहापटिर्हस्तु उक्तोसाचवसमयमप्राप्त्या । सुक्ता
मज्जन्नेषां तेषां सुक्तासमुहूर्तमप्राप्त्या इति ॥ ततोस्माच्छ्रद्धास्थितिपरिमाणात् प्रागुक्ताच्च तृतीयलक्ष्योद्देशवत्प्रमाणासूत्रा दवसीयते देवानां नेरपि
काणां च लक्ष्यादध्यपरिणाम उपपातसमयादारभ्य जवत्तयाङ्गवतीति पूर्वोत्पन्नैश्चासुरकुमारेः प्रज्जुतानि तीव्रानुज्ञागानि लक्ष्याद्व्याख्य नुज्ज्या नुज्ज

तरागा, तत्पणं जेते पच्छोववन्नगा तेणं अप्यकम्मतरागा । से तेणहेणं एवं बुद्धं—असुरकुमारा नो सहे
समकम्मा । एवं वन्ते लेस्साए पुच्छा, तत्पणं जेते पुच्छोववन्नगा तेणं अविमुह्वन्नतरागा, तत्पणं जेते प
च्छोववन्नगा तेणं विमुह्वन्नतरागा । से तेणहेणं गोयमा ! एवं बुद्धं—असुरकुमारा नो सहे समवन्ता । एवं
मारा नो सर्वे समकर्माणाः । एव वर्णे लक्ष्यायां च पुच्छा, तत्र ये पूर्वोत्पन्नका स्ते अविमुह्वन्नतरागा, तत्र ये पश्चादुत्पन्ना स्ते विमुह्वन्न

मा । नही ए अर्थे समर्थ इम जिम नारकी कह्यो तिम असुरकुमार पिण इम होज जाणिवा असुरकुमार भगवन् सधत्ते समकर्महुवै हे गोतम । नीरं
से केणहेणं भंते ए० गोयमा असुरकुमारा दुविहा पंतं० पुच्छोववन्नगाय पच्छोववन्नगाय तत्पणं जेसे पुच्छोववन्नगा तेणं महाकम्मतरागा । नही ए अर्थे
समर्थ तेजिम हे भगवन् गोतम असुरकुमार दीय भेदे ते कहैके पूर्वजपना पक्केजपना जिहां जे पूर्वजपनाके तेमाटे कर्मना धणोके स्यामाटे ६ मास
थांरुते तियेवादिजनी आयुबांधे ते । तत्पणं जेसे पच्छोववन्नगा तेणं अप्यकम्मतरागा सेतेणहेणं गोयमा ए० असुरकुमारा नीमत्ते समकम्मा । जिहां जे
पक्केजपनाके ते तीर्थेव आवताकर्मनी आउ नही बांध्यो तेमाटे थोडाकर्मना धणो गो० इम कह्यो असुरकुमारसधला समवर्ण । एवं वसं लेसाए पुच्छा
तत्पणं जेसे पुच्छोववन्नगा तेणं विमुह्वन्नतरागा तत्पणं जेसे पच्छोववन्नगा तेणं अविमुह्वन्नतरागा सेतेणहेणं गोयमा ए० । इम वर्णलेखानो प्रश्न तिहां
जे पूर्वोत्पन्नक ते अविमुह्वन्न ते लवापेवया तिहां जे पक्के जपनाके तोपण अविमुह्वन्नतरहुवै एसरोषो स्थितिना देवतानीसुवजाणिवो गोतम इम क

टीका ४

मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

य क्षयं नीतानि, स्तोकानि मन्दानुजावा न्यवतिष्ठन्ते ततस्ते पूर्वोत्पन्ना अविशुद्धलेइयाः पश्चादुत्पन्नास्तु तद्विपर्यया द्विशुद्धलेइयाः ॥ वेयणाएजहा
नेरइया इति ॥ वेदनायां यथा नैरयिका उक्ता स्तथा वक्तव्याः तत्राप्यसंज्ञिनोपि लज्जमानत्वात्, तत्र यद्यपि वेदनासूत्र पाठतो नारकाणामिवा
सुरकुमाराणामपि तथापि ज्ञावनायां विशेषः सचायं-ये संज्ञिज्जुतास्तेसम्यग्दृष्टित्वात् महावेदना श्चरित्रविराधनाजन्यचित्तसन्तापात् इतरे त्व
संज्ञिज्जुता मिथ्यादृष्टित्वात्, अल्पवेदना यथोक्तचित्तसन्तापाज्ञावात्, अथवा संज्ञिपूर्वजवाः पर्याप्तावा शुभवेदनामाश्रित्य महावेदना इतरे त्व
ल्पवेदना इति ॥ अवसेसं जहा नेरइयाणंति ॥ अवशेषं क्रियासूत्रमायुःसूत्र च यथा नैरयिकाणां तथा वक्तव्यं तच्च सुगमत्वात् स्वयं परिज्ञावनी
यं ॥ एवमित्यादि ॥ एवमसुरकुमारांस्तेन प्रमाणेन नागकुमारादयोपि तावद्वक्तव्या यावत्स्तनितकुमाराः ॥ पुढविकाइया इत्यादि ॥ पृथिवीकायि
का आहारकर्मवर्णलेश्याजि यथा नैरयिका उक्ता स्तथा वाच्याः, पृथिवीकायिकाना माहारादिविषयाणि चत्वारि सूत्राणि नैरयिकसूत्रादीव पृ
थिवीकायिकाजिलापेनाजिघातव्यानीति ज्ञावः, केवलमाहारसूत्रे ज्ञावनेव-पृथिवीकायिकानामहुलासङ्केयज्ञागमात्रशरीरत्वे प्यल्पशरीरत्वमहाश
रीरत्वे आगमवचनादवसेयं सचायमागमः-पुढविकायस्सउगाहणद्वयाय चउठाणवक्रिए इत्यादि, तत्र महाशरीरलोमाहारतो बहुतरान् पुढलाना
हारयन्ति उच्छ्वसन्ति अजीह्ममाहारयतीत्यजीह्मं चोच्छ्वसन्ति महाशरीरत्वादेवाल्पशरीराणा मल्पाहारोच्छ्वासत्वमल्पशरीरत्वादेव कादाचित्कं वा

लेस्साए । वेदणाए जहा नेरइया अवसेसं जहा नेरइयाणं । एवं जाव थणियकुमारा । पुढविकाइया आहा

तरका स्तेनार्थेन गीतम् । एवमुच्यते असुरकुमारा नो सर्वे समवर्णाः । एवं लेख्यायामपि । वेदनायां यथा नैरयिकाः । अवशेषं यथा नैर

हे । असुरकुमारा णोसब्बे समवर्णा एव लेसाणि भा० वेयणा जहा नेरइया अविसेसं जहा नेरइयाणं । असुरकुमार सरिषा वर्णं न इवे तेमाट्टे इहां कच्छी
इम लेखापिण जाणिवी वेदना नारकानो परि । एवं जाव थणियकुमारा पुढविकाइया आहारकम्मलेसाहि वक्खेहिं जहा नेरइया पुढविकाइयाणं
भंते समवयणा इंता गोयमा । इम जालगे स्तनितकुमार पृथिवीकायने आहार कर्म लेखा वर्णं जिम नारकानोपरे सर्वजाणिवा पृथिवीकायने सवला

। टीका ।

॥ सूत्र ॥

॥ च ॥

॥ भाषा ॥

हारोच्छ्वासयोः पर्याप्तेतरावस्थापेक्ष मिति वेदनासूत्रमाह-पुढविकाइयाणं जन्ते । समवेयणा इत्यादि ॥ असन्नीहति ॥ मिथ्यादृष्टयो मनस्कावा ॥ असन्निजयन्ति ॥ असञ्जिज्ञता असञ्जिज्ञानं या जायते तामित्यर्थः, एतदेव व्यनक्ति ॥ अणिययन्ति ॥ अनियता मनिर्दुरितां वेदयन्ति, वेदनामनुज वन्तोपि न पूर्वापात्ताशुजकर्मपरिणतिरिय मित्यवगच्छन्ति, मिथ्यादृष्टित्वादमनस्कत्वमन्तर्मुच्छिन्तादिव दितिजावः, क्रियासूत्रे ॥ माडमिच्छदि चिति ॥ मायावर्ताहि तेषु प्रायेणोत्पद्यन्ते यदाह-शेषशर्माचार्याः-उन्मगदेसुमगगनासु मूढहिययमाडलो सढसीलोयससलो तिरियाउबधर्जो

रवन्त कम्म लेस्सेहिं जहा नेरइया । पुढवीकाइयाणं जन्ते ! सव्वे समवेदणा । हंता गोयमा ! समवेदणा । से केणठेणं जन्ते ! एवं बुच्चइ-गोयमा ! पुढविकाइया सव्वे असन्ती, असन्तीज्जुयं वेदनं वेदन्ति से तेणठेणं पुढविकाइया सव्वे समकिरिया से गोयमा ! एवं बुच्चइ-पुढवीकाइया सव्वे समवेदणा पुढवि । काइयाणं जन्ते ! केणठेणं गोयमा ! पुढविकाइया सव्वे माडमिच्छदिहि तेसिं णियइतानुं पंच किरियानुं कज्जन्ति ।

यिकाणामेवं यावत्स्तनितकुमाराणाम् । पृथिवीकायिका आहारवर्णकर्मलेइयाजि यंथा नैरयिकाः । पृथिवीकायिका जदन्त ! सर्वे समवेदनाः ? इन्त गौतम ! समवेदनाः । अथ केनार्थेन जदन्त ! एवमुच्यते ? गौतम ! पृथिवीकायिकाः सर्वे ऽसञ्जिज्ञो ऽसञ्जिज्ञतां वेदनां वेदयन्ति तत्तेनार्थेन गौतम ! एवमुच्यते-पृथिवीकायिकाः सर्वे समवेदनाः । पृथिवीकायिका जदन्त ! सर्वे समक्रियाः ? इन्त गौतम ! पृथिवीकायिकाः

नै सरौषो वेदना हां गौतम । सव्वे समवेयणा सेकेणठेणं भन्ते गोयमा पुढवीकाइया सव्वे असन्ती असन्तीभूतं वेदण वेदन्ति सेतेणठेणं गोयमा । सर्वे नै सरौषो वेदना तेकिण वास्तै भगवन् हां गौतम पृथिवीकाइयाने सरौषो वेदना ते असन्ती तेमाटे अज्ञानवेदना वेदे तम टै हे गौतम इम कज्जो । पुढवी काइया सव्वे समवेयणा पुढवीकाइयाणं भन्ते सव्वे समकिरिया इन्ता गोयमा । पृथिवीकाइयाने सरौषो वेदना पृथिवीकाइया सव्वलाने हे भगवन् सरौ षोक्रिया हां गौतम । पुढवीकाइया स० सेके० भन्ते एवं पुढवीका० गोयमा । पृथिवीकाइया सर्वे नै सरौषो क्रिया तेमाटे भगवन् इम कहै हां गौतम ।

॥ टीका ॥

॥ अ० ॥

॥ प्र० ॥

॥ भाषा ॥

वी ॥ ततस्ते मायिन उच्यन्ते, अथवा मायेह समस्तान्तानुबन्धिकषायोपलक्षणं ततीमायिन इति, किमुक्तमवति अनन्तानुबन्धिकषायोदयवन्तः
अतएव मिथ्यादृष्टयः ॥ तां नित्यदृष्टिः इति ॥ तेषां पृथिवीकायिकानां नैयतिको नियताः यथैव ननु विप्रवृत्तय इत्यर्थः ॥ सेषण्डलमित्यादि ॥
निगमनं ॥ जाव चउरिन्दिया इति ॥ इह महाशरीरात्पशरीरत्वे स्वत्यावगाहनानुसारेणावसेये, आहारश्च ह्रीन्द्रियादीनां प्रहेपलतगोपीति प
ञ्चिन्द्रियतिरिक्त्वजोणिया जहा नेरडया इति प्रतीतं नवरं इह महाशरीरा अजीरुमाहारयन्तीति अजीरुमुच्छसन्तीति यदुच्यते तत्संख्यातवषां
युषोपेत्य तथैव दर्शनात् नासंख्यातवषायुष स्तेषां प्रहेपाहारस्योपरि प्रतिपादितत्वात् अल्पशरीराणां त्वाहारोच्छासयोः कदाचि त्कथञ्चित्
अपयांतावस्थायां लोभाहारोच्छासयो रजवने पर्याप्तावस्थायां तद्भावेन बावसेय कनसूत्रे य त्पूर्वोत्पन्नानानल्पकमत्स्य मितरेषां तु महाकमत्स्य त
दायुक्तादितद्भववेद्यकमापेक्षं वर्णलेखासूत्रयो रपि यत् २ पूर्वोत्पन्नानां बाजवर्णाद्युक्तं तत्तारुण्या त्पश्चादुत्पन्नानां वा शुद्धवर्णादिबालादवस्य,

तजहा—आरंभिया जाव मिच्छादंसणवत्तिया। एवं जाव चउरिन्दिया। पंचिंदियतिरिक्त्वजोणिया जहा नेर
डया नवरं किरियाहिं सम्मदिठो मिच्छादिठो सम्मामिच्छादिठो तत्थणं जेते सम्मदिठो ते दुविहा पसत्ता

सर्वे समक्रियाः । अथ केनार्थेन प्रदन्त । एवं ? गौतम । पृथिवीकायिकाः सर्वे मायिमिथ्यादृष्टिन स्ते निश्चिताः पञ्च क्रियाः कुर्वन्ति तद्यथा
आरम्भिकी यावदन्तिथ्यादर्शनप्रत्यया । एवं यावच्चतुरिन्द्रियाः । पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिका यथा नेरयिका नवरं क्रियाजिः सभ्यदृष्टिनोमिथ्या

पुढवीकादया सर्वे भावमिच्छादिहा तसिणं नियमाओ पचक्रियाओ कज्जंति तं । पृथिवीकादया सबलामाहि मिथ्यादृष्टिद्वै ते निश्चय ५ क्रिया स
दैवकरै ते कहैकै । आरंभिया परिगहीया मायावत्तियाया अपञ्चखण्डक्रिया मिच्छादंसणवत्तिया जिं । आरंभिका परिगहीको मायावत्तिकी
अप्रत्याख्यानी क्रिया मिथ्यादर्शको क्रिया । एवं जाव चउरिन्दिया पंचेन्द्रियतिरिक्त्वजोणिया । इम जालमै चौरिन्द्रिय पंचेन्द्रिय तिर्यचनं । जहा नेरडया
नवरं किरियाहिं सम्मदिठो मिच्छादिठो सम्मामिच्छादिठो तत्थणं जेते सम्मदिठो ते दुविहा पं तं । जिम नारको तिम जाणियो ए विशेष क्रिया

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ पं. ॥

॥ भाषा ॥

लोके तथादर्शनादिति, तथा ॥ संजयासंजयाइति ॥ देशविरता स्थूला त्प्राणातिपातादे निर्वृत्तत्वादितिरस्मादनिवृत्तत्वात्, मनुष्यविषयसूत्रमाह-मणुस्साणं जंते । सवे समाहारा इत्यादि ॥ सुगमं नवरं ॥ आहञ्च ऊससंति आहञ्चनोससंति इति ॥ महाशरीराहि मनुष्या देवकुवादिमिथुन

तजहा-असंजताय संजतासंजताय, तत्पणं जेते संजतासंजता तैसिणं तित्ति किरियानु कज्जंति, तंजहा-आरंभिया पारिगहिया मायावत्तिया तत्पणं जंते असंजता तैसिणं चत्तारि किरियानु कज्जंति, तंजहा-आरंभिया पारिगहिया मायावत्तिया अपञ्चखाणिया, तत्पणं जेते मिच्छादिही सम्मामिच्छादिही, तैसिं नियइतानु पंचकिरियानु किज्जंति, तंजहा-आरंभिया जाव मिच्छादंसणवत्तिया सेसं तंचेव । मणुस्साणं

दृष्टिनः सम्यङ्मिथ्यादृष्टिनः । तत्र य सम्यग्दृष्टिनस्ते द्विविधाः प्रज्ञप्ता तद्यथा-असंयताश्च संयताश्च । तत्र य संयतासंयता स्ते तिस्रः क्रियाः कुर्वन्ति तद्यथा-आरम्भिकी पारिग्रहिका मायाप्रत्यया । तत्र ये असंयतास्ते चतस्रः क्रियाः कुर्वन्ति तद्यथा-आरम्भिकी पारिग्रहिका माया प्रत्यया अप्रत्याख्यानक्रिया । तत्र ये मिथ्यादृष्टिनः सम्यङ्मिथ्यादृष्टिनस्ते नियमात्पञ्च क्रियाः कुर्वन्ति तद्यथा-आरम्भिकी यावन्मिथ्यादर्शनप्रत्य

सम्यग्दृष्टि १ मिथ्यादृष्टि सम्यग्मिथ्य, दृष्टि तिहां जे सम्यग्दृष्टि ते दीय भेद कहा ते कहैके । असंयताय संयतासंयताय तत्पणं जेते संयतासंयता तेषं णि किरियाओ कज्जंति तं । असंयता संयता तिहां जे संयतासंयता तेहने २ तीन क्रिया करिवी ते कहैके । आरंभिया पारिगहिया मायावत्तिया तत्पणं जेत असंयता तैसिणं चत्तारि किरिया कज्जंति तं । आरंभिकी पारिग्रहिकी मायावत्तिकी तिहां जे असंयति तेहने ४ क्रिया करिवी ते कहैके । आरंभिया पारिगहिया मायावत्तिया अपञ्चखाणिकी तत्पणं जेते मिच्छादिही सम्मामिच्छादिही तैसिणं नियमाओ पंचकिरियाओ कज्जंति तं । आरंभिकी पारिग्रहिकी मायावत्तिकी अप्रत्याख्यानिकी तिहां जे मिथ्यादृष्टि सम्यग्मिथ्यादृष्टि तेहने निखे ५ क्रिया कहौ जे ते । आरंभिया जाव मिच्छादंसण वत्तिया सेसं तंचेव मणुस्साणं भते सवे समाहारा गीयमा । आरंभिकी जालगे मिथ्यादर्शनवत्तिकी क्रिया शेष थाकते सर्व तिमही ज मनुष्यने भगवन् स

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

का स्तेष कदाचिदेवाहारयन्ति कावलिकाहारेण ॥ अथमजसत्स आहारोऽतिवचना दुष्कासनिःश्वासावपि तेषां शेषमनुष्यापेक्षयातिमुत्तित्वात्, कदाचित्को अल्पशरीरास्त्वजीरुमल्पं वाहारयन्ति बालानां तथा दशनात्, समूर्च्छिममनुष्याणामल्पशरीराणां मनवरतमाहारसम्भवाच्च उच्छ्वासनिःश्वासावल्पशरीराणां मजीक्ष्णं प्रायोदुःखबहुलत्वात्, सेसंजहानेरइयाणमिति ॥ शेषं कर्मवर्णादिविषयं सूत्रं यथा नैरयिकाणां तथा वसेयं, नवर

जन्ते ! सखे समाहारा ? गोयमा ! णो इण्ठे समठे । से केणठेण ? गोयमा ! मणुस्सा दुविहा पसुत्ता, तंजहा-महासरीराय अण्णसरीराय । तत्थणं जेते महासरीरा तेणं बहुतराए पोग्गले आहारंति जाव बहुतराए पोग्गले नीससन्ति । आहञ्च आहारंति आहञ्च नीससन्ति । तत्थणं जेते अण्णसरीरा तेणं ! अण्णतराए पोग्गले आहारंति जाव अण्णतराए पोग्गले नीससन्ति अज्जिस्सकणं आहारंति जाव अज्जिस्सकणं नीससन्ति ।

यिकी । शेष तच्चैव । मनुष्या जदन्त । सर्वे समाहाराः ? गौतम । नायमर्थः समर्थः । अथ केनार्थेन ? गौतम । मनुष्या द्विविधाः प्रसूता स्त यथा-महाशरीराश्चाल्पशरीराश्च । तत्र ये महाशरीरा स्ते बहुतरान्पुद्गलानाहारयन्ति यावद्बहुतरान्पुद्गलानिःश्वसन्ति कदाचिदाहारयन्ति कदाचिन्निःश्वसन्ति । तत्र येल्पशरीरास्ते लपतरान्पुद्गलानाहारयन्ति यावदल्पतरान्पुद्गला निःश्वसन्ति, अजीरुमाहारयन्ति यावदजीरुषं निःश्व

रोषा आहारो हे गौतम । णो इण्ठे सेके इण्ठे भते ए० गोयमा मणुस्सा दुविहा प० त० । ए अर्थं समर्थं नहो तेज्जिम भगवन् हे गौतम मनुष्य २ मैदं कहैके । महासरीराय अण्णसरीराय तत्थणं जेते महासरीरा तेणं बहुतराए पुग्गले आहारंति । महाशरीरो देव जपमा अल्पशरीरो बीजा मनुष्य ति हां जे मोटा शरीरो ते चणा पुद्गले आहारै । जाव बहुतराए पुग्गले नीससन्ति आहञ्च आहारंति जाव आहञ्च नीससन्ति । जांज्जी सत्तावन्निहा सेसै वार २ आहारै जांज्जी निस्सासै । तत्थणं जेते अण्णसरीरा तेणं अण्णतराए पुग्गले आहारंति जाव अण्णतराए पुग्गले नीससन्ति अज्जिस्सकणं आहारंति तिहां जे अल्पशरीरो ते अल्पतर पुद्गले आहारै जांज्जी अल्पतरनीससै वार २ आहारै । जाव अज्जिस्सकणं नीससन्ति सेतेअण्णे गोयमा एवं मणुस्सा

॥ टीका ॥

॥ भूष ॥

॥ ४० ॥

॥ ४१ ॥

मिह पूर्वोत्पन्नानां शुद्धवर्णादित्थं तारुण्याद्भावनीयं क्रियासूत्रविशेषमाह-नवरं किरियाहिं मणूसा तिविहा इत्यादि ॥ तत्र सरागसंयताः अर्त्तायाः
नुपशान्तकषायाः वीतरागसंयताः क्षीणकषायाश्च उपशान्तकषायाः ॥ अकिरियाइति ॥ वीतरागत्वेनारम्भादीनां क्रियाणां भजावात् ॥ एगा माया

से तेणठेणं ? गोयमा ! एवं बुद्धइ-मणुस्सा सहे नो समाहारा सेसं जहा नेरइयाणं नवरं किरियाहिं मणू
सा तिविहा पस्सत्ता, तंजहा-सम्मदिही मिच्छादिही सम्मामिच्छादिही, तत्थणं जेत सम्मदिही ते तिवि
हा पस्सत्ता, तंजहा संजता अ्संजता संजतासंजता, तत्थणं जेत संजता ते दुविहा पस्सत्ता, तंजहा-सरा
गसंजताय वीतरागसंजताय, तत्थणं जेत वीतरागसंजता तेणं अकिरिया, तत्थणं जेत सरागसंजता ते दु

सन्ति तत्तनार्येन गौतम ! एवमुच्यते-मनुष्याः सर्वे नो समाहाराः शेष यथा नेरयिकाणाम् नवरं क्रियाजिमनुष्या स्त्रिविधाः प्रज्ञप्तास्तद्यथा-
सम्यग्दृष्टिनो मिथ्यादृष्टिनः सम्यङ्मिथ्यादृष्टिनः । तत्र ये सम्यग्दृष्टिन स्ते त्रिविधाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा-संयता असंयताः संयतासंयताश्च । तत्र
ये संयता स्ते द्विविधाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा-सरागसंयताश्च वीतरागसंयताश्च । तत्र ये वीतरागसंयता स्ते ऽक्रियाः । तत्र ये सरागसंयता स्ते द्वि
विधाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा-प्रमत्तसंयताश्च प्रमत्तसंयताश्च, तत्र ये ऽप्रमत्तसंयता स्ते एका मायाप्रत्ययां क्रियां कुवंति, तत्र ये प्रमत्तसंयता

ना सहे समाहारा सेसं जहा नेरइयाणं नवरं किरियाहिं मणूसा तिविहा पं० तं० । जालस्ये वार १ मोखसे तेभाट्टे हे गौतम इम कल्लां सवमनुष्य म
माहारी नहो थाकतावाल नारकीनोपरें ए विशेष क्रियायेकरो मनुष्यता तीनभेदहे । सम्मदिहो मिच्छादिहो सम्मामिच्छादिहो तत्थणं जेत सम्मदिहो ते
तिविहा पं० तं० । सम्यग्दृष्टो १ मिथ्यादृष्टो २ सम्मामिथ्यादृष्टो तित्थे सम्यग्दृष्टा तेहना २ भेद ते कइहे संयतो १ असंयतो २ संयतासंयतो ३ । संयता
असंयता संयतासंयता तत्थणं जेत संयता तेणं दुविहा पं० तं० । तिहां जे संयतो तेहना दीयमेदहे तकिम । प्रमत्तसंयता अप्रमत्तसंयता तत्थणं जेत
प्रमत्तसंयता तेसिं एगामायावतिया किरिया कज्जंति तत्थणं जेत प्रमत्तसंयता तेसिंदो किरियाओ कज्जंति तं० । प्रमत्तसंयतो अप्रमत्तसंयतो तिहां

। टीका ।

। मूख ।

। च० ।

। भाषा ।

वत्तियाइति ॥ अप्रमत्तसंयतानामेकैव मायाप्रत्यया क्रिया ॥ कज्जइइति ॥ क्रियते जवति कदाचिदुक्ताहरत्तणप्रवृत्तानां अक्षीणकषायत्वात् ॥ आरंजियामायावत्तियाइति ॥ प्रमत्तसंयतानां हि सर्वं प्रमत्तयोग आरम्भ इति ॥ जवत्यारम्भिकी क्रिया अक्षीणकषायत्वाच्च मायाप्रत्ययेति ॥ सेसं जहा नेरइयाणमिति ॥ शेषमायुर्विषयं सूत्र-यथा नेरइकाणां तथा वक्तव्यं, तच्च सुगमत्वात् स्वयं जावनीयं ॥ वाणमंतराणं जहा असुरकुमाराण

विहा पस्यत्ता, तंजहा-पमत्तसंजताय अप्पमत्तसंजताय, तत्थणं जेते अप्पमत्तसंजता तेसिं एगा मायावत्तिया किरिया कज्जइ, तत्थणं जेते पमत्तसंजता तेसिं दो किरियानु कज्जंति । तंजहा आरंजिया मायावत्तियाय, तत्थणं जेतेसंजयासंजया तेसिं तिन्नि किरियानु किज्जंति । तंजहा आरंजिया परिग्गहिया अप्पच्चस्काणकिरिया । तत्थणं जेते मिच्छादिठ्ठी सम्मामिच्छादिठ्ठी तेसिं णियइतानु पंचकिरियानु कज्जंति, तजहा आरंजिया जाव मिच्छादंसणवत्तिया सेसं जहा नेरइयाणं । वाणमंतराणं जहा असुरकुमाराणं । एवं

स्तेषां द्वे क्रिये त० आरम्भिकी मायाप्रत्यया च । तत्र ये संयतासंयता स्तं तिस्रः क्रियाः कुर्वन्ति तद्यथा-आरम्भिकी पारियहिका उपत्याख्यानक्रिया । तत्र ये मिथ्यादृष्टिनः सम्यग्मिथ्यादृष्टिनः स्तं नियताः पञ्च क्रियाः कुर्वन्ति तद्यथा-आरम्भिकी यावन्मिथ्यादर्शनप्रत्यया शेषं यथा नेरयिकाणां, वानव्यन्तराणां यथा सुरकुमाराणाम् । एवं ज्योतिर्वैमानिकानामपि । नवरं ते वदनायां द्विविधाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा-

जे अप्रमत्तसंयतौ तेहनै एकमायावर्त्तिकी क्रियाकहीज्जे तिहां जेप्रमत्तसंयतौ तेहनै दोषक्रियाकहीज्जे ते कहैछै । आरंभिया मायावत्तिया तत्थणं जे संयतासंयता तेणं तिस्सिकियाओ कज्जंति तं० । आरंभिकी १ मायावर्त्तिकी २ तिहां जे संयतासंयतौ तेहनै ३ क्रियाकहीज्जे तेकहैछै । आरंभिया परिग्गहिया मायावत्तिया तत्थणं जेसे असंयता तेणं चत्तारिक्कियाओ कज्जंति तं० । आरंभिकी १ परिग्रहकी २ मायावर्त्तिकी ३ तिहां जे असंयतौ तेहनै ४ क्रिया कीजै ते कहैछै । आरंभिया परिग्गहिया मायावत्तिया अपच्चस्काण किरिया । आरंभिकी १ परिग्रहकी २ मायावर्त्तिकी ३ अपत्याख्यानी । तत्थणं

॥ टीका ॥

॥ प्रश्न ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

मित्यादि ॥ यथा असुरकुमाराः ॥ सन्निभूयाय असन्निभूयाय, तत्पणं जेते सन्निभूया ते महावेयणा असन्निभूया अप्यवेयणा इत्येवमधीताः व्यन्त
राअपि तथैवाध्येतव्याः यतो सुरादिषु व्यन्तरान्तेषु देवेष्वसञ्चिन उत्पद्यन्ते । तथाचोक्तं व्याख्याप्रज्ञप्तौ प्रथमशते द्वितीयोद्देशके असन्निभूयां जहने
णं जवणवासीसु उक्तीसेणं वाणमंतरेसु इति, तेचासुरकुमारप्रकरणोक्तयुक्तेरल्पवेदनाजवन्तीत्यवसंयं यत्तु भाग्व्याख्यानं कृतं सञ्चिनः सम्यग्दृष्ट्या
ऽसञ्चिनस्त्वितरेइति, तदेवमपि घटते इति वृद्धव्याख्यातानुसरणतः कृतमित्यदोषः ॥ एवमित्यादि ॥ एवमसुरकुमारोक्तप्रकारेण ज्योतिष्कवैमानि
कानामपि वक्तव्यं नवरं तेवेदनायामेवमध्येतव्या-दुविहा जोइसिया पन्नत्ता तंजहा-मायामिच्छदिष्टीउववन्नगाय इत्यादि ॥ अथ कस्मादेवमधी

जोइसियवेमाणियाणवि नवरं ते वेदणाए दुविहा पसत्ता, तंजहा—माइमिच्छदिष्टीउववन्नगाय अमाइ
सम्मदिष्टीउववन्नगाय, तत्पणं जेते माइमिच्छदिष्टीउववन्नगा तेणं अप्यवेदणतरागा, तत्पणं जेते माइ
मिच्छदिष्टीउववन्नगा तेणं अप्यवेदणतरागा, तत्पणं जेते अमाइसम्मदिष्टीउववन्नगा तेणं महावेदणतरा

मायिमिथ्यादृष्ट्युपपन्नकाश्चा मायिसम्यग्दृष्ट्युपपन्नकाश्च । तत्र ये मायिमिथ्यादृष्ट्युपपन्नका स्ते ऽल्पवेदनतराकाः, तत्र ये ऽमायिसम्यग्दृ
ष्ट्युपपन्नका स्तेमहावेदनतराका स्तेतेनार्थेन गौतम । एवमुच्यते-शेषं तथैव । सलेश्या प्रदन्त । नैरयिकाः सर्वे समाहाराः समशरीराः समो

जसे मिच्छादिष्टौ जेते सम्मामिच्छादिष्टौ तेसिं नियमाउ पंचकिरियाओ कज्जति तं । तिहां जे मिथ्यादृष्टौनै सम्यग्मिथ्यादृष्टि तेहनै निश्चय ५ क्रिया
कौज्जे ते कहैकै । आरंभिया जाव मिच्छादंसणवत्तिया ५ सेसं जहा नरइयाणं वाणमंतराणं जहा असुरकुमाराणं । आरंभिकौ १ जालगे मिथ्यादर्शन
कौ एवं ५ थाकतो जिम नारकी तिम वानव्यंतरनै जिम असुरकुमार तिम । एवं जोयसियवेमाणियाणं नवरं ते देवा दुविहा पं० तं । इम ज्योतिषी
वैमानिकनै ए विशेष तेदेवता २ भेदे कछा ते कहैकै । माइमिच्छ दिष्टौ उववन्नगाय अमाइसम्मदिष्टौ उववन्नगाय । माइमिथ्यादृष्टिथी ऊपना अमाइ
सम्यग्दृष्टिथी ऊपना । तत्पणं जसे समाइमिच्छादिष्टौ उववन्नगा तेणं अप्यवेयणतरागा । तिहां जे माइ मिथ्यादृष्टिथी ऊपना तेहनै अल्पवेदना असु

॥ टीका ।

॥ मूल ।

॥ अ० ॥

॥ भाषा ।

यते यावता असुरकुमारवत् ॥ असन्निभयाय इति ॥ किं नाधीयते उच्यन्ते-तेष्वसंज्ञिन उत्पादाज्ञावात्, एतदपि कथमवश्यमिति चे दुष्यते-युक्तिवशात्, तथास्यसंज्ञायुव उत्कृष्टस्थितिः पत्न्योपमासंख्येयजागो ज्योतिष्काणां च जघन्यापि स्थितिः पत्न्योपमसंख्येयजागः वैमानिकानां पत्न्योपमं ततो वसीयते नास्ति तेष्वसंज्ञी तदज्ञावाच्योपदर्शितप्रकारेणैवाध्येतव्या नासुरकुमारोक्तप्रकारेणेति, तत्र सायिमिथ्यादृष्टयोऽपवेदनाशुजवेदनामाश्रित्येति, अथ चतुर्विंशतिदंशकमेव सलेश्यापदविशेष त माहारादिपदे निरूपयति-सलेश्याणं जन्ते । नेरइया इत्यादि ॥ यथा अनन्तरमौघिको विशेषणरहितः प्राक्गम उक्त स्तथा सलेश्यागमोपि निरवशेषो वक्तव्यो यावद्वैमानिका वैमानिकविषयं सूत्रं सलेश्यापदरूपविशेषकमन्तर्दशाव्य

गा से तेमछेणं गीयमा ! एवं बुद्धइ—नेसं तहेव सलेस्साणं जन्ते ! नेरइया सखे समाहारास मसरीरा समुस्सासनीसासा सखेव पुच्छा, एवं जहा लहियालं गमलं तहा सलेस्सागमलंवि निरवसेसो जाणियहो, जाववेमाणिया । करहलेस्साणं जन्ते ! नेरइया सखे समाहारा समसरीरा समुस्सासनीसासा सखेवपुच्छा,

च्छासनिःश्वासाः सा एव पुच्छा, एवं यथौघिको गमक स्तथा सलेश्यागमकोपि निरवशेषो जगितव्यो यावद्वैमानिकाः । कृत्प्रलेश्या जदन्त ।

रकुमारनो परिसंज्ञीभयाय ते सन्निभो अपयामको ते किम असन्निभो उत्कृष्टो स्थिति पत्न्योपम असंख्यात भाग ज्योतिषीने जघन्य स्थिति पत्न्योपमसंख्यातभाग वैमानिकने पत्न्योपम असंज्ञीनो भावे ते माइ मिथ्यादृष्टि अपवेदना वाँजा महाविदेहना एहशुभवेदना स्त्रीने कहिये । तत्थणं जेसे अमाइ सन्नाटिहो तेषं महावेयणतरागा सेतेण्डुणं गीयमा एवं । तिहां जे अमाइ मय्यगृष्टिथी जपना तेहने महावेदना घणा आउषाभणो तेमाटे हे गौतम इम कहि । सेमंतंवेव सलेश्याणं भते नेरइया सखे समाहारा समसरीरा समुस्सासनीसासा एवं सखे वि पुच्छा गीयमा । याकतो सर्वपाकलो परिं भगवन् अलेशीने सरीषो लेखाना कारकीने सरीषो आहार सरीषो शरीर खासाख, स इम सर्वं बालपूछवा हेगौतम । एवं जहा ओहियगमी तहा सलेस्सागमी निरवसेसोभा जाव वेमाणिया करहलेस्साणं भते नेरइया सखे समाहारा एवं पुच्छा गीयमा । इम जिन ओघने गति कछो तिम लेखानो

। टीका ।

। मूक ।

। च ।

। भाष ।

स्य विशेषस्य कश्चिदप्यत्रावात्' अधुना सलेइयमैरुक्तादिविशेषितान् षट्दशकान् आहारादिपदै विंजयिषुराह-कण्ठलेखाणां भंते । नरइया इत्यादि ॥ यथौघिका विशेषणरहिता आहारशरीरोच्छ्वासकमंवल्लेइयावेदनाक्रियोपपाताख्ये नैवजिः पदैः प्राग् नैरयिका उक्ता स्तथा कण्ठले श्याविशेषता अपि वक्तव्या नवरं वेदनापदे नैरयिका एवं वक्तव्याः-माइमिच्छादिठिउववन्नगाय अमाइसम्मदिठिउववन्नगाय इति ॥ तथौघिक सूत्र इव ॥ सन्निभूयाय इति ॥ कस्मादिति उच्यते-इहासज्जनः प्रथमपृथिव्यामेवोत्पद्यते, अहनीखलुपहममितिवचनात्, प्रथमायां च पृथिव्यां न कण्ठलेइया यत्र च पञ्चम्यादिषु पृथिवीषु कण्ठलेइया न तत्रा संज्ञिन इति, तत्र मायिनो मिथ्यादृष्टयश्च महावेदना प्रवन्ति यतः प्रकथयैत वत्तिनी स्थितिमशुभां ते निवर्त्तयति प्रकृष्टायां च तस्यां भइती वेदना इतरषु विपरीतेति' असुरकुमारादयो यावद्वातरा स्तावद्यथा औघिका उक्ता स्तथा वक्तव्या नवरं मनुष्याणां क्रियाजि विशेषे स्तमेव विशेषं दर्शयति-तत्पण जेत इत्यादि ॥ तत्र तेषु सम्यग्दृष्ट्यादिषु मध्ये गते सम्यग् दृष्टयः ते त्रिविधाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा-सयता असयता सयतासयताश्च ॥ जहा उहियाणमिति ॥ गतेषां यथा औघिकानामुक्तं तथा कण्ठलेइयापद

जहा उहिया नवरं नरइया, येयणाए माइमिच्छादिठिउववन्नगाय अमाइसम्मदिठिउववन्नगाय जाणिय
व्वा । संसं तहेव जहा उहियाणं । असुरकुमारा जाव वाणमंतरा । एते जहा उहिया नवरं मणूसाणं किरि

नैरयिकः सर्वं समाहाराः पृच्छा, यथौघिका नवरं नैरयिका वेदनायां मायिमिथ्यादृष्ट्युपपन्नका अमायिसम्यग्दृष्ट्युपपन्नकाश्च ज्ञातव्याः
ज्ञातं तथैव यथौघिकानाम् । असुरकुमारा यावद्वातव्यन्तरा एते यथौघिका नवरं मनुष्याणां क्रियाजि विशेषो यावत्तत्र ये सम्यग्दृष्टिनस्ते

पालापो निविशेषणं कहिया जालगे वेम निक कण्ठलेइयाणां नारकोमवल्लेमरीष आहार ए प्रश्न गोतम । जहा औहिया नवरं नरइया येयणाए माइ
मिच्छादिठिउववन्नगा अमाइसम्मदिठिउववन्नगाय भा० । जिम औवने अलावेतिम जांविषो ए विशेष नारको वेदनाये माइमिथ्यादृष्टि उपपत्ता
अमाइसम्यग्दृष्टि उपपत्तानै नर्णादिसव कहियो । संसं तहेव जहा औहिया असुरकुमारा जाव वाणमंतर एए जहा औहियाणं नवरं मणूसाणं किरियो

। टीका ।

। मूल ।

। भा० ।

। भाष

विशेषितानामपि वक्तव्यं, तद्यथा-संयतानां द्वे क्रिये आरंजिकी मायाप्रत्यया च, कृष्णलेखाहि प्रमत्तसंयतानां प्रवति नाप्रमत्तसंयतानां तेषां तु यथोक्तरूपे एव द्वे क्रिये, संयतासंयतानां तिस्र आरंजिकी पारियाहिनी मायाप्रत्यया च, असंयतानां चतस्र आरंजिकी पारियाहिनी मायाप्रत्यया अप्रत्याख्यातक्रियाचेति, ज्योतिष्कवैमानिकास्तु आद्यासु तिसृषु लेखासु न पृच्छन्ते किमुक्तं प्रवति-तद्विषयं सूत्रं न वक्तव्यं तासां तेष्वजावात्, तथाच कृष्णलेखाविषय सूत्रमुक्तं-तथा नीललेखाविषयमपि वक्तव्यं नानात्वाजावादेतदेवाह-एवं जहा किरहलेखा चारिया तहा नीललेखा वि चारियवा ॥ नीललेखाविषयोपि सूत्रदशरुक् एवंमेव केवलं कृष्णलेखापदस्थाने नीललेखापदमुच्चरितव्य मितिजावः ॥ कावोयलेखा इत्यादि ॥ कापोतलेखादिसूत्रतो नीललेख्यैव नैरयिकेय आरज्य यावद्वान्तरा स्तावद्वक्तव्या नवरं कापोतलेखायां नैरयिका, वेदनासूत्रे यथौ धि का स्तथा वक्तव्याः ॥ नैरइया दुविहा पन्नत्ता सन्निजूयाय असन्निजूयाय ॥ इत्येवं वक्तव्या इति जावः, असंज्ञितानामपि प्रथमपृथिव्यामुत्पादात्, त

याहिं विसेसो जाव तस्यणं जेत सम्मदिही ते तिविहा पसत्ता, तंजहा-संजता असंजता संजतासंजता जहा नहियाणं । जोइसिय वेमाणियाणं आइल्लियासु तिसु लेखासु न पुच्छिज्जंति । एवं जहा किरहलेखा

त्रिविधाः प्रजप्ता स्तद्यथा-संयता असंयताः संयतासंयताः । यथौघिकानां । ज्योतिष्कवैमानिका आद्यासु तिसृषु लेखासु न पृच्छन्ते । एवं यथा कृष्णलेखा चारिता तथा नीललेखापि चारयितव्या । कापोतलेखा नैरयिकेय आरज्य यावद्वान्तराः (तावदाच्याः) नवरं कापो

हिं विसेसो जाव । थाकतो तिमहीज सर्व ओघनोपरि असुरकुमार जां लगै वानव्यंतर जिम ओघनो आलावो तिम ए विशेष मनुष्येने क्रियानी के । तस्यणं जेम सम्मदिही ते तिविहा प० त० संजया असंयता संयतासंयता एवं जहा ओइयाणं जायसियवेमाणौयाणं । तिहां जे समग्गहि तेइना ३ भेद कइया ते कहैहे संयतो १ असंयतो २ संयतासंयतो ३ इम जिम ओघनो आलावो तिम जांणिवो ज्योतिष्कवैमानिकेने । आयल्लेसुनलेखापुच्छिज्जंति एवं जहा किरहलेखाचारिया तहा नीललेखावि चारियवा कावलेखा नैरइयहिती आरभ । पहिली तीन लेखा कहिये इमजिम कृष्णलेखाविचारो तिम नी

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

त्रय कापोतलेश्याजावात् तेजोलेश्याविषयं सूत्रमाह-तेउलेसाणं भन्ते । असुरकुमारा इत्यादि ॥ इह नारकतेजोवायुविकलेन्द्रियाणां तेजोलेश्या न सम्भवति ततः प्रथमत एवाऽसुरकुमारविषयं सूत्रमुक्तं मतएव तेजोवायुविकलेन्द्रियसूत्रमपि न वक्तव्यं असुरकुमारा अपि यथा प्राक् उच्यत उक्ता स्तथा वक्तव्या नवरं वेदनापदे यथा ज्योतिष्कास्तथा वक्तव्याः-सन्निभूयाय असन्निभूयाय इति ॥ न वक्तव्याः किन्तु ॥ मायिमिच्छदिष्ठिववक्त्रगा अमायिसम्प्रदिष्ठिववक्त्रगा इति वक्तव्या इति ज्ञावः । असन्निभूनां तेजोलेश्यादिवत्सूत्यादाजावात्, पृथिव्यपवनस्पतयः तिर्यक्पञ्चन्द्रिया मनु

चारिया तहा नीललेस्सावि चारियह्वा । काउलेस्सा नेरइएहिंती आरप्प जाव बाणमंतरा नवरं काउलेस्सा ए नेरइया वेदणाए जहा उहिया । तेउलेस्साणं भन्ते ! असुरकुमाराणं तानं चेव पुच्छा, गोयमा ! जहे व उहिया तहेव णवरं वेदणाए जहा जोडसिया । पुढवि आउ वणस्सइ पंचिंदियतिरिक्कमणूसा जहा उ हिया तहेव ज्ञाणियह्वा, नवरं मणूसा किरियाहिं जे संजता ते पमत्ता, अप्पमत्ताय ज्ञाणियह्वा, सरागा

तलेश्यायां नैरयिकाः ऽवेदनायां यथौघिकाः । तेजोलेश्याणामसुरकुमाराणां जदन्त । सा चैव पृच्छा, गौतम । यथैवौघिका स्तथैव नवरं वेदनायां यथा ज्योतिष्काः । पृथिव्यपवनस्पतिपञ्चन्द्रियतिर्यग्मनुष्या यथौघिकास्तथैव ज्ञातव्या नवरं मनुष्याः क्रियाजि यं संयता स्ते प्रमत्ता

कलेश्याविषारवो कपोतलेश्या नारकीयो आरभी । जाव बाणमंतरा णवरं काउलेसा नेरइया वेदणाए जहा ओहिया तेजोलसाणं भन्ते असुरकुमाराणंता ओचेव पुच्छाओ गोयमा । जालगे वानअंतरा तालगे जाणिवो ए विशेष कापोतलेश्या कहिवो नारकीनी वेदना ओधना आलावानोपरि तेजोलेश्याना असुरकुमारनी तिमहौज पुच्छा गौतम । जहेव ओहिया तहेव णवरं वेदणाए जहा जोडसिया पुढवो आउ वक्खइ पंचेदियतिरिक्कजोणिया मनुष्या जहा ओहिया तहेव भा० । जिमहौज ओधमूत्र तिम एतलो विशेष वेदना जिम ज्योतिषीनो परि जाणिवो पृथिवी अकाय वनस्सति पंचेद्रिय तिर्यक् मनुष्ये जिम आवनो आलावो तिम कहिवो । णवरं मणूसा किरियाए जे संयता तेपमत्ता अपमत्ता भा० सरागा बोयरागाण्यि बाणमंतरातेउलेसाए

। टीका ॥

। अक्ष ॥

। अक्ष ॥

। भाषा ॥

यथाश्च यथा प्रायोपिका स्तथा वक्तव्याः नवरं मनुष्याश्च यथा प्रायोपिका स्तथा वक्तव्या नवरं मनुष्याः क्रियाजि र्ये संयता स्ते प्रमत्ता अप्रमत्ता
श्च ज्ञानीया उज्जयषामपि तेजोलेइयायाः सम्भवात् ॥ सरागा वीयरागाय नत्थिति ॥ सरागसंजयाय वीयरागसंजयाय इति ॥ न वक्तव्या इत्यर्थः,
वीतरागाणां तेजोलेइयाया असम्भवेन वीतरागपदोपन्यासस्य तेजोलेइयायाः सरागत्वाव्यभिचारः सरागपदोपन्यासस्य चायोगात् ॥ वाणमन्तरतेउले
स्साए जहा असुरकुमारा इति ॥ तं पि मायिमिच्छदिठिउववन्नगा अमायिसम्भदिठिउववन्नगाय इत्येवं वक्तव्या नत्थसन्निजुयाय इति, तेष्वपि ते
जोलेइयावरसु मध्ये ऽसम्भितना मुत्पादाजावात् ॥ एवं पम्हलेसावि जाणियव्हा इति ॥ एवं तेजोलेइयोक्तप्रकारेण पट्टलेइयापि वक्तव्या किमपि
विशेषेण सर्वेष्वपि नेत्याह-नवरं जेसिं अत्थि इति ॥ नवरमयं विशेषो येषां पट्टलेइयास्ति तेष्वेव वक्तव्या नडाषेषु तत्र पञ्चेन्द्रियतिरिक्तां मनुष्या

वीतरागा नत्थि वाणमन्तरा तेउलेस्साए जहा असुरकुमारा । एवं जोडसिय वेमाणिया सेसं तंचेव । एवं
पम्हलेस्सावि जाणियव्हा, नवरं जेसिं अत्थि सुक्कलेस्सावि तहेव जेसिं अत्थि सत्तं तहेव जहा न्हियाणं

अप्रमत्ताश्च ज्ञातव्याः सरागा वीतरागा नसन्ति, वानव्यन्तरा स्तेजोलेइयायां यथासुरकुमाराः । एवं ज्योतिर्वैमानिका अपि शेषं तथैव,
एवं पट्टलेइयापि ज्ञातव्या नवरं येषामस्ति, शुक्कलेइयापि तथैव येषामस्ति सर्वं तथैव यथोपिकानां गमको नवरं पट्टलेइया शुक्कलेइया

ए विशेष मनुष्येने क्रियाकरिवो तेसंयत तेप्रमत्त अप्रमत्तनेपण कट्ठिवो सरागीवीतरागीनीकै नही वानव्यन्तरनो तेजोलेइया । जहा असुरकुमारा एवं जो
डसियवेयमाणिया विमंसं तंचेव एवं पम्हलेसावि भा० । जिम असुरकुमार तिम जाणिवो दम सर्वं ज्योतिषो वेमानिकनै अकतो सवपाकैलो पाकतो
परै जाणिवो दम पट्टलेइया पिण कट्ठिवो । नवरं जेसिं अत्थिसुक्कलेसावि तहेव नवरं जेसिं अत्थि सेसं तंचेव जहा न्हियाणं गमी नवरं पम्हलसुक्कले
माही । ए विशेष शुक्कलेइयापिण तिमहीज जेहनकै शेषतिमहीज सर्वं जिमप्रीधनो आलावो तिम ए विशेष पट्टलेइया शुक्कलेइया । पंचेन्द्रियतिरिक्त
जोणीयमणुसवेमाणियाण भा० सेसाणं नभागति । पञ्चव्याए लेसापए पठमीह सक ॥ पंचेन्द्रियतिर्यचने पंचेन्द्रिय मनुष्येने वेमानिकनै दम कट्ठिवो शेष

। टीका ।

। सूत्र ।

। च० ।

॥ भाषा ॥

यां वैमानिकानां चास्ति नञोषाणामिति, तद्विषयमेवैतस्याः सूत्रं, शुक्ललेश्यापि तथैव वक्तव्या यथा पटललेश्या सापि येषामस्ति तेषां वक्तव्या, सर्वमपि च सूत्रं तथैव यथौचिकानां गम उक्तः, पटललेश्या शुक्ललेश्या च येषामस्ति तान् साक्षादुपदर्शयति-नवरं पटललेश्सुक्ललेश्चाउडत्यादि ॥ सुगमं ॥ इति श्री मलयगिरिविरचितायां प्रज्ञापनाटीकायां लेश्यापदस्य प्रथमोद्देशकः समाप्तः ॥ १ ॥ उक्तः षट्द्वाराद्यर्थाञ्जि धायी प्रथमोद्देशकः । अधुना द्वितीयोद्देशक उच्यते-तत्र चे द मादिसूत्रं ॥ कङ्कणं जन्ते ! लेस्सा इति ॥ कः पुन रस्य सूत्रस्य सम्बन्ध इति चे दुच्य ते-उक्तं प्रथमोद्देशके ॥ सलेस्साणं जन्ते । नेरइया इत्यादि ॥ इह तु ता एव लेइया चिन्त्यते ॥ कङ्कलेस्सा इति ॥ तत्र लेइया प्राग्निरूपितशब्दा

गमनु नवरं पम्हलेस्स सुक्कलेस्सानु पंचिंदियतिरिस्सजोणिय मणूसवेमाणियाणंचेव न सेसाणंति ॥ पत्तत्र णाए लेस्सापदे पढमो उद्देशो सम्मत्तो ॥ १ ॥ कङ्कणं जन्ते ! लेस्सानु पस्सत्तानु ? गोयमा ! ळलेस्सा पस्सत्ता, तंजहा-कण्हलेस्सा नीललेस्सा काउ तेउ पम्ह सुक्कलेस्सा । णेरडयाणं जन्ते ! कङ्कलेस्सानु पस्सत्ता

पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकमनुष्यवैमानिकानां चैव नञोषाणामिति ॥ इति प्रज्ञापनानुवादे श्रीरामचन्द्रगणि शिष्य नानकचन्द्र विरचिते लेश्याप दस्य प्रथमोद्देशकः समाप्तः ॥ १ ॥ कति जदन्त ! लेइयाः प्रज्ञप्ताः ? गीतम । षट्लेइयाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा-कण्हलेइया नील लेइया कापोतलेइया तेजोलेश्या पटललेश्या शुक्ललेश्या । नेरयिकाणां जदन्त । कति लेइयाः प्रज्ञप्ताः ? गीतम । तिस्रोलेइयाः प्रज्ञप्ता स्तद्य

थाकताने नकङ्कियो । इति प्रज्ञापना मांङ्ग लेइया पद १७ मामे पलिली उद्देशो समाप्त थयो । १ ॥ कतिण भन्ते लेसाओ पं गोयमा । केतली भगवन् लेइया कङ्को गीतम । ळलेसाओ पं तं कण्हलेसा नीललेसा कापोतलेसा तेजोलेसा पङ्कलेसा सुक्कलेसा नेरइयाणं भन्ते कतिलेसाओ पं गोयमा तिसिले तं । ळलेसाकङ्को ते कङ्कै कण्हलेसा नीललेसा कापोतलेसा ३ तेजोलेसा ४ पटललेसा ५ शुक्कलेसा ६ नारकौने भगवन् केत ली लेइयाकङ्को गीतम ३ लेइयाकङ्को । कण्ह नील काओ अतिरिक्खजोणियाणं भन्ते कतिलेसाओ पं गोयमा ळलेसाओ पं तं । तं कण्हनील कापोत

। टोबा ।

। मूब ।

। य० ।

। साप ।

थाः ॥ कइति ॥ किं परिमाणाः प्रज्ञप्ताः, जगधानाह-गीतम । षट् ताएव नामतः कथयति-कणहलेस्सा इति ॥ कणद्रव्यात्मिका कणद्रव्यजनि ता वा लेश्या कणलेश्या एवंनीललेश्यादिपदेष्वपि जावनीयं ॥ नेरइयाणं जंते । इत्यादि ॥ सूत्र मत्पञ्चदशवक्त्रव्यतायाः प्राक् सकल मपि सुगमं, नवरं वैमानिकसूत्रे य द्वैमानिकीनामेका तेजोलेश्या ता । तत्रे दं कारणं वैमानिक्याहि देव्यः सौधर्मशानयो रेव तत्रच केवला तेजोलेश्ये ति, सामान्यतः संग्रहणिगाथा अत्रेमाः-किङ्कानीलाकाऊ तेऊलेसायजवणवित्तरिया जोइससोहम्मीसा खेतउलेसामुण्यवा ॥ १ ॥ कप्पे सणकुमारं मा हिंदेचेवबंजलोएय एएसुपम्हलेसा तेणपरसुकुलेसाउ ॥ २ ॥ पुढवीआउवणस्सइ बायरपत्तेयलेसचत्तारि गप्पयतिरियनरेषु छल्लेस्सातिनिसेसाणं ॥

उ ? गो० ! तिनिलेस्सा पस्सत्ता, तं०-किण्ह नील काऊलेस्सा तिरिस्कजोणियाणं जंते ! कडलेस्साउ पस्सत्ताउ ? गो० ! ढलेस्सा पस्सत्ता, तं०-कण्हलेस्सा जाव सुकुलेस्सा । एगिंदियाणं जंते ! कडलेस्साउ पस्सत्ताउ, गोयमा ! चत्तारिलेस्साउ पस्सत्ताउ तंजहा-कण्हलेस्सा जाव तेउलेस्सा । पुढवीकाइयाणं जंते ! कडले

था-कणलेश्या नीललेश्या कापोतलेश्या । तिर्यग्यानिकानां जदन्त ! कतिलेश्याः प्रज्ञप्ताः ? गीतम । षट् लेश्याः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा-कणलेश्या यावच्छुकुलेइया । एकेन्द्रियाणां जदन्त ! कतिलेश्याः प्रज्ञप्ताः ? गीतम । चतस्रो लेश्याः प्रज्ञप्तास्तद्यथा-कणलेश्या यावत्तेजोलेश्या । पृथिवीकायिकानां जदन्त ! कति लेश्याः प्रज्ञप्ताः ? गीतम । एवं चैव । अश्वनस्पतिकायिकानामपि एवं चैव । तेजोवायुद्दीन्द्रियत्रीन्द्रियच

लेश्या तिर्यवयीनिने भगवन् कितनी लेश्या गीतम ६ लेश्याकहो ते कहैके । किण्ह जाव सुकुलेसा एगिंदियाणं भंते कतिलेसाओ पं० चत्तारिले० तं० । कण्ण जाल्गे शुक्कलेस्सातांइ जाणिवो एकेन्द्रियेने भगवन् कितनीलेश्या गीतम ४ लेश्याकहै ते । किण्ह जाव तेउ लेसा पुढवीकाइयाणं भंते कतिलेसाओ पं० गोयमा । कणलेश्या जाल्गे तेजोलेश्या इम जाणिवो पृथिवीकायने भगवन् कितनीलेश्याकहो गीतम । एवंचैव आउवणस्सइकाइयाणवि एवं त कवाकब्बेइदिय तेइदिय चउरिदियाण । इमहीज अप्वनस्सतिनै पिण इम हीज तेउवाउ वेन्द्रिय तेन्द्रिय चउरिन्द्रिय । जहा नेरइयाणं गक्खवक्कतिय पं

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ च० ॥

॥ भाष० ॥

३ ॥ सम्प्रति सलेइयादीना महाना मत्पबहुत्व माह-एवसिणं जंते । जीवाणं सलेसाण मित्वादि ॥ अमीषा महानां मध्ये कतरे २ ज्यो उत्थाः कतरे २ ज्यो बहवः कतरे कतरेः सह तुल्या, इह प्राकृतत्वात् तृतीयायामपि कतरेहिंन्तो निर्देशीयं प्रवर्तते त्वेवं व्याख्याया मदोषः, तथा कतरे २

स्सात् पस्सत्तात् ? गो० ! एवंचेव । आउवणस्सइकाडयाणवि एवंचेव । तेउआउवेइंदियतेइंदियचउरिंदियाणं जहा णेरइयाणं । पंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं पुच्छा, गोयमा ! ठलेस्सा, करहलेस्सा जाव सुक्कलेस्सा । संमुच्छिमपंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं पुच्छा, जहा नेरइयाणं । गप्पवक्कंतियपंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं पुच्छा, गोयमा ! ठलेस्सा पस्सत्ता, तजहा-करहलेस्सा जाव सुक्कलेस्सा तिरिक्कजोणियाणं पुच्छा गोयमा ! ठ एयानुचेव । मणूसाणं पुच्छा, गोयमा ! करहलेस्सा जाव सुक्कलेस्सा । तिरिक्कजोणियाणं पुच्छा, गोयमा ! ठ एयानुचेव । मणूसाणं पुच्छा, गोयमा ! ठ एयानुचेव । संमुच्छिममणूसाणं पुच्छा, गो

तुरांन्द्रियाणा यथा नेरयिकाणाम् । पञ्चन्द्रियतियग्यानकानां पुच्छा, गौतम ! षट्त्वक्षयाः कृष्णलक्ष्या यावच्छुक्कलेइया । सम्मुच्छिमपञ्चन्द्रियतियग्योनिकानां पुच्छा, यथा नेरयिकाणाम् । गर्जव्युत्क्रांतिकपञ्चन्द्रियतियग्योनिकानां पुच्छा, गौतम ! षट्त्वक्षयाः प्रज्ञप्ताः कृष्णलक्ष्या यावच्छुक्कलेइया । तियग्योनिकानां पुच्छा, गौतम ! षट्त्वक्षयाः श्रैव । मनुष्याणां पुच्छा, गौतम ! षट्त्वक्षयाः श्रैव । सम्मुच्छिममनुष्याणां पुच्छा, गो

वेइंदियतिरिक्कजोणियाणं पुच्छा गोयमा कलेसाओ प० त० । जिमनारकी तिमगमज पचेइय तियचने कितरा लेखा ए प्रश्नं हे गौतम कलेइयाजहा, किण्ह जाव मुक्कलेसा तिरिक्कजोणियाणं पुच्छा गोयमा कलेसाओ प० त० । किण्ह जाव मुक्कलेसा मणुस्साण पुच्छा गोयमा । कण १ यावत् शुक्कलेइया जाणिवी तियचस्सोनो प्रश्न गौतम कलेइयाकहो ते कहैकै कण यावत् शुक्कलेइया मनुष्यने मनुष्यनो स्सोनो गौतम । एवंचेव मणुस्साणवि एवंचेव देवाणं पुच्छा गोयमा कलेसाओ च देवाणं पुच्छा गोयमा । इमहीज मनुष्योनो पिण देवतो प्रश्न गौतम कलेइया इवै तेविज देवतो प्रश्न गौतम । वत्तारि

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

ज्यो विशेषाधिका एवं गीतमेन प्रश्ने कते जगवा नाह-गीतम । सर्वस्तीकाः शुक्लेश्याः शुक्लेश्याजनिता वा लेश्या येषां ते शुक्लेश्याः । एवं श्रेष्ठ

यमा ! जहा नरेश्याणं । गप्प्रवक्कतिय मणुस्साणं पुच्छा, गोयमा ! ठ लेस्सानं पस्सत्ता तंजहा-करहलेस्सा जाव सुक्कलेस्सा । मणुस्सीणं पुच्छा, गोयमा ! एवंचेव । देवाणं पुच्छा, गोयमा ! ठ एयानंचेव । देवीणं पुच्छा, गोयमा ! चत्तारि, तंजहा-करहलेस्सा जाव तेउलेस्सा । जवणवासिदेवाणं जंते पुच्छा, गोयमा ! एवंचेव । एवं जवणवासीदेवाणं जंते ! पुच्छा, गोयमा ! एवंचेव । जवणवासिणीणंवि एवंचेव । बाणमं तरदेवाणं पुच्छा, गोयमा ! एवंचेव । एवं बाणमंतरीणंवि । जोडसियाणं पुच्छा, गोयमा ! एगा तेउले स्सा । एवं जोडसिणीणंवि । वेमाणियाणं पुच्छा, गोयमा ! तित्ति तंजहा-तेउलेस्सा पम्हलेस्सा सुक्कले

तम । यथा नैरयिकाणाम् ॥ गर्जव्युत्क्रान्तिकमनुष्याणां पृच्छा । गीतम । षट् लेश्याः प्रज्ञप्तास्तद्यथा-कृष्णलेश्या यावच्छुक्ललेश्या । मानुषीणां पृच्छा, गीतम । एवं चैव । देवानां पृच्छा, गीतम । षड्विंशत्येव । देवीनां पृच्छा, गीतम । चतस्रस्तद्यथा-कृष्णलेश्या यावत्तेजोलेश्या । जव नवासिनां जदन्त । देवानां पृच्छा, गीतम । एवंचैव । एवं जवनवासिनीनामप्येवं चैव । वानव्यन्तरदेवानां पृच्छा, गीतम । एवंचैव । एवं वानव्यन्तरीणांमपि । ज्योतिष्कानां पृच्छा, गीतम । यका तेजोलेश्या । एवं ज्योतिष्कदेवीनामपि । वेमानिकानां पृच्छा, गीतम । तिस्रस्त

ल० त० कियद् जाव तल्लसा भवणवासीणं देवीणं पुच्छा गोयमा । ४ लेश्या ते कृष्ण यावत् तेजो लेश्या भवनपतिने देवता देवीनी प्रश्न गीतम । एवंचेव बाणमंतराणं देवीणं एवंचेव जोडसियाणं पुच्छा गोयमा । इमहीज ४ वानव्यन्तरनं देववादेवीनां प्रश्न इमहीज ज्योतिषीनी प्रश्न गीतम । एगातेउलेसा एवं जोडसिणीणंवि वेमाणियाणं पुच्छा गोयमा । १ तेजोलेश्या इम ज्योतिषीनी स्त्रीनं पिण वेमानिकनी प्र० गीतम । तिस्रिले० तं० तेउ १२ । सुक्का वेमाणियाणं पुच्छा गोयमा । २ लेश्या ते तेजो पश्च शुक्लर वेमानिकनी देवीनी पृच्छा गी० । एगातेउलेसा एणसिणं भंते जोवाणं सलेसाण

पदेष्वपि विग्रहप्राप्तना कार्या, सर्वस्तीकाः कतिपयेषु पञ्चेन्द्रियेषु पञ्चेन्द्रियतिर्यक्षु मनुष्येषु च लांतकादिदेवेषु च तस्या सद्भावात्, तेज्यः पट्टलेइयाः सङ्ख्येयगुणाः संख्येयगुणेषु तिर्यक्पञ्चेन्द्रियेषु मनुष्येषु सनत्कुमारमाहेन्द्रब्रह्मलोकस्य वासिषु च देवेषु पट्टलेइयाज्जावात्, अथ लांतकादि

स्सा । वैमानिणीणं पुच्छा, गोयमा ! एगा तेउलेस्सा एतेसिणं जंते ! जीवाणं सलेस्साणं कणहलेस्साणं जाव सुक्कलेस्साणं अलेस्साणं य कयरे कयरेहिंतो अप्पावा वज्जयावा तुल्लावा विसंसाहियावा गां० ! सव्वत्थोवा जीवा सुक्कलेस्सा पम्हलेस्सा संखिज्जगुणा तेउलेस्सा संखेज्जगुणा अलेस्सा अणंतगुणा काउलेस्सा अणंतगुणा नीललेस्सा विसंसाहिया कणहलेस्सा विसंसाहिया सलेस्सा विसंसाहिया । एतेसिणं जंते ! नेरइयाणं क

द्यथा-तेजोलेइया पट्टलेइया शुक्कलेइया, वैमानिकीनां पृच्छा, गीतम ! एका तेजोलेइया । एतेषां जदन्त । जीवानां सलेइयानां कृष्णलेइयानां यावच्छुक्कलेइयानामलइयानां च कतरे कतरेज्योऽल्पावा बहुका वा तुल्या वा विशेषाधिका वा ? गीतम ! सर्वस्तीका जीवाः शुक्कलेइयाः, पट्टलेइयाः संख्येयगुणाः, तेजोलेइयाः संख्येयगुणाः । अलेइया अनन्तगुणाः कापोतलेइया अनन्तगुणा नीललेइया विशेषाधिका कृष्णलेइया विशेषाधिका सलेइया विशेषाधिका । एतेषां जदन्त । नैरयिकाणां कृष्णलेइयानां नीललेइयानां कापोतलेइयानाञ्च कतरे कतरेज्योऽल्पा वा

जिह्वलेसाण जाव सुक्कलेसाणं अलेसाणय कयरे २ हिंतो अप्पावा ४ गोयमा । एक तेज लेइया एहनै भववन् जीवनै सलेयोनै कृष्णलेयोनै यावत् शुक्क लेइया अलेयोनै मांहांमांहि केहा २ थौ अल्प ४ गीतम । सव्वत्थोवा जीवा सुक्कलेसा पम्हलेस्सा संखेज्जगुणा तेउलेसा संखे० । सर्वथोडा जीव शुक्कलेइया मनुष्यतिर्येच उपरिलदवभणो तेइथौ पट्टलेइया संख्यातगुणा मनुष्यतिर्येच सनत्कुमारादि देव तेइथौ तेजोलेइया संख्यातगुणा पृथिवी प्रत्येकवनस्सति मनु ष्यतिर्येच भवनपति व्यंतरज्योतिषौ । अलेसा अणंतगुणा काउलेसा अणं० नीललेसाविसे० जिह्वलेसावि० सलेसावि० । अलेशो अणंतगुणा सिद्ध तेइथौ कापोतलेइयाना धणौ अनंतगुणा तेइथौ नीललेइयानाधणौ विशेषाधिक कृष्णलेइयाविशेषाधिक सर्वत इवे ते भणो सांक्षिष्टाध्यवसाय माटे तेइथौ सलेशौ

। टीका ॥

। भूत ॥

॥ च० ॥

। भाषा ।

देवेभ्यः सनत्कुमारादिकल्पत्रयवासिदेवेभ्यो ऽसङ्ख्यगुणानां पञ्चेन्द्रियतिरिक्तां शुक्लेश्याः । ततः पद्मलेश्याचिन्तायां सनत्कुमारादिदेवप्रक्षेपे य

रहलेस्साणं नीललेस्साणं काउलेस्साणय कयरेकयरेहितो अण्णावा बज्जयावा तुह्यावा विसंसाहियावा ? गो
यमा ! सव्वत्थोवा नेरडया करहलेस्सा नीललेस्सा असंखेज्जगुणा काउलेस्सा असंखेज्जगुणा । एतेसिणं जंते !
तिरिक्कजोणियाणं करहलेस्साणं जाव सुक्कलेस्साणय कयरे कयरेहितो अण्णावा बज्जयावा तुह्यावा विसं
साहियावा ? गोयमा ! सव्वत्थोवा तिरिक्कजोणिया सुक्कलेस्सा । एवं जहा उहिया नवरं अलेस्सवज्जा एवं
जहा उहिया नवरं अलेस्सवज्जा । एतेसिणं जंते ! एगिंदियाणं करहलेस्साणं जाव तेउलेस्साणय कयरे २ हितो

४ ? गीतम । सर्वस्तोका नीरबिकाः रुद्रलेश्याः, नीललेश्या असंख्यगुणाः । कापोतलेश्या असंख्यगुणाः । एतेषां जदन्त । तिर्यग्योनिका
नां रुद्रलेश्यानां यावच्छुक्ललेश्यानां च कतरे कतरेभ्योऽल्पा वा ? गीतम । सर्वस्तोका स्तिर्यग्योनिकाः शुक्ललेश्याः । एवं यथोचिता नवरं
अलेश्यवर्जाः । एतेषां जदन्त । एकेन्द्रियाणां रुद्रलेश्यानां यावत्तेजोलेश्यानां च कतरे कतरेभ्योऽल्पा वा ? गीतम । सर्वस्तोका एकेन्द्रिया

विशेषाधिक नीललेश्यादि माहि घालूनां । एतेसिणं भंते नेरडयाणं करहलेसाणं नीललेसाणं कापोतलमाणय कयरे २ हितो अण्णावा ४ गोयमा । एह
भगवन् नारकीने कण्णलेशोने नीललेशोने कापोतलेशोने केहा १ धी थोडा ४ गीतम । सव्वत्थोवा नेरडया करहलेसा नीललेसा असं. कापोतलेशा अ
णं. । सर्वथोडा नारकी कण्णलेशोना धणी पांचमो थो मांडोसातमोसगे तेहथो नीललेशो असंख्यातगुणा कोइकोजोयेइवै कोइपांचमोयेइवै तेहथो
कापोतना धणी अनंतगुणा । एतेसिणं भंते तिरिक्कजोणीयाणं करहलेसाणं जाव सुक्कलेसाणय कयरे २ हितो अण्णावा ४ गोयमा । एहने भगवन् ति
र्येचयोनियाने कण्णलेशो यावत् शुक्ललेशोने केहा २ धी थोडा ४ गीतम । सव्वत्थोवा तिरिक्कजोणीया सुक्कलेसा एवं जहा अहियाणं नवरं अलंभिवजा
सर्वथोडा तिर्येचयोनिया शुक्ललेश्यानाधणी ३ मज्जालगे ओधने आलावे तिमकही ए विशेष अलेश्यवर्जं । एतेसिणं भंते एगिंदियाणं करहलेसाणं जाव

। टीका ।

। सूत्र ।

। व ।

। पाठा ।

संख्येयगुणत्वं न जवति । किन्तु यद्देवेतिर्यक्पञ्चेन्द्रियापेक्ष्यै व संख्येयगुणत्वं तदेवा स्तीति संख्येयगुणाः । शुक्ललेइयेज्यः पटललेइयाः तेज्योपि संख्येयगुणा स्तेजोलेइया बादरपृथिव्यप्प्रत्येकवनस्पतिकायिकेषु संख्येयगुणेषु तिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनस्य च जवन रनिचन रत्योनिष्कमौधसै शानदेवेष तेजोले

अप्पावा बज्जयावा तुल्लावा विसंसाहियावा ? गो० ! सख्योवा एगादया तउलस्सा, काउलस्सा अणंतगुणा नीललेस्सा विसंसाहिया करहलेस्सा विसंसाहिया एतेसिणं जंते ! पुढवीकाइयाणं करहलेस्साणं जाव तेउलस्सा णय कयरे २ हितो अप्पावा ? ४ गोयमा ! जहा उंहिया एगिंदिया नवरं काउलस्सा असंखिज्जगुणा । एवं आउक्काइयाणवि । एतेसिणं जंते ! तेउक्काइयाणं करहलेस्साणं नील काउलेस्साणय कयरेकयरेहितो अप्पा

स्तेजोलेइयाः कापोतलेश्या अनंतगुणा नीललेइया वशपाधिकः कृष्णलेइया वशपाधिकः । एतवा जदन्तः पृथिव्याकायिकानां कृष्णलेइया नां यावत्तेजोलेइयानां च कतरे कतरेज्योऽल्पा वा गौतम । यथीधिका एकैन्द्रिया नवरं कापोतलेश्या असंख्यगुणाः । एवमप्यायिकानामपि । एतेषां जदन्तः । तेजस्कायिकानां कृष्णलेइयानां नीलकापोतलेइयानां च कतरे कतरेज्योऽल्पा वा ४ ? गौतम । सर्वस्तीका स्तेजस्कायि

तेउलसाणय कयरे २ हितो अप्पावा ४ गोयमा । एहने भगवन् एकैन्द्रियने कृष्ण यावत् तेजोलेइयाने केइ २ धो थोडा ४ गौतम । सख्योवा एगेदिया तेउलेसाकारलेसा अणं० नीललेसावि० । सर्वथोडा तेजोलेइयो एगेदिय पृथिवोनहुवै तेमाटे तेइथो कापोतलेश्या एकैन्द्रिय अनंतगुणा अनंतकायभणो तेइ थो नीलना विशेषाधिक । किण्हलेसाविसं० एणसिणं भते पुढवीकाइयाणं किण्हलेसाण जाव तेउलसाणय कयरे २ हितो जाव विसंसाहियावा गोयमा । तेइथो कृष्णलेइयाना विशेषाधिक एहने भगवन् पृथिवीकाइयाने काणजालगे केइ २ धो थोडा जालगे विशेषाधिक गौतम । सख्योवा एवं जहा ओहिय एगिंदिया नवरं काउलेसा असंखिज्जगुणा । सर्वथोडा इम जिम ओचना एकैन्द्रिय तिम ए विशेष कापोतला असंख्यातगुणा अनंतन हो । एवं आउक्काइयाणवि एणसिणं भंते तेउक्काइयाणं किण्हलेसाण जाव कापोलेसाणय कयरे २ हितो अप्पावा ४ गोयमा । इम आक्काइयाने पिण

। टीका ।

। मूल ।

। प्र० ॥

। भाषा ।

इया ज्ञावात्, ज्ञावना सङ्ख्यगुणत्वे प्राग्वदत्रापि कर्त्तव्या स्तेज्योऽप्यऽनन्तगुणाः अले इयाः सिद्धानां मले इयानां प्राक्तनेज्योऽनन्तगुणत्वात्, तेज्योऽपि कापोतले इया अनन्तगुणाः सिद्धेज्योऽप्यनन्तगुणानां वनस्पतिकायिकानां कापोतले इयावतां सद्भावात्, तेज्योऽपि नीलले इया विशेषाधिकाः तेज्योऽपि कृष्णले इया विशेषाधिकाः क्लिष्ट २ तराध्यवसायानां प्रज्जुततराणां सद्भावात्, कृष्णले इयेज्योऽपि सले इया विशेषाधिकाः नीलले इयादीनां मपि तत्र प्रलेपात्, तदेव सामान्यतोऽल्पबहुत्वं चिन्तितं, संप्रति नैरयिकेषु तच्चिन्तयन्नाह-एएसिणं जंत । नैरइयाणमित्यादि ॥ नैरयिकाणां हि तिस्रो ले इया स्तथा-कृष्णले इया नीलले इया कापोतले इया, उक्तञ्च-काजपदोऽसुतइया एमीसियानीलियाचउत्थी ए पंचमिया एमिस्सा कण्हा ततोपरमकण्हा ॥ १ ॥ ततः त्रयाणां मेव पदानां परस्परमल्पबहुत्वचिन्ता-तत्र सर्वंस्तोकाः कृष्णले इया नैरयिकाः कतिपयपञ्चमपृथिवीगतनरकावासेषु षष्ठ्यां सप्तम्यां नैरयिकाणां कृष्णले इया सद्भावात्, ततोऽसङ्ख्यगुणा नीलले इया कतिपयेषु तृतीयपृथिवीगतनरकावासेषु चतुर्थ्यां समस्तायां

पृथिव्यां कतिपयेषु पञ्चमपृथिवीगतनरकावासेषु नैरयिकाणां पूर्वोक्तेज्योऽसङ्ख्यगुणानां नीलले इया ज्ञावात्, तेज्योऽप्यसङ्ख्यगुणाः कापोतले इयाः प्रथमद्वितीयपृथिव्योऽस्तृतीयपृथिवीगतेषु च कतिपयेषु नरकावासेषु नारकाणां मनन्तरोक्तेज्योऽसङ्ख्यगुणानां कापोतले इया सद्भावात्, अधुना तिर्यक्पञ्चेन्द्रियेष्वल्पबहुत्वमाह-एएसिणं जंत । इत्यादि ॥ एवं जहा ओहिया इति ॥ एवमुपदिष्टेन प्रकारेण प्राग्वत् उषिका स्तथा वक्तव्या नवरमले इयावर्जोऽस्तिरश्चां मले इयानां ससंज्ञावात्, तेजैवं सर्वंस्तोका स्तिर्यक्योनिकाः शुक्लले इया स्तेष्वजघन्यपदे सङ्ख्याता द्रष्टव्याः १ तेज्योऽसङ्ख्यगुणाः पट्रले इयाः २ तेज्योऽपि सङ्ख्यगुणा स्तेजोले इयाः ३ तेज्योऽप्यनन्तगुणाः कापोतले इयाः ४ तेज्योऽपि नीलले इया विशेषाधिकाः ५ तेज्योऽपि कृष्णले इया विशेषाधिकाः ६ तेज्योऽपि सले इया विशेषाधिकाः ७ । साम्प्रतमेकेन्द्रियेष्वल्पबहुत्वमाह-एएसिणं जंत । एगिदियाणमित्यादि ॥ सर्वंस्तोका एकेन्द्रिया स्तेजोले इयाः कतिपयेषु आदरपृथिव्यप्राप्त्येकवनस्पतिकायिके धर्म्यां तावस्थायां तस्याः सद्भावात्, तेज्यः कापोतले

वा ? ४ गोयमा ! सवृत्तीवा तें उक्ताइया काउलेस्सा नीललेस्सा विसेसाहिया करहलेस्सा विसेसाहिया ।
 एवं वाउक्ताइयाणवि एतेसिणं जंतं ! वणस्सइकाइयाणं । करहलेस्साणं जाव तेउलेस्साणय जहा एगिंदि
 याणं । वेइंदिय तेरिंदिय चउरिंदियाणं जहा तेउकाइयाणं । एतेसिणं ! पंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं करह
 लेस्साणं जाव सुक्कलेस्साणय कयरेकयंरहितो अण्णावा वज्जयावा तुवावा विसेसाहियावा ? गोयमा !
 जहा उहियाणं तिरिक्कजोणियाणं नवरं काउलेस्सा असंखिज्जगुणा १ समुच्छिमपंचिंदियतिरिक्कजोणि

काः कापोतलेइया नीललेइया विशेषाधिकाः कृष्णलेइया विशेषाधिकाः । एवं वायुकायिकानामाप । एतेषां जदन्त । वनस्पातकायिकानां क
 ष्णलेइयानां यावत्तेजोलेइयानां च यथैकैन्द्रियौघिकानाम् । होन्द्रियत्रीन्द्रियचतुर्इन्द्रियाणां यथा तेजस्कायिकानाम् । एतेषां जदन्त । पञ्च
 न्द्रियतिर्यग्योनिकानां कृष्णलेइयानां यावच्छुक्कलेइयानां च कतरे कतरेज्योउत्तरा वा ४ ? गौतम । यथौघिकानां तिर्यग्योनिकानां नवरं का
 पोतलेइया असंख्येयगुणाः १ । समुच्छिमपञ्चन्द्रियतिर्यग्योनिकानां यथा तेजस्कायिकानाम् २ । गजं व्युत्क्रान्तिकपञ्चन्द्रियतिर्यग्योनिकानां य

एहनै हे भगवन् तेउकाइयाने कृष्णनील जाव कापोतने केहा २ था थोडा ४ गौतम । सवृत्तीवा तेउकाइया कापोतनी नीललेमावि । करहलेमा
 वि० । सर्वथोडा तेउकाइया कपोतना धनौ तेइथो नीललेइया विशेषाधिक तेइथो कृष्णलेइया विशेषाधिक । एवं वाउकाइयाणवि एतेसिणं भंतं वणस्स
 इकाइयाण करहलेसाणं जाव तेउलेसाणय । इम वाउकाइयाने पिण एहनै भगवन् वनस्सतिनै कृष्णलेइयो जाव तेजोलेइयो नै । एवं जहा एगेदिय ओहि
 याणं तहा भा० वेइंदिय तेइंदिय चउरिंदियाणं जहा तेउकाइयाणं । इम जिम एकेदियनो पाधमं तिमइओ वेदिय तेइदिय चउरिंदियनो जिम तेउ
 कायनो परिं । एतेसिणं भंतं पंचिंदिय तिरिक्कजोणियाणं करहलेमाणं जाव सुक्कलेसाणय कयरे २ इतो अण्णावा ४ गोयमा । एहनै पंचिंदिय तिरि
 चने कृष्णलेइयो ज लगे शुक्कलेइयो नै केहा २ थो थोडा गौतम । एवं जहा अहियाण तिरिक्कजोणियाणं नवरं काउलेस्सा असंखिज्जगुणा समुच्छिम पंचे

॥ भुज ॥

॥ य० ॥

॥ भाषा ॥

इया अनन्तगुणा, अनन्तानां सूक्ष्मवाटरनिगोदजीवानां कापोतलेइयासङ्गावात्, तेज्योपि नीललेइया विशेषाधिकाः, तेज्योपि कृष्णलेइया विशेषाधिकाः, अत्र जावना प्रागेवोक्ता-सम्प्रति पृथिवीकायिकादिविषयमल्पबहुत्वं वक्तव्यं तत्र पृथिव्यप्वनस्पतिकायानां चतस्रो लंइया स्तेजोवायूनां तिस्र इति तथैव सूत्रमाह-एतसिणं जंते । पुढविकाइयाणमित्यादि ॥ सुगमं, द्वित्रिचतुरिन्द्रियविषयमपि पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकसूत्रे कापोतलेइया असङ्गातगुणा नत्वनन्तगुणाः । पञ्चेन्द्रियतिरिश्वां सर्वसंख्ययाप्यसंख्यातत्वात्, सम्मूर्च्छिमपञ्चेन्द्रियतिरिश्वां यथा तेजस्कायिकानामुक्तं तथा वक्तव्यं, तेजस्कायिकानामिव तेषामप्याद्यलंइयात्रयमात्रसङ्गावात्, गर्ज्युत्क्रान्तिकपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकसूत्रे तेजोलेइयेभ्यः कापोतले

याणं जहा तेउक्काइयाणं २ । गप्पवक्कंतियपंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं जहा उहियाणं, तिरिक्कजोणियाणं नवरं काउलेस्सा संखेज्जगुणा ३ । एवं तिरिक्कजोणियाणं वि ४ । एतसिणं जंते ! समुच्छिमपंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं गप्पवक्कंतिय पंचिंदियतिरिक्कजोणियकरहलेस्साणं जाव सुक्कलेस्साणय कयरेजयरे हितो अप्पावा ४ ? गोयमा ! सव्वत्थोवा गप्पवक्कंतियपंचिंदियतिरिक्कजोणिया सुक्कलेस्सा पम्हलेस्सा सं

थोधिकानां तिर्यग्योनिकानाम् । नवरं कापोतलेइयाः संख्ययगुणाः ३ । एवं तिर्यग्योनिकीनामपि । ४ । एतेषां जदन्त । सम्मूर्च्छिमपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां गर्ज्युत्क्रान्तिकपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिककृष्णलेइयानां च यावज्जुक्कलेइयानां च कतरं कतरेभ्योऽल्पा वा ४ ? गीतम । सर्वस्तोका गर्ज्युत्क्रान्तिकपञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकाः शुक्कलेइयाः पटलश्याः संख्ययगुणाः, तेजोलेइयाः संख्ययगुणाः, कापोतलेइयाः संख्ययगुणाः

दियतिरिक्कजोणियाणं । इमं जिमं ओघने आलावे तिर्यचने ए विशेष कापोतलेइयानां धी असंख्यतगुणा कट्ठा सम्मूर्च्छिम पंचेन्द्रिय तिर्यचने । जहा तेउकाइयाणं गप्पवक्कंतिय पंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं जहा ओहियातिरिक्कजोणियाणं नवरं काउलेस्सा संखेज्जगुणा । जिम तेउकाय तिम गर्भजपंचेन्द्रिय तिर्यचने जिम ओघने आलावे तिम ए विशेष कापोतलेइयानां इया संख्यतगुणा । एव तिरिक्कजोणियाणवि एतसिणं भते समुच्छिम पंचिंदियतिरिक्क

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ च० ॥

॥ भाषा ॥

इया संख्येयगुणा वक्तव्याः तावतामेव तेषां केवलवेदसोपलब्धत्वात्, शेषमीधिकसूत्रं वक्तव्यं, एवं तिर्यग्योनिकानामपि सूत्रं वक्तव्यं तथाचाह-
एवंतिरिक्खजोणीकति ॥ अधुना सम्मूर्च्छिमपंचेन्द्रियत्क्रान्तिकतिर्यक्पञ्चन्द्रियस्त्रीविषयं सूत्रमाह-एतसिणं जंते । इत्यादि ॥ सुगमं एतच्च प्राग्वद्भा-
वनीयं, इदं किल पञ्चन्द्रियतिर्यग्योनिकाधिकारे षष्ठं सूत्रमनन्तरोक्तं च पञ्चममत उक्तं-जह्वं पञ्चइमं तद्वा इमं वृत्तं जाणियव्वं ॥ अधुना गर्भं

खिज्जगुणा, तेउलेस्सा संखेज्जगुणा, काउलेस्सा संखेज्जगुणा, नीललेस्सा विसेसाहिया, कणहलेस्सा विसे-
साहिया कउलेस्सा समुच्छिमपंचिंदियतिरिक्खजोणिया असंखेज्जगुणा, नीललेस्सा विसेसाहिया, कणहले-
सा विसेसाहिया ५ । एतसिणं जंते ! समुच्छिमपंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं तिरिक्खजोणिणीणय कणहले

नीललेस्या विशेषाधिकाः । कणहलेस्या विशेषाधिकाः । कापोतलेस्याः सम्मूर्च्छिमपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिका असंखेयगुणाः । नीललेस्या विशेषा-
धिकाः, कणहलेस्या विशेषाधिकाः ५ । एतेषां जदन्त । सम्मूर्च्छिमपंचेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां तिर्यग्वीनां च कणहलेस्यानां यावच्छुक्कलेस्यानां

जाणियाणं । इमं तिर्यंच नै पिण एहने भगवन् सम्मूर्च्छिमपंचेन्द्रिय तिर्यंचने । गणवक्कंतिय पंचेदियतिरिक्खजोणियाणं कणहलेसाणं जाव सुक्कलेसाणय कय-
रे २ हिंतो अण्णा ४ गोयमा । गर्भज पंचेन्द्रिय तिर्यंच कणहलेसाणै जांलग्गे शुक्कलेशाने केहा २ थो थोडा ४ गोतम । सब्बलोका पंचिंदियतिरिक्खजो-
णिया सुक्कलेसागा पम, लेसगासंखे, तेउलेसगा सखे । सर्वथाडा गर्भजपंचेन्द्रिय तिर्यंच शुक्कलेस्यानाधणौ तेहथो पणलेस्याना धणौ संख्यातगुणा तेहथो
तेउलेस्याना धणौ संख्यातगुणा । काउलेसगा सखे । नीललेसगा वि० कणहलेसगा विसेसाहिया काउलेसगा समुच्छिम पंचेन्द्रियतिरिक्खजोणिया असं-
खिज्जगुणा । कापोतलेशा संख्यातगुणा नौजलेशो विशेषाधिक तेहथो कणहलेशो विशेषाधिक कापोतलेशो सम्मूर्च्छिम पंचेन्द्रिय तिर्यंच असंख्या-
तगुणा । नीललेसगा वि० कणहलेसगा वि० एतसिणं भंते समुच्छिम पंचेन्द्रियतिरिक्खजोणियाणं कणहलेसाणं जाव सुक्कलेसाणय कयरे २ हिंतो अण्णा
वा ४ गोयमा । नौल्लेशो ककविशेषाधिक पणलेस्याना विशेषाधिक एहने भगवन् सम्मूर्च्छिम पंचेन्द्रिय तिर्यंच यांनियाने कणहलेस्याने कापोत

। टीका ।

। सूत्र ।

। व. ।

। भाषा ।

स्साणं जाव सुक्कलेस्साणय कयरेकयरेहिंतो अण्णावा ४ ? गोयमा ! जहेव पंचमं तथा डमंपि ठठं जाणि यत्तं ६ । एतेसिणं जंतं ! गण्वक्कंतिय पंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं तिरिक्खजोणिणीणय कण्हलेसाणं जाव सुक्कलेस्साणय कयरेकयरेहिंतो अण्णावा ४ ? गोयमा ! सब्बथोवा गण्वक्कंतिय पंचिंदियतिरिक्खजोणि या सुक्कलेस्सा । सुक्कलेस्सानं तिरिक्खजोणिणीणं सखेज्जगुणानं, पण्हलेस्सा गण्वक्कंतिय पंचिंदियतिरिक्खजोणिया संखेज्जगुणा, पण्हलेस्सानं तिरिक्खजोणिणीणं संखेज्जगुणानं, तेउलेस्सा संखेज्जगुणा, तेउले

च कतरे कतरंज्योऽल्पा वा ४ ? गौतम ! यथैव पञ्चमं तथैव दमपि षष्ठं जगितव्यम् । ६ । एतयां प्रदत्त ! गमव्युत्क्रान्तिकपचन्द्रियतिर्यग्यो निकानां तिर्यञ्चीनां च कण्हलेश्यानां यावच्छुक्कलेश्यानां च कतरे कतरंज्योऽल्पा वा ४ ? गौतम ! सर्वस्तोका गमव्युत्क्रान्तिकपञ्चन्द्रियतिर्यग्योनिकाः शुक्कलेश्याः, शुक्कलेश्यास्तिर्यग्योनिकाः संख्येयगुणाः, पट्टलश्या गमव्युत्क्रान्तिकपञ्चन्द्रियतिर्यग्योनिकाः संख्येयगुणाः । पट्टलश्या स्तिर्यग्योनिकाः संख्येयगुणाः, तेजोलेश्याः संख्येयगुणाः, तेजोलेश्याः (स्त्रियः) संख्येयगुणाः । कापोतलेश्याः संख्येयगुणाः । नीललेश्या वि

शुक्कलश्या केहा २ थो थोडा ४ गौतम । सब्बं जहेव पंचमं तहेव डमं कट्ठपि भा० । सर्वं जामहाज पांचमामूत्रं तिमहाज दमं कट्ठो अल्पबहुत्व कहिवा । एतेसिणं भते गण्वक्कंतिय पंचिंदिय तिरिक्खजोणियाणं । एहं नै भगवन् गण्वक्कंतिय पंचिंदिय तिरिक्खजोणिणीणय कण्हलेसाणं जाव सुक्कलेसाणय कयरे २ हिंतो अण्णावा ४ गोयमा । तिर्यंच योनियाने कण्हलेश्यानां जालगे शुक्कले केहा २ थो थोडा ४ गौतम । सब्बथोवा गण्वक्कंतिय पंचिंदिय तिरिक्खजोणिया सुक्कलेसगा तिरिक्खजोणिणीणी संखि० । पण्हलेसगा गण्वक्कंतिय पंचिंदिय तिरिक्खजोणिया संखि० । सब्बथोवा गमजतिर्यंच पंचिंदिय शुक्कलेश्यानां धणी तेहथो तिर्यंचणी संख्यातगुणो पट्टलश्यानां धणी गमजपंचिंदिय तिर्यंच संख्यातगुणा । पण्हलेसगा तिरि० संखि० तेउलेसगा संखि० तेउलेसगा धणी कावलेसगा संखि० । तेहथो पट्टलश्या तिर्यंचणी संख्यातगुणी तेउलेश्यानां धणी संख्यातगुणा तेजोलेश्या संख्यातगुणी कापोतलेश्यानां

॥ टीका ॥

三 大 綱

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

योनिः कतिर्यक्स्त्रीविषयमष्टमं सामान्यतः पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिः कतिर्यक्स्त्रीविषयं नवमं, सामान्यतस्तिर्यग्योनिः कतिर्यक्स्त्रीविषयं दशमं सूत्रमाह-
एयसिणं ज्ञेयं । इत्यादि ॥ ज्ञाधना प्रागुक्तानुसारं कसंख्या, तिर्यग्योनिः कतिर्यक्स्त्रीविषयं सूत्रसंकलनामाह-एवमेव दस अप्यावहुना तिरिक्त्वजोणि
या ॥ मिति ॥ सुगम, नवरमिहमे पूर्वाचार्यप्रदर्शिते सग्रहणगाथे-उहियपणंदि १ समुच्छ्रियाय २ गच्छ ३ तिरिक्त्वजोण्यां ४ । समुच्छ्रियतिरि

सुक्लेस्सा सुक्लेस्सा उत्ति संखेज्जगुणानं, पम्हलेस्सानं संखेज्जगुणानं, तेउलेस्सानं गप्पत्ति संखेज्जगुणा,
तेउलेस्साउत्ति संखेज्जगुणा, काउलेस्साउत्ति संखेज्जगुणा, नीललेस्सा विसेसाहिया, कण्हलेसा विसेसाहि
या, काउलेस्सानं संखेज्जगुणानं, नीललेस्सानं विसेसाहियानं, कण्हलेस्सानं विसेसाहियानं काउलेस्सा सं
मुच्छिमपंचिंदियतिरिक्त्वजोणिया असंखेज्जगुणा, नीललेस्सा विसेसाहिया, कण्हलेस्सा विसेसाहिया ८ ।

तेजोलेइया गर्ज इति संख्येयगुणाः, तेजोलेइयाः संख्येयगुणाः, कापोतलेइयाः संख्येयगुणाः । नीललेइया विशेषाधिकाः । कण्ठलेइया विशेषा
धिकाः, कापोतलेइयाः संख्येयगुणाः । नीललेइया विशेषाधिकाः, कण्ठलेइया विशेषाधिकाः, कापोतलेइयाः समुच्छिमपञ्चेन्द्रियतिर्यग्यो
निका असंख्येयगुणाः, नीललेइया विशेषाधिकाः । कण्ठलेइया विशेषाधिकाः ८ । एतेषां प्रदत्त । पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकानां तिर्यग्योनिकी

संखे० पम्हलेमिणोओ संखे० । पद्मलेश्याना धनौ गर्भजपंचेन्द्रिय तिर्यचसंख्यातगुणा पद्मलेश्योनी संख्यातगुणौ । तेउलेसगा गप्पवक्तियति० सं० तेउल
सिणीओ ति० संखे० काउलेसगाति० संखे० नीललेसगावि० । तेजोलेइयानां गर्भजतिर्यच संख्यातगुणा तेजोलेसिणी संख्यातगुणौ कापोतलेइयानां तिर्य
च संख्यातगुणा नीललेइयानां विशेषाधिक । कण्ठलेसगावि० काउलेसगा सं० नीललेसिणीओ वि० कण्ठलेसिणीओ वि० काउलेसा समुच्छिम पंचिंदि
यतिरि० असं० । कण्ठलेइयानां विशेषाधिक कण्ठलेइयानां विशेषाधिक कापोतलेश्यो संख्यातगुणा नीललेसिणी विशेषाधिक कण्ठलेसिणी विशेषाधिक
कण्ठलेसिणी विशेषाधिक कापोतलेश्योना समुच्छिम पंचेन्द्रिय तिर्यच असंख्यातगुणा । कण्ठलेसाणं जाव मुक्केसाणय कयरे २ द्विती अप्पावा ४ गीय

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ च० ॥

॥ नाप ॥

या ५ मुच्छतिरिक्तीय ६ गङ्गानि ॥ ७ ॥ समुच्छगङ्गा इत्यथ ८ पचिंदियतिरिक्कज्याणं ९ इत्यथ १० । दसअप्यबहुगमेया तिरियाणंहीतिनायवा ॥ १ ॥
यथा तिरिश्चामत्पबहुत्वा न्युक्तानि तथा मनुष्याणामपि वक्तव्यानि नवरं पश्चिमं दशममत्पबहुत्वं नास्ति मनुष्याणामनक्तत्वाजावात्, तदजावे

एएसिणं जंते ! पचिंदियतिरिक्कजाणियाणं तिरिक्कजोणिणीणय करहलेसाणं० जाव सुक्कलेस्साणय कयंरक
यरेहिंतो अप्पावा ४ ? गोयमा ! सञ्ज्योवा पंचिदियतिरिक्कजोणियसुक्कलेस्सा सुक्कलेस्सानं संखिज्जगु
णानं, पम्हलेस्सा संखिज्जगुणा, पम्हलेस्सानं संखिज्जगुणानं, तेउलेस्सा संखेज्जगुणा, तेउलेस्सानं संखिज्ज
गुणानं, काउलेस्सा संखेज्जगुणा, नीललेस्सा विसंसाहिया, करहलेस्सा विसंसाहिया, काउलेस्सानं संखे
ज्जगुणानं, नीललेसानं विसंसाहियानं, करहलेसानं विसंसाहियानं १ । एतंसिणं जंते ! तिरिक्कजोणिणियाणं

नाच कण्ठलइयानां यावच्छुक्कलइयानां च कतरे कतरन्थोऽल्पा वा ४ ? गोतम ! सवस्तोकाः पच्चन्द्रियतियस्यांनिकशुक्कलेइयाः, शुक्कलेइयाः
सख्येयगुणाः, पट्टलेइयाः सख्येयगुणाः, पट्टलेइयाः सख्येयगुणाः, तंजोलइयाः सख्येयगुणाः २ । कापीतलेइयाः सख्येयगुणाः, नीललेइया
विशेषाधिकाः । कण्ठलेइया विशेषाधिकाः, कापीतलेइयाः सख्येयगुणाः, नीललेइया विशेषाधिकाः, कण्ठलेइयाः विशेषाधिकाः ८ । एतेषां

मा । कण्ठलइयानं यावत् शुक्कलेइया केडा २ थो छाडा ४ गोतम । सञ्ज्योवा पंचिंदिय तिरि० सुक्कलेसगा । सवथोडा पंचिंदिय तियंचयोणिया शुक्कलेसो
सुक्कलेसणीओ पम्हलेसगा सं० पम्हलेसिणीओ सांख० । शुक्कलमणी संख्यातगुणा तेइथो पट्टलेसोअणी संख्यातगुणा तेइथो पट्टलेसनी संख्यातगु
णा । तेउलेसगा सं० तेउलेसिणीओ सं० काउलेसगा सं० । तेइथो तेजोलसणीना अणी संख्यातगुणा तेइथो तेजोलसणी संख्यातगुणा तेइथो कापीतल
सोना अणी संख्यातगुणा । काउलेसिणी सं० नीललेसिणीओ वि० किण्डलेसिणीओ वि० काउलेसगा असं० । तेइथो कापीतलसणी संख्यातगुणा नी
ललेसनी विशेषाधिक कण्ठलसिता विशेषाधिक कापीतलसोना अणी असंख्यातगुणा । नीललसगावि० किण्डलेसगा वि० । नीललसोना अणी विशेषा

। टीका ।

। मूल ।

। अ० ।

। भाषा ।

काउलेसाग्रतगुणाइति पदासम्भवात्, अधुना देवविषयमल्पबहुत्वमाह-यस्यसिं जंते । देवाणामित्यादि ॥ सर्वस्तीका देवाः सुक्ललेइया लान्तका
दिदेवलोकेष्व तेषां सद्भावात्, तेभ्यः पटललेइया असंख्येयगुणा जवनपतिव्यन्तरदेषु सत्सकुमारादिदेवेष्वोऽसंख्येयगुणेषु कापोतलेइयासद्भावा

तिरिस्कजोणिणीणय करहलेस्साणं जाव सुक्ललेस्साणय कयरेकयरेहिंती अप्पावा ४ ? गोयमा ! जहेव ण
वमं अप्पावज्जगं तथा इमंपि नवरं काउलेस्सा तिरिस्कजोणिया अप्पंतगुणा, एवं एते इम अप्पावज्जगा
तिरिस्कजोणियाणं १० । एवं मणुस्साणवि अप्पावज्जगा जाणियत्ता नवरं पच्छिमगं अप्पावज्जगं णत्थि
११ । एतेसिं जंते देवाणं करहलेस्साणं जाव सुक्ललेस्साणय कयरे कयरेहिंती अप्पावा ४ ? गोयमा !

जदन्त । तिर्यग्योनिकानां तिर्यग्जीनां च कण्ठलेश्यानां यावच्छुक्ललेइयानां च कतरे कतरेज्योऽल्पा वा ४ ? गीतम । यथैव नवमं अल्पाबहुत्वं
तथेदमपि नवरं कापोतलेइया स्तिर्यग्योनिका अनन्तगुणाः, यवमेते दशाल्पबहुत्वानि तिर्यग्योनिकानाम् । १० । एवं मनुष्याणामप्यल्पबहुत्वं
जगितव्यम् नवरं पश्चिममल्पबहुत्वं नास्ति । ११ । एतेषां जदन्त । देवानां कण्ठलेइयानां यावच्छुक्ललेइयानाञ्च कतरे कतरेज्योऽल्पा वा ४ ?

धिक कण्ठलेश्यानां धनी विशेषाधिक । एणसिं भंते तिरि० तिरि० किरहलेमाण जाव सुक्ललेमाणय कयरे २ हिंती अप्पावा ४ गोयमा । एहने भगवन्
तिर्यचयोनियाने तिर्यचयोनै कण्ठलेशो यावत् शुक्लने केडा २ थी थोडा ४ गीतम । जहा नवमं अप्पावज्जगं तथा इमंपि भा० नवरं काउलेसगा तिरि०
अणं० । जिम नवमो अल्पबहुत्व कच्छो तिम पिण कडिबी ए विशेष कापोतलेश्यानां तिर्यच अनंतगुणा । एवं एते इम अप्पावज्जगा तिरि० नेयत्ता १० ।
इम ए १० अल्पबहुत्व तिर्यचयोनियाना कच्छा १० । एवं मणुस्साणवि अप्पावज्जगा भा० नवरं पच्छिमगं अप्पावज्जगं णत्थि ८ । इम मनुष्येने अल्पबहुत्व
कडिवा ए विशेष कंडलो अल्पबहुत्व कच्छा अनंतानी संभवन्थी ८ । एणसिं भंते देवाणं किरहलेमाण जाव सुक्ललेमाणय कयरे २ हिंती गोयमा ।
इवै देवताने कडै एहने भगवन् देवताने कण्ठलेश्यानां जाव शुक्लने केडा केडा थी थोडा ४ गीतम । सर्वतोवा देवा सुक्ललेसगा परहलसगा अ

त्, तेज्योपि नीललेइया विशेषाधिकाः प्रभूततराणां जवनपतिव्यन्तराणां तस्याः सम्भवात्, तेज्योपि कृष्णलेइया विशेषाधिकाः प्रभूततराणां तेषां कृष्णलेइयाकत्वात्, तेज्योपि तेजोलेइयाः संख्येयगुणाः कतिपयानां जवनपतिव्यन्तराणां समस्तानां ज्योतिष्सौधर्मज्ञानदेवानां तेजोलेइयाज्ञा

सद्यत्यावा देवा सुक्ललेस्सा पम्हलेस्सा असंखिज्जगुणा काउलेस्सा असंखेज्जगुणा नीललेस्सा विसेसाहिया कण्हलेस्सा विसेसाहिया तेउलेस्सा संखिज्जगुणा १ । एएसिणं जंते ! देवीणं कण्हलेस्साणं जाव तेउलेस्सा णय कयरे २. हितो अप्पावा वज्जयाया तुत्ताया विसेसाहियावा ? गोयमा ! सद्यत्यावानु देवीनु काउले लेस्सानु नीललेस्सानु विसेसाहियानु कण्हलेस्सानु विसेसाहियानु तेउलेस्सानु संखेज्जगुणानु २ । एतेसिणं

गीतम । सर्वस्तोका देवाः शुक्ललेइयाः पद्मलेइया असंख्येयगुणाः कापोतलेइया असंख्येयगुणा नीललेइया विशेषाधिकाः कृष्णलेइया विशेषाधि का स्तेजोलेइयाः संख्येयगुणाः १ । एतासां जदन्त ! देवीनां कृष्णलेइयानां यावत्तेजोलेइयाज्ञा च कतरं कतरं ज्योत्स्ना वा ४ ? गीतम ! सर्व स्तोका देव्यः कापोतलेइयाः नीललेइया विशेषाधिकाः कृष्णलेइया विशेषाधिका स्तेजोलेइयाः संख्येयगुणाः २ । एतेषां जदन्त । देवानां देवी

सं० काउलेसगा असं० नीललेसगा वि० । सर्वथोडो देवता शुक्ललेसगीना उपरिलाभणी तेहथी पद्मलेसगी असंख्यातगुणा सनत्कुमारादिक्के इव तेमाटे ते हथी कापोत असं० भवनपति व्यंतरभणी तेहथी नीललेसगी विशेषाधिक भवनपति व्यन्तर । कण्हलेसगा विसे० तेउलेसगा संखिज्जगुणा १। तेहथी कृष्ण लेसगीना विशेषाधिक तेहथी तेजोलेसगीना संख्यातगुणा ज्योतिषो सोधर्म ज्ञानभणी १ । एएसिणं भंते देवीणं कण्हलेसणीकं जाव तेउलेसिणीणय कय रे २ हितो अप्पावा ४ गोयमा । एहने भगवन् देवीने कृष्णलेसगीना यावत् तेजोलेसगीने केडा २ थो थोडा ४ गीतम । सद्यत्यावाओ देवीया काउलेसिणी ओ नीललेसिणीओ वि० कण्हलेसिणीओवि० तेउलेसिणीओ संखि० । सर्वथो थोडो देवीकापोतलेइयानी धनियाणी तेहथी नीललेइयानी धनीयाणी विशेषाधिक भवनपतिणी तेहथी कृष्णलेइयानी देवी भवनपति व्यंतरज्योतिषो तेहथी तेजोलेइया देवी संख्यातगुणा सोधर्मादिकरी। एएसिणं भंते देवाणं

टीका ।

मूल ।

॥ १० ॥

नामा ।

वात्, अधुनादेवीविषयं सूत्रमाह-एएसिणं जन्ते । देवीणमित्यादि ॥ देव्यश्च सौधर्मज्ञानान्ताश्च न परत इति तासां चतस्रण्येव लेश्या स्ततस्तद्विषयमेवाल्पबहुत्वमभिधित्सुना जाव तेउलस्साण्य इत्युक्तं, सर्वस्तोका देव्यः कापोतलेश्याः कलिपयानां जवनपतिव्यन्तरदेवानां कापोतलेश्यानां वात्, तेज्यो विशेषाधिका नीललेश्या प्रभूतानां जवनपतिव्यन्तरदेवानां तस्याः सम्भवात्, तेज्योपि कृष्णलेश्या विशेषाधिका प्रभूतानां तासां कृष्णलेश्याकत्वात्, ताज्य स्तेजोलेश्या संख्येयगुणाः ज्योतिष्सौधर्मज्ञानदेवानामपि समस्तानां तेजोलेश्याकत्वात्, सस्मृतिदेवदेवीविषयं सूत्रमाह-एएसिणमित्यादि ॥ सर्वस्तोका देवाः शुक्ललेश्या स्तेज्योऽसंख्येयगुणाः पद्मलेश्या स्तेज्योऽसंख्येयगुणाः कापोतलेश्याः तेज्यो नीललेश्या विशेषाधिका स्तेज्योपि कृष्णलेश्या विशेषाधिका एतावत्प्रागेव ज्ञावितं तेज्योपि कापोतलेश्याका देव्यः संख्येयगुणाः ताश्च जवनपतिव्यन्तरनिकायान्तर्ग

जन्ते ! देवाणं देवीण्य कणहलेस्साणं जाव सुक्कलेस्साण्य कयरे २ हितो अण्णावा ४ ? गोयमा ! सव्वत्थो वा देवा सुक्कलेस्सा पण्हलेस्सा असंखेज्जगुणा काउलेस्सा असंखेज्जगुणा नीललेस्सा विसेसाहिया कणहलेस्सा विसेसाहिया काउलेस्सान् देवीन् संखेज्जगुणान् नीललेस्सान् विसेसाहियान् कणहलेस्सान् विसेसाहि

नां च कृष्णलेश्यानां यावच्छुक्ललेश्यानां च कतर कतरं न्या उल्लावा ४ ? गीतम । सर्वस्तोका देवाः कृष्णलेश्याः पद्मलेश्या असंख्येयगुणाः कापोतलेश्या असंख्येयगुणा नीललेश्या विशेषाधिकाः कृष्णलेश्या विशेषाधिकाः कापोतलेश्याका देव्यः संख्येयगुणाः नीललेश्याका विशेषाधिकाः

दशोण कणहलेसण जाव लुक्कलेसण्य कयरे २ हितो अण्णावा ४ गोयमा । द्विवै पण्हनै भगवन् देवताने देशीनी कृष्णनै कांशक्कनै केहा २ थी घाडा ४ गीतम । सव्वत्थो वा देवा सुक्कलेसगावि पण्हलेसगा असं । काउलेसगा असं । सर्वथी घाडा देवता शुक्कलेसगाना धणी तेहथी पद्मलेश्याना धणी असंख्यातगुणा तेहथी कापोतलेश्याना धणी असंख्यातगुणा । नीललेसगा वि० कणहलेसगा वि० काउलेसिणीओ देवीओ सखे० नीललेसिणीओ वि० कणहलेसिणीओ वि० तेउलेसिणीओ सखि० । तेहथी नीललेश्या विशेषाधिक तेहथी कृष्णलेश्याना विशेषाधिक तेहथी कापोतलेश्यानी देवी संख्यातगुणा

टीका

पृष्ठ

पान्था

ता वेदितव्या । अन्यत्र देवीनां कापोतलेश्याया असम्भवात् । देव्यश्च देवेभ्यः सामान्यतः प्रतिनिकायं द्वात्रिंशद्गुणाः ततः कृष्णलेश्येभ्यो देवीभ्यः कापोतलेश्याया असम्भवात्, देव्यश्च देवेभ्यः सामान्यतः प्रतिनिकायं द्वात्रिंशद्गुणाः ततः कृष्णलेश्येभ्यो देवीभ्यः कापोतलेश्या देव्यः संख्येयगुणा अपि घटन्ते, ताभ्यो नीललेश्या विशेषाधिकाः, ताभ्यः कृष्णलेश्या विशेषाधिका अत्रापि प्राग्जावता । तेभ्योपि तेजोलेश्या देवाः संख्येयगुणाः कतिपयानां जवनपतिव्यन्तराणां समस्तानां ज्योतिष्कसौधर्मज्ञानदेवानां तेजोलेश्याकत्वात्, तेभ्योपि तेजोलेश्याका देव्यः संख्येयगुणा द्वात्रिंशद्गुणत्वात्,

यानु तेउलेस्सा देवा संखिज्जगुणा तेउलेस्सानु देवीनु संखेज्जगुणानु ३ । एतेसिणं जंते ! जवनवासीणं देवाणं करहलेस्साणं जाव तेउलेस्साणय कयरे कयरेहितो ण्णप्पावा ४ ? गोयमा ! सव्वत्थोवा जवनवासीदेवा तेउलेस्सा काउलेस्सा ण्संखेज्जगुणा नीललेस्सा विसेसाहिया करहलेसा विसेसाहिया । एतेसिणं जंते ! जवनवासिणीणं देवीणं करहलेसाणं जाव तेउलेस्साणय कयरे कयरेहितो ण्णप्पावा ४ ? गोयमा ! एवं

कृष्णलेश्याका विशेषाधिका स्तेजोलेश्या देवाः संख्येयगुणा स्तेजोलेश्याका देव्यः संख्येयगुणाः ३ । एतथा जदन्त । जवनवासिनां देवानां कृष्णलेश्यानां यावत्तेजोलेश्यानां च कतरे कतरेभ्यो ऽल्पावा ४ ? गोयमा । सर्वस्तीका जवनवासिदेवा स्तेजोलेश्याः कापोतलेश्या असंख्येयगुणा नीललेश्या विशेषाधिकाः कृष्णलेश्या विशेषाधिकाः । एतासां जदन्त । जवनवासिनीनां देवीनां कृष्णलेश्यानां यावत्तेजोलेश्यानां च कतरे कतरेभ्यो

नीललेश्यानां देवी विशेषाधिक कृष्णलेश्यानां देवी विशेषाधिक तेहथो तेजोलेश्यानां देवी संख्यातगुणी । एतेसिणं भते भवणवासीणं देवीणं करहलेसाणं जाव तेउलेसाणय कयरे २ हितो ण्णप्पावा ४ गोयमा । एहने हे भगवन् भवणपतिणी देवीनै कृष्णलेश्यो अनै तेजोलेश्यानै जालगै केहा २ थो थोडा ४ गोयमा । सव्वत्थोवा भवणवासीदेवा तेउलेसगा कापोलेसगा असं० नीललेसगा वि० कृष्णलेसगा वि० । सर्वथो भवणपति देवा तेजोलेश्यानां धर्मी तेहथो कापोतलेश्यानां धर्मी असंख्यातगुणा तेहथो नीललेश्या विशेषाधिक तेहथो कृष्णलेश्यानां विशेषाधिक । एतेसिणं भते भवणवासीणं देवीणं करहलेसथो

। टीका ।

। मन्त्र ।

॥ प्र० ॥

। भाषा ।

सम्प्रतिजवनवासिदेवविषयं सूत्रमाह-एएसिणं जन्ते ! इत्यादि ॥ सर्वस्तोका स्तेजोलेइयामहर्द्वयोहि तेजोलेइयाका जवन्ति महर्द्वयश्चात्मे इति । सर्वस्तोका स्तेज्यो ऽसङ्ख्येयगुणाः, कापोतलेइया अतिज्ञेयेन प्रज्जुतानां कापोतलेइयासंजवात्, तेज्यो नीललेइया विशेषाधिका अतिप्रज्जुततराणां तस्याः

चेव । एएसिणं जन्ते ! जवणवासीणं देवाणं देवीण्य कणहलेस्साणं जाव तेउलेस्साण्य कयरे कयरेहितो अप्पावा ४ ? गोयमा ! सन्न्योवा जवणवासीदेवा तेउलेस्सा जवणवासिणीनु तेउलेस्सानु संखिज्जगुणानु, काउलेस्सा जवणवासी असंखिज्जगुणा, नीललेसा विसेसाहिया । कणहलेसा विसेसाहिया, काउलेसानु जवणवासिणीनु संखेज्जगुणानु । नीललेसानु विसेसाहियानु । कणहलेसानु विसेसाहियानु । एवं वा

ऽल्पावा ४ ? गौतम । एवञ्चैव । एतेषां जदन्त । जवनवासिनां देवानां देवीनाञ्च कृष्णलेइयानां यावत्तेजोलेइयानाञ्च कतरे कतरेज्यो ऽल्पावा ४ ? गौतम । सर्वस्तोका जवनवासिदेवा स्तेजोलेइयाः, जवनवासिन्यस्तेजोलेइयाकाः सङ्ख्येयगुणाः कापोतलेइया जवनवासिनो ऽसङ्ख्येयगुणा नीललेइया विशेषाधिकाः कृष्णलेइया विशेषाधिकाः कापोतलेइयाका जवनवासिन्यः सङ्ख्येयगुणाः, नीललेइयाका विशेषाधिकाः कृष्णलेइयाका

णं जाव तेउलेसिणीणं कयरे २ हितो अप्पावा ४ गोयमा । एहनै भगवन् भवनपतिणो देवीनां कृष्णलेइयानी यावत् तेजोलेइयानी ए मांहीमांहि केहा २ थो थोहा गौतम । एवञ्चैव भाणियञ्चं एएसिणं भन्ते भवणवासीणं देवाणं भवणवासिणीणं देवीणं कणहलेसिणीणं जाव तेउलेसिणीण्य कयरे २ हितो अप्पावा ४ गोयमा । इमहीज भवनपतिनी देवीनी परै जाण्णिवा एहनै भगवन् भवनपतिना देवने भवनपति देवीने कृष्णलेइयो यावत् तेजोलेइया केहा २ थो अरप ४ गौतम । सन्न्योवा भवणवासिदेवा तेउलेसगा तेउलेसिणीणीं संखि० काउलेसगा असं० नीललेसगा वि० । सर्वथो थोहा भवनपतिदेव तेजोलेइयाना धनी तेहथी तेजोलेइयानी देवीसंख्यातगुणा तेहथी कापोतलेइयानी भवनपति असंख्यातगुणा तेहथी नीललेइयाना भवनपति विशेषाधिक कणहलेसगावि काउलेसिणीणी भवणवासिदेवीनां संखि० नीललेसिणीणी वि० । तेहथी कृष्णलेइयानी विशेषाधिक तेहथी कापोतलेइयानी भवनवासि

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

संज्ञवात्, तेज्योपि कृष्णलेश्या विशेषाधिका, अतिप्रजूनतराणां कृष्णलेश्याज्जावात्, एवं जवनपतिदेवीविषयमपि सूत्रं ज्ञावनीयं, अधुना जवनपतिदेवदेवीविषयं सूत्रमाह-एएसिणमित्यादि ॥ सर्वस्तोकाजवनवासिनो देवा स्तेजोलेश्याका युक्तिरत्र प्रागेवोक्ता तेज्य स्तेजोलेश्याका जवनवासिन्यो देव्यः संख्येयगुणाः, देवेज्योहि देव्यः सामान्यतः प्रतिनिकायं द्वात्रिंशद्गुणा स्तत्रोत्पद्यन्ते संख्येयगुणत्वमिति, तेज्यः कापोतलेश्या जवनवासिनो देवा असंख्येयगुणा स्तेज्योपि नीललेश्या विशेषाधिकाः तेज्योपि कृष्णलेश्या विशेषाधिकाः युक्तिरत्र प्रागुक्तानुसरणीया स्तेज्यः कापोतलेश्या जवनवासिन्यो देव्यः संख्येयगुणा ज्ञावना प्रागुक्तज्ञावनानुसारेण ज्ञावनीयाः ताज्यो नीललेश्या विशेषाधिका स्ताज्यः कृष्णलेश्या विशेषाधिकाः, एवं वाणमन्तरविषयमपि सूत्रत्रयं ज्ञावनीयं ज्योतिष्कविषयमेकमेव सूत्रं तन्निकायं तेजोलेश्याव्यतिरेकेण लेश्यान्तरासम्भवात्, पृथग्देवदेवीविषयसूत्रद्वयासम्भवात् वैमानिकदेवविषयं सूत्रमाह-एएसिणं जन्ते । वैमानियाणमित्यादि ॥ सर्वस्तोकाः कृष्णलेश्याः लालकादिदेवानामेव शु

णमन्तराणवि तिस्रोऽप्युपपादयन्ति जहन् जवनवासीणं तहैव ज्ञापयन्ति । एतसिणं जत ! जाडसियाणं देवाणं देवीण्य तेउलेस्साणं कयरे २ हिंती अप्पावा ४ ? गोयमा ! सव्वत्थोवा जोडसियदेवा तेउलेस्सा, जोड

विशेषाधिकाः । एवं वानव्यन्तराणामपि त्रीण्यल्पबहुत्वान् यथैव जवनवासिनो तथैव ज्ञातव्यानीति । एतथा जदन्त । ज्यातफाना देवाना देवीनाञ्च तेजोलेश्यानां कतरे कतरेज्योऽल्पा वा ४ ? गौतम ! सर्वस्तोका ज्योतिष्कदेवा स्तेजोलेश्याः, ज्योतिष्कदेवस्तजोलेश्याकाः संख्येय

योदेवी संख्यातगुणा नीललेश्यानो देवा विशेषाधिक । काडलेसिणौआ वि० एव वाणमन्तराणां वातासु अप्पावहुमा ज्ञाव भवणवासिणं तहा भा० । कृष्णलेश्यानो विशेषाधिक इम वानव्यन्तर पिण तौजि अल्पबहुत्वेकरी जिम भवनपति कहिवा । एएसिणं भन्ते जोडसियाणं देवाणदेवीण्य तेउलेस्साण्य कयरे २ हिंती अप्पावा ४ गोयमा । एहनै भगवन् ज्योतिषी देवताने देवीनै तेजोलेश्यानै केहा २ थो थोडा ४ गौतम । सव्वत्थावा जोडसिया देवा तेउलेस्सा जोडसिणौओ देवीओ तेउलेसिणौओ सखि० । सर्वथो थोडा ज्योतिषी देवता तेजोलेश्याना ज्योतिषणी देवी तेजोलेश्यानो संख्यातगुणौ । एए

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

कलत्रयासम्भवात्, तेषां चोत्कर्षतोपि श्रेयसंख्येयज्ञागतप्रदेशराशिमानत्वात्, तेज्यः पटलेश्या असंख्येयगुणाः, सनत्कुमारमहिन्द्रप्रलोककल्प

सिणीतु देवीतु तेउलेस्सानु संखिजगुणानु । एतेसिणिं जंते ! वेमाणियाणं देवाणं तेउलेस्साणं पम्हलेसाणं सुक्कलेस्साणय कयरे कयरोहिंतो अप्पावा ४ ? गोयमा ! सव्वत्थोवा वेमाणिया देवा सुक्कलेसा, पम्हलेस्सा अप्संखिजगुणा । तेउलेस्सा देवा अप्संखेजगुणा, एएसिणिं जंते ! वेमाणियाणं देवाणं देवीणय तेउलेस्सा णं पम्हलेसाणय सुक्कलेस्साणय कयरे कयरोहिंतो अप्पावा ? ४ गोयमा ! सव्वत्थोवा वेमाणिया देवा सुक्कलेस्सा, पम्हलेसा संखेजगुणा, तेउलेस्सा अप्संखिजगुणा, तेउलेस्सानु वेमाणिणीतु देवीतु संखेज्जानु

गुणाः । एतेषां जदन्त । वैमानिकानां देवानां तेजोलेश्यानां पटलेश्यानां शुक्लेश्यानाञ्च कतरे कतरेऽप्योत्पा वा ? गीतम । सर्वस्तोका वैमानिका देवाः शुक्लेश्याः, पटलेश्या असंख्येयगुणा स्तेजोलेश्या देवा असंख्येयगुणाः । एतेषां जदन्त । वैमानिकानां देवानां देवीनाञ्च ते जोलेश्यानां पटलशुक्लेश्यानाञ्च कतरे २ ज्यो त्पावा ४ ? गी० । सर्वस्तोका वैमानिका देवाः शुक्लेश्याः पटलेश्या असंख्येयगुणा स्तेजाले

सिणिं भंते वेमाणियाणं देवाणं तेउलेमाणं पम्हलेसाणं सुक्कलेसाणय कयरे २ हिंतो अप्पावा ४ गोयमा । एहने भगवन् वेमानिक देवने तेजालेश्या पटलेश्या शुक्लेश्याने केहा २ थो थोडा ४ गीतम । सव्वत्थोवा वेमाणिया देवा सुक्कलेसा पम्हलेसा असं० तेउलेसा असं० । सव्वत्थोवा वेमानिक देवता शुक्लेश्यानाधणो तेहथो पटलेश्याधणो असंख्यातगुणा तेहथो तेजालेश्याना असंख्याता । एएसिणिं भंते वेमाणियाणं देवाणं देवीणं तेउलेमाण पम्हलेमा ण सुक्कलेमाणय कयरे २ हिंतो अप्पावा ४ गोयमा । एहने भगवन् वेमानिकदेवदेवने तेजालेश्याना पटलेश्याना शुक्लेश्याने केहा २ थो थोडा हवे ४ गीतम । सव्वत्थोवा वेमाणिया देवा सुक्कलेसा पम्हलेसा असं० पम्हलेसा असं० तेउलेसा असं० तेउलेमिणीओ वेमाणिणीओ देवीओ संखि० । सव्वत्थो थोडा वेमानिकदेवो शुक्लेश्याना तेहथो पटलेश्या असंख्याता तेहथो तेजालेश्याना असंख्यातगुणा तेजालेश्यानी वेमानिकनी देवी संख्यातगुणो

वासिनां सर्वेषामपि देवानां पञ्चलेश्यासंज्ञात् । तेषां वातिवृहत्तमश्रेष्ठसंख्येयजागवर्त्तिनजः प्रदेशराशिप्रमाणत्वात्, लान्तकादिदेवपरिमाणहेतुश्रेष्ठसंख्येयजागापेक्षया ह्यमीषां परिमाणहेतुश्रेष्ठसंख्येयजागो ऽसंख्येयगुणः तेज्योपि तेजोलेश्या असंख्येयगुणाः, तेजोलेश्याहि सौधर्मज्ञानदेवानामीज्ञानदेवाश्चां ह्युलमात्रक्षेत्रप्रदेशराशिसम्बन्धिनि द्वितीयवर्गमूले तृतीयवर्गमूलेन गुणिते यावान् प्रदेशराशि ज्ञवति तावत्प्रमाणासु घनीकृतस्य लोकस्य एकप्रादेशिकीषु श्रेष्ठेषु यावन्तो नजः प्रदेशाः तावत्प्रमाण ईशानकल्पगतदेवसमुदायस्तद्गतकिञ्चिद्गूढात्रिशतमजागकल्पा स्तेज्योपि च सौधर्मकल्पदेवाः संख्येयगुणाः स्वतो ज्ञवन्ति पञ्चलेश्येज्य स्तेजोलेश्या असंख्येयगुणाः । देव्यश्च सौधर्मज्ञानकल्पयोरव तत्रच केवला तेजोलेश्या तेजोलेश्यान्तरासम्भवात्, न तद्विषयपृथग्सूत्रमतः सम्प्रतिदेवदेवीविषयं सूत्रमाह-यस्मिन् जते । वेमाणियाणं देवाणं देवीण्यत्यादि ॥ सुगमं,

एतेसिणं जते ! जवणवासीणं देवाणं वाणमंतराणं जोडसियाणं वेमाणियाणं देवाण्य कणहलेसाणं जाव

इया असंख्येयगुणा स्तेजोलेश्याका वैमानिक्यो देव्यः संख्येयगुणाः । एतेषां ज० । जवनवासिनां देवानां वानव्यन्तराणां ज्योतिष्काणां वैमानिका

एणमिण भत भवणवासाणं देवाण वाणमंतराणं जोडसियाण वेमाणियाणं देवाणं कणहलेसाणं जाव सुकलेसाण्य कवरे २ हिती अण्णावा ४ गोयमा एहने भगवन् भवनपतिदेवने वानव्यन्तर ज्योतिषीनै वैमानिकदेवतानै कणलेश्या यावत् शुक्लेश्याने केडा २ थो थोडा ४ गीतम । सच्चथीवा वेमाणिया देवा सुक्लसगा पङ्कलेसगा असं० तउलेसगा असं० तेउलेसगा भवणवासीदेवा असं० । सर्वथोडा वैमानिक देवा शुक्लेश्याना पङ्कलेश्यानौ असंख्यातगुणा तेहथो तेजोलेश्याना भवनपति असंख्यातगुणा । काउलेसगा असं० नीलेश्याना वि० किङ्कलेसगावि० तेउलेसगा वाणमंतरादेवा असं० । कापो तलेगोना असंख्यातगुणा नीलेश्याना विशेषाधिक तेहथो कणलेश्याना विशेषाधिक तेजोलेश्याना वानव्यन्तरदेव असंख्यातगुणा । काउलेसगा असं० नीलेश्याना वि० किङ्कलेसगा वि० तेउलेसगा जीःसियादेवा सङ्घि० । तेहथो कापोतलेश्याना असंख्यातगुणा तेहथो नीलेश्याना विशेषाधिक कणलेश्या विशेषाधिक तेजोलेश्याना ज्योतिषीदेव संख्यातगुणा । एतेसिणं भते भवणवासिणीण वाणमंतराणं जीःसियाणं वेमाणियाणं देवाणं कणहलेसाणं जा

नवरं तेउलेसाउ वेमाणिणीउ देवीउ संखेज्जगुणाउ ॥ देवेज्जो देवीनां द्वात्रिंशद्गुणात्, अधुना जवनपतिव्यन्तरज्योतिष्कवेमानिकविषयं सूत्रमाह-एएसिणं जंते । जवणवासीणमित्यादि ॥ तत्र सर्वस्तोका वेमानिका देवाः शुक्कलेइयाः पट्टलेइया असंख्येयगुणा स्तेजोलेइया असंख्येयगुणा इत्यत्र

सुक्कलेस्साणय कयरे कयरेहिंतो अप्पावा ४ ? गोयमा ! सव्वत्थोवा वेमाणिया देवा सुक्कलेस्सा, पम्हलेस्सा असंखिज्जगुणा, तेउलेस्सा असंखिज्जगुणा, तेउलेस्सा जवणवासी देवा असंखिज्जगुणा । काउलेस्सा असंखिज्जगुणा, नीललेस्सा विसंसाहिया । करहलेसा विसंसाहिया, तेउलेस्सा वाणमंतरा देवा असंखेज्जगुणा, काउलेसा असंखेज्जगुणा नीललेसा विसंसाहिया, करहलेस्सा विसंसाहिया, तेउलेस्सा जोडसिया देवा संखेज्जगुणा । एतंसिणं जंते ! जवणवासिणीणं वाणमंतरीणं जोडसिणीणं वेमाणिणीणय करहलेसाणं जाव तेउलेस्साणय कयरे २ हिंतो अप्पावा ४ ? गोयमा ! सव्वत्थोवाउ देवीउ वेमाणिणीउ

नां देवानां रुद्रलेइयानां यावच्छुक्कलेयानां च कतरे कतरंभ्यो लपावा ४ ? गौतम । सर्वस्तोका वेमानिका देवाः शुक्कलेइयाः पट्टलेइया असंख्येयगुणा स्तेजोलेइया असंख्येयगुणा स्तेजोलेइया जवनवासिदेवा असंख्येयगुणाः कापोतलेइया असंख्येयगुणा नीललेइया विशेषाधिकाः रुद्रलेइया विशेषाधिका स्तेजोलेइया वानव्यन्तरादेवा असंख्येयगुणाः कापोतलेइया असंख्येयगुणा नीललेइया विशेषाधिकाः रुद्रलेइया विशेषाधिका स्तेजोलेइया ज्योतिष्का देवाः संख्येयगुणाः । एतासां जदन्त । जवनवासिनीनां वानव्यन्तरीणां ज्योतिष्कीनां वेमानिकीनाञ्च रुद्र

व तहलेमाणय कयरे २ हिंतो अप्पावा ४ गोयमा । एण्णे भगवन् भवनपतिणीने वानव्यन्तरौने ज्योतिषीने वेमानिकवासिणीने कण्णलेश जालगे तजालशीने केडा २ थी थांडा इवै गौतम । सव्वत्थोवीओ देवोओ वेमाणिणीओ तेउलेसिणीओ भवणवासिणीदेवीओ असं० । सर्वथी थीडो देवो विमानवासीनो तेजोलेशीनो तेइथी भवनपतिणी तेजोलेशीनो असंख्यातगुणो । काउलेसिणीओ सुखे० नीललेसिणीओ वि० करहलेसिणीओ वि० तेउलेसिणीओ

॥ टीका ॥

॥ पूष ॥

॥ ५०९ ॥

॥ पाषा ॥

जवन्नानन्तरमेव कृता तेज्योपि जवनवासिनो देवा स्तेजोलेश्याका असंख्येयगुणाः । कथमिति चेदुच्यते-अङ्गुलमात्रकेत्रप्रदेशराशेः सम्बन्धिनि प्रथमवर्गमूलेन गुणिते यावान् प्रदेशराशि ज्वन्ति तावत्प्रमाणानां घनोक्तस्य लोकस्य एकप्रदेशिकीषु श्रेणिषु यावान् प्रदेशराशि स्तावत्प्रमाणो जवनपतिदेवदेवीसमुदायः तद्गतकिञ्चिद्दून्द्वात्रिंशत्तमजागकल्पाः जवनपतयो देवा स्तत इमे प्रज्जता इति घटन्ते, सौधर्मज्ञानदवेन्य स्तेजोलेश्याका असंख्येयगुणा स्तेज्यः कापोतलेश्या जवनवासिन एवासंख्येयगुणाः अल्पद्विकानामप्यतिप्रज्जतानां कापोतलेश्यासम्भवात्, तेज्योपि जवनवासिन एव नीललेश्या विशेषाधिका युक्तिरत्र प्रागेवोक्ता तेज्योपि वानमन्तरास्तेजोलेश्याका असंख्येयगुणाः । कथमिति चेदुच्यते-इहासङ्ख्येययोजनकोटीकोटी प्रमाणानि सूचीरूपाणि खण्डानि यावन्त्येकस्मिन् प्रतरे ज्वन्ति तावान् व्यन्तरदेवदेवीसमुदाय स्तद्गतकिञ्चिद्दून्द्वात्रिंशत्तमजागकल्पा व्यन्तरदेवा

तेउस्सान्, जवणवासिणीन् तेउलेस्सान् असंखेज्जगुणान् । काउलेस्सान् असंखेज्जगुणान्, नीललेसान् विसेसाहियान्, कण्हलेसान् विसेसाहियान् । तेउलेस्सान् वाणमन्तरीदेवीन् असंखेज्जगुणान्, काउलेस्सान् असंखेज्जगुणान्, नीललेसान् विसेसाहियान्, कण्हलेसान् विसेसाहिया । तेउलेसान् जोडसिणीन् देवीन् संखेज्जगुणान् । एतेसिणं जन्ते ! जवणवासीणं जाव वेमाणियाणं देवाणय देवीणय कण्हलेसाणं जाव सुक्कलेस्साणय

लेश्यानां यावत्तेजोलेश्यानां च कतरे कतरेज्योल्पावा ४ ? गौतम । सर्वस्तीका देव्यो वैमानिका स्तेजोलेश्याः, जवनवासिन्यस्तेजोलेश्या असंख्येयगुणाः, कापोतलेश्या असंख्येयगुणाः, नीललेश्या विशेषाधिकाः, कण्हलेश्या विशेषाधिकाः । तेजोलेश्याका वाणमन्तर्योदेव्योऽसंख्ये

वाणमन्तरीओ देवीओ असं० । कापोतलेश्यानो संख्यातगुणो नीललेश्या विशेषाधिक कण्हलेश्या विशेषाधिक तेजोलेश्यानो वानव्यन्तरीदेवो असंख्यातगुणो काउलेसिणीओ असं० नीललेसिणीओ वि० कण्हलेसिणीओ वि० तेउलेसिणीओ जोडसिणीओ देवीओ सखि० । कापोतलेश्यानो असंख्यातगुणो नीललेश्यानो विशेषाधिक कण्हलेश्या विशेषाधिक तेजोलेश्यानो ज्योतिषणी देवी संख्यातगुणी । एतेसिणं भन्ते जवणवासीणं जाव वेमाणियाणं देवाणं देवो

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ पं० ॥

॥ भाषा ॥

કચરે કચરેહિંતો અપ્પાવા ૪ ? ગોયમા ! સવ્વથોવા વૈમાણિયા દેવા સુક્કલેસ્સા, પમ્હલેસ્સા અસંખેજા
ગુણા, તેડલેસ્સા અસંખેજાગુણા, તેડલેસ્સાન દેવીન વૈમાણિણીન સંખેજાગુણાન, તેડલેસ્સા જવળવાસી
દેવા અસં. તેડલેસ્સાન જવળવાસિણીન સંખેજા. કાડલેસ્સા જવળવાસી અસં. નીલલેસ્સા વિસે
સાહિયા. કણહલેસ્સા વિસેસાહિયા, કાડલેસ્સાન જવળવાસિણીન સંખેજા. નીલલેસ્સાન વિસેસાહિયા
ન કણહલેસ્સાન વિસેસાહિયાન. તેડલેસ્સા વાળમંતરા અસં. તેડલેસ્સાન વાળમંતરીન સંખે. કાડલે

યગુણાઃ, કાપીતલેશ્યા અસંખ્યેયગુણાઃ, નીલલેશ્યા વિશેષાધિકાઃ, કણ્ણલેશ્યા વિશેષાધિકાઃ, તેજીલેશ્યાકા જ્યોતિષદેવ્યઃ સંખ્યેયગુ
ણાઃ । એતેષાં જદન્ત ! જવળવાસિનાં યાવદ્વૈમાનિકાનાં દેવાનાં ચ દેવીનાં કણ્ણલેશ્યાનાં યાવદ્સુક્કલેશ્યાનાં ચ કતર ૨ જ્યોડત્યા વા ૪ ?
ગૌતમ । સર્વસ્તોકા વૈમાનિકા દેવાઃ સુક્કલેશ્યાઃ પમ્હલેશ્યા અસંખ્યેયગુણાઃ, તેજીલેશ્યા અસંખ્યેયગુણાઃ, તેજીલેશ્યાકા દેવ્યો વૈમાનિક્યઃ
સંખ્યેયગુણાઃ, તેજીલેશ્યા જવળવાસિદેવા અસંખ્યેયગુણાઃ, તેજીલેશ્યાકા જવળવાસિન્યઃ સંખ્યેયગુણાઃ, કાપીતલેશ્યા જવળવાસિનો ડસંખ્યે

ણય કણ્ણલેશ્યાનં જાવ સુક્કલેશ્યાણય કચરે ૨ હિંતો અપ્પાવા ૪ ગોયમા । ૫૬૧૧૧ ભગવન્ ભવનપતિને જાવ વૈમાનિકને દેવતા દેવીને કણ્ણલેશ્યા યાવત્
સુક્કલેશ્યાને કૈહા ૨ થી થોડા ૪ ગૌતમ । સવ્વથોવા વૈમાણીયાદેવા સુક્કલેશ્યા પમ્હલેશ્યા અસં. તેડલેશ્યાની વૈમાણીની દેવીની સંખે. ।
સર્વથોડા વૈમાનિકદેવતા સુક્કલેશ્યા પમ્હલેશ્યા અસંખ્યાતગુણા તેજીલેશ્યા અસંખ્યાતગુણા તેજીલેશ્યાની ધણીયાંથી વૈમાનિકદેવી સંખ્યાતગુણી । તેડ
લેશ્યા ભવળવાસીદેવા અસં. તેડલેશ્યાની ભવળવાસિણીની સંખે. કાડલેશ્યા ભવળવાસીદેવા અસં. । તેજીલેશ્યાના ભવનપતિદેવતા અસંખ્યાત
ગુણા તેજીલેશ્યાની ભવનપતિની દેવી સંખ્યાતગુણી કાપીતલેશ્યાના ભવનપતિદેવતા અસંખ્યાતગુણી । નીલલેશ્યાની કણ્ણલેશ્યાની તેડલેશ્યા
વાળમંતરાદેવા અસં. । નીલલેશ્યાના વિશેષાધિક તેજીલેશ્યાના વિશેષાધિક તેજીલેશ્યાના વાળમંતરદેવતા અસંખ્યાતગુણા । તેડલેશ્યાની

। મુળ ।

। ૫૦ ।

। માળા ।

स्सा वाणमंतरा असं०, नीललेस्सा विसैसाहिया, कणहलेस्सा विसैसाहिया । काउलेस्सानु वाणमंतरीन
संखे०, नीललेस्सानु विसैसाहियानु । कणहलेसा विसैसाहिया, तेउलेस्सा जोडसिया संखे० । तेउलेस्सानु
जोडसिणीनु संखे० । एतेसिणं जंते ! जीवाणं कणहलेसाणं जाव सुक्कलेसाणय कयरे २ हिंतो अण्णिहि
या वा महिहिया वा ? गोयमा ! कणहलेसेहिंतो नीललेसा महिहिया नीललेसेहिंतो काउलेसा महिहिया ।

यगुणाः, नीललेश्या विज्ञपाधिकाः, कण्णलेश्या विज्ञपाधिकाः, कापोतलेश्या जवनवासिन्यः संख्येयगुणाः, नीललेश्या विज्ञपाधिकाः, क
ण्णलेश्या विज्ञपाधिका स्तेजोलेश्या वानव्यन्तरा असंख्येयगुणाः, तेजोलेश्याका वानव्यन्तर्यः संख्येयगुणाः, कापोतलेश्या वानव्यन्तरा असं
ख्येयगुणाः, नीललेश्या विज्ञपाधिकाः, कण्णलेश्या विज्ञपाधिकाः, कापोतलेश्याका वानव्यन्तर्यः संख्येयगुणाः, नीललेश्या विज्ञपाधिकाः,
कण्णलेश्या विज्ञपाधिकाः, तेजोलेश्या ज्योतिष्काः संख्येयगुणाः, तेजोलेश्या ज्योतिष्कदेव्यः संख्येयगुणाः । एतेषां जदन्त ! जीवानां कण्णले

वाणमंतरीओ सखि० काउलेसगा वाणमंतरा असं० नीललेसगापि कणहलेसिओ वाणमंतरीओ असं० । तेजोलेश्यानी वानव्यन्तरीदेवी संख्यातगुणा
कापोतलेश्याना वानव्यन्तर असंख्यातगुणा नीललेश्यापि कण्णलेश्यानी वानव्यन्तरी संख्यातगुणा । नीललेसगाओ वि० कणहलेसगा वि० तेउलेसगा
जोडसियादेवा सं० तेउलेसिणीओ जोडसिणीओ सखि० । नीललेश्या विज्ञपाधिका कण्णलेश्यानी विज्ञपाधिका तेजोलेश्यानी ज्योतिष्का देवता संख्यात
गुणा तेजोलेश्यानी ज्योतिष्कादेवी संख्यातगुणा । एतेसिणं जंते जीवाणं कणहलेसाणं जाव सुक्कलेसाणय कयरे २ हिंतो अण्णिहिया वा महिहिया वा ? गो
यमा । एतेनै भगवन् जीवने कण्णलेश्या जालगे सुक्कलेश्याने केहा २ थी थोडो ऋद्धिनाधयो ऋद्धिनीटो तथा गोतम । कणहलेसेहिंतो नीललेसा महिहिया
कण्णलेश्याओ नीललेश्याओ धणो महिहिक । नीललेसेहिंतो काउलेसा महिहिया काउलेसेहिंतो तेउलेसा महिहिया तेउलेसेहिंतो परहलेसाम० । नीलले
श्याओ कापोतना धणो महिहिक इम कापोतना तेजोलेश्यानी धणो महिहिक तेजोलेश्याओ पण्णलेश्या महिहिक । परहलेसेहिंतो सुक्कलेसाम० संख्ये

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

एवं काउलेसेहितो तेउलेसा महिहिया, तेउलेसेहितो पम्हलेसा महिहिया, पम्हलेसेहितो सुकलेसा महिहिया, सब्बप्पिहिया जीवा किरहलेस्सा सब्बमहिहिया जीवा सुकलेस्सा । एतेसिणं जंते ! नेरइयाणं क रहलेसाणं नीललेसाणं काउलेसाणय कयरे २ हितो अप्पहियावा २ ? गोयमा ! करहलेसेहितो नीललेसा महिहिया नीललेसेहितो काउलेस्सा महिहिया सब्बप्पिहिया नेरइया करहलेसा सब्बमहिहिया नेरइया काउलेस्सा । एतेसिणं जंते ! तिरिक्कजोगियाणं करहलेसाणं जाव सुकलेस्साणय कयरे २ हितो अप्पहि

इयानां यावच्छुक्कलेइयानां च कतरे कतरंन्यो उत्पद्दिंका वा महद्दिंका वा ? गौतम ! कृष्णलेइयेन्यो नीललेइया महद्दिंका नीललेइयेन्यः कापोतलेइया महद्दिंका एवं कापोतलेइयेन्य स्तेजोलेइया महद्दिंका स्तेजोलेइयेन्यः पद्मलेइया महद्दिंका पद्मलेइयेन्यः शुक्कलेइया महद्दिंका सर्वोत्पद्दिंका जीवाः कृष्णलेइयाः सर्वमहद्दिंका जीवाः शुक्कलेइयाः । एतेषां जदन्त । नेरयिकाणां कृष्णलेइयानां नीललेइयानां कापोतलेइयानां च कतरे कतरंन्यो उत्पद्दिंका वा महद्दिंका वा ? गौतम ! कृष्णलेइयेन्यो नीललेइया महद्दिंका नीललेइयेन्यः कापोतलेइया महद्दिंकाः

ट्टिया जीवा किरहलेसगा सब्बमहिट्टियाजीवा सुकलेसगा । पद्मले, थो शुक्कना धणो महद्दिंका सर्वथोडो ऋद्धिना जीव धणो कण्णले, ना सर्वधणो ऋद्धिना धणो जीव शुक्कले, ना । एतसिणं भंते नेरइयाणं कयहलेसाणं नीललेसाणं काउलेसाणय कयरे २ हितो अप्पट्टियावा महिट्टियावा । एहने भगवन् नारकोने कण्णले, नीलले, कापोतले, किडां २ थो अप्पट्टिनाधणो मोटो ऋद्धिना धणो । गोयमा कयहलेसेहितो नीललेसगाम । हेनी तम कृष्णलेइयाथो नीललेइयाना महद्दिंका । नीललेसेहितो काउलेसगाम । सब्बप्पिट्टिया नेरइया कयहलेसगा सब्बमहिट्टिया नेरइया काउलेसगा । नीललेइयाथो कापोत महद्दिंका सर्व थोडो ऋद्धिना नारको कृष्णलेइयाना सर्वधणो ऋद्धिना नारको कापोतलेइयाना धणो । एतसिणं भंते तिरिक्कजोगियाणं किरहलेसाणं जाव सुकलेसाणय कयरे २ हितो अप्पट्टियावा पुक्का । एहने भगवन् तिर्यक् ऋद्धिनी प्रथ कण्णलेइया यावत् शुक्कलेइयाने नि

या २ ? गोयमा ! जहा जीवा । एतेसिणं ज्ञते ! एगिंदियतिरिक्कजोणियाणं कणहलेसाणं जाव तेउलेसा
णय कयरे २ हिंतो अण्डहियावा २ ? गो० ! कणहलेसेहिंतो एगिंदियतिरिक्कजोणिणहिंतो नीललेसा मह
हिया, नीललेसेहिंतो काउलेसा महहिया, काउलेसेहिंतो तेउलेसा महहिया, सब्बपिहिया एगिंदियति
रिक्कजोणिया कणहलेसा सब्बमहहिया तेउलेसा, एवं पुढाविकाइयाणवि एतेणं अजिलावेणं जहेव लेसानं

सर्वाल्पद्विका नैरयिकाः कणलेइयाः सर्वमहद्विका नैरयिकाः कापोतलेइयाः । एतेषां प्रदन्त ! तिर्यग्योनिकानां कृष्णलेश्यानां यावच्छकल
इयानां च कतरे कतरेज्योत्पद्विका वा महद्विका वा ? गौतम ! यथा जीवाः । एतेषां प्रदन्त ! एकैन्द्रियतिर्यग्योनिकानां कृष्णलेश्यानां या
वत्तेजोलेइयानां च कतरे कतरेज्योत्पद्विका वा महद्विका वा ? गौतम ! कणलेइयेज्य एकैन्द्रियतिर्यग्योनिकेज्यो नीललेश्या महद्विका नील
लेइयेज्यः कापोतलेइया महद्विकाः कापोतलेइयेज्य स्तेजोलेइया महद्विकाः सर्वाल्पद्विका एकैन्द्रियतिर्यग्योनिकाः कृष्णलेश्याः सर्वमहद्विका
स्तेजोलेइयाः । एवं पृथिवीकायिकानामपि एतेनाजिलापेन यथैव लेश्या प्राविता स्तथैव ज्ञातव्यम् । यावच्चतुरिन्द्रियाः । पञ्चैन्द्रियतिर्यग्यो

हां २ थो थोडो ऋदिनाधणी तिणरी प्रथ उत्तर । गोयमा जहा जीवाणं तहा भाणियव्वा । हेगौतम जिम जीवनोमूव तिमहीज जाणिवो । एणसिणं
भंते एगिंदिय तिरिक्कजोणियाणं कणहलेस्साणं जाव तेउलेस्साणय कयरे २ हिंतो अण्डहियावा । एणने हेमगवन् एकैन्द्रिय तिर्यचयोनियाने कृष्णले
श्याने यावत् तेजोलेश्याने जिहांथी अण्डऋदिनाधणी । गोयमा कणहलेस्सा एगिंदिय तिरिक्कजोणिणहिंतो नीललेसगा म० । हेगौतम कृष्णलेश्या
ना एकैन्द्रियथो तिर्यचथो नीललेश्याना एकैन्द्रिय महद्विक । नीललेसेहिंतो काउलेसगा म० काउलेसेहिंतो तेउलेसगा म० । नीलथो कापोत महद्वि
क कापोतथो तेजोलेश्याना महद्विक । सब्बपिहिया एगिंदिय तिरिक्कजोणिया कणहलेसगा सब्बमहद्विया तेउलेसगा एवं पुढाविकाइयाणवि । स
वं थोडोऋदिनाएकैन्द्रिय तिर्यचयोनिक कृष्णलेश्याना सर्वथो महद्विक तेजोलेश्याना इम पृथ्वीकाइया पिण । एएणं अभिलावेणं जहेवलेस्साणं भावणा

स्तत इमे जवनपतिभ्यो ऽतिप्रभूततमा इत्युपपद्यन्ते, कृष्णलेश्येभ्यो जवनपतिभ्यो वानमन्तरा स्तेजोलेश्याका असंख्येयगुणाः, तेभ्योपि वानमन्तरा एव कापोतलेश्याका असंख्येयगुणा अल्पवर्द्धिकानामपि कापोतलेश्याजावात्, तेभ्योपि वानमन्तरा नीललेश्या विशेषाधिकाः, तेभ्योपि कृष्णलेश्या विशेषाधिकाः, अत्रापि युक्तिप्रागुक्तानुसराणीया स्तेजोलेश्या ज्योतिष्का देवाः सङ्ख्येयगुणाः, यतः षट्पञ्चाशदधिकाङ्गुलशतद्वयप्रमाणानि सूचिरूपाणि यावन्ति खण्डानि एकस्मिन् प्रतरे जवंति तावत्प्रमाणो ज्योतिष्कदेवदेवीसमुदायः स्तद्वर्तकच्छिदूनद्वात्रिंशत्तमजागकल्पा ज्योतिष्कदेवास्ततः कृष्णलेश्येभ्यो वानमन्तरेभ्यः संख्येयगुणा एव घटन्ते, ज्योतिष्कदेवा नत्वसंख्येयगुणाः सूचीरूपं खण्डप्रमाणहृतोः सङ्ख्येयोजनकोटीकोट्यपेक्षया षट्पञ्चाशदधिकाङ्गुलशतद्वयसङ्ख्येयजागमात्रवर्तित्वात्, सम्प्रति जवनवास्यादिदेवदेवीविषयं तदनन्तरं जवनवास्यादिदेवदेवीसमुदायविषयं सूत्रमाह-एतच्च सूत्रद्वयमपि प्रागुक्तजावनानुसारेण जावनीयम्, प्रतिलेश्याविशिष्टानामल्पवर्द्धिकत्वमहर्द्धिकत्वं प्रतिपादयिषुरिदमाह-एषसिंशं जं त । जीवाणां कण्डलेसाण मित्यादि ॥ सुगम, नवरं लेश्याक्रमेण यथोत्तरं महर्द्धिकत्वं यथा अर्वाक् अल्पवर्द्धिकत्वं जावनीयमेव नैरयिकनिर्यक्यो

जावियालं तहेव नेयहं जाव चउरिंदिया । पंचिंदियतिरिक्कजोणियाणं तिरिक्कजोणिणीणं समुच्छिमाणं
गप्पवक्कंतियाणय सत्तेसिं जाणियद्वा जाव अप्पिहिया वेमाणिया देवा तेउलेस्सा सत्तमहिहिया वेमाणिया

निकानां तिर्यञ्जीना च सम्पूर्च्छिमानां गर्भव्युत्क्रान्तिकानां च सर्वेषां जगित्तव्या यावदल्पवर्द्धिका वैमानिका देवा स्तेजोलेश्याः सर्वमहर्द्धिका

तह्व इह्दुवां भा० जाव चउरिंदिया पंचिंदिय तिरिक्कजोणियाणं तिरिक्कजोणिणीणं समुच्छिमाणं गप्पवक्कंतियाणय सत्तेसिं भा० । इम इणे आलावे करो जिम लेश्यानी भावनाकरी तिम ऋडिनी पिण भावना करवी जालगे चौरिंदिय पंचेदिय तिर्यचयोनिनाने तिर्यचणीनं सम्पूर्च्छिमने गर्भजने सर्व जाणवी । जाव सत्त अप्पिहिया वेमाणियादेवा तेउलेसगा सत्तमहिहिया वेमाणियादेवा मुक्कलसगा केरे भणंति चउच्चोसं इह्दुवां भा० । जालंग थोडोऋडिना वेमानिकदेवता तेजोलेश्याना सर्वथोडो ऋडिना वेमानिकदेवता मुक्कलेश्याना केतलाएक आचारं इमकह्वे २४ दण्डके इम क

टीका ।

॥ पूर ।

॥ ५१३ ॥

॥ भाषा ।

निकमनुष्यवेमानिकविषयाण्यपि सूत्राणि येषां यावन्त्यो लेश्या स्तेषां तावतोः परिज्ञाव्य ज्ञावनीयानि ॥ इतिश्री मलयगिरिविरचितायां लेश्यापदस्य द्वितीयोद्देशकः परिसमाप्तः ॥ २ ॥ उक्तो द्वितीयोद्देशकः सम्प्रति तृतीयमारभ्यते-तस्य चेदमादिसूत्र-नेरइणं जंते । नेरइणसु उववज्जइ इत्यादि ॥ अस्य चायमजिसम्बन्धो द्वितीयोद्देशके नारकादीनां लेश्यापरिसंख्यानं अल्पबहुत्वमहद्विकृत्यं चाक्तमिहतु-तेषामेव नारकादिजीवानां तास्ताः लेश्याः किमुपपातक्षेत्रोपपन्नानामेव जवति उत विग्रहपीत्यस्यार्थस्य प्रतिपादनार्थं प्राक्तावन्नयान्तरमाश्रित्य नारकादिव्यपदेशं पृच्छति-नेरइणं जंते । नेरइणसु उववज्जइ अनेरइण नेरइणसु उववज्जइ इति ॥ इदं च प्रश्नसूत्रं सुगमं जगवानाह-गौतम । नैरयिको नैरयिकेषूपत्यद्यते नो नैरयिको ऽनैरयिकेषु कथमिति चे दुष्यते-इह यस्मान्नारकादिजवोपग्राहकमायुरेव नशपं तथाहि-नारकायुष्मुदयमागते नारकजवो जवति मनुष्यायुषि मानुषजव इत्यादि ततो नारकाद्यायुर्वेदनप्रथमसमयएव नारकादिव्यपदेशं लजते, एतच्च ऋजुसूत्रनयदज्ञानं तथाच नयवि

देवा सुकलेसा, केइ जणंति चउवीसं दंरुणं इहि ज्ञाणियत्ता । बीन उद्देसो सम्मत्तो ॥ २ ॥
नेरइणं जंते ! नेरइणसु उववज्जइ अनेरइण नेरइणसु उववज्जइ ? गोयमा ! नेरइण नेरइणसु उववज्जइ
नो अनेरइण नेरइणसु उववज्जइ, एवं जाव वेमाणियाणं । नेरइयाणं जंते ! नेरइणहिंतो उववहइ अने

वेमानिका देवाः शुक्लेश्याः, केचिद्व्रणन्ति चतुर्विंशतिदण्डकेनाहिः जणितव्या ॥ इतिश्री मनुपाध्याय रामचन्द्रगणि शिष्य नानकचन्द्र विरचिते प्रज्ञापनानुवादे लेश्यापदस्य द्वितीयोद्देशकः ॥ २ ॥ नैरयिको जदन्त । नैरयिकेषूपत्यद्यते अनैरयिको नैरयिकेषूपत्यद्य

हवी ॥ बीणो उद्देसासम्मत्तो २ ॥ इति सतरहमा पदनी दूजीउद्देशो पूरो धयो १७ ॥ २ ॥ अरइयाणंभंते अनेरइणसु उववज्जंति । नारकीने हेभगवन् नारकौमांङि ऊपजै नारकनी आऊखी उदयआवै नारक नहवे इम मनुष्यादिकके । अनेरइणसु उववज्जंति । अनारकौ नारकौ मांङि ऊपजै इम प्रश्न उत्तर । गोयमा अनेरइणहिंतो अनेरइणसु उव० णी अनेरइणहिंतो अनेरइणसु उव० एवं जाव वेमाणियाणं । हेगौतम नारकौधी ना

॥ टीका ॥

॥ मन्त्र ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

द्भिः ऋजुसूत्रनयनिरूपणं कुर्वद्भि र्दिमुक्तम्-पलालंनदहत्यग्नि जिह्वेतनघटक्वचित् । नास्तिन्योनिक्रमोस्तीह नचशून्यंप्रविश्यते ॥ १ ॥ नारकव्यति
रिक्तश्च नरकं नोपपद्यते । नरका नारकश्चास्य न कश्चि द्विप्रमुच्यते ॥ २ ॥ इत्यादि ॥ एवं जाव वेमाणिए इति ॥ एवं नैरयिकोक्तप्रकारेण ताव
द्वक्तव्यं याव द्वैमानिको, वैमानिकविषयं सूत्रं तच्च सुगमत्वात् स्वयं ज्ञावनीयं, अथुना उद्धर्तनाविषयं नैरयिकेषु सूत्रमाह-नैरइयाण जंते । इत्या
दि ॥ एतदपि ऋजुसूत्रनयदर्शनेन वेदितव्यं तथाहि-परजवायुष्युदयमागते तत उद्धर्तते यद्गवायुश्च उदयमागत तेन जवेन व्यपदेशो यथा नारका
युष्युदयमागते नरकजवे न नारक इति ततो नैरयिकेज्यो नैरयिक एवोद्धर्तते तेन नैरयिक इति । एवं चतुर्विंशतिदशकक्रमेण तावत्सूत्रं वक्तव्यं
यावद्वैमानिकविषये च चयइ इत्यादि अजिलापः कर्तव्यः, तेज्य उद्धर्तनस्य अवनमितिप्रसिद्धेः, तथाचाह-एवं जाव वेमाणिए नवरमित्यादि ॥

रइए नैरइएहिंती उववहइ ? गोयमा ! नैरइए नैरइएहिंती उववहइ नो अनेरइए नैरइएहिंती उववहइ
एवं जाव वेमाणिए नवरं जोइसियवेमाणिएसु चयति अजिलावो कायहो । सेनूणं जंते कणहलेसे नैरइए

ते ? गीतम । नैरयिको नैरयिकेषूत्पद्यते नो अनैरयिको नैरयिकेषूत्पद्यते, एवं यावद्वैमानिकानाम्, नैरयिको जदन्त । नैरयिकेज्य उत्पद्यते
अनैरयिको नैरयिकेज्य उत्पद्यते ? गीतम । नैरयिको नैरयिकेज्य उत्पद्यते नो अनैरयिको नैरयिकेज्य उत्पद्यते, एवं यावद्वैमानिको नवरं

रकोमांहि ऊपजै के अनारकोथी नारकोमांहि न ऊपजै इम जालगे २४ उडके वेमानिकने कहवी । षेरइएणं भते षेरइएहिंती उववहइति अनेरइएहिं
तो उववहइ । हिवे नारकोने नारकोमांहिथको चवै कि नारको बिना चवै । गोयमा अनेरइएहिंती उववहइ नो षेरइएहिंती उववहइ । हेगीतम अना
रकोथी नारकोमांहि चवै ऊपजवा पिण नारकी नारकीथी ऊपजै नही । एवं जाव वेमाणिए नवरं जोइसिय वेमाणिएसु चयति अनिलावो काय
वो । इम जालगे वेमानिक विशेष ज्योतिषो वेमानिकनी अलावो मुखपान कहिवी । सेनूणं भते कणहलेसे षेरइए कणहलेसेम् उववज्जंति । तेनिश्च हेभ
गवन् कणलेख्याना नारकोपणे ऊपजै । कणहलेसेम् उववहइ जल्लेसे उववज्जइ तल्लेसे उववहइ । कणलेखाये चवै वरसवैनी आयुषो उदय आवै जे ले

टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ च० ॥

॥ भाषा ॥

करहलेसेसु नेरडएसु उववज्जड करहलेसेसु उववहड जल्लेसे उववज्जड तल्लेसे उववहड ? हंता गो० ! करहलेसेसु नेरडएसु उववज्जड करहलेसेसु उववहड जल्लेसे उववज्जड तल्लेसे उववहड । एवं नीललेसावि । एवं काउले सावि । एवं असुरकुमाराणवि जाव थणियकुमारा णवरं तेउलेस्सा अण्णहिया । सेनूणं जंते ! करहलेसे पुढ वीकाडए करहलेसेसु पुढविकाडएसु उववज्जड करहलेसे उववहड जल्लेसे उववज्जड तल्लेसे उववहड ? हंता गोयमा ! करहलेसे पुढविकाडए करहलेसेसु पुढविकाडएसु उववज्जड, सिय करहलेसे उववहड सिय नी

ज्योतिकविमानिकेषु व्यवत इत्यजिलापः कर्तव्यः । अथ नूनं जदन्त । कृष्णलेइयो नैरयिकः कृष्णलेइयेषु नैरयिकेषु उत्पद्यते कृष्णलेइयेषूद्धत्तं यल्लेइयेषूत्पद्यते तल्लेइयेषूद्धत्तं ? हन्त गीतम । कृष्णलेइयेषु नैरयिकेषूत्पद्यते कृष्णलेइय उद्धत्तं यल्लेइयेषूत्पद्यते तल्लेइयेषूद्धत्तं । एवं नीलले इया अपि । एवं कापोतलेइया अपि । एवमसुरकुमाराणामपि यावत्स्तनितकुमाराणामपि नवरं तेजोलेइया अभ्यधिकाः । अथ नूनं जदन्त । कृष्णलेइयः पृथिवीकायिकः कृष्णलेइयेषु पृथिवीकायिकेषूत्पद्यते कृष्णलेइयेषूद्धत्तं यल्लेइयेषूत्पद्यते तल्लेइयेषूद्धत्तं ? हन्त गीतम । कृष्णलेइयः

श्या ऊपजे त लया उद्धत्तं । गोयमा करहलेसे नेरडए करहलेसेसु नेरडएसु उववज्जति करहलेसे उववहड जल्लेसे उववज्जति तल्लेसे उववहड । हंता गोयमा कृष्णलेइया नैरयिकः कृष्णलेइयेषु नैरयिकेषूत्पद्यते कृष्णलेइय उद्धत्तं यल्लेइयेषूत्पद्यते तल्लेइयेषूद्धत्तं । एवं नीललेसेवि एवं काउलेसे वि एवं असुरकुमाराणवि जाव थणियकुमाराणवि । इम नीललेइया इम कापोतलेइया इम असुरकुमारने पिण जालगे स्तनितकुमारने । णवरं तेउलेस्सा अण्णहिया भा० । ए विशेष तेजोलेइया अधिकं देवतानि । सेनूणं जंते करहलेसे पुढविकाडए करहलेसेसु पुढवीकाडएसु उववज्जति करहलेसे उववहड जल्लेसे उववज्जति तल्लेसे उववहड । ते निश्चै पृथिवीने हेमगवन् कृष्णलेइयापि पृथिवीपणे ऊपजे कृष्णलेइयाणा पृथिवीया सबीने ऊपजे कृष्णलेइयाये उद्धत्तं जे लयाये ऊपजे ते लयाये उद्धत्तं । गोयमा करहलेसे पुढवीकाडए करहलेसेसु पुढवीकाडएसु उववज्जति । हंता गोयमा कृष्णलेइया पृथिवीपणे ऊप

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

अधुना कृष्णलेइयाविषयमुत्पत्तौ सूत्रमाह-सेनूयं जन्ते । इत्यादि ॥ सेनूयं ॐ शब्दार्थः सचेह प्रप्ते नूनं निश्चितमेतत् प्रदत्त । कृष्णलेइयो नैरयि
कः कृष्णलेइयेषु नैरयिकेषु मध्ये उत्पद्यते । सेनूयश्च कृष्णलेइयेषु नैरयिकेषु उद्भूतमानः कृष्णलेइय एवोद्भूतते, एतदेव निश्चयदाह्यात्पादनाय प्र

ललेसे उववहइ सिय काउलेसे उववहइ, सिय जल्लेसे उववज्जइ सिय तल्लेसेसु उववहइ । एवं नीललेसा
काउलेसासुवि । सेनूयं जन्ते ! तेउलेस्से पुढविकाइए तेउलेस्सेसु पुढविकाइएसु उववज्जइ पुच्छा, हंता
गोयमा ! तेउलेस्से पुढविकाइए तेउलेसेसु पुढविकाइएसु उववज्जइ, सिय करहलेसे उववहइ सिय नील
लेसे उववहइ सिय काउलेसे उववहइ तेउलेसे उववज्जइ णोच्चंयणं तेउलेसे उववहइ । एवं आउकाइय

पृथिवीकायिकः कृष्णलेइयेषु पृथिवीकायिकेषु उत्पद्यते, स्यात्कृष्णलेइय उत्पद्यते स्यान्नीललेइय उद्भूतते स्यात्कापोतलेइय उद्भूतते, स्याद्यल्लेइय
उत्पद्यते स्यात्तल्लेइयेषु उद्भूतते । एवं नीललेइयकापोतलेइयेषुपि । अथ नूनं प्रदत्त । तेजोलेइयः पृथिवीकायिकस्तजोलेइयेषु पृथिवीकायिकेषु
उत्पद्यते पुच्छा । इत्त गौतम । तजोलेइयः पृथिवीकायिकस्तजोलेइयेषु पृथिवीकायिकेषु उत्पद्यते, स्यात्कृष्णलेइय उद्भूतते स्यान्नीललेइय उद्भूतते
स्यात्कापोतलेइय उद्भूतते तजोलेइय उत्पद्यते अथ तजोलेइय उद्भूतते । एवमधुनस्पतिकायिका अथि । तेजोवायू एवचैव नवरमेतेषां तेजो

जे । सिय करहलेसे उववहइ सिय नीललेसे उववहइ सिय काउलेसे उववहइ सिय जल्लेसे उववज्जइ सिय तल्लेसे उववहइ । कीदं कृष्णलेइयापणे उद्भूतं च वै
कीदं नीललेइयापणे उद्भूतं च वै कीदं कापोतलेइयापणे उद्भूतं च वै कीदं जेणे लेइयापणे ऊपजे कीदं जेणे लेइयापणे उद्भूतं । एवं नील काउलेसामुवि भा० ।
इम नील कापोत पिण । सेनूयं भन्ते तेउलेसे पुढविकाइए तेउलेसेसु पुढविकाइएसु उववज्जइ पुच्छा । निश्चै हेमगवन् तेजोलेइयानां पृथिवीपणे ऊपजे
तेउलेइयानां पृथिवीकायिकी प्रश्न उत्तर । हंता गोयमा तेउलेसे पुढविकाइए तेउलेसेसु पुढविकाइएसु उववज्जइ । हांगौतम तेउलेइयापणे पृथिवीकाय ते
जो लेइयापणे ऊपजे । सिय करहलेसे उ० सिय नीललेसे उ० सिय काउलेसे उ० जल्लेसे उववज्जइ नी चैयणं तल्लेसे उववहइ । कीदं ऊपजे कृष्णले

टीका ।

मूल ॥

॥ ५० ॥

॥ भाषा ॥

कारात्करणाह-यल्लेश्य उत्पद्यते तल्लेश्य उद्भूतं न लेइयात्तरगत इति, जगवानाह-इतागोयमेत्यादि ॥ इत्येत्यनुमती अनुमतमेतत् सम गीतमा कल्लेसेसु नेरइयसु इत्यादि ॥ अथ कथं कल्लेइयः सन् कल्लेइयसु नेरयिकेषूत्पद्यते नल्लेइयात्तरपेतः ? उच्यते-इह तियक्पण्डन्द्रियो मनुष्यो व वट्टायुक्तया नरकेषूत्पत्तुकामो यथाक्रमं तिलंगायाणि मनुष्यायाणि च साकल्येनाक्षीणे ऽन्तर्मुहूर्त्तशेषे यल्लेइयेषु नरकेषूत्पत्स्यते तद्गतल्लेइयात्परिणाम

वणस्सइकाइयावि । तेउवाऊ एवंचेव नवरं एएसिं तेउलेस्सा नत्थि । वित्तिचउरिंदिया एवंचेव तिसुवि लेसासु । पंचिंदियतिरिक्कजोणिया मणुसा जहा पुढविकाइया आदिल्लियासु तिसु लेसासु जणिया तहा ठसुवि लेसासु जाणियत्ता नवरं ठप्पिलेस्सा उच्चारियत्ता । वाणमंतरा जहा असुरकुमारा । सेनूणं जंते ! तेउलेस्से जोडसिए तेउलेसेसु जोडसिएसु उववज्जइ जहेव असुरकुमाराणं । एवं वेमाणियाणवि नवरं

लेश्या नास्ति । द्वित्रिचतुरिन्द्रिया एवचैव तिसृष्वपि लेश्यासु । पञ्चेन्द्रियतियंग्योनिका मनुष्या यथा पृथिवीकायिका आद्यासु तिसृषु लेश्यासु जणिता स्तथा षट्ष्वपि लेश्यासु जणितव्या नवरं षट्ष्वपि लेश्या उच्चारयितव्याः । वानव्यन्तरा यथा ऽसुरकुमाराः । अथ नूनं जदन्त ।

श्यायं उद्भूतं च वै कोऽं नीललेश्या कोऽं कापीतलेश्याये उद्भूतं च वै तेजोलेश्याये कपजै स्यामाटे दवता तेजोलेश्या सहित पृथिवीमाहि कपजे तेमाटे पिण तेजोसहित चबैनहो । एवं आचकाइय वणस्सइकाइयस्सवि तेज वाऊवि एवंचैव । इम अपक्काय वनस्सतीकायने पिण तेज वाऊने पिण इमहो ज । णवरं एएसिं तेउलेसा नत्थि । एविशेष ए तेजोलेश्या नथो । वेइंदिय तेइंदिय चउरिंदिएवि एवंचेव तिसुवि लेसानु भा० । वेइन्दो तेइन्द्री चौरिन्द्री इमहो ज तेजोलेश्यांनथो । पंचिंदिय तिरिक्कजोणियाय मणुस्सा जहा पुढविकाइयासु आदिल्लियासु तिसुलेसासु भणिया तहा इहं ठसुविलेसासु भा णियत्ता । पञ्चेन्द्रीतिर्यश्च मनुष्यने जिम पृथिवीकायने पहिलो २ कहोलेकै—तिम इहां ६ लेश्या कहवी । णवरं ठप्पिलेसासो उच्चारयत्ता । एविशेष प छः लेश्याये च वै छः लेश्याये जपजै तेमाटे कसूच कहिवा । वाणमंतरा जहा असुरकुमारा । वानव्यन्तर जिम असुरकुमार । सेनूणं भते तेउलेसे

टीका ॥

मूल ॥

॥ १० ॥

॥ नारा ॥

दोहहवि चयतीति अजिलावो । सेनूणं जंते ! करहलेसे नीललेसे नेरइएं करहलेसेसु नीललेसेसु काउलेसे सु नेरइएसु उववज्जइ करहलेसे नीललेसे काउलेसे उववहइ जल्लेसे उववज्जइ तल्लेसे उववहइ ? हंता गो यमा ! करहलेसे नीललेसे काउ उववज्जइ जल्लेसे उववज्जइ तल्लेसे उववहइ । सेनूणं जंते ! करहलेसे जा व तेउलेसे असुरकुमारे करहलेसेसु जाव तेउलेसेसु असुरकुमारेसु उववज्जइ एवं जहेव नेरइए तहा असु

तेजोलेश्यो ज्योतिष् स्तेजोलेश्येषु ज्योतिषेषु तेउत्पद्युवायथेरकुमाऱाणाम् । एव वैमानिकानामपि नवर द्वयोरपि चयतीत्यजिलापः । अथ नूनं जदन्त । कृष्णलेश्यो नीललेश्यः कापोतलेश्यो नैरयिकः कृष्णलेश्येषु नीललेश्येषु कापोतलेश्येषु नैरयिकेषु उत्पद्यते कृष्णलेश्यो नीललेश्यः कापोतलेश्य उद्वर्तते यल्लेश्य उत्पद्यते तल्लेश्य उद्वर्तते ? हंत गौतम ! कृष्णलेश्यो नीललेश्यः कापोतलेश्य उत्पद्यते यल्लेश्य उत्पद्यते तल्लेश्य उद्वर्तते । अथ नूनं जदन्त ! कृष्णलेश्यो यावत्तेजोलेश्यो असुरकुमारः कृष्णलेश्येषु यावत्तेजोलेश्येषु असुरकुमारेषु उत्पद्यते एवं यथैव नैरयिक

ज्योतिषिण तेउलमज्जीतिमिणसु उववज्जति । ते लेश्या हेमगवन् तेजोलेश्यानां ज्योतिषीं स्थू तेजोलेश्यापणे ऊपजे । गायमा जहा असुरकुमारे एवं वैमानिकाणां च यवरं दोहहवि चयंतौ अजिलावो कायस्यो । हे गौतम ! जिम असुरकुमार इमं वैमानिकं पिण इमहीज पडिणेषु बंधकी चवैके ए आ लावो कहवो । सेनूणं भते करहलेसे नीललेसे काउलेसे नेरइए करहलेसेसु नीललेसेसु काउलेसेसु नेरइएसु उववज्जति । तेनिसे हेमगवन् कृष्णलेश्या नील कापोतलेश्या नारको कृष्णलेश्या नीललेश्या कापोतपणे ऊपजे । करहलेसे नीललेसे काउलेसे उववहइ । कृष्णलेश्याये नीललेश्याये उद्वर्तते चवै । हंता गौतम ! करहलेसे नीललेसे काउलेसे जाव करहलेसे नील काउलेसेसु उववज्जति जल्लेसे उववज्जति तल्लेसे उववहइति । हं गौतम ! कृष्णलेश्या नील लेश्या कापोतने जालगे कृष्णलेश्याये ऊपजे ते लेश्याये उद्वर्तते चवै । सेनूणं भते करहलेसे जाव तेउलेसे असुरकुमार । निसे हेमगवन् कृष्णा जालगे तेजोलेश्यानां असुरकुमार । करहलेसेसु जाव तेउलेसेसु असुरकुमारेसु जाव उववज्जति । कृष्णलेश्यो जालगे तेजोलेश्याये असुरकुमारपणे

ति तत् स्तेनैवाप्रतिपतितेन परिणामेन नरकायः प्रतिस्वेदयते तत् उच्यते कृष्णलेश्यः कृष्णलेश्येषु नैरयिकेषूपपद्यते न लेश्यान्तरयुक्तः, अथ कथं कृष्णलेश्याकियवोद्वृत्तं ? उच्यते-देवनैरयिकाणां हि लेश्यापरिणाम आजवत्तया द्रवति एतच्च प्रागेव प्रपञ्चितं उपपादितं, एव नीललेश्याविषय कापोतलेश्याविषयं च सूत्रं वक्तव्यमेव मसुरकुमारादीनामपि स्तनितकुमारा वसानानां वक्तव्यं नवरं तेजोलेश्यासूत्रं तत्राज्यधिकमभिधेयं ते जोलेश्याया अपि तेषां ज्ञावात्, अधुना पृथिवीकायिकेषु कृष्णलेश्याविषयं सूत्रमाह-सेनूणं जन्ते । इत्यादि ॥ इह तिरश्चां मनुष्याणां च लेश्या

रकुमारेवि जाव थणियकुमारेवि । सेनूणं जन्ते ! कणहलेसे जाव तेउलेस्से पुढविकाइए कणहलेस्सेसु जाव तेउलेस्सेसु पुढविकाइएसु उववज्जइ, एवं पुच्छा जहा असुरकुमाराणं ? हंता गोयमा ! कणहलेसे जाव तेउलेस्सेसु पुढविकाइएसु कणहलेसेसु जाव तेउलेस्सेसु पुढविकाइएसु उववज्जइ सिय कणहलेसे उववहइ सिय नीले सिय काउलेस्से उववहइ सिय जल्लेसे उववज्जइ तल्लेसे उववहइ तेउलेस्से उववज्जइ नोचेवणं तेउलेस्से

स्तथासुरकुमारोपि यावत्स्तनितकुमारोपि । अथ नूनं जदन्त । कृष्णलेश्यो यावत्तेजोलेश्यः पृथिवीकायिकः कृष्णलेश्येषु यावत्तेजोलेश्येषु पृथिवीकायिकेषु उपपद्यते एवं पुच्छा यथैवा सुरकुमाराणाम्, इन्त गीतम् । कृष्णलेश्यो यावत्तेजोलेश्यः पृथिवीकायिकः कृष्णलेश्येषु यावत्तेजोलेश्ये

ऊपजे । एवं जहेव णेरइए तहेव असुरकुमार जाव थणियकुमारेवि भा० । इम नारको कज्जा तिमहीज असुरकुमार पिण जालंग स्तनितकुमार पिण जालंगवा । सेणूणं भन्ते कियइलेसे जाव तेउलेस्से पुढविकाइए कियइलेसेसु जाव तेउलेस्सेसु पुढविकाइएसु उववज्जति पुच्छा जहा असुरकुमारेणं । ते निथे हेभगवन् कृष्णलेश्याना जालंगे तेजोलेश्याना पृथिवीकाय कृष्ण यावत् तेजोना पृथिवीपणे ऊपजे इम प्रश्न जिम असुरकुमार तिम । हंता गोयमा कणहलेसे जाव तेउलेस्से पुढविकाइएसु कियइलेसेसु जाव तेउलेस्सेसु पुढविकाइएसु उववज्जति । हां गीतम् कृष्णलेश्याना जालंगे तेजोलेश्या पृथिवीकाय कृष्णलेश्या जालंगे तेजोलेश्यापणे ऊपजे । सिय कियइलेसे उववहइ सिय नीले सिय काउलेस्से उववहइ सिय जल्लेसे उववज्जति । कीइ कृ

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

परिणाम आत्ममूर्तिरिति क ततः कदाचित् तल्लेश्य उद्भूतं ते कदाचि ज्ञेयान्तरपरिणतोप्युद्भूतं ते एषः पुन निर्यमो यल्लेश्ये व्युत्पद्यते स नियमत स्त
 ज्ञेय एवोत्पद्यते ॥ अन्तमुहुतमिगए अन्तमुहुतमिसेसएआउ । लेसाहिपरिणयाहि जीवाववृत्तिपरलोयमितिवचनात् ' तत उक्त-गोयमा ! करह
 लेसे पुढविकाइए करहलेसेसु पुढविकाइएसु उववज्जइ सिय करहलेसे उववहइ इत्यादि ॥ एवं नीललेइयाविषय कापोतलेश्याविषयं च सूत्रं वक्त
 व्यं, तथा जवनपतिव्यन्तरज्योतिरसौधमेशानदेवाः तेजोलेइयावतः स्वजावाच्छ्रुत्वा पृथिवीकायिकेषूप्यद्यन्ते, तदा कियत्कालमपयांमावस्यायां
 तेषु तेजोलेइयापि लज्यते ततउद्भूतं न जवति तथा जवस्वजावतया तेजोलेइयायोप्यद्वयग्रहणज्ञात्तयसम्भवा तत तेजोलेइयासूत्रे उक्तं-तेउलेसे उव
 वज्जइ नीचेवणं तेउलेसे उववहइ इति । यथाच पृथिवीकायिकायां यत्त्वादिर सूत्रास्युक्तानि तथा अप्कायिकवनस्पतिकायिकानामपि वक्तव्यानि
 तेषामप्यपयांमावस्यायां तेजोलं इयासम्भवात् ' तेजोवायुद्वित्रिषतुरिन्द्रियविषयाणि प्रत्येकं त्रीणि सूत्राणि वक्तव्यानि । तेषां तेजोलं इयाया असम्भ

उववहइ । एवं आउकाइयवणस्सइकाइयावि जाणियत्वा । सेनूणं जंते ! करहलेसे काउलेस्से नीललेसे ते
 उकाइए करहलेसेसु नीललेसेसु काउलेसेसु तेउकाइएसु उववज्जइ करहलेसे नीललेसे काउलेसेसु उववहइ
 जल्लेसे उववज्जइ तल्लेसे उववहइ ? हंता गोयमा ! करहनीलकाउलेसे तेउकाइए करहलेसेसु नीलकाउलेसे

इषषु पृथिवीकायिकेषु उत्पद्यते स्यात्कृष्णलेइय उद्भूतं ते स्यात्नीलः स्यात्कापोत उद्भूतं ते स्याद्यलेश्येव्युत्पद्यते तल्लेश्येषूप्युद्भूतं ते तेजोलं इय उत्पद्य
 ते नेवच तेजोलं इय उद्भूतं ते । एवमप्कायिक वनस्पतिकायिका अपि जणितव्याः । अथ नूनं जदन्ते । कृष्णले इयः कापोतलेश्यो नीलले इय स्ते

इषलेश्याये उद्भूतं कोइ नीललेश्याये कोइ कापोतलेश्याये कोइ जिणलेश्याये जपजे । सिय तल्लेसे उववहइ तेउलेसे उववज्जिति नीचेवणं तेउलेसे
 उववहइ एवं आउवणस्सइकाइयस्सवि भाणियत्वा । ' जण लेश्याये उद्भूतं तेजोलेश्याये जपजे पिण तेजोलेश्याये चवैनही । इम अप्काय वनस्पतीका
 य पिण कहवा । सेनूणं भंते कणइलेस नीललेस काउलेस तेउकाइए करह नील काउलेस तेउकाइएसु उववज्जइ । ते निसे हेमगवन् कण नील कापोत

। टीका ।

। सूत्र ।

। च ।

। भाषा ।

वात्, पञ्चिन्द्रियतिरिक्तयोनिना मनसाश्च यथा आद्यासु तिसृषु लेश्यासु पृथिवीकायिका उक्ता स्तथा षट्स्वपि लेश्यासु वक्तव्याः षष्ठा मप्यन्यत
मया लेश्यया तेषामुत्पत्तिसम्भवा दुत्पत्तिगतेकैकलेश्याविषयेचोद्वृत्तनायां षष्ठां विकल्पानां सम्भवात्, सूत्रपाठश्चैव-सेनूणं जन्ते ! कणहलेसे पञ्चि
न्द्रियतिरिक्खजोगिय कणहलेसेसु पञ्चिन्द्रियतिरिक्खजोगियसु उववज्जड कणहलेसेसु उववहड जल्लेसे उववज्जड तेल्लेसे उववहड हंता गोयमा !
कणहलेसे पञ्चिन्द्रियतिरिक्खजोगिय कणहलेसेसु पञ्चिन्द्रियतिरिक्खजोगियसु उववज्जड सियकणहलेसे उववहड सिय नीललेसे उववहड सिय का

सु तेउकाडएंसु उववज्जड सिय कणहलेसे उववहड सिय नील सिय काउलेस्से उववहड सिय जल्लेसे उव
वज्जड तल्लेसे उववहड एवं वाउकाडए बेडंदिय तेडंदिय चउरिंदियावि जाणियह्वा । सेनूणं जन्ते ! कणह
लेसे जाव सुक्कलेसे पंचिंदियतिरिक्खजोगिए कणहलेसेसु जाव सुक्कलेस्सेसु पंचिंदियतिरिक्खजोगिएसु उव

जस्कायिकः कृष्णलेश्येषु नीललेश्येषु कापीतलेश्येषु तेजस्कायिकेषु उत्पद्यते कृष्णलेश्यो नीललेश्यः कापीतलेश्यपूद्वर्त्तते यल्लश्य उत्पद्यते तल्ले
श्य उद्वर्त्तते ? इत्त गोतम ! कृष्णनीलकापीतलेश्यस्तजस्कायिकः कृष्णनीलकापीतलेश्येषु तेजस्कायिकेषु उत्पद्यते स्यात्कृष्णलेश्य उद्वर्त्तते स्यान्नी
लस्यात्कापीतलेश्य उद्वर्त्तते स्याद्यल्लेश्य उत्पद्यते तल्लेश्य उद्वर्त्तते' एवं वायुकायिक हीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रिया अपि ज्ञातव्याः । अथ न

तेउकाडया कृष्ण नील कापीत तेउकाडयापणे ऊपज । कणह नील काउलेसे उववहंति जल्लेमे उववज्जंति तल्लेसे उववहंति । कृष्ण नील कापीत उपजे
कृष्ण नील कापीत उद्वर्त्ते ते लेश्याये ऊपजे तेणे लेश्याये उद्वर्त्ते । हंता गोयमा कणह नील काउलेस्से तेउकाडए कणह नील काउलेस्से तेउकाडएसु
उववज्जंति । हागोतम कृष्ण नील कापीत तेजोकायने कृष्ण नील कापीतपणे तेउकाडया ऊपजे । सिय कणहलेसे उ० सिय नीललेसे उ० सिय का
-लेमे उववज्जंति जल्लेसे उववज्जंति तल्लेसे उववहंति । कीड कृष्णलेश्याये कीड नीललेश्याये कीड कापीतलेश्याये उद्वर्त्ते जे लेश्याये उद्वर्त्ते ते लेश्याये
चवै । एवं वाउकाडय बंदिद्य तेडंदिद्य चउरिंदिया णयवा । इम वायुकाय बेडंदिद्यने तेडंदिद्यने चौरिंदिय कहवा । सेनूणं भते कणहलेसे जाव सु

टीका ॥

मूल ॥

प० ।

भाषा ॥

उल्लेखे उववहइ सिय पल्लेखे उववहइ सिय सुकलेसे उववहइ सिय जल्लेसे उववज्जइ तल्लेसे उववहइ ॥ एवं नीलकापोततेजःपट्टशुक्लजंझयाविषया
अपि सूत्राणि वक्तव्यानि, वाणमंतरा जहा असुरकुमारा इति । जल्लेसे उववज्जइ तल्लेसे उववहइ ॥ इति वक्तव्या इति सर्वदेवानां लेख्यापरि
णामस्य आजवत्तयाद्वावात्, एवं लेख्यापरिसङ्ख्यानं परिज्ञाव्य ज्योतिष्कवैमानिकविषयाण्यपि सूत्राणि वक्तव्यानि, नवरं तत्र चयनीत्यञ्जिलपनीय
तदेवमेकैकलेख्याविषयाणि चतुर्विंशतिदशकक्रमेण नैरायिकादीनां सूत्राण्युक्तानि तत्र कश्चिदाशङ्केत प्रविरलेकैकतारकादिविषयमेतत् सूत्रकदम्ब

वज्जइ पुच्छा हंता गोयमा ! कणहलेसे जाव सुकलेसे पंचिदियतिरिक्खजोणिए कणहलेसेसु जाव सुकलेसे
सु पंचिदियतिरिक्खजोणिएसु सिय कणहलेसे उववहइ जाव सिय सुकलेसे उववहइ सिय जल्लेसे उववज्जइ
तल्लेसे उववहइ । एवं मणूसेवि । वाणमंतरे अरसुकुमारे जोइसियवेमाणिएवि एवंचेव नवरं जस्स जल्लेस्सा

न जदन्त । कृष्णलेख्यो यावच्छुक्ललेख्यः पञ्चन्द्रियतिर्यग्योनिकः कृष्णलेख्येषु यावच्छुक्ललेख्येषु पञ्चान्द्रियातयग्योनिकेषु उत्पद्यते पृच्छा । हन्त
गो० । कृष्णलेख्यो यावच्छुक्ललेख्यः पञ्चन्द्रियतिर्यग्योनिकः कृष्णलेख्येषु यावच्छुक्ललेख्येषु पञ्चान्द्रियतिर्यग्योनिकेषु उत्पद्यते स्यात्कृष्णलेख्य उद
र्हते यावत्स्याच्छुक्ललेख्य उद्वर्तते स्यादल्लेख्य उत्पद्यते तल्लेख्य उद्वर्तते । एवं मनुष्योपि । वानव्यन्तरासुरकुमारज्योतिष्कवैमानिका अप्येवं चैव

कलेसे पंचिदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जंति पृच्छा । ते निखे हेमगवन् कृष्णलेख्या जालंगं शुक्लना पंचेद्रिय तिर्यचं कृष्णलेख्या यावत् शुक्लना पंचेद्रिय
तिर्यचमांहि ऊपजे प्रश्न उत्तर । इता गोयमा कणहलेसे जाव सुकलेसे पंचिदिय तिरिक्खजोणिए । हांगीतम कृष्णलेख्या जालंगं शुक्लना पंचेद्रिय ति
र्यचमांहि । कणहलेसे जाव सुकलेसे पंचिदिय तिरिक्खजोणिएसु उववज्जंति । कृष्णलेख्या यावत् शुक्लना पंचेद्रिय तिर्यचमांहि ऊपजे । सिय
कणहलेसे जाव सिय सुकलेसे उववहइ सिय जल्लेसे उववज्जंति सिय तल्लेसे उववहइ एवं मणूरमेवि । कोइ कृष्णलेख्याये उद्वर्तते चवै यावत् शुक्ले उद्वर्त
ते चवै कोइ जे लेख्याये ऊपजे तिमहोज उद्वर्तते चवै इम मनुष्येपि । वाणमंतरे जहा असुरकुमारे जोइसिए वेमाणिएवि एवंचेव । वानव्यन्तर जिम

कं यदात् बहवो जिनलेश्याका स्तस्यां गतावुत्पद्यन्ते तदान्यथापि वस्तुगतिर्जवे देकैकगतधर्मापेक्षया समुदायधर्मस्य क्वचिदन्यथापि दर्शनात्, त
त स्तदाशङ्कापनोदाय येषां यावत्यो लेश्याः सम्भवन्ति तेषां युगपत्ताव स्तेडयाविषयमर्केकं सूत्रमनन्तरोदितायमेव प्रतिपादयति-सन्नूणं जन्ते । क
गडलेसे नीललेसे काउलेसे नरइए कण्डलेसेसु नीललेसेसु काउलेसेसु नेरइएसु उववज्जइ इत्यादि ॥ समस्तं सगमं, सम्प्रति कृष्णलेश्यादिनैरयिकस

दागहवि चयणंति जाणियन्ता । कण्डलेसेणं जन्ते ! नेरइए कण्डलेसेसं नेरइयं पणिहाय उहिणा सव्वन् समं
ता समजिलोएमाणे २ केवइयं खेत्तं जाणति केवइयं खेत्तं पासइ ? गो० ! णो बज्जयं खेत्तं जाणइ णो बज्जयं
खेत्तं पासइ, णो दूरं खेत्तं जाणइ णो दूरं खेत्तं पासइ इत्तरियमेव खित्तं जाणइ इत्तरियमेव खित्तं पासइ ।
से केणठेणं जन्ते ! एवं वुच्चइ-कण्डलेसेणं नेरइए तच्चेव जाव इत्तरियमेव खेत्तं पासइ ? गो० ! से जहाना

नवरं यस्य या लेश्या द्वयोश्चयनमिति जणितव्यम् । कृष्णलेश्यो ज० । नैरयिकः कृष्णलेश्याकं नैरयिकं प्रखिधायावधिना सर्वतः समन्तात्समजि
लोकमानः २ कियत्तं क्षेत्रं जानाति कियत्तं क्षेत्रं पइयति ? गो० । न बहुक्षेत्रं जानाति नापि बहुक्षेत्रं पइयति नदूरं क्षेत्रं जानाति नदूरं क्षेत्रं
पइयति, इत्वरिकमेव क्षेत्रं जानाति इत्वरिकमेव क्षेत्रं पइयति । अथ केनार्थेन जदन्त । स्वमुच्यते-कृष्णलेश्यो नैरयिकस्तच्चैव यावदित्वरिक
मेव क्षेत्रं पइयति ? गौतम । स यथा नामकः कश्चित्पुरुषो बहुसमरमणीयं जूमिजागे स्थित्वा सर्वतः समन्तात्समजिलोकयत्, तदा स पुरुषो

अमरकुमार ज्योतिषो वैमानिक पिण्डमण्डपिण्ड । एवरं जस्स जइ लेमात्थि दागहवि चयणंति अभिलाषी कायणी । जइने जलेश्या हवे तेहनी पट
नो कहवी । कण्डलेसेणं भन्ते नेरइए कण्डलेसे नेरइयं पणिहाय उहिणा सव्वन् समंता समजिलोएमाणे २ । कृष्णलेश्यानां नारकौ हेमगवन्
कृष्णलेश्यानां नारकौपणे प्रणिधाय उपेक्षायै अवधिज्ज्ञानं सव्वलोदिमि चौफेर जीतायका जाणै । केवइयं खित्तं जाणइ केवइयं खित्तं पासइ । केतलो
क्षेत्रं ते देखै । णो बहुयंखेत्तं जाणइ णो बहुयंखेत्तं पासइ । धणी क्षेत्रं न जाणै धणी क्षेत्रं न देखै । णो दूरं खेत्तं जाणइ णो दूरं खेत्तं पासइ ।

॥ टी ॥

॥ सू ॥

॥ ॥

॥ ना ॥

त्कावधिज्ञानदर्शनविषयक्षेत्रपरिमाणतार्तम्यमाह-करहलेसेणं भंते । इत्यादि॥ कृष्णलेश्यो जदन्त ! कश्चि नैरयिको ऽपरं कृष्णलेश्याकं प्रणिधायापेत्य अवधिना अवधिज्ञानेन सर्वतः सर्वासु दिक्षु समन्ततः सर्वासु विदिक्षु समञ्जिलोकमानो निरीक्ष्यमाणः कियत् किंपरिमाणं क्षेत्रं जानाति कियद्वा क्षेत्रमवधिदर्शनं पश्यति । जगवानाह-गौतम ! नबहुक्षेत्रं जानाति नापि बहुक्षेत्रं पश्यति, किमुक्तं जवति अपरं कृष्णलेश्याकं नैरयिकं मपेत्य न विवर्जितः कृष्णलेश्याको योग्यतानुसारणापि विशुद्धोपि नैरयिकोऽपि प्रभूतक्षेत्रमवधिना जानाति पश्यति । एतदेवाह-नदूरमिति

मए केडपुरिसे बज्जसमरमणिज्जांसि भूमिभागांसि ठिञ्चा सव्वन् समन्ता समञ्जिलोएज्जा तएणं से पुरिसे धरणि ललगयं पुरिसं पणिहाय सव्वन् समन्ता समञ्जिलोएमाणे २ नो बज्जयं खित्तं जाव पासड जाव इत्तरियमे व खेत्तं पासड से तेणठेणं गोयमा ! एवं वुञ्चइ-करहलेसेणं नेरइए जाव इत्तरियमेव खित्तं पासड । नीललेसेणं जंते ! नेरइए करहलेसें नेरइयं पणिहाय उहिणा सव्वन् समन्ता समञ्जिलोएमाणे २ केवतियं खि

धरणीतलगतं पुरुषं प्रणिधाय सर्वतः समन्तात्समञ्जिलोकमानः २ न बहु क्षेत्रं यावत्पश्यति यावदित्त्वरिकमेव क्षेत्रं पश्यति तत्तेनार्थेन गौतम ! एवमुच्यते-कृष्णलेश्यो नैरयिको यावदित्त्वरिकमेव क्षेत्रं पश्यति । नीललेश्यो जदन्त ! नैरयिकः कृष्णलेश्याकं नैरयिकं प्रणिधायवाधिना सर्वतः समन्तात्समञ्जिलोकमानः २ कियन्तं क्षेत्रं जानाति कियन्तं क्षेत्रं पश्यति ? गौतम ! बहुतरकं क्षेत्रं जानाति बहुतरकं क्षेत्रं पश्यति, दूरतरकं क्षेत्रं जानाति दूरतरकं क्षेत्रं पश्यति । वितिमिरतरकं क्षेत्रं जानाति वितिमिरतरकं क्षेत्रं पश्यति, विशुद्धतरकं क्षेत्रं जानाति विशुद्ध

दूर क्षेत्रं प्रति न जाने न देखे । इत्तरियमेव खित्तं जाणइ इत्तरियमेव खित्तं पासड । थोडी क्षेत्रं प्रति जाणै खलप क्षेत्रं प्रति देखे । सेकेण्डं भंते ए कियत्तले सेणं नेरइये एवचेव सर्ववभा० । तेमि स्वामो कृष्णलेश्या नारकां तिमहीज पाछु तोपरे कहवी । गौ० संजडाणामए केड पुरिसे बहू समरमणिज्जाओ भूमिभागाओ ठिञ्चा सव्वओ समन्ता समञ्जिलोएज्जाणं । हे गौतम काइक पुरुष घणू समो धरतीरहिते सव्वले चौफेर जीवे । सेपुरिसे धरणीतलगतं परि

टीका ॥

॥ पूजा ॥

॥ १ ॥

॥ भाषा ॥

विप्रकृष्टं क्षेत्रं जानाति नाप्यतिविप्रकृष्टं क्षेत्रं पश्यति किञ्चित्स्वरमेव स्वल्पमेवाधिकं क्षेत्रं जानाति इत्वरमेवाधिकं क्षेत्रं पश्यति एतच्च सूत्रं समानं पृथिवीकृष्णलेश्यानैरयिकविषयमवसेयं मन्यथा व्यञ्जित्वास्तम्भवात् तथाहि-सप्तमपृथिवीगतः कृष्णलेश्याको नैरयिको जघन्यतो गव्यूताद्वं जानाति उत्कर्षतो गव्यूतं । षष्ठपृथिवीगतः कृष्णलेश्याको जघन्यतो गव्यूतं उत्कर्षतः सार्द्धं, पञ्चमपृथिवीगतः कृष्णलेश्याको जघन्यतः सार्द्धं गव्यूतमुत्कर्षतः

तं जाणइ केवइयं खेत्तं पासइ ? गोयमा ! वज्जतरागं खेत्तं जाणइ वज्जतरागं खेत्तं पासइ, दूरतरागं खेत्तं जाणइ दूरतरागं खेत्तं पासइ, वित्तिमिरतरागं खेत्तं जाणइ वित्तिमिरतरागं खेत्तं पासइ, विसुद्धतरागं खेत्तं जाणइ विसुद्धतरागं खेत्तं पासइ । से केणठेणं जंते ! एवं वुच्चइ-नीललेसेणं नेरइए कणहलेसं नेरइयं पणिहाय जाव विसुद्धतरागं खेत्तं पासइ ? गोयमा ! से जहानामए केइपुरिसे वज्जसमरमणिज्जानं

तरकं क्षेत्रं पश्यति ? अथ केनार्थेन प्रदत्तं । एवमुच्यते-नीललेश्यो नैरयिकः कृष्णलेश्याकं नैरयिकं प्रणिधाय यावद्विशुद्धतरं क्षेत्रं पश्यति ? गौतम ! सयथा नाम कश्चित्पुरुषो बहुसमरमणीया द्रुमिज्जागात्पर्वतमारुह्य २ सर्वतः समन्ता त्समज्जिलोकयेत्, तदा स पुरुषो धरणिगतं तं पुरुषं प्रणिधाय सर्वतः समन्ता त्समज्जिलोकमानः २ बहुतरं क्षेत्रं जानाति यावद्विशुद्धतरं क्षेत्रं पश्यति तत्तेनार्थेन गौतम ! एवमुच्यते-नीललेश्यो नैरयिकः कृष्णलेश्यं नैरयिकं यावद्विशुद्धतरं क्षेत्रं पश्यति । कापोतलेश्यो प्रदत्त ! नैरयिको नीललेश्यं नैरयिकं प्रणिधाय

स पणिहाय सत्त्वञ्चीमन्ता समभिलोपमाणे २ । ते पुरुष धरतोप्रति पुरुष प्रणिधाम अपेक्षाये सघले चौफेर समभिलोकमानं जातेथके । नाबहुखेत्तं जाव पासइ जाव इत्तरियमेवं खेत्तं पासइ । घणंक्षेत्रेणं जालगे नदेखे जालगे थोडा क्षेत्रेणं देखे । सेकेणठेणं गोयमा कणहलेसे थेरइए जाव इत्तरियमेवं खेत्तं पासइ । तेमाटेइम कहिवा हेगौतम कृष्णलेश्याना नारकी थोडीक्षेत्र देखे । नीललेसेणं भंते थेरइए कणहलेसे थेरइयं पणिहाय ओहिणासत्त्वञ्ची समता समभिलोपमाणा २ । नीललेश्याना हे भगवन् नारकी कृष्णलेश्या नारकी अपेक्षाये अवधिज्ञानं सघले चौफेर । केवइयं खेत्तं जाणइ केवइयं

॥ टीका ॥

॥ मू ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

किञ्चिदूने द्वे गच्छते, ततो द्विगुणत्रिगुणाधिकक्षेत्रसम्भवा द्रव्यधिकृतसूत्रस्य व्यञ्जितं यथासमानपृथिवीकमपरं कृत्स्नलेइयाकं नैरयिकमपेक्ष्याति विशुद्धोपि कृत्स्नलेइयाको नैरयिको मनागधिकं पश्यति नातिप्रज्ञतं, तथा दृष्टान्तेनोपपिपादयिषुराह-सेकेण्टेण ज्ञते ! इत्यादि ॥ इयमत्र ज्ञाव ना-यथा समज्ञज्ञागव्यवस्थित एव कश्चिद्विवक्षितः पुरुषः चक्षुर्नैर्मल्यवशात् मनागधिकं पश्यति न प्रज्ञततरं तथा विवक्षितोपि कश्चित् कृत्स्नले इयाको नैरयिकः स्वज्ञूमिकानुसारेणातिविशुद्धोपि समानपृथिवीकमपरं कृत्स्नलेइयाकं नैरयिकमपेक्ष्य यदि परमवधिना मनागधिकं पश्यति नतु प्रज्ञततरं, कत्र समज्ञज्ञागस्थानीयासमानापृथिवीस्वज्ञूमिकासमानाच्च कृत्स्नरूपा लेइया चक्षुःस्थानीयमवधिज्ञानमेतावताचैतदपि ध्वनितं यथा

ज्ञूमिज्ञागानं पञ्चयं दुरुहिता २ सञ्चनं समंता समञ्जिलोएज्जा तएणं से पुरिसे धरणितलगयं पुरिसं पणि हाय सञ्चनं समंता समञ्जिलोएमाणे २ वज्जतरागं खेत्तं जाणइ जाव विसुद्धतरागं खेत्तं पासइ से तेण्टेणं गोयमा ! एवं बुद्धइ-नीललेस्से नेरइए करहलेस्सं नेरइयं जाव विसुद्धतरागं खेत्तं पासइ । काउलेस्सेणं ज्ञते ! नेरइए नीललेस्सं नेरइयं पणिहाय उहिणा सञ्चनं समंता समञ्जिलोएमाणे २ केवतियं खेत्तं जाण

ना सर्वतः समन्ता त्समञ्जिलोकमानः २ कियन्तं क्षेत्रं जानाति कियन्तं क्षेत्रं पश्यति ? गौतम ! बहुतरं क्षेत्रं जानाति बहुतरं क्षेत्रं पश्यति, दूरतरं क्षेत्रं जानाति दूरतरं क्षेत्रं पश्यति । वितिमिरं क्षेत्रं जानाति वितिमिरं क्षेत्रं पश्यति, विशुद्धतरं क्षेत्रं जानाति विशुद्धतरं

खेतं । केतली क्षेत्रं जाणै देखै । गो० बहुतरागं खेतं जाणइ बहुतरागं खेतं पासइ । हे गौतम घणैक्षेत्रं जाणै घणैक्षेत्रं देखै । दूरतरागं खेतं जाणइ दूरतरागं खेतं पासइ । दूर क्षेत्रं जाणै दूरक्षेत्रं देखै । वितिमिरतरागं खे० जाणइ वितिमिरतरागं खेतं पासइ । तिमररहित क्षेत्रं जाणै तिमररहितक्षेत्रं देखै । विमुद्धतरागं खेतं जाणइ विमुद्धतरागं खेतं पासइ । एतलीविशेष विमुद्धक्षेत्रं जाणै विशुद्धक्षेत्रं देखै । सेकेण्टेणं भंते ए० । ते स्यामाटे हेभगवन् । नीललेस्सेणं नेरइए करहलेस्सं नेरइयं पणिहाय जाव विसुद्धतरागं खेतं पासइ । नीललेइयाना नारको कृष्णलेइयाना नारकीपणे जां

। टीका ॥

। मूल ॥

। च० ।

। भाषा ।

समभूजागव्यवस्थितः पुरुषः सर्वतः समन्तादजिलोकमानो गर्त्तागतं पुरुषमपेक्ष्य तिप्रभूततरं पश्यति, तथा पञ्चमपृथिवीगतः स्वभूमिकानुसारेणातिविशुद्धः कृष्णलेश्याको विवक्षितोपि नैरयिकः सप्तमपृथिवीगतः कृष्णलेश्याकमतिमन्दानुजागावधिनैरयिक मपेक्ष्यतिप्रभूतं पश्यति मनाग धिकत्रिगुणक्षेत्रसम्भवात् । सम्प्रति नीललेश्याकविषयं सूत्रमाह-नीललेश्यां जेतुं । नैरय्य कण्डलेसं नैरय्यं पणिहाय इत्यादि ॥ अक्षरगमनिका सुगमा नवर ॥ वितिमिरतरागं खेत्तं जाण्ड इति ॥ विगततिमिरं तिमिरसम्पाद्योन्नमो यत्र तद्वितिमिरं इदमतिज्ञायेन वितिमिरं वितिमिरतरं इयोविज्ज्यंतरापतिवृत्तप्रत्ययः, ततः प्राकृतलक्षणात् स्वार्थकः प्रत्ययः पूर्वस्य च दीर्घत्वं, अतएव विशुद्धतरं निर्मलतरमतीव स्फुटप्रतिज्ञासमिति यावत् ज्ञावनात्विषयं यथा धरणिगतलगत पुरुषमपेक्ष्य पर्वतारूढपुरुषांस्तदूर्ध्वं क्षेत्रं पश्यति तदपि प्रायः स्फुटप्रतिज्ञासं तथा विवक्षितोपि नीललेश्याको नैरयिको योग्यतानुसारेणातिविशुद्धावधिकृष्णलेश्याकं नैरयिकमपेक्ष्यतिवितिमिरतरं स्फुटप्रतिज्ञासं च क्षेत्रं जानातीति, अत्र पर्वतस्या

इ क्षेत्रद्वयं खेत्तं पासड ? गोयमा ! यज्जतरागं खेत्तं जाण्ड यज्जतरागं खेत्तं पासड, दूरतरागं खेत्तं जाण्ड दूरतरागं खेत्तं पासड, वितिमिरतरागं खेत्तं जाण्ड वितिमिरतरागं खेत्तं पासड, विसुद्धतरागं खेत्तं

क्षेत्रं पश्यति । अथ केनार्थेन जदन्त । एवमुच्यते-कापोतलेश्यो नैरयिको नीललेश्याकं नैरयिकं प्राणिनाय यावद्विशुद्धतरं क्षेत्रं पश्यति ? गौतम ! स यथा नामकः कश्चित्पुरुषो बहुसमरमणीया भूमिजागा तपर्वतमारुह्य २ हावपि पादौ उच्चैः कृत्वा सर्वतः समन्तात्समालोकयेत्

लगे विशुद्धक्षेत्रं देखे । गोयमा सेजहाणामए केइपरिसे बहुसमरमणिजाओ भूमिभागाओ पवयं दुक्कडित्ता २ । जगौतम तेजिम दृष्टांते कोइ पुरुष षणो समरमणीक धरतीये एहवा पर्वतनेविषे चढाने । सव्वओसमंता समभिलोएज्जा । सव्वले चोफेर निर्मलदृष्टि जेवे । तेणं सेपरिसे धरणिगतलगयं पुरिसं पणिहाय सव्वओसमंता समभिलोएमाणे २ । तिवारे ते पृथिवीतले गया पुरुषनी अपेक्षाये ते सव्वले चोफेर जीतेथके । कहंतरागंखेतं जाण्ड जाव भिमुद्धतरागंखेतं पासड । षणं जेवने जाणै देखे । सेकण्डुणं गोयमा ए० । तेमाटे गौतम इमकहै । नीललेशे णेरइए कण्डलेस णेरइयं जाव पा

टीका ।

मूल ।

५० ।

भाषा ।

नीया उपरितना तृतीया पृथिवी अतिविशुद्धा च स्वभूमिकानुसारेण नीललेश्या धरणितलस्थानीया अधस्तनी कृष्णलेश्या च चतुःस्थानीयमवधि
ज्ञानमिति, सम्प्रति नीललेश्याक मपेक्ष्य कापोतलेश्यविषयं सूत्रमाह-काउलेसेणं जते ! नेरडय नीललेसं नेरडय पणिहायेत्यादि ॥ अक्षरगमनि
का सुगमा ॥ नवर दोवि पाए उच्चावडत्ता इति ॥ द्वावपि पादौ उच्चैः कृत्वा द्वावपि पादौ उत्पाद्येत्यर्थः । जावनात्विषयं-यथा पर्वतस्योपरि वृ
क्षमारूढः सर्वतः समन्तादवलोकमानो बहुतरं पश्यति स्पष्टतरं च तथा कापोतलेश्यो नैरयिको परं नीललेश्याकमपेक्ष्य प्रभूतं क्षेत्रमवधिना जाना
ति पश्यति च तदपि च स्पष्टतरमिति इह वृक्षस्थानीयाः कापोतलेश्या उपरितनी च पृथिवी पर्वतस्थानी च पृथिवी पर्वतस्थानीया नीललेश्या तु

जाणइ विसुद्धतरागं खेत्तं पासइ । से केण्ठेणं जते ! एवं वुञ्जइ-काउलेसेणं नेरडय नीललेसं नेरडय प
णिहाय जाव विसुद्धतरागं खेत्तं पासइ ? गोयमा ! से जहानामए केडपरिसे वज्जसमरमणिज्जातु भूमि
जागाउ पव्वयं दुह्वित्ता २ दोवि पाए उच्चावडत्ता सव्वत्तं समन्ता समज्जिलोएज्जा तएणं से पुरिसे धरणि

स पुरुषो धरणितलगतं पुरुषं प्रणिधाय सर्वतः समन्तात्समज्जिलोकमानः २ बहुतरं क्षेत्रं जानाति यावद्बहुतरं क्षेत्रं पश्यति तत्तेनार्थेन गीतम् ।
एवमुच्यते-कापोतलेश्यो नैरयिको नीललेश्याकं नैरयिकं यावद्विशुद्धतरं क्षेत्रं पश्यति । कृष्णलेश्यो जटन ! जीवः कतिपु ज्ञानेषु जवत् ?

सइ नीललेश्याना नारको इमं जालगे विशुद्धपणे देखे । काउलेसेणं भंते नेरडय नीललेसं नेरडय पणिहाय पणिहाया मव्वधीमसंता समभिलोणमाणि २ ।
कापोतलेश्याना हेभगवन् नारको नीललेश्या नारकोनो अपेक्षाये अवधिज्जाने करी मध्वले चोफेर जीवतायका । कवडयं खेत्तं जाव पासइ । केत
लो खव जालगे जाणे देखे । गोयमा बहुतरागं जाव पासइ जाव विसुद्धतरागं खेत्तं पासइ । हेगीतम घणोत्तवने जाणे देखे जालगे विशुद्धपणे देखे ।
सेकेण्ठेणं भंते ए० । तेकिम हेभगवन् इमकह्वा । काउलेसेणं नेरडय जाव विसुद्धतरागं खेत्तं पासइ । कापोतलेश्याना नारको जालगे विशुद्धपणे जाणे
देखे । गोयमा सेजहानामए केडपरिसे वज्जसमरमणिज्जाभीभूमिभागाओ पव्वयं दुह्वित्ता । हेगीतम तेकिम दृष्टांते तेकोइ पुरुष घणो समरमणोक्क धर

. टीका ।

. सूत्र ॥

. ५० ॥

. भाषा ।

तीया च पृथिवी चतुःस्थानीयमवधिज्ञानमिति । सस्मृति का लेख्या कतिषु ज्ञानेषु लभ्यते इति निरूपयितुं काम आह-कण्डलेसेणं जंते । जीवे क इसु नाकेसु होज्जा इत्यादि ॥ प्रश्नसूत्रं सुगमं, जगवानाह-गौतम । द्वयो स्त्रिषु चतुर्षु च ज्ञानेषु जवति तत्र द्वयो राज्ञिनिबोधिकश्रुतज्ञानयो स्त्रिषु आज्ञिनिबोधिकश्रुतावधिज्ञानेषु यदि चाज्ञिनिबोधिकश्रुतमनःपर्ययज्ञानेषु इहावधिरहितस्यापि मनःपर्ययज्ञान मुपजायते सिद्धमाज्ञतादा

तलगयं पुरिसं पणिहाय सव्वनु समंता समञ्जिलोएमाणे २ बज्जतरागं खेत्तं जाणइ जाय विसुद्धतरागं खेत्तं पासइ से तेण्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-काउलेस्से नेरइए नीललेसं नेरइयं जाय विसुद्धतरागं खेत्तं पासइ । कण्डलेसेणं जंते ! जीवे कइसु नाणेसु होज्जा ? गोयमा ! दोसुवा तिसुवा चउसुवा नाणेसु हो ज्जा, दोसु होज्जमाणे आज्ञिनिबोहियसुयनाणेसु होज्जा, तिसु होज्जमाणे आज्ञिनिबोहियनाणे सुयनाणे

गौतम । द्वयोस्त्रिषु वा चतुर्षु वा ज्ञानेषु जवेत् । द्वयोर्जवन् आज्ञिनिबोधिकश्रुतज्ञानयो स्त्रिषु जवन्नाज्ञिनिबोधिकश्रुतावधिज्ञानेषु जवेत्, अथवा त्रिषु जवन्नाज्ञिनिबोधिकज्ञानश्रुतज्ञानमनःपर्ययज्ञानेषु जवेत्, चतुर्षु जवन्नाज्ञिनिबोधिकज्ञानश्रुतज्ञानावधिज्ञानमनः पर्ययज्ञानेषु ज

तौ एहवै पर्वते चढाने । दुक्खं २दोपाह उच्चविद्य सव्वओसमंता समभिलोएज्जा ततणं सेपुरिसे पववगव । दुक्खे २ वेपग ऊंचाकरीने सधल चौफेर जोये तिम पव ऊपर समैपमे रज्जी पुरुष । धरणि तलगयं च पुरिस पणिहाय सव्वओसमंता समभिलोएमाणे २ । धरणीगत पुरुषने सधले चौफेर समवि लोकेतथके । बहतरागं खेत्तं जाणइ जाय वितिमिरतरागं खेत्तं पासइ । जिम घणोखेव जाणि देखे जालगे तिम ए पिण निर्मत्तखेव देखे । सेकेण्ठेणं गोयमा ० । तमाटे हेगौतम इमकह्यो । काउलेसेणं नेरइए तंवेव जाय वितिमिरतरागं खेत्तं पासइ । कामोत्तलेश्यानानारकी जालगे नीललेश्या ना नारकीपणे तिमहौज जालगे चेवदेखे जांखे पिण । णिहलसेणं भंते जीवे कइसु नाणेसु होज्जा । कण्डलेस्याना जावनो हेमगवन् केतलाज्ञान हुवे । गोयमा दोसुवा तिसुवा चउसुवा नाणेसु होज्जा । हेगौतम दोय तौन चारहुवे । दोसुहोज्जमाणे आभिनिबोहियणं सुयणणिमहोज्जा । बज्जान जइ

॥ टीका ॥

॥ भूत ॥

॥ १७ ॥

॥ भाषा ॥

वनेकश स्तथाप्रतिपादना दन्यच्च विचित्राप्रतिज्ञानं तदावरणक्षयोपशमसामग्री तत्र कस्यापि चारित्रिणी ऽप्रमत्तस्यामर्षोषध्याद्यन्यतमकतिपयल
ब्धिसमन्वितस्य मनःपर्यायज्ञानावरणक्षयोपशमनिमित्तसामग्री तथारूपाध्यवसायादिलक्षणा सम्पद्यते । नत्ववधिकानावरणाक्षयोपशमनिमित्ता,
तत स्तस्य मनःपर्यवज्ञानमेव जवति । ननु मनःपर्यवज्ञानमतिविशुद्धस्योपजायते कृष्णलेइयाच संक्लिष्टाध्यवसायरूपा ततः कथं कृष्णलेइयाकस्य
मनःपर्यायज्ञानसम्भव उच्यते-इह लेइयानां प्रत्येकमसङ्ख्यलोकाकाशप्रदेशप्रमाणान्यध्यवसायस्थानानि तत्र कानिचित् मन्दानुजागा न्यध्यवसायस्था
ना न्यप्रमत्तसंयतस्यापि लभ्यते अतएव कृष्णनीलकापांतलेइया अन्यत्र प्रमत्तसंयतानां गीयते मनःपर्यवज्ञानं च प्रथमतो प्रमत्तसंयतस्योत्पद्यते त

उहिनाणेषु होज्जा, अहवा तिसु होज्जमाणे आग्निणिबोहियनाणसुयनाणमणपज्जवनाणेषु होज्जा, चउ
सु होज्जमाणे आग्निणिबोहियनाण सुयनाणउहिनाणमणपज्जवनाणेषु होज्जा, एवं जाव पम्हलेसे सुक्क
लेसेणं जंत ! जीवे कइसु नाणेषु होज्जा ? गोयमा ! दोसुवा तिसुवा चउसुवा एगंमिवा होज्जा, दोसु हो

वेत्, एवं यावत्पटलेश्यः । चतुर्षु जवन्नाग्निनिबोधिकज्ञानश्रुतज्ञानावधिज्ञानमनःपर्यवज्ञानेषु जवेत् । एवं यावत्पटलेश्यः । शुक्लेश्यो ज
दन्त । जीवः कतिषु ज्ञानेषु जवेत् ? गीतम । द्वयोर्वा त्रिषुवा चतुर्षु वा एकस्मिन्वा जवेत्, द्वयोर्भवन्नाग्निनिबोधिकज्ञान (प्रवृत्ति) एवं य

ने हुवे तदने मत्तिज्ञानावरणोय श्रुतज्ञानहुवे । तिसुहोज्जमाणे आग्निणिबोहियणाणि सुयणाणि ओहिणाणि अहवा तिसुहोज्जमाणे । तोनहुवे तदने मति
श्रुतअवधिज्ञानहुवे अथवा २ ज्ञानहुवे । आग्निणिबोहियणाणि सुयणाणि मणपज्जवणाणिसुहोज्जा चउसुहोज्जमाणे । मतिज्ञान श्रुतज्ञान मनपर्यवज्ञान पिण हुवे
मनपर्यवज्ञानावरणक्षयोपशम तथा रूप अध्यवसाय कोइ प्रमत्तसाधने । आग्निनिबोहियणाणि सुयणाणि ओहिणाणि मणपज्जवणाणिसुहोज्जा । मनप
र्यवज्ञान पिण ४ हुवे मतिज्ञान श्रुतज्ञान अवधिज्ञान मनपर्यवज्ञान पिण हुवे । एवं जाव पम्हलेसे सुक्कलेसेणं भंते जीव कइसु नाणेषुहोज्जा । इम जा
लगे पद्दलेइया कहिबी शुक्कलेइयाना जीवने केतलाज्ञान हुवे । गोयमा दोसुवा तिसुवा चउसुवा एगंमिवाहोज्जा दोसुहोज्जमाणे । इगीतम दोयहुवे अथ

तः प्रमत्तसंयतस्यापि लज्यते इति सम्भवति रुक्मलेक्ष्याकस्यापि मनःपर्यवज्ञानं चतुर्धाजिनिबोधिकश्रुतावधिमनःपर्यवज्ञानेषु ॥ एवं जाव पक्षलेसे
इति ॥ एवं रुक्मलेक्ष्योक्तेन प्रकारेण तावद्वक्तव्यं यावत्पक्षलेक्ष्या किमुक्तं जवति नीललेक्ष्याकापोतलेक्ष्यतेजोलेक्ष्यपक्षलेक्ष्य श्रुतप्रकारेण द्वयोः स्त्रि
षु चतुर्षुवा ज्ञानेषु जगनीयः सर्वैवं-नीललेस्सेणं जते । जीवे कङ्कसु नाणसु होज्जा ? गोयमा ! दोसुवा तिसुवा चउसुवा नाणसु होज्जा इत्यादि ॥
शुक्ललेक्ष्येषु विशेष इति तं पृथक् वक्ति-शुक्ललेसेणं भते । इत्यादि ॥ इह शुक्ललेक्ष्यायामेव केवलज्ञानं न लेक्ष्यान्तरे ततः शेषलेक्ष्याकंज्यो स्य शुक्ल
लेक्ष्यस्य विशेषः ॥ इति श्री मलयगिरिविरचितायां लेक्ष्यापदस्य तृतीयोद्देशकः समाप्तः ॥ ३ ॥ उक्तस्तृतीय उद्देशकः सम्प्रति
चतुर्थं आरज्यते तत्र चेदमादावधिकारगाथा ॥ परिणामवन्नेत्यादि ॥ प्रथमः परिणामाधिकारो द्वितीयोवर्णाधिकारः तृतीयोरसाधिकारः चतुर्थो

ज्जमाणे अज्जिणिबोहियनाणे एवं जहेव करहलेसाणं तहेव जाणियव्वं जाव चउहिं एगंमि होज्जमाणे एगं
मि केवलणाणे ॥ इति पन्तयणाए जगवतीए लेस्सापदे ततिउ उद्देशो सम्मत्तो ॥ ३ ॥ परि
णामवन्तरसगं धसुध्दुअप्पसत्थसंकिलिठुगहा । गतिपरिणामपदेसो वगाहवग्गणठाणाणमप्पवज्जं ॥ १ ॥ क

थैव रुक्मलेक्ष्यानां तथैव जगितव्यम् यावच्चतुर्जिरेकस्मिन् जवन्नेकस्मिन् केवलज्ञाने जवेत् ॥ इति श्री मदुपाध्यायरामचन्द्रगणि शिष्य नानक
चन्द्र विरचिते प्रज्ञापनानुवादे लेक्ष्यापदस्य तृतीयोद्देशकः ॥ ३ ॥ ॥ ११ ॥ परिणामवर्णरसगन्धशुद्धाप्रशस्तसंक्लिष्टोत्त-गति

वा तीनहुवे अथवा चारहुवे एक केवलज्ञान पिणहुवे दोयहुवे तेहने । पाभिणि० एवं जहेव करहलेसाणं तहेव जाणियव्वं जाव चउसुहोज्जा । मति
श्रुत इम जिम कृष्णलेक्ष्याने कही तिम कहिबो जालगे चार हुवे । एगंमिहोज्जमाणे एगो केवलणाणेषुहोज्जा । तेहने एक केवलज्ञानो होज हुवे । पसव
णाणलेसापए तइअंहेसो सम्मत्तो । इति प्रज्ञापना लेखाद्वार पदमो तीजोउद्देशो समाप्त अथो ॥ ३ ॥ परिणाम वस्स रस गंध सुध प
संसत्ये । परिणामाधिकार २ वर्ण २ रस ३ गंध ४ शुद्ध ५ प्रशस्त अप्रशस्त ६ । संक्लिष्टवहा गति परिणाम पएसोणाहणावगाहणा ठाणमप्पवज्जं ।

॥ टीका ॥

॥ सूच ॥

॥ अ. ॥

॥ भाषा ॥

गत्याधिकारः पञ्चमः शुद्धाधिकारः षष्ठः प्रज्ञाप्रज्ञाधिकारः सप्तमः संक्लिष्टासंक्लिष्टाधिकारः अष्टमः उल्लेखिताधिकारो नवमो गत्याधिकारो दशमः परिणामाधिकारः एकादशः प्रदेशप्ररूपणाधिकारो द्वादशोवर्णाधिकारः त्रयोदशो वर्णाधिकारः चतुर्दशस्थानप्ररूपणाधिकारः पञ्चदशोत्पवहुत्वाधिकारः, तत्र प्रथमपरिणामलक्षणमभिधित्सु योसां परिणामो वक्तव्यः स्यात् एव लेख्याः प्रतिपादयति-कश्चिन् जते । लेखान् पञ्चान् इत्यादि ॥ इदं सूत्रं प्रागप्युक्तं परं परिणामाद्यर्थप्रतिपादनार्थं नूय उपन्यस्तं ॥ सेनूणं जते । इत्यादि ॥ अथ जदन्त । कृष्णलेख्यायोग्यानि द्रव्याणि नीललेख्यायोग्यानि द्रव्याणि प्राप्यान्योन्यावयवसंस्पर्शनासाद्य तद्रूपतया नीललेख्यारूपतया रूपज्ञादौ स्वजाववाची, नीललेख्यास्वजावतया इत्यर्थः, नूयः २ परिणमतीति योगः तत्स्वजावतद्वर्णादिरूपतया जवति ततश्चाह-तद्वर्णतया तद्वर्णतया तत्स्पर्शतया सर्वत्रापि तच्छब्दनीललेख्यायो

इणं जते लेखान् पं० ? गोयमा ! बलेस्सन् पं० तं०—कण्ठलेस्सा जाव सुक्कलेस्सा । से नूणं जते ! कण्ठलेस्सा नीललेसं पप्प तारुवत्ताए तावन्नत्ताए ताम्भत्ताए तारसत्ताए ताफासत्ताए भुज्जो २ परिणमइ

परिणामप्रदेशावर्णावर्णास्थानमल्पबहु ॥ १ ॥ कति जदन्त । लेख्या प्रज्ञप्ता ? गोतम । पट् लेख्याः प्रज्ञप्तास्तद्यथा-कृष्णलेख्या यावच्छुक्कलत्रया । अथ नूनं जदन्त । कृष्णलेख्या (योग्यानि द्रव्याणि) नीललेख्य (नीललेख्यायोग्यानि द्रव्याणि) प्राप्य तद्रूपतया तद्वर्णतया तद्वर्णतया

संक्लिष्ट असंक्लिष्ट ७ उष्ण ८ गति ९ परिणाम १० प्रदेश ११ अवगाहना १२ वर्णाधिकार १३ स्थानप्ररूपणा १४ अल्पबहुत्व १५ कश्चिन् जते लेखमा पं० । केतलेभदे लेख्याकही । गोयमा कलेखाओ पं० तं० । हे गोतम कलेख्या कही तेकहैकै—कण्ठ जाव सुक्कलेस्सा । कणा यावत् सुक्कलेस्सा । सेनूणं जते कण्ठलेसा नीललेसं पप्प तारुवत्ताए तावन्नत्ताए ताम्भत्ताए तारसत्ताए ताफासत्ताए भुज्जो २ परिणमति । तेनिखे हे भगवन् कृष्णलेख्या नीललेख्या पणे पामो कृष्णलेख्याना द्रव्य नीललेख्यापणे रूप पामे एवंपणे गन्धपणे रसपणे स्पर्शपणे बार २ मां होमां हि परिणामकरि परिणमै । इन्ता गोयमा कण्ठलेसा नीललेसं पप्प तारुवत्ताए जाव जाव भुज्जो २ परिणमति । इन्ता गोयमा कृष्णलेख्या नीललेखा प्रते पामे रूपपणे जिन बार २ परिण

टीका ॥

मूल ॥

॥ ५० ॥

नामा ॥

ग्यानि द्रव्याणि परास्मृजंति, जूयो २ ऽनेकवारं तिर्यग्मनुष्याणां तत्तद्भावसंकांती शेषकालं वा परिणमते, इदं हि तिर्यग्मनुष्यान्धिकृत्य वेदि

१ हता गोयमा ! कण्ठलेसा नीललेसं पप्य तारुवत्ताए जुजो २ परिणमड । से कण्ठणं जंते ! एवं
वुचुड-कण्ठलेसा नीललेसं पप्य तारुवत्ताए जाव जुजो २ परिणमड १ गोयमा ! से जहानामए खीरे

या तद्रूपतया तद्रूपजंतया जूयोजूयः परिणमति ? इति गौतम । कृष्णलेस्या नीललेस्यां प्राप्य तद्रूपतया जूयोजूयः परिणमति । अथ केनार्थे
न जदन्त । एवमुच्यते-कृष्णलेस्या नीललेस्यां प्राप्य तद्रूपतया यावदूयोजूयः परिणमति ? गौतम । स यथा नाम क्षीरं तत्र प्राप्य शुद्धं वा
दुग्धं वा प्राप्य तद्रूपतया तद्रूपजंतया तद्रूपजंतया जूयोजूयः परिणमति तत्तत्तार्थेन गौतम । एवमुच्यते कृष्णलेस्या नीललेस्यां प्राप्य तद्रूपतया
यावदूयोजूयः परिणमति । एवमेतेनाजितान्न नीललेस्यां कापोतलेस्यां प्राप्य कापोतलेस्यां तेजोलेस्यां प्राप्य तेजोलेस्यां पद्मलेस्यां प्रा

मे । मज्झिमा । खारदसिपप्य मड वावत्थ वाराण पप्य तारुवत्ताए तावत्ताए गंधत्ताए रसत्ताए कामत्ताए भुजो २ परिणमति । ते जिम
दृष्टांतं अजादि क्षीरमांदि दारदेयो भाषा वकादि पांमौ ज दणादि पलटिये तथा शुद्धस्त्र जिणादिकेजरी वणादि गन्ध रस स्पर्शयो वारवार परिण
मे द्रव्यादि पलटिये । तेतण्ठण एव वृद्धः । जिम तेमाट ऽसकण्ठो । कृष्णलेसा नीललेसपप्य जाव परिणमति । कृष्णलेस्या नीललेस्याने पांमौने रूपा
दि जालगे बार २ परिणमे । एवं एणं अभिलावेण नीललेसा काउलेसा पप्य काउलेसा तेउलेसं पप्य तेउलेसा पम्भलेसं पप्य पम्भलेसा सकलेसं पप्य जाव
भुजो २ परिणमति । इम इणे आलावेकरीन नीललेस्या कापोतलेस्या पांमौने कापोत तेजो पांमौने तेजोलेस्या पद्मलेसा पांमौने पद्मलेस्या शुक्ल
लेसा पांमौने जालगे बार २ परिणमे । सण्ण भते कण्ठलेसा नीललेसं पप्य जाव मुक्कलेसं पप्य तारुवत्ताएया गंधत्ताए त कामत्ताए भुजो २ परिण
मति । तेनिधे हेमगवन् कृष्णलेस्या नीललेस्या पांमौने यावत् पद्म शुक्ल पांमौने रूपपणे गन्धपणे रसपणे स्पर्शपणे बार बार परिणमे । इता गोयमा
कृष्णलेसा नीललेसं पप्य जाव मुक्कलेसं पप्य तारुवत्ताए जाव भुजो २ परिणमति । हां गौतम कृष्णलेस्या नीललेसा न पानौने यावत् शुक्लपांमौने

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ. ॥

॥ भाषा ॥

तस्य, एवं गीतमेव प्रश्ने कृते जगवानाह-हंतागोयमा । इत्यादि ॥ हंतेत्यनुमती अनुमतनेतत् गीतम् । कृष्णलेश्या नीललेश्याप्राप्येत्यादि प्राग्ब्रू-
त्, इयमत्र जावना यथा कृष्णलेश्यापरिणती जन्तुस्तिर्यग्मनुष्योवा जवान्तरसंक्रांतिसिक्किर्षु नीललेश्यायोग्यानि द्रव्याणि गृह्णाति तदा नीललेश्या

दूषि पप्य सुद्धेवा वल्ये रागं पप्य तारुवत्ताए तावन्नत्ताए ताफासत्ताए भुज्जो २ परिणमइ से तेणठेणं
गोयमा ! एवं वृद्ध-किणहलेसा नीललेशं पप्य तारुवत्ताए जाव भुज्जो २ परिणमइ, एवं एतेणं च्युज्जि

प्य पटलेश्या शुक्ललेश्यां प्राप्य यावद्भूयोभूयः परिणमति । अथ नूनं जदन्त ! कृष्णलेश्या नीललेश्यां कापोतलेश्यां तेजोलेश्यां पटलेश्यां
शुक्ललेश्यां प्राप्य तद्रूपतया तद्वर्णगन्धरसस्पर्शतया भूयोभूयः परिणमति ? गीतम् । कृष्णलेश्या नीललेश्यां प्राप्य यावच्छुक्ललेश्यां प्राप्य तद्रूप

रूपपणे वर्णपणे गन्धपणे यावत् बार बार परिणमै । सेकेणं भंते ० । तस्याभाटे हेमगवन् इमकह्या । किणहलेसा नीललेशं पप्य जाव सुक्लेशं पप्य
जाव भुज्जो २ परिणमति । कृष्णलेश्या नीललेश्या पामौने जालगे शुक्ललेश्या पामौने रूपादिके जालगे परिणमै । गोयमा सज्जहा णामए वरुलियम
णि सिवा णिण्डसत्तएवा नीलमु० लोडियमु डालिडमु सुक्लियमु आड्यमाणता रुवत्ताए जाव भुज्जो २ परिणमति । हेगीतम् तेजिम दृष्टांते बैड्येयम
णिने कालेसूचैकरी नालीसूचैकरी रातिसूचैकरी पौलेसूचैकरी धवलसूचैकरी संगमविशेषैकरी पगरी पेंथके तथा कपर मूकैथके यटाकृन् संगम विशेषा
त् तेहवैरूपे करी जां बारबार परिणमै । सेतणं भंते गोयमा ० । तमाट गीतम् इमकह्ये । कणहलेसा नीललेशं पप्य जाव सुक्लेशं पप्यता रुवत्ताए
जाव परिणमइ । कृष्णलेश्या नीललेश्या जालगे शुक्ललेश्याये पामौने रूपादिपणे जालगे परिणमै । सेणूणं भंते नीललेशं किणहलेसां जाव सुक्लेशं पप्य
तारुवत्ताए जाव भुज्जो २ परिणमइ । तेनिश्चे हेमगवन् नीललेश्या कृष्णलेश्या जालगे शुक्ललेश्या पामौने रूपादिके बार २ परिणमै । हंता गोयमा
एवंचेव एवं काठलेसा किणहलेसां नील तेड पम्ह सुक्लेशं पप्य । हां गीतम् इमहो ज इम कापोत कृष्ण नीललेश्या तेजो पद्म शुक्लने । एवं तेजलेसा
किणहलेसां नील काठ पम्ह सुक्लेशं पप्य । इम तेजोलेश्या कृष्ण नील कापोत पद्म शुक्ल पामौने । एवं पम्हलेसा कणह नील काठ तेड सुक्लेशं पप्य ।

. टीका .

. पूजा .

. ५० .

. ५१ .

योग्यद्रव्यसम्पर्कतस्तानि कृष्णलेइयायोग्यानि द्रव्याणि तथारूपजीवपरिणामलक्षणं सहकारिकारणमासाद्य नीललेइयाद्रव्यरूपतया परिणमन्ति, पु
द्वलानां तथा २ परिणमनस्वभावत्वात्, केवलनीललेइयायोग्यद्रव्यसाचिव्या नीललेइयापरिणतः सन् कालं कृत्वा जवांतरं समुत्पद्यते, उक्तञ्च-य

लावेण नीललेस्साणं काउलेस्सं पप्प काउलेसा तेउलेस्सं पप्प तेउलेसा पम्हलेसं पप्प पम्हलेसा सुक्कलेसं
पप्प जाव जुज्जी २ परिणमइ । से नूणं जंते ! कणहलेसा नीललेस्सं काउलेस्सं तेउलेस्सं पम्हलेस्सं सुक्क
लेस्सं पप्प तारुवत्ताए तावन्नतागंधं तारसताफासत्ताए जुज्जी २ परिणमइ ? हंता गोयमा ! कणहलेसा

प (प्रज्ञात) यावत्तत्त्वज्ञतया ज्ञोऽनूयः परिणमति । अथ कनार्थेन जदन्त । एवमुच्यते कृष्णलेइया नीललेइयां प्राप्य यावच्छुक्कलेइयां प्राप्य
तद्रूप (प्रज्ञाति) यावद्ज्ञोऽनूयः परिणमति ? गौतम ! स यथा नाम वैदूर्यमणिः स्यात्कृष्णसूत्रे वा नीलसूत्रे वा लोहितसूत्रे वा हारिद्रसूत्रे
वा शुक्लसूत्रे वा दृतः सन् तद्रूपतया यावद्ज्ञोऽनूयः परिणमति तत्तेनार्थेन गौतम ! एवमुच्यते-कृष्णलेइया नीललेइयां यावच्छुक्कलेइयां प्राप्य

इमं पद्मं कृष्णं नीलं कापीत तेजो शुक्लं परस्परं परिणमे । सेणं भंते सुक्कलेसा कणहं नीलं काज तेउ पम्हलेसं पप्प । तेनिसै हेभगवन् शुक्लं कृष्णं नी
लं कापीत पम्हलेइयां पांमोने । एव पम्हलेसा कणहं नीलं काज तेज सुक्कलेसं पप्प । इमं पद्मं कृष्णं नीलं कापीत तेजो शुक्लं परस्परं परिणमे । सेण
ं भंते सुक्कलेसा कणहं नीलं काज तेउ पम्हलेसं पप्प जाव भज्जा २ परिणमइ । तेनिसै हेभगवन् शुक्लं कृष्णं नीलं कापीत तेजो पद्मं पांमोने
जालगे वार २ परिणमे । हंता गोयमा तं च कणहलेसाणं भंते केरसिया वणं पं० । हां गौतम तिमहाज परिणमे कृष्णं नीलं कापीत तेजो पद्मं पांमोने
वी क्हो । सेजहाणामणं जीमत्तएवा अजणे इवा खंजणेइवा कल्ललेइया गवलइवा गवलवलएइवा जंबूफलेइवा । ते जिम दृष्टांते ते लोकप्रसिद्धं यथा
नामं जीमत्तबालाहकं संयोगीभरं वर्षा वाशब्दं उपमानत्तरनीयपेत्ताये अजंनसी वीराजंन तथा रत्नविशेषं घंजनं काजतं महिषं चामडौ जांबू
फलं स्याम । अहं पारिडइवा परदुइइवा भमरेइवा भमरावलोएइवा गयजिलमेइवा कणहं केसरेइवा आगासग्गिलेइवा कणहं सांएइवा कणहं कस

॥ टीका ॥

॥ अक्ष ॥

॥ अक्ष ॥

॥ अक्ष ॥

लेशाङ्गं दृष्ट्वाङ्गं परियाङ्गता कालं करेड तल्लेसे उवञ्जळ इति ॥ तथा सयव तिर्यग्मनुष्योवा तस्मिन्नेव जडे वर्तमानो यदा कृष्णलेश्यापरिणतो
जुत्वा नीललेश्याजायन् परिणमते तदापि कृष्णलेश्यायोग्यानि द्रव्याणि तत्कालगृहीतनीललेश्यायोग्यद्रव्यसम्पर्कतो नीललेश्यायोग्यद्रव्यरूपतया
परिणमते, अमुमेवायं दृष्टान्तेन विज्ञापिषुः प्रथमं प्रश्नसूत्रमाह-सकलकृष्णं जते । इत्यादि । सुगमं जगवानाह-से जहानामए खोरे इत्यादि ॥
ततः लोकप्रसिद्धं यथानामकं गोक्षीरमज्जाक्षीरं महिषीक्षीरं मित्यादिनामकं क्षीरं " दूषित इति देशीवचनात् " यतन्मथितं । तत्र प्राप्यान्योन्यावय
वसंस्पर्शनाविज्ञागं गत्वा यथावा शुद्धं मलरहितं समलेहि रागपश्यमानोपि तथारूपो न लगति ततउक्त-शुद्धं वस्त्रं चल रज्यते अनेनेति रा
गः करणेपञ्च, तं मंजिष्ठादिकं प्राप्य तद्रूपतया मंजिष्ठादिरागद्रव्यस्वजावतया एतदेव व्याचष्टे, तद्वर्णतयेत्यादि ॥ सुगमं, तथा कृष्णलेश्यायोग्या
नि द्रव्याणि नीललेश्यायोग्यानि द्रव्याणि प्राप्य तद्रूपतया परिणमन्ति इयमत्र जावना यथा क्षीरलक्षणकारणगतरूपादयः स्तक्रूपादिजायं प्रति
पद्यन्ते यथावा शुद्धं वस्त्रलक्षणकारणगताः रूपादयो मंजिष्ठादिरागद्रव्यरूपादिजायं प्रतिपद्यते तथा कृष्णलेश्यायोग्यद्रव्यरूपकारणगता रूपादयो
नीललेश्यायोग्यद्रव्यरूपादिजायं प्रतिपद्यन्ते, से यगणहणमित्याद्युपसंहारवाक्यं सुगमं, एवं नीललेश्या कापोतलेश्यां प्राप्यत्यादीन्यपि चत्वारि सूत्रा

नीललेस्सं पप्प जाव सुक्कलेसं पप्प तारूव जाव ताफासन्नाए जुज्जो २ परिणमइ । से केणठेणं जते !
एवं वुञ्जइ-किण्हलेस्सा नीललेसं जाव सुक्कलेसं पप्प तारूव जाव जुज्जो २ परिणमइ ? गोयमा ! से ज

तद्रूपतया यावद्भूयोभूयः परिणमति । अथ नूनं जडत्वं । नीललेश्या कृष्णलेश्यां यावच्छुक्कलेश्यां प्राप्य तद्रूपतया यावद्भूयोभूयः परिणम

ओरेइवा किण्हवज्जावइण्डवा मवेयांइवे । नीलो आरोठानोफल कोइल जेइवो स्याम भमरा भमरौनोअणि जेइवो जाथोना बालक जहवी काला
केय जेइवा आकाश शरत्काले मेघना अम्भ कालीअशीक जेइवी कालीकषायर जेइवो एइवा कालानोपर ० हवीके कृष्णलेश्या । गोयमा णोइण्डेसम
इ । हेनोतम जहो एअर्थं समर्थं । किण्हलसाए अणिइवारियाचेअ अकांतरियाचेअ अप्पयतरियाचेअ अमणुसतरियाचेअ वस्सेण प० । कृष्णलेश्या ए अति

णि जावनीयानि । तदेवं पूर्वस्थाः २ । लेश्याया उत्तरां २ लेश्यां प्रतीत्य तद्रूपतया परिणमनमुक्त मिदानीमेकैकस्या लेश्याया यथायोगं कमेण शोषसमस्तलेश्यापरिणमनमाह-सेनूणं भन्ते । कण्ठलेखा नीललेस्स काउलेसमित्यादि ॥ वाशब्दो ऽत्र सर्वत्राप्यनुक्तो द्रव्यष्टः, नीललेश्यावा कापोतलेश्यावा यावत् शुक्ललेश्यावा एकस्या लेश्यायाः परस्परविकसद्गतया युगपदनेलेश्यापरिणामासम्भवात्, शेषाक्षरगमनिका प्राग्वत् अत्रैवार्थदृष्टान्तमभिधित्सु रिदमाह-सेकेणठं णं जन्ते । इत्यादि ॥ सुगमं, नवरं यथा वैडूर्यमणिरेकएव तदुपाधिद्रव्यसम्पत्तं स्तत्तद्रूपतया परिणमति तथैद्रव्याणां सामर्थ्येन तद्रूपतया परिणामान्युपगमात्, अन्यथा नैरयिकदेवसत्कलेश्याद्रव्याणामिव तियग्मनुष्याणामपि लेश्याद्रव्याणां संवयास्व २ रूपापरित्यागेन चिरकालमवस्थानसम्भवात्, यदुत्कर्षतोप्येषामन्तर्मूहूतलक्षणं स्थितिपरिमाणं मन्यत्रोक्तं तद्विरुद्धेन पत्योपपन्नमपि याव

हानामए बेरुल्लिया मणीसिया किरहसुत्तएवा नीलसुत्तएवा लोहियसुत्तएवा हालिहसुत्तएवा सुक्कित्तसुत्तएवा
आइयसमाणे तारुवत्ताए जाव जुज्जो २ परिणमति से तेणठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-कण्ठलेस्सा नीलले
स्सं जाव सुक्कलेस्सं पप्प तारुवत्ताए जाव जुज्जो २ परिणमइ । से नूणं जन्ते ! नीललेस्सा किरहलेस्सं
जाव सुक्कलेस्सं पप्प तारुवत्ताए जाव जुज्जो २ परिणमइ ? हन्ता गोयमा ! एवंचैव, काउलेस्सा किरह

ति ? इन्त गौतम । एवं चैव, एवं कापोतलेश्या कण्ठलेश्यां नील तेजः पट्टशुक्ललेश्यां । एवं तेजोलेश्या कण्ठनीलकापोतपट्टशुक्ललेश्यां । एवं पट्टलेश्या कण्ठनीलकापोततेजः शुक्ललेश्यां प्राप्य यावद्भूयो भूयः परिणमति ? इन्त गौतम । तच्चैव । अथ नूनं जदन्त । शुक्ललेश्या कण्ठनीलकापोततेजः पट्टलेश्यां प्राप्य यावद्भूयो भूयः परिणमति ? गौतम । तच्चैव । कण्ठलेश्या जदन्त । वर्णेन कीदृशी प्रज्ञप्ता ? गौतम । स

अथ अनिष्टतर घणी कालीकांति स्यामकै एहवी बीजौबसु स्यामनथौ अप्रियतर एहवी अपनोच्चानतर एहवी वर्णं कण्ठलेश्यानी क
छां । नीललेसाणं भन्ते केरसिया वसेणं पं० । नीललेश्यानी हेमगवन् केहवी वर्णकच्छी । सेजहाणामए भिंगेइवा भिंगपत्तेइवा चासेइवा चांसपिच्छेइ

व तावपि कृष्णलेश्यायोग्यानि द्रव्याणि तत्तन्नीलादिलेश्यायोग्यद्रव्य सम्पर्कत स्तद्रूपतया परिणमते इत्येतावता अंशेन दृष्टान्तो न पुन र्यथा वै
 दूर्यमणिः स्व २ रूपमजहान स्तत्तदुपाधिद्रव्यसम्बन्ध स्तत्तदाकारमात्रजाजितया परिणमते तथैतान्यपि कृष्णलेश्यायोग्यानि स्व २ रूपमजहाना
 न्येव द्रव्याणि तत्तन्नीलादिलेश्यायोग्यद्रव्यसम्पर्कत स्तत्तदाकारमात्रधारितया तद्रूपतया परिणमते इत्यनेनांशेन तिरिश्चां मनुष्याणां च लेश्या
 त् उत्कर्षतः स्थितिसम्भवात्, तदेवं तदन्यलेश्यापञ्चकपरिमाणधिकृत्य लेश्याविषयं सूत्रमुक्त-सर्वं नीलादिलेश्याविषयाण्यपि प्रत्येकं तदन्य
 लेश्यापञ्चकपरिमाणमधिकृत्य पञ्चसूत्राणि वक्तव्यानि । तदेवं तिर्यङ्मनुष्याणां जवसकान्तो शेषकालं च लेश्याद्रव्यपरिणाम उक्तो देवनेरयिक
 सत्त्वानि तु लेश्याद्रव्याण्यजवक्षयमवस्थितानि यत्तदन्यलेश्याद्रव्यसम्पर्कत आकारमात्र तदत्रैव वक्ष्यते ततः उक्तपरिणामलक्षणाधिकारो ऽधुना

लेस्सं नीलतेउपम्हसुक्कलेस्सं, एवं तेउलेस्सा किरहनीलकाउपम्हसुक्कलेस्सं, एवं पम्हलेस्सा किरहनीलका
 उतेउसुक्कलेस्सं पप्प जाव जुज्जो २ परिणमइ ? हंता गोयमा ! तंचेव । से नूणं जंते सुक्कलेस्सा किरह
 नीलकाउतेउपम्हलेस्सं पप्प जाव जुज्जो २ परिणमइ ? गोयमा ! तंचेव । किरहलेस्साणं जंते ! वन्नेणं
 केरिसया पं० ? गोयमा ! से जहानामए जीमूतेइवा अज्जणेइवा खजणेइवा कज्जलेइवा गवल्लेइवा गवल
 लइएवा जंबूफलेइवा अद्वाअरिठएवा परपुठेइवा जमरेइवा जमरावलीइवा गयकल्लेइवा किरहकंसर

यथा नाम जीमूत इति वा अंजन इति वा कज्जल इति वा गवल्लमिति वा गवल्लवल्लयिक इति वा जम्बूफल इति वा आर्द्रारिष्ठको वा पर
 पुष्ट इति वा जमर इति वा जमरावलीति वा गजफलज इति वा कृष्णकंसर इति वा आकाशयिगल इति वा कृष्णशोक इति वा कृष्ण

सकोइवा सुकपिच्छेइवा सामाइवा वणराइइवा उच्चंतएइवा । ते जिम दृष्टान्ते भीमोरोनीपांख जेइवो नीलचांस जेइवो नीलाइवो तेइना पांख जेइवो
 सट्टासरीखो सट्टारो पांखसरीखो सामापिचंगु बनराजीनोनामै नीलभौदत्त । पारेवइवोवाएइवा मारगियाइवा हलधरवसणेइवा अयसिकुस

वर्णाधिकारमजिधिरसुराह-कणहले वर्णं जते। वनेषु केरिसया पत्रता इत्यादि ॥ कृष्णद्रव्यात्मिका लेश्या कृष्णलेश्या कृष्णलेश्यायोग्यानि द्रव्याणीत्यर्थः, तेषामेव वर्णादिसम्भवात्, नतु कृष्णद्रव्यजनिता न व दूपा कृष्णलेश्या तस्यावर्णाद्ययोगात्, जदन्त। कीदृशी वर्णं प्रज्ञप्ता ? जगवानाह। गौतम। स लोकाप्रसिद्धो यथानामको जीमूत इति वा जीमूतोबलाहकः सचङ्ग प्रावृत्प्राश्नसमयज्वाली जलजतो वेदितव्यः तस्यैव प्रायो तिकाल ससम्भवात्, इतिशब्द उपमानजुतवस्तूना मरिसमाप्तिश्रुतिका वा शब्द उपमानान्तराद्यतया समुच्चय एवं सवत्र इति वा शब्दो द्रष्टव्यो 'अजन्तं सौवीराजं रत्नविशेषोवा खजन दीपमल्लिका मलः स्त्रोतान्यक्तः शकटाक्षयणीद्रवमित्यपरे' कज्जलं प्रतीतं गवलं माहिषशृङ्गं तदपिचापरितनत्वञ्जगोपसारणं द्रष्टव्यं तत्रैव विशिष्टस्य कालिन्नः सम्भवात्, जम्बूपलं प्रतीतं आरिष्टफलविशेषः परपुष्टः कोकिलः जमरश्मश्वरीकः जमरावली जमरपंक्ति गजः कलजः करिपोतः कृष्णकसरः कृष्णबकुलः अकाशथिगल शरादि मघापान्तरालवत्यांकाशखलं तदपि ह्यतीव कृष्णं प्रतिजातीत्युक्तं, कृष्णाशोकः कृष्णकणवीर कृष्णबन्धुजीवाः अशोककणवीरबन्धुजीवा वृक्षविशेषाः अशोकादयोहि जातिजदन पञ्चवर्णा जवति ततः शेषवर्णं व्युदासार्थं कृष्णग्रहणं एतावत्युक्ते गौतम। आह-जत्र एयारूवे ॥ जगवन् ! जत्र कृष्णलेश्या वर्णं एतद्रूपा जगवानाह-नायमर्थः समर्थः नायमर्थ उपपन्न एतद्रूपा कृष्णलेश्याति किंतु सा कृष्णलेश्या इतो जीमूतादः कृष्णान वर्णं अनिष्टतरिका चैव इयमनिष्ट इयमनयो मध्यं अतिशयेन अनिष्टा अनिष्टतरा अनिष्टतरा अनिष्टतरिका अनोप्सिततरिकायवतिजावः' इह किंच दनिष्टमपि स्वरूपतः कान्तवति ततः कान्तता व्युदासार्थमाह-

इवा आगासाथगलइवा करहा असाएडवा किरहकणवीरएडवा किरहबन्धुजीवाइवा जत्र एयारूवे ? गो यमा ! गो इणठं समठं । कणहलेस्साणं एत्तो अणिठयरियाचैव अकंतयरियाचैव अप्रियतरियाचैव अ

कणवीर इति वा कृष्णबन्धुजीवक इति वा ध्वंशतादृशः ? गौतम । नायमर्थः समर्थः 'कृष्णलेश्या इतो अनिष्टतरिका चैवा कान्ततरिका चैवा अप्रियतरिका चैवा मनोज्ञतरिका चैवा मशामतरिका चैव वर्णं प्रज्ञप्ता । नीललेश्या जदन्त । कीदृशी वर्णं प्रज्ञप्ता ? गौतम । स यथानाम

अकालतरिकैव किञ्चि त्केवाञ्चि दनिष्टमपि स्वरूपतो ऽकालमध्यपरेषां प्रियं जवति ततः सर्वथा प्रियताव्युदासार्थमाह अप्रियतरिकैव अतएवा
मनोज्ञतरिकैव वस्तुतः सम्यक् परिज्ञानसति मनागप्युपादेयतया तत्र मनसः प्रवृत्त्यसम्भवात्, अमनोज्ञतरमपि किञ्चि न्मध्यमं जवति अतः प्रक
ष्टप्रकर्षविशेषप्रतिपादनार्थमाह-अकालतरिकैव अकिञ्चि त्केवाञ्चि दनिष्टमपि स्वरूपतो ऽकालमध्यपरेषां प्रियं जवति ततः सर्वथा प्रियताव्यु
दासार्थमाह-अप्रियतरिकैव अतएवामनोज्ञतरिकैव वस्तुतः सम्यक् परिज्ञानसति मनागप्युपादेयतया तत्र मनसः प्रवृत्त्यसम्भवात्, अमनोज्ञतर
मपि किञ्चि न्मध्यमं जवति अतः प्रकृष्टप्रकर्षविशेषप्रतिपादनार्थमाह-अमन आपतरिकैव मनासि आप्नोति आत्मवशतां नयतीति मनश्चापात
तो द्वयोः प्रकर्षेतर एवज्ज्ञता वर्णनं प्रकृष्टमा ॥ नीललेसाण जते ! इत्यादि ॥ छत्तरगमनिका प्राग्बत् नवरं जङ्गः पल्लिविशेषः पद्मलः जङ्गपत्रं तत्रैव

मणुन्ततरियाचैव अमणामतरियाचैव वन्तेणं पन्तना । नीललेसाणं जते ! केरिसिया वन्तेणं प० ? गो
यमा ! सं जहानामए जिगेडवा जिगपत्तेडवा चासेड चासपिच्छेडवा सुयडवा सुयपिच्छेडवा सामाडवा
वणराईडवा उञ्जंतपडवा पारेवयगीवाडवा मोरगीवाडवा हलधरवसनडवा अयसिकुसुमेडवा वाणकुसुमेडवा

जङ्गडतिवा जङ्गपत्र इति वा चासडतिवा चासपिच्छ इति वा झुक डति वा झुकपिच्छ इति वा उपामा इति वा वनराजीति बोधन्तयत्र इ
तिवा पारापत्तग्रीवेति वा हलधरवसनमिति वा अतसीकुसुममिति वा वाणकुसुममिति वा अञ्जनकतिकाकुसुममिति वा नीलोत्पल इति वा
नीलाशोक इति वा नीलकणवीर इति वा नीलबन्धुजीवक इति वा जवेदतादृशूयः ? गीतम् ! नायकस्यः समर्थः । इतो यावदमनामतरिका

मेऽवा वाणकममरावा अञ्जनकसिकसमेऽवा । परेवान्नी योवा मोरनोयावा वलदेवनावस्त जिम नोली पलशानाफूल जिम नोली बानसुचनानाफूल
अजन केश वनस्पती तेहना फूल । नीलुपलेडवा नीलासोडवा नीलकणवीरडवा नीलबन्धुजीवडवा भवेयादुवे । नीलोत्पल नीलोप्रथीक नीलाकणयर
नीलोबध्जीव एडवी वर्ष नीलकणवीर । गीतम् । पादण्डं समह नीललेसाणं एतो जाव असणुस तरियाचैव वन्तेणं प० । हेगीतम् वडो एवर्थ समर्थ

च पङ्के विशेषस्य पद्मबासः पक्षिविशेषः वासपिच्छं वासस्य पतत्रं शुकः कीरः शुकपिच्छं शुकस्य पतत्रं इयामा प्रियंगुः वनराजी प्रतीता उच्चंत
उदन्तरागः, आह च मूलटीकाकारः-उच्चंत मोदतद्वागोजनहः, पारपतथीवा मयूरधीवाच सुप्रतीता हलधरी बलदेव स्तस्य वसनं वस्त्रं हलधरव
सून तद्विनीलं जवतीत्युपासं, अतसीकुसुमं बासकुसुमकुसुमं च प्रतीतं अञ्जनकेतिका वनस्पतिविशेषा स्तस्याः कुसुमं अञ्जनकेतिकाकुसुमं, नी
लात्पल कुवलयं नीलाशाकं नीलकण्ठवीरनीलबन्धुजीवः अशाकादिवृक्षविशेषाः ॥ काउलेसाणं भते । इत्यादि ॥ अत्राप्यक्षरगमनिका प्राग्वत्, ख
दिरसारोधमासासारश्च लाकप्रतीतः " तंबेडवा तंबकरोडवा वातबच्छवाहियाइवेति सम्प्रदायादवसेयं, वृत्ताकाकुसुमं प्रतीतं कीडलच्छदकुसु
मयवेति कीकिलच्छद स्तेलकटकः, तथाच मूलटीकाकृत-वल्गाहिगारजां एत्यकीडलच्छदो सा तिलकटउजमड इति, तस्य कुसुमं प्रतीतं ॥ तेउले

शृंजणाकसियाकुसुमेइवा नीलुप्लेडवा नीलासाण्डवा नीलकणवीरएइवा नीलबन्धुजीवएवा जवेतारूवे ?
गोयमा ! जो इणठे समठे एतो जाव शुमगामतरियाचव वन्तेणं पन्तहा । काउलेसाणं जंत ! केरिसिया

चैत्रवर्णेन प्रज्ञप्ता । कापोतलेश्या जदन्त । कीदृशी वर्णेन प्रज्ञप्ता ? गीतम् । सयथा नामकः सतिरसार इति वा करीरसार इति वा धमासा

नीलस्यानी जालम् ० वर्णधो अधिको वर्णके जहनी कछी । काउलेसाणं भते केरिसियावसेणं पं० कापोतलेश्यानी हेमगवन् कहवा वर्णकछी । सजहा
शामण सयरसारण्डवा कतरसारण्डवा धमासारण्डवा तंबेडवा तंबकरीडेइवा तंबकवाहिएइवा वायंगणिकुसुमेइवा । तेजम दृष्टान्ते खादिरसार
कतरसार धमासासारविशेष तंबकीटकदशौभाषा तंबकवाहिए सम्प्रदायवसय पूर्वाचार्ये इमकछी बैगणनीफूल । कीडलच्छदकुसुमेइवा जावा
साकुसुमेइवा भवेयारूवे । कीकिलच्छदनीफूल जहवी जवासानीफूल जहवीहवे । गोयमा योइण्डममड काउलेसाणं इतो पण्डितरिया जाव शुमगाम
तरियाचव वसेणं पं० । हेगीतम नहो एणथं समथं कापोतलेश्यानी गहथी अनिततर जालमे धमनाजतर एहवी वर्णकछी । तउलेसाणं भते केरिसि
यावसेणं पं० । तेजलेश्यानी हेमगवन् कहवी वर्णकछी । सजहाशामण ससरहिरिरेइवा उरुधरहिरिरेइवा बराहहिरिरेइवा मणुधरहिरिरेइवा । तेजम

साधं जते ! इत्यादि ॥ शशकीरज्वराहमनुष्यरुधिराणि शेषरुधिरैर्यो लोहितवर्णोत्कटानि जवन्ति तत एतेषामुपादानं, बलेन्द्रगोपकः सद्योजा
त इन्द्रगोपकः सहि प्रवृद्ध सन् इषत्पांशुरक्ता जवति ततो बालग्रहणं इन्द्रगोपकः प्रावृट्प्रथमसमयजावी कीटविशेषः, बालदिवाकरः प्रथममुद्गच्छ
न् सूर्यं गुञ्जा लोकप्रतीता तस्या अर्दुरागो गुंजाद्वारागः गुंजाया ह्यर्दुमतिरक्तं जवत्यर्द्वं चातिकृष्णमिति अर्द्वग्रहणं, जात्यप्रधानो हिंगुलको जा
त्यहिगुलकः, प्रवालो नवपल्लवः तस्यांकुरं प्रवालांकुरः सहि प्रथममुद्गच्छन् अत्यन्तरक्ता जवति ततस्तदुपादानं लालारसः प्रतीतः, लोहिताक्ष
मणिलोहिताक्षनासारत्वविशेषः, कृमिरागण रक्तः कम्बलः कृमिरागरक्तकम्बलः, शाकपार्थिवादितदज्ञाना न्मध्यपटलोपो समासः, गजतालुचीन

वन्नेणं पन्नत्ता ? गोयमा ! स जहानामए खड्गसरएइवा कडरसारएवा धमाससारएवा तंवइवा तंवकरो
ठेइवा तंवच्छिवा विछाइवा वाइंगणीकुसुमेइवा कोडलच्छाकुसुमेइवा जवासाकुसुमेइवा कलकुसुमेइवा ज
वे तारुवे ? गोयमा ! णो इण्ठे समठे, काउलेस्साणं एत्तो अकंतयरियाचेव जाव अमणामयरियाचेव
वन्नेणं पन्नत्ता । तेउलेसाणं जते ! केरिसिया वन्नेणं पं० ? गोयमा ! से जहानामए ससरुहरेइवा उर

सार इति वा ताश्चेति वा तास्रकरोठ इति वा तास्रच्छिवास्त्रियेति वा तृन्ताकीकुसुम इति वा कोकिलच्छदकुसुम इति वा यवासकुसुम इति
वा कलकुसुम इति वा जवेदेतादृग्पा ? गौतम । नायमर्थः समर्थः, कापोतलेइया इतो ऽकान्ततरिका चेव यावदननामतरिका चेव वर्णेन
प्रज्ञमा । तजोलइया जदल । कीटशी वर्णेन प्रज्ञमा ? गौतम । सयथा नासक शशकरुधिर इतिवीरज्वराधिर इति वा बराहसरुधिर इति वा

नामै पतला रुधिर सवरुधिरथौ शशकनालाहो उत्कृष्टो रगइव वाकडानालाहो बराहनालाहो मनुष्यनालाहो । बलिदगावइवा बालिंदवागरइवा ।
इन्द्रगोपनो लोहो जगती सूर्य । सज्जभरागइवा । गुंजडरागइवा ज तीहिंगुलइवा पवालंकुरइवा लखरमेइवा लूबती सूर्य गुंजाती अर्द्वभाग जाति
वन्त होइलू प्रवालो लालारस । लोहितखमणोइवा कृमिरागकबलइवा गयतलूणइवा चाणपिठर, सोइवा पाराजातकुसुमइवा जायाकुसुमइवा ।

पिष्टराशिपारिजातकुसुमजयाकुसुमकिंशुकपुष्परशिरक्तोत्पलरक्तशोकरक्तकणवीररक्तबंधुजीवाः लोकप्रतीताः ॥ जवेत्याख्या इति ॥ पदयोजना प्राग्वत् जगवानाह-गीतम । षोडशसमष्टे ॥ यत स्तेजोलेश्या इतः शशकसुधिरादित्यो लोहितेन वर्णन इष्टतरिका चैव तत्र किञ्चिदकान्तमपि

प्लुतहिरेडवा वराहसुहिरेडवा स्रवरसुहिरेडवा मणुस्सरुहिरेडवा वालिंदगोवेडवा बालदिवायरेडवा सजप्लरागेडवा गुंजस्ररागेडवा जातीहिंगुलुएडवा पवालकुरुएडवा लस्कारसेडवा लाहियस्कमणीतिवा किमिरागकंबलेतिवा गततालुस्कएडवा चीणपिठरासीतिवा पारिजायकुसुमेतिवा जासुमणकुसुमेडवा किंसुयपुष्करासीडवा रत्नुप्पलेडवा रत्तासोगेतिवा रत्नकणवीरएडवा रत्नबंधूयजीवएडवा जवेताखवे ? गोयमा ! षो ऽण

शम्बरसुधिर इति वा मनुष्यसुधिर इति वा बालेन्द्रगोप इति वा बालदिवकर इति वा सन्ध्याज्जराग इति वा गुज्जार्दुराग इति वा जातिहिङ्गुलक इति वा प्रवालाङ्कुरक इति वा लालारस इति वा लोहिताक्षमणिरिति वा कमिरागकम्बल इति वा गततालुक इति वा चीणपिष्टराशिरिति वा पारिजातकुसुम इति वा जासुमणकुसुममिति वा किंशुकपुष्पराशिरिति वा रक्तोत्पल इति वा रक्ताशोक इति वा रक्तकणवीरक इति वा रक्तबंधुजीवकइति वा जवेदीदृशूपा ? गीतम । नायमर्थः समर्थः । तेजोलेश्या इतोऽनिष्टतरिका चैव यावदमनामत

लोहिताक्षमणि कमिरागरग्यो वस्त्र जहवी रातो हौरो जिम रातो पाराजातकना फूल जहवी फूल कसूलाना फूल जहवी । रत्नुप्पलेडवा रत्तासोगेतिवा रत्नकणवीरेतिवा रत्नबंधुजीवेडवा भवेयाखवे । रक्तात्पल जहवी रातो अशोक जहवी रातो कणयरी जहवी राती बंधुजीव जहवी तेजोलेश्यानोरूप । गोयमा षोडशसमष्टे । हेगीतम एमर्थ समर्थ नही । तउलेमाण एत्ताऽइतरियाचैव जाव मणसुतरियाचैव वस्त्रेण । तेजोलेश्यानो एह थको मनोज्ञरंगकञ्चो उत्तमलेयावतो । पहलेमाण भंते करसियावस्त्रेण पं० । पञ्चलेश्यानो हेभगवन् कहवावर्णकञ्चो । संजहाणामए चंपे इवा चंपतुच्छाडवा चंपभेदेडवा । तेजिम दृष्टांते चंपक जहवी चंपकनीलवा जहवी चंपकनागर्भ । हालिहाडवाडवा हलिदगुलियाडवा हालिदभेदेडवा हरि

टोका ।

मव ।

॥ प्र० ॥

भाषा ।

केषांचि दिष्टतरं जवति ततः कालतरता प्रदिपादनार्थमाह-कालतरिकैव केषांचि दिष्टतरमपि स्वरूपतः कालतरमप्यपदेशा मप्रियं जवति ततः प्रियतरता प्रतिपत्त्यर्थमाह-प्रियतरिकैव अतएव मनोज्ञतरिका मनोज्ञतरमपि किंचि न्मध्यमं जवे दतः प्रलुप्ततरप्रकर्षविशेषप्रतिपादनार्थमाह-मन आपतरिकैव वर्णेन प्रज्ञप्ता ॥ पम्हलेसाणं जते । इत्यादि ॥ अक्षरगमनिका प्राग्वत् नवरं चम्पकः सामान्यतः सुवर्णचम्पको वृत्तः ॥ चपक खल्लाडवेति ॥ सुवर्णचंपकत्वक् ॥ चंपकजेयवाइति ॥ सुवर्णचंपकस्य जेदो द्विधाजावो जिनस्यहि वर्णप्रकर्षो जवति ततो जेदयएण, हरिद्रहं चिं डहरिद्रा । हरिद्रगुटिका हरिद्रानिवर्तता गुटिका, हरिद्राजेदो हरिद्रायाहुंधीजावः, हरितालो धातुविशेषः, हरितालगुटिका हरितालमयी

ठे समठे । तेउलेस्साणं एत्तो डठतरियाचेव जाव मणामयरियाचेव वन्नेणं पं० । पम्हलेसाणं जते ! केरि सिया वन्नेणं पं० ? गो० ! से जहानामए चंपेतिवा चंपच्छलीइवा चंपजेदेइवा हलिदाइवा हलिद्रगुलि याइवा हलिद्राजेदेइवा हरियालेइवा हरियालगुलियाइवा हलियालजेदेइवा चिउरेइवा चिउररागेइवा सु

रिका चैव वर्णेन प्रज्ञप्ता । पट्टलेस्या जदत्त ! कीदृशी वर्णेन प्रज्ञप्ता ? गौतम । स यथा नाम चम्पक इति वा चम्पकत्वमिति वा चम्पकजेद इति वा हरिद्रेति वा हरिद्रागुटिकेति वा हरिद्राजेद इति वा हरिताल इति वा हरितालगुटिकेति वा हरितालजेद इति वा चिकुर इति वा चिकुरराग इति वा सुवर्णशुक्तिकेति वा वरकनकनिकष इति वा वरपुरुषवसन मिति वा अलकीकुसुम मिति वा चम्पककुसुम मिति वा

यालइवा हरियालभदेइवा । हलद्र जेइवो हलद्रकांटी गोलो हलिद्रनीडली जेइवो हरियालको गोलो जेइवो हरियाल जेइवो हुवे । चिउरेइवा चि उररागेइवा सुवर्णमिणेइवा वरकणनिहसेइवा वरपरिसवसणेणवा । चिउरजातविशेष जेइवो चिउरंगजेइवो सुवर्णपत्रो जेइवो प्रधान स्वर्णना स मूह जेइवो वरपुरुषना वस्तु जेइवा । अज्ञेतिवा कर्ममेतिवा चंपयकुमुमेतिवा कणियरकु. कुहडकु. । चालसरीखी फूलजेइवा चंपकहचना फूल जेइ वा हुवे अनयर फूल जेइवा कोहलाना फूल जेइवो । सुवर्णकु. सुहिरण कु. । सुवर्णनासमूह सरीखी हुवे सुवर्णना कुसम सम । कंरंटमल्लदामेइवा पौ

गोलिका, हरितालज्जो हरितालच्छेदः, चिकुरः पीतद्रव्यविशेषः, चिकुरराग स्तन्निष्ठादितो वस्त्रादी रागः ॥ सुवन्तसिप्पाडवाइति ॥ सुवर्णम
यी शुक्तिका वरप्रधान यत्कनक तस्य निकषः कषपट्टक रेषारूपः, वरकनकनिकषः वरपुरुषो वासुदेव तस्य वसनं वस्त्रं पुरुषवसनं तद्वि पीतं
जवतीत्युपात्तं ॥ अल्लकीकुसुमं लोकतो वसेयं, चम्पककुसुमं सुवर्णचम्पकवृक्षपुष्पं ॥ कणियारकुसुमेहिवाइति ॥ कचनारककुसुमं, कूष्माण्ठिकाकुसु
मं, पुष्कलिकापुष्पं, सुवर्णयूथिकाकुसुमं प्रतीतं, सुहिरण्यका वनस्पतिविशेषः तस्याः कुसुमं सुहिरण्यका कुसुमं, कोरुटकमाल्यदामपीताशो

वन्तसिप्पाडवा वरकणगणिहसेडवा वरपुरिसवसणेडवा अल्लडकुसुमेडवा चंपयकुसुमेडवा कणियारकुसुमेड
वा कुहंठिकुसुमेडवा सुवन्तजूहियाडवा सुहिरन्तियाकुसुमेडवा कोरुटमल्लदामेडवा पीतासोगेडवा पीतकण
वीरएवा पीतबन्धूजीवएवा जवेयारूवा ? गायमा ! णो इण्ठे समठे, पम्हलेस्साणं एतो इठतरियाचव
जाव मणामयरियाचव वन्तेणं पन्नत्ता, सुक्कलेसाणं जंते ! केरिसिया वन्तेणं पन्नत्ता—से जहानामए अंके

कचनारककुसुम मिति वा कूष्माण्ठिकाकुसुम मिति वा सुवर्णयूथिका वा सुहिरण्यकाकुसुमामिति वा कोरुटकमाल्यदामिति वा पीताशोक इ
तिवा पीतकणवीरक इति वा पीतबन्धुजीवक इति वा जवदतादृगूपा ? गौतम ! नायमर्थः समर्थः, पद्मलश्या इतो इष्टतरिका चैव याव
न्मनोज्ञतरिका चैव वर्णेन प्रज्ञप्ता । शुक्लश्या जदन्त ! कीदृशी वर्णेन प्रज्ञप्ता ? गौतम ! स यथा नाम अङ्क इति वा शङ्क इति वा चन्द्र इ

तामोमइवा पातकणबारेइवा पीतबन्धुजीवेइवा भूयारूवा । कोरुटवृक्षनाफून सरीखो हुवे पोला अशीकसरीखो हुवे पातबन्धुजाव सरीखो पद्मलश्या
णी एहवीरूप हुवे । गौयमा णोइण्ठे समठे । हेगौतम एषर्थ समर्थनहो । पम्हलेसाणंएतो इठतरियाचव जाव मणुसतरियाचव वर्णेणं । पद्मलश्यानो
एहथो इष्ट वर्ण जाव मनोज्ञ जाल्लग । सुक्कलेसाणं भंते केरिसिया वस्त्रं पं० । शुक्ल हेभगवन् केहवां वर्णेकह्यो । सजहा णामए । तजिम न, मै कहक् ।
अकतिवा संखतिवा चदेतिवा कुदेतिवा दगेतिवा दगरइएतिवा दधेतिवा दधिभवा दधिघणेइवा । अंकरत्त जेहवी शङ्क जेहवी चन्द्रमा जेहवी मच

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

कपीतकणवीरपीतबन्धुजीवाः प्रतीताः ॥ सुकलेमाणं जते । इत्यादि ॥ अत्राप्यक्षरगमनिका प्राग्वत् नवरसको रत्नविशेषः । शंखचंद्री प्रतीती । कुन्दकुसुमं दकं उदकं उदकरजः उदककणा स्तेह्यतिशुज्जाजवतीत्युपात्ताः, दधि प्रतीतं दधिघनो दधिपिण्डः क्षीरं प्रतीतं क्षीरपूरं कथ्यमानमिति तापादूर्ध्वं गच्छन् क्षीरं ॥ सुकच्छवाक्रियाइवाइति ॥ द्वियाक्रिवल्लादिफलिका साच शुष्का सती किलातीव शुक्ला जवतीत्युपात्ता ॥ पेंहुणमिंजिया इवति ॥ पेंहुणं मयूरपिच्छं ॥ तन्मध्यवर्तिनी मिंजा, पेंहुणमिंजा साचातीव शुक्लत्यज्जिहिता ॥ धंतधोयरूप्यपहेइवाइति ॥ धोतोग्निसम्पपकतो निर्मलीकृतो धौतो जूतिखरंरुतहस्तः सन् भाजनेनातिनिशिती कृतो यो रूप्यमयः पट्टः स धमातः धौतरूप्यपट्टः ॥ सारइयबलाहगइवाइति ॥ ज्ञा

इवा संखेइवा चंदेइवा कंदेइवा दगेइवा दगरएइवा दहीतिवा दहिघणेइवा खीरेइवा खीरपूरएइवा । सुकच्छिवाक्रियाइवा पेंहुणमिंजियाइवा धन्ताधोयरूप्यपहेइवा सारइयबलाहएइवा कुमुददलेइवा पोंठरीयदलेइवा सालिपिठरासीतिवा कुडगपुप्फरासीतिवा सिंदुवारवरमल्लदामेइवा सेयासोएइवा सेतकणवीरएइ

तिवा कुन्द इति वोदक इति वोदकरज इति वा दधीति वा दधिघन इति वा क्षीरमिति वा क्षीरपूरक इति वा सुकच्छवाटिकेति वा पेंहुणमिज्जति वा ध्वान्तधौतरूप्यपट्ट इति वा शारदिकबलाहक इति वा कुमुददलमिति वा पुण्डरीकदलमिति वा सालिपिठराशिरिति वा कुटजपुप्फराशिरिति वा सिंदुवारवरमाल्पदामेति वा श्वेताशोक इति वा श्वेतकणवीरक इति वा श्वेतबन्धुजीवक इति वा जवेदेतादृगूपा ?

कुन्द फूल जलकण जइवा पाणीनापूर जइवा दधि घनादधि पिण्ड । खीरतिवा खीरपूरतिवा सुकच्छिवाक्रियातिवा पेंहुणमिजियातिवा धंतधोयरूप्यपहेतिवा । क्षीरसरोखो क्षीरनोसमूह जइवो छ्वाडिबेलनी फली पिहल मध्यवर्तिनो जइवो धम्मो रुपानो पट्ट । सारइयबलाहतिवा कुमुददलेतिवा पुंडरीयदलेतिवा सालिपिठरासीतिवा कुडगपिठरासीतिवा । कुजली शरत्कालनी बालचन्द्र बगलासम कुमुदसरोखो पुण्डरीकदल जइवो सालिपीठ नोसमूह कवलफूलनो श्रेणी । सिंदुवारवरमल्लदामेतिवा सेयासोएतिवा सेयकणवीरेतिवा सेयबन्धुजीवेतिवा भवेयारूवे । सिंदुवार प्रधान फूलजइवो

। टीका ।

। पूजा ।

। च. ।

। भाषा ।

रदिकः शरत्कालरात्री बलाहकः, पुण्डरीकं शताम्बुजं तस्य दलं पत्रं पुण्डरीकदलं, शालिपिष्टराशिकुटजपुष्पराशिसिन्दूरमाल्यदामश्चेताशोकश्चेत
कणवीरश्चेतबन्धुजीवाः प्रतीताः, इह वर्णाः पञ्च जवन्ति तद्यथा-कृष्णो नीलो लोहितो हारिद्रः शुक्लश्च, लेइयाश्च षट् तत उपमानतो वर्णनिर्देशे
कृतेपि संशयः का लेइया कस्मिन् वर्णे जवति, ततः पृच्छति-एयाणं जन्ते इत्यादि ॥ एता अनन्तरोदिता जदन्त ! षट् लेइयाः ॥ कइसु वन्नेसु
त्ति ॥ प्राकृतत्वात् तृतीयार्थं समी, यथातिसुतेसुअलंकियापुढवी ॥ इत्यत्र ततोयमर्थः कतिजि वर्णैः ॥ साहिज्जन्ति ॥ कथ्यन्ते प्रहृष्यन्ते इति या

वा सेतबन्धुजीवएडवा जवेतारूवा ? गोयमा ! णो इण्ठं समठे, सुक्कलेस्साणं एत्तो इठतरियाचेव कंतय
तरियाचेव मणुन्ततरियाचेव मणामतरियाचेव वन्नेणं पन्नत्ता, एयानुणं जन्ते ! ठलेसानं कइसु वन्नेसु सा
हिज्जन्ति ? गोयमा ! पंचसु वन्नेसु साहिज्जन्ति तं०-कणहलेस्सा कालएणं वन्नेणं साहिज्जइ, नीललेस्सा नी
लवन्नेणं साहिज्जइ, काउलेस्सा काललोहिणं वन्नेणं साहिज्जइ, तेउलेसा लोहिणं वन्नेणं साहिज्जइ, पम्हले

गौतम । नायमर्थः समर्थः 'शुक्कलेइया इत इष्टवरिका चैवा कान्ततरिका चैव मनोज्ञतरिका चैव मनामतरिका चैव वर्णैः प्रज्ञप्ता । एता ज
दन्त । षट् लेइयाः (कतिपु.वर्णेषु) कतिजि वर्णैः शिष्यन्ते ? गौतम । पञ्चाजि वर्णैः शिष्यन्ते तद्यथा-कृष्णलेइया कालकेन वर्णैः शिष्यन्ते, नी
ललेइया नीलवर्णैः शिष्यन्ते, कापोतलेइया काललोहितवर्णैः शिष्यन्ते, तेजोलेइया लोहितेन वर्णैः शिष्यन्ते, पट्टलेइया हारिद्रकेन वर्णैः शि

मल्लदाम फून धौलो कणयर धवलो बन्धुजीव जेहवो एडवो ऊजलो वर्णहवे । गोयमा णो इण्ठे समठे । हेगौतम एअर्थं समर्थं नहो । सुक्कलेस्सा
एणं एत्तो इठतरियाचेव वस्सेणं पं० । शुक्कलेइयाणो एडथी इष्टतर वर्णकह्यो । एयाणं भन्ते कल्लेसाकः सुवस्सेसु साहिज्जन्ति । द्विवे हेमगवन् लेइयाणे कै
वर्णं कहिये । गोयमा कणहलेसा कणहएणं वस्सेणं साहिज्जन्ति । हेगौतम कणलेइयाणो कालोवर्णं कहिये । नीललेसा नीलएणं वस्सेणं सा० । नील
लेइयाणो नीलवर्णं कइया काललेसा काललोहिय वस्से कापोतलेइयाणो कालेरातो भिल्लतो कहिये । तेजलेइयाणो रातोवर्णं

॥ टीका ॥

॥ भूष ॥

॥ वा ॥

॥ भाषा ॥

वत् जगवानाह-गौतम । पञ्चसुवसेइति ॥ पञ्चजि वर्णैः शिष्यंते यथा शिष्यंते तथा तद्यथेत्यादिना दर्शयति-उक्तो वर्णपरिणामः, सम्प्रति रस
परिणाममभिधित्सुराह-कणहलेसाणं जंते ! इत्यादि ॥ प्रश्नसूत्रं सुगमं, जगवानाह-गौतम । स लोकप्रतीतो यथानामको निंबो वृत्तविशेषो नि
म्बसारो निम्बमध्यवर्त्ती अवयवविशेषः । निम्बछल्ली निम्बत्वक्, निम्बफाणितं निम्बकायः, कुटजो वृत्तविशेषः तस्यैव फलं कुटजफलं तस्यैव त्व
क् कुटजछल्ली तस्यैव कायः कुटजफाणितं कटुकतुंबी प्रसिद्धा तस्याएव फलं कटुकतुंबीफलं ॥ खारतउसीति ॥ खारप्रब्दः कटुकाची तथागमेऽने

सा हालिदण्णं वन्नेणं साहिज्जइ, सुकल्लेस्सा सुक्खिण्णं वन्नेणं साहिज्जइ । कणहलेसाणं जंते ! केरिसया आसा
एणं पं० ? गोयमा ! से जहाणामए णिबेइवा णिबसारेइवा णिबछल्लीइवा णिबफाणिएइवा कुणएइवा
कुणगल्लीइवा कुणगफाणिएइवा कुणगतुंबीतिवा कुणगतुंबीफलेइवा खारतउसीतिवा खारतउसीफलेइ
वा देवदालीतिवा देवदालीपुप्फेइवा मिंगवालुंकीतिवा मिंगवालुंकीफलेतिवा घोसाणिएवा घोसाण्णंफले

प्यत, शुक्ललक्षणा शुक्लवर्णं शिष्यते । कणहलक्षणा जदन्त । कीदृश्या स्वादेन प्रज्ञप्ता ? गौतम । स यथानाम निम्ब इति वा निम्बसार इति
वा निम्बत्वगिति वा निम्बफाणित मिति वा कुटजमिति वा कुटजत्वगिति वा कुटजफाणितमिति वा कटुकतुम्बीति वा कटुकतुम्बीफलमि
ति वा खारत्रपुष्पीति वा खारत्रपुष्पीफलमिति वा देवदालीति वा देवदालीपुष्पमिति वा मृगवालुंकीति वा मृगवालुंकी फलमिति वा घोषा

कक्षो । पण्डितमा हालिदण्णं वसे० । पण्डितस्थानी पालावर्णं । सुकलमा सुक्खिण्णं वसेणं सा० । शुक्ललक्षणा धवलोवर्णं कहिये । कणहलसाणं जंते
केरिसया आसाणं पं० । कणहलस्थानी हेमगवन् केडो स्वादकक्षो । सेजहाणामए णिबेतिवा णिबसारेतिवा निबछल्लीतिवा निबफाणिेतिवा । ते
जिम कटुक उपमाये नौबसरोखो नौबना रसममं नौबनो मध्य कालसरोखो नौबनो काथसरोखो । कुटजतिवा कुटजफलतिवा कुटज छल्लीतिवा कु
टजफाणिमितिवा । कुटज हलसरोखो तेहना फलसरोखो कुटकनो कालसरोखो कुटकना काथसरोखो । कटुकतुंबतिवा कटुकतुंबफलतिवा । कटुक

कथा प्रसिद्धे स्ततः कटुकान्नपुष्पी क्षारन्नपुष्पी तस्याएव फलं क्षारन्नपुष्पीफलं देवदाली रोहिणी तस्याएव पुष्पं देवदालीपुष्पं मृगबालुंकी लोकतो ऽवसे
या तस्याएव फलं मृगबालुंकीफलं घोषातकी प्रसिद्धा तस्याएव फलं घोषातकीफलं । कृष्णकंदो वज्रकंदश्चानन्तकायवनस्पतिविशेषो लोकतः प्र
त्येतव्यः एतावत्पुक्तं गौतमः पृच्छति-जगवन् । जवंत् रसतः कृष्णलेड्या एतद्रूपा निंबादिरूपा जगवानाह-गौतम । नायमर्थः समर्थः, यतः क
ृष्णलेड्या इती निम्बादिरसमधिकृत्यानिष्टतरकैवेत्यादि प्राण्वत् ॥ नीललेसाएड्यादि ॥ जंगी वनस्पतिविशेषः तस्याएव रजो जंगीरजः पाठाचि

इवा कणहकंदएइवा वज्रकंदएइवा जवेतारूवा ? गोयमा ! णो इण्ठे समठे, कणहलेस्सा एत्तो अण्ठित
तियाचेव जाव अमणामयरिया चेव आसाएणं पं० । नीललेस्साए पुच्छा, गोयमा ! से जहाणामए
जंगितिवा जंगीरएइवा पाठाइवा चवियाइवा चित्तामूलएइवा पिप्पलीमूलएइवा पिप्पलीचुन्नइवा मिरिए

तकीति वा घोषातकीफल मिति वा कृष्णकन्दक मिति वा वज्रकन्द इति वा जवेदेताद्रूपा ? गौतम । नायमर्थः समर्थः । कृष्णलेड्या इतो
ऽनिष्टतरा चेव यावदमनामतरा चेवा स्वादेन प्रज्ञप्ता । नीललेड्या पृच्छा । गौतम । स यथा नाम जङ्गीति वा जङ्गीरज इति वा पाठेति वा
चव्यइति वा चित्रमूलक इति वा पिप्पलीमूलक इति वा पिप्पलीचूणे इति वा मरिचमिति वा मरिचचूणमिति वा शृङ्गवेरमिति शृङ्गवेरचू

तं, बीसरीखी कटुक तं, बीनाफल सरीखा । क्षारतत्संतिवा क्षारफलेतिवा । खारी कटुक खाराफल सरीखा । देवदालीतिवा देवदालीपुष्पेतिवा । देवदा
रुसरीखा देवदारु फलसरीखी । मृगबालुंकीतिवा मृगफलेतिवा । मितघाषातिकी फल सरीखी । घोसाडिण्ठितिया घोषफलेतिवा । घोषसरीखी
घोषनाफल सरीखी । कृष्णकंदेतिवा वज्रकंदेतिवा भवेयाचवे । कृष्णकन्द वज्रकन्द अनन्तकाय वनस्पती विशेषेण सरीखी स्वाद् । गोयमा णोइण्ठे
समठे । हेगौतम ए अर्थे समर्थ नहो । कणहलेसाणं एत्तो । कृष्णलेड्याने । अण्ठितवरियाचेव जाव अमणसुतरियाचेव आसाएणं पं० । इण्ठी पिण अति
ष्टतर जाव अमनोन्न अप्रौतिकारीया स्वाद् कच्छा । नीललेसाणं पुच्छा । नीललेड्यानां प्रश्न । सेजहाणामए भंगीतिवा भंगवातिवा पाठातिवा चवि

॥ टीका ॥

॥ म्ब ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

त्रमूलके लोके प्रतीते पिप्पलीपिप्पलीचूर्णमरिच २ चूर्णशृंगबेरचूर्णान्यपि प्रसिद्धानि ॥ काउलेसाण्ड्यादि ॥ आम्नाणां फलानामेवं सर्वत्रापि जावनी
यं ॥ अंबाद्रयाणवाडिति ॥ आम्नाटका फलविशेषा मातुलिंगविल्वकपित्थपनसदाडिमानि प्रतीतानि पारापतफलविशेषाः अलोकवृक्षफलानि अ
लोकानि वारवृक्षफलानि वाराणि बदराणि तिन्दुकानि च प्रतीतानि एतेषां फलानामपक्वानां तत्र सर्वथाप्यपक्वफलमुच्यते ततश्चाह-अपरिपाका

इवा मिरियचुस्नेइवा सिंगबेरेइवा सिंगबेरचुस्नेइवा जवेयारूवे ? गोयमा ! णो इण्ठे समठे, णील
लेसा एत्तो जाव अमणुसतरियाचेव, काउलेसाणं पुच्छा, से जहाणामए अंबाणवा अंबाद्रगाणवा माउलिं
गाणवा बिह्वाणवा कविह्वाणवा जहाणवा फासाणवा दालमाणवा पारेवयाणवा अस्कोह्वाणवा बाराणवा
बोराणवा तंदुयाणवा अपक्काणं अपरियगाणं वस्सेणं गंधेणं अणुववेयाणं फासेणं अणुववेयाणं जवेया

णं मिति वा जवेदीदृशूपा ? गौतम ! नायमर्थः समर्थः, नीललेइयेतो यावदमनामतरिका चेवा स्वादेन प्रज्ञप्ता । कापोतलेइया पृच्छा, गौ
तम ! स यथा नामाम्नाणां वा आटकानां वा मातुलिङ्गानां वा विल्वानां वा कपित्थानां वा जव्यानां वा फनसानां वा दाडिमानां वा पा
रापतानां वा लोकानां वा वाराणां बदराणां वा पौराणां वा तिन्दुकानां वा उपक्वानाम परिपाकानां वर्णनानुपेतानां गन्धनानुपेतानां रूप

यातिवा चित्तमूलेतिवा । ते जिम नामै भंगी वनस्पतौ तेहनो रज तेहसरीखो पाठजाति विशेष चविक भेषजसम चित्रामूल । पिप्पलीतिवा पिप्पली
चुखिमितिवा मरिणितिवा मरियचुस्नेतिवा । पीपर पीपलामूल मिरिच प्रसिद्ध तेहनो चूर्ण । सिंगबेरेतिवा सिंगबेरचुस्नेतिवा भवेयारूवे । आढी सूठनो
चूर्ण एहवो स्वादहवे । गोयमा णोइण्ठेसमठे । हे गौतम नही एअर्थ समर्थ । नीललेसाएत्तो जाव अमणुसतरियाचेव काउलेसाणं पुच्छा । नीललेसाणो
एहथौ पिण अमनोज्ञ स्वादके कापोतलेसाणो प्रश्न । सेजहाणामए अंबाडवा अंबाडगाणवा । ते यथानामै आंबाप्रसिद्धने आंबानाफल तेहवो । मा
उलिंगाणवा बिह्वाणवा कविह्वाणवा जहाणवा फणसाणवा दालिमाणवा पारेवयाणवा । बिजोरो बीलवृक्ष कीठ हरडे फलस दाडिम पारापत फलवि

। टीका ।

। सूत्र ।

। च० ।

। भाषा ।

नां न विद्यते परिपाकः परिपूर्णः पाको येषां तान्यपरिपाकानि तेषां भीषत्पक्वानां मित्यर्थः, एतदेव वर्णादिभिः कथयति-वर्णानां विविधेन गन्धेन घ्राणान्द्रियनिवृत्तिकारकस्पर्शेन विशिष्टपरिपाकाधिनाजाविना अनुपेतानां मसंप्राप्तानां यादृशी रसः, अत्र गौतमः । पृच्छति-एतद्रूपा एव रूपरसोपेता जवेत् कापोतलेइया जगवानाह गौतम । नायमर्थः समर्थः किन्त्वितो परिपक्वास्त्रफलाद् रनिष्टतरकैवेत्यादि प्रागवत् ॥ तेउलेस्साणं भन्ते । इत्यादि ॥ तथा तेषामेवास्त्रफलादीनां पक्वानां तत् इष्टद्वयमपि पक्वं लोके व्यवहृतं ततश्चाह-पर्यायापन्नानां परिपूर्णपाकपर्यायपर्यायानां एतदेव वर्णादिभिः निरूपयति-वर्णेन प्रज्ञस्तेन एकान्ततः प्रज्ञस्तेन तथा प्रज्ञस्तेन गन्धेन प्रज्ञस्तेन स्पर्शानुपेतानां यादृक् रस एतावत्युक्ते गौतम आह-रसमधिकृत्य एतद्रूपोऽपक्वास्त्रादिकलरूपा तेजोलेइया जवेत् जगवानाह-नायमर्थः समर्थः किन्तु परिपक्वास्त्रफलादे रनिष्टतरकैवेत्यादि प्रागवत् ॥ पम्हलेसाए पुच्छा ॥ सूत्रपाठे उत्तरगमनिका च प्रागवत्, नवर से जहानामए इति ॥ सा लोकप्रसिद्धा यथा यत्र प्रकारेण नाम

रूपा ? गोयमा ! णो इण्ठं समठे जाव एत्तो अमणुसुतरियाचव काउलेसा आसाएणं पं० । तेउलेसाणं पुच्छा, गोयमा ! से जहानामए अंबाणवा कक्काणं परियावन्ताणं वन्तेण उववेयाणं पसत्थेणं जाव फासेणं जाव ए

र्शनानुपेतानां जवेदतादृशी ? गौतम ! नायमर्थः समर्थः, यावदितोऽमनामतरिका चैव कापोतलेइया ऽऽस्वादेन प्रज्ञप्ता । तेजोलेइया पृच्छा, गौतम ! स यथा नामाश्राणां वा पक्वानां वा पर्यायापन्नानां वर्णानुपेतानां प्रज्ञस्तेन यावत्स्पर्शेन यावदितो मनामतरिका चैव तेजोलेइया

शय । अक्खोडाणवा वाराणवा वोराणवा तदुयाणवा अपक्काणं अपरियमाणं वस्सेणं । अखराट बोरप्रसिद्ध तेहनाफल तंदुक एतला अणपाकानथो थयो परिपाक जहवा वर्णतथो थयो । गंधेणं अण्डवबेएणं भवेयारुव । गन्धनथो व्यापी फरसै करौ क ठनताभाव नथो मिट्ठो एहथो स्वादहवे । गो यमा णोइण्ठं समठं । हे गौतम नहो ए अर्थ समर्थ । जाव एत्तो अमणुसुतरियाचव काउलेसाणं आसाएणं । जलगे एहथो पिण महाअमनाज का पोतलेइयाणी स्वाद कक्का । तेउलेसाणं पुच्छा । तेजोलेइयाणी पम्ह । से जहानामए अंबाणवा ज व तदुयाणवा पक्काणं परि० । ते जिणेनामै आवादिक्

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

यस्याः सा यथानामिका पुंस्त्वं सूत्रे प्राकृतलक्षणवशात्, प्राकृतेहि लिंगमनियतं, यदाह पाणिनिः-स्वप्राकृतलक्षणे लिंगं च निश्चयं पीति । चंद्रप्रज्ञा इतिवेति, चन्द्रस्येव प्रज्ञा आकारो यस्याः सा चन्द्रप्रज्ञा मणिशिलाकेव मणिशिलाका वरं च तत्सीधुच वरसीधु वरा चासीवारुणी च वरवारुणी पत्रैर्धातकीपत्रैर्निष्पाद्य आसवः, एवं पुष्पासवः फलासवश्च परिजावनीयः, चोडगंधद्रव्यं तन्निष्पाद्य आसवः बीयासवः यत्रादिविशेषेण व्यतिरिक्तः आसव २ इति मीयते मधुमेरककापिशापनाति मद्यविशेषाः, मूलदलखजूरसारनिष्पन्न आसवः, खजूरः सृष्टीका द्राक्षा तत्सारनिष्पन्नो

हो मगामयरियाचेव तेउलेसा ण्णासाएणं पत्तत्ता । पम्हलेसाए पुच्छा ? गोयमा ! से जहानामए चंदप्पन्नाए
डवा मणिसिलाडवा वरसीधूडवा वरवारुणीडवा पत्तासवेडवा पुष्पासवेडवा फलासवेडवा बीयासवेडवा
ण्णासवेडवा मधुडवा मेरएडवा कविसाणएडवा खजूरसारएडवा मुदियासारएडवा सुपस्किरसेडवा छुठ

स्वादेन प्रज्ञप्ता । पट्टलेइयायाः पृच्छा, गौतम ! सा यथा नामिका चन्द्रप्रज्ञेति वा मणिशिलाकेति वा वरसीधुइति वा वरवारुणीति वा मत्रासव इति वा पुष्पासव इति वा फलासव इति वा जीवांसव इति वा आसव इति वा मध्विति वा मेरक इति वा कापिशापन इति वा

जेडवापाका यावत् तद्वत् परिपूर्णं पर्याये । वस्त्रेणं चववेयाणं पसत्थणं जाव फामेणं जाव एत्तो मणुसत्तरियाचव । वरं रसगंधेकरो प्रशस्थ जाल्लो स्य र्गना पड्यो पिण भडामनीज्ज । तेउलेमाणं अमाए प० । तेजोलेख्यानी स्वाटकधो । पम्हलेमाणं पृच्छा । पम्हलेणानो प्रश्न । सज्जहाणामए चंदप्पन्ना इतिवा मणिसिलागातिवा वरसिंधीत्तवा वरवारुणीतिवा पत्तासवेतिवा पुष्पासवेतिवा फलासवेतिवा । तेयथानामे चन्द्रप्रज्ञामदिराविशेष मणशि लारस विशेष वरसिंधु हत्त प्रधान वा फणी मद्यविशेष पत्र पत्रासवविशेष इम पुष्पासव फलासव । तुच्छासवेतिवा आसवेतिवा मधुपतिवा मेरएवा कविमाणएवा खजूरमारएवा मुदियासारएवा । सुगन्धफल पत्रासव देशेनौपनीमधु कपिसात मद्यविशेष खजूरमार मुदियासार पाकौडाल । सुगन्ध खरसेवा अट्टपेड्डिडियातिवा जंबूफलकातिवा वरपसणातिवा आसला मासला पेसला । सिंदुवावत्तमिणी इंसिंदोच्छेदकडूतो इंसितं वक्किं करणी उक्की

आमृद्दीकासारः सुपक्वेतुरसमूलदलनिष्पन्नः सुपक्वेतुरसः अष्टभिः शास्त्रप्रसिद्धैः पिष्टैर्निष्ठिता अष्टपिष्टनिष्ठिता जाम्बूफलवत् कालेव कालिका जाम्बूफलकालिका, वराचासौ प्रसन्नाद्य वरप्रसन्ना यते सर्वेपि मद्यविशेषाः पूर्वकाले लोकप्रसिद्धा इदानीमपि शास्त्रान्तरतो लोकतोवा यथास्वरूपं वेदितव्या वरप्रसन्ना विशेषणान्याह-मांसला उपचितरसा पेसला मनोज्ञा मनोज्ञत्वादेव इषत् मनाक् ततः परमास्वादतया भटित्येवाग्रतां गच्छति तृष्टे अवलम्बते लगतीत्येव शीला इषदोष्ठावलम्बिनी तथा इषत् मनाक् पानव्यवच्छेदसति तत ऊर्ध्वं कटुका एलीदद्रव्यसम्पकृत उपलक्षमा

पिष्ठणिष्ठियाडवा जंबूफलकालियाडवा वरसस्याडवा व्यासला मांसला पेसला ईसिंउठावलंबिणी ईसिंवी च्छेदकठुडत्ता ईसीतंवच्छिकरणी उक्कोसमदपत्ता वल्लेणं उववेया जाव फासेणं व्यासायणिज्जा वीसायणिज्जा पीयणिज्जा वीहणिज्जा दीवणिज्जा दप्पणिज्जा मेदणिज्जा सन्निदियगायपल्हायणिज्जा जवेतारुवे गोय मा ? णोडण्ठेसमठे पम्हलेसाणं एत्तो इठतरियाचेव जाव मणामयरियाचेव व्यासाएणं पन्तत्ता । सुक्कलेस्साणं

खर्जूरसार इति वा मृद्दीकासार इति वा सुपक्वेतुरस इति वा अष्टपिष्टनिष्ठितेति वा जाम्बूफलकालिका इति वा वरप्रसन्नेति वा अशला मांसला पेसला इषदोष्ठावलम्बिनी इषत्तवच्छेदकटुकंति वा इषत्ताम्राक्षिकरणीति वोत्कर्षमदप्राप्ता वर्णेनोत्पेता यावत्स्पर्शणास्वादनीया विस्वादनीया प्रीणनीया वृंहणीया दम्पणीया मदनीया सर्वेन्द्रियगात्रप्रल्हादनीया जवेदेतद्रूपा ? गौतम ! नायमर्थः समर्थः, पट्टलेइया इतो इष्टतरि

समदपत्ता वल्लेणं उववेया जाव फासेणं उ० । पाकोइ खरस जेहवो इमं मद्यतो जाति जंबूफलनो परिकाली प्रधान तेहनोरस आश्लाय मांसलो पेसलमनोज्ञ लिगारेक लवलंब पछे कटुक लोचन शताना करणहारो रत्तुष्ट मदनीमाडणारा वर्णयुक्त जालगे स्पर्शकरो उपपेत विशेषे पोवायोग्य । आमावणेज्जा पीयणिज्जा वीहणिज्जा दीवणिज्जा दप्पणिज्जा मेदणिज्जा सन्निदियगाय पल्हायणिज्जा भवेयारुवे । आस्वादतो करणहार विशेषे पोवायोग्य मांसादि सुख कम्प्यना करणहार सर्वगात्र इन्द्रिये प्रल्हादकारो मदिरा एहवो स्वादहवे । गोयमा णो इषत्तेसमठे । नहो एवर्थं समर्थं । पम्हलेसाणं

यत्पक्षीर्येतिजावः, तथा ईषत् मनाक् तास्त्रे अक्षिणी क्रियते अनया इति ईषत्तास्त्राक्षिकरणी मद्यस्य प्रायः सर्वस्यापि तथास्वजावत्वात् ॥ उ
क्कोसमयपत्ताइति ॥ उत्कर्षतात्पुत्कर्षः सचासी मदश्च उत्कर्षमदः तं प्राप्ता उत्कर्षमदप्राप्ताः, एतदेव वर्णादिभिः समर्थयते-वर्णेन उत्कटमदावि
ना जाविना प्रशस्येन गंधेन प्राणान्द्रियनिवृत्तिकरण रसेन परमसुखासिकाजनकेन स्पर्शेन मदपरिपाकाव्यञ्जिचारिणा अतएवास्वादनीया विशेष
तः स्वादनीया विस्वादनीया प्रीणयतीति प्रीणनीया, रुद्धुलमिति वचनात्, कर्तयनीयप्रत्ययः, एवं दर्पयतीति दर्पणीया मदयतीति मदननीया स
र्वाणि इन्द्रियाणि सर्वे च गात्र प्रह्लादयतीति सर्वगात्रप्रह्लादनीया यतावतीत्युक्ते जगवान् गौतम । आह-जवेययारूवे ॥ जगवान् एतद्रूपा एवं
रूपरसोषेता पट्टलेण्या जवेत्, जगवानाह-नोडण्ठं समठं इत्यादि ॥ प्राग्बत् सुकलेसाणं जंते ! इत्यादि ॥ गुणखण्डे प्रसिद्धे शर्कराकाशादिप्र

जंते ! केरिसिया आसाएणं पं० ? गोयमा से जहाणामए गुलेइवा खंठेइवा सक्कराइवा मच्छुंफियाइवा पप्पळ
मोदएवा जिसकंदएइवा पुप्फोत्तराइवा पउमुत्तराइवा अदंसियाइवा सिद्धलियाइवा आगासफालिण्यो
वमाइवा अणोवमाइवा जवेतारूवा ? गोयमा ! णोइण्ठेसमठं सुकलेस्साणं एतो इठतरियाचेव कंततरिया

का चैव यावदमनामतरिका चैवा स्वादेन प्रज्ञप्ता । शुक्लेइया जदन्त । कीदृशी आस्वादेन प्रज्ञप्ता ? गौतम । स यथा नाम गुड इति वा
खण्ड इति वा शर्करेति वा मत्स्यग्रीति वा पप्पटमोदक इति वा जियकन्दक इति वा पुष्पोत्तरेति वा आदंक इति वा सिद्धार्थकः इति वा

एतो इठतरियाचेव जाव मणसतरियाचेव आसाएणं पं० । पट्टलेण्यानोस्वाट इण्ठो पिण सहा इटतर मनोज्ञ आस्वाटवृद्धी । सुकलेसाणं पुच्छा ।
शुक्लेस्यानो प्रश्न । सेज हाणामए गुलेइवा खंठेतिवा सक्करतिवा मुच्छिडतिवा पप्पळमोदएइवा भिसकंदेइवा । तयथानमै गुल खांड साकर मत्स
डो पपटमोदक संप्रदाय कलाकन्द ज ति विशष । पुष्फुतसएइवा आदंसियाइवा सिद्धलियाइवा आगामफलोवमेववा अणवमेइवा भवेयारूवे । फूल
जाति आदरख वनस्पतौविशेष सिद्धार्थ मगधदय विशष आकाशफल मूखडोविशेष एहो स्वादके । गोयमा णोइण्ठं समठे । हेगौतम नहो ए अ

जवा मत्स्यग्री स्वर्णशर्करापपटमादकादयः रुम्पदायादवसेयाः, शेषं सुगमं । तदेव मुक्ता लेइयाद्रव्याणां रसः रुम्पति गन्धमधिस्तुराह-क
इणं जंते । इत्यादि ॥ सुगमं नवरं कृष्णनीलकापोतलेइया दुरजिगन्धामृतगवादिक्रवरेज्यो प्यनन्तगुणदुरजिगन्धोपेतत्वात् तेजःपट्नशुक्ललेइयासुर
जिगन्धापिष्यमाणगन्धवासुरजिकुसुमादिव्यो प्यनन्तगुणपरमसुरजिगन्धोपेतत्वात् उक्तं चोत्तराध्ययनेषु लेइयाध्ययने जहगोमरुसगन्धो सुगमम
जहाअहिमरुगस्स । एतोउ अणंतगुणो लेसाणअप्पसत्थाणं ॥ १ ॥ जहसुरजिकुसुमगन्धो गंधवासाणपिस्समाणाणं । एतोउअणंतगुणो पसत्यलेसाण
तिगहंपि ॥ २ ॥ उक्तो गन्धपरिणामः अधुना शुद्धाशुद्धत्वप्रतिपादनार्थमाह-एवंततोअविसुद्धातो ततोविसुद्धातो इति ॥ एवमुक्तं प्रकारेण आद्या
स्तिस्त्रो लेइया अविसुद्धा वक्तव्याः अप्रशस्तवर्णगन्धरसोपेतत्वात् ततश्चैवं वक्तव्याः-कइणं जंते । लेस्सानं अविसुद्धानं पन्नत्तानं ? गोयमा । तनं

चेव पियतरियाचेव मणामयरियाचेव आसाएणं पं० । कइणंजंते ! लेस्सानं दुष्पिगंधाओ पं० ? गोयमा ! तनं
लेसानं दुष्पिगंधानं पं० तं०-कणहलेस्सा नील काउलेस्सा । कइणं जंते ! लेसानं सुष्पिगंधानं पं० ?
गोयमा ! तओ लेसानं सुष्पिगंधानं पं० । तं०-तेउलेस्सा पम्ह सुक्कलेस्सा एवं तओ अविसुद्धानं तनं

आकाशफलोपमेति वा उतोपमेति वा जवेदेतादृशी ? गौतम ! नायमर्थः समर्थः शुक्ललेइयेतोनिष्ठतरा चैव कान्ततराचैव प्रियतराचैव मनो
जतरा चैवास्वादेन प्रज्ञप्ता । कति जदन्त ! लेइया दुरजिगन्धाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! तिस्रोलेइयाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा-कृष्णलेइया नीलकापोत
लेइये । कति जदन्त ! लेइया सुरजिगन्धाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! तिस्रो लेइयाः सुरजिगन्धाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा-तेजः पट्नशुक्ललेइयाः । एवं

यं समर्थं । सुक्कलस्माणं एतोउअणंतगुणो जव मणअतरियाचेव आसाएणं पं० । शुक्कलेइयानो एहथो मडाइएतर कान्ततर मनोज्ञ आस्वाद
कह्यो । कइणं भते लेसाओ दुष्पिगंधाओ पं० । केतल्लेइये हेमगवन् लेइया दुग्गन्धकह्यो । गोयमा तउले० तकिण्ह नील काओयलेसा । हेगौतम इ लेइया
दुष्पिगन्ध कह्यो ते कण नील कापोत । कइणं भते लेसाओ दुष्पिगंधाओ पं० । केतलीलेइया हेमगवन् सुगन्धकह्यो । गोयमा तओले० तं तेउपम्ह सुक्क

। टीका ।

। सूत्र ।

। पं० ॥

। भाषा ।

लेखां अविमुद्धानं पञ्चतानं तंजहा-कणहलेसा नीललेसा कारलेसा ३ । कडणं जंते । लेखां विमुद्धानं पञ्चतानं ? गोयमा । तनं लेखां विमुद्धानं पञ्चतानं तंजहा-तेउलेखा पञ्चलेखा सुकलेखा इति ॥ उक्ते श्रुत्वाश्रुत्वा सम्प्रति प्राशस्ताप्राशस्ते प्रतिपादयति-तनं अप्सत्यां तनं पसत्यां, आद्या स्तिस्त्रो लेखा अप्रशस्ता वक्तव्याः अप्रशस्तद्रव्यत्वेनाऽप्रशस्ताध्यवसायहेतुत्वा दुतरा स्तिस्त्रो लेखा प्रशस्ताप्रशस्तद्रव्यतया प्रशस्ताध्यवसायकारणात् सूत्रपाठः प्राग्वदवसेयः, कडणं जंते । लेखां अप्सत्यां पञ्चतानं इत्यादि ॥ उक्ते प्राशस्त्याप्राशस्त्ये अधुना संक्लिष्टासंक्लिष्टत्वे प्रतिपादयति-तनं संकिलिष्ठानं तनं असंकिलिष्ठानं इति ॥ आद्या स्तिस्त्रो लेखाऽसंक्लिष्टा संक्लिष्टार्त्तरीद्रव्यानानुगताध्यवसायस्या नहेतुत्वा दुतरा स्तिस्त्रो लेखा असंक्लिष्टा असंक्लिष्टधर्मशुक्लध्यानानुगताध्यवसायकारणात्, अत्रापि पाठः प्राग्वत् ॥ कडणं जंते । लेखां सं

विमुद्धानं तद्यो अप्सत्यां तनं पसत्यां तनं संकिलिष्ठानं तनं असंकिलिष्ठानं तनं सीतलुक्कां तनं णिद्धुरहां तनं दुग्गडगामियां तद्यो सुग्गडगामियां । कणहलेसाणं जंते ! कडविहं परिणामं परिणमड ? गोयमा ! तिविहंवा नवविहंवा सत्तावीसतिविहंवा एक्कासीतिविहंवा वेतेयाल सत

तिस्त्रोऽविमुद्धान्तिस्त्रो विमुद्धान्तिस्त्रोऽप्रशस्ता स्तिस्त्रः प्रशस्ता स्तिस्त्रः संक्लिष्टा स्तिस्त्रोऽसंक्लिष्टा स्तिस्त्रः शीतरूपा स्तिस्त्रः स्मिग्धोष्मास्तिस्त्रो दुर्गतिगामिन्य स्तिस्त्रः सुगतिगामिन्यः । कणहलेसा जदन्त । कतिविधं परिणामं परिणमति ? गोयमा । त्रिविधं वा

लेखा एवं तद्यो अविमुद्धानो तद्योविमुद्धानो तद्यो अप्सत्यां तद्यो पसत्यां तद्यो संकिलिष्ठो तद्यो असंकिलिष्ठो तद्यो सीतलुक्कां तद्यो णिद्धुरहां तद्योदुग्गडगामियो तद्योसुग्गडगामियो । हेगोयमा एलेखा सुगन्धकही तेजो पद्म शुक्ल ३ एवं ३ अविमुद्घ कही ३ विमुद्घ ३ अप्रशस्त कही ३ प्रशस्तकही ३ संक्लिष्ट कही ३ असंक्लिष्ट कही ३ शीत ३ रूपा स्मिग्ध उष्ण दुर्गतिगामिनो कही सुगतिगामिनो कही । कः कं भते कणहलेसाणं कडविहं परिणामं परिणमड । द्विजे कणहलेसान् हेमगवन् कोकभेदे परिणाम परिणमि । सो तिविहं नवविहंवा सत्तावीसतिविहंवा एक्कासीतिविहंवा

किलिठानुं पवतानुं इत्यादि ॥ अधुना शीतोष्णस्पर्शप्रतिपादनार्थमाह-ततो सीयलुक्खानुं ततो निहुक्खानुं इति ॥ आद्याः तिस्रो लेश्याः शीतरूपाः शीतरूतस्पर्शापेता उत्तरा तिस्रां लेश्याः स्निग्धोष्णस्पर्शाः, इहान्यपि लेश्याद्रव्याणां कर्कशादयः स्पर्शाः सन्ति, यत उक्तं-लेश्याध्ययनं-जहकरकयस्सफासो गोलिडभायवसागपत्ताणं । एत्तोविअणतगुणो लस्साणंअप्पसत्थाणं ॥ १ ॥ जहत्तूनस्सवफासो नवणीयस्सवसिरीसकुसुमाणं । एत्तोविअणंतगुणो पसत्थलेसाणतिगहंपि ॥ २ ॥ इति ॥ तथापि शीतरूतौ स्पर्शौ आद्यानां तिसृणां लेश्यानां चित्ताऽस्वास्थ्यजनने स्निग्धोष्णस्पर्शौ

त्रिहवा बज्जंवा बज्जविहंवा परिणामपारणमड एवं जाव सुक्कलस्सा । करहलस्साणं जत ! कइपदसिया पं० ? गोयमा ! अणंतपदसिया पं० एवं जाव सुक्कलस्सा । करहलसाणं जते ! कतिप्पदेसोगाढा पं० ? गोयमा ! असंखेज्जपएसोगाढा पं०, एवं जाव सुक्कलस्सा । करहलसाणं जते ! केवडया उवगाहना पं० ? गो० !

नवविधवा सप्तविंशतिविधवा एकाशीतिविधवा त्रयत्वारिंशदाधक द्विंशतिविधवा बहु बहुविधवा पारणाम पारणमात ? एव यावच्छुक्कलेश्या । कणलेश्या जदन्त । कतिप्रादेशिका प्रज्ञप्ता ? गौतम । अनन्तप्रादेशिका प्रज्ञप्ता । एवं यावच्छुक्कलेश्या । कणलेश्या जदन्त । कतिप्रदेशावगाढा प्रज्ञप्ता ? गौतम । असंख्यप्रदेशावगाढा प्रज्ञप्ता । एवं यावच्छुक्कलेश्या । कणलेश्या जदन्त । कियत्यवगाहनया प्रज्ञप्ता ? गौत

मो निविहवा । हेगौतम ३ भेदं जवन्त्य मध्यमवत्कष्ट इमं १ भेदं इमं गिणता २७ भेदं इमं इत्थं सौयारणामे पारणमे । दातयालसयविहवा बहुयवा बहुविहंवा परिणामं परिणमइ । इमं विसं चालौस विधे परिणमे २४३ घणेभेदं परिणामे पारणमे । एएतिविहवानवविहंवा सत्तांबीसविहंवा एवं जाव सुक्कलमा । इमं ३ भेदं नवविधे २७ भेदं शुक्कलेश्याल्लो ज णिरो दिवे प्रदेयसंख्या कहेस्से—करहलसाणं भते कइपदसोगाढा पं० । कणलेश्याने हे भगवन् कीतला प्रदेशावगाढा कइया गोयमा असंखिज्जपएसोगाढा एवं जाव सुक्कलमा । हेगौतम असंख्यातप्रदेशावगाढा कइया इमं शुक्कलेश्याल्लो कहिं वो । करहलसाणं भते केवडया उवगाहनाया पं० । कणलेश्याने हे भगवन् कीतला वगीयाकहो । गोयमा अणंतायावगाहनाया एवं जाव सुक्कलसाए । हे

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ पं० ॥

॥ भाषा ॥

उत्तरास्तां तिसृणां लेइयानां परमसंतोषोत्पादने साधकतमाविति, तादेव पथक् २ साक्षादुक्तावित्यदोषः, सूत्रपाठः प्राग्बत् ॥ कथं जंते ! ले
स्साउं सोयलुक्काउं पन्नत्ताउं इत्यादि ॥ सन्प्रति गतिद्वारमजिधित्सुराह-ततो दुग्गइगामिणीउं ततो सुगइगामिणीउं इति ॥ आद्या स्तिस्सा लेइया
दुर्गतिगामिन्यः दुर्गतिं क्लमयन्तीत्येवं शीला दुर्गतिगामिन्यः संक्लिष्टाध्यवसायहतुल्या दुत्तरा स्तिस्सो लेइयाः सुगतिं गमयन्तीत्येवं शीलाः सुमतिगा
मिन्यः प्रशस्ताध्यवसायकारणत्वात्, उज्जयत्रापि गमेश्यतादिन् प्रत्ययः, सूत्रपाठः प्राग्बत् ॥ कथं जंते ! लेसाउं दुग्गइगामिणीउं पन्नत्ताउं इ
त्यादि ॥ अधुना परिणामद्वारमजिधित्सुराह-करहलंसाणमित्यादि ॥ अत्र कडविहं परिणाममित्यत्र प्राकृतत्वात् तृतीयार्थे द्वितीया द्रष्टव्या, य
था आचारंगं अगणिपुठा इत्यत्र ततोऽयमर्थः-कणलेइया गमितिवाक्यालङ्कारे जटल ! कर्तविधेन परिणामेन परिणमति ? जगवन्नाह-गोवमा !
तिविहा इत्यादि ॥ इह त्रिविधा जघन्यमध्यमात्कृष्टेदेन नवविधो यदेषामपि जघन्यादीनां स्वस्थानतारतम्यचिन्तायां प्रत्येकं जघन्याद्वयेण
गुणना । एवं पुनः २ स्त्रिकगुणनया सम्प्रविंशतिविधत्वमकाशीतिविधत्वं त्रिषत्वारिंशदधिकशतद्वयविधत्वं च बहुविधत्वं च जावनीयं, सर्वत्र तृती

शृणंता उवगाहणा पं० एवं जाव सुक्कलेसा । केवइयाणं जंते ! करहलंसाठाणा पं० ? गोयमा ! असंखे
जा करहलंसाठाणा पं० । एवं जाव सुक्कलेसा । एएसिणं जंते ! करहलंसाणं ठाणाणं जाव सुक्कलेसा

म । अनन्तावगाहना प्रज्ञप्ता । यथा यावच्छुक्कलश्या । कियन्ति जटल । कणलेइयास्यानाति प्रज्ञप्तानि ? गौतम ! असंख्येयानि कणलेइया
स्यानानि प्रज्ञप्तानि । एवं यावच्छुक्कलश्या । एतेषां जटल ! कणलेइयास्यानानां यावच्छुक्कलश्यास्यानानां च जघन्यकानां द्रव्याश्रयतया प्रदे

गौतम अनन्ता वगणाकडो इमं जालगे शुक्कलश्यानं कहिवा । केवइयाणं भंतं करहलंसाणं ठाणा पं० । कतला हेमगवन् कणलेइयानां ठामकक्षा ।
गोयमा अमखिजा निवइलेमाणं ठाणा पं० । इगौतम अमव्यन कणलेइयानां ठामकक्षा । एवं जाव सुक्कलेसा । इमं जालगे शुक्कलश्या । एएसिणं
भंते निवइलेसा ठाणाणं जाव सुक्कलेसाठाणाण्य जहणगाणं दक्खइयाए पएसइयाए दक्खइयाए पएसइयाए कयरे २ हितो पयावा ४ । एइने हेमगव

यार्थं द्वितीया, ततः स्त्रिविधेन वा परिणामेन परिणमति नवविधेन वेत्येवं पदानां योजना कर्तव्या ॥ एवं जाव सुकलेसा इति ॥ एवं कृष्णले
 उयागतेन प्रकारेण नीलादयोऽपि लेइया तावद्वक्तव्याः यावत् शुक्ललेइया सूत्रपाठस्तु सुगमत्वात् स्वयं परिज्ञावनीयः, सम्प्रति प्रदेशद्वारमजिधित्सु
 राह-कसहलेसाणं जते । कइयसिसिया इत्यादि ॥ सुगमं नवरं प्रादेशिकेति, अनन्ता अनन्तसंख्योपेता प्रदेशा स्तद्योम्याः परमाणवा यस्याः कृष्ण
 लेइयायाः कृष्णलेइयाद्रव्यसङ्घातस्य सा अनन्तप्रादेशिका अन्यथा अनन्तप्रादेशिव्यतिरेकेण रक्तस्य जीवगृहयोम्यताया एवाज्ञावात् 'एवं नीलादयो
 पि लेइया वक्तव्या स्तथाचाह-एवं जाव सुकलेसाइति ॥ अवगाहनाद्वारमाह-कसहलेसाणं भते । इत्यादि ॥ इह प्रदेशाः क्षेत्रप्रदेशाः प्रतिपत्तव्या
 स्तप्तेवावगाहप्रसिद्धे, तेषानन्तानामपि वर्गानामाधारभूता असङ्ख्ययाव द्रव्याः 'सकलस्यापि लोकस्य प्रदेशानामसङ्घातत्वात्' वर्गगाह
 माह-कसहलेसाणं जते । केवइयानुं वग्गानुं इत्यादि ॥ इह वर्गगा आदौदरिकशरीरमाधोव्यपरमाणुवर्गगावत्, कृष्णलेइयायोम्यद्रव्यपरमाणुवर्ग

गाः गृह्यन्ते, ताश्च वर्णादिजनेन समान्जालीयानामेकसङ्घातदनन्ताः प्रत्येतव्याः । एवं नीललेइयादीनामपि वर्गगाः प्रत्येकं कर्तव्या स्तथाचाह-
 एवं जाव सुकलेसा इत्यादि ॥ अधुना स्थानद्वारमजिधित्सुराह-केवइयाणं जते । कसहलेसा ठाणा पञ्चता ॥ कियंति जदन्त । कृष्णलेइयास्याना
 नि प्रकर्षापकर्षकृताः स्वरूपजदेः प्रज्ञप्तानि, सूत्रे च पुंस्त्वं प्राकृतत्वात्, इह यदा जावस्वरूपाः कृष्णादयोः चिंत्यन्ते तदा एकैकस्या लेइयायाः प्र
 कर्षापकर्षस्वरूपजदेरूपाणि स्थानानि कालतो ऽसंख्योत्पत्तिर्पिण्यवसर्पिणीसमयप्रमाणानि क्षेत्रतो ऽसङ्ख्यलोककाशप्रदेशप्रमाणानि उक्तं च-असंखे
 ज्जाणयउस्साप्पिणीण अवसप्पिणीणजेसमथा । संखाईयालोणा लेस्साणहोतिठाणाई ॥ १ ॥ नवरमशुभानां संज्ञारूपाणि शुभानां च विशुद्धिरू
 पाणि यतेषां च जावलेइयागतानां स्थानानां यानि कारणभूतानि कृष्णादिद्रव्यवृंदानि तान्यपि स्थानान्युच्यते तान्येव ग्राह्याणि कृष्णादिद्रव्याणा
 मेवोद्देशकं चिंत्यमानत्वात्, तानि च प्रत्येकमसङ्ख्येयानि तथापि कपरिणामनिबन्धनानामनन्तानामपि द्रव्याणामेकाध्यवसायहंतुत्वेन एकत्वा

ठाणाण्य जहन्तगाणं दब्धयाए पणसठयाए दब्धपणसठयाए कयरे २ हितो अप्पावा ४ ? गोयमा !
सव्वत्थोवा जहन्तगा काउलेसाठाणा दब्धयाए जहन्तगा नीललेसाठाणा दब्धयाए असं० जहन्तगा कणह
लेसाठाणा दब्धयाए असं० जहन्तगा तेउलेसा ठाणा दब्धयाए असं० जहन्तगा पम्हलेसा ठाणा दब्
धयाए असं० जहन्तगा सुक्कलेसा ठाणा दब्धयाए असंखे० पणसठयाए सव्वत्थोवा जहन्तगा काउलेसाठा

शार्थतया कतरे कतरेन्योऽल्पा वा ४ ? गौतम ! सर्वस्तोकानि जघन्यकानि कणलेश्यास्थानानि द्रव्यार्थतया जघन्यानि नीललेश्यास्थानानि द्र
व्यार्थतया असंख्येयगुणानि । जघन्यानि कणलेश्यास्थानानि द्रव्यार्थतया असंख्येयगुणानि, जघन्यानि तेजोलेश्यास्थानानि द्रव्यार्थतयासंख्ये
यगुणानि, जघन्यानि पटलेश्यास्थानानि द्रव्यार्थतयाऽसंख्येयगुणानि । जघन्यानि शुक्कलेश्यास्थानानि द्रव्यार्थतयासंख्येयगुणानि प्रदेशार्थ
तया । सर्वस्तोकानि जघन्यानि कापोतलेश्यास्थानानि प्रदेशार्थतया । जघन्यानि नीललेश्यास्थानानि प्रदेशार्थतया ऽसंख्येयगुणानि, जघ

न कणलेश्यास्थानानि जघन्यपणे द्रव्यार्थे प्रदेशार्थे किंवा २ या थोडा ४ इव । गोयमा सव्वत्थोवा जहन्तगा कापोतल
सठाणा दब्धयाए जहन्तगा नीललेसाठाणा दब्धयाए असं० । गौतम सव्वत्थोवा जघन्य कापोतलेश्यास्थाने ठाम द्रव्यार्थे जघन्य तेदर्थी नीललेश्यास्थाना ठा
म द्रव्यार्थे असंख्याता । जहन्तगा कणहलेसा ठाणा दब्धयाए असं० । जघन्य कणलेश्यास्थाना ठाम द्रव्यार्थे असंख्याता । जहन्तगा तेउलेसाठाणा दब्ध
याए असं० । जघन्य तेजोलेश्यास्थाना ठाम द्रव्यार्थे असंख्याता । जहन्तगा पम्हलेसाठाणा दब्धयाए असं० । जघन्य पटलेश्यास्थाना ठाम द्रव्यार्थे असंख्याता ।
जहन्तगा सुक्कलेसाठाणा दब्धयाए असंखेज्जपणसठयाए । जघन्य शुक्कलेश्यास्थाना ठाम द्रव्यार्थे असंख्याता प्रदेशार्थे । सव्वत्थोवा जहन्तगा कापोतलेश्या
स्थाणा पणसठयाए । सर्वत्थोवा जघन्य कापोतलेश्यास्थाना ठाम प्रदेशार्थे । जहन्तगा नीललेश्यास्थाना असं० पणसठयाए । जघन्य नीललेश्यास्थाना ठाम असंख्यात
प्रदेशार्थे जघन्य । कणहलेसाठाणा असंखेज्ज पणसठयाए जहन्तगा । कणलेश्यास्थाना ठाम प्रदेशार्थे असंख्यात जघन्य । तेउलेसाठाणा संखेज्ज पणस

णापएसठयाए जहन्तगा नीललेसाठाणा पदेसठयाए असं० जहन्तगा करहलेसाठाणा पएसठयाए असं०
जहन्तगा तेउलेसाठाणा पएसठयाए असं० जहन्तगा पम्हलेसा पएसठयाए असं० जहन्तगा सुकलेसाठा
णा पएसठयाए असं० दव्वठपएसठयाए अ० सव्वत्थीवा जहन्तगा काउलेसाठाणा दव्वठयाए अ० जह
न्तगा नीललेसाठाणा दव्वठयाए असं० । एवं करहलेस तेउलेस पम्हलेसे जहन्तगा सुकलेसं पएसठयाए अ०
जहन्तगा करहलेसाठाणा पदेसठयाए असं० जहन्तगा तेउलेसाठाणा पएसठयाए असं० जहन्तएहिंती सुक

न्यानि कप्पलेइयास्थानानि प्रदेशार्थतया असङ्ख्यगुणानि, जघन्यानि तेजोलेइयास्थानानि प्रदेशार्थतया असङ्ख्यगुणानि, जघन्यानि पट्टले
इयास्थानानि प्रदेशार्थतया असङ्ख्यगुणानि, जघन्यानि शुक्कलेइयास्थानानि प्रदेशार्थतया असङ्ख्यगुणानि । द्रव्यार्थप्रदेशार्थतया सर्वस्तोका
नि जघन्यकानि कापोतलेइयास्थानानि द्रव्यार्थतया, जघन्यानि नीललेइयास्थानानि द्रव्यार्थतया असङ्ख्यगुणानि' एवं कप्पतेजः पट्टलेइयाः
जघन्यानि शुक्कलेइयास्थानानि द्रव्यार्थतया असङ्ख्यगुणानि, जघन्यानि कप्पलेइयास्थानानि प्रदेशार्थतया असङ्ख्यगुणानि, जघन्यानि ते

द्वयाए जहसणं । तेजोलेइयाणा ठाम असंख्याताप्रदेशथो जघन्य । पम्हलेसाठाणा असं० पदे० जह० । पद्मलेइयाणा ठाम असंख्याताप्रदेशथो जघन्य ।
सुकलेसाठाणा असंखे० दव्वठपएसठयाए । शुक्कलेइयाणा ठाम प्रदेशथो असंख्याता द्रव्यार्थे प्रदेशार्थथो । सव्वत्थीवा जहसगा काउलेसाठाणा दव्वठया
ए जहसणं । सर्वथोथोडा जघन्य कापोतलेइयाणा ठाम द्रव्यार्थे जघन्य । नीललेसाठाणा दव्वठयाए जह० असंखजगुणा एवं किरहतेउ पम्हलेसाणं भाणि
यत्था । नीललेइयाणा ठाम द्रव्यार्थे जघन्य असंख्याता इम कप्पलेइया तेजो पद्मलेइया जाणिवा । जहसगा सुकलेसाठाणा दव्वठयाए असंखजगुणा ।
जघन्य शुक्कलेइयाणा ठाम द्रव्यार्थे असंख्याता । जहसएहिंती सुकलेसाठाणाहिंती दव्वठयाएहिंती जहसगा काउलेसाठाणा पएसठयाए अर्थतगुणा ।
जघन्य शुक्कलेइयाणा ठाम द्रव्यार्थे जघन्य कापोतलेइयाणा ठाम प्रदेशार्थे अनन्तगुणा । जहसगा नीललेसाठाणा पएसठयाए असं० । जघन्य नीलले

॥ मन्त्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

त्, तानिच प्रत्येकं द्विविधानि सद्यथा-जघन्यानि उत्कृष्टानि च जघन्यलेइयास्थानपरिणामकारणानि जघन्यानि उत्कृष्टलेइयास्थानपरिणामकारणानि उत्कृष्टानि यानि तु मध्यमानि तानि जघन्यप्रत्यासन्नानि जघन्ये घनचूर्नानि उत्कृष्टप्रत्यासन्नानि तूत्कृष्टेषु यकैकानि च स्वस्थाने परि

लेसठाणेहितो दव्वठयाए अ० जहन्नगा काउलेसठाणा पएसठयाए अणंतगुणा जहन्नया नीललेसठाणाप एसठयाए असं० एवं जाव सुक्कलेसठाणा । एतेसिणं जंतं ! करहलेसठाणाणं जाव सुक्कलेसठाणाणय उक्को सगाणं दव्वठयाए पदेसठयाए दव्वठपदेसठयाए कयरे २ हितो अप्पावा ४ ? गोयमा ! सव्वत्थोवा उक्को सगा काउलेसठाणा दव्वठयाए , उक्कोसगा नीललेसठाणा दव्वठयाए असं० । एवं जहेव जहन्नगा तहे

जोलेइयास्थानानि प्रदेशार्थतया असंख्येयगुणानि, जघन्यकज्यः शुक्कलेइयास्थानेज्यो द्रव्यार्थतया जघन्यानि कापीतलेइयास्थानानि प्रदेशार्थं तयानन्तगुणानि जघन्यानि नीललेइयास्थानानि प्रदेशार्थतया असंख्येयगुणानि । एवं यावच्छुक्कलेइयास्थानानि । एतेषां जटन्त । कप्पलेइया स्थानानां यावच्छुक्कलेइयास्थानानां चोत्कृष्टानां द्रव्यार्थतया प्रदेशार्थतया द्रव्यार्थप्रदेशार्थतया कतरे कतरेज्योऽल्पा वा ४ ? गीतम । सर्वस्तो

शानाठाम प्रदेशार्थे असंख्याता । एवं कियइ तेउ पस्स सुक्कलसठाणा भाणियव्वा । इमं कृणलेइयाणा ठाम जाणिव्वा । एपांसणं भंते कियइ लेसठाणाणं जाव सुक्कलेसठाणाणय उक्कोसगाणं दव्वठयाए पएसठयाए दव्वठपएसठयाए कयरे २ हितो अप्पावा ४ । ए एइने हेमगवन् कृणले शाना ठाम जालगे शुक्कलेशानाठाम उक्को द्रव्यार्थे प्रदेशार्थे किं २ थो थोडा ४ । गोयमा सव्वत्थोवाजोवा उक्कोसगा तेउले सठाणा दव्वठयाए उक्कोसगा नीललेसठाणा दव्वठयाए असंखेज्जा । हेगीतम सर्वथोडा उत्कृष्टा नीललेशाना ठाम द्रव्यार्थे असंख्यातगुणा । एवं ज हेव जहन्नगा तहेव उक्कोसगावि णवरं उक्कोसिणं अभिसावा कायव्वी । इमं जिम जघन्य कज्जा तिमहीज उत्कृष्ट पिण कइथी एतलंविशेष उत्कृष्टो आत्तावो कहिबो । एएसिणं भंते कियइलेसठाणाणं जाव सुक्कलसठाणाणय जहन्नगासगाणं दव्वठयाए पएसठयाए दव्वठपएसठयाए कयरे

गामगुणजैदती ऽसंख्येयानि । अत्रदृष्टान्तो यथा स्फटिकमणौ रत्नकवचशोभारक्तता प्रवति साध जघन्यरक्ततागुणालक्तकवचोभेन जघन्यरक्तता एकगुणालक्तकवचान् एकगुणाधिकजघन्या एव संकैकगुणवृद्ध्या जघन्यायामेव रक्तताया मसंख्येयानि स्थानानि प्रवति तानिच व्यवहारतः स्तोक गुणत्वात् सर्वाण्यपि जघन्यान्येवोच्यन्ते, एव भासनोपि जघन्यैकगुणाधिकद्विगुणाधिकलक्ष्याद्रव्योपधामवशतो लेश्यापरिणामविशेषा असंख्ये

व उक्त्तौसगावि नवरं उक्त्तौसस्ति अजिलावो । एतेसिणं जंते ! करहलेसठाणाणं जाव सुक्कलेसठाणाणय जहन्तउक्त्तौसगाणं दव्वठयाए पदेसठयाए दव्वठपदेमठयाए कयरे २ हिंतो ? गोयमा ! सव्वत्थोवा जह न्त्तगा काउलेसठाणा दव्वठयाए जहन्त्तगा, नीललेसठाणा दव्वठयाए अंसं० एवं करहलेस्सतेउलेस्सपम्ह

का न्युत्कृष्टानि कापोतलेश्यास्थानानि द्रव्यार्थतयो त्कर्षाणि नीललेश्यास्थानानि द्रव्यार्थतया ऽसंख्येयगुणानि । एवं यथैव जघन्यानि तथैवोत्कृष्टान्यपि नवरं उत्कृष्टानित्यजिलापः । एतेषां प्रदत्त । कृष्णलेश्यास्थानानां यावच्छुक्कलेश्यास्थानानां च जघन्योत्कर्षकानां द्रव्यार्थतया प्रदेशार्थतया द्रव्यार्थप्रदेशार्थतया कतरे कतरेभ्योऽल्पावा ? गौतम ! सर्वस्तोकानि जघन्यानि कापोतलेश्यास्थानानि द्रव्यार्थतया जघन्यानि नीललेश्यास्थानानि द्रव्यार्थतयाऽसंख्येयगुणानि, एवं कृष्णलेश्यातजालेश्यपटलेश्यायाः । जघन्यानि शुक्कलेश्यास्थाना

कयरे हिं ओ अण्णावा ४ । एहने हेमगवन् कृष्णलेश्या ना ठाम जालगे शुक्कलेश्या नाठ म जघन्ये उत्कृष्टीपणे द्रव्यथो प्रदेशथी द्रव्यथो प्रदेशार्थथी किंवा किंवाथो थोडा ४ । गोयमा सव्वत्थोवा जहन्त्तगा काउलेसठाणा दव्वठयाए जहन्त्तगा नीललेसठाणा दव्वठयाए असंख्यजगुणा । हेगौतम सर्वथोडा जघन्य कापोतना ठाम कच्छा द्रव्यथी जघन्य पिण नीललेश्याना ठाम द्रव्यथी असंख्यात । एवं किंइ तउ पम्हलेमा भाणियस्वा । इम कृष्ण तेजो प मलेश्याना जघन्य जाणवा । जहन्त्तगासुकुल्लेमठाणा दव्वठयाए असंख्यजगुणा । जघन्य शुक्कलेश्याना ठाम द्रव्ये असंख्यातगुणा । उक्त्तौसिया नो नीललेसठाणा दव्वठयाए असं० एव किंइ तउ पम्हा भाणियस्वा । उत्कृष्टे नीललेश्याना ठाम द्रव्यथी असंख्यातगुणा इम कृष्ण तेजो पमलेश्या पिण

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ प० ॥

॥ भाषा ॥

या प्रवृत्तिः, ते च सर्वेऽपि व्यवहारतोऽत्यन्तगुणत्वात् जगन्व्यवपदेशं लक्ष्णे, तत्कारणभूतानि द्रव्याणामपि स्थानानि जघन्यानि एवं उत्कृष्टान्यपि स्थानान्यसंख्येयानि नावनीयानि संप्रत्यल्पबहुत्वमाह-स्यसिं जते । इत्यादि ॥ इह द्रव्यत्पबहुत्वानि तद्यथा-जघन्यस्थानविषयमुत्कृष्टस्थानविषयमुजयस्थानविषयं च एकैकमपि त्रिविधं तद्यथा-द्रव्यार्थतया प्रदेशार्थतया उजयाथतया च, तत्र जघन्यस्थानविषये द्रव्यार्थतया च प्रत्येकं कापोतनीलतेजःपट्टशुक्लतयास्थानानि क्रमेण यथोत्तरमसंख्येयगुणानि वस्तव्यानि ततः शुक्लतयास्थानानन्तरं प्रदेशार्थतया कापोतलतयास्था-

लेस्स जहन्तगा सुक्लसठाणा दवठयाए अस्सं०, जहन्तएहिंता सुक्लसठाणहिंता दवठयाए उक्कोसा का उलेसठाणा दवठयाए अस्सं० । उक्कोसा नीललेसठाणा दवठयाए अस्सं० । एवं कएह तेउ पम्ह उक्कोसा सुक्लसठाणा दवठयाए अस्संखेज्जं० । पदेसठयाए सवत्थावा जहन्तगा काउलेसठाणा, पदेसठयाए ज

नि द्रव्याथतयाऽसंख्येयगुणानि, जघन्यकन्यः शुक्लेश्यास्थानेन्याद्रव्याथतयात्कृष्टानि कापोतलतयास्थानानि द्रव्याथतयाऽसंख्येयगुणानि । उत्कृष्टानि नीललेश्यास्थानानि द्रव्यार्थतयाऽसंख्येयगुणानि । एवं कृष्णलजःपट्टलेडयाः । उत्कृष्टानि शुक्लेश्यास्थानानि द्रव्याथतयाऽसंख्येयगुणानि । प्रदेशार्थतया सर्वस्तोकानि जघन्यानि कापोतलेश्यास्थानानि प्रदेशार्थतया जघन्यानि नीललेश्यास्थानानि प्रदेशार्थतयाऽसंख्येयगुणानि ।

जाणवो । सकोममा सकलसठाणा दवठयाए अस्सं० । उत्कृष्टा शुक्लेश्यानां ठाम द्रव्यथो असंख्यातगुणा । पणसठयाए सवत्थावा जहन्तगा का उलेसठाणा पणसठयाए जहन्तगा नीलसठाणा पणसठयाए अस्सं० । प्रदेशथो सर्वथोहा जघन्ये कापोतलेश्यानां ठाम प्रदेशथो जघन्ये नीललेश्यानां ठाम प्रदेशथो असंख्यातगुणा । एवं जहन्त दवठयाए तदेव पणसठयाए वि भाणियवो एवरं पणसठयाएति अभिलावा कायथी । इम निमहीज द्रव्यथो निमहीज प्रदेशथो कहिवो एतल्लोविशेष प्रदेशथो आलावी कहिवो । दवठपणसठयाए सवत्थावा जहन्तगा काउलेसठाणा दवठयाए जहन्तगा नीलसठाणा दवठयाए असंखेज्जगुणा । इत्यर्थे प्रदेशार्थे सर्वथोहा जघन्ये कापोतलेश्यानां ठाम द्रव्यार्थे जघन्ये नीललेश्यानां ठाम द्रव्यथो असंख्यातगुणा ।

टी ४ ।

म ४ ।

१ ४० ।

१ ना ४ ।

नान्यतन्तुगुणानि, तदनन्तरं नीलकण्ठतेजःपट्टशुक्ललेखास्थानानि क्रमेण प्रदेशार्थतया यथोत्तरमसंख्येयगुणानि, एवं मुत्तकृष्टान्यपि स्थानानि

हन्तगा नीललेखाणां, पदेसठयाए अशुभं । एवं जहेव दवठयाए तहेव पदेसठयाएवि जाणियव नवरं पदेसठयाए अजिलावविसेसो । दवठपदेसठयाए सव्वथोवा जहन्तगा काउलेसठाणा, दवठयाए जहन्तगा नीललेखाणां दवठयाए अशुभं । एवं करहतेउपहजहन्तगा सुक्कलेसठाणा दवठयाए अशुभं । जहन्तएहिंती सुक्कलेसठाणेहिंती दवठयाए उक्कोसा काउलेसठाणा दवठयाए अशुभं । उक्कोसा नीललेखा

यगुणानि एवं यथैव द्रव्यार्थतया तथैव प्रदेशार्थतयापि जखितव्यम् नवरं प्रदेशार्थतया अजिलावविसेसः । द्रव्यार्थप्रदेशार्थतया सर्वस्तोका नि जघन्यानि कापोतलेखास्थानानि द्रव्यार्थतया जघन्यानि नीललेखास्थानानि द्रव्यार्थतयाऽसंख्येयगुणानि । एवं कृष्णतेजःपट्टलेखाः । जघन्यानि शुक्ललेखास्थानानि द्रव्यार्थतयाऽसंख्येयगुणानि, जघन्यकेन्यः शुक्ललेखास्थानान्यो द्रव्यार्थतयात्कृष्टानि कापोतलेखास्थानानि

गुणा । एवं किण्ह तेजः पट्टा भाणियव्वा । इमं कृष्ण तेजो पट्टं कडवो । जहन्तगा सुक्कलेसठाणा दवठयाए अशुभं । जघन्य शुक्ललेखाणां ठाम द्रव्यो असंख्यत । जहन्तएहिंती सुक्कलेसठाणेहिंती दवठएहिंती उक्कोसिया काउलेसठाणा दवठयाए अशुभं । जघन्यथो शुक्ललेखाणां ठाम द्रव्यो उत्कृष्टा कापोतलेखाणां ठाम द्रव्यार्थे असंख्यता । उक्कोसिया नीललेखाणां दवठयाए अशुभं । एवं किण्ह तेजः पट्टा भाणियव्वा । उत्कृष्ट नीललेखाणां ठाम द्रव्यार्थे असंख्यता इमं कृष्ण तेजो पट्टं कडवो । उक्कोसिया सुक्कलेसठाणा दवठयाए अशुभं । उत्कृष्ट शुक्ललेखाणां ठाम द्रव्यो असंख्यत । उक्कोसएहिंती सुक्कलेसठाणेहिंती दवठएहिंती जहन्तगा काउलेसठाणा पसव्वयाए अशुभं । उत्कृष्टथो शुक्ललेखाणां ठाम द्रव्यो असंख्यतगुणा जघन्य कापोतलेखाणां ठाम प्रदेशथो अन्तगुणा । जहन्तगा नीललेखाणां पसव्वयाए असंख्यगुणा । जघन्य नीललेखाणां ठाम प्रदेशथो असंख्यतगुणा । एवं किण्ह तेजः पट्टा भाणियव्वा । इमं कृष्ण तेजो पट्टं कडवो । जहन्तगा सुक्कलेसठाणा पसव्वयाए अशुभं । जहन्त

द्रव्यार्थतया प्रदेशार्थतया उन्नयार्थतया च चिंतयितव्यानि, तथाचाह-एवं जह्वेव जहन्तगा तह्वेव उक्कोसयावि नवरं उक्कोसति अजिलावो इति जघन्यात्कृष्टस्थानसमुदायविषये त्वल्पबहुत्वे प्रथमतो जघन्यानि द्रव्यार्थतया कापोतनीलकण्ठतेजःपट्टशुक्ललेइयास्थानानि क्रमेण यथोत्तरमसंख्येयगुणानि वक्तव्यानि, तदनन्तरं जघन्यशुक्ललेइयास्थानेभ्य उत्कृष्टानि कापोतनीलकण्ठतेजःपट्टशुक्ललेइयास्थानानि क्रमेण द्रव्यार्थतयेव यथोत्तरमसंख्येयगुणानि वाच्यानि एवं प्रदेशार्थतयापि जघन्यात्कृष्टस्थानविषयमल्पबहुत्वं जावनीयं तथाचाह-एवं जह्वेव दद्वठयाए तह्वेव पदसठयाएवि जाणियव्वं नवरं पदसठयाएति अजिलावविसेसो इति ॥ द्रव्यार्थप्रदेशार्थतायां प्रथमतो द्रव्यार्थतया जघन्यानि कापोतनीलकण्ठतेजःपट्ट

णा दद्वठयाए अंसं० । एवं करहतेउपम्हउक्कोसगा सुक्कलेसठाणा दद्वठयाए अंसं० । उक्कोसएहिंतो सुक्कलेसठाणेहिंतो दद्वठयाए जहन्तगा काउलेसठाणा पदेसठयाए अणतगुणा, जहन्तगा नीललेसठाणा पदेसठयाए अंसं० । एवं करहतेउपम्हजहन्तगा सुक्कलेसठाणा पदेसठयाए अंसं० । जहन्तएहिंतो सुक्कलेसठाणेहिंतो पदेसठयाए उक्कोसा काउलेसठाणा पदेसठयाए अंसं० । उक्कोसा नीललेसठाणा पदेसठयाए

द्रव्यार्थतयाऽसंख्येयगुणानि, उत्कृष्टानि नीललेइयास्थानानि द्रव्यार्थतयाऽसंख्येयगुणानि, एवं कृष्णतेजः पट्टलेइयाः । उत्कृष्टानि शुक्ललेइयास्थानानि द्रव्यार्थतयाऽसंख्येयगुणानि, उत्कृष्टेभ्यः शुक्ललेइयास्थानेभ्योद्रव्यार्थतया जघन्यानि कापोतलेइयास्थानानि प्रदेशार्थतयाऽनन्तगुणानि, जघन्यानि नीललेइयास्थानानि प्रदेशार्थतयाऽसंख्येयगुणानि । एवं कृष्णतेजःपट्टलेइयाः । जघन्यानि शुक्ललेइयास्थानानि प्रदेशा

शुक्ललेइयाणां ठाम प्रदेशथो असंख्यातगुणा । जहन्तएहिंतो सुक्कलेसठाणेहिंतो पदसठयाएहिंतो उक्कोसिया काउलेसठाणा पदसठयाए अंसं० । जघन्यथो शुक्ललेइयाणां ठाम कट्ठा प्रदेशथो उत्कृष्टे कापोतलेइयाणां ठाम प्रदेशथो असंख्यातगुणा । उक्कोसिया नीललेसठाणा पदसठयाए अंसं० । उत्कृष्टे नीललेइयाणां ठाम प्रदेशथो असंख्यातगुणा । एवं किरह्हा तेज पट्टा भाणियव्वा । इम कृष्ण तेजो पञ्चलेइया जाणियवा । उक्कोसिया सुक्क

शुक्ललेङ्गास्थानानि क्रमेण यथोत्तरमसंख्येयगुणानि वक्तव्यानि, ततो जघन्येभ्यः शुक्ललेङ्गास्थानेभ्य उक्तः क्रमेण चोत्कृष्टानि स्थानानि द्रव्याण्यं
तथा यथोत्तरमसंख्येयगुणानि वाच्यानि, तत उत्कृष्टेभ्यः शुक्ललेङ्गास्थानेभ्यो जघन्यानि कापीतलेङ्गास्थानानि प्रदेशार्थतयानन्तगुणानि वक्त
व्यानि, ततः प्रदेशार्थतयैव जघन्यानि नीलकृष्णतेजःपट्टशुक्ललेङ्गास्थानानि यथोत्तरमसंख्येयगुणानि वक्तव्यानि इति ॥ इति श्री मलयगिरिविर
चितायां प्र० लेङ्गापदस्य चतुर्थोद्देशकः परिसमाप्तः ॥ * ४ ॥ उक्तश्चतुर्थोद्देशकः सम्प्रति पञ्चम आरभ्यते-तस्य च दमादिसूत्रं-कङ्कणं

असंख्येयगुणा । एवं करहते उपमह उक्कोसगा सुक्कलेसठाणा पदेसठयाए असंख्येयगुणा ॥ इति पन्तवणा
ए जगवतीए लेसापदे चउत्थो उद्देसुं सम्प्रत्तो ॥ ४ ॥ कङ्कणं जंते ! लेसान् पन्तवान् ?
गोयमा ! ललेसान् पन्तवान् तजहा-करहलेसा जाव सुक्कलेसा, से नूणं जंते ! करहलेसा नीललेसं पप्प
तारूवत्ताए तावन्तत्ताए तागंधत्ताए तारसत्ताए ताफासत्ताए जुज्जो जुज्जो परिणमति, एत्तो आढत्तं जहा

यंतयाऽसंख्येयगुणानि । जघन्येभ्यः शुक्ललेङ्गास्थानेभ्यः प्रदेशार्थतयोत्कृष्टानि कापीतलेङ्गास्थानानि प्रदेशार्थतयाऽसंख्येयगुणानि, उत्कृ
ष्टानि नीललेङ्गास्थानानि प्रदेशार्थतयाऽसंख्येयगुणानि । एवं कृष्णतेजःपट्टलेङ्गाः । उत्कृष्टानि शुक्ललेङ्गास्थानानि प्रदेशार्थतयाऽसंख्ये
यगुणानि ॥ इति श्री प्रज्ञापनानुवादलेङ्गा पदस्य रामचन्द्रगणेशिष्य नानकचन्द्रविरचिते चतुर्थोद्देशकः ॥ १७ ॥ ४ ॥

कति जदन्त ! लेङ्गाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! षट् लेङ्गाः प्रज्ञप्ता स्तद्यथा-कृष्णलेङ्गा यावच्छुक्ललेङ्गाः । अथ नूनं जदन्त ! कृष्णलेङ्गा नीलले

लेसठाणा पपसठयाए असं० । उत्कृष्ट शुक्ललेङ्गाणा ठाम प्रदेशथी असंख्यातगुणा । पञ्चवर्णाएलेसापए चउत्थोद्देसी । इति प्रज्ञापना सम्प्रत्तो भगवती
मांदि लेङ्गापदे सतरमां चौथोउद्देशो समाप्तं थयी ॥ १७ ॥ ४ ॥ कङ्कणं जंते ! लेसायां पं० । कंतलमंते हेभगवन् लेङ्गाकही । गोयमा
कुलेसायो पं० तं० । हेगौतम ६ लेङ्गाकही तेकहेके-किणहलेसा जाव मुक्कलेसा । कृष्णलेङ्गा यावत् शुक्ललेङ्गा ६ । सेनूणं जंते करहलेसा नीललेसं पप्प

॥ टीका ॥

॥ मन्त्र ॥

॥ पं० ॥

॥ भाषा ॥

जन्ते । लेखात् पञ्चात् इत्यादि ॥ चतुर्थोद्देशकवत् तावद्वक्तव्यं यावद् द्वैर्न्यमिदृशानो व्याख्या प्रामाण्यदेव निरवशेषा कर्तव्या , प्रागुपन्यस्त
स्याप्यस्य सूत्रस्य पुनरुपन्यासोयेतनसूत्रसम्बन्धार्थः , तदेव सूत्रमाह-सेनूणं जन्ते । इत्यादि ॥ इह तिर्यङ्मनुष्यविषय सूत्रमनन्तरम्कृतं इदं तु देवनेर
यिकविषयमवसेय , देवनेरयिकादि पूर्वजवगतचरमान्मुहूर्तादारभ्य यावत्परजवगतमाद्यमन्मुहूर्तं तावदवस्थितलेश्याका स्ततोमीषां कृष्णादि
लेइयाद्रव्याणां परस्परसम्पर्केपि न परिणम्यपरिणामकजायो घटते ततः सम्यग्विगमाय प्रश्नयति-से नूणं जन्ते ! इत्यादि ॥ स शब्दो ऽयशब्दा
र्थः , सच प्रश्ने , अयं नूनं निश्चितं जन्तुः । कृष्णलेश्यां कृष्णलेइयाद्रव्याणि नीललेश्यां नीललेइयाद्रव्याणि प्राप्य प्राप्तिरिह प्रत्यासक्तत्वमात्रं न
ह्यते नतु परिणम्य परिणामकजाये न्योभ्यसंभवः तद्रूपया तद्वत् नीललेइयाद्रव्यगतरूपस्वजावी यस्य कृष्णलेश्यास्वरूपस्य तत् तद्रूपं तद्भावत

अउत्थउद्देशए तहा जाणियहुं जाव वेसलियमणिदिठंतोत्ति । से नूणं जन्ते ! कणहलेसा नीललेसं पप्प नो
तारुवत्ताए नो तावन्तत्ताए नो तागंधत्ताए नो तारसत्ताए नो ताफासत्ताए जुज्जो जुज्जो परिणमति ?
हंता गोयमा ! कणहलेसा नीललेसं पप्प नोतारुवत्ताए जाव नो ताफासत्ताए जुज्जो जुज्जो परिणमड ।

द्रूपता तथा' एतदेव व्याचष्टे न तद्वर्णतया न तद्रूपतया न तद्रसतया न तद्व्यंशतया ज्ञेयः २ परिणमते , जगवानाह इत्येत्यादि ॥ हंता गीतम् ।
कृष्णलेइयेत्यादि तदेव ननु यदि न परिणमते तर्हि कथं सप्तमनरकएधिष्यामपि सम्यक्कलाजः , सहि तेजोलेइयादिपरिणामे प्रवर्ति सप्तमनरकए

तारुवत्ताए तावन्तत्ताए तागंधत्ताए तारसत्ताए ताफासत्ताए भुज्जो २ परिणमड । तेनिये हेमगवन् कृष्णलेश्या नीललेश्या पामीने रूपपणे वणं प
णे इमं मन्थपणे स्पर्शपणे बारवार परिणमै । एत्तो घाठत्तं जहा चत्थोद्देशए तहा भाणियव्वा । इहांथो घाठत्तं फिरीने जिम चौथोउद्देशो कखो ति
म इहां कडिवो । जाव वेसलियमवि दिठतेत्ति । जांसगे केइयंमविनो इहांत तालगे कडिवो । सेण्णं भंते कणहलसा नीललेसं पप्प नो तारुवत्ताए
नोतावत्ताए जाव नोताफासत्ताए भुज्जो २ परिणमड । तेनिये हेमगवन् कृष्णलेश्या नीललेश्या पामीने रूपपणे नपामै वणं पणे नपामै यावत् रस

। टीका ॥

। सूत्र ॥

। च ॥

। भाषा ॥

यिष्ठां च कृष्णलेश्येति कथं चैतद्वाक्यं घटते जावपरावर्त्ती ए पुण नेरद्वयार्थं पि क्लेशा इति । लेइयान्तरद्रव्यसम्पर्कत स्तद्रूपतया परिणामासं
जवात्, जावपरावृत्तेरेवायोगा दतएव निर्वचने प्रश्ने सूत्र आह-संकेपठेण जंते । इत्यादि ॥ तत्र प्रश्नमूत्रं सुगमं निर्वचनसूत्रे अकारस्तच्छाया मात्रं
आकारस्यजावः सत्ता आकारजावः सएव मात्रा आकारजावमात्रा तथा अकारजावमात्रया, मात्राशब्दः आकारजावातिरिक्तपरिणामान्तरप्रति
पत्तिव्युदासार्थः । स इति सा कृष्णलेश्यारूपतया स्यात्, यदिवा प्रतिजागः प्रतिबिम्ब आदर्शादाविवविशिष्टः प्रतिबिम्बं वस्तुगतः आकारप्रति
जागएव प्रतिजागमात्रा तथा, अत्रापि मात्राशब्दः प्रतिबिम्बातिरिक्तपरिणामान्तरव्युदासार्थः स्यात्, कृष्णलेश्या नीललेश्यारूपतया परमार्थतः
पुनः कृष्णलेश्यैव नो खलु नीललेश्या सा स्वरूपापरित्यागात् नखत्वादशादयोजपाकुसुमादिसन्निधानतस्तत्प्रतिबिम्बमात्रादधानानादशादयः

सं केणठेणं जंते ! एवं वुच्चइ ? गोयमा ! आगारजावमाताए वा से सिया, पलिजागजावमाताए वा से
सिया, कण्हलेस्साणं से नो खलु सा नीललेश्या तस्यगता उसक्कड । से तेणठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ—

इयां प्राप्य तद्रूपतया तद्वृणतया तद्वन्धतया तद्रसतया तत्स्यज्ञतया ज्ञयोज्ञयः परिणमति ? इत आरभ्य यथा चतुर्थोद्देशके तथा ज्ञितव्यम्
यावद्वैद्वयमणिदृष्टान्त इति । अथ नूनं जटन्त ! कृष्णलेश्या नीललेश्यां प्राप्य नो तद्रूपतया नो तद्वृणतया नो तद्वन्धतया नो तद्रसतया नो

पणे नपामै स्पर्शपणे नपामै बारबार परिणमै । इंता गोयमा क्ण्हलेसा नीललसंपण नीताकवत्ताए जाव नीताफासत्ताए जाव परिणमइ । हां
गीतम कृष्णलेश्या नीललेश्या पामौने रूपपणे पामै नहो वर्णपणे पामै नहो जालिग स्पर्शादिक बारबार परिणमै । संकेपठेणं भंते एवंवुच्चइ । ते स्या
म, टे वेभगवन् इम कह्यो । गोयमा आगारभावमायाए वासेसिया पलिभागभावमायाए ससिया साक्ण्हलेसाणं नीखलुसा नीललेश्या तस्यगताउस
कति । गीतम आकारभावनो मात्रार्थे मात्रशब्द आकारभाव अतिरिक्त परिणामान्तर परिवर्जते कृष्णलेश्या नीललेश्याने रूपकरी दाखहवे प्र

॥ टीका ॥

॥ मूल ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

इति परिज्ञावनीयमेतत्, केवलं सा कृष्णलेश्या तत्र स्वरूपे गतावस्थिता सती उक्ते तदाकारज्ञावमात्रधारणतस्तत्प्रतिविम्बमात्रधारणतोवा
उत्सम्पत्तीत्यर्थः, कृष्णलेश्यातो हि नीललेश्या विज्ञाया ततस्तदाकारकम्भवत् तत्प्रतिविम्बमात्र वा दधाना सती मनः क्व विज्ञाया अवतीत्युत्तरुपेतीति

कृष्णलसा नाललस पप्य ना तारुवत्ताए जाव भुज्जा भुज्जो परिणमति । सन्नूणं जंत ! नीललसा काउलेसं
पप्य ना तारुवत्ताए जाव भुज्जा भुज्जो परिणमड ? हुता गोयमा ! नीललेसेना काउलेसस पप्य ना ता
रुवत्ताए जाव भुज्जा भुज्जो परिणमड । से के गठेणं जंत ! एवं वृद्ध-नीललसा काउलेसं पप्य ना तारु

तत्प्रपञ्चतया जूयोजूयः परिणमति ? हन्त गौतम ! कृष्णलेश्या नीललेश्या प्राप्य ना तद्रूपतया यावन्नीललेश्यातया जूयोजूयः परिणमति ।
गौ० ! आकारज्ञावमात्रा वा सा स्यात् प्रतिज्ञागज्ञावमात्रा वा सा स्यात् कृष्णलेश्या सा नखन्तु सा नीललेश्या तत्रगतोक्त । अथकेनार्थेन
गौतम ! यवमुच्यते-कृष्णलेश्या नीललेश्या प्राप्य ना तद्रूपतया यावद्दूयोजूयः परिणमति । अथ नूनं प्रदन्त ! नीललेश्या कापीतलेश्या प्राप्य
ना तद्रूपतया यावद्दूयोजूयः परिणमति ? हन्त गौतम ! नीललेश्या कापीतलेश्या प्राप्य ना तद्रूपतया यावद्दूयोजूयः परिणमति । अथ कना

तिविम्ब प्रतिविम्ब आरागनापरित कृष्णलेश्या नाललेश्यापणं परिणमि नहा शुभाध्ययसाय मणी नीललेश्या कृष्णलेश्या परिणमि नहा इम लेश्या । या
वत्त परावर्त्त कडव लेश्या शुक्ल पद्म प मी पिण परिणमि नही । सतः कृष्णं गोयमा एवं वृद्ध । तमाटे गौतम इम कहै । किणहलेमा नीललेमपणं नी
तारुवत्ताए जाव नीत फ भत्ताए भुज्जो २ परिणमड । कृष्णलेश्या नीललेश्या न पामोने रूपपणे वर्णपणे जालगे मय्यपणे वारवार परिणमि नहा । से
नूण भन नीललेश्या काउलेस पप्य ना तारुवत्ताए जाव भुज्जा २ परिणमड । तेनिखे हेमगवन् नीललेश्या नेकापीतलेश्या ने पामोने रूपपणे जालगे वार
वार परिणमि नही परिणमि । सन्नूणं भन नीतचरः काउलेस पप्य ना तारुवत्ताए जाव भुज्जा २ परिणमड । तेनिखे हेमगवन् नीललेश्या कापीतने
पामोने रूपपणे जालगे वारवार परिणमि नही के परिणमि । हुता गोयमा नीललेसेना काउलेस पप्य ना तारुवत्ताए जाव भुज्जा २ परिणमड । हां

व्यदिश्यते । उपसंहारवाक्यमाह-सगुणहेममित्यादि ॥ सुगमं, एवं नीलनेत्रयायां कापोतलेश्यामधिकृत्य कापोतलेश्याया स्तेजोलेश्यामधिकृत्य तजोलेश्यायाः पटलेश्या मधिकृत्य सूत्राणि जावनीयानि, सम्प्रति पटलेश्या मधिकृत्य शृङ्गलेश्या एवं तेजः कापोतनीलकृष्णलेश्याविषयाण्यपि सूत्राणि जावनीयानि पटलेश्यामधिकृत्य तेजःकापोतनीलकृष्णलेश्याविषयाणि तजोलेश्यामधिकृत्य कापोतनीलकृष्णविषयाणि कापोतलेश्याम

वत्ताए जाव जुजो जुजो परिणमड ? गोयमा ! आगारजावमात्ताए वा सिता , पलिजागजावमात्ताए वा सिता तत्त्वगता उसक्काड उसप्पईया से तेगठेण ? गोयमा ! एवं वुच्चड-नीललेसा काउलेस्सं पप्प नो ताखवत्ताए जाव जुजो जुजो परिणमड । एवं काउलेसा तेउलेस्सं पप्प तेउलेस्सा पम्हलेस्सं पप्प पम्हलेस्सा सुक्कलेस्सं पप्प । सेनूणं जंत ! सुक्कलेसा पम्हलेस्सं पप्प नो ताखवत्ताए जाव परिणमड २ हुता गोयमा !

येन प्रदत्त ? एवंमुच्यते-नीललेश्या कापोतलेश्यां प्राप्य नैव तद्रूपतया बावद्भूयाञ्छूयः परिणमति ? गौतम ! आकारजावमात्रया वा सा स्यात् प्रतिजागजावमात्रया वा सा स्यात् तत्त्वगतोक्तं उत्सृष्यति वा तत्तेनार्थेन गौतम ! एवंमुच्यते-नीललेश्या कापोतलेश्यां प्राप्य नो तद्रूपत

नीलम नीललेश्या कापोतलेश्याने पामो रूपपणे जालगे परिणमै । मज्जेकहुणं भंते ७० । आकार भावपत्ते भजे ण्हवो दोसकै । नीललेसा काउलेसं पप्प नो ताखवत्ताए जाव भुजो २ परिणमड । नीललेश्या कापोतलेश्याने पामो रूपपणे जालगे वारकार परिणमै नही । गोयमा आगारभाव भा याएवानिया पलिभाग भावमात्राणवांसिया । हेनीलम आकार भावपत्ते भजे ण्हवो दोसकै प्रतिभासि आगौमानोपरे । नीललेसां सा गोखलुसा काउलेसा तत्त्वगता उसक्काड उसप्पईया । नीललेश्याने निश्चय कापोतलेश्या जाइने पामो नमकै कापोतथो नीलसा होजपरिणाम भयो । सेतेणहुणं गोयमा ७० । ते तेणंथ्ये हेनीलम इमकडै । नीललेसा काउलेसं पप्प नो ताखवत्ताए जाव भुजो २ परिणमड । नीललेश्या कापोतलेश्याने तेजवा रूप पणे परिणमै नही । एवं काउलेसा तेउलेसं पप्प तेउलेसा पम्हलेसा पम्हलेसा सुक्कलेसं पप्प । इम कापोत तेजोने पामोने तेजोलेश्या पटलेश्याने पा

धिकृत्य नीलकृष्णलेश्याविषये नीललेश्यामधिकृत्य कृष्णलेश्याविषयमिति अमूनिषसूत्राणि साक्षात्पुस्तकेषु दृश्यन्ते विषयसूत्रमाह-से नूनं सुकले साए पम्हलेसंपण्य्यादि यत्तत्प्राग्वद्भावनीयं नवरं शुक्लपक्षया पटललेश्याहीनपरिणामतत शुक्ललेश्यापटललेश्यायां आकारो जावस्तत्प्रतिबिंब मात्रं वा प्रजन्ती सनागविशुद्धाप्रवति ततोऽवधृक्ते इति व्यपदिश्यते । केवलमर्थतः पतिपत्तव्यानि तथा मूलटीकाकारेण व्याख्यानात् तदेव यद्यपि देवनैर्यिकाणामवस्थितानि लेश्याद्रव्याणि तथापि तत्तदुपादनीयमानानि लेश्यान्तरद्रव्यसंपर्कतः तान्यपि तदाकारजावमात्रं प्रजन्ते इति

सुकलेसा तंचेव । से केणठेणं जंते ! सुकलेसा जाव णोपरिणमइ ? गोयमा ! आगारजावमाताए वा जाव सुकलेसाणं सा नो खलु सा पम्हलेसा तय्यगता उसक्कइ से एणठेणं ? गोयमा ! एवं वुच्चइ-जाव नो परिणमइ ॥ लेस्सापदे पंचमो उट्ठेसउं सम्मत्तो ॥ ५ ॥ कतिणं जंते ! लेस्साउं पस्सत्ताउं ? गोयमा ! छलेसाउं पस्सत्ताउं, तंजहा-कण्हलेसा जाव सुकलेस्सा । मणुस्साणं जंते ! कडलेसाउं पस्सत्ताउं

या यावद्भूयोभूयः परिणमति । एवं कापोतलेश्या तेजोलेश्यां प्राप्य तेजोलेश्या पटललेश्यां प्राप्य पटललेश्या शुक्ललेश्यां प्राप्य । अथ नूनं प्रदन्त । शुक्ललेश्या पटललेश्यां प्राप्य नांतद्रूपतया यावत्परिणमति ? हन्त गौतम । शुक्ललेश्या तच्चैव । अथ केनार्थेन प्रदन्त । शुक्ललेश्या यावन्तो परिणमति ? गौतम । आरजावमात्रया वा यावच्छुक्ललेश्या सा नखलु सा पटललेश्या तत्रगतीकृते तत्तेनार्थेन गौतम । यवमुच्यते

मीन पद्मलेश्या शुक्ललेश्याने पामोने । सेण्णं भत सुकलेसा पम्हलेसं पम जातारुवत्ताए जाव परिणमइ । तेतिथै हेमगवन् शुक्ललेश्या पद्मने पामोने रूपपणं जालगे परिणमै । इत्ता गोयमा सुकलेसा तंचेव । हां गौतम शुक्ललेश्यादि तिमहोज । सेकण्ठेयं भंत ए० । तस्यामाटे हेमगवन् इम कश्चो । सुकलेसा जाव नो परिणमइ । शुक्ललेश्या जालग नपरिणमै । गोयमा आगारभावमायाएवा जाव सुकलेसाणं साणोखलु सापम्हलेसा तय्यगता प्रीस कइ । हेगौतम आकारभाव आरोसानोपरे जालगे शुक्ल पद्मलेश्या पिण परिणमै नहो तिहां जायसके नहो । सेकण्ठेयं गोयमा एवं वुच्चइ जाव णो

जावः परावर्त्तियोगतः षड्पिलेइया घटन्ते, सप्तमनरकपृथिव्यामपि सम्यक्कलाज इति न कश्चिदोषः ॥ इतिश्री मलयगिरिविरचितायां लेइयाप
दस्य पञ्चमोद्देशकः ॥ ५ ॥ तदेवमुक्तं पञ्चमोद्देशकः सम्प्रति षष्ठ्युच्यते तस्यचेदमादिसूत्रं कडणं जते ! लेसाउं पक्कसाउं इत्या

? गोयमा ! ठलेस्साउं पक्कसाउं, तंजहा—करहलेस्सा जाव सुक्कलेस्सा । मणुस्सीणं पुच्छा ? गोयमा !
ठलेस्सा पक्कसा, तंजहा—करहलेसा जाव सुक्कलेस्सा । कम्मजूमिमणुस्साणं जते ! कडलेसाउं पक्कसाउं ?
गोयमा ! ठलेसा पक्कसा, तंजहा—करहलेसा जाव सुक्कलेसा एवं कम्मजूमियमणुस्सीणवि । जरहेरवयमणु

यावन्नो परिणमति ॥ इतिश्री महुपाध्यायरामचन्द्रगण्डिष्य नानकचन्द्रविरचिते प्रज्ञापनानुवादे लेइयापदस्य पञ्चम उद्देशकः ॥ ५ ॥
कति जदन्त ! लेइयाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! षड् लेइयाः प्रज्ञप्तास्तद्यथा—कण्णलेइया यावच्छुक्कलेइया । मनुष्याणां जदन्तु ! कतिलेइयाः प्रज्ञप्ताः
? गौतम ! षट् लेइयाः प्रज्ञप्तास्तद्यथा—कण्णलेइया यावच्छुक्कलेइयाः । मानुषीणां पृच्छा, गौतम ! षड्लेइयाः प्रज्ञप्तास्तद्यथा—कण्णलेइया
यावच्छुक्कलेइया । कम्मजूमिमनुष्याणां जदन्त ! कतिलेइयाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम ! षड्लेइयाः प्रज्ञप्तास्तद्यथा—कण्णलेइया यावच्छुक्कलेइया । एवं

परिणमइ । तेमाटे गौतम जालगे नपरिणमै । लेसापर पंचमोद्देशो सम्पत्ती । इति लेइयापट् १७ नी पांचमीद्देशो संपूर्णं थयो । ५ ।
कडणंभंते लेसाओ पं० । केतली हेमगवन् लेखाकही । गोयमा कुलेसाओ पं० तं० । हेगौतम कुलया कही तेकहेकै—किण्ह जाव सुक्कलेसा ई एवं क
म्मजूमिमणुस्साणं मणुस्सीणवि भाणियत्वा । कण्ण जालगे शुक्कलेखा इम कम्मजूमि भरतएरवत्ती मनुष्यना मनुष्यनीस्ती केतली लेखाकही भरहेरव
यमणुस्साणं भंते कालेसाओ पं० । भरतएरवतना मनुष्यने हेमगवन् केतलीलेखा कही । गोयमा कुलेसाओ पं० तं० । हेगौतम कु लेखा कही ते
कहेकै—किण्ह जाव सुक्कलेसा एवं भरहेरवयमणुस्सीणवि भाणियत्वा । कण्ण जालगे शुक्कलेखा इम भरतएरवतनी स्तौने पिण जाणवी । पुवविदेह
अवरविदेह कम्मजूमिमणुस्साणं कडलेसाओ पं० । पूर्वविदेह पश्चिमविदेहना मनुष्यने केतलीलेखाकही । गोयमा कुलेसाओ पं० तं० । हेगौतम कु

टीका ॥

म ॥

पं० ॥

भाषा ॥

दिसुगममुद्देशकपरिममामिं यावत् नवर मृत्युमानो जीवो जन्मान्तरे लेख्याद्व्याख्यादायोत्युते तानि कस्यचि त्कानिचिदिति, कृष्णलेख्याप

स्साणं जन्ते ! कडलेसानु पस्सत्तानु ? गोयमा ! ठलेसा पस्सत्ता तं—करहलेसा जाव सुक्कलेसा । पुत्तविदेहच्चव
रविदेहकम्मजूमिमणुस्साणं कतिलेसानु पस्सत्तानु ? गोयमा ! ठलेसा पस्सत्ता, तंजहा—करहलेसा जाव
सुक्कलेसा । एवं मणुस्सीणवि । अकम्मजूमियमणुस्साणं पुच्छा, गोयमा ! चत्तारि लेसानु पं, तंजहा
करहलेसा जाव तेउलेसा । एवं अकम्मजूमियमणुस्सीणवि । एवं अंतरदीवगमणुस्साणं । मणुस्सीणवि ।
हेमवयपरसवयअकम्मजूमियमणुस्साणं मणुस्सीणय कडलेसानु पस्सत्तानु ? गोयमा ! चत्तारि लेसानु पं

कम्मजूमिमानुषीणामाप । अन्तेरवतमनुष्याणां जटन्त । कतिलेख्याः प्रज्ञप्ताः ? गौतम । षट्त्वेत्याः प्रज्ञप्तास्तद्या-कृष्णलेख्या यावच्छुक्कलेख्या
पूर्वविदेहापरविदेहकम्मजूमिमनुष्याणां कतिलेख्याः प्रज्ञप्ताः ? गौतम । षट्त्वेत्याः प्रज्ञप्ता स्तद्या-कृष्णलेख्या यावच्छुक्कलेख्या । सव

लेख्याकही तेकहे—किण्ह जाव सुक्कलेसा एवं मणुस्सीणवि अकम्मभूमिग मणुस्साणं पुच्छा । कण्ण जालमे सुक्कलेख्या इम मनुष्यणीन पिण अकम्मभूमिना
मनुष्यणी प्रश्न उत्तर । गोयमा चत्तारिलेसा पं. तं. हेगौतम चारलेख्या कही तेकहे—किण्ह जाव तेउ एवं अकम्मभूमिग मणुस्सीणवि ए
वं अंतरदीवगमणुस्साणं मणुस्सीणं भां । कण्ण जालमे तेजो इम अकम्मभूमिनी मनुष्यणीने पिण इमहीज इम अन्तरदीवना मनुष्य मनुष्यणीना पि
ण इमहीज जाणवा । हेमवपरसवय अकम्मभूमिगमणुस्साणं मणुस्सीणं कडलेसानु पं. हेमवन्त एरसवत अकम्मभूमिना मनुष्यने मनुष्यणीने केतली
लेया कही । गोयमा चत्तारिलेसा पं. तं. हेगौतम चारलेया कही तेकहे—किण्ह जाव तेउलेसा हरिवास रस्यक अकम्मभूमिगमणुस्साणं म
णुस्सीणं पुच्छा । कण्ण जालमे तेजोलेया हरिवास रस्यक अकम्मभूमिनामनुष्य मनुष्यणीने कितनोलेया कही । गोयमा चत्तारिलेया तं. हेगौतम
चारलेया त कहे । किण्ह जाव तेउ दक्खु उत्तरकु मणुस्स मणुस्सीणं अकम्मभूमिगाणं एवं चे धायइसडपुरिमइ लंवा पच्छिमहेवि एवच

तंजहा—करहलेसा जाव तेउलेसा । हरिवासरमयवास अकमंजूमियमणुस्साणं मणुस्सीणय पुच्छा गोय
मा ! चत्तारि लेसा पसत्ता, तंजहा—करहलेसा जाव तेउलेसा । देवकुरुत्तरकुरु अकमंजूमियमणुस्साणं
मणुस्सीणं एवंचेव, एवंचेव धायइसंठे पुरिमद्धे । एवंचेव पच्छिमद्धेवि । एवं पुस्करवरदीवंवि ज्ञाणियह्वं ।
करहलेसेणं ज्ञते ! मणुस्से करहलेस्सं गध्वं जाणेज्जा ? हंता गोयमा ! जाणेज्जा जाव करहलेस्सं गध्वं जा

मानुषीणामपि । अकमंजूमिमनुष्याणां पृच्छा, गौतम । चतस्त्रोलेइयाः प्रज्ञप्तास्तद्यथा—कप्पलेइया यावत्तजालेइया । एवमकमंजूममानुषीणा
मपि । एवमन्तरद्दीपमनुष्यमानुषीणामपि । हेमवतैरण्यवताकमंजूमिमनुष्याणां मानुषीणा च कतिलेइयाः प्रज्ञप्ताः ? गौतम । चतस्त्रोलेइयाः
प्रज्ञप्तास्तद्यथा—कप्पलेइया यावत्तजालेइया । हरिवर्षरम्यकवषाकमंजूमिमनुष्यमानुषीणां पृच्छा, गौतम । चतस्त्रोलेइयास्तद्यथा—कप्पलेइया
यावत्तजालेइया । देवकुरुत्तरकुर्वकमंजूमिमनुष्याणां मानुषीणां एवं चेव । एवंचेव धातकीखण्ठे पुरिमाद्धे । एवंचेव पश्चिमाद्धेपि । एवं पुस्कर
वरद्दीपेपि ज्ञाणितव्यम् । कप्पलेइयोमनुष्यः कप्पलेइयगर्जं जानीयात् ? हन्त गौतम ! जानीयात् कप्पलेइयं गर्जं जानीयात् यावत्कप्पलेइयः

पुस्करद्वेवि भाणियव्वा । कण जालगे तजो ४ देवकुरु उत्तरकुरुना मनुष्य मनुष्याणाने अकमंभूमिना मनुष्यन इमहीज धातकाखुड पुस्कराद्धे इमहीज
पुस्कराद्धे पिण काइवी । किरहलेसेणं भते मणुसे करहलेसं गध्वं जाणेज्जा । कणलेइयाणा हेमगवन् मनुष्य कणलेइयाणा गर्भने जाणिवी । हंता गो
यमा जाणेज्जा । हांगौतम जाणै । किरहलेसेणं मणुस्से नीललेसं गध्वं जाणेज्जा । कणलेइयाणा मनुष्य नीललेइयाणा गर्भने जाणै । हंता गोयमा
जाणेज्जा एवं जाव किरहलेसमणुस्से सुकलसं गध्वं जाणेज्जा । हांगौतम जाणै इम जालगे कणलेइयाणा मनुष्य सुकलेइयाणा गर्भपणं जाणै । नील
लेसेणं भते मणुस्से किरहलेसं गध्वं जाणेज्जा । नीललेइयाणा हेमगवन् मनुष्य कणलेइयाणा गर्भने जाणै । हंता गोयमा जाणेज्जा एवं नीललेसमणुस्से
जाव सुकलसं गध्वं जाणेज्जा । एवं कारलेसेणसं कप्पिअ लावगा भाणियव्वा । हांगौतम जाणै इम जालगे नीललेइयाणा मनुष्य सुकलेइयाणा गर्भ

॥ मज्झ ॥

॥ ५० ॥

॥ भाषा ॥

णेज्जा जाव करहलेसाणं सुकल्लेसं गच्छं जाणेज्जा । नीललेसेणं मणुस्से करहलेसं गच्छं जाणेज्जा ? हंता जाणेज्जा । एव जाव नीलमणुस्स सुकल्लेसं गच्छं जाणेज्जा । एवं काउलेसेणं वप्पि आलावगा जाणि यत्ता तेउलेसेणवि पम्हलेसेणवि सुकल्लेसेणवि । एवं एते वत्तीस आलावगा । करहलेसाणं जंते ! इत्थिया करहलेस्सं गच्छं जाणेज्जा ? हंता जाणेज्जा । एवं एतेवि वत्तीसं आलावगा । करहलेसेणं जंते ! मणुस्से करहलेसाए इत्थियाए करहलेस्सं गच्छं जाणेज्जा ? हंता गोयमा ! जाणेज्जा एवं एते वत्तीसं आ

शुक्कलेइयं गर्जे जानीयात् । नीललेइयोमनुष्यः कृष्णलेइयं गर्जे जानीयात् ? हन्त जानीयात् । एवं यावन्नीललेइयो मनुष्यः शुक्कलेइयं गर्जे जानीयात् । एवं कापोतलेइयेनापि पट्टिअलापका जणितव्याः, तेजोलेइयेणापि शुक्कलेइयेणापि यवमेते पट्टिशित्थालापकाः । कृष्णलेइयाका स्त्री जदन्त ! कृष्णलेइयं गर्जे जानीयात् ? हन्त गोतम ! जानीयात् । यवमेतेपि पट्टिशित्थिरानापकाः । अकर्मजमिक्कप्प नेउपी जदन्त ।

ने जाणैइम कापोतलेइयाना क्क आलावा कहिवा । तेज पम्ह सुकल्लेसे णविसमं क्वाव आलावा भाणियव्वा । इम तेजोलेइया पट्टि शुक्कल्लेइयाने क्क आलावा कहिवा एव एते वत्तीसं आलावानयव्वा । एम एसवं भित्था क्कक्क वत्तीस आलावा कहिवा । किहलेसाणं भंते इत्थिया करहलेसं गच्छं जाणेज्जा । कृष्णलेइयानो हेमगवन् स्त्री कृष्णलेइयाना गर्भने जाणे । हंता गोयमा जाणेज्जा एवं एतेवि वत्तीसं आलावा भाणियव्वा । हांगोतम जाणैइम इई आलावा कहिवा । किहलेसेणं भंते मणुस्से करहलेसाए इत्थिया ते करहलेसा गच्छं जाणेज्जा । कृष्णलेइयाना हेमगवन् मनुष्य कृष्णलेइयानो स्त्रापणे कृष्णलेइयाना गर्भने जाणे । हंता गोयमा जाणेज्जा एवं एते वत्तीसं आलावगा भा० । हांगोतम जाणैइम ए पिण इई आलावा कहिवा । कम्मभूमिगकरहलेसेणं भंते मणुस्से कम्मभूमिगकरहलेसियाए इत्थियाए कम्मभूमिगकरहलेसं गच्छं जाणेज्जा । कम्मभूमिना कृष्णलेइयाने हेमगवन् मनुष्य कम्मभूमिना कृष्णलेइयानो स्त्रापणे कम्मभूमिग कृष्णलेइयाना गर्भपणे जाणे । हंता गोयमा जाणेज्जा एवं एते वत्तीसं आलावगा भाणि० ।

रिणतेपि जनके जनस्य वैवित्रलेश्यासम्भ्रः, एवं शेष लेश्यापरिणतेपि जावनीयं ॥ इतिश्री मलयगिरिविरचितायां प्रज्ञापनाटीकायां सप्तदशं
लेश्यापदं समाप्तम् ॥ १७ ॥ तदेवमुक्तं सप्तदशं पदं अधुना द्वादशमारज्यत अस्यचायमजिसम्भ्रस्य इहानन्तरपदे लेश्यापरिणाम उक्तः

• लावगा । कम्मनूमियकरहलेसेणं जंते ! मणुस्से करहलस्साए इत्थियाए करहलेसं गप्पु जाणेज्जा एवं एतेवि
वत्तीसं आलावगा । एकम्मनूमियकरहलेसेणं जंते ! मणुस्से एकम्मनूमियकरहलेसाए इत्थियाए एकम्म
नूमियकरहलेसं गप्पु जाणेज्जा ? हता गोयमा ! जाणेज्जा नवरं चउसु लेसासु सोलस आलावगा । एवं
अंतरदीवगावि ॥ लेस्सापदंसम्भ्रत्तं ॥ १७ ॥ जीवगइंदियकाए जोएवेएकसायलेसाय ।

मनुष्योऽकर्मभूमिकृष्णलेश्यायाः स्त्रियः अकर्मभूमिकृष्णलेश्याक गर्जे जानीयात् ? इति गौतम । जानीयात् नवरं चतुर्षु लेश्यासु षाट्श
आलापकाः एवमन्तरद्वीपकालापका अपि ॥ इतिश्रीमदुपाध्यायरामचन्द्रगणि शिष्य नानकचन्द्रविरचिते प्रज्ञापनानुवादलेश्यापदं सप्तदशं
समाप्तम् ॥ १७ ॥ जीवगतीन्द्रियकायाः योगोवेदः कषायलेश्याश्च । सम्यक्ज्ञानदर्शनं संयतोपयोगग्राह्यम् ॥ १ ॥ ज्ञाषा

हांगौतम जाणै इम पिण ३६ आलावा कहवा । अकर्मभूमिग कएहलसेणं भंत मणुस्से अकर्मभूमिग कएहलसाए इत्थियाए अकर्मभूमिग कएहलेसं गप्पु
जाणेज्जा । अकर्मभूमिना कृष्णलेश्याना हेमगवन् मन्थ अकर्मभूमिनो कृष्णलेश्याना तेहनो स्त्रोपथे अकर्मभूमिना कृष्णलेश्या गर्भने जाणै । हंता
गोयमा जाणेज्जा नवरं एणं चउसुलेसासु सोलस आलावगा भाणियत्ता एव अंतरदीवगावि लेसापए कृष्णहेमकः । हांगौतम जाणै परं एविशेष ति
हां ए ४ लेश्यानेविषै हवे १६ ते भणी १६ आलावा कहवा इम पूर्व रीतिकरी इम अन्तरद्वीपना १६ आलावा पिण कहवा इति सतरमालेश्या
पदनी कृष्टोउद्देशो कष्टो ॥ १७ ॥ ६ ॥ लेसापयं सतरमं सम्भ्रत्तं ॥ सतरमोपदं समाप्तं इत्यो ॥ १७ ॥ *

जीवगतिन्द्रियकाए जाएवेएकसायलेसाय सम्भ्रत्तणाणदंसणं संजयेवयोगग्राह्ये । १ । जीवाश्चो गतिश्चाश्चो इन्द्रियाश्चो कायाश्चो योगाश्चो वेदाश्चो स

सम्प्रति परिणामसाम्यात् कायस्थितिपरिणाम उच्यते-तत्र वेदमधिकारगाथाद्वयं-जीवगर्हद्वयकाए इत्यादि ॥ प्रथमं जीवपदं किमुक्तं प्रवति, प्रथमं जीवपदमधिकृत्य कायस्थिति वक्तव्या इति १, ततो गतिपदं २, तदनन्तरमिन्द्रियपदं ३, ततः कायपदं ४, ततो योगपदं ५, तदनन्तरं वेदपदं ६, ततः कषायपदं ७, ततो लेङ्गापदं ८, तदनन्तरं सम्यक्पदं १०, तदनन्तरं दर्शनपदं ११, ततः संयतपदं १२, ततः उपयोगपदं १३, तदनन्तरमाहारपदं १४, ततो ज्ञापकपदं १५, ततः परीतपदं १६, ततः पर्याप्तपदं १७, ततः सूक्ष्मपदं १८, ततः सञ्ज्ञिपदं १९, ततो प्रवसिद्धिपदं २०, तदनन्तरमस्तिकायपदं २१, ततश्चरमपदं २२, एतेषां द्वाविंशतिसङ्ख्यानां पदानां कायस्थिति प्रवति ज्ञातव्या यथाच प्रवति ज्ञातव्या तथायथाहेतु निर्दिष्यते-अथ कायस्थितिरिति कः शब्दार्थः, उच्यते-काय इह पर्याप्त गृह्यते कायइव काय इत्युपमानात् सा च द्विधा सामान्यरूपोविशेषरूपश्च, तत्र सामान्यरूपो निर्विशेषो जीवत्वलक्षणो विशेषरूपो नैरयिकत्वादिलक्षणस्तस्य स्थितिरवस्थानं कायस्थितिः, किमुक्तं प्रवति सामान्यरूपेण विशेषरूपेणवा पर्यायेणादिष्टस्य जीवस्य यदव्यवच्छेदेन जवनं सा कायस्थितिः ततः प्रथमतः सामान्यरूपेण पर्यायेणादिष्टस्य व्यवच्छेदेन यद्वनं तच्च चिन्तयिषुराह-जीवेण जन्ते । इत्यादि ॥ इह जीवनपर्यायविशिष्टो जीव उच्यते, तत्प्रश्रयति-जीवाणामिति वाक्यालङ्कारे

समत्तनाणदंसण संजयउवत्तगच्छाहारे ॥ १ ॥ भासगपरित्तपज्जत्त सुज्जमसन्नीजवत्थिचरिमेय । एएसितुपदाणं कायठितीहोइणायत्ता ॥ २ ॥ जीवेणं जन्ते ! जीवत्ति कालञ्चो केवचिरं होइ ? गोयमा ! सत्तद्धं । णेरइएणं

परित्तपर्याप्तसूक्ष्मसञ्ज्ञीजवत्थिचरम ज्व । एतेषांतु पदानां कायस्थितिप्रवतिज्ञातव्या ॥ २ ॥ जीवो जदन्त । जीव इति कालतः कियच्चिरम्भवति ? गोतम । सर्वाहुं । नैरयिको जदन्त । नैरयिक इति कालतः कियच्चिरं प्रवति ? गोतम । जयन्तेन दशवर्षसहस्राण्युत्कर्षतस्त्रयस्त्रिंश

स्यक्त्वा ज्ञान दर्शन संयत उपयोग आहार ॥ १ ॥ भासपरित्तपज्जत्त सुहमेसन्निभवत्थिचरिमेय । एतिसितुपदाणं कायठितीहोइणायत्ता ॥ २ ॥ भाषा प्रत्येक पर्याप्ता मूल्य संज्ञो भवसिद्धि अस्तिकाय चरमपद एवना अठारमाना कायस्थितिपदना ए २६ द्वारे प्ररूपेणै-जीवेणं भन्ते जीवतिकालो केवचि

जदन्त । जीवद्विति ॥ जीवपर्यायविस्मृतयेत्यर्थः कालतः कालमधिकृत्य कियच्चिरं कियन्तं कालं यावद्भवति, जगवानाह-गौतम । सर्वान्द्रां सर्वं कालं यावत्, कथमिति चेदुच्यते-इह जीवनमुच्यते प्राणधारणं प्राणाश्च द्विधा द्रव्यप्राणाश्च द्रव्यप्राणा इन्द्रियपञ्चकबलत्रिकोच्छ्वासनिश्वासायुः कर्मानुज्वलक्षणा जावप्राणा ज्ञानादयः, तत्र संसारिणामायुःकर्मानुज्वलक्षणाप्राणधारणं सदैवावस्थितं नहि सा काचिदवस्था संसारिणामस्ति यस्या मायुःकर्मानुज्वलनं न विद्यत इति मुक्तानां तु ज्ञानादिरूपप्राणधारणमवस्थित मुक्तानामपिहि ज्ञानादिरूपाः प्राणाः सन्ति यैर्मुक्तोऽपि जीवतीति व्यपदिश्यते । तेन ज्ञानादयो मुक्तानां ज्ञाश्चतिका अतः सांसार्यवस्थायाञ्च सर्वत्र जीवनमस्तीति सर्वकालजात्री जीवनपर्यायः सम्प्रति तस्यैव जीवस्य नैरयिकत्वादिपर्याये रादिष्टस्य तैरेव पर्याये रव्यवच्छेदेनावस्थानं चिन्तयन्नाह-नेरइएणं जन्ते । इत्यादि ॥ सुगमं, नवरं नैरयिका स्तया जगत्स्वाजात्यात् श्रुत्वा नन्तरं न जूयोजूयो नैरयिकत्वेनोत्पद्यन्ते ततो यदेव तेषां जवस्थितेः परिमाणान्तदेव कायस्थितेरपीत्युपपद्यते

जन्ते ! णेरएत्ति कालं केवचिरं होइ ? गोयमा जहस्येणं दसवाससहस्साइं उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोव माइं । तिरिक्कजोणिणं जन्ते ! तिरिक्कजोणिणं कालं केवचिरं होइ ? गोयमा ! जहस्येणं अंतोमुज्ज त्तं उक्कोसेणं अणंतकालं अणंतानं उसप्पिणीउस्सप्पिणीं कालं खित्तं अणंतालोका अणंसंखेज्जा पो

त्सागरोपमाणि । तिर्यग्योनिको जदन्त । तिर्यग्योनिक इति कालतः कियच्चिरं जवति ? गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्तमन्तर्कृतो नन्तं कालम

रं होइ । जीवने हे भगवन् जीवपर्ये कतलाकालनो कायस्थिति कही । गोयमा सब्बहं णेरइएणं भते णेरइएत्ति कालयो केवचिरं होइ । हे गौतम सर्वं काले हवे नारकोने हे भगवन् नारकोपणे कतलाकालनो स्थिति हवे । गोयमा जहस्येणं दसवाससहस्साइं । हे गौतम जघन्य १० हजारवर्ष । उक्कोसे ण तेत्तीसं सागरोवमाइं तिरिक्कजोणिणं जन्ते तिरिक्कजोणिणं का० । उक्कटो ३३ सागरोपम हवे तिर्यचयोनिने हे भगवन् तिर्यचपर्ये कतला कालनो स्थिति हवे । गोयमा जहस्येणं अंतोमुहूर्तं । हे गौतम जघन्य अन्तर्मुहूर्तं । उक्कोसेणं अणंतकालं अणंतोयो । उक्कट अन्तकाल अन्ती । उसप्पि

॥ टीका ॥

॥ मू ॥

॥ य० ॥

॥ भाषा ॥

जघन्यत उत्कर्षतश्च यथोक्तपरिमाणकायस्थितिः ॥ तिरिक्खजोणिणं जंते ! इत्यादि ॥ तत्र यदा देवो मनुष्यो नैरयिकोवा तिर्यक्षत्पद्यते तत्र चान्तर्मुहूर्तस्थित्वा जूयः स्वगतौ गत्यन्तरेवा संक्रामति तदा लन्यते जघन्यतोन्तर्मुहूर्तप्रमाणा कायस्थिति रुतर्कषतोऽनन्तं कालं यावत्तस्य चान्तस्य कालस्य प्ररूपणा द्विविधा तद्यथा-कालतः क्षेत्रतश्च' तत्र कालतोऽनन्ता उत्सर्पिण्यवसर्पिण्य अनन्ता उत्सर्पिण्यवसर्पिणी परिमाणञ्च नन्यध्ययनटीकातो वसेयं, तत्र सविस्तरमभिहितत्वात् क्षेत्रतो नन्तालोकाः किमुक्तं जवति अनन्तेषु लोकाकाशेषु प्रतिसमयमेकैकप्रदेशापहारं क्रियमाणे यावत्यो नन्ता उत्सर्पिण्यवसर्पिण्यो जवन्ति तावती यावत् तिर्यक् तिर्यक्तेनावतिष्ठते एतदेव कालपरिमाणपुद्गलपरावर्तसङ्घातो निरू

गलपरियट्टा आवलियाए असंखिज्जइजागे । तिरिक्खजोणिणीणं जंते ! तिरिक्खजोणिणीणि कालं केव चिरं होइ ? गोयमा ! जहस्येणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं तिन्ति पलिनवमाइं पुत्तकोठीपुज्जत्तमप्पहियाइं एवं मणुस्सेवि मणुस्सीवि एवंचेव । देवेणं जंते ! देवत्ति कालं केवचिरं होइ ? गोयमा ! जहेव णेइए । देवीणं जंते ! देवत्ति कालं केवचिरं होइ ? गोयमा ! जहस्येणं दसवाससहस्साइं उक्कोसेणं पणपसप

नन्ता उत्सर्पिण्यवसर्पिण्यः कालतः, क्षेत्रतो नन्तालोका असङ्ख्याः पुद्गलपरावर्तान्ते पुद्गलपरावर्ता आवलिकाया असंख्येयजागः । तिर्यग्यो निर्यो जदन्त । तिर्यग्योनिर्य इति कालतः किंचिद्विरं जवति ? गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतस्त्रीणि पल्योपमानि पूर्वकोटीपृथक्काज्य

णी आसर्पणीणी कालो क्षेत्रो अनन्तालोका असंखिज्जाया पुगलपरियट्टा । उत्सर्पिणी अवसर्पिणी द्वे ए कालयो क्षेत्रयो अनन्तालोकाकाशप्रमाण असंख्यात पुद्गल परावर्तके । तेषां पुगलपरियट्टे आवलियाए असंखिज्जइभागो । ते पुद्गलपरावर्त आवलोना समयने असंख्यातमेभागे । तिरिक्खजोणिणं भते तिरिक्खजोणिणीत्तिका० । तिर्यचयोनिने हेमभवन् तिर्यचनीपणे केतलोकाल कायस्थिति इवे । गोयमा जहस्येणं अंतोम० ८० तिस्स पलिओवमाइं पुत्तकोठी पुहुत्तं मज्झइयाइं एवं मणुस्सेवि मणुस्सीवि एवंचेव । हेगौतम जघन्य अन्तर्मुहूर्तं उत्कर्ष ३ पल्योपम देवकुब्जो अपेजावे

वर्तस्वरूपं च पंचसंग्रहटीकायां विस्तरतरकेणाजिहितमिति ततो ऽवधार्यमिह तु नाजिधीयते ग्रंथगौरवजयात्, असंख्याता अपि पुद्गलपरावर्ताः कियंत इति विशयसंख्यानिरूपणार्थमाह-तेषामित्यादि । ते पुद्गलपरावर्ता आवलिकाया असंख्येयजागः किमुक्तं, जवति आवलिकाया असंख्येयतमे जागे यावतः समया स्तावत्प्रमाणा असंख्येयपुद्गलपरावर्ता इति एतच्चैवं कार्यास्थितिपरिमाणं वनस्पत्यपेक्षया द्रष्टव्यं न शेषतियंगपेक्षया वनस्पतिव्यतिरेकेण शेषतिरिश्वा मेतावत्कालप्रमाणकार्यास्थिते रसम्भवात् ॥ तिरिक्खजोणिणीं जंते ! इत्यादि ॥ इह उत्तरत्रच जघन्यतोन्तमुहुत्तं जावना प्रागुक्ता, अन्तमुहुत्तं जावनानुसारेण स्वयं जावनीया, उत्कर्षत स्त्रीणि पत्न्योपमानि पूर्वकोटीपृथक्ताज्यधिकानि, कथमितिचे दुच्यते-इह तियंगमनुष्याणां संज्ञिपंचेन्द्रियाणां मुत्कर्षतोप्यष्टौ जवाः कार्यास्थितिः नरतिरियाणंसत्तञ्जवा इतिवचनात् । तत्रोत्कर्षस्य चिंत्यमानत्वात्, अष्टावपि जवा यथासंजव मुत्कर्षस्थितिकाः परिगृह्यन्ते, असंख्येयअसंख्येयवर्षांयुक्तं सृत्वा नियमतो देवलोकेषूत्पद्यते न तिर्यङ्कु ततः समज

वापूर्वकोट्यायुषो वदितव्याः, अष्टमस्तु पर्यंतवर्ती देवकुवांदिष्विति श्रीणि पत्न्योपमानि पूर्वकोटीपृथक्ताज्यधिकानि जवंतिच ॥ मणुस्सीवि मणुस्सीवि इति ॥ एवं तियंगस्त्रीगतेन प्रकारेण मानुष्योपि च वक्तव्या, किमुक्तं जवति मनुष्यसूत्रे मानुषीसूत्रे च जघन्यतोन्तमुहुत्तं मुत्कर्षत स्त्रीणि पत्न्योपमानि पूर्वकोटीपृथक्ताज्यधिकानि वक्तव्यानीति, मूत्रपाठ स्त्वेवं-मणुस्सेणं जंते ! मणुस्सति कालजं केवचिरं होड ? गायमा ! जहन्नेण अतोमुहुत्तं उक्कोसेणं तित्ति पलिजं वमाइं पुव्वकोडीपुहुत्तमञ्जइयाइं । मणुस्सीणं जंते ! मणुस्सति कालजं इत्यादि ॥ देवमूत्रे ॥ जह्वे नरइए इति ॥ यथैव नैरयिकः प्रागुक्तं स्तथैव देवोपि वक्तव्यो देवस्यापि जघन्यतो दशवर्षसहस्राणि उत्कर्षतः त्रयस्त्रिंशत्सागरापमाणि वक्तव्यानीति जवाः, देवा अपिहि स्वजवास्थित्वा नज्जयो नन्तरं देवत्वेनोत्पद्यन्ते “ नोदेवदेवसु उववत्तइतिवचनात्, ततो यदेव देवानामपि जवस्थितेः परिमाणं तदेव कार्यास्थितरपि, देवीमूत्र उत्कर्षतः पञ्चपञ्चाशत्पत्न्योपमानांति, देवदेवीनां जवस्थिते उत्कर्षतोप्येतावत्प्रमाणात्वात्, एतच्च ईशा

नर्देव्यपेक्षया द्रष्टव्यमन्यत्र देवीनामेतावत्यास्थिते रसम्भवात् । सिद्धसूत्रे साद्यपर्यवसित इति सिद्धत्वस्य ज्ञयासम्भवात् । सिद्धत्वाद्विध्यावयितुं मी
शा रागादयो न च ते जगवतः सिद्धस्य सम्भवन्ति तन्निमित्तकर्मपरमाश्रयाभावात् तदज्ञावश्च तेषां निर्मूलकापेक्षितत्वात् । सम्प्रत्येतावतो नैरयि
कादीन् पर्याप्तापर्याप्तन विशेषणद्वारेण चितयन्नाह-नेरइएणं जन्ते ॥ नैरयिकां जदन्त ! अपर्याप्त इति अपर्याप्तत्वपर्यायविशिष्टो विच्छेदेन कालतः
कियत् कालं याव ज्ञवति ? जगवानाह-गौतमत्यादि ॥ इहापर्याप्तावस्था जघन्यत उत्कर्षतः श्रान्तमुहूर्तप्रमाणा तत ऊर्ध्वं नैरयिकाणामवश्यं

लिजवमाइ । सिद्धेणं जन्ते ! सिद्धेति कालजं केवचिरं होइ ? गोयमा ! सादिशुपज्जवसिए । नेरइएणं जन्ते !
नेरइयश्चपज्जतएत्ति कालजं केवचिरं होइ ? गोयमा ! जह्मेणवि उक्कोसेणवि झुंतोमुज्जत्तं, एवं जाव देवी

धिकानि । एवं मनुष्योपि । एवं मानुष्यपि । देवो जदन्त ! देव इति कालतः कियच्चिरं जवति ? गौतम ! यथैव नैरयिकः । देवो जदन्त ।
देवीति कालतः कियच्चिरं जवति ? गौतम ! जघन्येन दशवर्षसहस्राण्युत्कर्षतः पञ्चपञ्चाशत्पल्यापमानि । सिद्धो जदन्त । सिद्ध इति कालतः
कियच्चिरं जवति ? गौतम ! साद्यपर्यवसितः । नैरयिको जदन्त ! नैरयिकोऽपर्याप्त इति कालतः कियच्चिरं जवति ? गौतम ! जघन्येनापि
उत्कर्षेणाप्यन्तमुहूर्तम् । एवं यावद्देव्यपर्याप्ता । नैरयिको जदन्त । नैरयिकः पर्याप्त इति कालतः कियच्चिरं जवति ? गौतम ! जघन्येन दश

पूर्वकोडौन पृथक्त्वे अधिक स्थितिहुवे इम मनुष्येने पिण इम मनुष्यणेने पिण एतकी होज कायस्थिति इमहोज । देवेण भन्ते देवत्ति का० । देव
ताने हेभगवन् देवतापणे केतलोकालस्थिति । गोयमा जह्वे नेरइए देवीणं भन्ते देवीएत्ति का० । हेगौतम जिमहोज नारकीने तिमदेवताने हेभगव
न् देवीने केतलोकाल कायस्थिति । गोयमा जह्वेणं टमवाससहरसाइं ८० पणपणं पणिओवमाइ । हेगौतम जघन्य १० हजारवर्ष उत्कृष्ट पंचाव
न पल्लोपमनोस्थिति । सिद्धेणं भन्ते सिद्धेति का० । सिद्धेने हेभगवन् सिद्धपणे केतलाकालनो कायस्थिति । गोयमा सादीए अपज्जवसिए । हेगौतम
सिद्धेने जयनथो ते वलीकै भांगा सादोअपर्यवसित । नेरइएणं भन्ते अपज्जतए नेरइय अपज्जतएत्ति का० । नारकीने हेभगवन् अपर्याप्तापणे नारकी

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

पर्याप्तावस्थाप्राप्तात्' ततउक्तं-जहन्नेणवि अंतामुहुत्तं उक्कोसेणवि अंतामुहुत्तं एवं जाव देवी अपज्जत्तिया इति ॥ एवं नैरयिकोक्तेन प्रकारेण प
यांप्ता स्तिर्यंगादय स्तावद्भक्त्या यावद्देवी अपर्याप्तका पर्याप्तकदेवीसूत्रं यावदित्यर्थः, तत्र तिर्यचोमनुष्याश्च यद्यप्यपर्याप्तका एव मत्वा जूयोजूयो
ऽपर्याप्तोत्पद्यन्ते तथापि तेषामपर्याप्तावस्थानैरन्तर्येणोत्कर्षतोप्यन्तर्मुहुत्तप्रमाणैव लज्यते यद्व्यति-अपज्जत्तएण जतं । अपज्जत्तएत्ति कालनुं कव
चिरं होइ ? गोयमा । जहन्नेण अंतामुहुत्तं उक्कोसेण अंतामुहुत्तमिति ॥ देवदेवीसूत्रे-अन्तर्मुहुत्तप्रावना नैरयिकवत् । नैरइयपज्जत्तएण जते । इ
त्यादि ॥ नैरयिकपर्याप्त इति पर्याप्तो नैरयिक इत्येवमविच्छेदेन कालतः कियच्चिरं जवति ? जगवानाह-गीतम । जघन्यतो दशवर्षसहस्राणि अ
न्तर्मुहुत्तानि अन्तर्मुहुत्तस्यापर्याप्तावस्थायां गतत्वात्' अतएवोत्कर्षतोपि त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि अन्तर्मुहुत्तानि ॥ तिर्यगसूत्रे जघन्यतोत्त

अपज्जत्तिया । णेरइएणं जतं ! णेरइयपज्जत्तएत्ति कालनुं केवचिरं होइ ? गोयमा ! जहन्नेणं दसवासस
हस्साइं अंतामुहुत्तूणाइं उक्कोसेणं तेत्तांसं सागरोवमाइं अंतामुहुत्तूणाइं । तिरिक्खजोणियपज्जत्तएणं ति

वर्षसहस्राण्यन्तर्मुहुत्तानि, उत्कर्षतस्त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाण्यन्तर्मुहुत्तानि । तिर्यग्योनिकः पर्याप्तक स्तिर्यग्योनिकपर्याप्तक इति कालतः
कियच्चिरं जवति ? गीतम । जघन्यनान्तर्मुहुत्तं मुत्कर्षतस्त्राणि पल्यापमाण्यन्तर्मुहुत्तानि । एवं तिर्यग्योनिकी पर्याप्ता । मनुष्यो मानुषी

अपर्याप्तापणे केतलोकायस्थितिकङ्क्षी । गोयमा जहन्नेणं उक्कोसेणवि अंतामुहुत्तं । हेगीतम जघन्य पिण उत्कष्ट पिण अन्तरमुहुत्तं । एवं जाव देवी
अपज्जत्तिया । इमं जिहाङ्गगे देवी अपर्याप्ता पिण । णेरइएणं भंते पज्जत्तिण नैरइयपज्जत्तिण का० । नारकोने हेमगवन् पर्याप्ताने पर्याप्तपणे केत
लो कायस्थिति कङ्क्षी । गोयमा जहन्नेण दसवाससहस्साइं अंतामुहुत्तूणाइं । हेगीतम जघन्य दसहजारवर्षं अन्तर्मुहुत्तं ऊणी । उक्कोसेणं तेत्तांसं सा
गरोवमाइं अंतामुहुत्तूणाइं । उत्कष्टे सागरोपमे अन्तरमुहुत्तं ऊणी । तिरिक्खजोणिय पज्जत्तएणं भंते तिरिक्खजोणिय पज्जत्तएत्ति का० । तिर्यच्च
योनि पर्याप्ताने हेमगवन् तिर्यच्चयोनिपणे केतलेकाल कायस्थिति । गोयमा जहन्नेण अंतामु० ८० तिस्स पत्तिधोवमाइं अंतामुहुत्तूणाइं । हेगीतम

१ टी. वा. ४

१ मु. ४

१ अ. ॥

१ ना. ४

मुहूर्तं जावना प्राग्बत्, उत्कर्षत स्त्रीणि पत्योपमाश्रयन्तमुहूर्तानानि गतञ्चोत्कृष्टायुषो देवकुर्वादिजाविन स्तिरश्चोधिक्त्य वेदनीय मन्येषा मेताव
त्कालप्रमाणापर्याप्तावस्थाया मविच्छेदेनाप्राप्यमाणत्वात्, अत्राप्यन्तमुहूर्तस्या पर्याप्तावस्थायां गस्तत्वात्। एवं तिर्यक्स्त्रीमनुष्यमानुषीसूत्रेष्वपि जा
वनीय' तथा देवदेवीसूत्रे यास्तु जघन्यत उत्कर्षतश्च कायस्थितिपरिमाणंप्रागुक्त मेवापर्याप्तावस्थाप्राविना मन्तमुहूर्तेन हीनं परिजावनीयं, गतं
गतिद्वारं इदानीमिन्द्रियद्वारमभिधित्सुराह-सहृदिणं जते । इत्यादि ॥ सह इन्द्रियं यस्य येन वा संसेन्द्रियः । इन्द्रियं च द्विधा लब्धेन्द्रियं द्रव्यं

रिस्कजोणियपज्जत्तएत्ति कालं केवचिरं होइ ? गोयमा ! जहसेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं तिस्सि पलि
नवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । एवं तिरिस्कजोणिणी पज्जत्तियायि । मणस्से मणस्सीवि एवंचेव । देवपज्जत्तए
जहा णेरइयपज्जत्तए । देवीपज्जत्तियाणं जते ! देवीपज्जत्तएत्ति कालं केवचिरं होइ ? गोयमा ! जहसेणं
दसवाससहस्साइं अंतोमुज्जत्तूणाइं उक्कोसेणं पणपसं पलिनवमाइं अंतोमुज्जत्तूणाइं । सहृदिणं जते ! सहृ

चैवं चैव । देवः पर्याप्तको यथा नैरयिकः पर्याप्तकः । देवी पर्याप्ता जदन्त ! देवीपर्याप्तेति कालतः कियच्चिरं जवति ? गौतम ! जघन्ये
न दशवर्षसहस्राण्यन्तमुहूर्तानानि उत्कर्षतः पञ्चपञ्चाशत्पत्योपमाश्रयन्तमुहूर्तानानि । सेन्द्रियो जदन्त ! सेन्द्रिय इति कालतः कियच्चिरं

जघन्य अन्तमुहूर्तं उत्कृष्टे ३ पत्योपममुहूर्तं कृणा । एवं तिरिस्कजोणिणी पज्जत्तियायि मणस्सा मणस्सोवि एवंचेव । इमं तिर्यक्स्त्रीमनुष्यमानुषीसूत्रेष्वपि
कहवी मनुष्य मनुष्यणी इमहोज । देव पज्जत्तए जहा णेरइयपज्जत्तए । देवपर्याप्ता जिम नारकीपर्याप्ता तिम । देवीपज्जत्तियाणं जते देवीपज्जत्ति
एत्ति का० । देवीपर्याप्तीने हेभगवन् देवीपथे केतलीस्थिति । गोयमा जह० दसवाससहस्साइं अंतोमुहूर्तूणाइं । हेगौतम जघन्य दसहजारवर्षं अन्त
मुहूर्तं कृणी । उक्कोसेणं पणपसं पलिनवमाइं अंतोमुहूर्तूणाइं । उत्कृष्टे ५६ पत्योपम अन्तमुहूर्तं कृणा हिवे इन्द्रियद्वार कहेहे—सहृदिणं जते
सहृदिणं जते । सेन्द्रिय ते हेभगवन् सहृदिणपथे केतला इन्द्रियसहित इन्द्रिय कालस्थिति । गोयमा सहृदिणं दुनिहे प० तं० । हेगौतम इन्द्रिय स

॥ टीका

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

न्द्रियं च, तत्रेह लब्धीन्द्रियमवसेयं तद्विग्रहगतावप्यस्ति इन्द्रियपर्याप्तस्यापि च ततो निर्वचनसूत्रमुपपद्यते अन्यथा तदधटमानमेवस्यात्, निर्वचनसूत्रमेवाह-गोयमेत्यादि ॥ इह यः सप्तारी स नियमात्मेन्द्रियः संसारश्चानादिरित्यनादिसेन्द्रिय स्तत्रापि यः कश्चि त्कदाचिदपि न संत्स्यति सोऽनाद्यपर्यवसितः सेन्द्रियत्वपर्यायस्य कदाचिदप्यवच्छेदात्, यस्तु संत्स्यति सोऽनादिसपर्यवसितो मुक्त्यवस्थायां सेन्द्रियत्वपर्यायस्याज्ञावात्, एकेन्द्रियसूत्रे-यदुक्तं उक्तीसेणं अणतं कालमिति तमेवानन्त कालं सविशेषं निरूपयति ॥ वणस्सड्कालो इति ॥ यावान् वनस्पतिकालः अग्रे वक्ष्यति तावतं कालं यावदित्यर्थः, वनस्पतिकायस्येकेन्द्रियपदे तस्यापि परिग्रहात्, सच वनस्पतिकाल एवं प्रमाणः-अणतानुं वस्सपिणीओसपिणीनुं कालं खेत्तुं अणता लोगा असखेज्जा पोग्गलपरियहा तेषां पोग्गलपरियहा ध्यावलियाए असखेज्जइणागो इति ॥ द्वीन्द्रियसूत्रे

दिएत्ति कालं केवचिरं होइ ? सइदिए दुविहे पं० तं०-अणाइए अपज्जवसिए अणाइए सपज्जवसिए
एगिंदिएणं जंतं ! एगिंदिएत्ति कालं केवचिरं होइ ? गोयमा ! जहसेणं अंतोमुज्जत्तं उक्तीसेणं अणतं
कालं वणस्सड्कालो । वेइदिएणं जंतं ! वेइदिएत्ति कालं केवचिरं होइ ? गोयमा ! जहसेणं अंतोमुज्जत्तं

जवति ? सेन्द्रियो द्विविधः प्रज्ञस्तद्यथा-अनादिकोऽप्यवसितोऽनादिकः सपर्यवसितः । एकेन्द्रियो जदन्त । एकेन्द्रिय इति कालतः कियच्चिरं जवति ? गौतम । जघन्यनान्तमुहूत्तमुत्कर्षतो नन्तं कालं वनस्पतिकालः । द्वीन्द्रियो जदन्त ! द्वीन्द्रिय इति कालतः कियच्चिरं जवति ?

इतिना बेमड कक्षा तेकह्छै-अणादीएवा अपज्जवसिए अणादीएवा सपज्जवसिए । मोचनयो जावा तेहने अभव्य तेहने ए बेभांगा अनादि अपर्यवसित भव्यने ए बेभांगा अनादि सपर्यवसित । एगिंदिएणं भंते एगिंदियत्ति का० । एकेन्द्रिय हेभगवन् एकेन्द्रियणं केतलोत्थिति । गोयमा जहसेणं अंतोमुज्जत्तं उ० अणतकालं वणस्सड्कालो । हेगौतम जघन्ये अन्तमुहूत्तं उत्कर्ष अनन्तकाल वनस्पती जीतां । वेइदिएणं भंते वेइदिएत्ति का० । वेइदि यने हेभगवन् वेइद्रियणं केतलो कायस्थिति । गोयमा जहसेणं अंतोमु० उ० संखेज्जकालं एवं तेइदिए चौरिंदिएवि भा० । हेगौतम जघन्ये अन्तमुहूत्तं

टीका ॥

अथ ॥

अ० ॥

भाषा ॥

संखेज्ज कालन्ति ॥ संख्येयानि वर्षसहस्राणीत्यर्थः, विगलेदिपाणयवासमहसं संखेज्जा इतिवचनात्, एवं त्रीन्द्रियचतुरिन्द्रिययोरपि सूत्रे वक्तव्ये, तत्रापि जघन्यतोन्तर्मुहूर्तं मुत्कर्षतः संख्येयकालमिति वक्तव्यमितिज्ञावः, संख्येयश्च कालः संख्येयानि वर्षसहस्राणि प्रत्येतव्यानि, पञ्चन्द्रियसूत्रे-उत्कर्षतः सातिरेकं सागरोपमसहस्रं तच्च नैरयिकतियक्पञ्चन्द्रियमनुष्यदेवजवज्रमश्वेन द्रष्टव्यं मधिकंतु न जवति एतावत एव कालस्य केवलवेदसीपलब्धत्वात्, अनिन्द्रियो द्रव्यजावेन्द्रियविकलः सच सिद्धुयव सिद्धुय साद्यसपर्यवसितस्ततुक्तं-सादृश अपज्जवसिए इति, सहदिप अपज्जत्तएण मित्यादि ॥ इहाऽपर्याप्ता लब्धापेक्षया करणापेक्षया च द्रष्टव्याः, उन्नयथापि तत्पर्याप्तस्य जघन्यत उत्कर्षतोवान्तर्मुहूर्तप्रमाणात्वात् एव तावद्वाच्यं यावत्पञ्चेन्द्रियापर्याप्तकः, पञ्चेन्द्रियापर्याप्तकमूर्तं तच्च सुगमत्वात् स्वयं परिज्ञावनीयं अनिन्द्रियो न जवक्तव्यः तस्य पर्याप्तापर्याप्त

उक्तीसेणं संखिज्जकालं, एवं तेइंदियचउरिदिएवि । पचिदिएणं जंते ! पचिदिएत्ति कालत्तुं केवचिर होइ ? गोयमा ! जहन्तेणं अंतोमुज्जत्तं उक्तीसेणं सागरोपमसहस्रं सातिरेकं । अणिदिएणं पुच्छा, गोयमा ! सादिए अपज्जवसिए सहदिप अपज्जत्तएणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्तेणवि उक्तीसेणवि अंतोमुज्जत्त । एवं

गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतः संख्येयं कालं एवं त्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियोपि । पञ्चन्द्रियो जदन्त ! पञ्चन्द्रिय इति कालतः कियच्चिरं जवति ? गौतम ! जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतः सागरोपमसहस्रं सातिरेकं । अनिन्द्रियपृच्छा, गौतम ! सादिकोऽपर्यवसितः । सहन्द्रियपर्याप्त

उत्कर्ष संख्यातीकाल इमं त्रैन्द्रिय चौरिन्द्रिय पिण जाणिव । पचिदिएणं भंते पचेदिएत्ति, का० । पचेदिएणे हेमगवन् पचेदिएणे केतली कायस्थिति गोयमा जहणेण अंतोमुहूर्तं ८० सागरोपमसहस्रसादिकं । हेगौतम जघन्य अन्तर्मुहूर्तं उत्कर्ष सागरोपम सहस्रसाधिक । अणिदिएणं भंते पुच्छा । अनेइने हेमगवन् प्रश्न उत्तर । गोयमा सादीएसपज्जवसिए सहदिप । हेगौतम सादिमपर्यवसित जय नथी जहने सेदिप । अपज्जत्तएणं भंते पुच्छा । अपर्याप्तान हेमगवन् केतली कायस्थिति प्रश्न उत्तर । गोयमा जहणेणवि उक्तीसेणवि अंतोमु० एवं जाव पचेदिप अपज्जत्तएवि । हेगौतम जघन्ये

विशेषेण रहितत्वात् ॥ सङ्दियपञ्जत्तएणं जंतै । इत्यादि ॥ इह पर्याप्तो लब्ध्यापेक्षया वेदितव्यः सहि विग्रहगतावपि सम्भति करणैरपर्याप्तस्यापि तत उत्कर्षतः सातिरेक सागरोपमशतपृथक्तमिति यान्निर्वचनं तदुपपद्यते अन्यथा करणपर्याप्तत्वस्योत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्ताना त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमप्रमाणतया लज्यमानत्वात् यथोक्तं निर्वचनं नोपपद्यते, एवमुत्तरसूत्रपि पर्याप्तत्वं लब्ध्यापेक्षया द्रष्टव्यं, एकैन्द्रियपर्याप्तसूत्रे-संख्येयानि वर्षसहस्राणीति एकैन्द्रियस्यहि पृथिवीकायस्योत्कर्षतो द्वाविंशतिवर्षसहस्राणि जवस्थितिरप्कायस्य सप्तवर्षसहस्राणि वातकायस्य त्रीणिवर्षसहस्राणि ततो निरन्तरं कृतिपयपर्याप्तजवसङ्कलनया सङ्ख्येयानि वर्षसहस्राणि घटन्तेइति' द्वीन्द्रियस्य पर्याप्तसूत्रे-सङ्ख्येयानि वर्षाणि द्वीन्द्रियास्त्युत्कर्षतो

जाव पंचिंदिय अपञ्जत्तएवि । सङ्दियपञ्जत्तएणं जंतै ! सङ्दियपञ्जत्तएति कालं केवचिरं होइ ? गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसं सागरोवमसयपुज्जत्तं सातिरेगं । एगिंदियपञ्जत्तएणं जंतै ! पुच्छा , गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं संखेज्जाइं वाससहस्साइं । वेइंदियपञ्जत्तएणं पुच्छा , गोयमा !

प्रकपृच्छा, गौतम । जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्तम् । एवं यावत्पञ्चेन्द्रियापर्याप्तकोपि । सेन्द्रियपर्याप्तको जदन्त । सेन्द्रियपर्याप्तक इति कालतः कियच्चिरं जवति ? गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतः सागरोपमशतपृथक्तं सातिरेकम् । एकैन्द्रियपर्याप्तकपृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतः संख्येयानि वर्षसहस्राणि । द्वीन्द्रियपर्याप्तकपृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतः सङ्ख्येयानि वर्षाणि । त्रीन्द्रियपर्या

पिण उत्कृष्टे पिण अन्तर्मुहूर्तं इमं जालगे पंचिंदिय अपर्याप्तान् । सङ्दियपञ्जत्तएणं भंतै सङ्दिय पञ्जत्तएति का० । सङ्दिय पर्याप्तान् हेमगवन् सङ्दिय पर्याप्तापणे केतलोकाल कायस्थिति कही । गोयमा जह० अंतो० ८० सागरोवम सयपुज्जत्तं सातिरेगं । हेगौतम जघन्य अन्तर्मुहूर्तं उत्कृष्ट सागरोपम शतपृथक्तं कांडक अधिक । एगिंदिय पञ्जत्तएणं पुच्छा । एकैन्द्रिय पर्याप्तान् केतलोकाल कायस्थिति कही । गोयमा जह० अंतो० ८० संखेज्जाइं वाससहस्साइं । हेगौतम जघन्य अन्तर्मुहूर्तं उत्कृष्ट संख्याता वर्षसहस्र । वेइंदियपञ्जत्तएणं पुच्छा । द्वेन्द्रिय पर्याप्तान् केतलो प्रत्य

टौका ॥

॥ भू ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

जवस्थितिपरिमाणं द्वादशसंवत्सराणि नच सर्वेष्वपि जवेषूत्कृष्टस्थितिसम्भवः कतिपयनिरन्तरपर्याप्तजवसङ्कलनापि संख्येयानि वर्षाण्येव लज्यन्ते ननु वर्षेयानि वर्षसहस्राणिवा, त्रीन्द्रियपर्याप्तसूत्रे-संख्येयानि रात्रिदिवानि तेषां च जवस्थिति रत्नकर्मतोप्येकोनपञ्चाशद्दिनमानतया कतिपयनिरन्तरपर्याप्तजवसङ्कलनायामपि सङ्ख्येयानां रात्रिदिवानामेव लज्यमानत्वात्, चतुरिन्द्रियसूत्रे-संख्येया मासा स्तेषां जवस्थिते रत्नकर्म तः षण्मासप्रमाणतया कतिपयनिरन्तरपर्याप्तकालसङ्कलनायामपि सङ्ख्येयानां मासानां प्राप्यमाणत्वात्, पञ्चेन्द्रियसूत्रं सुगमं, इदानीं कायद्वारम जिघ्रितसुराह-सकादृशं जन्ते ! इत्यादि ॥ सह कायो यस्य येनवा सकायः २ एव सकायिकं “ आर्षत्वात् स्वार्थे इक प्रत्ययः ” कायः शरीरं तच्चौ

जहन्नेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं संखिज्जाइं वासाइं । तेइंदियपज्जत्तएणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्नेणं अंतो मुज्जत्तं उक्कोसेणं संखेज्जाइं राइंदियाइं । चउरिंदियपज्जत्तएणं जन्ते ! पुच्छा, गोयमा ! जहस्सेणं अंतोमु ज्जत्तं उक्कोसेणं संखिज्जा मासा । पंचिंदियपज्जत्तएणं जन्ते ! पुच्छा, गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुज्जत्तं उक्को

सकपुच्छा, गौतम । जघन्यनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतः संख्येयानि रात्रिदिवानि । चतुरिन्द्रियपर्याप्तकपुच्छा, गौतम । जघन्यनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतः सं ख्येया मासाः । पञ्चेन्द्रियपर्याप्तकपुच्छा, गौतम । जघन्यनान्तर्मुहूर्त्तमुत्कर्षतः सागरोपमजन्तपृथक्त्वम् । सकायिको जदन्त ! सकायिक इति

गोयमा जहस्सेणं अंतो० उ० संखिज्जाइं वासा । हेगौतम जघन्य अन्तर्मुहूर्त्तं उत्कृष्टे संख्यातावर्ष । तेइंदिय पज्जत्तएणं भन्ते पुच्छा । तेन्द्रिय पर्याप्तानि हेभगवन् केतली स्थितिकही प्रश्न । गोयमा जह० अंतो० उ० संखेज्जाइं राइंदियाइं । हेगौतम जघन्य अन्तर्मुहूर्त्तं उत्कृष्ट संख्याता रातदिन कक्षा । चउरिंदिय पज्जत्तएणं पुच्छा । चौरिंदियने पर्याप्तापणे हेभगवन् केतली कालस्थिति प्रश्न । गोयमा जहस्सेणं अंतो० उ० संखेज्जा मासा । हेगौतम जघ न्य अन्तर्मुहूर्त्तं उत्कृष्ट संख्यातामास । पंचेदिय पज्जत्तएणं भन्ते पुच्छा । पंचेदिय पर्याप्तानि हेभगवन् प्रश्न । गोयमा जह० अंतो० उ० सागरोपमजन्तपृथक्त्वम् । हेगौतम जघन्य अन्तर्मुहूर्त्तं उत्कृष्ट सागरोपम जन्तपृथक्त्वम् । सकादृशं भन्ते सकादृशति का० । सकादृशे हेभगवन् सकायपणे केतलीस्थि

॥ टीका ॥

॥ सूत्र ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

दारिकवेक्रियाहारकतैजसकर्मणजेदा त्यज्वा , तत्रेह कामंशं तैजसं वा द्रष्टव्यं तस्यैवासंसारजावात् । अन्यथा विग्रहगतौ वर्तमानस्य शरीर
पर्याप्तस्य च शेषशरीरासम्भवादकायिकत्वं स्यात्' तथाच सति निर्वचनसूत्रमाह-सकाए दुविहे पन्नत्ते इत्यादि ॥ तत्र यः संसारपारगामी न ज
विष्यति सोऽनाद्यपर्यवसितः कदाचिदपि तस्य कायस्य व्यवच्छेदाऽसंज्ञवात् । यस्तु मोक्षमधिगता सोनादिसपर्यवसितस्तस्य मुक्त्यवस्थासम्भवे स
वात्मना शरीरपरित्यागात्, पृथिव्यप्तेजोवायुवनस्पतिसूत्राणि सुगमानि अन्यत्रापि तदर्थस्य प्रतीतत्वात्-तथाचोक्तं-असंख्योसंख्येणिसंख्येणी
एगिंदियाणचउहं ताचेवउं छणंतवणस्सईए बोधवा ॥ ननु यदि वनस्पतिकालप्रमाणं असंख्येयाः पुद्गलपरावर्त्ताः ततो यद्वीयते सिद्धान्ते मरुदेवा
जीवो यावज्जीवन्नावं वनस्पतिरासीदिति तत्कथं स्यात् ? कथंवा वनस्पतीनामनादित्वं प्रतिनियतकालप्रमाणतया वनस्पतिजावस्यानादित्ववि
रोधात् तथाह्यसंख्येयाः पुद्गलपरावर्त्ता स्तेषामवस्थानमानं तत एतावति काले तिक्रान्ते नियमा त्सर्वेपि कायपरावर्त्तं कुर्वन्ति यथास्वस्थितिका

लांते सुरादयः' उक्तञ्च-जइपुग्गलपरियट्ठा संखाईयावणस्सईकालो । तणंतवणस्सईण मणाइयत्तमतएवहेतूनु ॥ १ ॥ जमसंखेज्जापुग्गल परियट्ठा
तत्थवत्थाणं । कालेणवडणं तस्साकुवंतिकायपल्लहं ॥ २ ॥ सत्थेविवणस्सईणो ठियकालंते जहसुराई । किंचैवं यद्वनस्पतीनां निर्लेपनमागमे प्रति
षिद्धं तदपीदानीं प्रसक्तं कथमिति चेदुच्यते-इह प्रतिसमयं संख्येया वनस्पतिज्यो जीवा उद्भूतंते वनस्पतीनां च कायस्थितिपरिमाणमसंख्येयाः
पुद्गलपरावर्त्ताः ततो यावतो संख्येयेषु पुद्गलपरावर्त्तेषु समया स्तै रज्यस्ता एकसमयोद्भूताजीवा यावतो ज्वन्ति तावत्परिमाणमागतं नवस्पती
नां, ततः प्रतिनियतपरिमाणसिद्धं निर्लेपनं प्रतिनियतपरिमाणत्वादेव गच्छत्कालेन सिद्धिरपि सर्वेषां जन्थानां प्रसक्ता तत्प्रसक्तौच मोक्षपथव्य
वच्छेदोपि प्रसक्तः सवेनयसिद्धिगमनानन्तर मन्यस्य सिद्धिगमनायोगात्, आहच-कायठिईकालेणं तेसिमसंखेज्जावावहारेणी । निज्जेवणमावन्नं सि
द्धीविषयवृत्तवृत्तं ॥ १ ॥ पइसमयंसंखेज्जा जेणुवहंतितोतदवत्था । कायठिईसमया वणस्सईणहोइपरिमाण ॥ २ ॥ नचैतदस्ति वनस्पतीनामना

दित्वनिर्लेपनप्रतिषेधस्य सर्वज्ञस्यासिद्धे र्मातृपथ्यवच्छेदस्य तत्र २ प्रदेशे सिद्धांते जिघानात्, उच्यते-इह द्विविधा जीवाः सांख्यवहारिका असां
व्यवहारिकाश्च तत्र ये निगोदावस्थाय उदृत्य पृथिवीकायिकादिजन्तुषु वर्तन्ते ते लोकेषु दृष्टिपथमागताः सन्तः पृथिवीकायिकादि व्यवहारमनु
पतन्तीति व्यवहारिका उच्यन्ते, ते च यद्यपि ज्ञूयोपि निगोदावस्थायमुपयान्ति तथापि ते सांख्यवहारिका एव सांख्यवहारे पतितत्वात्, ये पुनर
नादिकालादारभ्य निगोदावस्थायमुपगता एवावतिष्ठन्ति ते व्यवहारपथातीतत्वा दसांख्यवहारिकाः कथमेतदवसीयते, द्विविधा जीवाः सांख्यवहा
रिका असांख्यवहारिकाश्चेति' उच्यते-युक्तिवशात्, इह प्रत्युत्पन्नवनस्पतीनामपि निर्लेपनमागमे प्रषिटुम् किंपुनः सकलवनस्पतीनां तथाज्ञव्या
नामपि यच्च यद्ये सांख्यवहारिकराशिनिपतिता अत्यन्तवनस्पतयो नस्युः ततः कथमुपपद्यते तस्मादवसीयते-अस्त्यसांख्यवहारिकराशिरपि यद्गता
नामनादिता किञ्च इयमपि गाथा-गुरुपदेशा दागता-समस्रत्य्तिअणंता जीवा जेहिंनपत्तोतसाइपरिणामो ॥ तेविअणंताणंता निगोयवासंअ
णुवसंति ॥ १ ॥ तत इतोप्यसांख्यवहारिकराशिः सिद्ध उक्तञ्च-पञ्चुप्पन्नवणस्सइणं निज्जेवणंनज्जाणंजुतंहोइ । तज्जइअणंतवणस्सइणंनत्थि एवंअणादि
वणस्सइणं अत्थित्तमत्थनुसिद्धं ज्ञसइयमाविगाहा गुरुवणसागयासमयं अत्थिणंअणंता जीवा इत्यादि ॥ तत्रेदं सूत्रं सांख्यवहारिकानधिकृत्यावसेयं
नचासांख्यवहारिकाद्विशेषविषयत्वात् सूत्रस्य, नचैतत् स्वमनीषिकाविजृजितं यत आहु जिंनज्जगणिः क्षमाअमणपूज्यपादाः-तद्धकायिहिइकाया द

सेणं सागरोवमसयपुहत्तं । सकाइएणं जंतं ! सकाइएत्ति कालत्तं केवचिरं होइ ? गोयमा ! सकाइए दुविहे
पसत्ते, तजंहा-अणादिए अपज्जवसिए अणादिए सपज्जवसिए । पुढविकाइएणं पुच्छा, गोयमा ! जह

कालतः कियच्चिरं जवति ? गौतम । सकायिको द्विविधः प्रज्ञप्तस्तद्यथा-अनादिकोऽपर्यवसितोऽनादिकः सपर्यवसितः । पृथिवीकायिकपू

ति । गोयमा सकाइए दुविहे प० तं० । हेगौतम सकाद्याना दीयभद कद्धा तेकहैहै-अणादोएवा अपज्जवसिए अणादोएवा सपज्जवसिए । अनादि
अपर्यवसित अभव्य अनादि सपर्यवसित भव्यने । पुढवोकाइयाणं पुच्छा । पृथिवीकायिको प्रप्र । गोयमा जहखेणं अंतो० स० असंखुज्जंकालं । हेगौत

योविसेसंपङ्क्तुकिरजीवो । नागाडवस्सङ्को जेसंवठहारवाहिरिया ॥ १ ॥ अत्रापि शब्दा तस्वैरपि जीवैः श्रुतमनन्तशः स्पष्टमित्यादि यदस्यामेव

न्नेण अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेण असंखिज्जं कालं असंखेज्जानं उसप्पिणी उस्सप्पिणीनं कालं, खित्तं असंखेज्जा लोगा । एवं आउतेउवाउकाइयावि । वणस्सङ्काइयाणं पुच्छा, गोयमा ! जहन्नेण अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेण अणंतं कालं अणंतानं उसप्पिणी उस्सप्पिणीकालं । खित्तं अणंता लोगा असंखिज्जा पोग्गलपरियट्ठा तेषां पोग्गलपरियट्ठा आवलियाए असंखेज्जइजागो । तसकाइएणं जंते ! तसकाइएत्ति पुच्छा, गोयमा ! जहन्नेण अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेण दो सागरोवमसहस्साइं संखेज्जवासमप्पहियाइं । अकाइएणं

च्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतोऽसंख्ययं कालम् । असंख्येया उत्सर्पिण्यवसर्पिण्यः कालतः । क्षेत्रतोऽसंख्येया लोकाः । एवमप्ये जावायुकायिका अपि । वनस्पतिकायिकानां पृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतोऽनन्तं कालं, अनन्ता उत्सर्पिण्यः कालतः । क्षेत्रतोऽनन्ता लोका असंख्येयाः पुद्गलपरावर्त्तास्ते पुद्गलपरावर्त्ता आवलिकाया असंख्येयजागः । त्रसकायिको जदन्त । त्रसकायिक इति पृच्छा

म जघन्य अन्तर्मुहूर्तं उत्कृष्ट असंख्यातकाल । असंखिज्जाओ उसप्पिणीओ असप्पिणीओ कालओ खित्तओ असंखिज्जेलोए एवं भाज तेव बाजकाइयावि । असंख्यातो उत्सर्पिणो अवसर्पिणो कालयो क्षेत्रयो असंख्याता लोकाकाश प्रमाण अत्तजा वायुकायनो । वणस्सङ्काइयाणं पृच्छा । वनस्पतो कायनो प्रश्न । गोयमा जहन्नेण अंतो० उ० अणंतं कालं अणंतोओ उसप्पिणीओसप्पिणीओ कालओ खित्तओ अणंतलोगा । हेगौतम जघन्ये अन्तर्मुहूर्तं उत्कृष्ट अनन्तकायाओ उत्सर्पिणो अनन्तकाल अनन्तोत्सर्पिणी अवसर्पिणी कालयो क्षेत्रयो अनन्तालोकाकाश प्रमाण । असंखिज्जा पोग्गलपरियट्ठा । असंख्यात पुद्गलपरावर्त्त । तेषां पुद्गलपरियट्ठा आवलियाए असंखिज्जइजागो । ते पुद्गलपरावर्त्त आवलौना असंख्यातभागना समयप्रमाण । तसकाइयाणं भंते तसकाइएत्ति का० । तसकाइयाने हेमगवन् त्रसकायपणं केतलीस्थिति । गोयमा जह० अंतो० उ० दोसागरोवमसहस्साइं सं

॥ टीका ॥

॥ मू० ॥

॥ अ० ॥

॥ भाषा ॥

प्रज्ञापनायां वक्ष्यते प्रागुक्तञ्च सत्यरिग्रहः ततो न कश्चिद्दोषः, त्रसकायसूत्रं सुप्रतीतं, यतानेव सकायिकादीन् पर्याप्तापर्याप्तविशेषणविशिष्टान् चिन्तयन्नाह-सकाडयश्चपञ्जत्तएणं जन्ते । इत्यादि ॥ सुगमं, नवरं तेजस्कायसूत्रे उत्कर्षतः संख्येयानि रात्रिं दिवानीति ॥ तेजस्कायस्य हि जव

जन्ते ! पुच्छा, गोयमा ! अकाइए सादिए अपज्जवसिए । सकाडयश्चपञ्जत्तएण पुच्छा, गोयमा ! जहसे णवि उक्कोसेणवि अंतोमुज्जत्तं । एवं जाव तसकाडयश्चपञ्जत्तए । सकाडयपञ्जत्तए पुच्छा, गोयमा ! जहसेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं सागरोवमसयपुहत्तं सातिरेगं । पुढविकाडयपञ्जत्तए पुच्छा, गोयमा ! जहसेणं अंतोमुज्जत्तं उक्कोसेणं संखेज्जाइं वाससहस्साइं । एवं आऊवि तेउकाडयपञ्जत्तए पुच्छा, गोय

गौतम ? जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतो द्वे सागरोपमसहस्रे संख्ययवर्षाभ्यधिक । अकार्यिको जटन्त । पुच्छा, गौतम । अकार्यिकः सादिकाऽप यंवसितः । सकायिकापर्याप्तकपृच्छा, गौतम । जघन्येनाप्युत्कर्षतोप्यन्तर्मुहूर्तम् । एवं यावत्त्रसकायिकापर्याप्तकः । सकायिकपर्याप्तकपृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतः सागरोपमशतपृथक् सातिरेकं । पृथिवीकायिकपर्याप्तकपृच्छा, गौतम । जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतः सं

खिज्जवासमग्रहियाइं अकाइएणं पुच्छा । हेगौतम जवन्य अन्तर्मुहूर्तकाल उत्कृष्ट दाय सागरोपम सहस्रत वलौ संख्यातावर्ष अधिक अकाइनी प्र अ । गोयमा अकाइएणं सादिअपज्जवसिए सकाडयश्चपञ्जत्तएणं पुच्छा । हेगौतम सादिअपर्याप्तवसितनी स्थितिके जहनी जहने जयनथो सकाइ अप र्याप्तानी केतलोस्थिति प्रश्न । गोयमा जहसेणवि उक्कोसेणवि अंतो एवं जाव तसकाडय अपज्जत्तएवि सकाडय पञ्जत्तएणं पुच्छा । हेगौतम जघन्ये पि ण उत्कृष्टे पिण अन्तर्मुहूर्त इम जालगे त्रसकाइया अपर्याप्ताने सकाइया पर्याप्ताने केतलोस्थिति तेहनी प्रश्न । गोयमा जहसेणं अतो० उ० सागरो वनमयपुहत्तं सातिरेगं पुढविकाडय पञ्जत्तएणं पुच्छा । हेगौतम जवन्य पिण अन्तर्मुहूर्त उत्कृष्ट सागरोपम शतपृथक्त्व सात्रिक पृथिवीकाय पर्या प्ताने केतलो कायस्थिति तिणरो प्रश्न । गोयमा जह० अतो० उ० संखेज्जाइं वाससहस्साइं एवं आऊ तेउ वाज पञ्जत्तएणं भाणियस्सा । हेगौतम